McGill University Library
3 103 089 949 7

قرآن مجید

کارخانہ تجارت کتب۔ آرام باغ کراچی

قرآن مجید

مترجم فارسی

ترجمہ اوّل:- حضرت امام شاہ ولی اللہ محدّث دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

ترجمہ دوم:- حضرت شیخ الہند مولانا محمود حسن دیوبندی رحمۃ اللہ علیہ

برحاشیہ فوائد ملخّص از

۱- تفسیر فتح الرحمٰن مؤلفۂ شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ

۲- تفسیر عثمانی مؤلفۂ مولانا شبیر احمد عثمانی رحمۃ اللہ علیہ

ناشر
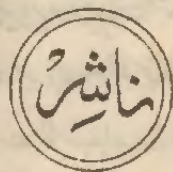
نور محمد، اصح المطابع وکارخانہ تجارت کتب

آرام باغ۔ فریر روڈ۔ کراچی

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

مُقدّمۃ للشاہ ولی اللّٰہ الدّھلوی

حمد نا محدود خدائے تبارک و تعالیٰ را کہ برافت تامہ قرآن را برائے بندگان خود نازل فرمود تا مرضی او را از نا مرضی باز شناسند و از مکائد نفس و ظلمات اعمال قبیحہ و اخلاق خبیثہ خلاص شوند و بحظیرۃ القدس راہ یابند و نزد پروردگار خویش مرضی باشند، ممکن نبود کہ ازیں مہلکہ نجاتے میسر شود اگر خود دستگیری نہ فرمودے و متصور نبود کہ ازیں ظلمات متراکمہ خلاصی بدست آید، اگر خود راہ ننمودی منت او تعالیٰ قلب و قالب ما را احاطہ کردہ است۔ وجود او ظاہر و باطن ما را در گرفتہ درود و سلام بر آں حضرت عالی مقام کہ ما را بر سعادت دارین مطلع ساخت و مصالح نشأتین بوجہ اتم بیان فرمود۔ پس ہیچ بیانے نباشد واضح تر از بیان آں حضرت ﷺ، و ہیچ رحمتے نباشد بالاتر از رحمت آں حضرت ﷺ۔ نیک بخت ترین ما آنست کہ اتباع سنت آں حضرت ﷺ کند و بدبخت ترین ما آنست کہ از راہ متابعت منحرف شود و اَشۡہَدُ اَنۡ لَّاۤ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَحۡدَہٗ لَا شَرِیۡکَ لَہٗ وَ اَشۡہَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبۡدُہٗ وَ رَسُوۡلُہٗ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَ عَلٰۤی اٰلِہٖ وَ اَصۡحَابِہٖ وَسَلَّمَ

امّا بعد نصیحت و نیک خواہی مسلمان در ہر زمان و در ہر مکان رنگے دیگر دارد و اقتضاء دیگر می نماید و لہٰذا علماء دین و کبراء اہل یقین در تفسیر و احادیث و عقائد و فقہ و سلوک تصانیف متنوعہ ساختہ اند و تو الیف گوناگوں پرداختہ، طائفہ شاہراہ اطناب اختیار نمودہ اند و فرقہ کوچہ اختصار پیش کردہ، جماعت بزبان عجم سخن گفتہ اند و گروہے بہ لغت عرب در سفتہ۔ و دریں زمانہ کہ ما در آنیم و دریں اقلیم کہ ما ساکن آنیم، نصیحت مسلماناں اقتضا می کند کہ ترجمہ قرآن عظیم بزبان فارسی سلیس و روز مرہ متداول بے تکلف فضیلت نمائی و بے تصنع عبارت آرائی بغیر تعرض قصص مناسبہ و بغیر ایراد توجیہات متشعبہ تحریر کردہ شود تا خواص و عوام ہمہ یکساں فہم کنند و صغار و کبار بیک وضع ادراک نمایند۔ لہٰذا ایں فقیر را داعیہ ایں امر خطیر بخاطر ریختند و خواہ نخواہ بر سر آں آوردند یک چند در تفحص ترجمہا افتاد تا ہر کرا کہ از تراجم غیر آں کہ بخاطر مقرر شدہ است مناسب باید در ترویج آں کوشد و کیف ما امکن پیش اہل عصر مرغوب نماید در بعض تطویل ممل یافت و در بعض تقصیر مخل ہیچ یک موافق آں میزان نیفتاد۔ لاجرم عزم تالیف ترجمہ دیگر مصمم شد و تسوید ترجمہ زہراوین بر روئے کار آمد۔ بعد ازاں سفر حرمین اتفاق افتاد و آں سلسلہ از ہم گسست۔ بعد سالہائے چند عزیزے پیش ایں فقیر خواندن قرآن با ترجمہ آں شروع کرد۔ ایں صورت سلسلہ جنبان آں عزم شد و بر سر آں آورد کہ بقدر خواندن سبقاً سبقاً نوشتہ شود چوں قریب ثلث قرآن رسیدہ شد آں عزیز را سفرے پیش آمد و ایں تحریر در حیز توقف افتاد۔ بعد مدتے باز تقریبے پیدا شد، و دیگر بار آں خطرہ پارینہ را باد آوردند تا دو ثلث قرآن کشیدہ بود چوں للاکثر حکم الکل مقرر است بعض یاراں گفتہ شد کہ آں مسودہ را تبییض کنید و آں ترجمہ را مقرون بآیات قرآن نویسید تا نسخہ مستقل گردد و آں یار سعادت مند روز عید الاضحیٰ سنۃ خمسین بعد الالف والمائۃ در تبییض شروع نمود چوں تبییض بآخر تسوید رسید باز عزم را انبعاثے پدید آمد تا آخر قرآن مسود شد و کان ختم التسوید فی اوائل

شعبان وختم التبییض فی اوائل رمضان سنة احدی وخمسین بعدازاں ورسنہ ست وخمسین باہتمام برادرِ دینی عزیزالقدر
خواجہ محمد امین اکرمہ اللہ تعالے البشہودہ آں کتاب رارواجی پیدا شد ودر حیز مداولت آمد ونسخ متعدد گشت واہلِ عصر بآں اقبال نمودند

نظم
للہ الحمد کہ آں نقش کہ خاطر میخواست　　آمد آخر زپسِ پردۂ تقدیر پدید

قبل از شروع بمقصود لابد از تمہید مقدمہ تاخوض دریں کتاب خصوصاً ودر فنِ ترجمہ قرآن عموماً بر وجہ بصیرت واقع شود مقدمہ
در بیان مقصدے چند کہ تقدیم آں بر کتاب رسم قدیم مصنفان است ایں کتاب از فنِ ترجمۂ قرآن عظیم است مدلول نظم عربی را بعبارات
فارسی ادا کردہ شد بار عایت نحو وملاحظہ تقدیم ماحقہ التقدیم واظہارِ محذوف وموافقتِ نظم ترجمہ بانظمِ قرآن در ترتیبِ الفاظ الا در جائیکہ
بسببِ اختلاف لغتین رکاکتِ لفظ یا تعقید دلالت لازم می شد وآنچہ ضروری است از اسبابِ نزول وتوجیہ مشکل بقدر ضرور
بکار آید بوجہے کہ دریں چیزہا مثل کتاب وجیز وجلالین باشد وحال بر مشاکلہ وجیز جلالین شہادت حجۃ الاسلام غزالی است بر آنکہ
خوانندہ مثل وجیز طبقہ سفلی از علم تفسیر درمی یابد۔ ونام ایں کتاب ‹‹ فتح الرحمٰن بترجمة القرآن ›› مقرر کردہ شد ونام
مصنف ایں کتاب ‹‹ احمد بن عبد الرحیم ›› است ولقبِ مشہور ولی اللہ الدہلوی وطناً العمری نسباً
احسن اللہ الیہ والی مشائخہ ووالدیہ ومرتبہ ایں کتاب بعد خواندن متن قرآن ورسائلِ مختصر فارسی است تافہم لسان فارسی بے تکلف
دست دہد وتخصیص صبیاں اہلِ حرف وسپاہیاں کہ توقع استیفاء علوم عربیہ ندارند۔ در اوّل سن تمیز ایں کتاب را بایشاں
تعلیم باید کرد تا اوّل چیزیکہ در جوفِ ایشاں افتد معانی کتاب اللہ باشد وسلامت فطرت از دست تردد وسخنِ ملاحدہ کہ بمرقعِ صوفیہ
صافیہ مستتر شدہ عالم را گمراہ می سازند فریفتہ نکند واو راحرف معقولیاں وسخن منبوذ بی انتظام لوحِ سینہ را ملوث نسازد۔ ونیز آنانکہ
بعد انقضاء شطر عمر توفیق توبہ یابند وتحصیل علوم نتوانند۔ ایں کتاب ایشاں را باید آموخت تا در تلاوتِ قرآن حلاوتے یابند ومنفعتِ
آں در حقِ جمہور مسلماناں متوقع است۔ انشاء اللہ العظیم امّا در حق صبیاں ومبتدیاں خود ظاہر است چنانکہ گفتہ آمد وسائر
ابناء روزگار کہ اکثر اوقات بشغلِ معاش مشغول اند در وقت فراغ باید کہ باید گر حلقہ حلقہ بنشینند وکسی کہ بر عبارتِ فارسی قدرت داشتہ
باشد واندکے از فنِ تفسیر بہرہ یافتہ یا بر عزیزے ایں ترجمہ را گذرانیدہ بود۔ بقدرِ وسعتِ وقت یک دو سورہ باترجمہ آں بترتیل وتلبیس
وقوف بر کلام تام بخواند تا ہمہ بشنوند وبمعانی آں محظوظ شوند وتشبہ پیدا کردہ باشند باصحابۂ کرام کہ بہمیں دستور حلقہ حلقہ می نشستند
وقاری ایشاں قرأت می کرد، ایں قدر فرق است کہ صحابۂ کرام بسلیقۂ خود زبانِ عربی فہم می کردند وایں جماعت بتوسط ترجمۂ
فارسیہ وچنانکہ یارانِ سعادت مند مثنوی مولانا جلال الدین رومی وگلستانِ شیخ سعدی ومنطق الطیر شیخ فرید الدین عطار وقصصِ
فارابی ونفحاتِ مولانا عبد الرحمٰن وامثال آں نقلِ مجلس دارند چہ باشد اگر ایں ترجمہ را بہماں اسلوب درمیان آرند وحصہ از شغلِ
خاطر بہ ادراکِ آں گمارند، اگر آں شغل باکلام اولیاء اللہ است ایں شغلِ کلام اللہ است واگر آں مواعظِ حکیماں است ایں مواعظِ
احکم الحاکمین است واگر آں مکتوباتِ عزیزان است، ایں مکتوباتِ ربّ العزت است شتان بین المرتبتین اگر انصاف
دہی فائدۂ اصلی از نزولِ قرآن الفاظ است، بمواعظِ آں واہتدا است بہ ہدایتِ آں نہ صرف تلفظ باآن اگرچہ تلفظ آں ہم مغتنم است
پس چہ مسلمانی بدست آوردہ است کسے کہ مدلول قرآن را نہ فہمد وکدام حلاوت دارد آں کہ مدلول کلام اللہ را نداند وامّا آنانکہ بر
لغتِ عربیہ اطلاعے تام دارند وتفاسیر را بر استاذاں گذرانیدہ اند حاجتِ خواندن ایں ترجمہ ندارند لیکن امید داری از فضلِ
حضرتِ باری آنست کہ اگر ایں جماعت دریں کتاب نظر کنند تحت لفظ قرآن پیشِ ایشاں روشن تر شود وبر مختارات از نحو وشرح

غریب و غیر آں اطلاع یابند و بسا فائده که پیش از مطالعهٔ آں نه شنیده اند و نه دیده باشند بتازگی استفاده نمایند و ایں ترجمه بنابر شفقتِ خلق الله مؤلف شد و ایشاں استقصاء وجوه اعراب و استیفاء توجیهاتِ کلام را و استیعابِ قصص را احتمال ندارند و اگر بتحصیلِ علومِ آلیه تکلیف داده شود معلوم نیست که آں صورت متحقق شود یا نه، و بعد تحقق آں صورت ممکن که داعیه تعمق دراں علوم پیدا شود و تمام عمر دریں داعیه مصروف گردد. چنانکه اکثر اهلِ علومِ آلیه را می بینیم هیچ بهتر ازاں نیست که درجهٔ ادنیٰ از علمِ تفسیر در اوّل عمر اکتساب کرده شود تا اکثر علومِ آلیه بدست آید ایں نیز ممد و مؤید در اتمام مقصد وے بود و اگر بدست نیاید حصه از مقصود بدست آورده باشد و خسارتِ محض نیافته باشد ؎

صنمارهٔ قلندر سزدار بمن نمائی! | که دراز و دور دیدم رهِ و رسمِ پارسائی

و طریقِ تحریر در ایں کتاب آنست که هر آیتے را جدا نوشته شد، مقرون به ترجمهٔ آں نشان متعارف و روزمره متداول اختیار نموده آمد و هرچه زیاده از تحت اللفظ است اگر یک دو کلمه است بلفظ یعنی یا مثل آں متمیز ساخته شد و اگر کلامے است مستقل اوّل آں بلفظ مترجم گوید و آخر آں بلفظه و الله اعلم، معلّم کرده شد و جا امکن در قصصِ متعلقهٔ قرآن اکتفا بر یک دو فقره لازم دیده شد و در اسبابِ نزول از قصصِ مطوّله نکته انتزاع نموده شد و تا امکانِ رعایت سیاقِ آیات ضروری دانسته آمد و استمداد ایں کتاب در آنچه متعلق به نقل است از اصح تفاسیر محدثین که تفسیر بخاری و ترمذی و حاکم کرده و تا امکان از اخبارِ ضعیفه و موضوعه احتراز نموده شد و قصصِ اسرائیلیه را که از علمائے اهلِ کتاب منقول است نه از حدیثِ خیر البشر علیه و علیٰ آله الصّلوات و التسلیمات داخل کرده نشد الّا در جائے که کشفِ معنی بغیر ایرادِ آں نمی شود و الضرورات تبیح المحظورات. و ایں ترجمه ممتاز است از ترجمهائے دیگر بچند وجه. یکے آنکه نظمِ قرآن را بمثل مقدار آں از فارسی متعارف ترجمه کرده شد با اظهارِ مراد و لطافتِ تعبیر و از آنچه در ترجمهائے دیگر یافته می شود از اطناب عبارت ترجمه و رکاکتِ تعبیر و انجام مراد بقدرِ امکاں احتراز نموده شد. دیگر آنکه سائر تراجم از دو حالت خالی نیست، یا ترک کرده اند قصصِ متعلقه بقرآن مطلقا یا استیفاء جمیع آں نموده اند و دریں ترجمه راه متوسط اختیار نموده شد پس جائے که معنی آیت موقوف است بر قصه بقدرِ ضرورت دو سه کلمه ازاں انتخاب کرده آورده شد و جائے که معنی آیت موقوف که قصه نبود ترک نموده آید. سوم آنکه از توجیهات متنوعه توجیه اقوی باعتبارِ عربیه و اصح باعتبارِ علمِ حدیث و علمِ فقه داخل در صرف انظاهر اختیار نموده شد و کسے که تفسیر وجیز و تفسیر جلالین که بمنزلهٔ اصل ایں ترجمه اند و بنابر تفاسیر مطالعه کند دریں حرف شک ندارد و چهارم آنکه ایں ترجمه بوجهے واقع شده است که شناسندهٔ نحو ازاں اعرابِ قرآن و تعیین محذوف و مرجع ضمیر و محل لفظیکه در عبارت مقدم و مؤخر کرده شده است میتواند دانست و آنکه شناسندهٔ نحو نیست از اصل غرض محروم نماند. پنجم آنکه ترجمها خالی از دو حالت نیستند یا ترجمه تحت اللفظ می باشد یا ترجمه حاصل المعنی و در هر یکے وجوه خلل بسیار در می یابد. و ایں ترجمه جامع است در هر دو طریق و هر خللی را ازاں خللها علاجی مقرر کرده شد و ایں سخن دراز است در رسالهٔ قواعد ترجمه بیان کرده آید و آنکه گفتیم ایں ترجمه مشعر است بوجوه اعراب کلمه الیست مجمله بسیطی می طلبد اندکے خاطر را باں متوجه باید ساخت لفظ است علامت برابطے است که در میان حاشیتین جمله اسمیه و ظرفیه باشد زید قائم است، زید کجا است و علامت اسنادِ فعل بفاعل تقدیم فاعل و متصل آوردن فعل زید استاد و عند الضرورة استاد زید نیز می تواں گفت و مفعول به نائب مناب فاعل می باشد، یا نه بحرف را مقرون می شود. زدم زید را، و زده شد زید را و بوئی از تسامح میتواں گفت، زید زده شد و اگر قرینه قائم باشد حذف را جائز است و **مفعول مطلق** اگر برائے عدد باشد به یک بار کردن

دو بار کردن می تواں تقریر کرد و اگر برائے نوع باشد بیک نوع کردن و یک طور کردن و اگر غیر مصدر را بجائے مصدر قائم کردہ باشند
گویند ضَرَبْتُ سَوْطًا زدم یک چابک و اگر از غیر لفظ فعل باشد قَرَأْتُ سَرْدًا خواندم بطریق پے در پے خواندن و اگر مجرد برائے
تاکید باشد تا از قبیل سبحان اللہ و معاذ اللہ از قبیل اختلاف اللغتین است بدوں تکلیف و ارجاع بحرف دیگر میسّر نشود و اگر مفعول لہٗ
باشد بمعنی غرض باشد بلفظ برائے یا بلفظ تا و تصویر مصدر بصورت جملہ ضَرَبْتُہٗ تَادِیْبًا زدمش برائے ادب دادن یا تا ادب دہم و اگر بمعنی حاصل باشد
بلفظ بعلت و بحکم و بمقتضی و امثال آں قَعَدَ جُبْنًا نشست بعلت نامردی و اگر بمعنی احتراز باشد بلفظ برائے احتراز و برائے احتیاط و امثال
آں ضربتہ اَنْ یَّقُوْلَ النَّاسُ مَا ضَرَبَہٗ زدمش برائے اجتناب از آنکہ گویند، نزدمش و مفعول فیہ بلفظ در مکان باشد
یا زمان و مفعول معہ بلفظ با اِسْتَوَی الْمَاءُ وَ الْخَشَبَۃُ برابر شد آب با چوب و حال اگر کلمہ مفرد باشد باشتقاق لفظے کہ موضوع
برائے حال باشد جِئْتُ رَاکِبًا سوار آمدہ ام و اگر جملہ ملتمہ از فعل ذی الحال باشد با یصال لفظ کردہ و کناں و مثل آں جَاءَ زَیْدٌ
یَتَبَخْتَرُ فِی مِشْیَتِہٖ زید آمد تبختر کناں در رفتار خود و اگر جملہ ملتمہ از فعل غیر ذی الحال باشد لاچار لفظ حال آنکہ زیادہ کردہ شود۔ و
ہر چند در اصل لغت فارسیہ نیست حال در زبان عربی بمعنی شتی آید گاہے مؤکد باشد جَاءَنِی اَبُوْکَ عَطُوْفًا و گاہے بمعنی تہیا
فَادْخُلُوْھَا خَالِدِیْنَ و گاہے بمعنی قصد آید جِئْتُ اَشْکُوْ اِلَیْہِ و در فارسی ایں معانی مستعمل نیست و تمییز اگر از عددے یا وزنے
یا پیمانہ یا ماضی باشد بصیغہ تمییز یا باضافت یا بلفظ از بیان کردہ شدنی است نزدیک رطل گندم یک صاع از جو و اگر از اسم اشارہ باشد
بلفظ صفت مَاذَا اَرَادَ اللّٰہُ بِھٰذَا مَثَلًا چہ چیز ارادہ کردہ است خدا بایں مثل و اگر نسبت باشد بنحوبل فاعل یا مفعول کردہ
شد یا از روئے و از جہتہ و باعتبار فزودہ آمد زَیْدٌ حَسَنٌ دَارًا زید نیک است از روئے خانہ و باعتبار خانہ و گاہے در فارسی
مضمون تمییز را بنوعی از تصرّف کہ دو کلمہ را یک کلمہ ساختن است ادا کردہ شود ضَاقَ قَلْبًا تنگ دل شد ھُوَ قَاسِیٌ قَلْبًا وی
سخت دل است و گاہے در عربی مفعول بغیر توسّط حرفِ جر باشد و در فارسی ایراد حرف جر لازم شود فَسَیَکْفِیْکَھُمُ اللّٰہُ
کفایت خواہد کرد ترا خدا از شر ایشاں و مثل قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰہُ وَلَدًا و گفتہ اند فرزند گرفت خدا و مثل اَعْطَیْتُ زَیْدًا دِرْھَمًا
درہم دادم زید را و مثل کَانَ زَیْدٌ قَائِمًا زید استادہ بود جَعَلْتُ زَیْدًا عَبْدِیْ زید را بندہ خود ساختم دریں صور تنہا تقدیم و
تاخیر را بر خود ہموار باید ساخت و گاہے جملہ را کہ بتاویل مصدر ساختہ باشند بمصدر مفرد تقریر تواں کرد و مصدر مفرد را با جملہ مصدّرہ
باں مصدریہ تعبیر تواں نمود ہمچنیں موصول با صلاش بکلمہ مفردہ و بالعکس وَ قَالَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا گفت آں مسلمان وَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا
مسلمانان وَ الَّذِیْنَ اُوْتُوا الْکِتَابَ اہل کتاب و ایں در آں صورت است کہ معنی واضح باشد و مثل قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ
اَلَّذِیْنَ ھُمْ فِیْ صَلَاتِھِمْ خَاشِعُوْنَ ہر آئینہ رستگار شدند آں مسلمانان کہ ایشاں در نماز خویش خشوع کنندگانند یعنی اگر
موصول صفت اسمی واقع شدہ تقدیم لفظ آں بر آں موصوف کردہ شد و علامتِ تخصیصی کہ از تقدیم معمول مستفاد می شود۔ در
فارسی نیز تقدیم آنست کہ مرا بہ تہم و تہو وایا و در بعض مواضع بخود تعبیر کردہ می شود و در فارسی میتواں گفت شمار است گوئید با
ایشاں راست گو احتیاج آں نیست کہ گویند ایشاں اند راست گویاں و اگر مظہر را موضع مضمر وضع کردہ باشند لفظ آں زائد کردہ شدہ تا
مربوط باشد و در فارسی علامت جمع بفعل ملحق کنند ہر چند فاعل مظہر باشد قَامَ ھٰؤُلَاءِ استادند ایشاں و او و فا بسیار است کہ زائد
باشد و بسیار است کہ در فارسیہ معنی آں ربط بغیر ذکر عطف و تعقیب درست شود پس اگر رکاکت لفظ دریں صورت در ترجمہ لازم
می آید ترک کردہ شد بالجملہ دقائق فن ترجمہ بسیار است مقصود ایں جا بیان انموذجی است، چوں ایں فقیر خوض در ترجمہ بُردن

معاونت کے وبدوں رجوع بکتابے کردہ است وورا اوقات مختلفہ باوجود اشتغال بال بسائر علوم محرر نمودہ احتمال دارد کہ در بعض مواضع وفا بایں التزامات متحقق نشدہ باشد یاران سعادت مند کہ آں قواعد را مستحضر داشتہ باشند بحکم اخوتِ دینی نصیحت را منظورِ نظر دارند و در اصلاحِ آں کوشند ولیصلحه من جاد مقولا وصیتِ ایں فقیر کاتبان ایں ترجمہ آنست کہ عبارتِ قرآن را بخطِ جلی واعراب وحمرۃ از ترجمہ متمیز سازند واحتیاط کنند کہ در الفاظ مترجمہ تحریفی راہ نیابد ودر مواضع اشتباہ کلامِ تام را بنقطہ حمرۃ از مابعد جدا نمایند و ترکیب اضافی وتوصیفی را بجسرہ مضاف وموصوف معلم سازند تا بر مبتدیاں روشن تر شود واگر در ترجمہ لفظے کہ بنسبت مبتدیاں غریب می نماید یا تقریرے کہ بر اذہانِ صبیاں صعوبتی می نہد یافتہ شود۔ یاران سعادت مند بر حاشیہ کتاب معنی آں نویسند تا بر ہیچ فردے مشکل نشود

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

قال العبد الضعيف ولی الله بن عبد الرحيم عفى عنه قرأت القران كله من اوله الى اخره برواية حفص عن عاصم على الصالح الثقة حاجى محمد فاضل السندى سنة ١١٣٤ قال تلوته الى اخره برواية حفص على الشيخ عبد الخالق المتوفى شيخ القراء بمحروسة دهلى قال قرأت القران كله بالقرأت السبع على الشيخ البقرى والبقرى تلابها على شيخ القراء بزمانه الشيخ عبد الرحمن اليمنى وقرا اليمنى بها على والده الشيخ سجادة اليمنى وعلى الشهاب احمد بن عبد الحق السنباطى بتلاوته كذلك على الشيخ السجادة المذكور وقراء الشيخ سجادة كذلك على الشيخ ابى نصر الطهلاوى وقرأ الطهلاوى كذلك على شيخ الاسلام زكريا بتلاوته على برهان القلقلى والرضوان ابى النعيم العقبى وقرأ كل منهما على امام القراء والمحدثين محرر الروايات والطرق ابى الخير محمد بن محمد بن على بن يوسف الجزرى صاحب كتاب النشر وله طرق كثيرة اذكرها فى النشر منها سلسلة مختصة بتسلسل التلاوة والقراء ايضا يطلبن من جهة صاحب التيسير فلنقتصر ههنا على ههنا تلك السلسة قال الجزرى قرأت التيسير وقرات به القران كله من اوله الى اخره على شيخى الامام الصالح العالم قاضى المسلمين ابى العباس احمد بن الشيخ الامام ابى عبد الله الحسين بن سليمان بن فزارة الحنفى بدمشق المحروسة رحمه الله قال لى قرأته وقرأت به القران على والدى واخبرنى انه قرأة وقرء به القران العظيم على الشيخ الامام ابى محمد القاسم بن احمد بن الموفق العراقى قال قرأته وقرأت به على المشائخ الائمة المقرئين ابى العباس احمد بن على بن يحيى بن عون الله الحصار وابى عبد الله محمد بن سعيد بن محمد المرادى وأبى عبد الله محمد بن ايوب بن محمد بن نوح العافقى الاندلسيين قال كل منهم قرأته وقرأت به على الشيخ امام ابى الحسن على بن محمد بن هذيل البلنسى قال قرأت وتلوت به على ابى داؤد سليمان بن نجاح قال قرأته وتلوت به على مؤلفه الامام أبى عمرو الدانى قال الجزرى وهذا اعلى سند يوجد اليوم فى الدنيا متصلا واختص هذا الاسناد بتسلسل التلاوة والقرأة والسماع ومنى الى المؤلف كلهم علماء ائمة ضابطون قال الدانى فى كتاب التيسير قرأت القران كله برواية حفص على ابى الحسن طاهر بن غلبون المقرئ قال قرأت بها على ابى الحسن على بن محمد صالح الهاشمى الضرير المقرئ بالبصرة قال قرأت بها على ابى العباس احمد بن سهل الاشنانى قال قرأت بها على أبى محمد عبيد بن الصباح قال قرأت على حفص قال قرأت على عاصم قال الدانى واخذ عاصم القران عن ابى عبد الرحمن بن عبيد بن حبيب السلمى وعن زر بن حبيش اما ابو عبد الرحمن فعن عثمان بن عفان وعلى بن ابى طالب وابى بن كعب و زيد بن ثابت وعبد الله بن مسعود عن النبى صلى الله عليه وسلم

تمت هذه الديباجة ایں نقل از ترجمہ وتفسیر فتح الرحمن قلمی کردہ شد وآں نسخہ در ۱۲۱۰ھ دوازدہ صد وده سال ہجری نوشتہ شدہ است وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

راقم الحروف: غلام مصطفٰی غفرلہ

رموز اوقاف

مـ	علامۂ وقف لازم است، از ترک کردن آں در معنی خلل واقع میشود، لذا وقف نہایت ضروری است۔
ط	علامۂ وقف مطلق است، از اینجا نباید گذشت، بل احسن ہمیں است کہ در اینجا وقف کردہ از مابعد ابتدا کردہ شود۔
ج	علامۂ وقف جائز است، در اینجا وقف و وصل ہر دو جائز است امّا توقف نمودن بہتر، وقف نہ کردن ہم رواست۔
ز	علامۂ وقف مجوز است، در اینجا ہم سبب وقف موجود است وہم از وصل ولی علت وصل قوی تر و واضح تر است، بنابراں گذشتن بہتر است۔
ص	علامۂ وقف مرخص است، مراد ازاں اینست کہ در اینجا تعلق باہمی دو چیز است لیکن از حیث معنی، ہر چیز حیثیت مستقل راہم داشتہ می باشد، قاعدۃً باید وصل خواندہ شود لیکن اگر قاری در قرأت ماندہ گردد، برائش وقف رخصت است۔
ق	علامۂ (قد قیل) و یا (قیل علیہ الوقف) می باشد، نزد بعض علماء در اینجا وقف کردن جائز است امّا ایں علامۂ (ق) بطرف ضعف وقف اشارہ می کند، وقف نہ کردن بہتر است۔
لا	علامۂ لا وقف علیہ (در اینجا وقف نیست) می باشد و اشارہ بایں است کہ قاری در اینجا ہرگز وقف نکند بعض علماء می گویند کہ اگر وقف واقع شود، اعادۂ قرأت واجب می باشد اگر در سر آیۃ نباشد۔
قف	(۱) علامۂ یوقف علیہ (دریں مقام ایستادن است)۔ (۲) جائیکہ احتمال وصل نمودن از طرف قاری باشد، علامۂ (قف) (یعنی ایستادہ شو) نوشتہ می شود۔
سکتہ	بدون تنفس کمی ایستادہ شدن است، قاری در اینجا کمی مکث کند و نفس خود را قطع نہ کند۔
وقفہ	علامۂ سکتۂ دراز است، یعنی قاری نسبت بہ مدت تنفس کمتر وقف کند، در اصطلاح علم قرأت (سکتہ و وقفہ) قریب المعنی است امّا سکتہ بہ وصل و وقفہ بہ وقف قریب تر است۔
صلی	علامۂ (الوصل اولیٰ) است، یعنی وصل خواندن بہتر است۔
○	علامۂ آیۂ مطلق است، جائیکہ صرف ہمیں علامہ باشد وقف کردہ شود و اگر بالائی آں (لا) باشد، ترک وقف اولیٰ است اگر احتیاج وقف پیدا شود بنابر ماندگی مضائقہ نیست، دریں قاریہا ہمیں مشہور است کہ وقف نشود، اگر بدون لا کدام امر دیگر باشد ہماں علامہ معتبر شمردہ شود

تعداد الحروف وغیرھا (کما قال القاری عبد العزیز ابن عبد اللہ فی بستان القرآن)

ا	۴۸۸۷۲	ذ	۴۶۹۷	ظ	۸۴۲	م	۲۶۵۳۵
ب	۱۱۴۲۸	ر	۱۱۷۹۳	ع	۹۲۲۰	ن	۲۶۵۶۰
ت	۱۱۹۹	ز	۱۵۹۰	غ	۲۲۰۸	و	۲۵۵۳۶
ث	۱۲۷۶	س	۵۸۹۱	ف	۸۴۹۹	ه	۱۹۰۷۰
ج	۳۲۷۳	ش	۲۲۵۳	ق	۶۸۱۳	لا	۳۷۲۰
ح	۹۷۳	ص	۲۰۱۳	ك	۹۵۲۲	ء	۴۱۱۵
خ	۲۴۱۶	ض	۱۶۰۷	ل	۳۴۳۲	ی	۲۵۹۱۹
د	۵۶۴۲	ط	۱۲۷۴				

فہرس الالفات الزائدۃ (۲۹ مقامات)

فہرس الاجزآء

سُوْرَةُ الْفَاتِحَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعُ اٰيَاتٍ

سورهٔ فاتحه در مکه نازل شد و آن هفت آیات است

سورهٔ فاتحه هفت آیه و مکی است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١﴾ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٢﴾

ستایش خدائراست پروردگار عالمها بخشاینده مهربان

همه ستایشها مرخدائراست آن خدائیکه پروردگار عالمیان است بے اندازه مهربان نهایت بارحم

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٣﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ

خداوند روز جزا ترا می پرستیم و از تو

خداوند روز جزاست خاص ترا می پرستیم و خاص از تو

نَسْتَعِيْنُ ﴿٤﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿٥﴾

مدد می طلبیم بنما ما را راه راست

یاری میخواهیم بنما ما را راه راست

صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ﴿٦﴾ غَيْرِ

راه آنانکه اکرام کردهٔ بر ایشان بجز

راه کسانیکه انعام کردهٔ بر ایشان نه

الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ﴿٧﴾

آنانکه خشم گرفته شد بر آنها و بجز گمراهان

آنانکه غضب کرده شده بر ایشان و نه گمراهان

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی عالم انس و عالم جن و عالم ملائکه و علی هذا القیاس ۱۲ فتح الرحمن

ف۲ مترجم گوید مراد از آنانکه اکرام کرده شد بر آنها چهار فرقه اند نبیین و صدیقین شهداء و صالحین و مراد از آنانکه خشم گرفته شد بر آنها یهود اند و از گمراهان نصاری آمین قبول کن دعائے ما را ۱۲ فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

ف۱ رحمٰن و رحیم هر دو صیغهٔ مبالغه است لاکن «رحمٰن» نسبت به «رحیم» مبالغه بیشتر است در این ترجمه تمام این دقائق رعایت شده۔

ف۲ خداوند این سورهٔ عظیم را بزبان بندگان خود فرمود تا بندگان ما چون ببارگاه ما تشرف حضور حاصل کنند از حضرت ما بدین سوال نیاز کنند. از این است که این سوره را تعلیم المسئله نیز نامند. بدین مناسبت در خاتمهٔ فاتحه گفتن آمین سنت قرار داده شده کلمهٔ آمین از قرآن مجید خارج و معنی آن چنین است «الٰهی اجابت کن دعائے ما را» یعنی ما را به بندگانی که مقبول بارگاه تو اند بپیوند از کسانیکه فرمان تو نمی برند دور گردان پس نیمهٔ اول سورهٔ فاتحه خداوند را ستایش ا و نیمهٔ دوم بندگان او را نیاز و دعاست۔ فائده۔ غیر المغضوب بدل الذین میباشد یا صفت او و این ترجمه مناسب آن ست

ع ۱ / ۷

سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَتَانِ وَسِتٌّ وَثَمَانُونَ آيَةً وَأَرْبَعُونَ رُكُوعًا

سورهٔ بقره در مدینه نازل شد و آن دو صد و هشتاد و شش آیات و چهل رکوع است

سورهٔ بقره در مدینه فرود آمده دو صد و هشتاد و شش آیت و چهل رکوع است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ﴿۱﴾ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۛۚ فِيْهِ ۛۚ

این کتاب هیچ شبه نیست درآن

ف۷ این کتاب نیست هیچ شکے درآن ف۸

هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۲﴾ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ

رهنماست پرهیزگاران را آنانکه ایمان می آرند

راهنماست ف۹ ترسندگان (پرهیزگاران) را آنانیکه ایمان دارند

بِالْغَيْبِ وَيُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ

به نادیده و برپا می دارند نماز را و ازانچه ایشان را روزی داده ایم

بچیزهائے نادیده و درست برپا می دارند نماز را و ازآنچه عطا کرده ایم ایشان را

يُنْفِقُوْنَ ﴿۳﴾ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَا

خرج میکنند و آنانکه ایمان می آرند بانچه

خرج میکنند و آنانیکه ایمان دارند به آنچه

اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ

فرود آورده شده بسوئے تو و آنچه فرود آورده شده پیش از تو

نازل شده بسوئے تو و آنچه نازل شده پیش از تو

تفسیر عثمانی

ف۷ این حروف را مقطعات گویند معنائے اصلی آن کا دیگران پی برده نمی توانند بلکه رازی است درمیان خدا و پیغامبر وے صلی الله علیه وسلم که بنابر حکمت و مصلحتے آشکارش نکرده اند آنچه از بعضے علماء در معنی آن منقول است خاص بقصد تمثیل و تنبیه و تسهیل می باشد نه اینکه مراد الهی چنین بوده است کسانیکه این تعبیرات را رائے شخصی می پندارند نه تردید آن می پردازند اندیشه خود آنها اندیشه شخصی و حتماً با تحقیق علماء مخالف است ۱۲

ف۸ هیچ شبه نیست که قرآن کلام الٰهی و مصدر جات آن همه راست و واقعی است اشتباه در کلام بدو طریق وارد می شود یا در خود کلام خطا و غلطی میباشد یا در ادراک سامع فساد و فتورے در صورت نخست خود کلام محل ریب خواهد بود و در صورت ثانی البته ادراک دانندهٔ این کلام حق و راست است مگر در نگاه کسانیکه نمی دانند بجهت فتور ادراک ایشان محل ریب معلوم گردد در این آیه ریب صورت نخست نفی گردیده و این شبه نیز منتفی شد که کافران قرآن را کلام خدا و سخن حق و راست نمیدانستند و درآن ریب و انکار داشتند پس نفی ریب چه معنی دارد اشتباه صورت دوم پس از این ذکر شده وان کنتم فی ریب مما نزلنا الآیة

معانقه ۱

ف۹ درین جا تا پایان قرآن جواب "اهدنا الصراط المستقیم" است که از سوئے بندگان نیاز شده بود ۱۲

وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ۝۴ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ ق وَ

و بآخرت ایشان یقین دارند ایشانند بر ہدایت از جانب پروردگار خویش و

و بہ آخرت ایشان یقین دارند آں گروہ (ستودہ) بہ ہدایت اند از جانب پروردگار شان و

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝۵ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ

ایشانند رستگان ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند برابر است بر ایشان

آں گروہ ایشانند رستگاران ہر آئینہ آنانیکہ کافر شدند برابر است بر ایشان

ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝۶ خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ

کہ ترسانی ایشان را یا نہ ترسانی ایشان را ایمان نیارند مہر نہاد خدا بر دلہائے ایشان

کہ بترسانی ایشان را یا نہ ترسانی ایشان را ایمان نمی آرند مہر نہادہ است خدا بر دلہائے شان

وَعَلٰى سَمْعِهِمْ ط وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَّلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ۝۷ ع

و بر شنوائی ایشان و بر چشمہائے ایشان پردہ ایست و ایشان راست عذاب بزرگ

و بر گوش ہائے شان و بر چشمان شان (یک نوع) پردہ است و ایشان راست عذاب بزرگ

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِيْنَ ۝۸

و از مردمان کسے ہست کہ میگوید ایمان آوردیم بخدا و بروز بازپسین و نیستند ایشان مومنان

و (بعضے) از مردمان کسانے اند کہ میگویند ایمان آوردیم بخدا و بروز قیامت حال آنکہ نیستند ایشان مومنان

يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ج وَمَا يَخْدَعُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَ

فریب میدہند خدا را و مومنان را و بحقیقت نمی فریبند مگر خود را و

فریب میکنند باخدا و باکسانے کہ ایمان آوردہ اند و نمی فریبند مگر نفسہائے خود را و

مَا يَشْعُرُوْنَ ۝۹ فِىْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا ج وَلَهُمْ

آگاہ نمی شوند در دل ایشان بیماری ست پس افزون داد بایشان خدا بیماری و ایشان راست

وقت نمی کنند (شعور ندارند) در دلہائے ایشان (یک نوع) بیماری ست پس افزود بایشان خدا بیماری را و ایشان راست

عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۵ بِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ۝۱۰ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوْا

عذاب درد دہندہ بسبب آنکہ دروغ می گفتند و چون گفتہ شود ایشان را تباہ کاری مکنید

عذاب دردناک بسبب آنکہ دروغ مے گفتند و ہنگامے کہ گفتہ شود بایشان کہ فساد مکنید

فِى الْاَرْضِ قَالُوْٓا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُوْنَ ۝۱۱ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُوْنَ

در زمین گویند جز این نیست کہ ما اصلاح کاریم آگاہ شو بہ تحقیق ایشانند تباہ کاران

در زمین گویند جز این نیست کہ ما اصلاح کارانیم آگاہ باشید ہر آئینہ محض ایشانند فساد انگیزان

وَلٰكِنْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ۝۱۲ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوْٓا

و لیکن آگاہ نمی شوند و چون گفتہ شود ایشان را کہ ایمان آرید چنانکہ ایمان آوردند مردمان گویند

و مگر نمی دانند (شعور ندارند) و ہنگامے کہ گفتہ شود بایشان کہ ایمان بیارید بطوریکہ ایمان آوردہ مردم گویند

اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ ط اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَّا يَعْلَمُوْنَ ۝۱۳

آیا ایمان آریم چنانکہ ایمان آوردند بیخردان آگاہ شو بتحقیق ایشانند بے خردان و لیکن نمی دانند

آیا ایمان بیاوریم طورے کہ ایمان آوردہ بیخردان آگاہ باشید ہر آئینہ خاص ایشانند بیخردان و مگر نمی دانند

وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْٓا اٰمَنَّا ج وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ لا

و وقتیکہ ملاقات می کنند با اہل ایمان گویند ایمان آوردہ ایم و چون تنہا شوند با شیاطین خود ف۱

و ہنگامے کہ ملاقات کنند با مسلمانان گویند ایمان آوردیم و ہنگامے کہ تنہا شوند سوئے شیاطین شان

قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ لا اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ۝۱۴ اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ

گویند ہر آئینہ ما با شمائیم جز این نیست کہ ما تمسخر مے کنیم خدا تمسخر میکند با ایشان

گویند ہر آئینہ ما با شمائیم جز این نیست کہ ما استہزا کنندگانیم (بمسلمانان) ف۵ خدا جزائے استہزا میدہد بایشان ف۵

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی رئیسان خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ از موافقت ظاہری ما با مسلمانان، موافقت حقیقی ما با ایشان استدلال نشود ما بہ آنہا استہزا می کنیم، سادہ لوحی شان را بر مردمان آشکاری سازیم گفتار ما مخالف کردار ماست اما مسلمانان از بیخردی بظواہر سخنان ما اعتقادی کنند و ما را مسلمان می پندارند، بمال و فرزند ما تعرض نمی کنند، از مال غنیمت سہم می دہند۔ اولاد خود را بہ نکاح ما عقد می نمایند ما اسرار شان را کشف می کنیم آنہا از بے دانشی با این ہمہ از فریب و خداع ما آگاہ نمی شوند ۱۲

ف۵ چون خداوند مومنان را مامور ساخت کہ با منافقان مانند مسلمانان معاملہ کنند و بجز و آنہا و اموال آنہا مزاحمت نکنند منافقان بہ بیخردی خود از این حکم کاملاً مطمئن شدند و پنداشتند کہ بر منافع مسلمانان حقیقی تنہا باظہار زبانی نائل شدہ ایم۔ این رعایت منافقان را بہ مصیبت بزرگ مبتلا می کند و انجام شان نہایت خراب است انصاف کنید استہزای حقیقی علیہ مسلمانان است یا بمنافقان؟ یا مفہوم استہزای الٰہی این ست کہ خدا جزائے این استہزا بمنافقان مے دہد ۱۲

وقف لازم

ع

وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا

وہلت میدہد ایشان را در گمراہی خویش سرگشتہ شدہ ایشان آنکسانند کہ خریدند

وہلت میدہد ایشان را در سرکشی شان حال آنکہ متحیرند ایشان آن کسانند کہ خریدند

الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

گمراہی را عوض ہدایت پس سود نیافت تجارت ایشان و راہ یاب نشدند

گمراہی را عوض ہدایت پس نکرد فائدہ تجارت شان و نبودند راہ یافتگان

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ

داستان ایشان مانند داستان کسے ست کہ افروخت آتش را پس چون روشن کرد آتش حوالئی اورا

مثال ایشان چون مثال کسیست کہ افروخت آتش را پس چون روشن کرد آتش حوالی اورا

ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمٌّ

دور ساخت خدا نور این گروہ را و بگذاشت ایشان را در تاریکیہا ہیچ نہ بینند کرانند گنگانند

دور کرد خدا روشنی آن ہارا و گذاشت آن ہارا در تاریکی ہا کہ ہیچ نمی بینند (ایشان) کرانند

بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ

کورانند پس ایشان باز نمی گردند ف یا داستان ایشان مانند باران بزرگ است آمدہ از آسمان کہ باشد در وے

گنگند کوراند پس ایشان باز نمی گردند (از گمراہی) یا مثال آن ہا مانند (اصحاب) باران شدید است کہ آمدہ باشد از آسمان در آن

ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِم مِّنَ

تاریکیہا و رعد و برق در می آرند انگشتان خود را در گوش خود بسبب

تاریکی ہا و رعد و برق است می در آرند انگشتان خود را در گوش ہائے خویش از

الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ ۚ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ

آوازہائے پر ہول بترس مرگ و خدا احاطہ کنندہ است کافران را نزدیک ست کہ برق

صاعقہ ہا از ترس مرگ و خدا احاطہ کنندہ است بہ کافران ف۷ نزدیک است کہ برق

يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ ۖ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُم مَّشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ

بر باید چشمہائے ایشان را ہر گاہ روشنی دہد برق ایشان را راہ روند در آن روشنی و چون تاریکی دہد بر ایشان

رباید چشمان ایشان را ہر گاہ درخشد برق بایشان روند در آن (روشنائی) و ہنگامے کہ تاریک شود راہ بر ایشان

قَامُوا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ

بایستند و اگر خواستے خدا ہر آئینہ ببرے شنوائی ایشان را و دیدہائے ایشان را ہر آئینہ خدا بر

بایستند و اگر می خواست خدا ہر آئینہ می برد شنوائی ایشان را و بینائی ایشان را ہر آئینہ خدا بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَ

ہمہ چیز تواناست ف۲ اے مردمان بپرستید پروردگار خویش را آنکہ آفرید شمارا و

ہر چیز تواناست اے مردم بپرستید پروردگار تان را آنکہ آفرید شمارا و

الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ

کسانے را کہ پیش از شما بودہ اند تا در پناہ شوید آنکہ ساخت برائے شما زمین را

آن کسانے را کہ پیش از شما بودند تا شما بترسید (از خدا) آنکہ ساخت برائے شما زمین را

فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ

بساطے و آسمان را سقفے و فرود آورد از آسمان آب پس بیرون آورد بسبب وے

بساطے و آسمان را سقفے و فرود آورد از آسمان آب را پس برآورد بہ آن

مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

از انواع میوہ ہا روزی برائے شما پس مقرر مکنید برائے خدا ہمتایان دانستہ

از میوہ ہا روزی برائے شما پس مگردانید برائے خدا ہمتاہا حال آنکہ شما میدانید

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید حاصل مثل آنست کہ اعمال منافقان ہمہ حبط شود چنانکہ روشنی آن جماعہ دور شد ۱۲

ف۲ مترجم گوید کہ حاصل مثل آن ست کہ منافقان در ظلمات نفسانی افتادہ اند و چون مواعظ بلیغہ شنوند فی الجملہ ایشان را تنبیہی میشود و آن فائدہ نکند مانند مسافران کہ در شب تاریک و ابر حیران باشند و در برق دو سہ قدم بروند و باز ایستند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این مثال دوم منافقین است۔ منافقان چون کسانی می باشند کہ در شب موحش و تاریک ابر ہائے تیرہ و غلیظ فضا را پوشیدہ باشد۔ قطرات درشت و مسلسل باران پیہم فرو ریزد در میان امواج مدہش ظلمت رعد غریو افگند و برق با فروغ خیرہ کن و ہولناک خود بدرخشد و آنہا از ہول مرگ انگشتان خویش را در گوش نہند تا مبادا از شدت آن از قالب تہی کنند این ست حال منافقان کہ تکالیف و تہدیدات شرع را می شنوند۔ خواری و رسوائی خویش را امید انند۔ ضیاع اغراض و مصالح دنیوی را تصور می کنند و از ہر طرف و کشاکش و اضطراب بہر یک شگفتی گرفتاری باشند و با وجود این می خواہند با تدابیر بیہودہ از خویشتن حفاظت کنند۔ قدرت خداوند متعال از ہر طرف بر آن ہا مستولیست از عذاب دردناک آن ابد رستگار شدہ نتوانند ۱۲

ع ۲ / ۱۲ / ۲

وَاِنْ كُنْتُمْ فِىْ رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّنْ
و اگر هستید در شبه از آنچه فرود آورده‌ایم بر بنده خود یعنی از قرآن پس بیارید یک سوره
و اگر هستید در شک از کلامے که ما فرو فرستادیم بر بندهٔ ما پس بیارید سورهٔ را

مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا شُهَدَآءَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۲۳﴾
مانند آن و بخوانید مددگاران خود را بجز خدا اگر هستید راست گو
مانند آن عـ۵ و بخوانید مددگاران خود را بجز خدا اگر هستید راستگویان عـ۶

فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا وَلَنْ تَفْعَلُوْا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِىْ وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَ
پس اگر نکردید و البته نتوانید کردن پس حذر کنید از آن آتش که آتش انگیز وے مردمان و
پس اگر (چنین) نکردید و هرگز کرده نمی توانید پس بترسید از آتشے که هیزم (آتش انگیز) آن مردم و

الْحِجَارَةُ ۚ اُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ ﴿۲۴﴾ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ
سنگها باشند آماده کرده شده است برائے کافران و بشارت ده آنکسان را که ایمان آورده اند و کردند کارهائے شایسته
سنگ ها باشد آماده کرده شده برائے کافران و بشارت ده کسانے را که ایمان آورده اند و کردند کارهائے شایسته

اَنَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۗ كُلَّمَا رُزِقُوْا مِنْهَا مِنْ
بآنکه ایشان راست بوستانها میرود زیر آن جویها هرگاه داده شوند از آنجا روزی از
هر آئینه آنهارا باغهاست که میرود از زیر (درختان) آن جوی ها هرگاه روزی داده شوند از آن از

ثَمَرَةٍ رِّزْقًا ۙ قَالُوْا هٰذَا الَّذِىْ رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ ۙ وَاُتُوْا بِهٖ
قسم میوه گویند این همانست که داده شده بودیم پیش ازین و آورده شود بایشان آن روزی
میوه برائے خوراک گویند این همان است که روزی شده بود مارا پیش ازین و آورده شود بایشان میوه

مُتَشَابِهًا ۭ وَلَهُمْ فِيْهَآ اَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۙ وَّهُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۲۵﴾ اِنَّ
مانند یکدیگر ف۱ و ایشان راست در آنجا زنان پاک کرده شده و ایشان در آنجا جاویدند ف۲ هر آئینه
مانند یکدگر۔ و ایشان راست در آنجا زنان پاکیزه و ایشان در آنجا جاویدانند هر آئینه

اللّٰهَ لَا يَسْتَحْىٖٓ اَنْ يَّضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوْضَةً فَمَا فَوْقَهَا ۭ فَاَمَّا الَّذِيْنَ
خدا شرم ندارد از آنکه بزند داستان پشه و بالاتر از آن اما آنانکه
خدا حیا نمی کند که بیان کند مثالے را پشه و بالاتر از آن پس اما کسانے که

اٰمَنُوْا فَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَيَقُوْلُوْنَ
ایمان آورده اند میدانند که این داستان راست ست از پروردگار ایشان و اما آنانکه کافرند میگویند
ایمان آورده اند (پس) میدانند که هر آئینه این مثال حق است از جانب پروردگار آنها و اما کسانے که کافرند میگویند که

مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهٖ كَثِيْرًا ۙ وَّيَهْدِىْ بِهٖ كَثِيْرًا ۭ وَ
چه چیز خواسته است خدا باین داستان گمراه میکند بسبب وے بسیارے را و هدایت میکند بسبب وے بسیارے را و
چه چیز اراده کرده خداوند باین مثال گمراه میکند باین مثال بسیارے را و راه می نماید باین مثال بسیارے را

مَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ ﴿۲۶﴾ الَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ
گمراه نمیکند بوے مگر بدکاران را آن فاسقان که می شکنند پیمان خدا
گمراه نمیکند باین مثال مگر فاسقان را آنانیکه می شکنند عهد خدا را

بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ ۠ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ
بعد بستن آن و می برند آنچه خدا فرموده است پیوستن آن و تباهی می کنند
پس از استواری آن و قطع می کنند آنچه را امر کرده خدا به اتصال و پیوند آن و فساد میکنند

فِى الْاَرْضِ ۭ اُولٰۤئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۲۷﴾ كَيْفَ تَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَ
به زمین ایشانند زیان کاران چگونه کافر شوید بخدا و
در زمین آن گروه ایشانند زیان کاران چگونه کافر میشوید بخدا حال آنکه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عیار نقد مرغوب هیچ ساعت بخاطر ایشان نه نشیند واللہ اعلم ۱۲

ف۲ کافران چون ذکر ذباب و عنکبوت در قرآن شنیدند طعن کردند و گفتند که خدا تعالیٰ بذکر این چیزہائے خسیس چه اراده کرده است این آیت نازل شد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ این سخن پیشتر ذکر شد که درین کلام مقدس علت اشتباه دو چیز شده میتوانست ۔ یا در خود این کلام قصورے می بود که آنرا بذریعه "لاریب فیه" رفع کرده اند یا دیگرے بر حسب عناد یا قصور ادراک خویش بقرآن اشتباهی میداشت صورت ثانی نه تنها ممکن بلکه موجود بود برائے رفع آن طریق آسان و لطیفی بیان شد که گر شما می پندارید که قرآن گفته انسان ست یک سوره بهمین فصاحت و بلاغت بقدر سه آیت بر ارید اگر شما با همه فصاحت و بلاغت از سوره کوچکی عاجز شدید بدانید که قرآن کلام خداست نه گفته بنده ۔ این آیت بر نبوت حضرت پیغامبر نیز دلیل است ۱۲

عـ۶ اگر شما درین دعوی خویش راستگو یانید که قرآن گفته بشر است از دانشمندان شاعران فصحاء و بلغائے که موجود اند ماسوای خداوند مدد استمداد کرده سوره کوچکی ساخته بیارید یا این مطلب است که پیش خداوند در پیش گاه معبودان خویش با گریه و خشوع دعا کنید تا درین امر صعب بشما مدد کنند ۱۲

كُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ⑨

حال آنکه بودید بے جان پس زنده گردانید شما را بعد ازاں بمیراند شما را باز زنده گرداند شما را باز بسوے وے گردانیده شوید

شما بودید مردگان پس گردانید شما را باز بمیراند شما را باز زنده گرداند شما را باز بسوے او برگردانیده می شوید

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى

وے آنست که بیافرید برائے شما هرچه در زمین است همه یکجا باز متوجه شد بسوے

او ذاتیست که بیافرید برائے شما آنچه در زمین است همه را باز قصد کرد بسوے

السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ⑨ وَإِذْ

آسمان پس راست کرد آں را هفت آسمان را و وے بهمه چیز داناست و یاد کن چوں

آسمان (پس) برابر کرد آنها را هفت آسمان ها و ذات او بهر چیز داناست و هنگامیکه

قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا

گفت پروردگار تو بفرشتگان که من آفریننده ام در زمین جانشینے را گفتند

گفت پروردگار تو به فرشتگان که من آفریننده ام در زمین خلیفه را گفتند که

أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ

آیا می آفرینی در زمین کسے راکه تباهی کند در وے و خونریزی کند و ما تسبیح میکنیم

آیا می گردانی در زمین کسے راکه فساد کند در آن و می ریزاند خون ها را حالانکه ما تسبیح میکنیم

بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ① وَ

بحمد تو و بپاکی اقرار میکنیم ترا گفت هر آئینه من میدانم آنچه شما نمیدانید و

بحمد تو و بپاکی یاد میکنیم مر ترا گفت هر آئینه من میدانم آنچه را شما نمیدانید و

عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي

بیاموخت خدا آدم را نامهاے مخلوقات تمام آن باز پیش آورد آں چیزها را بر فرشتگان پس گفت خبر دهید مرا

بیاموخت آدم را نام هاے اشیا را همه باز پیش کرد آں اشیا را بر فرشتگان پس گفت خبر دهید مرا

بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ② قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا

بنامهاے این چیزها اگر هستید راست گو گفتند بپاکی یاد میکنیم ترا هیچ دانش نیست مارا

بنام هاے این چیزها اگر هستید راستگویان گفتند بپاکی یاد میکنیم ترا نیست هیچ دانشے مارا

إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ③ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ

مگر آنچه تو آموختی بما هر آئینه توئی دانا با حکمت فرمود اے آدم خبر ده فرشتگان را

مگر آنچه تو آموختی مارا هر آئینه تو توئی دانا با حکمت گفت اے آدم خبرده فرشتگان را

بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي

بنامهاے اینها پس چون خبرداد ایشانرا بنامهاے اینها فرمود آیا نه گفته بودم شمارا که هر آئینه من میدانم

بنام هاے آنها پس چون خبرداد ایشان را بنام هاے ایشان گفت آیا نگفته بودم بشما که هر آئینه من میدانم

أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ

پنهان آسمان ها و زمین و میدانم آنچه آشکارا می کنید و آنچه

چیزهاے نهانی آسمان ها و زمین را و میدانم آنچه را آشکار میکنید و آنچه را شما

تَكْتُمُونَ ④ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا

پوشیده میداشتید و چون گفتیم بفرشتگان سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر

می پوشانید و چون گفتیم به فرشتگان که سجده کنید به آدم پس همه سجده کردند مگر

إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ⑤ وَقُلْنَا يَا آدَمُ

ابلیس قبول نکرد و سرکشی نمود و گشت از کافران و گفتیم اے آدم

ابلیس که نپذیرفت و سرباز زد و بود از کافران و گفتیم اے آدم

تفسیر عثمانی

۴۵ هنگامیکه خلافت بر آدم م مسلم گردید فرشتگان و جنیان مامور شدند تا بسوئے او سجده نمایند و او را قبله سجود خویش قرار دهند بآئین شاهان که درآغاز نصب ولیعهد ارکان دولت با تقدیم هدایات مامور سازند تا عادی را اعجاز تمرد نماند. فرشتگان سجده کردند مگر ابلیس. وی اصلا جن بود یا ملائک آمیزش تمام داشت علت نافرمانی ابلیس که چنین توضیح میدهند جنیان چندین هزار سال بر زمین تصرف داشتند و گاهے بر آسمان نیز سیر میکردند در اثر خونریزی و فساد ایشان خداوند فرشتگان را امر کرد که بعضے آنها را بقتل رسانند و برخی را در جزیره ها، و صحرا ها، در کوهها منتشر سازند ابلیس در میان جنیان مردے عابد و پارسا بود و بفاسد جنیان اظهار علاقه‌مندی نمیکرد بسفارش فرشتگان محفوظ ماند و در میان ایشان سکونت میکرد و در طمع افتاد که بجائے جنیان مطرود، تصرف زمین بوے گذاشته شود و در عبادت میکوشید و همیشه در هوای خلافت زمین بود. چون حکم خدا بخلافت آدم ترا دریافت ابلیس مایوس شد در اتلاف عبادت ریائی خویش و فرط حسد آنچه توانست انجام داد و ملعون جاوید گردید ۱۲

ع ۳ ۹ ۳

اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا ص وَ

بمان تو و زوجۂ تو در بہشت و بخورید از بہشت خوردنِ بسیار ہر جا کہ خواہید و

ساکن شو تو و زوجۂ تو در بہشت و بخورید از بہشت خوردنِ زیاد ہر جا کہ خواہید و

لَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۶﴾ فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ

نزدیک مشوید بایں درخت کہ خواہید شد از گناہگاران پس بلغزانید ہر دو را شیطان

نزدیک مشوید بایں درخت (پس) می شوید از ظالمان پس بلغزانید ہر دو را شیطان

عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيْهِ ص وَقُلْنَا اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ج

از انجا پس برآورد ایشاں را ازاں نعمتہا کہ بودند دراں و فرمودیم فرود روید بعض شما دشمن باشد بعضے را

از آنجا پس برآورد ایشاں را ازاں نعمتہائیکہ بودند دراں و گفتیم فرود روید بعضے تان بعضے را دشمن می باشد

وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۷﴾ فَتَلَقّٰى اٰدَمُ مِنْ

و شمارا ہست در زمین آرام گاہ و بہرہ مندی تا مدتے پس فراگرفت آدم از

و شمارا ست در زمین آرام گاہ و بہرہ مندی تا مدتے پس یاد گرفت آدم از

رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ط اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۸﴾ قُلْنَا

پروردگار خود سخنے چند پس باز گشت خدا بمہربانی بروے ہر آئینہ اوست باز گردندہ مہربان ف۱ فرمودیم

پروردگار خویش سخنے چند (پس) قبول کرد خدا توبہ او را ہر آئینہ اوست پذیرندۂ توبہ مہربان ع۵ گفتیم

اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِيْعًا ج فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ مِّنِّيْ هُدًى فَمَنْ تَبِعَ

فرود روید از انجا ہمہ شما پس اگر بیاید بشما از من ہدایتے پس ہر کہ پیروی کرد

فرود آئید ازیں جا ہمہ شما ع۵ پس اگر بیاید شمارا از طرف من ہدایتے "پس" ہر کہ پیروی کرد

هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۹﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا

ہدایت مرا ہیچ ترس نیست برآں جماعہ و نہ ایشاں اندوہ خورند و کسانیکہ نگرویدند و

ہدایت مرا پس ترسی نیست برایشاں و نہ ایشاں اندوہگین شوند و کسانیکہ کافر شدند و

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ج هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۱۰﴾ يٰبَنِيْٓ

دروغ داشتند آیتہائے مارا ایشان اند باشندگان دوزخ ایشاں دراں جا جاویدند ف۲ اے فرزندان

تکذیب کردند آیات مارا آں گروہ اہل آتش اند ایشاں دراں ہمیشہ می باشند اے فرزندان

اِسْرَآءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوْا بِعَهْدِيْٓ

یعقوب یاد کنید آں نعمت مرا کہ ارزانی داشتم برشما و وفا کنید پیمان مرا

اسرائیل یاد آرید آں نعمت مرا کہ انعام کردم برشما و وفا کنید بہ عہد من

اُوْفِ بِعَهْدِكُمْ وَاِيَّايَ فَارْهَبُوْنِ ﴿۱۱﴾ وَاٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلْتُ

تا وفا کنم پیمان شمارا و از من بترسید و ایمان آرید بآنچہ فرود آوردہ ام

تا وفا کنم بہ عہد شما و خاص از من بترسید (نہ از زوال منافع دنیا) و ایمان بیاورید بہ آنچہ نازل کردہ ام

مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُوْنُوْٓا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖ ص وَلَا تَشْتَرُوْا بِاٰيٰتِيْ

باور کنندہ آنچہ بشماست و مباشید نخستین منکر او و مستانید عوض آیتہائے من

تصدیق کنندہ است آنچہ را باشماست و مباشید شما نخستین کافر بہ آں و مگیرید بہ آیات من

ثَمَنًا قَلِيْلًا ز وَّاِيَّايَ فَاتَّقُوْنِ ﴿۱۲﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَ

بہائے اندک را و از من حذر کنید و خلط مکنید راست را با ناراست و

بہائے اندک و خاص از من بترسید و میامیزید حق را بہ باطل و

تَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ

پنہاں مکنید راست را دانستہ و برپا دارید نماز را و بدہید زکوٰۃ را

پنہاں مکنید راستی را حال آنکہ شما میدانید و برپا دارید نماز را و بدہید زکوٰۃ را

فتح الرحمن

ف۱ داں کلمات این است رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ - واللہ اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید خدا تعالیٰ بنی اسرائیل را نعمتہائی خود یاد داد و معجزہ ہا کہ درین قوم ظاہر شدہ بود ذکر فرمود انگاہ شبہات و ہفوات ایشان را رد کرد بدلائل، این قصہ ممتد است تا قول تعالیٰ وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ وقتے کہ آدم عتاب خدا را شنید از بہشت برآمد، بحالت انفعال گریستن گرفت و بزاری مشغول شد خداوند از راہ مہربانی کلماتے چند بالہام والقا او را آموخت باین وسیلہ توبہ آدم اجابت گردید کلمات این است "ربنا ظلمنا انفسنا" الآیہ ۱۲

ع۵ خداوند توبہ آدم را پذیرفت ولی مجال امر نداد کہ در بہشت باز گردد حکمے را کہ دربارہ سکونت او بزمین نفاذ یافتہ بود مرعی الاجرا قرار داد۔ مقتضائے حکمت و مصلحت نیز چنیں بود چہ واضح است کہ آدم بغرض خلافت زمین آفریدہ شدہ بود نہ بجہت سکونت بہشت خداوند فرمود سکونت دنیا بندگان مطیع را بجائے زیان سود دہد و دوزخ برائے کسانیست کہ از اطاعت خدا سر بازمی زنند و دنیا برائے امتیاز و امتحان این دو عنصر متضاد، شائستہ است ۱۲

وَارْكَعُوْا مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ﴿۴۳﴾ اَتَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ

و نماز گذارید با نماز گذارندگان آیا می فرمائید مردمان را به نیکوکاری و فراموش میکنید

و نماز گذارید با نماز گذاران آیا امر میکنید مردم را به نیکوئی و فراموش میکنید

اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُوْنَ الْكِتٰبَ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۴۴﴾ وَاسْتَعِيْنُوْا

خویشتن را و شما میخوانید کتاب یعنی توریت آیا نمی فهمید و مدد طلبید ف۱

نفسهای خود را حال آنکه شما میخوانید کتاب را چرا پس فکر نمی کنید (عمل زشت خود را) ع۵ و مدد بخواهید

بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ۭ وَاِنَّهَا لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخٰشِعِيْنَ ﴿۴۵﴾ الَّذِيْنَ

بشکیبائی و نماز و هر آئینه نماز دشوار است مگر بر فروتنی کنندگان آنانکه

بصبر و نماز و هر آئینه نماز البته گران است مگر بر فروتنانی که

يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ﴿۴۶﴾ يٰبَنِىْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ

میدانند که ایشان ملاقات خواهند کرد با پروردگار خویش و آنکه ایشان بسوئے وے باز خواهند گشت اے فرزندان یعقوب

یقین دارند که هر آئینه ایشان ملاقات کنندگان پروردگار خودند و هر آئینه ایشان بسوئے او باز گردندگان ای بنی اسرائیل (فرزندان یعقوب)

اذْكُرُوْا نِعْمَتِىَ الَّتِىْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّىْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَي

یاد کنید آن نعمت مرا که ارزانی داشته ام بر شما و آنکه فضل دادم شما را بر

یاد کنید نعمت مرا آنکه انعام کردم بر شما و هر آئینه من برتری دادم شما را بر

الْعٰلَمِيْنَ ﴿۴۷﴾ وَاتَّقُوْا يَوْمًا لَّا تَجْزِىْ نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَـيْـــًٔـا وَّلَا

همه عالمها ف۲ و حذر کنید از آن روز که کفایت نه کند هیچکس از کس چیزے را و

عالمیان (آن زمان) و بترسید از روزے که کفایت نه کند هیچکس از هیچ کس چیزے را و پذیرفته نشود

يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿۴۸﴾ وَاِذْ

پذیرفته نشود از هیچ کس شفاعت و گرفته نشود هیچ کسے عوض و نه ایشان یاری داده شوند یاد کنید نعمت من آن وقت

از او شفاعت و گرفته نشود از او عوض (فدیه) و نه ایشان یاری داده شوند و یاد کنید وقتے را که

نَجَّيْنٰكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْۗءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُوْنَ

که رهانیدیم شما را از کسان فرعون میرسانیدند بشما سخت ترین عذاب ذبح میکردند

نجات دادیم شما را از کسان فرعون که می چشانیدند شما بدترین عذاب ذبح میکردند

اَبْنَاۗءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَاۗءَكُمْ ۭ وَفِىْ ذٰلِكُمْ بَلَاۗءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

پسران شما را و زنده میگذاشتند دختران شما را و درین کار آزمائشے بزرگ بود از پروردگار

پسران شما را و زنده میگذاشتند زنان (دختران) شما را و درین کار آزمائشے بود از رب شما

عَظِيْمٌ ﴿۴۹﴾ وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنٰكُمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ وَ

شما ف۳ و آن وقت که شگافتیم برائے شما دریا را پس خلاص کردیم شما را و غرق ساختیم کسان فرعون را و

بزرگ و یاد کنید وقتے را که شگافتیم بسبب شما دریا را باز نجات دادیم شما را و غرق کردیم اتباع فرعون را و

اَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿۵۰﴾ وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوْسٰٓى اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ

شما میدیدید ف۴ و آن وقت که میعاد مقرر کردیم با موسے چهل شب پس گرفتید

شما میدیدید و یاد کنید وقتے را که وعده دادیم با موسی چهل شب را بعد گرفتید شما

الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ﴿۵۱﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ

گوساله را پس از رفتن موسیٰ ف۵ و شما ستمگار بودید پس درگذرانیدیم از شما بعد

گوساله را (معبود) پس از موسی حال آنکه شما ستمگار بودید پس عفو کردیم از شما بعد از

ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۵۲﴾ وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَالْفُرْقَانَ

ازین تا بود که سپاسداری کنید و آن وقت که دادیم موسی را کتاب و حجت

آن تا شما شکر کنید و یاد کنید هنگامے که دادیم بموسی کتاب و حجتے جدا کننده حق از باطل

داخل عمل شویم این آیه کریمه بر رأی هر دو خبط بطلان میکشد، مطلب - واعظ آنچه موعظه میکند خود بران عمل نماید نه اینکه فاسق بکسے موعظه نکند ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در جمیع حاجات و مصائب والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی عالمیان آن زمان ۱۲

ف۳ مترجم گوید سبب کشتن پسران آن بود که کاهنان فرعون را خبر داده بودند که در بنی اسرائیل پسرے پیدا شود که باعث بر افتادن پادشاهی او گردد ۱۲

ع ۵ / ۷ / ۵

ف۴ مترجم گوید که خدا موسیٰ علیه السلام را وعده داد که چهل شب در طور معتکف شود تا توریت عطا فرمائیم درین مدت بنی اسرائیل باغوائے سامری گوساله پرستی اختیار کردند خدائے تعالیٰ بعد عود موسیٰ حکم فرمود که بعض ایشان بعض را بکشند و این توبه ایشان است ۱۲

ف۵ یعنی معبود ساختید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بعض علمائے یهود بهارتے بخویش میرسانند که دین اسلام راست [illegible] خویش بخوبی ستایش کنند ولی خود ایمان نیاورند درینجه مواقع علمائی یهود بلکه اکثر مردمان ظاهربین درین اشتباه بودند که چون ما در تعلیم احکام شریعت تقصیر میکنیم در روئے حق پرده کی افکنیم پابندی در احکام شریعت ضرورتے باقی نمی ماند به بنای الدال بالخیر کفاعله در صورتیکه مردم اعمال شریع ما در اثر هدایات ما بجای آیند آن اعمال اعمال ماست و چه ضرر است که خود

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿۵۳﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ

تابود کہ راہ یابید و آن وقت کہ گفت موسیٰ قوم خود را اے قوم من ہر آئینہ شما ستم کردید

تا شما راہ راست را بیابید و ہنگامے کہ گفت موسیٰ قوم خود را (کسانے را کہ بگو سالہ سجدہ نمودند) اے قوم ہر آئینہ شما زیان رسانید

اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوْبُوْٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ

برخویشتن بفرا گرفتن گوسالہ پس باز آئید بسوئے آفریدگار خود بکشید خویشتن را این

بر نفسہائے خویش بفرا گرفتن شما گوسالہ را (بخدائی) پس توبہ کنید بسوئے آفرینندۂ خویش پس بکشید نفس ہائے خود را این

خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۵۴﴾ وَ

بہتر است شما را نزدیک آفریدگار شما پس خدا باز گشت بمہربانی بر شما ہر آئینہ او ست باز گردندہ مہربان ف۱ و

بہتر است برائے شما نزد آفرینندۂ تان پس باز گشت خدا بمہربانی بر شما ہر آئینہ او ست بسیار توبہ پذیر بنہایت مہربان و

اِذْ قُلْتُمْ يٰمُوْسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ

آن وقت کہ گفتید اے موسیٰ ہرگز باور نداریم ترا تا آنکہ ببینیم خدا را آشکارا پس گرفت شما را

یاد کنید وقتے را کہ گفتید اے موسیٰ ہرگز ایمان نیاوریم بر تو تا آنکہ ببینیم خدا را آشکارا پس گرفت شما را

الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿۵۵﴾ ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ مِّنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ

صاعقہ و شما میدیدید باز زندہ گردانیدیم شما را پس از مردن شما تا شما

صاعقہ و شما میدیدید باز برانگیختیم شما را پس از مردن تان تا شما

تَشْكُرُوْنَ ﴿۵۶﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى

شکر گزاری کنید ف۲ و سایبان ساختیم بر شما ابر را و فرود آوردیم بر شما من و سلویٰ را گفتیم

شکر گزارید و سایہ بان ساختیم بر شما ابر را و فرو فرستادیم بر شما من و سلویٰ را

كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ

بخورید از پاکیزہ ہائے آنچہ دادیم شما را و ایشان ستم نکردند بر ما ولیکن بر خویشتن

بخورید از پاکیزہ چیز ہائے کہ دادیم بشما و ظلم نکردند بر ما و لاکن بودند کہ بر نفس ہائے خویش

يَظْلِمُوْنَ ﴿۵۷﴾ وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ

ستم میکردند و آن وقت کہ گفتیم در آئید درین دیہ ف۳ پس بخورید از انجا بافراغت

ظلم میکردند و (یاد کنید) ہنگامے را کہ گفتیم داخل شوید درین دہ پس بخورید ازان ہر جا کہ

شِئْتُمْ رَغَدًا وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُوْلُوْا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ

ہر جا کہ خواہید خوردنی گوارندہ و در آئید بدروازہ سجدہ کنان و بگوئید سوال ما آمرزش است تا بیامرزیم شما را

خواہید خوردنی (فراخ) فارغ و در آئید بدروازہ سجدہ کنان و گوئید بخش تا بیامرزیم بشما

خَطٰيٰكُمْ وَسَنَزِيْدُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۵۸﴾ فَبَدَّلَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا قَوْلًا

گناہان شما و زیادہ خواہیم داد نیکوکاران را پس بدل کردند کسانیکہ ستمگار بودند سخنے

گناہان شما را و زود است کہ بسیار دہیم نکوکاران را پس بدل کردند کسانیکہ ستم کردند سخن را

غَيْرَ الَّذِيْ قِيْلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ

بجز آنچہ فرمودہ شد ایشان را ف۴ پس فرود آوردیم بر آن ستمگاران عذابے از آسمان

بغیر آنچہ گفتہ شد برائے شان پس فرو فرستادیم بر آنانیکہ ستم کردند عذابے از آسمان

بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿۵۹﴾ وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ

بسبب بدکار بودن ایشان و آن وقت کہ آب خواست موسیٰ برائے قوم خود پس گفتیم بزن

بسبب فسقے کہ میکردند و چون آب خواست موسیٰ برائے قوم خود پس گفتیم بزن

بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ

بعصائے خود سنگ را پس روان شد از سنگ دوازدہ چشمہ بدانست ہر

بعصائے خود سنگ را پس روان شد ازان دوازدہ چشمہ ف۵ ہر آئینہ دانست ہر

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید موسیٰ علیہ السلام ہفتاد کس را از بنی اسرائیل با خود برد تا باوے کلام الٰہی استماع نمایند ایشان بعد از شنیدن خواہان رویت شدند و در طلب آن پا از حد ادب بیرون نہادند خدائے تعالیٰ آن ہمہ را بصاعقہ بسوخت و باز بدعائے موسیٰ زندہ ساخت اشارت باین قصہ است این آیت

ف۲ بنی اسرائیل مامور شدند بجہاد عمالقہ و ایشان در ان باب تغافل کردند پس معاقب شدند با فتادن در بیابان چہل سال و آنجا چون آب و طعام و خیمہا مفقود شد خدائے تعالیٰ بدعائے موسیٰ علیہ السلام من و سلویٰ نازل ساخت و از سنگے دوازدہ چشمہ روان کرد و ابر را سائبان گردانید قدر این نعمتہا نشناختند و کفران نعمت کردند اشارت بدین قصہ است این آیت ۱۲

ف۳ یعنی دیہ کہ در زمان حضرت موسیٰ فتح شدہ بود ۱۲

ف۴ یعنی بجائے حِطَّةٌ حنطة گفتند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این نیز ہمان واقعۂ صحرا است ہنگامیکہ آب نرسید از ضرب عصا بر سنگ دوازدہ چشمہ روان شد بنی اسرائیل بر دوازدہ قبیلہ منقسم و تعداد نفوس قبیلہ ہا مختلف بود علامت معرفت ہر چشمہ اندوے موافقت کمی و بیشی نفوس بود یا بر اساس اختلاف اطراف سنگ اگر ناہ نظرانی کہ ازین معجزات باہرہ انکاری آنند میتند آقوم غلاف آورده وحیدہ کہ مقناطیس آہن را جذب میکند چہ دور است کہ سنگ آب را جذب و جاری کند

ع ۶ ۱۲ ۶

أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِن رِّزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ

قوم آب خوردہ خود را ف۱ گفتیم بخورید و بنوشید از روزی خدا و فساد مکنید در زمین

قوم آب خوردِ خود را بخورید و بنوشید از رزق اللہ واز حد مگذرید در زمین

مُفْسِدِينَ ۞ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ

تباہی کناں و آن وقت کہ گفتید اے موسیٰ ہرگز شکیبائی نکنیم بر یک طعام

تباہ کاران و چون گفتید اے موسیٰ ہرگز سر نخواہیم کرد بر یک نوع طعام

فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا

پس بطلب برائے ما از پروردگار خود تا بیرون آرد برائے ما از آن جنس کہ میرویاند ش زمین از ترهٔ وے و بادرنگ وے و

پس بخواہ برائے ما از رب خود کہ بیرون آرد برائے ما از آن چیزے کہ میرویاند زمین از سبزی جات آن و ترہ بادرنگ آن و

وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ

گندم وے و عدس وے و پیاز وے گفت موسیٰ آیا بدل میکنید آنچہ وے فروتر است

گندم آن و عدس آن و پیاز آن گفت موسیٰ آیا بہ بدل میگیرید چیزے را کہ ادنا است

بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ

بآنچہ وے بہتر است فرود آئید بشہرے پس ہر آئینہ باشد شمارا آنچہ خواستید و زدہ شد ف۲ بر ایشان

بچیزے کہ بہتر است پایان شوید بشہرے پس ہر آئینہ باشد مر شمارا آنچہ خواستید و لازم شدہ بر ایشان

الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا

خواری و بے نوائی و بازگشتند بخشمے از خدا این بسبب آنست کہ بودند

خواری و ناداری و بازگشتند بقہرے از اللہ عہ۵ این ذلت و مسکنت بسبب آن ست کہ ایشان

يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا

کافر می شدند بآیتہائے خدا و می کشتند پیغامبران را بناحق این بسبب

باور نمی داشتند آیات خدارا و می کشتند پیغمبران را بناحق این بسبب آنکہ

عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ۞ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَ

گناہ کردن ایشان است و آنکہ از حد درمیگذشتند ہر آئینہ آنانکہ مسلمان شدند و آنانکہ یہود شدند و

گناہ می کردند و بودند کہ از حد می گذشتند عہ۵ ہر آئینہ آنانکہ (بزبان) ایمان آوردند و آنانکہ یہود شدند و

النَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا

ترسایان و بے دینان ہر کہ از ایشان ایمان آرد بخدا و بروز بازپسین و کرد کار شائستہ

نصارا و صابی ہا ہر کہ از ایشان ایمان آورد بخدا و روز قیامت و کردکار شائستہ

فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۞ وَ

پس ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نہ ترس بود بر ایشان و نہ ایشان اندوہگیں شوند ف۳ و

پس ایشان راست ثواب شان نزد پروردگار شان و نیست ترسی بر ایشان و نہ ایشان اندوہگیں شوند و

إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَ

آن وقت کہ گرفتیم پیمان شمارا و برداشتیم بالائے شما طور را گفتیم بگیرید آنچہ دادہ ایم شمارا باستواری ف۴ و

ہنگامے کہ گرفتیم عہد شمارا و بلند کردیم بالائے شما کوہ طور را بگیرید آنچہ دادیم شمارا بہ کوشش و

اذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۞ ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ ۖ

یاد دارید آنچہ در وے است تا بود کہ در پناہ شوید باز روگردانیدید بعد از این

یاد آرید آنچہ در آن ست تا شما بترسید پس روے گردانیدید بعد ازین میثاق

فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ ۞ وَلَقَدْ

پس اگر نبودے بخشائش خدا بر شما و مہربانی او ہر آئینہ می شدید از زیان کاران و ہر آئینہ

پس اگر نمی بود فضل خدا بر شما و مہربانی او ہر آئینہ می بودید از تباہ شوندگان (زیان کاران) و ہر آئینہ بتحقیق

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنی اسرائیل دوازدہ قبیلہ بودند برائے ہر قبیلہ یک چشمہ معین شد واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی فرود آوردہ شد ۱۲

ف۳ حاصل معنی آیت آنکہ آدمی در اصل از ہر فرقہ کہ باشد چون ایمان آورد از اہل نجات بود خصوصیت فرقہ معتبر نیست ۱۲

ف۴ یعنی احکام توریت ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ۵ ذلت این است کہ یہود ہمیشہ رعیت و محکوم مسلمان و نصاری می باشند چہ اگر مال و ثروت دارند نعمت حاکمیت و سلطنت اسباب سرافرازی بختیار است یہود چون ازین نعمت بزرگ محروم اند ثروت فراوان آنہا سود ے نبخشد و مسکنت آن ست کہ یہود محتاج و فقیر میباشند و اگر چنانکہ بثروت داشتہ باشند از ترس حکام و غیرہ خود را نیازمند و محتاج نشان میدہند و چون حریص و بخیلند از ہیچ ایشان خوار تر اند این قضیہ چہ قدر راست است کہ توانگری بدل است نہ بمال بنا برین با وصف ثروت و توانگری بے نوا ماندند و از عظمت و عزتے کہ خداوند بآنہا ارزانی داشتہ بود بر آمدہ بخشم و غضبش گرفتار گردیدند ۱۲

عہ۵ مایۂ خواری و بے نوائی و خشم الٰہی بر یہود آن بود کہ کافر شدند و پیغمبران را کشتند باعث بر کفر و قتل و سرباز زدن از اوامر و نواہی خدا و بر آمدن از حدود شرع بود ۱۲

ع ۲

عَلِمْتُمُ الَّذِيْنَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُوْنُوْا قِرَدَةً

دانستہ آید آں کسانرا کہ از حد در گذشتند از شما در شنبہ ف۱ پس گفتیم ایشاں را بوزنہ شوید

دانستہ کسانے کہ تجاوز کردند از شما در روز شنبہ پس گفتیم ایشان را باشید بوزینگاں

خٰسِئِيْنَ ﴿۴﴾ فَجَعَلْنٰهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً

خوار شدہ پس ساختیم این قصہ را عبرتے برائے آن قوم کہ پیش آں دیہ بودند ف۲ وآن قوم کہ پس از ایشاں آیند و پندے

ذلیل ع۵ پس گردانیدیم این واقعہ را عبرت برائے آن قوم کہ پیش ایشان حاضر بودند و آن قوم کہ پس از ایشان آیند و پندے

لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۵﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوْا

پرہیزگاران را ف۳ وآں وقت کہ گفت موسیٰ بقوم خود ہر آئینہ خدا می فرماید شمارا بکشتن

برائے پرہیزگاران و یاد کنید ہنگامے را کہ گفت موسیٰ بقوم خویش ہر آئینہ خدا میفرماید شمارا کہ ذبح کنید

بَقَرَةً ؕ قَالُوْٓا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ؕ قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ

گاوے گفتند آیا مارا مسخرہ می گیری گفت پناہ می گیرم بخدا ازانکہ باشم از

گاوے را گفتند مارا استہزا می نمائی گفت پناہ می برم بہ خدا کہ باشم من از

الْجٰهِلِيْنَ ﴿۶﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ؕ قَالَ اِنَّهٗ

نادانان گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما چیست آن گاؤ گفت ہر آئینہ خدا

جہلاء گفتند سوال کن بما از پروردگار خود تا بیان کند بما کہ آن گاؤ چہ گونہ است گفت ہر آئینہ خدا

يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَّلَا بِكْرٌ ؕ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذٰلِكَ ؕ فَافْعَلُوْا

می فرماید کہ ہر آئینہ وے گاوے است نہ پیر و نہ ناز اجیانہ است درمیان این و آن پس بکنید

میگوید ہر آئینہ آن گاو نیست نہ پیر و نہ نورسیدہ میانہ است درمیان پیری و جوانی پس بجا آرید

مَا تُؤْمَرُوْنَ ﴿۷﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا لَوْنُهَا ؕ قَالَ اِنَّهٗ

آنچہ فرمودہ شدید گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے چیست رنگ آن گاؤ گفت ہر آئینہ خدا

آنچہ را مامور شدید (گاو را ذبح کنید) گفتند سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما کہ چگونہ است رنگ آن گفت ہر آئینہ

يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ ۙ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النّٰظِرِيْنَ ﴿۸﴾ قَالُوا

میفرماید کہ وے گاویست زرد نیک زرد است رنگ آں خوش میکند بینندگان را گفتند

خداوند میگوید ہر آئینہ آن گاوے ست زرد تیز است در زردی رنگ آن مسرور می سازد بینندگان را گفتند

ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ ۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشٰبَهَ عَلَيْنَا ؕ وَاِنَّآ اِنْ

سوال کن برائے ما از پروردگار خود تا بیان کند برائے ما چہ کارہ است آن گاؤ ہر آئینہ گاوان مشتبہ شدند بر ما و ہر آئینہ اگر

سوال کن بما از پروردگار خود تا بیان کند بما کہ چہ قسم است آن گاؤ ہر آئینہ گاو مشتبہ شدہ برما و ہر آئینہ ما اگر

شَآءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُوْنَ ﴿۹﴾ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُوْلٌ تُثِيْرُ

خواستہ است خدا راہ یافتگانیم گفت ہر آئینہ خدا میفرماید کہ وے گاویست نہ محنت کشندہ کہ شور اند

خواستہ باشد خدا راہ یافتہ گانیم گفت ہر آئینہ او تعالیٰ میگوید ہر آئینہ آن گاویست نہ محنت کشندہ کہ قلبہ کند

الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ ۚ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيْهَا ؕ قَالُوا الْئٰنَ

زمین را و نہ آب میدہد زراعت را سلامت است ہیچ خال نیست در وے گفتند الحال

زمین را و نہ آب باری کند زراعت را بے عیب است نیست داغی در آن گفتند اکنون

جِئْتَ بِالْحَقِّ ؕ فَذَبَحُوْهَا وَمَا كَادُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿۱۰﴾ وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا

آوردی سخن درست پس ذبح کردند و نزدیک نبودند ازانکہ کنند وآں وقت کہ کشتید شخصے را

آوردی سخن راست پس ذبح کردند آنرا و نزدیک نبودند کہ میکردند (نہ می خواستند ذبح را) ع۵ و ہنگامیکہ کشتید نفسے را

فَادّٰرَءْتُمْ فِيْهَا ؕ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿۱۱﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوْهُ

پس نزاع کردید در وے وخدا بیرون آرندہ است چیزے را کہ پنہاں میکردید پس فرمودیم بزنید این شخص را

پس نزاع کردید دراں وخدا آشکار کنندہ است آنچہ را پنہاں میکردید پس گفتیم بزنید ب را

[illegible] زہ کردہ پوست آن گاو ی گنجیدہ داد آنرا خریدہ کشتند مردم باور نمی کردند گاوے ماکہ باین بہائے گزاف خریدہ اند ذبح کنند ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی شکار کردند و شکار کردن روز شنبہ در دین بنی اسرائیل حرام بود ۱۲

ف۲ یعنی دران زمانہ حاضر بودند ۱۲

ف۳ مترجم گوید شخصے را از بنی اسرائیل کشتہ یافتند و کشندۂ آن معلوم نبود خداتعالیٰ حکم فرمود کہ گاوے را ذبح کنند و بعض وے ازان مقتول را بزنند تا زندہ شود و از قاتلان خود خبر دہد القصہ گاو را بہ مبلغ خطیر خریدہ کردند و بزدند مقتول زندہ شد و پسران عم خود را نام برد کہ ایشان کشتند پس قاتلان را بقصاص رسانیدند و ازان باز قاتل را از میراث محروم ساختند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ بنی اسرائیل بحکم تورات مامور بودند کہ ایام شنبہ را بعبادت خاص دہند و دراں روز ماہی شکار نہ کنند آنہا بخود بر در روز شنبہ شکار میکردند خداوند بصورت بوزینگان آن ہا مسخ کرد بار وجودیکہ فہم و شعور بشری در ہمگی نگریستند و می گریستند سخن گفتہ نمی توانستند سہ روز باین صورت زندہ بودند و مردند این واقعہ در روزگار حضرت داؤدؑ بوقوع پیوستہ در سورۂ اعراف بتفصیل ذکر میشود ۱۲

ع ۱۰/۸

ع۵ این گاو از مردی نیک فطرت بود مردی کہ مادر خویش را بخوبی خدمت میکرد یک بیان طلا باندازہ کہ در پوست آن گاو می گنجید داد

بِبَعۡضِهَا ؕ كَذٰلِكَ يُحۡىِ اللّٰهُ الۡمَوۡتٰى ۙ وَيُرِيۡكُمۡ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمۡ

بعض وے از گاؤ ایں طور زندہ میکند خدا مردگان را و مینماید شما را نشانہائے خود تا بود کہ

بپارۂ از گاؤ ہمچنیں زندہ میگرداند خدا مردگان را و می نماید بشما نشانہ ہائے قدرت خویش را تا شما

تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۷۳﴾ ثُمَّ قَسَتۡ قُلُوۡبُكُمۡ مِّنۡۢ بَعۡدِ ذٰلِكَ فَهِىَ كَالۡحِجَارَةِ

دریابید باز سخت شد دلہائے شما بعد ازیں پس آنہا مانند سنگ اند

فکر کنید باز سخت شد دل ہائے تان بعد از آن پس آن ہا مانند سنگ اند

اَوۡ اَشَدُّ قَسۡوَةً ؕ وَاِنَّ مِنَ الۡحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنۡهُ الۡاَنۡهٰرُ ؕ وَ

بلکہ زیادہ تر در سختی و ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ رواں می شود از روئے جویہا و

یا بیشتر در سختی و ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ رواں می شود از اں جوی ہا و

اِنَّ مِنۡهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخۡرُجُ مِنۡهُ الۡمَآءُ ؕ وَاِنَّ مِنۡهَا لَمَا يَهۡبِطُ

ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ می شگافد پس بیروں می آید از وے آب و ہر آئینہ از سنگہا آنست کہ فرو می افتد

ہر آئینہ بعضے از سنگ ہا آنست کہ شق می شود و بیروں می آید از آن آب و ہر آئینہ بعضے از سنگہا آنست کہ فرو می غلطد

مِنۡ خَشۡيَةِ اللّٰهِ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۷۴﴾ اَفَتَطۡمَعُوۡنَ

از ترس خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ میکنید اے مومنان آیا امید میدارید

از خشم خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید آیا اے مسلمانان طمع دارید

اَنۡ يُّؤۡمِنُوۡا لَكُمۡ وَقَدۡ كَانَ فَرِيۡقٌ مِّنۡهُمۡ يَسۡمَعُوۡنَ كَلٰمَ اللّٰهِ

کہ یہود منقاد شوند شما را و ہر آئینہ گروہے از ایشان می شنیدند کلام خدا را یعنی توریت را

کہ آنہا باور دارند "سخنان" شما را و بہ تحقیق بود گروہے از ایشان کہ می شنیدند کلام خدا را

ثُمَّ يُحَرِّفُوۡنَهٗ مِنۡۢ بَعۡدِ مَا عَقَلُوۡهُ وَهُمۡ يَعۡلَمُوۡنَ ﴿۷۵﴾ وَاِذَا لَقُوا

پس بدل میکردند ش دانستہ بعد از آنکہ فہمیدہ بودند او را و چوں ملاقات کنند

باز تحریف میکردند آنرا بعد از آں کہ فہمیدہ بودند آنرا و ایشان میدانند و چوں ملاقات کنند

الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا قَالُوۡۤا اٰمَنَّا ۖۚ وَاِذَا خَلَا بَعۡضُهُمۡ اِلٰى بَعۡضٍ قَالُوۡۤا

با مؤمنان گویند ایمان آوردیم و چوں تنہا شوند بعض از ایشان با بعضے وا گویند

با کسانیکہ کہ ایمان آوردہ اند گویند ایمان آوردیم و ہنگامے کہ تنہا شوند بعضے از ایشان با بعضے گویند

اَتُحَدِّثُوۡنَهُمۡ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيۡكُمۡ لِيُحَآجُّوۡكُمۡ بِهٖ عِنۡدَ رَبِّكُمۡ ؕ اَفَلَا

آیا خبر میدہید ایشانرا بآنچہ کشادہ است خدا بر شما ف۲ تا مناظرہ کنند با شما بآن دلیل نزد پروردگار شما آیا در نمی یابید

چرا میگوئید (آیا خبر میدہید) ایشاں را بآنچہ ظاہر کردہ خدا بر شما تا مناظرہ کنند با شما بہ آن بحضور پروردگار شما آیا

تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۷۶﴾ اَوَلَا يَعۡلَمُوۡنَ اَنَّ اللّٰهَ يَعۡلَمُ مَا يُسِرُّوۡنَ وَمَا يُعۡلِنُوۡنَ ﴿۷۷﴾

ایں جہولان آیا نمیدانند کہ خدا میداند آنچہ پنہاں میکنند و آنچہ آشکارا می نمایند

در نمی یابید ف۵ آیا نمیدانند کہ ہر آئینہ اللہ میداند آنچہ را پنہان میکنند و آنچہ را آشکار می نمایند ف۵

وَمِنۡهُمۡ اُمِّيُّوۡنَ لَا يَعۡلَمُوۡنَ الۡكِتٰبَ اِلَّاۤ اَمَانِىَّ وَاِنۡ هُمۡ

و بعضے از ایشان ناخواندگان نمیدانند کتاب را لیکن میدانند آرزوہائے باطل و نیستند

و بعضے از ایشان ناخوانند نمیدانند کتاب را مگر آرزوہائے دروغ و نیستند

اِلَّا يَظُنُّوۡنَ ﴿۷۸﴾ فَوَيۡلٌ لِّلَّذِيۡنَ يَكۡتُبُوۡنَ الۡكِتٰبَ بِاَيۡدِيۡهِمۡ ثُمَّ

مگر گمان کنندہ پس وائے آنکساں را کہ می نویسند نوشتہ بدستہائے خود باز

مگر کہ گمان میکنند ف۵ پس عذاب است بکسانے کہ می نویسند کتاب را بدست ہائے خود باز

يَقُوۡلُوۡنَ هٰذَا مِنۡ عِنۡدِ اللّٰهِ لِيَشۡتَرُوۡا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيۡلًا ؕ فَوَيۡلٌ لَّهُمۡ

میگویند ایں از نزدیک خداست تا بستانند عوض وے بہائے اندک را پس وائے ایشاں را

می گویند این از جانب خداست تا بخرند عوض وے بہاے اندک پس عذاب است بایشان

ف۵ بے اصل است و دلیلے برآں ندارند ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی با رئیسان خویش آن رئیسان ۱۲

ف۲ یعنی نعت پیغمبر آخر الزمان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ منافقان یہود ستایش حضرت پیغمبر را کہ در کتاب ایشان بود از تملق بسلمانان اظہار میداشتند یہودان دیگر ایشان را ملامت میکردند و میگفتند چرا از کتاب خویش بسلمانان سند میدہید نمیدانید مسلمانان در اثر اخبار خود شما شما را بحضور پروردگار ملزم کردہ گویند یہود پیغمبر آخر الزمان را صادق دانستند اما ایمان نیاوردند آنگاہ لاجواب خواہید ماند ۱۲

ف۵ پنہان و آشکار ایشان بہ پیشگاہ خداوندی تمام روشن است حضرت او میتواند کہ تمام دلائل کتاب آنہا را بمسلمانان آشکار سازد چنانچہ در مواقع آن اطلاع دادہ است یہود آیہ رجم را پنہان کردند خداوند آن را ظاہر نمودہ و سبب فضیحت یہود گردانید چنین گردید حال آنشمندان ایشان کہ دعوی دانش و کتاب داشتند ۱۲

ف۵ بے دانشان یہود بر نبشتہ ہای توریت اطلاع ندارند مگر بہ آرزوئے چندکہ از سخنان دروغ علمای خویش شنیدہ اند مثلاً در بہشت جز یہود دیگری نتواند رفت و اجداد ما حتماً از ما شفاعت میکنند و این ہمہ تخیلات

فَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيْهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُوْنَ ﴿۷۹﴾ وَقَالُوْا لَنْ تَمَسَّنَا

بسبب نوشتن دستہائے ایشان و وائے ایشان را بسبب پیشہ گرفتن ایشان ف۱ و گفتند نرسد بما

از آنچہ نوشتہ دستہائے شان و عذاب است بایشان ازانچہ کسب می کنند ف۵ و گفتند ہرگز بما تماس نہ کند

النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَّعْدُوْدَةً ۭ قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ

آتش دوزخ مگر چندروز شمردہ شدہ بگو آیا گرفتید از پیش خدا پیمانے تا ہرگز

آتش مگر روزہائے شمردہ شدہ ف۶ بگو آیا گرفتید از نزد اللہ پیمانے پس ہرگز

يُّخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهٗٓ اَمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۸۰﴾ بَلٰى

خلاف نہ کند خدا پیمان خود را آیا میگوئید بر خدا آنچہ نمیدانید آرے

خلاف نکند اللہ پیمان خود را بلکہ میگوئید بر اللہ آنچہ نمیدانید ف۷ چرا چنین نباشد

مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَّاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيْٓئَتُهٗ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ

ہر کہ کرد کار بد و بگرد آمدہ اورا گناہ او پس ایشان باشندگان دوزخ

ہر کہ کرد گناہ و احاطہ نمود باو گناہ او پس ایشانند اہل دوزخ

هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۸۱﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اُولٰٓئِكَ

ایشان درانجا جاویدند و کسانیکہ ایمان آوردند و کردند کارہائے شائستہ ایشانند

ایشان درآن جاویدند و کسانیکہ ایمان آوردند و کردند اعمال شائستہ ایشانند

اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۸۲﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ

باشندگان بہشت ایشان درانجا جاویدند و آنگاہ کہ گرفتیم پیمان

اہل بہشت ایشان دران جاوید اند و یاد آور زمانے کہ گرفتیم پیمان

بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ لَا تَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ ۣ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَّ

بنی اسرائیل کہ نہ پرستید مگر خدارا و بوالدین نکوئی کنید و

بنی اسرائیل را کہ مپرستید مگر اللہ را و احسان کنید بوالدین احسان کردنی و

ذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَقُوْلُوْا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَّاَقِيْمُوا

باہل قرابت و یتیمان و بے نوایان و بگوئید بمردمان سخن نیک و برپا دارید

براہل قرابت و بکودکان پدرمردہ و بے نوایان و بگوئید بمردم سخن نیک و برپا دارید

الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۭ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْكُمْ وَاَنْتُمْ

نماز را و بدہید زکوٰۃ را پس برگشتید روگردان شدہ مگر اندکے از

نماز را و بدہید زکوٰۃ را پس برگشتید مگر اندکے از شما (حال آنکہ) شما

مُّعْرِضُوْنَ ﴿۸۳﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُوْنَ دِمَاۗءَكُمْ وَلَا

شما و آنگاہ کہ گرفتیم پیمان شمارا کہ مریزید خون یکدیگر را و بیرون

روگردانندگانید و بیاد آورید زمانے کہ گرفتیم پیمان شما را کہ مریزید خونہائے یکدیگر را و

تُخْرِجُوْنَ اَنْفُسَكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُوْنَ ﴿۸۴﴾

مکنید قوم خویش را از خانہائے خویش پس قبول کردید حاضر آمدہ

بیرون مکنید (قوم) خودہا را از دیارتان پس اقرار کردید و شما گواہی میدہید (قبول کردید)

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَاۗءِ تَقْتُلُوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُوْنَ فَرِيْقًا مِّنْكُمْ مِّنْ

باز شما آن گروہید کہ می کشید قوم خویش را و بیرون می کنید گروہے را از قوم خود از

باز شما آن گروہید کہ میکشید ہمدگر خودہا را و بیرون میکنید گروہے از خودہا را از

دِيَارِهِمْ ۡ تَظٰهَرُوْنَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۭ وَاِنْ يَّاْتُوْكُمْ

خانہائے ایشان یکے مددگار دیگرے می شوید برستم کردن درحق ایشان بگناہ و تعدی و اگر اسیر شدہ بشما

دیارہا شان پشتیبانی میکنید بایکدیگر بر ایشان بگناہ و ظلم و اگر بیایند بشما

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یکے از عقائد باطلہ یہود آن بود کہ میگفتند یہود نباشند در دوزخ مگر روزے چند و این خطا است زیرا کہ دخول جنت موقوف بر ایمان بخدا و روز قیامت و پیغامبر آخر زمان است جنس یہود و غیر آن اعتبار ندارد و اشارت بہمین معنی است درین آیت واللہ اعلم

تفسیر عثمانی

ف۵ اینہا کسانے ہستند کہ بخاطر بسیار ذوق اندیشہ ہائے عوام از خود ساختہ می نوشتند و آنرا بحضرت خداوند منسوب میداشتند مثلاً در توریت نوشتہ بود کہ پیغامبر آخر الزمان باچہرہ زیبا چشمان سیاہ قامت میانہ گیسو ہن مجعد تابان رنگت گندمی متولد میشود علماء یہود آنرا تحریف نمود در شمائل فرخندہ وے از خود نگاشتند کہ قامت او بلند چشمان او کبود موئے او راست می باشد تا عوام نبوت حضرت وے را تصدیق نکنند و منافع دنیوی ایشان رافوت نرسد ۱۲

ف۶ این ایام بقول بعضے ہفت روز است و بقول بعضے چہل روز کہ مدت عبادت گوسالہ بود و بعضے گویند چہل سال است آن مدت سرگردانی تیہ باشد و بعضے گویند بقدرے کہ در دنیا زندگی کردہ اند ۱۲

ف۷ این سخن کہ یہود در دوزخ جاوید نمی مانند صحیح نیست چرا کہ قاعدہ کلیہ خلود در دوزخ و بہشت کہ در آئندہ بیان میشود در باب ہمہ مردم یکسان نفاذ می یابد ازین قاعدہ کلیہ یہود مستثنیٰ نیستند ۱۲

أُسٰرٰى تُفٰدُوْهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ ؕ اَفَتُؤْمِنُوْنَ

اسیران می آیند فدا مید مید عوض ایشان وحال آنکہ حرام است برشما بیرون کردن ایشان آیا ایمان می آرید

اسیران فدیہ مید مید، خلاص میکنید ایشان را حال کہ آن حرام شدہ است برشما بیرون کردن ایشان آیا ایمان می آرید

بِبَعْضِ الْكِتٰبِ وَتَكْفُرُوْنَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَّفْعَلُ ذٰلِكَ

بپارہ از کتاب و کافری شوید بپارہ پس چیست جزا آنکہ چنین کند

بحصۂ از کتاب وکافری شوید بحصۂ دیگر پس نیست جزائے کسے کہ کند چنین

مِنْكُمْ اِلَّا خِزْىٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّوْنَ

از شما مگر خواری در زندگانی دنیا و روز قیامت گردانیدہ شوند

از شما مگر رسوائی در زندگانی دنیا و در روز قیامت گردانیدہ شوند

اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۸۵﴾ اُولٰٓئِكَ

بسوئے سخت ترین عذاب و نیست خدا بے خبر از آنچہ میکنید ف۱ ایشان

بسوئے سخت ترین عذاب و نیست خدا بے خبر از آنچہ میکنید ف۵ ایشان

الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ؗ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ

آن کسانند کہ خریدند زندگانی دنیا را عوض آخرت پس سبک کردہ نشود از ایشان عذاب

آنانند کہ خریدند زندگی دنیا را بہ آخرت پس سبک نمیشود از ایشان عذاب

وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿۸۶﴾ ع وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ

و نہ ایشان یاری دادہ شوند و ہر آئینہ دادیم موسیٰ را کتاب و از پے در آوردیم بعد از وے

و نہ ایشان مدد دادہ میشوند و بہ تحقیق دادیم موسیٰ را کتاب و پے در پے فرستادیم بعد از وے

بِالرُّسُلِ ۫ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ

پیغمبران را و دادیم عیسیٰ پسر مریم را نشانہائے روشن و قوت دادیم اورا بروح

پیغمبران را و دادیم عیسیٰ پسر مریم را معجزات روشن و نیرو بخشیدیم اورا بروح

الْقُدُسِ ؕ اَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُوْلٌۢ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ

القدس یعنی جبرئیل آیا ہرگاہ آورد پیغامبرے نزد شما آنچہ دوست ندارد نفسہائے شما سرکشی کردید

مقدس (جبرئیل)، آیا (پس)، ہرگاہ بیاورد نزد شما پیغامبری آنچہ دوست ندارد نفسہائے شما تکبر کردید

فَفَرِيْقًا كَذَّبْتُمْ ۡ وَفَرِيْقًا تَقْتُلُوْنَ ﴿۸۷﴾ وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا غُلْفٌ ؕ بَلْ

پس گروہے را دروغگو داشتید و گروہے را کشتید ف۱ و گفتند دل ہائے ما در پردہ است بلکہ

پس جماعتے را تکذیب نمودید و جماعۂ را کشتید و گفتند دل ہائے ما در غلاف است بلکہ

لَّعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيْلًا مَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۸۸﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتٰبٌ

نفرین کردہ است ایشان را خدا بسبب کفر ایشان پس اندکے ایمان آرند و آنگاہ کہ آمد بایشان کتاب

لعنت کردہ ایشان را خدا بسبب کفرشان پس اندکے از ایشان ایمان آوردند و ہرگاہ بیامد ایشان را کتابی

مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۙ وَكَانُوْا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُوْنَ

از نزدیک خدا ف۳ باور دارندہ آنچہ بایشان است و پیش ازین طلب فتح میکردند

از جانب خدا تصدیق کنندہ کتابے را کہ با ایشان است و بودند کہ از پیش فتح می خواستند

عَلَى الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَّا عَرَفُوْا كَفَرُوْا بِهٖ ؗ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ

بر مشرکان پس ہرگاہ آمد بایشان آنچہ میدانستند منکر شدند وے را پس لعنت خدا است

بر کسانیکہ کافر شدند پس ہرگاہ آمد بایشان آن چہ کہ شناختہ بودند کافر شدند باو پس لعنت خدا است

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿۸۹﴾ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَّكْفُرُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ

بر آن کافران ف۴ بد چیز است آنچہ فروختند عوض وے خویشتن را کہ کافر شوند بآنچہ فرود آوردہ است خدا ف۵

بر کافران بد چیز است آنچہ فروختند بہ آن نفسہائے خود را اینکہ کافر می شوند بآنچہ فرو فرستادہ خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی منع کردہ شدہ بودند از کشتن ہمدیگر و جلاوطن کردن و در ظلم مددگاری نمودن و فرض شدہ بود فداء اسیران و ایشان ازین ہمہ احکام بفدائے اسیران عمل کردند نہ بس زیراکہ موافق نفس ایشان است و این طاعت نفس است نہ طاعت خدا نیست ۱۲

ف۲ مترجم گوید و دیگر از قبائح یہود آنبود کہ گفتند قلوبنا غلف یعنی دلہای خود آنقدر استحکام داریم کہ ہیچ شبہ بدان راہ نمی یابد و این خطا است بسبب قبول نکردن دین اسلام حسد و جہل بود نہ تقوےٰ زیراکہ آثار تقوےٰ ہیچگاہ از ایشان ظاہر نمی شد و اشارت بہمین معنی است درین آیات ۱۲

ف۳ یعنی قرآن ۱۲

ف۴ تعریض است بآن قصہ کہ یہود خیبر با غطفان جنگ میکردند و ہزیمت مییافتند آخر دعا کردند کہ بطفیل محمد نبی امی کہ خروج او در آخر زمان موعود است مارا نصرت دہ بعد از ان فتح یافتند ۱۲

ف۵ یعنی قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعضے احکام را پذیرفتہ از بعضے انکار می ورزید چون تجزیۂ ایمان ممکن نیست کسیکہ بر بعضے احکام انکار ورزد کافر مطلق گردد وار ایمان برپارۂ از احکام ہیچ ایمان او را نصیب نباشد ازین آیت واضح است کہ بر کہ اوامر شرع را بر تبعیت متابعت کند و در تسلیم قسمتے کہ بہ غرض و طبع او عادت او منافات داشتہ باشد تقصیر ورزد آنچہ را در بعضے احکام متابعت نمودہ بوے سودے نہ بخشد۔

بَغْيًا اَنْ يُّنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۚ فَبَآءُوْ

بسبب حسد برآنکه فرود آورد خدا برحمت خود بر ہرکہ خواہد از بندگان خود پس باز گشتند

بسبب حسد کہ فرو فرستد خدا از فضل خویش بر ہرکہ خواہد از بندگان خود پس باز گشتند

بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ ؕ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝۴ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ

بخشمے بالائے خشمے و کافران راست عذاب خوارکنند و چون گفته شود ایشان را

بخشمے بالائے خشمے و کافران راست عذابے ذلت (خواری) دہندہ و چون گفته شود بایشان

اٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُوْنَ بِمَا وَرَآءَهٗ ۗ

ایمان آرید بآنچه فرود آورده است خدا گویند ایمان می آریم بآنچه فرود آورده شد برما و ایشان کافری شوند بآنچه بجز ویست

ایمان بیاورید بآنچه فرستاده است خدا گویند ایمان می آوریم بآنچه فرستاده شد برما و کافر میشوند بآنچه غیر آن ست

وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ؕ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُوْنَ اَنْۢبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ

حال آنکه او راست است باور کننده آنچه باایشان است بگو پس چرا می کشتید پیغمبران خدا را پیش ازین

حال کہ آن راست است تصدیق کننده است کتابے راکہ باایشان است بگو پس چرا می کشتید پیغمبران اللہ را پیش ازین

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۵ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ

اگر مومن بودید و ہر آئینہ آمد بہ شما موسیٰ بہ نشانہائے روشن پس گرفتید گوساله را

اگر ہستید مومنان و بہ تحقیق آورد بہ شما موسیٰ معجزات روشن را پس گرفتید گوساله را (بخدائی)

مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ۝۶ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّوْرَ ؕ

پس از وے و شما ستمگار بودید و آنگاه کہ گرفتیم پیمان شما و برداشتیم بالائے شما طور را

بعد از رفتن وے و شما ستمگارانید ف۵ و ہنگامیکہ گرفتیم پیمان شما را و بلند کردیم بالائے شما کوہ طور را

خُذُوْا مَآ اٰتَيْنٰكُمْ بِقُوَّةٍ وَّاسْمَعُوْا ؕ قَالُوْا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا ۗ وَاُشْرِبُوْا

گفتیم بگیرید آنچه دادیم شما را بقوت و بشنوید گفتند ف۱ شنیدیم و نافرمانی کردیم و درخورده شد

گفتیم بگیرید آنچه دادیم شما را بہ قوت و بشنوید گفتند شنیدیم و نافرمانی کردیم و آمیخته شد

فِىْ قُلُوْبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ؕ قُلْ بِئْسَمَا يَاْمُرُكُمْ بِهٖۤ اِيْمَانُكُمْ اِنْ

در دلہائے ایشان دوستی گوساله را بسبب کافر بودن ایشان بگوید چیز است آنچه میفرماید شما را ایمان شما اگر

در دلہائے ایشان محبت گوساله بسبب کفر آنہا بگو بد چیز است آنچه امر می کند شما را بآن ایمان شما اگر

كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۷ قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ

ہستید از اہل ایمان ف۲ بگو اگر ہست شما را سرائے باز پسین نزدیک خدا

ہستید مومنان بگو اگر ہست شما را سرائے آخرت نزد خدا

خَالِصَةً مِّنْ دُوْنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۸

بتخصیص بجز از مردمان دیگر پس آرزو کنید مرگ را اگر ہستید راست گو

تنہا بجز از مردم دیگر پس آرزو کنید مرگ را اگر ہستید راستگویان

وَلَنْ يَّتَمَنَّوْهُ اَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ۝۹

و ہرگز آرزو نکنند او را ہیچگاه بسبب آنچه پیش فرستاده است دستہائے ایشان و خدا داناست بہ ستمگاران

و ہرگز آرزو نخواہند کرد مرگ را ہیچگاه بہ سبب آنچه پیش فرستاده دست ہائے ایشان و خدا نیک داناست بہ ستمگاران

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۚ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۚ يَوَدُّ

و ہر آئینہ بیابی ایشان را حریص ترین مردم بر زندگانی و حریص تر از آنانکہ مشرک اند دوست میدارد

و ہر آئینہ بیابی ایشان را حریص ترین مردم بر زندگانی و حریص تر از کسانیکہ شرک آورده اند دوست میدارد

اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ ۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُّعَمَّرَ ؕ

یکے از ایشان کاش عمر داده شود ہزار سال و نیست رہانندهٔ وے از عذاب آنانکہ عمر داده شود

یک یکے ایشان کاش عمر داده شود ہزار سال و نیست آن رہاننده وے از عذاب کہ عمر داده شود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بزبان حال ۱۲

ف۲ دیگر از تحریفات یہود آن بود کہ میگفتند کہ داخل نمی شود در بہشت ہیچ کس مگر یہود و این خطا است زیراکہ علامت بہشتیان مشتاق شدن بملاقات خدا است و ایشان از مرگ ہراسان بودند و اشارت باین معنی است درین آیت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ شما دعوی دارید کہ بر شریعت موسیٰ پابندیم و بہ شرائع دیگر انکار می نمائید این دعوائے شما درست نیست شما را موسیٰ معجزات روشن نشان داد (ید بیضا عصا اژدہا گردید دریائے خروشان از ہم درید) و امثال آن اما چون یک روزی چند به طور رفت شما در آن مدت گوساله را بخدائی گرفتید۔ حال آنکہ حضرت موسیٰ حیات داشت و بہ نبوت خویش استوار بود ایمان شما نسبت بہ شریعت او در آن وقت کجا بود امروز بنا بر حسد و دشمنی با حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خویشتن را بہ شریعت موسیٰ چنان متمسک نشان میدہید کہ از احکام خدا باز می زنید۔ بلاشک شما ستمگارید۔ پدران و نیاکان شما نیز ستمگاران بودند۔

ع ۲

این بود حال بنی اسرائیل با موسیٰ پس ازین چگونگی ایمان شان را نسبت بہ تورات بیان می فرماید ۱۲

يَعْلَمُونَ ۝ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّوْ كَانُوا

می دانستند و اگر ایشان ایمان می آوردند و تقوی می کردند هر آئینه ثواب از نزدیک خدا بهتر بودے کاش

می دانستند و اگر (هر آئینه) ایشان ایمان می آوردند و تقوی می کردند هر آئینه پاداش از نزد خدا بهتر است اگر

يَعْلَمُونَ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا

می دانستند اے مومنان مگوئید راعنا و بگوئید انظرنا و نیک بشنوید

می دانستند (ای کاشکی) ای کسانیکه ایمان آورده اید) اے مومنان مگوئید راعنا و بگوئید انظرنا و بشنوید

وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا

و کافران راست عذاب درد دهنده دوست نمیدارند آنانکه کافر شدند از اہل کتاب و نه

و مر کافران راست عذابی دردناک دوست نمی دارند آنانکه کافر شدند از اہل کتاب و نه

الْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ

مشرکان که فرود آورده شود بر شما هیچ نیکی از پروردگار شما و خدا مخصوص می کند بخشایش خود

مشرکان که فرود آورده شود بر شما چیزے از نیکوئی از پروردگار شما و الله اختصاص می دهد به مهربانی خویش

مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝ مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ

هر کرا خواهد و خدا خداوند فضل بزرگ است هر چه نسخ می کنیم از آیتے یا فراموش می گردانیم آنرا می آریم

آنرا که خواهد و الله خداوند فضل بزرگ است اگر نسخ می کنیم از آیتے یا فراموش می گردانیم آنرا می فرستیم

بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلِهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ

بهتر از وے یا مانند وے آیا ندانسته که خدا بر همه چیز توانا است آیا ندانسته که

بهتر از آن یا مانند آن آیا نمی دانی هر آئینه الله بر هر چیزے تواناست آیا نمیدانی هر آئینه

اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا

خدا راست پادشاهی آسمان ها و زمین و نیست شما را بجز وے هیچ دوست و

الله مر او راست پادشاهی آسمان ها و زمین و نیست شما را جز الله هیچ دوست و نه

نَصِيرٍ ۝ أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ ۗ وَ

یاری دهنده آیا می خواهید که سوال کنید پیغامبر خود را چنانکه سوال کرده شد موسی پیش ازین و

هیچ یاری دهنده آیا می خواهید که بپرسید پیغمبر تان را چنانچه پرسیده شد موسی پیش ازین

مَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ۝ وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ

و هر که بستاند کفر را عوض ایمان پس هر آئینه گم کرد راه میانه را دوست داشتند بسیارے از

هر که بستاند کفر را عوض ایمان پس هر آئینه گم کرد راه راست را دوست دارند بسی از

أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ

اہل کتاب که کافر گردانند شما را بعد از ایمان شما بسبب حسد از نزدیک

اہل کتاب اگر باز گردانند شما را پس از ایمان شما کافران بجهت حسدی که سرشت کرده از

أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۖ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ

نفوس خود پس از آنکه واضح شد بر ایشان حق پس درگذرانید و رو بگردانید تا آنکه آرد خدا

نفس های شان پس از آنکه آشکار شد بر ایشان حق پس درگذرید و روی گردانید تا آورد الله

بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۚ

فرمان خود را ۳ هر آئینه خدا بر همه چیز توانا است و بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

فرمان خویش را (که قتال است) هر آئینه الله بر هر چیز تواناست و بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

و آنچه پیش می فرستید برائے خویشتن از نیکوکاری خواهید یافت آنرا نزد خدا هر آئینه خدا بآنچه می کنید

و آنچه پیش می فرستید برای نفس های تان از نیکوئی می یابید آنرا (ثواب آنرا) نزد خدا هر آئینه خدا بآنچه می کنید

مکر، حاجت نمی افتد۔ اما یہود این کلمه را به نیت بد دشنام می کردند و برگاه اندکی کسره را اشباع می دادند (راعنا) به (راعینا) بدل می

فتح الرحمن

ف۱ دیگر از بیهودات یہود... آنبود که در مجلس پیغامبر آمده لفظ راعنا میگفتند ۱۲ و این لفظ را در معنی است یکی آنکه رعایت کن ما را ۱۲ و شفقت کن بر ما دیگر رعونت را نسبت بوی قصد ایشان سبب بود حق سبحانه مسلمانان را ازین کلمه نهی کرد برای سد باب فساد و اشاره بهمین معنی است درین آیت ۱۲ ف۲ مترجم گوید درین آیت تعریض است بجواب یهود که انکار نسخ می کردند و الله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی امر کند بجهاد ایشان والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ یہود چون بمجلس فرخنده حضرت نبوی (صلی الله علیه وسلم) حاضر می شدند و کلام قدسی نظام او را می شنیدند هر گاه بعضے کلمات خوب نگوش آنها نمی رسید می خواستند دو باره بپرسند میگفتند (راعنا) یعنی بجانب ما توجه کن و رعایت نما مسلمانان نیز چون این کلمه را از زبان یہودی شنیدند گاهی استعمال میکردند خداوند از گفتن این کلمه نهی فرمود که بجای (راعنا) (انظرنا) بگوئید که معنی آن نیز همین است اگر در اول به سخنان پیغمبر به توجه گوش نهید به سوال مکرر

بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ تِلْكَ

بیناست و گفتند هرگز به بهشت در نیاید مگر آنکه یهود باشد یا ترسا باشد این

نیک بیناست و گفتند هرگز نداربد به بهشت مگر آنکه باشد یهود یا نصاری این

أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ

آرزوهای باطل ایشانست بگو آرید دلیل خود را اگر هستید راستگو بلی هرکه منقاد کرد

آرزوهای (باطل) شان است بگو بیارید حجت خویش را اگر هستید راستگویان چنین نیست (بلی) کسیکه منقاد کرد

وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِندَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا

روی خود را برای خدا و وی نیکوکار باشد پس او راست مزد او نزد پروردگار خویش و نیست ترس بر ایشان

روی خود را برای الله و وی نیکوکار باشد پس او راست ثواب او نزد پروردگارش و نیست خوفی بر ایشان و نه ایشان

هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ

اندوهگین شوند ف۱ و گفتند یهود نیستند ترسایان بر هیچ چیز و گفتند ترسایان

اندوهگین شوند و گفت یهود نیست نصاری بر هیچ راهی (چیزی) و گفت نصاری

لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا

نیستند یهود بر هیچ چیز و ایشان همه میخوانند کتاب را همچنین گفتند آنانکه

نیست یهود بر هیچ راهی (چیزی) حال آنکه ایشان میخوانند کتاب را همچنین گفتند آنانکه

يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾

نمی دانند ف۲ مانند قول ایشان پس خدا حکم کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف می کنند در آن

نمی دانند مانند گفته ایشان پس الله حکم می کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف داشتند (در آن)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ۚ

و نیست ستمگارتر از آنکه منع کرد مسجدهای خدا را از آنکه یاد کرده شود نام خدا در وی و کوشش کرد در ویرانی آنها

و نیست بیدادگرتر از آنکه منع کرد مسجدهای خدا را از آنکه یاد کرده شود در آن با نام او و کوشید در ویرانی آن

أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ

این گروه نمی سزد ایشان را که در آیند بمسجدها مگر ترسان ایشان راست در دنیا خواری و ایشان راست

آن گروه نمی سزد مر ایشان را که در آیند در آن ها مگر ترسندگان مر ایشان راست در دنیا ذلت مر ایشان راست

فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ

در آخرت عذاب بزرگ ف۳ و خدا راست مشرق و مغرب هر سو که رو آرید همانجاست روی

در آخرت عذاب بزرگ و مر خدا راست بر آمدگاه آفتاب و فرودگاه آفتاب پس بهر سو رو آرید بهمان طرف متوجه

اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَانَهُ ۖ بَل لَّهُ مَا فِي

خدا هر آئینه خدا فراخ نعمت داناست ف۴ و گفتند بگرفت خدا فرزند را پاکی او راست بلکه او راست آنچه در

است الله (وجه خداست) هر آئینه الله فراخ نعمت نیک داناست و گفتند گرفت الله فرزند از همه سخنان پاک است بلکه

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَإِذَا

آسمانها و زمین است هر کسی برای وی فرمانبردارند ف۵ آفریننده آسمانها و زمین است و چون

آسمانها و زمین است همه وی را فرمان برانند آورنده (بی سابقه) آفریدگار آسمان ها و زمین است و چون

قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا

می کند کاری پس جز این نیست که می گوید او را بشو پس می شود و گفتند آنانکه هیچ نمیدانند یعنی مشرکان چرا

حکم کند کاری را (پس) جز این نیست که گوید او را شو پس می شود و گفتند آنانکه هیچ نمی دانند چرا

يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ ۘ

با ما سخن نمی گوید خدا یا نمی آید بما نشانه همچنین گفتند کسانیکه پیش از ایشان بودند مانند قول ایشان سکه یکی

سخن نمیگوید با ما الله یا نمی آید بما کدام نشانه همچنین گفتند کسانیکه پیش از ایشان بودند مانند گفته ایشان

فتح الرحمن

ف۱ دیگر از سفوات اهل کتاب آنبود که هر فرقه از یهود و نصاری دیگری را انکار کردند و اشارت بهمین معنی است در این آیت ۱۲

ف۲ یعنی مشرکان گفتند ۱۲

ف۳ در این آیت تعریض است بکفار مکه و بشارت است به مغلوب شدن ایشان ۱۲ والله اعلم ۱۲

ف۴ دیگر از سفوات یهود آنبود که چون استقبال بیت المقدس منسوخ شد استهزا می کردند اشارت بهمین معنی است در این آیت ۱۲

ف۵ دیگر از سفوات اهل کتاب آنبود که یهود عزیر را و نصاری عیسی را پسر خدا می گفتند در رد ایشان خدا تعالی این آیت نازل کرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ کافران مذکور را سزاوار این بود که در مسجد های الهی بخوف و تواضع و ادب و تعظیم میدرآمدند این ظلم صریح است که آنجا از راه بی احترامی پیش آمدند یا اینکه لیاقت زندگی با عزت و حکومت را در آن دیار ندارند و همچنان صورت گرفت که کشور شام و سرزمین مکه را خدا از دیگران اخذ و بمسلمانان بخشید

ف۶ رحمتش در همه جا عام است اختصاص بمقامی ندارد مصالح و ارادات و اعمال بندگان را خوب می داند که آنها را چه بود

... [illegible] ... و هر که مخالفت ورزد سزا داده می شود.

تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيٰتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿﴾ إِنَّا أَرْسَلْنٰكَ بِالْحَقِّ

مشابهت دارند دلهای ایشان هر آئینه بیان کردیم نشانها را برائے گروہے که یقین می کنند هر آئینه ما فرستادیم ترا براستی

مشابهت دارد دلهای آن با هر آئینه بیان کردیم نشانه را برای گروهی که یقین می کنند هر آئینه ما فرستادیم ترا بحق

بَشِيرًا وَّنَذِيرًا وَّلَا تُسْئَلُ عَنْ أَصْحٰبِ الْجَحِيمِ ﴿۷﴾ وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا

مژده دهنده و بیم کننده و پرسیده نخواهد شد ترا از اهل دوزخ و هرگز خوشنود نشوند از تو یهودان و نه

مژده دهنده و ترساننده و پرسیده نمی شوی از اهل دوزخ و هرگز خوشنود نمی شوند از تو یهود و نه

النَّصٰرٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۭ قُلْ إِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۭ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ

ترسایان تا آنکه پیروی کنی کیش ایشان را بگو هر آئینه هدایت خدا همانست هدایت و اگر پیروی کردی

نصاری تا آنکه پیروی کنی دین ایشان را بگو هر آئینه رهنمائی خدا آنست راه راست و اگر بالفرض متابعت کنی

أَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيرٍ ﴿۸﴾

آرزوهای باطل ایشان را پس از آنچه آمده است بتو از دانش نباشد ترا برائے خلاص از عذاب خدا هیچ دوستی و نه یاری دهنده

آرزوهای ایشان را بعد از آنکه آمد ترا از دانش نیست ترا (از عذاب) خدا هیچ حمایت کننده و نه مدد کاری

الَّذِينَ آتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَتْلُونَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ ۭ أُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۭ وَمَنْ

آنانکه دادیم ایشان را کتاب یعنی توریت آنانکه میخوانند آنرا حق خواندن آن ایشان باور میدارند هدایت خدا را و هر که

آنانی که دادیم ایشان را کتاب میخوانند آنرا حق تلاوتش آن گروه ایمان می آورند به آن و هر که

يَّكْفُرْ بِهٖ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۹﴾ يٰبَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِيٓ

منکر وے باشد پس ایشانند زیان کاران ای بنی اسرائیل یاد کنید آن نعمت مرا که

منکر گردد به آن پس آن گروه ایشانند زیان کاران ای فرزندان اسرائیل بیاد آرید نعمت مرا که

أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعٰلَمِينَ ﴿۱﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَّا تَجْزِي

انعام کرده ام بر شما و آنکه فضل دادم شما را بر همه عالمها و حذر کنید از آن روز که کفایت نه کند

انعام کردم بر شما و آنکه من فضیلت دادم شما را بر عالمیان (زمانه شما) و بترسید روزی را که کفایت نکند

نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَيْـًٔا وَّلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا هُمْ

کسے از کسے چیزی را و پذیرفته نشود از کسے بدل و سود ندهد او را شفاعت و نه ایشان

هیچ کسے از هیچ کسے چیزی را و پذیرفته نشود از وی بدل و سود ندهد او را شفاعت و نه ایشان

يُنْصَرُونَ ﴿۲﴾ وَإِذِ ابْتَلٰٓى إِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۭ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ

یاری داده شوند و یاد کن چون بیازمود ابراهیم را پروردگار او بسخنے چند پس ابراهیم بانجام رسانید آنها را گفت خدا هر

یاری داده شوند و یاد کن هنگامی که بیازمود یعنی امر کرد ابراهیم را پروردگار او بسخنی چند پس بانجام رسانید آنها را گفت هر آئینه من گرداننده

لِلنَّاسِ إِمَامًا ۭ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۭ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظّٰلِمِينَ ﴿۳﴾ وَ

پیشوائے مردمان گفت ابراهیم و از اولاد من نیز پیشوایان پیدا کن فرمود نرسد وعده من بظالمان و

برای همه مردمان پیشوا گفت و از فرزندان من گفت نمی رسد عهد (امامت) من ستمگاران را و

إِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا ۭ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ

آنگاه که ساختیم کعبه را مرجع مردمان و محل امن و بگیرید نماز گاه از جائے

هنگامی که گردانیدیم خانه کعبه را مرجع برای مردم و جای امن و بگیرید از مقام

إِبْرٰهٖمَ مُصَلًّى ۭ وَعَهِدْنَآ إِلٰٓى إِبْرٰهٖمَ وَإِسْمٰعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ

قدم ابراهیم و وحی فرستادیم بسوے ابراهیم و اسمعیل که پاک سازید خانه مرا

ابراهیم نماز گاه و امر دادیم به ابراهیم و اسمعیل که پاک سازید خانه مرا

لِلطَّآئِفِينَ وَالْعٰكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿۴﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهٖمُ رَبِّ

برائے طواف کنندگان و اعتکاف کنندگان و رکوع سجده کنندگان و آنگاه که گفت ابراهیم اے پروردگار من

برای طواف کنندگان و اعتکاف کنندگان و رکوع و سجده کنندگان و هنگامی که گفت ابراهیم ای پروردگار من

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی آنانکه توریت را می فهمند تصدیق شریعت محمدیه میکنند و آنانکه تصدیق نمیکنند توریت را نمی فهمند ۱۲

ف ۲ مترجم گوید از اینجا تا سیقول السفهاء خدا تعالی اثبات می فرماید نبوت پیغمبر ما را صلی اللہ علیہ وسلم از قصه دعاء حضرت ابراهیم که در توریت مذکور است و ترجیح میدهد ملت حنیفیه را که حضرت پیغمبر برای آن مبعوث اند و رد می کند قول یهود را که حضرت یعقوب ما را به یهودیت وصیت کرده است و از تفریق در انبیاء نهی میفرماید یعنی معتقد بعضی باشد و منکر بعضی ۱۲

ع ۹ ۱۴ ۱۴

تفسیر عثمانی

ف ۱ خداوند می فرماید این سخن امر تازه نیست پیشینیان نیز از بے خردی و نادانی خویش این سخنان را گفته بودند کسانی که یقین دارند ما با ایشان علائم حقیت پیغمبر را بیان کردیم کسی که بر دشمنی و مخالفت استوار است اگر انکار ورزد محض بر حسب عناد است

ف ۲ یهود و نصاری با مرحق ارتباطی ندارند آن با لجاجت خویش استوار مانند و هیچگاه دین تراهی پذیرند بالفرض اگر تو بدیں ایشان متابعت کنی خورسند می گردند چون این ممکن نیست از آنها توقع موافقت نباید کرد.

اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَّارْزُقْ اَهْلَهٗ مِنَ الثَّمَرٰتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ
بساز این مکان را شهر با امن و روزی ده ساکنانش را از میوه ها روزی ده آن را که ایمان آورد از ایشان بخدا
بگردان این جا را شهر با امن و روزی ده ساکنان آن را از میوه ها کسیکه ایمان دارد از ایشان بخدا

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيْلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ ۭ
و روز بازپسین فرمود خدا و کسیکه کافر شود بهره مند گردانمش اندکے پس به بیچارگی برانم او را بسوئے عذاب آتش
و روز قیامت گفت و کسیکه کافر شود بهره مندی گردانمش اندکی باز ناچار کش گردانم او را بسوی عذاب آتش

وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝ وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيْلُ ۭ رَبَّنَا
و وے بد جائے است و آنگاه که بلند می کردند ابراهیم و اسمٰعیل بنیاد پایه خانه را گفتند اے پروردگار ما
و بد مرجع است و یاد کن آنگاه که بلند می کرد ابراهیم بنیاد پای خانه کعبه را و اسمٰعیل دعا می کردند ای پروردگار ما

تَقَبَّلْ مِنَّا ۭ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَ
قبول کن از ما هر آئینه توئی شنوا دانا اے پروردگار ما و بکن ما را فرمان بردار خودت و
بپذیر از ما هر آئینه تو توئی نیک شنوا دانا اے پروردگار ما بگردان ما را فرمان بران بخود و

مِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ۠ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۚ اِنَّكَ
از اولاد ما بکن گروہے منقاد خودت و بنما ما را طریق عبادتهائے ما و رحمت باز گرد بر ما هر آئینه
از اولاد ما گروهی فرمان بر بخود و بنمای ما را مناسک ما را (قواعد حج) و ببخش توبه ما را هر آئینه توئی

اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ۝ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِكَ
توئی بازآینده مهربان اے پروردگار ما بفرست درمیان ایشان پیغامبرے از ایشان بخواند بر ایشان آیتهای تو
پذیرنده توبه مهربان اے پروردگار ما و بفرست درمیان ایشان پیغمبری از ایشان که بخواند بر ایشان آیتهای ترا

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيْهِمْ ۭ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ وَمَنْ
و بیاموزد ایشان را کتاب و علم و پاک کند ایشان را هر آئینه توئی توانا دانا و کیست که
و بیاموزد ایشان را کتاب و حکمت و پاک کند ایشان را هر آئینه تو توئی بسیار غالب بسیار با حکمت و کیست

يَّرْغَبُ عَنْ مِّلَّةِ اِبْرٰهٖمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهٗ ۭ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا ۚ
رو بگرداند از کیش ابراهیم مگر آنکه در احمقی افگند نفس خود را و هر آئینه برگزیدیم او را در این سرائے
که بازگردد از دین ابراهیم مگر آنکه به حماقت افگند خویشتن را و هر آئینه برگزیدیم او را در دنیا

وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝ اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ اَسْلِمْ ۙ قَالَ اَسْلَمْتُ
و هر آئینه او در سرائے دیگر از شائستگان است آنگاه که گفت او را پروردگار او که منقاد شو گفت منقاد شدم
و هر آئینه او در آخرت از نیکان است یاد کن وقتی که گفت او را پروردگارش که منقاد شو گفت منقاد شدم

لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهٖمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ ۭ يٰبَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى
مر پروردگار عالمها را و وصیت کرد باین کلمه ابراهیم پسران خود را و یعقوب نیز فرزندانش را اے فرزندان من هر آئینه
به پروردگار عالمیان و وصیت کرد بآن (کلمه) ابراهیم پسران خود را و یعقوب هم گفت ای پسران من هر آئینه خدا برگزید

لَكُمُ الدِّيْنَ فَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ۝ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاۗءَ اِذْ حَضَرَ
برائے شما این دین را پس از این جهان نمیرید مگر مسلمان شده آیا حاضر بودید آنگاه که پیش آمد
برای شما دین را پس هرگز نمیرید مگر در حالیکه شما مسلمانان باشید آیا شما بودید حاضر آنگاه که پیش آمد

يَعْقُوْبَ الْمَوْتُ ۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيْهِ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْۢ بَعْدِيْ ۭ قَالُوْا نَعْبُدُ
یعقوب را موت آنگاه که گفت فرزندان خود را چه چیز را عبادت خواهید کرد بعد از من گفتند عبادت کنیم
یعقوب را مرگ بوقتیکه گفت به فرزندان خود که را می پرستید بعد از من گفتند می پرستیم

اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَاۗىِٕكَ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰــهًا وَّاحِدًا ښ وَّنَحْنُ لَهٗ
معبود ترا و معبود پدران ترا که ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق اند عبادت کنیم آن معبود یگانه را و ما او را
معبود ترا و معبود پدران ترا که ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق اند معبود یگانه را و ما برای او

عـ٥ در حق مومنان باشندگان کعبه دعا نموده گفت آن بار الٰہا میوه روزی کن ما در باره کافران دعا نکرد تا آنجا از لوث کفر پاک بماند عـ٥ خداوند فرمود در دنیا بکافران نیز روزی داده می شود و رزق چون امامت نیست که جز اہل ایمان دیگرے را میسر نشود۔ عـ٥ ابراهیم و پسرش اسمٰعیل علیه السلام هر دو ببارگاه خدا دعا کردند که جماعتی در فرزندان ما خلق کن تا اوامر ترا اطاعت کنند در میان آنها رسولی مبعوث کن تا کتاب و حکمت را تعلیم دهد و در اولاد این دو پیغامبر جز حضرت سرور کائنات دیگری موصوف باین صفات نیست۔ این دو ثقه تخیلات گذشته یهود را باطل ساخت علم کتاب آن مطالب و معانی ضروریه است که از خود عبارت بدر می آید حکمت خفیات اسرار و دقائق رموز می باشد عـ٥ شرافت این ملت و مذهب مذکور گردید حضرت ابراهیم و یعقوب علیهما السلام پسران خویش را توصیه نمودند تا از آن متابعت نمایند هر که ازاین راه منحرف شود به پیغمبران مذکور مخالفت می ورزد یهود دعوی داشتند

ع ١٥ ٨ ١٥

که یعقوب علیه السلام فرزندان خود را به یهودیت وصیت کرده ولی چنانکه از آیت مابعد ثابت می گردد آنها دروغ می گویند۔

مُسْلِمُوْنَ ﴿۴﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا

منقادیم — این گروہے است کہ درگذشت وے راست آنچہ کردند و شمار است آنچہ کردید و شما

منقادیم — آن گروہی بودند کہ بہ تحقیق گذشتند آنہا راست آنچہ کردند و شمار است آنچہ کردید و

تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا یَعْمَلُوْنَ ﴿۵﴾ وَقَالُوْا كُوْنُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰی تَهْتَدُوْا ۗ قُلْ

پرسیدہ نخواہید شد از آنچہ آن گروہ می کردند و گفتند شوید جہود یا ترسا تا راہ بیابید بگو

پرسیدہ نمی شوید از آنچہ ایشان می کردند و گفتند شوید یہود یا نصاری تا راہ یابید بگو

بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖمَ حَنِیْفًا ؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ﴿۶﴾ قُوْلُوْۤا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَاۤ

بلکہ پیروی می کنیم ملت ابراہیم کہ حنیف بود و نبود از اہل شرک بگوئید ایمان آوردیم بخدا و آنچہ

ہرگز نی بلکہ پیروی می کنیم ملت ابراہیم را کہ (حنیف) یک جہت بود و نبود از مشرکان بگوئید ایمان آوردیم بخدا و آنچہ

اُنْزِلَ اِلَیْنَا وَمَاۤ اُنْزِلَ اِلٰۤی اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِیْلَ وَاِسْحٰقَ وَیَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطِ

فرود آوردہ شد بسوے ما و آنچہ فرود آوردہ شد بسوے ابراہیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و ذریت یعقوب

فرود آوردہ شدہ بسوی ما و آنچہ فرود آوردہ شدہ بسوی ابراہیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و اولاد یعقوب

وَمَاۤ اُوْتِیَ مُوْسٰی وَعِیْسٰی وَمَاۤ اُوْتِیَ النَّبِیُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَیْنَ اَحَدٍ

و آنچہ دادہ شد موسی و عیسے را و آنچہ دادہ شدند پیغامبران از پروردگار خویش تفریق نمی کنیم درمیان ہیچ کس

و آنچہ دادہ شدہ موسے و عیسے را و آنچہ دادہ شدہ دیگر پیغمبران را از جانب پروردگار شان تفریق نمی کنیم درمیان ہیچ یک

مِّنْهُمْ ۫ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۷﴾ فَاِنْ اٰمَنُوْا بِمِثْلِ مَاۤ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَ

از ایشان و ما برائے حق عز و جل منقادیم پس اگر باور دارند اہل کتاب آنچہ باور داشتید شما پس راہ یافتند و

از ایشان و ما بہ پروردگار منقادیم پس اگر ایمان بیاورند مثلیکہ شما ایمان آوردید بہ آن ہر آئینہ ہدایت یافتند و

اِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فِیْ شِقَاقٍ ۚ فَسَیَكْفِیْكَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ ﴿۸﴾

اگر برگشتند پس جز این نیست کہ ایشان در مخالفت اندپس زود باشد کہ کفایت کند خدا با نتقام تو ایشان را و اوست شنوا دانا

اگر برگشتند پس جز این نیست کہ ایشان در خلاف اند پس کفایت کند ترا از شر ایشان خدا و او نیک شنوا داناست

صِبْغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً ۫ وَّنَحْنُ لَهٗ عٰبِدُوْنَ ﴿۹﴾ قُلْ

قبول کردیم رنگ خدا را و کیست بہتر از خدا باعتبار رنگ و ما او را پرستندگانیم بگو

قبول کردیم رنگ خدا را و کیست بہتر از خدا باعتبار رنگ (دین) و ما او را پرستندگانیم بگو

اَتُحَآجُّوْنَنَا فِی اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَاۤ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ

آیا مکابرہ می کنید با ما در باب خدا و او پروردگار ما و شما است و ما راست کردار ہائے ما و شمار است کردار ہائے شما و ما

آیا مخاصمہ می کنید با ما در (شان) خدا حال آنکہ او پروردگار ما و پروردگار شما است و ما راست کردار ہای ما و شما راست کردار

لَهٗ مُخْلِصُوْنَ ﴿۱۰﴾ اَمْ تَقُوْلُوْنَ اِنَّ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِیْلَ وَاِسْحٰقَ وَیَعْقُوْبَ وَ

او را باخلاص پرستندگانیم آیا می گوئید کہ ہر آئینہ ابراہیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

باو مخلصانیم (موحدان) آیا می گوئید آیا ہر آئینہ ابراہیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

الْاَسْبَاطَ كَانُوْا هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰی ؕ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ ؕ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ

نبیرگان او یہود بودند یا ترسا بودند بگو شما داناترید یا خدا و کیست ستمگار تر از آنکہ بپوشد

اولادہ او بودند یہود یا نصاری بگو آیا شما داناترید یا خدا و کیست ستمگار تر از کسیکہ بپوشد

شَهَادَةً عِنْدَهٗ مِنَ اللّٰهِ ؕ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۱﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ

آن گواہی را کہ نزدیک اوست از جانب خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید این گروہے است کہ درگذشت

شہادتی را کہ نزد او ثابت است از جانب خدا و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید این گروہیست کہ بہ تحقیق گذشتند

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّا كَانُوْا یَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲﴾ ع

وے راست آنچہ کردند و شمار است آنچہ شما کردید و پرسیدہ نخواہید شد از آنچہ ایشان می کردند ف۲

ایشان راست آنچہ کردند و شمار است آنچہ کردید و پرسیدہ نمی شوید از آنچہ ایشان می کردند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دین او را ۱۲ ف۲ مترجم گوید چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بہ مدینہ ہجرت فرمود شانزدہ ماہ یا ہفدہ ماہ بطرف بیت المقدس نماز می گذارد و آرزو میکرد کہ خدا تعالی کعبہ را قبلہ وے سازد خدای تعالی نازل کرد قد نری تقلب الی آخرہ بعد ازان جواب غیر سفہا درین مسئلہ نازل کرد سیقول السفہاء و بعد ازان امر فرمود بصبر بر مشاق جہاد و در بسیارے از احکام توحید و قصاص و حج و صوم و صدقہ و نکاح و طلاق کہ اہل جاہلیت تحریف کردہ بودند یا رعایت انصاف نمی کردند بیان حقیقت حال فرمود و در ردّ ابطال شبہات منافقین کرد و سوالہائے ایشان را جواب داد و این سیاق ممتد است تا آخر الم تر الی الذین خرجوا واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ ہنگامیکہ یعقوب وصیت نمود شما موجود نبودید او در بارہ متابعت ملت پیغمبران موصوف ارشاد نمودہ بود اما شما چنان کردید کہ یہود گفتند جز ما دیگران بر ملت حق نمی باشند نصاری گفتند جز ما دیگران بر دین حق نیستند ازین جہت ہر دو بہ مذہب حق (اسلام) مخالف شدید۔ این بود افترای شما۔

ع ۱۲ — ۱۶

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰهُمْ

ف۱ خواہند گفت نابخردان از مردم چہ چیز برگردانید ایشان را

زود می گویند بے خردان از مردم چہ چیز گردانید پیغمبر و مسلمانان را

عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُلْ لِّلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَنْ

ازان قبلہ کہ ایشان بودند بران یعنی از بیت المقدس بگو خدا راست مشرق و مغرب راہ می نماید ہر کرا

از قبلہ ایشان کہ بودند بران بگو مر خدا راست برامدگاہ آفتاب و فرودگاہ آفتاب ہدایت می کند ہر کہ را

يَشَاءُ إِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ⓵ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ أُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُونُوا

خواہد بسوئے راہ راست و ہم چنین ساختیم شمارا گروہے مختار تا گواہ

خواہد بسوی راہ راست و ہم چنین (کہ شمارا ہدایت دادیم) گردانیدیم شمارا امتی معتدل (مختار) تا باشید

شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ

باشید بر مردمان و تا باشد رسول گواہ بر شما و مقرر نکردیم آن قبلہ را

گواہان بر مردم (در قیامت) و باشد پیغمبر بر شما گواہ و نگردانیدیم قبلہ را

الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَّتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَّنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ ۚ

کہ بودی بران یعنی بیت المقدس را مگر برائے آنکہ بدانیم کسے را کہ پیروی پیغمبر کند جدا ازان کس کہ باز گردد بر ہر دو پاشنہ

آنکہ بودی بران مگر کہ بدانیم، تمیز کنیم، کسی کہ پیروی می کند پیغمبر را از انکس کہ بازمی گردد بر ہر دو پاشنہ خود۔

وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ ۚ

و ہر آئینہ ہست این خصلت دشوار مگر بر آنانکہ ایشان را راہ نمودہ است خدا و خدا ضائع نمیسازد گرویدن شما را

ہر آئینہ این کار (تبدیل قبلہ) دشوار است مگر بر آنانکہ راہ نمودہ است خدا، و خداوند چنین نیست کہ ضائع گرداند ایمان شما

إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ⓶ قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۚ

ہر آئینہ خدا بمردمان بخشایندہ مہربان است بتحقیق می بینیم گشتن روئے تو در جانب آسمان ف۳

ہر آئینہ خدا بمردمان (مومنان) بسیار مہربان نہایت بخشایندہ است بہ تحقیق می بینیم بار بار گردانیدن روی ترا جانب آسمان

فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰهَا ۠ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَحَيْثُ مَا

پس البتہ متوجہ گردانیم ترا بآن قبلہ کہ خوشنود می شوی بوے پس متوجہ گردان روئے خود را بطرف مسجد حرام و ہر جا کہ

پس ہر آئینہ می گردانیم ترا بہ قبلہ کہ دوست داری آن را پس بگردان روی خویش را طرف مسجد حرام و ہر جا

كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهٗ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتٰبَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ

باشید کہ پس متوجہ گردانید روی ہائے خویش را بطرف وے و ہر آئینہ اہل کتاب میدانند کہ این

کہ باشید (پس) بگردانید روہای تان را جانب او و ہر آئینہ آنانیکہ دادہ شدہ بہ آنہا کتاب البتہ میدانند کہ ہر آئینہ

الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ⓷ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا

راست است از پروردگار ایشان و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنند و ہر آئینہ اگر بیاری پیش اہل

راست است از پروردگار ایشان و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنند و (قسم است) اگر بیاری نزد (معاندین) اہل

الْكِتٰبَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَّا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ

کتاب ہر نشانہ ہرگز پیروی نکنند قبلہ ترا و نیستی تو پیروی کنندہ قبلہ ایشان را و نیستند بعضے ایشان پیروی کنندہ

کتاب تمام نشانہ ہا را پیروی نمی کنند قبلہ ترا و نہ توئی پیرو قبلہ ایشان و نہ بعض ایشان پیرو

قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِّنْ ۢ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ

قبلہ بعض دیگر را و اگر تو پیروی کنی خواہش ہائے نفسانی ایشان را بعد آنچہ آمدہ است بتو از دانش

قبلہ دیگراند و (قسم است) اگر پیروی نمائی خواہشات (باطلہ) ایشان را بعد از انکہ آمد ترا از علم

إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِينَ ⓸ اَلَّذِينَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُونَهٗ كَمَا

ہر آئینہ تو باشی آنگاہ از ستمگاران کسانیکہ دادہ ایم ایشان را کتاب می شناسند وے را چنانکہ

ہر آئینہ تو آنگاہ بہ تحقیق از ستمگاران باشی کسانیکہ دادیم ایشان را کتاب می شناسند محمد ﷺ را (بہ نبوت) چنانکہ

فتح الرحمٰن

ف۱ چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بمدینہ ہجرت فرمود شانزدہ ماہ یا ہفدہ ماہ بطرف بیت المقدس نماز میگذارد و آرزو می کرد کہ خدای تعالیٰ کعبہ را قبلہ وے سازد و خدای تعالیٰ نازل کرد قد نریٰ تقلب الآیہ بعد ازان جواب شبہ سفہاء درین مسئلہ نازل کرد سیقول السفہاء بعد ازان امر فرمود بصبر بر مشاق جہاد و در بسیارے از احکام توحید و قصاص و حج و صوم و صدقہ و نکاح و طلاق کہ اہل جاہلیت تحریف کردہ بودند یا رعایت انصاف نمیکردند بیان حقیقت حال فرمود و رد و ابطال شبہات مخالفین کرد و سوال ہائے ایشان را جواب داد و این سیاق ممتد است تا الم تر الی الذین خرجوا ۱۲

ف۲ یعنی آنچہ در سابق علم الٰہی مقرر شدہ آنست کہ قبلہ امت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم کعبہ باشد و توجہ بیت المقدس یک چند بنابر حکمت امتحان است ۱۲

ف۳ یعنی بتوقع نزول استقبال کعبہ ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ فائدہ: امت وسط یعنی امت معتدل بیان سبب خواندہ شدہ اند کہ ایشان برراہی می باشند کہ ہیچ شائبہ کجی دران نیست از ہر گونہ افراط تفریط پاک می باشند

يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ۝

می شناسند فرزندان خویش را و ہر آئینہ گروہے از ایشان می پوشند حق را دانستہ

می شناسند فرزندان خود را (یہ نبوت) و ہر آئینہ گروہی از ایشان (در حقیقت) پنہان می کنند حق را و ایشان می دانند

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ۝ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا ۖ

این درست است از پروردگار تو پس مباش از شک کنندگان و ہر کسے را جانبے ہست کہ وے متوجہ آنست

آنچہ تو بر آنی حق است از جانب پروردگار تو پس ہیچگاہ مباش از شک کنندگان و ہر کسے را جہتی است کہ وی ہنگام نماز روی می کرداند

فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ

پس شتاب کنید بسوئے نیکی ہا ہر جا کہ باشید بیارد شما را خدا جمع ساختہ ہر آئینہ خدا بر ہمہ

پس بشتابید جانب نیکوئی ہا ہر جا کہ باشید بیارد شما را خدا ہمہ ہر آئینہ خدا بر ہر

شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَ

چیز توانا است و ہر جا کہ روی پس متوجہ کن روئے خود را جانب مسجد حرام و

چیز توانا است و از ہر جا کہ بیرون روی پس بگردان روی خود را جانب مسجد حرام و

إِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ۝ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ

ہر آئینہ وے راست است از پروردگار تو و نیست خدا بے خبر از آنچہ می کنید و ہر جا کہ روی

ہر آئینہ آن (گردانیدن رو) بے شبہ حق است از طرف پروردگار تو و نیست اللہ بے خبر از آنچہ می کنید و از ہر جا کہ بیرون روی

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

پس متوجہ کن روی خود را جانب مسجد حرام و ہر جا کہ باشید پس متوجہ کنید روی خویش را جانب وے

پس بگردان روی خود را طرف مسجد حرام و ہر جا کہ باشید پس بگردانید رو ہای خود را طرف آن

لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ

تا نباشد مردمان را الزام بر شما مگر آنانکہ ستم کردند ازین جماعت پس مترسید از ایشان

تا نباشد مردمان را بر شما حجت و اعتراض مگر آنانکہ ستم کردند از ایشان پس مترسید از اعتراضات شان

وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۝ كَمَا أَرْسَلْنَا

و بترسید از من و تا تمام کنم نعمت خود را بر شما و تا بود کہ راہ یابید چنانکہ فرستادیم

و بترسید از من و تا تمام کنم نعمت خویش را بر شما و تا شما راہ یابید چنانچہ فرستادیم

فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

پیغامبرے در میان شما از قوم شما میخواند بر شما آیت ہائے ما و پاک می سازد شما را و می آموزد شما را کتاب و علم

در میان شما رسولی از شما میخواند بر شما آیت ہای ما را و پاک می سازد شما را (از اخلاق رذیلہ) تعلیم می دہد شما را کتاب

وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ۝ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَ

می آموزد شما را آنچہ نمی دانستید پس یاد کنید مرا تا یاد کنم شما را و سپاس گوئید مرا و

و تعلیم می دہد شما را آنچہ نمی دانستید پس یاد کنید مرا یاد کنم شما را و شکر کنید مرا

لَا تَكْفُرُونِ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۚ إِنَّ

ناسپاسی من مکنید اے مسلمانان مدد جوئید در تحصیل ثواب آخرت بصبر و نماز و ہر آئینہ

و ناسپاسی منمائید ای کسانیکہ ایمان آوردہ اید یاری خواہید بہ صبر و نماز ہر آئینہ

اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ۝ وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ

خدا با صابران است و مگوئید کسے را کہ کشتہ شود در راہ خدا کہ ایشان مردگانند

خدا با صابران است و مگوئید کسے را کہ کشتہ شدہ در راہ خدا کہ مردگانند

بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ ۝ وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَ

بلکہ ایشان زندہ اند لیکن شما آگاہ نمی شوید و ہر آئینہ بیازمائیم شما را بچیزے از ترس و

بلکہ آنہا زندہ اند و لیکن شما نمی دانید و ہر آئینہ بیازمائیم شما را (معاملہ امتحان کنیم) بچیزے از ترس

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی حقیقت استقبال کعبہ ۱۲

ف۲ مترجم گوید در توریت مذکور است کہ امتے از بنی اسمٰعیل پیدا خواہد شد کہ تعظیم کعبہ کند پس توجہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بکعبہ حجت باہرہ است بر صدق نبوت آنحضرت صلعم نزدیک احبار یہود اگرچہ سفہائے یہود طعن کنند کہ قبلہ انبیاء گذاشت صلی اللہ علیہ وسلم ۱۲ فتح الرحمٰن

تفسیر عثمانی

ف۱ ای محمد اگر تو آرزو نمائی کہ اہل کتاب تسلیم شوند کہ کعبہ قبلہ مسلمانان است و دیگران را نیز باشتباہ وضیق گنند تا در نبوت موعود تو شکی باقی نماند این آرزو میسر نمی گردد چہ اہل کتاب ترا نسبت تقلید مولد، مسکن، شکل، صورت، ہر گونہ وصف ہا و چگونگی ہای تر[ا] امیدانند و ترا بالیقین کامل و بدون اشتباہ پیغمبر موعود می شناسند و در این امر ہیچ گونہ تامل و ترددی ندارند چنانکہ اولاد خویشتن را می شناسند بعضی حق و یقین را آشکار می سازند و برخی دیدہ و دانستہ آنرا پنہان می دارند۔ از کتمان ایشان چیزے ساختہ نمی شود۔ سخن حق آن است کہ از جانب خدا فرود آمدہ چہ اہل کتاب بپذیرند و چہ انکار کنند از مخالفت آنہا ہیچ مترددمباش۔

ع ۱۷ — ۶
م ۳
ع ۱۸ — ۵

أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ

فرو آورد خدا از آسمان آب پس زنده ساخت بسبب وے زمین را پس از مردن آن و پراگنده ساخت

فرو فرستاده الله از طرف آسمان از آب پس زنده گردانید به آن زمین را پس از مرگ آن و پراگنده ساخت

فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ

در زمین هر نوع جنبنده و در گردانیدن بادها و در ابر رام کرده شده میان آسمان

در زمین از هر جنبنده و در تقلیب بادها و در ابر رام کرده شده میان آسمان

وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ① وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ

و زمین هر آئینه نشانهاست آن گروه را که درمی یابند و از مردمان کسے هست که میگیرد بجز

و زمین هر آئینه دلایل است مر گروهی که خرد دارند و از مردمان کسے است که می گیرد بجز

اللّٰهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ وَلَوْ يَرَى

خدا همتایان را دوست میدارند ایشان را مانند دوستی خدا و کسانیکه ایمان آورده اند قوی تراند در دوستی خدا و عجب است اگر ببینند

خدا همتایان را دوست می دارند ایشان را مانند دوستی ایشان خدا را و کسانیکه ایمان آورده اند قوی تراند در محبت مر خدا را

الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللّٰهَ

کسانیکه ستم کردند در آن حالت که معاینه کنند عذاب را بسبب آنکه توانائی خدا راست تمام آن و بسبب آنکه خدا

کسانے که ستم کردند در آن حالت که معاینه کنند عذاب را که هر آئینه قدرت مر خدا راست همه و هر آئینه خدا

شَدِيدُ الْعَذَابِ ② إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا

سخت عقوبت است در آن حالت که بیزار شوند پیشوایان کفر از تابعان و بینند

سخت عقوبت کننده است در آن حالت که بیزار شوند متبوعان کفار از آن کسانی که پیروی ایشان کردند و بینند

الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ③ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا

عذاب را و بریده شود بر نسبت ایشان همه اسباب یعنی وسیلها و گویند پیروی کنندگان کاش مارا

عذاب را و بریده شود از ایشان وسایل (محبت و قرابت) و گویند پیروی کنندگان کاش مارا

كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ أَعْمَالَهُمْ

بازگشتی باشد تا بیزاری کنیم از آن پیشوایان چنانکه بیزار شدند ایشان از ما همچنین بنماید خدا در نظر ایشان کردارهای ایشان را

بازگشتی باشد تا بیزاری نمائیم از پیشوایان چنانچه بیزار شدند ایشان از ما هم چنین می نماید خدا کردار های ایشان را

حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ④ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا

پشیمانی با بر ایشان و نیستند ایشان بیرون آیندگان از دوزخ اے مردمان بخورید

پشیمانی با بر ایشان و نیستند ایشان هرگز بیرون آیندگان از دوزخ اے مردمان بخورید

مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ

حلال پاکیزه را از آنچه در زمین است و پیروی مکنید گامهائے شیطان را هر آئینه او

از آنچه در زمین است حلال پاکیزه و پیروی نکنید گام هائے شیطان را هر آئینه او

لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ① إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا

شمارا دشمن آشکارا است جز این نیست که می فرماید شمارا به بدکاری و بے حیائی و بآنکه افترا کنید

شمارا دشمن ظاهر است جز این نیست که امر می کند شمارا به بدکاری و بے حیائی و آنکه بگوئید

عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ② وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا

بر خدا آنچه نمی شناسید و چون گفته شود ایشان را پیروی کنید آنرا که فرود آورد است خدا گویند

بر خدا آنچه نمی دانید و هنگامیکه گفته شود بایشان که متابعت کنید آنچه را فرو فرستاده خدا می گویند

بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا

بلکه پیروی می کنیم چیزیرا که یافته ایم برو پدران خویش را آیا تقلید می کنند اگرچه پدران ایشان نمی فهمیدند چیزے را

نی (بلکه) پیروی می کنیم آنچه را که یافته ایم بر آن پدران خویش را آیا متابعت پدران خویش را می کنند حال آنکه پدران شان

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید اہل جاہلیت چیزہا را از نزد خویش حرام ساخته بودند مانند بحائر و سوائب خدا تعالیٰ در رد ایشان نازل کرد ۱۲ فتح الرحمٰن

تفسیر عثمانی

ف۱ عشق مومنان با خدا از دوستی مشرکان بمعبودان آنها بیشتر و استوار تر است محبت مشرکان در مصائب این جهان زائل می گردد و هنگام مشاهدهٔ عذاب آخرت از معبودان باطل خویش بکلی تبری می کنند (العذابه تفصیل می آید) بر عکس عشق که مومنان به خدای خویش ی ورزند زوال نمی پذیرد۔ این عشق در رنج و راحت در بیماری و صحت۔ در دنیا و آخرت یکساں پایدار می باشد

عشق مومنان بخدا بیشتر از محبتی است که بما سوی الله یعنی به پیغمبران اولیا۔ فرشتگان و الشهدا و عابدان پارسایان به آبا و اجداد و اموال و اولاد خویش دارند مومنان بخدا عشق اصلی و با استقلال دارند عشق کیشان شان و عظمت شان اما با دیگران بواسطه و در اثر حکم الٰهی بر وفق مراتب هر کدام محبت دارند گرفرق مراتب نکنی زندیقی۔ خدا و دیگران را هرکه باشند بیک اندازه دوست داشتن خالص شرک و آئین مشرکان است۔

وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿۳﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا
و راه نمی یابند و داستان پند دادن کافران مانند حال کسے است که بانگ میزند آن چیز را که
و راه را است راند لسته اند و مثال آنانکه دعوت می کنند کافران را مانند حال کسے است که بانگ میزند با آنچه

لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَّنِدَاءً ۚ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۴﴾
نے شنود مگر بانگ خواندن و آواز بلند کردن کافران کرانند گنگانند کورانند پس ایشان هیچ نمی فهمند
نمی شنود مگر دعا و آواز را کر دند گنگ اند کورند پس ایشان هیچ نمیدانند

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ
اے مسلمانان بخورید از پاکیزه ها آنچه روزی دادیم شما را و سپاس گوئید خدا را
ای کسانیکه ایمان آورده اید بخورید از چیزهای لذید و حلال پاکیکه روزی دادیم شما را و سپاس گوئید خدا را

إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿۵﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَ
اگر او را مے پرستید جز این نیست که حرام کرده است بر شما مردار را و خون را و
اگر هستید شما که خاص او را می پرستید جز این نیست که حرام گردانید بر شما اکل مردار را و خون را و

لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا
گوشت خوک را و آنچه آواز بلند کرده شود در ذبح وے بغیر خدا پس هر که بیچاره شود نه تعدی کننده و نه
گوشت خنزیر را و آنچه آواز بلند شود در ذبح آن بغیر خدا پس هر که بیچاره گردد نه ظلم کننده و نه

عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ
از حد در گذرنده پس گناه نیست بر وے هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است هر آئینه کسانیکه می پوشند
از حد تجاوز کننده پس گناهی نیست بر آن هر آئینه خدا نهایت بخشاینده بسیار مهربان است هر آئینه کسانیکه می پوشند

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۙ أُولَٰئِكَ
آنچه فرود آورده است خدا از کتاب و می ستانند عوض وے بهائے اندک آن جماعه
آنچه را فرو فرستاده است خدا از کتاب و می ستانند عوض آن بهای اندک آن گروه

مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ
نے خورند در شکم هائے خود مگر آتش را و سخن نگوید بایشان خدا روز قیامت و
پر نمی کنند در شکم های خود مگر آتش را (نمی خورند شکم سیر مگر آتش را) و سخن نگوید بایشان خدا در روز قیامت و

لَا يُزَكِّيهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۷﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا
نه پاک کند ایشان را و ایشان راست عذاب درد دهنده ایشان اند آنانکه خرید کردند
پاک نگرداند ایشان را و ایشان راست عذاب دردناک آن گروه آنانند که خریدند

الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَا أَصْبَرَهُمْ
گمراهی را عوض هدایت و عذاب را عوض آمرزش پس چه شکیبا ابند ایشان
گمراهی را بعوض هدایت و عذاب را بعوض آمرزش پس چه چیز شکیبا گردانید

عَلَى النَّارِ ﴿۸﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ
بر دوزخ این همه بسبب آنست که خدا فرود آورد کتاب را براستی و هر آئینه آنانکه
ایشان را بر دوزخ (یا چه شکیبا اند ایشان بر دوزخ) این همه بسبب آنست که خدا فرود آورده کتاب را براستی و هر آئینه کسانیکه

اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿۹﴾ لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا
اختلاف کردند در ان کتاب هر آئینه در مخالفت دور اند از صواب نیست نکوکاری آنکه متوجه کنید
اختلاف نمودند در کتاب هر آئینه در مخالفت دور از حقند نیست تنها نکوکاری که بگردانید

وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ
روے خود را بطرف مشرق و مغرب ولیکن صاحب نکوکاری آنست که باور دارد
روهای خویش را جانب مشرق و مغرب و لیکن (نیکی عظیم نیکی کسیست) که ایمان آرد

تکبیر نگویند تمام این حیوانات مردار و حرام است مگر ماهی و ملخ که بحکم حدیث مستثنیٰ و حلال است۔

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی در خوردن آنچیزها ۱۲ ف۲ مترجم گوید که اگر گوئی که درین آیت حصر کرده شد تحریم را در اشیاء مذکوره حالانکه در حدیث سباع و کلاب و مانند آن را نیز حرام شمرده است پس وجه تطبیق چه باشد گویم حصر اضافی است به نسبت بحائر سوائب که حرام میساختند پس در بهیمة الانعام هیچ چیز حرام نیست بغیر اشیاء مذکوره و در خبائث و سباع و مانند آن سخن نداشتند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی توجه جهت مشرق و مغرب چنانکه یهود و نصاری زعم میکنند نیکوکاری نیست بلکه منسوخ شده است ۱۲ ف۴ یعنی صاحب آن نیکوکاری که ملتها در وی اختلاف ندارند ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی
ع۵ مردار حیوانی را گویند که ذبح نشده باشد و خود مرده باشد یا بر خلاف طریق شرع ذبح و شکار شده باشد مانند حیوانی که آنرا خفه کنند یا عضو حیوان زنده را بریده باشند یا حیوانی را بچوب و سنگ و بندوق و مانند آن کشته باشند یا بضرب شاخ حیوان دیگر مرده باشد یا حیوان درنده آنرا دریده باشد یا از بلندی افتاده باشد یا هنگام ذبح عمداً

ع ۲۱ ۹ ۵

بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتٰبِ وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى الْمَالَ

خدا اور روز قیامت اور فرشتوں اور کتاب اور پیغمبران را دیدہ مال

بخدا و روز قیامت و فرشتگان و کتاب ہا و پیغمبران و بدہد مال را

عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ۙ وَ

باوجود دوست داشتن آن مال خدا وندان خویشی را و یتیمان را و فقیران را و مسافران را و

باوجود دوست داشتن آن خویشاوندان را و یتیمان را و محتاجان را و مسافران را و

السَّآئِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ وَالْمُوْفُوْنَ

سوال کنندگان را و خرچ کند در باب بردہ ہا و برپا دارد نماز را و بدہد زکوٰۃ را و وفا کنندگان

سوال کنندہ گان را و خرچ کند در خلاصی گردن ہا و برپا دارد نماز را و بدہد زکوٰۃ را و وفا کنندگان

بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا ۚ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِيْنَ

بر عہد خویش چون عہد کنند و صبر کنندگان در سختی و رنج و بوقت

بعہد خویش وقتیکہ عہد کنند و خاص میگردانم صبر کنندگان را در سختی و رنج و وقت

الْبَاْسِ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿١﴾ يٰٓاَيُّهَا

کارزار ایشان اند راست گو وایشان اند پرہیزگاران اے

کارزار آن گروہ آنانند کہ راست اند (در دعوای نیکوکاری) و آن گروہ خاص ایشان پرہیزگارانند ای

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰى ۚ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ

مسلمانان لازم کردہ شد بر شما قصاص در کشتگان آزاد در مقابلہ آزاد است و بندہ

مومنان فرض کردہ شد بر شما قصاص (مساوات) در بارہ کشتگان آزاد بعوض آزاد و غلام

بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ۚ فَمَنْ عُفِيَ لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ

در مقابلہ بندہ و زن در مقابلہ زن پس کسیکہ درگذشتہ شد او را چیزے از خون برادر او پس حکم او پیروی کردن است

بعوض غلام و زن بعوض زن (پس) کسیکہ معاف شد او را از طرف برادرش چیزی (پس) حکم او طلب کردن است

بِالْمَعْرُوْفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ۚ ذٰلِكَ تَخْفِيْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ

بہ نیکوئی و رسانیدن خون بہا ست بوے بخوشی این حکم سبک کردن است از پروردگار شما

موافق دستور (نیک) و ادا کردن بوی از طرف قاتل بہ نکوئی این حکم آسانیست از جانب پروردگار شما

وَرَحْمَةٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢﴾ وَلَكُمْ

و مہربانی است پس ہر کہ از حد گذرد بعد ازین وی راست عذاب دردہندہ و شمارا

و مہربانیست (پس) کسیکہ تجاوز کرد بعد ازین (پس) او راست عذابی دردناک و برای شما

فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يّٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿٣﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ

بسبب قصاص زندگانی است اے خداوندان خرد تا باشد کہ پرہیزگاری کنید لازم کردہ شد بر شما

در قصاص زندگانیست ای دانشمندان تا شما پرہیزید فرض کردہ شد بر شما

اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًا ۖۚ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ

وقتیکہ پیش آید کسے را از شما موت اگر مال بگذارد وصیت کردن برائے پدر و مادر و نزدیکان

وقتیکہ پیش آمد یکی از شما را (اسباب) مرگ اگر بگذارد مال وصیت برای پدر و مادر و نزدیکان

بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ﴿٤﴾ فَمَنْ بَدَّلَهٗ بَعْدَ مَا سَمِعَهٗ فَاِنَّمَآ

بہ نیکوئی لازم شد این کار بر متقیان پس ہر کہ بدل کند وصیت را بعد از آنکہ شنیدش پس جز این نیست کہ

بانصاف این حکم لازم است بر پرہیزگاران پس ہر کہ بدل کند وصیت را بعد از آنکہ شنید آنرا (پس) ہر آئینہ

اِثْمُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يُبَدِّلُوْنَهٗ ۚ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٥﴾ فَمَنْ خَافَ

گناہ تبدیل بر کسانی است کہ بدل می کنند آن وصیت را ہر آئینہ خدا شنوا دانا ست پس ہر کہ ترسد

گناہ آن بر کسانیست کہ بدل می کنند آنرا ہر آئینہ خدا شنوا دانا ست پس ہر کہ بترسد

فتح الرحمٰن

ف یعنی در آزادی یا خلاصی بندگان مکاتب ۱۲ ف یعنی اعتبار مماثلت در کشتگان ۱۲ ف یعنی مثل او ست در حکم ۱۲ ف یعنی مثل اوست ۱۲ ف یعنی چیزے از خون مسلمان مقتول ف یعنی دیت دم بحسن معاملہ مطالبہ کند نہ بدرشتی ۱۲ یعنی قاتل بخوشنودی ادا نماید نہ بصعوبت ۱۲ ف اہل جاہلیت شریف را در مقابلہ وضیع نمی کشتند و در مقابلہ شریف چند کس از وضیع می کشتند خدا تعالیٰ نازل فرمود کہ حکم الٰہی باعتبار مماثلت است در اجناس کشتگان باین معنی کہ احرار را حکم جداست کہ ہر حر مثل حر دیگر ست در ان حکم و عبید را حکم جداست کہ ہر عبد مثل عبد دیگر است و زنان را حکم جداست کہ ہر زن مثل زن دیگر است در ان حکم و امتیاز زنان است حکم در باب دیات نہ در باب قود یعنی قصاص پس ہر فردے ازین اجناس مساوی است با فرد دیگر ہر چند بعضے شریف باشند و بعضے وضیع و بعضے جمیل و بعضے ذمیم و بعضے مالدار و بعضے فقیر و سنت زیادہ کردہ است دو جنس دیگر مسلمان در مقابلہ مسلمان است و کافر در مقابلہ کافر پس اگر بعض ورثہ عفو کنند یا از کشتن حد ستہ خون

ستہ خون بہا قبول نمایند و دیت دہد را باید کہ بحسن معاملہ مطالبہ کنند نہ بدرشتی و قاتل را باید کہ بخوشنودی ادا کند نہ بہ بدخوئی ۱۲

مِنْ مُّوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَیْنَهُمْ فَلَاۤ اِثْمَ عَلَیْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ

از وصیت کنندہ میلے یا گناہے پس صلاح آرد درمیان ایشان پس هیچ گناه نیست بروے هر آئینه خدا آمرزنده

از وصیت کننده ظلمی را (بخطا) یا گناهی را (پس) اصلاح کند درمیان ایشان پس نیست هیچ گناهی بروی هر آئینه خدا آمرزنده

رَّحِیْمٌ ﴿۱۸۲﴾ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَیْكُمُ الصِّیَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِیْنَ

مهربان است ای آنانکه ایمان آورده اند لازم کرده شد بر شما روزه داشتن چنانچه لازم کرده شد بر کسانیکه

مهربان است ای کسانیکه ایمان آورده اید فرض گردانیده شد بر شما روزه چنانکه فرض کرده شد بر کسانیکه

مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿۱۸۳﴾ اَیَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ ؕ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ

پیش از شما بودند باشد که پرهیزگاری کنید روزه داشتن روز چند شمرده شده پس هر که باشد از شما

پیش از شما بودند تا شما پرهیزگاری کنید در چند روزهای شمرده شده است پس هر که باشد از شما

مَّرِیْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَیَّامٍ اُخَرَ ؕ وَعَلَى الَّذِیْنَ یُطِیْقُوْنَهٗ

بیمار یا مسافر پس لازم است شمار آن از روزهای دیگر و لازم است بر آنانکه میتوانند روزه داشتن یعنی و نمیدارند

بیمار یا در سفر پس لازم است بر او شمار آن از روزهای دیگر و بر کسانیکه طاقت دارند روزه را

فِدْیَةٌ طَعَامُ مِسْكِیْنٍ ؕ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَیْرًا فَهُوَ خَیْرٌ لَّهٗ ؕ وَاَنْ تَصُوْمُوْا

فدیه که عبارت از خوراک یک درویش است پس هر که بجا آرد نیکی این بهتر است او را و آنکه روزه دارید

فدیه است (این حکم منسوخ است) طعام مسکین (پس) هر که برغبت خود کرد خیر را (زیادت در فدیه) پس آن بهتر است

خَیْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸۴﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِیْۤ اُنْزِلَ فِیْهِ

بهتر است شما را اگر می دانید ماه رمضان آن است که فرود آورده شد در وے

بهتر است لشما اگر شما از اهل علمید ماه رمضان آنست که فرستاده شد دران

الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَیِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ

قرآن راه نمائی برائے مردمان و سخنان روشن از هدایت و از جدا کردن حق و باطل پس هر که دریابد

قرآن که هدایت است مردم را و دلیل های روشن از راه نمائی و تمیز حق و باطل پس کسیکه دریابد

مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْیَصُمْهُ ؕ وَمَنْ كَانَ مَرِیْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ

از شما آن ماه را پس البته روزه دارد آن را و هر که بیمار باشد یا مسافر پس بروے لازم است شمار آنچه فوت شده از

از شما آن ماه را پس روزه گیرد آن را و هر که بیمار بود یا در سفر پس بروی لازم است تکمیل شمار

اَیَّامٍ اُخَرَ ؕ یُرِیْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْیُسْرَ وَلَا یُرِیْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ؗ وَلِتُكْمِلُوا

روزهاے دیگر میخواهد خدا بشما آسانی و نمی خواهد بشما دشواری و می خواهد که تمام کنید

آنچه فوت شده از روزهای دیگر می خواهد خدا بشما آسانی و نمی خواهد بشما دشواری و برای اینکه شما پوره کنید

الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۸۵﴾ وَاِذَا

شمار را و به بزرگی یاد کنید خدا را بشکر آنکه راه نمود شما را و تا باشد که شما شاکر شوید و چون

شمار را و برای اینکه به بزرگی یاد کنید خدا را به آنکه شما را راه نمود و تا شما شکر کنید و هنگامی که

سَاَلَكَ عِبَادِیْ عَنِّیْ فَاِنِّیْ قَرِیْبٌ ؕ اُجِیْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ ۙ

استفسار کنند ترا بندگان من از حال من پس هر آئینه من نزدیکم قبول می کنم دعاے دعا کننده وقتیکه دعا کند

بپرسند ترا بندگان من درباره من پس هر آئینه من نزدیکم اجابت می کنم دعای طلب کننده را وقتیکه سوالی کند مرا

فَلْیَسْتَجِیْبُوْا لِیْ وَلْیُؤْمِنُوْا بِیْ لَعَلَّهُمْ یَرْشُدُوْنَ ﴿۱۸۶﴾ اُحِلَّ لَكُمْ لَیْلَةَ

پس باید که فرمان برداری کنند براے من و باید که بگروند بمن تا بارشد کم راه یابند حلال کرده شد برای شما در شب

پس باید قبول کنند حکم مرا و باید ایمان آرند بمن تا ایشان براه نیک آیند حلال کرده شد لشما شب

الصِّیَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ ؕ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ؕ

روزه مخالطت کردن با زنان خود ایشان بمنزله پوشش اند شما را و شما بجاے پوشش اید ایشان را

روزه مخالطات (جماع) با زنان تان ایشان پوشاک اند لشما و شما پوشاک اید با ایشان

بروفق احکام شرع مصالحه نماید مروی گناهی نیست اینگونه تبدلات در وصیت جائز بل افضل است.

فتح الرحمن

ف۱ حکم وصیت منسوخ است بآیت مواریث ۱۲ ف۲ مضمون این آیت تخییر است در صوم و فدیه و این معنی منسوخ شد بآیتی که متصل می آید مترجم گوید شاید که معنی آیت چنین باشد که واجب است بر آنانکه میتوانند و اخیه دادن فدیه که عبارت از طعام یک درویش است مراد صدقة الفطر است و سنت آنرا مقدر کرد بیک صاع خرما یا نیم صاع از گندم پس آیت محکم باشد نه منسوخ و شاید که معنی آیت چنین باشد واجب است بر آنانکه میتوانند قضا کردن یعنی قضا نکردند تا آنکه رمضان دیگر در آمد والله اعلم ۱۲ ف۳ فدیه دادن که عبارت از طعام یک مسکین است و آن مقدر است بیک مد این حکم منقول است از قاسم و سعید بن جبیر و همین است مذهب شافعی و درین صورت نیز محکم است غیر منسوخ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ هرگاه کسی درباره وصیت متوفی بر شبه افتاده و یا دانست که وی بکدام علتی سهو یا خطا نموده یا ناحق جانب یکی را رعایت کرده و یا عامدا و عالما مخالف حکم خدا وصیت نموده است اگر این کس در بین ورثه

عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۚ

دانست خدا که شما خیانت می کردید در حق خویشتن پس مهربانی باز گشت بر شما و در گذشت از شما

دانست خدا هر آینه شما (بودید که) خیانت می کردید با نفس خود (پس) قبول کرد توبهٔ شما را و در گذشت از شما

فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوْهُنَّ وَابْتَغُوْا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ ۪ وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا حَتّٰى

پس الحال مخالطت کنید با زنان و طلب کنید آنچه مقدر کرده است خدا برای شما یعنی اولاد و بخورید و بنوشید تا آنکه

(پس) اکنون مباشرت کنید با زنان و بخواهید آنچه مقدر کرد خدا بشما (فرزند) و بخورید و بنوشید تا

يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۪ ثُمَّ اَتِمُّوا

روشن شود برای شما رشتهٔ سفید از رشتهٔ سیاه مراد از رشتهٔ سفید فجر است پس از آن تمام کنید

آشکار شود بشما تار سفید از تار سیاه از صبح باز تمام کنید

الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوْهُنَّ وَاَنْتُمْ عٰكِفُوْنَ فِي الْمَسٰجِدِ ؕ

روزه را تا شب و مساس نکنید زنان را در حالیکه معتکف باشید در مسجدها

روزه را تا (اول) شب و مکنید مباشرت با زنان در حالیکه معتکف باشید در مساجد

تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوْهَا ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ

این ها منهیات خدا است پس نزدیک نشوید بآنها همچنین بیان می کند خدا آیت های خود را برای مردمان

این حدود که برای احکام معین شده حدود خدا است پس نزدیک مشوید آنرا این چنین بیان می کند خدا آیت های خود را بمردم

لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿۵﴾ وَلَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا

تا پرهیزگاری کنند و مخورید اموال خویش را بناحق و مرسانید

شاید ایشان بپرهیزند و مخورید مال های یکدیگر تان را در بین خود بناحق و مرسانید

بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَاْكُلُوْا فَرِيْقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ

اموال خود را بحاکمان یعنی برشوت تا بخورید پاره از اموال مردم به ستم

آنرا به سوی حاکمان تا بخورید یک حصه از مال های مردم به ستم (ناحق) و شما

تَعْلَمُوْنَ ﴿۶﴾ ع يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ؕ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ؕ

دانسته می پرسند ترا از ماهها یعنی از شهر حج بگو این ها میعاداند برای مردمان و برای حج ۲

می دانید می پرسند ترا از سبب اختلاف ماه ها بگو این اوقات مقرر است برای مردم و برای حج

وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ ظُهُوْرِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى ۚ

و نیست نیکوکاری آنکه در آیید در خانهها در حالت احرام از پس پشت آنها و لیکن صاحب نیکوکاری آنست که پرهیزگاری

و نیست نیکوئی این که در آیید در خانه ها از پشت های آن و لیکن نیکوئی آنست که کسی از خدا بترسد

وَاْتُوا الْبُيُوْتَ مِنْ اَبْوَابِهَا ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۱﴾ وَقَاتِلُوْا فِيْ

و در آیید در خانها از راه دروازها و حذر کنید از خدا تا باشد که شما رستگار شوید و جنگ کنید در

و در آیید در خانه ها از دروازه های آن و بترسید از خدا تا شما کامیاب شوید و (جهاد) جنگ کنید در

سَبِيْلِ اللّٰهِ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۲﴾

راه خدا با آنکه جنگ می کنند با شما و از حد مگذرید هر آئینه خدا دوست نمیدارد از حد گذرندگان را

راه خدا با کسانیکه جنگ می کنند با شما و از حد مگذرید هر آئینه خدا دوست ندارد از حد گذرندگان را

وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوْهُمْ وَاَخْرِجُوْهُمْ مِّنْ حَيْثُ اَخْرَجُوْكُمْ وَالْفِتْنَةُ

و بکشید مشرکان را هر جاکه بیابید ایشان را و بیرون کنید ایشان را از آنجاکه بیرون کردند شما را یعنی انکه و غلبه شرک

و بکشید ایشان را هر جاکه بیابید ایشان را و بر آرید ایشان را از آنجا که بر آوردند شما را و از دین باز داشتن (شرک)

اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقٰتِلُوْهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقٰتِلُوْكُمْ فِيْهِ ۚ

سخت تر است از کشتن و کارزار مکنید با ایشان نزدیک مسجد حرام تا آنکه کارزار کنند با شما در آن جا

سخت تر از کشتن و قتال مکنید با ایشان در نزد مسجد حرام تا جنگ کنند با شما در آن جا

از طرف خود نیک پنداشتن و آنرا داخل دین قرار دادن مذموم بلکه ممنوع است چنانچه از این ابدعت و مذموم بودن بسیار چیزها معلوم میشود ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید ظاهر نزدیک این بندهٔ آنست که سوال کردند از اشهر حج که شوال و ذیقعده و ده روز از ذی الحجه باشد که آیا حج موقت است بآنها یا نه ف۲ یکی از تحریفات جاهلیت آن بود که در حالت احرام از بالای دیوار جسته و یا از نقب دیوار گذشته بخانه می آمدند و از راه دروازه نمی آمدند پس نازل شد این آیت ۱۲ ف۳ یعنی تا مردمان احرام حج ننهند در انها ۱۲ فتح الرحمن ف۴ یعنی در مقابله او قتل جائز است ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ چون در آیت اول ذکر حج بود و این حکم نیز بحج مربوط است درین جا بیان شد بعض ع ۲۳ (۶) علما بر آنند که مراد از کلمهٔ اهله در این آیت ظاهراً ماه های حج (شوال ذیقعده و ده شب ذی الحجه) است که احرام حج در آن ماه می باشد مردم از حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم پرسیدند که حج خاص در این ایام است یا در روزهای دیگر نیز حج میتوان کرد؟ خداوند در جواب آنها گفت که برای ادای حج ماه های حج مقرر شدها و باین مناسبت کیفیت ادخال خانه ها در اثنای احرام ذکر کرده از این احکام واضح گردید که امر مباحی را

فَإِن قَٰتَلُوكُمْ فَٱقْتُلُوهُمْ ۗ كَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿۳﴾ فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ

پس اگر بجنگند با شما پس بکشید ایشان را ہم چنین است سزائے کافران پس اگر باز مانند پس ہر آئینہ خدا

پس اگر جنگ کنند با شما (پس) بکشید ایشان را این چنین است سزای کافران پس اگر باز آیند (پس) ہر آئینہ خدا

غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۴﴾ وَقَٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِ ۖ

آمرزندہ مہربان است و بجنگید با ایشان تا آنکہ نابود شود شرک و شود دین محض برائے خدا

بسیار آمرزندہ نہایت مہربان است و جنگ (جہاد) کنید با ایشان تا وقتیکہ باقی نماند فساد (شرک) و باشد دین (اطاعت)

فَإِنِ ٱنتَهَوْا۟ فَلَا عُدْوَٰنَ إِلَّا عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿۵﴾ ٱلشَّهْرُ ٱلْحَرَامُ بِٱلشَّهْرِ

پس اگر باز مانند ف۱ پس نیست دست درازی مگر بر ستمگاران ماہ حرام عوض ماہ

پس اگر باز آیند از فساد (شرک)، پس نیست تجاوز مگر بر ستمگاران ماہ حرام مقابل ماہ

ٱلْحَرَامِ وَٱلْحُرُمَٰتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَٱعْتَدُوا۟ عَلَيْهِ

حرام است و بزرگی ہا با یک دیگر عوض می شود پس ہر کہ تعدی کند بر شما پس دست درازی کنید بر وے

حرام است و حرمت ہا باہم دگر مساوی اند (پس) کسیکہ تعدی کند بر شما (پس) تجاوز کنید بر او

بِمِثْلِ مَا ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿۶﴾

مانند دست درازی وے بر شما و حذر کنید از خدا و بدانید کہ خدا با پرہیزگاران است

مانند آنچہ تعدی کردہ بر شما و بترسید از خدا و بدانید کہ ہر آئینہ خدا با پرہیزگاران است

وَأَنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ

و خرج کنید در راہ خدا و میفگنید خویشتن را بسوئے ہلاکت و نیکوکاری کنید

و خرج کنید در راہ خدا و میفگنید خود را در ہلاک و نکوئی کنید

إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿۷﴾ وَأَتِمُّوا۟ ٱلْحَجَّ وَٱلْعُمْرَةَ لِلَّهِ ۚ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا

ہر آئینہ خدا دوست می دارد نیکوکاران را ف۲ و تمام کنید حج و عمرہ را برائے خدا پس اگر باز داشتہ شوید لازم است

ہر آئینہ خدا دوست می دارد نکوکاران را و تمام کنید حج و عمرہ را برای خدا (پس) اگر شما منع کردہ شوید پس ہر

ٱسْتَيْسَرَ مِنَ ٱلْهَدْىِ ۖ وَلَا تَحْلِقُوا۟ رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ ٱلْهَدْىُ

سہل باشد از قربانی و متراشید سر ہائے خود را تا آنکہ برسد قربانی

آسان باشد از ہدیہ و متراشید سر ہای تان را تا آنکہ رسد ہدیہ

مَحِلَّهُۥ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِۦٓ أَذًى مِّن رَّأْسِهِۦ فَفِدْيَةٌ مِّن

بجایش ف۳ پس ہر کہ باشد از شما بیمار یا او را رنجے باشد در سر او ف۴ پس لازم است عوض آن از

بجایش پس ہر کہ باشد از شما بیمار یا او را رنجی باشد از سرش، پس لازم است بروی فدیہ از

صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ۚ فَإِذَآ أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِٱلْعُمْرَةِ إِلَى ٱلْحَجِّ فَمَا

روزہ یا صدقہ یا قربانی پس چون ایمن شدید پس ہر کہ بہرہ ور شد بسبب ادائے عمرہ ف۵ تا وقت حج پس ہر

روزہ یا خیرات یا ہدیہ پس چون ایمن شدید پس ہر کہ نفع برداشت با دای عمرہ تا وقت حج پس بروی لازم ہست

ٱسْتَيْسَرَ مِنَ ٱلْهَدْىِ ۚ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٍ فِى ٱلْحَجِّ وَسَبْعَةٍ

سہل باشد از قربانی پس ہر کہ نیابد پس لازم است روزہ داشتن سہ روز در وقت حج و ہفت روز

آسان است ہدیہ (پس) کسیکہ نیابد ہدیہ (پس) لازم است کہ روزہ گیرد سہ روز در ایام حج و ہفت روز

إِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُۥ حَاضِرِى

وقتیکہ باز گردید از سفر این یک دہ تمام ست این حکم آن راست کہ نباشد قبیلہ وے باشندہ

وقتی کہ باز گردید این دہ روز کامل است این حکم برای کسیست کہ نباشد اہل وی باشندگان

ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿۸﴾ ع

مسجد حرام و حذر کنید از خدا و بدانید کہ خدا سخت عقوبت ست ف۶

مسجد حرام و بترسید از خدا و بدانید کہ ہر آئینہ خدا سخت است عقوبت او

صرف نمائید خویشتن را در ہلاک میفگنید ترک جہاد و امساک مال در راہ آن شمار ضعیف و ذلیل ہمت و دشمنان تان را دلیر و مند و دلیری گردانند.

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شرک ۱۲ ف۲ حاصل این آیات آنست کہ در مسجد حرام و در شہر حرام ابتداء بقتال نباید کرد و چون کافران ابتدا کنند در مقابلہ ایشان باید جنگ کردن کہ این معنی با جرمت مسجد و شہر تزاحم ندارد چنانکہ ابتداء کشتن مسلمان درست نیست و اگر خون ناحق ریختہ باشد بقصاص میتوان کشت و فقہا بآں سبب تعرض نکردہ اند کہ اقامت جریان مکہ بعد فتح مکہ بودنی نیست واللہ اعلم ۱۲

ف۳ یعنی در حج رمی جمرۃ العقبہ کنند بمنی و در عمرہ از سعی بین الصفا والمروۃ فارغ شوند بمکہ واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی شپش بسیار داشتہ باشد و بایں سبب حلق کند پیش از محل واللہ اعلم ۱۲

ف۵ یعنی بامور ممنوعہ احرام بہرہ ور شد ۱۲

ف۶ در این آیت چند حکم مذکور شدہ است وجوب اتمام حج و عمرہ بعد از شروع و حکم احصار و کفارت ارتکاب امور ممنوعہ احرام بعذر مرض و ماہیت تمتع و وجوب قربانی بر متمتع واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

۲۴ ع ف مطلب این است کہ اموال خویش را در اطاعت خدا و جہاد فی سبیل اللہ وغیرہ

ع ۸ ۸

فِی الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا وَیُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰی مَا فِیْ قَلْبِهٖ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿۸﴾ وَاِذَا

در باب زندگانی دنیا و گواه می آرد خدا را بر آنچه در دل وی است حال آنکه او سخت ترین ستیزندگان ست و چون ریاست

درباره زندگانی دنیا و گواه می گرداند خدا را بر آنچه در دل اوست حال آنکه او سخت ترین ستیزندگان است و چنینکه

تَوَلّٰی سَعٰی فِی الْاَرْضِ لِیُفْسِدَ فِیْهَا وَیُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ؕ وَاللّٰهُ

پیدا کند بشتابد در زمین تا تباهی کند در اینجا و نابود سازد زراعت و مواشی را و خدا

از پیش تو باز گردد دویده می رود در زمین تا فساد کند در آن و هلاک کند کشت و جانور را والله

لَا یُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿۹﴾ وَاِذَا قِیْلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهٗ

دوست ندارد تباه کاری را و چون گفته شود او را حذر کن از خدا حمل کندش تکبر بر گناه پس کفایت کننده وے

دوست ندارد فساد را و چون گفته شود او را بترس از خدا برانگیزاند او را تکبر به گناه پس کافی است او را

جَهَنَّمُ ؕ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۱۰﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ یَّشْرِیْ نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ

دوزخ است و هر آئینه وے بد جائیست و از مردمان کسے هست که میفروشد خویش را برائے طلب

دوزخ و هر آئینه بد مسکن است (دوزخ) و بعضی از مردمان کسیست که میفروشد نفس خود را برای طلب

مَرْضَاتِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿۱۱﴾ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا

رضامندی خدا و خدا مهربان است بر بندگان اے کسانیکه ایمان آوردید در آئید

رضای الله والله بسیار مهربان است بر بندگان اے مومنان در آئید

فِی السِّلْمِ كَآفَّةً ۪ وَّلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّیْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ ﴿۱۲﴾

باسلام همه یکجا ف۱ و پیروی مکنید گامهائے شیطان را هر آئینه او شما را دشمن آشکارا است

در اسلام پوره و مکنید پیروی (نقش) قدم های شیطان را هر آئینه او شما را دشمنی است آشکارا

فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَیِّنٰتُ فَاعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ عَزِیْزٌ

پس اگر بلغزید بعد از انکه آمد بشما سخنان روشن پس بدانید که خدا غالب

پس اگر بلغزید بعد از انکه رسیده بشما احکام (حجت های) روشن پس بدانید هر آئینه خدا غالب

حَكِیْمٌ ﴿۱۳﴾ هَلْ یَنْظُرُوْنَ اِلَّاۤ اَنْ یَّاْتِیَهُمُ اللّٰهُ فِیْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَ

داناست انتظار نمی کنند اهل عصیان مگر آنرا که بیاید بایشان خدا یعنی بیاید عذاب او در سایبانها از ابر و

با حکمت است انتظار نمی کنند مگر این را که بیاید ایشانرا الله (امر خدا) در سایبان ها از ابر

الْمَلٰٓىِٕكَةُ وَقُضِیَ الْاَمْرُ ؕ وَاِلَی اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿۱۴﴾ سَلْ بَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ

بیایند فرشتگان و بانجام رسانیده شود کار و بسوئے خدا باز گردانیده میشوند کارها بپرس از بنی اسرائیل

فرشتگان و بانجام رسانیده شود کار و بسوی خدا باز گردانیده می شوند همه کارها بپرس از بنی اسرائیل

كَمْ اٰتَیْنٰهُمْ مِّنْ اٰیَةٍۭ بَیِّنَةٍ ؕ وَمَنْ یُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَاِنَّ

چه قدر دادیم ایشانرا از نشانهائے روشن و هر که بدل کند نعمت خدا را پس از انکه بیاید بوے یعنی کفر پیش گیرد تا نعمت مفقود گردد پس هر آئینه

چه قدر دادیم ایشانرا از نشانه روشن (معجزه) و هر که بدل کند نعمت الله را بعد از انکه رسیده آن نعمت او را پس هر آئینه

اللّٰهَ شَدِیْدُ الْعِقَابِ ﴿۱﴾ زُیِّنَ لِلَّذِیْنَ كَفَرُوا الْحَیٰوةُ الدُّنْیَا وَیَسْخَرُوْنَ مِنَ

خدا سخت عقوبت ست آراسته کرده شده است کافران را زندگانی این جهان و سخریه می کنند با

خدا سخت است عقوبت او زینت داده شده برای کسانیکه کافر شدند زندگانی دنیا و تمسخر می کنند بر

الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا ۘ وَالَّذِیْنَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ ؕ وَاللّٰهُ یَرْزُقُ مَنْ یَّشَآءُ

اهل ایمان و کسانیکه تقوی دارند بالاتر از ایشان باشند روز قیامت و خدا روزی می دهد هر کرا میخواهد

کسانیکه ایمان آوردند ع۵ و کسانیکه پرهیزگاری کردند بالاتر از کافران باشند روز قیامت والله روزی می دهد کسی را که خواهد

بِغَیْرِ حِسَابٍ ﴿۲﴾ كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۫ فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِیّٖنَ

بیشمار یعنی بسیار بودند مردمان یک گروه ف۲ پس فرستاد خدائے تعالی پیغامبران را

بیشمار بودند مردمان بر یک دین (اسلام متحد) پس فرستاد خدا پیغمبران را

بر خویش گوارا نموده اند و محمد صلی الله علیه وسلم را بینید که میخواهد به امداد این مردم بینوائی محتاج ناتوان بر سرداران عرب فیروزی حاصل کند و سرتا سر دنیا را اصلاح نماید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در اصول مختلف می شوند ۱۲

ف۲ یعنی پیش از آمدن هر پیغامبر که باشد متفق بودند با یکدیگر در دین و اختلاف نداشتند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مخالفت کافران با احکام روشن الهی و پیغمبران او که در فوق ذکر شده باین علت است که محبت دنیا و عیش و آسانی آن در نظر های آنها آنقدر جای گرفته است که در مقابل به رنج و آسایش آخرت التفات نمی نمایند و بالعکس بمسلمانان که یاد ای وظیفه خویش مصروف و به اندیشه آخرت مشغول و در تعمیل احکام خدا منهمکند تمسخر میکنند و مسلمانان را خوار و ذلیل می شمارند پس اینگونه احمقان که پیروان هوا و بندگان هوسند چگونه میتوانند احکام الهی را بجا آرند در دنیای مشرکین هر وقت که بلال و عمار و صهیب و فقرای مهاجرین رضی الله عنهم را در حال بی نوائی و تهیدستی مشاهده می کردند میدیدند که در آن بی نوائی و تهیدستی در راه حقیقت میکوشند بر آنها به تمسخر نگاه می کردند و می گفتند این بی دانشان بامید آخرت رنجها و مصایب دنیا را

ربع ۲۵ ۹

وقف

بُشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ

بشارت دہندہ و بیم کنندہ و فرود آورد بایشان کتاب براستی تا حکم کند آن کتاب میان مردمان

بشارت دہندگان و ترسانندگان و فرستاد بایشان کتاب را براستی تا حکم کند میان مردمان

فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِن بَعْدِ مَا

در آنچه اختلاف کردند در ان و اختلاف نکردند در ان مگر کسانیکه داده شده بایشان کتاب یعنی امت دعوت بعد از انکه

در آنچه اختلاف کردند در ان و اختلاف نکردند در ان مگر کسانیکه داده شده ایشان را کتاب بعد از انکه

جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

آمد بایشان نشانها از جہت حسد در میان خویش پس راه نمود خدا مومنان را بآن حق که اختلاف کردند

آمد ایشان را حجت های روشن از جہت حسد در میان ایشان پس راه نمود خدا کسانی را که ایمان آوردند به چیزیکه اختلاف کردند

مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ ۗ وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (۳) أَمْ

در وے بارادهٔ خود و خدا راه می نماید کسے را که خواہد بسوے راه راست ف۱ آیا

از حق بارادهٔ او والله راه می نماید کسے را که خواہد بسوئے راه راست آیا

حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُم

پنداشتید اے مردمان که در آئید به بہشت حال آنکه ہنوز پیش نیامده است شما را حالت آنانکه گذشتند پیش از شما

می پندارید که می در آئید در بہشت حال آنکه ہنوز پیش نیامده شما را حالت آنانیکه گذشتند پیش از شما

مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا

رسید بایشان سختی و محنت و جنبانیده شدند تا آنکه میگفت پیغامبر و کسانیکه ایمان آوردند

رسید بایشان سختی و محنت و جنبانیده شدند تا آنکه میگفت پیغمبر و آنانیکه ایمان آوردند

مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ ۗ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ (۴) يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ

باوے کے باشد یاری دادن خدا آگاه شوید که ہر آئینه یاری دادن خدا نزدیک است سوال میکنند ترا که کدام نوع خرج کنند

باوی کی می آید مدد خدا آگاه شوید ہر آئینه مدد خدا نزدیک است می پرسند ترا که چه نفقه کنند

قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ

بگو آنچه خرج کردید از مال پس مادر و پدر را باید و خویشاوندان و یتیمان و درویشان و

بگو آنچه خرج می کنید از مال پس برای مادر و پدر باید و خویشاوندان و یتیمان و درویشان و

وَابْنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (۵) كُتِبَ عَلَيْكُمُ

مسافران را و آنچه کنید از نیکی پس ہر آئینه خدا بوے دانا است لازم کرده شد بر شما

مسافران و آنچه می کنید از نیکی پس ہر آئینه خدا به آن نیک دانا ست فرض شده بر شما

الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن

جنگ و آن دشوار است شما را و شاید که شما ناخوش دارید چیزے را حال آنکه وے بہتر باشد شما را و شاید که

جہاد و آن ناگوار است برای شما ع۵ و شاید شما ناگوار دارید چیزے را حال آنکه آن بہتر است برای شما و شاید

تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (۶) يَسْأَلُونَكَ

دوست دارید چیزے را حال آنکه وے بد باشد شما را و خدا میداند و شما نمیدانید سوال می کنند ترا

دوست دارید چیزے را و آن شر باشد شما را و الله میداند و شما نمی دانید ع۵ می پرسند ترا

عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ

از ماه حرام از جنگ کردن در ان ف۲ بگو جنگ کردن در وے سخت کارے است و باز داشتن

از ماه حرام از جنگ در ان بگو جنگ در ان گناه بزرگ است و باز داشتن

عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ

از راه خدا و ناگرویدن بخدا و باز داشتن از مسجد حرام و بیرون کردن اہل این مسجد

از راه خدا و کفر بخدا و باز داشتن از مسجد حرام و بیرون کردن اہل مسجد

فتح الرحمن

ف۱ حاصل آنست که سنة الله جاری شده است بآنکه بعد بعثت ہر پیغمبر در امت دعوت اختلاف واقع میشود از ان تنزل بناید شد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی رجب ذی القعده ذی الحجه و محرم که در شریعت حضرت ابراہیم ؑ جنگ کردن درین ماہها حرام بود پس سوال کردند که در شریعت محمدیه حکم تحریم باقی مانده یانه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از ناگواری گرانی و دشواری بر نفس است نه انکار و تردید که مخالف حکمت و مصلحت پنداشته شود و مسلمانان را اسباب افسردگی و نفرت گردد و در این امر انکاری نیست زندگی در نگاه انسان طبعاً گوارا و عزیز است و از ین جہت قتال در نظروی دشوار و صعب می باشد ع۵ یعنی ہر چه را شما در حق خویش نافع یا مضر می پندارید حقیقت چنان نمیباشد بسا چیزهاست که شما از راه زبان خویش می پندارید در حقیقت مناد شما باشد و آنچه را شما فائده تصور میکنید زیان شما در آن است شما می پندارید که در جہاد ضرر مالی و جانی است و در ترک جہاد برود و در امن می مانید شما چنین اندیشید که جہاد در دو بنیاد عقبی چه فوز عظیم دارد و اگر این فریضهٔ مبارک را ایفا نکنید چه زیان و خسارت بزرگی است که بشما عاید میشود و زیان شما را خدا بہتر میداند و شما نمیدانید لہذا احکم الہی.

ع ۲۶ — ۱۰

مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ

از وے سخت تر است نزدیک خدا و فتنہ، بیختن ف۱ سخت تر است از کشتن ف۲ و ہمیشہ باشند کہ جنگ می کنند با شما

زان گناہ بزرگ تر است نزد اللہ و (شرک) باز داشتن مردم از دین بزرگ تر است از قتل و ہمیشہ جنگ می کنند کفار با شما

حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ

تا آنکہ باز گردانند شما را از دین شما یعنی از اسلام اگر توانند و ہر کہ برگردد از شما از

تا آنکہ بگردانند شما را از دین تان اگر توانند و ہر کہ برگردد از شما از

دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا

دین خود پس کافر بمیرد آن گروہ نابود شد کارہائے ایشان در دنیا و

دین خود پس بمیرد در حالیکہ وے کافر باشد پس آن گروہ کسانے اند کہ ضایع شدہ اعمال ایشان در دنیا و

وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱﴾ إِنَّ الَّذِينَ

آخرت و ایشانند باشندگان دوزخ ایشان در آنجا جاویدند ہر آئینہ آنانکہ

آخرت و آن مردم اہل آتش اند ایشان در آن جاوید اند ہر آئینہ کسانیکہ

آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۙ أُولٰئِكَ يَرْجُونَ

ایمان آوردند و آنانکہ ہجرت کردند و جہاد نمودند در راہ خداوند آن گروہ امید دارند

ایمان آوردند و کسانیکہ ہجرت و جہاد کردند در راہ خدا آن گروہ امید دارند

رَحْمَتَ اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۲﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ

بخشش خدا را و خدا آمرزندہ مہربان ست سوال می کنند ترا از شراب و قمار

رحمت خدا را و خدا بخشندہ مہربان است می پرسند ترا از حکم شراب و قمار

قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۗ وَ

بگو در ہر دو گناہ سخت است و نفع ہاست مردمان را یعنی در دنیا و گناہ این ہر دو سخت تر است از نفع آنہا ف۲ و

بگو در ہر دو گناہ بزرگست و منفعت ہاست مردمان را و گناہ ہر دو بزرگ تر است از سود آن ہا و

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلِ الْعَفْوَ ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْآيَاتِ

سوال می کنند ترا چہ چیز خرج می کنند بگو خرج کنید زیادہ را ف۳ ہمچنین بیان می کند خدا برائے شما آیتہا

می پرسند ترا کہ چہ خرج کنند بگو آنچہ زائد از حاجت باشد ع۵ ہمچنین بیان می کند خدا برای شما احکام را

لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿۳﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۗ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى ۖ

تا باشد کہ تامل کنید در مصلحت دنیا و آخرت و سوال می کنند ترا از یتیمان

تا شما فکر کنید در کار ہای دنیا و آخرت و می پرسند ترا از حکم کودکان بے پدر

قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

بگو بصلاح آوردن کار ایشان بہتر است ف۴ و اگر مشارکت کنید با ایشان پس ایشان برادران شما اند و خدا میداند

بگو بصلاح آوردن کار ایشان بہتر است و اگر مال آن ہا با مال خود مخلوط نمودید پس آنہا برادر شمایند و خدا میداند

الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۗ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ

تباہ کار را از صلاح کار و اگر خدا خواستے سخت گرفتے شما را ہر آئینہ خدا غالب

تباہ کار را از اصلاح کنندہ ع۵ و اگر میخواست اللہ بر شما سختی می آورد ہر آئینہ اللہ غالب

حَكِيمٌ ﴿۴﴾ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ

استوار کار است و بزنی مگیرید زنان شرک آرندہ را تا آنکہ ایمان آرند و ہر آئینہ کنیزک مسلمان

با حکمت است و نکاح نکنید زنان مشرکہ را تا آنکہ ایمان آرند و ہر آئینہ کنیز مسلمان

خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ

بہتر است از زن شرک آرندہ اگرچہ بشگفت آوردہ باشد شما را و بزنی مدہید مشرکان

بہتر است از آزاد زن مشرکہ و اگرچہ بہ شگفت آرد شما را و بہ نکاح مدہید زن مومنہ را بمردان مشرک

نیک میدانند کہ درین شرکت کرا افساد و خیانت مال یتیم را در نظر دارد و کرا اصلاح و منفعت او منظور است۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ترویج شرک ف۲ حاصل جواب آنست کہ قتال کفار جائز است و تحریم قتال مسلمین مغلظ میشود واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی حرام اند و بمنافع التفات نباید کرد واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی از حاجت ضروری ۱۲ ف۵ یعنی بغیر شرکت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مردم از حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم سوال نمودند کہ چہ مقدار مال خود را در راہ خدا صرف نمایند حکم الٰہی نازل گردید ہر آن قدر کہ از مصارف ضروری شما زاید بماند زیرا چنانکہ اندیشہ آخرت ضرورست فکر این جہان را نیز باید داشت۔ اگر شما آنچہ دارید ہمہ را صرف نمائید ضروریات خود را از چہ تکمیل خواہید کرد و حقوقی را کہ بر شما لازم است چگونہ ادا خواہید نمود۔ و از ین رہگذر دچار چہ مصائب دینوی و اخروی خواہید شد ع۵ مطلب خاص بیان اصلاح مال یتیم است اگر در جدائی منفعت یتیم باشد بجدائی و اگر در شراکت مفاد باشد بہ شراکت در این امر ہیچ مضایقہ نیست کہ گاہی از حصہ یتیم بخورید و گاہی از حصہ خود بوی دہید یتیمان در دین یا نسب با شما برادراند برادران اگر شریک باشند از یکدیگر مستفید شوند عیبی ندارد لازم آنست کہ اصلاح یتیم بدرستی شود خداوند

حَتّٰى يُؤْمِنُوْا ۭ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ ۭ اُولٰۗىِٕكَ

تا آنکہ ایمان آرند یعنی زنان مومنہ و ہر آئینہ بندہ مسلمان بہتر است از مشرک اگرچہ بشگفت آورد بشما اهل گروہ مشرکان

تا آنکہ ایمان آرند و البتہ غلام مسلمان بہتر است از مشرک و اگرچہ بہ شگفت آرد شما را آن گروہ

يَدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ښ وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَيُبَيِّنُ

میخوانند بسوئے دوزخ و خدا میخواند بسوئے بہشت و بسوئے آمرزش بقدرت خود و بیان می کند

دعوت می نمایند بسوی آتش و خدا می طلبد بسوی بہشت و بہ آمرزش بحکم خود و بیان می کند احکام

اٰيٰتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ۝۵ وَيَسْـــَٔلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ ۭ

آیتہائے خود را برائے مردمان تا باشد کہ پند پذیر شوند و سوال می کنند ترا از حیض

خود را بمردم تا ایشان پند گیرند و می پرسند ترا از حکم حیض

قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاۗءَ فِي الْمَحِيْضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوْھُنَّ حَتّٰى

بگو کہ وے نجاست است پس یکسو شوید از زنان در حال حیض و نزدیکی مکنید با ایشان تا آنکہ

بگو آن نجاست است پس کنارہ گیرید از جماع زنان در وقت حیض ع۱ و نزدیک مشوید ایشان را تا آنکہ

يَطْهُرْنَ ۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوْھُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ

پاک شوند پس چون نیک پاک شوند ف۲ پس نزدیکی کنید با ایشان از آن راہ کہ مباح کردہ است شما را خدا یعنی از جانب قبل ہر آئینہ خدا

پاک شوند پس وقتیکہ خوب پاک شوند پس بروید نزد ایشان از آن جائیکہ حکم کردہ بشما اللہ ہر آئینہ اللہ

يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ ۝۱ نِسَاۗؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ ۠ فَاْتُوْا

دوست می دارد توبہ کنندگان را و دوست میدارد پاک شوندگان را زنان شما کشت زار شما اند پس بیائید

دوست می دارد توبہ کنندگان را و دوست می دارد پرہیز کنندگان را از نجاست زنان شما کشت زار برای شما است پس بیائید

حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ ۡ وَقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا

بہ کشت زار خویش ہر روش کہ خواہید ف۳ و پیش فرستید یعنی اعمال صالحہ را برائے خویشتن و بترسید از خدا و بدانید

کشت زار خود را بہر کیفی کہ خواہید و پیش فرستید (اعمال صالحہ را) برای خودتان و بترسید از اللہ و بدانید کہ

اَنَّكُمْ مُّلٰقُوْهُ ۭ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۝۲ وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً

کہ شما با وے ملاقات خواہید کرد و بشارت دہ مسلمانان را و مکنید نام خدا را دستاویز

ہر آئینہ شما ملاقات کنندہ اید او را و بشارت دہ مومنان را و مگردانید خدا را ہدف

لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوْا وَتُصْلِحُوْا بَيْنَ النَّاسِ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ

برائے سوگندان خویش برائے اجتناب از آنکہ نکوکاری کنید و پرہیزگاری نمائید و صلاح آرید در میان مردمان و خدا شنوا

بہ سوگند ہای خود برای (اجتناب) از آنکہ نکوکاری کنید و پرہیزگاری نمائید و اصلاح کنید میان مردم و اللہ نیکو شنوا

عَلِيْمٌ ۝۳ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ

داناست ف۴ مواخذہ نمی کند شما را خدا بر بیہودہ گوئی در سوگند ہائے شما ف۵ و لیکن مواخذہ می کند

داناست نمی گیرد شما را اللہ بہ لغو در سوگند ہای تان و لیکن می گیرد شما را بہ آن سوگند ہای

بِمَا كَسَبَتْ قُلُوْبُكُمْ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ۝۴ لِلَّذِيْنَ يُؤْلُوْنَ مِنْ نِّسَاۗىِٕهِمْ

بآنچہ کہ قصد کردہ است دلہائے شما و خدا آمرزندہ بردبار است مر آنکسان را کہ ایلاء کنند از زنان خویش ف۶

کہ قصد کردہ آنرا دل ہای شما و اللہ نیک آمرزگار و بردہ بار است مر کسانی را کہ سوگند می خورند از نزدیکی با زنان خود

تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ فَاِنْ فَاۗءُوْ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۵ وَاِنْ عَزَمُوا

انتظار کردن چہار ماہ است پس اگر باز گشتند یعنی از این سوگند پس ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربان است و اگر قصد کردند

انتظار کشیدن چار ماہ است پس اگر باز گشتند پس ہر آئینہ اللہ نیک آمرزگار مہربان است و اگر قصد کردند

الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝۶ وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ

جدائی را پس ہر آئینہ خدا شنوا داناست و آن زنان کہ طلاق دادہ شد ایشان را انتظار سہ حیض یا

طلاق را پس ہر آئینہ اللہ نیک شنوا داناست و زنانیکہ طلاق شدہ اند انتظار کشند بہ نفس ہای خود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ہر بندہ از بندگان خدا کہ مومن باشد و ہر واہ از وابہا خدا کہ مومنہ باشد بہتر است از مشرک و مشرکہ واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی غسل بجا آرند ۱۲ ف۳ یعنی بہ صفت کہ جماع کنید شاید غلطانده و از پس پشت و غیر آن بعد از آنکہ در قبل باشد ۱۲ ف۴ یعنی سوگند برای موقوف کردن کار نیک جائز نیست ف۵ یعنی لا واللہ و بلی واللہ بغیر قصد گوید غلط و الستہ سوگند خورد علی اختلاف المذہبین واللہ اعلم ۱۲ ف۶ یعنی قسم خورند کہ جماع نکنند ۱۲

ع ۲۷ ۵

تفسیر عثمانی

ع۱ حیض خونی است کہ بر حسب عادت از رحم زن جاری میشود در حال حیض۔ جماع نماز۔ روزہ۔ حرام است خونیکہ بر خلاف عادت از زن جاری میشود بیماری است در آن حالت این خون جماع۔ نماز روزہ ہمہ درست است زیرا این خون چنانست کہ از زخم و فصد جاری شود یہود و مجوس در حال حیض با زنان یک جا خوردن و در یک خانہ بودن را نیز جائز نمی شمردند اما نصاری از جماع ہم پرہیز نمی کردند مردم درین بارہ از حضرت پیغمبر پرسیدند این آیہ کریمہ فرود آمد۔ حضرت پیغمبر واضح فرمودہ اند کہ در حال حیض مجامعت حرام است اما خوردن۔ نوشیدن۔ بود و باش کردن ہمہ جائز می باشد افراط یہود و تفریط نصاری بر دو مردود قرار دادہ شدہ۔

ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ۭ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ

سه طهر کنانند خویشتن را و جائز نیست ایشان را پوشیدن آنچه خدا آفریده است در رحمهای ایشان یعنی ولد و حیض اگر

تا سه حیض و حلال نیست برآن ها که پنهان دارند آنچه را آفریده الله در رحمهای ایشان اگر ایشان

كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

ایمان می آرند بخدا و روز بازپسین و شوهران ایشان سزاوارتراند به باز آوردن ایشان در حباله خود درین مدت

ایمان دارند به الله و روز قیامت و شوهران شان سزاوارترند برجوع ایشان دران مدت

اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا ۭ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِيْ عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۠ وَ

اگر خواهند نیکوکاری و زنان راهست مانند آنچه بر زنان است بوجه پسندیده ف۱ و

اگر می خواهند سلوک (نیکوکاری) و زنان راهست مانند آنچه مردان را برایشان است موافق قاعده شرعی (بوجه پسندیده) و

لِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۭ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ۝ اَلطَّلَاقُ مَرَّتٰنِ ۠

مردان راهست برایشان بلندی یعنی فرمانروائی و خدا غالب استوارکار است طلاق رجعی دو بار است

مردان را برزنان فضیلت است و الله غالب باحکمت است طلاق رجعی دو بار است

فَاِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ تَسْرِيْحٌۢ بِاِحْسَانٍ ۭ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّآ

پس زنان را نگاه داشتن است بخوشخوئی یا رها کردن به نکوئی و حلال نیست شما را که بگیرید چیزی را از آنچه

پس نگهداشتن است بوجه پسندیده یا رها کردن به نیکوئی ع۵ و حلال نیست برای شما که بگیرید از آنچه

اٰتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْــــًٔـا اِلَّآ اَنْ يَّخَافَآ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۭ فَاِنْ خِفْتُمْ

داده اید زنان را ف۲ مگر آنگاه که بترسند مرد و زن که برپا نتوانند داشت احکام خدا را ف۳ پس اگر بترسید ای مسلمانان

داده اید زنان را چیزی مگر آنکه بترسند (زن و شوهر) که برپا ندارند احکام الله را (پس) اگر بترسید

اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيْمَا افْتَدَتْ بِهٖ ۭ تِلْكَ

از آنکه برپا ندارند این هر دو احکام خدا را، پس گناه نیست برایشان در آنچه عوض خود داد زن این

برپا ندارند احکام الله را (پس) نیست گناهی بر زن و شوهر در آنچه عوض خود داد زن آن را این است

حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْھَا ۚ وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰۗىِٕكَ ھُمُ

حدهٔ مقرر کردهٔ خداست پس بیرون مروید از آنها و هر که بیرون رود از حدود خدا پس آن گروه ایشانند

احکام الله پس تجاوز مکنید از آن و هر که تجاوز می کند از احکام الله پس آن گروه ایشانند

الظّٰلِمُوْنَ ۝ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْۢ بَعْدُ حَتّٰي تَنْكِحَ زَوْجًا

ستمگاران پس اگر طلاق داد یعنی سوم بار پس هرگز حلال نمیشود این زن آن مرد را بعد ازین تا آنکه در آید بنکاح شوهرے

ستمگاران (پس) اگر طلاق داد زن را سه بار (پس) حلال نمی شود این زن آن مرد را بعد ازان تا نکاح کند زن شوهر

غَيْرَهٗ ۭ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يَّتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ اَنْ يُّقِيْمَا

دیگر یعنی دخول کند پس اگر طلاق داد ویرا این شوهر دیگر پس گناه نیست برآن هر دو در آنکه باز گردند بنکاح باهم اگر دانند که برپا توانند داشت

دیگر (پس) اگر طلاق کرد شوهر دوم پس نیست گناهی بر هر دو اگر باهم رجوع کنند (به نکاح) اگر گمان دارند که برپا میتوانند داشت

حُدُوْدَ اللّٰهِ ۭ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ يُبَيِّنُھَا لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ

احکام خدا را و این حدود خداست بیان می کند آن حدود را برای قومے که میدانند و چون طلاق دادید

احکام الله را و این احکام الله است که بیان می کند آنرا برای قومیکه می دانند و هنگامیکه طلاق دادید

النِّسَاۗءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْھُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ سَرِّحُوْھُنَّ

زنان را پس رسیدند بمیعاد خود ف۴ پس نگاهدارید ایشان را به نکوئی یا رها کنید ایشان را

زنان را پس رسیدند عدت شان را پس نگهدارید ایشان را موافق دستور (بوجه پسندیده) یا رها کنید ایشان را

بِمَعْرُوْفٍ ۠ وَلَا تُمْسِكُوْھُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوْا ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ

به نکوئی و نگاه مدارید ایشان را برائے ضرر رسانیدن تا ستم کنید و هر که این کند

بوجه پسندیده و نگاه مدارید ایشان را برای ضرر رسانیدن که تجاوز کنید و کسیکه کند این را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی زنان را برمردان حق است چنانچه مردان را بر زنان حق است ۱۲ ف۲ یعنی حلال نیست که بدل طلاق از مهر بگیرید ف۳ یعنی در معاشرت ف۴ یعنی نزدیک رسیدند بانقضاء عدت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ پیش از اسلام رواج بود که مردان هر قدر که میخواستند ده بیست مرتبه زنان خویش را طلاق میدادند و قبل از انقضای موعد عدت رجوع می کردند باز هر وقتیکه می خواستند طلاق می دادند و رجعت می نمودند باین روش بعض مردان زنان را سخت می آزردند در نتیجه این آیت کریمه نازل شد یعنی طلاقی که دران رجعت جائز است تمام آن دو مرتبه می باشد و مردان را تا دو مرتبه اختیار داده شده که اگر در اثنای عدت بخواهند می توانند برحسب دستور زن را نگهدارند یا باحسان رخصت دهند اما بعد از انقضای میعاد عدت رجعت بجائی ماند و اگر هر دو راضی باشند می توانند دوباره نکاح کنند مردی که زن خود را سه مرتبه طلاق دهد تا شوهر دیگر با زن مذکور نکاح و جماع نکند نکاح آن با این زن جائز نمی باشد فائده مراد از امساک بمعروف و تسریح باحسان آنست که اگر مرد رجعت نماید بطریق موافقت و حسن معاشرت باشد نه آنکه زن را آزار و حبس دارند و آزار دهند چنانکه درمین مردم معمول بود و کسیکه چنین نتواند زن را به آسانی و احترام رخصت دهد۔

ع ۲۸ / ۱۲

فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ وَلَا تَتَّخِذُوٓا اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا ۚ وَّاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ

پس ہر آئینہ ستم کرد بر خود و مگیرید آیتہائے خدارا تمسخر و یاد کنید نعمت خدا را

پس ہر آئینہ ستم کرد بر خودش و مگیرید احکام اللہ را مسخرہ و یاد کنید نعمت اللہ را

عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ

بر خویش و آنچہ فرود آورد بر شما از کتاب و علم کہ پند مید ہد شمارا بآن و بترسید از خدا

کہ بر شما است و آنچہ فرو فرستاد بر شما از کتاب و علم کہ پند می دہد شمارا بآن و بترسید از اللہ

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٣١﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ

و بدانید کہ خدا بہر چیز داناست و چون طلاق دادید زنان را پس رسیدند

و بدانید کہ ہر آئینہ اللہ بہر چیز داناست و ہنگامیکہ طلاق دادید زنان را (پس) رسیدند

اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ

بمیعاد خود ف۱ پس منع مکنید ایشان را از آنکہ نکاح کنند باشوہران خویش ف۲ و قتیکہ بایک دیگر راضی شدند

به منتہای عدت شان (پس) منع مکنید ایشان را کہ نکاح کنند شوہران شان را و قتیکہ راضی باشند درمیان خود

بِالْمَعْرُوْفِ ۗ ذٰلِكَ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ

درمیان خویش بروش پسندیدہ این حکم پند دادہ میشود بآن ہر کسے را کہ مومن باشد از شما بخدا و روز

موافق دستور (بوجہ پسندیدہ) ف۵ این پند دادہ می شود بہ آنکہ (باشد) از شما ایمان دارد بہ اللہ و روز

الْاٰخِرِ ۗ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٢﴾

قیامت و این کار خوشتر است شمارا و پاکیزہ تر و خدای داند و شما نمیدانید

قیامت ف۵ این کار نافع تر است بشما و پاکتر و اللہ می داند و شما نمیدانید

وَالْوٰلِدٰتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُّتِمَّ

و مادران باید کہ شیر دہند فرزندان خویش را دو سال تمام این حکم آن راست کہ خواہد تمام کردن

و مادران شیر دہند فرزندان شان را دو سال کامل برای کسیکہ می خواہد کہ تمام کند

الرَّضَاعَةَ ۚ وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ لَا

مدت شیر و بر پدر نفقہ و پوشاک این زنان شیر دہ است بوجہ پسندیدہ واجب

مدت شیر دادن را و بر کسیکہ فرزند زادہ شدہ برای او یعنی برای پدر طعام زنان مرضع و لباس زنان موضع است موافق قاعدہ (بوجہ

تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُوْدٌ لَّهٗ

کردہ نمی شود و بر ہیچ کس الا قدر توانائی او رنج نباید داد مادر را بسبب فرزند وے و نہ پدر را

تکلیف دادہ نمی شود کسے را مگر بقدر توانائش ضرر رسانیدہ نہ شود مادر بجہت فرزندش و نہ کسے را کہ طفل برای او زادہ شدہ (پدر)

بِوَلَدِهٖ ۚ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ ۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ

بسبب فرزند وے و لازم است بر وارث مانند این پس اگر خواہند مادر و پدر از شیر باز کردن یعنی پیش از دو سال بعد

بجہت فرزندش و بر وارث است مانند این پس اگر مادر و پدر خواستند جدائی طفل را از شیر در دو سال بعد

تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ وَاِنْ اَرَدْتُّمْ اَنْ

رضامندی میان یکدیگر و مشورت کردن بایکدیگر پس ہیچ گناہ نیست برایشان و اگر خواہید کہ

از خورسندی باہم دگر و مشورہ کردن باہم دگر پس نیست ہیچ گناہی بر آنہا و اگر خواستید کہ

تَسْتَرْضِعُوْٓا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَّآ اٰتَيْتُمْ

دایہ گیرید برائے فرزندان خویش پس ہیچ گناہ نیست بر شما چون تمام تسلیم نمودید آنچہ دادنش مقرر کردید

دایہ گیرید جہت شیر دادن فرزندان خود پس نیست ہیچ گناہی بر شما چون تسلیم نمودید آنچہ مقرر کردید دادن آنرا

بِالْمَعْرُوْفِ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٢٣٣﴾

بخوش خوئی و بترسید از خدا و بدانید کہ خدا بآنچہ مے کنید بیناست

موافق قاعدہ (بوجہ پسندیدہ) و بترسید از اللہ و بدانید ہر آئینہ اللہ بہ آنچہ می کنید نیک بیناست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عدت منقضی شد ۱۲ ف۲ یعنی با شوہران دیگر کہ بایشان رغبت پیدا کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ زنی را شوہرش یک یا دو مرتبہ طلاق دادہ و در عدت رجعت نکردہ بود زمانیکہ عدت بانجام رسید شوہر سابق نیز بدحال دیگر پیام نکاح دادہ و زن باو راضی شد اما برادرش برافروختہ گردیدہ از نکاح باز داشت باثر آن این حکم نازل گردید کہ رضا و بہبود زن را رعایت نمائید و موافق مرضای او نکاح کنید و درین معاملہ فکر و عدم رضای خود را دخیل مگردانید این خطاب عمومی است بازدارندگان نکاح خواہ شوہر طلاق دہندہ زن باشد کہ زن را از نکاح دیگری باز دارد یا ولی یا وارث زن باشند او را از نکاح کردن باشوہر اول یا دیگری منع نماید این حکم برای ممانعت تمام آنہا فرود آمد بلی اگر کدام امری خلاف قاعدہ باشد مثلاً زن از کسی نکاح شوہر کند کہ کفو او نباشند یا در ایام عدت شوہر اول یا دیگری نکاح می نماید بیشک ورثہ ممانعت حق دارند و مقصد از کلمہ بالمعروف ہمین است ف۵ اینکہ ذکر شد تنہا مومنان

اند آن پند می گیرند زیرا ایشان اہلیت استفادہ دارند و الامر نظ لیعامہ مردم است و بکسی اختصاص ندارد و ازین اختصاص مومنان ضمناً سرزنش و تحقیر دیگران نیز

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ

وکسانے کہ بمیرند از شما و بگذارند زنان را باید کہ انتظار کنانند این زنان خویشتن را

وکسانیکہ بمیرند از شما و بگذارند زنان را باید انتظار برند زنان به نفس های خود

أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا

چہار ماہ و دہ روز پس چوں رسیدند بمیعاد خویش پس گناہ نیست برشما در آنچہ

چار ماہ و دہ روز پس چون پورہ برسند میعاد عدت خویش پس نیست ہیچ گناہی برشما در آنچہ

فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾

کردند در حق خویشتن بوجہ پسندیدہ یعنی نکاح بطور شرع و خدا بآنچہ می کنید آگاہ است

کنند در حق خود موافق قاعدہ شرعی (بوجہ پسندیدہ) واللہ بآنچہ می کنید خوب با خبر است

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنتُمْ

و نیست گناہ برشما در سخنے کہ کنایت کردید بوے از خواستگاری زنان یعنے درمیان عدت یا پنہان داشتید

و نیست ہیچ گناہی برشما در آنچہ اشارہ می کنید بر آن از خواستگاری زنان یا پنہان می دارید

فِي أَنفُسِكُمْ ۚ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَٰكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ

در دلہائے خود دانست خدا کہ شما یاد خواہید کرد این زنان را یعنے بتصریح بعد عدت و لیکن وعدہ مدہید بایشان

در دلہائے خود معلوم است بہ اللہ کہ ہر آئینہ شما زود یاد می کنید زنان را و لیکن وعدہ (نکاح) مدہید ایشان را

سِرًّا إِلَّا أَن تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۚ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ

نکاح را مگر آنکہ گوئید سخنے پسندیدہ را یعنے بکنایت و قصد مکنید عقد نکاح را

پوشیدہ مگر کہ گوئید سخنی موافق رواج شریعت (بہ رمز و اشارہ) و قصد مکنید عقد نکاح ایشان را

حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ

تا آنکہ رسد میعاد مقرر بہ نہایت خود و بدانید کہ خدا می داند آنچہ در دلہائے شما است

تا آنکہ رسد میعاد مقررہ عدت بہ نہایت خود ع۵ و بدانید کہ ہر آئینہ اللہ می داند آنچہ در دلہای شما است

فَاحْذَرُوهُ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٤﴾ لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

پس بترسید از وے و بدانید کہ خدا آمرزندہ بردبار است ہیچ گناہ نیست برشما

پس بترسید از وی و بدانید کہ ہر آئینہ اللہ آمرزگار بردبار است ع۵ نیست ہیچ گناہی برشما

إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ

اگر طلاق دادید زنان را در آں وقت کہ ہنوز دست نرسانیدہ اید بایشان یا معین نکردہ اید برائے ایشان مقدارے ف۱

اگر طلاق کنید زنان را تا وقتیکہ مس نکردہ باشید بایشان یا معین نکردہ باشید برای ایشان مہر را

وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا

و بہرہ دہید این چنین مطلقات را ف۲ لازم است بر توانگر مقدار حال او و بر تنگدست مقدار حال او بہرہ دادن

و دہید ایشان را چیزے کہ از آن نفع می گیرند (متعہ) بر توانگر است باندازۂ قدرتش و بر تنگدست است باندازۂ قدرتش چیزی منتفع بہ

بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿١﴾ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن

بخوشی لازم شدہ بر نیکوکاران و اگر طلاق دادہ اید زنان را

بقاعدۂ شرع لازم شدہ بر نیکوکاران و اگر طلاق دہید ایشان را پیش

قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا

پیش از آنکہ دست رسانید بایشان و معین کردہ باشید برائے ایشان مقدارے پس لازم است نیمہ آنچہ

از آنکہ مس کنید بایشان و ہر آئینہ مقرر کردہ باشید برای ایشان مہر را پس لازم است نصف آنچہ

فَرَضْتُمْ إِلَّا أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۚ

معین کردید مگر آنکہ بخشند زنان یا در گذارد کسیکہ بدست اوست عقد نکاح یعنی زوج حق خود کنایتہ تمام دہد

مقرر کردہ اید مگر کہ بہ بخشند زنان یا بہ بخشد آنکس کہ بدست اوست عقد نکاح

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مہر را ۱۲

ف۲ یعنی پوشاک بہ میہد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مقصد از حق است زنانیکہ از نکاح شوہر جدا شدہ اند مادامیکہ داخل عدة باشند جائز نیست کہ دیگری آنہا را در نکاح خویش در آورد یا از آنہا صریحاً وعدهٔ ازدواج بگیرد و یا دافع بایشان در موضوع ازدواج پیغام فرستد اما اگر کسے در دل نیت می کند کہ بعد از انقضای عدت بادی نکاح می نماید و این را اظہار نمی کند یا مطلب خود را باشارہ می فہماند تا دیگری پیش دستی نکند مثلاً بزن برساند کہ تو محبوب و لہا ستی و یا من ارادہ دارم کہ با کدام کسی نکاح می نمایم در اظہار این گونہ سخنان گناہی نیست بشرطیکہ ا پیغام صریح نباشد

ع۵ یعنی حق تعالے بر ضمایر شما آگاہ است آنچہ را جائز نیست ارادہ مکنید، اگر ارادہ نمودید توبہ نمائید خدا بخشایندہ و آمرزگار است گناہ گاری کہ گرفتار عذاب نمی شود شمار اما بخوت و اطمینان نشود زیرا خدا حلیم است در نزول عذاب شتاب نمی ورزد

ع۵ نکاحی کہ بدون ذکر مہر انعقاد یابد صحیح است مہر بعد از عقد نیز مقرر میشود در این صورت اگر قبل از مجامعت و خلوت صحیحہ طلاق واقع شود مہر بر مرد لازم نمی آید۔ اما متاعاً لقدرہ ...

ولیکن کمترین سہ جامہ یعنی چادر و پیراہن و ازار موافق حال خود بخوشی بزن خویش دہد

وَاَنْ تَعْفُوْٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ؕ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَیْنَکُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

و آنکه درگذارید نزدیک تراست به پرہیزگاری و فراموش مکنید احسان کردن درمیان خویش بر آئینه خدا

و آنکه ببخشید شما نزدیک تراست به پرہیزگاری و فراموش مکنید نیکوئی را درمیان خود بر آئینه الله

بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ۲ حٰفِظُوْا عَلَی الصَّلَوٰتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى ق

با نچه می کنید بینا است تعهد کنید بر ہمه نمازہا و بر نماز میانه یعنی خصوصًا بر نماز عصر

به آنچه می کنید نیک بینا است آگاه باشید (نگهداری کنید) بر ہمه نمازہا و نماز میانه

وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قٰنِتِیْنَ ۳ فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ج فَاِذَآ

و بایستید برائے خدا فرمانبردار شده پس اگر بترسید یعنی از عدو و مانند آں پس رواں بر پا ہائے خود نماز گزارید یا سواره پس چوں

و بایستید بحضور الله فرمانبردارندگان پس اگر بترسید از کسے پس پیاده نماز بخوانید یا سواره پس وقتیکه

اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ۴

ایمن شوید پس یاد کنید خدا را چنانکه آموخته است شما را آنچه نمی دانستید

ایمن شوید پس یاد کنید الله را چنانچه آموخته است شما را آنچه را نمی دانستید ع۵

وَالَّذِیْنَ یُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَیَذَرُوْنَ اَزْوَاجًا ۚۖ وَّصِیَّةً لِّاَزْوَاجِهِمْ

و آنانکه قبض روح ایشان کرده شود از شما و بگذارند زنان را لازم کرده شد بر ایشان وصیت کردن برائے زنان خویش

و کسانیکه می میرند از شما و می گذارند زنان را لازم کرده شد بر ایشان وصیت کردن برای زنان شان

مَّتَاعًا اِلَی الْحَوْلِ غَیْرَ اِخْرَاجٍ ۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَیْكُمْ

بآنکه بهره دہند ایشان را تا یکسال غیر برآوردن یعنی بے بیرون کردن پس اگر بیرون روند پس گناه نیست بر شما

نفقه تا یکسال بغیر بیرون کردن از خانه ع۵ پس اگر بیرون شوند زنان پس نیست هیچ گناہی بر شما

فِیْ مَا فَعَلْنَ فِیْۤ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوْفٍ ؕ وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ حَكِیْمٌ ۵ وَ

در آنچه کردند در حق خویشتن از کار پسندیده یعنی نکاح بطور شرع و خدا غالب استوار کار است ف۱

در آنچه کردند در حق خود از کار پسندیده و الله غالب باحکمت است ع۵

لِلْمُطَلَّقٰتِ مَتَاعٌۢ بِالْمَعْرُوْفِ ؕ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِیْنَ ۶ كَذٰلِكَ

طلاق داده شدگان را لازم است بهره مند ساختن بخوشخوئی یعنی نفقه و سکنی لازم کرده شد بر پرہیزگاران ہمچنین

و برای زنان طلاق داده شده نفقه عدت است موافق قاعده (بوجه پسندیده) لازم است بر پرہیزگاران ع۵ ہمچنان

یُبَیِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰیٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۷ ع اَلَمْ تَرَ اِلَی الَّذِیْنَ

بیان می کند خدا برائے شما احکام خود را تا باشد که شما بفهمید آیا ندیدی اے بیننده بسوئے کسانیکه

بیان می کند الله برای شما احکام خود را تا شما بفهمید آیا ندیدی بسوئے آنانکه

خَرَجُوْا مِنْ دِیَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوْفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ ص فَقَالَ

بیرون آمدند از خانهائے خویش ایشان ہزاران بودند به بیم مرگ پس گفت

بیرون شدند از خانه های خویش و ایشان ہزاران تن بودند از بیم مرگ پس گفت

لَهُمُ اللّٰهُ مُوْتُوْا قف ثُمَّ اَحْیَاهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَی

ایشان را خدا بمیرید باز زنده گردانید ایشان را ہر آئینه خدا صاحب بخشایش است بر

بایشان خدا بمیرید باز زنده گردانید ایشانرا ہر آئینه الله دارای بخشایش است بر

النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَشْكُرُوْنَ ۱ وَقَاتِلُوْا فِیْ

مردمان و لیکن اکثر ایشان سپاس نمی کنند ف۱ و جنگ کنید در

مردم و لیکن بیشتر مردم شکر نمی کنند و جنگ کنید در

سَبِیْلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ ۲ مَنْ ذَا الَّذِیْ

راه خدا و بدانید که خدا شنوا دانا است کیست آنکه

راه خدا و بدانید که ہر آئینه خدا نیک شنوا دانا است کیست آنکه

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این آیت نزدیک جمهور منسوخ است بآیة اربعة اشهر و عشرا والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید این قصه از بنی اسرائیل بودند که از ترس بالعوا رفتند و آنجا بالغضب الہی یکباره ہلاک شدند باز بدعاء حزقیل زندگانی یافتند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۴ ہرگاه شما از جنگ یا از دشمن بترسید نماز پیاده در حالیکه وقوف ممکن باشد و در حال سواری و باشاره ہم می توانید نماز خوانید اگرچه روی شما جانب قبله نباشد

ع۵ این حکم در اوایل بود اما وقتیکه آیت میراث فرود آمده حصه زنان معین گردیده ع۶ زن چهار ماه و ده روز قرار داده شد حکم این آیت منسوخ گردید ع۷ اگر این زنان برضای خویش پیش از تکمیل ۳۱ یکسال از خانه خارج شوند ای ع ۱۵ وارثان درین باب بر شما گناہی نیست اگر آنها در حق خود مطابق شرع رفتار کنند یعنی می توانند شوہر کنند یا یکی زیبا بپوشند و خوشبوئی استعمال نمایند ع۸ در آیت سابقه تعلق حکم لباس دادن درباره آن طلاق آمده است که نه مهر گذاشته شده باشد و نه زوج مس کرده باشد و در این آیت حکم مذکور عامست مگر این قدر فرق هست که لباس کامل دادن به ہمه زنان مطلقه مستحب است نه لازم و در صورت اول ضروری باشد۔

يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗۤ اَضْعَافًا كَثِيْرَةً ؕ وَاللّٰهُ يَقْبِضُ

دام دهد خدا را دام دادن نیک پس دو چند سازد خدا آن مال را برائے او مراتب بسیار و خدا تنگ می سازد

قرض دهد الله را قرض نیکو پس دو چندی گرداند آنرا برای او مراتب بسیار و خدا می بندد

وَيَبْصُۜطُ ۪ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۲۴۵﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْۢ بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ مِنْۢ

و کشاده می کند روزی را و بسوئے او باز گردانیده شوید آیا ندیدی بسوئے جماعتے از بنی اسرائیل

و می کشاید و بسوی او باز گردانیده می شوید ع۱ آیا ندیدی بسوی جماعتی از بنی اسرائیل

بَعْدِ مُوْسٰى ۘ اِذْ قَالُوْا لِنَبِىٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِىْ سَبِيْلِ

بعد از موسیٰ چوں گفتند مر پیغامبر خویش را که برپا کن برائے ما پادشاہے تا جنگ کنیم در راه

بعد از موسیٰ ع۲ چوں گفتند آنها به پیغمبرشان مقرر کن برما پادشاهی تا بجنگیم در راه

اللّٰهِ ؕ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوْا ؕ قَالُوْا

خدا گفت پیغامبر آیا نزدیک هستید اگر واجب کرده شود بر شما جنگ اینکه جنگ نکنید گفتند

خدا گفت پیغمبر آیا توقع میرود از شما اگر حکم شود بر شما جنگ آنگاه جنگ نکنید گفتند

وَمَا لَنَاۤ اَلَّا نُقَاتِلَ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَآىِٕنَا ؕ

و چه شده است ما را که جنگ نکنیم در راه خدا و بتحقیق بیرون کرده شدیم از خانهاۓ خویش و جدا کرده شدیم از

و چه شده ما را که نجنگیم در راه خدا و بتحقیق بیرون کرده شدیم از خانه های ما و پسران ما

فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ

پس آنگاه که واجب کرده شد بر ایشان جنگ رو گردانیدند مگر اندکے از ایشان و خدا دانا است

پس وقتیکه واجب شد برایشان جنگ رو گردانیدند مگر اندکی از ایشان والله نیک دانا است

بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿۲۴۶﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ

به ستمگاران و گفت مر ایشان را پیغامبر ایشان هر آئینه خدا پادشاه مقرر کرده است برائے شما

به ستمگاران ع۳ و گفت به آنها پیغمبرشان هر آئینه خدا به تحقیق مقرر کرده برشما

طَالُوْتَ مَلِكًا ؕ قَالُوْۤا اَنّٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ

طالوت را گفتند چگونه باشد او را پادشاهی برما و ما

طالوت را پادشاه گفتند چگونه باشد او را پادشاهی برما حال آنکه ما

اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ ؕ قَالَ اِنَّ

سزاوار تریم بپادشاهی از وے و داده نشده است و یرا فراخی از مال گفت هر آئینه

سزاوار تریم بر پادشاهی از وی و داده نشده او را فراخی از مال پیغمبر گفت هر آئینه

اللّٰهَ اصْطَفٰىهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهٗ بَسْطَةً فِى الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ؕ

خدا برگزیده است او را بر شما و داده است او را فراخے در دانش و افزونی در بدن

خدا پسندیده او را بر شما و افزود او را فراخی در علم و جسم

وَاللّٰهُ يُؤْتِىْ مُلْكَهٗ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۴۷﴾ وَ

و خدا می بخشد پادشاهی خود را بهر که خواهد و خدا جواد دانا است و

و الله می دهد ملک خود را بهر کرا خواهد و الله فراخ فضل بسیار دانا است و

قَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖۤ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ

گفت ایشان را پیغامبر ایشان هر آئینه نشان پادشاهی او آنست که بیاید بشما صندوقے که

گفت به بنی اسرائیل پیغمبرشان هر آئینه نشان سلطنت طالوت آنست که بیاید نزد شما صندوق

فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى

در آن آرام دلست از پروردگار شما و بقیه از تبرکاتے که گذاشتند ش آل موسےٰ

در آن تسلی خاطر شما است از جانب پروردگارتان و باقی مانده از اشیای که گذاشتند آل موسیٰ

تفسیر عثمانی

ع۱ چون روشن شد که حیات و دارائی شما همه در قدرت خدای متعالست بر شماست که در راه خدا و در راه دین با کافران بجنگید آگاه باشید خدا سخنان مردم بهانه جو را می شنود و بر نیات و ارادات آنها آگاه ست و در راه خدا آنچه دارید بذل کنید از بینوائی و تهیدستی بیمناک نشوید کشایش و تنگی همه در اختیار خداست و همه بسوی او بازی گردید. قرض حسن آنست که قرض دهند و تقاضا نکنند و بقرض دار منت نگذارند و عوض نستانند و مدیون را حقیر نشمارند این جا مقصد از قرض حسن دادن، در جهاد مصرف نمودن و به محتاجان و بی نوایان صدقه دادن است ع۲ از این قصه ثابت میگردد که بسط و قبض، فراخی و بندش در قدرت خدا است یعنی تنها او تواند بینوائی را شاهی دهد و پادشاهی را بینوا گرداند ناتوان را قوت دهد و قوی را بیچاره سازد ع۳ بعد از حضرت موسیٰ ع مدتی کار بنی اسرائیل منتظم بود چون نیت آنها واژگون شد جالوت نام پادشاه کافری بر ان ها مسلط گردید و آنها را از شهر بیرون کرد، تاراج نمود، اسیر گرفت و غلام گردانید. بنی اسرائیل که بخشده و به بیت المقدس فراهم آمدند و در آن وقت حضرت اشموئیل علیه السلام

پیغمبر بود بنی اسرائیل بوی گفتند پادشاهی بر ما مقرر کن تا باوی اتفاق نموده در راه خدا جهاد نمائیم۔

وَآلُ هٰرُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ ۗ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم

و آل ہارون برمیدارند ورا فرشتگان ہر آئینہ درین صورت نشانہ است شمارا اگر باور

و آل ہارون می برادر آن صندوق را فرشتگان ہر آئینہ دراین بہ تحقیق کامل نشانہ است بشما اگر ہستید

مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُم

دارندہ اید پس چون جدا شد یعنی از وطن طالوت بالشکر گفت ہر آئینہ خدا آزمایش کنندہ است شمارا

مومنان پس چون برآمد طالوت با لشکر با گفت ہر آئینہ اللہ آزمایش کنندہ است شمارا

بِنَهَرٍ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي

بجوئی پس ہر کہ بنوشد ازان جوئی پس نیست ازان من و ہر کہ نچشد آن را پس او از آن من است

بنہری پس ہر کہ بنوشد ازاین نہر پس نیست از من و ہر کہ نچشد آنرا پس ہر آئینہ او از من است

إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۚ فَلَمَّا

الا آنکہ بردارد یک کف آب بدست خود پس آشامیدند ازان جوئی مگر اندکے از ایشان پس آنگاہ کہ

مگر کسیکہ بردارد یک کف آب بدست خود پس نوشیدند ہمہ ازان نہر مگر اندکی از ایشان پس وقتیکہ

جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ

گذشتند از جوئے طالوت و مومنان ہمراہ او گفتند نوشندگان نیست توانائی مارا امروز

گذشت از جوی طالوت و مومنان ہمراہ وی گفتند نیست توانائی ما امروز

بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۚ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو اللَّهِ كَم

بمقابلہ جالوت و لشکرہائے او گفتند آنانکہ می دانستند کہ ایشان ملاقات خواہند کرد با خدا بسا

بمقابلہ جالوت و لشکرہای او گفت آنانکہ می دانستند ہر آئینہ ایشان ملاقات کنندگان اند بہ اللہ بسا

مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ

گروہ اندک کہ غالب شد بر گروہ بسیار بارادۂ خدا و خدا با

از طائفہ اندک کہ غالب می شود بجماعت بسیار را بحکم اللہ و اللہ ہمراہ

الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ

شکیبایان است و آنگاہ بمیدان آمدند برائے جنگ جالوت و لشکرہائے وے این صالحان گفتند اے پروردگار ما بریز

صابران است و چون ظاہر شدند مقابل جالوت و لشکر ہایش گفتند ای پروردگار ما بریز

عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾

بر ما شکیبائی و محکم کن قدم ہائے ما را و غلبہ دہ ما را بر گروہ ناگرویدگان

بر ما شکیبائی و استوار دار قدم ہائے ما را و مدد دہ ما را بر گروہ کافران

فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ

پس شکست دادند آن کفار را بتوفیق خدا و کشت داؤد جالوت را و داد خدائے تعالیٰ داؤد را بادشاہی

پس شکستند مومنان جالوت و لشکرش را بحکم اللہ و کشت داؤد جالوت را و داد داؤد را اللہ پادشاہی

وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم

و علم و بیاموخت او را از آنچہ میخواست و اگر نبودے دور کردن خدا مردمان را گروہی را

و حکمت و بیاموخت او را از آنچہ میخواست و اگر نمی بود دفع کردن اللہ مردم را بعضی شانرا

بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾

بدست گروہے ہر آئینہ تباہ شدے زمین و لیکن خدا صاحب بخشایش است بر عالمیان

بہ بعضی ہر آئینہ تباہ می شد ملک (زمین) و لیکن اللہ بسیار مہربان است بر عالمیان ع۵

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

(این) آیات خداست میخوانیم آنرا بر تو اے محمد براستی و ہر آئینہ تو از جملہ پیغامبرانی

این آیت ہای اللہ است میخوانیم آنرا بر تو براستی و ہر آئینہ تو بہ تحقیق از رسولان ہای

ع۵ وداں سہ صد و سیزدہ تن کہ مقابل جالوت صف آراستند حضرت داؤد ع بایدر و شش برادر خود شمولیت داشت داؤد ع در راہ بہ سہ پارہ سنگ تصادف نمود سنگہا صدا کردند ما را بردار تا جالوت را بکشیم چون دو لشکر مقابل یکدگر ایستادند جالوت بمیدان درآمد و گفت من تنہا ہمہ را بسندہ ام بیائید حضرت اشموئیل پیغمبر حضرت داؤد ع را خواستہ گفت پسران خویش را بمن بنما وی شش پسر خود را کہ بلند بالا و قوی ہیکل بودند بوی نمود جز داؤد ع کہ کوتاہ قد و ناتوان بود و گوسفندان را می چرانید اشموئیل ع داؤد ع را طلب کرد و پرسید ای توانی جالوت را بکشی جواب داد آری داؤد ع در مقابل جالوت ایستادہ ہمان سہ قطعہ سنگ را در فلاخن نہادہ بجالوت حوالہ کرد جالوت سراپا در آہن غرق بود جز پیشانی وی کہ برہنہ بود سنگہای داؤد مستقیما بہ پیشانی وی اصابت کرد و از قفایش بدر آمد لشکریانش بہزیمت رفتند و مسلمانان مظفر و فیروز گردیدند پس ازین واقعہ طالوت دختر خویش را بہ داؤد ع از دواج نمود و چون طالوت را رشتہ عمر بپایان آمد داؤد ع بسلطنت برسید ازین جا برمی آید کہ جہاد ہمیشہ جاری بودہ و دران رحمت و احسان بزرگ نہادہ

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى

این پیغامبران فضل دادیم بعضے را از ایشان بر

این پیغمبران فضیلت دادیم بعضی ایشان را بر

بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجٰتٍ وَاٰتَيْنَا عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ

بعضے از ایشان کسے ہست کہ باو سخن گفت خدا و بلند کرد بعضے را در مرتبہا و دادیم عیسے پسر مریم را

بعضی از ایشان کیست کہ با وی سخن گفت خدا و بلند کرد بعضی ایشان را مرتبہا و دادیم عیسے پسر مریم را

الْبَيِّنٰتِ وَاَيَّدْنٰهُ بِرُوْحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِيْنَ مِنْ

معجزہا و قوت دادیم او را بروح القدس و اگر خواستے خدا بایکدیگر نمی جنگیدند کسانیکہ

معجزہ ہای صریح و قوت دادیم او را بروح القدس (جبرئیل) و اگر می خواست خدا جنگ نمی کردند آنانیکہ بعد

بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوْا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ

بعد از پیغامبران بودند پس از آنکہ آمد بایشان حجتہا و لیکن اختلاف کردند پس از ایشان کسے ہست کہ ایمان آورد

از پیغمبران بودند پس از آنکہ آمد ایشان را حکم ہای روشن و لیکن اختلاف کردند پس از ایشان کسے است کہ ایمان آورد

وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوْا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿۵﴾

و از ایشان کسے ہست کہ کافر شد و اگر خواستے خدا بایکدیگر نے جنگیدند و لیکن خدا مے کند آنچہ می خواہد

و از ایشان کسے است کہ کافر شد و اگر می خواست خدا بایک دیگر نمی جنگیدند و لیکن اللہ می کند آنچہ را می خواہد

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ

اے مسلمانان خرج کنید از آنچہ روزی دادیم شما را پیش از آنکہ بیاید روزے کہ خرید و فروخت نیست در آن و

اے مومنان خرج کنید از آنچہ روزی دادیم شما را پیش از آنکہ بیاید آن روز کہ نیست خرید و فروش در آن

وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ وَالْكٰفِرُوْنَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۱﴾ اَللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

و نہ دوستی و نہ سفارش و کافران ایشانند ظالمان خدا ہیچ معبود نیست بجز وے

و نہ دوستی و نہ درخواستی ع۱ و کافران ایشانند ستمکاران اللہ نیست ہیچ معبودی جز وی

اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ لَا تَاْخُذُهٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي

زندہ تدبیر کنندہ عالم نمی گیرد او را پینکی و نہ خواب او راست آنچہ در آسمانہاست و آنچہ در

زندہ است تدبیر کنندہ عالم نمی گیرد ش پینکی و نہ خواب مر او راست آنچہ در آسمان ہاست و آنچہ در

الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَشْفَعُ عِنْدَهٗۤ اِلَّا بِاِذْنِهٖ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ

زمین است کیست آنکہ شفاعت کند نزدیک او الا بحکم او میداند آنچہ پیش دست ایشان است

زمین است کیست آنکسی کہ شفاعت کند نزد وی مگر باجازۂ وی میداند آنچہ پیش روی خلق است

وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهٖۤ اِلَّا بِمَا شَآءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ

و آنچہ پس پشت ایشان است و در نمی گیرند مردمان از معلومات حق چیزے را مگر بآنچہ وے خواستہ است فرا گرفتہ پادشاہی او

و آنچہ پس پشت خلق است و احاطہ نمی کنند بہیچ چیزی از معلومات او مگر بہ آنچہ وی خواستہ است فرا گرفتہ کرسی او

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَئُوْدُهٗ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ﴿۲﴾ لَاۤ

آسمانہا و زمین را و گران نمی شود بروے نگہبانی این ہر دو و او بلند مرتبہ بزرگ قدر است نیست

آسمان ہا و زمین را و در گرانی نمی افگند او را نگہبانی آن ہر دو و ہم وی ست از ہمہ بلند با عظمت نیست

اِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ قَدْ تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوْتِ وَ

جبر کردن برائے دین قبول ہر آئینہ ظاہر شدہ است راہ یابی از گمراہی پس ہر کہ منکر بت شود و

اکراہ در دین بہ تحقیق جدا شدہ ہدایت از گمراہی پس کسیکہ منکر شود گمراہ کنندگان را و

يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ

ایمان آرد بخدا پس ہر آئینہ چنگ زدہ است بدست آویزی محکم کہ نیست گسستن آنرا و خدا

ایمان آرد باللہ پس ہر آئینہ چنگ زدہ بدستاویزی محکم نیست انقطاع آنرا و اللہ

خلاصہ مقصد آنست کہ وقت عمل ہمیں دنیا است در آن جہان اعمال را کسے نمی فروشد و دوستی نمی دہد و کسے بشفاعت دیگری نجات نمی یابد تا وقتیکہ خداوند آنرا نجات ندہد۔

فتح الرحمن

ف یعنی حجت اسلام ظاہر شد پس گویا جبر کردن نیست اگر چہ فی الجملہ جبر باشد و اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ در این سورہ حضرت الہی در عبادات و معاملات احکام کثیرہ بیان فرمودہ کہ تعمیل آن ہمہ بر نفس ناگوار و دشوار است۔ اما نسبت بہ ہمہ اعمال نثار جان و بذل مال سخت تر می باشد و اکثر احکام الہی کہ ادیدہ میشود یا بجان تعلق دارد یا بمال و آری محبت جان و مال بندگان را بہ گناہ می انگند و دل بستگی بایں دو امر سر چشمۂ گناہان است و نجات از آن ہر طاعت را بر انسان آسان می گرداند از این جاست کہ پس از بیان این احکام بیان قتال و انفاق مناسب است "قاتلو فی سبیل اللہ الخ" بیان اول "من ذا الذی یقرض اللہ قرضا حسنا" بیان امر ثانی است بعد از ان قصہ طالوت بیان اول را تاکید فرمودہ و اکنون بواسطہ "انفقوا مما رزقنکم" تاکید شق ثانی منظور است۔ چون بسیاری از امور عبادات و معاملات بہ انفاق مال منحصر است مفصل و موکد بیان کردہ شد چنانکہ کوع آیندہ اکثر از امر ثانی یعنی از بذل مال بحث میراند

وقف لازم ۔ منزل ۱ ع۵

سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۵۶﴾ اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى

شنوا دانا است خدا کارساز مومنان است بیرون می آرد ایشانرا از تاریکیها بسوئے

بے شک شنوا دانا است الله مددگار است مومنان را بیرون می آرد ایشان را از تاریکی ها بسوی

النُّورِ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ

روشنی و آنانکه کافراند کارسازان ایشان بتانند بیرون می آرند ایشان را از روشنی

روشنی و آنانکه کافر شدند دوستان ایشان شیطان است بیرون می آرند ایشان را از روشنی

إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۲۵۷﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى

بسوئے تاریکیها این جماعه باشندگان دوزخند ایشان درانجا جاویدند آیا ندیدی بسوئے

بسوی تاریکی ها آن گروه اهل دوزخند ایشان درانجا جاویداند آیا ندیدی بسوی

الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ

کسے که مکابره کرد با ابراهیم در باب پروردگار او در مقابله آنکه داد او را خدا پادشاهی یعنی نمرود چون گفت ابراهیم پروردگار من

کسے که مخاصمه کرد با ابراهیم در باره پروردگارش ازین وجه که داد او را خدا پادشاهی چون گفت ابراهیم پروردگار من

الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللّٰهَ يَأْتِي

آنست که زنده می کند و می میراند گفت آن کافر من زنده می کنم و می میرانم ۱ گفت ابراهیم پس هر آئینه خدا می آرد

آنست که زنده می گرداند و می میراند گفت من زنده می کنم و می میرانم گفت ابراهیم پس هر آئینه خدا می آرد

بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ وَاللّٰهُ

آفتاب را از مشرق پس تو بیار آن را از طرف مغرب پس مغلوب شد کافر و خدا

آفتاب را از مشرق پس بیاور تو آنرا از مغرب پس حیران ماند آن که کافر شد و خدا

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۲۵۸﴾ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ

راه نمی نماید گروه ستمگاران را یا ندیدی این شخص را که گذشت بر دیهے و وے افتاده بود

ره نمونی نمی کند گروه ستمگاران را یا ندیدی تو آن شخص را که گذشت بر شهری و وی افتاده بود

عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ

بر سقفهائے خود ۲ گفت چگونه زنده کند این را خدا بعد مردن این پس مرده کرد او را خدا تعالی صد سال

بر سقف های خود گفت چگونه زنده کند این را خدا بعد از مردن آن پس میرانیدش الله صد سال

ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَلْ

بعد از آن برانگیختش گفت چه قدر درنگ کردی گفت درنگ کردم یک روز یا پاره از روز گفت بلکه

پس برانگیختش گفت چه قدر درنگ کردی گفت درنگ کردم یکروز یا پاره از یک روز گفت چنین نیست بلکه

لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَانْظُرْ إِلَىٰ

درنگ کردی صد سال پس ببین بسوئے طعام خود و آشامیدنی خود که متغیر نشده و ببین بسوئے

درنگ کردی صد سال پس ببین بسوی خوردنی خود و نوشیدنی خود که متغیر نشده و ببین بسوی

حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ ۖ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ

دراز گوش خود و تا گردانیم ترا نشانه برائے مردمان و ببین بسوئے استخوانها چگونه جنبش می دهیم آن را بعد از آن

خرت و تا بگردانیم ترا نشانه مردم و ببین بسوئے استخوانها چگونه جنبش می دهیم (زنده میگردانیم) آنرا پس

نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۵۹﴾ وَ

می پوشانیم بر آن گوشت را پس چون ظاهر شد او را این حال گفت بیقین می دانم که خدا بر همه چیز توانا است

می پوشانیم بر آن گوشت پس چون آشکار شد این حال مر او را گفت می دانم هر آئینه خدا بر هر چیز توانا است و

إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ ۖ قَالَ بَلَىٰ وَ

آنگاه که گفت ابراهیم اے پروردگار من بنما مرا چگونه زنده میکنی مردگان را گفت خدا آیا باور نداشته گفت آرے باور داشته ام

یاد کن چون گفت ابراهیم اے پروردگار من بنما مرا چگونه زنده می گردانی مردگان را گفت آیا یقین نداری گفت بلی یقین دارم و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بستم مستحق کشتن را مے گرد ام و کسے را که مستحق کشتن نیست میکشم والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید آن شخص عزیر بود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این شخص حضرت عزیر بود که تمام تورات را حفظ داشت و در میان اسرای بخت نصر بود که وی پادشاهی کافر بود و بیت المقدس را ویران کرد و از بنی اسرائیل اسرای زیاد با خویش برده بود عزیر چون از اسارت رهائی یافت و جانب وطن خویش روان شد در راه شهری ویران دیده بر نظرش را جلب کرد با خود گفت خدا چگونه ساکنان این جا را که همه محو و منقرض شده اند بار از نو زندگی بخشد و این شهر ویران را آبادان نماید روح وی در آنجا قبض شد و خرش مرد تا صد سال در آن حال ماند و کسی را از آن سو مرور نیفتاد و از حال او خبری نشد بخت نصر نیز در این حال مرد و پادشاه دیگری بیت المقدس را آباد کرده آن شهر را نیز تعمیر نمود عزیر بعد از صد سال جان یافت آب و نان او چون سابق در پهلویش نهاده بود و خر او که مرده و استخوانهایش پوسیده در یکسو افتاده بود پیش نگاه وی زنده گردانیده شد در دوران این صد سال بنی اسرائیل که از اسارت نجات یافته بودند در آن شهر ساکن شده بودند چون حضرت عزیر زنده شد شهر را آبادان یافت۔

لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ

لیکن می خواهم که آرام گیرد دل من ف۱ گفت خدا پس بگیر چهار تن از پرندگان پس بهم آور همه را نزدیک خود بعد ازاں بگذار

لیکن می خواهم که آرام گیرد دل من گفت پس بگیر چار تن از پرندگان را پس بهم آور آنهارا نزد یک خود پس بگذار

عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا ۚ وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ

بر هر کوهے پاره از ایشان بعد ازاں ندا کن ایشانرا البته بیایند پیش تو شتابان و بدانکه خدا

بر هر کوه از ایشان یک پاره پس بخواه ایشانرا می آیند نزد تو شتابان و بدان بر آئینه الله

عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝ مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ

غالب استوار کار است صفت آنانکه خرج مے کنند اموال خود را در راه خدا مانند

غالب با حکمت است مثال آنانکه خرج می کنند اموال شان را در راه خدا مثال

حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ۗ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ

صفت یک دانه است که برویاند هفت خوشه را در هر خوشه صد دانه است و خدا دو چندمی دهد

یک دانه است که برویاند هفت خوشه هارا در هر خوشه صد دانه والله مضاعف می کند

لِمَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۝ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي

هر کرا خواهد و خدا جواد دانا است آنانکه خرج می کنند اموال خود را در

برای کسے که خواهد و خدا بسیار بخشنده داناست کسانے که خرج می کنند مالهای شان را در

سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى ۙ لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ

راه خدا باز از پے آن انفاق نمی آرند منت نهادن را و نه ایذا رسانیدن را ایشانراست مزد ایشان نزدیک

راه خدا پس از پی نمی آرند آن چیزی را که نفقه کرده اند منتی و نه آزاری مرایشان راست ثواب ایشان نزد

رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ

پروردگار ایشان و نیست ترس بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند سخن ملائم گفتن و درگزشتن ف۲

پروردگار شان و نیست ترسی بر ایشان و نه ایشان غمگین می شوند سخن نیک بنرمی گفتن و درگزشتن

خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى ۗ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

بهتر است ازاں خیرات که از پے آں آزرده کردن باشد و خدا بے نیاز بردبار است اے

بهتر است ازآن خیرات که در پی باشد آنرا آزاری و خدا بے نیاز بس متحمل است اے

آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ

مومنان تباه مکنید خیرات خود را بمنت نهادن و آزرده کردن همچو کسیکه خرج می کند مال خود را

مومنان ضائع مکنید خیرات خود را به منت و آزار مانند آنکه خرج می کند مال خود را

رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ

برائے نمودن مردمان و ایمان ندارد بخدا و روز قیامت پس صفت او مانند صفت سنگ صاف است

برائے نشان دادن بمردم و ایمان نمی آورد بالله و روز قیامت ع۵ (پس) مثال آن چون مثال سنگ صاف است

عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا ۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا

بر روے باشد اندک خاکے پس رسید بوے باران عظیم پس گذاشت او را سخت و صاف مانده توانائی ندارند اهل ریا بر چیزے از آنچه

که بر او باشد خاک (پس) برسد او را بارانی شدید (پس) بگذارد آنرا صاف (از گرد و خاک) قدرت نمی یابند بر هیچ چیزے از آنچه

كَسَبُوا ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ۝ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ

عمل کردند و خدا راه نمی نماید گروه کافران را ف۳ و صفت آنانکه خرج می کنند

عمل کردند و خدا هدایت نمی کند گروه کافران را ع۵ و مثال آنانکه خرج می کنند

أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ

مالهاے خویش را از جهت طلب رضامندی خدا و بسبب اعتقاد ناشے از دل خویش مانند صفت بوستان بمکان بلند

مالهاے شان را برائے طلب رضای خدا و برای ثبات و یقین که صادر شده از نفسهای شان چنانست مانند باغی در یک بلندی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عین الیقین میخواهم والله اعلم ۱۲

ف۲ از بے ادبی سائل ۱۲

ف۳ مترجم گوید حاصل این مثل آنست که عمل منان و مرائی در دنیا می نماید که عمل است و در آخرت حبط میشود و هیچ فائده نمیدهد چنانکه بر سنگے خاک افتاده باشد و بظاهر چنان می نماید که قابل زراعت است و چون باران بارد محو شود والله اعلم ۱۲

ع ۳۵ / ۳ / ۳

تفسیر عثمانی

ع۵ در ذا شانی صدقه بینوایان را آزردن و بر آنها منت گذاشتن ثواب صدقه را زائل می کند همچنین کسے که بدیگران می نمایاند و ازین جهت صدقه میدهد که مردم بسخاوت او اعتراف نمایند این گونه صدقه نیز ثوابی ندارد در ابطال صدقه این ارشاد که او بخدا و روز قیامت یقین ندارد قید و شرط نیست زیرا صدقه در اثر ریا باطل می گردد اگرچه دهنده آن مومن باشد اما این قید از آن جهت افزوده شد که معلوم شود ریاکاری از ایشان مومنان بعید و مناسب حال منافقان است ع۵ در سابق ذکر شد که مثال خیرات چنان است که از یکصد دانه سبقت صد دانه پدید آید در این آیت می فرماید که شرط خیرات نیت است هر که به نیت ریا و خودنمائی خیرات کند بنتیجه نیز از صدقات او ثوابی نصیب نمیشود

مثال آن چنانست که یکی بر سنگی که بران اندکی خاک بنظر می آمد تخم افشاند هنگامیکه باران بارید سنگ بکلی صاف شد چون بر این گونه سنگ تخم حاصلی نمیدهد ریا کار را نیز از صدقات

أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ

که رسیده بوے بارانی عظیم پس آورد میوہائے خود را دوچندان و اگر نمی رسید او را باران عظیم پس شبنم کفایت میکرد

که رسید بر آن باران سخت پس آورد میوه های خود را دوچندان پس اگر نرسید آنرا باران عظیم پس کافیست بود باران ضعیف (شبنم)

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۵﴾ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن

و خدا بآنچه می کنید بیناست ف۱ آیا دوست می دارد یکے از شما که باشد او را باغے از

و خدا بآنچه می کنید نیک بیناست ع۵ آیا دوست میدارد یکے از شما که باشد او را باغی از

نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ

درختان خرما و انگور میرود زیر آن جویہا مراد او است دران باغ ہر جنس از میوہا

درختان خرما و انگور میرود از زیر درختان آن جویها مر او راست دران باغ از هر میوه ها

وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ

در سیده باشد او را ن ڈان سالی و باشد او را اولاد ناتوان پس درین حالت رسید آن باغ را گرد بادی که دران آتش است

در سیده باشد او را پیری و باشد او را فرزندان ناتوان (صغار) پس رسید او را گردبادی که دران آتش است

فَاحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿۶﴾ يَا أَيُّهَا

پس پاک بسوخت ہمچنین واضح می سازد خدا برائے شما آیتہا تا باشد که تامل کنید ف۲ اے

پس بسوخت آن باغ را ہمچنان ظاہر میگرداند الله برائے شما آشہارات شما فکر کنید اے

الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ

مومنان خرچ کنید از پاکیزه ها آنچه شما پیدا کردید و از پاکیزه ها آنچه بیرون آوردیم برائے شما از

کسانیکه ایمان آورده اید خرج کنید از چیزهای پاکیزه آنچه کسب کرده اید و از آنچه بر آورده ایم برائے شما از

الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن

زمین و قصد مکنید ردی را از ان خرج می کنید آن را و نیستید گیرندۂ آن مگر وقتیکه

زمین و قصد مکنید به چیز ردی از وی خرج می کنید حال آنکه نیستید گیرنده آن مگر آنکه

تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۱﴾ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ

چشم پوشی کنید در گرفتن آن و بدانید که خدا بے نیاز ستوده است شیطان وعده میدهد بشما تنگدستی را

چشم می پوشید در گرفتن آن و بدانید که هر آئینه الله بے نیاز است دارندۂ خوبی هاست شیطان وعده میدهد بشما تنگدستی را

وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ

و می فرماید به بے حیائی و خدا وعده می کند بشما آمرزش را از جانب خود و نعمت دادن را و خدا

و حکم می کنید شما را به بے حیائی (بخل) و الله وعده می دهد بشما آمرزش را از جانب خود و فضل را و الله

وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿۲﴾ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ

جواد داناست میدهد دانش هر کرا خواهد و هر که داده شد او را دانش پس هر آئینه

بسیار فضل نیک داناست می دهد دانش (علم نافع) هر کرا خواهد و هر کرا داده شد دانش هر آئینه

أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿۳﴾ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن

داده شد نیکوئی بسیار و پند پذیر نمی شوند مگر خداوندان خرد و آنچه خرج کردید از

داده شد نیکوئی بسیار و نمی پذیرند پند مگر صاحبان عقل ع۵ و آنچه خرج کردید از

نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ

خیرات و یا لازم کردید بر خود از نذرے پس هر آئینه خدا میداند آنرا و نیست ستمگاران را هیچ

خیرات یا نذر کردید از نذری پس هر آئینه الله میداند آنرا و نیست به ستمگاران از

أَنصَارٍ ﴿۴﴾ إِن تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَ

یاری دهنده اگر آشکارا کنید خیرات را پس نیکو چیز است آن و اگر پنهان کنید آنرا و

یاری دهندگان اگر آشکارا کنید صدقات را پس نیکو چیز است آن و اگر پنهان کنید آنرا

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید حاصل این مثل آنست که عمل اہل اخلاص فائده ها مے دہد از سابقین باشند یا از اصحاب یمین ۱۲ ف۲ حاصل این مثل آنست که عمل منان و مرائی در وقت شدت احتیاج حبط شود چنانکه بوستان این شخص در وقت شدت احتیاج بسوخت ۱۲ تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از باران شدید خرج مال بسیار و از شبنم خرج مال اندک است تثبیت ولیها آن است که قلوب خویش را برای تحصیل ثواب استوار نمایند یعنی متیقن باشند که ضرور به ثواب خیرات برخوردار میشوند۔ اگر نیت پاک است به صرف مال بسیار به ثواب زیاد نائل می گردند و خیرات اندک نیز نفع دارد و چنانست که بر فراز زمین خالص و بلند باغی باشد در آن هر چه باران بیشتر بیارد باغ بیشتر مستفید میشود۔ و اگر نیت درست نیست هر قدر مال بیشتر خرج شود زیان بیشتر رسد که مصرف مال بسیار ریا و خود نمائی نیز بهمان قدر زیاده تر می باشد و این چنانست که فراز سنگی دانه بروید و هر چه باران بیشتر بیارد زیان بیشتر رسد

ع۵ ۳۶ ۶ ۴

ع۵ هر کرا خدا توفیق داد در امور دین دانائی گرداند و در امر خیرات دانش نصیب میکند که بچه نیت داده که دام مال بکدام کس و چگونه به چه اجرات و هر کرا خدا دانش کرامت کرده بزرگترین نعمت بدو داده

تُؤْتُوهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ ۗ وَاللَّهُ

بدہید آن را بفقیران پس این بہتر است شما را و دور سازد از شما بعض گناہان شما را و خدا

بدہید آن را بفقیران پس او بہتر است بشما و دور سازد از شما بعضی گناہان شما را و اللہ

بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٥﴾ لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن

بآنچہ می کنید آگاہ است لازم نیست بر تو اے محمد ہدایت ایشان ف۱ لیکن خدا ہدایت می کند ہر کرا

بر آنچہ می کنید خوب داناست نیست بر تو ہدایت ایشان و لیکن اللہ ہدایت می کند ہر کہ را

يَشَآءُ ۗ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِأَنفُسِكُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَآءَ

می خواہد و آنچہ خرچ کردید از پس مال نفع برائے ذات شماست و لائق نیست کہ خرچ کنید مگر برائے طلب

بخواہد و آنچہ خرچ می کنید از مال پس برای خودتان است و خرج مکنید مگر برای طلب

وَجْهِ اللَّهِ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦﴾

روئے خدا و آنچہ خرچ کردید از مال بتمام رسانیدہ شود بسوئے شا یعنی ثواب او و شما ستم کردہ نخواہید شد

رضای اللہ و اگر خرج می کنید از مال تمام رسانیدہ میشود بسوی شما و شما ستم کردہ نخواہید شد ع۱

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا

خیرات برای آن فقرا است کہ بند کردہ شدند در راہ خدا ف۲ نمی توانند سفر کردن

خیرات برای فقیرانی است کہ محصور شدند در راہ اللہ نمی توانند سفر کردن

فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم

در زمین تونگری پندارد ایشان را ناداں بسبب طمع نہ کردن تو می شناسی ایشان را

در زمین می پندارد ایشان را ناداں (بے خبر از حال شان) توانگران بہ سبب سوال نکردن تو می شناسی

بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ

بقیافۂ ایشان سوال نمی کنند از مردمان بالحاح و آنچہ خرچ کنید از مال پس ہر آیینہ

ایشان را بچہرۂ ایشان سوال نمی کنند از مردم بہ الحاح ع۲ اگر خرچ کنید از مال پس ہر آیینہ

اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَ

خدا بآن داناست کسانیکہ خرچ می کنند اموال خویش شب و روز پنہان و

خدا بر آن بسیار داناست آنانکہ خرچ می کنند مال ہای خود را در راہ خدا بہ شب و روز پوشیدہ و

عَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١﴾

آشکارا پس ایشان را است مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نیست ترس بر ایشان و نہ ایشان اندوہگین شوند

آشکارا پس برای ایشان است ثواب ایشان نزد پروردگار شان و نیست بیمی بر ایشان و نہ ایشان غمگین می شوند

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَوٰا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ

کسانیکہ میخورند سود را بر نہ خیزند یعنی از گور مگر چنانکہ بر می خیزد کسیکہ دیوانہ ساخت او را

کسانیکہ می خورند سود را بر نمی خیزند در قیامت مگر بر می خیزد مانند کسیکہ خراب ساختہ حواس او را

الشَّيْطَٰنُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَوٰا ۗ

شیطان بسبب آسیب رسانیدن این بسبب آنست کہ سود خواران گفتند جز این نیست کہ سوداگری مانند سود است

شیطان بسبب آسیب رسانیدن این بہ آن سبب است کہ سود خواران گفتند بیشک کہ سوداگری مانند سود گرفتن است

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَوٰا ۚ فَمَن جَآءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ

و حالانکہ حلال کردہ است خدا سوداگری و حرام ساختہ سود را پس کسیکہ آمد بوے پند از جانب پروردگار او

و حلال کردہ است خدا سوداگری را و حرام ساختہ است سود را پس کسیکہ آمد بوی پند از طرف پروردگارش

فَانتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ

پس باز ماند از این کار پس او را است آنچہ گذشت و کار او مفوض است بخدا ف۳ و ہر کہ باز گشت بسود خواری ف۴ پس آن گروہ باشندگان

پس باز آمد پس او راست آنچہ گذشتہ و کار او سپردہ شدہ است بخدا و کسیکہ برگشت بسود خواری پس آن گروہ باشندگان

فتح الرحمن
ف۱ یعنی ایصال مطلوب الی اللہ
ف۲ یعنی بسبب اشتغال بجہاد کسب کردن نمی توانند واللہ اعلم ۱۲
ف۳ یعنی سود کہ قبل آیت تحریم گرفتہ باز گردانیدنش لازم نیست واللہ اعلم ۱۲
ف۴ یعنی بعد از تحریم ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۱ ہنگامیکہ حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم اصحاب خود را منع فرمودہ بود کہ صدقات شان را سوای مسلمانان بدیگران ندہند مصلحت آن بود کہ دیگران بہ طمع مال بدین حق رغبت نمایند بعد فرمود باین ثواب وقتی نائل میشوید کہ مطلوب شما تنہا رضای حضرت الہی باشد پس انسان
این آیت فرود آمد و حکم عام شد کہ در راہ رضای الہی ہر کہ مال دہید بر ثواب آن نائل می گردید مسلم و غیر مسلم تخصیص ندارد لیکن بکسیکہ صدقہ می دہد ضرور نیست کہ مسلمان باشد صدقہ باید خاص برای رضای خدا باشد
ع۲ دادن صدقہ بہ کسانی ثواب بسیار دارد کہ در راہ خدا و امور دین چنداں مشغول و مقید باشند کہ از تردد و تہیۂ طعام و لباس وغیرہ باز مانند و بکسی حاجت نبرند۔ مانند اہل صفہ کہ از اصحاب پیغمبر بودند برای سوختن قرآن و تحصیل

ع ۳۷ / ۷ — ۵ — ربع

تم زن ... مسلمانان ... کہ بکسانی دستگیری کنند کہ حفظ قرآن و تحصیل

النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢﴾ يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ ۗ وَاللَّهُ
دوزخ اند ایشان در آنجا جاوید اند نابود میسازد خدا برکت سود را و افزون بیساخت برکت خیرات را و خدا
دوزخ اند ایشان در آنجا جاوید اند نابود می سازد خدا (برکت) سود را و افزون می سازد (برکت) خیرات را ع٥ و خدا

لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ
دوست ندارد هر ناسپاس گنهگار را هر آئینه کسانیکه ایمان آورده اند و کردند کارهای شائسته و
دوست ندارد هر ناسپاس گنهگار را ع٥ هر آئینه کسانیکه ایمان آوردند و کردند کارهای شائسته و

أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ
برپا داشتند نماز را و دادند زکوٰة را مر ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان و نیست ترس
برپا داشتند نماز را و دادند زکوٰة را مر ایشان راست ثواب ایشان نزد پروردگار ایشان و نیست ترس

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا
بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند ای کسانیکه ایمان آوردید حذر کنید از خدا و ترک کنید
بر ایشان و نه ایشان غمگین شوند ای مومنان بترسید از خدا و ترک کنید

مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ
آنچه مانده است از سود اگر هستید از اهل ایمان پس اگر نکردید پس خبردار باشید بجنگ
آنچه مانده است از سود اگر هستید از اهل ایمان (پس) اگر ترک نکردید (پس) آماده باشید بجنگ

مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ
از طرف خدا و رسول او و اگر توبه کردید پس شماراست اصل مالهای شما نه شما ستم کنید
از طرف خدا و رسولش و اگر توبه کردید پس شمار است اصل مالهای شما نه شما ظلم کنید

وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٦﴾ وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ۚ وَأَنْ
و نه بر شما ستم کرده شود و اگر باشد مفلسی پس لازم است مهلت دادن تا توانگری و آنکه
و نه بر شما ظلم کنند و اگر باشد بینوائی پس لازم است مهلت دادن تا توانگری و اگر

تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ ۖ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ
خیرات کنید بهتر است شمارا اگر هستید داننده و حذر کنید از آن روز که بازگردانیده شوید
صدقه دهید بهتر است شمارا اگر شما می دانید و بترسید از آن روز که بازگردانیده شوید

فِيهِ إِلَى اللَّهِ ۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا
در آن بسوی خدا پس تمام داده شود بهر شخصی آنچه عمل کرده است و ایشان ستم کرده نشوند ای
در آن بسوی خدا پس تمام داده شود هر شخص را آنچه عمل کرده است و ایشان ستم کرده نشوند ای

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ
مومنان اگر معامله کنید با یکدیگر بوام دادن تا میعاد مقرر پس بنویسید آن را
مومنان وقتیکه معامله کنید با یکدیگر به قرض دادن تا میعاد مقرر (پس) بنویسید آنرا

وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ
و باید که بنویسد میان شما نویسنده بانصاف و سر باز نزند نویسنده از آن که
و باید که بنویسد میان شما نویسنده بانصاف و انکار نکند نویسنده از آن که

يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ ۚ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ
نویسد چنانچه آموخته است او را خدا پس باید که وے بنویسد و املا کند آنکه دام بذمه وے است
نویسد چنانچه آموخته است او را خدا پس باید که وی بنویسد و املا کند کسیکه بروی قرض است

وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ
و باید که بترسد از خدا پروردگار خود و نقصان نه کند از آن دام چیزیرا پس اگر باشد کسیکه دام بذمه وے است
و باید بترسد از خدا که پروردگار اوست و نقصان نکند از آن قرض چیزی ع٦ پس اگر باشد کسیکه بر ذمه وی است قرض

ع٥ منافعی که از سود بدست آید خدا آنرا تباه می کند یعنی برکت ندارد بلکه سرمایه را نیز از میان می برد در حدیث آمده که مال هر قدر بسود زیاده گردد انجامش افلاس است و مراد از زیاده شدن مال خیرات آنست که خدا تعالی در آن برکت می نهد و ثوابش را می افزاید چنانکه در احادیث مذکور است ع٥ مقصد آنست که سود خوار تر و تندا جن قدر ستم نمود که شخص محتاجی را بدون سود قرض میداد اگرچه براو لازم بود که اورا بطریق خیرات میداد و نا انگری بیش ازین چه باشد س١٥ اول فضیلت خیرات و صدقه و احکام آن بیان گردید ثانیا قبح و حرمت سود ذکر شد - اکنون بیان معاملات قرض است ازین آیت معلوم میشود که گرفتن قرض و وعده ادای آن در وقت معین جائز است چون معامله قرض با آینده متعلق است دران نسیان و خلاف و نزع احتمال دارد باید موعد معین شود و چندان اهتمام بعمل آید که آینده موجب اختلاف و منازعت نشود باین صورت که موضوع بقید کتابت درآید و موعد معین گردد اسمای معامله داران و تفصیل معامله صاف و واضح دران نگاشته شود نویسنده انکار نورزد شرع و انصاف را مرعی داشته بنویسد باید مدیون خود بنویسد یا خود بکاتب گوید و در حق دیگران بقدر یک ذره نقصان نرساند -

سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ

بیخرد یا ناتوان یا نمی تواند انشا کردن پس باید که انشا کند کارگزار او بانصاف

بے عقل یا ناتوان یا نمی تواند کہ املا کند او پس باید کہ املا کند کارگزار او بانصاف ع۵

وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ ۖ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ

و گواه گیرید دو شاهد را از مردمان خویش ف۱ پس اگر نباشند دو مرد

و گواه گیرید دو شاهد از مردان تان پس اگر نباشد دو مرد

فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا

پس یک مرد و دو زن کفایت است از کسانیکه رضامند باشید از گواهان ف۲ تا اگر فراموش کند یک زن

پس یک مرد و دو زن گواه شوند از کسے کہ رضامند باشید از گواهان تا اگر فراموش کند یکے از دو زن

فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ

یاد دهاند یکے دیگری را و باید که سر باز نزنند گواهان آنگاه که طلبیده شوند

یاد دهد یکے از آن دو زن دیگرش را و انکار مکنند گواهان وقتیکه خواسته شوند

وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ

و مانده مشوید از آنکه نویسید حق را اندک باشد یا بسیار تا میعاد وے این بانصاف تر است

و ملول مشوید که نویسید حق را اندک باشد یا بسیار تا میعادش این کتابت شما بانصاف تر است

عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا ۖ إِلَّا أَنْ تَكُونَ

نزدیک خدا و درست تر برائے گواهی و قریب تر از آنکه در شک نشوید مگر وقتیکه باشد آن معامله

نزد خدا و درست تر برائے گواهی و قریب تر است کتابت که شک نیارید ع۶ مگر وقتیکه باشد معامله

تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ

سوداگری دست بدست که دستگردان می کنید آنرا میان خویش پس نیست بر شما گناه در آنکه ننویسید آنرا

سوداگری دست بدست که گردانید آنرا میان خود پس نیست بر شما هیچ گناهی آنکه ننویسید آنرا

وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۚ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ

و گواه گیرید هرگاه که خرید و فروخت کنید و باید که رنج داده نشود نویسنده و نه گواه و اگر

و گواه گیرید وقتیکه خرید و فروش کنید و باید که نقصان نرساند نویسنده و نه گواه و اگر

تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ

بکنید این کار پس هر آئینه این گناه است شما را و بترسید از خدا و می آموزد شما را خدا و خدا بهر

چنین بکنید پس هر آئینه این کار گناه است بشما و بترسید از خدا و می آموزد شما را خدا و خدا بهر

شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ

چیز دانا است و اگر مسافر باشید و نیابید نویسنده را پس لازم است گرو

چیز دانا است و اگر باشید در سفر و نیابید نویسنده پس گروی

مَقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ

بدست آورده شده پس اگر امین داند گروهے از شما گروهے را پس باید که ادا کند آنکس که امین دانسته شد امانت خود را

بدست آورده شده لازم است پس اگر اعتبار کند بعضی شما بعضی را پس باید ادا کند آنکس که اعتبار شده بروی امانتش را

وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ

و باید که بترسد از خدا پروردگار خود و پنهان مکنید گواهی را و هر که پنهان کند آنرا پس هر آئینه

و باید که بترسد از خدا که پروردگار اوست و پنهان مکنید شهادت را و کسیکه پنهان مکند آنرا پس هر آئینه او

آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي

گناهگار است دل او و خدا بآنچه می کنید آگاه است خدا راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

گناهگار است دل او و خدا بآنچه می کنید خوب دانا است ع۵ خدا راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

که حق دائن را کاملاً ادا کند از خدا بترسد و در ادای حق از راه امانت پیش آید۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از مسلمانان ۱۲

ف۲ یعنی امین متقی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اگر قرضدار لا یعقل یا ناتوان باشد چون طفل و پیر که خود معامله را نداند و یا کاتب نیز گفته نتواند مختار مدیون یا وارث و سرپرست او معامله را بر طبق عدالت و بصحت املا نماید ع۶ کسی را که برائے گواه شدن یا ادای شهادت دعوت کنند نباید انکار آرد یا استنکاف ورزد۔ و در کتابت معاملات خورد و بزرگ هرگز اهمال ننمائید که صدق و عدالت درین امر است و اعتماد بر شهادت بر طبق همین کتابت می باشد و کسان از نسیان و اتلاف حقوق خویش مطمئن و آسوده میشوند ع۵ اگر در سفر به قرض مجبور شوید و نتوانید کاتب پیدا کنید باید مدیون از دارائی خویش در عوض قرض بطور گروی بدائن دهد۔ فائده۔ رهن در سفر نسبت به حضر بیشتر ضرورت دارد زیرا کتابت و شهادت در حضر بسهولت میسر می شود و دائن باسانی مطمئن میگردد از ین جهت در سفر حکم رهن داده شد ورنه در حال حضر و موجودیت کاتب نیز گروی درست است چنانچه در حدیث موجود است اگر دائن بر مدیون اعتماد کند دانسته بمین بنا به مدیون لازم است

۳۹ ع ۲ ۷

الأرض وإن تبدوا ما في أنفسكم أو تخفوه يحاسبكم به الله فيغفر

زمین است و اگر آشکارا کنید آنچه در دل شما است ف۱ یا پنهان دارید آنرا البته حساب آن بگیرد از شما خدا پس بیامرزد

زمین است و اگر آشکارا کنید آنچه در دل های شما است یا پنهان کنید آنرا حساب می کند باشما به آن خدا پس بیامرزد

لمن يشاء ويعذب من يشاء والله على كل شيء قدير ۝ آمن

کسے را که خواهد و عذاب کند کسے را که خواهد و خدا بر همه چیز توانا است باور داشت

کسے را که خواهد و عذاب کند کسے را که خواهد و خدا بر هر چیز تواناست ایمان آورد

الرسول بما أنزل إليه من ربه والمؤمنون كل آمن بالله و

پیغامبر آنچه فرود آورده شد بسوئے او از پروردگار او و مومنان نیز همه ایمان آوردند بخدا و

پیغمبر بچیزے که نازل شده بوی از طرف پروردگارش و مومنان نیز همه ایمان آورده اند بخدا و

ملائكته وكتبه ورسله لا نفرق بين أحد من رسله وقالوا

فرشتگان او و کتاب های او و پیغامبران او و گفتند فرق نمی کنیم میان هیچ کسے از پیغامبران او ف۲ و گفتند

فرشتگانش و کتابهایش و پیغمبرانش (می گویند) فرق نمی کنیم میان هیچ یک از پیغمبران او و گفتند

سمعنا وأطعنا غفرانك ربنا وإليك المصير ۝ لا يكلف الله نفسا

شنودیم و فرمانبرداری کردیم میخواهیم آمرزش ترا ای پروردگار ما و بسوئے تست بازگشت خدا واجب نمی کند بر هیچ کس

شنیدیم و فرمان بردیم (می خواهیم) آمرزش ترا اے پروردگار ما و بسوئے تست بازگشت تکلیف نمی کند خدا هیچ کسے را

إلا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ربنا لا تؤاخذنا إن

الا مقدار طاقت او مر او راست آنچه عمل کرد و بروے باشد آنچه گناه کرد گفتند اے پروردگار ما بعقوبت مگیر ما را اگر

مگر بقدر طاقتش مر او راست آنچه کسب کرد (از خیر) و بروی است آنچه کرد (از بدی) (بگوئید) اے پروردگار ما مگیر ما را اگر

نسينا أو أخطأنا ربنا ولا تحمل علينا إصرا كما حملته على الذين

فراموش کنیم یا خطا کنیم اے پروردگار ما و منه بر سر ما بار گران چنانکه نهادی آنرا بر کسانیکه

فراموش کردیم یا خطا کردیم اے پروردگار ما و بار مکن بر ما بار گران چنانکه نهادی آنرا بر کسانیکه

من قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر

پیش از ما بودند اے پروردگار ما و منه بر سر ما آنچه برداشت آن نیست ما را و درگذار از ما و بیامرز

پیش از ما بودند اے پروردگار ما و منه بر ما آنچه نیست طاقت ما را به آن و درگذر از ما و بیامرز

لنا وارحمنا أنت مولانا فانصرنا على القوم الكافرين ۝

ما را و به بخشائے بر ما توئی خداوند ما پس غلبه ده ما را بر گروه کافران

ما را و رحم کن بر ما توئی پروردگار ما پس نصرت ده ما را بر گروه کافران ع۵

سورة آل عمران مدنية وهي مائتا آية وعشرون ركوعا

سورۂ آل عمران در مدینه نازل شده و آن دو صد آیت است

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائے که بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الم ۝ الله لا إله إلا هو الحي القيوم ۝ نزل عليك الكتاب

خدا نیست هیچ معبود مگر او زنده تدبیر عالم کننده است فرود آورد بر تو کتاب را

الله نیست هیچ معبودے غیر او زنده تدبیر کننده همه است فرود آورد بر تو کتاب را

بالحق مصدقا لما بين يديه وأنزل التوراة والإنجيل من

براستی باور دارنده آنچه پیش دست وے است و فرود آورد تورات و انجیل را پیش

براستی تصدیق کننده آنچه را پیش از وی است (کتاب هائے پیشتر را) و نازل گردانید تورات و انجیل را پیش

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از قسم نفاق و اخلاق و حسد و نصیحت و مثل آن نه از قسم حدیث نفس والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی بعض را معتقد و بعض را منکر نمی باشیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ آیت تحتین اصحاب را با ضطراب افگنده تسلیت آنها این دو آیت "آمن الرسول ولا یکلف الله نفسا الایۃ" فرود آمد بعد از آن "ربنا لا تؤاخذنا" تا آخر سوره نازل شد و چندان اطمینان و تسکین بدلها بخشید که اندیشه سعوبت و مشقت نیز زائل شد زیرا مقصود از ادعیه که مابه آن مامور شده ایم این است که بدون شبهه هر گونه حق حاکمیت و استحقاق عبادت تو بر ما ثابت ست اما اے پروردگار ما برحمت و کرم خویش چنان حکمی بفرست که در امتثال آن بر ما صعوبت و مشقت سنگین نباشد بر سهو و فراموشی مواخذه نشویم و مانند امم پیشین احکام دشوار بر ما فرود نیاید و حکمی صادر نگردد که از طاقت ما خارج باشد با وجود این سهولت اگر از ما تقصیری آید بعفت و مهربانی خود آنرا عفو فرما و در حدیث وارد شده که تمام این دعاها مقبول شد چون ما از مشکلاتی که اصحاب به آن مصاب شده بودند به مهربانی خدا رستیم این رعیت نیز می شاید که بر کافران فیروزی یابیم ورنه از طرف ایشان کدورت های دینی و دنیوی و مزاحمت های گوناگون پیش آید و در اثنای استیلای شان همین اندیشه موجب بے اطمینانی میگردد

قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ

ازین برائے راہ نمودن مردمان و فرود آورد معجزہ را ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بآیات خدا ایشان راست

ازین کتاب برائے ہدایت مردم و فرود آورد فارق میان حق و باطل را ہر آئینہ کسانیکہ منکر شدہ اند از آیات ہای خدا ایشان راست

عَذَابٌ شَدِيْدٌ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝۴ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ

عذاب سخت و خدا غالب صاحب انتقام است ہر آئینہ خدا پوشیدہ نمی شود بروے

عذاب سخت والله غالب انتقام گیرندہ است ہر آئینہ الله پوشیدہ نیست بروی

شَيْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ ۝۵ هُوَ الَّذِىْ يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ

چیزے در زمین ونہ در آسمان وآنست کہ صورت می بندد شمارا در رحم

چیزے در زمین ونہ در آسمان ۔ وآن ذاتیست کہ صورت می بندد شمارا در شکم ہای مادر

كَيْفَ يَشَآءُ ؕ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝۶ هُوَ الَّذِىْ اَنْزَلَ عَلَيْكَ

چنانچہ خواہد نیست ہیچ معبود بجز او غالب استوارکار او آنست کہ فرود آورد برتو

چنانکہ خواہد نیست ہیچ معبود غیر او غالب باحکمت او ذاتیست کہ فرستادہ برتو

الْكِتٰبَ مِنْهُ اٰيٰتٌ مُّحْكَمٰتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتٰبِ وَاُخَرُ مُتَشٰبِهٰتٌ ؕ فَاَمَّا

کتاب بعضے ازان آیت ہائے واضح است آنہا اصل کتاب است و بعضے دیگر محتمل معانی باہم متشابہ پس اما

کتاب را بعضی ازان آیات ہا محکم یعنی معانی آن واضح است آنان اصل کتاب اند و دیگر چند متشابہ کہ معنی آن ۔ ۔ ۔

الَّذِيْنَ فِىْ قُلُوْبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُوْنَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَ

کسانیکہ در دل ایشان کجی است پیروی می کنند آنرا کہ مانند یکدیگر شدہ ازان کتاب برائے طلب فتنہ و

اما کسانیکہ در دل ہای شان کجی است (پس) پیروی می کنند آنرا کہ مانند یکدیگر شدہ ازان برائے طلب گمراہی و

ابْتِغَآءَ تَاْوِيْلِهٖ ۚ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيْلَهٗۤ اِلَّا اللّٰهُ ؕ وَالرّٰسِخُوْنَ فِى

برائے طلب مراد آن و نمی داند مراد آن مگر خدا و ثابت قدمان در

برائے طلب تاویلش و نمی داند تاویل آنرا مگر خدا و ثابت قدمان در

الْعِلْمِ يَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ ۙ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّاۤ اُولُوا

علم می گویند ایمان آوردیم باین ہمہ از نزد پروردگار ماست و پند پذیر نمیشوند مگر خداوندان

علم می گویند ایمان آوردیم باو ہمہ از جانب پروردگار ما فرود آمدہ و پند پذیر نمی گیرد مگر ارباب

الْاَلْبَابِ ۝۷ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ

خرد می گویند اے پروردگار ما کج مکن دلہائے ما را بعد از آنکہ راہ نمودی ما را و عطا کن برائے ما از نزد خود

دانش اے پروردگار ما کج مکن دلہائے ما را پس از آنکہ راہ نمودی ما را و بہ بخش بما از سوی خود

رَحْمَةً ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ۝۸ رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ

نعمت ہر آئینہ توئی عطا کنندہ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو جمع کنندہ مردمانے در روزیکہ ہیچ شک نیست

رحمت ہر آئینہ تو توئی بسیار بخشندہ اے پروردگار ما ہر آئینہ تو جمع کنندہ مردمانی در آن روز کہ ہیچ شک نیست

فِيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ۝۹ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ تُغْنِىَ

درآن ہر آئینہ خدا خلاف نمی کند وعدہ را ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند دفع نکند

درآن ہر آئینہ الله نمی کند خلاف وعدہ خود ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند ہرگز دفع نکند

عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْئًا ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمْ وَقُوْدُ

از ایشان اموال ایشان ونہ اولاد ایشان از عذاب خدا ہیچ چیزے را و آن گروہ ایشانند آتش انگیز

از ایشان مالہائے شان ونہ اولاد شان از (عذاب) الله چیزے را و آن گروہ ایشانند آتش انگیز

النَّارِ ۝۱۰ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ

دوزخ حال ایشان مانند حال کسان فرعون است و آنانکہ پیش از ایشان بودند دروغ داشتند آیات ما را

دوزخ (عادت شان) مثل دستور آل فرعون است و کسانیکہ پیش از ایشان بودند تکذیب کردند آیات ما را

تفسیر عثمانی

ع۵ چنین گناہ گاران را ابدون مجازات نمی گذارد و کسی از توانائی مطلق او رستہ نتواند درین جا نیز اشارۂ لطیفی است بابطال الوہیت مسیح علیہ السلام زیرا اقتدار و اختیار تامی کہ خدا راست درہ جو مسیح برگزیدا نمی شود بلکہ حضرت عیسے موافق عقیدہ نصاری نیز چگونہ می تواناست دیگران را امنزاد دہادر حالیکہ بہ تضرع والحاح نتوانست خویشتن را از چنگ ستمگاران وارہاند پس عیسی را خدا یا پسر خدا گفتن چگونہ راست آید لیسر از نوع پدر است پسر خدا نیز باید خدا باشد مخلوق ناتوانی را پسر حضرت توانائی مطلق پنداشتن پدر و پسر را بر عیب منسوب داشتن است العیاذ باللہ

ع۶ چنانکہ قدرت و اختیار او تعالی کامل است علم او نیز محیط می باشد در عالم ہر چہ بندگی و کوچکی ست لقدر یکطرفۃ العین از علم وی غائب نیست ہمہ گناہ کاران و نکوکاران کافہ جرائم باعتقاد و نوعیت

ع۸ ۹ آن از علم الہی مخفی نمی باشد پس کدام گنہگاری تواند از حضرت او نہان گردد درینجا تنبیہ است کہ عیسے خدا شدہ نمی تواند زیرا وی علم محیط نداشت و چندان می دانست کہ خدا بوی وانمودہ بود

آنجز لفرانیان نجران بحضور پیغمبر اعتراف نمودند امروز نہ اناجیل مروجہ بنزد ثابت است ۔

فَأَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

پس گرفت ایشانرا خدا بسبب گناهان ایشان وخدا سخت عقوبت است بگو کافران را

پس گرفت ایشانرا الله به گناهان شان والله سخت است عذاب او بگو کافران را

سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ

که مغلوب خواهید شد و برانگیخته خواهید شد بسوی دوزخ و بد جایگاه است او تحقیق هست شمارا

که زود شما مغلوب خواهید شد و برانگیخته خواهید شد بسوی دوزخ و بد جائے گاه است او هر آئینه بود بشما

آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ

نشانه دران دو قوم که بهم آمدند [ف۱] یک گروه جنگ می کرد در راه خدا و گروه دیگر کافر بودند

نشانه در دو گروه که بهم مقابل شدند گروهے جنگ می کردند در راه خدا و گروه دیگر کافر بودند

يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ إِنَّ

میدیدند مسلمانان آن کافران را دو برابر خویش دیدن بچشم وخدا قوت میدهد بنصرت خود هرکرا خواهد هر آئینه

میدیدند هر طائفه مرد یگر را دو برابر خود دیدن بچشم والله قوت می دهد بمدد خود هرکرا خواهد بدرستی

فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ

درین واقعه پندے هست خداوندان چشمهارا آراسته کرده شده است برائے مردمان دوستی آرزوهاے نفس

دراین واقعه هر آئینه پندی است خداوند بینائی را [ع۵] زینت داده شده برائے مردم محبت چیزهاے مرغوب

مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ

از زنان و فرزندان و خزانه ها جمع ساخته از زر و سیم

از زنان و فرزندان و خزانه های جمع شده از طلا و نقره

وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۗ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ

و اسپان نشانمند ساخته و چهارپایان و زراعت این متاع بهره زندگانی دنیا

و اسپان داغ نهاده شده و چارپایان و زراعت این است فائده گرفتن زندگانی دنیا

وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾ قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ

و خدا نزدیک اوست بازگشت نیک بگواے محمد آیا خبر دهم شمارا بآنچه بهترین است ازین

و خدا نزدیک اوست نیکو جای بازگشت بگو آیا خبر دهم شمارا بآنچه بهتر است از آن بشما برائے آنانکه

اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ

مرمتقیانرا باشد نزدیک پروردگار ایشان بوستانها میرود از زیر آن جویها جاوید باشندگان دران و باشند

پرهیزگاری کردند نزد پروردگار ایشان باغهاست میرود از زیر درختان آن جویها جاوید باشند در آن و باشد برایشان

مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾ الَّذِينَ يَقُولُونَ

زنان پاکیزه و باشد خوشنودی از خدا و خدا بیناست به بندگان آنانکه می گویند

زنان پاکیزه و باشد خوشنودی از الله و خدا بیناست به بندگان آنانکه می گویند

رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَ

اے پروردگار ما هر آئینه ما ایمان آوردیم پس بیامرز مارا گناهان ما و نگاهدار مارا از عذاب آتش شکیب کنندگان و

اے پروردگار ما بدرستی ما ایمان آوردیم پس بیامرز برائے ما گناهان مارا و نگاه دار مارا از عذاب آتش مدح می کنم صابران را و

الصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾

راست گویندگان و فرمانبرداران و خرج کنندگان و آمرزش خواهندگان در اوقات سحر [ف۲]

راست گویان را و فرمانبران را و خرج کنندگان را و آمرزش خواهندگان را در آخرهاے شب

شَهِدَ اللّٰهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ

گواهی داد خدا [ف۳] آنکه نیست هیچ معبود مگر او و گواهی دادند فرشتگان و خداوندان دانش و حال آنکه خدا تدبیر کننده عالم است بعدل

گواهی داده الله هر آئینه شان این است که نیست هیچ معبودی غیر او و گواهی دادند فرشتگان و خداوندان دانش در حالیکه خداوند تدبیر کننده ست بعدل

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی روز بدر والله اعلم ف۲ مترجم گوید از ینجا خدا تعالیٰ شروع میفرماید در مناظره اهل کتاب ین در رد شبهات ایشان و تعداد تحریفات ایشان و این قصه ممتد است تا قوله و آذ غدوت من اهلک الخ ف۳ یعنی آشکارا ساخت

تفسیر عثمانی

ع۵ در ابتداء خطاب بنصارای نجران بود و عقیدهٔ الوهیت مسیح را بکمال لطافت باطل گردانیده توحید خالص را اعلان و به ایمان آوردن ترغیب فرموده درین موانعی را ذکر فرموده که بوجود روشنی شدن حق انسان را از خزت ایمان محروم میدارد یعنی مال و اولاد و سامان عیش و عشرت در این آیات بعد از بیان صفات مومنین به اصل مضمون توحید و غیره عود شده یعنی در قبول توحید خالص تردد نمی توان شد زیرا حق تعالیٰ در تمام کتابهائے خود گواهی و هر ورق و هر نقطهٔ کتاب فعلی و صحیفهٔ کائنات اشهادت میدهد که سوائے رب العالمین احدی سزاوار پرستش نیست و فی کل شیئ له آیة تدل علیٰ انه واحد سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم الخ (حم سجده رکوع ۶) ع۶ ظاهر است که گواهی فرشتگان برخلاف گواهی خدا چسان میتوان شد فرشته نام مخلوقی است که از راه صدق و حق سرتابی کرده نمی تواند طوریکه تسبیح و تمجید فرشتگان عموماً بر توحید و تفرید باری تعالےٰ مشتمل باشد۔

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۹﴾ اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ قف وَمَا

نیست ہیچ معبود مگر او غالب استوار کار است ہر آئینہ دین معتبر نزدیک خدا اسلام است و

نیست ہیچ معبود غیر او غالب است با حکمت ہر آئینہ دین پسندیدہ نزد خدا اسلام است و

اخْتَلَفَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ط

اختلاف نکردند لیکن در قبول اسلام اہل کتاب مگر بعد از آنکہ آمد بایشان دانش ف از روے حسد درمیان خویش

اختلاف نکردند آنانکہ دادہ شدہ اند کتاب مگر پس از آنکہ آمد بایشان دانش ع۵ از روئے حسد میان ایشان

وَمَنْ يَّكْفُرْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۱۰﴾ فَاِنْ حَآجُّوْكَ فَقُلْ

و ہر کہ کافر باشد بآیتہائے خدا پس ہر آئینہ خدا زود کنندہ حساب است پس اگر مکابرہ کنند با تو یا محمد پس بگو

و ہر کہ کافر شود بآیتہائے خدا پس ہر آئینہ خدا زود حساب گیرندہ است پس اگر خصومت در زند با تو پس بگو

اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ ط وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَ

منقاد ساختم روے خود را برائے خدا و ہر کہ پیروی من کرد نیز منقاد ساخت و بگو باہل کتاب و

تابع گردانیدم روی خود را برائے خدا و ہر کہ پیروی مرا کرد نیز و بگو برای آنانکہ دادہ شدہ اند کتاب و

الْاُمِّيّٖنَ ءَاَسْلَمْتُمْ ط فَاِنْ اَسْلَمُوْا فَقَدِ اهْتَدَوْا ج وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا

بناخواندگان آیا اسلام آوردید پس اگر اسلام آوردند بتحقیق راہ یافتند و اگر روے گردانیدند پس جز این نیست کہ

بہ ناخواناں آیا اسلام آوردید پس اگر اسلام آوردند بتحقیق راہ راست یافتند و اگر رو گردانیدند پس جز این نیست کہ

عَلَيْكَ الْبَلٰغُ ط وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿۱۱﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ

لازم بر تو پیغام رسانیدن است و خدا بیناست بہ بندگان ہر آئینہ کسانیکہ کافر شدند بآیتہائے خدا

لازم بر تو پیغام رسانیدن است والله بیناست بہ بندگان ہر آئینہ آنانکہ کافر می شوند بہ آیت ہای خدا

وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ لا وَّيَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ مِنَ

و می کشند پیغامبران را بناحق و می کشند آنان را کہ بعدل میفرمایند از

و می کشند پیغمبران را بناحق و می کشند آنان را کہ امر می کنند بعدل از

النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۱۲﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ

مردمان پس خبر دہ ایشان را بعذاب دردہندہ این گروہ آنند کہ نابود شد عملہائے ایشان

مردمان پس مژدہ بدہ ایشان را بعذاب دردناک این گروہ آنانند کہ ضائع شدہ عملہائے شان

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ز وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۱۳﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا

در دنیا و آخرت و نیست ایشان را یاری دہندہ آیا ندیدی بسوے آنانکہ دادہ شدند

و در دنیا و آخرت و نیست ایشان را ہیچ مددگار آیا ندیدی بسوی آنانکہ دادہ شدند

نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُدْعَوْنَ اِلٰى كِتٰبِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى

یکپارہ از علم کتاب خواندہ می شوند بسوے کتاب خدا تا حکم کند میان ایشان پس روی می گردانند

حصہ از کتاب خواستہ می شوند بسوی کتاب خدا تا حکم کند میان ایشان پس روی می گردانند

فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۱۴﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ

گروہے از ایشان اعراض کنان این بسبب آنست کہ ایشان گفتند ہرگز نرسد بما آتش دوزخ

بعضی از ایشان و ایشان اعراض کنندگان اند از حق این بہ واسطہ آنست کہ ایشان گفتند ہرگز نمی رسد بما آتش دوزخ

اِلَّآ اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ ص وَّغَرَّهُمْ فِيْ دِيْنِهِمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۵﴾ فَكَيْفَ

مگر روزے چند شمردہ شدہ و فریفت ایشان را در دین ایشان آنچہ افترا می کردند پس چگونہ بود حال

مگر روزہای شمردہ شدہ و فریب داد ایشان را در دین شان آنچہ افترا می کردند پس چگونہ باشد حال

اِذَا جَمَعْنٰهُمْ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيْهِ قف وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ

ایشان وقتیکہ جمع کنیم ایشان را در روزے کہ ہیچ شک نیست دران و تمام دادہ شود ہر شخصے را جزاء آنچہ عمل کرد و ایشان

ایشان وقتیکہ جمع کنیم ایشان را در روزی کہ ہیچ شک نیست دران و تمام دادہ شود ہر کسے را آنچہ کردہ و ایشان

...تا خوبین منتہی گردیدہ عموماً مبنی بر جہل و دانستگی نبودہ اکثر از حب جاہ و محبت سیم و زر بوقوع پیوستہ است۔

فتح الرحمٰن

ف یعنی حقیقت حال دانستند ۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اسلام چیزے آشکار و روشن است دلائل کہ از آن ثابت شدہ می تواند کہ موسیٰ و عیسیٰ پیغمبر اند و تورات و انجیل کتب آسمانی است نسبت بہ آنہا دلائل زندہ تر و استوار تر و بہتر موجود است کہ ثابت می نماید حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبر خدا و قرآن کتاب الٰہی می باشد بلکہ خود آن کتب بہ حقانیت او گواہی می دہند توحید خالص ذات و معنون واضح و آشکار است بر خلاف آن نظریۂ پدر و مادر و بہ جیسانی تثلیث است کہ ہیچ اصل علمی آنرا تائید نمی کند پس آن کسان از اہل کتاب کہ با اسلام مخالفت می ورزند و حقائق واضح آنرا تکذیب می کنند و از احکام الٰہی سرباز می زنند در بارۂ آن ہا جز اینکہ گوئیم از حرص - حسد ضد - عناد - محبت مالی و جاہ چنین می کنند دیگر چہ توان گفت

در فوائد آیہ " ان الذین کفروا لن تغنی عنہم اموالہم " اقرار ابو حارثہ بن علقمہ رئیس وفد نجران نقل شدہ - این با عادات قدیم آنانست تاریخ ثابت می کند کہ اختلافاتیکہ یہود و نصاریٰ یا فرقہ ہای کہ در سائر مذاہب حادث شدہ این اختلاف بہ جنگ

لَا يُظْلَمُونَ ﴿۵﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ مٰلِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ

ستم کرده نشوند — بگو بار خدایا اے خداوند بادشاہی — میدہی بادشاہی — ہر کرا خواہی و باز میگیری

ستم کرده نمی شوند — بگو بار خدایا اے خداوند سلطنت — میدہی پادشاہی را — ہر کرا خواہی و باز میگیری

الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ ؕ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ؕ

بادشاہی از ہر کہ خواہی و ارجمند میسازی ہر کرا خواہی — و خوار میسازی ہر کرا خواہی — بدست تست نیکی

بادشاہی را از ہر کہ خواہی و عزت دہی ہر کرا خواہی — و خوار گردانی ہر کرا خواہی — بدست تست ہمہ نیکی

اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۶﴾ تُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُوْلِجُ النَّهَارَ فِي

ہر آئینہ تو بر ہمہ چیز — توانائی — در می آری شب را در روز — و در می آری روز را در

ہر آئینہ تو بر ہر چیز توانائی ۞ — می در آری شب را در روز — و می در آری روز را در

الَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ

شب — و بیرون می آری زنده را از مرده — و بیرون می آری مرده را از زنده و روزی میدہی ہر کرا

شب — و می برآری زنده را از مرده — و می برآری مرده را از زنده و روزی دہی ہر کرا

تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۷﴾ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ

می خواہی بے شمار ف۱ — باید کہ دوست نگیرند مسلمانان کافران را — بجز

خواہی بے شمار — باید نگیرند مومنان کافران را — دوستان — از غیر

الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِيْ شَيْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوْا

اہل ایمان — و ہر کہ این کند پس نیست در چیزے از آن خدا ف۲ مگر آنکہ دفع شر ایشان

مومنان — و ہر کہ کند این — پس نیست او از دوستی خدا در ہیچ چیزے مگر آنکہ بترسید

مِنْهُمْ تُقٰىةً ؕ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿۸﴾ قُلْ اِنْ

کنید بنوعے از حذر کردن و میترساند شما را خدا از خود — و بسوئے خدا باز گشت است — بگو اگر

از کافران ترسیدنی و می ترساند شما را خدا از خود — و بسوی خدا باز گشت است — بگو اگر

تُخْفُوْا مَا فِيْ صُدُوْرِكُمْ اَوْ تُبْدُوْهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ ؕ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا

پنہان کنید آنچہ در سینہ ہائے شماست یا آشکارا کنیدش می داند آنرا خدا و میداند آنچہ در آسمانہاست و آنچہ

پنہان دارید آنچہ را در سینہ ہائے شماست یا آشکار کنیدش می داند آنرا خدا و میداند آنچہ را در آسمانہاست و آنچہ

فِي الْاَرْضِ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۹﴾ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

در زمین است — و خدا بر ہمہ چیز توانا است — آنروز یکہ حاضر یابد ہر کس آنچہ عمل کرده است

در زمین است — و خدا بر ہمہ چیز توانا است — روزیکہ می یابد ہر کس — آنچہ کرده

مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا ۚۖ وَّمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوْٓءٍ ۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهٗٓ اَمَدًاۢ بَعِيْدًا ؕ

از نیکی — و آنچہ کرده است از بدی دوست دارد کہ کاش بودے درمیان وے و درمیان آن بدی مسافتی دور

از نیکی حاضر کرده شده و آنچہ کرده — از بدی آرزو می کند کہ کاش بودے میان وی و میان آن بدی مسافتی دور

وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ؕ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿۱۰﴾ؑ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ

و می ترساند شما را خدا از خود — و خدا بسیار مہربان است بر بندگان — اے محمد بگو اگر دوست می دارید

و می ترساند شما را خدا از خود و خدا بسیار مہربان است بر بندگان — بگو اگر دوست می دارید

اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۱﴾

خدا را پس پیروی من کنید تا دوست دارد شما را خدا و بیامرزد شما را گناہان شما — و خدا آمرزنده مہربان است

خدا را پس پیروی کنید مرا تا دوست دارد شما را خدا و بیامرزد بشما گناہان شما را و خدا آمرزنده مہربان است

قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۱۲﴾

بگو فرمان برید خدا را — و پیغامبر را — پس اگر رو گردانند پس ہر آئینہ خدا دوست ندارد کافران را ف۳

بگو فرمان برید خدا را و پیغمبر را — پس اگر رو می گردانید پس (ہر آئینہ) خدا دوست ندارد کافران را

فتح الرحمن
ف۱ مترجم گوید کہ درامر این دعا بشارت است بمغلوب شدن کافران
ف۲ یعنی در عہد خدا نیست ۱۲
ف۳ مترجم گوید کہ نصارے باحضرت پیغامبر صلعم در باب عیسیٰ علیہ السلام گفتگو کردند حق سبحانہ این آیات نازل ساخت بعد از نزول این آیتہا نصاری را بمباہلہ دعوت کردند ہمہ عاجز شده جزیہ قبول نمودند ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ چنانکہ پیشتر ذکر شد ابوحارثہ بن علقمہ رئیس وفد نجران گفتہ بود کہ اگر بہ پیغمبر ایمان آریم سلاطین روم بعد ازین انہ اعزاز یکہ از ما می کنند و مالیکہ بما می دہند امتناع می ورزند شاید این جا در رنگ دعا و مناجات جواب وی داده شده باشد یعنی شما کہ باحترام سلاطین و عطائے آنان مفتون می شوید بدانید کہ مالک اصلی ہمہ عزت ہا و سلطنت ہا خداست و در قبضہ قدرت او ست ہر کرا خواہد می بخشد و از ہر کہ خواہد می ستاند آیا ممکن نیست عزت و سلطنت پارس و روم از آنان اخذ و بمسلمانان داده شود بلکہ وعده می دہیم کہ ضرور داده میشود امروز چون بے سروسامانی موجوده مسلمانان و نیروی دشمنان ایشان را می بینند این امر را فہمیده نمی توانند از این جہت یہود و منافقان

إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۳۳﴾

بر آئینہ خدا برگزید آدم را و نوح را و کسان ابراہیم را و کسان عمران را بر عالمہا

ہر آئینہ خدا برگزید آدم و نوح و آل ابراہیم و آل عمران را بر عالمیان (زمانہ خودشان)

ذُرِّيَّةً ۢ بَعْضُهَا مِنْ ۢ بَعْضٍ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۳۴﴾ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ

در حالیکہ اینجماعہ نسلے بودند بعضے آن پیدا شدہ از بعضے و خدا شنوا دانا است آنگاہ کہ گفت زن

در حالیکہ اولاد بودند بعضی از بعضی و خدا شنوا دانا ست وقتی کہ گفت زن

عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّىْ نَذَرْتُ لَكَ مَا فِىْ بَطْنِىْ مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّىْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ

عمران اے پروردگار من ہر آئینہ من نیاز تو کردم آنچہ در شکم من است آزاد کردہ ف۱ پس قبول کن از من ہر آئینہ توئی

عمران اے پروردگار من ہر آئینہ من نذر کردم برای تو آنچہ را در شکم من است آزاد کردہ شدہ از ہمہ پس قبول کن از من ہر آئینہ تو

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۳۵﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّىْ وَضَعْتُهَآ اُنْثٰى ؕ وَ

شنوا دانا پس چوں بزاد دختر را گفت اے پروردگار من ہر آئینہ زادم این دختر را و

شنوا دانا پس دمی کہ بزاد آنرا گفت اے پروردگار من ہر آئینہ من زادم آنرا دختر و

اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ ؕ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ وَاِنِّىْ سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَ

خدا داناست بآنچہ وے بزاد گفت آن زن و نیست فرزند نر مانند دختر ف۲ و ہر آئینہ نام کردم آنرا مریم و

خدا داناتر است بر آنچہ زادہ است و نیست آن پسر مانند این دختر و ہر آئینہ من نام نہادم آنرا (مریم) و

اِنِّىْٓ اُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ﴿۳۶﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا

ہر آئینہ من در پناہ تو می کنم او را و نسل او را از شیطان ملعون پس قبول کرد مریم را پروردگار او

ہر آئینہ من در پناہ می آورم او را بتو و اولادش را از شیطان مردود پس قبول کرد آنرا پروردگارش

بِقَبُوْلٍ حَسَنٍ وَّاَنْۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ۙ وَّكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۚ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا

بقبول نیک و بالیدہ ساخت او را بالیدن نیک و خبر گیر ساخت بروے زکریا را ہرگاہ داخل شدے زکریا

بہ قبول نیکو و نما دادش نمائی نیک و سپردش بہ زکریا ہرگاہ می در آمد بر مریم

زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ؕ قَالَتْ

بر مریم در مسجدے یافتے نزدیک او روزی را ف۳ گفت اے مریم از کجاست ترا این روزی گفت

زکریا در حجرہ مریم می یافت نزدش خوردنی ع۱ گفت اے مریم از کجا می آید ترا این روزی گفت

هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۷﴾ هُنَالِكَ دَعَا

وے از نزدیک خداست ہر آئینہ خدا می دہد روزی ہر کرامی خواہد بے شمار آن وقت طلب کرد

آن از نزد خدای آید ہر آئینہ خدا روزی می دہد ہر کرا خواہد بے شمار آن وقت خواست

زَكَرِيَّا رَبَّهٗ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِىْ مِنْ لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ۚ اِنَّكَ سَمِيْعُ

زکریا از پروردگار خود گفت اے پروردگار من عطا کن مرا از نزد خود نسل پاک ہر آئینہ تو شنوا

زکریا از پروردگار خود گفت ای پروردگار من ببخش مرا از نزد خود اولاد پاکیزہ ہر آئینہ تو شنوندہ

الدُّعَآءِ ﴿۳۸﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُّصَلِّىْ فِى الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ اللّٰهَ

دعائے پس ندا کردند او را فرشتگان و او ایستادہ بود نماز می گزارد در عبادت گاہ کہ خدا

دعائی ع۲ پس آواز کردند او را فرشتگان در حالیکہ وی ایستادہ بود نماز می گذارد در حجرہ کہ ہر آئینہ خدا

يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا ۢ بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَّحَصُوْرًا وَّنَبِيًّا

بشارت می دہد ترا بیحیی باور دارندہ فیض خدا ف۴ و سردار و بے رغبت بزنان و پیغامبر

مژدہ می دہد ترا بہ یحیی کہ تصدیق کنندہ است بہ حکمی از خدا و سردار و بے رغبت است بزنان و پیغمبری

مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۳۹﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِىْ غُلٰمٌ وَّقَدْ بَلَغَنِىَ الْكِبَرُ وَ

از نیکوکاران گفت اے پروردگار من چگونہ پیدا شود برائے من فرزندے و رسیدہ است مرا کلان سالی و

از نیکوکاران گفت اے پروردگار من چگونہ باشد مرا فرزند در حالیکہ بہ تحقیق رسیدہ مرا کلان سالی و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از خدمت والدین معاف داشتہ ۱۲

ف۲ یعنی دختر خدمت بیت المقدس را نمیشاید ۱۲

ف۳ یعنی میوۂ زمستان در تابستان و میوۂ تابستان در زمستان ۱۲

ف۴ یعنی عیسیٰ را باور دارد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ اکثر سلف میگویند رزق مراد از خوراک ظاہریست کہ میوہ یک موسم در موسم دیگر نزد مریم میرسید میوۂ زمستان در تابستان و میوۂ تابستان در زمستان یک روایت از مجاہد نقل شدہ کہ مراد از رزق صحایف علمی استکہ باید آنرا غذائی روحانی گفت بہر صورت در این حال کرامات و برکات و علامات خارق العادۃ در حضرت مریم آشکارا شروع شدہ چون حضرت زکریا مکرراً آنچیزہا را دید خود داری نتوانست واز روی تعجب پرسید ای مریم این اشیاء بتو از کجای رسد

ع۲ حضرت زکریا بسیار پیر وزن وی عقیم بود در ظاہر ہیچ امید نداشت کہ مالک فرزندی گردد چون خوراکی فوق العادہ و حسنات و برکات مریم را دید ناگہان یک جوش و جنبشی در دل وی پدید آمد کہ من نیز بدعا فرزند خواہم امید است مرا ہم بدون موسم میوہ بدست آید یعنی در پیری فرزندی عنایت شود

امرَاَتِیْ عَاقِرٌ ؕ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ یَفْعَلُ مَا یَشَآءُ ⑩ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّیْۤ

زن من نازاینده است　گفت ہمچنین خدای کند آنچہ می خواہد　گفت اے پروردگار من معین کن برائے من

زن من نازاینده است　گفت چنین خدا می کند ہرچہ را خواہد ع۹ گفت اے پروردگار من مقرر گردان برائے من

اٰیَةً ؕ قَالَ اٰیَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَیَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ؕ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ

نشانے ف۱ فرمود کہ نشان تو آنست کہ سخن نتوانی گفت　با مردمان سہ روز مگر باشارت و یاد کن پروردگار خود را

نشانی گفت نشان تو آنست کہ سخن نتوانی بمردم　سہ روز مگر باشارات و یاد کن پروردگارت را

كَثِیْرًا وَّسَبِّحْ بِالْعَشِیِّ وَالْاِبْكَارِ ⑪ وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ یٰمَرْیَمُ اِنَّ

بسیار و تسبیح بگو بہ شام و صباح　و آنگاہ کہ گفتند فرشتگان اے مریم ہر آئینہ

بسیار و تسبیح کن بشام و صبح ع۱۰ و آنگاہ کہ گفتند فرشتگان اے مریم ہر آئینہ

اللّٰهَ اصْطَفٰىكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰىكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعٰلَمِیْنَ ① یٰمَرْیَمُ

خدا برگزید ترا و پاک ساخت ترا و برگزید ترا بر زنان عالمہا　اے مریم

خدا برگزیده ترا و پاک ساخته ترا و فضیلت داده ترا بر زنان عالمیان　اے مریم

اقْنُتِیْ لِرَبِّكِ وَاسْجُدِیْ وَارْكَعِیْ مَعَ الرّٰكِعِیْنَ ② ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ

فرمانبرداری کن پروردگار خود را و سجده کن و نماز کن با نماز کنندگان　اے محمد این از خبرہائے

بخشوع بندگی کن بر پروردگارت و سجده نما و رکوع کن با رکوع کنندگان　این از خبرہائے

الْغَیْبِ نُوْحِیْهِ اِلَیْكَ ؕ وَمَا كُنْتَ لَدَیْهِمْ اِذْ یُلْقُوْنَ اَقْلَامَهُمْ اَیُّهُمْ

غیب است وحی می کنیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزدیک آن قوم چون می انداختند قلمہائے خویش را تا کدام کس از ایشان

غیب است وحی می کنیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزد ایشان وقتی کہ می انداختند قلم ہای شانرا کہ کدام از ایشان

یَكْفُلُ مَرْیَمَ ۪ وَمَا كُنْتَ لَدَیْهِمْ اِذْ یَخْتَصِمُوْنَ ③ اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ

خبر گیرد مریم را و تو نبودی نزدیک ایشان آنگاہ کہ با ہم گفتگو می کردند　آنگاہ کہ گفتند فرشتگان

در تربیت خویش گیرد مریم را و نبودی نزد ایشان وقتی کہ گفتگوی کردند (در بارہ تربیہ مریم) وقتی کہ گفت فرشتگان

یٰمَرْیَمُ اِنَّ اللّٰهَ یُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ۖ اسْمُهُ الْمَسِیْحُ عِیْسَى ابْنُ

اے مریم ہر آئینہ خدا بشارت میدہد ترا بفرزندے از جانب خود کہ نام او مسیح است عیسی پسر

اے مریم ہر آئینہ خدا بشارت می دہد ترا بحکمی از جانب اللہ کہ نام آن مسیح عیسی ابن

مَرْیَمَ وَجِیْهًا فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِیْنَ ④ وَیُكَلِّمُ النَّاسَ

مریم است با آبرو در دنیا و آخرت و از نزدیک کردگان حضرت عزت و سخن گوید با مردمان

مریم است آبرومند در دنیا و آخرت و از مقربان اللہ است و گوید سخن با مردمان

فِی الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَّمِنَ الصّٰلِحِیْنَ ⑤ قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى یَكُوْنُ لِیْ وَلَدٌ

در گہواره و وقت معمری و باشد از شائستگان　گفت اے پروردگار من چگونہ شود مرا فرزند

در حالیکہ در (گہواره) و در آغوش مادر است و در حال معمری و باشد از نکوکاران (شائستہ) گفت اے پروردگار من از کجا باشد مرا فرزندی

وَّلَمْ یَمْسَسْنِیْ بَشَرٌ ؕ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ یَخْلُقُ مَا یَشَآءُ ؕ اِذَا قَضٰۤى

و دست نرسانیده است بمن ہیچ آدمی فرمود ہمچنین خدا پیدا می کند ہرچہ می خواہد چون سرانجام می کند

و دست نرسانیده بمن ہیچ آدمی گفت چنین خدا پیدا می کند ہرچہ را خواہد ہرگاہ اراده کند

اَمْرًا فَاِنَّمَا یَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَیَكُوْنُ ⑥ وَیُعَلِّمُهُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ

کارے پس جز این نیست کہ می گوید او را کہ بشو پس می شود　و بشارت داد کہ آموزد او را کتاب و دانش

کارے را پس جز این نیست کہ بگوید او را شو پس می شود　و می آموزد او را خدا کتاب و حکمت

وَالتَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِیْلَ ⑦ وَرَسُوْلًا اِلٰى بَنِیْۤ اِسْرَآءِیْلَ ۙ۬ اَنِّیْ

و توریت و انجیل　و گرداند او را پیغمبرے بسوئے بنی اسرائیل　باین دعوی کہ

و تورات و انجیل　و می گرداند او را پیغمبر بطرف بنی اسرائیل　ہر آئینہ من

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی نشان حمل آن فرزند ۱۲ ف۲ یعنی ترسیدی از انداختن

تفسیر عثمانی
ع۹ قدرت و مشیت حضرت او بہ سلسلہ اسباب وابستہ نیست اگرچہ در بیشتر جاہا عادت او است کہ مسببات را از اسباب عادی پدید می آورد ۱۲ گاہی خلق بعضی اشیا بر خلاف اسباب عادی و بصورت غیر معمولی نیز عادت خاص حضرت وی است اصل این است کہ دیدن رزق فوق العادہ مریم صدیقہ و ظاہر گردیدن امور غیر عادی از وی و بعد از معائنہ این امور دعای بے اختیار حضرت زکریا در حجرۂ او و نصیب او اولاد و بزن حقیقی بصورت غیر معتاد تمام این علامات قدرت را باید تمہید این امر عظیم الشان دانست کہ بدون قربت شوہر از وجود مریم رسا نزول یکی فرزندی پدید آمدنی بود گویا ولادت غیر معتادہ یحیی کہ خدا (کذلک یفعل ما یشاء) فہو تمہید (کذلک یخلق اللہ ما یشاء) است کہ لجواز این در سلسلہ ولادت غیر عادی مسیح می آید ع۱۰ آنگاہ خدا را بسیار یاد کن از بامداد تا شام بہ تسبیح و تہلیل بسیار معلوم شد سخن نکردن وی با مردم از اضطراری بود زیرا لازم بود کہ در ان ایام بہ ذکر و شکر فارغ باشد ما مشتغال او در ذکر و فکر مانع او شد اضطرار نبود و بہ آن مامور شدہ بود۔

قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۙ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ

آوردہ ام پیش شما نشانہ از پروردگار شما تا آنکہ من می سازم برائے شما از گل مانند شکل

بہ تحقیق آوردہ ام بشما نشانی از جانب پروردگار شما ہر آئینہ من می سازم بشما از گل مانند شکل

الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ

پرندہ پس دم میزنم دران پس باشد پرندہ بحکم خدا و بہ می کنم کور مادر زاد را و برص وار را

پرندہ (پس) می دمم دران (پس) می باشد پرندہ بحکم خدا و بہ می کنم کور مادر زاد را و پیس را

وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ

و زندہ می سازم مردگان را بحکم خدا و خبری دہم شما را بآنچہ میخورید و آنچہ ذخیرہ می نہید

و زندہ می سازم مردگان را بحکم اللہ و خبری دہم شما را بہ آنچہ می خورید و آنچہ ذخیرہ می نہید

فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ⑧ وَمُصَدِّقًا

در خانہائے خود ہر آئینہ در این کار نشانہ است شما را اگر باور دارند گانید و آمدہ ام باور دارندہ

در خانہ ہائے تان ہر آئینہ در این علامات کامل است بشما اگر ہستید مومنان و آمدہ ام تصدیق کنندہ بہ آنچہ

لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ۚ

آنچہ پیش دست من است از توریت و آمدہ ام تا حلال گردانم برائے شما بعض آنچہ حرام شدہ بود بر شما

پیش از من است از توریت و تا حلال گردانم بشما بعض آن چیزے را کہ حرام گردانیدہ شدہ بود بر شما

وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ⑨ إِنَّ اللَّهَ

و آوردم نزد یک شما نشانہ از پروردگار شما پس بترسید از خدا و فرمان من برید ہر آئینہ خدا را

و آوردہ ام بشما نشانی از جانب پروردگارتان پس بترسید از خدا و گفتہ مرا بپذیرید ہر آئینہ اللہ

رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ⑩ فَلَمَّا أَحَسَّ

پروردگار من و پروردگار شما ست پس پرستش کنید ورا این است راہ راست ف۱ پس آنگاہ کہ دریافت

پروردگار من و پروردگار شما ست پس بپرستید او را این است راہ راست ع۹ پس ہرگاہ دانست

عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ

عیسے از قوم خود کفر را گفت کیستند یاری دہندگان من بسوی خدا گفتند حواریان

عیسی از بنی اسرائیل کفر را گفت کیست مددگاران من در راہ خدا گفت حواریون

نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ⑪ رَبَّنَا آمَنَّا

مائیم یاری دہندگان خدا را ایمان آوردیم بخدا و گواہ باش کہ ما فرمانبرداریم اے پروردگار ما ایمان آوردیم

مائیم مددگاران در راہ خدا ایمان آوردیم بہ اللہ و گواہ باش کہ ما فرمان برداریم اے پروردگار ما ایمان آوردیم

بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ⑫ وَمَكَرُوا

بآنچہ فرود آوردی و پیروی کردیم پیغمبر را پس بنویس ما را با شاہدان ف۲ و بد سگالیدند کافران

بہ آنچہ فرستادی و پیروی کردیم رسول را پس بنویس ما را با شاہدان ع۹ و مکر کردند (بہ عیسے)

وَمَكَرَ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ⑬ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَىٰ إِنِّي

و بد سگالید خدا ف۳ و خدا قوی تر است از ہمہ بد سگالان آنگاہ کہ گفت خدا اے عیسے ہر آئینہ من

و جزای مکر داد خدا و خدا بہترین جزا دہندگان است مکر کنندگان را و قتیکہ گفت خدا اے عیسی ہر آئینہ من

مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ

برگیرندہ توام ف۴ و بردارندہ توام بسوئے خود و پاک کنندہ توام از صحبت کسانیکہ کافر شدند و گردانندہ

برگیرندہ توام و بردارندہ تو بسوی خود و پاک کنندہ توام از کافران و گردانندہ ام

الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۖ ثُمَّ إِلَيَّ

تابعان توام بالائے کافران ف۵ تا روز قیامت باز بسوئے من است

تابعان ترا غالب بر کسانی کہ انکار کردند تا روز قیامت باز بسوی من است

اقرار نمودند بکفور خدا اقرار کردند کہ با انجیل ایمان می آریم و پیغمبر ترا پیروی می کنیم تو بہ فضل و توفیق خویش استحکام ما را در فہرست تسلیم کنندگان ثبت نما گویا ایمان وثیقہ میشود و احتمال عودت از آن۔

فتح الرحمن

ف۱ القصہ این بشارت در حق عیسی علیہ السلام محقق شد و یہود را بدین خود دعوت نمود ۱۲ ف۲ یعنی در زمرۂ شہداء کہ کمل امت اند واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بآن کافران ۱۲ ف۴ یعنی ازین جہان ۱۲ ف۵ یعنی غالب برایشان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ اصل الاصول و بنای ہمہ امور برین است کہ بدانید خدای قادر متعال پروردگار من و پروردگار شما ست علاقہ پدری و فرزندی را استوار ننماید بہ وی بندگی کنید راہ مستقیم و صول رضای الہی تنہا توحید۔ تقوی اطاعت پیغمبر است

ع۹ حواریان کہ بودند و این لقب چگونہ برانان نہادہ شد علماء درین بارہ اقوال مختلف است قول مشہور آنست کہ اول دو نفر کہ بعیسی متابعت کردند گازر بودند بمناسبت شستن جامہ آن ہا را حواری می گفتند عیسی بہ آنہا گفت لباس چہ شوئید من بشما طریق شستن دلہا را می آموزم ۔ حواریون بوی پیوستند و سائر رفقاء عیسے نیز بدین مناسبت بحواری شہرت یافتند ع۹ پس از آنکہ در پیشگاہ پیغمبر

ع ۵ ۱۳ ۱۳

مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ۝ فَأَمَّا الَّذِينَ

بازگشت شما پس داوری می کنم میان شما درانچه اختلاف می کردید اندر ان اما

بازگشت شما پس داوری می کنم میان شما درانچه شما دران اختلاف می کردید پس آنانکه

كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ

کافران پس عذاب کنم ایشان را بعذاب سخت در دنیا و آخرة و نیست ایشان را

کافر شدند (پس) عذاب می کنم ایشان را عذاب سخت در دنیا و آخرت و نیست ایشان را

مِنْ نَاصِرِينَ ۝ وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ

یاری دهنده واما کسانیکه ایمان آوردند و کردند کار هائے شائسته پس تمام دهد خدا

ز مددگاران واما کسانیکه ایمان آورده اند و کردند کار هائے شائسته پس پوره می دهد خدا

أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ۝ ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ

ایشان را مزد ایشان و خدا دوست نمی دارد ظالمان را این را می خوانیم یا محمد بر تو که

ایشان را ثواب ایشان و الله دوست نمی دارد ستم گاران را ع۵ این را میخوانیم برتو از

الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ۝ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ

آیات و کتاب محکم است هر آئینه حال عیسے نزدیک خدا مانند حال آدم است

آیت ها و بیان تحقیقی هر آئینه مثال عیسی نزد خدا مانند مثال آدم است

خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۝ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ

آفرید اورا از خاک باز گفت اورا بشو پس شد ف۱ این سخن راست است از پروردگار تو

آفریدش از خاک باز گفت اورا شو پس شد حق آنست که از جانب پروردگار تست

فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ۝ فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ

پس مباش از شک آرندگان پس هر که مکابره کند با تو در باب عیسے بعد ازانچه آمد بتو

پس مباش از شک کنندگان پس هر که مخاصمه کند با تو دران قصه بعد ازانکه رسید ترا

مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ

از دانش پس بگو بیائید تا بخوانیم فرزندان خود را و فرزندان شما را و زنان خود را و زنان شما را

از دانش پس بگو بیائید که بخوانیم فرزندان خود را و فرزندان شما را و زنان خود و زنان شما را

وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى

و ذاتهائے خود را و ذاتهائے شما را پس همه بزاری دعا کنیم پس لعنت خدا گویم بر

و ذاتهائے خود و ذات هائے شما را پس همه بزاری دعا کنیم پس بگردانیم لعنت خدا را بر

الْكَاذِبِينَ ۝ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ

دروغگویان هر آئینه اینست خبر راست و نیست هیچ معبود بجز خدا

دروغ گویان هر آئینه این است خبر راست و نیست هیچ معبودی غیر خدا

وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

و هر آئینه خدا غالب استوار کار است پس اگر رو گردانیدند پس خدا داناست

و هر آئینه الله به تحقیق اوست غالب باحکمت پس اگر اعراض کردند پس هر آئینه خدا داناست

بِالْمُفْسِدِينَ ۝ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا

به تباه کاران بگو اے اهل کتاب بیائید بسوے سخنے مسلم میان ما

به فساد کنندگان بگوای اهل کتاب بیائید بسوی سخنی که برابر است میان ما

وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا

و شما که نه پرستیم بجز خدا و شریک نسازیم باوے چیزے را و پروردگار نگیرد و بعض از ما بعض

و میان شما که نه پرستیم غیر الله را و نه شریک سازیم باوی چیزے را و نگیرد بعضی از ما بعضی را

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی انسان شد ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ بادشاه بروم حکم داد تا مسیح را گرفته صلیب نمایند و چندانش عبرت انگیز مجازات دهند که مردم دیگر از متابعت وی باز آیند ابن کثیر گوید فبعث فی طلبه من یاخذه و یصلبه و ینکل به دکسی را به طلب وی گماشت تا گرفته صلیبش نماید و عذابش کند خدا در اثر این اقدام مسیح را مطمئن گردانید که ارادات و ترتیبات این بیرو بختان را بخاک برابر می کنم ایشان در پے قتل تو اند ولی خواهند آنچه در خلقت و بعثت تو مطلوب است انجام یابد در این امر از نعمت عظیم الٰہی قدر ناشناسی می کنند اما من نعمت خویش از آنان باز می ستانم عمر تو مقدر است مقصد بزرگی را که به آن تعلق دارد بانجام میرسانم ترا چنان به صحت و سلامت برم که سر موی از تو کم نتوانند بجائے آنکه ترا آنان ها بر ندخدا ترا به پناه خویش ع۹ می برد میخواهند ۱۲ ترا به صلیب بالا کشند خدا ترا به آسمان بلندی می کند می خواهند ترا مجازات دهند که مایۂ عبرت و افتضاح شود و مردم ترا در پے نروند اما خدا نمی گذارد که دست ناپاک آنها به دامن تو رسد ۱۲ - بر صفحه ۵۹

أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ①

دیگر را بجز خدا پس اگر روی گردانند پس بگوید که گواه باشید که ما مسلمانیم

پروردگاران سوای خدا (پس) اگر رو گردانند (پس) بگویید که گوا باشید باینکه ما تابع حکمیم

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنجِيلُ

اے اہل کتاب چرا مکابره می کنید در باب ابراہیم وا و فرود آورده نشده است توریت و انجیل

اے اہل کتاب چرا مخاصمه می کنید در بابت ابراہیم و فرود آورده نشده تورات و انجیل

إِلَّا مِن بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ② هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا

الا بعد ابراہیم آیا نمی فہمید آگاه شوید شما اے قوم مکابره کردید در آنچه

مگر بعد از ابراہیم آیا نمی دانید آگاه شوید شما اے مردم مخاصمه کردید در آنچه

لَكُم بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ

شما را بوئے دانش است پس چرا مکابره می کنید در آنچه شما را بوئے دانش نیست و خدا می داند

شما را بوی چیزے دانش است پس چرا مخاصمه می کنید در آنچه نیست شما را بر آن دانشی و الله می داند

وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ③ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا

و شما نمی دانید ف۲ نبود ابراہیم جہود و نه ترسا

و شما نمی دانید نه بود ابراہیم یہودی و نه بود نصرانی

وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ④ إِنَّ

و لیکن بود حنیف مسلمان و نه بود از شرک آرندگان ف۳ ہر آئینه

و لیکن بود از مذاہب باطله بیزار حکم بردار و نه بود از مشرکان ہر آئینه

أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ

نزدیک ترین مردم با ابراہیم آن کسان بودند که پیروی او کردند یعنی در زمان او و این پیغامبر و

نزدیک ترین مردم به ابراہیم کسانی است که پیروی کردند او را (در زمانه اش) و این پیغمبر و

آمَنُوا ۗ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ⑤ وَدَّت طَّائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ

مومنان و خدا کارساز مومنان است آرزو کردند طائفه از اہل

کسانی که ایمان آوردند براین پیغمبر و خدا کارساز مومنان است آرزو دارند طائفه از اہل

الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ⑥

کتاب که گمراه سازند شما را و گمراه نمی سازند مگر خویشتن را و آگاه نیستند

کتاب که گمراه سازند شما را بنوعی و گمراه نمی سازند مگر خویشتن را و نمی دانند

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ⑦

اے اہل کتاب چرا کافر میشوید بآیتہائے خدا دانسته

اے اہل کتاب چرا انکار می کنید به آیت ہائے الله و شما معترفید

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ

اے اہل کتاب چرا خلط می کنید حق را به باطل و چرا میپوشید

اے اہل کتاب چرا می آمیزید حق را به باطل و چرا می پوشانید

الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ⑧ وَقَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا

حق را دانسته و گفتند گروہے از اہل کتاب ف۴ ایمان آرید

حق را و شما می دانید و گفتند بعضی از اہل کتاب ایمان بیاورید

بِالَّذِي أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ

بآنچه فرود آورده شده است بر مسلمانان اول روز و انکار کنید آخر آن روز

بر آنچه فرود فرستاده شده بر مومنان اول روز و منکر شوید آخر روز

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بعض گفتند یہودی بود و بعض گفتند نصرانی بود ۱۲

ف۲ یعنی در مسائل منصوصه در توریت اختلاف کردید تا بغیر منصوصه چه رسد ۱۲

ف۳ مترجم گوید حنیف آنرا می گفتند که استقبال کعبه کند و حج گذارد و ختنه نماید و از جنابت غسل کند حاصل آنکه نام کسے بود که بشریعت ابراہیمی متدین باشد ۱۲

ف۴ یعنی بایکدیگر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۵۸

خدا ترا از میان این جمعیت آلوده و ناپاک بطہارت و پاکی بری دارد و بجائی آنکه تو بے عزت شوی و مردم ترسیده از تو پیروی نکنند کسانی را که مطابق حکم الہی بصورت صحیح از تو پیروی میکنند تا نزدیک حشر بر منکران تو فیروز و چیره می سازد تا آنگاه که منکران تو یہود و باور کنندگان تو مسلمان و نصاری در این جہا تند باور کنندگان بر منکران تو غالب می باشند و وقتی فرا میرسد که تو دو موافقان و مخالفان تو ہمه بحکم من مراجعه می کنید من منازعات شما را بطور قطعی فیصله می کنم و اینہمه منازعات حل و فصل می پذیرد و ہنگام این فیصله چنانکه در آیه

ع ۸ ۱۵

فاما الذین کفروا فاعذبہم عذابا شدیدا فی الدنیا بری آید معلوم است که نشان آن بیش از وقوع آخرت فقط در این جہان آغاز می شود ۱۲ ـ بقیه صفحه ۶۰ پر

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝۱ وَلَا تُؤْمِنُوٓا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِيْنَكُمْ ۚ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى

تا شاید که مسلمانان برگردند ف۱ و منقاد مشوید مگر کسے را که پیروی دین شما کند بگو یا محمد هر آئینه هدایت همانست

شاید ایشان باز گردند و تصدیق مکنید مگر کسے را که پیروی کند دین شما را بگو هر آئینه هدایت همان است

هُدَى اللّٰهِ ۙ اَنْ يُّؤْتٰٓى اَحَدٌ مِّثْلَ مَآ اُوْتِيْتُمْ اَوْ يُحَاجُّوْكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ ؕ

که هدایت خداست گفتند باور مکنید آنکه داده شود هیچ کس مانند آنچه داده شده اید شما یا گروهے الزام دهند شمارا نزدیک خدا

که الله هدایت داده این همه چیز برائے آنست که چگونه داده شده دیگری را مانند آنچه داده شده شما یا چگونه غالب شوند بر شما نزد پروردگارتان

قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ ۚ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ۝۲

بگو نعمت بدست خداست میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا فراخ نعمت داناست

بگو هر آئینه برتری به ید خداست می دهد آنرا هر کرا خواهد والله فراخ نعمت داناست

يَّخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ۝۳ وَ

مخصوص می کند به بخشائش خود هر کرا خواهد و خدا صاحب فضل عظیم است و

خاص می گرداند بمهربانی خود هر کرا خواهد والله دارای فضل عظیم است و

مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُّؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ ۚ

از اهل کتاب کسے هست که اگر امین داری او را بخزانه باز دهد او را بتو

از اهل کتاب آنست که اگر امانت نهی نزدوی انبار مال ادای کند آنرا بتو

وَمِنْهُمْ مَّنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِدِيْنَارٍ لَّا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا

و از ایشان کسے هست که اگر امین داری او را بیک دینار باز ندهد آنرا بتو مگر تا وقتیکه

و از ایشان آنست که اگر امانت نهی نزدوی یک دینار زر باز ادا نمی کند آنرا بتو مگر که

دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّٖنَ

باشی بر سر او ایستاده و این خیانت بسبب آنست که گفتند نیست بر ما در باب ناخواندگان

باشی بر وی ایستاده این بر آن واسطه است که ایشان گفتند نیست بر ما در گرفتن حق امیان

سَبِيْلٌ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝۴ بَلٰى

هیچ راه ف۲ و دروغ می گویند بر خدا دانسته آرے مواخذه خواهد بود

هیچ راه (گناه) و می گویند بر الله دروغ و ایشان می دانند چرا نی (آری)

مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ۝۵ اِنَّ

هر که وفا کند بعهد خود و پرهیزگاری کند پس هر آئینه خدا دوست می دارد پرهیزگاران را کسانیکه

هر که وفا کند به پیمان خود و پرهیزگاری نماید (پس) هر آئینه الله دوست می دارد پرهیزگاران را هر آئینه

الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيْلًا اُولٰٓئِكَ

می ستانند عوض پیمانے که بخدا بستند و عوض سوگندان خویش بهائے اندک را آن گروه

کسانیکه می خرند به پیمان خدا و سوگندهای خود بهای اندک را آن گروه

لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ

هیچ نصیب نیست ایشان را در آخرت و سخن نگوید با ایشان خدا و نگاه نکند بسوئے ایشان

نیست هیچ بهره ایشان را در آخرت و نه سخن می کند با ایشان الله و نه نگاه می کند سوی ایشان

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ ۪ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝۶ وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيْقًا

روز قیامت و پاک نسازد ایشان را و ایشان راست عذاب درد دهنده و هر آئینه از اهل کتاب گروهے هستند

روز قیامت و نه پاک می گرداند ایشان را و مر ایشان راست عذاب دردناک و هر آئینه از ایشان گروهی هستند

يَّلْوٗنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتٰبِ لِتَحْسَبُوْهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتٰبِ ۚ

کژ می پیچند زبان خویش را بنوشته تا گمان کنید که آن از کتابست و نیست آن از کتاب ف۳

کژ می پیچانند زبان های خویش را به خواندن کتاب تا پندارید او را که از کتاب است حال آنکه نیست آن از کتاب

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در شک افتند ۱۲ ف۲ یعنی مارا بر مال عرب که هم دین ما نیستند مواخذه نخواهد شد ۱۲ ف۳ یعنی بتکلف از خود چیزے نوشته در کتاب غلط ساخته می خوانند ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه بر صفحه ۵۹- آنگاه کافران به عذاب شدید می باشند و همدگر را هیچ گونه معاونتی نتوانستند با مقابل اهل ایمان را در دنیا و آخرت اجر کامل می باشد و بنیاد ظالمان منهدم می گردد عقیده اجماعی امت مرحومه اسلام این است که خداوند چون مسیح را به آسمان بالا برد وقتی بود که یهود تدابیر ناپاک خویش را بانجام رسانیده بودند بر طبق احادیث حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم هنگامیکه قیامت نزدیک گردد و دنیا را کفر و ضلالت و دجالیت و شیطنت استیلا کند در آن وقت خداوند خاتم الانبیاء بنی اسرائیل یعنی حضرت مسیح را که پیش سپه سالار و فادار حضرت خاتم الانبیاء علی الاطلاق یعنی ذات فرخنده سرور کائنات می فرستد و به دنیا واضح میگرداند که پیغمبران گذشته را در بارگاه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم چه تعلقاتیست مسیح دجال را با یهودی کز متابعت وی می پردازند یک یک کشند که کتین از یهود نیز نجات نمی یابد اشجار و احجار گواهی می دهد که اینک در اینجا یهود است۔

وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ج وَ

و می گویند که این نزدیک خدااست و نیست آن از نزدیک خدا و

و می گویند آن از جانب اللہ است و نیست آن از جانب اللہ و

يَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ۷ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن

دروغ می گویند بر خدا دانسته سزاوار نیست ہیچ آدمی را که

می گویند بر اللہ دروغ حال آنکه ایشان می دانند نیست سزاوار به ہیچ بشری که

يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا

عطا کند اورا خدا کتاب و علم و نبوت باز گوید بمردمان بندگان

بدہدش اللہ کتاب و حکمت و پیغمبری باز بگوید بمردم شوید

عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ

شوید مرا بدون خدا و لیکن مثل این شخص می گوید که باشید ربانی ف۱ بسبب آموختن

بندگان برای من بجز اللہ و لیکن این را می گوید که شوید با خدا (کامل در علم و عمل) به سبب آنکه تعلیم میدادید شما

الْكِتَابَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ۸ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ

کتاب و خواندن آن و سزاوار نیست که فرماید شمارا که پروردگار گیرید فرشتگان

کتاب را و بسبب آنکه درس می دادید و نه امر می کند شمارا که بگیرید فرشتگان

وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ط أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ۹ ع

و پیغامبران را آیا بکفر فرماید شمارا بعد ازانکه مسلمان شده باشید

و پیغمبران را پروردگار ہا آیا امر می دہد شمارا به کفر بعد ازانکه شما مسلمانان ہستید

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ

وانگاه که گرفت خدا تعالے پیمان پیغمبران ف۲ که آنچه دادم شمارا از کتاب و علم

و ہنگامی که گرفت اللہ پیمان پیغمبران را هرچه بدہم شمارا از کتاب و حکمت

ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَ

باز بیاید بشما پیغامبرے باور کننده آنچه با شماست البته ایمان آرید با او و

باز بیاید بشما ہر پیغمبری تصدیق کننده آنچه با شماست برآئینه ایمان خواہید آورد بوی و

لَتَنصُرُنَّهُ ط قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ط

البته یاری دہید اورا فرمود خدا آیا اقرار کردید و گرفتید بر این کار عہد مرا ف۳

البته یاری دہید اورا گفت آیا اقرار کردید و گرفتید بر این چیزہا عہد مرا

قَالُوا أَقْرَرْنَا ط قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ۱

گفتند اقرار کردیم فرمود پس گواه باشید ف۴ و من با شما از گواہانم

یعنی گفتند اقرار کردیم گفت پس گواه باشید و من با شمایم از گواہان

فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۲ أَفَغَيْرَ

پس ہر که برگردد بعد ازین پس آن گروه ایشانند بدکاران آیا این کافران ورای

پس ہرکه برگردد پس ازاین پس آن گروه ایشانند بیرون رفتگان از دائرهٔ فرمان آیا بجز

دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

دین خدای طلبند و خدارا منقاد شده اند آنانکه در آسمانہا و زمین اند

دین خدا می طلبید دین دیگررا او مر خدارا فرمانبردار است ہرکه در آسمانہا و زمین است

طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ۳ قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ

بخوشی یا ناخوشی و بسوئے او گردانیده شوند بگو ایمان آوردیم بخدا و بآنچه فرود آمده شده است

بخوشی و ناچاری و بسوی او باز گردانیده می شوند بگو ایمان آوردیم به اللہ و به آنچه فرستاده شده

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مرشد خلق شوید ۱۲ ف۲ یعنی از بنی آدم پیمان گرفت برائے پیغمبران ۱۲ ف۳ یعنی قبول کردید ۱۲ ف۴ یعنی بریکدیگر ۱۲

تفسیر حقانی

بقیہ بر صفحہ ۴۰-

می را بکشید صلیب ہای شکند عقائد فاسده و اندیشہای باطل نصاری را اصلاح می کند تمام دنیا را برا اسلام مستقیم می سازد ہمین وقت است که منازعات فیصله و اختلافات مذہبی محو می شود و تنہا دین راست

ع ۸ / ۹ / ۱۶

خدای واحد لاشریک یعنی (دین اسلام) باقی می ماند خداوند نسبت به این حالت فرموده (وان من اہل الکتب الا لیؤمنن به قبل موته) نساء رکوع ۲۲ تفصیل این وقت و چگونگی رفع مسیح در سورهٔ نساء می آید بہرحال نزد من ثم الی مرجعکم الله تنہا متعلق بآخرت نیست بلکه بدنیا و آخرت ہردو تعلق دارد چنانکه بعداً تفصیل لفظ فی الدنیا والاخرة بوضاحت گواہی می دہد و این قرینه آنست که معنی الی یوم القیمة قریب قیامت می باشد چنانچه در احادیث صحیح مصرح است که قبل از قیامت ضرور وقت مبارکی

می رسد که ہمه اختلافات محو می گردد و تنہا یک دین باقی می ماند و لله الحمد اوّلہ و آخرہ اما متعلق این آیت چند چیز را ذکر می کنیم ۱۲- بقیہ صفحہ ۴۲ بر

عَلَيْنَا وَمَآ أُنْزِلَ عَلٰٓى إِبْرٰهِيْمَ وَإِسْمٰعِيْلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَ

بر ما و بآنچه فرود آورده شده بود برابر ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

بر ما و آنچه فرستاده شده بر ابراهیم و اسمٰعیل و اسحٰق و یعقوب و

الْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوْتِيَ مُوْسٰى وَعِيْسٰى وَالنَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ ۪ لَا نُفَرِّقُ

نبیرگان وے و آنچه داده شد موسیٰ و عیسےٰ و پیغامبران را از پروردگار ایشان فرق نمی‌کنیم

بر اولاد او و آنچه داده شده موسیٰ و عیسےٰ را و پیغمبران را از جانب پروردگارشان فرق نمی کنیم

بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ ۫ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ

میان هیچ یک از ایشان و ما خدا را منقادیم و هر که طلب کند ورائے

میان یکے از ایشان و ما او را فرمان بریم و هر که طلب کند غیر

الْإِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٨٥﴾

اسلام دین دیگر را پس هرگز قبول کرده نخواهد شد از و واو در آخرت از زیانکاران است

اسلام دین دیگر را پس هرگز قبول کرده نمی شود از وی و او هست در آخرت از زیان کاران

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوْا بَعْدَ إِيْمَانِهِمْ وَشَهِدُوْٓا أَنَّ الرَّسُوْلَ

چگونه راه نماید خدا گروهے را که کافر شدند بعد اسلام خود بعد از انکه شناختند که پیغمبر

چگونه راه نماید خدا گروهے را که کافر شدند پس از ایمان شان گواهی دادند که هر آئینه پیغمبر

حَقٌّ وَّجَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٨٦﴾ أُولٰٓئِكَ

درست است و بعد از انکه آمد بایشان حجت ہائے و خدا راه نمی نماید گروه ستم گاران را این گروه

راست است و آمده بود بر ایشان آیات روشن و الله راه نمی نماید گروه ستم گاران را آن گروه

جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِيْنَ ﴿٨٧﴾

سزائے ایشان آنست که باشد بر ایشان لعنت خدا و فرشتگان و مردمان همه ایشان

جزائے شان این است که هر آئینه هست بر ایشان لعنت الله و فرشتگان و مردمان همه

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿٨٨﴾

جاویدان در ان لعنت سبک کرده نشود از ایشان عذاب و نه ایشان مهلت داده شوند

جاویدان باشند دران تخفیف کرده نمی شود از ایشان عذاب و نه ایشان مهلت داده می شوند

إِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوْا ۟ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ

الا آنانکه توبه کردند بعد ازین و نیکوکارے نمودند پس هر آئینه خدا آمرزنده

مگر کسانیکه توبه کردند بعد از این و نیکوکاری نمودند پس هر آئینه الله آمرزنده

رَّحِيْمٌ ﴿٨٩﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْدَ إِيْمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا

مهربان است هر آئینه کسانیکه کافر شدند بعد اسلام خویش باز زیادتی کردند در کفر

مهربان است هر آئینه کسانیکه کافر شدند بعد از ایمان خویش باز زیاده کردند در کفر

لَّنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۚ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الضَّآلُّوْنَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ

هرگز قبول کرده نشود توبه ایشان و آن گروه ایشانند گمراهان هر آئینه آنانکه

هرگز قبول کرده نشود توبه ایشان و آن گروه ایشانند گمراهان هر آئینه کسانیکه

كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِّلْءُ

کافر شدند و کافر مردند هرگز قبول کرده نخواهد شد از هیچ یک ایشان مقدار پُری

کافر شدند و مردند در حالیکه ایشان کافران بودند پس هرگز قبول نمی شود از هیچ یک از ایشان مقدار پری

الْأَرْضِ ذَهَبًا وَّلَوِ افْتَدٰى بِهٖ ۭ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ وَّمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٩١﴾

زمین از زر و اگر عوض خود دهد آنرا آن گروه ایشانراست عذاب درد دهنده و نیست ایشانرا هیچ یاری دهنده

زمین طلا و اگرچه عوض دهد آنرا آن گروه ایشان راست عذاب دردناک و نیست ایشانرا هیچ مددگاران

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۶۱

ابوالبقاء راجع به کلمهٔ "توفی" در کلیات خود می نگارد التوفی الاماتة و قبض الروح وعلیه استعمال العامة او الاستیفاء واخذ الحق وعلیه استعمال البلغاء الی اخره "یعنی" "توفی" در محاوره عامه در میرانیدن و جان ستانیدن استعمال می شود و نزد بلغا بمعنی وصول کامل و درست فراگرفتن است گویا نزد آنها ازین جهت توفی بر موت اطلاق شده که موت کدام عضو خاص مردانمی باشد بلکه از طرف حضرت الٰهی کاملاً روح اخذ می شود اکنون اگر فرض شود که خداوند روح کسے را با بدنش فرا گرفته بطریق اولیٰ توفی گفته می شود بعضی از علمائے لغت که نوشته اند مفهوم توفی قبض الروح است چنین توضیح نداده اند که قبض روح مع البدن را توفی نمی گویند و چنین قاعده نیز وضع نکرده اند که اگر فاعل "توفی" خدا و مفعول آن ذی روح باشد جز موت دیگر مفهومی نمیداشته باشد چون وقوع قبض روح عموماً جدا شدن آن از بدن است بنابر عادات و اکثریت کلمه موت را یک جا به آن می نویسند والا مدلول لغوی این کلمه قبض روح مع البدن است ۱۲ بقیه صفحه ۶۳ پر

ع ۹ / ۱۱ / ۱۷

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوْا مِمَّا تُحِبُّوْنَ ۚ۵

ہرگز نیابید نیکوکاری را تا آنکہ خرج کنید از آنچہ کہ دوست می دارید

ہرگز نیابید کمال خیر را تا خرج کنید از آنچہ دوست می دارید

وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ۱ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا

و ہر چیز کہ خرج کنید خدا بوے دانا ست ہمہ طعام حلال بود

و ہر چہ خرج کنید از چیزے پس ہر آئینہ خدا بہ آن داناست ہر خوردنی بود حلال

لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَآءِيْلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ

بر بنی اسرائیل مگر آنچہ حرام کردہ بود یعقوب بر خویشتن پیش از آنکہ توریت

بر بنی اسرائیل مگر آنچہ حرام گردانیدہ بود یعقوب بر خویشتن پیش از آنکہ نازل شود

التَّوْرٰىةُ ۭ قُلْ فَاْتُوْا بِالتَّوْرٰىةِ فَاتْلُوْهَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۲ فَمَنِ

نازل کردہ شود بگو بیارید توریت پس بخوانید آنرا اگر ہستید راست گوے ف۱ پس ہر کہ

تورات بگو پس بیارید تورات را (پس) بخوانید آنرا اگر ہستید راست گویان پس ہر کہ

افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۳

دروغ بندد بر خدا بعد ازین پس آن گروہ ایشانند ستمگاران

بندد بر خدا دروغ را پس از این پس آن گروہ ایشانند ظالمان

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ ۣ فَاتَّبِعُوْا مِلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ۭ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۴

بگو راست گفت خدا پس پیروی کنید ملت ابراہیم را حنیفے کیش شدہ و نہ بود از مشرکان

بگو راست گفت خدا پس پیروی کنید دین ابراہیم را کہ موحد بود و نبود از مشرکان

اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِيْ بِبَكَّةَ مُبٰرَكًا وَّھُدًى لِّلْعٰلَمِيْنَ ۵

ہر آئینہ اول خانہ کہ مقرر کردہ شد برائے مردمان آنست کہ در مکہ است برکت دادہ شدہ و ہدایت مر مردمان را

ہر آئینہ نخست خانہ کہ مقرر شدہ مردم بہ تحقیق آنست کہ در مکہ است برکت دادہ شدہ و ہدایت مر عالمیان را

فِيْهِ اٰيٰتٌۢ بَيِّنٰتٌ مَّقَامُ اِبْرٰهِيْمَ ڬ وَمَنْ دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا ۭ وَلِلّٰهِ عَلَى

در آنخانہ نشانہائے روشن است از انجملہ جائے ایستادن ابراہیم را ف۲ و ہر کہ در آید آنجا ایمن بود و حق خداست بر

در آنست نشانہائے روشن از آن جملہ ایستگاہ ابراہیم است و ہر کہ در آید آنجا باشد ایمن و مر خدا راست حق بر

النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا ۭ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ

مردمان حج خانہ کعبہ ہر کہ توانائی دارد رفتن بسوئے آن از جہت اسباب راہ و ہر کہ کافر شود پس ہر آئینہ خدا

مردم حج کردن خانہ ہر کہ تواند بسوی آن راہ یافتن و ہر کہ کافر شود پس ہر آئینہ خدا

غَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ۶ قُلْ يٰٓاَھْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ڰ وَاللّٰهُ

بے نیاز است از عالمہائے بگو اے اہل کتاب چرا کافر می شوید بآیات خدا و خدا

بے نیاز است از عالمیان بگو اے اہل کتاب چرا کافر می شوید بہ کلام خدا و خدا

شَهِيْدٌ عَلٰي مَا تَعْمَلُوْنَ ۷ قُلْ يٰٓاَھْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَصُدُّوْنَ عَنْ

حاضر است بر آنچہ می کنید بگوا اے اہل کتاب چرا باز می دارید از

گواہ است بہ آنچہ می کنید بگو اے اہل کتاب چرا باز می دارید مردم را از

سَبِيْلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُوْنَھَا عِوَجًا وَّاَنْتُمْ شُهَدَاۗءُ ۭ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ

راہ خدا کسے را کہ ایمان آورد می طلبید برائے آن راہ کجی ف۳ و شما باخبر اید و نیست خدا بے خبر

راہ خدا کسے را کہ ایمان آوردہ می طلبید برای آن کجی عیب و شما باخبر ید و نیست خدا بے خبر

عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ۸ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ تُطِيْعُوْا فَرِيْقًا مِّنَ الَّذِيْنَ

از آنچہ می کنید اے مسلمانان اگر فرمان برید گروہے را از اہل

از آنچہ می کنید اے مومنان اگر فرمان برید گروہے را از اہل

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یہود بر حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم طعن می کردند کہ شما دعوی ملت ابراہیم میکنید و آنچہ در خاندان ابراہیم نمی خوردند مانند گوشت شتر و شیر آن میخورید حق تعالے جواب داد کہ ہمہ چیز حلال بود پیش از نزول توریت الا گوشت و شیر شتر و تحریم گوشت و شیر شتر ملت ابراہیم نیست خاصہ بنی اسرائیل بود بسبب تحریم جد ایشان واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی نقشے کہ در سنگ ظاہر شدہ ۱۲ ف۳ یعنی مشتبہات می آرید تا نزد مردمان ظاہر شود کہ کج است ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۶۲

بی نیند و را اللہ یتوفی الانفس حین موتہا والتی لم تمت فی منامہا (زمر رکوع ۵) توفی نفس (قبض روح) دو نوع توضیح شدہ یکی موت دیگر خواب بر طبق این تقسیم توفی بر النفس وارد و قید "حین موتہا" بران افزودہ است و ازین واضح می شود کہ موت و توفی دو چیز جداگانہ می باشد اصل این است کہ قبض روح مدارج مختلف دارد یکہ درجہ آن در موت و درجۂ دیگران در نوم دیدہ می شود از قرآن کریم بری آید کہ کلمۂ "توفی" بر ہر دو اطلاق می شود و تخصیصی بہ موت ندارد ۱۲ بقیہ صفحہ ۶۴ پر

أُوتُوا الْكِتٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمٰنِكُمْ كٰفِرِينَ ﴿٩﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ
کتاب کافر گردانند شمارا بعد از اسلام شما و چگونه کافر شوید و
کتاب بازی گردانند شمارا، پس از ایمان تان کافران و چگونه کافری شوید حال آنکه شما کہ
تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيٰتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۗ وَمَن يَعْتَصِم بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِىَ
خوانده می شود بر شما آیات خدا و درمیان شما هست پیغامبر خدا و هر که چنگ استوار کرد بخدا پس هر آئینه راه نموده شد
خوانده می شود بر شما آیت های خدا و درمیان شما هست پیغمبر خدا و هر که چنگ افگند به (دین) خدا پس به تحقیق ره نموده شد
إِلٰى صِرٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠﴾ ع يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا
بسوئے راه راست اے مسلمانان بترسید از خدا حق ترسیدن از وے و
بسوئے راه راست اے مومنان بترسید از خدا حق ترسیدن ازوی و
تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١١﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا
نمیرید مگر مسلمان شده و چنگ زنید بر رسن خدا ف۱ جمع آمده و
نمیرید مگر مسلمان و چنگ افگنید بر رسن خدا همه شما و
تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ
پراگنده مشوید و یاد کنید نعمت خدا را که بر شما است چون بودید دشمن یک دیگر ف۲ پس الفت داد میان
پراگنده مشوید و یاد آرید نعمت خدا را که بر شما ست وقتی که بودید دشمنان پس الفت افگند میان
قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوٰنًا وَكُنتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ
دلهائے شما پس شدید به نعمت خدا برادر با یک دیگر و بودید بر کناره مغاکے از
دلهائے شما (پس) گشتید به نعمت خدا برادر و بودید بر کناره مغاکے از
النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٢﴾
آتش پس رہانید شمارا ازاں همچنین بیان می کند برائے شما نشانهائے خود را تا باشد که راه یابید ف۳
آتش پس نجات داد شمارا ازان همچنین بیان می کند خدا بشما آیات خویش را تا راه یابید
وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ
و باید که باشد از شما گروهے که بخوانند بسوئے نیکوکاری و بفرمایند بکار پسندیده و منع کنند
و باید که باشد از شما جماعتی که بخوانند بسوئے کار نیکو و بفرمایند بکار پسندیده و باز دارند
عَنِ الْمُنكَرِ ۚ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٣﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا
از ناپسندیده و آن گروه ایشانند رستگاران ف۴ و مباشید مانند کسانیکه پراگنده شدند
از ناپسند و آن گروه ایشانند رستگاران و مباشید مانند کسانیکه پراگنده شوند
وَاخْتَلَفُوا مِن بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۚ وَأُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾
و خلاف بایکدیگر کردند بعد از آنکه آمد بایشان حجت ها و آن گروه ایشانراست عذاب بزرگ ف۵
و اختلاف کردند بایکدگر پس از آنکه آمد بایشان احکام واضح و آن گروه مر ایشان راست عذاب بزرگ
يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم
آن روز که سفید شود یک پاره روئیها و سیاه گردد یکپاره روئیها اما آنانکه سیاه گشت روے ایشان بدیشان گفته شود آیا کافر شدید
روزیکه سفید شود بعضی روها و سیاه شود بعضی روها پس اما کسانیکه سیاه شده های شان بدیشان گفته می شود آیا کافر شدید
بَعْدَ إِيمٰنِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ
بعد از اسلام خویش پس بچشید عذاب بسبب کافر شدن خویش و اما آنانکه
بعد از ایمان تان پس بچشید عذاب را بعوض کافر شدن تان و اما کسانیکه
ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِى رَحْمَةِ اللّٰهِ ۖ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿١٦﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ
سفید شد روئیهائے ایشان پس در رحمت خدا باشند ایشان در انجا جاوید اند این آیات خدا است
سپید شد روهای شان پس در رحمت خدا اند ایشان دران جاوید اند این حکم خدا است

فتح الرحمٰن
ف۱ بدین خدا ۱۲ ف۲ یعنی اوس و خزرج و عرب مدینه و مینه و عرب و عجم بایکدیگر دشمنی داشتند ۱۲ ف۳ یعنی تفرق در اصول دین حرام است که جمعے معتزلی باشند و جمعے شیعه و علی هذا القیاس ۱۲ ف۴ یعنی واجب بالکفایه است که جمعے بامر معروف و نهی از منکر قیام نمایند ۱۲ ف۵ یعنی مانند یهود و نصاری مشوید که هفتاد و چند فرقه گشتند ۱۲

ع ۱۰

تفسیر عثمانی
بقیه صفحه ۶۳
"یتوفٰکم باللیل ویعلم ماجرحتم بالنهار" (انعام رکوع ۷) خداوند در روایت توفی را بر نوم اطلاق کرده حال آنکه قبض روح در نوم تکمیل نمی شود۔ بهذا اگر در آل عمران و مائده در روایت توفی بر قبض روح مع البدن اطلاق شده چه استحاله لازم می آید خصوصاً چون دیده شود که اطلاق کلمه توفی بر موت و نوم در قرآن آغاز شده زیرا مردم در عصر جاهلیت چون باین حقیقت آشنا نبودند که خدا هنگام موت و نوم چیزے را از انسان باز می گیرد استعمال کلمه توفی بر موت و نوم در آن ها شایع نبود برای
حتی افگندن بر حقیقت موت و نوم نخست قرآن کریم این کلمه را استعمال نموده است

نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَالَمِينَ ﴿٧﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي

می خوانیم آنرا بر تو براستی و نمی خواهد خدا ستم کردن بر مردمان و خدا راست آنچه

می خوانیم برتو براستی و نمی خواهد خدا ستم را به عالمیان و مر خدا راست آنچه

السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٨﴾ ع كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ

در آسمانهاست و آنچه در زمین است و بسوئے خدا بازگردانیده میشود همه کارها هستید شما بهترین امتے

در آسمان ها و آنچه در زمین است و به سوی خدا بازگردانیده میشود همه کارها هستید شما بهترین تمام امم

أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ

که بیرون آورده شد ف۱ برائے مردمان می فرمائید بکار پسندیده و منع می کنید از ناپسندیده و باور میدارید

که بیرون آورده شده برای مردم امر می کنید بکار پسندیده و نهی می کنید از کار ناپسند و ایمان می آرید

بِاللَّهِ ۗ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم ۚ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَ

خدا را و اگر ایمان می آوردند اهل کتاب هر آئینه بهتر بودے ایشان را بعضے از ایشان مسلمانند و

به خدا و اگر ایمان می آورد اهل کتاب هر آئینه بهتر بود به ایشان بعضی از ایشان مسلمانند و

أَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١﴾ لَن يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ۖ وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ

اکثر ایشان بدکاراند هرگز زیان نه رسانند بشما مگر اندک رنجے ف۲ و اگر کارزار کنند با شما پشت

بیشترشان نافرمان اند هرگز زیان نمی رسانند شما را مگر رنجانیدن زبانی و اگر جنگ کنند با شما می گردانند

الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿٢﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا

بسوئے شما کنند ف۳ باز نصرت داده نشوند زده شد برایشان خواری هرجا که یافته شوند مگر

بشما پشت هارا باز نصرت داده نمی شوند زده شده برایشان خواری هرجا که یافته شوند مگر

بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ

بدست آویزی از خدا و بدست آویزی از مردمان ف۴ و باز گشتند بخشمے از خدا و زده شد

بدستاویزی از خدا و دستاویزی از مردم ف۵ و بازگشتند به خشمی از خدا و لازم شد

عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ

برایشان ناداری این بسبب آنست که کافر مے بودند بآیات خدا و می کشتند

برایشان بے نوائی این به آن واسطه است که هر آئینه ایشان انکار می کردند به آیت های خدا و می کشتند

الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٣﴾ لَيْسُوا

پیغامبران را بناحق این بسبب گناه کردن ایشانست و بسبب آنکه از حد می گذشتند نیستند همه

پیغمبران را بناحق این به آن سبب بود که نافرمانی کردند و از حد گذشتند همه برابر نیستند

سَوَاءً ۗ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَ

برابر از اهل کتاب گروهے هست ایستاده ف۵ می خوانند آیات خدا را در اوقات شب و

از اهل کتاب گروهی است ایستاده براه راست می خوانند آیت های خدا را اوقات شب و

هُمْ يَسْجُدُونَ ﴿٤﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

ایشان سجده می کنند ف۶ باور می دارند خدا را و روز قیامت را و میفرمایند بکار پسندیده

ایشان سجده می کنند ایمان دارند بخدا و روز قیامت و امر می کنند بکار پسندیده

وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥﴾

و منع می کنند از ناپسندیده و شتابی می کنند در نیکی ها و ایشان از شائسته کاراند

و نهی می کنند از ناپسندیده و می شتابند در نیکی ها و آن گروه از شایستگانند

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ

و آنچه کنند از نیکی پس ناقدرشناسی کرده نشود بایشان به نسبت آن عمل و خدا داناست به پرهیزگاران هر آئینه کسانیکه

و آنچه کنند از خیر پس هرگز قدرناشناسی نمی شود و خدا داناست به پرهیزگاران هر آئینه آنانکه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مقرر کرده شد ۱۲ ف۲ یعنی بسبب زبان درازی ۱۲ ف۳ یعنی بگریزند ۱۲ ف۴ یعنی بگیر بعهد ذمه ۱۲ ف۵ یعنی راست کرده ۱۲ ف۶ یعنی آنانکه از ایشان مسلمان شده اند مانند عبدالله ابن سلام ۱۲

ع ۸ / ۲ / ۱۱

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۶۰

وحق آنست که مانند نوم و موت در مواقع نادره اخذ روح مع البدن را نیز استعمال می نماید بهر حال در این آیت باتفاق جمهور مراد از "توفی" موت نیست و به اصلاح روایات از ابن عباس منقولست که مسیح زنده بر آسمان برداشته شده کما فی روح المعانی وغیره از هیچ سلف و خلفی منقول نیست که از رفع و نزول مسیح انکار کرده باشند بلکه در تلخیص الحبیر حافظ ابن حجر در این باره اجماع را نقل می کند و ابن کثیر وغیره احادیث نزول را متواتر گفته اند و در اکمال اکمال المعلم از امام مالک تصریحاً این مسئله نقل شده - از معجزات مسیح علاوه بر حکمت های دیگر مناسبت خاصی با رفع الی السماء پیدا می شود مسیح خود در اول یکنوع تنبیه فرمود که چون مجسمه خاکی به دمیدن من بحکم پروردگار مرغی میشود و به پرواز می آید آنکه خدا به وی

روح الله اعلان کرده و از نفخ روح القدس پدید آمده آیا ممکن نیست که بحکم خدا آسمان برده شود کسیکه شناس دست وی به دو لفظ و بحکم الٰهی کور دابرص شفا می یابد و مرده زنده میشود ...

كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ

کافر شدند دفع نکند از ایشان　مال ایشان　و اولاد ایشان از عذاب خدا چیزی را و ایشانند

کافرند هرگز بکار نیاید (دفع نکند) از ایشان مال های شان و نه فرزندان شان از عذاب خدا چیزی را و آن گروه

أَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۷﴾ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَٰذِهِ الْحَيَاةِ

باشندگان دوزخ ایشان آنجا جاوید ند　صفت آنچه خرچ می کنند درین زندگانی

باشندگان آتش ند ایشان دران جاوید ند　صفت آنچه خرچ می کنند　دراین زندگانی

الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ

دنیا مانند صفت بادیست که دران سرما سخت است برسید زراعت گروهی را که ستم کردند بر خویشتن پس نابود ساخت آن را

دنیا مانند بادیست که باشد دران سرمای سخت رسید کشت قومی را که ستم کردند بر خویشتن پس نابود ساخت آن را

وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۸﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

وستم نکرد برایشان خدا و لیکن بر خویشتن ستم می کردند ف۱　اے مسلمانان دوست پنهانے

وستم نکرد برایشان خدا ولیکن بر خویشتن ستم می کنند　اے مومنان مگیرید کسے را

بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ

مگیرید　از غیر خویش ف۲ تقصیر نمی کنند به نسبت شما در فتنه انگیزی دوست داشتند رنج شما را هر آئینه ظاهر شد دشمنی

دوست نهانے غیر از خود ها کوتاهی نمی کنند در خرابی شما دوست دارند رنج شما را به تحقیق آشکار اشده دشمنی

مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِنْ

از دهان ایشان　و آنچه پنهان کرده است سینه ایشان سخت تر است هر آئینه بیان کردیم برای شما نشانها اگر

از دهان های شان　و آنچه پنهان کرده است سینه های شان کلان تر است به تحقیق بیان کردیم بشما نشانها را اگر

كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۹﴾ هَا أَنْتُمْ أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ

دانا هستید آگاه شوید شما　اے قوم که دوست می دارید ایشان را و ایشان دوست نمی دارند شما را و ایمان می آرید

شما عاقل هستید آگاه شوید شما ای مردم دوست می دارید ایشان را و ایشان دوست نمی دارند و ایمان دارید شما

بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ

بهمه کتاب الٰهی و ایشان چون ملاقات کنند با شما گویند ایمان آوردیم و چون　تنها بشوند　بگزند بر شما

به همه کتاب ها و چون ملاقات کنند با شما گویند ایمان آوردیم ۱۲ و چون تنها شوند　میگزند　بر شما

الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ

انگشتان خود را از خشم　بگو بمیرید بسبب خشم خویش هر آئینه خدا دانا است بآنچه در

انگشتان خود را از خشم　بگو بمیرید به خشم خود هر آئینه الله نیک داناست　به آنچه

الصُّدُورِ ﴿۱۰﴾ إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ

سینه هاست　اگر برسد بشما نعمت　ناخوش کند ایشان را　و اگر برسد بشما سختے

در سینه هاست　اگر برسد بشما بهبودی ناخوش کند ایشان را　و اگر برسد بشما　بدی

يَفْرَحُوا بِهَا ۖ وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا ۗ

خوش دل شوند بآن　و اگر شکیب کنید و پرهیزگاری نمائید هیچ زیان نرساند بشما مکر ایشان

خوش شوند به آن　و اگر صبر کنید و پرهیز کنید زیان نمی رساند بشما مکر شان　هیچ چیز

إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿۱۱﴾ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ

هر آئینه خدا بآنچه می کنند در گیرنده است ف۳　و یاد کن آنگاه که بیگاه بیرون آمدی از میان اهل خانه خود مے نشاندی

هر آئینه خدا به آنچه می کنند ـ بر گیرنده است　و آنگاه که صبح بیرون آمدی از منزل خود　مهیا می کردی

الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱﴾ إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ

مسلمانان را در جای ها　برای جنگ و خدا شنوا دانا است　آنگاه که خواستند دو فرقه

مسلمانان را جایها　برای جنگ و خدا نیک شنوا داناست آنگاه که قصد نمودند دو طائفه

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل آنست که صدقات ایشان حبطاً شود ۱۲ ف۲ یعنی از غیر مسلمانان ۱۲ ف۳ در غزوه احد اہل نفاق میل کردند با آنکه در شهر متحصن شوند و اصحاب خواستند که بیرون آمده جنگ کنند بعد از آنکه هزیمت واقع شد منافقان این را محل طعن گرفتند و وقت حرب حضرت پیغامبر یک جماعت را مقید ساخت که ازینجا مجنبند چون آثار فتح ظاهر شدن گرفت آن جماعت در پے غارت افتادند و عصیان پیغمبر کردند بشومی این عصیان هزیمت بر مسلمان افتاد و همه فرار کردند الا ما شاء الله و دیو لا خبر شهادت حضرت پیغامبر شایع شد منافقان قصه ها تمنا کردند پس در جواب طعن منافقان و عتاب خلاف امر کنندگان و تشنیع بیوفایان حق سبحانه نازل کرد ۱۲ تفسیر شاهی

ع ۱۵ یعنی حرف بجا که شما ام از دوستی آنها بپرهیزید و آنها دوست شما نی بلکه دشمنان هیچ کن شما می باشند ۱۲ طرفه این است که شما تمام کتب آسمانی را به هر قوم و هر زمانه و هر پیغمبری که فرود آمده باشند قبول دارید و بر آنها که خدا السامی بنام داد توضیح کرم علی النعیان و بر آنها نه امهای شان را توضیح نداده علی الاجمال ایمان دارید بر خلاف ایشان مردم کتاب دیگر پیغمبر شما را می پذیرند بلکه بر کتب خاصیت تیر می رسانند ایمان نمی آرند ازین ۲۲

مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۲﴾

از شما که بزدلی کنند و خدا کارساز ایشان بود ، بر خدا باید که توکل کنند مسلمانان و

از شما که بزدل شوند ، خدا مددگار ایشان بود و خاص بر خدا (پس) باید توکل کنند مومنان

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ

و بر آئینه خدا فتح داد شما را روز بدر و شما خوار بودید پس بترسید از خدا تا بود که

به تحقیق مدد کرده است به شما الله به جنگ بدر و شما کمزور بودید پس بترسید از خدا تا شما

تَشْكُرُونَ ﴿۳﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم

شکر کنید چون می گفتی مسلمانان را آیا کفایت نخواهد کرد شما را که امداد کند پروردگار شما

شکر کنید چون می گفتی به مسلمانان آیا کفایت نمی کند شما را که مدد کند شما را پروردگار شما

بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿۴﴾ بَلَىٰ ۚ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا

به سه هزار کس از فرشتگان فرود آورده شده بلی اگر صبر کنید و پرهیزگاری نمائید و

به سه هزار از فرشتگان فرود آورده شدگان بلی البته اگر صبر کنید و پرهیز کنید و بیایند

وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ

بیایند کافران بسوی شما باین جوش خود امداد کند شما را پروردگار شما به پنج هزار کس از فرشتگان

بر شما همین دم (از جوش شان) مدد می کند شما را پروردگار شما به پنج هزار از فرشتگان

مُسَوِّمِينَ ﴿۵﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ ۗ

نشانمند کرده و نساخت خدا تعالی این مدد را مگر برای مژده دادن شما و برای آنکه آرام گیرد دل شما بآن

نشان دار و نگردانید این مدد را خدا مگر مژده برای شما و تا اطمینان یابد دل های شما به آن

وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿۶﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ

و نیست فتح مگر از نزدیک خدا غالب استوار کار چنین کرد تا هلاک کند طایفه را از

و نیست مدد مگر از نزد خدا غالب با حکمت تا هلاک کند طایفه از

الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿۷﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ

کافران یا مغلوب سازد ایشان را پس بازگردند نامراد نارسیده نیست ترا ازین کار

کافران را یا ذلیل کند ایشان را پس بگردند نامراد شدگان نیست ترا اختیاری

شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿۸﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي

چیزے یا بمهربانی باز گردد بر ایشان یا عذاب کند ایشان را زیرا که ایشان ستمگارند و خدا راست آنچه در

(از کار چیزی) تا خدا قبول کند توبه ایشان را یا عذاب کند ایشان را (پس) هر آئینه ایشانند ستمگاران و مر خدا راست آنچه در

السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ

آسمانهاست و آنچه در زمین است می آمرزد هر کرا خواهد

آسمانهاست و آنچه در زمین است می آمرزد هر کرا خواهد و عذاب می کند هر کرا خواهد

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۹﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا

و عذاب می کند هر کرا خواهد و خدا آمرزنده مهربان است اے مسلمانان مخورید سود را دو چندان

و خدا آمرزنده مهربانست اے مومنان مخورید سود ع۵ دو چند

مُّضَاعَفَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۱۰﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي

تو بر تو و بترسید از خدا تا باشد که رستگار شوید و پناه گیرید از آن آتش که

بر دو چند و بترسید از خدا تا بهبودی یابید (کامیاب شوید) و بپرهیزید از آتشیکه

أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿۱۱﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۲﴾

آماده کرده شده است برای کافران و فرمان برید خدا را و پیغامبر را تا باشد که بر شما مهربانی کرده شود

آماده کرده شده برای کافران و فرمان برید خدا را و پیغمبر را تا بر شما رحم شود

(۱) حرکات منافقان بیهوده و بسیار و خلل داشت سپس خدا وند مسلمانان را متنبه ساخت که معاملات دلداده سود بخورند ... که ملحق شما با آن ...

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنی سلمه و بنی حارثه که داعیه فرار بخاطر ایشان گذشته بود و باز خدا انتخاب ایشان را از عیب محفوظ داشت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در تذکار جنگ احد ذکر حرمت سود ظاهراً تعلقی ندارد اما شاید ازین جهت مناسبت داشته باشد که در آیه ها از جهت طائفتان منکم ان تفشلا پیشتر از نامردی و بزدلی در هنگام جهاد ذکر شده بود و خوردن سود هم و علت الربع نامردی می آرد اول خوردن مال حرام از توفیق طاعت میکاهد و بزرگ ترین طاعات جهاد است ثانیاً خوردن سود بکمال بخل دلالت دارد زیرا سود خور میخواهد مالی را که داده بهره باز ستاند و ضمناً اگر دیگری از آن مال کار گرفته آنرا نیز رایگان نگذارد و عوض آنرا علیحده حصول کند پس کسیکه در مال این قدر بخیل باشد که نتواند از آن برای ۱۳ خدا بقدر ذره همدردی کند در راه خدا چگونه سر خواهد داد - ابوحیان می نویسد تا این وقت با یهود و غیره معاملات سود مسلمانان جریان داشت ازین جهت قطع علایق به آن ها مشکل می نمود چون قبل حکم لا تتخذوا بطانة صادر شده بود و در قصه ... خواهد ...

وَسَارِعُوٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَ

و بشتابید بسوی آمرزش از پروردگار خویش و بسوی بهشتی که پهنائی او مانند آسمانها و

و بشتابید بسوی آمرزش از پروردگارتان و بهشتی که پهنائی ایش آسمانها و

الْاَرْضُ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِيْنَ ۙ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ

زمین است آماده کرده شده است برای پرهیزگاران آنانکه خرج می کنند در آسایش و سختی

زمین است آماده شده است برای پرهیزگارانی که خرج می کنند در آسایش و سختی

وَالْكٰظِمِيْنَ الْغَيْظَ وَالْعَافِيْنَ عَنِ النَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ۚ

و فرو خورندگان خشم و عفو کنندگان تقصیر از مردمان و خدا دوست می دارد نیکوکاران را

و فرو خورندگان خشم و عفو کنندگان تقصیر از مردم و خدا دوست می دارد نیکوکاران را

وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوْا

و آنانکه چون کار زشت کنند یا ستم کنند بر خود یاد کنند خدا را پس آمرزش خواهند

و آن مردم که چون کنند کار زشت یا ستم کنند بر خودشان یاد کنند خدا را (پس) طلب آمرزش کنند

لِذُنُوْبِهِمْ ۪ وَمَنْ يَّغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اللّٰهُ ۪۫ وَلَمْ يُصِرُّوْا عَلٰى مَا

برای گناهان خود و کیست که بیامرزد گناهان را مگر خدا و پیوسته نباشند بر آنچه

برای گناهان خویش و کیست که بیامرزد گناهان را مگر خدا و اصرار نکنند بر آنچه

فَعَلُوْا وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ۝ اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ مَّغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَ

دانسته آن گروه پاداش ایشان آمرزش است از پروردگار ایشان و

کردند و ایشان می دانند خاص این مردم پاداش شان آمرزش است از پروردگارشان و

جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ وَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ۝

بوستانهائی که میرود زیر آن جویهائی جاویدان در آنجا و نیک است اجر طاعت کنندگان

بوستانهاست جاریست از زیر آن جویها جاویدانند در آن باغها و چه خوب است اجر عمل کنندگان

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ ۙ فَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ

هر آینه گزشته است پیش از شما واقعه های پس سیر کنید در زمین و ببینید چگونه

به تحقیق گذشته است پیش از شما واقعات پس بگردید در زمین پس ببینید چگونه شد

كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ۝ هٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَّ

بود آخر کار دروغ دارندگان این واضح کردن است برای مردمان و راه نمودن و

(بود) عاقبت مکذبان این بیان است برای مردم و هدایت

مَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝ وَلَا تَهِنُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ

پند دادن برای پرهیزگاران و سست مشوید و اندوهناک مباشید و شمائید غالب اگر

نصیحت است برای ترسندگان و سست مشوید و اندوهناک مباشید و شما غالبید اگر

كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝ اِنْ يَّمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهٗ ؕ

مسلمان هستید اگر برسد به شما زخمی پس رسیده است جماعه کافران را زخمی مانند آن

هستید ایمان داران ع۹ اگر برسد بشما زخمی (پس) به تحقیق رسیده کافران را زخم مانند آن

وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

و این حادثه های میگردانیم آن را در میان مردمان برای فوائد بسیار و تا متمیز سازد و خدا مومنان را و

و این روزها می گردانیم آن را میان مردم و تا معلوم کند (متمیز گرداند) خدا کسانی را که ایمان آوردند و

يَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَآءَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ۝ وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ

شهید گرداند بعضی را از شما و خدا دوست نمی دارد ستمکاران را و تا کامل عیار کند

بگیرد از شما شهیدان و خدا دوست ندارد ستمکاران را و برای آنکه پاک و صاف کرداند خدا

فتح الرحمٰن

ف یعنی در بدر ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ این آیات راجع به غزوهٔ احد فرود آمده آنجاه که مجاهدان اسلام از جراحات خسته شده بودند آنجاه که نعش جنگجویان نامور شان روی بروی آنها مثله شده افتاده بود و شقاوت پیشه گان بدبخت خود پیغمبر را نیز مجروح گردانیده بودند و ظاهراً هرگونه اسباب تربیت بنظر میامد در هجوم این شدید و یأس ندای خدا متعال شنیده که "ولا تهنوا ولا تحزنوا وانتم الاعلون ان کنتم مؤمنین" به بینید از شدائد برهان نشوید و در مقابل دشمنان خدا سستی و نامردی را بخویش راه مدهید شیوهٔ مومنان نیست که در حوادث و مصائب مغموم نشینند امروز نیز شما معزز و سربلندید که در راه حمایت حق متحمل رنج و تکلیف میشوید و در انجام کار نیز یقیناً فتح از شماست و شما فیروز می شوید اگر بر ایمان و ایقان استوار باشید و به پیمان خدا اعتماد کامل داشته از اطاعت پیغمبر و جهاد فی سبیل الله قدم باز نگذارید آن ندای الهی دل های شکسته را پیوند نمود و در اجسام پژمرده زندگانی تازه بخشید آخر نتیجه این شد که کفاری که ظاهراً ظفر یافته بودند کمانجوانی مجاهدین مجروح تاب آورده نتوانستند و سرافکنده از میدان گریختند ۱۲.

الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا

مسلمانان را ف و نابود سازد کافران را آیا گمان کردید که در آیید به بهشت و هنوز

مومنان را و محو گرداند کافران را آیا گمان دارید که داخل شوید در بهشت و هنوز

يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ

تمیز نا کرده است خدا مجاهدانرا از شما و پیش از انکه جدا کنید صابران را و هر آئینه شما

متمیز نکرده است خدا مجاهدان را از شما و متمیز نکرده است صابران را و به تحقیق شما

تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

آرزو می کردید مرگ را ف۲ پیش از انکه ملاقات آن کنید پس معاینه کردید آن را و شما می نگریستید

تمنا می کردید مرگ را پیش از انکه ملاقات کنید آن را پس به تحقیق دیدید آنرا و شما انتظار می بردید

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ

و نیست محمد مگر پیغمبر هر آئینه گذشته اند پیش از وی پیغامبران آیا اگر بمیرد

و نیست محمد مگر پیغمبر (هر آئینه) گذشته پیش از وی پیغمبران آیا اگر بمیرد

أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ

یا کشته شود برگردید بر پاشنهای خود ف۳ و هر که برگردد بر پاشنهای خود پس هیچ زیان نرساند

یا کشته شود بازمی گردید بر پاشنه های تان و هر که باز گردد بر پاشنه های خود پس هرگز ضرر نمی رساند

اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ

خدا را و خدا ثواب خواهد داد شکر گزاران را و نیست هیچ شخصے را که بمیرد

خدا چیزی و زود جزا می دهد خدا شکر گذاران را و نیست هیچ نفس را که بمیرد

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا ۗ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ

الا باراده خدا نوشته شده است مقید بقید وقت و هر که خواهد جزاے دنیا بدهیمش از ثواب دنیا و هر که

مگر بحکم خدا نوشته شده یک وقت مقرر ع۵ و هر که بخواهد عوض دنیا را میدهیمش ازان و هر که

يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا ۚ وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ

خواهد جزای آخرت بدهیمش از ثواب آخرت و نزدیک است که جزا دهیم شکر گزاران را و بسا

بخواهد ثواب آخرت را میدهیمش ازان و زود می دهیم ثواب شکر گذاران را و بسا

نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ

پیغامبر که قتال کردند با کفار همراه او خدا پرستان بسیار پس سستی نه کردند بسبب مصیبتے که ایشان را رسید در راه

از پیغمبر که قتال کردند با کفار همراه او خدا پرستان بسیار (پس) سستی نکردند به سبب مصیبتے که رسید به ایشان در راه

اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾

خدا و ناتوانی نکردند و بیچارگی نه نمودند و خدا دوست می دارد صابران را

خدا و ضعیف نگشتند و فروتنی نکردند و خدا دوست می دارد صبر کنندگان را ع۵

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا

و نبود سخن این خدا پرستان بجز آنانکه گفتند اے پروردگار ما بیامرز ما را گناهان ما و از حد گذشتن ما

و نبود سخن این خدا پرستان مگر اینکه گفتند ای پروردگار ما بیامرز به ما گناهان ما را و از حد گذشتن ما را

فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾

در کار خود و استوار بکن پایهاے ما را و نصرت ده ما را بر قوم کافران

در کار ما و استوار دار پاهای ما را و نصرت ده ما را بر قوم کافران

فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ

پس عطا کرد خدا ایشان را جزاے نیک در دنیا و جزای نیک در آخرت و خدا دوست می دارد

پس داد ایشان را خدا ثواب دنیا و نیکو ثواب در آخرت و خدا دوست می دارد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ذنوب ایشان را محو کند ۱۲ ف۲ یعنی شهادت را ۱۲ ف۳ یعنی مرتد شوید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون هیچکس نمی تواند جز بفرمان الہی بمیرد اگرچه همه اسباب مرگ فراهم آمده باشد و وقت مقدر عتما مرگ فرا میرسد خواه به علت بیماری باشد یا قتل یا علتی دیگر باید متوکلین علی الله از آن در وحشت و هراس نیفتند و به شنیدن مرگ بزرگان یا خردان سترلزل و مایوس نگردند ع۵ پیش از شما بسیار مردم خدا پرست با پیغمبران اتفاق نمودند و با کافران به قتال برداختند و متحمل چندین رنج و مصیبت گردیدند اما ازین شدائد و رنجها در ارادت شان وهن و در همت شان فتوری پدید نیامد اظهار ضعف و ناتوانی نکردند و در مقابل دشمن سر فرود نیاوردند. خدا بطور خاص محبت می ورزد با کسانی که ثابت قدم و شکیبا باشند باین وسیله مسلمانانی که در احد ضعف و سستی نشان داده بودند تنبیه و عرق حمیت و غیرت شان را تحریک نمود حتی بعضی ازان با اظهار کرده بودند که کسے را میان جی ساخته از ابوسفیان امان طلبیده شود مطلب

این است که چون خدا پرستان و فدا کاران امم سابق هنگام مصائب و شدائد صبر و استقلال خویشتن بدرایا ثبات رسانیدند این امت که خیر الامم می باشند باید بیشتر و عالی تر

[illegible]

فِىٓ اَنْفُسِهِمْ مَّا لَا يُبْدُوْنَ لَكَ ؕ يَقُوْلُوْنَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَىْءٌ

در دل خویشتن آنچه آشکارا نمی کنند برائے تو می گویند اگر بودے مارا ازین کار چیزے

در دل های خویش آنچه را آشکارا نمی نماید بتو می گویند اگر می بود بما از این کار چیزی

مَّا قُتِلْنَا هٰهُنَا ؕ قُلْ لَّوْ كُنْتُمْ فِىْ بُيُوْتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِيْنَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ

کشته نمی شدیم درینجا بگو اگر می بودید در خانهائے خویش هر آئینه بیرون می آمدند کسانیکه مقدر شده است برایشان

کشته نمی شدیم در این جا بگو اگر می بودید در خانه های خویش هر آئینه بیرون می آمدند کسانی که مقدر شده برایشان

الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ ۚ وَلِيَبْتَلِىَ اللّٰهُ مَا فِىْ صُدُوْرِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ

کشته شدن بسوئے کشتنگاه خویش و تا بازماید خدا آنچه در سینه شما است و تا کامل عیار سازد

کشته شدن بسوی کشتنگاه های خویش و تا بیازماید خدا آنچه در سینه های تانست و تا خالص گرداند

مَا فِىْ قُلُوْبِكُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۞ اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا

آنچه در دل شما است و خدا دانا است بآنچه در سینه ها است هر آئینه کسانیکه رو گردانیدند

آنچه در دل های تان است و خدا داناست به آنچه در سینه هاست ع۵ هر آئینه کسانیکه رو گردانیدند

مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۙ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوْا

از شما روزے که بهم آمدند هردو جماعه ف۲ جزاین نیست که لغزانید ایشان را شیطان بشومی بعض آنچه کردند

از شما روزی که روبرو آوردند دو فوج جز این نیست که لغزانید ایشان را شیطان به شومی بعضی آنچه کردند

وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ۞ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

و هر آئینه عفو کرد خدا از ایشان هر آئینه خدا آمرزنده بردبار است ای مومنان

و به تحقیق عفو کرد خدا از ایشان هر آئینه خدا آمرزنده بردبار است ای مومنان

لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوْا فِى الْاَرْضِ

مباشید مانند آنانکه کافر شدند و گفتند در حق برادران خویش وقتیکه سفر کنند در زمین

مشوید مانند کسانیکه کافر شدند و گفتند در حق برادران خویش وقتی که سفر کنند در زمین

اَوْ كَانُوْا غُزًّى لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا مَا مَاتُوْا وَمَا قُتِلُوْا ۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ

یا باشند بجهاد بیرون آمده ف۳ اگر می بودند نزدیک ما نمی مردند و کشته نمی شدند تا گرداند خدا

یا باشند غازیان اگر می بودند نزد ما نه می مردند و نه کشته می شدند تا گرداند خدا

ذٰلِكَ حَسْرَةً فِىْ قُلُوْبِهِمْ ؕ وَاللّٰهُ يُحْىٖ وَيُمِيْتُ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

این سخن را پیچ در دل ایشان و خدا زنده می کند و می میراند و خدا بآنچه می کنید

این سخن را افسوس در دل های شان و خدا زنده می گرداند و می میراند و خدا به آنچه می کنید

بَصِيْرٌ ۞ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَ

بیناست و اگر کشته شدید در راه خدا یا مردید هر آئینه آمرزش از خدا و

بیناست و اگر کشته شدید در راه خدا یا مردید هر آئینه آمرزشی از خدا و

رَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ۞ وَلَئِنْ مُّتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ

بخشائشے بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر مردید یا کشته شدید البته بسوئے خدا

بخشایشی بهتر است از آنچه جمع می کنند و اگر مردید یا کشته شدید البته بسوی خدا

تُحْشَرُوْنَ ۞ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ ۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيْظَ

برانگیخته خواهید شد پس به سبب مهربانی از خدا نرم شدی برائے ایشان و اگر می شدی درشت خو سخت

برانگیخته خواهید شد پس به سبب رحمتی که از جانب خداست نرم دل شدی برایشان و اگر می بودی تند خو سخت

الْقَلْبِ لَانْفَضُّوْا مِنْ حَوْلِكَ ۪ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ

دل پراگنده می شدند از حوالی تو پس در گذر از ایشان و آمرزش خواه برائے ایشان

دل هر آئینه پراگنده می شدند از پیرامون تو پس در گذر از ایشان و آمرزش خواه بایشان

در یابنده برای آینده دل های شان از وسوسه و ضعف پاک باشد نفاق طبهای منافقان آشکار شود و مردم بخوبی خبث باطن آنها را بدانند ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ و این گفتار برائے آن کرده شد که در علم الٰهی مقدر بود ۱۲ ف۲ یعنی کافران و مسلمانان ۱۲ ف۳ یعنی چون بمیرند درین حالت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ این طعن و تشنیع یا حسرت و افسوس چیزی بار نمی آرد آنچه را خدا در باب اجل و محل مرگ و سبب و وقت آن نگاشته و مقدر کرده است هرگز تغیر نمی کند و حتماً بوقوع می یابد اگر شما درون خانه های خویش محصور می نشستید و بالفرض رای شما عملی میشد بازهم کسانیکه قتل آنها در مواضع نزدیک احد مقدر بود حتماً به طلبی از مساکن و اطراف و برای همه میر مقدر و در جهان موضع کشته می شدند این موهبت الٰهی است که در آنجا که قتل آنها مقدر بود در راه خدا به منتهای دلاوری و خوشی بشهادت رسیدند حسرت و تأسف برای چیست. کار پاکان را قیاس از خود مگیر.

ع۶ خدا به سازد دل های شما آنچه هست و هیچ حالی از هیچ کسی در حضرت وی مخفی نیست مقصد این بود در معاملت امتحان وی د کند تا هرچه در قلوب شماست برون تراود و درکوره امتحان خالص از مغشوش متمایز گردد مخلصان مسلم موفقیت خویش را

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۚ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

و مشورت کن با ایشان در این کار پس آنگاه که قصد محکم کردی پس اعتماد کن بر خدا هر آئینه خدا دوست می دارد

و مشوره کن با ایشان در کار (پس) چون عزم کردی (پس) توکل کن بر خدا هر آئینه خدا دوست می دارد

الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿۴﴾ إِن يَنصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ

توکل کنندگان را اگر نصرت دهد شما را خدا هیچکس غالب نیست بر شما و اگر بے پروائی بگزارد شما را

توکل کنندگان را اگر نصرت دهد شما را خدا پس هیچکس غالب نیست بر شما و اگر مدد نکند شما را

فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

پس کیست که نصرت دهد شما را بعد از وے و بر خدا باید که توکل کنند

پس کیست آنکه مدد دهد شما را بعد از آن و بر خدا باید توکل کنند

الْمُؤْمِنُونَ ﴿۵﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَغُلَّ ۚ وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ

مسلمانان و هرگز خیانت از نبی نمی آید و هر که خیانت کند خواهد آورد آنچیز را که خیانت او کرده است

مسلمانان و نیست کار پیغمبر را که پنهان دارد چیزے را و هر که پنهان دارد می آرد آنچیز را پنهان داشته

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۶﴾ أَفَمَنِ

بروز قیامت باز پس تمام داده شود هر شخصے را جزاء آنچه کرده است و ایشان ستم کرده نشوند آیا آنکه

روز قیامت باز تمام داده شود هر کسے را آنچه کسب کرده است و ایشان ستم کرده نشوند آیا هر که

اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَن بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۷﴾

در پے خوشنودی خدا رفته می باشد مانند کسیکه بازگشت بخشم خدا و جایگاه او دوزخ است و بد جایست

پیروی کرد خوشنودی خدا را می باشد مانند کسیکه باز گردد بخشم خدا و جایگاه او دوزخ است و بد جاء است

هُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى

ایشان بر مراتب اند نزدیک خدا و خدا بیناست بآنچه می کنند هر آئینه نعمت فراوان داد خدا بر

مردم درجه های مختلف دارند نزد خدا و خدا بیناست بر آنچه می کنند تحقیق احسان کرد خدا بر

الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ

مومنان آنگاه که فرستاد در میان ایشان پیغمبرے از قوم ایشان میخواند بر ایشان آیات خدا و

ایمان داران آنگاه که فرستاد در ایشان پیغمبرے از خود شان ع۹ می خواند بر ایشان آیت های خدا را و

يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي

پاک می سازد ایشان را و می آموزد ایشان را کتاب و علم و هر آئینه بودند پیش از این در

پاک می کند ایشان را از شرک وغیره و می آموزد ایشان را کتاب و فن سودمند و هر آئینه بودند از پیش در

ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۹﴾ أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُم

گمراهی آشکارا آیا چون رسید بشما مصیبتے که بدست آورده بودید دو چند از آن گفتید

گمراهی آشکارا آیا وقتی که رسید بشما رنجی به تحقیق رسانیده بودید دو چند آن می گوئید

أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۰﴾

از کجا آمد این مصیبت بگو که آن از نزدیک نفوس شما است هر آئینه خدا بر همه چیز توانا است

از کجا آمد این بگو این مصیبت که بشما رسیده از طرف خود شماست هر آئینه خدا بر هر چیز توانا ست

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۱﴾

و آنچه رسید بشما روز یکه بهم آمدند دو گروه پس باراده خدا بود و تا متمیز سازد مومنان را

و آنچه رسید بشما روزی که بهم آمدند دو گروه پس به حکم خداست و برای آنکه متمیز سازد مومنان را

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

و تا متمیز سازد آنانرا که منافق شدند و گفته شد ایشان را بیائید جنگ کنید در راه خدا

و برای آنکه متمیز سازد کسانی را که منافق بودند و گفته شد با ایشان که بیائید بجنگید در راه خدا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بر سر برده شد

ف۲ مترجم گوید چون حضرت صلی الله علیه وسلم متصرف بودند در غنیمت این آیت نازل شد تا کسے گمان خیانت نکند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۹ از جنس و قوم آنها کسے را پیغمبر گردانیده که به آسانی می توانند به پهلوی وے نشینند و با او مکالمه کنند و زبان او را بفهمند و از انوار و برکات او هر نوع استفاده نمایند آنها از جمیع احوال و اخلاق و سوانح حیات امانت و دیانت و خداترسی و پرهیزگاری او بخوبی آگاه می باشند چون ظهور معجزات را در یکی از رجال قوم و خاندان خود مشاهده می کنند البته آن را بسهولت یقین حاصل می شود بالفرض اگر کدام فرشته یا جن به پیغمبری مبعوث می گردید و معجزاتی از وی دیده میشد ممکن بود که در دل شان می گذشت که چون او مخلوق جداگانه بود و از جنس بشر نیست شاید این خوارق مخصوص صورت نوعیه و طبیعت ملکیه یا جنیه او باشد و عجز ما در مقابل او دلیل نبوت وی شده نمی تواند بهر حال مومنان باید این را احسان خدا بدانند که پیغمبری بر آنان فرستاده که

بدون زحمت از صحبت حضرتش مستفید شده می توانند با وجود یکه پیغمبر است و بعالی ترین معزز ترین مقامات نایل و سرفراز میباشد بکمال مهربانی و دلسوزی با آنها آمیزش و ارتباط دارد صلی الله علیه وسلم

أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّاتَّبَعْنَاكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ

یا دفع کنید کافران را گفتند اگر می دانستیم جنگ کردن را هر آئینه پیروی می نمودیم شما را ایشان بسوی کفر آن روز

دفع کنید دشمن را گفتند اگر بدانیم جنگ را البته پیروی کنیم شما را ایشان مردم به کفر آن روز

أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ

نزدیک تر بودند به نسبت ایشان بجانب ایمان می گویند بزبان خویش آنچه نیست در دل ایشان

نزدیک تر بودند از ایشان بجانب ایمان می گویند بدهن های خویش آنچه نیست در دل های شان

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا

و خدا دانا تر است بآنچه می پوشند آنانکه خود از جنگ باز نشسته گفتند در حق برادران خویش

و خدا دانا تر است به آنچه پنهان می دارند آنانکه گفتند برادران خود را و باز نشستند

لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ

اگر فرمان ما بردند کشته نمی شوند بگو دفع کنید از خویشتن مرگ را اگر هستید

اگر اطاعت ما را می کردند کشته نمی شدند بگو دفع کنید از خویشتن مرگ را اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ

راست گو و مرده گمان مکن کسانے را که کشته شدند در راه خدا

راست گویان و مپندار کسانے را که کشته شده اند در راه خدا مردگان

بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن

بلکه زنده اند نزدیک پروردگار خویش روزی داده می شوند شادان بآنچه عطا کرده است خدا ایشان را از

بلکه زندگانند نزد پروردگار شان روزی داده می شوند شاد شده به آنچه داده است ایشان را خدا از

فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ

فضل خود و خوش وقت می شوند بسبب آنانکه هنوز بایشان نه پیوسته اند از پس ایشان

فضل خود و شادی می شوند به آنانکه تا هنوز نه پیوسته اند به ایشان از پس ایشان

أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ

به سبب آنکه هیچ ترس نیست بر ایشان و نه ایشان اندوهناک شوند خوش وقت می شوند بنعمت خدا

برای اینکه نیست هیچ خوفی بر ایشان و نه ایشان محزون می شوند شادی می شوند به نعمت خدا

وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ

و فضل او و بآنکه خدا ضائع نمی کند مزد مومنان را کسانیکه قبول کردند حکم خدا

و فضل او و به آنکه خدا ضائع نمی کند مزد مومنان را کسانیکه قبول کردند حکم خدا

وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ

و رسول را بعد از آنکه رسیده بود بایشان زخم برای آنانکه ازین جماعت نیکو کارے و تقوے

و پیغمبر را پس از آنکه رسید ایشان زخم به کسانیکه نیکو کاری کردند از ایشان

وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ

کرده اند مزد بزرگ است آنانکه گفتند بایشان مردمان که کافران لشکر

و پرهیزگاری نمودند ثواب بزرگ است کسانیکه گفت بایشان مردم (هر آئینه) مردم به تحقیق لشکر

جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ

جمع کرده اند برائے شما پس بترسید از آن لشکر پس زیاده کرد این سخن ایمان ایشان را و گفتند بس است ما را خدا

جمع کردند برای مقابله شما پس بترسید از لشکر (پس) زیاده کرد (قوت بخشید) این سخن ایمان شان را و گفتند کافیست ما را خدا و خوب

الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ

کارگزار است پس باز گشتند این مسلمانان بنعمتی از خدا و فضل او نرسید بایشان هیچ سختی

کارساز است (پس) باز گشتند مسلمانان به نعمتی از خدا و فضل او نرسید ایشان را هیچ بدی

ف۱ یعنی از بلاد خویش. ف۲ یعنی مصلحت می دانستیم ۱۲. ف۳ مترجم گوید روز احد مسلمانان و کفار باہم عہد بستند که وعدہ مقاتله نزد ایشان سال آئنده در سوق بدر باشد چون موسم سوق بدر رسید کفار شخصے را فرستادند تا جمعیت ایشان بیان کرد مسلمانان را در حیز توقف اندازد باوجود آن جماعت از مسلمانان همراه آنحضرت برآمدند و بدر رسیدند و در تجارت سودها یافتند و هیچ یک از کفار فراهم نشد و این غزوه را بدر صغری می گویند خدا تعالی مدح ایشان میفرماید۔

تفسیر عثمانی

ع۱ وقوع جنگ منظر نمی آید بلکه فریب و شعبده بازی است اگر می دانستیم که حقیقة جنگ واقع میشود حتماً با شما می رفتیم هر وقتیکه جنگ واقع شود در آن شرکت می ورزیم. ع۲ یا مقصد این بود که اگر موقع مقابله (مساوات) میبود با شما پایداری مینمودیم این چگونه مقابله است که یکطرف سه هزار لشکر و طرف دیگر یکهزار تن مردم بی سروسامان باشند این جنگ فقط خود را به هلاکت افگندن است باز (لو نعلم قتالا) مراد شان این بود که اگر ما از فنون جنگ اصول و تعبیه های عسکری

وقف لازم

ع ۱۷ — ۸ — ع ۳

واقف می بودیم با شما می بودیم گویا بطور کنایه طعنه دادند که چون ما را از اصول جنگ بیخود را واقف نه. اشته به مشوره ما عمل نکرده رای دیگران را پذیرفتید به همراهی ما چه ضرورت دارید مهر حال په دیداز ...

وَّاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿٣﴾ إِنَّمَا ذٰلِكُمُ

و پیروی خشنودی خدا کردند و خدا صاحب فضل بزرگ است جزاین نیست که این خبر دهنده

و پیروی کردند خوشنودی خدا را و خداوند فضل بزرگ است جزاین نیست که این خبر دهنده

الشَّيْطٰنُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ ۖ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ

شیطان است می ترساند دوستان خود را پس مترسید از کافران و بترسید از من اگر

شیطان است می ترساند دوستان خود را پس مترسید از ایشان و بترسید از من اگر هستید

مُّؤْمِنِينَ ﴿٤﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ۚ إِنَّهُمْ لَنْ

مومن هستید و اندوهگین نکنند ترا یا محمد آنانکه می شتابند در نصرت کفر هر آئینه ایشان هیچ

مومنان و اندوهگین نگرداند ترا آنکه می شتابند در (یاری) کفر هر آئینه ایشان هرگز

يَّضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا ۗ يُرِيدُ اللّٰهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ۚ وَلَهُمْ

زیان نرسانند خدا را ف۲ می خواهد خدا که ندهد ایشان را هیچ بهره در آخرت و ایشان راست

زیان نرسانند خدا را چیزے می خواهد خدا که نگرداند با ایشان مقادی در آخرت و به ایشان است

عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَّضُرُّوا اللّٰهَ

عذاب بزرگ هر آئینه آنانکه خریدند ف۳ کفر را عوض ایمان هیچ زیان نرسانند

عذاب بزرگ هر آئینه آنانکه خریدند (اختیار کردند) کفر را عوض ایمان هرگز زیان نرسانند

شَيْئًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي

خدا را و ایشان راست عذاب دردهنده و گمان نکنند کافران که مهلت دادن ما

خدا را چیزے و ایشان راست عذاب دردناک و نه پندارند کافران که مهلت دادن

لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنْفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ

ایشان را بهتر است در حق ایشان جزاین نیست که مهلت می دهیم ایشان را تا زیاده شوند در گناهکاری و ایشان راست عذاب

ما به ایشان بهتر است در حق ایشان جزاین نیست که مهلت می دهیم ایشان را تا بیفزایند در گناه و ایشان راست عذاب

مُّهِينٌ ﴿٧﴾ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيزَ

خوار کننده هرگز نه گذارد خدا مسلمانان را بر آنچه الحال شما هستید بر آن تا آنکه جدا کند

خوار کننده نیست خدا که بگذارد مسلمانان را بر حالی که شما هستید بر آن تا آنکه جدا کند

الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ

ناپاک را از پاک و هرگز مطلع نه کند خدا شما را بر غیب و لیکن خدا

ناپاک را از پاک و نیست خدا که مطلع گرداند شما را بر غیب و لیکن خدا

يَجْتَبِي مِنْ رُّسُلِهِ مَنْ يَّشَاءُ ۖ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَ

برمی گزیند از پیغامبران خود هر کرا خواهد پس ایمان آرید بخدا و پیغامبران او و اگر ایمان آرید و

برمی گزیند از پیغمبران خود هر کرا خواهد ف۵ پس یقین کنید بر خدا و پیغمبران او و اگر یقین کنید و

تَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ

تقوی کنید شما را باشد مزد بزرگ و باید که گمان نکنند آنانکه بخل می کنند بآنچه عطا کرده است

پرهیزگاری نمائید پس شما راست ثواب بزرگ و نه پندارند آنانکه بخل می ورزند به آنچه داده است

اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ

خدا ایشان را از فضل خود این بخل را بهتر برای خویش بلکه او بد است برای ایشان نزدیک است که بر شکل طوق پوشانیده شود ایشان را

ایشان را خدا از فضل خود که این بخل بهتر است درباره شان بلکه آن بسیار بد است درباره شان زود در گردن شان طوق پیچیده آنچه بخل ورزیده

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

روز قیامت ف۶ و خدا راست پس گذاشته اهل آسمانها و زمین و خدا بآنچه می کنند

در روز قیامت و خدا راست میراث آسمان ها و زمین و خدا به آنچه می کنند

ف ۱ یعنی ضعیف الاسلام ۱۲ ف۲ یعنے دین او را ۱۲ ف۳ یعنی اختیار کردند ف۴ یعنی آن مال را بصورت مار کرده در گردن ایشان اندازند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ هم چنانکه مسرت و مهلت این جهان دلیل بر مقبولیت کفار نیست اگر بر مسلمانان مخلص مصائب و حوادث ناگوار پیش آید (که در جنگ احد واقع شد) دلیل بر مغضوبیت آن ها نزد خدا نمی باشد سخن این جاست که خدا نمی خواهد مسلمانان در چنین حالت مبهم بمانند که تا اکنون بوده اند یعنی اکثر کافران از روی نفاق کلمه می خواندند و چون میان مسلمانان می زیستند نظر بر حال ظاهر اطلاق کلمه منافق بر آن ها مشکل بود لهذا ضرور است که خدا وقایع و احوالی را روی کار آرد که پاک از ناپاک و خالص از مغشوش جدا گردد ـ بیشک در جنگ احد بیت سهل بود که مسلمانان را ابتلاء آنکه با امتحان افگند و از اسامی و احوال منافقان آگاه می گرداند ولی حکمت و مصلحت او مقتضی نیست که همه مردم را بامور غیب آگاه گرداند تنها پیغمبران خود را منتخب نموده هر چه بخواهد از مغیبات بطور یقین بایشان اطلاع می دهد خلاصه عامه مردم را از امور غیبیه بلا واسطه بطور یقین اطلاع داده نمی شود مگر انبیاء علیهم السلام آنهم به اندازه که خدا بخواهد ۱۲

خَبِيْرٌ ﴿۹﴾ لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيْرٌ وَّنَحْنُ
داناست ہر آئینہ شنید خدا سخن آنانکہ گفتند کہ خدا فقیر است و ما
آگاہست بہ تحقیق شنید خدا سخن کسانی راکہ گفتند ہر آئینہ خدا فقیر است و ما

اَغْنِيَآءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوْا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ وَّنَقُوْلُ
توانگریم ما خواہیم نوشت آنچہ گفتند و بنویسیم کشتن ایشان پیغمبران را بناحق و بگوئیم
توانگرانیم زود باشد کہ بفرمائیم تا بنویسند آنچہ گفتند و بنویسند کشتن (اسلاف شان) پیغمبران را بناحق و بگوئیم

ذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿۱﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ
بچشید عذاب سوزندہ این عذاب بسبب عملے است کہ پیش فرستادہ است دستہای شما و بسبب آنکہ خدا
بچشید عذاب سوزندہ را این بدل آنست کہ پیش فرستادہ دست ہای شما و ہر آئینہ خدا نیست

بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿۲﴾ اَلَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَآ اَلَّا نُؤْمِنَ
ستم کنندہ نیست بر بندگان آنانکہ گفتند کہ خدا حکم فرستادہ است بسوی ما کہ ایمان نیاریم
ستمگار بر بندگان آن کسانیکہ گفتند ہر آئینہ خدا عہد کردہ بسوی ما کہ ایمان نیاریم

لِرَسُوْلٍ حَتّٰى يَاْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَاْكُلُهُ النَّارُ ؕ قُلْ قَدْ جَآءَكُمْ رُسُلٌ
بہیچ پیغامبر تا آنکہ بیارد مارا قربانی کہ بخورد او را آتش بگو آوردند نزدیک شما پیغامبران
بہیچ پیغمبر تا آنگاہ کہ بیارد بما قربانی کہ بخورد آن را آتش بگو بہ تحقیق آوردند بشما پیغمبران

مِّنْ قَبْلِىْ بِالْبَيِّنٰتِ وَبِالَّذِىْ قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوْهُمْ اِنْ كُنْتُمْ
پیش از من معجزہ ہا و آنرا نیز کہ شما گفتید پس چرا کشتید ایشان را اگر ہستید
پیش از من نشانی ہا و آن نشانی کہ گفتید پس چرا کشتید ایشان را اگر ہستید

صٰدِقِيْنَ ﴿۳﴾ فَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّنْ قَبْلِكَ جَآءُوْ
راستگو پس اگر بدروغ نسبت کردند ترا بدروغ نسبت کردہ شدہ بودند پیغامبران پیش از تو آوردند
راستگویان پس اگر تکذیب کردند ترا (پس) بہ تحقیق تکذیب شدہ پیغمبران پیش از تو (کہ) آوردند

بِالْبَيِّنٰتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتٰبِ الْمُنِيْرِ ﴿۴﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ؕ
حجت ہا را و صحیفہ ہا را و کتاب روشن را ہر نفسے چشندہ موت است
نشانہ ہا و صحیفہ ہا و کتاب روشن ہر نفس چشندہ مرگ است

وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُوْرَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَ
و جز این نیست کہ تمام دادہ خواہید شد مزد خویش را روز قیامت پس ہر کہ دور داشتہ شد از دوزخ و
و جز این نیست کہ تمام دادہ میشود مزد ہای اعمال شما روز قیامت (پس) ہر کہ دور داشتہ شد از دوزخ و

اُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ؕ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ﴿۵﴾
آوردہ شد بہ بہشت پس ہر آئینہ بمراد رسید و نیست زندگانی دنیا مگر بہرۂ فریب بندہ
داخل گردانیدہ شد در بہشت بہ تحقیق بمراد رسید و نیست زندگانی دنیا مگر متاع غرور ۵

لَتُبْلَوُنَّ فِىْٓ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ۟ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا
البتہ آزمایش کردہ خواہید شد شمارا در اموال شما و جان شما و خواہید شنید از آنانکہ کتاب دادہ شدہ اند
البتہ آزمودہ می شوید در مال ہای تان و جان ہای تان و می شنوید از آنانکہ دادہ شد

الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا اَذًى كَثِيْرًا ؕ وَاِنْ تَصْبِرُوْا
پیش از شما و از مشرکان سرزنش بسیار و اگر صبر کنید
ایشان را کتاب پیش از شما و از آنانکہ شرک آوردہ اند بدگوئی بسیار و اگر صبر کنید

وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۶﴾ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيْثَاقَ
و پرہیزگاری نمائید ہر آئینہ این خصلت از کارہائے مقصود است و یاد کن چون گرفت خدا عہد
و پرہیزگاری نمائید از کارہای ہمت است (از مقصودات کارہاست) و (یاد کن) وقتی کہ گرفت خدا عہد

فتح الرحمٰن
ع ۱۸ — ۹ — ۹
وف یعنے چون یہود شنیدند اقرضوا اللّٰہ گفتند ما غنی ایم و خدا فقیر است
وقف لازم
واللہ اعلم ۱۲
ف ۲ یعنی گوسفندے کہ از غیب آتش او را بر دارد ۱۲ تفسیر عثمانی
ف ۵ از بعض پیغمبران این معجزہ صادر شدہ بود کہ اگر امت شان چیزی را بنام خدا قربانی یا نذری کردند آتشی از آسمان فرود آمدہ آن را می خورد و این علامت اجابت بود چنانکہ در انجیل موجودہ نیز این واقعہ در باب سلیمان علیہ السلام مذکور است اکنون یہود بہانہ کردہ می گویند کہ ما حکم است کہ تا از کسی این معجزہ را نبینیم بوی ایمان نیاوریم این ہمہ بہانہ دروغ بود چنین حکمی در کتاب آنہا نہ موجود بود و نہ امروز موجود است و نہ ثابت می شود کہ این معجزہ بہ ہمہ پیغمبران دادہ شود بود چہ خدای تعالے ہر پیغمبر را مطابق احوال عصر و زمانش معجزہ عطا فرمودہ است لازم نیست کہ ہر پیغمبر ہر یک نوع معجزہ نشان دہد تا تصدیق شود ف ۵ عیش و نشاط عارضی، جاہ و جلال ظاہری دنیا انسان را بسیار فریب می دہد کہ اکثر مفتون آن شدہ بے خبری از آخرت غافل می شوند حالانکہ کامیابی حقیقی آنست

کہ انسان تا در این جاست ہر کار را از روی نتیجہ و انجام بسنجد یعنی اقدام کند کہ از عذاب الہی او را نجات دہد و بہ بہشت برین برساند ۱۲

وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿۱۹۴﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ

و رسوا مکن ما را روز قیامت هر آئینه تو خلاف وعده نمی کنی پس قبول کرد دعای ایشان را

و رسوا مکن ما را روز قیامت هر آئینه تو خلاف نمی کنی وعده را (پس) قبول کرد دعای شان را

رَبُّهُمْ اَنِّيْ لَآ اُضِيْعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ بَعْضُكُمْ

پروردگار ایشان باینکه من ضائع نمی سازم عمل هیچ عمل کننده از شما از مرد یا زن بعضے شما

پروردگار شان هر آئینه من ضائع نمی گردانم عمل هیچ عمل کننده را از شما از مرد یا زن بعض شما

مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَاُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوْذُوْا

از جنس بعض است پس آنانکه هجرت کردند و بیرون کرده شده از خانه های خویش و رنجانیده شدند

از بعضی است ع۵ (پس) آنانکه هجرت کردند و بیرون کرده شدند از خانه های شان و رنجانیده شدند

فِيْ سَبِيْلِيْ وَقٰتَلُوْا وَقُتِلُوْا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَ

در راه من و جنگ کردند و کشته شدند البته دور کنم از ایشان گناهان ایشان را و

در راه من و جنگ کردند و کشته شدند هر آئینه دور می کنم از ایشان بدی های شان را و

لَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ

البته در آرام ایشان را در باغها که میرود زیر آن جویها پاداش از نزدیک خدا

هر آئینه می درآرم ایشان را در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها ثواب از جانب خدا

وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿۱۹۵﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِي

و خدا نزدیک اوست پاداش نیک باید که نه فریبد ترا آمد شد کافران

و خدا نزد وست نیک ثواب فریب ندهد ترا آمد شد کافران در

الْبِلَادِ ﴿۱۹۶﴾ مَتَاعٌ قَلِيْلٌ ۟ ثُمَّ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۱۹۷﴾

در شهرها این بهره مندی اندک است بعد از آن جای ایشان دوزخ باشد و بد جاے است

شهرها این بهره مندی اندک است پس بازگشت شان دوزخ است و بد جای است ع۵

لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشان راست بوستانها میرود زیر آن جویها جاویدان

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشان راست باغها که میرود از زیر آن جویها همیشه باشند

فِيْهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّلْاَبْرَارِ ﴿۱۹۸﴾ وَاِنَّ مِنْ

در آنجا مهمانی از نزدیک خدا و آنچه نزدیک خداست بهتر است نیکوکاران را و هر آئینه از

در آن مهمانی است از نزد خدا ع۶ و آنچه نزد خداست بهتر است نیکوکاران را و هر آئینه از

اَهْلِ الْكِتٰبِ لَمَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَآ اُنْزِلَ

اهل کتاب کسی هست که ایمان می آرند بخدا و بآنچه فرود آورده شد بسوی شما و بآنچه فرود آورده شد

اهل کتاب کسانی هستند که ایمان می آورند بخدا و آنچه فرو فرستاده شده بشما و آنچه فرو فرستاده شده

اِلَيْهِمْ خٰشِعِيْنَ لِلّٰهِ ۙ لَا يَشْتَرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ

بسوی ایشان فروتنی کنندگان برای خدا نمی ستانند عوض آیتهای خدا بهای اندک آن گروه

بایشان عاجزی کنندگان اند برای خدا نمی ستانند به آیات خدا بهای اندک آن گروه

لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۱۹۹﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا

ایشان راست مزد ایشان نزدیک پروردگار ایشان هر آئینه خدا زود حساب کننده است اے مومنان

ایشان راست مزد ایشان نزد پروردگار ایشان هر آئینه خدا زود حساب گیرنده است اے مومنان

اصْبِرُوْا وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا ۣ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۲۰۰﴾

صبر کنید و محنت کشید و برای جهاد آماده باشید و بترسید از خدا باشد که رستگار شوید

صبر کنید و ثابت قدم باشید در مقابله و آماده باشید و بترسید از خدا تا رستگار شوید

تفسیر عثمانی

ع۵ چه مرد باشد و چه زن رنج کسی در بارگاه ما ضائع نمی شود هرچه کند می بیند این با عمل شرط است زن نیکوکار برو فق استعداد خویش در آخرت مراتب فائز می گردد که مردان را نصیب میشود شما ای مردان و زنان که افراد یک نوع انسانید و از یک آدم پدید آمدید و در یک رشته اسلامی منسلک و در یک حیات اجتماعی و امور معاشرتی انباز یدباید در اعمال و ثمرات آن نیز خویشتن را متحد بدانید مدوا بیت است کرام سلمه رضی الله تعالے عنها عرض کرد ای پیغمبر خدا! هیچ جای در قرآن هجرت و دیگر اعمال حسنه ما زنان به تخصیص مذکور نشده جواب آن باین آیت داده شد ع۶ آن کفار که بهره سودمند و پا زده بیا زندگانی فروتنی می اندوزند و تکبر می ورزند باید مسلمانان از ان ها فریب نخورند. این ها همه تجملات آنی و فانی است چه عیش خوش است کسی را که چند روز با و غذا های لطیف دهند و پس از ان او را بدار کشند یا به زندان دائمی افگنند عیش گوارا کسے راست که به تحمل رنج اندک و سایل آسایش عالی و ابدی را تامین نماید ع۶ بدین سبب

ع ۲۰ — ۱۱ — ۱۱

مهمانی خوانده شد که مهمان در خوردن و نوشیدن اندیشه نمی داشته باشد با عزت و آسایش می نشیند و همه چیز بدون زحمت باو مهیا می باشد ۱۲.

سُورَةُ النِّسَاءِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَسِتٌّ وَسَبْعُونَ آيَةً وَأَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ رُكُوعًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان
شروع بنام خدا که بے حد مهربان نہایت بارحم است

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ
اے مردمان بترسید ازان پروردگار خویش که بیافرید شمارا از یک کس و آفرید
اے مردمان بترسید از پروردگار تان که بیافرید شمارا از نفس واحد و بیافرید

مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي
ازان یک کس زن اورا و منتشر ساخت ازین دو کس مردمان بسیار و زنان بیشمار و بترسید ازان خدا که
ازان جفت آن را و منتشر ساخت ازان دو مردان بسیار و زنان و بترسید ازان خدا که

تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ① وَآتُوا الْيَتَامَىٰ
از یکدیگر بنام او سوال می کنید و بترسید از قطع قبیله داری هر آئینه خدا هست نگاهبان بر شما و بدهید به یتیمان
سوال می کنید از یکدیگر به آن و جبردار باشید از خویشاوندان (و بترسید از قطع رحم) هر آئینه خدا هست بر شما نگاهبان و بدهید به کودکان پدر مرده

أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ
اموال ایشان و بدل نه کنید ناپاکیزه را بپاکیزه و نخورید اموال ایشان بهم آورده
مال های شان را و بدل مکنید مال بد را بمال خوب و نخورید مال های شان را با

أَمْوَالِكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ② وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ
با اموال خویش هر آئینه این گناه بزرگ است و اگر دانید که عدل نتوانید کرد در حق دختران یتیم
مال های خود هر آئینه آن هست گناهی بزرگ و اگر ترسیدید که عدل نتوانید در حق دختران پدر مرده

فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا
پس نکاح کنید آنچه خوش آید شمارا از سائر زنان دو دو و سه سه و چهار چهار پس اگر دانید که درین صورت نیز
پس نکاح کنید کسے را که خوش آید شما را از زنان دو دو و سه سه و چار چار پس اگر ترسیدید که

تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ③ وَآتُوا
عدل نتوانید کرد پس نکاح کنید یک زن را یا بسریه گیرید آنرا که مالک او شد دستهای شما این نزدیکتر است [illegible]
عدل کرده نمی توانید پس نکاح کنید یک زن را یا بسریه گیرید آنرا که مالک است دست های تان (یعنی کنیزی را که مال تان است) این

النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا
زنان را مهر ایشان بخوشدلی و اگر زنان در گذرند بخوشدلی برای شما از بعض مهر
به زنان مهر های شان را به خوشی پس اگر در گذرند بخوشی به شما از چیزے از مهر خود به خوشی

فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا ④ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ
پس بخورید آن را سازگار و خوشگوار و مدهید بے خبردان را اموال خود که کرده است خدا آنرا
پس بخورید آن را سازگار و خوش گوار و مدهید بے خبردان مال های تان را که گردانیده است خدا شما

لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ⑤ وَ
سبب استقامت معیشت برائے شما بخورانید و بپوشانید ایشان را ازان اموال و بگوئید بایشان سخن نیکو
سبب قوام معیشت و بخورانید ایشان را ازان و بپوشانید ایشان را و بگوئید بایشان سخن پسندیده و

ابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا
امتحان کنید یتیمان را تا آنگاه که برسند بحد نکاح پس اگر دریافتید از ایشان حسن تدبیر پس برسانید
آزمایش کنید یتیمان را تا هنگامیکه برسند بعمر نکاح پس اگر دریافتید از ایشان هوشیاری را [illegible]

فتح الرحمٰن
ف۱ در جاهلیت اولیائے دختران یتیم مانند ابنائے اعمام ایشان را بنکاح خودی آوردند و ایفائے حقوق نکاح نمی کردند خدائے تعالیٰ آیت فرستاد ۱۲ ف۲ یعنی بر سفهاء حجر باید کرد و اموال ایشان که بحقیقت بهر شما است تا آن منتفع اند بواسطه یا بواسطه بدست ایشان داده ضائع نه باید ساخت والله اعلم ف۳ یعنی در ایام صبا ف۴ یعنی بالغ شوند ۱۲ ف۵ یعنی در صغر ایشان ۱۲ ف۶ یعنی وصی یتیم اگر توانگر باشد از اموال یتیم چیزے نگیرد ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۱ از نکاح با یک زن یا قناعت بر یک کنیز یا چند کنیز یا جمع کردن یک کنیز یا چند کنیز با یک نکاح ازاین سخنان توقع آن است که شما از عدل و انصاف منحرف نشوید زیرا حقوق کنیزان منکوحه است کنیزان مملوکه را نیست اگر در میان آنها عدالت نکنید بر شما مواخذه نمی باشد کنیزه را مهر نیست و معاشرت آنها را کدام حد مقرر نمی باشد فائده: مرد یکه چند زن دارد بروی اجب است که در خوراک و پوشاک و نوبت با شبانه مساوات و برابری نماید کسیکه مساوات نمی کند در قیامت مفلوج بیکی جانب وی بر خیزد و یک جانب وی بر زمین کشید شود و کسیکه در نکاح وی یک زن آزاد و دیگر کنیز باشد کنیز را نسبت به آزاد نصف نوبت است ۔ کنیزیکه از

إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ۚ وَ

باینان اموال ایشان را و مخورید آن اموال را ف با سراف و شتابی از ترس آنکه بزرگ شوند و

با ایشان مال های شان را و مخورید مال یتیمان را زیاده از ضرورت (بغیر حق)، و شتاب از ترس آنکه بزرگ شوند و

مَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ

هر که باشد توانگر پس باید که پرهیزگاری کند ف و هر که فقیر باشد پس باید که بخورد

هر که باشد توانگر (پس) بپرهیزد و کسی که باشد محتاج پس بخورد موافق دستور

بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ

بوجه پسندیده پس چون رسانید بایشان اموال ایشان را گواه گیرید بر ایشان

(ابروجه پسندیده) (پس) چون برسانید به ایشان مال های شان را (پس)، گواه گیرید بر ایشان

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ

و بس است بحقیقت خدا حساب کنند مردان را حصه هست از آنچه بگزارند پدر و مادر

و بس است خدا حساب کننده مردان را حصه است از آنچه بگذارند پدر و مادر

وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ

و خویشان و زنان را نیز حصه هست از آنچه بگزارند پدر و مادر

و خویشاوندان و زنان را نیز حصه است از آنچه بگذارند پدر و مادر

وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا

و خویشان از آنچه کم باشد از مال یا بسیار حصه مقرر کرده شده ف و چون

و خویشاوندان از آنچه کم باشد از مال یا بسیار باشد حصه مقرر کرده شده، و چون

حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ

حاضر شوند نزدیک قسمت میراث خویشان ف و یتیمان و گدایان پس بدهید ایشان را

حاضر شوند در وقت قسمت خویشاوندان و یتیمان و بی نوایان پس بدهید ایشان را

مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا

چیزے از آن ف و بگوئید بایشان سخن نیکو و باید که بترسند از خدا آنانکه اگر نزدیک شوند از نیکی هم

چیزے از آن و بگوئید بایشان سخن پسندیده ع و باید بترسند آنانکه اگر بگذارند

مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ

بعد خود اولاد ناتوان را خائف باشند بر ایشان که ضائع شوند پس باید که از خدا بترسند

بعد از (مرگ) خویش اولاد ناتوان که می ترسند بر ایشان (پس) باید بترسند از خدا

وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ

و باید که بگویند سخن استوار ف هر آئینه آنانکه میخورند اموال یتیمان

و باید بگویند سخن راست هر آئینه آنانکه می خورند مال های یتیمان را

ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

بظلم جز این نیست که می خورند در شکم خویش آتش را و در آیند بدوزخ

ناحق جز این نیست که می خورند در شکم های خویش آتش را و زود می درایند در آتش

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ ۚ فَإِنْ كُنَّ

حکم می کند خدا در حق اولاد شما که مرد راست مانند حصه دو زن پس اگر اولاد

حکم می کند شما را خدا در حق اولاد تان که مرد راست مانند حصه دو زن (پس) اگر تنها باشند

نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ

میت محض دختران باشند زیاده از دو پس ایشان راست دو سوم حصه از آنچه میت گذاشته است ف و اگر دختر یک باشد پس او راست نصف

زنان زیاده از دو پس مر آن ها راست دو ثلث آنچه گذاشته از مال و اگر باشد مولوده یک پس او راست نیم مال

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مردان و زنان هر دو حصه دارند از هر مال که باشد کم بود یا بسیار، در ین رد است بر اہل جاہلیت که زنان را حصه نمیدادند ۱۲ ف۲ یعنی خویشان غیر وارث ف۳ یعنی بطریق استحباب ۱۲ ف۴ یعنی آنانکه اولاد داشته باشند بوجهے وصیت کنند که اولاد را ضرر نرسد و این مقدار است در شرع بسوم حصه مال یا کم از آن والله اعلم ۱۲ ف۵ مترجم گوید حکم دو دختر نیز ثلثان است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در اثنای حضور افراد خانواده برای تقسیم میراث اگر در میان آنها خویشاوندانے باشند که بآنها میراث نرسد یا یتیم و محتاج باشند بآن ها طعامی داده رخصت کنید و یا حسب موقع از ترکه نیز بآن ها چیزے بدهید این رفتار مستحب است اگر در مال متروکه دادن طعام یا چیزے دیگر گنجایش نداشته باشد مثلاً مال متروکه از یتیم باشد و میت نیز در آن وصیتی نکرده باشد آن ها را بسخن معقول رخصت دهید یعنی به نرمی و از مجبوریت خود عذر کنید که این مال کودک پدر مرده است و میت نیز وصیتی نکرده

ع ۱۰ ۱۲

در آغاز سوره گفته شد که خویشاوندان به طیب خاطر مراعات کنند سپس مستحق سلوک در عایت و یتیمان و مساکین نیز چنین اند یتیم و مسکین که قرابت داده و در علیت آن بیشتر است هنگام تقسیم میراث حتی الامکان باید ایشان . . .

وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ

و هست پدر و مادر میت را هر یکے را از ایشان ششم حصه از آنچه بگذاشته است اگر باشد میت را فرزندے
و مر پدر و مادر میت را برای هر یک از آن دو شش یک است از آن مالی که گذاشته اگر باشد میت را فرزندی

فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ

پس اگر نباشد او را فرزندی و وارث او پدر و مادر او شوند پس هست مادرش را سوم حصه ف۱ پس اگر باشند میت را
(پس) اگر نباشد او را فرزند و وارث مال او پدر و مادر او باشند (پس) مادر او راست سه یک ع۱ پس اگر باشد او را

إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ

برادران هست مادرش را ششم حصه ف۲ و این تقسیم بعد ادای وصیتی است که میت بآن فرموده یا بعد ادای دینی ف۳ پدران شما
برادران پس مادر او راست شش یک ع۲ بعد از ادای وصیت است که کرده به آن یا بعد از دین پدران شما

وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ إِنَّ

و پسران شما نمیدانید که کدام یک از ایشان نزدیکتر است در نفع رسانیدن حصه معین کرده شده از جانب خدا هر آئینه
و پسران شما نمیدانید کدام از آنها نزدیکتر است بشما در نفع رسانیدن حصه معین شده است از جانب خدا هر آئینه خدا

اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ

هست خدا دانا استوار کار و شمارا هست نیمه آنچه بگذاشته اند زنان شما اگر نباشد
هست دانا با حکمت و شمار است نیمه مالی که گذاشته زنان شما اگر نباشد

يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن

ایشان را فرزندے پس اگر ایشان را فرزندے باشد شمار است چهارم حصه از آنچه بگذاشته اند بعد
آنان زنان را فرزندی پس اگر باشد ایشان را فرزندی (پس) شماراست چاریک از آنچه گذاشته اند پس

بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن

ادائے وصیتے که بآن فرموده باشند یا بعد ادائے دین و زنان راست چهارم حصه از آنچه شما بگذاشته اید اگر نباشد
از وصیتے که کرده باشند به آن یا بعد از ادای دین و زنان راست چاریک از آنچه گذاشته اید اگر نباشد

لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ

شمارا فرزندے پس اگر باشد شمارا فرزندے پس زنان راست هشتم حصه از آنچه بگذاشته اید بعد
شمارا فرزندی (پس) اگر باشد شمارا فرزندی (پس) زنان راست هشت یک از آنچه گذاشته اید پس از (۲۱)

وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ

ادای وصیتے که بآن فرموده باشید یا ادائے دین و اگر مرد مرده که از وی میراث می خواهند یا
وصیتی که کرده باشید به آن یا بعد از ادای دین و اگر باشد مردی که از وی میراث برده میشود بے والد و ولد یا

امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن

زن مرده کلاله باشد ف۴ و او را برادرے هست یا خواهرے ف۵ پس هر یک از ایشان راست ششم حصه پس اگر
زنی کلاله باشد و او راست برادر یا خواهر پس هر یک از آن دو راست شش یک پس اگر

كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ

اخیافیان زیاده از این باشند پس ایشان باهم شریک اند در سوم حصه بعد ادائے وصیتے
باشند بیشتر از این (پس) ایشان شریکند در سه یک (پس) از وصیتی

يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

که بآن فرموده شد یا بعد ادای دین بغیر آنکه ضرر رساننده باشد ف۶ حکم کرده شده است از جانب خدا و خدا دانا
کرده شده باشد به آن یا بعد از قرض بغیر آنکه ضرر رساننده باشد این حکم است از جانب خدا و خدا بر همه چیز دانا

حَلِيمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ

بردبار است این همه حدها مقرر کرده خداست و هر که فرمانبرداری کند خدا و رسول او را در آرد ش
بردبار است این حکم ها حدود خداست و هر که اطاعت کند حکم خدا و پیغمبر حق را در آرد آنرا

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی مابقی برائے پدر است ۱۲ ف۲ یعنی برادران یا خواهران حصه مادر را ناقص میسازند اگرچه خود چیزے نیابند و یک برادر و یک خواهر ناقص نمی سازد والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی اگر وصیت باشد نخست ادای وصیت کنند و اگر دین باشد نخست ادائے دین کنند ۱۲ ف۴ و معنی کلاله آنست که پدر و فرزند ندارد ۱۲ ف۵ یعنی اخیافی ۱۲ ف۶ یعنی وصیتے که زیاده از ثلث بود اعتبار ندارد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۱ اکنون میراث پدر و مادر را در سه صورت بیان می کند اول که میت اولاد داشته باشد پسر یا دختر حصه ششم مال متروکه به هر یک از پدر و مادر می رسد ع۲ صورت دوم این است که میت هیچ اولاد نداشته باشد تنها پدر و مادر وارث او باشد یک ثلث مال متروکه به مادر و دو ثلث باقیمانده به پدر می رسد ع۳ صورت سوم این است که میت بیشتر از یک برادر و خواهر داشته باشد چه این ها حقیقی باشند چه صرف در پدر یا در مادر شریک باشند و میت اولاد نیز نداشته باشد حصه ششم بمادر میرسد و بقیه تمام به پدر داده میشود برادر و خواهر را چیزی داده نمی شود و اگر میت یک برادر یا یک خواهر داشته باشد چنانچه در صورت دوم ذکر شد یک ثلث به مادر و دو ثلث به پدر می رسد ۱۲

جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِیْنَ فِیْهَا ؕ وَ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ ۝۱۳

به بهشت ها که میرود زیر آن جویها جاویدان در آنجا وایست مطلب یابی بزرگ

در باغها که میرود از زیر آن جوی ها جاودان در آن واین است کامیابی بزرگ

وَ مَنْ یَّعْصِ اللّٰهَ وَ رَسُوْلَهٗ وَ یَتَعَدَّ حُدُوْدَهٗ یُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا

و هر که نافرمانی کند خدا و رسول او را و تجاوز کند از حدهای مقرر کرده او در آرد ش با تش جاوید

و کسی که نافرمانی کند خدا و پیغمبرش را و تجاوز کند از حدود او می اندازد او را در آتش جاودان

فِیْهَا ۪ وَ لَهٗ عَذَابٌ مُّهِیْنٌ ۝۱۴ ع وَ الّٰتِیْ یَاْتِیْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَآىِٕكُمْ

آنجا و او راست عذاب رسوا کننده و آنانکه زنای کنند از زنان شما

در آن و مر او راست عذاب ذلت آور و آنکه زنا کنند از زنان شما

فَاسْتَشْهِدُوْا عَلَیْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ

پس گواه طلبید بر ایشان چهار مرد از جنس خویش ف پس اگر گواهی دادند محبوس کنید ایشان را

پس گواه طلبید بر آنها چهار مرد از شما پس اگر گواهی دادند پس حبس کنید آن ها را

فِی الْبُیُوْتِ حَتّٰی یَتَوَفّٰىهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ یَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِیْلًا ۝۱۵

در خانها تا آنکه عمر ایشان را تمام کند مرگ یا مقرر کند خدای تعالیٰ برای ایشان راهی ف

در خانه ها تا عمر ایشان را تمام کند مرگ یا مقرر کند خدا به آنها کدام راهی

وَ الَّذٰنِ یَاْتِیٰنِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوْهُمَا ۚ فَاِنْ تَابَا وَ اَصْلَحَا فَاَعْرِضُوْا

و آن دو کس که زنای کنند از شما پس آزار دهید ایشان را پس اگر توبه کردند و نیکو کاری پیش گرفتند پس اعراض کنید

و آن دو مرد که بدکاری می کنند از شما پس ایذا رسانید به آن دو پس اگر آن دو توبه کردند و اصلاح نمودند خود را پس اعراض کنید

عَنْهُمَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِیْمًا ۝۱۶ اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَی اللّٰهِ لِلَّذِیْنَ

از تعذیب ایشان هر آئینه خدا هست باز گردنده مهربان ف جز این نیست که وعدهٔ قبول توبه لازم بر خداست برای آن کسان

از آنها هر آئینه خدا پذیرنده توبه مهربانست جز این نیست که قبول توبه بر خداست (از روی تفضل) برای کسانی

یَعْمَلُوْنَ السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ یَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِیْبٍ فَاُولٰٓىِٕكَ یَتُوْبُ

که می کنند معصیت بنادانی بعد از آن توبه کنند در نزدیکی ف پس آن گروه برحمت باز می گردد

که می کنند کار بد بنادانی باز توبه می کنند در نزدیکی (پس) آن گروه می بخشد

اللّٰهُ عَلَیْهِمْ ؕ وَ كَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَكِیْمًا ۝۱۷ وَ لَیْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِیْنَ

خدا بر ایشان و هست خدا دانا استوار کار و نیست وعده قبول توبه آن کسان را

خدا بر ایشان (یعنی می پذیرد توبهٔ ایشان را) و است خدا دانا با حکمت ع۵ و نیست قبول توبه مر کسانی را

یَعْمَلُوْنَ السَّیِّاٰتِ ۚ حَتّٰۤی اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّیْ تُبْتُ

که می کنند معاصی تا آنگاه که پیش آید کسی را از ایشان مرگ گفت هر آئینه من توبه کردم

که می کنند بدیها تا آنگاه که فرا رسد یکی از ایشان را مرگ می گوید هر آئینه من توبه کنم

الْـٰٔنَ وَ لَا الَّذِیْنَ یَمُوْتُوْنَ وَ هُمْ كُفَّارٌ ؕ اُولٰٓىِٕكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا

الحال و نه آن کسان راست که کافر بمیرند این گروه آماده ساختیم برای ایشان عذاب

اکنون و نه آن کسانی را که می میرند در حالی که ایشان کافر باشند آن گروه مهیا کردیم برای ایشان را عذاب

اَلِیْمًا ۝۱۸ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا یَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ؕ وَ

درد دهنده ای مومنان حلال نیست شما را آنکه میراث گیرید زنان را و ایشان ناخوش باشند ف۵

درد دهنده ای مومنان حلال نیست شما را که میراث گیرید زنان را بزبردستی و

لَا تَعْضُلُوْهُنَّ لِتَذْهَبُوْا بِبَعْضِ مَاۤ اٰتَیْتُمُوْهُنَّ اِلَّاۤ اَنْ یَّاْتِیْنَ بِفَاحِشَةٍ

منع مکنید ایشان را ف تا بدست آرید بعض آنچه داده اید ایشان را لیکن وقتیکه کنند کار بد

منع مدارید ایشان را از نکاح تا باز ستانید چیزیکه داده اید بایشان مگر که کنند کار بی حیائی

ف۱ یعنی از مسلمانان ف۲ بعد این آیت خدا تعالیٰ راهی مقرر کرده و آن رجم ثیب و جلد بکر است پس آن حکم حبس نیست والله اعلم ف۳ این آیت مجمل است و در احادیث مذکور شد که بکر را یا ۱۲ صد تازیانه باید و ثیب را رجم باید کرد و عهد اینجا تازیانه والله اعلم ف۴ یعنی پیش از حضور مرگ ف۵ اهل جاهلیت زنان را نیز از جملهٔ میراث میت می شمردند ولی میت اگر خواستی بجبر در نکاح خود می آورد و اگر خواستی منع می کرد تا بعینه نکاح کنند تا آنکه مهر رد نماید حق تعالیٰ این آیت فرستاد ف۶ یعنی از نکاح دیگر که خواهند ف۷ یعنی کابین که قریب ایشان داده اند والله اعلم

تفسیر حقانی

ع۵ بدرستی که تفسیر چیز که خداوند بواسطهٔ آن جرائم بزرگ چون زنا و لواطت را نیز می بخشاید چنانچه در آیت سابق گذشت اما باید در نظر داشت که خداوند را امن اجابت توبه کسانی را برحمت فضل خویش قرار داده که بنادانی گناه صغیرو یا کبیره از ایشان سر زده باشد و بعد از آن که بر سیئات اعمال خویش آگاه شده اند از آن نادم و تائب گردیده اند البته چنین خطاها را خداوند می بخشد خدا عالم السر والخفیات

ست دی والله که کدام کس بنادانی گناه کرده و که از سر صدق توبه نموده خدا با حکمت است هر توبه که موافق حکمت او است قرین اجابت می گردد ۱۲

مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ

آشکارا میتوان ایذا داد و زندگانی کنید با زنان بوجه پسندیده زیرا اگر ناپسند کنید ایشان را پس شاید

آشکارا و گذاره کنید با زنان بوجه پسندیده پس اگر پسند شما نیاید ایشان شاید

أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾ وَإِنْ

که ناپسند کنید چیزیرا و پیدا کند خدای تعالی دران چیز خیر بسیار و اگر

پسند نکنید شما چیزیرا و بگرداند خدا دران خوبی بسیار و اگر

أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا

خواهید بدل کردن زن بجائے زنے و داده باشید یکے را از ایشان قنطار ف۱

خواهید بدل کردن زنی را بجائے زنی و داده باشید یکے از ایشان را مال بسیار

فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾ وَ

پس باز مگیرید ازان مال چیزیرا آیا می گیرید آنرا بستم و تندی آشکارا و

پس مگیرید ازان مال چیزی آیا می گیرید آنرا بناحق و گناهی آشکارا و

كَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم

چگونه گیرید آن را حال آنکه رسیده است بعض شما ببعض ف۲ و گرفتند زنان

چگونه می گیرید آن را حال آنکه رسیده است بعض شما به بعضی و گرفته اند از شما

مِّيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا

از شما عهد محکم را ف۳ و نکاح مکنید کسی را که نکاح با او کرده باشند پدران شما از زنان لیکن آنچه

عهد استوار و نکاح مکنید با آنانیکه نکاح کرده باشند پدران شما از زنان لیکن آنچه

قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ

گذشت عفو است هر آئینه این هست کار بد و مبغوض و این بد راهی است حرام کرده شدند

گذشته عفو است هر آئینه نکاح زنان پدران بے شرمی (بسیار زشت) و سبب خشم الهی است و بد طریقی می باشد حرام

عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ

بر شما مادران شما و دختران شما و خواهران شما و خواهران پدران شما و خواهران مادران شما و دختران برادر و دختران خواهر

بر شما مادران شما و دختران شما و خواهران شما و عمه های شما و خاله های شما و دختران برادر

وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ

و آن مادران شما که شیر داده اند شما را ف۴ و خواهران شما از جهت شیر خوارگی

و دختران خواهر ع۵ و مادران شما آنانکه شیر داده اند شما را و خواهران رضاعی شما ع۵

وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي

و مادران زنان شما و دختران زنان شما که در کنار شما پرورش می یابند از آن زنان شما که

و مادران زنان شما و دختراندران شما که در پرورش شما می باشند از زنان شما که

دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَ

وطی کرده اید با ایشان پس اگر وطی نکرده باشید با ایشان پس هیچ گناه نیست بر شما و

صحبت کرده اید با ایشان پس اگر صحبت نکرده باشید با ایشان پس نیست گناهی (در گرفتن دختراندران) بر شما و

حَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ

زنان پسران شما که از پشت شما باشند ف۵ و حرام کرده شد آنکه جمع کنید میان

زنان پسران شما که از پشت شما باشند و (حرام است) که جمع کنید بین

الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٢٣﴾

دو خواهر لیکن آنچه گذشت عفو است هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان

دو خواهر لیکن آنچه گذشته عفو است هر آئینه الله است آمرزگار مهربان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مال بسیار در مهر داده باشید ف۲ یعنی مباشرت کردید ف۳ یعنی ایجاب و قبول بحضور شهود در میان آمد ف۴ یعنی دایها ف۵ یعنی پسر خوانده نباشد

تفسیر عثمانی

ع۵ بعد از بیان حرمت مادر اندر حکم تمام آن زنان بیان می شود که نکاح شان جائز نیست و آن با برچند نوع‌اند اول زنانی ذکر میشوند که بنا بر علاقهٔ نسب حرام‌اند و آن هفت اند. مادر. دختر. خواهر. عمه. خاله. دختر برادر. دختر خواهر. نکاح این‌ها جائز نیست (فایده) مادر کلان پدری و مادری هر قدر بالا برود در حکم مادر و نواسه پسری یا دختری هر چه پایان باشد در حکم دختر و خواهر عینی و علاتی و اخیافی همه در حکم خواهر و خواهر عینی یا علاتی و اخیافی اجداد در حکم عمه هر سه نوع خواهر مادر و جده و جده در حکم خاله هر سه نوع دختر برادر و اولاد اولاد آن‌ها در حکم دختر برادر و هر سه قسم اولاد خواهر و اولاد اولاد آن‌ها در حکم دختر خواهر داخلند ع۵ بعد از محرمات نسبی اکنون محرمات رضاعی بیان میشود و آن دو نوع است مادر و خواهر. و در این اشارت است که آن هفت رشته که در نسب بیان شد در رضاعت نیز حرام می باشد یعنی دختر. عمه. خاله. دختر خواهر دختر برادر رضاعی نیز حرام می باشد که حکم آن در احادیث شریف موجود

وَّالْمُحْصَنٰتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا

و حرام کرده شدند زنان شوهر دار مگر

و حرام کرده شدند بر شما زنان شوهر دار مگر

مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۚ كِتٰبَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَّا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ اَنْ

آنچه مالک او شده است دست شما لازم ساخته است خدا بر شما و حلال کرده شد شما را ما سوای این همه محرمات حلال کرده شد

آنچه مالک شده است دست شما حکم خداست بر شما و حلال کرده شد بشما ما سوای زنان مذکور بشرطی که

تَبْتَغُوْا بِاَمْوَالِكُمْ مُّحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسٰفِحِيْنَ ۭ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ

طلب نکاح کنید بموال خویش عفت طلب کنان نه شهوت رانندگان پس هر که لذت گرفتید با او

طلب کنید بمال های تان در قید نکاح آورندگان نه زنا کنندگان پس هر کدام کام گرفتید باو از

مِنْهُنَّ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ فَرِيْضَةً ۭ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيْمَا تَرٰضَيْتُمْ

از زنان بدهید ایشان را مهر ایشان مقرر کرده شده و نیست بر شما گناه در آنچه با یکدیگر راضی

از زنان پس بدهید به ایشان مهر شان را که مقرر کرده شده است و نیست گناهی بر شما در آنچه راضی

بِهٖ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيْضَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۲﴾ وَمَنْ

شدید بعد مهر مقرر هر آئینه خداست دانا استوار کار و هر که

شدید به آن بعد از مهر مقرر هر آئینه خداست دانا با حکمت و هر که

لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَّنْكِحَ الْمُحْصَنٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ فَمِنْ

نتواند از شما از جهت توانگری که نکاح کند زنان آزاد مسلمان را پس باید که نکاح کند از آنچه

توان ندارد از شما از روی توانگری که نکاح کند آزاد زنان مسلمان را پس نکاح کنید از آنچه

مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ فَتَيٰتِكُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِكُمْ ۭ

مالک او شده است دست جنس شما مراد کنیزکان شما اند که مسلمان باشند و خدا داناتر است بایمان شما

مالک است دست های شما از کنیزان مومنه و خدا داناتر است به مسلمانی شما

بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوْهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ

بعض شما از جنس بعض است پس نکاح کنید کنیزکان را بدستوری خداوندان ایشان و بدهید ایشان را مهر ایشان

بعض شما از بعضی است پس نکاح کنید ایشان را به اجازت مالکان شان و بدهید مهر های شان

بِالْمَعْرُوْفِ مُحْصَنٰتٍ غَيْرَ مُسٰفِحٰتٍ وَّلَا مُتَّخِذٰتِ اَخْدَانٍ ۚ فَاِذَآ

بخوشخوئی در حالیکه عفیفه باشند نه زنا کننده و نه دوست پنهانی گیرنده پس چون

بروبه پسندیده در حالیکه عفیفه باشند نه مستی کننده (زناکار) و نه گیرندگان دوستان پنهانی پس چون

اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنٰتِ

در حباله زوج آمدند اگر زنا کنند پس بر ایشان است نیم مقدار آنچه بر زنان آزاد است از

در قید ازدواج آمدند اگر کنند زنا بر ایشان است نیمه سزائی که بر آزاد زنان است

مِنَ الْعَذَابِ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۭ وَاَنْ تَصْبِرُوْا خَيْرٌ لَّكُمْ ۭ

عقوبت نکاح کنیزکان کسی راست که بترسد از گناه از شما و آنکه صبر کنید بهتر است شما را

از عذاب این برای کسیست که می ترسد از زحمت زنا از شما و اینکه صبر کنید بهتر است لکمْ

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۳﴾ يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ

و خدا آمرزنده مهربان است می خواهد خدا که بیان کند برای شما و بنماید شما را راه های

و خدا آمرزگار مهربان است می خواهد خدا که بیان کند لکم و هدایت کند شما را راه های

الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوْبَ عَلَيْكُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۱﴾

کسانیکه پیش از شما بودند و برحمت باز گردد بر شما و خدا دانا استوار کار است

کسانی را که پیش از شما بودند و ببخشاید شما را و خدا دانا با حکمت است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اگر زنے از دار الحرب اسیر کرده اند نکاح و تسری او صحیح بود هر چند آنجا زوج داشته باشد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی نکاح صحیح آنست که با مهر باشد و موبد باشد بحسب ظاهر زیرا که چون حاجت جماع همیشه است احصان بدون عقد موبد حاصل نشود والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بجماع تمام مهر لازم میشود والله اعلم ف۴ یعنی بعد مقرر کردن اگر بتراضی زیاده یا کم کنید باک نیست والله اعلم ف۵ یعنی کنیزکان نیز بنات آدم اند والله اعلم ۱۲ ف۶ فارق در نکاح و اتخاذ اخدان شرط شهود و اعلان است و در احصان و سفاح موبد بودن عقد بحسب ظاهر والله اعلم ۱۲ ف۷ یعنی پنجاه تازیانه و اگر در حباله زوج نباشد نیز عقوبت او پنجاه تازیانه است زیرا که ذکر این قید بجهت نفی احتمال زیاده است و این معنی در حدیث مبین شده ۱۲ والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ در مذهب امام شافعیؒ وغیره کسی که می تواند زنی آزاد را بنکاح خویش در آرد نکاح او با کنیز حرام است۔ امام ابوحنیفه رحمة الله علیه آنرا مکروه تنزیهی میداند در صحت نکاح کنیز اکثر فقها اسلامیت کنیز را ضروری میدانند مگر ابو حنیفهؒ آنرا افضل می شمارد۔ هم چنین نکاح کنیزی که از اهل کتاب باشد نزد ابو حنیفهؒ جائز است ولی نزد تمام ائمه کسی که زن آزاد ...

وَاللّٰهُ يُرِيْدُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيْدُ الَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الشَّهَوٰتِ

و خدامی خواہد کہ برحمت باز گردد برشما و می خواهند آنانکہ پیروی شہوات کنند

و خدامی خواہد کہ متوجہ شود برشما (برحمت باز گردد) و می خواهند آنانکہ پیروی می کنند شہوت ہا را

اَنْ تَمِيْلُوْا مَيْلًا عَظِيْمًا ② يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ

کہ بکجروی کنید بکجروی عظیم می خواہد خدا کہ سبک کند از شما و انسان

کہ شما بکجروید از راہ بسیار. می خواہد خدا کہ سبک کند از شما و آفریدہ شدہ انسان

الْاِنْسَانُ ضَعِيْفًا ③ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْۤا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ

ضعیف آفریدہ شدہ است اے مومنان مخورید اموال خود را در میان خویش

ناتوان اے مومنان مخورید اموال خویش را در میان خویش

بِالْبَاطِلِ اِلَّاۤ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوْۤا

بناحق ف لیکن بخورید وقتیکہ آن دادوستد تجارت باشد برضامندی یک دیگر از شما و مکشید

بناحق مگر کہ باشد تجارت بخوشنودی یک دیگر از شما و مکشید

اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ④ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا

خویشتن را ہر آئینہ خدا ہست بشما مہربان و ہر کہ چنین کند بتعدی و

خویشتن را ہر آئینہ خدا ہست بشما مہربان و ہر کہ کند این کار را بہ تعدی و

وَّظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيْهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ⑤ اِنْ

ستم در آریمش بدوزخ و این بر خدا آسان است اگر

ستم (پس) زود بیفگنیمش در آتش و ہست این بر خدا آسان اگر

تَجْتَنِبُوْا كَبٰٓئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ

احتراز کنید از کبائر منہیات نابود سازیم از شما صغائر شما را و در آریم شما را

شما اجتناب کنید گناہان بزرگی را کہ نہی کردہ شدہ اید از آن (دور گردانیم از شما) بعضی گناہان صغیرہ شما را و در آریم شما را

مُّدْخَلًا كَرِيْمًا ⑥ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ

بمحل گرامی ف و تمنا مکنید مرتبہ را کہ خدای تعالی بآن بزرگی دادہ بعض را از شما بر بعض

در مقام گرامی و تمنا مکنید آنچہ را کہ برتری دادہ خدا بہ آن بعضی شما را بر بعضی

لِلرِّجَالِ نَصِيْبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوْا ۚ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيْبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ ۚ وَسْئَلُوا

مردان راہست بہرہ از آنچہ حاصل کردہ اند و زنان راہست بہرہ از آنچہ حاصل کردہ اند و سوال کنید

مردان را حصہ است از آنچہ اکتساب کردہ اند و زنان را حصہ است از آنچہ اکتساب کردہ اند و سوال کنید

اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيْمًا ⑦ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا

بجناب خدا از بخشش لیکن او ہر آئینہ خدا ہست بہمہ چیز دانا و مقرر کردیم وارثان

بجناب الہی از بخشایش او ہر آئینہ خدا ہست بر ہر چیز دانا و برای ہر کس مقرر گردانیدیم وارثان

مَوَالِیَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدٰنِ وَالْاَقْرَبُوْنَ ۚ وَالَّذِيْنَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ

برای ہر چیزے از آنچہ گذاشتہ اند پدر و مادر و خویشان و آنانکہ پیمان را مربوط ساختہ است عہد شما

از آنچہ گذاشتہ مادر و پدر و نزدیکان و کسانیکہ دالہ بستہ است عہد ہای شما

فَاٰتُوْهُمْ نَصِيْبَهُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ شَهِيْدًا ⑧ اَلرِّجَالُ

پس بدہید ایشان را بہرہ ایشان ہر آئینہ خدا ہست بر ہمہ چیز حاضر ف۳ مردان تدبیر کار کنندہ

(پس) بدہید بایشان نصیب شان را ہر آئینہ خدا ہست بر ہر چیز حاضر (گواہ) مردان

قَوّٰمُوْنَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَّبِمَاۤ اَنْفَقُوْا

مسلط شدہ اند بر زنان بسبب آنکہ فضل نہادہ است خدا بعض آدمیان را بر بعض و بسبب آنکہ خرج کردند

مسلطند بر زنان بدان واسطہ کہ برتری دادہ خدا بعضی شان را بر بعضی و بدان واسطہ کہ خرج کردند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مال یکدیگر بناحق نباید خورد ف۲ گناہ کبیرہ آنست کہ بران حد مشروع شد یا وعدہ دوزخ کردہ آمد یا بکفر مسمی شد در قرآن یا سنت صحیحہ و ہر کہ از کبائر اجتناب کند صغائر او را نماز و روزہ و صدقہ نابود می سازد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی حلیف را رعایت کردن یا وصیت کردن میتواند الغا تا در میراث دخل نیست و میراث برای اقربا مقرر کردہ شد واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بسبب آنکہ مردان در اصل جبلت بہتر اند از زنان ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا انسان را ناتوان آفریدہ و بہ حضرت وی روشن است کہ این مخلوق ضعیف بر شہوات و تمایلات خویش تا چہ قدر صبر کردہ می تواند لہذا در ہر حکمی تخفیف ملحوظ داشتہ چنین نیست کہ ہر چہ انسان را سود مند افتد چہ آسان و چہ سخت بروی تحمیل کردہ شدہ باشد مثلاً شکیبائی از شہوت زن بر مرد بس دشوار بود برای انجام خواہش وی خداوند طریقہ ہای جائزی وانمودہ است کہ از آن مطلب خویش را حاصل نماید و اینده‌ها را از تمام شہوت او با تنگ بجا داشتہ است خداوند برحمت خویش فضای شرع ، اتنگ نیافریدہ از مردم حلال را ابجدار ندو حرام گردانید خلاصہ این آیات توسع بود

ع ۵ / ۸ / ۲

مِنْ اَمْوَالِهِمْ ۭ فَالصّٰلِحٰتُ قٰنِتٰتٌ حٰفِظٰتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ ۭ

از اموال خویش پس زنان نیکوکار فرمانبردارند نگاه دارنده اند (ف۱) در غیبت زوج به نگاهداشت خدا (ف۲)

از مال های خویش پس زنان نیکوکار فرمان بر نگهدار نده اند (مال و آبرو را) در غیاب شوهر به سبب حفاظت خدا

وَالّٰتِيْ تَخَافُوْنَ نُشُوْزَهُنَّ فَعِظُوْهُنَّ وَاهْجُرُوْهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَ

و آن زنان که معلوم کنید سرکشی ایشان پس پند دهید ایشان را و ترک کنید ایشان را در خوابگاه (ف۳) و

و زنانیکه می ترسید از بدخوئی شان (پس) پند دهید ایشان را و جدا کنید ایشان را در خوابگاه و

اضْرِبُوْهُنَّ ۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوْا عَلَيْهِنَّ سَبِيْلًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

بزنید ایشان را پس اگر فرمانبرداری شما کردند پس تجسس مکنید بر ایشان راهی را (ف۴) هر آئینه خدا

بزنید ایشان را (ف۵) (پس) اگر اطاعت کنند تجسس مکنید بر ایشان راه الزام را هر آئینه خدا

عَلِيًّا كَبِيْرًا ① وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوْا حَكَمًا مِّنْ اَهْلِهٖ

هست بلند مرتبه بزرگ قدر و اگر معلوم کرا دید اے حاکمان مخالفت میان زن و شوهر پس معین کنید صلح کارے از خویشان

هست از همه بلند بزرگ (ف۶) و اگر ترسید ید خلاف بین زوجین را (پس) بفرستید منصفی از اقارب مرد و

وَحَكَمًا مِّنْ اَهْلِهَا ۚ اِنْ يُّرِيْدَآ اِصْلَاحًا يُّوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

صلح کارے از خویشان زن اگر این صلح کاران بخواهند صلح را البته موافقت کند خدا در میان ایشان هر آئینه هست خدا

منصفی از اقارب زن اگر بخواهند این دو منصف اصلاح را البته موافقت کند خدا بین زوجین هر آئینه خدا هست

عَلِيْمًا خَبِيْرًا ② وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْـــًٔـا وَّبِالْوَالِدَيْنِ

دانا آگاه و بپرستید خدا را و شریک او مقرر مکنید چیزے را و به پدر و مادر

دانا باخبر و بپرستید خدا را و انباز مگردانید با او چیزی را و به پدر و مادر

اِحْسَانًا وَّبِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَ

نیکوکاری کنید و بخویشان و یتیمان و گدایان و همسایه خویشاوند و

نکوکاری کنید و به خویشاوندان و به یتیمان و به نیازمندان و به همسایه قریب و

الْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۭ

همسایه اجنبی و همنشین بر پهلو نشسته و به مسافر و آنچه دست شما مالک او شد (ف۵)

به همسایه بیگانه و به هم نشین نزدیک و مسافر و آنچه مالک آن شد دست های شما یعنی کنیز و غلام

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُوْرَا ③ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ

هر آئینه خدا دوست ندارد کسے را که باشد متکبر خودستاینده دوست ندارد آنان را که بخل می کنند و میفرمایند

هر آئینه خدا دوست نمی دارد کسی را که باشد متکبر خودستا آنانی که بخل می ورزند و امر میدهند مردم را

النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُوْنَ مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ وَاَعْتَدْنَا

به بخل مردمان را و می پوشند آنچه خدا داده است ایشان را از فضل خود و آماده ساخته ایم

به بخل و پنهان می دارند آنچه داده ایشان را خدا از فضل خود و آماده کرده ایم

لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ④ وَالَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ رِئَاۗءَ

برای کافران عذاب رسوا کننده و آنان را که خرج می کنند اموال خود را برای نمودن

به کافران عذاب ذلت آور و کسانی که خرج می کنند مال های شان را برای نشان دادن

النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ وَمَنْ يَّكُنِ الشَّيْطٰنُ

مردمان و معتقد نیستند بخدا و روز قیامت و هر که شیطان یار

مردم و ایمان نمی آرند بخدا و نه بروز آخرت و کسی که باشد شیطان

لَهٗ قَرِيْنًا فَسَاۗءَ قَرِيْنًا ⑤ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ

او باشد پس وی بد یارے است و چه زیان بود بر ایشان اگر ایمان می آوردند بخدا و روز آخر

با وی یار (پس) او یاری است شیطان و چه ضرر است بر ایشان اگر ایمان می آوردند بخدا و روز رستاخیز

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مال و آبرو را ۱۲ ف۲ در این آیت بیان فرمود که مرد فرمان رواست بسبب فضل جبلی و بسبب انفاق و زن صالحه کسے است که فرمانبرداری کند و حفظ مال نماید والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی مباشرت مکنید ۱۲ ف۴ یعنی حیله ایذا دادن تجسس مکنید والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی غلامان و کنیزکان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ هرگاه زنی با شوهر خود بدخوئی و ستیزه کند اولا شوهر بزبان بفهماند و پند دهد اگر اصلاح نشود در مرتبهٔ دوم مرد در همان خانه جدا بخوابد اگر باز هم نپذیرد در مرتبهٔ سوم او را بزند اما چنانکه نشان ضرب بماند یا استخوان وی بشکند هر تقصیری مرتبتی دارد که موافق آن تادیب و تنبیه به عمل آید و هر سه مرتبه در این آیت مذکور است - زدن مرتبهٔ آخرین است در گناه اندک زدن جائز نیست و در قصور مزید باک نمارد اما استخوان نشکند و اثر زخم باقی نماند ف۱۵ گر زنان به پند و جدا خوابی و ضرب از بدخوئی و نافرمانی باز آیند و ظاهرا بشما مطیع شوند شما نیز بس کنید و گناه آن ها را بدل نگیرید و از خدا بترسید و در صدد الزام آنها نشوید خدا بر همهٔ شما غالب

حاکم است در معاملات زنان بدگمان مباشید و به گناه اندک سزای بزرگ مدهید هر گناه حدی دارد و زدن در مرتبهٔ آخرین است ۱۲-

وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ⑥ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ

وخرج می کردند از آنچه خدا از اده است ایشان را وهست خدا بایشان دانا و هر آئینه خدا ستم نمیکند

وخرج می کردند از آنچه داده بایشان خدا وهست خدا به ایشان دانا هر آئینه خدا ظلم نمیکند

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ

وزن ذره و اگر آن عمل نیکی باشد دوچندان کندش و بدهد از نزدیک خود

بوزن ذره و اگر باشد نیکی دوچند میگرداند آنرا و میدهد از نزد خود

أَجْرًا عَظِيمًا ⑦ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ

مزد بزرگ پس چه حال باشد آنگاه که بیاریم از هر قوم گواهی را و بیاریم ترا

اجر بزرگ (پس) چگونه است آنگاه که بیاریم از هر امت گواهی و بیاریم ترا

عَلَىٰ هٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ⑧ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ

گواه بر این امت آنروز آرزو کنند آنانکه کافر شدند و نافرمانی پیغامبر کردند

بر این ها گواه آن روز آرزو کنند کسانی که کافر شدند و فرمان نبرده اند پیغمبر را

لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا ⑨ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

کاش بر ایشان زمین را هموار کرده شود ف۱ و نپوشند از خدا هیچ سخنے اے مومنان

کاش برابر شود به ایشان زمین و پوشیده نتوانند از خدا هیچ سخنے را اے مومنان

آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَ

بنماز نزدیک مشوید حال آنکه شما مست باشید تا آنکه بفهمید آنچه بزبان می گوئید ف۲ و

به نماز نزدیک مشوید در حالیکه شما مست باشید تا آنکه بدانید آنچه را می گوئید و نزدیک مشوید

لَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ

بنماز نزدیک مشوید در حال جنابت تا آنکه غسل کنید مگر آنکه مسافر باشید و اگر بیمار باشید یا مسافر

به نماز در حال جنابت مگر آن گاه که روان باشید براه (مسافر) تا وقتیکه غسل کنید و اگر باشید بیمار یا مسافر

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً

یا بیاید کسے از شما از جای ضرور یا مباشرت زنان کنید و نیابید آب را

یا بیاید یکے از شما از قضای حاجت یا مباشرت کنید با زنان (پس) نیابید آب را

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ

پس قصد کنید بزمین پاک پس مسح کنید بروی خویش و دستهای خویش هر آئینه هست خدا

اراده کنید زمین پاک را (پس) مسح کنید به روهای تان و دستهای تان هر آئینه خدا است

عَفُوًّا غَفُورًا ① أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ

عفو کننده بخشاینده ف۳ آیا ندیدی کسانیکه داده شده اند بهره از کتاب یعنی یهودی ستانند

عفو کننده آمرزگار آیا ندیدی بسوی کسانیکه داده شده اند حصه از کتاب می خرند

الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ② وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ ۚ وَكَفَىٰ

گمراهی را و می خواهند که شما گم کنید راه را وخدا داناتر است بدشمنان شما و خدا

گمراهی را و می خواهند که گم کنید شما راه حق را وخدا داناتر است به دشمنان شما و کافی است

بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ نَصِيرًا ③ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ

دوست بس است و خدا یاری دهنده بس است از یهود قومی هست که تغیر می کنند

خدا حافظ و کافی است خداوند مددگار ع۵ از یهود قومی است که تغیر می دهند

الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ

کلمه‌ها را از جاے آنها و می گویند ف۶ شنیدیم و عاصی شدیم و می گویند اسمع غیر مسمع

کلمه‌ها را از جاهای آن و می گویند شنیدیم سخن ترا و نافرمانیم امر ترا و بشنو در حالیکه غیر شنونده شده باشی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از ایشان نامی و نشانی نماند ۱۲ ف۲ این حکم قبل از تحریم خمر اود و بعد از ان مستی بالکلیه حرام شد والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید که خدای عز و جل در رد یهود و تعداد قبائح ایشان آیات فرستاد ۱۲ ف۴ یعنی بزبان حال ۱۲ - تفسیر عثمانی

ع۵ در این آیات بیان بعضی از قبائح و دسایس یهود است یهود را بر کفر و گمراهی شان و دیگران را به احتراز از آن ها مطلع می نماید چنان که از "ان الله لا یحب من کان مختالا فخورا" تا آیه "یا ایها الذین آمنوا لا تقربوا الصلوة" معایب یهود ذکر یافته است در میان بنا بر مناسبت مخصوصی ادای نماز در حال سکر و جنابت ممانعت شده و اینک باز بیان قبائح یهود است - یهود سهمی از کتاب یافتند یعنی کلمات را برای خواندن فرا گرفتند اما از عمل آن که مقصد اصلیست اعراض نمودند و گمراهی را خریدند یعنی احوال و اوصاف پیغمبر آخر الزمان را برای حصول عزت دنیا و فراهم نمودن پول رشوت پنهان می دارند و خود را به تجاهل انگنده و میخواهند مسلمانان نیز از دین بگردند و گمراه شوند - ای مسلمانان خدا دشمنان شما را خوب می شناسد اما شما از معرفت آنها قاصر و عاجزید - بفرمان خدا اطمینان کنید و از آنها با حذر باشید خداوند کبیر متعال برای نفع و نگهبانی شما از نقص و زحمت کافیست

وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا

در اعنا می پیچانند سخن را بزبان خویش و طعنه میزنند در دین و اگر ایشان گفتندے شنیدیم

و می گویند راعنا در حال پیچانیدن بزبان های خویش و در حال طعنه در اسلام و اگر ایشان می گفتند شنیدیم

وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِنْ

و فرمان برداری کردیم و بجای اسمع غیر مسمع اسمع می گفتندے و بجای راعنا انظرنا هر آئینه بودے بهتر ایشان را و درست تر و لیکن

و اطاعت کردیم و بشنو و نظر کن بما هر آئینه بودی بهتر بایشان و درست تر و لیکن

لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

لعنت کرده است ایشان را خدا بسبب کفر ایشان پس ایمان نمی آرند مگر اندکے ف ای

لعنت کرد بایشان خدا به سبب کفر شان (پس) ایمان نمی آرند مگر اندکے ع۵ اے

أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ

اہل کتاب ایمان آرید بآنچه فرود آوردیم باور کننده آنچه با شماست پیش از آنکه

اہل کتاب ایمان بیاورید به آنچه فرو فرستادیم درحالیکه تصدیق کننده است آنچه را که با شماست پیش از آنکه

نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰ أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا

محو کنیم صورت روی ها را پس بگردانیم بر شکل پشت روی ها یا لعنت کنیم ایشان را چنانکه لعنت کردیم

محو گردانیم صورت رو ها را (پس) میگردانیم روی های شان بر پشت ها یا لعنت کنیم ایشان را چنانکه لعنت کردیم

أَصْحَابَ السَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ

اہل شنبه را و هست اراده خدا کرده شده هر آئینه خدا نمی آمرزد که

اہل روز شنبه را و هست حکم خدا کرده شده هر آئینه خدا نمی آمرزد کر

يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ

او را شریک مقرر کرده شود و می آمرزد غیر آن هر کرا خواهد و هر که شریک خدا مقرر کند

شریک گردانیده شود به او و می آمرزد ماسوای شرک هر کرا که بخواهد و هر که شریک گیرد بخدا

فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٦﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ

هر آئینه افترا کرده است بگناه بزرگ آیا ندیدی بسوی کسانیکه ستائش می کنند خود را

بتحقیق افترا کرده گناه بزرگ را آیا ندیدی بسوی کسانیکه تزکیه می کنند نفس های خود را

بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧﴾ انْظُرْ كَيْفَ

بلکه خدا ستائش می کند هر کرا خواهد و ستم کرده نخواهند شد مقدار رشته ببین چگونه

بلکه خدا پاک می گرداند کسے را که خواهد و ستم نمی شود بقدر رشته که درمیان دانه خرماست ببین چگونه

يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَكَفَىٰ بِهِ إِثْمًا مُبِينًا ﴿٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى

مے بندند بر خدا دروغ را و این گناه آشکارا بس است ع۶ آیا ندیدی بسوی

افترا می کنند بر خدا دروغ را و کافیست این گناه صریح آیا ندیدی بسوی

الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَ

کسانیکه بهره از کتاب داده شدند معتقد می شوند بت را و معبود باطل را و

کسانیکه داده شده بایشان حصه از کتاب ایمان می آرند بر بت ها و شیطان و

يَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿١﴾

می گویند در حق مشرکان که ایشان راه یابنده تر اند از مسلمانان ف۳

می گویند به کافران که این مردم راه یابنده تر اند از مسلمانان (در طریق)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٢﴾

ایشان آن گروه اند که لعنت کرد ایشان را خدا و هر که خدا لعنت کندش پس نخواهی یافت مر او را یاری دهنده

آن گروه کسانے می باشند که لعنت کرده بر ایشان خدا و کسی را که لعنت کند خدا پس هرگز نمی یابی او را مدد گار

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید پیچانیدن سخن آنست که سب را جنان کلام خلط کنند که کسے نشناسد و اسمع غیر مسمع دو معنی دارد یکے آنکه بشنو در حالیکه معظم و محترمی و کسے با تو خلاف نمی تواند گفت دیگر آنکه بشنو در حالتی که محقری و کسے با تو سخن نمی گوید و راعنا نیز دو معنی دارد یکی آنکه رعایت کن ما را و دیگر احمق رعونت دارنده غرض ایشان سب بود کلمه محتمل معنیین می گفتند و الله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی می گویند که بنی اسرائیل برگزیدگان خدایند و ایشان را عذاب نخواهد شد مگر چند روز ۱۲ ف۳ درین آیت تعریض است بآن که یهود روز احزاب مددگار مشرکان شدند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا سخن مذموم یهود را واضح نموده اکنون لطور ملامت و هدایت میفرماید اگر یهود بجای «عصینا» «اطعنا» و در عوض «واسمع غیر مسمع» «واسمع» و در بدل «راعنا» «انظرنا» می گفتند بحال آنها بهتر و سخن راست و درست بود و هیچ گمان شر نمی ماند که آن ها به خبث باطن و شرارت خویش از کلمات مذکور معنی بد آنرا اراده می کردند اما چون خدا ایشان را در اثر کفر شان از رحمت و هدایت خویش دور کرده به سخنان مفید و راست نمیدانند و ایمان نمی

آورند مگر اندکی از ایشان که از این خبث، شرارت خود داری کردند و از لعنت خدا محفوظ ماندند مانند عبد الله بن سلام و همراهان او رضی الله عنهم ۱۲

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمْ

آیا ایشان راست بهره از بادشاهی پس آن هنگام ندهند بمردمان مقدار نقیرے ف۱ آیا

آیا ایشان راست حصه از پادشاهی پس آن هنگام ندهند بمردم مقدار نقطه که بر خسته خرماست ع۱ بلکه

يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ

حسد می کنند بر مردمان بر آنچه ایشان را الله تعالی داده است از فضل خود پس هر آئینه ما دادیم کسان

حسد می کنند بر مردم بر آنچه داده ایشان را خدا از فضلش به تحقیق داده ایم به آل

إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ

ابراهیم را کتاب و دانش و دادیم ایشان را پادشاهی بزرگ پس از کفار کسے هست که ایمان آورد

ابراهیم کتاب و علم و دادیم بایشان سلطنت بزرگ (پس) بعضی از انها باشد که ایمان آورده اند

بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ

بآن کتاب و از ایشان کسے هست که باز ایستاد از وی و کفایت ست دوزخ آتش افروخته هر آئینه کسانیکه

بآن و از ان بعضی می باشد که باز ایستاد از وی و کافی است دوزخ آتش افروخته برای عذاب کفار ع۲ هر آئینه آنانیکه

كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم بَدَّلْنَاهُمْ

کافر شدند بآیات ما در آریم ایشان را بآتش هر گاه که پخته گردد پوستهاے ایشان بعوض پیدا کنیم برای ایشان

کافر شدند به آیت های ما زود در آریم ایشان را در آتش ع۱ هر گاه بسوزد (پخته شود) پوست های شان تبدیل کنیم بایشان

جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾

پوستهای دیگر بجز آن تا بچشند عذاب را هر آئینه خدا هست غالب استوارکار

پوستهای غیر پوستهای اول تا بچشند عذاب را هر آئینه خداست غالب با حکمت

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن

و کسانیکه ایمان آوردند و کارهاے شایسته کردند زود در آریم ایشان را ببوستانها که میرود

و کسانیکه ایمان آورده اند و کرده اند کارهای شایسته زود در آریم ایشان را در باغ هاے که روان است از

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَنُدْخِلُهُمْ

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه ایشان راست آنجا زنان پاک کرده شده و

زیر آن جویها جاوید اند دران همیشه مر ایشان راست دران زنهای پاکیزه

ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ

در آریم ایشان را بسایه نیک یعنی راحت تام هر آئینه خدا میفرماید شما را که ادا کنید امانت ها بسوی

می داریم آنها را در سایه پاینده که آفتاب دران نجهد تواند هر آئینه خدا امر میکند شما را که ادا کنید امانت ها را به

أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ۚ إِنَّ اللَّهَ

اهل آن و می فرماید که حکم براستی کنید چون حاکم شوید میان مردمان هر آئینه خدا

اهل آن و چنانچه حکم می کنید میان مردم که حکم کنید به عدالت هر آئینه خدا

نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

نیکو چیزیست که بآن پند میدهد شما را هر آئینه خدا هست شنوا بینا ع۳ اے مومنان

نیکو چیزیست که پند میدهد شما را بآن هر آئینه خدا هست شنوا بینا اے مومنان

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَازَعْتُمْ

فرمان برداری کنید خدا را و فرمان برداری کنید پیغامبر را و فرمانروایان را از جنس خویش پس اگر اختلاف کنید

فرمان برید خدا را و فرمان برید پیغمبر را و اطاعت کنید خداوندان حکم را پس اگر اختلاف کنید

فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

در چیزے پس رجوع کنید اورا بسوی خدا و پیغامبر اگر اعتقاد می دارید بخدا

در چیزے (رشاد امرا) پس باز گردانید آنرا بسوی خدا و پیغمبر اگر ایمان دارید بخدا

فتح الرحمن

ف۱ نقیر گوی است که بر لپشت خسته خرما میباشد ۱۲ ف۲ درین آیت اشاره است بقصه عثمان حجبی که مفتاح کعبه از دست وے گرفتند و مردمان آنرا از حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم طلب کردند آنحضرت قبول نموده بعثمان برد فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ یهود بخیال خود پیغمبری و سیادت مذهبی را میراث خویش میپنداشتند و تنها خود را سزاوار آن می دانستند و اتباع پیغمبر عرب را عار می شمردند می گفتند اگر چندی

الربع

پادشاهی دیگران ما باشد باز در آخر از ان ماست. این آیت دران باره فرود آمد مطلب آیت این است که یهود از سلطنت بهره ندارند و اگر یهود حکمران گردد به اندازه خردل (یا نقیر) کوچکی که بر پشت خسته خرما میباشد چیزی نمیدهند یعنی چندان بخیلند که در سلطنت خویش نیز کوچک ترین چیزی را به بینوائی نمی دهند ع۲ خدا پیشتر خانواده ابراهیم را بزرگی داده و اکنون نیز این بزرگی در خانواده وی است بر کیر بدون دلیل و خاص از روی حسد او را نپذیرد آتش سوزان دوزخ به سوختاندن وی کافیست ع۳ در آیت گذشته ذکر مومن و کافر بود اینک مطلق سزای مومن و کافر بصورت قاعده کلیه بیان میشود تا کامل بایمان ترغیب و از کفر ترهیب نموده ۱۲

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿٩﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ

و روز آخر این بهتر است و نیکوتر باعتبار عاقبت ف آیا ندیدی بسوی کسانیکه

و روز رستخیز این بهتر و نیکوتر است انجام آن آیا ندیدی کسانی را که

يَزْعُمُوْنَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيْدُوْنَ

گمان می کنند که ایمان آوردند بآنچه بسوی تو نازل کرده شده است و بآنچه پیش از تو نازل کرده شده می خواهند

می پندارند که هر آئینه ایشان ایمان آورده اند بآنچه فرو فرستاده بسوی تو و آنچه فرو فرستاده پیش از تو می خواهند

اَنْ يَّتَحَاكَمُوْٓا اِلَى الطَّاغُوْتِ وَقَدْ اُمِرُوْٓا اَنْ يَّكْفُرُوْا بِهٖ ؕ وَيُرِيْدُ

که قضا یا خویش رفع کنند بسوی سرکش و حالانکه فرموده شد ایشان را که نامعتقد وے شوند و می خواهد

که قضایای خویش را تقدیم کنند به سوی شیطان به تحقیق مامور شدند که کافر شوند بآن و می خواهد

الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّضِلَّهُمْ ضَلٰلًا ۢ بَعِيْدًا ﴿١﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ

شیطان که گمراه سازد ایشان را گمراهی دور و چون گفته شود بایشان بیائید بسوی آنچه

شیطان که گمراه گرداند ایشان را به گمراهی دور و هنگامی که گفته شد بایشان که بیائید بسوی چیزیکه

اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُوْلِ رَاَيْتَ الْمُنٰفِقِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْكَ صُدُوْدًا ﴿٢﴾

نازل کرده است خدا و بسوی پیغامبر بینی آن منافقان باز می ایستند از تو باعراض

فرو فرستاده خدا و به سوی پیغمبر می بینی منافقان را که می ایستند از تو باز ایستادنی

فَكَيْفَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌ ۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ثُمَّ جَآءُوْكَ

پس چه حال است آنگاه که برسد بایشان مصیبتے بسبب آنچه پیش فرستاده است دست ایشان پس بیایند نزدیک تو

پس چگونه باشد آنگاه که برسد ایشان را مصیبتے به آنچه پیش فرستاده دست های شان باز بیایند نزدیک تو

يَحْلِفُوْنَ ۖ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّآ اِحْسَانًا وَّتَوْفِيْقًا ﴿٣﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

قسم می خورند بخدا که نخواسته بودیم مگر نیکوکاری و موافقت کردن ف۲ این گروه آنند که

سوگند می خورند به خدا نمی خواستیم مگر نیکوکاری و موافقت ع۸ آن گروه کسانی می باشند که

يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ ۗ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَّهُمْ فِيْٓ

می داند خدا آنچه در دل ایشانست پس اعراض کن از ایشان ف۳ و پند ده ایشان را و بگو با ایشان

می داند خدا آنچه را در دل های شان است پس اعراض کن از ایشان و پند ده ایشان را و بگو به ایشان در

اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا ۢ بَلِيْغًا ﴿٤﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ

سخنے موثر در دل ایشان و نفرستادیم هیچ پیغامبر را مگر برای آنکه فرمانبرداری کرده شود بحکم

باره شان سخن موثر ع۵ و نه فرستادیم هیچ پیغمبری را مگر برای آنکه فرمان برده شود به حکم

اللّٰهِ ؕ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ

خدا و اگر این جماعه وقتیکه ستم کردند بر خویشتن بیامدندے نزدیک تو پس آمرزش طلب کردندے از خدا و طلب آمرزش

خدا و اگر ایشان آنگاه که ستم کردند بر خویشتن آمدند نزدیک تو پس آمرزش خواستند از خدا و آمرزش

لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ﴿٥﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ

برای ایشان پیغمبر هر آئینه یافتندے خدا را برحمت باز آینده و مهربان پس قسم بپروردگار تو که ایشان مسلمان نباشند

خواست بایشان پیغمبر هر آئینه می یافتند خدا را پذیرنده توبه مهربان پس قسم است به پروردگار تو که ایمان نمی آرند

حَتّٰى يُحَكِّمُوْكَ فِيْمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوْا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا

تا آنکه حاکم کنند ترا در اختلافے که واقع شد میان ایشان باز نیابند در دل خویش تنگی از آنچه

تا حکم گردانند ترا در اختلافی که واقع شده میان شان باز نمی یابند در دل های خویش تنگی از آنچه

قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿٦﴾ وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ

حکم فرمودی و قبول کنند بانقیاد و اگر ما می نوشتیم بر ایشان که بکشید خویشتن را

حکم کردی و قبول می کنند به انقیاد و اگر ما حکم می کردیم بر ایشان که بکشید خویشتن را

بلکه اندیشه از نفاق و دروغ شان کامل آگاه و باخبر است تو نیز ای پیغمبر بر علم خداوندی کفایت نموده از سختان منافقان اغماض کن متأثر مشو و در نصایح آنها و توضیح مقاصد ...

فتح الرحمٰن
ف۱ مردم ضعیف الاسلام
ف۵ در خلاف هوائے نفس بحکم شرع راضی نمی شدند و گاهی بطلب دریشان کفر رجوع می کردند و چون آنحضرت ایشانرا بر آن معنی تهدید یا تهدید فرمودے سوگند خوردندے که مخالف آنحضرت مقصود ما نیست خدا تعالیٰ در ین باب آیات فرستاد ۱۲
ف۲ یعنی در میان خصوم ۱۲
ف۳ یعنی از قتل ایشان ۱۲
ف۴ یعنی واجب میکردیم ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۸ هر چه بود هر انجام یافت منافقان در آن زمان چه خواهند کرد زمانیکه بر کیفر کردار شان عذاب فرود آید یعنی در تقدیم فصل خصومات از محضر پیغمبر خودداری کرده دیگران را از آن باز می داشتند هنگامیکه عذاب آن آغاز گردد این منافقان چه کرده می توانند مگر این که بحضور پیغمبر سوگند خورند که ما بحضور حضرت عمر از آن جهت رفتیم که وی در میان آشتی افگند و نه از ارشاد پیغمبر اعراض می کردیم و به حکم خودداری نمی نمودیم ع۵ در این آیت کریمه حضرت باریتعالیٰ قسمها و معذرت سابقه منافقان را تکذیب فرموده می گوید منافقان هر چه می گویند بگویند خدا از دل آنها را ...

أَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا

یا بیرون شوید از خانہائے خویش نمی کردند این را مگر اندک از ایشان و اگر می کردند آنچہ

یا برآیید از وطن تان نمی کردند آنرا مگر اندکی از ایشان و اگر آن ہا می کردند چیزے براکہ

يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٧﴾ وَإِذًا لَّآتَيْنَاهُم

بان پند دادہ میشوند ہر آیینہ بہتر بودے ایشان را و محکم تر در استواری دین و آنگاہ البتہ می دادیم ایشان را

پند دادہ شدہ اند بآن ہر آیینہ دران بود خیر شان و محکم تر در استواری دین و آنگاہ کہ البتہ می دادیم بایشان

مِّن لَّدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٨﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٩﴾ وَمَن

از نزد خویش مزد بزرگ و دلالت می کردیم ایشان را براہ راست و ہر کہ فرمان برد

از نزد خویش مزد بزرگ و ہر آیینہ می نمودیم ایشان را راہ راست و ہر کہ اطاعت کند

يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ

خدا و رسول را پس این جماعت ہمراہ آن کسانند کہ انعام کردہ است خدا بر ایشان از پیغمبران و

حکم خدا و پیغمبر را (پس) آن جماعت با کسانی اند کہ انعام کردہ خدا بر ایشان از پیغمبران

وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴿١٠﴾

صدیقان و شہیدان و صالحان و نیکو رفیق اند ایشانان

و صدیقان و شہیدان و نیکوکاران و بہتر است رفاقت آن ہا

ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

این بخشایش از خدا است و بس ست خدا دانا ع اے مسلمانان

این فضل است از جانب خدا و کافی است خدا دانا اے مومنان

خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُوا جَمِيعًا ﴿١﴾ وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن

بگیرید سلاح خود را پس بیرون روید گروہ گروہ شدہ یا بیرون روید ہمہ جمع آمدہ و ہر آیینہ بعض از شما آنست کہ

بگیرید سلاح خود را پس برائید گروہ گروہ یا برائید ہمہ یک جا ع٥ و ہر آیینہ بعضی از شما آنست کہ

لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن

کُند درنگ می کند پس اگر برسد بہ شما مصیبتے بگوید انعام کرد خدا برمن چون نبودم

درنگ می کند پس اگر رسید شما را مصیبتے می گوید بہ تحقیق انعام کرد خدا برمن آنگاہ کہ نبودم

مَّعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٢﴾ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن

حاضر با ایشان و اگر برسد بشما نعمتی از خدا بگوید گویا

با ایشان حاضر و اگر برسد بشما فضلے از جانب خدا (ہر آیینہ) می گوید گویا

لَّمْ تَكُن بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٣﴾

ہرگز نبود میان شما و میان وے دوستی کاش بودمے با ایشان پس یا فتمی مطلب بزرگ را

نبود میان شما و میان او محبتی اے کاش بودمی با ایشان پس یافتمی مطلب بزرگ را

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ۚ وَ

پس باید کہ جنگ کنند در راہ خدا آن مومنان کہ میفروشند زندگانی دنیا را بآخرت و

پس باید بجنگند در راہ خدا کسانیکہ می فروشند زندگانی دنیا را بہ آخرت و

مَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا

ہر کہ جنگ کند در راہ خدا پس کشتہ شود یا غالب آید بدہیمش مزد

ہر کہ بجنگند در راہ خدا پس کشتہ شود یا فیروز گردد پس زود بدہیمش مزد

عَظِيمًا ﴿٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ

بزرگ را و چیست شما را کہ جنگ نمی کنید در راہ خدا و برائے بیچارگان

بزرگ و چیست شما را کہ نمی جنگید در راہ خدا و در نجات مغلوبان از

فتح الرحمن
ف۱ مترجم گوید مردم ضعیف الاسلام در اول اسلام کہ جہاد فرض نشدہ بود دعوت اسلام قبول نمودند چون جہاد فرض شد ازان تقاعد کردند و از بعض کلمات منافقانہ سر برمی زد و بعض با مخالفین ہمزبان شدہ خلاف مرضی آنحضرت رائی میزدند خدا تعالی درین باب آیات فرستاد

تفسیر عثمانی
ع۵ ازین جا ذکر جہاد آغاز می شود در آیت گذشتہ ذکر شدہ بود کہ ہر کہ خدا و پیغمبر را اطاعت کند برفاقت انبیاء و صدیقین و شہداء و صالحین نایل می گردد و در احکام خدا چون جہاد دشوارتر است مخصوصا بر منافقان کہ ذکر شدہ و می شوند از این جہت حکم جہاد دادہ شد تا ہر کہ رفاقت انبیا و صدیقین و شہداء و صالحین را توقع نکند۔ منقول است کہ در آغاز اسلام چندین افراد ضعیف الاسلام دعوت اسلام را پذیرفتہ بودند ہنگامی کہ جہاد فرض گردید بعضی متزلزل شدند و برخی با کافران ہمزبان گردیدند و بہ مخالفت پیغمبر برخاستند این آیت در این بارہ فرود آمد۔ مطلب این است ای مسلمانان کیفیت منافقان از اول بشما معلوم شدہ

خیر شما در این است کہ ہر نوع باشد احتیاط کنید بہ سلاح باشید یا بدانش و تدبیر یا بہ تجہیز در قبال دو قتال و دشمن از خانہ برائید چہ دستہ دستہ و چہ یک جا چنانکہ مقتضی

مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْ
مردان وزنان وکودکان آنانکه می گویند اے پروردگار ما بیرون آر ما را
مردان وزنان وکودکان که می گویند اے پروردگار ما بیرون آر ما را از

هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَا ۚ وَاجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَّدُنْكَ وَلِيًّا ۚ وَّ
ازین ده که ستمگاراند اہل آن و مقرر کن برائی ما از نزد یک خود کارسازے و
این ده که ستمگار است اہل آن و بگردان بما از جانب خود حامی

اجْعَلْ لَّنَا مِنْ لَّدُنْكَ نَصِيْرًا ۝۵ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ
مقرر کن برائی ما از نزد یک خود یاری دہندہ مومنان کارزار می کنند در راه
بگردان بما از جانب خود مددگار کسانیکه ایمان دارند می جنگند در راه

اللّٰهِ ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ الطَّاغُوْتِ فَقَاتِلُوْٓا
خدا و کافران مے جنگند در راه معبود باطل پس جنگ کنید
خدا و کسانیکه کافراند می جنگند در راه شیطان پس بجنگید

اَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ ۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ كَانَ ضَعِيْفًا ۝۶ اَلَمْ تَرَ اِلَى
با دوستان شیطان ہر آئینه حیلۂ شیطان سست است آیا ندیدی بسوی
با انصار شیطان ہر آئینه فریب شیطان است سست آیا ندیدی بسوی

الَّذِيْنَ قِيْلَ لَهُمْ كُفُّوْٓا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۚ فَلَمَّا
کسانیکه گفته شد ایشان را باز دارید دست خود را و برپا کنید نماز را و بدہید زکوٰۃ را ف۳ پس چون
کسانیکه گفته شد بایشان باز دارید دست ہای خود را (یعنی مجنگید) و برپا دارید نماز را و بدہید زکوٰۃ را ف۸ پس

كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ
نوشته شد برایشان جنگ ناگاه گروہے از ایشان می ترسند از مردمان مانند ترسیدن از خدا
ہنگامیکه حکم شد برایشان جنگ ناگاه گروہی از ایشان می ترسند از مردم مانند ترسیدن از خدا

اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوْا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ ۚ لَوْلَآ اَخَّرْتَنَآ
یا زیاده تر در ترسیدن و گفتند اے پروردگار ما چرا نوشتی بر ما کارزار چرا زنده نگذاشتی ما را
یا سخت تر (ترسیدن) و می گویند ای پروردگار ما چرا فرض گردانیدی بر ما جنگ را چرا نگذاشتی ما را

اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۭ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيْلٌ ۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى
تا وقتے نزدیک بگو بہره مندی دنیا اندک است و آخرت بہتر است کسے را که پرہیزگاری کند
تا میعاد نزدیک ع۵ بگو فائده دنیا اندک است و آخرت بہتر است کسے که پرہیزگاری کند

وَلَا تُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ۝۷ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ
و ستم کرده نخواہید شد مقدار رشته ہر جا که باشید در یابد شما را مرگ و اگرچه باشید
و ستم کرده نخواہید شد بقدر رشته باریکی که در پوست خرماست ہر جا که باشید در می یابد شما را مرگ و اگرچه باشید

فِيْ بُرُوْجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۭ وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَّقُوْلُوْا هٰذِهٖ مِنْ
در کلہائے محکم و اگر برسد بایشان نعمتی گویند این از
در حصارہای مستحکم و بلند و اگر برسد ایشان را نکوئی می گویند این از

عِنْدِ اللّٰهِ ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّقُوْلُوْا هٰذِهٖ مِنْ عِنْدِكَ ۭ
نزدیک خداست و اگر برسد بایشان سختے گویند یا محمد این از نزدیک تست
جانب خداست و اگر برسد ایشان را بدی می گویند این از جانب تست

قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۭ فَمَالِ هٰٓؤُلَاۗءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُوْنَ
بگو ہمه از نزدیک خداست پس چه حال است این قوم را نزدیک نیستند
بگو ہمه از جانب خداست پس چه حال است این مردم را نزدیک نیستند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی گرفتاران بدست کفار ۱۲ ف۲ یعنی جنگ مکنید ۱۲ ف۳ یعنی پس قبول کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۸ قبل از ہجرت مسلمانان سخت بزحمت بودند کفار ستمہای گوناگون بر ایشان می کردند چون بحضور پیغمبر حاضر شدند شکایتہا می کردند و اجازه می خواستند که با کفار مقاتله کنند و انتقام کشند حضرت پیغمبر ایشان را منع می کرد و می گفت ہنوز بما حکم قتال نیامده بلکه حکم است که صبر کنید و حوصله نمائید نماز بخوانید و زکوٰۃ بدہید و مطابق حکمیکه بشما فرود آمده رفتار نمائید زیرا ماده ایکه اقسام اطاعت خدا و جہاد نفس و رنجہائے جسمانی و صرف مال خو کند جہاد نمودن و از حیات درگذشتن یوی دشوار است مسلمانان این اندرز سود مند را پذیرفته بودند. مدتے بعد از ہجرت چون حکم جہاد فرود آمد باید مسلمانان شاد می شدند که آرزوی شان بشرف اجابت مقرون شده بود و بر مطلب خویش ظافر گردیده بودند اما بعضی مسلمانان ضعیف چنان از جہاد می ترسیدند که کسی از عذاب الہی

می ترسد بلکه از آن ہم زیاده تر و آرزو می کردند که کاش اندک مدتی حکم قتال تاخیر می شد تا ما بزندگی خویش مشغول می بودیم ۱۲

يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٢﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ۖ وَمَا أَصَابَكَ

کہ بفہمند سخنے را آنچہ رسید بتو از نعمت پس از خداست و آنچہ رسید بتو

کہ بدانند سخنی را عـ۵ آنچہ رسیدہ ترا از نیکوئی (پس) از جانب خداست و آنچہ رسیدہ ترا

مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ۚ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ

از محنت پس از نزدیک نفس تست و فرستادیم ترا برائے مردمان پیغامبرے و بس است خدا

از بدی از نفس تست عـ۵ و فرستادیم ترا بمردم پیغمبر و کافیست خدا

شَهِيدًا ﴿٣﴾ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۖ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا

حاضر ہر کہ فرمان برداری کند پیغامبر را پس ہر آئینہ فرمان برداری خدا کرد و ہر کہ اعراض کرد پس

حاضر کسی کہ اطاعت کند پیغمبر را بہ تحقیق اطاعت کردہ خدا را و ہر کہ اعراض کرد پس

أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٤﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ

نفرستادیم ترا بر ایشان نگہبان ف۱ و می گویند در دل ما فرمانبرداریست پس چون بیرون روند از نزدیک تو

نفرستادیم ترا بر ایشان نگہبان و می گویند در حضور تو کار ما طاعت است و چون بیرون روند از نزد تو

بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ ۖ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۖ

گروہے از ایشان بوقت شب رای زنند غیر آنچہ توی زبانی و خدا می نویسد یعنی در نامۂ اعمال آنچہ شب می گویند

مشورہ کنند در شب گروہی از ایشان سوای آنچہ تو می گوید و خدا می نویسد در نامۂ اعمال آنچہ شب می گویند

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٥﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ

پس اعراض کن از ایشان و توکل نما بر خدا و خدا کارساز بندہ بس است آیا تامل نمی کنند

پس روی گردان از ایشان و اعتماد کن بر خدا و کافی است خدا کارساز آیا غور نمی کنند

الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٦﴾

قرآن را و اگر بودے از نزدیک غیر خدا البتہ یافتندے در اختلاف بسیار

در قرآن و اگر می بود از جانب غیر خدا البتہ می یافتند در آن تفاوتی بسیار

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى

و چون بیاید نزدیک ایشان خبرے از ایمنی یا ترس مشہور سازند آن را و اگر راجع میکردانند آن را بسوی

و هنگامیکہ بیاید بایشان خبری از امن یا ترس افشا کنند آنرا و اگر راجع می گردانیدند آنرا بسوی

الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ

پیغامبر و بسوئے فرمانروایان از اہل اسلام ہر آئینہ یا فتندی مصلحت آن خبر را آنانکہ از ایشان می توانند برآوردن

پیغمبر و بسوی حکام خود البتہ تحقیق می کردند (می دانستند) آنرا کسانیکہ استخراج می کنند آنرا از ایشان

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧﴾

و اگر نبودے بخشایش خدا بر شما و رحمت او البتہ پیروی می کردید شما شیطان را مگر اندکے

و اگر نمی بود فضل خدا بر شما و رحمت او البتہ متابعت می کردید شیطان را مگر اندکی

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ ۚ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ عَسَى

پس جنگ کن یا محمد در راہ خدا بر تو مواخذہ نیست مگر از جان تو و رغبت دہ مسلمانان را ف۲ نزدیک است کہ

پس قتال کن در راہ خدا تکلیف کردہ شدہ ای مگر خودت و ترغیب کن مسلمانان را نزدیک است کہ خدا

اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ

موقوف سازد خدا جنگ کافران را و خدا سخت تر است باعتبار جنگ و سخت تر است

بازدارد جنگ کافران را و خدا سخت ترست باعتبار جنگ و سخت ترست

تَنْكِيلًا ﴿٨﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ۖ

باعتبار عقوبت ہر کہ شفاعت کند شفاعتے نیک باشد او را بہرہ از ثواب آن

باعتبار عقوبت دادن ہر کہ سفارش کند سفارش نیکو می باشد او را نصیبی از ثواب آن

فتح الرحمن

ف۱ یعنی این کلمہ حق است کہ خیر از جانب خدا است و شر از جانب بندہ لیکن مقصود این مردم از این کلمہ درست نیست و آن آنست کہ جہاد با جمیع قبائل عرب معقول نیست پس اگر فتح باشد یعنی غیر مترقب است و اگر ہزیمت باشد موافق حال این تدبیر است و چون جہاد بامر الہی است ہمہ خیر است عقل ما را در اتحاد دخل دادن ہیچ نباشد واللہ اعلم ف۲ یعنی بر تو رغبت دادنست و بس اگر رفاقت نکنند بر تو مواخذہ نیست ۱۲ منہ

تفسیر عثمانی

ع۵ خدا می فرماید اے محمد در پاسخ آنہا بگو کہ نیکو شر از جانب خداست کہ آفریدگار ہمہ و بخشندۂ وجود حقیقی اوست و دیگران را در آن دخلی نیست و تدابیر پیغمبر نیز از سوی خدا و الہام الہی است الزام شما بر پیغمبر نادرست مطلب قصور دانش شماست این ہا ہمہ حکمت الہی می باشد کہ شمار امتحان می گرداند و شما را ملاحظہ امتحان می کند این جواب اجمالی بود در آیت آیندہ الزام منافقان بہ تفصیل ذکر می شود ع۵ اصل این است کہ اگرچہ موجد نیکی و بدی یا حضرت خداست اما بندہ باید حسنات را فضل و احسان خدا شناسد و بدی و رنج را از شامت اعمال خویش داند و بر پیغمبر الزام ننہد و نہ دانکہ پیغمبر آفریدگار و سبب کار باشد نیست جبکہ بخشایش امور خداست و سبب آن

وَمَنْ يَّشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَّكُنْ لَّهٗ كِفْلٌ مِّنْهَا ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى

و هر که شفاعت کند شفاعتے بد باشد او را حصه از عذاب آن و هست خدا بر

و هر که سفارش کند سفارش بدی باشد باد بار از آن و هست خدا بر

كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيْتًا ۹ وَاِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوْا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ اَوْ

همه چیز توانا ف۱ و چون تعظیم کرده شوید بسلامی پس تعظیم کنید بکلمه بهتر از آن یا

هر چیز مقتدر ع۱ و چون تعظیم کرده شوید بسلامی پس تعظیم کنید شما بهتر از آن یا

رُدُّوْهَا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيْبًا ۱۰ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ

بعینه کلمه جواب دهید هر آئینه هست خدا بر همه چیز حساب کننده خدا نیست هیچ معبود مگر

همان کلمه را باز گردانید هر آئینه خدا هست بر هر چیز حساب کننده خدا نیست هیچ معبودی غیر او

لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۭ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ

البته بهم آرد شما را به روز قیامت هیچ شک نیست درآن و کیست راست گوتر از خدا

هر آئینه جمع خواهد کرد شما را در روز قیامت هیچ شک نیست در آن و کیست راست گوتر از خدا

حَدِيْثًا ۱۱ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنٰفِقِيْنَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا

در سخن ف۲ پس چیست ای مسلمانان شما را در باب نفاق کنندگان دو گروه شدید ف۳ و خدا نگونسار ساخت ایشان را بشومی

در سخن پس چیست شما را که درباره منافقان دو گروه شدید و خدا نگونسار ساخت ایشان را به

كَسَبُوْا ۭ اَتُرِيْدُوْنَ اَنْ تَهْدُوْا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ ۭ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ

آنچه کردند آیا می خواهید که راه نمائید یعنی از جمله راه یابان شمارید کسے را که گمراه ساخت او را خدا و هر کرا خدا گمراه کند

آنچه کسب کردند آیا می خواهید که هدایت کنید کسے را که خدا گمراه گردانیده و هر کرا گمراه کند خدا

فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ سَبِيْلًا ۱ وَدُّوْا لَوْ تَكْفُرُوْنَ كَمَا كَفَرُوْا فَتَكُوْنُوْنَ

نیابی برائے او هیچ راهے این نفاق کنندگان آرزو کردند که شما نیز کافر شوید چنانچه ایشان کافر شدند پس برابر

(پس) نیابی برای او هیچ راهی ع۴ می خواهند که شما هم کافر شوید چنانکه کافر شدند (پس) می شوید شما و ایشان برابر

سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ فَاِنْ

باشید پس دوست مگیرید هیچ کس را از ایشان تا آنکه هجرت کنند در راه خدا ف۴ پس اگر

(پس) مگیرید از ایشان دوستان تا هنگامیکه وطن را بگذارند در راه خدا پس اگر

تَوَلَّوْا فَخُذُوْهُمْ وَاقْتُلُوْهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُّمُوْهُمْ ۠ وَلَا تَتَّخِذُوْا مِنْهُمْ

اعراض کردند یعنی از اسلام و هجرت پس اسیر گیرید ایشان را و بکشید هر جا که یابید ایشان را و دوست و یار

اعراض کردند بگیرید ایشان را و بکشید ایشان را هر جا که بیابید ایشان را و مگیرید کسی را از ایشان

وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ۲ اِلَّا الَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ اِلٰى قَوْمٍۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ

مگیرید کسے را از ایشان اسیر گیرید و بکشید مگر آنان را که پیوند دارند با گروهے که میان شما و میان ایشان

دوست و نه مددگار مگر کسانیکه پیوسته شوند بسوی قومیکه میان شما و ایشان

مِّيْثَاقٌ اَوْ جَآءُوْكُمْ حَصِرَتْ صُدُوْرُهُمْ اَنْ يُّقَاتِلُوْكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوْا

عهد است یا بیایند نزدیک شما حالانکه تنگ آمده است سینه ایشان از آنکه جنگ کنند با شما یا جنگ کنند

عهد است یا بیایند نزد شما حال آنکه تنگ شده سینه های شان که قتال کنند با شما یا قتال کنند

قَوْمَهُمْ ۭ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقٰتَلُوْكُمْ ۚ فَاِنِ

با قوم خویش ف۵ و اگر خواستے خدا هر آئینه مسلط ساختے ایشان را بر شما پس قتال می کردند با شما پس اگر

با قوم خود و اگر بخواهد خدا البته مسلط سازد ایشان را بر شما پس ضرور با شما جنگ کنند پس اگر

اعْتَزَلُوْكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ ۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ

یکسو شوند از جانب شما و قتال نکنند با شما و بیفگنند بسوی شما پیغام صلح را پس نکرده است خداتعالی شما را

یکسو شوند از جانب شما و قتال نکنند با شما و القا کنند بشما پیغام صلح را پس نداده خدا شما را

فتح الرحمن
ف۱ یعنی شفاعت سپارش کردن اگر تو گمراه را بر نهند نیک است و سپارش سارق تا دوست او نه بر نه درست نیست ۱۲
ف۲ مترجم گوید خداتعالی بیان می فرماید که به خلق کفار اعتقاد نباید کرد ۱۲
ف۳ یعنی بعض به تحقیق زلیفت میرفتند بعض شدندی می بایست که همه باتفاق فریقه نمی شدند والله اعلم ۱۲
ف۴ یعنی مسلمان شوند و هجرت کنند ۱۲
ف۵ مترجم گوید کسیکه ایمان آرد و هجرت نکند حکم او بطریق اولی فیصله شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۱ خدا بر هر چیز توانا است و نصیب هر چیز را بوی میرساند پاداش نیکی و بدی بحضرت او دشوار نیست
ع۲ در منافقان این طایفه نیز شامل اند که بظاهر ایمان نیاورده بودند بلکه در ظاهر و باطن به کفر استوار بودند اما با حضرت پیغمبر و مسلمانان بظاهر دوستی میکردند بامید اینکه اگر سپاه اسلام بر قبیله شان هجوم آرد محفوظ مانند هنگامیکه مسلمانان دانستند که رفت و آمد آنها باین غرض بوده از دل محبتی ندارند بعضی گفتند باید این اغراض را ترک کنیم تا انکار شوند بعضی گفتند ادامه دهیم

ع۴ ... مسلمانان منحرف شوند این آیت در این باره فرود آمد - هدایت و ضلالت در اختیار خداست شما از آن اندیشه نکنید ما بخشیده به آنها همه یک جا ساطع کنید که لیبدأ ذکری ...

عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿۹۰﴾ سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا

برایشان راهی ف۱ خواهید یافت قومی را که می خواهند ایمن شوند از شما و ایمن شوند

برایشان راهی زود می یابید قوم دیگر را که می خواهند ایمن باشند از شما و ایمن شوند

قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَ

از قوم خود هرگاه باز گردانیده میشوند بسوی فتنه انگیزی نگونسار انداخته شوند در آن ف۲ پس اگر یکسو نشوند از جنگ شما و

از قوم خود هر وقتی که باز گردانیده شوند جانب فتنه نگونسار می افتند در آن (پس) اگر کناره نشوند از جنگ شما و

يُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ

نیفگنند بسوی شما پیغام صلح را و باز ندارند دست خویش را پس اسیر گیرید ایشان را و قتل نمایید ایشان را هر جا که

(القا نکنند) بشما صلح را و باز ندارند دستهای خود را (پس) بگیرید ایشان را و بکشید بر جا که

ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿۹۱﴾ وَمَا

یابید ایشان را و این جماعت داده ایم شما را برایشان حجت ظاهر ف۳ و نه

بیابید ایشان را و آن گروه داده ایم شما را برایشان حجتی آشکارا و نه

كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً

سزد مسلمانی را که بکشد مسلمانی را لیکن قتل واقع میشود بخطا یعنی بغیر قصد و هر که بکشد مسلمانی را بخطا

سزد مسلمانی را که بکشد مسلمانی را مگر بدون قصد و هر که بکشد مسلمانی را بدون قصد

فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا

پس لازم است آزاد کردن برده مسلمان و خون بها رسانیده شده به کسان مقتول مگر آنکه ابرا نمایند

پس لازم است آزاد کردن گردن یک مومن خون بهای رسانیده شده به ورثه او مگر ابرا نمایند

فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ

پس اگر باشد مقتول از گروه دشمنان شما و او مسلمان است پس لازم است آزاد کردن برده مسلمان ف۴

پس اگر مقتول باشد از قومیکه دشمن شماست حال آنکه مومن هم باشد پس لازم است آزاد کردن گردن یک مسلمان

وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ

و اگر باشد مقتول از قومی که میان شما و ایشان عهد است ف۵ پس لازم است خون بها رسانیده شده

و اگر باشد از قومی که میان شما و میان شان عهد است پس لازم است خون بهای رسانده شده

أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ

بکسان او و آزاد کردن برده مسلمان پس هر که نیابد برده را پس لازم است روزه داشتن دو ماه پی در پی

به ورثه آن و آزاد کردن گردن یک مسلمان پس هر که نیابد آن را پس لازم است بروی روزه دو ماه متوالی

تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿۹۲﴾ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا

بجهت قبول توبه است از جانب خدا و هست خدا دانا استوار کار ف۱ و هر که بکشد مسلمانی را

برای قبول توبه از جانب خدا و هست خدا دانا با حکمت و هر که بکشد مسلمانی را

مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ

بقصد پس جزای او دوزخ است جاوید آنجا و خشم گرفته است بر او خدا و لعنت کرد او را

بقصد (پس) جزای وی دوزخ است جاوید باشد در آن و خشم گرفته خدا بر او و لعنت کرده بر او

وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿۹۳﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ

و آماده ساخت برای او عذاب بزرگ ای مسلمانان چون سفر کنید در راه

و آماده کرده باو عذاب بزرگ را ای مومنان هنگامی که سفر کنید در راه

اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا

خدا یعنی برای جهاد پس نیک تفحص کنید و مگویید کسی را که بسوی شما سلام انداخته است نیستی مسلمان

خدا (برای جهاد) تحقیق کنید و مگویید کسی را که افگند بسوی شما سلام که نیستی مسلمان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر اسلام آرند و هجرت کنند ایشان را دوست باید گرفت و اگر اسلام نیارند می باید کشت مگر آنکه معاهد باشند و ثابتان را بر عهد و حلفای معاهد از ایشان را و نتوان ایذا داد والله اعلم ۱۲ ف۲ صلح می کنند و باز نقض عهد می نمایند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید خدای تعالی احکام قتل خطا بیان می فرماید آنکه کف از کسیکه بکلمه اسلام متکلم شد واجب است و فضل مجاهدان و وجوب هجرت از دار کفر بدار الاسلام و کیفیت نماز سفر و نماز خوف تبیان می کند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی مقتول مسلمان اگر از ساکنان دار الحرب باشد دیت لازم نیست والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی واو مومن باشد ف۶ جمهور مفسرین تصویر وان کان من قوم بینکم وبینهم میثاق در مقتول کافر کردند بملاحظه آنکه توارث در میان مومن و کافر منقطع است و سبیل دیت سبیل میراث است و بنده ضعیف می گوید تمهید مسئله بما کان لمومن ان یقتل مومنا الا خطأ و تقیید وهو مومن در نظیر ما نحن فیه ظاهر است در آنکه اینجا قید ایمان معتبر است و لزوم دیت بجهت وفا بعهد است نه بر سبیل میراث و نظیر این جواب مهر است در مسئله مومنه از قوم معاهدین در سوره ممتحنه والله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی ـ ف۶ نزد جمهور علما خود برای

تَبْتَغُوْنَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيْرَةٌ كَذٰلِكَ

می طلبید متاع زندگانی دنیا پس نزدیک خدا غنیمت ہائے بسیار است ہم چنین

می طلبید متاع زندگانی دنیارا (پس) نزد خدا غنیمت ہای بسیار است ہم چنین

كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوْا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا

بودید پیش ازین پس انعام کرد خدا برشما پس تفحص کنید ہر آئینہ خدا ہست

بودید پیش ازین پس انعام کرد خدا برشما (پس) تحقیق کنید ہر آئینہ خدا ہست

تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ۝ لَا يَسْتَوِي الْقٰعِدُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرُ

بآنچہ می کنید آگاہ برابر نیستند نشینندگان غیر معذور از مسلمانان

بہ آنچہ می کنید آگاہ برابر نیستند نشینندگان از مسلمانان غیر

اُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجٰهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ

و جہاد کنندگان در راہ خدائے تعالے بمال خویش و جان خویش

معذور و جہاد کنندگان در راہ خدا بہ مال خویش و جان خویش

فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ دَرَجَةً

فضل دادہ است خدا مجاہدان را بمال و جان خویش بر نشینندگان در مرتبہ

افزونی دادہ خدا مجاہدان را بہ اموال شان و نفس ہای شان بر نشینندگان در مرتبہ

وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ

و ہر یکے را وعدہ نیک کردہ است خدا و افزون دادہ است خدا مجاہدان را بہ نسبت نشینندگان

و ہر یکے را وعدہ دادہ خدا نیکی (جنت) و افزونی دادہ است خدا مجاہدان را بر نشینندگان

اَجْرًا عَظِيْمًا ۝ دَرَجٰتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَّرَحْمَةً وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا

مزد بزرگ ف۱ افزون دادہ است مرتبہا از جانب خویش و آمرزش و بخشایش و ہست خدا آمرزندہ

مزد بزرگ مرتبہ بلند از جانب خود و آمرزش و مہربانی و ہست خدا آمرزگار

رَّحِيْمًا ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيْٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوْا فِيْمَ

مہربان ہر آئینہ آنانکہ فرشتگان قبض ارواح ایشان کردند در حالیکہ ستمکار بودند بر خویشتن ف۲ فرشتگان بایشان گفتند در چہ حال

مہربان ع۵ ہر آئینہ کسانیکہ قبض کردند روح شان را فرشتگان در حالیکہ ستمکارند بر خویشتن گویند در چہ حال

كُنْتُمْ قَالُوْا كُنَّا مُسْتَضْعَفِيْنَ فِي الْاَرْضِ قَالُوْٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ

بودید ما گفتند بودیم بیچارگان در زمین گفتند آیا فراخ نبود

بودید گویند بودیم ناتوان در زمین گویند آیا نبود زمین

اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوْا فِيْهَا فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ وَسَآءَتْ

زمین خدا تا ہجرت می کردید دران پس آن جماعت جای ایشان دوزخ است و بد

خدا فراخ کہ می رفتید از وطن خود دران (پس) آن گروہ جای شان دوزخ است و بد

مَصِيْرًا ۝ اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِيْنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ لَا

جا ہست مگر آنانکہ بحقیقت بیچارہ اند از مردان و زنان و کودکان

مرجع است دوزخ مگر ناتوانان از مردان و زنان و کودکان کہ

يَسْتَطِيْعُوْنَ حِيْلَةً وَّلَا يَهْتَدُوْنَ سَبِيْلًا ۝ فَاُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ

ہیچ چارہ نمی توانند و ہیچ راہ نمی یابند پس آن جماعت نزدیک است کہ خدا

نمی توانند تدبیری و نمی یابند راہ پس آن گروہ امید است کہ خدا

اَنْ يَّعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُوْرًا ۝ وَمَنْ يُّهَاجِرْ فِيْ سَبِيْلِ

عفو کند از ایشان و ہست خدا عفو کنندہ آمرزندہ و ہر کہ ترک وطن کند در راہ

عفو کند از ایشان و ہست خدا عفو کنندہ آمرزگار ع۵ و ہر کہ بگذارد وطن خود را در راہ

فتح الرحمٰن
ف۱ نامندہ یعنی اولی الضرر آنست کہ در اولی الضرر این حکم مطرد نیست بلکہ جمعی باشند از اولی الضرر کہ نیت جہاد دارند ثواب عمل کامل یابند واللہ اعلم ف۲ یعنی ترک ہجرت از دار الحرب بدار السلام و تکثیر سواد کفار واللہ اعلم

تفسیر عثمانی
ع۵ خدا غفور و رحیم است و عدہ ہای اجر و مغفرت و رحمت کہ بہ مجاہدان فرمودہ ہمہ را تکمیل می کند یا اینکہ اگر مجاہدی بنا دانستگی مسلمانے را می کشد خدا وی را می بخشد تشویش آن از جہاد باز نماند ع۶ بعضی در دل خویش مسلمان اند اما چون در حکومت کفار اند مغلوب ایشان اند و از بیم اعمال اسلامی را آشکارا بجہاد اقدام نمی توانند بر آنہا فرض است کہ ہجرت نمایند در این رکوع ذکر آنہاست خلاصہ اینہا بجود ستم می کنند کہ با کافرین آمیختہ اند و ہجرت نمی نمایند ہنگام مرگ فرشتگان از ایشان می پرسند کہ شما بر چہ دینید گویند مسلمان بودیم اما نہایت ناتوانی نتوانستیم اعمال دین را بجا آریم فرشتگان گویند زمین الہی فراخ بود می توانستید از اینجا ہجرت کنید پس جای چنین اشخاص جہنم

ربع ۱۲ ع ۵ ۱۰

…لیکہ مردانی کہ ضعیفند و زنان و کودکانی کہ نمی توانند ہجرت کنند و طریق ہجرت را نمی دانند شایستہ عفو اند… مسلمانان نتوانند بیاسایدی…

اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرٰغَمًا كَثِيرًا وَّسَعَةً ۚ وَمَنْ يَّخْرُجْ مِنْ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا

خدا بیابد در زمین اقامت گاه بسیار و فراخی معیشت و هرکه بیرون رود از خانهٔ خود هجرت کنان

خدای یابد در زمین مواضع بسیار و گشایش و هرکه بیرون رود از خانه اش هجرت کنان

اِلَى اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ۗ وَكَانَ

بسوی خدا و پیغامبر او پس دریابد او را موت ف۱ پس تحقیق ثابت شد مزد او بر خدا و هست

بسوی خدا و پیغمبرش پس دریابد او را مرگ به تحقیق ثابت شد ثواب وی بر خدا و هست

اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۱۰۰﴾ وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ

خدا آمرزنده مهربان و چون سفر کنید در زمین پس نیست بر شما گناہے

خدا آمرزگار مهربان و هنگامی که سفر کنید در زمین پس نیست بر شما گناهی

اَنْ تَقْصُرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ ۖ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَّفْتِنَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ

در آنکه کوتاه سازید قدرے از نماز اگر بترسید از آنکه در بلا افگنند شما را کافران

که قصر کنید از نماز اگر بترسید که ایذا رسانند بشما کافران

اِنَّ الْكٰفِرِيْنَ كَانُوْا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ﴿۱۰۱﴾ وَاِذَا كُنْتَ فِيْهِمْ فَاَقَمْتَ

هرآئینه کافران هستند شما را دشمن آشکارا ف۲ و چون باشی درمیان مومنان ف۳ پس برپا کردی

هرآئینه کافران هستند بشما دشمن آشکارا و هنگامی که باشی درمیان آن ها (پس) برپا داشتی

لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ مَّعَكَ وَلْيَاْخُذُوْۤا اَسْلِحَتَهُمْ ۫ فَاِذَا

برای ایشان نماز پس باید گروه بایستد گروهے از ایشان باتو و باید که بگیرند سلاح خویش پس چون

برای ایشان نماز را باید بایستند گروهی از ایشان باتو و باید بگیرند سلاح شان را (پس) چون

سَجَدُوْا فَلْيَكُوْنُوْا مِنْ وَّرَآئِكُمْ ۪ وَلْتَاْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوْا

سجده کردند پس آن گروه دیگر باید که پیش از ایشان باستند ف۴ و باید که بیاید آن گروه دیگر که هنوز نماز نکرده

سجده کنند نمازگذاران بروند از ورای شما در مقابل دشمن و باید بیایند گروه دیگر که نماز نخوانده اند

فَلْيُصَلُّوْا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوْا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

پس نماز کنند باتو و باید که بگیرند حذر ف۵ و سلاح خود را آرزو کردند کافران کاش

نماز خوانند باتو و بگیرند احتیاط خود را و سلاح خود را دوست دارند کافران که بیک نوعی

لَوْ تَغْفُلُوْنَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيْلُوْنَ عَلَيْكُمْ مَّيْلَةً وَّاحِدَةً ؕ

غافل شوید از سلاح خویش و متاع خویش پس حمله کنند بر شما یک باره

غافل شوید از سلاح تان و اسباب تان پس حمله کنند بر شما یک باره گی

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِّنْ مَّطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَّرْضٰۤى اَنْ

و هیچ گناه نیست بر شما اگر باشد شما را رنجے از باران یا بیمار باشید در آن که

و نیست گناهی بر شما اگر باشد بشما رنجی از باران یا بیمار باشید که

تَضَعُوْۤا اَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوْا حِذْرَكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا

بنهید سلاح خویش را و البته بگیرید حذر خود را هرآئینه خدا آماده کرده است برای کافران عذاب

بنهید سلاح خود را و بگیرید احتیاط تان را ع۵ هرآئینه خدا آماده کرده برکافران عذاب

مُّهِيْنًا ﴿۱۰۲﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى

رسوا کننده ف۶ پس چون نماز تمام کردید پس یاد کنید خدا را ایستاده و نشسته و بر

ذلت آور و هنگامیکه ادا کردید نماز را پس یاد کنید خدا را ایستاده و نشسته و بر

جُنُوْبِكُمْ ۚ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى

پہلوے خویش پس چون آرمیدید برپا کنید نماز را ف۷ هرآئینه هست نماز بر

پهلوی خویش (پس) چون ایمن شدید از خوف برپا دارید نماز را هرآئینه نماز هست بر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در راه قبل وصول بمقصد ۱۲ ف۲ مترجم گوید مشهور آنست که این آیت در صلوٰة مسافر نازل شده است و خوف قید اتفاقی است و آنچه نزدیک این بنده رجحان یافته است آنست که این آیت در صلوٰة خوف نازل شده است و سفر قید اتفاقیست و مراد از قصر کیفیت رکوع و سجود است که بایماء ادا میتوان کرد نه در کمیت رکعات والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی وقت خوف ۱۲ ف۴ یعنی مقابل عدو ۱۲ ف۵ و حذر خود و زره و سپر را گویند ۱۲ ف۶ مترجم گوید این را صورتهاست یکے آنکه امام دو بار نماز گذارد یکبار با جماعت و دیگر بار با جماعت دیگر آنکه امام با یک جماعت یک رکعت گزارد و در قیام توقف کند تا آنکه رکعت دیگر خوانده مقابل عدو روند آن جماعت دیگر آمده اقتدا کنند امام رکعت دیگر با جماعت خواند در قعده چندان توقف کند که از رکعت دوم فارغ شوند انگاه بایشان سلام دهد و این هردو با صحیح تنها دیگر هم هیچ شده و هم محتمل آنیست ۱۲ والله اعلم ۱۲ ف۷ یعنی بطریق نماز امن والله اعلم

تفسیر عثمانی - ع۵ اگر بنابر باران یا بیماری، ناتوانی بر داشتن سلاح مشکل باشد گذاشتن آن مجاز است اما برای حراست خویش زره و سپر را دور نکنند و نه خدا گرد

الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا ﴿۱۰۳﴾ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۖ إِن تَكُونُوا

مومنان فرض وقت معین کرده شده و سستی مکنید در جستجوئے کفار اگر شما

مسلمانان فرض در وقت مقرر آن و سستی مکنید در طلب (کافران) اگر شما

تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَ

دردمندی شوید پس ایشان نیز دردمند میشوند چنانکه شما میشوید و شما امید دارید از خدا آنچه ایشان را امید نیست و

دردمند میشوید پس ایشان نیز دردمندی شوند چنانکه شما دردمندی شوید و شما امید دارید از خدا آنچه را امید ندارند و

كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿۱۰۴﴾ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ

هست خدا دانا استوار کار هر آئینه ما فرود آوردیم بسوی تو کتاب را براستی تا حکم کنی میان

هست خدا دانا با حکمت هر آئینه فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی تا حکم کنی میان

النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ ۚ وَلَا تَكُن لِّلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿۱۰۵﴾ وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ

مردمان بآنچه شناسا ساخته است ترا خدا و مباش خصومت کننده برائی حمایت خیانت کنندگان و آمرزش خواه از خدا

مردم بر آنچه داناند ترا خدا و مباش از طرف دغابازان خصومت کننده و آمرزش بخواه از خدا

إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿۱۰۶﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ

هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و خصومت مکن از جانب آنانکه خیانت میکنند

هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و جدال مکن از طرف کسانی که دغا می کنند

أَنفُسَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿۱۰۷﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ

با جنس خویش هر آئینه خدا دوست ندارد آنرا که باشد خیانت کننده گناهگار پنهان میکنند از

با خویشتن هر آئینه خدا دوست نمی دارد کسے را که باشد دغاباز گناهگار می شرمند از

النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَىٰ

مردمان و پنهان نمیکنند از خدا و او با ایشان است آنگاه که بشب مشورت میکنند آنچه خدا نمی پسندد

مردم (پنهان می دارند خیانت را) و نمی شرمند از خدا حال آنکه خدا با ایشان است وقتی که بر شب مشوره می کنند آنچه خدا نمی پسندد

مِنَ الْقَوْلِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿۱۰۸﴾ هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ

از تدبیر و هست خدا بآنچه میکنند در گیرنده آگاه باشید شما اے قوم که خصومت کردید

از سخن و هست خدا بآنچه می کنند احاطه کننده آگاه باشید شما اے قوم که جدال کردید

عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَن يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَم مَّن

از طرف خیانت کنندگان در زندگانی دنیا پس که خصومت خواهد کرد با خدا از طرف ایشان روز قیامت یا کیست که

از طرف آنها در زندگی دنیا پس کیست که جدال کند با خدا از عوض شان روز رستاخیز یا کیست

يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿۱۰۹﴾ وَمَن يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ

باشد بر ایشان کارسازنده و هر که بکند کار بد یا ستم کند بر خویشتن باز آمرزش طلبد از خدا

که باشد بر ایشان کارساز و هر که گناه کند یا ستم کند بر خود پس آمرزش طلبد از خدا

يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿۱۱۰﴾ وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۚ

یابد خدا را آمرزنده مهربان و هر که بکند گناہے پس جز این نیست که میکند آنرا بر جان خویش

می یابد خدا را آمرزگار مهربان و هر که کند گناهی جز این نیست که می کند آن را بر خود

وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿۱۱۱﴾ وَمَن يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ

و هست خدا دانا استوار کار و هر که بکند خطائی یا گناهی باز تهمت کند بآن

و هست خدا دانا با حکمت و هر که کند خطا یا گناهی پس تهمت بندد بآن

بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿۱۱۲﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَ

بیگناهی را پس بر خود برداشت افترا و گناه ظاهر را و اگر نبودے فضل خدا بر تو و

بیگناهی بتحقیق برداشت بر خود بهتان و گناهی آشکارا و اگر نمی بود فضل خدا بر تو و

فتح الرحمن مترجم گوید مردم ضعیف الاسلام اگر کسی از ایشان مرتکب گناہے شدی گواه زور حیلہا انگیختندے پیش آنحضرت بوجہے اظہار میکردند که براءت او بخاطر مبارک رسیدے و بایکدیگر خلوت کرده راز با اطلاف مرضی شریف درمیان آوردندے خدا تعالیٰ آیات فرستاد ۱۲

ع ۱۵ / ۱۲

تفسیر عثمانی

مسلمانی خانه مسلمانی را نقب زد مقداری آرد و چیزے از اسلحه وی را دزدید اتفاقاً جوال سوراخ بود آرد تا خانه دزد در راه ریخته رفت و تدبیری اندیشید یعنی مال را بخانه خود نگذاشت شبا شب بخانه یکے از یهودیان که با وی دوستی داشت امانت گذاشت صبح مالک مال بسراغ آرد دزد را پیدا نمود اما چنانکه خانه او را ابتر جست نتوانست یافت دزد به عدم اطلاع خویش سوگند خورد مالک بسراغ آرد خویش به خانه یهودی رسید یهود مال را اعتراف نمود اما گفت این شخص شب نزد من امانت گذاشته و من نه دزدیده ام صاحب مال بحضرت پیغمبر ادعای برد قوم دزد اتفاق نمودند تا بهر صورت باشد نگذارند دزدی بروی ثابت شود و کوشش کنند یهود را دزد نشان دهند قبیله دزد خدمت حضرت پیغمبر آمده او را براءت او سوگند یاد نمودند و گواهی ادا نمودند بیگناهی بود الزام بر یهود معهود نمودند این

ع ۱۶ / ۱۳

ف دانا این چند آیت را فرستاده حضرت پیغمبر و همه را فهمانید که دین سلمان دزد است و یهودی بیگناه بیقصور است و آنچنین مردم را افشار گردانید ۱۲ عسه بر صفحه ۹۸

رَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ يُّضِلُّوْكَ ۭ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَ

بخشایش او قصد کرده بودند گروهی از ایشان که گمراه کنند ترا و گمراه نمیکنند مگر خویشتن را و

رحمت او هر آئینه قصد کرده بودند گروهی از ایشان که از راه بگردانند ترا و در ضلالت نمی افگنند مگر خویشتن را و

مَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَيْءٍ ۭ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ

زیان نرسانند بتو چیزی و فرود آورده است خدا بر تو کتاب و دانش و آموخته است ترا

نمی رسانند زیان بتو چیزی و فرو فرستاده خدا بر تو کتاب و حکمت و آموخت بتو

مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۭ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ۝١ لَا خَيْرَ فِيْ كَثِيْرٍ

آنچه نمیدانستی و هست فضل خدا برتر بزرگ نیست خوبی در بسیاری

آنچه نمی دانستی و هست فضل خدا بر تو بزرگ نیست خیری در بسیاری

مِّنْ نَّجْوٰىهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوْفٍ اَوْ اِصْلَاحٍۢ بَيْنَ النَّاسِ ۭ

از مشورت پنهانی ایشان لیکن خوبی در مشورت کسی است که فرماید بصدقه یا بکار پسندیده یا باصلاح کار میان مردم

از مشورهٔ شان مگر آنکه حکم کرده بصدقه دادن یا کار نیک کردن یا آشتی افگندن میان مردم

وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝٢

و هر که این کند بطلب خوشنودی خدا پس بدهیمش مزد بزرگ

و هر که کند این را به طلب رضای الهی پس زود دهیمش مزد بزرگ

وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ

و هر که مخالفت پیغامبر کند بعد از آنکه معلوم شد او را هدایت و پیروی کند سوای راه

و هر که مخالفت کند با پیغمبر پس از آنکه معلوم شد بوی راه راست و پیروی کند جز راه

الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ ۭ وَسَاۗءَتْ مَصِيْرًا ۝٣ اِنَّ اللّٰهَ

مسلمانان متوجه بگذاریم او را بآنچه میسر گردد و در آریمش بدوزخ و او بد جائی است هر آئینه خدا

مسلمانان است حواله کنیم او را بآن طرف که اختیار کرده و در آریمش بدوزخ و بد مرجع است دوزخ هر آئینه خدا

لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَمَنْ يُّشْرِكْ

نمی آمرزد آنکه شریک باوی مقرر کرده شود و می آمرزد غیر شرک هر کرا خواهد و هر که شریک خدا

نمی آمرزد آنرا که شرک آرد بروی و می آمرزد سوای شرک کسیرا که خواهد و هر که انباز گیرد

بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ۝١ اِنْ يَّدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلَّآ اِنٰثًا ۚ وَ

مقرر کند پس گمراه شد گمراهی دور مشرکان نمی پرستند بجز خدا مگر مجسمه را که بنام دختران مسمی کرده اند و

بخدا (پس) هر آئینه گمراه شد دور افتاد (به گمراهی دور) نمی پرستند جز وی مگر زنان را و

اِنْ يَّدْعُوْنَ اِلَّا شَيْطٰنًا مَّرِيْدًا ۝٤ لَّعَنَهُ اللّٰهُ ۘ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ

نمی پرستند مگر شیطان دور رفته از حد لعنت کرد او را خدا و گفت شیطان البته بگیرم از

نمی پرستند مگر شیطان سرکش را لعنت کرد او را خدا و گفت شیطان البته میگیرم از

عِبَادِكَ نَصِيْبًا مَّفْرُوْضًا ۝٣ وَّلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ

بندگان تو حصه که در علم ازلی معین شده و البته گمراه کنم ایشان را و البته در آرزو اندازم ایشان را و البته بفرمایم ایشان را

بندگان تو حصه مقرره و البته گمراه میکنم ایشان را و امیدوار می سازم ایشان را و فرمایم ایشان را

فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّتَّخِذِ

تا بشگافند گوش چهارپایان را و البته بفرمایم ایشان را تا تغییر دهند آفرینش خدا را و هر که دوست گیرد

که بشکافند گوش های چارپایان را و تعلیم میدهم ایشان را تا تغییر دهند صورت های آفریده خدا را و هر که بگیرد

الشَّيْطٰنَ وَلِيًّا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِيْنًا ۝٢ يَعِدُهُمْ وَ

شیطان را بجز خدا پس زیان کار شد زیان ظاهر وعده میدهد ایشان را و

شیطان را دوست از غیر خدا بتحقیق زیان کرد (زیان) ظاهر وعده میدهد ایشان را و

وَمَا تَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيْمًا ﴿۱﴾ وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ

و آنچه می کنید از نیکوئی هست خدا بآن دانا ف۱ اگر زنے معلوم کند

و آنچه می کنید از نکوئی (پس) هرآئینه خدا بر آن داناست و اگر زنی می ترسد

مِنْ بَعْلِهَا نُشُوْزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يُّصْلِحَا بَيْنَهُمَا

از شوہر خویش سرکشی یا روگردانی پس گناه نیست بر ایشان در آنکه صلح آرند درمیان خویش

از جنگ شوہرش یا رو گردانیدن پس نیست گناہی بر ہردو اگر اصلاح می کنند میان خو

صُلْحًا ۭ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۭ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ ۭ وَاِنْ تُحْسِنُوْا

نوعے از صلح و صلح کاری بہتر است و حاضر کرده شده اند نفوس نزدیک بخل ف۲ و اگر نیکوکاری

بر صلحی و صلح بہتر است و حاضر است نفس ہا بر بخل و اگر نکوکاری کنید

وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿۲﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيْعُوْٓا اَنْ

و پرہیزگاری کنید پس ہرآئینہ خدا ہست بآنچه می کنید دانا و نتوانید ہرگز عدل

و پرہیزگاری نمائید پس ہرآئینه خدا به آنچه می کنید باخبر است و ہرگز نمی توانید که عدالت

تَعْدِلُوْا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيْلُوْا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوْهَا

کردن میان زنان اگرچه نہایت رغبت کنید پس بارے بی میل مکنید تمام میل تا آنکه بگذارید آن زنان را

کنید میان زنان و اگرچه در آن حرص کنید (پس) میل مکنید به تمام میل پس می گذارید آن زن را

كَالْمُعَلَّقَةِ ۭ وَاِنْ تُصْلِحُوْا وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۳﴾

مانند معلقه ف۳ و اگر اصلاح کنید و پرہیزگاری نمائید پس ہرآئینه خدا ہست آمرزنده مہربان

مانند معلقه ع۸ و اگر اصلاح می کنید و پرہیزگاری می نمائید (پس ہرآئینه) خدا ہست آمرزگار مہربان

وَاِنْ يَّتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِّنْ سَعَتِهٖ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيْمًا ﴿۴﴾

و اگر مرد و زن از یکدیگر جدا شوند کفایت کند خدا تعالیٰ ہر یکے را از توانگری خود ہست خدا جواد استوارکار

و اگر ہردو جدا شوند بی نیاز گرداند خدا ہریک را از گشایش خود و ہست خدا صاحب گشایش بااندبیر ع۵

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِيْنَ اُوْتُوا

و خدا راست آنچه در آسمانہاست و آنچه در زمین است و ہرآئینه حکم فرمودیم آنانرا که داده شدند

و مر خدا راست ہرچه در آسمان ہا و ہرچه در زمین است و به تحقیق حکم فرمودیم اہل

الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ ۭ وَاِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ

کتاب پیش از شما و شما را نیز که بترسید از خدا و اگر کافر شوید پس ہرآئینه

کتاب را پیش از شما و شما را که بترسید از خدا و اگر انکار کنید پس ہرآئینه

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيْدًا ﴿۵﴾

خدا راست آنچه در آسمانہاست و آنچه در زمین است و ہست خدا توانگر ستوده شده

خدا راست ہرچه در آسمان ہا و ہرچه در زمین است و ہست خدا بے نیاز و دارای ہمه ستایش ہا

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿۶﴾ اِنْ يَّشَاْ

و خدا راست آنچه در آسمانہا و آنچه در زمین است و خدا کارساز بس است اگر خواہد

و مر خدا راست آنچه در آسمان ہا و آنچه در زمین است و کافی کارساز است خدا ف۵ اگر بخواہد خدا

يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِيْنَ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰي ذٰلِكَ قَدِيْرًا ﴿۷﴾

دور کند شما را اے مردمان و بوجود آرد دیگرانرا و ہست خدا برین کار توانا

می برد شما را ای مردم و می آرد دیگران را و ہست خدا بر این توانا

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۭ وَكَانَ

ہر که باشد طالب جزائے دنیا یعنے جزائے عمل در دنیا طلب کند پس نزدیک خدا است ثواب دنیا و آخرت و ہست

ہر کہ بخواہد ثواب دنیا را پس نزد خداست ثواب دنیا و آخرت و ہست

فتح الرحمٰن

ف۱ جواب این استفتا تفصیلے داشت پس خدا تعالیٰ بعض مسائل را حواله فرمود بر آیات سابقه و آن مسئله تحریم ظلم بر یتامی النساء است و بعض را اینجا جواب داد و آن مسئله نشوز و تحریم میل کلی بیک زن و اعراض از زن دیگر و اباحت طلاق در صورت ضرورت والله اعلم ف۲ یعنی از بخل غائب نمیشوند و آنرا نمی گزارند والله اعلم ف۳ مترجم گوید معلقه زنیست که نه بیوه باشد نه با او شوہر موافقت کند۔

تفسیر عثمانی ع۸ اگر بیش از یک زن به نکاح شما باشد و شما تو دلبند و محبت قلبی در ہر کار میان آنہا برابری کنید چنین نیز نکنید که بیک جانب کاملاً متوجه باشید و دیگری را در میدان معلق بگذارید یعنی نه خود آنرا آسوده نگه می دارید و نه بالکل جدا می شود که دیگری باوی نکاح کند ع۹ اگر زن و شوہر در جدائی خیر خود را بدانند و زن به طلاق رسد حرجی در آن نیست خدا کارساز و برآرنده حاجات است و درین آیه اشارت است باین طرف که شوہر باید زن خود را آسوده نگهدارد و طرف ایذا قرار ندہد و اگر شوہر باین امر قدرت نداشته باشد طلاق دادن مناسب است والله اعلم ع۵

در وقت ذکر ترغیب و ترہیب گذارش می باید یعنی اطاعت کردن بحکم پروردگار و اجتناب از مخالفت آن بر ہمه ضرور است که با وجود بیت آن به سخن دیگری گوش نہادن ہرگز جائز نمی باشد۔

اللّٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ﴿۱۳۴﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ بِالْقِسْطِ

خدا اشنوا بینا را اے مسلمانان شهید انصاف باشید

خدا بر هر چیز شنوا بینا ای مومنان باشید استوار بر انصاف

شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ اِنْ يَّكُنْ

اظهار کنندگان برای خدا و اگرچه بر ضرر خویشتن یا پدر و مادر و خویشاوندان باشد اگر آنکه حق بر وی ثابت میشود

گواهی دهندگان برای خدا و اگرچه بر ضرر شما باشد یا بر ضرر مادر و پدر و نزدیکان شهادت شد ع۹ اگر باشد

غَنِيًّا اَوْ فَقِيْرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا ۟ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوْا ۚ وَ

توانگر باشد یا فقیر به هر حال خدا مهربان تر است بر ایشان پس پیروی خواهش نفس مکنید اعراض کنان از عدل و

توانگر یا محتاج (پس) خدا مهربان تر است با ایشان پس پیروی مکنید هوای نفس را در عدالت ع۹

اِنْ تَلْوٗٓا اَوْ تُعْرِضُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿۱۳۵﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

اگر بپیچانید سخن را یا رو گردانید پس هر آئینه خدا هست بآنچه میکنید آگاه اے مسلمانان

در پیچانید زبان را یا اعراض کنید (پس) هر آئینه خدا هست بر آنچه می کنید با خبر ع۹ ای

اٰمَنُوْٓا اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالْكِتٰبِ الَّذِيْ نَزَّلَ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَ

ایمان آرید بخدا و پیغامبر او و آن کتاب که فرو فرستاده است بر پیغامبر خود و

مومنان یقین کنید بر خدا و پیغمبرش و کتابی که فرو فرستاده بر رسول خود و

الْكِتٰبِ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۭ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓىِٕكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ

آن کتاب که فرو فرستاده است پیش ازین و هر که کافر شود بخدا و بفرشتگان او و کتابهای او

بر کتابی که پیش فرستاده و هر که یقین نکند بخدا و فرشتگانش و کتابهایش

وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًۢا بَعِيْدًا ﴿۱۳۶﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

و پیغامبران او و بروز آخر پس هر آئینه گمراه شد گمراهی دور ف۲ آنانکه ایمان آوردند

و پیغمبرانش و بروز قیامت (پس) بتحقیق گمراه شده به گمراهی دور هر آئینه کسانی که ایمان آوردند

ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَ

باز کافر شدند باز ایمان آوردند باز کافر شدند باز زیادت کردند در کفر ف۳ هرگز نیامرزد خدا تعالی ایشان را و

باز کافر شدند باز ایمان آوردند باز کافر شدند باز افزودند کفر را هرگز خدای آمرزد ایشان را و

لَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيْلًا ﴿۱۳۷﴾ بَشِّرِ الْمُنٰفِقِيْنَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۱۳۸﴾ الَّذِيْنَ

هرگز نماید ایشان را راهی ف۴ خبر ده منافقان را بآنکه ایشان را باشد عذاب درد دهنده آن منافقان

هرگز نه نماید ایشان را راهی مژده ده منافقان را به اینکه مر ایشان راست عذاب دردناک تا آنکه

يَتَّخِذُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ۭ اَيَبْتَغُوْنَ عِنْدَهُمُ

که کافران را دوست میگیرند بجز مومنان آیا میطلبند نزد ایشان ارجمندی

می گیرند کافران را دوست بجز از مسلمانان آیا می طلبند نزد شان

الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ﴿۱۳۹﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ

ارجمندی پس هر آئینه ارجمندی خدا راست همه یکجا و هر آئینه فرو فرستاده است خدا بر شما در قرآن که چون بشنوید

عزت را (پس) هر آئینه تمام عزت با نزد خداست و بتحقیق فرو فرستاده بر شما حکم را در کتاب که هرگاه بشنوید

اٰيٰتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوْا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوْضُوْا فِيْ

آیتهای خدا انکار نموده می آید و تسخیر کرده میشود بآنها پس منشینید با ایشان تا آنکه شروع کنند در

آیتهای خدا را انکار میشود به آن و استهزاء میشود به آن پس منشینید با ایشان تا آنکه مشغول شوند در

حَدِيْثٍ غَيْرِهٖٓ ڮ اِنَّكُمْ اِذًا مِّثْلُهُمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْكٰفِرِيْنَ

سخنی بجز آن هر آئینه شما آنگاه مانند آن کافران باشید هر آئینه خدا جمع آرنده است منافقان و کافران را

سخنی سوای آن ورنه شما هم مثل شان می شوید (هر آئینه) خدا جمع می کند منافقان و کافران را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پس پیچ ع۸ ظالب بود باشید ۱۲ والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید مراد آنست که هرکه رعایت اسلام داخل شده را بتفصیل تصدیق این چیزها باید کرد ۱۲ ف۳ یعنی اصرار کردند والله اعلم ۱۲ ف۴ مترجم گوید انتهاء تشدید منافقان بیان میفرماید

تفسیر عثمانی

ع۹ باید ادای گواهی براستی و موافق حکم الهی باشد اگرچه زیان بشما یا اقارب و عزیزان شما زیانی برسد باید حق را آشکارا و براستی اظهار کنید و برای منافع دنیا زیان آخرت را بر خویش عاید گردانید ع۹ در ادای شهادت حق تابع هوای نفس نشوید که مبادا توانگر رعایت کنید یا بر بیچاره ای رحم نموده راستی را بگذارید شما حق را اظهار کنید خدا نسبت بشما خیر آنها را بهتر میداند و به مصالح شان عالم تر است و در بارگاه وی چیزی کم نمی باشد ع۹ پیچاندن زبان این است که هنگام گفتن سخن راست زبان را چنان بپیچاند و کج می کند که شنونده به شبهه افتد یعنی علاوه بر راست نمی گوید اعراض آنست که پوره سخن را نگوید بلکه سخنانی را که بکارش آید نگاه دارد و در هر دو صورت اگرچه گوینده دروغ نگفته باشد اما بنابر عدم اظهار حق گنهگار میشود باید شهادت راست و آشکارا داده کامل ادا شود۔

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْٓءِ مِنَ

دوست نمی دارد خدا بلند گفتن سخن

دوست نمی دارد خدا آشکارا کردن سخن

الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا عَلِيْمًا ۝ اِنْ تُبْدُوْا خَيْرًا اَوْ

بد مگر سخت نقش مظلوم که عفو است و هست خدا شنوا دانا اگر آشکارا کنید کار نیک را یا

بد را مگر کسی که بروی ستم شده و هست خدا شنوا دانا اگر ظاهر گردانید کار نیک را یا

تُخْفُوْهُ اَوْ تَعْفُوْا عَنْ سُوْۗءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيْرًا ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ

پنهان کنید آنرا یا عفو کنید از ظلمی پس هر آئینه هست خدا عفو کننده توانا هر آئینه کسانیکه

پنهان دارید آنرا یا عفو کنید از بدی (پس هر آئینه) خدا عفو کننده تواناست (هر آئینه) کسانیکه

يَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ

کافر می شوند بخدا و پیغامبران او و کسانیکه میخواهند که تفرقه کنند درمیان خدا و پیغامبران او و کسانیکه میگویند

منکرند بر خدا و پیغمبرانش و می خواهند که تفریق کنند میان خدا و پیغمبرانش و می گویند

نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَّنَكْفُرُ بِبَعْضٍ ۙ وَّيُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَّخِذُوْا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ۝

ایمان می آریم به بعض پیغامبران و نامعتقد میشویم بعض را و میخواهند که راهی بگیرند درمیان این و آن

باور می آریم بر بعضی و منکری شویم بعضی را و می خواهند که بگیرند میان این راهی

اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ حَقًّا ۚ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ۝ وَالَّذِيْنَ

آن جماعت ایشانند کافران بتحقیق و آماده ساخته ایم برای کافران عذاب رسوا کننده و کسانیکه

این گروه ایشانند کافران به حقیقت و آماده کرده ایم برای کافران عذاب خوار کننده و کسانیکه

اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَمْ يُفَرِّقُوْا بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ اُولٰۗىِٕكَ سَوْفَ يُؤْتِيْهِمْ

ایمان آوردند بخدا و پیغامبران او و تفرقه نه کردند درمیان هیچ یکی از ایشان آن جماعه خواهد داد خدا ایشان را

ایمان دارند بخدا و پیغمبرانش و تفرقه نکرده اند میان هیچ یک از ایشان این گروه زود می دهد ایشان را

اُجُوْرَهُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝ يَسْــَٔــلُكَ اَهْلُ الْكِتٰبِ اَنْ تُنَزِّلَ

مزد ایشان و هست خدا آمرزنده مهربان درخواست میکنند از تو اهل کتاب که فرود آری

(خدا) ثواب شان را و هست خدا آمرزگار مهربان می پرسند ترا اهل کتاب که فرود آری (یکباره)

عَلَيْهِمْ كِتٰبًا مِّنَ السَّمَاۗءِ فَقَدْ سَاَلُوْا مُوْسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوْٓا اَرِنَا

برایشان کتاب از آسمان یعنی یکدفعه پس سوال کرده بودند از موسیٰ سخت تر ازین گفتند بنما

برایشان کتاب از آسمان به تحقیق پرسیدند از موسیٰ [illegible] ازین [illegible]

اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِ

خدا را آشکارا پس گرفت ایشان را صاعقه بسبب گناه ایشان باز معبود گرفتند گوساله را بعد از آنکه

خدا را آشکارا (پس) گرفت ایشان را صاعقه به سبب ظلم شان باز گرفتند گوساله را بخدائی پس از آنکه

مَا جَاۗءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوْسٰى سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ۝ وَ

آمد بایشان معجزه ها پس درگذشتیم ازین جریمه و دادیم موسیٰ را غلبه ظاهر و

آمد بایشان نشانه ها (پس) عفو کردیم ازاین گناه شان و دادیم موسیٰ را غلبه صریح و

رَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّوْرَ بِمِيْثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَّقُلْنَا

برداشتیم بالای ایشان طور را برای گرفتن عهد ایشان و گفتیم ایشان را در آئید بدروازه سجده کنان و گفتیم

برداشتیم بالای شان طور را به واسطه گرفتن عهد شان و گفتیم بایشان: در آئید به دروازه سجده کنان و گفتیم

لَهُمْ لَا تَعْدُوْا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ۝ فَبِمَا نَقْضِهِمْ

ایشان را تجاوز مکنید در روز شنبه و گرفتیم از ایشان عهد محکم پس بسبب شکستن ایشان

ایشان تجاوز مکنید در روز شنبه و گرفتیم از ایشان پیمانی استوار این سزا رسید ایشان

[illegible] کرامت می کنند [illegible] با مسلمانان شدند [illegible] پیغمبران ایمان آوردند [illegible]

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بخدا ایمان آرند و به پیغامبران ایمان نیارند والله اعلم

ف۲ مترجم گوید از پنجا خدای تعالیٰ رد شبهه یهود میکند که قرآن چرا یکدفعه مثل الواح موسیٰ نازل نشده و این سخن ممتد است تا یا اهل الکتاب لا تغلوا۔

تفسیر عثمانی۔

ف۶ اگر از کسی در امور دین یا دنیا عیبی معلوم شود مشهور نباید کرد خدا همه سخنان را می شنود و بر تمام کارها آگاه است و هر کرا برد فق آن جزای دهد این را غیبت میگویند تنها مظلومان مجازاند که ظلم ستمگاران را بمردم آشکارا بیان کنند هم چنین در بعض مواقع دیگر [illegible] روا است [illegible]

ف۷ در این جا این جهت این حکم فرموده شده تا مسلمان منافق را مشهور نسازد و علی الاعلان وی را بدنام نکند زیرا ممکن است بیشتر کینه پیدا کند و بیباک شود بلکه منافق را بطور مبهم نصیحت کنند منافق خود خواهد دانست یا در تنهائی نصیحت کنند شاید هدایت شود چنانچه حضرت پیغمبر نیز چنین میکرد نام کسی را به بدی شهرت نمی داد

ف۸ کسانیکه هیچ یک از انبیاء را جدا نکردند بلکه بخدا و همه پیغمبران وی ایمان آوردند خدا به رحمت خویش ثواب عظیم

يْثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَّقَوْلِهِمْ قُلُوْبُنَا

عہد خود را و بسبب کفر ایشان بآیات خدا و کشتن ایشان انبیاء را بناحق و گفتن ایشان که دل ما

بسبب عہد شکنی شان و انکار شان بہ آیت ہای خدا و کشتن شان پیغمبران را بناحق و این گفتاشان کہ دلہای

غُلْفٌ ۭ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝۱۵۵ وَّ

در پردہ است نہ بلکہ مہر نہادہ است خدا بر دل ایشان بسبب کفر ایشان پس ایمان نمی آرند مگر اندکے و

غلاف است بلکہ مہر نہاد خدا بر دل ہای ایشان بہ سبب کفرشان پس ایمان نیارند مگر اندکی و

بِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيْمًا ۝۱۵۶ وَّقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيْحَ

بسبب کفر ایشان و گفتن ایشان بر مریم بہتانے بزرگ و بسبب گفتن ایشان ہر آئینہ ما کشتیم مسیح

بہ سبب کفرشان و گفتارشان بر مریم تہمت بزرگ را و بہ سبب گفتن شان کہ کشتہ ایم مسیح

عِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۚ وَمَا قَتَلُوْهُ وَمَا صَلَبُوْهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ ۭ

عیسے پسر مریم را کہ فی الواقع پیغامبر خدا بود و نکشتہ اند او را و بردار نکردہ اند او را لیکن مشتبہ شد بر ایشان

عیسی پسر مریم را کہ پیغامبر خدا بود و نکشتہ اند او را و بدار کشیدند او را و لیکن مشتبہ شد بر ایشان

وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوْا فِيْهِ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ ۭ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا

و ہر آئینہ کسانیکہ اختلاف کردند در باب عیسے در شک اند از حال او و نیست ایشان را بآن یقینے لیکن

و ہر آئینہ آنکہ سخنان مختلف گفتند در بارۂ وی ہر آئینہ در شک اند از آن نیست ایشان را بوی ہیچ چیزے از دانش مگر

اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوْهُ يَقِيْنًا ۝۱۵۷ بَلْ رَّفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ

پیروی ظن میکنند و بیقین نہ کشتہ اند او را بلکہ برداشت او را خدائے تعالیٰ بسوی خود و ہست خدا

پیروی گمان می کنند و نکشتند او را بیقین بلکہ برداشت او را خدا بسوی خود و ہست خدا

عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۝۱۵۸ وَاِنْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖ ۚ وَ

غالب استوار کار و نباشد ہیچ کس از اہل کتاب الا البتہ ایمان آورد بعیسے پیش از مردن عیسے و

غالب با حکمت و نیست ہیچ کس از اہل کتاب مگر ایمان می آرند بعیسی قبل از مرگش و

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا ۝۱۵۹ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا

روز قیامت باشد عیسی گواہ بر ایشان پس بسبب ظلمیکہ بظہور آمد از یہود حرام ساختیم

روز رستاخیز باشد بر ایشان گواہ پس بسبب ظلم یہود حرام گردانیدیم

عَلَيْهِمْ طَيِّبٰتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَثِيْرًا ۝۱۶۰ وَّ

بر ایشان چیزہائے پاکیزہ کہ حلال بود بر ایشان و بسبب باز داشتن ایشان مردمان بسیار را از راہ خدا و

بر ایشان چیزہای پاکیزہ کہ حلال کردہ شدہ بود برایشان و بہ سبب منع کردن شان از راہ خدا بسیار و

اَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوْا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۭ وَ

گرفتن ایشان سود را و حال آنکہ منع کردہ شدہ اند از آن و خوردن ایشان اموال مردمان را بناحق و

گرفتن شان سود را و بتحقیق نہی شدہ بودند از آن و بہ سبب خوردن شان مال ہای مردم را بناحق

اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۝۱۶۱ لٰكِنِ الرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ

مہیا کردیم برائے کافران از ایشان یعنی مصران بر کفر عذاب دردمند لیکن ثابت قدمان در علم از اہل کتاب

مہیا کردہ ایم بر کافران از ایشان عذاب دردناک لیکن ثابت قدمان در علم از ایشان

وَالْمُؤْمِنُوْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيْمِيْنَ

و مومنان کہ ایمان می آرند بآنچہ فرو فرستادہ شدہ است بسوی تو و آنچہ فرو فرستادہ شدہ است پیش از تو و صحیح میگیرم ...

و آنچہ فرود آوردہ شدہ بسوی تو و آنچہ فرود آوردہ شدہ پیش از تو و آفرین می کنم

الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ

نماز را و دہندگان زکوٰۃ را و ایمان آرندگان بخدا و روز آخر این جماعت

برپا دارندگان نماز را و دہندگان زکوٰۃ و ایمان آورندگان بخدا و روز رستاخیز آن گروہ

فٹ یعنی قد رفع اللہ [illegible] ... تفسیر عثمانی [illegible]

سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ

زود بدهیم ایشان را مزد بزرگ هر آیینه ما وحی فرستادیم بسوی تو چنانکه وحی فرستادیم بسوی نوح و پیغامبران

زود بدهیم بایشان ثواب بزرگ ما وحی فرستادیم بسوی تو چنانکه وحی فرستادیم بسوی نوح و پیغمبرانی که

مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَ

پس از وی و چنانکه وحی فرستادیم بسوی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

بعد از وی بودند و وحی فرستادیم بسوی ابراهیم و اسمعیل و اسحق و یعقوب و

الْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُودَ

نبیرگان و عیسی و ایوب و یونس و هارون و سلیمان و چنانکه دادیم داود را

بنی‌احفاد آنها و به عیسی و به ایوب و به یونس و به هارون و به سلیمان و دادیم بداود

زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ

[illegible]

عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا

[illegible]

يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

[illegible]

لَٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ ۖ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ ۖ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ

[illegible]

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

[illegible]

قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ

[illegible]

لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

[illegible]

أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ

[illegible]

بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ

[illegible]

وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ

و در زمین است و هست خدا دانا استوار کار ای اهل کتاب از حد مگذرید در دین خود

و در زمین است و هست خدا دانا با حکمت ای اهل کتاب از حد مگذرید در دین تان

...وفان عالمگیر واقع گردید پس از آن در زمان حضرت هود و حضرت صالح و حضرت شعیب علیه السلام بر کفار انواع عذاب نازل گردید۔

فتح الرحمن

٢ ف یعنی تا نه ١ ع گویند که تفسیر ٢ ما نیست هیچ پیغمبر نزدیک ما نیامده والله اعلم ف مترجم گوید از اینجا شروع سفر مایه در رد شبه نصاری والله اعلم ٣

تفسیر عثمانی۔

تشبیه این وحی با وحی که بحضرت نوح علیه السلام و انبیای ما بعد او آمده شاید ازین سبب باشد که در وقت آدم علیه السلام وحی بود حال ابتدائی بود و بر نوح علیه السلام تکمیل یافت گویا در حالت نخستین محض تعلیمی بود و در زمان نوح علیه السلام بکمال رسید و لائق آن شد که مورد امتحان قرار داده شود مطیعان انعام یابند و عاصیان عذاب شوند چنانکه سلسله انبیای اولوالعزم نیز از نوح شروع گردید و عذاب الهی بر منکران وحی نیز از همین وقت آغاز یافته است ظاهر پیش از زمان نوح علیه السلام در مخالفت حکم خدا پیغمبر عذاب نازل نمی‌شد بلکه آنها را معذور شمرده مهلت داده می‌شد و کوشش تنها به دانانیدن مردم محدود بود در عصر حضرت نوح که تعلیمات دینی خوب روشن و ظاهر گردید در متابعت حکم خداوندی برای مردم خفای باقی نماند بنا بر نافرمانان عذاب نازل شد نخست در زمان نوح علیه السلام

وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ

و مگوئید بر خدا مگر سخن راست جز این نیست که عیسے پسر مریم پیغامبر

و مگوئید در شان خدا مگر سخن راست بیشک مسیح عیسیٰ پسر مریم فرستادہ

اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ ۚ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ ۖ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ ۖ وَ

خداست و نیض اوست انداخت آنرا بسوی مریم و روحے است از جانب خدا پس ایمان آرید بخدا و پیغامبران او و

خدا و کلمۂ اوست افگند او را بسوی مریم و روحی است از جانب خدا پس ایمان آرید بخدا و پیغمبرانش و

لَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ ۚ انتَهُوا خَيْرًا لَّكُمْ ۚ إِنَّمَا اللّٰهُ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ سُبْحَانَهُ أَن

مگوئید خدایان سه اند باز مانید ازین قسم گفتار تا این باز ماندن بہتر باشد شما را جز این نیست که خدا معبود یگانه است پاکیست خدا از آن

مگوئید که خدایان سه اند بگذارید این گفتار را بیارید آنچه بہتر است برای شما بیشک خدا معبود یگانه است و پاکی است او را از آنکه داشته باشد

يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ ۘ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿۹﴾

باشد او را فرزندے مراو راست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و بس است خدا کارساز

سزاوار نیست که او را فرزندی باشد مراو راست آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است و کافی است خدا کارساز

لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلّٰهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ۚ

ننگ ندارد عیسیٰ از آنکه باشد بندۂ خدا و نه فرشتگان مقرب ننگ دارند

هرگز ننگ ندارد مسیح که باشد بندۂ خدا و نه فرشتگان مقرب

وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿۱﴾

و هر که ننگ کند از بندگی او و سرکشی کند پس خواهد برانگیخت ایشان را نزدیک خویش همه یکجا

و هر که عار کند از بندگی او و استکبار کند پس زود جمع می کند ایشان را بسوی خود همه را

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم

پس اما کسانیکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند پس تمام دهد ایشان را مزد ایشان و زیاده دهد ایشان را

(پس) اما کسانیکه ایمان آوردند و کردند کارهای شایسته پس کامل میدهد بایشان ثواب تمام او و زیاده میدهد ایشان را

مِّن فَضْلِهِ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا

از فضل خود و اما کسانیکه ننگ داشتند و سرکشی کردند پس عذاب کند ایشان را عذاب

از فضل خود و اما کسانیکه ننگ کردند و تکبر نمودند (پس) عذاب دهد ایشان را عذاب

أَلِيمًا ﴿۲﴾ وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۳﴾

درد دهنده و نیابند برای خویش بجز خدا هیچ دوستے و نه هیچ یاری دہے

دردناک و نمی یابند بایشان سوای خدا حامی و نه مددگار

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا

! اے مردمان تحقیق آمد نزدیک شما دلیلے از پروردگار شما و نازل کردیم بسوی شما روشنی

اے مردمان تحقیق آمده بشما حجتی از جانب پروردگار تان و فرود آورده ایم بسوی شما روشنی

مُّبِينًا ﴿۴﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ

آشکارا اما کسانیکه ایمان آوردند بخدا و چنگ زدند باو پس زود در آرد ایشان را

درخشان (پس) اما کسانی که ایمان آورده اند بخدا و استوار گرفتند (به کتاب) پس (زود) می در آرد ایشان را

فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿۵﴾

در رحمت و فضل از نزدیک خود و بنماید ایشان را بسوی خود راه راست

در رحمت خود و فضلش و می نماید ایشان را بسوی خود راه راست

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ ۚ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ

طلب فتوی می کنند از تو بگو خدا فتوی میدهد شما را در باب میراث کسیکه والد و ولد ندارد اگر مردے بمیرد

حکم (فتوی) می خواهند از تو بگو خدا حکم (فتوی) می دهد شما را در باب کلاله اگر مردی (کسی) بمیرد

تفسیر عثمانی۔

ف۵ اہل کتاب در تعریف پیغمبر خود غلو نموده از حد تجاوز می کردند چنانکہ یہود ... نصاری مسیح را پسر خدا می گفتند پس خدا فرمود که در امر دین مبالغه نکنید و در ستائش کسیکه بوی اعتقاد دارید از حد مگذرید و از حقیقت پیشتر چیزی نگوئید و در شان خدا ... چیزے بگوئید که راست و محقق باشد و چیزے از خود مسازید این چه ظلم است که حضرت عیسیٰ را که پیغمبر خداست و بحکم وی آفریده شده به تعالیٰ وحی پسر خدا گفته اید و به سه خدا اعتقاد کرده اید یکے خدا دوم مسیح سوم مریم ازین سخنان باز آئید خدا واحد و یگانه است و کسے شریک او نیست و کسے نمی تواند پسر او شود ذات او ازین چیزها پاک و منزه است تمام این نقائص از اینجاست که شما بروحی اطاعت و پابندی نکردید اگر از وحی متابعت میکردید نجا پسر قرار نمی دادید و به سه خدا قائل و مشرک نمی شدید و به تکذیب محمد رسول اللہ ... سید الرسل و قرآن مجید افضل الکتب نمی پرداختید بزرگترین کفار نمی گردید فائده طائفه از اہل کتاب رسالت حضرت عیسیٰ علیہ السلام را قبول نکردند...

لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَّلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَا

او فرزندش نیست یعنی و نه والد و او را خواهرے باشد ف پس خواهرش راست نیمه آنچه گذاشته است و اگر این خواهر مرد پس آن برادر وارث

او فرزندی نداشته باشد و او را خواهری باشد پس خواهرش راست نیمه آنچه گذاشته و آن برادر میراث می برد از آن خواهر

إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا

اگر نباشد آنرا فرزندے پس اگر خواهران دو باشند پس ایشانراست دو سوم حصه آنچه

اگر نباشد او را فرزند پس اگر دو خواهر باشند (پس) مر دو راست دو ثلث از آنچه

تَرَكَ ۚ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ

گذاشته است و اگر ایشان جماعه باشند مردان و زنان پس مرد است مانند

گذاشته و اگر باشند (ورثه) خویشاوندان مردان و زنان (پس) مرد راست برابر

حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

حصه دو زن بیان میکند خدا برائے شما تا گمراه نشوید و خدا بهمه چیز دانا ست

نصیب دو زن بیان می کند خدا بشما که گمراه مشوید و خدا بهر چیز داناست ع ٩

سُورَةُ الْمَائِدَةِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ مِائَةٌ وَّعِشْرُونَ آيَةً وَّسِتَّةَ عَشَرَ رُكُوعًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ۚ أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ

اے مومنان وفا کنید بعهدها یعنی عهدے که با خدا بسته اید در التزام احکام او تعالیٰ حلال کرده شده است برائے شما چهارپایان از قسم انعام

ای مومنان وفا کنید به عهدها حلال گردانیده شده برای شما چهارپایان مواشی

إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ ۗ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾

مگر آنچه خوانده خواهد شد بر شما ف نه حلال دارنده شکار در حالتیکه محرم باشید هر آئینه خدا حکم میکند آنچه می خواهد

مگر آنچه خوانده خواهد شد بر شما نه حلال دارنده شکار در حال احرام هر آئینه خدا حکم میکند آنچه خواهد

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ

اے مسلمانان هتک حرمت مکنید نشانهائے خدا را و نه ماه حرام را ف و نه قربانی را

اے مومنان حلال مدانید نشانهائے خدا را و نه ماه حرام را و نه حیوانیرا که نیاز کعبه شده

وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَ

و نه آنچه در گردن او قلاده می اندازند و نه قصد کنندگان بیت الحرام را که می طلبند فضلے را از پروردگار خویش

و نه آنچه قلاده در گردن او انداخته اند و نه آیندگان بیت الحرام را که می طلبند فضل از پروردگار خود و

رِضْوَانًا ۚ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ۚ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَن

خوشنودی ازوے ف و چون حرام گشادید پس شکار بکنید و حمل نکند شما را دشمنی گروهے بسبب آنکه

خوشنودی او را و چون از احرام بر آئید پس شکار کنید و باعث نکند شما را دشمنی قوم که باز

صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا ۘ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ

باز داشتند شما را از مسجد الحرام بر تجاوز کردن از حد و با یکدیگر مدد کنید بر نیکو کاری و پرهیزگاری

می داشتند شما را از مسجد الحرام بر تجاوز کردن از حد و مدد کنید هم دیگر را بر نیکوکاری و پرهیزگاری

وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ

و با یکدیگر مدد مکنید بر گناه و ستم و بترسید از خدا هر آئینه خدا سخت است

و مدد مکنید هم دیگر را بر گناه و ظلم و بترسید از خدا هر آئینه عذاب خدا سخت

فتح الرحمن

مترجم گوید یعنی اعیانی و اگر نباشد علاتی قائم مقام اعیانی بود ۱۲

ف ۱ یعنی شتر و گاو و گوسفند و این سه قسم را انعام گویند حلال است مگر میته موقوذه آنچه بیاید والله اعلم ۱۲

ف ۲ یعنی قتال در رجب و ذیقعده و ذی الحجه و محرم نباید کرد والله اعلم ۱۲

ف ۳ یعنی تعرض حاجیان و معتمران مسلمان نباید کرد و لفظ این نیت نباید گرفت والله اعلم ۱۲

ف ۴ یعنی پیش از فتح مکه و پیش از آنکه مسلمان شوند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بیشتر معلوم شد که خدا هدایت بندگان خود را می پسندد اکنون میفرماید و بهمه چیز دانا است پس مطلب این است که اگر در مسائل دینی ضرورتی واقع شود بپرسید در این ارشاد معلوم می شود که اصحاب نسبت به استفساری که در مسئله کلاله نموده بودند تحسین و آینده بکردن چنین سوالها ترغیب می شوند و نیز هشدار فکری آید که خدا بهر چیز آگاه است و تمامی داند که حتی این قدر توضیح داده می تواند حصص که در کلاله دیگر موارد معین شده علت حقیقی آن چیست پس عقل انسان کجا است الخ

ف ۵

ابن است که به اعتقادی در ذات و صفات الهی بر نیامده و ثمی جرات ... کرد از فرق و امتیاز نزدیکان خود عاجز باشد ذات بی چون و صفات بی چگون او تعالیٰ را بدون تلقین وحی چه خود فهمیده میتوانند.

الْعِقَابِ ﴿٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ

عقوبت او ف۱ حرام کرده شد بر شما مردار و خون یعنی خون مسفوح و گوشت خوک و آنچه نام غیر خدا بوقت ذبح او

است حرام گردانیده شد بر شما حیوان مرده و خون و گوشت خوک و آنچه نام غیر خدا بوقت ذبح او یاد

اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ

یاد کرده شود و آنچه بخفه کردن مرده باشد و آنچه بسنگ یا بعصا مرده باشد و آنچه از جای بلند افتاده میرد و آنچه بشاخ زدن مرده باشد و آنچه درنده

کرده شود و آنچه به خفه کردن مرده باشد و آنچه بزدن مرده باشد و آنچه از بلندی افتاده مرده باشد و آنچه بشاخ زدن مرده باشد و آنچه درنده خورده

إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَٰلِكُمْ

الا آنچه بعد از این آفت‌ها ذبح کرده باشید حرام است آنچه ذبح کرده باشد بر نشانهای معبود باطل ف۲ و حرام کرده شد

مگر حیوانی را که دریابید از این آفات (ذبح کرده باشید) حرام است آنچه ذبح کرده شده بنام بت و بتخانه و حرام گردانیده شد آنچه بجوئید تقسیم آن را به تیرها این

فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ

فسق است امروز ناامید شدند کافران از دین شما پس مترسید از ایشان و بترسید از من امروز

گناه است امروز ناامید شدند کافران از دین شما پس مترسید از ایشان و بترسید از من امروز

أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ

کامل کردم برای شما دین شما را و تمام کردم بر شما نعمت خود را و اختیار کردم اسلام را دین

کامل کردم برای شما دین شما و تمام کردم بر شما احسان خود را و پسندیدم برای شما اسلام را

دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

برای شما پس هر که لاچار شود در گرسنگی غیر مائل بگناه پس هر آئینه خدا آمرزنده

دین پس کسیکه ناچار شود در گرسنگی غیر مائل بگناه پس (هر آئینه) خدا آمرزگار

رَحِيمٌ ﴿٣﴾ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ ۖ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُمْ

مهربان است ف۳ سوال می‌کنند ترا چه چیز حلال کرده شد برای ایشان بگو حلال کرده شد برای شما پاکیزه‌ها ف۴ و آنچه آموخته باشید از

مهربان است می‌پرسند ترا چه چیز حلال کرده شده بایشان بگو حلال کرده شده برای تان پاکیزه‌ها و شکار آنچه آموختید

مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ ۖ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ

از جانوران شکاری در حالیکه شکار تعلیم کننده‌گانید می‌آموزید ایشان را بعض آنچه الله تعالی شما را آموخته است پس بخورید از آنچه نگاه داشته‌اند

از جانوران شکاری در حالیکه شما آموزگار باشید بدوانیدن می‌آموزید ایشان را از آنچه آموخته شما را خدا پس بخورید از آنچه نگاه داشته باشند

عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

برای شما ف۵ و یاد کنید نام خدا را بر آن ف۶ و بترسید از خدا هر آئینه خدا زود حساب کننده است

برای شما و یاد کنید نام خدا را بروی و بترسید از خدا هر آئینه خدا زود حساب گیرنده است

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ ۖ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَ

امروز حلال کرده شد برای شما پاکیزه‌ها و طعام اهل کتاب حلال است برای شما

امروز حلال کرده شد برای شما چیزهای پاکیزه و طعام (ذبایح) اهل کتاب حلال است برای شما و

طَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ ۖ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ

طعام شما حلال است برای ایشان ف۷ و حلال کرده شد برای شما محصنات از زنان مسلمانان و محصنات از زنان

طعام شما حلال است برای ایشان و حلال کرده شد برای شما زنان پاکدامن مسلمان و زنان پاکدامن

أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ

کسانیکه کتاب داده شدند پیش از شما چون بدهید ایشان را مهر ایشان عفت طلب کنان نه

اهل کتاب پیش از شما وقتیکه بدهید بایشان مهر ایشان را در قید نکاح آرندگان نه

مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ ۗ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ

شهوت رانندگان و نه دوست پنهان گیرندگان و هر که نامعتقد اسلام باشد پس نابود شد عمل او

شهوت رانندگان (زناکنندگان) و نه دوست گیرندگان پنهانی و کسیکه منکر شد از ایمان بتحقیق نابود شد عمل او

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید مسکم تغلیظ تحریم قتال در اشهر حرم مخصوص است بمسلمین بدلیل آیت سورهٔ بقره و تحریم تعرض حاجیان نیز بمسلمین مخصوص است بدلیل آیت سورهٔ برائت و این آیات آخر ما نزل است منسوخ داشتن آنها چنانکه عامهٔ مفسرین گویند راست نمی‌آید والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی بر صورت وثن والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید یعنی در مخمصه خوردن مردار جائز است و نزدیک ابی حنیفه فائدهٔ لفظ غیر مائل بگناه آنست که زیاده از ضرورت نخورد و نزدیک مالک و شافعی آنست که قاطع طریق و سارق را رخصت نیست و این آیت آخر آیت قرآنست بعد از این هیچ آیت نازل نشد والله اعلم ۱۲

ف۴ آنچه عرب پاکیزه دانند والله اعلم ۱۲

ف۵ مترجم گوید یعنی نخورده و ندریده باشند برای خوردن خود والله اعلم ۱۲

ف۶ مترجم گوید یعنی نزدیک ارسال

ف۷ مترجم گوید یعنی آنچه بر اهل کتاب حلال بود بر شما حلال است مثل گوسفند و گاو و آنچه بر شما حلال کرده شد بر کسیکه از ایشان مسلمان شود حلال است مثل شتر و ذی ظفر و تعبیله یهود و نصاری در این باب اعتبار نیست والله اعلم

تفسیر عثمانی - بعد از تکمیل دین بکمال و عالم شمول بعد انتظار دین دیگر بودن سفاهت است غیر از اسلام که مرادف تفویض و تسلیم است وسیلهٔ دیگر برای نجات و مقبولیت نیست

وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝٥ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ

و او در آخرت از زیان کاران ست ف ای مسلمانان چون برخیزید سوی نماز

و او ست در روز آخرت از زیان کاران ع ای مومنان وقتی که برخیزید بسوی نماز

فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ

پس بشوئید روی خود را و دستهای خود را تا آرنج و مسح کنید سر خود را و بشوئید پایهای خود را

پس بشوئید رویهای تان و دستهای تان تا آرنجها و مسح کنید سرهای تان را و پاهای تان

إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ

تا شتالنگ و اگر باشید با جنابت پس غسل کنید و اگر باشید بیمار یا مسافر

تا شتالنگ ها و اگر باشید جنب پس خوب پاک کنید و اگر باشید بیمار یا بسفر

أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا

یا بیاید یکی از شما از خلا جائے یا مساس کرده باشید زنان را ف پس نیابید آب پس قصد کنید

یا بیاید یکی از شما از قضای حاجت یا رفته باشید نزدیک زنان پس نیابید آب پس قصد کنید

صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ ۚ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ

خاک پاک را پس مسح کنید از آن خاک بروی خود و دست خود نمی خواهد خدا که مشروع کند

خاک پاک را پس بمالید برویهای تان و دستهای تان از آن نمی خواهد خدا که بگرداند

عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ

بر شما سختی و لیکن می خواهد که پاک سازد شمارا و تمام کند نعمت خود را بر شما تا شکر

بر شما حرج (سختی) و لیکن می خواهد که پاک گرداند شمارا ع۵ و کامل کند احسان خود را بر شما تا شما

تَشْكُرُونَ ۝٦ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُم بِهِ إِذْ

شکر گزاری کنید و یاد کنید نعمت خدا بر خویش و پیمان خدا را که عهد بسته است با شما بآن پیمان آنگاه که

شکر کنید و یاد کنید احسان خدا را بر خویش و پیمان او را که بسته شمارا بآن چون

قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝٧

گفتید شنیدیم و فرمان برداری کردیم ف و بترسید از خدا هرآئینه خدا داناست بآنچه در سینه ها باشد

گفتید شنیدیم و فرمان برداری کردیم و بترسید از خدا هرآئینه خدا خوب داناست بآنچه در سینه ها باشد

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ

ای مسلمانان متعهد حق الله باشید گواهی دهندگان باشید براستی و حمل نکند شمارا

ای مومنان باشید قیام کنندگان برای خدا گواهی دهندگان بانصاف و باعث نکند شمارا

شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ۚ اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۖ وَاتَّقُوا

دشمنی قومی بر ترک عدل عدل کنید عدل نزدیک تر است به پرهیزگاری و بترسید

دشمنی قوم بدان که انصاف نکنید عدل کنید عدل نزدیک تر است به تقوی و ترسیده باشید

اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝٨ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

از خدا هرآئینه خدا آگاه است بآنچه میکنید وعده کرده است خدا کسانی که ایمان آوردند و کردند کارهای

از خدا هرآئینه خدا خوب خبردار است بآنچه می کنید وعده کرده خدا بآنانکه ایمان آورده اند و کار های

الصَّالِحَاتِ ۙ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ۝٩ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

شائسته کردند باین مضمون که ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ و کسانیکه کافر شدند و دروغ نسبت کردند آیات ما را

شائسته کرده اند برایشان راست بخشش و ثواب بزرگ و کسانیکه کافر شدند و تکذیب کردند بآیت های ما

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ۝١٠ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

ایشانند اهل دوزخ ای مومنان یاد کنید نعمت خدا را بر خویشتن

آن گروه مصاحبان دوزخ اند ای مومنان یاد دارید احسان خدا را بر خویش

فتح الرحمن

ف مترجم گوید محصنات اینجا نزدیک امام ابی حنیفه یعنی پارسا ست و نزدیک شافعی یعنی آزاد از قید مسافحین مفهوم شد که نکاح متعه درست نیست واز لا متخذی اخدان مفهوم شد که نکاح ستر درست نیست والله اعلم

ف مترجم گوید یعنی جماع کرده باشید نزدیک شافعی مس رسانیدن بزن ناقض وضوست والله اعلم

ف یعنی عهد بیکه وقت بیعت بستید والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ باید فهمید که اجازت از مناکحت با زنان پاک اهل کتاب این باشد که حقانیت و اخلاق اسلامی مومن خدا ترس بدل زن جاگیر شود نه اینکه شوهر فریفته آنها شده گوهر گران بهای ایمان را قربان کند و مصداق خسر الدنیا والآخرة گردد و چون در اتباعشان تحت بازن کافره احتمال قوی این فتنه است لهذا تهدید و من یکفر بالایمان فقد حبط عمله خیلی موزون و بموقع است این نظر حق است اما حضرت شاه صاحب می فرمایند که باین حکم اهل کتاب را ده نیاز مشرکین تخصیص داد اند اما در آخرت حال تمام کفار خراب است اگر عمل نیک هم کنند قبول درگاه الهی نیست ع۶ زیرا که او تعالی خودش پاک است و پاکی را دوست دارد

اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَّبْسُطُوْٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۚ وَ

آنگاه که قصد کردند قومے که دراز کنند دست خود را بسوے شما پس باز داشت دستہاے ایشان را از شما و

چون قصد کردند مردم که دراز کنند بسوی شما دست های شان را پس باز داشت دست های شان را از شما و

اتَّقُوا اللّٰهَ ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝ وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ

بترسید از خدا و بر خدا باید که توکل کنند مومنان ف۵ و هر آئینه گرفت الله تعالی

ترسیده باشید از خدا و بر خدا پس باید توکل کنند مومنان و هر آئینه گرفت خدا

مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيْبًا ۭ وَقَالَ اللّٰهُ اِنِّىْ

پیمان بنی اسرائیل و معین ساختیم از ایشان دوازده سردار و گفت خدا هر آئینه من

عهد از بنی اسرائیل و مقرر کردیم از ایشان دوازده سردار ع۵ و گفت خدا من

مَعَكُمْ ۭ لَىِٕنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِيْ وَعَزَّرْتُمُوْهُمْ

با شمام مضمون پیمان آنکه اگر بر پا داشتید نماز را و دادید زکوة را و معتقد شدید به پیغمبران مرا و تقویت کردید ایشان را

با شمایم اگر قائم داشته باشید نماز را و داده باشید زکوة را و یقین داشته باشید به رسول های من و مدد کرده باشید ایشان را

وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ

قرض دادید خدا را قرض نیک ف۳ البته نابود سازم از شما گناهان شما را و البته در آرم شما را

و قرض می دهید خدا را قرض بطرح نیک هر آئینه دور خواهم کرد از شما گناهان شما را و هر آئینه داخل خواهم کرد شما را

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ

به بوستانها میرود زیر آن جویها پس هر که کافر شود از شما بعد ازین پس

در باغ ها که میرود از زیر آن جوی ها پس کسیکه کافر شد بعد از این از شما پس

ضَلَّ سَوَاۗءَ السَّبِيْلِ ۝ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِّيْثَاقَهُمْ لَعَنّٰهُمْ وَجَعَلْنَا

گم کرد راه راست را پس بسبب شکستن ایشان پیمان خویش را لعنت کردیم ایشان را و سخت

بیشک گم کرده راه راست را پس به شکستن ایشان عهد خود را لعنت کردیم بر ایشان و گردانیدیم

قُلُوْبَهُمْ قٰسِيَةً ۚ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ عَنْ مَّوَاضِعِهٖ ۙ وَنَسُوْا حَظًّا مِّمَّا

گردانیدیم دل ایشان را تغییر میکنند کلمات را از مواضع آنها و فراموش کردند حصه از آنچه

دل های شان را سخت میگردانند کلام را از جاهایش و فراموش کردند نفع گرفتن را از آنچه

ذُكِّرُوْا بِهٖ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰي خَاۗىِٕنَةٍ مِّنْهُمْ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ فَاعْفُ

بآن پند داده شدند و همیشه هستی که آگاه میشوی بر خیانتے از ایشان مگر اندکے از ایشان پس درگذر

نصیحت که پند داده شده اند بآن و همیشه تو مطلع می شوی بر دغا از ایشان مگر کم از ایشان پس عفو کن

عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ وَمِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا

از ایشان و اعراض کن هر آئینه خدا دوست میدارد نیکوکاران را و گرفتیم از کسانیکه گفتند

از ایشان و درگذر هر آئینه خدا دوست می دارد احسان کنندگان را و از کسانیکه گفتند

اِنَّا نَصٰرٰٓى اَخَذْنَا مِيْثَاقَهُمْ فَنَسُوْا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوْا بِهٖ ۠ فَاَغْرَيْنَا

ما نصاری ایم پیمان ایشان را پس فراموش کردند حصه از آنچه بآن پند داده شده بودند پس پیوسته ساختیم

خود را النصاری گرفتیم پیمان ایشان را پس فراموش کردند حصه از آنچه پند داده شده اند به آن پس بر انگیختیم

بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاۗءَ اِلٰي يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۭ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ

درمیان فرقه های نصاری دشمنی و کینه تا روز قیامت و خبر خواهد داد ایشان را خدا

میان شان دشمنی ظاهر و بغض نهان تا روز قیامت و زود خبر دهد ایشان را خدا

بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ۝ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ قَدْ جَاۗءَكُمْ رَسُوْلُنَا يُبَيِّنُ

بآنچه میکردند ای اهل کتاب هر آئینه آمد بشما پیغامبر ما بیان می کند

بآنچه می کردند ای اهل کتاب به تحقیق آمد بشما فرستاده ما بیان می کند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قتال کنند والله اعلم ۱۲ ف۲ این معجزه چند نوبت متحقق شد از انجمله آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بتقریبی بمحله یهود رفته بودند شخصے از ایشان خواست که سنگے بالائے آنحضرت بافگند خدائے تعالی دست آن شخص بند کرد و از انجمله آنست که کفار قریش عام حدیبیه از جنگ باز ایستادند بعد آنکه ارادۂ جنگ داشتند و از انجمله آنست که یکے از یاران مسیلمه کذاب دست درازی خواست خدائے تعالی دست او را کرخت ساخت ۱۲ ف۳ یعنی در جهاد صرف کنید بعوض ثواب برت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی ف۵ حضرت موسیٰ از میان قبایل دوازده گانه بنی اسرائیل دوازده سردار منتخب فرمود مفسران اسامی آنها را از تورات نقل کرده اند و ظیفه شان بود که قوم خویش را در انجام عهد تاکید کنند و نگران احوال شان باشند اتفاق عجیب است که قبل از هجرت هنگامیکه انصار در لیلة العقبه بدست فرخنده حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم بیعت میکردند از میان ایشان نیز دوازده نقیب انتخاب شده و همین دوازده نفر از طرف قوم خود بدست اقدس حضرت بیعت ...

لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَٰبِ وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ۚ

برای شما بسیاری از آنچه پنهان می داشتید از کتاب یعنی از کتاب الٰہی و او در گذری کند از تقصیرات بسیار

برای شما بسیار از آنچه پنهان میداشتید از کتاب و در میگذرد از تقصیرات بسیار

قَدْ جَآءَكُم مِّنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِى بِهِ اللَّهُ مَنِ

اے اہل کتاب ہر آئینہ آمد بشما از جانب خدا نورے و کتابے روشن یعنی قرآن بسبب آن دلالت می نماید خدا کسے را کہ

بتحقیق آمد بشما از جانب خدا نوری و کتابی روشن راه می نماید خدا بدین نور آنرا کہ

اتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ السَّلَٰمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَٰتِ إِلَى

طلب رضای او کرد بسوی راه ہائے نجات و بیرون می آرد ایشان را از تاریکی بسوی

پیروی خوشنودی او می کند بسوی راه ہای نجات و بیرون می آرد ایشان را از تاریکی ہا بسوی

النُّورِ بِإِذْنِهِۦ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ

روشنی باراده خود و دلالت می کند ایشان را بسوی راه راست ہر آئینہ

روشنی باراده خود و راه می نماید ایشانرا بسوی راه راست ع۱ ہر آئینہ

كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَن

کافر شدند کسانیکہ گفتند کہ خدا ہمون مسیح پسر مریم است ف۱ بگو کیے

کافر شدند آنانکہ گفتند بدرستیکہ الله ہمان است مسیح پسر مریم ع۵ بگو پس کیست

يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ

می تواند از خدا چیزے را از انتقام اگر بخواہد کہ ہلاک کند عیسے پسر مریم را و مادرش را کہ مریم است

کہ مالک باشد از اراده الله چیزے را اگر بخواہد کہ ہلاک کند عیسیٰ پسر مریم را و مادرش را

وَمَن فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَ

و آنانرا کہ در زمین اند ہمہ یکجا و خدا راست بادشاہی آسمانہا و زمین و

و آنانرا کہ در زمین اند ہمہ یکجا و مر خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین و

مَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَ

آنچہ درمیان این ہر دو است می آفریند ہرچہ میخواہد و خدا بر ہمہ چیز توانا ست و

آنچہ درمیان آنہاست می آفریند آنچہ میخواہد والله بر ہر چیز تواناست و

قَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَٰرَىٰ نَحْنُ أَبْنَٰٓؤُا۟ اللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥ ۚ قُلْ فَلِمَ

گفتند یہود و ترسایان ما پسران خدا ایم و دوستان وی ایم ف۲ بگو پس چرا

گفت یہود و نصاری ما پسران خدائیم و دوستان اوئیم بگو پس چرا

يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم ۖ بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۚ يَغْفِرُ

عذاب می کند شمارا بر گناہان شما بلکہ شما آدمیانید از جنس آنچہ پیدا کرده است می آمرزد

عذاب می کند شمارا بگناہان شما بلکہ شما آدمیانید از جنس آنچہ پیدا کرده است می آمرزد

لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ

ہرکرا خواہد و عذاب می کند ہرکرا خواہد و خدای راست بادشاہی آسمانہا و زمین

ہرکرا خواہد و عذاب می کند ہرکرا خواہد و مر خدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین

وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَٰٓأَهْلَ الْكِتَٰبِ قَدْ جَآءَكُمْ

آنچہ درمیان این ہر دو باشد و بسوی اوست رجوع اے اہل کتاب ہر آئینہ آمده است بشما

آنچہ درمیان اینہا باشد و بسوی اوست بازگشت اے اہل کتاب بتحقیق آمده است بشما

رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَىٰ فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَن تَقُولُوا۟ مَا جَآءَنَا

پیغامبر ما بیان می کند برای شما در حالت انقطاع آمدن پیغمبران ف۳ تا نگوید کہ نیامد نزدیک ما

فرستاده ما بیان می کند برای شما در حالت انقطاع آمدن پیغمبران تا نگوید کہ نیامده بما

ف۱ یعنی حلول کرده است و روی و الله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی خدا را پدر خود میگفتند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی بعد عیسیٰ بجز پیغامبر ما ہیچ پیغمبرے مبعوث نشده مدت میان ایشان پانصد و شصت سال بود ۱۲ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ شاید از نور مراد ذات رسول کریم و از کتاب مبین قرآن مجید باشد یعنی بہ یہود و نصارائیکہ روشنی وحی الٰہی را از دست داده در تاریکی ہای ہوا و آراء و افکار پراگنده خود سرگردان در گودال ہای خلاف و شقاق افتاده حیران و سرگردان اند و برآمدن شان از این ظلمات بصورت موجود تا قیامت امکان ندارد بگوئید کہ بزرگ ترین روشنی خدا در رسید اگر میخواہید کہ براه صحیح نجات ابدی رسپار شوید درین روشنی بہ پیروی رضای خدا رفتار کنید طرق سلامتی و نجات را باز خواہید یافت و از تاریکی برآمده ہا اندیشہ در روشنی رسال خواہید شد و بعون و عنایت کسیکہ برضای او رفتار می کنید بدون تکلف صراط مستقیم را طی خواہید کرد ع۵ میگویند خدا غیر از مسیح چیزے دیگر نمی باشد و می گویند کہ این عقیده آن فرقہ نصاری است کہ آنرا یعقوبیہ

میگویند در نزد آنہا خدا در پیکر مسیح حلول کرده است (العیاذ بالله)

مِنْ بَشِيْرٍ وَّلَا نَذِيْرٍ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَشِيْرٌ وَّنَذِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ

ونیچ مژده دہنده وبیم کننده آرے ہر آئینہ آمده است بشما مژده دہنده و بیم کننده وخدا بر ہمہ

ہیچ مژده دہنده ونہ بیم دہنده پس بہ تحقیق آمد بشما مژده دہنده وبیم دہنده والله بر

شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ

چیز تواناست وياد کن چون گفت موسیٰ قوم خود را اے قوم من ياد کنید نعمت خدا را

چیز تواناست وچون گفت موسیٰ مر قوم خود را اے قوم من ياد کنید نعمت الله را

عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا ۖ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ

برخویش چون پیدا کرد درمیان شما پیغامبران را وپادشاه ساخت شمارا وداد بشما آنچه نداد

برخویش چون پیدا کرد درمیان شما پیغمبران را وگردانید شمارا پادشاهان عه وداد بشما آنچه نداد

اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ۝ يٰقَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ

ہیچ کس از عالمیان ف اے قوم من درآئید بہ زمین پاک کہ

ہیچ کس را از عالمیان (زمان شما) عه اے قوم من درآئید بزمین پاک کرده شده آن زمین کہ

كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ۝

مقرر ساختہ است آنرا خدا برای شما و رو گردان مشوید بر سمت پشت خود انگاه زیانکار گردید یعنی فرار نکنید

مقرر ساختہ آنرا خدا برای شما و باز مگردید بہمان راه کہ آمده اید پس میگردید زیانکار

قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا قَوْمًا جَبَّارِيْنَ ۖ وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى

گفتند اے موسیٰ ہر آئینہ آنجا گروہے ہستند زور آور وہرگز ما داخل نشویم آنجا تا آنکہ

گفتند اے موسیٰ بدرستیکہ در آن زمین گروہی اند زور آوران وما ہرگز داخل نشویم آنجا تا آنکہ

يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ۝ قَالَ رَجُلٰنِ

ایشان بیرون آیند از آنجا پس اگر ایشان از آنجا بیرون شوند ہر آئینہ ما درآئیم گفتند دو مرد

ایشان بیرون آیند از آنجا پس اگر ایشان بیرون شوند از آنجا پس ما درآیندگانیم گفتند دو مرد

مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ

از اہل تقویٰ کہ انعام کرده بود خدا بر ایشان ف درآئید اے قوم بر ایشان از راه دروازه

از آنانکہ ترسیدند از خدا انعام کرده بود الله بر ایشان عه درآئید بر ایشان بدروازه

فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ

چون درآمدید بدروازه پس ہر آئینہ شما غالب باشید وبر خدا توکل کنید اگر مسلمان

وچون درآئید پس ہر آئینہ شما غالب ہستید وبر الله توکل کنید اگر ہستید

مُّؤْمِنِيْنَ ۝ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَآ اَبَدًا مَّا دَامُوْا فِيْهَا فَاذْهَبْ

ہستید گفتند اے موسیٰ ما ہرگز نہ درین زمین ہیچ گاه مادام کہ ایشان درآنجا اند پس تو

مومنان گفتند اے موسیٰ بدانکہ ما ہرگز درنمی آئیم آنجا ہیچ گاه مادامیکہ ایشان درآنجا اند پس برو

اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قٰعِدُوْنَ ۝ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ

وپروردگار تو بروید وجنگ کنید ہر آئینہ ما اینجا نشستہ گانیم گفت موسیٰ اے پروردگار من قادر نیستم

تو وپروردگار تو پس جنگ کنید بدرستیکہ اینجا نشستہ گانیم گفت موسیٰ اے پروردگار من مالک نیستم

اِلَّا نَفْسِيْ وَاَخِيْ فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ۝ قَالَ فَاِنَّهَا

الا بر خود وبرادر خود یعنی ہارون پس فیصل کن میان ما ومیان گروه گناہگاران گفت خدا پس آن زمین

مگر نفس خود را وبرادر خود را پس جدائی کن میان ما ومیان گروه گناہگاران گفت خدا پس ہر آئینہ

مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۚ يَتِيْهُوْنَ فِي الْاَرْضِ ؕ فَلَا تَاْسَ عَلَى

حرام کرده شده است بر ایشان چہل سالی ف٣ سرگردان میشوند در زمین پس اندوہناک مباش بر

حرام کرده است بر ایشان چہل سال سرگردان میشوند در زمین پس اندوہناک مباش بر

فتح الرحمٰن۔ ف١ یعنی معجزات عظیمہ از فلق بحر و رفع طور و الله اعلم۔ ف٢ یعنی یوشع وکالب۔ ف٣ یعنی حکم کردیم کہ بآن زمین منتفع نشوند چہل سال۔

تفسیر عثمانی۔ عه شمارا از ذلت غلامی فرعونیان آزادی بخشیده بر مال و ملکت شان متصرف گردانید بر علاوه پیشتر از میان شما حضرت یوسف را بر خزائن و سلطنت مصر تسلط ارزانی فرموده و در مستقبل نیز مثل حضرت سلیمان و غیره پیغمبر و پادشاهی میداد۔ و بنعمت های دین و دنیا شما مفتخر و سر افراز گردانید۔ بزرگترین منصب دینی (نبوت) می باشد و انتهای عروج اقبال دنیوی آزادی و سلطنت و این ہر دو برای شما رحمت گردید عه در آوان کہ موسیٰ علیہ السلام این خطاب می نمود بنی اسرائیل نسبت بتمام ساکنین زمین بیشتر مورد نوازش های خدا واقع بودند واگر «احدا من العلمین» بر عموم حمل شود از این سبب صحیح نیست کہ خود قرآن کریم در خصوص امت محمدیہ تصریح می نماید «کنتم خیر امۃ اخرجت للناس» (آل عمران رکوع ١٢) ہم چنین فرموده «وکذلک جعلنکم امۃ وسطا لتکونوا شہداء علی الناس» (بقره رکوع ١٧)

عه این دو مرد نیکوکار عبارت از حضرت (یوشع ابن نون) و (کالب ابن یوقنا) است کہ از خدای ترسیدند لهذا از عمالقه وغیره خوف وہراس نداشتند۔

الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ ۘ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا

گروه ستمگاران ... و بخوان بر قوم خود خبر دو پسر آدم براستی چون نیاز حق کردند قربانی را

گروه گناهگاران ... و بخوان برایشان خبر دو پسر آدم را براستی چون قربانی کردند قربانی را

فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ ؕ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ ؕ قَالَ

پس قبول کرده شد از یکی و قبول کرده نشد از دیگری گفت قابیل البته بکشم ترا هابیل گفت

پس قبول کرده شد از یکی ازایشان و قبول کرده نشد از دیگری گفت هرآئینه بکشم ترا

اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٢٧﴾ لَئِنْۢ بَسَطْتَّ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِيْ

جز این نیست که خدا قبول می کند از متقیان اگر دراز کنی بسوی من دست خود را تا بکشی مرا

گفت جز این نیست که قبول می کند الله از پرهیزگاران اگر دراز کنی بسوی من دست خود را تا مرا بکشی

مَاۤ اَنَا بِبَاسِطٍ يَّدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ ۚ اِنِّيْۤ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾

من هرگز دراز نکنم بسوی تو دست خود را تا بکشم ترا هر آئینه من می ترسم از خدا پروردگار عالمها

من نیستم دراز کننده دست خود را بسوی تو تا بکشم ترا هرآئینه من می ترسم از الله که پروردگار عالمیان

اِنِّيْۤ اُرِيْدُ اَنْ تَبُوْٓاَ بِاِثْمِيْ وَاِثْمِكَ فَتَكُوْنَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ ۚ وَ

هرآئینه من می خواهم که ببری گناه مرا و گناه خود را پس باشی از اهل دوزخ و

هرآئینه من میخواهم که بازگردی تو به عقوبت گناه من و به عقوبت گناه خود پس باشی تو از اهل دوزخ و

ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهٗ نَفْسُهٗ قَتْلَ اَخِيْهِ فَقَتَلَهٗ

این جزای ستمگاران است پس نفس او سهل ساخت در نظر او کشتن برادرش را پس بکشت او را

این است جزای ستمگاران پس آسان کرد مر او را نفس او کشتن برادرش را پس کشت او را

فَاَصْبَحَ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَّبْحَثُ فِي الْاَرْضِ

و شد از زیانکاران پس فرستاد خدا زاغی را که میکافت در زمین

پس گشت از زیانکاران پس فرستاد الله زاغی را که میکاوید زمین را

لِيُرِيَهٗ كَيْفَ يُوَارِيْ سَوْءَةَ اَخِيْهِ ؕ قَالَ يٰوَيْلَتٰۤى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُوْنَ

تا بنمایدش چگونه پوشیده کند تن مردار برادر خود را گفت ای وای بر من آیا عاجز شدم از آنکه باشم

تا بنمایدش چگونه بپوشد جثه برادر خود را گفت ای وای برمن آیا عاجز شده ام از آنکه باشم

مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْءَةَ اَخِيْ ۚ فَاَصْبَحَ مِنَ النّٰدِمِيْنَ ﴿٣١﴾ ۛۚ

مانند این زاغ پس بپوشیدمی تن مردار برادر خود پس شد از پشیمان شدگان

مانند این زاغ پس بپوشیدمی جثه برادر خود را پس گشت از جمله پشیمان شدگان

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۛۚ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ اَنَّهٗ مَنْ قَتَلَ نَفْسًاۢ بِغَيْرِ

بسبب این حادثه حکم کردیم بر بنی اسرائیل که هر که بکشد کسی را بغیر

بسبب این نوشته کردیم بر بنی اسرائیل آنکه هر کس بکشد کسی را بغیر

نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيْعًا ؕ وَمَنْ

عوض کسی و بغیر فساد در زمین یعنی قطع طریق و ارتداد پس چنانست که گویا کشته است مردمان را همه یکجا و هر که

عوض کسی و بغیر فساد در زمین پس گویا چنان است که کشته باشد مردمان را همه و هر که بسبب

اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَاۤ اَحْيَا النَّاسَ جَمِيْعًا ؕ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا

سبب زندگانی کسے شد پس چنانستی که زنده ساخت مردمان را همه یکجا و هرآئینه آمدند به بنی اسرائیل پیغامبران ما

زندگانی کسے شد پس گویا چنان باشد که زنده ساخت مردمان را همه و هرآئینه آمدند بسوی بنی اسرائیل فرستادگان ما

بِالْبَيِّنٰتِ ثُمَّ اِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ﴿٣٢﴾

با نشانهای روشن باز بسیارے ازایشان بعد ازین در زمین تجاوز کنند کاننده ۳

با نشانهای روشن باز بسیاری ازایشان بعد ازین در زمین تجاوز کنندگان

ف۳ پس معلوم کرد که پیش آمد کسی را بکار ... آنچه تقوی بکار است گویا سبب قبول قربانی من تقوی من است تو هم اگر تقوی را اختیار کنی خدا با تو عنایت دارد ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی هابیل نیکوترین گوسفندے نیاز برد از غیب آتشی ظاهر شده بخورد و قابیل بدترین گندم پیش آورد و آتش نیازش را قبول نکرد و همین سبب حسد شد والله اعلم ۱۲

ف۲ بعد کشتن ندانست که چگونه دفن کند جثه او را بر پشت نهاده میگشت والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی چون از قابیل رسم قتل پیدا شد هر قتلے که در جهان واقع شود او را بآن مواخذه میکنند و همچنین در هر زمانیکه رسم کشتن نو میکند بحکم من سن سنة سیئة کان له کفل منها و قتلے که بجا نه می آید شرکتے پیدا می نماید پس ابن عباس ابن جریر قال بجائے على قياس ذلك الواقع ... است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ دختری بود که آدم علیه السلام می خواست مطابق دستور آن وقت در نکاح هابیل دهد و آن را قابیل طلبگار آن شد آخر ... بر امثال ایشان حضرت آدم ... هر دو برای خدا قربانی نمودند تا نیاز هر کرا قبول شد نکاح برابر... او با شد غالباً آدم علیه السلام یقین داشت که قربانی هابیل قبول شود و چنان هم شد آتشی از آسمان فرود آمده قربانی هابیل را خورد و دران وقت علامت قبول بارگاه الٰهی چنین بود ف۶ هابیل گفت در این امر تقصیر

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ

جز این نیست کہ جزائے کسانیکہ جنگ می کنند باخدا ورسول او و می شتابند در زمین

جز این نیست جزاء کسانیکہ جنگ می کنند باالله ورسول او می شتابند در زمین

فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓا أَوْ يُصَلَّبُوٓا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ

بقصد فساد یعنی قطع طریق می کنند آنست کہ کشتہ شوند یا بردار کردہ شوند یا بریدہ شود دستہا و پایہائے ایشان از

بقصد فساد آنکہ کشتہ شوند یا بدار کردہ شوند یا بریدہ شود دست ہای شان و پاہای ایشان بر

خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ۚ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ

جانب مخالف ف۱ یا دور کردہ شوند از وطن این رسوائی است ایشانرا در دنیا و ایشانراست

خلاف یا دور کردہ شوند از زمین ع۵ این رسوائی است ایشانرا در دنیا و مرایشان راست

فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا

در آخرت عذاب عظیم مگر کسانیکہ توبہ کردند پیش از آنکہ دست یابید

در آخرت عذاب بزرگ مگر کسانیکہ توبہ کردند پیش از آنکہ قادر شوید

عَلَيْهِمْ ۖ فَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا

برایشان پس بدانید کہ خدا آمرزندہ مہربان است ف۲ اے مسلمانان بترسید

برایشان پس بدانید کہ خدا آمرزندہ مہربان است اے گروہ مومنان بترسید

اللَّهَ وَابْتَغُوٓا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ

از خدا و بطلبید قرب بسوی او و جہاد کنید در راہ او تا

از خدا و بطلبید بسوی او وسیلہ و جہاد کنید در راہ او تا شما

تُفْلِحُونَ ﴿١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَ

رستگار شوید ہر آئینہ کافران اگر باشد بدست ایشان آنچہ در زمین است ہمہ یکجا و

رستگار شوید ع۶ ہر آئینہ کافران اگر باشد مرایشان را آنچہ در زمین است ہمہ و

مِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَ

ہمراہ او مانند او مہیا برائے آنکہ عوض خود دہند آنرا از عذاب روز قیامت ہرگز قبول کردہ نشود از ایشان و

مانند آن ہمراہ او کہ عوض دہند آنرا از عذاب روز قیامت ہرگز قبول کردہ نشود از ایشان و

لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢﴾ يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ

ایشانراست عذاب دردہندہ بخواہند کہ بیرون روند از دوزخ و نیستند بیرون رفتگان از دوزخ

و ایشان راست عذاب دردہندہ ع۷ می خواہند کہ بیرون آیند از آتش دوزخ و نیستند ایشان بیرون آیندگان

مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓا أَيْدِيَهُمَا

و ایشان راست عذاب دائم و مرد دزد و زن دزد ببرید دست ایشان را

از آن و مرایشان راست عذاب دائم و مرد دزد و زن دزد پس ببرید دست ہای ایشان را

جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا نَكَٰلًا مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ فَمَن تَابَ مِنۢ

جزائے آنچہ بعمل آوردہ اند عبرتے از طرف خدا و خدا غالب دانا است پس ہر کہ توبہ کرد

جزائے آنچہ بعمل آوردہ اند عبرتے است از جانب خدا و خدا غالب داناست پس ہر کہ توبہ کرد

بَعْدِ ظُلْمِهِۦ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾

بعد ستم خود و کار شائستہ بعمل آورد پس ہر آئینہ خدا برحمت باز میگردد بروی ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربانست

بعد از ستم خود و بصلاح آورد کار خود را پس ہر آئینہ خدا برحمت بازمی گردد بروی ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربان است

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَ

آیا ندانستۂ کہ خدا مراو راست پادشاہی آسمانہائے و زمین عذاب می کند ہر کرا خواہد و

آیا ندانستی کہ ہر آئینہ مرخدا راست پادشاہی آسمانہا و زمین عذاب می کند ہر کہ را خواہد و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دست راست و پائے چپ واللہ اعلم۔ ف۲ یعنی حد ساقط است و حقوق آدمیان ساقط نیست واللہ اعلم۔

تفسیر عثمانی

ع۵ جائے دیگر بردہ آنرا محبوس نمایند چنانکہ مذہب امام ابو حنیفہ است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ ع۵ در رکوع گذشتہ سزای اخروی و دنیوی کسانی بیان شدہ بود کہ باخدا و پیغمبرش جنگ می کردند و در زمین فساد می انگیختند در این رکوع مسلمانان را از آن سزاہا ترسانیدہ واضح گردانید کہ آنگاہ کہ مردمان شقی باخدا و پیغمبروی می جنگند شما بہ طرف داری خدا و پیغمبروی جہاد کنید اگر آنہا در زمین فساد می انگیزند شما از کوشش و حسن عمل خود در راہ قیام امن و سکون فکر نمایند ع۶ در آیت گذشتہ واضح شد کہ انسان بہ خوف الٰہی و حصول قرب وی و بہ جہاد نمودن در راہ وی می تواند کامیابی و فلاح را امیدوار باشد در این آیت تنبیہ فرمودہ است کہ کسانی کہ از خدا اعراض می نمایند این ہا اگر در آخرت تمام گنجہائے زمین بلکہ بیشتر از آنرا صرف کنند و فدیہ دہند و بخواہند خود را از عذاب نجات دہند ہرگز ممکن نمی شود خلاصہ در این جا کامیابی بہ تقوی و ابتغای وسیلہ جہاد فی سبیل اللہ حاصل می شود در شوت و فدیہ چیزے نمی تواند۔

ع ۵ ۸ ۹

يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۶﴾ يٰٓاَيُّهَا الرَّسُوْلُ لَا

آمرزد هرکرا خواهد وخدا بر همه چیز تواناست ف۱ اے پیغامبر اندوهگین

آمرزد هرکرا خواهد وخدا بر همه چیز تواناست اے پیغامبر اندوهگین

يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ فِى الْكُفْرِ مِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ

نکند ترا کسانیکه سعی می کنند درکفر از آنانکه گفتند بدهان خویش ایمان آوردیم

نکند ترا کسانیکه می شتابند در کفر از کسانیکه گفتند ایمان آوردیم بدهان خویش

وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوْبُهُمْ ۛ وَمِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا ۛ سَمّٰعُوْنَ لِلْكَذِبِ

و ایمان نیاورده است دل ایشان واز قوم یهود نیز ایشان شنونده گانند سخن دروغ را ف۲

و ایمان نیاورده دلهای شان واز آنانکه یهود اند (شنونده گانند سخن دروغ را) (جاسوسی) کنند برائے گروه دیگر

سَمّٰعُوْنَ لِقَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ۙ لَمْ يَاْتُوْكَ ۗ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ ۚ

شنونده گانند برائے گروه دیگران که هنوز پیش تو نیامده اند ف۳ تغییر می کنند کلمات را بعد از ثبوت آنها در موضع خویش

شنونده گانند برائے قوم دیگر که نزد تو نیامده اند ع۵ تبدیل می دهند کلمات را بعد از ثبوت آن در مواضعش

يَقُوْلُوْنَ اِنْ اُوْتِيْتُمْ هٰذَا فَخُذُوْهُ وَاِنْ لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوْا ۚ وَمَنْ

می گویند اگر داده شوید این حکم محرّف قبول کنید و اگر آنرا داده نشوید پس احتراز نمائید و هرکه

می گویند اگر داده شود شما را این حکم (پس) قبول کنیدش و اگر آنرا داده نشوید (پس) احتراز کنید و هرکرا

يُّرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهٗ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ۚ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

خدا ضلالت او را اراده کرده است نه توانی برای او از خدا چیزے از هدایت ایشان آنانند که

اراده کرده است خدا گمراهی او را (پس هرگز) نتوانی برای او از خدا چیزے این آن مردمان اند

لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُّطَهِّرَ قُلُوْبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ ۖ وَّلَهُمْ فِى

نخواسته است خدا که پاک کند دل ایشان را ایشان راست در دنیا رسوائی و ایشان راست در

نخواسته خدا که پاک گرداند دل های شان را مر ایشان راست در دنیا ذلت و مر ایشان راست در

الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۷﴾ سَمّٰعُوْنَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُوْنَ لِلسُّحْتِ ۚ فَاِنْ

آخرت عذاب بزرگ ایشان شنونده گانند سخن دروغ را خورنده گانند حرام را یعنی رشوت را پس اگر

آخرت عذاب بزرگ (بسیار شنونده گانند سخن دروغ را) بسیار خورنده گانند حرام را (پس) اگر

جَآءُوْكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ

بیایند پیش تو حکم کن میان ایشان یا اعراض کن از ایشان و اگر اعراض کنی از ایشان هیچ

بیایند نزد تو (پس) فیصله کن میان شان یا اعراض کن از ایشان و اگر اعراض کنی از ایشان پس هیچ

يَّضُرُّوْكَ شَيْـًٔا ۗ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ

زیان نرسانند بتو و اگر حکم کنی پس حکم کن میان ایشان بانصاف هر آئینه خدا دوست می دارد

زیان نرسانند ترا و اگر فیصله کنی پس فیصله کن میان شان به انصاف هر آئینه خدا دوست می دارد

الْمُقْسِطِيْنَ ﴿۸﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُوْنَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰىةُ فِيْهَا حُكْمُ

عدل کنندگان را ف۴ حکم می کنند ترا و نزدیک ایشان توریت است که در ان حکم

انصاف کنندگان را و چگونه حکم می گردانند ترا حال آنکه نزد ایشان تورات است در ان حکم

اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۹﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَا

خداست باز اعراض می کنند بعد ازین و نیستند ایشان معتقدان ف۵ هر آئینه ما فرود آوردیم

خداست باز اعراض می کنند بعد از ان و نیستند ایشان مومنان هر آئینه ما فرو فرستادیم

التَّوْرٰىةَ فِيْهَا هُدًى وَّنُوْرٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّوْنَ الَّذِيْنَ اَسْلَمُوْا

توریت را در وے هدایت و روشنی است حکم می کنند آن پیغامبران که منقاد حکم الهی اند

تورات را که در ان هدایت و نور است حکم می کنند بان پیغمبرانی که منقاد حکم الهی بودند

نه پذیرند قبول کنند۔ سماعون لقوم آخرین یعنی جماعت دیگری که آنها را فرستاده اند و خود پیش شما نیامده سخن آنها را خوب قبول می کنند۔

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید در توریت رجم زانی نازل شده بود و یهود تحریف کرده رسم زانی را سیاه کردن و چند تازیانه زدن قرار داده بودند در زمان آنحضرت در میان ایشان زنا واقع شد زانی را پیش آنحضرت بدست منافقان و دو میان فرستادند بقرار آنکه اگر جلد فرمایند بگیریم و اگر رجم فرمایند نه گیریم آنحضرت صلعم حقیقت رجم اظهار فرمودند و رجم کردند درین آیات اشاره است بآن قصه ف۲ یعنے معتقد آن شده اند ف۳ یعنے جاسوسان حریا نند والله اعلم ف۴ مترجم گوید یعنی اہل ذمه اگر قضیه خویش با امام رفع کنند اگر خواهد حکم کند و اگر خواهد بعلمائے ایشان مفوض نماید والله اعلم ف۵ یعنی غرض ایشان طلب رضائے خدا تعالیٰ بود بے بتوریت عمل می کردند و لیکن غرض فاسد داشتند

تفسیر عثمانی

ع۵ معنی سماعون لیلهٔ شنونده یا بسیار گوش فرانهنده می باشد بسیار شنودن گاہے بر جاسوسی اطلاق می شود و گاہی معنی آن بسیار قبول کننده می باشد چنانکه در سمع الله لمن حمده تفسیده ن به معنی قبول کردن است ع۶ مترجم رحمة الله علیه معنی اول را مراد گرفته اما ابن جریر و دیگر محققان به معنی دوم حمل نموده اند "سماعون للکذب" یعنی کسانی که دروغ باطل را بسیار

الَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِن كِتَابِ اللَّهِ

برای یہود و حکم می کنند خداپرستان و احبار ایشان ہمہ حکم میکردند بآنچہ حافظ آن گردانیدہ شدہ اند از کتاب خدا

برای یہود و (حکم می کنند) خداپرستان و علماء بہ آنچہ حافظ گردانیدہ شدہ اند از کتاب خدا

وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا

بران گواہ بودند ف۱ پس گفتیم مترسید از مردمان و بترسید از من و خرید مکنید

و بودند بران گواہان (پس) مترسید از مردم و بترسید از من و مخرید

بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ

بآیتہائے من بہائے اندک و ہرکہ حکم نکند بآنچہ خدا فرو فرستادہ پس ایشانند

بہ آیت ہای من بہای اندک ف۵ و ہرکہ حکم نکند موافق آنچہ فرو فرستادہ خدا پس آن گروہ ایشانند

الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ

نامعتقدان و لازم ساختیم بر یہود در توریت کہ شخص بعوض شخص ست یعنی بعوض او باید کشت و چشم

کافران و فرض گردانیدیم برایشان دران کتاب کہ ہر آئینہ شخص عوض شخص است و چشم

بِالْعَيْنِ وَالْأَنفَ بِالْأَنفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَ

عوض چشم است و بینی عوض بینی است و گوش عوض گوش است و دندان عوض دندان و زخم

عوض چشم و بینی عوض بینی و گوش عوض گوش و دندان عوض دندان و

الْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ ۚ وَمَن لَّمْ

زخمہا اعتبار مماثلت است پس ہرکہ عفو کند آن زخم پس این عفو کفارت است وی را او ہرکہ

عوض زخمہا مثل آنست پس ہرکہ معاف کردہ قصاص را پس این عفو کفارت است وی را ف۵ و ہرکہ حکم

يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢﴾ وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ

حکم نکند بآنچہ خدا فرو فرستادہ است پس ایشانند ستمگاران و از پس فرستادیم بر پے

نکند موافق آنچہ فرو فرستادہ خدا پس آن گروہ ایشانند ستمگاران و پس فرستادیم بر قدم

آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ

این پیغامبران عیسے پسر مریم را باور دارندہ آنچہ پیش او بود یعنی توریت

قدمہای ایشان عیسیٰ پسر مریم را باور دارندہ مر آن چیز را کہ پیش از و بود از توریت

وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

و دادیمش انجیل در وی ہدایت و روشنی است و باور دارندہ آنچہ پیش وی بود

و دادیم او را انجیل کہ دران ہدایت و روشنی بود و باور دارندہ مران چیز را کہ پیش از او بود

مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣﴾ وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ

کہ توریت باشد و ہدایت و پند متقیان را و فرمودیم باید کہ حکم کنند اہل

از تورات و ہدایت و پند متقیان را و باید حکم کنند اہل

الْإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فِيهِ ۚ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ

انجیل بآنچہ فرو فرستادہ است خدائے تعالیٰ درو وی و ہرکہ حکم نکند بآنچہ فرو فرستادہ است خدا پس ایشانند

انجیل بآنچہ فرو فرستادہ است خدا در وی و ہرکہ حکم نکند بآنچہ فرو فرستادہ است خدا پس ایشانند

هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا

بدکاران و فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی باور دارندہ آنچہ

بدکاران و فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را براستی باور دارندہ مر آنرا کہ

بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا

پیش وے است از کتاب و نگہبان بر وی ف۲ پس حکم کن درمیان ایشان بآنچہ

پیش از وے بودہ از کتاب و نگہبان بر وی پس حکم کن میان ایشان بآنچہ

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بتحقیق معلوم کردہ بودند کہ حکم الٰہی است واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی تحریف را از غیر تحریف جدا میسازد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بنا بر خوف مردم یا طمع دنیا در کتاب آسمانی تبدیل و تحریف مکنید احکام و اخبار آن را مخفی مدارید و از تعذیب و انتقام خدا بترسید پس از الیف حقیقت شناسی و مقبولیت تورات این خطاب بہ آن رؤسا و علماء یہود می شود کہ ہنگام نزول قرآن موجود بودند بما آنہا بودند کہ از حکم رجم انکار کردند و پیشگوئی ہای را کہ بارہ حضرت پیغمبر بود پوشانیدند و در معنی آن بصورت سنگین تحریفات نمودند با ضمنا بہ امت مسلمہ نصیحت است کہ شما مانند دیگر اقوام از کسی نترسیدہ یا در حب مال و جاہ گرفتار شدہ کتاب آسمانی خویش را ضائع نگردانید چنانکہ این امت بحمد اللہ حرفی از کتاب خود را ضائع نکردہ اند تا امروز در محفوظ ماندن آن از تغییر و تحریف مبطلین کامیاب اند و ہمیشہ خواہند بود

ف۵ بخشیدن قصاص جروح کفارہ گناہان مجروح می شود چنانکہ در بعضی احادیث بہ تصریح آمدہ بعضی مفسرین این آیت را در بارہ جارح می دانند میگویند اگر مجروح جارح را بہ بخشد گناہ وی معاف خواہد شد و الراجح ہو الاول۔

أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ

فرو آورده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را اعراض کنان از آنچه آمد بتو از حکم الٰهی برائے هر گروهے
فرو فرستاده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را اعراض کنان از آنچه آمده بتو از حکم راست برائے هر گروهے

جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ

از شما مقرر ساخته ایم شریعتے و راہے و اگر خواستے خدا گردانیدے شما را یک امت و
از شما مقرر ساخته ایم شریعتے و راہے ع و اگر خواستی خدا گردانیدی شما را یک امت و

لَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۖ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ

لیکن خواست که بیازماید شما را در آنچه بشما داده است پس شتابی کنید بسوی نیکوکاری ف۱ بسوی خدا رجوع شما است
لیکن خواست که بیازماید شما را در آنچه بشما داده است پس شتاب کنید بسوی نیکوکاری بسوی خدا رجوع شما است

جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥﴾ وَأَنِ احْكُم

همه یکجا پس خبر دهد شما را بآنچه دران اختلاف می کردید و فرمودیم که حکم کن
همه یکجا پس خبر دهد شما را بآنچه دران اختلاف می کردید و فرمود که حکم کن

بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن

میان ایشان بآنچه فرود آورده است خدا و پیروی مکن خواهش ایشان را و بترس از ایشان از آنکه
میان ایشان موافق آنچه فرو فرستاده خدا و پیروی مکن خواهشات آن اہل و حذر کن از ایشان که

يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا

گمراه کنند ترا از بعض آنچه فرو فرستاده است خدا بسوی تو پس اگر اعراض کنند پس بدانکه
فریب دهند ترا از بعض آنچه نازل گردانیده خدا بسوی تو (پس) اگر اعراض کنند بدان که همین را

يُرِيدُ اللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ

میخواهد خدا که عذاب کند ایشان را بسبب بعض گناهان ایشان و هر آئینه بسیارے از مردمان
می خواهد خدا که برساند آنها را سزای گناهان شان را چیزے و هر آئینه بسیار از مردم

لَفَاسِقُونَ ﴿٦﴾ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ

بدکارانند آیا حکم جاهلیت میخواهند و کیست خوب تر از خدا
نافرمانند آیا حکم دوره کفر را می خواهند و کیست بهتر از خدا

حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ

باعتبار حکم برائے قومے که یقین دارند ف۱ اے مومنان دوست مگیرید یهود
حکم کننده (از حیث حکم) برای قومے که یقین دارند اے مومنان مگیرید یهود

وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم

و نصارے را دوست بعض ایشان دوستان بعض اند و هر که از شما دوست دارد
و نصارا را دوستان (بعضی) آنان در میان خود دوست یک دیگر اند و کسیکه دوست دارد

مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١﴾

ایشان را پس هر آئینه او از جمله ایشانست هر آئینه خدا راه نمی نماید گروه ستمکاران را
ایشان را از شما پس وے از ایشان (هر آئینه) خدا هدایت نمی کند قوم ظالمان را

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ

پس می بینی کسانی را که در دل ایشان بیماری است یعنی نفاق سعی می کنند در دوستی یهود و نصارے می گویند
الحال تو می بینی کسانی را که در دلهای ایشان مرض است کوشش می کنند در دوستی یهود و نصاری می گویند

نَخْشَىٰ أَن تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ

می ترسیم از آنکه برسد بما یان دامیبة ف۲ پس نزدیک است که خدا بیارد فتح را یا چیزے دیگر را
می ترسیم از رسیدن گردش زمانه بما پس قریب است که خدا زود ظاهر فرماید فتح یا حکمی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اتباع فرمان الٰهی در شریعت پیغامبر زمان و الله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید حاصل این آیات الزام است بر اہل کتاب که باوجود التزام کتاب بر حسب آن عمل نمی کنند و در ضمن آیات بیان آنست که هر فرقه را شریعتی ف۳ ... اند بعد نزول قرآن بجز متابعت آن متابعت دیگر جائز نیست و الله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید یعنی احتمال دارد که هزیمت بر اہل اسلام افتد پس موافقت با حربیان مصلحت است ۱۲

تفسیر عثمانی

آئین و طریق کار ہدایت را خداوند مناسب بحال و استعداد آن علیحده مقرر کرده است و باوجودیکه تمام انبیاء و ملل حقه در مقاصد کلیه و اصول دین که مدار نجات ابدی بر آن است باهم متحد و یک دیگر ... ع باین هم بمراعات موافق محیط و استعداد ... مخصوص ... آن احکام ... و هدایات ... خاصه عطاء فرموده و درین آیت بسوی این اختلاف فرعی اشاره می باشد از یک حدیث بخاری که ... می فرماید همه پیغمبران باهم برادران علاتی می باشند یعنی از پدر یکی و از مادر مختلف ... مطلب است که اصول همه واحد است و فروع مختلف وجهتی در تولید فرزند پدر فاعل و مفیض ...

... قابل عمل ضائع می باشد دران نیز یک اشاره لطیف است باین طرف که اختلاف شرائع سماویه مبنی بر قابلیت و استعداد مخاطبین است ورنه در مبدء فیاض هیچ گونه اختلاف ...

مِّنْ عِنْدِهٖ فَيُصْبِحُوْا عَلٰى مَآ اَسَرُّوْا فِىْٓ اَنْفُسِهِمْ نٰدِمِيْنَ ⑵ وَيَقُوْلُ

از نزدیک خود پس پشیمان بشوند بر آنچه پنهان داشتند در دل خویش و بگویند

از جانب خود پس می شوند بر سخنی که پوشیده اند در نفس های خود پشیمان ع۵ و می گویند

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ ۙ اِنَّهُمْ

مومنان یعنی روز قیامت آیا این اند آنانکه قسم خوردند بخدا سخت ترین سوگندهای خویش که البته ایشان

مسلمانان آیا بهمان مردم اند که قسم می خوردند به خدا به تاکید (سخت ترین قسم ها) که ایشان

لَمَعَكُمْ ۭ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوْا خٰسِرِيْنَ ⑶ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

براه شما اند مردنہ نابود شد عملهای ایشان پس گشتند زیان کار اے مومنان

باشمایند برباد رفت عملهای شان پس ماندند در نقصان (زیان کاران) اے مومنان

مَنْ يَّرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَسَوْفَ يَاْتِى اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُّحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗٓ

هر که از شما برگردد از دین خود پس خواهد آورد خدا گروهی را که دوست می دارد ایشان را و ایشان دوست می دارند او را

کسیکه از شما گشت از دین خود پس عنقریب می آرد خدا قومی را که دوست می دارد (خدا) ایشان را و دوست میدارند ایشان او

اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۡ يُجَاهِدُوْنَ فِىْ سَبِيْلِ

متواضع اند برائے مومنان و درشت طبع اند بر کافران جهاد می کنند در راه

نرم دل اند بر مومنان زبردست اند بر کافران جنگ می کنند در راه

اللّٰهِ وَلَا يَخَافُوْنَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ۭ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ۭ

خدا و نمی ترسند از ملامت ملامت کننده این بخشایش خداست می دهد آنرا بهر که خواهد

خدا و نمی ترسند از ملامت کردن هیچ ملامت کننده این فضل خداست خواهد داد کسی را که بخواهد

وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ⑷ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوا

و خدا جواد داناست ف۱ جز این نیست که دوست شما خداست و رسول او و مومنانے که

و خدا صاحب گشایش داناست (جز این نیست) که مددگار شما فقط خدا و رسول او و دوست مومنان اند

الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رٰكِعُوْنَ ⑸ وَمَنْ

برپا می دارند نماز را و می دهند زکوٰة را و ایشان پیوسته نماز گزارند و هر که

کسانیکه برپا می دارند نماز را و می دهند زکوٰة و آنان عاجزی کنندگان اند (رکوع کنندگان) و کسیکه

يَّتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغٰلِبُوْنَ ⑹

دوستی کند با خدا و با رسول او و با مومنان پس هر آئینه گروه خدا همو ست غالب

دوست دارد خدا و رسول او را و مومنان را (پس هر آئینه) گروه خدا ایشان بر همه غالب اند

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَكُمْ هُزُوًا وَّلَعِبًا

اے مسلمانان دوست مگیرید کسانے را که تمسخر و بازی گرفته اند دین شما را

ای مومنان دوست مگیرید آن مردمان را که می گیرند دین شما را خنده و بازی

مِّنَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَآءَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ

از کسانیکه داده شده ایشان را کتاب پیش از شما و نه سائر کافران را و بترسید از خدا

آن مردمان که داده شده به اوشان کتاب پیش از شما و نه کافران را و بترسید از خدا

اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ⑺ وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوْهَا هُزُوًا

اگر مسلمان هستید و چون ندا کنید بسوی نماز تمسخر و بازی گیرند

اگر هستید شما مسلمان و آنگاه که شما ندا می کنید برائے نماز می گیرند او را تمسخر

وَّلَعِبًا ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ ⑻ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ

آن را ف۲ این بسبب آنست که ایشان گروهی هستند که هیچ نمی فهمند بگو اے اهل کتاب

و بازی این بدان سبب است که آنان قومی بی عقل اند بگو ای اهل کتاب

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این وعده در زمان حضرت ابوبکر صدیق محقق شد و مهاجران و انصار و تابعان ایشان با مرتدان جهاد کردند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی باذان استهزا کنند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ نزدیک است آن وقتی که خدا به پیغمبر خود پیروزی ها و غلبه های فیصله کن عنایت کند و در مکه مکرمه نیز که مرکز مسلمه تمام عرب است حضرت او را فاتحانه داخل گرداند یا سوای آن از حکم قدرت خویش چیزے بمروی کار آرد که منافقان آنرا دیده تمام توقعات باطل شان خاتمه پذیرد و بر آنها منکشف شود که نتیجهٔ موالات با دشمنان اسلام جز ذلت و رسوائی در دنیا و عذاب الیم در آخرت چیزے نیست چون نتائج این فضیحت و خسران پیش آید آن گاه جز ندامت کشیدن و کف افسوس بهم مالیدن چیزے حاصل نشود "الان قد ندمت و ماینفع الندم" چنین شد دشمنان اسلام چون غلبهٔ عام و فتح مکه وغیره را دیدند حوصله های شان تنگ شد بسا یهود کشته شد و بسا که جلای وطن گردید همه امیدهای منافقان برباد رفت و هر یکی در مقابل مسلمانان، دروغگوئی شان ثابت گردید کوششی که در موالات یهود کرده بودند ضائع شد و طوق خسران دنیوی و هلاک ابدی در گردن شان آویخته گردید در آیت آینده این مضمون بیان یافته۔

ع ٨ / ٦ / ١٢

هَلْ تَنْقِمُوْنَ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ

عیب می گیرید بر ما مگر آنکه ایمان آوردیم بخدا و بآنچه فرو فرستاده شده است بما و بآنچه فرو فرستاده است

چه ضد دارید بما (عیب می گیرید از ما) مگر آنکه ما ایمان آوردیم بخدا آنچه نازل شده بسوی ما و آنچه نازل شده

مِنْ قَبْلُ ۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿۵۹﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ

پیش ازین و دیگر آنکه بیشتر از شما بدکاراند بگو آیا خبر دهم شما را به بدتر از

از پیش و (هر آئینه) بیشتر شما نافرمان اند ع۵ بگو آیا جزا دهم شما را به بدتر از

ذٰلِكَ مَثُوْبَةً عِنْدَ اللّٰهِ ؕ مَنْ لَّعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ

این ف۱ باعتبار جزا نزدیک خدا آن بدتر کسی است که لعنت کرد او را خدا و خشم گرفت بروی و گردانید

این جزا نزد خدا کسی که لعنت کرده او را خدا و نازل کرد غضب بر او و گردانید

مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيْرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوْتَ ؕ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا

از ایشان بوزنه گان و خوک کان و کسیکه پرستید معبود باطل را این گروه بدتر اند باعتبار جای

بعضی شان را بوزینه گان و بعضی را خنازیر و کسیکه پرستید شیطان را آن مردم بدتر اند بحیث جای

وَّاَضَلُّ عَنْ سَوَآءِ السَّبِيْلِ ﴿۶۰﴾ وَاِذَا جَآءُوْكُمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا وَقَدْ

و گمراه تر اند از راه راست و چون بیایند پیش شما گویند ایمان آوردیم حال آنکه

و گمراه تر اند از راه راست و آنگاه که بیایند بنزد شما می گویند ایمان آورده ایم و حال

دَّخَلُوْا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوْا بِهٖ ؕ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوْا يَكْتُمُوْنَ ﴿۶۱﴾

باکفر در آمدند و باکفر بیرون رفتند و خدا دانا تر است بآنچه می پوشیدند

نست که در آمدند به کفر و (هر آئینه) بیرون رفتند با کفر و خدا خوب می داند آنچه می پوشیدند

وَتَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُوْنَ فِى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ

و می بینی که بسیارے از ایشان سعی می کنند در گناه و تعدی و حرام خوردن

و می بینی بسیار را از آنان که می شتابند در گناه و تجاوز و به خوردن شان

السُّحْتَ ؕ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۶۲﴾ لَوْلَا يَنْهٰىهُمُ الرَّبّٰنِيُّوْنَ

رشوت هر آئینه بد چیزیست که بعمل آوردند چرا منع نمی کنند ایشان را خدا پرستان

حرام را (هر آئینه) بد است آنچه می کردند چرا منع نمی کند ایشان را درویشان

وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ ؕ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا

و دانشمندان از دروغ گفتن ایشان و حرام خوردن ایشان هر آئینه بد چیزیست که

و علماء از گفتن سخن گناه و از خوردن حرام (هر آئینه) بسیار بد است آنچه

يَصْنَعُوْنَ ﴿۶۳﴾ وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُوْلَةٌ ؕ غُلَّتْ اَيْدِيْهِمْ وَ

می کنند و گفتند یهود دست خدا بگردن بسته است ف۲ بگردن بسته باد دستهای ایشان

می کنند و گفتند یهود دست خدا در بند شده است بسته باد دستهای شان

لُعِنُوْا بِمَا قَالُوْا ۘ بَلْ يَدٰهُ مَبْسُوْطَتٰنِ ۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ ؕ وَ

لعنت کرده شد ایشان را بسبب آنچه گفتند بلکه دو دست او کشاده است خرج می کند چنانکه می خواهد و

و لعنت شده است او شان بدین گفتن شان بلکه هر دو دستش کشاده است خرج می کند هر رنگ که می خواهد و

لَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ مَّآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ؕ

البته بیفزاید در حق بسیارے از ایشان آنچه فرود فرستاده شد بسوی تو از پروردگار تو نافرمانی و کفر را

(هر آئینه) می افزاید در باره بسی از ایشان از آن کلام که نازل شده بسوی تو از طرف پروردگار تو نافرمانی و کفر

وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ؕ كُلَّمَآ

و افگندیم درمیان فرقه هائے یهود دشمنی و ناخوشی تا روز قیامت هرگاه که

و افگندیم درمیان شان دشمنی و بغض تا روز قیامت هرگاه که

گرندگان نافرمان الهی را بر بندگان فرمان بردار تا چه حق طعن و تشنیع می ماند۔

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی بدتر از آن عیب دار که شما بیان کردید ۱۲

ف۲ یعنی بخیل داره ۱۲

ف۳ یعنی چون میخواهند که با عدائے خود کسانیکه بر یهودیت نیستند جنگ کنند مقهور و مغلوب می شوند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ طعن زدن و استهزا نمودن بر امری از دو ناحیه می باشد یا اصل آن کار قابل استهزا می باشد یا کننده آن۔ در آیت گذشته توضیح گردید که ازان چیزے نیست که جز بخیر و خفیف العقل دیگری بر آن طعن و استهزا کند درین آیت بر حالات مقدس موذنان به عنوان سوال متوجه گرداند یعنی مستهزئین باوجود آنکه مدعیند که اهل کتاب و دانای شرائع می باشند اندکی انصاف آیند که با ما مسلمانان چرا اینقدر ضد و عناد دارند و چه بدی در ما مشاهده می کنند که در زعم آنها شایسته استهزا باشد جز اینکه ما بر خدای واحد لاشریک و بر همه کتب و انبیائیکه وی فرستاده از صدق دل ایمان داریم و بالمقابل حال استهزا کنندگان این است که نه بر توحید حقیقی و صحیح خدا استوار اند و نه بر تمام انبیاء و رسل تصدیق و تکریم می نمایند۔ اکنون شما از روئے انصاف بگوئید

أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ ۚ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا

هر گاه بر افروزند آتشی را برای جنگ فرو نشاندش خدا و می شتابند در زمین برای فساد

می افروزند آتش برای جنگ فرو نشاند آنرا خدا و می شتابند در ملک برای فساد

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا

و خدا دوست نمی دارد مفسدانرا و اگر اہل کتاب ایمان می آوردند و پرہیزگاری میکردند

و خدا دوست ندارد فساد کنندگان را ع۵ و اگر هر آئینه اہل کتاب ایمان می آوردند و می ترسیدند

لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ

نابود ساختیم از ایشان گناهان ایشانرا و در آوردیمی ایشانرا بوستانهای نعمت و اگر ایشان

البته دور می کردیم از اوشان گناهان شان را و داخل می کردیم اوشانرا در باغ های نعمت ع۵ و اگر اوشان

أَقَامُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكَلُوا

بر پا میداشتند حکم توریت و انجیل را و آنچه فرود آورده شده است بسوی ایشان از پروردگار ایشان ف۱ خوردندی

قائم می داشتند تورات و انجیل را و آنچه نازل شده بر اوشان از جانب پروردگار شان البته می خوردند

مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم ۚ مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ۖ وَكَثِيرٌ

از بالای خود و از زیر پایهای خود از ایشان گروهی هست میانه رو و بسیاری

از بالای خود و از زیر پایهای خود از ایشان مردمانی بر راه راست (میانه رو) و بسیار

مِّنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن

از ایشان بد چیزیست که می کنند ف۲ ای پیغامبر برسان آنچه فرود آورده شده است بسوی تو از

از ایشان بد است آنچه می کنند ای رسول برسان آنچه بر تو نازل شده از

رَّبِّكَ ۖ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۗ

جانب پروردگار تو و اگر نکردی ف۳ نرسانده باشی پیغام خدا را و خدا نگاه دارد ترا از مردمان

جانب پروردگار تو و اگر چنین نکردی پس تو نرسانیدی هیچ پیغام او را و خدا نگاه می کند ترا از مردم

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ

هر آئینه خدا راه نمی نماید گروه کافران را بگو ای اہل کتاب نیستید بر

هر آئینه خدا راه نمی نماید قوم کفار را بگو ای اہل کتاب شما نیستید بر

شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَ

چیزی تا آنکه بر پا کنید حکم توریت و انجیل را و آنچه فرو فرستاده شده است بسوی شما از پروردگار شما ف۴ و

چیزی تا استوار دارید تورات و انجیل را و آنچه نازل شده بسوی شما از طرف پروردگار شما و

لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا

البته بیفزاید در حق بسیاری از ایشان آنچه فرو فرستاده شده است بسوی تو از جانب پروردگار تو یعنی قرآن طغیان و کفر را پس

البته بیفزاید در باره بسی از ایشان آنچه نازل شده بسوی تو از طرف رب تو نافرمانی و کفر را پس

تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَ

اندوهگین مشو بر قوم کافران ف۵ هر آئینه مسلمانان و جهودان و همچنین است حال

افسوس مکن بر قوم کفار هر آئینه آنانکه مسلمان اند و آنانکه یهود شدند

الصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا

ستاره پرستان و ترسایان هر که ایمان آورد از ایشان بخدا و روز آخر و کرد کار شایسته

و فرقه صابی و نصاری هر که ایمان بیارد بخدا و بروز قیامت و عمل نیک کند

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

هیچ ترس نیست بر ایشان و ایشان اندوهگین نشوند ف۶ هر آئینه گرفتیم عهد بنی اسرائیل

نه بر اوشان خوف هست و نه اوشان غمگین می شوند هر آئینه گرفتیم عهد بنی اسرائیل را

تقوی میکردند دروازه توبه باز بود و خدا از کمال فضل و رحمت آنها را به نعمت های این جهان و آن جهان سرفرازی گردانید رحمت خدای متعال

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سائر کتب سابقه ۱۲

ف۲ مترجم گوید حاصل آنست که اگر بر پا می داشتند حکم توریت و انجیل را پیش از نزول قرآن و پیش از آنکه حضرت پیغامبر صلی اللہ علیه وسلم مبعوث شود برکت فراوان نصیب ایشان میشد لیکن مخالفت کردند پس بانواع بلا مبتلا گشتند واللہ اعلم ۱۲

ف۳ یعنی اگر یک آیت هم نرساندی واللہ اعلم ۱۲

ف۴ مترجم گوید یعنی قرآن و سائر کتب سابقه ۱۲

ف۵ مترجم گوید حاصل آنست که بر وفق قول خود ملزم می شوند زیرا که التزام شریعتی می کنند و بر حسب آن نمی روند تبلیغ نظر از انکار قرآن واللہ اعلم ۱۲

ف۶ یعنی در اصل از هر فرقه که باشد چون ایمان آرد از اہل نجات است و خصوصیت فرق را اعتبار نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی ع۵

ازین معلوم شد که تا وقتیکه درمیان مسلمانان محبت و اخوت مستحکم بوده بر جاده رشد و صلاح باشند و در اجتناب از فساد بکوشند چنانکه در عهد اصحاب رسول بود تمام مساعی اہل کتاب در مقابل آنها بیهوده می گذشت با وجود این همه جرایم شنیع و اعمال زشت اکنون نیز اگر اہل کتاب از کردار خویش تائب می شدند و حضرت پیغمبر صلی اللہ علیه وسلم و قرآن کریم ایمان می آوردند و

وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُهُمْ

و فرستادیم بسوی ایشان پیغمبران را هرگاه آمدے بایشان پیغامبرے بآنچه دوست نمی داشت نفس ایشان

و فرستادیم بسوی ایشان پیغامبران هرگاه که آمدی بایشان پیغامبری بآنچه دوست نمی داشت نفس های ایشان

فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ

گروهے را بدروغ نسبت کردند و گروهے را میکشتند و پنداشتند که هیچ عقوبت نخواهد بود

گروهے را بدروغ نسبت کردند و گروهی را می کشتند و پنداشتند که هیچ عقوبت نخواهد بود

فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ

پس کور شدند و کر گشتند پس باز گشت برحمت خدا بر ایشان ف۱ پس باز کور شدند و کر گشتند بسیارے از ایشان

پس کور شدند و کر گشتند پس باز گشت برحمت خدا بر ایشان پس باز کور شدند و کر گشتند بسیار از ایشان ع۵

وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ

و خدا بیناست بآنچه می کنند هرآئینه کافر شدند کسانیکه گفتند الله همان است

و خدا بیناست بآنچه می کنند هرآئینه کافر شدند کسانیکه گفتند بدرستیکه خدا او

الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا

عیسی پسر مریم و گفته بود عیسی اے بنی اسرائیل پرستید

مسیح پسر مریم است و گفته بود عیسی اے بنی اسرائیل بپرستید

اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ

خدا را پروردگار من و پروردگار شما هرآئینه کسیکه شریک خدا مقرر می کند حرام کرده است خدا بهشت را

خدا را پروردگار من و پروردگار شماست هرآئینه کسیکه شریک قرار دهد بخدا را پس بدرستیکه حرام کرده است خدا

الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ

بر وے و جای او دوزخ است و نیست ستمگاران را هیچ یاری دهنده ف۲ هرآئینه کافر شدند

بهشت را و جای او دوزخ است و نیست ستمگاران را هیچ یاری دهنده هرآئینه کافر شدند

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ وَ

کسانیکه گفتند که خدا سوم سه کس است ف۳ و هیچ اله نیست مگر اله یگانه و

کسانیکه گفتند که خدا سوم سه کس است و هیچ الله نیست مگر الله یگانه و

إِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

اگر باز نمانند از آنچه می گویند خواهد رسید کافران را از ایشان ف۴ عذاب درد دهنده

اگر باز نمانند از آنچه می گویند خواهد رسید کافران را از ایشان عذاب درد دهنده

أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَا الْمَسِيحُ

آیا رجوع نمی کنند بسوی خدا و آمرزش نمی طلبند از وے و خدا آمرزنده مهربان است نیست عیسی

آیا رجوع نمی کنند بسوی خدا و آمرزش نمی طلبند از او و خدا آمرزنده مهربان است نیست عیسی

ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ۖ

پسر مریم مگر پیغامبرے گذشته اند پیش از وے پیغامبران و مادر او ولیه بود

پسر مریم مگر پیغامبرے بدرستیکه گذشته اند پیش از وی پیغامبران و مادر او بسیار راست گوست

كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ ۗ انْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنَّىٰ

بودند می خوردند طعام را ببین چگونه بیان می کنیم برای ایشان نشانها ف۵ باز ببین چگونه

بودندی خوردندی طعام را ببین چگونه بیان می کنیم برای ایشان نشانها را باز ببین چگونه

يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا

گردانیده میشوند ف۶ بگو آیا عبادت می کنید بجز خدا چیزے را که نمی تواند برای شما زیانے

باز گردانیده می شوند بگو آیا عبادت می کنید بجز خدا چیزے را که نمی تواند برای شما زیانی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی محمد را صلی الله علیه وسلم فرستاد والله اعلم ۱۲ ف۲ اعتقاد حلول نوعے از شرک است ۱۲ ف۳ یعنی در مرتبه الوهیت سه کس هستند یکے خدا و دیگرے عیسی و سوم روح القدس والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی اهل اصرار را از ایشان ۱۲ ف۵ یعنی از معرفت حق ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ یعنی عهد و پیمان موثق را نقض و با خدا غدر کردند از سفیرهای الهی بعضی را تکذیب کردند و بعضی را بقتل رسانیدند. این بود حال ایمان بالله و عمل صالح آنها «ایمان بالیوم الآخر» آنها را قیاس کنید که با وجود ارتکاب این قدر مظالم شدیده و جرائم باغیانه کلی اینقدر بیفکر شدند که گویا سزای این جرائم خویش را نمی بینند و ظلم و لجاجت آنها نتائج سوء نخواهد داد باین خیال از آیات باهره و کلام الهی بکلی کور و کر گردیدند آنچه را نمی بایست کردند حتی بعض انبیا را کشتند و بعضی را محبوس نمودند بالآخره خدای تعالی بخت نصر را بر آنها مسلط گردانید بعد از مدت طولانی بعض ملوک فارس آنها را از قید ذلت و رسوائی نجات داده از بابل به بیت المقدس

باز آورد و در آن وقت این مردم توبه کردند و بطرف اصلاح حال خود ملتفت شدند خدا توبه آنها را پذیرفت لیکن چندے بعد گردآن بے بهان شرارتهای سابقه غرق و ....

وَّلَا نَفْعًا ؕ وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١٠﴾ قُلْ يٰۤاَهْلَ الْكِتٰبِ

ونہ سودے وخدا ہمان است شنوا دانا بگو اے اہل کتاب

ونہ سودی وخدا ہمان ست شنوا دانا ع۵ بگو اے اہل کتاب

لَا تَغْلُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوْۤا اَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ

از حد مگذرید در دین خود بناحق و پیروی مکنید خواہش نفس قومے راکہ

از حد مگذرید در دین خود بناحق ع۵ و پیروی مکنید خواہش نفس قومی راکہ

ضَلُّوْا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوْا كَثِيْرًا وَّضَلُّوْا عَنْ سَوَآءِ السَّبِيْلِ ﴿١١﴾

گمراہ شدند پیش ازین و گمراہ کردند مردمان بسیار را و کجروی کردند از راہ راست ف۱

گمراہ شدند پیش از این و گمراہ کردند مردمان بسیار را و کجروی کردند از راہ راست

لُعِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْۢ بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ وَ

لعنت کردہ شد کافران را از بنی اسرائیل بر زبان داؤد و

لعنت کردہ شد کافران از بنی اسرائیل بر زبان داؤد و

عِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ؕ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ﴿١﴾ كَانُوْا

عیسیٰ پسر مریم این بسبب آنست کہ نافرمانی می کردند و از حد می گذشتند یک دیگر را

عیسیٰ پسر مریم این بسبب بود کہ نافرمانی کردند و بودند کہ از حد در می گذشتند بودند کہ

لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُّنْكَرٍ فَعَلُوْهُ ؕ لَبِئْسَ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٢﴾

منع نمی کردند از آن عمل زشت کہ مرتکب آن شدند ہر آئینہ بد چیزے است کہ می کردند

منع نمی کردند یک دیگر را از عمل زشت کہ می کردند آنرا ہر آئینہ بد چیز نیست کہ می کردند

تَرٰى كَثِيْرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ

می بینی کہ بسیارے از ایشان دوستی می کنند با کافران یعنی با مشرکان ہر آئینہ بد چیز نیست کہ پیش فرستادہ است برای ایشان

می بینی بسیارے از ایشان را کہ دوستی می کنند با کافران ف۱ ہر آئینہ بد چیز نیست کہ پیش فرستادہ است برای شان

اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خٰلِدُوْنَ ﴿٣﴾

نفوس ایشان آن چیز خشم گرفتن خداست بر ایشان و ایشان در عذاب جاوید اند

نفوس شان آنکہ خشم گرفت خدا بر ایشان و در عذاب ایشان جاوید اند

وَلَوْ كَانُوْا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَاۤ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوْهُمْ

و اگر ایمان آوردندے بخدا و پیغامبر یعنی پیغامبر خود و آنچہ فرو فرستادہ شدہ است بسوی وی البتہ دوست نہ گرفتند

و اگر باشند کہ ایمان آرند بخدا و پیغامبر و آنچہ فرو فرستادہ شد بسوی وی البتہ دوست نہ گرفتندی

اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٤﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ

مشرکان را و لیکن بسیار از ایشان فاسقانند ہر آئینہ بیابی سخت ترین مردمان

مشرکان را و لیکن بسیار از ایشان فاسقانند ہر آئینہ بیابی سخت ترین مردمان

عَدَاوَةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الْيَهُوْدَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۚ وَلَتَجِدَنَّ

در عداوت مسلمانان یہود و مشرکان را و ہر آئینہ بیابی

در عداوت مسلمانان یہود و مشرکان را و ہر آئینہ بیابی

اَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ قَالُوْۤا اِنَّا نَصٰرٰى ؕ ذٰلِكَ

نزدیک ترین مردمان در دوستی مسلمانان کسانے را کہ گفتند ما نصاری ایم این

نزدیک ترین مردمان در دوستی مسلمانان کسانے را کہ گفتند ما نصاری ایم این بہ سبب

بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيْسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَّاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٥﴾

بسبب آنست کہ از جنس ایشان ہستند دانشمندان و گوشہ نشینان و بسبب آنست کہ ایشان تکبر نمی کنند

آنست کہ از جنس ایشان ہستند دانشمندان و گوشہ نشینان و بسبب کہ ایشان تکبر نمی کنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی پیشوایان یہود یہ و نصرانیہ کہ برائے ایشان مذہب قرار دادہ اند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون مسیح را خدا گفتند لازم می آید کہ او را معبود ہم بخوانند لیکن معبود شدن صرف بذاتی مختص است کہ مالک ہر نوع نفع و ضرر و دارای اختیار کامل باشد زیرا کہ عبادت تذلل انتہائی را نامند و انتہائی تذلل در پیشگاہ ذاتی می توان کرد کہ دارای منتہائے عزت و غلبہ باشد و در ہر وقت شنوا بہ احوال ہر کس کما حقہ دانا باشد بہ این آیت با عقیدہ مشرکانہ تثلیث عقاید تمام مشرکان رد می شود

ع۵ مقصد از مبالغہ در عقیدہ اینست کہ یک مولود بشری را خدا قرار دادند و غلو در عمل آنست کہ "رہبانیت" گفتہ می شود در رہبانیت ن ابتدعوہا ما کتبنٰہا علیہم "از الحدید رکوع ۴"

ع۱۰ از تمام قبایح یہود کہ بیان شدہ ظاہر می شود کہ بنا بر انہماک در دنیا پرستی و تکمیل شہوات نفسانی دین و دینداران در نظر آنہا ہیچ عظمت و وقعت نداشت حتی اہانت و قتل انبیاء علیہم السلام شعار آنہا بود بر خلاف آنہا نصاری در تعظیم انبیاء چندان غلو کردند کہ از میان آنہا بعض را خدا یا پسر خدا خواندند و دنیا را ترک و رہبانیت اختیار نمودند ع۱۰ مراد از کافران در این محل

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ

وچون بشنوند آنچه فرو فرستاده شده بر پیغامبر

وچون بشنوند آنچه فرو فرستاده شده بسوی پیغمبر

تَرَىٰ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ ۖ يَقُولُونَ رَبَّنَا

بینی چشمهای ایشان اشک میریزد بسبب آنچه شناختند از حق می گویند ای پروردگار ما

بینی چشمهای ایشان اشک میریزد بسبب آنچه شناختند از حق می گویند ای پروردگار ما

آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ

ایمان آوردیم پس بنویس ما را با شاهدان ف۱ وچیست ما را که ایمان نیاریم بخدا و آنچه آمده است بما از

ایمان آوردیم پس بنویس ما را با شاهدان وچیست ما را که ایمان نیاوریم بخدا و آنچه آمده است بما از

الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَابَهُمُ

دین راست وچیست ما را که طمع نکنیم که داخل کند ما را پروردگار ما ف۲ با قوم صالحان پس جزا داد ایشان را

دین راست و طمع نکنیم که داخل کند ما را پروردگار ما با قوم صالحان پس جزاء داد ایشان را

اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ

خدا بران مقوله که گفتند بوستانها میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا و این است

خدا بران مقوله که گفتند بوستان ها میرود از زیر درختان آن جوی ها جاویدان در آنجا و این است

جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

جزای نیکوکاران ف۳ و کسانیکه کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات ما را ایشانند اهل

جزای نیکوکاران و کسانیکه کافر شدند و به دروغ نسبت کردند آیات ما را ایشانند اهل

الْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ

دوزخ ای مومنان حرام مکنید لذائذ آنچه خدا حلال ساخته است شما را

دوزخ ای مومنان حرام مکنید لذائذ آنچه حلال ساخته خدا به شما

وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ

واز حد مگذرید هر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را و بخورید آنچه روزی داده است شما را

واز حد مگذرید هر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را و بخورید از آنچه روزی داده است شما را

اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

خدا حلال پاکیزه و بترسید ازان خدا که شما بوی ایمان آورده اید ف۴

خدا حلال پاکیزه و بترسید از خدا که شما بوی ایمان آورده اید

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم

باز خواست نمی کند شما را خدا بلغو در سوگندهای شما و لیکن باز خواست می کند از شما

مواخذه نمی کند شما را خدا به لغو در سوگندهای شما و لیکن مواخذه می کند شما را

بِمَا عَقَّدتُّمُ الْأَيْمَانَ ۖ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ

بسبب محکم کردن سوگند با لقصد ف۵ پس کفارت یمین منعقده طعام دادن ده مسکین راست از

بانکه بندید سوگند ها را پس کفارت یمین منعقده طعام دادن ده مسکین راست از

أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ ۖ فَمَن

جنس میانه ازانچه میخورانید اهل خود را یا پوشش دادن ایشان را یا آزاد کردن برده پس هر که

میانه آنچه می خورانید اهل خود را ع یا پوشش ده در ویش ف۶ یا آزاد کردن برده ف۷ پس هر که را

لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ۚ ذَٰلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ ۚ

نیابد لازم است روزه داشتن سه روز اینست کفارت سوگندهای شما چون سوگند خورید یعنی و حانث شوید

میسر نشود (نیابد) لازم است روزه داشتن سه روز ف۸ این است کفارت سوگندهای شما چون سوگند خوردید

ف۶ یعنی برابر صدقه فطر بهر مسکین غله و یا قیمت آنرا بپردازد ف۷ یا آن اندازه از قسمت اکثر بدن پنهان شود مثلاً پیراهن و تنبان و یا لنگ و چادر ف۸ یعنی یک برده را آزاد کردن ...

فتح الرحمن

ف۱ یعنی جماعة که امت محمد اند با شند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی به بهشت ۱۲

ف۳ مترجم گوید در آیات مذکوره اشارت است بفضیلت قومی از نصارای حبشه که همراه جعفر طیار بخدمت آنحضرت آمده مسلمان شدند والله اعلم ۱۲

ف۴ یعنی ترک نکاح یا ترک اکل لحم و امثال آن درست نیست والله اعلم ۱۲

ف۵ مترجم گوید یعنی بلغو کفارت واجب نیست چنانکه از دور شبحی ببیند و یقین گوید که الله زید است و زید نباشد و در یمین منعقده اگر حانث شود کفارت واجب است چنانکه گوید والله این طعام نخورم یا درین خانه در نیایم و علی هذا القیاس والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی بانها در دنیا کفاره نیست مثلیکه در "یمین منعقده" واجب است تفسیر "قسم لغو" را در اخیر پاره سیقول گذشته است چون در فوق ذکر تحریم طیبات بود یمین هم یک قسم تحریم است لهذا احکام "یمین" بیان میشود

ع۶ یعنی بعد از شکستن قسم این کفاره داده می شود به دادن نان مخیر است که ده مسکین را بخانه آورده نان بدهد

وَاحْفَظُوٓا اَيْمَانَكُمْ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۸۹﴾

و نگاهدارید سوگندهای خودرا ف۱ همچنین بیان می کند خدا برای شما آیتهای خودرا تابود که شما شکر کنید

و نگاه دارید سوگندهای خودرا هم چنین بیان می کند خدا برای شما آیتهای خودرا که شما شکر کنید

یٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ

ای مسلمانان جزاین نیست که خمر و قمار و نشانهای معبودان باطل و تیرهای فال پلید است

ای مومنان جزاین نیست که خمر و قمار و نشانهای معبودان باطل و تیرهای فال پلید است

مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ فَاجْتَنِبُوْهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿۹۰﴾ اِنَّمَا يُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ

از کردار شیطان است پس احتراز کنید از وی تابود که شما رستگار شوید جزاین نیست که می خواهد شیطان

از کردار شیطان پس احتراز کنید از وی تا رستگار شوید جزاین نیست که می خواهد شیطان

اَنْ يُّوْقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِى الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ

که بیندازد درمیان شما دشمنی و ناخوشی بسبب خمر و قمار و بازدارد شمارا

که بیندازد درمیان شما دشمنی و خصومت در خوردن خمر و قمار و بازدارد شمارا

عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ ۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّنْتَهُوْنَ ﴿۹۱﴾ وَاَطِيْعُوا

از یاد خدا و از نماز پس آیا الحال شما باز ایستادید و فرمانبرداری کنید

از یاد خدا و از نماز پس آیا هستید شما باز ایستادگان ع۵ و فرمانبرداری کنید

اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاحْذَرُوْا ۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا عَلٰى

خدارا و فرمانبرداری کنید پیغامبررا و بترسید پس اگر رد گردانیدید پس بدانید که بر

خدارا و فرمانبرداری کنید پیغمبررا و بترسید پس اگر روگردانید پس بدانید جزاین نیست که بر

رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿۹۲﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

پیغامبرما نیست مگر پیغام رسانیدن آشکارا نیست بر کسانیکه ایمان آوردند و عملهای شایسته کردند

رسول ما رسانیدن روشن است نیست بر کسانیکه ایمان آوردند و عمل شایسته کردند

جُنَاحٌ فِيْمَا طَعِمُوْٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَّاٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَّ

گناهی در آنچه خوردند ف۲ چون پرهیزگاری کردند و ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند باز پرهیزگاری کردند و

گناهی در آنچه پیشتر خوردند چون از آینده ترسیدند (پرهیزگاری کردند) و ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند بازی ترسیدند

اٰمَنُوْا ثُمَّ اتَّقَوْا وَّاَحْسَنُوْا ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۹۳﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ

ایمان آوردند باز پرهیزگاری کردند و نیکوکاری نمودند خدا دوست می دارد نیکوکاران را ف۳ ای

(پرهیزگاری کردند) و یقین کردند (ایمان آوردند) بازمی ترسیدند (پرهیزگاری کردند) و نیکوکاری کردند و خدا دوست می دارد نیکوکاران را ای

اٰمَنُوْا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَىْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهٗٓ اَيْدِيْكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ

مسلمانان هرآئینه می آزماید شمارا پروردگار شما بچیزی از شکار برسد بآن دستهای شما و نیزه های شما تا متمیز کند

مومنان هرآئینه می آزماید شمارا خدا بچیزی از شکار که میرسد بآن دستهای شما و تیرهای شما تا معلوم کند

اللّٰهُ مَنْ يَّخَافُهٗ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ

خدا کسی را که غائبانه از وی ترسد پس هرکه تعدی کند بعد ازین او راست عذاب

خدا کسے را که از وی میترسد در غیب پس هرکه از حد درگذرد بعد ازاین پس مراو راست عذاب

اَلِيْمٌ ﴿۹۴﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ ؕ وَمَنْ

درد دهنده ای مسلمانان مکشید صیدرا چون احرام بسته باشید و هرکه

دردناک ای مومنان مکشید صیدرا و حال آنکه شما محرم باشید و هرکه

قَتَلَهٗ مِنْكُمْ مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ

بکشد اورا از شما بقصد پس واجب است جزا و آن جزا مانند چیزیست که اورا کشته است از جنس چهارپایان حکم کنند بآن

بکشد اورا از شما قصداً پس براو واجب است جزا مانند آنچه کشته است از چهارپایان که حکم کند بر آن

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تا معقود در حانث نشوید والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی قبل از تحریم ۱۲ ف۳ مترجم گوید یعنی آنچه قبل از تحریم خورده شد عفواست چون در تقوی رسوخ پیدا کردند و این سخن بدان ماند که کسے گوید با تو احسان کنم و باز بتو احسان کنم بمعنی آنکه پیوسته احسان کنم والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون انسان شراب می خورد خرد ش ضایع می شود بعضی اوقات بدمست شده باهم دیگری جنگند حتی پس از رفع نشه نیز گاهی اثر جنگ باقی می ماند و دشمنی برپا می شود عین این کیفیت بلکه به مراتب بیشتر ازان از قمار پدید می آید و در اثر بردن باختن جنگ و فسادهای سخت برپا می شود و شیطان را برای برپا کردن هنگامه موقعه خوب دست می دهد این بود فساد و قبح ظاهری اما نقصان باطنی این است که انسان چون درین چیزهای ناپاک مشغول شود از یاد خدا و عبادات الهی کاملاً غافل می شود دلیل آن مشاهده و تجربه است افرادی را که به شطرنج مشغول میشوند ببینید نتیجه بکه از خوردن و نوشیدن و مهمات خانگی بکلی بے خبری مانند چون این اشیا براین قدر نقصانات ظاهری و باطنی مشتمل است چگونه مسلمانی این را

ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بٰلِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسٰكِيْنَ اَوْ

دو صاحب عدالت از شما باشد آن جهارپایه قربانی رسیده بکعبه یا آن جزائے کفارت است طعام فقیران یا

دو صاحب عدالت از شما در حالت که آن جزاء قربانی باشد رسیده بکعبه یا برادست طعام دادن درویشان یا

عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوْقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ ؕ

برابر آن از روزه تا بچشد جزائے کردار خود عفو کرده است خدا از آنچه گذشت

برابر آن روزه داشتن تا بچشد جزای کردار خود عا عفو کرده است خدا از آنچه گذشت

وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝ اُحِلَّ لَكُمْ

و هر که دیگر بار کند انتقام گیرد از وے خدا و خدا غالب صاحب انتقام است حلال کرده شد برائے

و هر که دیگر بار بکند پس انتقام گیرد خدا از وی و خدا غالب صاحب انتقام است عه حلال کرده شد برای شما

صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهٗ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ

شکار دریا و خوردن آن تا منفعت باشد برائے شما و برائے قافله و حرام کرده شد بر شما شکار

شکار دریا و خوردن آن منفعت برای شما و برای کاروان شما و حرام کرده شده بر شما شکار

الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِیْۤ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ۝ جَعَلَ اللّٰهُ

بیابان تا وقتیکه احرام بسته باشید و بترسید از آن خدا که بسوے وے حشر کرده خواهید شد گردانید خدای تعالے

بیابان تا وقتیکه احرام بسته باشید و بترسید از خدا که بسوی وی جمع کرده خواهید شد گردانید خدا

الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيٰمًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَ

کعبه را که خانه بزرگوار است سبب انتظام امور مردمان و ماه حرام را و قربانی را و

کعبه را که خانهٔ بزرگی است باعث قیام برای مردم و ماهای بزرگ را و قربانی را که نذر کعبه باشد و

الْقَلَآئِدَ ؕ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ

آنچه در گردنش قلاده انداز ند این بیان برائے آنست که تا بدانید که خدا می داند آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است

آنچه در گردنش قلاده انداخته به کعبه ببرند این برای آنست تا بدانید بدرستیکه خدا می داند آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است

وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيْمٌ ۝ اِعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ

و تا بدانید که خدا بهمه چیز دانا است بدانید که خدا سخت است عقوبت او و آنکه بدانید که

و هر آئینه خدا به هر چیز دانا است بدانید هر آئینه که عذاب خدا سخت است و هر آئینه

اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ؕ ۝ مَا عَلَی الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَ

خدا آمرزنده مهربان است نیست بر پیغامبر مگر رسانیدن پیغام و خدا می داند آنچه آشکارا می کنید و

خدا آمرزنده مهربان است نیست بر ذمهٔ رسول مگر رسانیدن و خدا می داند آنچه آشکارا می کنید و

مَا تَكْتُمُوْنَ ۝ قُلْ لَّا يَسْتَوِی الْخَبِيْثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ

آنچه پنهان می کنید بگو اے محمد برابر نیست پلید و پاک و اگرچه در عجب آرد ترا بسیاری

آنچه پنهان می کنید بگو که برابر نیست ناپاک و پاک و اگرچه ترا خوش آید کثرت

الْخَبِيْثِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰۤاُولِی الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ

پلید پس بترسید از خدا اے خداوندان خرد تا رستگار شوید ع اے

ناپاک پس بترسید از خدا ای خداوندان خرد تا شما نجات یابید اے

اٰمَنُوْا لَا تَسْـَٔلُوْا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۚ وَاِنْ تَسْـَٔلُوْا عَنْهَا حِيْنَ

مسلمانان سوال مکنید از آن چیزها که اگر ظاهر کرده شود حقیقت آنها پیش شما غمگین کند شما را و اگر سوال کنید از آن وقتیکه

مومنان مپرسید از چنین سخنها که اگر آشکار کرده شود بر شما اندوهگین گرداند شما را و اگر سوال میکنید از این سخنان آنگاه که

يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ ؕ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ۝ قَدْ سَاَلَهَا

فرود آورده می شود قرآن البته ظاهر کرده شود پیش شما عفو کرد الله تعالے از آن سوالات و خدا آمرزنده بردبار است ق هر آئینه سوال کرده

نازل می شود قرآن در گذشت خدا از آنها و خدا آمرزنده تحمل کننده است (به تحقیق) چنین سخنها پرسیده اند

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید جزای صید یکے از سه چیز تواند بود مماثل صید را در حرم ذبح کند و مماثلت نزدیک شافعی بخلقت و هیئت است و نزدیک ابی حنیفه بقیمت یا بقیمت صید طعام خرید نماید و مسکینان دهد و نزدیک شافعی بهر مسکینے را مدے و نزدیک ابی حنیفه بهر مسکینے را نیم صاع از گندم یا یک صاع از جو یا بشمار مسکینان علی اختلاف المذهبین روزه دارد والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنی مال حرام و مال حلال برابر نیست اگرچه حرام بسیار جمع می شود والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید بعض مردم از آنحضرت بغیر ضرورت سوال می کردند یکے گفت پدر من کیست و دیگرے گفت که مرجع من بهشت است یا دوزخ درین باب نازل شد ۱۲

تفسیر عثمانی

عه۵ نزد حنفیه مسئله این است که اگر در حال احرام صید را بگیرد یا بزنید آن فرض است و اگر کشتن دو نفر معتبر بصیر تجربه کار قیمت آنرا معین نماید به اندازهٔ قیمت آن حیوانی را بخود مثلاً (بز یا گاو یا شتر وغیره) و نزدیک کعبه یعنی در حدود حرام رسانده ذبح کند و

خود از آن نخورد یا قیمت آنرا غله خریده بهر مسکین به مقدار صدقهٔ فطر تقسیم کند و یا به هر تعداد مسکین که می رسد به نقدر روزه بگیرد. عه۵ ذبح مجری از قبضهٔ قدرت او برآمده ...

قَوْمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كٰفِرِينَ ﴿٢﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَّلَا

قومے پیش از شما باز کافر شدند بآنها ف۱ مشروع نکرده است خدائے تعالے ہیچ بحیرہ و نہ

قومے پیش از شما باز شدند از آن سخن ہا منکر این مقرر نکرده خدا از بحیرہ و نہ

سَآئِبَةٍ وَّلَا وَصِيلَةٍ وَّلَا حَامٍ وَّلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ

سائبہ و نہ وصیلہ و نہ حام را و لیکن کافران دروغ بر خدا

سائبہ و نہ وصیلہ و نہ حامی را و لیکن کافران می بندند بر خدا

الْكَذِبَ ط وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلٰى مَآ أَنْزَلَ

می بندند و بسیارے از ایشان در نمی یابند و چون گفته شود ایشان را بیائید بسوئے آنچه فرو فرستاده است

بہتان و بسیار شان عقل ندارند و چون گفته شود ایشان را بیائید بسوی آنکه نازل کرده

اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَآءَنَا ط أَوَلَوْ كَانَ

خدا و بسوئے پیغامبر گویند بس است ما را آنچه بر آن یافتیم پدران خود را و اگرچه

خدا و بسوی رسول می گویند کافی است ما را آنچه یافتیم بر آن پدرہا و اجداد خود را و اگرچه

آبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَّلَا يَهْتَدُونَ ﴿٤﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ

پدران ایشان ہیچ نمی دانستند و ہیچ راہ نیافتند اے مسلمانان محافظت کنید

پدرہا و اجداد شان ہیچ نمی دانستند و نه راه را می دانند اے مومنان بر شما لازم ہست

أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَّنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ط إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ

خویشتن را ضرر نمی رساند شما را کسے که گمراه شد چون شما راه یاب شدید بسوئے خداست رجوع شما

نگر جانہا خود ہیچ ضرر بر شما رسانده نمی تواند کسیکه گمراه شد آنگاه که بر راه باشید بسوی خداست باز گشتن

جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ

ہمہ یک جا پس خبر دہد شما را بآنچه عمل می کردید ف۲ اے مسلمانان نصاب شہادت

ہمه شما پس خبر خواہد کرد شما را بآنچه می کردید اے مومنان گواه

بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنٰنِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ

درمیان شما وقت وصیت چون برسد بیکے از شما موت دو کس اند که صاحب عدالت باشند از شما

درمیان شما چون برسد یکی از شما را موت در وقت وصیت دو شخص عادل می باید ف۵ از شما

أَوْ آخَرٰنِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصٰبَتْكُمْ مُّصِيبَةُ

یا دیگران از غیر شما اگر شما سفر کرده باشید در زمین پس رسد بشما مصیبت

یا دو تن دیگر از غیر شما اگر شما سفر کنید در زمین پس برسد بشما مصیبت

الْمَوْتِ ط تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ

موت اگر شک داشته باشید باز دارید ایشان را بعد از نماز یعنی نماز عصر پس قسم خورند بخدا

موت باز می دارید آن دو کس را بعد از نماز پس قسم خورند آن دو بخدا اگر شک دارید

لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ

که خرید نمی کنیم عوض سوگند خدا بہائے دنیا را اگرچه کسیکه برای نفع او گواہی میدہیم صاحب قرابت باشد و پنہان نمی کنیم

که بدل نمی گیریم باین سوگند بہا و اگرچه خویش ما باشد و نمی پوشیم گواہی خدای را بدرستیکه آن وقت (ہر آئینه) از

الْآثِمِينَ ﴿٦﴾ فَإِنْ عُثِرَ عَلٰٓى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ إِثْمًا فَآخَرٰنِ يَقُومٰنِ مَقَامَهُمَا

گناہگاران باشیم پس اگر اطلاع واقع شد بر آنکه این دو گواه حاصل کردند گناہ ف۳ پس بایستند دو کس دیگر که قرابت قریبه داشته باشند بجای آنها

گناہگاران باشیم پس اگر اطلاع یافته شود بر آنکه این دو گواه پوشیدند سخن حق را (کسب کرده اند گناه را) پس دو گواه دیگر برخیزند بجای آنها

مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوْلَيٰنِ فَيُقْسِمٰنِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَآ أَحَقُّ

از جماعه که مال را حق خود ساخت بر یکے از دو گواه دروغ بزبردستی بر ایشان ف۴ پس سوگند خورند بخدا که گواہی ما درست تر است

از آنانکه حق شان پوشیده بر گواہان اولین از ہمه بیشتر قریب میت باشند پس قسم خورند (دو نفر) بخدا که گواہی ما راست تر است

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید اہل جاہلیت احکامے چند اختراع کرده بودند و در آنہا بنقل اسلاف خود تمسک مینمودند از انجمله بحیره و آن ماده شترے است که او را برائے بتان مقرر میکردند و شیر او بکسے نمیدادند و سائبہ که برای بتان جانور را می گزاشتند و بار بر پشت او نمی نہادند و وصیله و آن ماده شترے است که اول بار در اول عمر شتر ماده زاید بعد از آن نیز فصل دیگر بار ماده زاید پس آنرا برائے بتان می گزاشتند و بعد از انکه از گلّہ چند بچه گرفتندے او را محترم داشتندے از رکوب و جز آن و او را حام گفتندے خدا انتقاد این ہمه فرمود ف۲ یعنی اگر شما صلاح کردید و شرط امر معروف بجا آوردید مخالفت مخالفان ضرر نمی کند ۱۲ و الله اعلم ف۳ ایضاً مترجم گوید مسلمانی را اتفاق سفر افتاد و در جائے که ہیچ مسلمان نبود محتضر شد ناچار دو ذمی را ترکه خود سپرد و بر وصیت خود گواه ساخت ایشان از ان ترکه جام نقره را خیانت کردند و چون اولیاء میت از ایشان مطالبه نمودند قسم خوردند که ما از آن اطلاع نداریم بعد از ان آن جام نزدیک صواغی پیدا شد گفت که این دو ذمی بدست من فروختند درین باب آیت نازل شد و دو کس از اولیاء میت قسم خورده آن جام را اگرفتند ۱۲ ف۴ یعنی گواه حق که خدا بآن فرموده والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی دروغ گواہی داده اند و دروغ قسم خورده اند ۱۲ تفسیر عثمانی ف۵ بهتر این ست

مِن شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا ۖ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ ۝ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ

از گواهی آن دو و از حد تجاوز نکرده ایم هر آئینه ما آنگاه از ستمگاران باشیم این اسلوب نزدیک تر است

ز گواهی آن دو و از حد تجاوز نکرده ایم بدرستیکه ما آنگاه هر آئینه از ستمگاران باشیم این حکم نزدیک تر است

أَن يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَن تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ ۗ

بآنکه بیارند گواهی را بروجه آن یعنی بروجهیکه باید در گواهی دادن یا بترسند از آنکه رد کرده شود سوگندها بعد سوگندهای ایشان ف۱

که ادا کنند شهادت را بروجه صحیح آن یا بترسند از آنکه رد کرده شود سوگندها بعد سوگندهای ایشان ع۵

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۝ يَوْمَ يَجْمَعُ

و بترسید از خدا و بشنوید حکم او را و خدا راه نمی نماید گروه فاسقان را ف۲ یاد کن آن روز که جمع کند

و بترسید از خدا و بشنوید حکم او را و خدا راه نمی نماید گروه نافرمان بار را (فاسقان را) روزیکه جمع کند

اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّامُ

خدا پیغامبران را پس بگوید چه جواب داده شد شما را گویند هیچ دانش نیست ما را هر آئینه تویی داننده

خدا پیغامبران را پس بگوید به شما چه جواب داده شده بود گویند خبری نیست ما را هر آئینه تویی داننده

الْغُيُوبِ ۝ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ

امر پنهانی ف۳ آن وقت که گوید خدای تعالی ای عیسی پسر مریم یاد کن نعمت مرا بر خویش و بر

امور پنهانی چون گفت خدا ای عیسی پسر مریم یاد کن نعمت مرا بر خویش و بر

وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ

والده خویش چون قوت دادم ترا بروح القدس یعنی برکات حظیرة القدس سخن می گفتی با مردمان در گهواره و در عالم معمری

والده خویش چون قوت دادم ترا بروح القدس سخن می گفتی با مردمان در آغوش (گهواره) و در حالت معمری

وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ

و چون آموختم ترا کتاب و دانش و تورات و انجیل و چون پیدا می کردی از

و چون آموختم ترا کتاب و سخنان عمیق (دانش) و تورات و انجیل و چون می ساختی از

الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي ۖ وَتُبْرِئُ

گل مانند شکل مرغ بحکم من پس دم میزدی در وی پس می شد مرغی بحکم من و به می کردی

گل مانند شکل مرغ بحکم من پس میدمیدی در وی پس می شد مرغی بحکم من و به می کردی

الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي

کور مادرزاد را و برص دار را بحکم من و چون بیرون می آوردی مردگان را بحکم من ف۴ و چون باز داشتم شر بنی

کور مادرزاد را و برص دار را بحکم من و چون بیرون می آوردی مردگان را بحکم من و چون باز داشتم (شر) بنی

إِسْرَائِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ

اسرائیل را از تو آنگاه که آوردی نزدیک ایشان معجزه ها پس گفتند کافران از ایشان نیست این

اسرائیل را از تو آنگاه که آوردی نزدیک ایشان معجزه ها پس گفتند کافران از ایشان نیست این

هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي

مگر سحر آشکارا و چون الهام فرستادم بسوی حواریان که ایمان آرید بمن و پیغامبر من

مگر سحر آشکارا و چون انداختم در دل حواریان که ایمان آرید بمن و به پیغامبر من

قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ۝ إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ

گفتند ایمان آوردیم و گواه باش یا عیسی بر آنکه ما مسلمانیم چون گفتند حواریان ای عیسی پسر

گفتند ایمان آوردیم و گواه باش بآنکه ما فرمانبردار هستیم چون گفتند حواریان ای عیسی پسر

مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ ۖ قَالَ

مریم آیا می تواند پروردگار تو که فرو فرستد بر ما خوانی از آسمان گفت عیسی

مریم آیا کرده می تواند پروردگار تو که فرو فرستد بر ما خوانی مملو از آسمان گفت عیسی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر کسے داند که بعد از سوگند من سوگند مدعی نخواهد بود سوگند دروغ خورد و اگر بداند که چون کذب ظاهر شود مدعیان را سوگند دهند و حق به سوگند ایشان ثابت شود از سوگند دروغ احتیاط کند ۱۲ ف۲ مترجم گوید تأویل آیت بمذهب شافعی آنست که مراد از شهادت وصیت است و از منکم من اقاربکم و ذکر اثنین برای احتیاط و قسم دادن بجهت مدعا علیه بودن در دعوی که خیانت کرده اند و یقین صلوة عصر بجهت تغلیظ یمین و اختیار اثنین برائے احتیاط و اقامت اولیان بجهت مدعا علیه بودن بر ایشان در دعوائی که بجهت عذر خود تقریر می کنند چنانچه در صورت مذکوره دعوی اشتراء کرده بودند دان اعثر تتم فان عثر اشارت است بتوجه دعوائی کسے و بمذهب ابیحنیفه مانند آنست مگر آنکه تعیین صلوة عصر بجهت آنست که قضات در محکمه همین وقت می نشستند پس گویا که گفته شد در محکمه قضا والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نخست از سر خضوع و نیایش ایشان گویند در برابر توبه و نسبت دانش ما را هیچ دانش نسبت بعلم او هیچ است برابر است خویش والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی از گور زنده برمی آوردی ۱۲

تفسیر عثمانی - ف۱ - اگر در نه شبه داشته باشند حکم قسم دادن بجا نیست از جهت اینکه از قسم ترسیده در اول و هلهٔ ظلماً دروغ نکنند باز اگر سخن آنها دروغ بر آید ورثه میت قسم . . .

اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝ قَالُوْا نُرِيْدُ اَنْ نَّاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ

بترسید از خدا اگر مومن هستید ف۱ گفتند می خواهیم که بخوریم ازان خوان و آرام گیرد

بترسید از خدا اگر مومن هستید گفتند می خواهیم که بخوریم ازان و مطمئن شود

قُلُوْبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُوْنَ عَلَيْهَا مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ۝ قَالَ

دل های ما و بدانیم که راست گفتی با ما و باشیم بر نزول آن از گواهان گفت

دلهای ما و بدانیم که راست گفتی با ما و باشیم بر نزول آن از گواهان گفت

عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ تَكُوْنُ لَنَا

عیسی پسر مریم بار خدایا ای پروردگار ما فرود آر بر ما خوانی پر از طعام از آسمان تا باشد عیدی

عیسی پسر مریم ای خدا پروردگار ما فرود آور بر ما خوانی پر از طعام از آسمان تا باشد برای ما

عِيْدًا لِّاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِّنْكَ ۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ۝ قَالَ

برای ما و برای اول امت ما و آخر امت ما و معجزه از جانب تو و روزی ده ما را و تو بهترین روزی دهندگانی گفت

عیدی برای اول (امت) ما و آخر (امت) ما و نشانه باشد از جانب تو و روزی ده ما را و تو بهترین روزی دهندگانی گفت

اللّٰهُ اِنِّيْ مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۚ فَمَنْ يَّكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّيْٓ اُعَذِّبُهٗ عَذَابًا لَّآ

خدا من فرود آورنده ام آنرا بر شما پس هر که از شما کافر شود بعد ازین پس من تعذیب کنم او را عذابیکه تعذیب

خدا من فرود آورنده ام آن را بر شما پس هر که ناشکری کند بعد از این از شما پس من تعذیب کنم او را عذابی که تعذیب

اُعَذِّبُهٗٓ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ۝ وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ

نکنم آن هیچ یک را از اهل عالم ف۲ و یاد کن آن وقت که گوید خدا ای عیسی پسر مریم آیا تو گفتی

نکنم بآن هیچ یک را از اهل عالم و چون گفت خدا ای عیسی پسر مریم آیا تو گفتی

لِلنَّاسِ اتَّخِذُوْنِيْ وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۗ قَالَ سُبْحٰنَكَ مَا يَكُوْنُ

بمردمان که خدا گیرید مرا و مادر مرا بجز الله تعالی ف۳ گفت بپاکی یاد می کنم ترا نه سزد

به مردمان که بگیرید مرا و مادر مرا دو معبود بجز از الله گفت پاک هستی تو نه سزد

لِيْٓ اَنْ اَقُوْلَ مَا لَيْسَ لِيْ ۗ بِحَقٍّ ۗ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهٗ فَقَدْ عَلِمْتَهٗ ۗ تَعْلَمُ مَا فِيْ

مرا که بگویم آنچه لائق من نیست اگر گفته باشم (این قول) پس تو آنرا دانسته می دانی آنچه در

مرا که بگویم چنین سخنی که حق آن را نداریم اگر این را گفته باشیم پس هر آئینه تو آنرا دانسته میدانی آنچه در

نَفْسِيْ وَلَآ اَعْلَمُ مَا فِيْ نَفْسِكَ ۗ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ۝ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا

ضمیر منست و نه میدانم آنچه در ضمیر تست هر آئینه تو داننده امور پنهانی نگفته ام با ایشان مگر

نفس من است و نمیدانم آن چه در نفس (ضمیر) تست هر آئینه تو داننده امور پنهانی نگفته ام به ایشان مگر

مَآ اَمَرْتَنِيْ بِهٖٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا مَّا دُمْتُ

آنچه فرموده بودی مرا بآن که پرستید خدا را پروردگار من و پروردگار شما و بودم بر ایشان آگاه مادامی که در میان ایشان

آن چه فرموده بودی به من که پرستید خدا را که پروردگار من و پروردگار شماست و بودم بر ایشان گواه مادامیکه در میان ایشان

فِيْهِمْ ۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِيْ كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيْبَ عَلَيْهِمْ ۗ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝

بودم پس وقتیکه برگرفتی مرا ف۴ تو بودی نگهبان بر ایشان و تو بر همه چیز نگاهبانی

بودم باز هنگامی تو مرا برداشتی بودی تو نگهبان بر ایشان و تو بر همه چیز خبردار هستی

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۚ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝

اگر عذاب کنی ایشان را پس ایشان بندگان تواند و اگر بیامرزی ایشان را پس توئی غالب استوار کار

اگر عذاب کنی ایشان را پس ایشان بندگان تواند و اگر بیامرزی ایشان را پس توئی غالب صاحب حکمت

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصّٰدِقِيْنَ صِدْقُهُمْ ۭ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ

گوید خدا این روزیست که نفع کند در ان راست گویان را راستی ایشان ایشان را باشد بوستانها میرود

گفت (گوید) خدا این روز یست که نفع کند راست گویان را راستی ایشان برای ایشان است بوستانها میرود زیر

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل این است که الهام فرستادیم بسوی حواریان ورا۲ هست که معجزه طلب کردند و بر حسب مراد دیدند

الربع

ف۲ مترجم گوید بعد ازان خوانی نازل شد از آسمان برو گوشت و نان پس خوردند و سیر شدند والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید خدا تعالی روز قیامت نعمتهای خود عیسی را یاد دهد بعد ازان سوال کند که خود را الٰه میگفتی یا نه بجهت تاکید و برای قطع شبه نصاری بابلغ وجوه والله اعلم ۱۲ فتح الرحمٰن

ع ۱۵ / ۵

ف۴ یعنی بر آسمان بردی مرا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی من چنان سخن ناپاک را چگونه گفته می توانستم ذات مقدس تو منزه از آنست که در الوهیت وغیره بآن انباز قرار داده شود و برا کرا تو به منصب جلیل رسالت سرافراز نمائی شایسته نیست که حرفی ناحق از زبان او برآید اقتضای سبوحیت تو و عصمت من آنست که من هیچ گاه چنین سخن ناپاک گفته نتوانم صرف نظر از همه دلایل آخرین سخن این است که از علم محیط تو هیچ چیز خارج شده نمی تواند اگر من واقعاً چنین می گفتم در علم تو ضرور موجود می بود و تو خود میدانی که نه در خفیه و نه در علانیه چنین نامناسب حرفی از زبان من برآمده بلکه در دل من نیز این گونه خیال نرسیده هیچ گاه

تحتها الانهر خلدين فيها ابدا ۚ رضى الله عنهم ورضوا عنه ۚ ذلك

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از خدا اینست

زیر آن جویهای باشند (جاویدان) دران همیشه خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از او این است

الفوز العظيم ﴿۱۱۹﴾ لله ملك السموت والارض وما فيهن ۚ وهو على

رستگاری بزرگ خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در آنهاست و او بر

رستگاری بزرگ خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین و آنچه در آنهاست و او بر

سورة الانعام مكية وهي مائة وخمس او ستون اية وعشرون ركوعا

كل شىء قدير ﴿۱۲۰﴾

همه چیز تواناست

همه چیز تواناست

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

الحمد لله الذى خلق السموت والارض وجعل الظلمت والنور ۚ

ستایش آن خدا راست که آفرید آسمانها و زمین و پیدا کرد تاریکی ها و روشنی

همه ستایش ها آن خدای راست که آفرید آسمان ها و زمین و پدید کرد تاریکی ها و روشنی را

ثم الذين كفروا بربهم يعدلون ﴿۱﴾ هو الذى خلقكم من طين ثم

باز کافران با پروردگار خویش برابر می کنند وا او ست آنکه بیافرید شما را از گل باز

باز آنانکه کافر شدند به پروردگار خود برابر می کنند او ست آنکه بیافرید شما را از گل باز

قضى اجلا ۖ واجل مسمى عنده ۖ ثم انتم تمترون ﴿۲﴾ وهو الله فى السموت

مقرر کرد وقت مرگ را و مدتی معین هست نزدیک او وا باز شما شک می کنید و او ست خدا وا در آسمانها

مقرر کرد وقت (مرگ) را و مدتی معین است نزد او باز شما شک می کنید و او ست خدا در آسمانها

وفى الارض ۖ يعلم سركم وجهركم ويعلم ما تكسبون ﴿۳﴾ وما تاتيهم

و در زمین می داند پنهان شما و آشکار شما و می داند آنچه عمل می کنید و نمی آید بکافران

و در زمین می داند پنهان شما و آشکار شما را و می داند آنچه عمل می کنید و نمی آید بکافران

من اية من ايت ربهم الا كانوا عنها معرضين ﴿۴﴾ فقد كذبوا بالحق

هیچ نشانه از نشانهای پروردگار ایشان الا از آن روگردان شدند پس ثابت شد که ایشان بدروغ نسبت کردند

هیچ نشانه از نشانهای پروردگار ایشان مگر می کنند از آن تغافل و هستند از آن اعراض کنندگان پس بدرستیکه تکذیب کردند

لما جاءهم ۖ فسوف ياتيهم انبؤا ما كانوا به يستهزءون ﴿۵﴾ الم يروا كم

چون بیامد بایشان پس خواهد آمد بایشان جزای آنچه بوی تمسخر میکردند وا آیا ندیده اند که چه قدر

چون بیامد بایشان پس اکنون خواهد آمد بایشان خبرهای آنچه بودند که بدان استهزا می کردند وا آیا ندیده اند که چه قدر

اهلكنا من قبلهم من قرن مكنهم فى الارض ما لم نمكن لكم

هلاک کرده ایم پیش از ایشان از امتها که استقرار داده بودیم ایشان را در زمین آنقدر که استقرار نداده ایم شما را

هلاک کرده ایم پیش از ایشان از آنها که استقرار داده بودیم ایشان را در زمین آنقدر که استقرار نداده ایم شما را

وارسلنا السماء عليهم مدرارا ۖ وجعلنا الانهر تجرى من تحتهم

و فرستاده بودیم باران بر ایشان پی در پی ریزنده و پیدا کردیم جویها میرفت زیر ایشان وا

و فرستاده بودیم باران بر ایشان پی در پی ریزنده و گردانیدیم جویها میرفت از زیر ایشان

فاهلكنهم بذنوبهم وانشانا من بعدهم قرنا اخرين ﴿۶﴾ ولو نزلنا

پس هلاک کردیم ایشان را بگناهان ایشان و پیدا کردیم بعد از ایشان امتی دیگر یعنی مردمان دیگر و اگر فرود فرستادیم

پس هلاک کردیم ایشان را بگناهان ایشان و پیدا کردیم بعد از ایشان امتی دیگر وا و اگر فرو می فرستادیم

کسی باقی نماند بعد از آنها امت های دیگر پیدا کردیم و با منکرین و مکذبین این سلسله جاری بود گنهگاران تباه شده رفتند اما در این جهان خلل پدید نیامد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی معبودان باطل را ۱۲ ف۲ یعنی برای قیام قیامت ۱۲ ف۳ یعنی متصرف و فرمانروا ۱۲ ف۴ یعنی با صدق آن خبر دارد والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی زیر مساکن ایشان ۱۲

ع ۱۶ / ۵

تفسیر عثمانی

ف۱ مراد از حق غالباً قرآن کریم است که عاقبت سوء کسانی را که از نشانهای قدرت تغافل می ورزند و سزای این جهانی و آن جهانی شان را بیان می کند و منکرینی که آنرا شنیده تکذیب و استهزا می کردند واضح گردانیده شد که هر چه را شما تمسخر میکردید حقیقت ثابته بود عنقریب مقابل شما خواهد آمد. در آینده سوی اقوامی حواله شده که بنا بر تکذیب و استهزای آیات الله و از سبب اعمال بد خویش هلاک شدند. ف۲ یعنی عاد و ثمود وغیره. آنها را نسبت بشما نیرو و بزرگی و حشمت مزید داده شده بود از کثرت بارش و انهار باغ و کشت آنها شاداب بود و با عیش و سرور روزگار بسر میبردند چون بر بغاوت و تکذیب کمر بستند و به استهزای نشانهای قدرت پرداختند پس بطور پاداش جرائم شان چنان سخت گرفتیم که تمامی از ایشان

بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ ؕ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

بتو پس ہیچ دفع کنندہ نیست آنرا مگر او و اگر نعمت رساند بتو پس او بر ہمہ چیز

سختی پس دفع کنندہ نیست آنرا مگر او و اگر برساند بتو نیکوئی پس او بر ہمہ چیز

قَدِيْرٌ ۝ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ ؕ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ۝ قُلْ اَيُّ شَيْءٍ

توانا است و اوست غالب بالائے بندگان خود و اوست دانا آگاہ بگو چہ چیز

توانا است و اوست غالب بالای بندگان خود و اوست دانا آگاہ بگو (چہ چیز بزرگ تراست در باب شہادت)

اَكْبَرُ شَهَادَةً ؕ قُلِ اللّٰهُ ۟ۙ شَهِيْدٌۢ بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۟ وَاُوْحِيَ اِلَيَّ هٰذَا

بزرگ تر است در باب شہادت ف۱ بگو خداست وے اظہار حق کنندہ است میان من و میان شما و وحی کردہ شد بسوی من این

کیست از ہمہ بزرگ تر گواہ بگو خداست وی اظہار حق کنندہ است میان من و میان شما ع۱ و وحی کردہ شد بسوی من این

الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْۢ بَلَغَ ؕ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُوْنَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً

قرآن تا بیم کنم شمارا بآن و بیم کنم آنرا نیز کہ قرآن باو برسد آیا شما اثبات می کنید کہ با خدا ہستند خدایان

قرآن تا خبر (بیم) کنم شمارا بہ آن و آنرا نیز کہ قرآن باو برسد آیا شما شاید کہ گواہی می دہید آنکہ با خدا ہستند معبودان

اُخْرٰى ؕ قُلْ لَّآ اَشْهَدُ ۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ وَّاِنَّنِيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا

دیگر بگو من اثبات نمی کنم بگو جز این نیست کہ او خدائے یگانہ است و ہر آئینہ من بیزارم از آنچہ شما

دیگر بگو باری گواہی نمی دہم بر این بگو جز این نیست کہ او خدای نیست یگانہ و ہر آئینہ من بیزارم از آنچہ شما

تُشْرِكُوْنَ ۝ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ۘ

شریک مقرر مے کنید آنانکہ ایشان را کتاب دادہ ایم می شناسند حقیقت این قول را چنانکہ می شناسند پسران خود را

شریک مقرر می کنید آنانکہ دادہ ایم ایشان را کتاب می شناسند او را چنانکہ می شناسند پسران خود را

اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۝ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى

آنانکہ زیان کار شدند در حق خویشتن ایشان ایمان نمی آرند و کیست ستم گار تر از کسیکہ بر بست بر

آنکہ زیان کار شدند در حق خویشتن پس ایشان ایمان نمی آرند ع۲ و کیست ستم گار تر از کسیکہ بر بست بر

اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ۝ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ

خدا دروغ را یا بدروغ نسبت کرد آیات او را ہر آئینہ رستگار نمی شوند ستمگاران و یاد کن آن روز کہ حشر کنیم ایشان را ہمہ یکجا باز

خدا دروغ را یا آنکہ تکذیب کرد آیات او را ہر آئینہ رستگاری نمی شود ستمگاران و (یاد کن) روزی را کہ حشر کنیم ہمہ ایشان را بعد

نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا اَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ۝ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ

گوئیم مشرکان را کجا اند آن شریکان شما کہ ایشان را بظن اثبات می کردید بعد از آن نباشد

گوئیم مرآنانرا کہ شرک آوردہ اند کجا اند شریکان شما کہ ایشان را (بہ ظن اثبات می کردید) کہ در باب آنہا دعوی داشتید پس نباشد

فِتْنَتُهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوْا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ ۝ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوْا عَلٰٓى

عذر ایشان مگر آنکہ گویند قسم بخدا پروردگار ما کہ مشرک نبودیم بنگر چگونہ دروغ گفتند بر

(عذر (معذرت) ایشان مگر آنکہ گویند بخدای کہ پروردگار ماست کہ نبودیم شرک آورندگان بنگر چگونہ دروغ گفتند بر

اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ۝ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ وَ

خویشتن و گم گشت از ایشان آنچہ افترا می کردند و از ایشان کسے ہست کہ گوش می نہد بسوی تو و

خود و گم گشت از ایشان آنچہ افترا می کردند و از ایشان کسیست کہ گوش می نہد بسوی تو و

جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ؕ وَاِنْ يَّرَوْا كُلَّ

پیدا کردہ ایم بر دل ایشان پردہا تا نہ فہمند آنرا و در گوش ایشان گرانی و اگر بہ بینند ہر

افگندیم بر دلہائے ایشان پردہا تا نہ فہمند آنرا و نہادیم در گوش ہای ایشان گرانی و اگر ببینند ہر

اٰيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوْا بِهَا ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْكَ يُجَادِلُوْنَكَ يَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا

معجزہ ایمان نیارند بآن تا وقتیکہ بیایند پیش تو مجادلہ کنان با تو گویند این کافران

(معجزہ) نشانہ ایمان نیارند بہ آن تا چون بیایند نزد تو جدال و خصومت کنند با تو گویند آنہا کہ کافر اند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اظہار حق کردن واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی کلمہ توحید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ و تنبیہ گفت خدا مالک ہمہ نفع و ضرر و بر جمیع بندگان غالب و قاہر و از ہر ذرہ آگاہ و با خبر است نسبت بہ شہادت وے شہادت کہ بلند تر و بے لوث تر شدہ می تواند من نیز در میان خود و شما او را گواہ می گردانم زیرا من دعوی رسالت کردہ، پیغام او را بشما رسانیدم و چیزیکہ شما در جواب آن با من و با پیغام ربانی بعمل آوردہ اید ہمہ در پیشگاہ الہی موجود است او خود موافق علم محیط خویش میان من و شما فیصلہ می کند

ع۲ علاوہ بر اینکہ ایزد متعال گواہ صداقت من است و قرآن کریم در این بارہ بطور ناطق و غیر قابل تردید شہادت می دہد اہل کتاب (یہود و نصاری) نیز کہ آنہا را عالم بہ کتب آسمانی دانستہ در بارہ من با ایشان رجوع می نمائید در دل یقین دارند کہ ہمان نبی آخر الزمان کہ انبیای پیشین در بارہ آن بشارت دادہ اند من آنہا چنانکہ در میان جماعت بزرگ اطفال در معرفت پسران خود بہ دقت احتیاجی

...نیست کہ چنین در معرفت حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و صداقت قرآن ہیچ شبہہ، تردد نمی باشد البتہ حسد، کبر، تقلید پدران، حب مال و جاہ و امثال آن اجازہ نمی دہد کہ

إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ⑤ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِن

نیست این مگر قصه‌های پیشینیان و ایشان منع می کنند از متابعت او و دور می شوند از متابعت او و
نیست این (قرآن) مگر افسانه های پیشینیان و ایشان باز می دارند مردمان را از آن و دور می شوند از متابعت او و

يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ⑥ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ

هلاک نمی کنند مگر خویشتن را و نمی دانند و تعجب کنی اگر ببینی ایشان را وقتیکه باز داشته شوند نزدیک آتش
هلاک نمی کنند مگر خود را و نمی دانند و اگر ببینی ایشان را چون ایستاده کرده شوند بر آتش

فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ⑦ بَلْ

پس گویند ای کاش ما باز گردانیده شویم پس دروغ نسبت نه کنیم آیات پروردگار خویش را و شویم از مسلمانان بلکه
پس گویند ای کاش باز گردانیده شویم به دنیا و تکذیب نکنیم آیات پروردگار ما را و باشیم از جمله باورداران بلکه

بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ

ظاهر شد ایشان را جزای آنچه می پوشیدند پیش ازین یعنی جزای عقائد باطله را و اگر باز گردانیده شوند البته رجوع کنند بسوی آنچه منع کرده شدند
ظاهر شد ایشان را آنچه می پوشیدند پیش ازین و اگر باز گردانیده شوند البته رجوع کنند بسوی آنچه منع کرده شدند از ان و ایشان

لَكَاذِبُونَ ⑧ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ⑨ وَلَوْ

و هر آئینه ایشان دروغگویانند و گفتند نیست هیچ حیات مگر زندگانی این جهانی ما و نیستیم ما برانگیختگان و تعجب کنی اگر
دروغ گویانند و گفتند نیست این زندگی مگر زندگانی ما در دنیا و نیستیم ما برانگیخته شدگان از قبور و اگر

تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ

ببینی آنگاه که باز داشته شوند بحضور پروردگار خویش گوید خدا آیا این درست نیست گویند آری درست است قسم بپروردگار ما گوید
ببینی چون ایستاده کرده شوند بحضور پروردگار شان بگوید خدا آیا این درست نیست گویند آری درست است قسم بپروردگار ما گوید

فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ⑩ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ ۖ

بچشید عذاب را بسبب آنکه کافر بودید به تحقیق زیانکار شدند آنانکه بدروغ نسبت کردند ملاقات خدا را
خدای پس بچشید عذاب را (بسبب آنکه کافر می شدید) بعوض کفر خود بدرستیکه زیان کردند آنانکه تکذیب کردند ملاقات خدا را

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ

تا آنگاه که بیاید بایشان قیامت ناگهان گویند ای پشیمانی ما بر تقصیر ما در باب قیامت و ایشان
تا چون بیاید بدیشان قیامت ناگهان گویند ای حسرت ما بر آنچه تقصیر کردیم در حیات دنیا و ایشان

يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ⑪ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

بردارند بارهای خویش را ف۲ بر پشتهای خویش آگاه شوید بد چیز یست آنچه برمیدارند ف۳ و نیست زندگانی دنیا
بردارند گناهان خود را بر پشت های خود آگاه شوید بد چیزیست آنچه بر می دارند و نیست زندگانی دنیا

إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ⑫ قَدْ

مگر بازی و لهو و هر آئینه سرای آخرت بهتر است متقیان را آیا در نمی یابید هر آئینه
مگر بازی کودکان و مشغولی دیوانگان و هر آئینه دار آخرت بهتر است برای آنانیکه پرهیزگاری می کنند آیا در نمی یابید بتحقیق

نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ ۖ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ

میدانیم که اندوهگین میکند ترا آنچه ایشان می گویند پس هر آئینه ایشان بدروغ نسبت نمی کنند ترا فقط و لیکن این ستمگاران
می دانیم بدرستیکه ترا اندوهگین می گرداند آنچه می گویند پس بدرستیکه ایشان تکذیب نمی کنند ترا و لیکن این ستمگاران

بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ⑬ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا

آیات خدا را انکار می کنند و هر آئینه بدروغ نسبت کرده شد پیغامبران را پیش از تو پس صبر کردند بر
آیات خدا را انکاری کنند و هر آئینه بدروغ نسبت کرده شده پیغامبران پیش از تو پس صبر کردند بر آنچه

كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ

تکذیب خویش و رنجانیده شدن خویش تا آنکه بیامد بایشان نصرت ما و نیست هیچ تغیر دهنده وعده های خدا را و هر آئینه آمد بتو
تکذیب شدند (و رنجانیدن خویش) و برابذا تا آنکه بیامد ایشان را نصرت ما و نیست هیچ تغیر دهنده مر سخنان (وعدهای) خدا را و هر آئینه آمد بتو

فتح الرحمن

ف۱ یعنی منکر حشر اند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی گناهان خویش را ۱۲ ف۳ یعنی عمل بد بشکل خیرے در نهایت زشتی و ناخوشی شده بر پشت او بنهند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ تکذیب و استهزای آنها به آیات الهی و تمام نخوت و غرور آنها تا آن گاه است که منظر کیفر هولناک و هوش ربای الهی در مقابل نگاه شان نیست هنگامیکه بقدر یک ذره سموم جهنم را حس کنند این همه تکبر و خود خواهی آنها سرد می شود و بهزاران تمنا درخواست کنند که دوباره در دنیا فرستاده شویم تا آینده آیات پروردگار خویش را هیچ گاه تکذیب نکنیم و مومن راسخ العقیده باشیم - الان قد ندمت وما ینفع الندم ع۶ اکنون نیز تمنای آنها در مراجعت دنیا به عزم درست و رغبت ایمانی نیست بلکه چون منظر مکافات و مجازات عمل را که باوجود دلائل روشن در پرده انکاری پوشیدند معاینه کردند و عذاب الهی را بچشم دیدند و همه اعمال شنیع آنها که از نگاه مردم پنهان بود فاش گردید و دروغ گوئی آنهاکه "والله ربنا ماکنا مشرکین" می گفتند آشکار گشت آثار مخفی و غیر مرئی شرارت که در قلوب این ناشائستگان پرورش یافته بود مختل شده بیش روی شان آمد اکنون محض برای نجات خویش تمنا می کنند

مِنْ نَّبَاِی الْمُرْسَلِیْنَ ﴿۴﴾ وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَیْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ

بعض خبر پیغامبران — واگر گران شده باشد برتو روگردانی ایشان پس اگر میتوانی

از حالات فرستادگان — واگر باشد گران برتو روگردانی ایشان پس اگر می توانی

اَنْ تَبْتَغِیَ نَفَقًا فِی الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِی السَّمَآءِ فَتَاْتِیَهُمْ بِاٰیَةٍ ؕ وَلَوْ شَآءَ

که بجوئے سوراخے در زمین یا نردبانے در آسمان پس بیاری پیش ایشان معجزه ف۱ واگر خواستے

که بجوئی سوراخی در زمین یا نردبانی در آسمان پس بیاری پیش ایشان معجزه واگر خواستی

اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَی الْهُدٰی فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْجٰهِلِیْنَ ﴿۵﴾ اِنَّمَا یَسْتَجِیْبُ الَّذِیْنَ

خدا جمع ساختے ایشانرا بر هدایت پس مباش از جاهلان — جز این نیست که قبول میکنند ف۲ آنانکه

خدا هر آئینه جمع ساختی ایشانرا بر راه راست پس مباش از نادانان — جز این نیست که اجابت می کنند دعوت ترا آنانکه

یَسْمَعُوْنَ ؕ وَالْمَوْتٰی یَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَیْهِ یُرْجَعُوْنَ ﴿۶﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ

می شنوند و مردگان یعنی کافران برانگیزد ایشانرا خدا باز بسوی او گردانیده شوند و گفتند چرا نه فرود آورده شد

می شنوند و مردگان برانگیزد ایشانرا خدا باز بسوی او گردانیده می شوند می گویند چرا فرود آورده نشد

عَلَیْهِ اٰیَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰۤی اَنْ یُّنَزِّلَ اٰیَةً وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ

بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او ف۳ بگو هر آئینه خدا قادر است بر آنکه فرو فرستد آیتے و لیکن اکثر ایشان

بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او — بگو هر آئینه خدا قادر است بر آنکه فرو فرستد آیتے و لیکن اکثر ایشان

لَا یَعْلَمُوْنَ ﴿۷﴾ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِی الْاَرْضِ وَلَا طٰٓئِرٍ یَّطِیْرُ بِجَنَاحَیْهِ اِلَّاۤ اُمَمٌ

نمی دانند — و نیست هیچ جانورے در زمین و نه هیچ پرنده که می پرد بدو بازوے خود مگر ایشان جماعتها اند

نمی دانند — و نیست هیچ جنبنده در زمین و نه هیچ پرنده که می پرد بدو بال خود مگر هریک از ایشان جماعتها اند

اَمْثَالُكُمْ ؕ مَا فَرَّطْنَا فِی الْكِتٰبِ مِنْ شَیْءٍ ثُمَّ اِلٰی رَبِّهِمْ یُحْشَرُوْنَ ﴿۸﴾ وَ

مانند شما فرو گذاشت نکرده ایم در کتاب یعنی لوح محفوظ هیچ چیزے را باز بسوئے پروردگار خود حشر کرده خواهند شد و

مانند شما فرو نگذاشتیم در نوشتن هیچ چیز را باز بسوی پروردگار خود حشر کرده خواهند شد و

الَّذِیْنَ كَذَّبُوْا بِاٰیٰتِنَا صُمٌّ وَّبُكْمٌ فِی الظُّلُمٰتِ ؕ مَنْ یَّشَاِ اللّٰهُ یُضْلِلْهُ ؕ وَ

کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات مارا کرانند و گنگانند در تاریکیها اند هرکرا خواهد خدا گمراه کندش و

کسانیکه بدروغ نسبت کنند آیات مارا کرانند و گنگانند در تاریکیها ف۵ هرکرا خواهد خدا گمراه کندش ف۶ و

مَنْ یَّشَاْ یَجْعَلْهُ عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ﴿۹﴾ قُلْ اَرَءَیْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ

هرکرا خواهد — براه راست — گرداندش — بگو آیا دیدید اگر بیاید بشما

هرکرا خواهد گرداند اورا — بر راه راست — بگو (آیا دیدید) ببینید اگر بیاید بشما

عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَیْرَ اللّٰهِ تَدْعُوْنَ ۚ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۱۰﴾

عذاب خدا یا بیاید بشما قیامت آیا بغیر خدا تضرع می کنید اگر راست گو هستید

عذاب خدا یا بیاید بشما قیامت آیا به غیر خدا دیگری را می خوانید نشان بدهید اگر راست گو هستید

بَلْ اِیَّاهُ تَدْعُوْنَ فَیَكْشِفُ مَا تَدْعُوْنَ اِلَیْهِ اِنْ شَآءَ وَتَنْسَوْنَ مَا

نه بلکه خاص بجناب او دعا می کنید پس دفع می کند آنچه دعا می کنید برائے دفع آن اگر خواهد و فراموش میکنید آن چیز را که

بلکه خاص او را می خوانید پس دفع می کند آنچه دعا می کنید برای دفع آن اگر خواهد و فراموش می کنید آنچه را

تُشْرِكُوْنَ ﴿۱۱﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَاۤ اِلٰۤی اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنٰهُمْ بِالْبَاْسَآءِ وَ

او را شریک مقرر کردید و هر آئینه فرستادیم بسوی امتان پیش از تو ف۷ پس در گرفت کردیم ایشانرا به تنگی معیشت و

شریک می کردید ف۸ و (هر آئینه) فرستادیم پیغمبران بسوی امتان پیش از تو پس گرفتیم ایشان را بسختی و

الضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ یَتَضَرَّعُوْنَ ﴿۱۲﴾ فَلَوْلَاۤ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوْا وَلٰكِنْ

بیماری تا زاری کنند — پس چرا نه زاری کردند وقتیکه آمد بایشان عذاب ما و لیکن

رنج تا زاری کنند — پس چرا زاری نکردند وقتیکه آمد بایشان عذاب ما و لیکن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از انجا که می توانے که معجزه بیارے بیار حاصل آنست که تفویض کن بر خدا والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی دعوت اسلام را ۱۲ ف۳ یعنی از آن نشانها که می طلبید ند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنے پیغامبران ما ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ نه از گوینده می شنوند نه از دیگری می پرسند و نه چیزی را در تاریکی دیده می توانند۔ بچون تمام قوای خود را از عدم اعتدال عاطل گردانیده اند بر قبول و تصدیق حق چه وسیله می ماند۔ ف۶ گمراهی کسی را می خواهد که خود وسایل هدایت را بروی خویش مسدود میگرداند ولو شئنا لرفعناه بها ولکنه اخلد الی الارض واتبع هواه (اعراف رکوع ۲۲) ف۷ هنگامی که کور و کر و گنگ شده آیات الله را تکذیب کردید در پرتگاه عمیق گمراهی افتادید۔ اگر به علت آن در این جهان یا در قیامت عذاب شدید خدا بر شما فرو آید راست بگوئید که در آن هنگام جز خدا به که نالش می کنید هنگامی که در مصائب اندک دنیا گرفتار میشوید نیز بجهان خدای واحد لاشریک یک نالش کنید و بهم

شرکا را فراموش می نمائید" فاذا رکبوا فی الفلک دعوا الله مخلصین له الدین" از هرکه خدا بخواهد آن مصیبت را دفع می نماید از این باید قیاس شود که جز خدا که می تواند عذاب ...

شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١﴾ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ

شفاعت کننده تا پرهیزگاری کنند ۞ و دور مکن کسانی را که مناجات می کنند به پروردگار خویش بامداد

وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۖ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَمَا مِنْ

و شام می طلبند روی او را نیست برتو از حساب ایشان چیزی و نیست از

حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٢﴾ وَكَذَٰلِكَ

حساب تو برایشان چیزی تا برانی ایشان را پس تو باشی از ظالمان ۞ و همچنین

فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَٰؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّن بَيْنِنَا ۗ أَلَيْسَ

امتحان کردیم بعض مردمان را به بعض تا گویند آیا این جماعه فضل کرده است خدا برایشان از میان ما آیا نیست

اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٣﴾ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا

خدا داناتر به شکر گویندگان ۞ و چون بیایند پیش تو آنانکه ایمان آورده اند به آیت های ما

فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۖ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۖ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ

پس بگو سلام بر شما باد لازم کرده است پروردگار شما بر خود مهربانی را بدرستیکه هر که کند

مِنكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِن بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٤﴾

از شما کار بد بنادانی باز توبه کرد بعد از آن و نیکوکاری نمود پس سخن تحقیق این است که خدا آمرزنده مهربان است

وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿ع﴾ قُلْ

و همچنین تفصیل می دهیم نشانها را و تا ظاهر شود راه گنهگاران ۞ بگو

إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۚ قُل لَّا أَتَّبِعُ

هر آئینه منع کرده شده مرا که پرستش کنم آنان را که شما می پرستید بدون خدا بگو پیروی نمی کنم

أَهْوَاءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١﴾ قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ

آرزوهای شما را بدرستیکه گمراه شوم آنگاه و نباشم از راه یافتگان بگو هر آئینه من بر حجت

مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُم بِهِ ۚ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ

از پروردگار خود و دروغ داشتید آن دلیل را نیست نزدیک من آنچه شما بزودی می طلبید آن را نیست حکم مگر خدا را

يَقُصُّ الْحَقَّ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٢﴾ قُل لَّوْ أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ

بیان می کند حق (دین درست) را و او بهترین فیصله کنندگان است ۞ بگو اگر بودی نزدیک من آنچه بزودی می طلبید

بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ﴿٣﴾ وَعِندَهُ

هر آئینه بانجام رسانیده شدی کار میان من و میان شما و خدا داناتر است به ستمگاران و نزدیک اوست

فتح الرحمن

ف۱ رؤسائے کفار با آنحضرت گفتند که ما را عار است که با فقرائے مسلمین صحبت داریم اگر ایشان را از مجلس خود یکسو کنی تا با تو بنشینیم خدا تعالیٰ آیت فرستاد ۱۲

ف۲ ظاهر انزدیک مترجم آنست که این واؤ زائد است مثل واؤ و فتحت ابوابها ۱۲

ف۳ یعنی عقوبت در اختیار من نیست ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ چون ظاهر حال آنها هویدا می سازد که شب و روز در عبادت و حصول رضای خدا مشغول اند مناسب آن رفتار کن محاسبات باطن حساب این امر موقوف نیست که حال باطن آنها چه میشود ۔ ۱۲ یا عقوبت شان

چون نه حساب تو بر ذمت آنهاست و نه از آنها بر عهده تو فرضاً اگر تو به طمع جذب توانگران این مخلصان بینوا را از نزد خود برانی ۔ و در ازالة الخفا است . در موضح القرآن است که بعضی از رؤسائے کفار حضرت پیغمبر گفتند ما میخواهیم سخنان ترا بشنویم ۔ اما نزد تو مردم پست می نشینند که ما نمی توانیم برابر آنها بنشینیم این آیت در این باره فرود آمد یعنی طالب خدا اگرچه بے نوا است خاطر او مقدم میباشد

توانگران را برای ترغیب ستان آزمود که آنها بجواری بنشیند و ترجیح می کنند که بینوایان چگونه ... خدا را قبول کرده اند ۔

مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ

کلید ہائے غیب ف۱ نمی داند ش مگر او و می داند آنچه در بیابان و دریاست و نمی افتد

کلید ہائی غیب نمی داندش مگر او و می داند آنچه در بیابان و دریا است و نمی افتد

مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ

ہیچ برگ الا می داندش و نمی افتد ہیچ دانہ در تاریکی ہائے زمین و نہ ہیچ تری و نہ خشکی

ہیچ برگ مگر میداندش و نمی افتد ہیچ دانہ در تاریکی ہائے زمین و نہ ہیچ تری و نہ خشکی

إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿۴﴾ وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم

الا ثبت است در کتاب روشن و اوست آنکہ قبض روح شما می کند بشب ف۲ و می داند آنچہ کسب کردید

مگر ثبت است در کتاب روشن و اوست آنکہ در قبضہ نگہ می دارد شمارا (قبض روح شما می کند) بشب و میداند آنچہ کسب کنید

بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ

بروز باز برمی انگیزد شمارا در روز تا با نجام رسانیدہ شود میعاد معین باز بسوئے او باز گشت شماست باز

بروز باز برمی انگیزد شمارا در روز تا با نجام رسانیدہ شود میعاد معین باز بسوی او باز گشت شماست باز

يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۵﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ ۖ وَيُرْسِلُ

خبر دہد شمارا بآنچہ می کردید و اوست غالب بالائے بندگان خود و می فرستد

خبر دہد شمارا بہ آنچہ می کردید و اوست غالب بالای بندگان خود و می فرستد

عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ

بر شما ملائکہ نگاہبان تا وقتیکہ بیاید بہ کسے از شما مرگ قبض روح او کنند فرستادگان ما و ایشان

بر شما ملائکہ نگہبان تا وقتیکہ بیاید بہ یکی از شما مرگ قبض روح او کنند فرستادگان ما و ایشان

لَا يُفَرِّطُونَ ﴿۱﴾ ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ ۚ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ

تقصیر نمی کنند باز گردانیدہ شوند مردگان بسوئے اللہ خداوند ایشان کہ حق است مرا و راست حکم و او

تقصیر نمی کنند باز گردانیدہ شوند مردگان بسوی خدا مالک ایشان کہ حق است بدانید مراو راست حکم و اوست

أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿۲﴾ قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ

شتاب ترین حساب کنندگان ست بگو کیست کہ می رہاند شمارا از تاریکی ہائے بیابان و دریا ف۳ مناجات میکنید بجناب او

شتاب کنندہ ترین حساب کنندگان بگو کیست کہ می رہاند شمارا از تاریکی ہای بیابان و دریا مناجات می کنید بجناب او

تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَانَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۳﴾ قُلِ

بزاری و نیاز پنہانی می گویند اگر رہائی دہد مارا از ین محنت ہر آئینہ باشیم از شکر کنندگان بگو

بزاری و نیاز و پنہانی (و اگر نجات دہد خدا مارا) از این شدت ہر آئینہ باشیم از شکر کنندگان بگو

اللَّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا وَمِن كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿۴﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ

خدا می رہاند شمارا از ان محنت و از ہر اندوہے باز شما شریک او مقرر می کنید بگو اوست توانا

خدا می رہاند شمارا از ان و از ہر سختی باز شما شریک مقرر می کنید بگو اوست توانا

عَلَىٰ أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّن فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ

بر آنکہ فرستد بر شما عذابے از بالائے شما ف۴ یا از زیر پاہائے شما ف۵ یا

بر آنکہ فرستد بر شما عذابی از بالائے شما یا از زیر پاہائے شما یا در

يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ ۗ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ

جمع کند شمارا گروہ گروہ و بچشاند بعض شمارا جنگ بعض ف۶ بنگر چگونہ گوناگون بیان می کنیم آیتہارا

آمیزد شمارا باہم دیگر گروہ گروہ و بچشاند بعضی شمارا رنج و سختی بعضی بنگر چگونہ بیان تا می کنیم آیت ہارا

لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿۵﴾ وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ ۚ قُلْ لَّسْتُ عَلَيْكُم

تا بہ فہمند و بدروغ نسبت کردند قرآن را قوم تو و آن راست است بگو نیستم بر شما

تا ایشان بہ فہمند و بدروغ نسبت کردند قرآن را قوم تو و آن راست است بگو نیستم بر شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی انواع علم غیب ۱۲ ف۲ یعنی وقت نوم ۱۲ ف۳ یعنی از مصیبت ہائے بیابان و دریا ۱۲ ف۴ یعنی چنانکہ سنگ بر قوم لوط بارید ۱۲ ف۵ یعنی چنانکہ قارون بزمین رفت ف۶ یعنی افواج متعددہ پیدا شود و بایکدیگر جنگ کنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ملائی کرے مفاتیح را جمع مفتح بہ فتح میم ترجمہ کردہ اند مفاتیح الغیب را "گنجہای غیب" ترجمہ کردہ اند و نزد کسانی کہ جمع مفتح بہ کسر میم ست آنہا مفاتیح الغیب را موافق مترجم رحمہ اللہ ترجمہ کردہ اند یعنی کلید ہای غیب۔ مطلب این است گنجہای غیب کلیدہ ہای آن تنہا بہ قدرت خدا است از ان گنجہا ہر وقت و ہر قدر بہ ہر کہ بخواہد می کشاید دیگری را قدرت نیست کہ بہ عقل و حواس یا دیگر آلات ادراک کہ اندوہ بہ علوم غیبی فرا رسد یا بران مقدار غیوب کہ خدا بروی منکشف گردانید تواند از خود چیزی بیفزاید زیرا مفتاح علوم غیب در دست وی نہادہ نشدہ اگرچہ یکی از بندگان بہ ملیون ہا جزئیات و کلیات غیبی آگاہ کردہ شدہ باشد باز ہم علم اصول و کلیات غیب را کہ "مفاتیح غیب" گویند خدا بخود مخصوص گردانیدہ ع۶ یعنی ہنگام شب در وقت خواب احساس و شعور ظاہری برجا نمی ماند و انسان نہ تنہا از ...

بِوَكِيلٍ ﴿۶۶﴾ لِكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ ۚ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿۶۷﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ

نگاهبان برهر خبر را میعاد یست و خواهید دانست و چون به بینی آنانرا که بحث شروع می کنند

نگهبان بر هر خبر را میعادیست و زود باشد که بدانید و چون به بینی آنان را که گفتگو می کنند

فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ

در آیت هائے ما پس رو بگردان از ایشان تا وقتیکه بحث شروع کنند در سخنے غیر وے و اگر فراموش گرداند ترا

در آیت هائے ما پس رو بگردان از ایشان تا وقتیکه گفتگو کنند در سخنے غیر آن و اگر فراموش گرداند بر تو

الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَىٰ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۶۸﴾ وَمَا عَلَى الَّذِينَ

شیطان پس منشین بعد یاد آوردن با گروه ستمکاران و نیست بر کسانیکه

شیطان پس منشین بعد یاد آوردن با گروه ستمکاران و نیست بر کسانیکه

يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَلَٰكِن ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿۶۹﴾ وَذَرِ الَّذِينَ

پرهیزگاری کردند از حساب کافران چیزے ولیکن بر ایشان لازم است پند دادن تا شود که پرهیزگاری کنند و بگذار کسانے را که

پرهیزگاری کردند از حساب مجادله کنندگان کافران چیزے ولیکن بر ایشان لازم است پند دادن تا ایشان بترسند و بگذار کسانی

اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ وَذَكِّرْ بِهِ أَن تُبْسَلَ

دین خود گرفتند بازی و لهو و فریفت ایشان را زندگانی دنیا و پند ده بقرآن برائے احتیاط از آنکه ممنه گذاشته شود

که دین خود گرفتند بازی و لهو و فریفت ایشان را زندگانی دنیا و پند ده بقرآن تا گرفتار کرده نشود به هلاک

نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِن

نفسے را بسبب آنچه کرده است نیست او را بجز خدا هیچ دوست و نه شفاعت کننده و اگر

نفس کافری بآنچه کرده است نیست او را بجز خدا هیچ دوست و نه شفاعت کننده و اگر

تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَا ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا ۖ لَهُمْ

عوض خود دهد هر فدائے که تواند گرفته نشود از وے آن جماعه آنانند که مهلکه گذاشته شدند بوبال آنچه کردند ایشان راست

عوض خود دهد هر فدیه ئی که تواند گرفته نمی شود از وی آن جماعه آنانند که گرفتار شدند بآنچه کسب کردند ایشان راست

شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿۷۰﴾ قُلْ أَنَدْعُو مِن دُونِ

آشامیدنے از آب جوشانیده و ایشان راست عذاب درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند بگو آیا مناجات کنیم بجز

آشامیدنی از آب جوشان و عذاب درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند بگو آیا مناجات کنیم بجز

اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ كَالَّذِي

خدا کسے را که نفع نه دهد ما را و زیان نه رساند ما را و باز گردانیده شویم بر پاشنهائے خود بعد از آنکه راه راست نموده است ما را خدا مانند کسیکه

خدا چیزے را که نه نفع دهد ما را و نه زیان رساند ما را و باز گردانیده شویم بر پاشنهائے خود بعد آنکه راه راست نموده ما را خدا مانند کسیکه

اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى

گمراه کرده باشند او را پریان در زمین حیران مانده مر او را یاران اند که می خوانندش بسوی

از راه بیرون برده باشند او را دیوان در زمین متحیر مانده مر او را یاراانند که می خوانندش بسوی

الْهُدَى ائْتِنَا ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ ۖ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ

راه راست که بیا بسوی ما بگو هر آئینه هدایت خدا همان است هدایت تحقیقی و فرموده شده است ما را که منقاد شویم پروردگار

راه راست که بیا بسوی ما بگو (هر آئینه) هدایت خدا همان است هدایت حقیقی و حکم شده بما که منقاد شویم پروردگار

الْعَالَمِينَ ﴿۷۱﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوهُ ۚ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۷۲﴾

عالمها را و فرموده شد که برپا دارید نماز را و بترسید از خدا و اوست آنکه بسوی او حشر کرده خواهید شد

جهانیان را و برپا دارید نماز را و بترسید از خدا و اوست آنکه بسوی او حشر کرده خواهید شد

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ ﴿۷۳﴾

و اوست آنکه بیافرید آسمانها و زمین بتدبیر محکم و روزیکه بفرماید که بشو پس میشود

و اوست آنکه بیافرید آسمانها و زمین را بتدبیر محکم و روزیکه بفرماید که شو پس می شود

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی چیز برا ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ صفت مسلمان این است که گمراهان را نصیحت کرده براه راست آرند نه اینکه از خدا اگر گریخته به آستان دیگری سر نهاده اند برای سجده کردن در پیشگاه حضرت خداوند یگانه فکر کنند از مسلمان این توقع نخواست که جز خدا بحضور هستی دیگری سر خم نماید که در اغتیال وی نه سود است و نه زیان یا در صحبت اهل باطل جادهٔ سهوا توحید و ایمان را بازگذارد و یا بسوی راه های پیچاپیچ و مغواء شرک برگردد اگر معاذ الله چنین کند مثال وی چون مسافر یست که با رفقای ره شناس در جنگل سفری کرد ناگهان غول بیابان فریبش داد و از راه برد او حیران و مبهت زده هر طرف می گردد رفقایش بدل سوزی فریاد می کنند "اینجا بیا" این طرف راه راست" اما وی حیران و مخبط الحواس شده نه چیزی میداند و نه آن طرف می آید بدانید که برای مسافر آخرت نیز راه راست اسلام و توحید است و آنکه به متابعت و معیتش این سفر بیابان می رسد حضرت پیغمبر است و متابعان وی. تیره بختی که بسر

ع ۱۴ / ۱۰

بجز شیاطین و مضلین گرفتار آمده در صحرای ضلالت حیران و آواره گردد و رهنما و همراهان او چندان که او را از بهلدی بجادهٔ حق رهنمائی کنند گوش به آن ندهد و ادراک نکند ...

قَوْلُهُ الْحَقُّ ۚ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ ۚ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ

سخن او درست است و مراو راست پادشاهی روزیکه دمیده شود در صور دانندهٔ پنهان و آشکار است

سخن او راست است و مراو راست پادشاهی روزیکه دمیده شود در صور دانندهٔ پنهان و آشکارا است

وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿۷۳﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا

و اوست استوارکار آگاه و یاد کن چون گفت ابراہیم پدر خود آزر را آیا خدا میگیری بتان را

و او با حکمت آگاه است و چون گفت ابراہیم پدر خود آزر را آیا می گیری بتان را

آلِهَةً ۖ إِنِّي أَرٰىكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلٰلٍ مُّبِينٍ ﴿۷۴﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِي إِبْرٰهِيمَ

هر آئینه من می بینم ترا و قوم ترا در گمراہی ظاہر و ہم چنین مے نمودیم ابراہیم را

خدایان هر آئینه من می بینم ترا و قوم ترا در گمراہی ظاہر و ہم چنین نمودیم ابراہیم را

مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿۷۵﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ

ملک آسمانها و زمین تا او از یقین کنندگان باشد ف پس چون تاریک شد بروے

عجایبات آسمانها و زمین و تا شود از یقین کنندگان ع۵ پس چون تاریکی افگند بروی

اللَّيْلُ رَأٰى كَوْكَبًا ۖ قَالَ هٰذَا رَبِّي ۖ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ ﴿۷۶﴾ فَلَمَّا

شب دید ستاره گفت اینست پروردگار من پس چون فرو رفت گفت دوست ندارم فرو روندگان را پس چون

شب دید ستاره را گفت اینست پروردگار من پس چون غایب گردید گفت دوست ندارم غایب شوندگان را پس چون

رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّي ۖ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ

دید ماه را طلوع کرده گفت اینست پروردگار من پس وقتیکه فرو رفت گفت اگر ہدایت نکند مرا پروردگار من شوم

بدید ماه را در حال طلوع (درخشان) گفت اینست پروردگار من پس چون غایب شد گفت اگر ہدایت نکند مرا پروردگار من البته شوم

مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿۷۷﴾ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّي هٰذَا

از گروه گمراہان پس وقتیکه دید آفتاب را طلوع کرده گفت اینست پروردگار من این

از گروه گمراہان پس چون دید آفتاب را در حال طلوع گفت اینست پروردگار من این

أَكْبَرُ ۚ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يٰقَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿۷۸﴾ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ

بزرگتر است پس چون فرو رفت گفت اے قوم من ہر آئینه من بیزارم از آنچه شریک مقرر می کنید ہر آئینه متوجه ساختم روی خود را

بزرگتر است از ہمه کواکب پس چون غایب شد گفت ای قوم من ہر آئینه من بیزارم از آنچه شریک مقرر می کنید بدرستیکه من متوجه گردانیدم روی خود را

لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا ۖ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۷۹﴾ وَحَاجَّهُ

بسوے کسیکه بیافرید آسمانها و زمین درحالیکه حنیفم و نیستم از مشرکان و جدال کردند با او

بسوی ذاتی که بیافرید آسمانها و زمین را از ہمه یک سو شده (مایل بدین قسم) و نیستم من از شرک آرندگان و جدال کردند با او

قَوْمُهُ ۚ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ ۚ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ

قوم او گفت آیا جدال می کنید با من در باب خدا و تحقیق ہدایت کرده است مرا و نمی ترسم از آنچه شما شریک مقرر می کنید

قوم او گفت آیا جدال می کنید با من در وحدانیت خدا و به تحقیق ہدایت کرده است مرا و نمی ترسم از آنچه شما شریک مقرر می کنید

بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا ۗ وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۗ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿۸۰﴾

با خدا و لیکن می ترسم از آنکه خدا اراده کند ف احاطه کرده است پروردگار من ہمه چیز از جهت دانش آیا پند نمی گیرید

با خدا لیکن می ترسم از آنکه پروردگار من اراده کند چیزی مکروه لکن احاطه کرده است علم پروردگار من ہمه چیز را آیا پند نمی گیرید

وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ

و چگونه ترسم از کسیکه او را شریک مقرر می کنید و شما نمی ترسید از آنکه شریک خدا مقرر کردید چیزی را که فرود فرستاده است

و چگونه ترسم از آنچه شریک مقرر می کنید و شما نمی ترسید از آنچه شریک خدا مقرر کردید چیزی را که فرو نفرستاده است

عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا ۚ فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ ۚ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸۱﴾

بر شما دلیلے برائے آن پس کدام یک ازین دو گروه سزاوار تر است با من بگوئید اگر می دانید

بر شما دلیلے برائے آن پس کدام یک از ان دو گروه سزاوار تر است به امن بگوئید اگر می دانید

فتح الرحمٰن

ف یعنی چنانکه بروی ظاہر کردیم که بتان لائق عبادت نیستند نیز ظاہر ساختیم که ستاره و ہر چه در آسمانهاست و زمین لائق عبادت نیست و دو او در و لیکون زائده است والله اعلم ۱۲ ف یعنی از انواع محنت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ دانشمند شهیر یوروپ (نیوتن) گوید ممکن نیست حرکات کنونی ستارگان محض نتیجه عمل قوهٔ جاذبهٔ عمومی باشد قوهٔ جاذبه ستارگان را بسوی خورشید جذب می کند اما برای حرکت ستارگان بر مدار خورشید باید قدرت خدای موجود باشد قدرتی که با وجود کشش قوهٔ جاذبهٔ عمومیه بتواند ستارگان را بر مدارات شان استوار نگهدارد در ہیچ یک از اسباب طبیعی چنان اہلیتی موجود نیست که بتواند این ہمه اختران را در فضای آزاد منتظم نگهدارد که ہمیشه بر مدارات معین و در جهاتی خاص بدور خورشید حرکت کنند و ہیچ گاه در آن تخلفی پدید نیاید در حرکات کواکب در سرعت و درجات آن و مسافتی که میان آنها و خورشید موجود است چنان تناسب و توازن دقیقی استوار شده که ہیچ سبب طبیعی نمی تواند آن نوامیس محفوظ و منتظم را مربوط نگهدارد و پس باید معترف شد که تمام این نظام تحت فرمان حکیم و علیمی است -

بقیه بر صفحه ۱۳۹

ع

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُم

کسانیکه ایمان آوردند و نیامیختند ایمان خود را بشرک آن جماعه ایشانراست ایمنی و ایشانند

کسانیکه یقین کردند و نیامیختند یقین خود را به نقصان یعنی بشرک آن جماعه ایشان راست ایمنی و ایشانند

مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ

راه یافتگان و این ست حجت ما دادیمش ابراهیم را بر قوم او بلند می کنیم در مراتب

راه یافتگان و این است حجت ما دادیمش ابراهیم را بر قوم او بلند می کنیم مراتب

مَّن نَّشَاءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۚ

هر کرا خواهیم هر آئینه پروردگار تو استوار کار داناست و عطا کردیم ابراهیم را اسحاق و یعقوب

کسی را که خواهیم هر آئینه پروردگار تو با حکمت داناست و بخشیدیم ابراهیم را اسحاق و یعقوب

كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَ

هر یکے را از ایشان هدایت کردیم و نوح را هدایت کردیم پیش از این و از اولاد ابراهیم راه نمودیم داود و سلیمان و

هر یکے را از ایشان هدایت کردیم و نوح را هدایت کردیم پیش از همه و از اولاد او راه نمودیم داود و سلیمان را و

أَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾

ایوب و یوسف و موسی و هارون را و هم چنین جزا می دهیم نیکوکاران را

ایوب و یوسف را و موسی و هارون را و هم چنین جزا می دهیم نیکوکاران را

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَ

و هدایت کردیم زکریا و یحیی و عیسی و الیاس را هر یک از صالحان بود و هدایت کردیم اسمعیل و

و (هدایت کردیم) زکریا و یحیی و عیسی و الیاس را هر یک از صالحان بود و (هدایت کردیم) اسمعیل و

الْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ آبَائِهِمْ وَ

الیسع و یونس و لوط را و هر یک را فضل دادیم بر اهل زمان و هدایت کردیم بعضی را از پدران ایشان و

الیسع را و یونس را و لوط را و هر یک را فضیلت دادیم بر عالمیان و هدایت کردیم بعضی را از پدران شان و

ذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ ۖ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾

اولاد ایشان و برادران ایشان و برگزیدیم ایشان را و دلالت کردیم ایشان را بسوی راه راست

اولاد ایشان و برادران ایشان و برگزیدیم ایشان را و دلالت کردیم ایشان را بسوی راه راست

ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ

این ست هدایت خدا دلالت می کند بدان هر کرا خواهد از بندگان خویش و اگر شرک مقرر میکردند نابود شدے

اینست هدایت خدا راه می نماید بدان هر کرا می خواهد از بندگان خویش و اگر شرک مقرر می کردند نابود شدے

عَنْهُم مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ

از ایشان آنچه کرده بودند این جماعه آنانند که دادیم ایشان را کتاب و حکمت و پیغامبری

از ایشان آنچه کرده بودند این جماعه آنانند که دادیم ایشان را کتاب و شریعت و پیغامبری

فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُولَٰئِكَ

پس اگر کافر شوند بآیات قرآن این کافران پس ما مقرر ساختیم برائے ایمان بآنها گروهے را که هرگز کافر نشوند آن جماعه انبیا

پس اگر کافر شوند بآیات قرآن اهل مکه پس بدرستیکه ما برگماشتیم برای ایمان بآنها گروهی که نیستند بدین چیزها کافر آن جماعه انبیا

الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۖ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ

کسانے اند که هدایت کرد ایشان را خدا پس بروش ایشان اقتدا کن بگو سوال نمی کنم از شما هیچ مزد بر تبلیغ قرآن نیست این

کسانے اند که هدایت کرد ایشان را خدا پس بروش ایشان اقتدا کن بگو سوال نمی کنم از شما بر پیغام رب بدین از خدا هیچ مزد نیست این

إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ

مگر پند عالمیان را و صفت نکردند یهود خدا را حق صفت او چون گفتند فرو نفرستاده است خدا بر

مگر پند عالمیان را و تعظیم نکردند خدا را چنانچه سزاوار تعظیم او باشد چون گفتند نه فرستاده است خدا بر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مهاجران و انصار و سائر ۹ اخیار والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی چنانکه انبیا صبر کردند بر ایذاء کفره تو نیز صبر کن والله اعلم ۱۲

ع ۱۳ — ۱۵

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۳۹ اگر بر مواد کمیات کلیه اجرام آسمانی کاملاً آگاه است ذاتیکه می داند در کدام ماده چه مقدار کو مجاذبه صادر شود ذاتی که حکمت بالغهٔ خویش میان آفتاب و ستارگان مسافات مختلف و مدارج حرکات مختلف برقرار گردانیده تا یکی بدیگر تزاحم و تصادم نکند و جهان از تصادم آنها خراب نشود ستارگان را یک بزرگی بر کلا تحت نظام استوار در وقت معین طلوع می کنند و غروب مینمایند چون یکی از سیارگان افول کند و جهان را از فیض که هنگام طلوع داشت محروم گرداند آن ستاره نه خود می تواند و نه دیگری قدرت دارد که لحظه یک ثانیه آنرا و البس آرد یا غروبش را مانع شود. تنها صفت پروردگار جهانیان است که هیچ وقت از هیچ نوع آفاقه عاجز نیست والشمس تجری لمستقر لها ذالک تقدیر العزیز العلیم والقمر قدرناه منازل حتی عاد کالعرجون القدیم لا الشمس ینبغی لها ان تدرک القمر و لا

ع ۱۹ — ۱۶

بل سابق اشبار کل فی فلک یسبحون (یس، رکوع ۳) این است حال علویات و سفلیات را از آن قیاس باید کرد این است شگفتی های تکوین و ملکوت السموات والارض که از ...

بَشَرٍ مِّنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِيْ جَآءَ بِهٖ مُوْسٰى نُوْرًا وَّ

بہیچ آدمی چیزے بگو کہ فرو فرستاد کتابے کہ آوردہ است اورا موسیٰ روشنی و

بہیچ آدمی چیزے (بگو) بپرس کہ فرو فرستاد کتابی کہ آوردہ است آن را موسیٰ روشنی و

هُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُوْنَهٗ قَرَاطِيْسَ تُبْدُوْنَهَا وَتُخْفُوْنَ كَثِيْرًا ۚ وَعُلِّمْتُمْ

ہدایت مردمان را می گردانید اورا دو قسم ورقہا آشکارا می کنید آنرا و پنہان می کنید بسیاری را و آموختہ شدید یعنی در قرآن

ہدایت مر مردمان را می گردانیدش ورق ورق آشکار می کنید آنرا و پنہان می کنید بسیاری را و آموختہ شدید

مَّا لَمْ تَعْلَمُوْٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ ۗ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِيْ خَوْضِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ①

آنچہ نمی دانستید شما و نہ پدران شما بعد التستند بگو خدا فرود آوردہ باز بگزار ایشان را در بحث ایشان در حالیکہ بازی میکنند

آنچہ نمی دانستید شما و نہ پدران شما بگو اللہ فرود آوردہ باز بگزار ایشان را در خرافات شان بازی می کنند

وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ

و این قرآن کتابیست کہ فرستادیم اورا بابرکت باور دارندہ آنچہ پیش از وے بود و تا بیم کنی اہل

و این آن کتابی ست کہ فرستادیم آن را با برکت تصدیق کنندہ آنچہ پیش از وی بود و تا بترسانی اہل

الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ۗ وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى

مکہ را و کسانے را کہ گرد مکہ ساکن اند و معتقدان آخرت البتہ ایمان می آرند بقرآن و ایشان بر

مکہ را و کسانے را کہ گرداگرد مکہ ساکن اند و آن کسانے کہ ایمان آوردند باخرت ایمان می آرند بقرآن و ایشان بر

صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ② وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ

نماز خود محافظت می کنند و کیست ستمگار تر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغے یا گفت

نماز خود محافظت می کنند و کیست ستمگار تر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغے یا گفت

اُوْحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوْحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَّمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ ۗ وَلَوْ تَرٰٓى

وحی فرستادہ شدہ است بمن و حقیقت فرستادہ نشدہ است بسوی وے چیزی و از کسیکہ گفت فرود خواہم آورد مانند آنچہ فرود آوردہ خدا و اگر بینی

وحی فرستادہ شدہ بمن و حال آنکہ وحی فرستادہ نشدہ بوی چیزی و کیست ظالم تر از آنکس کہ گفت زود باشد کہ نازل گردانم مانند آنچہ خدا نازل کردہ

اِذِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ غَمَرٰتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوْٓا اَيْدِيْهِمْ ۚ اَخْرِجُوْٓا

و قتیکہ ظالمان در شدائد مرگ باشند و فرشتگان دست خود را دراز می کنند میگویند بیرون آرید

چون باشند ظالمان در شدائد مرگ و فرشتگان درازی کنند دست خود را می گویند بیرون آرید

اَنْفُسَكُمْ ۗ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ

روحہائے خود را امروز جزا دادہ خواہید شد عذاب رسوا کنندہ بسبب آنچہ می گفتید بر خدا

روحہائے خود را امروز جزا دادہ خواہید شد عذاب ذلت بسبب آنچہ می گفتید بر خدا

الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيٰتِهٖ تَسْتَكْبِرُوْنَ ③ وَلَقَدْ جِئْتُمُوْنَا فُرَادٰى كَمَا

ناحق و بسبب آنکہ از تصدیق آیات او سرکشی می کردید و گوئیم ہر آئینہ آمدید پیش ما تنہا چنانکہ

ناحق و بودید کہ از آیات او سرکشی می کردید و بدرستیکہ آمدید برای حساب بسوی ما یک یک چنانچہ

خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّتَرَكْتُمْ مَّا خَوَّلْنٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُوْرِكُمْ ۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ

آفریدہ بودیم شما را اول بار و بگزاشتید آنچہ عطا کردہ بودیم شما را پس پشت خویش و نمی بینیم با شما

آفریدہ بودیم شما را اول بار و گزاشتید آنچہ عطا کردہ بودیم شما را پس پشت تان و نمی بینیم با شما

شُفَعَآءَكُمُ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيْكُمْ شُرَكٰٓؤُا ۗ لَقَدْ تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ

شفاعت کنندگان شما را آنکہ گمان می کردید کہ ایشان در تربیت شما شریکان خدا اند ہر آئینہ بریدہ شد پیوند میان شما و گم شد

شفیعان شما را آنانکہ گمان بردید کہ بدرستی ایشان در تربیت شما شریک می باشند (شریک خدا یند) ہر آئینہ بریدہ شد پیوند میان شما

عَنْكُمْ مَّا كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ④ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ۗ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ

از شما آنچہ گمان میکردید ہر آئینہ خدا شگافندہ دانہ و استہ است بیرون می آرد زندہ را از

از شما آنچہ گمان می کردید ہر آئینہ خدا شگافندہ دانہ و دانہ خستہ است بیرون می آرد زندہ را از

فتح الرحمٰن ف۱ یعنی کتاب آیات توریت را و قرآن اظہار کردہ والاسابق بیقین بیند التستند ۱۲ ف۲ حاصل آنست کہ اگر یہود گویند کہ خدائی تعالیٰ ہیچ بشر وحی نفرستند نقض کردہ میشود بتوریت و اگر گویند میفرستد آستبعاد فرستادن قرآن مجرد تعصب است پس اذ قالوا بجائے ان قالوا گفتہ شد ۱۲ ف۳ مترجم گوید انذار اولا عرب را کردہ شد کہ زبان عرب می فہمند ثانیا جمیع اہل زمین را بواسطہ ترجمہ پس اینجا انذار اول مراد است مانند آیت ہو الذی بعث فی الامیین رسولا منہم یتلوا علیہم آیاتہ الآیۃ و در آیت دمار ستکان الارحمۃ للعالمین ام از اول و تالوا لیعذاہم ۱۲ ف۴ یعنی اعتقاد کرد مثلا کہ بکاری سوائب از امر الٰہی است و اتفاق سلف دلیل بر آنست واللہ اعلم ف۵ یعنی انشائے کتابی مثل قرآن خواہم کرد و انتشار الطریق مثالکلت انزال گفتہ شد ۱۲ ف۶ یعنی میرندہ واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی ف۱ نہ کلاہی بسرون کفشی بپا تہیدست می آید سازو سامانی کہ بآن نمی گروید باخود نیاوردہ چنانکہ گذاشتید ف۵ کسانیکہ می پندا شتید ہنگام سختی بشما دستگیری می کنند و در حال مصیبت باشما می باشند کجا رفتند امروز نمی بینیم کہ از شما شفاعت و حمایت کنند علاقہ امداد و نصرت گسست و دعواہای طوفانی شما بہ باد

الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿۹۵﴾ فَالِقُ

دبیرون آرندهٔ مرده است از زنده اینست خدا پس از کجا برگردانیده میشوید شکافنده

دبیرون آرندهٔ مرده است از زنده اینست خدا پس کدام طرف برگردانیده می شوید شگافنده

الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ

صبح است وگردانید شب را آرامگاه وگردانید آفتاب و ماه را معیار حساب اینست تقدیر

صبح است وگردانیده شب را آرامگاه وگردانیده آفتاب و ماه را برای حساب اینست تقدیر

الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿۹۶﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا فِيْ

غالب دانا واوست آنکه بیافرید برائے شما ستاره ها تا راه یابید بسبب آنها در

غالب دانا واوست که گردانید برائے شما ستارها را تا راه یابید بسبب آن در

ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۹۷﴾ وَهُوَ الَّذِيْ

تاریکیهائے بیابان و دریا هرآئینه بتفصیل بیان کردیم نشانها را برائے گروهے که می دانند واوست آنکه

تاریکیهائے بیابان و دریا هرآئینه بتفصیل بیان کردیم نشانها را برائے گروهی که می دانند واوست که

اَنْشَاَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَّمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا

پیدا کرد شما را از یک شخص پس شما را قرار گاهیست و ودیعت جائے هرآئینه بتفصیل بیان کردیم

پیدا کرد شما را از یک شخص پس شما را قرارگاهی هست و ودیعت جائے ۵ هرآئینه بتفصیل بیان کردیم

الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّفْقَهُوْنَ ﴿۹۸﴾ وَهُوَ الَّذِيْ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا

نشانها را برائے گروهے که می فهمند واوست آنکه فرود آورد از آسمان آبے پس بیرون آوردیم

نشانها را برای گروهی که می فهمند واوست که فرود آورد از آسمان آبی را پس بیرون آوردیم

بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَ

بسبب آن آب روئیدگی را از هر قسم پس بیرون آوردیم از ان آب سبزه بیرون می آریم از ان سبزه دانهائے یکے بر دیگرے پیوسته و

بسبب آن آب رستنی هر چیز را پس بیرون آوردیم از ان سبزه را بیرون می آریم از ان سبزه دانها بر یک دیگر پیوسته و

مِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَّجَنّٰتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّالزَّيْتُوْنَ

از درختان خرما از شاخهائے او یک طائفه خوشها بزمین نزدیک شده است و بیرون آوردیم بوستانها از درختان انگور و بیرون آوردیم زیتون

از خرما بنان از شگوفه وی خوشه های ثمیله (شاخ ها به یک دیگر نزدیک) و بیرون آوردیم بوستانها از درختان انگور و بیرون آوردیم زیتون

وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ اُنْظُرُوْا اِلٰى ثَمَرِهٖۤ اِذَاۤ اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ

انار مانند یک دیگر و غیر مانند یکدیگر ۱۰ بنگرید بسوئے میوه درخت چون میوه آرد و بسوئے پختگی او

انار را مانند یک دیگر و غیر مانند بنگرید به میوه درخت چون بار آرد و بنگرید به پختگی او ۱۰

اِنَّ فِيْ ذٰلِكُمْ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۹۹﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَ

هرآئینه درین نشانهاست گروهے را که ایمان دارند و مقرر کردند کافران برای خدا شریکان را از قسم جن حال آنکه

بدرستیکه در اینها (هرآئینه) نشانهاست مر گروهی را که ایمان دارند و می گردانند شریک بخدا جن ها را حال آنکه

خَلَقَهُمْ وَخَرَقُوْا لَهٗ بَنِيْنَ وَبَنٰتٍۭ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۰۰﴾

خدا آفریده است ایشان را و به افترا ثابت کردند او را فرزندان و دختران بغیر دانش پاکیست او را و بلند است از انچه بیان می کنند

خدا آفریده است ایشان را و می تراشند برای او پسران و دختران به نادانی او پاک است و بلند است از انچه بیان می کنند

بَدِيْعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى يَكُوْنُ لَهٗ وَلَدٌ وَّلَمْ تَكُنْ لَّهٗ صَاحِبَةٌ وَ

او آفریننده آسمانها و زمین است چگونه باشد او را فرزندے حال آنکه نبود او را زن و

آفریننده آسمانها و زمین است چگونه باشد او را فرزند و حال آنکه نیست او را هیچ زن و

خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۱۰۱﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

بیافرید هر چیز را واو بهر چیز داناست اینست خدا پروردگار شما نیست هیچ معبود مگر او

بیافرید هر چیز را واوست به هر چیز دانا این است خدا پروردگار شما نیست هیچ معبودی جز او

فتح الرحمٰن

۱۰ یعنی بعضے صورت درخت و ثمر مانند یک دیگر است و در طعم مخالف یکپاره شیرین و یکپاره ترش یا تلخ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خداست که رسته و دانه را پس از افشاندن و نهفتن در زمین شق کرده سبز می گرداند مرده را از زنده و زنده را از مرده بیرون می آرد (مثلاً آفرینش انسان از نطفه و نطفه از انسان) شما که او را می گزارید کجا میروید کیست جز او که تواند این امور را انجام دهد

ع۵ (مستقر) قرارگاه و "مستودع" جای سپردن امانت گذاشتن را گویند این با معنی لغویست۔ مفسران در تعیین مصداق این دو کلمه اختلاف دارند آنچه را حضرت شاه رحمت الله علیه در موضح القرآن نگاشته اند پسندیده ایم۔ یعنی اول در رحم مادر سپرده می شود که ۱۲ مستقر ما افر دنیا دوری پدید آید۔ ۸ پس از آن در دنیا قیامی ورزد۔ بعد از آن به قبر سپرده میشود که آهسته آهسته اثر آخرت در وی پدید آید پس از آن در جنت یا دوزخ قیام می ورزد ۱۰ بجموعی ابرها از جانب آسمان باید و سبب رسیدن

۱۰ وازات گوید ۱۰ میوه در اول خام و بدمزه و غیر قابل انتفاع می باشد بعد از پخته شدن لذیذ و خوش گوار و مفید می گردد این مظهر قدرت الهیست۔

خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ

آفریننده هر چیز است پس پرستش کنید او را و او بر هر چیز کارساز است درنمی یابند او را

پیدا کننده هر چیز است (پس) پرستش کنید او را و او بر همه چیز کارساز است درنمی یابند او را

الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾ قَدْ جَاءَكُمْ

چشم ها یعنی در دنیا و او درمی یابد چشمها را و او ست مهربان آگاه هر آئینه آمده بشما

چشم ها و او درمی یابد چشم ها را و او نهایت مهربان آگاه است ع۵ (به تحقیق) آمد بشما

بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا

دلیل ها از جانب پروردگار شما پس هر که بینا شد پس نفع او راست و هر که نابینا ماند پس زیان بر وی است بگو یا محمد و نیستم

نشانی ها از جانب پروردگار شما پس کسیکه دید برای خودش است و هر که نابینا ماند پس بر وی نقصان است و نیستم

عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ

بر شما نگاهبان و هم چنین گوناگون بیان می کنیم نشانها برای احتراز از آنکه گویند که خوانده و تا بیان کنیم این دین را

من بر شما نگهبان ع۵ و هم چنین گوناگون می دانانیم آیات ها را و تا که گویند از که خوانده و تا بیان کنیم آن را

لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَ

برای گروهی که می دانند ف یا محمد پیروی کن چیزی را که وحی کرده شد بسوی تو از جانب پروردگار تو هیچ معبود نیست مگر او و

برای گروهی که می دانند پیروی کن آن حکمی را که بتو آمده از پروردگار تو نیست هیچ معبودی جز او و

أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ

اعراض کن از مشرکان و اگر خواستی خدا شریک مقرر نمی کردند و نگردانیدیم ترا

روی بگردان از مشرکان و اگر میخواست خدا آنها شرک نمی کردند و نگردانیم ترا

عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ

بر ایشان نگاهبان و نیستی تو بر ایشان متعهد و اے مسلمانان دشنام مدهید کسانی را که مشرکان می پرستند

بر ایشان نگهبان و نیستی تو بر ایشان متعهد و بد مگوئید آنانی را که این ها پرستش می کنند

مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ

بجز خدا که پس ایشان دشنام خواهند داد خدا را از روی ظلم بلخبری همچنین آراسته کردیم در نظر هر گروهی

بجز از خدا پس آنها بد خواهند گفت خدا را از بی ادبی (از ظلم) بدون دانش هم چنین مزین کردیم در نظر هر گروهی

عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

کردار آن گروه باز بسوی پروردگار ایشان باشد رجوع ایشان پس خبر دهد ایشان را بحقیقت حال آنچه می کردند

کردار شان را باز بسوی پروردگار شان مرجع شان است پس آگاه کند ایشان را بآنچه که می کردند

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ

و سوگند خوردند کافران بسخت ترین سوگندان خویش که اگر بیاید بدیشان معجزه البته ایمان آرند

و قسم ها می خوردند به خدا از تاکید (قسم های خود) که اگر می آمد به ایشان نشانه ای هر آئینه ایمان می آوردند

بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا

بآن بگو جز این نیست که معجزه ها نزدیک خداست و چه مطلع ساخته است شما را ای مسلمانان یعنی آیا میدانید که آن معجزه چون

به آن بگو پس نشانه ها نزد خداست اے مسلمانان و شما را چه خبر ساخته است که آن نشانی ها چون

جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩﴾ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا

بیاید ایشان ایمان نیارند و منقلب کنیم دل ایشان را و چشم ایشان را چنانکه

بیاید این با ایمان خواهند آورد (نخواهند آورد) و می گردانیم دل های ایشان را و چشم های ایشان را چنانکه

لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٠﴾

ایمان نیاوردند بقرآن اول بار و بگذاریم ایشان را در گمراهی خود سرگردان گشته

ایمان نیاوردند بر نشانی ها (به قرآن) اول بار و بگذاریم ایشان را در سرکشی شان سرگردان شده

فتح الرحمن

ف مترجم گوید احتمال بود که کفار گویند که تو کتب سابقه را خوانده و آنچه می گوئی ماخوذ از کتب سابقه است نه وحی الهی پس خداتعالی قرآن را بوجهے نازل ساخت و بوجهے گوناگون بیان کرد که مجال این شبهه نماند زیرا که این قسم بیان از خواندن کتب سابقه نمی آید بدون وحی الهی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه رحمه الله گوید مطلب این آیت این است که در چشم قوتی نیست که وی را دیده تواند اما اگر خدا از سر لطف و کرم خواهد که وی را دیده تواند در دیدگان بشر این قوت را بوجود می آرد چنانکه در آخرت مسلمانان را حسب مراتب شان دیدار نصیب می شود طوریکه از نصوص کتاب و سنت ثابت است یا موافق به بعض روایات در "لیلة الاسراء" حضرت پیغمبر را دیدار نصیب شد علی اختلاف الاقوال - در دیگر مواضع چون نص موجود نیست بنا بر قواعد عمومی نفی رویت اعتقاد می شود بعض مفسران سلف ادراک را احاطه معنی کرده اند یعنی نگاه انسان هیچ گاه وی را احاطه می تواند در آخرت نیز رویت می شود و احاطه نیز البته این نهاست حضرت ماست که تمام ابصار و مبصرات را احاطه نموده و در این صورت "لطیف" با "لا تدرکه" و "خبیر" با ...

ع ۱۳ — ۱۰ — ۱۶

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَ

واگر ما می فرستادیم بسوی ایشان فرشتگان را و

واگر فرود آریم بر آنان ملائکه را و

كَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ

سخن می گفتند با ایشان مردگان و جمع می کردیم بر ایشان همه چیز گروه گروه هرگز ایمان نمی آوردند مگر

سخن کنند با ایشان مردگان و زنده کنیم (بر ایشان) هر چیز را (قبیله قبیله) رو بروی شان هرگز ایمان نمی آرند مگر

اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُوْنَ ⑪ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ

وقتی که خواسته خدا و لیکن بسیاری از ایشان نادانی می کنند — و همچنین پیدا کردیم برای هر

آنگاه که بخواهد خدا و لاکن اکثر ایشان نمی دانند ع۱ — و هم چنین گردانیدیم برای هر

نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيٰطِيْنَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوْحِيْ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ

پیغامبری دشمنان را که شیاطین اند از آدمیان و از جن بطریق وسوسه القا می کنند بعض ایشان بسوی بعض

نبی دشمن سرکشان انس و جن را (که می آموزند) وسوسه می افگنند بعض شان ببعض را

زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوْرًا ۭ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوْهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ⑫

سخن بظاهر آراسته تا فریب دهند و اگر خواستی پروردگار تو نمی کردند این کار پس بگذار ایشان را با افترای ایشان

سخن های ملمع برای فریب دادن و اگر می خواست پروردگار تو نمی کردند این کار را پس بگذار ایشان را با دروغ شان

وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٕدَةُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ

و القا می کنند سخن بظاهر آراسته تا میل کنند بسوی او دلهای کسانیکه ایمان ندارند بآخرت و تا پسند کنند او را و

و برای اینکه مائل شود بطرف آن سخن های ملمع دل های کسانیکه یقین ندارند به آخرت و تا بپسندند آن را و

وَلِيَقْتَرِفُوْا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُوْنَ ⑬ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِيْ حَكَمًا وَّهُوَ الَّذِيْٓ

تا کسب کنند آنچه ایشان کننده آنند یعنی آیا لایق این است بگو آیا طلب کنم فیصل کننده بجز خدا و او است آنکه

کسب کنند آنچه ایشان کاسب آنند ع۱ (بگو) آیا بجز خدا طلب کنم دیگری را حکم (فیصله کننده) و حالانکه او است که

اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا ۭ وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْلَمُوْنَ

فرو فرستاده بسوی شما قرآن واضح کرده شده و کسانیکه داده ایم ایشان را کتاب یعنی توریت می دانند

نازل کرده بر شما کتاب واضح شده و کسانیکه دادیم ایشانرا کتاب می دانند

اَنَّهٗ مُنَزَّلٌ مِّنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ⑭ وَتَمَّتْ

که قرآن فرو فرستاده شده است از جانب پروردگار تو براستی پس مباش از شک کنندگان ف و تمام است

که این نازل شده از جانب پروردگار تو براستی پس مباش از شک کنندگان — و تمام شد

كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَّعَدْلًا ۭ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ

سخن پروردگار تو در راستی و انصاف هیچکس تغیر کننده نیست سخنهای او را و او ست شنوا

سخن پروردگار تو در راستی و انصاف نیست هیچ تبدیل کننده سخنان او را و او ست شنوا

الْعَلِيْمُ ⑮ وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوْكَ عَنْ سَبِيْلِ

دانا — و اگر فرمانبرداری کنی بسیاری را از اهل زمین گمراه کنند ترا از راه

دانا — و اگر تو فرمان بری اکثر آن مردم را که در دنیا (زمین) اند گمراه کنند ترا از راه

اللّٰهِ ۭ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ⑯ اِنَّ رَبَّكَ

خدا پیروی نمی کنند مگر گمان را و نیستند مگر دروغ گو نی بر آئینه پروردگار تو

خدا آنان همه می روند بر خیال خود (پیروی نمی کنند مگر گمان ۔) و همه ایشان فقط به تخمین خود در روانند و نیستند ایشان مگر دروغ گو (بر آئینه)

هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَّضِلُّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ⑰

داناتر است بکسیکه گمره می شود از راه وی و او داناتر است براه یافتگان

پروردگار تو داناتر است بکسیکه گم می شود از راه وی و او داناتر است بر کسانیکه براه اوید

فتح الرحمن

ف۱ یعنی یهود می دانند که نزول وحی میشود و آدمی را خدا تعالی پیغمبر میسازد و در حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم و در قرآن دلائل صدق موجود هست مترجم گوید در سور تهائیکه مکیه مذکور شده است که یهود تصدیق می کنند قرآن را و در سورتهائی مدینه مذکور شده است که یهود تکذیب می کنند آنرا وجه تطبیق آنست که چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مکه بود هنوز دعوت یهود نکرده بود همه بصدق قرآن معترف بودند که حکم آن بر عرب لازم است و هیچکس از ایشان انکار نکرد و چون هجرت فرمود ایشان را دعوت کرد لبعناد در آمدند در سیرت ابن اسحاق چند قصه باین مضمون مذکور است والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی آنچه کفار در باب تحریم و تحلیل اشیائے شبهات می کردند باطل است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ اگر موافق بفرمایش آنها بلکه از آن نیز فراتر بالفرض فرشتگان از آسمان فرود آیند و حضرت پیغمبر را تصدیق کنند و مردگان از قبرها برخیزند و با آنها سخن گویند و تمام امم گذشته دوباره زنده شوند و مقابل آنها بایستند باز هم اینها از سر ...

معاندو تعنت و عناد پذیرای حق نمی شوند بیشک، اگر خدا خواهد می تواند به جبر بر آنها قبول نماید اما مخالف حکمت او و نظام تکوین است و لیسا از ایشان کراز دانستن آن جاهلند ...

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ وَمَا لَكُمْ

پس بخورید ازآنچه ذکر کرده شد نام خدا بروے یعنی نزدیک ذبح وے اگر مومن هستید بآیات خدا — و چیست شمارا

پس بخورید ازان حیوان مذبوح که یاد کرده شده نام خدا برآن اگر شما بر حکم های او ایمان دارید — و چیست شمارا

أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

که نمی خورید ازآنچه ذکر کرده شده است نام خدا بروے و حال آنکه بتفصیل بیان کرده است برائے شما آنچه بر شما حرام ساخته است

که نمی خورید ازان حیوان که یاد کرده شده نام خدا بروے حالانکه واضح کرده (بشما) چیزیرا که حرام گردانیده بر شما

إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ

الا آنچه مضطر باشید بسوی او ف۱ و هر آئینه بسیارے گمراه می کنند بخواهش نفس خویش بغیر دانش

مگر آنچه مجبور شوید بسوی آن و هر آئینه بسیار مردم گمراه می کنند بر خیالات خود بے تحقیق (بدون دانش)

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ ۚ إِنَّ

هر آئینه پروردگار تو دانا تر است به ستمگاران — و ترک کنید آشکارا گناه را و پنهان او را هر آئینه

(هر آئینه) پروردگار تو او دانا تر است به تجاوز کنندگان از حق ع۱ و ترک کنید آشکارا گناه را و پوشیده (آنرا) (هر آئینه)

الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَأْكُلُوا

کسانیکه گناه می کنند جزا داده خواهند شد بحسب آنچه میکردند — و مخورید

کسانیکه کسب می کنند گناه را عنقریب جزا داده میشوند به آنچه می کردند — و مخورید

مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ ۗ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ

ازآنچه یاد کرده نشد نام خدا بروے و هر آئینه خوردنش گناه است — و هر آئینه شیاطین

ازآنچه یاد کرده نشده نام خدا برآن و این خوردن گناه است — و (هر آئینه) شیاطین

لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۖ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ

وسوسه القاء می کنند بسوے دوستان خویش تا خصومت کنند با شما و اگر فرمانبرداری ایشان کنید هر آئینه شما

(وسوسه) می اندازند در دلهای رفیقان خود تا خصومت کنند بشما و اگر فرمانبرداری کردید ایشانرا (هر آئینه) شما

لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي

مشرک باشید ف۲ آیا کسیکه مرده بود پس زنده ساختیمش ف۳ و پیدا کردیم برائے او نورے که میرود

مشرکید ع۵ آیا کسیکه بود مرده پس زنده کردیم او را و گردانیدیم برائے او روشنی که می رود با آن

بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ

باوے میان مردمان مانند کسے باشد که صفتش اینست که در تاریکیها است نیست بیرون آینده ازان هم چنین

در میان مردم مانند کسے هست که حال آن اینست که افتاده است در تاریکیها نیست بیرون آینده از آن هم چنان

زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ

آراسته کرده شده است در نظر کافران آنچه می کردند ف۴ و هم چنین پیدا کردیم در هر دیهے

مزین کرده شده در نظر کافران آنچه می کردند — و هم چنان آفریدیم در هر ده

أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا ۖ وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

رئیسان گناهکاران آن دیه تا فساد کنند در آن دیه و بحقیقت ضرر نمی کنند مگر در حق خویشتن و نمی دانند

سرداران گنهگاران را تا حیله انگیزند آنجا و آنچه حیله (نه) می کنند (مگر) به نفس های خود و فکر نمی کنند

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۘ

و چون بیاید بایشان نشانه گویند ایمان نیاریم تا وقتیکه داده شود ما را مانند آنچه داده شده است پیغامبران خدا را ف۵

و چون آید نزد شان آیتی می گویند ما هرگز (ایمان نمی آریم) تا آنکه داده شود ما را مانند آنچه داده شده رسولان خدا را

اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ

خدا داناتر است بمحل نهادن پیغامبری خود خواهد رسید این گناهکاران را رسوائی

خدا بهتر می داند آن موقع را که می فرستد آنجا پیغام های خود را عنقریب خواهد رسید گناهکاران را رسوائی

فتح الرحمن
ف۱ مترجم گوید یعنی میته حرام است الا وقت ضرورت تناول آن رخصت است والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید مراد ازین وسوسه آنست که اهل جاهلیت می گفتند چرا کشته خود را بخوریم و کشته خدا را نخوریم والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی کافر بود هدایت کردیمش ۱۲ ف۴ چنانکه روسا کفار مکه در نصرت کفر سعی می کردند والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی بر هر کسے از ما جبرئیل فرود آید و وحی نازل شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ عقیده مسلمانان این است که هر چیز را بالواسطه یا بلا واسطه خدا پدید می آورد میراند و در آفریدگان او خوردن بعضی گوارا و مفید است چون سیب انگور و مانند آن و اکل بعضی منفور و مضر چون اشیای ناپاک و سم الفار و مانند آن. اشیای را که خدای میراند نیز دو گونه است یکی که فطرت سلیم از آن نفرت می کند یا خوردن آن برای صحت بدنی و روحی ما نزد خدا مضر می باشد چون حیوان دموی که بمرگ طبیعی مرده و خون آن در گوشتش

جذب شده باشد. دوم حیوان حلال و طیب که بقاعده موافق و بنام خدا ذبح شده این را نیز خدا میرانده با دست مسلمان یا اهل کتاب را ذبح شده مگر بعض

عِندَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ۝ فَمَن يُرِدِ اللّٰهُ أَن

نزدیک خدا و عذابے سخت بسبب آنکه بدی اندیشیدند پس ہر کرا خدا خواہد که

نزد خدا و عذاب سخت بسبب آنکه مکر می کردند پس ہر کرا که بخواہد خدا که

يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ

ہدایت کندش کشاده کند سینهٔ او را برائے اسلام ف۱ و ہر کرا خواہد که گمراه کندش تنگ کند سینهٔ او را

ہدایت کند باو کشاده می کند سینهٔ او را برائے قبول اسلام و کسے را که بخواہد گمراه کندش می گرداند سینهٔ او را

ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ كَذَٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى

در نہایت تنگی گویا بالا میرود در آسمان ہم چنین می اندازند خدا ناپاکی را

تنگ بے نہایت تنگ گویا به تکلف بالا می رود در آسمان ہم چنین می گمارد خدا عذاب را بر

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَهَٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ

کسانیکه ایمان نمی آرند ف۲ واین اسلام راه پروردگار تست راست آمده ہر آئینه تفصیل کردیم نشانها را

کسانیکه ایمان نمی آرند واین راه پروردگار تست راست به تحقیق واضح کردیم نشان ہا را

لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ۝ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِندَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُم بِمَا كَانُوا

برائے گروہے که پند پذیر میشوند ایشان راست سرائے سلامتی یعنی بہشت نزدیک پروردگار ایشان و او کارساز ایشانست بسبب آنچه

برای (گروہی) که غور می کنند (پند پذیر میشوند) خاص برای ایشان است خانه سلامتی نزد پروردگار شان و او مددگار شان است بسبب اعمال شان

يَعْمَلُونَ ۝ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُم مِّنَ

میکردند و روزے که حشر کند خدا ایشان را ہمه یکجا گوید اے گروه جن ف۳ تابع خود بسیار گرفتید از

(که) میکردند و روزیکه جمع کند ایشان را ہمه خواہد فرمود ای گروه جن بسیار را تابع کردید از

الْإِنسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُم مِّنَ الْإِنسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَ

مردمان و گفتند دوستان ایشان از آدمیان ف۴ اے پروردگار ما بہرہ مند شد بعض ما از بعض ف۵ و

مردمان و خواہند گفت دوستان شان از مردمان اے پروردگار ما بہرہ مند شد بعض ما از دیگرے و

بَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا

رسیدیم بمیعاد خویش که معین کرده بودی ما برائے ما ف۶ گوید خدا آتش جائے شماست جاویدان آنجا لیکن آنچه

رسیدیم بر آن وعدهٔ خود که معین کرده بودی برائے ما ع۱ گوید آتش جائے شماست جاویدان در آن مگر مادامی که بخواہد

شَاءَ اللّٰهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ۝ وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ

خدا خواسته است بود نیست ف۷ ہر آئینه پروردگار تو استوار کار داناست و ہم چنین مسلط می کنیم بعض ستمگاران را

خدا ہر آئینه پروردگار تو صاحب حکمت داناست و ہم چنین خلط (مسلط) می کنیم بعضی ستمگاران را

بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ

بر بعض بشامت آنچه می کردند اے گروه جن والنس آیا نیامدند بشما پیغمبران

بر بعضی بسبب آنچه کرده می کردند اے گروه جن و انس آیا نیامده بودند بشما رسولان

مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا

از جنس شما می خواندند بر شما آیات مرا و بیم می کردند شما را از ملاقات این روز شما گویند

از جنس شما که می خواندند بر شما حکم ہای مرا و می ترسانیدند شما را از پیش آمد این روز شما گویند

شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ

اعتراف کردیم بر خویشتن و فریب داده بود ایشان را زندگانی دنیا و گواہی دادند بر خویشتن

که اقرار کردیم بر گناه خویشتن و فریب داد ایشان را زندگی دنیا و قائل شدند بر خویشتن

أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ۝ ذَٰلِكَ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا

که ایشان کافر بودند ف۸ این ارسال رسل بسبب آنست که ہرگز پروردگار تو ہلاک کننده شہر ہا نباشد بجزائے ظلم در حالیکه

برین سخن که ایشان کافر بودند این ارسال رسل برائے اینست که نیست پروردگار تو ہلاک کننده آبادی ہا بر ظلم ایشان در حالیکه اہلہا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بنمایدش حقیقت اسلام و محاسن آن والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ہر چند می خوانند حقیقت اسلام و محاسن آن بفہمند می توانند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی ای شیاطین ف۴ یعنی تابعان ایشان از کفار ۱۲ ف۵ یعنی متبوعان خوشوقت شدند بتابعان و تابعان محفوظ شدند از متبوعان والله اعلم ۱۲ ف۶ یعنی برائے حساب ما پس در حق ما چه حکم است ۱۲ ف۷ یعنی در حق اہل نجات والله اعلم ۱۲ ف۸ مترجم گوید مراد آن است که آیا نیامده انذار مجموعهٔ جن و انس و آن صادق است ببودن رسل از انس مبعوث بانس و جن والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ کسانیکه در دنیا بت و امثال آن را می پرستند در حقیقت جن خبیث (شیاطین) را می پرستند خیال می کنند که حاجات شان از آنہا بر می آید و به آنہا نذر و نیاز پیش می کنند چنانکه بسی از اہل جاہلیت ہنگام پریشانی و اضطراب از اجنه استعانت می کردند و در "سوره جن" اشاره کرده شد این کثیر و دیگران در باب ان روایات نقل کرده اند چون در آخرت کن شیاطین الجن والانس مثل انسان مورد بار

ع ۱۵ / ۸ / ۲

برس فراوان هشوند و حقایق منکشف گردد مردم مشرک چنین عذر کنند که اے پروردگار ما! ما به پرستش نپرداختیم بلکه در بین خود به کارروائی موفقی چنگ زده بودیم و بیش از . . .

غٰفِلُوْنَ ۲ وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ؕ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ ۳

غافل باشند ف۱ و هر شخص را مرتبه‌هاست از اجر آنچه کردند و نیست پروردگار تو بی‌خبر از آنچه بعمل می‌آرند

بی‌خبر باشند و برای هر یک درجه‌هاست از اعمالی که کردند و نیست پروردگار تو بی‌خبر از آنچه می‌کنند ع۵

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ ؕ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْۢ بَعْدِكُمْ

و پروردگار تو غنی خداوند رحمت است اگر خواهد دور کند شما را و جانشین سازد پس از شما

و پروردگار تو بی‌نیاز صاحب رحمت است اگر بخواهد ببرد شما را و جانشین سازد پس از شما

مَّا يَشَآءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِّنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِيْنَ ۴ اِنَّ مَا تُوْعَدُوْنَ

هر کرا خواهد چنانکه پیدا کرد شما را از نسل قومی دیگر هر آینه آنچه وعده کرده می‌شود شما را

هر کرا بخواهد چنانکه پیدا کرد شما را از نسل قوم دیگر (هر آینه) چیزی که وعده کرده شده اید

لَاٰتٍ ۙ وَّمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ۵ قُلْ يٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّيْ عَامِلٌ

البته آمدنی است و نیستید شما عاجز کنندگان بگو ای قوم من عمل کنید شما بر حالت خویش هر آینه من نیز عمل کننده‌ام

هر آینه آمدنی است و نیستید شما عاجز کنندگان بگو ای قوم من عمل کنید بر (حال) جای خود (هر آینه) من نیز عمل کننده‌ام

فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۙ مَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ

زود باشد که بدانید کسی را که باشد او را عاقبت پسندیده در آخرت هر آینه رستگار نشوند ظالمان ف۲

پس عنقریب خواهید دانست برای که میرسد خانه عاقبت (آخرت) هر آینه رستگار نشوند ظالمان

وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيْبًا فَقَالُوْا هٰذَا لِلّٰهِ

و مقرر کردند برای خدا از آنچه او پیدا کرده است از جنس زراعت و چهارپایان حصه گفتند این حصه برای خداست

و مقرر می‌گردانند برای خدا از آنچه پیدا کرده از کشت و مواشی حصه را باز می‌گویند که این برای خداست

بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا ۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ ۚ

بگمان خویش و این حصه برای شرکای ما مقرر کرده‌ایم پس آنچه بود برای شرکای ایشان نمیرسد بخدا

بر گمان خود و این حصه برای شریکان ماست پس آن حصه که برای شریکان ایشان است نمی‌رسد بطرف خدا

وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَآئِهِمْ ؕ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ۷

و آنچه باشد برای خدا میرسد به شرکای ایشان بد چیزیست که مقرر می‌کنند

و آنچه برای خداست آن میرسد به شریکان شان بد است آنچه حکم می‌کنند

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيْرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ

و همچنین آراسته کرده است در نظر بسیاری از مشرکان قتل اولاد ایشانرا شرکای ایشان ف۳

و هم چنان آراسته (کرده) در نظر بسیاری از مشرکین قتل اولادشان را شریکان ایشان

لِيُرْدُوْهُمْ وَلِيَلْبِسُوْا عَلَيْهِمْ دِيْنَهُمْ ؕ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوْهُ

تا هلاک کنند ایشان را و تا مختلط کنند بر ایشان دین ایشان را و اگر خواستی خدا نکردندی این کار

تا که هلاک کنند ایشان را و تا خلط کنند بر ایشان دین ایشان را و اگر می‌خواست خدا نمی‌کردند این کار را

فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ ۸ وَقَالُوْا هٰذِهٖۤ اَنْعَامٌ وَّحَرْثٌ حِجْرٌ ۖ

پس بگذار ایشان را با مفتریات ایشان و گفتند این چهارپایان و زراعت حرام است

پس بگذار ایشان را با مفتریات شان و می‌گویند که این مواشی و کشت ممنوع است

لَّا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ نَّشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا وَاَنْعَامٌ

نخورد آن را مگر آنکه ما خواهیم بگمان خویش و چهارپایان دیگر اند که حرام کرده شده است سواری بر پشت آنها و چهارپایان دیگر

نخورد آن را هیچ کس مگر کسی را که ما بخواهیم موافق گمان ایشان و چهارپایانی اند که حرام گردانیده شده بر پشت آنها سواری و چهارپایان

لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ ؕ سَيَجْزِيْهِمْ بِمَا كَانُوْا

که نام خدا نمی‌گیرند نزدیک ذبح آن بسبب آنکه دروغ بسته‌اند بر خدا جزا خواهد داد ایشان را بمقابله آنچه

بوقت ذبح یاد نمی‌کنند نام خدا را بر آنها دروغ که بهتان می‌کنند بر خدا عنقریب سزا خواهد داد ایشان را به آنچه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بی‌خبر باشند از آنکه عقوبت می‌آید والله اعلم

ف۲ مترجم گوید اهل جاهلیت احکامی چند اختراع کرده بودند از آنجمله آنست که از زراعت و مواشی پاره برای خدا مقرر میکردند پاره برای بتان و حصه خدا بمساکین و ضیفان صرف میکردند و حصه بتان با کسانی که بتان میرسانیدند پس اگر چیزی از حصه خدا در حصه بتان مخلوط میشد ترک میکردند که خدا حاجت ندارد و اگر از حصه بتان در حصه خدا مخلوط میشد آنرا جدا میکردند که بتان محتاج اند و از آنجمله آنست که قتل دختران تجویز کردند پیشوایان ایشان بهمین فتوی داده بودند و از آنجمله آنست که بعض زراعت و مواشی را مجوز ساختند که بجز سدنه بتان کسی دیگر نخورد و آنچه برای بتان ذبح می‌کردند نام خدا بر آن نمی‌گرفتند و از آنجمله آنست که چون بحائره و سوائب بچه میزاد اگر زنده بودی مردان را حلال میدانستند نه زنان را و اگر مرده بودی همه را حلال میدانستند خدا تعالی رد این مذاهب باطله فرمود و آنچه حکم حق است بیان فرمود و مناسب آنکه بهمه اهل باطل برین حقیقت اند ذکر کرده والله اعلم

ف۳ یعنی شیاطین که وسوسه کرده اند یا پیشوایان که مذهب قرار داده اند والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت کردگار عادت ندارد که کسی را بدون آگاه ساختن و خبر کردن در اثر ظلم و عصیان او در دنیا یا آخرت گرفتار کرده تباه و هلاک کند ازین جاست که پیغمبران و نذیران فرستاده که تا ان

يَفْتَرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَ

افترامی کردند و گفتند آنچه در شکم این چهارپایان باشد و حلال است برائے مردان ما و

افترامی کنند ف۱ و می گویند آنچه در شکم این مواشی است آن خاص (حلال است) به مردان ما و

مُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا ۖ وَإِن يَكُن مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ ۚ سَيَجْزِيهِمْ

حرام است بر زنان ما و اگر مرده باشد همه دران شریک اند جزا خواهد داد

حرام است بر زنان ما و اگر باشد مرده پس همه در خوردن آن شریک اند سزا خواهد داد ایشان را

وَصْفَهُمْ ۚ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا

بمقابله این بیان ایشان هر آئینه او استوار کار دانا است هر آئینه زیان کار شدند آنانکه کشتند فرزندان خود را از جهت بیخردی

بر این بیان (ایشان) هر آئینه او صاحب حکمت داناست هر آئینه زیان کار شدند آنانکه قتل کردند اولاد خود را بنادانی

بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا

بغیر دانش و حرام کردند آنچه روزی داد ایشان را خدا بسبب دروغ بستن بر خدا تحقیق گمراه شدند ایشان و نشدند

به غیر دانش و حرام گردانیدند آنچه روزی داد ایشان را خدا از جهت بهتان بافتن بر خدا هر آئینه گمراه شدند و نه بودند

مُهْتَدِينَ ﴿١١﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ

راه یابندگان و خدا آنست که پیدا کرد بوستانهای برداشته شده بر پایها ف۲ و بوستانهائے غیر برداشته شده بر پایها ف۳

براه راست و او دست که پیدا کرده باغها را که بلند کرده میشود بر پایه و آنکه بلند کرده نمی شود بر پایه ع۵

وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ

و پیدا کرد درختان خرما و زراعت را گوناگون میوه های هر یکے و زیتون و انار را مانند یکدیگر و غیر

و درخت خرما و زراعت را که مختلف اند میوه آن و پیدا کرده زیتون و انار را مانند یک دیگر و غیر

مُتَشَابِهٍ ۚ كُلُوا مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ ۖ وَلَا

مانند یکدیگر ف۴ بخورید از میوه های آن چون میوه بیرون آرد و بدهید زکوٰة او را روز درودن وے و اسراف

مانند بخورید از میوه های آن چون میوه آرد و ادا کنید حق او را روز درو کردنش و بیجا

تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿١﴾ وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا ۚ

مکنید هر آئینه خدا دوست ندارد اسراف کنندگان را و پیدا کرد از چهارپایان باربردارنده را و جانورے را که بر زمین غلطانند بجهت ذبح

خرج مکنید (هر آئینه) او دوست ندارد بیجا خرج کنندگان را و پیدا کرد از مواشی باربردارنده و بزمین متصل شده

كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ

بخورید از آنچه روزی داده است خدا شما را و پیروی مکنید گامهای شیطان را هر آئینه او شما را

بخورید از آنچه رزق داد بشما خدا و پیروی مکنید قدمهائے شیطان را (هر آئینه) او برائے شما

عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ ۖ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ

دشمن ظاهر است آفرید هشت قسم را از گوسپند دو قسم و از بز

دشمن ظاهر است پیدا کرده هشت نر و ماده را از گوسفند دو و از بز

اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ

دو قسم ف۵ بگو آیا این دو نر را حرام کرده است خدا تعالی یا این دو ماده را یا آنرا که مشتمل شده است بروے رحمهائے

دو (بگو) پرسان کن آیا هر دو نر را حرام کرده خدا یا هر دو ماده را یا آن چه که مشتمل شده است براو رحمهائے

الْأُنثَيَيْنِ ۖ نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣﴾ وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ

این دو ماده خبر دهید مرا بدانش ف۶ اگر هستید راست گو و پیدا کرد از شتر دو قسم

دو ماده خبر دهید مرا بحجت (بدانش) اگر شما هستید راست گو و پیدا کرده از شتر دو را

وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ

و از گاو دو قسم بگو آیا این دو نر را حرام کرده است خدا یا این دو ماده را یا آنرا که مشتمل شده است

و از گاو دو را بگو پرسان کن آیا هر دو نر را حرام کرده یا هر دو ماده را یا آن چه را که مشتمل است

این ستاره‌ها ناستوده و این همه افترا و بهتان زده است که به کیفر این گستاخی های خویش برسند - ع۵ آنچه که ساق آن بر زمین پهن می برآید مانند انگور و امثال آن

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در شکم بحائره و سوائب باشد ۱۲ ف۲ یعنی درختان انگور و مانند آن والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی درختان بر ساق ایستاده والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی افراد هر نوعے باعتبار صورت مانند یکدیگر اند نه باعتبار مزه والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی نر و ماده از هریک والله اعلم ۱۲ ف۶ یعنی نقلے صحیح بیارید از ابراهیم و اسمٰعیل علیهما السلام و از کتب الٰهیه والله اعلم ۱۲

ع ۱۶ / ۱۱ / ۳

تفسیر عثمانی

ع۵ مثلاً مردان خورند و زنان نخورند یا تنها رجالی خورده می توانند که مجاوران بتکده اند آنها بزعم خود این قیود را بر بعض چارپایان و مزارع وضع کرده بودند که بنام بتان وقف شده بود هم چنین بر بعض حیوانات سوار شدن و بار نهادن را حرام می انگاشتند و قرار داده بودند که هنگام ذبح کردن یا سوار شدن یا دوشیدن بعض حیوانات نام خدا را نبرند که مبادا در حصه بتان شرکت خدا واقع شود - شگفت انجاست که این خرافات و جهالت را بسوی خدا منسوب می کردند گویا معاذ الله این احکام را خدا فرود آورده و باین طریق میتوان رضای الٰهی را بدست آورد با ...

عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ وَصّٰىكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا ۚ

بر دے رحمہائے این دو مادہ آیا حاضر بودید وقتیکہ حکم کرد شمارا خدا بآن

براو رحمہائے ہر دو مادہ آیا بودید شما حاضر وقتیکہ حکم داد شمارا خدا بہ این

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ؕ

پس کیست ستمگار تر از کسیکہ ببندد بر خدا دروغ تا گمراہ کند مردمان را بغیر دانش

پس کیست ظالم تر از کسیکہ بہتان کردہ بر خدا دروغ تا گمراہ کند مردمانرا بدون تحقیق (دانش)

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۟ قُلْ لَّاۤ اَجِدُ فِىْ مَاۤ اُوْحِىَ اِلَىَّ

ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید قوم ستمگاران را بگو نمی یابم در آنچہ وحی فرستادہ شدہ بسوئے من

ہر آئینہ خدا ہدایت نمی کند قوم ظالمان را بگو نمی یابم در آنچہ وحی شدہ بسوئے من

مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَّطْعَمُهٗۤ اِلَّاۤ اَنْ يَّكُوْنَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَّسْفُوْحًا اَوْ

ہیچ چیز حرام بر خورندہ کہ بخورد آنرا مگر آنکہ باشد مردار یا خون ریختہ شدہ یا

ہیچ حرام بر خورندہ کہ می خورد آنرا مگر آنکہ آن چیز باشد مردار یا خون روان یا

لَحْمَ خِنْزِيْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ

گوشت خوک پس ہر آئینہ آن حرام است یا آنچہ فسق باشد کہ برائے غیر خدا آواز بلند کردہ شد وقت ذبح او پس ہرکہ درماندہ شود

گوشت خنزیر (پس ہر آئینہ) وناپاک است یا ذبیحہ ناجائز باشد (فسق) کہ آواز بلند کردہ شدہ است برای غیر خدا بہ وقت ذبح او پس کسیکہ

غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۟ وَعَلَى الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا

نہ بغی کنندہ ونہ از حد گذرندہ پس ہر آئینہ پروردگار تو آمرزندہ مہربان است ف۱ و بر یہود حرام ساختیم

نا فرمانی کنندہ ونہ زیادتی (نہ بغی کنندہ ونہ از حد گذرندہ) پس بیشک پروردگار تو بسیار بخشندہ نہایت مہربان است ف۵ و بر آن کسانیکہ یہود اند حرام

كُلَّ ذِىْ ظُفُرٍ ۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُوْمَهُمَاۤ اِلَّا مَا حَمَلَتْ

ہر جانور ناخن دار ف۲ و از گاؤ و گوسفند حرام ساختیم برایشان پیہ این دو قسم مگر پیہ کہ برداشتہ است آنرا

کردہ بودیم ہر جانوریکہ ناخن دارد و از گاؤ و گوسفند حرام کردہ بودیم برایشان پیہہای از دو قسم مگر آنچہ برداشتہ است پشت ہای این دو قسم

ظُهُوْرُهُمَاۤ اَوِ الْحَوَايَاۤ اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ؕ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِبَغْيِهِمْ ۖ وَاِنَّا

پشت این دو قسم یا برداشتہ است آنرا رودہا یا آنچہ متعلق شد با استخوان این طور جزا دادیم ایشان را بمقابلہ ستم ایشان و ہر آئینہ ما

(چسپیدہ باشد بر پشت ہای آنہا) یا برداشتہ است آنرا رودہا یا آنچہ آمیختہ باشد با استخوان این طور جزا دادیم ایشانرا بسبب ظلم ایشان و ہر آئینہ ما

لَصٰدِقُوْنَ ۟ فَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ رَّبُّكُمْ ذُوْ رَحْمَةٍ وَّاسِعَةٍ ۚ وَلَا يُرَدُّ

راست گوئیم پس اگر بدروغ نسبت کنند ترا بگو پروردگار شما خداوند مہربانی بسیار است ورد کردہ نمی شود

راستگو ہائیم پس اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس بگو پروردگار شما خداوند مہربانی بسیار است ورد کردہ نمی شود

بَاْسُهٗ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ۟ سَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا لَوْ شَآءَ

عقوبت او از قوم ستمگاران زود باشد کہ بگویند مشرکان اگر خواستے

عقوبت او از قوم گنہگاران زود باشد کہ بگویند مشرکان اگر خواستے

اللّٰهُ مَاۤ اَشْرَكْنَا وَلَاۤ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَىْءٍ ؕ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِيْنَ

خدا یعنی رضا ے او بودے شریک مقرر نمی کردیم ونہ پدران ما ونہ حرام می کردیم چیزے را ہمچنین بدروغ نسبت کردند

خدا شرک نمی آوردیم ما ونہ پدران ما ونہ حرام نمی کردیم ہیچ چیزے را ہم چنین بدروغ نسبت کردند کسانیکہ

مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوْا بَاْسَنَا ؕ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِّنْ عِلْمٍ

پیش از ایشان بودند تا آنکہ چشیدند عقوبت ما بگو آیا ہست نزدیک شما دانشے ف۳

پیش از ایشان بودند تا آنکہ چشیدند عقوبت ما بگو آیا ہست نزدیک شما دانش

فَتُخْرِجُوْهُ لَنَا ؕ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُوْنَ ۟ قُلْ

تا بیرون آید آنرا برای ما پیروی نمی کنید مگر گمان را و نیستید شما مگر دروغ گو بگو

پس بیرون آرید آنرا برای ما پیروی نمی کنید مگر گمان را و نیستید شما مگر دروغ گوی بگو

فتح الرحمٰن

ف۱ مراد حصر اضافی است بہ نسبت بہیمۃ الانعام و آن اصناف ثمانیہ مذکور است سگ و شیر و باز و غیر آن اگرچہ حرام است از بہیمۃ الانعام نیست و دران بحث نداشتند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مثل شتر و شتر مرغ واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نقلے از کتب الٰہی واللہ اعلم ۱۲

ع ۱۷

تفسیر عثمانی

متعلق ف۵ تحلیل و تحریم اشیاء محض بحکم الٰہی است پس شما کہ آن ہا یا نر یا مادہ یا بچہ را کہ در شکم مادہ است در بارہ ہمہ مردم یا در بارہ بعضی حرام قرار میدہید چنانچہ در آیات گذشتہ ذکر شد چہ سند دارید ہرگاہ سندی ندارید کہ آنرا حکم خدا ثابت کند پس چیز ہای را کہ خدا آفریدہ حلال یا حرام گفتن عیناً چنان است کہ معاذ اللہ مقام خدائی را بخود تجویز کنید یا عاماً و عامداً بخدا افترا بندید این ہر دو صورت مہلک و تباہ کنندہ است۔ ف۶ حضرت شاہ می فرماید یعنی آنچہ کہ خوردن شما ان رواج دارد اینہا حرام شد درین آیت توضیح بکفار است کہ اشیای مذکور فوق را کہ حلال بود شما حرام قرار دادید اکنون آن اشیاء بیان می شود کہ در ذات خود حرام است و شما آنرا حلال می پندارید تفسیر و توضیح ہمین آیت در شروع سورۂ مائدہ در "حرمت علیکم المیتۃ والدم ولحم الخنزیر الآیۃ" گذشتہ است آنجا مطالعہ شود۔

فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۚ فَلَوْ شَاءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِيْنَ ۝ قُلْ هَلُمَّ

خدا راست دلیل محکم پس اگر خواستے خدا ہدایت کردے شمارا ہمہ یکجا بگو بیارید

پس خدا راست دلیل محکم پس اگر خواستی خدا (ہر آئینہ) ہدایت کردی ہمہ شمارا بگو بیارید

شُهَدَاءَكُمُ الَّذِيْنَ يَشْهَدُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا

علمائے خودرا آنانکہ گواہی می دہند کہ خدا حرام ساختہ است این را پس یا محمد اگر بفرض گواہی دہند

گواہان خود را آنانکہ گواہی دہند بدرستیکہ خدا حرام ساختہ است این را پس اگر گواہی دہند

فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَالَّذِيْنَ

تو معترف مشو با ایشان و پیروی مکن خواہش کسانیکہ بدروغ نسبت کردند آیات مارا و کسانیکہ

پس تو اعتبار مکن بانہا (پس تو گواہی مدہ با ایشان) و پیروی مکن خواہشہای کسانیکہ بدروغ نسبت کردند تمام آیات مارا و کسانیکہ

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُوْنَ ۝ قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ

اعتقاد ندارند بآخرت و ایشان با پروردگار خود برابر می کنند ف بگو بیائید تا بخوانم آنچہ حرام کردہ است

یقین ندارند بہ آخرت و ایشان با پروردگار خود برابر می کنند دیگران را بگو بیائید تا بخوانم آنچہ حرام کردہ است

رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوْا بِهٖ شَيْئًا وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۚ وَلَا تَقْتُلُوْٓا

پروردگار شما بر شما فرمودہ است کہ شریک او مقرر مکنید چیزے را و بوالدین نیکوکاری کنید و مکشید

پروردگار شما بر شما (فرمودہ است) کہ شریک مکنید با او چیزی را و باوالدین نیکوئی کنید و مکشید

اَوْلَادَكُمْ مِّنْ اِمْلَاقٍ ۭ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ ۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ

اولاد خودرا از ترس فقر ما روزی می دہیم شمارا و ایشان را و نزدیک مشوید بہ بے حیائیہا ف

اولاد خود را از (ترس) فقر ما روزی می دہیم شمارا و ایشان را ع۵ و مشوید نزدیک بہ بے حیائیہا

مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ

آنچہ علانیہ باشد ازان و آنچہ پوشیدہ باشد و مکشید ہیچ نفس را کہ حرام ساختہ است خدا کشتنش الا بحق ف

آنچہ ظاہر باشد ازان و آنچہ پوشیدہ باشد و مکشید ہیچ نفس را کہ حرام ساختہ است خدا کشتنش مگر بحق ع۵

ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۝ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ

این حکم فرمودہ است شمارا تا شما بفہمید و نزدیک مشوید بمال یتیم

بہ این حکم فرمودہ است شمارا تا (بود کہ) شما بفہمید و مشوید نزدیک بمال یتیم

اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ

الا بخصلتے کہ وے نیک است تا آنکہ رسد بجوانی خود و تمام کنید پیمانہ

مگر بخصلتی کہ وی نیکوتر است تا آنکہ رسد بجوانی خود و تمام کنید پیمانہ

وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۚ وَاِذَا قُلْتُمْ

و ترازو را بانصاف تکلیف نمی دہیم ہیچکس را مگر قدر طاقت او و چون سخن گوئید ف

و ترازو را بانصاف تکلیف نمی کنیم ہیچکس را مگر قدر طاقت او و چون سخن گوئید

فَاعْدِلُوْا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوْا ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ

پس رعایت انصاف بنمائید و اگرچہ آن محکوم صاحب قرابت باشد و بعہد خدا ف وفا کنید این حکم فرمودہ است

پس رعایت انصاف نمائید اگرچہ محکوم علیہ صاحب قرابت باشد و بعہد خدا وفا کنید بہ این حکم فرمودہ است شمارا

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ۝ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِيْ مُسْتَقِيْمًا فَاتَّبِعُوْهُ ۚ

تا بود کہ پند پذیر شوید و خبر دادہ است کہ آنچہ مذکور شد راہ من است راست درست آمدہ پس پیروی او کنید

تا پند پذیرید (و ہر آئینہ) این راہ من است (راہ) راست پس پیروی کنید آن راہ را

وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ

و پیروی مکنید راہہای دیگر را کہ این راہہا جدا کنند شمارا از راہ خدا این حکم فرمودہ است شمارا

و مکنید پیروی راہہای دیگر را کہ (این راہہا) جدا گردانند شمارا از راہ خدا بہ این حکم فرمودہ است شمارا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی معبود باطل را واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی بزنا و لواطت ۱۲

ف۳ یعنی القصاص و مثل آن ۱۲

ف۴ یعنی گواہی دہید یا حکم کنید واللہ اعلم ۱۲

ف۵ یعنی بنذر او

تفسیر عثمانی

ع۵ عرب بخاطر تہیدستی اولاد خود را می کشتند و می گفتند ما کہ خود چیزی برای خوردن نداریم فرزندان خود را چہ دہیم از این جہت فرمودہ است روزی دہندہ خدا است ہم بشما ہم بہ اولاد شما. بجای در جای دیگر عوض من املاق 'خشیۃ املاق' گفتہ شدہ یعنی از ترس تہیدستی بیکشتند. ممکن است این جا ذکر کسانی باشد کہ فی الحال بے نوا نمی باشند اما می ترسند ہنگامی کہ عائلہ شان افزون شود از کجا بہ آنہا طعام دہند چون طبقہ اول را بیشتر از عیال فکر طعام خود شان و طبقہ ثانی را اندیشہ کثرت عیال پریشان می داشت شاید با من املاق. در این. نرزقکم و ایاہم و در آن آیت با خشیۃ املاق. نرزقہم و ایاکم ارشاد شدہ است واللہ اعلم.

ع۵ شاید از (نزدیک آن مروید) مراد این باشد کہ از مبادے و وسائل این افعال نیز اجتناب ورزید

مانند زنا از نظر بد نیز اجتناب لازم است. ع۵ استثنای الا بالحق. عبارت بود ز برادر آنکہ کشتن تا اہل عمد زانی محصن. مرتد عن الاسلام نیز داخل است چنانکہ در احادیث

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۳﴾ ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ

تا پرہیزگاری کنید باز می گوئیم کہ دادہ بودیم موسے را کتاب تا نعمت تمام کنیم بر ہر کہ نیکو کار بود

تا پرہیزگاری کنید باز (می گوئیم) دادہ بودیم موسیٰ را کتاب برای اتمام نعمت بر ہر کہ نیکو کار بود

وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۴﴾ وَ

و بیان کنیم ہر چیز را و بجہت ہدایت و مہربانی تا ایشان بلاقات پروردگار خویش ایمان آرند ف و

و برای بیان ہر چیزے و بجہت ہدایت و مہربانی تا ایشان بلاقات پروردگار خود ایمان آرند ع۵ و

هَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱﴾ أَنْ

این قرآن کتابیست کہ فرو فرستادیمش با برکت پس پیروی او کنید و پرہیزگاری کنید تا مہربانی کردہ شود بر شما فرستادیمش تا

این (قرآن) کتابیست کہ فرو فرستادیمش با برکت پس پیروی کنید آنرا و پرہیزگاری کنید تا مہربانی کردہ شود بر شما و تا

تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا

نگوئید بجز این نیست کہ فرود آوردہ شد کتاب یعنی توریت و انجیل بر دو گروہ پیش از ما و تحقیق بودیم ما

نگوئید جز این نیست کہ فرود فرستادہ شدہ است کتاب بر دو گروہ پیش از ما و بدرستیکہ ما

عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿۲﴾ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا

از تلاوت ایشان بے خبر یا گوئید اگر فرود آوردہ شدے بر ما کتاب ہر آئینہ بودے

ہستیم از درس و تدریس ایشان بے خبر یا گوئید اگر فرود آوردہ شدی بر ما کتاب (ہر آئینہ) ما بودیم

أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ج

راہ یافتہ تر از ایشان پس آمدہ است بشما حجتے از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش

راہ یافتہ تر از ایشان پس بدرستیکہ آمد بشما حجتے از پروردگار شما و ہدایت و بخشایش

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ط سَنَجْزِي الَّذِينَ

پس کیست ستمگار تر از کسیکہ بدروغ نسبت کند آیات خدا را و اعراض کند از ان جزا خواہیم داد

پس کیست ستمگار تر از کسیکہ بدروغ نسبت کند آیات خدا را و اعراض کند از ان و رو باشد کہ سزا دہیم آنان را کہ

يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿۳﴾ هَلْ

اعراض کنندگان را از آیات خویش بد ترین عذاب بسبب آنکہ اعراض می کردند آیا

بر می گردند از آیات ما بد ترین عذاب بسبب آنکہ اعراض می کردند ع۶ نیستند

يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ

منتظر نیستند مگر آنرا کہ بیایند بدیشان فرشتگان ف یا بیاید حکم پروردگار تو ف یا بیاید بعض

منتظر مگر آن کہ بیایند بدیشان فرشتگان یا بیاید (حکم) پروردگار تو یا بیاید بعض

آيَاتِ رَبِّكَ ط يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا

نشانہای پروردگار تو ف روزیکہ بیاید بعض نشانہائے پروردگار تو نفع ندہد نفسے را کہ ایمان

نشانی ہای پروردگار تو روزیکہ بیاید بعض نشانی ہائے پروردگار تو نفع ندہد کسے را ایمان آن

لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا ط قُلِ انْتَظِرُوا إِنَّا

نیاوردہ بود پیش ازین ایمان او یا نفع ندہد نفسے را کہ کسب نکردہ بود در ایمان خود عمل خیر تو بگو ف انتظار کنید ہر آئینہ ما نیز

کہ نیاوردہ بود ایمان پیش ازاین یا (نفسے را کہ) کسب نکردہ بود در ایمان خود ہیچ عمل خیر بگو انتظار کشید ما نیز

مُنْتَظِرُونَ ﴿۴﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ

منتظریم تحقیق کسانیکہ پراگندہ کردند دین خود را و گروہ گروہ شدند نیستی از ایشان

منتظریم بتحقیق کسانیکہ پراگندہ کردند دین خود را و شدند گروہ گروہ تر ا با آنہا ہیچ سرو کاری نیست نیستی از ایشان

فِي شَيْءٍ ط إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿۵﴾ مَنْ

در ہیچ حساب ف جز این نیست کہ کار ایشان گذاشتہ است بسوی خدا ست باز خبر دہد ایشان را بعاقبت آنچہ می کردند ہر کہ

در ہیچ چیزی جز این نیست کہ کار ایشان با خدا ست باز خبر دہد ایشان را بہ آنچہ می کردند ہر کہ

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید ظاہر نزدیک این بندہ آنست کہ حرام گردانیدم اشیائی مذکورہ را در ازل بر قوم نوح و ہلم جرا باز دادیم موسیٰ را کتاب واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برائے قبض ارواح ۱۲ ف۳ یعنی با ہلاک قوم ۱۲ ف۴ یعنی طلوع شمس از مغرب یا دابۃ الارض واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی آنروز توبہ گنہگار و ایمان کافر قبول نشود واللہ اعلم ۱۲ ف۶ یعنی از تو مواخذہ نخواہند کرد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ معلوم می شود احکامیکہ در فوق از قل تعالوا اتل ما حرم علیکم خواندہ و شنوانیدہ شد ہمیشہ جریان داشت و ہمہ پیغمبران شرائع بر آن متفق بودند پس باز آن خداوند تورات را بر موسیٰ علیہ السلام فرود آورد کہ در آن احکام شرع بتفصیل مزید درج بود تورات عطا و بہ نکوکاران آن روز گار نعمت خدا اتمام گردید فہ دریات با شرح و بسط بیان شد ابواب ہدایت و رحمت کشادہ گردید کہ مردم آن را بدانند و بہ لقای پروردگار خویش یقین کامل حاصل کنند۔ ع۶ کیست ستمگار تر از انکہ بعد از فرود آمدن چنین کتاب روشن، و بے مثال آیات آن را دروغ انگارد۔ از پذیرفتن احکام آن رو گرداند و دیگران را نیز نگذارد و تنبیہ در (صدف عنہا) دو معنی از سلف منقول است۔

ع ۱۹ ۴ ۶

جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى

در و نیکی پس او راست ده چندان و هر که آورد بدی جزا داده نخواهد شد

.. یک نیکی پس او راست ده چند آن و هر که آورد یک بدی پس سزا داده نخواهد شد

اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۱۶۰﴾ قُلْ اِنَّنِيْ هَدٰىنِيْ رَبِّيْٓ اِلٰى صِرَاطٍ

الا مثل آن و ایشان ستم کرده نخواهند شد بگو هر آئینه دلالت کرده است مرا پروردگار من بسوی راه

مگر مثل آن (و بر ایشان ظلم نخواهد شد) و ایشان ستم کرده نخواهند شد ع۵ بگو هر آئینه هدایت نموده است مرا پروردگار من بر راه

مُّسْتَقِيْمٍ ۚ دِيْنًا قِيَمًا مِّلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۶۱﴾

راست مراد می دارم دین درست کیش ابراهیم را حنیف شده و نبود از مشرکان

راست دین صحیح که آن ملت ابراهیم است در حالیکه یکطرف بود (مایل بدین حق) و نه بود از مشرکان

قُلْ اِنَّ صَلَاتِيْ وَنُسُكِيْ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِيْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۶۲﴾

بگو هر آئینه نماز من و حج من و قربانی من و زندگانی من و موت من همه برای خداست پروردگار عالمها

بگو هر آئینه نماز من و (حج) و قربانی من و زندگانی من و موت من همه خاص برای خدا پروردگار عالمیان است

لَا شَرِيْكَ لَهٗ ۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۱۶۳﴾ قُلْ

هیچ شریک نیست مرا و را و باین توحید فرموده شد مرا و من نخستین مسلمانانم بگو

نیست هیچ شریک او را و باین (توحید) مامور شده ام و من از همه اول فرمان بردارم ع۶ بگو

اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيْ رَبًّا وَّهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ۭ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا

آیا طلب کنم پروردگاری غیر خدا و اوست پروردگار همه چیز و عمل نمی کنید هیچ کسی مگر

آیا غیر خدا طلبم پروردگاری و او است پروردگار هر چیز و نمی کند عمل هیچ کس مگر

عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ

بر ذات خود و بر ندارد هیچ بردارنده بار دیگری را باز بسوی پروردگار شما رجوع شما باشد

بر خود هر که گناه می کند بر ذمه او ست و بر ندارد هیچ بردارنده بار دیگری را باز بسوی پروردگار شما رجوع شما ست

فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿۱۶۴﴾ وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ

پس خبر دار کند شما را بانچه که در آن اختلاف می کردید و او آنست که ساخت شما را

پس خبردار کند شما را به آنچه که در آن اختلاف می کردید و او ست که گردانید شما را

خَلٰٓئِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ

پادشاهان زمین و بلند کرد بعضے را بالای بعضے درجه ها تا بیازماید شما را

نایب ها در زمین، و بلند کرد (بعضی شما را بالای بعضی در جهان) از شما درجات یکی را بر دیگری تا بیازماید شما را

فِيْ مَآ اٰتٰىكُمْ ۭ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ الْعِقَابِ ڮ وَاِنَّهٗ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۶۵﴾

در آنچه داده است شما را هر آئینه پروردگار تو شتاب کننده عقوبت است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است

در آنچه که (در آینه) داده است بشما (هر آئینه) پروردگار تو زود عذاب کننده است و هر آئینه وی آمرزنده مهربان است

سُوْرَةُ الْاَعْرَافِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ مِائَتَانِ وَسِتُّ اٰيٰتٍ وَّاَرْبَعٌ وَّعِشْرُوْنَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که بے حد مهربان نهایت با رحم است

الٓمّٓصٓ ﴿۱﴾ كِتٰبٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِيْ صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ

این کتابیست که فرود آورده شد بسوی تو پس باید که نباشد در سینه تو هیچ تنگی از تبلیغ او

این کتابیست که فرود آورده شده بر تو پس نباشد در سینه تو هیچ تنگی از رسانیدن او

تفسیر عثمانی

ع۱ "ثم ینبئهم بما کانوا یفعلون" بر مجازات افعال شنیعه آنها تنبیه شده و قانون عام سزای نیک و بد بآن توضیح گردید که پاداش نیکی کم از کم ده چند و اکثر اکیفندی برابر آنست یعنی هر که یک نیکی کند اقلاً ده برابر مثل آن ثواب می یابد فزون از آن حد و اندازه ندارد "والله یضاعف لمن یشاء" هر که مرتکب یک بدی شود بقدر همان یک بدی سزای آن قرار داده شده فزون از آن نمی شود تخفیف و بخشایش در اختیار اوست بجای که رحمت بدین دفرت باشد ظلم امکان ندارد. ع۵ مفسران عموماً گویند مطلب از "وانا اول المسلمین" آنست که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم باعتبار امت محمدیه اول المسلمین می باشد اما چون ذات فرخنده وی بروفق حدیث جامع ترمذی اول پیغمبران است "کنت نبیاً وآدم بین الروح والجسد" در اول المسلمین بودنش هیچ شبهه نمی ماند بر بلاد ممکن است درین جا اولیت زمانی مراد نشود بلکه اقدم رتبی مراد باشد یعنی من در تمام گیتی بر صف مطیعان اولتر و بیشتر از همه میباشم شاید مترجم محقق قدس سره که در ترجمه بجای

...صف منزلی از همه فرمان بردارم" "نخست از همه فرمان بردارم" گفته است بهاین طرف اشاره نموده زیرا به اعتبار محاوره در ادای تعبیر اولیت رتبی بیشتر واضح است والله اعلم۔

لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾ اِتَّبِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ

فرود آورده شد تا ادیم کنی بآن و برای پند مسلمانان را پیروی کنید آنرا که فرود آورده شد بسوی ما از جانب پروردگار ما

تا ترسانی به آن و نصیحت است مومنان را پیروی کنید آنرا که فرود آورده شد بر شما از جانب پروردگار شما

وَلَا تَتَّبِعُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۳﴾ وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ

و پیروی مکنید بجز وی دوستان را اندکے پند می پذیرید و بسا دیه که

و مکنید پیروی بجز وی دوستانرا اندکی (پند می پذیرید) غور می کنید و بس قریه باکه

اَهْلَكْنٰهَا فَجَآءَهَا بَاْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَآئِلُوْنَ ﴿۴﴾ فَمَا كَانَ دَعْوٰىهُمْ

هلاک کردیمش پس آمد بوی عقوبت ما وایشان شبانگاه آرمیده بودند یاد قیلولہ ایشان درخواب نیمروز بودند پس نبود قول ایشان

هلاک کردیمش که رسید بران عذاب ما شبانگاه یا وقتیکه ایشان درخواب نیمروز بودند پس (نبود) هیچ فریاد ایشان

اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَآ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۵﴾ فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِيْنَ

چون بیاید بایشان عقوبت ما الا آنکه گفتند هر آئینه ما ستمگار بودیم پس البته سوال خواهیم کرد آن کسانے را که

چون بیامد بایشان عقوبت ما (مگر) آنکه گفتند هر آئینه ما ستم کار بودیم پس هر آئینه می پرسیم

اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۶﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَّمَا

پیغامبر فرستاده شد بسوی ایشان و البته سوال خواهیم کرد پیغامبرانرا پس البته بیان خواهیم کرد بحضور ایشان بدانش و

کسانی را که فرستاده شده بدیشان پیغمبران و هر آئینه می پرسیم فرستاده شدگانرا پس البته بیان خواهیم کرد بر ایشان به علم خود و

كُنَّا غَآئِبِيْنَ ﴿۷﴾ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذِ ِۨالْحَقُّ ۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ

نبودیم غائب و سنجیدن اعمال بانصاف آن روز بود نیست پس هر که گران شد پله نیکی هائے او

نبودیم ما هیچ جا غائب و وزن کردن اعمال آنروز درست است پس هر که را گران بود (اعمال) وزن شده او

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۸﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

پس ایشانند رستگار و هر کرا سبک شد پله نیکی هائے او پس آنجماعه آنانند که

پس آن گروه ایشانند رستگاران و هر کرا سبک باشد (عمل های) وزن شده او پس آن گروه آنانند که

خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَظْلِمُوْنَ ﴿۹﴾ وَلَقَدْ مَكَّنّٰكُمْ فِى

زیان کردند در حق خویشتن بسبب آنکه آیات ما انکار می کردند و هر آئینه استقرار دادیم شمارا در

زیان کردند در حق خویشتن بدان جهت که از آیات ما انکار می کردند و هر آئینه جا دادیم شمارا در

الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيْهَا مَعَايِشَ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۰﴾ وَلَقَدْ

زمین و پیدا کردیم برائے شما در آنجا اسباب معیشت اندکے شکر می کنید و هر آئینه

زمین و مقرر کردیم (آفریدیم) برای شما در آنجا روزی ها (اسباب زندگانی) اندکی شکر می کنید (و هر آئینه)

خَلَقْنٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ ۖ فَسَجَدُوْٓا

آفریدیم شمارا یعنی پدر شمارا باز صورت بستیم شمارا یعنی پدر شمارا باز گفتیم به فرشتگان که سجده کنید آدم را پس سجده کردند

آفریدیم شمارا باز صورت بستیم شمارا باز حکم دادیم فرشتگان را که سجده کنید به آدم پس سجده کردند

اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ لَمْ يَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ﴿۱۱﴾ قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ

مگر ابلیس نبود از سجده کنندگان گفت خدا چه چیز منع کرد ترا از آنکه سجده کنی

مگر ابلیس نبود از سجده کنندگان گفت خدا چه چیز منع کرد ترا که سجده نکردی

اِذْ اَمَرْتُكَ ؕ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۚ خَلَقْتَنِىْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ

وقتیکه امر کردم ترا گفت من بهترم ازو آفریده مرا از آتش و آفریده او را از

چون حکم کردم ترا گفت من بهترم از او آفریده مرا از آتش و آفریده او را از

طِيْنٍ ﴿۱۲﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيْهَا فَاخْرُجْ

گل گفت پس فرود رو از آسمان زیرا که لائق نیست ترا که سرکشی کنی دران پس بیرون شو

گل گفت خدا پس فرو شو از آن پس لائق نیست ترا که سرکشی کنی دران پس بیرون شو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی معبودان باطل که دوست می گرفتید و الله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی همه اعمال ایشان را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ آنگاه که ظلم و عدوان، کفر و عصیان آنها از حد گذشت در لذات و شهوات این جهان فرو رفتند و از عذاب الٰہی هیچ نیندیشیدند و خواستند از خواب آسایش متلذذ شوند ناگهان عذاب ما فرا رسید دراین منظرهٔ مهلک وحشت زا و هنگامه گیر و دار، همه حشمت و کبریائی خویش را فراموش کردند از چار جهت جز فریاد انا کنا ظلمین چیزی شنیده نمی شد گویا دران وقت بر آن ها آشکار گردید و به اقرار آمدند که خدا بما کسی ستم نمی کند ما خود بر خویش ظلم نمودیم

ع ۱۰ ‏ ۸

تنبیه - در (فجاءها باسنا) مفسرین را چند قول است غالباً مترجم محقق رح آن را تفسیر و تفصیل «اهلکنٰها» قرار داده مثلاً اگر گفته شود توضأ فغسل وجهه و ذراعیه (یعنی فلان کس وضو کرد پس شست روی و دست خویش را) دراین مثال شستن و تفصیل و تفسیر وضو است هم چنین دراین جا از بیان کیفیت عذاب (هلاک کردن) تفصیل و تفسیر می شود والله اعلم

ع۶ از آن امم که پیغمبران بسوی شان مبعوث شدند سوال می شود ماذا اجبتم المرسلین شما دعوت پیغمبران ما را تا چه اندازه پذیرفته بودید و از خود پیغمبران

إِنَّكَ مِنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴿۳﴾ قَالَ أَنْظِرْنِيْ إِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿۴﴾ قَالَ

هرآئینه تو از خوار شوندگانی ‏ گفت بارخدایا مهلت ده تا روزیکه آدمیان برانگیخته شوند ‏ گفت خدا

(هرآئینه) تو از خوار شوندگانی ع۵ گفت ابلیس مهلت ده مرا تا روزیکه آدمیان برانگیخته شوند ‏ گفت خدا

إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿۵﴾ قَالَ فَبِمَآ أَغْوَيْتَنِيْ لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ

هرآئینه تو از مهلت داده شدگانی ‏ پس گفت بسبب آنکه گمراه کردی مرا البته بنشینم برای آدمیان براه

هرآئینه تو از مهلت داده شدگانی گفت ابلیس پس به سبب آن که مرا گمراه کردی البته بنشینم برای آدمیان براه

الْمُسْتَقِيْمَ ﴿۶﴾ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِّنْ بَيْنِ أَيْدِيْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ

راست تو یعنی تا ازان منع کنم پس البته بیایم بسوی ایشان از پیش ایشان ‏ واز پس پشت ایشان واز

راست تو باز البته بیایم (بسوی ایشان) از پیش ایشان ‏ واز ‏ پس ایشان ‏ واز

أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَآئِلِهِمْ ؕ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شٰكِرِيْنَ ﴿۷﴾ قَالَ اخْرُجْ

جانب راست ایشان واز جانب چپ ایشان ونیابی اکثر ایشان را شکرگذار ‏ گفت بیرون رو

جانب راست ایشان واز جانب چپ ایشان ونمی یابی اکثر ایشان را شکرگذار ‏ گفت بیرون رو

مِنْهَا مَذْءُوْمًا مَّدْحُوْرًا ؕ لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ

از آسمان نکوهیده رانده شده بخدا هرکه پیروی کند ترا از آدمیان البته پرکنم ‏ دوزخ را از شما

ازان نکوهیده مردود (قسم است) هرکه پیروی کند ترا از ایشان البته پرکنم ‏ دوزخ را از شما

أَجْمَعِيْنَ ﴿۸﴾ وَيٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ

همه یکجا ‏ وگفتیم ای آدم ساکن شو تو ‏ وزن تو ‏ در بهشت پس بخورید از هرجاکه

همه یکجا ع۵ ‏ وای آدم ساکن شو تو ‏ وزن تو ‏ در بهشت پس بخورید از هرجاکه

شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۹﴾ فَوَسْوَسَ

خواهید ونزدیک مشوید باین درخت ‏ که خواهید شد از ستمگاران ‏ پس وسوسه داد

خواهید ومشوید نزدیک باین درخت ‏ (پس) خواهید شد از گنهگاران (ستمگاران) ع۵ پس (وسوسه کرد) لغزانید

لَهُمَا الشَّيْطٰنُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا

ایشان را شیطان تا آشکارا گرداند برای ایشان آنچه پوشیده بود از نظر ایشان از شرمگاه‌های ایشان وگفت

ایشان را شیطان تا آشکارا گرداند برای شان آنچه پوشیده بود از نظر ایشان از شرمگاه ایشان وگفت

نَهٰكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّآ أَنْ تَكُوْنَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُوْنَا

منع کرده است شمارا پروردگار شما ازین درخت مگر برای احتیاط ازآنکه شوید دو فرشته یا شوید

منع کرده است شمارا پروردگار شما ازاین درخت مگر آنکه شوید دو فرشته یا شوید

مِنَ الْخٰلِدِيْنَ ﴿۱۰﴾ وَقَاسَمَهُمَآ إِنِّيْ لَكُمَا لَمِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿۱۱﴾ فَدَلّٰىهُمَا

از جاوید باشندگان ‏ وقسم خورد برای ایشان که من از نصیحت کنندگانم شمارا پس بسوی پستی انداخت ایشان را

از باشندگان جاوید ‏ وقسم خورد برای شان که من بشما از نصیحت کنندگانم (من دوست شمایم) پس مایل گردانید ایشان را

بِغُرُوْرٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ

بفریب داد ‏ پس چون چشیدند آن درخت را ظاهر شد ایشان را شرمگاه ایشان وشروع کردند که برگ‌ها را می چسپانیدند

بفریب (پس فرود آورد) ایشان را به فریب پس چون چشیدند آن درخت را ظاهر شد به ایشان شرمگاه ایشان وشروع کردند که می چسپانیدند

عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ ؕ وَنَادٰىهُمَا رَبُّهُمَآ أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا

بر خویش ‏ از برگ درختان بهشت ‏ وندا کرد ایشان را پروردگار ایشان که آیا منع نکرده بودم شمارا ازین

بر خویش از برگ درختان بهشت ‏ وندا کرد ایشان را پروردگارشان که آیا منع نکرده بودم شمارا از این

الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَّكُمَآ إِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۲﴾

درخت ‏ ونه گفته بودم بر شما ‏ که هرآئینه شیطان شمارا دشمن آشکار است

درخت ‏ ونگفته ‏ بودم شماکه (هرآئینه) شیطان بشما دشمن آشکار است

تفسیر عثمانی

ع۵ از مخلوق خدا در بهشت یا آسمانها کسی مانده می تواند که سراپا مطیع وفرمان بردار حضرت او باشد آنجا خودخواهان سرکش را گنجایش نیست بهرحال شیطان ملعون که بران مقام عزت بنا بر کثرت عبادت وغیره تا کنون فائز شده بود در اثر خودخواهی وتکبر فرود افگنده شد تنبیه - از شمولیت ابلیس در زمرهٔ فرشتگان تا مدتی در از تنبیه میشود که خداوند فطرت هیچ یک از مکلفان حتی ابلیس را هم چنان نیافریده که خاص به اتباع هدی مجبور ومضطر باشد بلکه به اعتبار فطرت اصلی خبیث ترین موجودات نیز صلاحیت آنرا دارد که بر کسب واختیار نیکی وتقوی یا نتهای ترقی برسد ع۵ با مردم ناشکری باشند نمی توانند عاقبت کامیابی وفلاح از اهل وفاست اگرچه اندک باشند کثرت ناسپاسان نذر دوزخ می شود گویا باین صورت واضح شد که جنود شیطان هرقدر زیاد باشند نمی توانند سپاه قلیل التعداد خلیفة الله را مغلوب ومقهور کنند ع۵ به آدم وحوا اجازه بود که بلا مانع هرچه بخواهند بخورند ونوشند جز یک درخت

این که خوردن آن مناسب حیات واستعداد بهشتی آنها نبود ونهار گذشت بآن نزدیک مشوید ورنه خساره می کنید لعقیده من اگر فتکونا من الظلمین چنین ترجمه می شد موزون تر بود ....

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ

گفتند اے پروردگار ما ستم کردیم بر خویش واگر نیامرزی ما را و مهربانی نه کنی بر ما البته از

گفتند اے پروردگار ما ستم کردیم بر نفس ہائے خود واگر نہ مرزی ما را و مهربانی نکنی بر ما البته می باشیم

مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۲۳﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ

زیانکاران باشیم گفت خدا فرو روید بعض شما بعضے را دشمن خواهد بود و شما را در

از زیانکاران گفت (خدا) فرو روید بعض شما بعضی را دشمن خواهد بود و شما را در

الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿۲۴﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا

زمین استقرار و بهره مندی باشد تا وقتے معین تا مرگ گفت خدا در زمین زندگانی خواهید کرد و درانجا

زمین جای استقرار و بهره مندی باشد تا وقتے گفت در زمین زندگانی خواهید کرد و دران

تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿۲۵﴾ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا

خواهید مرد و از انجا بیرون آورده شوید اے فرزندان آدم هر آئینه ما فرود آوردیم بر شما لباسے

خواهید مرد و از انجا بیرون آورده خواهید شد اے فرزندان آدم (هر آئینه) فرود آوردیم بر شما لباسے

يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا ۖ وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ

که بپوشد شرمگاه شما را و فرود آوردیم جامہائے زینت را و لباس پرهیزگاری وے از همه بهتر است این از

که بپوشد شرم گاه شما را و فرود آوردیم لباس آرایش و لباس پرهیزگاری آن از همه بهتر است این از

آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿۲۶﴾ يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا

نشانهائی خدا است تا ایشان پند پذیر شوند اے فرزندان آدم گمراه نه کند شما را شیطان چنانکه

نشان هائی قدرت خدا است تا ایشان غور کنند اے فرزندان آدم در فتنه نیفگند شما را شیطان چنانکه

أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا ۗ

بیرون آورد پدر و مادر شما را از بهشت بیرون کشید از ایشان جامۂ ایشان را تا بنماید ایشان را شرمگاه ایشان

بیرون آورد پدر و مادر شما را از بهشت برکشید از آنها جامۂ ایشان را تا بنماید به ایشان شرم گاه آن ها را

إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ۗ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ

هر آئینه شیطان و قوم او می بیند شما را از انجا که شما نمی بینید ایشان را هر آئینه ما ساختیم شیاطین را

(هر آئینه) می بیند شما را شیطان و قوم او از آنجا که شما نمی بینید ایشان را ما گردانیدیم شیاطین را

أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۲۷﴾ وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا

کارگذار کسانیکه ایمان ندارند و کار گذار آنانکه چون بکنند کار زشت گویند یافتیم

دوستان مر کسانی را که ایمان نمی آورند و چون بکنند عمل زشت می گویند یافته ایم

عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا ۗ قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ۖ

برین کار پدران خود را و خدا فرموده است ما را بآن بگو هر آئینه خدا نمی فرماید بکار زشت

برین کار پدران خود را و خدا فرموده است ما را باین بگو (هر آئینه) خدا حکم نمی دهید بکار زشت

أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۲۸﴾ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ ۖ وَأَقِيمُوا

آیا می گوئید بر خدا آنچه نمی دانید بگو هر آئینه فرموده است پروردگار من بانصاف و فرموده است که راست کنید

آیا می گوئید بر خدا آنچه نمی دانید بگو حکم داده پروردگار من بعدل و راست کنید

وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا

روی خود را نزدیک هر نماز و پرستید او را برای او خالص کرده عبادت را چنانکه

رو های خود را وقت هر نماز و بخوانید او را و اخلاص فرمانبردار او شده (بپرستید ویرا) در حالیکه خالص کننده باشید برای او طاعت را چنانکه

بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿۲۹﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ۗ إِنَّهُمُ

آفرید شما را هم چنان دیگر بار خواهید شد گروهے را راه نمود و گروهے را ثابت شد بر ایشان گمراهی هر آئینه

بیافرید شما را باز آفریده خواهید شد (باز خواهید گشت بوی) گروهی را هدایت نمود و گروهی ثابت شد بر ایشان گمراهی هر آئینه ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بسوی کعبه ۱۲

ف۲ یعنی سر و پا برهنه خفته ناکرده محشور شوید، شاه علم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از فرود آوردن آفرینش باده وغیره و توضیح تدبیر آنست که فرود آوردن اکثر در آنجا استعمال می شود که چیزے از بالا به پایان آورده شود اما در بسیا جاها از آن فوق و تحت مکانی مراد نمی باشد بل درباره کسی که در مرتبه بلند باشد اگر چیزی بزیر دستان خویش بخشد نیز این کلمه اطلاق می شود چنانکه در این آیت کریمه «وانزل لکم من الانعام ثمانیة ازواج» یا «وانزلنا الحدید فیه باس شدید».

ع۶ اخراج و تنزیع بسوی سبب آن منسوب شده یعنی سبب جدائی آدم و حوا از بهشت و بر آوردن لباس آنها وی شد اکنون شما از آنها فریب نخورید و در مقابل مکر آن ها هوشیار باشید.

ع۷ دشمنی که ما را ببیند و ما او را دیده نتوانیم حمله او خطرناک و مدافعت او سخت دشوار می باشد باید بسیار مستعد و بیدار بود چاره این دشمن نامرئی آنست که ما بذاتی پناه جوئیم که او را می بیند و وی او را دیده نمی تواند لابد که الالتجاء ...

ع۴ ربع ۱۵ ۹

بهویه رک الالتجاء و بها اللطیف الخبیر تنبیه۔ انه یراکم هو وقبیله من حیث لا ترونهم قضیه مطلقه است نه دائمه یعنی بسا اوقات که او ما را می بیند و ما او را نمی بینیم این امر

تَّخَذُوا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿۵﴾

شیاطین را دوست گرفتند بجز خدا و می پنداشتند که ایشان راه یافتگانند

رفتند شیاطین را دوستان بجز خدا و پنداشتند که ایشان راه یافته شدند

بَنِيْٓ اٰدَمَ خُذُوْا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَّكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَا

ے فرزندان آدم بگیرید زینت خود را ف۱ نزدیک هر نماز و بخورید و بیاشامید و از حد

ے فرزندان آدم بگیرید آرایش خود را هنگام هر نماز و بخورید و بیاشامید و اسراف

تُسْرِفُوْا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿۶﴾ ع قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ الَّتِيْٓ

مگذرید هر آئینه خدا دوست نمی دارد از حد گذرندگان را بگو که حرام کرد زینت خدا را که

مکنید (هر آئینه) خدا دوست نمی دارد اسراف کنندگان را بگو که حرام کرد زینت خدا را که

اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبٰتِ مِنَ الرِّزْقِ ۚ قُلْ هِيَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي

پیدا کرده است برائے بندگان خود وکه حرام کرده است پاکیزه ها را از رزق بگو آن پاکیزه ها از ملابس و ماکل برای مسلمانان است

پیدا کرده است برای بندگان خود و پاکیزه ها را از رزق بگو در حقیقت این نعمت ها برای کسانی است که ایمان آورده اند در

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ

زندگانی دنیا ف۲ خالص شده برائے ایشان روز قیامت هم چنین بیان می کنیم نشانها

زندگانی دنیا خاص شده برای ایشان روز قیامت هم چنین مفصل بیان می کنیم نشانها را

لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۱﴾ قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ

برائے گروہے که می دانند ف۳ بگو جز این نیست که حرام کرده است پروردگار من بے حیائی ها را آنچه علانیه باشد از آن و آنچه پوشیده

برای گروهی که می دانند بگو جز این نیست که حرام گردانیده پروردگار من بے حیائی ها را آنچه علانیه باشد از آن و آنچه پوشیده باشد

وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا

و حرام کرده است گناه و تعدی ناحق و آنکه شریک خدا مقرر کنید چیزے را که خدا هیچ دلیل بر آن نازل نکرده است

و گناه را و حرام کرده است تعدی ناحق را و آنکه شریک بگردانید به خدا چیزی را که خدا نازل نکرده است بر آن هیچ دلیلے را

وَّاَنْ تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۲﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ۚ فَاِذَا جَآءَ

و آنکه بگوئید بر خدا آنچه نمی دانید و هر گروہے را میعادیست ف۴ پس چون بیاید

و آنکه بگوئید بر خدا آنچه نمی دانید و هر گروہے را میعادیست پس چون بیاید

اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿۳﴾ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ

میعاد ایشان تاخیر نکنند یک ساعت و نه سبقت کنند گفتیم ف۶ اے فرزندان آدم

میعاد ایشان تاخیر نمی توانند ساعتی و نه سبقت می توانند ع۵ اے فرزندان آدم

اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ ۙ فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ

اگر بیایند به شما پیغامبران از جنس شما میخوانند بر شما آیات مرا پس هر که پرهیزگاری کند و نیکوکاری نماید

اگر بیایند بشما پیغامبران از شما که می خوانند بر شما آیات مرا پس هر که بترسد و نیکوکاری کند

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿۴﴾ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَ

پس هیچ ترس نباشد بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را و

پس هیچ ترس نباشد بر ایشان و نه ایشان اندوهگین شوند و کسانیکه بدروغ نسبت کردند آیات ما را و

اسْتَكْبَرُوْا عَنْهَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۵﴾

سرکشی کردند از قبول آنها آن جماعه باشندگان دوزخ اند ایشان آنجا جاویدان اند

سرکشی کردند از آن آن گروه باشندگان دوزخ اند ایشان آنجا جاویدانند

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ۗ اُولٰٓئِكَ

پس کیست ستمکارتر از کسیکه بر بست بر خدا دروغ را یا بدروغ نسبت کرد آیات او را آن جماعه

پس کیست ظالم تر از کسیکه تهمت نهاد بر خدا دروغ را یا به دروغ نسبت کرد احکام او را آن گروه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی لباس خود را ۱۲ ف۲ یعنی لائق ایشانست اگرچه دیگران نیز استعمال کنند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید درین آیت اشارت است بر مذهب رهبان یهود و نصارےٰ و مخنثین عرب که توسع در ماکل و ملابس مکروه می داشتند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی وقتے معین است برائی هلاک ایشان والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی نزدیک شود ۱۲ ف۶ یعنی بر زبان حضرت آدم چنانکه در سورة البقرة اشارت رفت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ظاهر است وارد می شود که هنگامیکه وعده (اجل) فرا رسید عقلاً تاخیر ممکن بود پس نفی آن نیز ضرور بود اما چون تقدیم اجل از روے عقل امکان ندارد در نفی آن چه فائده میباشد بعضی از مفسران نسبت به این شبه (لا یستقدمون) را بر شرطیه (اذا جاء اجلهم) عطف می دانند نزد بعضی از (جاء اجلهم) قرب و دنو مراد است نزد من باین تکلفات حاجت نمی ماند در محاورات برای ثبوت قوت و تاکید چیزیکه به دو طرف مقابل باشد اکثر همان طرف را که محتمل الثبوت است مقصود از نفی می نماید و طرف دیگرش را اگر از اول غیر محتمل است محض برای مبالغه و تاکید و تحسین کلام

طور دعوی می کنند مثلاً مشتری در حالیکه چیزے بحز قیمت آنرا از بیع معلوم کرده می گوید چیزے کم و بیش) بایع می گوید کم و بیش نمی تواند شد مقصود هر دو ذکر کم است و لفظ بیش محض ...

يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم مِّنَ الْكِتَابِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ
برسد بایشان بهرهٔ ایشان از آنچه نوشته شده در لوح محفوظ ف۱ تا وقتیکه بیایند نزدیک ایشان فرستادگان تا قبض ارواح ایشان کنند
برسد ایشان را بهرهٔ ایشان از آنچه نوشته شده در کتاب تا وقتیکه بیایند نزد ایشان فرستادگان ما قبض کنند ارواح ایشان را

قَالُوا أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا
گویند کجاست آنچه شما می پرستیدید بجز خدا گویند گم شدند ایشان از ما و معترف شدند
گویند کجا شد آنچه می خواندید بجز خدا گویند گم شدند از ما و اقرار کنند

عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ۞ قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ
بر خویش باینکه ایشان کافر بودند حکم کند خدا که داخل شوید همراه امتانے که گذشته اند
بر نفس های خود که بیشک ایشان کافر بودند گوید خدا داخل شوید همراه امتانیکه گذشته اند

مِن قَبْلِكُم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ فِي النَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ
پیش از شما از جن و انس در آتش هرگاه که در آید قومی لعنت کند
پیش از شما از جن و انس در آتش هرگاه که در آیند امتی لعنت کند

أُخْتَهَا ۖ حَتَّىٰ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا
قوم دیگر مانند خود را تا وقتیکه پیاپی برسند در دوزخ همه یک جا گوید جماعه متاخر از ایشان در حق جماعه متقدم از ایشان پروردگارا
قومی دیگر (مانند خود) را تا وقتیکه بیکی دیگر برسند دران همه گوید جماعه متاخر ایشان در حق جماعه متقدم شان اے پروردگار

هَٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ ۖ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ
ایشان گمراه کردند ما را پس بده ایشان را عذاب دو چند از دوزخ فرماید خدا هر یکے را دو چند است
این گروه گمراه کردند ما را پس بده ایشان را عذاب دو چند از آتش گوید (خدا) هر یکی را دو چند است

وَلَٰكِن لَّا تَعْلَمُونَ ۞ وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا
ولیکن نمی دانید ف۲ و گویند جماعه متقدم از ایشان جماعه متاخر را از ایشان پس نیست شما را
ولیکن نمی دانید ع۵ و گوید جماعهٔ متقدم شان جماعهٔ متاخر شان را پس نیست شما را بر ما

مِن فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ۞ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا
هیچ بزرگی بر ما پس بچشید عذاب را بسبب آنچه می کردید هر آینه کسانیکه بدروغ نسبت کردند
هیچ بزرگی پس بچشید عذاب را بسبب آنچه می کردید هر آینه کسانیکه بدروغ نسبت کردند

بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ
آیات ما را و سرکشی کردند از قبول آن هرگز گشاده نشود برای ایشان دروازه های آسمان و در نیایند به بهشت
آیات ما را و تکبر کردند ازان گشاده نمی شود به ایشان دروازه های آسمان و نمی شوند داخل در بهشت

حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ۞ لَهُم مِّن
تا وقتیکه داخل شود شتر در سوراخ سوزن ف۳ و هم چنین جزا میدهیم گناهگاران را ایشان را از
تا آنگاه که در آید شتر در سوراخ سوزن و هم چنین جزا دهیم گناهگاران را مر ایشان را از

جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ۞ وَ
دوزخ فرش بود و از بالای ایشان از دوزخ پوششها باشد هم چنین جزا می دهیم ستمگاران را و
دوزخ فرش و از بالای ایشان پوششها باشد و هم چنین جزا می دهیم ظالمان را

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ
کسانیکه ایمان آوردند و کارهائے شایسته کردند تکلیف نمی دهیم هیچکس را مگر قدر طاقت او آنجماعه
کسانیکه ایمان آوردند و کارهائے شایسته کردند تکلیف نمی دهیم هیچ کس را مگر موافق طاقت او آنجماعه

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۞ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم
باشندگان بهشت اند ایشان آنجا جاویدان باشند و بیرون آریم آنچه در سینه های ایشان بود
باشندگان بهشت اند ایشان در آنجا جاودانند و بیرون آریم آنچه در سینه های ایشان بود

فتح الرحمن
ف۱ یعنی نعمت و نحوت که مقدر شده در دنیا بایشان برسد واللہ اعلم ۱۲
ف۲ یعنی تابعین را عذاب کفر و تقلید و متبوعین را عذاب ضلال و اضلال واللہ اعلم ۱۲
ف۳ یعنی محال است واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ع۵ از یک حساب گناه گذشتگان آنها دو چند است که خود گمراه شدند و آیندگان را نیز از راه دور نمودند به یک حساب گناه آیندگان دو چند می شود که خود گمراه شدند و احوال پیشینیان را دیده و شنیده عبرت نگرفتند یا چون در عذاب دوزخیان برونق درجات شان وقتاً فوقتاً می افزاید لهذا خداوند فرمود عذاب هر کدام مضاعف می شود هنوز در آغاز قدری ابتدا و انجام آن خبر ندارید یعنی از دو چند شدن عذاب گذشتگان برای آیندگان شما شفاء و راحتی نصیب نمی شود این بیان در آن صورت است که مراد از (مثل ضعف) سیر و فرقی می باشد - ۱۲ ابن کثیر برانست که «این آیت خداوند آیندگان را مطلع فرموده یعنی بدون شک ما عذاب هر یکی از اسلاف شما را برونق درجات آنها دو چند گردانیده ایم چنانکه در آیت دیگر است «الذین کفروا و صدوا عن سبیل الله زدناهم عذابا فوق العذاب» (نحل رکوع ۱۲) «و لیحملن اثقالهم و اثقالا مع اثقالهم» (عنکبوت رکوع ۱) «و من اوزار الذین یضلونهم بغیر علم» (نحل رکوع ۳)

ع ۸ / ۱۱

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ ۖ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا

کینه ف میرود زیر ایشان نهرها وگویند سپاس آن خدا راست که دلالت کرد مارا

خفقان (کینه) میرود از زیر آن ها نهرها وگویند سپاس مرخدا راست که بنمود مارا

لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ۖ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ

بسوی این بهشت و هرگز مستعد راه یافتن نبودیم اگر راه نه نمودے مارا خدا هر آئینه آمدند فرستادگان

بسوی این و هرگز نبودیم مستعد راه یافتن اگر راه نه نمودی مارا خدا هر آئینه آمد فرستادگان

رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ وَنُودُوا أَن تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

پروردگار ما براستی و ندا کرده شوند که این بهشت داده شدید آنرا بسبب آنچه می کردید

پروردگار ما براستی و ندا کرده شوند که این بهشت است که وارث شدید آنرا بسبب آنچه می کردید (در عوض اعمال خود) ع

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا

و ندا کنند اہل بہشت اہل دوزخ را که مارا راست یافتیم آنچه وعده کرده بود بما پروردگار ما

و ندا کنند اہل بہشت اہل دوزخ را (بدرستیکه) ما یافتیم آنچه وعده کرده بود بما پروردگار ما راست

فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ۖ قَالُوا نَعَمْ ۚ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ

پس آیا شما هم راست یافتید آنچه بشما وعده کرده بود پروردگار شما گفتند آرے پس آواز کند آواز کننده درمیان ایشان

پس آیا شما هم یافتید آنچه وعده کرده بود پروردگار شما راست گویند دوزخیان آری پس آواز کند آواز کننده درمیان ایشان

أَن لَّعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ

که لعنت خدا بران ستمگاران است که باز می داشتند مردمان را از راه خدا

که لعنت خدا بر ستمگاران است که مردمان را باز می داشتند از راه خدا

وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۚ وَعَلَى

و می خواستند برائے آن راه کجی ف و ایشان باخرت اعتقاد نداشتند و درمیان بہشت و دوزخ حجابیست ف و بر

و می خواستند برای آن کجی و ایشان از آخرت منکر بودند و درمیان آن دو حجابیست ف و بر

الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ ۚ وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

اعراف مردمانے باشند که می شناسند هر یکے را از اہل موضعین بقیافه ایشان و ندا کنند اہل اعراف اہل بہشت را

اعراف مردمانے باشند که بشناسند هر یک را بعلامات شان و ندا کنند (اہل اعراف) اہل بہشت را

أَن سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۚ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ

که سلام علیکم هنوز به بہشت نه در آمدند و ایشان طمع آن دارند و چون گردانیده شود

که سلام باد بر شما هنوز در نیامده باشند اہل اعراف در بہشت حال آنکه ایشان امید میداشته باشند و چون گردانیده شود

أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ

چشم ہائے اعراف بطرف اہل دوزخ گویند اے پروردگار ما مکن ما را ہمراه گروه

چشم ہائے اہل اعراف بطرف اہل دوزخ گویند اے پروردگار ما مگردان مارا با گروه

الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُم بِسِيمَاهُمْ

ستمگاران و ندا کردند اہل اعراف مردمان را که می شناسند ایشان را بقیافه ایشان

ستمگاران و ندا کنند اہل اعراف مردانی را که می شناسند ایشان را بعلامات ایشان

قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ

گویند کفایت نه کرد از شما جمعیت شما و آنچه سرکشی می کردید آیا این جماعه اند آنانکه

گویند بکار نیامد (دفع نکرد از شما) جمعیت شما و آنچه تکبر می کردید آیا این گروه آنانند

أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ ۚ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ

قسم میخوردید که هرگز خدا نرساند بایشان هیچ رحمت ف گفته شد ایشان را در آئید به بہشت هیچ ترس نیست

قسم میخوردید که هرگز نرساند بایشان خدا هیچ رحمت در آئید به بہشت هیچ ترس نیست

فتح الرحمن

ف یعنی آن کینه باکه در دل بہشتیان باشد و در کینه مثل آنچه میان عثمان و علی و طلحه و زبیر و عائشه رضی الله عنهم واقع شد والله اعلم ۱۲ ف یعنی میخواستند که بشبہات این راه را باطل سازند ۱۲ ف و آن سعی باطل است والله اعلم ۱۲ ف یعنی فقراے مسلمین که کافران از ایشان حساب نمی گرفتند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف این منادی فرشته خواهد بود از سوی پروردگار یعنی امروز جد و جهد شما ثمر آورد از کوشش خود به عنایت الہی بعوض جاودان میراث پدر خویش آدم را حاصل نمودید و در حدیث است که هیچ کس را عملش به بہشت داخل کرده نمی تواند مطلب این است که عمل سبب حقیقی دخول جنت نیست و فقط سبب ظاہریست سبب حقیقی خاص رحمت کامل الہیست چنانچه از الفاظ حدیث «الا ان یتغمدنی الله برحمته» این مطلب ظاہر شود مترجم رحمۃ الله علیه در اثنای صحبت می گفت سبب حقیقی دخول بہشت رحمت خداست و عمل مانند علامات آن چنانکه قوت ریل را براه می اندازد و بیرق ...

ف داست که ریل باشارت آن می ایستد و روان می شود ف معنی حجاب پرده است و این جا از پرده دیوار مرادی باشد چنانکه در سوره حدید تصریح شده «فضرب بینهم بسور له ...»

عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿۴۹﴾ وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ النَّارِ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ اَنْ

بر شما و نه شما اندوہگین شوید و ندا کنند اہل دوزخ اہل بہشت را کہ

بر شما و نه شما اندوہگین شوید و ندا کنند دوزخ اہل بہشت را کہ

اَفِيْضُوْا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ ؕ قَالُوْٓا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا

بریزید بر ما چیزے از آب یا از سائر آنچہ روزی دادہ است شما را خدا گویند ہر آئینہ خدا حرام ساختہ است

بریزید بر ما چیزے از آب یا از سائر آنچہ روزی دادہ است شما را خدا گویند بدرستیکہ خدا حرام کردہ است طعام و شراب بہشت

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿۵۰﴾ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَّلَعِبًا وَّغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ

بر کافران آنانکہ دین خود گرفتہ اند بازی و لہو را و فریب داد ایشان را زندگانی

بر کافران برانانکہ گرفتہ اند دین خود بازی و لہو را و فریب داد ایشان را زندگانی

الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ نَنْسٰهُمْ كَمَا نَسُوْا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا ۙ وَمَا كَانُوْا بِاٰيٰتِنَا

دنیا پس امروز فراموش کنیم ایشان را چنانکہ ایشان فراموش کردند ملاقات این روز خویش را و چنانکہ انکار می کردند

دنیا پس امروز فرو گذاریم ایشان را چنانچہ ایشان فرو گذاشتند دیدن این روز شان را و چنانکہ آیات ما را

يَجْحَدُوْنَ ﴿۵۱﴾ وَلَقَدْ جِئْنٰهُمْ بِكِتٰبٍ فَصَّلْنٰهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَّرَحْمَةً

بآیات ما ف۱ و ہر آئینہ آوردیم برائے ایشان کتابے کہ مفصل کردہ ایم آنرا بدانش برای رہنمائی و بخشش

انکار می کردند ع۵ و (ہر آئینہ) آوردیم بایشان کتابی کہ مفصل کردیم آنرا بدانش برای رہنمائی و رحمت

لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا تَاْوِيْلَهٗ ؕ يَوْمَ يَاْتِيْ تَاْوِيْلُهٗ

مومنان را انتظار نمی کنند کفار مگر مصداق این وعدہ را روزیکہ بیاید مصداق آن

برای مومنان ع۶ آیا منتظر اند کہ مضمون آن ظاہر شود روزیکہ ظاہر شود مضمون (مصداق) آن

يَقُوْلُ الَّذِيْنَ نَسُوْهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۚ فَهَلْ

گویند کسانیکہ فراموش کردہ بودند آنرا پیش از این ہر آئینہ آمدہ بودند پیغامبران پروردگار ما براستی پس آیا ہستند

(انتظار نمی برند کفار مگر مصداق این وعدہ را) خواہند گفت کسانی کہ فراموش کردہ بودند آنرا پیش از این ہر آئینہ آوردہ بودند پیغمبران پروردگار

لَّنَا مِنْ شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوْا لَنَآ اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ؕ قَدْ

برائے ما شفیعان تا شفاعت کنند برائے ما یا باز گردانیدہ شویم بسوے دنیا پس عمل کنیم غیر آنچہ می کردیم ف۵ ہر آئینہ

برائے ما شفاعت کنندگان تا شفاعت کنند برای ما یا باز گردانیدہ شویم پس عمل کنیم خلاف آنچہ می کردیم ہر آئینہ

خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۵۳﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ

زیان کردند در حق خویشتن و گم شد از ایشان آنچہ افترا مے کردند ہر آئینہ پروردگار شما آن خدا است

تباہ کردند نفس ہائے خود را و گم شد از ایشان آنچہ افترای کردند ہر آئینہ پروردگار شما الله است

الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى

کہ آفرید آسمانہا و زمین را در شش روز باز مستقر شد بر

کہ آفریدہ آسمانہا و زمین را در شش روز پس قرار گرفت و غلبہ (قصد کرد) بر

الْعَرْشِ ۫ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهٗ حَثِيْثًا ۙ وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُوْمَ

عرش می پوشاند شب را بروز ف۳ می طلبد شب روز را بشتاب ف۴ و آفرید آفتاب ماہ ستارگان را

عرش می پوشاند شب را می جوید شب روز را بشتاب و آفریدہ خورشید و ماہ و ستارگان را

مُسَخَّرٰتٍۭ بِاَمْرِهٖ ؕ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ؕ تَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۵۴﴾

رام شدہ بفرمان خدا آگاہ شو او راست آفریدن و فرمانروائی بغایت بزرگ است خدا پروردگار عالمہا

رام شدہ بحکم خود آگاہ شوید خاص کار اوست پیدا کردن و فرمودن حکم دارای برکت بزرگ خداست کہ پروردگار ہمہ جہانیان است

اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً ؕ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿۵۵﴾ وَلَا تُفْسِدُوْا

بپرستید پروردگار خود را زاری کنان و پوشیدہ از مردان ہر آئینہ او دوست ندارد از حد گذرندگان را و فساد مکنید

بخوانید پروردگار خود را بزاری و آہستہ آہستہ (پوشیدہ) ہر آئینہ او دوست ندارد از حد در گذرندگان را و فساد مکنید

فتح الرحمٰن

ف۱ و فراموش کردن خدا ترک ایشان است در دوزخ واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مسلمان شویم و بت را نہ پرستیم ۱۲ ف۳ یعنی گاہے اجزائے شب را بلباس نہار پوشانیدہ در حساب نہار می گردانند واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی از پے در آمدن شب بعد روز شبیہ آنست کہ گویا کسے کسے را دوان دستیابی طلبد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ دوزخیان حواس خویش را باختہ مضطربانہ پیش اہل جنت دست نیاز دراز می کنند و می گویند سوختیم اندکی آب بریزید یا از انعامی کہ خداوند بشما ارزانی داشتہ ما را مستفید گردانید جواب دادہ میشود کہ این اشیاء بر کافران حرام گردانیدہ شد این ہمان کافرانست کہ دین الٰہی را بازیچہ قرار دادہ و بر تنعم دنیا مغرور شدہ بودند چنانکہ آنہا در لذائذ دنیا ہیچ گاہ از آخرت اندیشہ نمیکردند ما نیز امروز اہمیتی بآنہا نمی دہیم و چنانکہ آنہا آیات ما را انکار می کردند ما نیز درخواست شان را اجابت نمی کنیم۔ ع۵ در حالیکہ کتابی مانند قرآن کہ در آن کلیہ ضروریات بہ تفصیل علمی موجود است و ہر چہ راہ آگاہی و صراحت تمام بیان

ع ۶ / ۱۳

می کند چنانچہ مومنان بخوبی از آن برخوردار می گردند تعجب است کہ این معاندان خود خواہ غوری بہ عاقبت خویش نکردند اکنون پشیمانی سود ندہد۔

فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ

در زمین بعد اصلاح آن ف۱ و به پرستید او را به ترس و امید هر آئینه بخشایش خدا

در زمین بعد اصلاح آن و بخوانید او را بترس و امید هر آئینه رحمت خدا

قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۵۶﴾ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ

نزدیک است از نیکوکاران و او ست آنکه می فرستد بادها - بامژده دهنده پیش از

نزدیک است به نیکوکاران و است آنکه می فرستد بادها را مژده دهنده پیش از آمدن

رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ

رحمت خود ف۲ تا وقتیکه بردارد ابر گران را روان کنیم آنرا بسوی شهرے مرده پس فرود آریم بواسطہ آن ابر

باران تا آنگاه که بردارد آن بادها ابر گرانرا برانیم آنرا بسوی شهر مرده پس فرو آریم بواسطہ آن

الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ

آب را پس بیرون آریم بآن آب از جنس هر میوه هم چنین بیرون آریم مردگان را ف۳ تا شما

آب را پس بیرون آریم به آن آب از جنس هر میوه هم چنین بیرون آریم مردگانرا تا شما

تَذَكَّرُونَ ﴿۵۷﴾ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَالَّذِي

پند پذیر شوید و شهر پاکیزه برمی آید بفرمان پروردگار او و زمین

غور کنید (پند پذیرید) و شهر پاکیزه برمی آید رستنی او بحکم پروردگارش زمینی که

خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿۵۸﴾

ناپاکیزه برنمی آید رستنی او مگر ناهموار بدیر رویده هم چنین گوناگون بیان می کنیم نشانهها را برای قومے که شکر گذاری می کنند

شوره بود بیرون نیاید گیاه او مگر ناقص هم چنان گوناگون بیان می کنیم نشانها را برای قومی که حق را می پذیرند (شکر می کنند)

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ

ف۴ هر آئینه فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود

بدرستیکه فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود

غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۵۹﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ

بجز وے هر آئینه من ترسم بر شما از عقوبت روز بزرگ ف۵ گفتند اشراف از قوم او

بجز وی هر آئینه من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند سرداران از قوم او

إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۶۰﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَ

هر آئینه ما می بینیم ترا در گمراهی ظاهر گفت اے قوم من نیست با من هیچ گمراهی و

هر آئینه ما می بینیم ترا در گمراهی ظاهر ع۱ گفت اے قوم من نیست مرا هیچ گمراهی و

لَٰكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۶۱﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنصَحُ

لیکن من پیغامبرم از جانب پروردگار عالمها میرسانم بشما پیغامهای پروردگار خود و نیک خواهی می کنم

لیکن من پیغمبرم از جانب پروردگار جهانیان می رسانم بشما پیغامهای پروردگار خود را و نصیحت می کنم

لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۶۲﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن

برای شما و می دانم از حکم خدا آنچه نمی دانید آیا تعجب کردید از آنکه آمد به شما پندے از جانب

برشما و می دانم از طرف خدا آنچه نمی دانید آیا تعجب کردید که آمد بشما پندی از جانب

رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۶۳﴾

پروردگار شما فرود آمده بر مردے از شما تا بیم کند شما را و تا پرهیزگاری کنید و تا مهربانی کرده شود بر شما

پروردگار شما بر زبان مردی از شما تا بترساند شما را و تا پرهیزگاری کنید و تا مهربانی شود بر شما

فَكَذَّبُوهُ فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ

پس دروغ داشتند آنرا پس نجات دادیم او را و کسانے را که باوے بودند در کشتی و غرق ساختیم کسانے را که

پس تکذیب کردند او را پس نجات دادیم او را و آنانرا که با وی بودند در کشتی و غرق ساختیم کسانی را که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بسبب بعثت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ۱۲ ف۲ یعنی پیش از باران ۱۲ ف۳ یعنی از قبور بیرون کردیم ۱۲ ف۴ مترجم گوید این مثل است برای تاثیر پند در قلب سلیم و عدم تاثیر آن در غیر سلیم واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ واقعہ آدم علیہ السلام در آغاز سورۃ گذارش یافت پس از وی نوح علیہ السلام پیغمبر اولو العزم و مشہور است کہ برای ہدایت ساکنان زمین در مقابل مشرکان مبعوث گردید اگرچہ بعثت انبیا باید باعتبار شریعت خاص آنہا بسوی قوم خودشان باشد باز ہم باعتبار آن اصول اساسی کہ در تعلیم تمام پیغمبران مشترک است میتوان گفت کہ تمام افراد بشر طرف خطاب ہر پیغمبر واقع میشوند چنانچہ در تعلیم توحید و در اقرار معاد ہمہ پیغمبران متفق اللسان اند پس تکذیب این اشیاء در حقیقت تکذیب تمام انبیاست بہرحال نوح علیہ السلام بہ توحید و غیرہ دعوت عمومی داد می گویند تا دہ قرن بعد از آدم تمام فرزندان او بہ طریق توحید استوار بودند بروفق بیان ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما

مبتدی شد آغاز شد کہ بعض صلحای موسوم بہ (ود۔ سواع۔ یغوث۔ یعوق۔ نسر) کہ در سورہ نوح مذکور است وفات یافتند مردم تصویر آنہا را نگاشتند تا احوال و عبادات شان

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۗ

دروغ داشته بودند آیات ما را هر آئینه ایشان بودند گروهی نابینا و فرستادیم بسوی قوم عاد برادر ایشان هود را

تکذیب می کردند آیات ما را هر آئینه ایشان بودند گروهی نابینا و فرستادیم بسوی قوم عاد برادر ایشان هود را

قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود غیر او آیا پرهیزگاری نمی کنید گفتند

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود غیر او آیا نمی ترسید گفتند

الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ

اشراف کفار از قوم او هر آئینه ما می بینیم ترا در بی خردی و هر آئینه ما می پنداریم ترا

سرداران کفار از قوم او هر آئینه ما می بینیم ترا در بی خردی و هر آئینه ما می پنداریم ترا

مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ

از دروغ گویان گفت ای قوم من نیست با من هیچ بی خردی و لیکن من پیغامبرم از

از دروغ گویان گفت ای قوم من نیست مرا هیچ بی خردی و لیکن من پیغامبرم

رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾

جانب پروردگار عالمها میرسانم بشما پیغام های پروردگار خود من برای شما نیک خواه با امانتم

جانب پروردگار عالمها می رسانم بشما پیغام های پروردگار خود را من برای شما نصیحت کننده ام با امانت

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ۚ وَ

آیا تعجب کردید از آنکه بشما پندی از جانب پروردگار شما فرود آورده بر مردی از شما تا بیم کند شما را و

آیا تعجب کردید که آمد بشما پندی از جانب پروردگار شما بر زبان مردی از جنس شما تا بترساند شما را و

اذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ

یاد کنید نعمت الهی آن وقت که گردانید شما را جانشین بعد از قوم نوح و افزود برای شما در خلقت

یاد کنید چون گردانید شما را جانشینان بعد از قوم نوح و افزود برای شما در خلقت

بَسْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ

قوت را پس یاد کنید نعمت های خدا را تا شما رستگار شوید گفتند آیا آمده پیش ما تا عبادت کنیم

کشادگی (قوت و طول) پس یاد کنید احسان های خدا را تا شما رستگار شوید گفتند آیا آمده پیش ما تا عبادت کنیم

اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ

خدا را تنها و بگذاریم آنچه می پرستیدند پدران ما پس بیار پیش ما آنچه وعید می کنی ما را اگر هستی

خدا را یگانه و بگذاریم آنچه می پرستیدند پدران ما پس بیار پیش ما آنچه وعیدی کنی ما را اگر هستی

مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ ۖ

از راست گویان گفت ثابت شد بر شما از جانب پروردگار شما عقوبت و خشم

از راست گویان گفت بدرستیکه ثابت شد بر شما از جانب پروردگار شما عقوبت و خشم

أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا

آیا مکابره می کنید با من در باب نامهای چند که شما مقرر کرده اید آنرا و پدران شما مقرر کرده اند فرو نیاورده است خدا بران

آیا مجادله می کنید با من در باب نام های چند که مقرر کرده اید آنرا شما و پدران شما فرو نیاورده است خدا بران

مِنْ سُلْطَانٍ ۚ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ

هیچ دلیل پس انتظار کنید هر آئینه من نیز همراه شما از منتظرانم پس نجات دادیم او را

هیچ دلیل پس انتظار کشید من نیز با شما از منتظرانم پس نجات دادیم او را

وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا

و کسانی را که با او بودند بمهربانی از جانب خویش و بریدیم بیخ آنانکه دروغ می داشتند

و کسانی را که با او بودند برحمت از جانب خویش و بریدیم بیخ آنانکه تکذیب می کردند

فتح الرحمن
ف یعنی بیار عقوبت را ۱۲
ف۲ یعنی بے اصل است ۱۲

ع ۸ / ۱۶ / ۱۵

تفسیر عثمانی

ف حق و باطل سود و زیان را تمیز نکردند کور شدند و به سرکشی تکذیب بغاوت یا فتنادی کردند از بت پرستی و دیگر اعمال زشت باز نیامدند پس ما هم معدودی از مسلمانان را که در کشتی با نوح (ع) سوار بودند نجات دادیم دیگر تمام مکذبان را در آب غرق نمودیم الکنون هر قدر انسان در جهان موجود است ذریه مردم اهل سفینه بلکه صرف ذریه حضرت نوح علیه السلام

ف۲ عاد از اولاد ارم است که نواسه نوح ع بود این قوم منسوب بهمان عادند که در احقاف یمن سکونت داشتند حضرت هود ع از این قوم است و بدین جهت با آنها اخوت قومی و هم وطنی دارد

ف۳ در این مردم بت پرستی به کثرت رائج شده بود برای رزق برای باران برای صحت برای هرگونه مطالب و حاجات ارباب انواع قرار داده بودند و به پرستش آن می پرداختند هود آنها را منع کرد و از کیفر آن گناه عظیم ترسانید

ف۴ هیچ سخن حق از بی دانشی نیست منصب رسالت از سوی خدا بمن تفویض شده و من حقوق آنرا ایفای کنم شما را ایند خیرخواهان حقیقی خود را که از پیش به امانت و دیانت شان اطمینان داشتید بے عقل می خوانید و بخود زیان می رسانید

بِاٰيٰتِنَا وَمَا كَانُوْا مُؤْمِنِيْنَ ⑧ وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ يٰقَوْمِ

آیات ما را ونه بودند از مومنان و فرستادیم بسوی قوم ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من

آیات ما را ونه بودند مومنان و فرستادیم بسوی قوم ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من

اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ ؕ

عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود غیر او هر آئینه آمد بشما دلیلے از جانب پروردگار شما

عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبود غیر او هر آئینه آمده است بشما دلیلے از جانب پروردگار شما

هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوْهَا تَاْكُلْ فِيْٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوْهَا

این ماده شتر یست پیدا کردهٔ خدا نشانه برائے شما پس بگذارید ش که چرد در زمین خدا و مرسانید او را

این ماده شتر خداست (آفریده) برای شما نشانه پس بگذارید ش که چرا کند در زمین خدا و مرسانید او را

بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ① وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْۢ

هیچ سختے که آنگاه بگیرد شما را عقوبت درد دهنده و یاد کنید نعمت الهی آن وقت که گردانید شما را جانشین

هیچ بدی پس آنگاه بگیرد شما را عذاب درد دهنده و یاد کنید آن وقت که گردانید شما را سردار (جانشین)

بَعْدِ عَادٍ وَّبَوَّاَكُمْ فِى الْاَرْضِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْ سُهُوْلِهَا قُصُوْرًا وَّ

بعد از قوم عاد و استقرار داد شما را در زمین می سازید از نرم آن کوشکها

بعد از عاد و جا داد شما را در زمین می سازید از نرم آن کوشکها و

تَنْحِتُوْنَ الْجِبَالَ بُيُوْتًا ۚ فَاذْكُرُوْٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ

تراشیده خانهای سازید کوه ها را پس یاد کنید نعمت هائے خدا را و تباهی مکنید در زمین

تراشید کوه ها را خانها پس یاد کنید احسانات خدا را و تباهی مکنید در زمین

مُفْسِدِيْنَ ② قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا

فساد انگیزان گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او آنان را که هر کیے ضعیف دانست ایشان را

فساد کنان گفتند آن اشراف که سرکشی کرده بودند از قوم او مر آنان را که ضعیف دانستند ایشان را

لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُوْنَ اَنَّ صٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ

مر کسانے را که ایمان آورده بودند از ایشان آیا می دانید که صالح فرستاده شده است از جانب پروردگار خود گفتند اہل ایمان هر آئینه ما بهر چیزے که وے

مر کسانے را که ایمان آورده بودند از ایشان آیا می دانید که صالح فرستاده شده است از جانب پروردگار خود گفتند اہل ایمان هر آئینه ما بهر چیزے که

اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ③ قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا بِالَّذِيْٓ اٰمَنْتُمْ بِهٖ

فرستاده شده است بآن شریعت معتقد ایم گفتند سرکشان هر آئینه ما بهر چه معتقد آن شدید

فرستاده شده بدان معتقدیم گفتند متکبران (هر آئینه) ما به آنچه ایمان آوردید به آن

كٰفِرُوْنَ ④ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوْا يٰصٰلِحُ ائْتِنَا

کافرانیم پس کشتند آن ماده شتر را و تجاوز کردند از فرمان پروردگار خویش و گفتند اے صالح بیار بما

کافرانیم پس پی کردند (کشتند) آن ماده شتر را و تجاوز کردند از فرمان پروردگار خویش و گفتند اے صالح بیار بما

بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ⑤ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا

آنچه وعید می کنی اگر هستی از پیغامبران پس در گرفت ایشان را زلزله پس گشتند

آنچه وعید می کنی ما را اگر هستی از پیغمبران پس گرفت ایشان را زلزله پس گردیدند وقت صبح

فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ⑥ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰقَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ

مرده بزانو افتاده در سرای خویش پس صالح اعراض کرد از ایشان و گفت اے قوم من رسانیدم بشما

در سرای خویش مرده بزانو افتاده پس رو بگردانید صالح از ایشان و گفت اے قوم من (به تحقیق) رسانیدم بشما

رِسَالَةَ رَبِّيْ وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَّا تُحِبُّوْنَ النّٰصِحِيْنَ ⑦ وَلُوْطًا

پیغام پروردگار خود را و نیک خواهی کردم برای شما و لیکن دوست نمی دارید نیک خواهان را و فرستادیم لوط را

پیغام پروردگار خود را و نصیحت کردم شما را و لیکن دوست نمی دارید نصیحت کنندگان را و فرستادیم لوط را

تفسیر عثمانی

۹ ع ۸ یعنی به فراموشی ... نسیان احسان و کفر و شرک

۱۶ در زمین خدا فساد نینگیزید ۲ سرداران متکبر و معاند به مسلمانان بی‌نوا و ضعیف به استهزا می گفتند چه ممکن است که مانند ما رجال بزرگ و دانشمند تا امروز ندانسته باشند مگر بشما معلوم شده که صالح فرستادهٔ خداست مسلمانان جواب دادند بلی ما آنرا از دل پذیرفته و بران ایمان آورده ایم و متکبرین ازین جواب حکیمانه خجل شدند و گفتند چیزی را که شما پذیرفته اید ما آنرا نمی پذیریم و اگر مانند شما چند نفر پریشان و درمانده ایمان آرند ازان چه کامیابی بزرگ حاصل میشود ۳ گویند آن ماده شتر چندان قوی هیکل و بزرگ بود که هنگام چریدن سایر چارپایان ازوی رم می کردند و اگر گفته در روز یکه نوبت آن می بود تمام آب چاه را می نوشید و آنرا اتفاق می کرد گویا چنانکه خلقت وی غیر معمولی بود لوازم و آثار حیات و احتیاجات او نیز بطور خارق العادة آفریده شده بود سر انجام مردم بخشم آمدند و بقتل آن اتفاق کردند و قدار شقی یا بیمای او را قطع کرد و پس ازان بقتل خود حضرت صالح علیه السلام

نیز آماده شدند و بدین طریق احکام خدا را که راجع به صالح و ناقه بود در قفا افگندند.

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ

آن وقت که گفت بقوم خود آیا می کنید آن بی حیائی که پیش از شما نکرده است آنرا هیچ کس از

آن وقت که گفت بقوم خود آیا می کنید عمل زشت (یعنی لواطت) که پیش از شما نکرده آنرا هیچ کس از

الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ

عالمها هر آئینه شما میروید بشهوت بسوی مردمان بجز زنان بلکه شما

عالمیان ع۵ هر آئینه می روید بسوی مردان بشهوت بجز زنان بلکه شما

قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا أَخْرِجُوهُم مِّن

گروه مسرفانید و نبود جواب قوم او الا آنکه گفتند بیرون کنید ایشان را از

گروه مسرفانید ع۶ و نه بود جواب قوم او مگر آنکه گفتند بیرون کنید ایشان را از

قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

دیه خود که هر آئینه ایشان مردم پاکیزگی طلب کننده اند پس نجات دادیم او را و اهل خانه او را مگر زنش را

ده خود که (هر آئینه) ایشان مردمی اند که پاکیزگی می طلبند پس نجات دادیم او را و کسان او را مگر زن او را

كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

که بود از باقی ماندگان در آنجا و بارانیدیم بر ایشان بارانی یعنی از سنگ پس بنگر چگونه بود آخر کار

که بود از باقی ماندگان در آنجا و بارانیدیم بر ایشان بارانی یعنی از سنگ پس بنگر چگونه بود آخر کار

الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا

گناهگاران و فرستادیم بسوی قوم مدین برادر ایشان شعیب را گفت ای قوم من بپرستید خدا را نیست

گنهگاران و فرستادیم بسوی قوم مدین برادر ایشان شعیب را گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست

لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَ

شما را هیچ معبود بجز او هر آئینه آمده است بشما دلیلی از پروردگار شما پس کنید پیمانه و

شما را هیچ معبود غیر او هر آئینه آمده است بشما دلیلی از طرف پروردگار شما پس تمام کنید پیمانه و

الْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ

ترازو را و ناقص مدهید بمردمان اشیای ایشان را و فساد مکنید در زمین بعد

وزن (ترازو) را و ناقص مدهید به مردمان اشیای ایشان را و فساد مکنید در زمین بعد

إِصْلَاحِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ

اصلاح آن این کار که گفتم بهتر است شما را اگر باور دارندگانید و منشینید بهر

اصلاح آن این کار بهتر است شما را اگر هستید گرویدگان و منشینید بهر

صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا

راه که بترسانید و باز دارید از راه خدا کسی را که ایمان آورده است باو و میجوئید برای آن را

راه که بترسانید و باز دارید از راه خدا کسی را که ایمان آورده باو و می جوئید برای آن

عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوا إِذْ كُنتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

کجی و یاد کنید آن وقت که شما اندک بودید پس بسیار گردانید شما را و بنگرید چگونه شد آخر کار

عیب (کجی) و یاد کنید آن وقت که شما اندک بودید پس بسیار گردانید شما را و بنگرید چگونه شد آخر کار

الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَإِن كَانَ طَائِفَةٌ مِّنكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ

مفسدان و اگر هست گروهی از شما مومن بانچه فرستاده شدم همراه او و گروهی

مفسدان و اگر هست گروهی از شما که ایمان آورده اند بانچه فرستاده شدم بهمراه او و گروهی

لَّمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

نامومن پس صبر کنید تا آنکه فیصل کند خدا در میان ما و او بهترین حکم کنندگان است

که ایمان نیاورده اند پس صبر کنید تا وقتیکه حکم کند خدا در میان ما و او بهترین حکم کنندگان است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے واجب آن بود که همه متفق میشدند بر ایمان و چون متفق نه شدند منتظر فیصل کرده باشند والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ لوط علیه السلام برادر زاده ابراهیم علیه السلام بود با عم خود از عراق هجرت کرده به شام آمد خداوند آنها را جانب «سدوم» و قرای اطراف آن مبعوث کرد تا مردم آنجا را اصلاح کند و از امور ناپاک و ننگین مخالف فطرت و بی حیائی که مبتلا بلکه موجد آن بودند باز دارند پیش از این ها در جهان کسی این مرض مهلک را نمی شناخت می گویند نخست این فعل ملعون را شیطان به اهالی سدوم آموخت و از آنجا به مقامات دیگر سرایت کرد حضرت لوط علیه السلام مردم را به عواقب این فعل شنیع ناپاک متنبه نمود و خواست این جماعت را از صفحهٔ گیتی نابود نماید بر جسارت ننگین حامیین انجیل موجوده باید گریست که نسبت به چنین پیغمبر معصوم که برای تطهیر دنیا از این عمل نجس و ننگین مبعوث شده بود این اعمال ناپاک را منسوب گردانند باز شنیدن آن کسی که حیا دارد موبر تنش راست می شود «کبرت کلمة تخرج من افواههم ان یقولون الا کذبا»

ع۶ شما تنها گرفتار یک گناه نمی باشید بلکه ارتکاب این فعل مخالف فطرت دلیل است بر اینکه شما از حدود انسانیت تجاوز کرده اید.

ع ۱۲ / ۱۰ / ۱۷

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ

گفتند آن اشراف کہ سرکشی کردہ بودند از قوم او

گفتند اشراف کہ سرکشی کردہ بودند از قوم او

لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي

بیرون کنیم ترا اے شعیب و کسانے را کہ ہمراہ تو ایمان آوردند از دیہ خود یا اینست کہ باز گردید در

بیرون کنیم ترا اے شعیب و کسانے را کہ ایمان آوردند با تو از دہ خود یا این کہ باز گردید ع۵ در

مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ ۴ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا

گفت آیا عود کنیم اگرچہ ما ناخواہم باشیم ہر آئینہ بربستہ باشیم بر خدا دروغ اگر باز گردیم

گفت آیا عود کنیم اگرچہ ما ناخواہان باشیم ع۶ ہر آئینہ بستہ باشیم بر خدا دروغ اگر باز گردیم

فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ

دین شما بعد از آنکہ برہانید خدا ما را از دے و ہرگز لائق نیست ما را کہ عود کنیم دران مگر آنکہ

دین شما بعد از آنکہ برہانید ما را خدا از دے و ہرگز لائق نیست ما را کہ عود کنیم درآن مگر آنکہ

يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا

خواہد خدا پروردگار ما احاطہ کردہ است پروردگار ما ہمہ چیز از روی دانش بر خدا توکل کردیم اے پروردگار ما

خواہد خدا پروردگار ما احاطہ کردہ است پروردگار ما بہ ہمہ چیز از روی علم بر خدا توکل کردیم اے پروردگار ما

افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ۵ وَقَالَ الْمَلَأُ

فیصلہ کن درمیان ما و درمیان قوم ما براستی و تو بہترین فیصل کنندگانی و گفتند آن اشراف

(حکم) کن درمیان ما و درمیان قوم ما براستی و تو بہترین حکم کنندگانی و گفت آن اشراف

الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ۶

کہ کافر بودند از قوم او بیاران را خود اگر متابعت کنید شعیب را ہر آئینہ شما آنہنگام زیان کار باشید

کہ کافر بودند از قوم او (بیاران خود) اگر متابعت کنید شعیب را ہر آئینہ شما آن وقت زیان کار باشید

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ۷ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا

پس درگرفت ایشان را زلزلہ پس صبح کردند در سرای خویش مردہ بر زانو افتادہ آنانکہ دروغ داشتند شعیب را

پس گرفت ایشان را زلزلہ پس گردیدند بوقت صبح در سرای خویش مردہ بر رو افتادہ آنانکہ تکذیب کردند شعیب را

كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۛ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ۸ فَتَوَلَّىٰ

گویا نبودند آنجا آنانکہ دروغ داشتند شعیب را ایشان بودند زیان کار پس باز گشت

گویا نبودند در آنجا آنانکہ تکذیب کردند شعیب را شدند ایشان زیان کار پس باز گشت

عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ

از ایشان و گفت اے قوم من رسانیدم بہ شما پیغامہائے پروردگار خود نیک خواہی کردم برائے شما پس چگونہ

از ایشان و گفت ای قوم من بدرستیکہ رسانیدم بشما پیغام ہای پروردگار خود را و نصیحت کردم بشما پس چگونہ

آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ۹ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا

اندوہ خورم برقوم کافران و نہ فرستادیم در ہیچ دیہہ پیغامبرے را مگر گرفتار کردیم

اندوہ خورم برقوم کافران و نہ فرستادیم در دیہی ہیچ پیغامبری را مگر گرفتیم

أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ۱۰ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ

اہل آنرا بسختی و رنج تا بود کہ ایشان زاری کنند باز دادیم بایشان بجائے

اہل آن دہ را بسختی و رنج تا بود کہ ایشان زاری کنند باز دادیم بہ ایشان بجای

السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ

عقوبت راحت را تا آنکہ بسیار شدند و گفتند ہر آئینہ رسیدہ بود پدران ما سختی و راحت ف۱

عذاب شوئی (نیکی) تا آنکہ از حد بگذرند (بسیار شدند) و گفتند ہر آئینہ رسیدہ بود پدران ما را سختی و راحت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے عادت زمانہ است کہ گاہے سختی و گاہے راحت می باشد از باب مواخذہ بر اعمال نبود واللہ اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ معنی "عود" از چیزے برآمدن و دوبارہ بازگشتن است اطلاق آن حقیقۃً بر اصحاب حضرت شعیب علیہ السلام صادق شدہ می تواند زیرا از کفر باز گشتہ داخل اسلام شدہ بودند در باب خود حضرت شعیب علیہ السلام قطعاً اتصور نمی توان کرد کہ او شان دراول (معاذ اللہ) در دین کفار داخل بودند بعداً مسلمان شدند ناچار یا بہ اعتبار آن یا این خطاب تغلیباً خواہد بود یعنے کلمۂ عود در حق مؤمنین بمعنی استعمال شدہ

ع۶ اکثریت غالبہ را مرجح فہمیدہ برای حضرت شعیب کلمۂ جداگانہ خصوصی آوردہ نشد و یا این کلمہ در حق وی مطابق زعم کفار

۱۱ گفتہ شد زیرا پیش از بعثت تازہ ہیکہ حضرت شعیب علیہ السلام دعوت و تبلیغ را شروع نکردہ بود اہل مدین خاموشی شعیب علیہ السلام را در باب کفریات خود حس کردہ شاید گمان کردہ باشند کہ شعیب علیہ السلام نیز ہمنوای ایشان بود

راضی است دیہ عود مجاز بمعنی مطلق "صیرورت" گرفتہ شود (چنانکہ بعض مفسرین گفتہ اند) ع۵ اگر بہ مادر تسب روشنی دلائل در ... کفریات ...

فَاَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوْا

پس گرفتیم ایشان را ناگهان وایشان خبر نداشتند واگر اہل دیہ ہا ایمان آوردندے

پس گرفتیم ایشانرا ناگہان وایشان خبر نداشتند ع واگر اہل دیہ ہا ایمان آوردندے

وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكٰتٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوْا

و پرہیزگاری کردندے می کشادیم برایشان برکتہا از جانب آسمان و زمین و لیکن بدروغ نسبت کردند

و پرہیزگاری کردندی ہرآئینہ می کشادیم برایشان برکت ہا از جانب آسمان و زمین و لیکن تکذیب کردند

فَاَخَذْنٰهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ

پس گرفتیم ایشانرا بوبال آنچہ می کردند آیا ایمن شدند اہل دیہہ ہا ازانکہ بیاید

پس گرفتیم ایشانرا بوبال آنچہ می کردند آیا ایمن شدند اہل دیہ ہا ازانکہ بیاید بایشان

بَاْسُنَا بَيَاتًا وَّهُمْ نَآئِمُوْنَ ۝ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا

عذاب ما بایشان شبانگاہ وایشان خفتہ باشند آیا ایمن شدند اہل دیہہ ہا ازانکہ بیاید بایشان عذاب

عذاب ما شبانگاہ وایشان خفتہ باشند آیا ایمن شدند اہل دیہ ہا ازانکہ بیاید بایشان عذاب

ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُوْنَ ۝ اَفَاَمِنُوْا مَكْرَ اللّٰهِ ۚ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ

وقت چاشت وایشان بازی می کنند آیا ایمن شدند از مکر خدا پس ایمن نمی شوند از مکر خدا مگر گروہ

چاشتگاہ وایشان بازی می کنند آیا ایمن شدند از ناگہان گرفتن خدا پس ایمن نمی شود از مکر خدا مگر گروہ

الْخٰسِرُوْنَ ۝ اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْاَرْضَ مِنْۢ بَعْدِ اَهْلِهَآ اَنْ

زیان کاران آیا واضح نشد برآنانکہ وارث زمین می شوند بعد از ہلاک ساکنان آن زمین کہ

زیان کاران آیا راہ ننمود خدا برای آن کسانی کہ میراث گرفتہ اند زمین را پس از ہلاک ساکنان آن اینکہ

لَّوْ نَشَآءُ اَصَبْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ۝ تِلْكَ

اگر خواستیمے عقوبت رسانیدیمے ایشانرا بعوض گناہان ایشان و مہر می نہیم بر دلہائے ایشان پس ایشان نمی شنوند

کہ اگر خواہیم بگیریم ایشانرا بجزای گناہان ایشان و مہر نہیم بر دل ہای ایشان پس ایشان نمی شنوند این

الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ

دیہہا را ذکر می کنیم پیش تو بعض اخبار آن و ہرآئینہ آمدہ بودند باہل آنہا پیغمبران ایشان با معجزہ

دیہہا خواندیم برتو بعضی از خبر ہای آنرا وبدرستیکہ آمدند باہالی آن پیغامبران ایشان با معجزات

فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ

پس ہرگز ایمان نیاوردند بآنچہ تکذیب کردہ بودند پیش ازان ہمچنین مہر می نہد خدا بر دل

پس ہرگز نبودند کہ ایمان بیارند بآنچہ تکذیب می کردند پیش ازان ہم چنین مہر نہد خدا بر دل ہای

الْكٰفِرِيْنَ ۝ وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِّنْ عَهْدٍ ۚ وَاِنْ وَّجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ

کافران ونیافتیم در اکثر ایشان وفا بعہد وہرآئینہ یافتیم اکثر ایشانرا

کافران و نیافتیم در اکثر ایشان وفا بعہد و (ہرآئینہ) یافتیم اکثر ایشانرا

لَفٰسِقِيْنَ ۝ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ

بدکار باز فرستادیم بعد ایشان موسی را بہ نشانہائے خویش بسوی فرعون و قوم او

بدکار باز فرستادیم بعد از ایشان موسی را بنشانہائے خویش بسوی فرعون و قوم او

فَظَلَمُوْا بِهَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ۝ وَقَالَ مُوْسٰى

پس کافر شدند بآن نشانہا پس بنگر چگونہ بود آخر کار مفسدان وگفت موسے

پس کافر شدند بآن نشانہا پس بنگر چگونہ بود آخر کار مفسدان وگفت موسے

يٰفِرْعَوْنُ اِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ حَقِيْقٌ عَلٰٓى اَنْ لَّآ اَقُوْلَ

ای فرعون ہرآئینہ من پیغام برم از جانب پروردگار عالمہا سزاوارم بآنکہ نگویم

ای فرعون بدرستیکہ من پیغمبرم از جانب پروردگار عالمیان استوارم (سزاوارم) بر آنکہ نگویم

فتح الرحمن

ف یعنے اندیشہ ہلاک واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ ورزمان بعثت پیغمبران چون مردم عموما بتکذیب مقابلہ پیش می آیند ابتداءً از طرف خدای تعالے بطور تنبیہ امراض و قحط و تکالیف و مصائب گوناگون مسلط میگردد تا ایشان تازیانہ سختی خوردہ از شرارت دست کشند و بطرف بارگاہ الہی مائل شوند و فیکہ ازینہا تنبیہ متاثر نمی شوند حضرت الہی شدائد و مصائب را دور کردہ برآنہا فراخی و عیش و خوشوقتی و فراوانی نازل می فرماید کہ از احسان متاثر شدہ بشرمندہ بحضرت ربوبیت متوجہ شوند یا در نشہ عیش و ثروت غرق شدہ بکلی غافل و بدمست شوند گویا بزعم ایشان کہ صحت و اولاد و دولت و حکمرانی شان پیشرفت کند چنانکہ در مرحلہ غرور و غفلت آنہا می افزاید حتی مصائب گذشتہ را فراموش نمودہ می گویند سلسلہ رنج و راحت از قدیم ایام باہمین منوال جریان داشتہ کفر و تکذیب ما را دخلی ندارد و درینچگونہ اوقات ... نصیب ما ... زمانہ است کہ اسلاف ما ہم دچار آنہا می شدہ اند ... سرکشی و غفلت آنہا باین حد می رسد ناگہان عذاب خدا آنہا را فرا می گیرد ... چنانکہ در

۱۲ ع ۲

عیش و ... بہم منتبہ می شوند حضرت شاہ (رح) خوب نگاشتہ اند کہ اگر بندہ را در دنیا سزای گناہ برسد امید است کہ توبہ کند و تقیکہ از گناہ ضروری بہ وی نرسد یعنی در نتیجہ آن بلا ...

رَبِّ مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۲۲﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ

خدائے موسٰی و ہارون گفت فرعون آیا ایمان آوردید بموسٰی پیش ازانکہ دستوری دہم شمارا

پروردگار موسٰی و ہارون گفت فرعون ایمان آوردید بموسٰی پیش ازانکہ دستوری دہم شمارا

اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوْهُ فِى الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَآ اَهْلَهَا ۚ فَسَوْفَ

ہر آئینہ این تدبیریست کہ اندیشیدہ اید آنرا درین شہر تا بیرون کنید ازین شہر ساکنان آنرا پس

ہر آئینہ این تدبیریست کہ اندیشیدہ اید آنرا در این شہر تا بیرون کنید ازان ساکنان آنرا پس زود

تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۲۳﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ

خواہید دانست البتہ ببرم دست ہائے شمارا و پایہائے شمارا بخلاف یکدیگر باز بردار کنم شمارا

می دانید البتہ ببرم دست ہائے شمارا و پایہائے شمارا بخلاف یکدیگر باز بردار کنم شمارا

اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۲۴﴾ قَالُوْٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿۱۲۵﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ

ہمہ یکجا گفتند ہر آئینہ ما بسوی پروردگار خود رجوع کنندگانیم و انکار نمی کنی بر ما آنکہ

ہمہ یکجا گفتند ہر آئینہ ما بسوی پروردگار خود رجوع کنندگانیم و دشمنی (انکار) نمی کنی با ما مگر آنکہ

اٰمَنَّا بِاٰيٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ؕ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ

ایمان آوردیم بنشانہائے پروردگار خویش چون بیاید بما اے پروردگار ما بریز بر ما شکیبائی و قبض ارواح ما کن در حالیکہ مسلمان باشیم

ایمان آوردیم بنشانہائے پروردگار خود چون بیامد بما ای پروردگار ما بریز بر ما صبر و بمیران ما را در حالیکہ مسلمان باشیم

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوْسٰى وَقَوْمَهٗ لِيُفْسِدُوْا فِى

و گفتند اشراف از قوم فرعون آیا می گذاری موسٰی و قوم او را تا فساد کنند در

و گفتند اشراف از قوم فرعون آیا می گذاری موسٰی و قوم او را تا فساد کنند در

الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ ؕ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ

زمین و تا بگذارد عبادت ترا و معبودان ترا گفت خواہیم کشت پسران بنی اسرائیل را و زندہ خواہیم گذاشت

زمین و تا بگذارد عبادت ترا و بتان ترا گفت زود بکشیم پسران بنی اسرائیل را و زندہ بگذاریم

نِسَآءَهُمْ ۚ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قٰهِرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِيْنُوْا

دختران ایشانرا و ما بر ایشان غالبایم گفت موسٰی بقوم خود مدد طلبید

دختران ایشانرا و ہر آئینہ ما بر ایشان غالبایم گفت موسٰی بقوم خود مدد طلبید

بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوْا ۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ ۙ يُوْرِثُهَا مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ؕ

از خدا و صبر کنید ہر آئینہ زمین خدا راست وارث ادمی کند ہر کرا خواہد از بندگان خویش و

از خدا و صبر کنید ہر آئینہ زمین خدا راست (می دہد) وارث آن می کند ہر کرا خواہد از بندگان خویش و

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۲۸﴾ قَالُوْٓا اُوْذِيْنَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ

آخر کار برای پرہیزگاران است گفتند ایذا دادہ شدیم پیش ازانکہ بیائی نزدیک ما و بعد ازانکہ

آخر کار برای پرہیزگاران است گفتند ایذا دادہ شدیم پیش ازآنکہ بیامدی نزدیک ما و بعد ازانکہ

مَا جِئْتَنَا ؕ قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُّهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى الْاَرْضِ

آمدی نزدیک ما گفت امید است کہ پروردگار شما ہلاک کند دشمن شمارا و خلیفہ گرداند شمارا در زمین

آمدی نزدیک ما گفت نزدیک است پروردگار شما کہ ہلاک کند دشمن شمارا و خلیفہ گرداند شمارا در زمین

فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۲۹﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِيْنَ وَنَقْصٍ

پس بنگرد چگونہ عمل می کنید و ہر آئینہ گرفتار کردیم کسان فرعون را بقحطہا و بنقصان

پس بنگرد چگونہ عمل می کنید و ہر آئینہ گرفتار کردیم کسان فرعون را بقحط ہا و بہ نقصان

مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿۱۳۰﴾ فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوْا لَنَا

میوہ ہا تا شود کہ ایشان پند پذیرند پس چون آمدے بایشان فراخی گفتندے این

از میوہا شاید ایشان پند گیرند پس چون آمدی بایشان (فراخی) نکوئی گفتندی این

فتح الرحمن

ف یعنی دست راست و پایے چپ واللہ اعلم

تفسیر عثمانی

ع۵ از درگاہ پروردگار ما از پذیرفتن آیاتش در نظر تو مجرم قرار یافتہ ایم در خواست می کنیم کہ ما را بر تجاوزات و سختی ہائے تو صبر جمیل عطا کند و تا دم مرگ بر اسلام مستقیم دارد تا مبادا مضطرب و متزلزل شدہ کاری کنیم کہ خلاف تسلیم و رضای او باشد

ع ۱۴/۱۸

ع۶ چون از مشاہدہ شان حق ساحرین بسجدہ افتادند و بنی اسرائیل بہمراہی موسٰی علیہ السلام پافشاری کردند بلکہ بعض قبطیان ہم بطرف او میلان نمودند سرداران فرعون مشوش و مضطرب شدند و فرعون را بذریعہ این کلمات بہ تشدد آمادہ کردند کہ موسٰی و قوم او بنی اسرائیل را موقع ندہد کہ آزادانہ در ملک فتنہ و فساد برپا کنند و عموم مردم را بخود مائل گردانیدہ بر علیہ حکومت علم بغاوت برافرازند و در آیندہ پرستش تو و معبودانیرا کہ تو تجویز کردہ منسوخ قرار دہند

ع ۱۵/۳/۵

ع۷ فرعون خود را "رب اعلی" یعنی پروردگار اعلی میخواند از کلمہ "اعلی" ظاہر است کہ برای ثبوت علویت خود بعض پروردگاران ادنی ہم تجویز کردہ بود چنانکہ کلمہ "الہتک" مؤید آنست بعضی گفتہ اند این معبودان ادنا مجسمہ ہای گاو وغیرہ بود و بعضی مراد ازان آفتاب و ستارگان ای دل

هٰذِهٖ ج وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَّطَّيَّرُوْا بِمُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗ ط اَلَآ اِنَّمَا

این ماست و اگر برسیدے بایشان سختی شگون بد گرفتندے بموسیٰ و کسانیکه باوے بودند آگاه باش جز این نیست

این ماست و اگر رسیدی بایشان (سختی) بدی شگون بد گرفتندی بموسی و کسانیکه باوی بودند آگاه باش جز این نیست

طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲﴾ وَقَالُوْا مَهْمَا تَاْتِنَا

شگون بد ایشان نزدیک خداست و لیکن بیشتر از ایشان نمی دانند ل و گفتند کسان فرعون ای موسیٰ هر چه بیاری

(سبب) شگون بد ایشان نزدیک خداست و لیکن اکثر ایشان نمی دانند و گفتند کسان فرعون موسی را هر گاه بیاری

بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا ۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿۳﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ

آن را از نشانها تا سحر کنی ما را بدان پس ما نیستیم ترا باور دارنده پس فرستادیم بر ایشان

آن را از نشانه تا سحر کنی ما را بآن پس نیستیم ترا باور دارندگان ع۱ پس فرستادیم بر ایشان

الطُّوْفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ قف

طوفان و ملخ و کنه و غوکها و خون نشانهای واضح کرده شده

طوفان ع۲ و ملخ و سبوسه ع۳ و غوکها و خون نشانهای واضح

فَاسْتَكْبَرُوْا وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿۴﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوْا

پس سرکشی کردند و بودند قوم گنهگاران و وقتیکه فرود آمد بر ایشان عقوبت گفتندے

پس سرکشی کردند و بودند قوم گناه کاران و آنگاه که فرود آمد بر ایشان عذابی گفتند

يٰمُوْسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ج لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ

اے موسیٰ دعا کن بجناب پروردگار خود بآن اسماء و ادعیه که وحی کرده است نزدیک تو اگر زائل کنی از ما عقوبت را

اے موسیٰ دعا کن برای ما بپروردگار خود را بآنچه نشان داده است بتو و عهد کرده است نزد تو ع۴ اگر زائل کنی از ما عقوبت را

لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿۵﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ

البته معتقد شویم ترا و بفرستیم باتو بنی اسرائیل را پس چون زائل کردیم از ایشان

البته ایمان می آریم بتو و بفرستیم باتو بنی اسرائیل را پس چون زائل کردیم از ایشان

الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بٰلِغُوْهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُوْنَ ﴿۶﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ

عقوبت را تا مدتے که ایشان رسندگانند بآن ناگهان عهد مے شکستند پس انتقام کشیدیم از ایشان

عقوبت را تا مدتے که ایشان رسندگانند به آن همان وقت (ناگهان ایشان) عهد می شکستند پس انتقام کشیدیم از ایشان

فَاَغْرَقْنٰهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا عَنْهَا غٰفِلِيْنَ ﴿۷﴾ وَ

پس غرق کردیم ایشان را در دریا بسبب آنکه ایشان دروغ می داشتند آیات ما را و بودند از آن بے خبر و

پس غرق کردیم ایشان را در دریا بسبب آنکه ایشان دروغ می داشتند آیات ما را و از آن تغافل می کردند (و بودند از آن بیخبر) و

اَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِيْنَ كَانُوْا يُسْتَضْعَفُوْنَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَ

میراث دادیم گروہے را که ضعیف شمرده میشدند مشارق و

میراث دادیم گروهی را که ضعیف شمرده می شدند (یعنی بنی اسرائیل را) مشارق زمین و

مَغَارِبَهَا الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا ط وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِيْٓ

مغارب زمینے که برکت نهادیم دران ع۲ و راست شد وعدهٔ نیک پروردگار تو بر بنی

مغارب آن را که برکت نهادیم دران و تمام شد وعده نیک پروردگار تو بر بنی

اِسْرَآءِيْلَ ۙ بِمَا صَبَرُوْا ط وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهٗ وَمَا

اسرائیل بسبب آنکه صبر کردند و خراب کردیم آنچه ساخته بود فرعون و کسان او و آنچه

اسرائیل بسبب آنکه صبر کردند و خراب کردیم آنچه ساخته بود فرعون و قومش و آنچه

كَانُوْا يَعْرِشُوْنَ ﴿۸﴾ وَجٰوَزْنَا بِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ

بر می افراشتند و گذرانیدیم بنی اسرائیل را از دریا پس آمدند بر گروہے که

بر می افراشتند و گذرانیدیم بنی اسرائیل را از دریا پس آمدند بر گروهی که

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سبب تواخذه اعمال بر ایشان آمد والله اعلم ع۲ یعنی زمین شام بایشان داده ایم ع۳ یعنی قصه های غریبه والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ این ها معجزات و نشانها موسی علیه السلام را دیده میگفتند هر قدر که را جاری کنی بخیال خود معجزه نشان دهی هرگز سخن ترا نمی پذیریم چون فیصله آخرین خود را اعلان کردند و همه ابواب قبول حق را بر روی خود مسدود نمودند خدای تعالی چندین بلای عظیم یکے بعد دیگرے بر آنها مسلط فرمود که تفصیل آنها در آیت آینده می آید ع۲ طوفان باران و سیلاب و یا طوفان مرگ از طاعون علی اختلاف الاقوال ع۳ مراد از "قمل" سبوسه است چنانچه مترجم رحمة الله علیه اختیار کرده یا شپش و یا حشراتی که غله را فاسد می کنند یعنی در بدن و یا لباس ایشان سبوسه و شپش و یا در غله حشرات موذیه پیدا شد ع۴ به همان طریق موثر که خدا بتو تلقین داده است دعا کن و یا مطلب "بما عهد عندک" اینست که چنان دعا کن که لایق شان یک پیغمبر است ـ گویا بذین طریق الفاظ "عهد" بر نبوت شد زیرا بین خدا و پیغمبر یکنوع معاهده می باشد که خدا پیغمبر را بر خلعت اکرام و

شرافت سرفرازی فرماید و پیغمبر هم در رسانیدن پیغام هیچ کوتاهی نمی کند و ممکن است از "بما عهد عندک" آن عهد خداوندی مراد باشد که بتوسط انبیاء علیهم السلام اقوام ...

يَعْكُفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ ۚ

مجاورت می کردند بر بتان خویش گفتند بنی اسرائیل ای موسیٰ بساز برای ما معبودے چنانکه ایشان را هستند معبودان

عبادت (اقامت) می کردند بر بتان خویش گفتند بنی اسرائیل ای موسی بساز برای ما بتی (معبودی) چنانکه ایشان را هست بتها (معبو...

قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٩﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا

گفت هر آئینه شما گروهے هستید که نادانی می کنید هر آئینه این جماعه باطل کرده شده است مذهبے که ایشان در انند و باطل است آنچه

گفت هر آئینه شما گروهے هستید که نادانی می کنید هر آئینه این جماعه هلاک کرده شده است آنچه (مذهبی) که ایشان در انند و باطل است آنچه

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠﴾ قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى

مے کردند گفت موسیٰ آیا بغیر خدا طلب کنم برائے شما معبودے و او فضل داده است شمارا بر

می کردند گفت موسیٰ آیا غیر خدا طلب کنم برای شما معبودی و او برتری داده شمارا بر

الْعَالَمِينَ ﴿١١﴾ وَإِذْ أَنجَيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ۚ

عالمها و یاد کنید نعمت ما چون نجات دادیم شمارا از کسان فرعون میرسانیدند به شما عقوبت سخت

جهان (عالمهای زمان تان) و یاد کنید چون نجات دادیم شمارا از کسان فرعون میرسانیدند بشما عقوبت بد

يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ

می کشتند پسران شمارا و زنده می گذاشتند دختران شمارا و درین مقدمه آزمایش بزرگ بود از جانب

می کشتند پسران شمارا و زنده می گذاشتند زنان (دختران) شمارا و در این احسان (آزمایش) بزرگ بود از جانب

عَظِيمٌ ﴿١٢﴾ وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ

پروردگار شما و وعده کردیم با موسیٰ سی شب و تمام کردیم آن میعاد را بده شب پس کامل شد میعاد

پروردگار شما و وعده کردیم با موسیٰ سی شب و تمام کردیم آن (وعده) را بده (شب) پس کامل شد میعاد

رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۚ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي

پروردگار او چهل شب و گفت موسیٰ برادر خود هارون را جانشین من باش در قوم من

پروردگار او چهل شب و گفت موسیٰ برادر خود هارون را جانشین من باش در قوم من

وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١﴾ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا

و صلاح کاری کن و پیروی منما راه تباه کاران و چون آمد موسیٰ بوعده گاه ما

و اصلاح کن کار آنها را و پیروی منما راه تباه کاران و چون آمد موسیٰ بوعده گاه ما

وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَن تَرَانِي وَلَٰكِنِ

و سخن گفت با او پروردگار او گفت اے پروردگار من بنما کن مرا تجلی خویش تا نظر کنم بسوی تو گفت خدا نخواہی دید مرا و لیکن

و سخن گفت با وی پروردگارش گفت اے پروردگار من بنمای بمن خود را تا نظر کنم بسوی تو گفت (خدا) هرگز نخواهی دید مرا و لیکن

انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ

نظر کن بسوے کوه پس اگر قرار گیرد بجای خود خواهی دید مرا پس وقتیکه ظهور کرد پروردگار او

نظر کن بسوی کوه پس اگر قرار گیرد بجای خود خواهی دید مرا پس وقتیکه تجلی کرد پروردگار او

لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ

بر ان کوه گردانید آن کوه را زمین هموار ساخته و افتاد موسیٰ بے هوش شده پس چون بهوش آمد گفت بپاکی یاد می کنم ترا

بسوی کوه گردانید او را ریزه ریزه (بزمین هموار) و افتاد موسیٰ بے هوش پس چون بهوش آمد گفت بپاکی یاد می کنم ترا

تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ

باز گشتم بسوی تو و من اول مسلمانانم گفت اے موسیٰ هر آئینه من برگزیدم ترا

باز گشتم بسوی تو و من اول ایمان آورندگانم گفت اے موسیٰ (هر آئینه) من برگزیدم ترا

عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٣﴾

بر مردمان به پیغامهائے خود و بشنوانیدن سخن خود پس بگیر آنچه عطا کردم ترا و باش از شکر کنندگان

بر مردمان به رسانیدن پیغامهائے خود (بشنوانیدن) سخن خود پس بگیر آنچه عطا کردیم ترا و باش از شکر کنندگان

تفسیر عثمانی

چون بنی اسرائیل از هر نوع پریشانی مطمئن شدند از موسیٰ درخواست نمودند که اکنون برای ما شریعة آسمانی بیار تا با طمینان خاطر به آن عمل کنیم موسیٰ عرض شان را به بارگاه الٰهی تقدیم کرد خدای تعالےٰ با وی وعده فرمود که اقلاً سی روز و اکثراً چهل روز مسلسل بروزه بگذراند و در کوه طور معتکف شود تورات بتو عطا می شود از مقرر کردن دو مدت (کم و بیش) شاید این مطلب بود که اگر در انتهای ریاضت به اعتبار انجام دادن وظائف عبودیت و آداب تقرب هیچ نوع تقصیر از وی سر نزند مدت اقل یعنی سی روز کفایت می کند ورنه باید اکثر الاجلین یعنی چهل روز را تکمیل کند یا شروع این سی روز بطور میعاد ضروری خواهد بود و اکمال آن چهل روز از حیث اختیاری و استحبابی بطور تکمیل و تتمیم اصل میعاد مقرر شده باشد چنانکه شعیب هنگامیکه دختر خود را به موسیٰ داد گفت "علیٰ ان تاجرنی ثمانی حجج فان اتممت عشرا فمن عندک" (القصص کوع ۳) و بعضی مفسرین عمرها گفته اند چنانکه در سورهٔ بقره مذکور است اصل میعاد چهل روز بود و در اینجا هم در فتم میقات ربه اشاره شده است این یک پیرایهٔ بیان آن چهل روز است که ما سی روز وعده کرده بودیم که تتمهٔ آن ده روز دیگر بود تا اشاره شود که یکماه کامل (ذیقعده) را تکمیل و از ده روز

ع ١٢ | ١٦ | ٦

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ ج

و نوشتیم برای موسی در لوح ها — هر جنس — برای پند — و برای بیان — هر چیز

و نوشتیم برای موسی در لوح ها — از هر چیز (برای) پند و برای بیان — هر چیز

فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا ط سَأُورِيكُمْ دَارَ

پس گفتیم بگیر آن را بقوت و بفرما قوم خود را تا عمل کنند به بهترین آنچه در دست وی — خواهیم نمود شما را سرای

(گفتیم) پس بگیر آن را بقوت و امر کن قوم خود را تا (عمل کنند) بگیرند به بهترین آنچه در دست — زود باشد که بنمایم شما را

الْفَاسِقِينَ ﴿۱۴۵﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ

گنهگاران — باز خواهم داشت از تأمل در آیات خود کسانی را که تکبر می کنند — در زمین

نافرمانان — باز خواهم داشت (از تأمل) در آیات من کسانی را که تکبر می کنند — در زمین

بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا ج وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ

ناحق — و اگر ببینند — هر نشانه — که هست ایمان نیارند — و اگر ببینند راه

ناحق — و اگر ببینند — هر نشانی را ایمان نیارند — بآن — و اگر ببینند — راه

الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ج وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ج

راستی — نگیرند آنرا — و اگر ببینند — راه گمراهی را — راه گیرند — آن را

راستی — نگیرند آن را — راه — و اگر ببینند — راه گمراهی — گیرند آن را — راه

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿۱۴۶﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا

این بسبب آن است که ایشان دروغ داشتند آیات ما را و از آن غافل ماندند — و کسانیکه دروغ داشتند

این بسبب آن است که ایشان دروغ داشتند آیات ما را و ماندند از آن غافل — و کسانیکه دروغ داشتند ع

بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ط هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۴۷﴾

آیات ما را و دروغ داشتند ملاقات آخرت را نابود شد عمل های ایشان جزا داده نشوند الا بآنچه می کردند

آیات ما را و ملاقات آخرت را — برباد شد اعمال ایشان (جزا داده نمی شوند مگر آنچه عمل می کردند) خاص آنرا پاداش یابند

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ ط أَلَمْ

و ساختند قوم موسی — بعد رفتنش — از زیور — قبطیان — گوساله بدنے که او را آواز گاو بود آیا

و ساخت — قوم موسی — بعد از آن — از زیورشان گوساله — جسمی که او را — آواز گاو بود — آیا

يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا م اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿۱۴۸﴾ وَ

ندیدند که آن گوساله با ایشان هیچ سخن نمی گفت و دلالت نمی کرد ایشان را به هیچ راه معبود گرفتند آنرا و ایشان ستمگار بودند و

ندیدند که (هر آینه) او با ایشان سخن نمی کند و نمی نماید به ایشان راه — معبود گرفتند او را و بودند ستمگاران — و

لَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا لا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا

چون نادم شدند — و دیدند که ایشان — گمراه شدند — گفتند اگر مهربانی نکند بر ما پروردگار ما

چون پشیمان شدند — و دانستند که هر آینه ایشان گمراه شده اند — گفتند اگر رحم نکند بر ما پروردگار ما

وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۱۴۹﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ

و نیامرزد — ما را — البته باشیم از زیان کاران — و چون باز آمد — موسی — بسوی قوم خود

و نیامرزد ما را — هر آینه باشیم — از زیان کاران — و چون باز گشت — موسی — بسوی قوم خود

غَضْبَانَ أَسِفًا لا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي ج أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ ج

خشمناک شده اندوهگین گشته گفت بد جانشینی است که جانشینی کردید پس از من آیا شتابی کردید از حکم پروردگار خویش

خشمگین افسوسناک گفت چه بد است نیابتیکه کردید مرا بعد از من آیا شتاب کردید از حکم پروردگار خود

وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ ط قَالَ ابْنَ أُمَّ

و انداخت الواح را و گرفت موسی سر برادر خود را — می کشیدش بسوی خود گفت هارون ای پسر مادر من

و انداخت آن لوح ها را و گرفت موسی سر برادر خود را می کشیدش او را بسوی خود گفت اے پسر مادر من

فتح الرحمن

ف یعنی بعزیمت و آن رخصت والله اعلم

ف۲ یعنی منازل فرعونیان خراب شده خواهید دید

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی می گویند که بر روی این تخته ها تورات شریف مرقوم بود و بعضی علماء برآنند که این تخته ها غیر از تورات است و پیش از نزول آن عنایت شده بود بهر حال این الواح برای جبران آن (دل شکستگی) که به موسیٰ نسبت به میسر نشدن دیدار ایزد متعال پیش آمده بود عطا شد و در آن هرگونه نصایح و تفصیل تمام احکام ضروری مندرج بود (ابن کثیر)

ف۶ کلمه «احسنها» تنبیه باین است که چیزی بدون (احسن) در آن نیست و یا مطلب این است که اگرچه جمیع احکام بیان شده فی حد ذاتها احسن اند مگر بعضی از بعضی احسن می باشد مثلاً از ظالم انتقام گرفتن جائز و حسن است لیکن صبر و عفو نمودن عزیمت و احسن می باشد گویا برای آماده گردانیدن بنی اسرائیل بود که در اکتساب عزائم و مندوبات سعی بلیغ کنند و به خدا اطاعت کامل نمایند اگر نافرمانی کردند به سکونت گاه مردم نافرمان افگنده می شوند یعنی در آخرت دوزخ و در دنیا به تباهی و رسوائی (ابن کثیر و بغوی) و بعضی گویند دار الفاسقین شام یا مصر است که ملک عمالقه یا فرعونیان نافرمان بود. در این صورت این آیت برای بنی اسرائیل بشارت ...

استحکام کرده پس ... [illegible]

إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ

بر آئینه این قوم ضعیف شمردند مرا و نزدیک بودند که بکشند مرا پس شاد مکن بسبب اهانت من

بر آئینه مردم کمزور دانستند مرا و نزدیک بود که بکشند مرا پس شاد مگردان بر من

الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ

دشمنان را و شمار مکن مرا با گروه ستمکاران گفت موسے ای پروردگار من بیامرز مرا و

دشمنان را و مگردان مرا با قوم گنهگار (ستمگاران) ع۵ گفت اے پروردگار من بیامرز مرا و

لِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿۴﴾ إِنَّ الَّذِينَ

برادر مرا و داخل کن ما را در بخشایش خود و تو بخشنده ترین بخشایندگانے بر آئینه کسانیکه

برادر مرا و داخل کن ما را در رحمت خود و تو مهربان ترین مهربانانی بر آئینه کسانیکه

اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

معبود گرفتند گوساله را خواهد رسید باین جماعت خشمے از پروردگار ایشان و رسوائی در حیات دنیا

گرفتند معبود گوساله را (زود) خواهد رسید به ایشان خشمی از جانب پروردگار ایشان و رسوائی در زندگی دنیا

وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿۱﴾ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ

و ہم چنین جزا می دہیم افترا کنندگان را و ہر آئینه کسانیکه گناه ہا کردند باز توبه نمودند

و ہم چنین جزا دہیم افترا کنندگانرا و کسانیکه کردند اعمال بد پس توبه کردند بعد از

بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۲﴾ وَلَمَّا سَكَتَ

بعد از آن گناہان و ایمان آوردند البته پروردگار تو بعد از توبه آمرزنده مهربان ست و چون ساکن شد

عملهائے بد و ایمان آوردند ہر آئینه پروردگار تو بعد از توبه البته آمرزنده مهربان است و چون ساکن شد

عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ

خشم از خاطر موسیٰ گرفت الواح را و در مکتوب وے ہدایت بود و بخشایش

از موسےٰ خشم گرفت الواح را و در مکتوب آن ہدایت بود و بخشایش

لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿۳﴾ وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا

آنانرا که ایشان از پروردگار خود مے ترسند و اختیار کرد موسےٰ از قوم خود ہفتاد کس

آنانرا که ایشان از پروردگار خود میترسند و اختیار کرد موسےٰ از قوم خود ہفتاد کس

لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ

برای میعاد ما پس وقتیکه گرفت ایشان را زلزله گفت موسےٰ اے پروردگار من اگر می خواستی پیش ازین

برای میعاد ما پس وقتیکه گرفت ایشان را زلزله گفت موسیٰ اے پروردگار من اگر می خواستی ہلاک می کردی

مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا

ایشان را و مرا ہلاک می کردی آیا ہلاک می کنی ما را بجزای آنچه کردند بیخردان از قوم ما نیست این حادثه مگر

ایشان را پیش ازین و مرا آیا ہلاک می کنی ما را بجزای آنچه کردند بیخردان از ما نیست این مگر

فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ وَلِيُّنَا

امتحان تو گمراہی می کنی بآن ہر کرا خواہی و راه می نمائی بآن ہر کرا خواہی تو کارساز مائی

امتحان تو گمراه می کنی بآن ہر کرا خواہی و راه می نمائی ہر کرا خواہی تو کارساز مائی

فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿۴﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ

پس بیامرز ما را و مهربانی کن بر ما و تو بهترین آمرزندگانی و بنویس یعنے مقدر کن برای ما درین

پس بیامرز ما را و مهربانی کن بر ما و تو بهترین آمرزندگانی و بنویس (مقرر کن) به ما در این

الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ

دنیا نیکی و در آخرت نیز نیکی ہر آئینه ما رجوع کردیم بسوی تو گفت خدا عذاب من میرسانم

دنیا نیکی و در آخرت ہر آئینه ما رجوع کردیم بسوی تو گفت (خدا) عذاب من میرسانم

فتح الرحمٰن

ف یعنے تا عذر گویند از عبادت گوساله و این جماعت اگرچه عبادت نکرده بودند بر عبادت کنندگان نکیر هم نکردند پس خدا تعالیٰ ہلاک ساخت والله اعلم ۱۲

ع ۱۸ / ۸

یعنے اگر در بنی اسرائیل ہلاک می شدند تهمت قتل بر موسیٰ مے نهادندی والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اگرچه ہارون علیه السلام برادر عینی حضرت موسے علیه السلام است مگر نسبت وی بمادر بدان جهت بود که به نرمی و مهربانی آماده گردد در این آیت بیان معذرت ہارون است خلاصه من باندازه توان خود آنہا را دانا ندم لیکن مرا ہیچ اہمیت ندادند برعکس به قتل من آماده شدند اکنون تو از این کار دشمنان را موقع مده که بر من شاد شوند و ہنگام عتاب و خشم در زمره ظالمان شامل مگردان عه انکار بد حتی شرک و کفر توبه کنند و ایمان آرد در رحمت و بخشایش خدای غفور و رحیم قصوری نیست این بخشایش وغیره به آخرت متعلق است گویا اشاره بآنست که سزای قتل که بر گوساله پرستان اجرا شد در حق آنها شرط قبول توبه شمرده شده بود. کوبوا الی بارئکم فاقتلوا انفسکم (البقره) اکنون مواخذه اخروی. بر آنها باقی نماند - بعد از سزاے دنیوی در اینجا بیان حالت اخروی ستیبه آنست که خدای تعالیٰ در جای دیگر بعد از ذلک ان ربک والسارقة ...

بِهٖ مَنْ اَشَآءُ ۚ وَرَحْمَتِیْ وَسِعَتْ كُلَّ شَیْءٍ ؕ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِیْنَ یَتَّقُوْنَ

بهر که خواهم و مهربانی من احاطه کرده است بهر چیز را پس خواهم نوشت رحمت کامل خود را ف۱ برای کسانیکه پرهیزگاری میکنند

بهر که خواهم و مهربانی من احاطه کرده است بهر چیز را پس زود خواهم نوشت آن را برای کسانیکه می ترسند

وَیُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِیْنَ هُمْ بِاٰیٰتِنَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۵﴾ اَلَّذِیْنَ یَتَّبِعُوْنَ

و زکوة می دهند و کسانیکه ایشان بآیات ما معتقد میشوند ف۲ خواهم نوشت رحمت آخروی برای آنانکه پیروی می کنند

و می دهند زکوة را و کسانیکه ایشان به آیات ما یقین می کنند ع۵ آنانکه (از روی صدق) پیروی می کنند

الرَّسُوْلَ النَّبِیَّ الْاُمِّیَّ الَّذِیْ یَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا عِنْدَهُمْ فِی التَّوْرٰىةِ

آن پیغامبر را که نبی امی است آنکه می یابند نعت او نوشته نزدیک خویش در توریت و

آن پیغامبری را که نبی امی است آنکه می یابند (نعت) او را نوشته نزد خویش در توریت و

وَالْاِنْجِیْلِ ؗ یَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَیَنْهٰىهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَیُحِلُّ لَهُمُ

انجیل می فرماید ایشان را بکار پسندیده و منع می کند ایشان را از ناپسندیده و حلال می سازد برای ایشان

انجیل ع۶ می فرماید ایشان را بکار پسندیده و منع می کند ایشان را از ناپسندیده و حلال می سازد برای ایشان

الطَّیِّبٰتِ وَیُحَرِّمُ عَلَیْهِمُ الْخَبٰٓئِثَ وَیَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ

پاکیزه ها و حرام می کند بر ایشان ناپاکیزه ها را و ساقط می کند از ایشان بار گران ایشان را و آن مشقتها را

پاکیزه ها را و حرام می کند بر ایشان ناپاکیزه ها را و فرود می آرد از ایشان بار گران ایشان را و آن مشقت های را

الَّتِیْ كَانَتْ عَلَیْهِمْ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا

که بود بر ایشان پس آنانکه ایمان آوردند باو و تعظیم کردند او را و یاری دادند او را و پیروی کردند

که بود بر ایشان (پس) آنانکه ایمان آوردند باو و تعظیم کردند او را و یاری دادند او را و پیروی کردند

النُّوْرَ الَّذِیْۤ اُنْزِلَ مَعَهٗۤ ۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۶﴾ قُلْ یٰۤاَیُّهَا

نوری را که همراه وی نازل کرده شده است ایشانند رستگاران ف۳ بگو ای

نوری را که نازل کرده شده است با وی آن گروه (که ایمان آورده اند) ایشانند رستگاران بگو ای

النَّاسُ اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَیْكُمْ جَمِیْعَا ِۨالَّذِیْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَ

مردمان هر آئینه من پیغامبر خدا ام بسوی شما همه یکجا آن خدا آنکه او راست بادشاهی آسمانها و

مردمان هر آئینه من پیغمبر خدا ام بسوی همه شما آن خدائی که او راست پادشاهی آسمانها

الْاَرْضِ ۚ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ یُحْیٖ وَیُمِیْتُ ۪ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ النَّبِیِّ

زمین نیست هیچ معبود مگر او زنده می کند و می میراند پس ایمان آرید بخدا و به پیغامبر او که نبی

زمین نیست هیچ معبود غیر او زنده می کند و می میراند پس ایمان آرید بخدا و پیغامبر او که نبی

الْاُمِّیِّ الَّذِیْ یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمٰتِهٖ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿۱﴾ وَ

امی است آنکه تصدیق می نماید خدا را و سخنان او را و پیروی کنید او را تا بود که شما راه یاب شوید و

امی است آنکه تصدیق می نماید بخدا و سخنان او و پیروی کنید او را تا شما راه یابید و

مِنْ قَوْمِ مُوْسٰۤی اُمَّةٌ یَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ یَعْدِلُوْنَ ﴿۲﴾ وَقَطَّعْنٰهُمُ

از قوم موسی گروهی هست که دلالت می کند مردمان را براه راست و براستی حکم می کند و متفرق ساختیم بنی اسرائیل را

از قوم موسی گروهی است که رهنمونی می کنند مردمان را براستی و به دین حق او عدل می کنند و متفرق ساختیم بنی اسرائیل را

اثْنَتَیْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا ؕ وَاَوْحَیْنَاۤ اِلٰی مُوْسٰۤی اِذِ اسْتَسْقٰىهُ قَوْمُهٗۤ

بر دوازده قسم قبیله قبیله گروه گروه و وحی فرستادیم بسوی موسی وقتی که آب خواستند از وی قوم وی

بر دوازده قسم قبیله قبیله گروه گروه و وحی فرستادیم بسوی موسی وقتیکه آب خواستندی از وی قوم وی

اَنِ اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ ۚ فَانْۢبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَیْنًا ؕ قَدْ

که بزن بعصای خود سنگ را پس روان شد از آن سنگ دوازده چشمه

که بزن بعصای خود سنگ را پس روان شد از آن دوازده چشمه بدرستیکه

نعت او را و صاف جمیل حضرت او در کتب سابق آسمانی مذکور است حتی بعد از تحریف چهارده قرن هنوز هم در تورات و انجیل چندین بشارت و اشارت یافت میشود و آنها را علمای بر...

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در آخرت ۱۲

ف۲ یعنی تا کتبها آنست که در آخر زمان رحمت خاص باشد بمتابعان نبی امی والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید بشارت دادن خدا تعالیٰ حضرت موسیٰ را به امت مرحومه اول دلیل است بر نبوت آنحضرت ولهذا امی فرماید والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه صاحب می گوید شاید مقصد حضرت موسیٰ از درخواست خوبی دنیا و آخرت برای امتش آن بود که بنی اسرائیل بر تمام امم در دنیا و آخرت مقدم و فائق باشند خدا وند در جواب گفت عذاب و رحمت من مخصوص بطبقه خاصی نیست عذاب من بر کسی است که خواسته باشم و رحمت عامه ام شامل تمام آفرید گانست آن رحمت خاصی را که تو خواستگاری به قسمت کسانی نوشته شده است که از خدا می ترسند و از اموال خود زکوة می دهند یا به تزکیه نفس میپردازند و به تمام آیات ایمان کامل دارند یعنی آخرین امتی که بهمه کتب ایمان خواهند آورد و پس از امت موسیٰ هر که بر کتاب آخرین ایمان آرد بر این نعمت نایل میشود و دعای موسیٰ در حق وی قبول گردیده۔

ع۶ بشارات بعثت

۱۹ ع ۶ ۹

عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ

دانست هر گروهے آب خورخود را و سایبان ساختیم بر ایشان ابر را و نازل کردیم بر ایشان من

دانستند هر گروهے آب خورخود را و سایبان ساختیم بر ایشان ابر را و نازل کردیم بر ایشان من

وَالسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوا

وسلوی را گفتیم بخورید از پاکیزه های آنچه روزی داده ایم شمارا و ایشان بر ما ستم نکردند و لیکن بر

وسلوی را (گفتیم) بخورید از پاکیزه های آنچه روزی داده ایم شمارا و ستم نکردند بر ما و لیکن بر

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا

خویشتن ستم می کردند و یاد کن چون گفته شد ایشان را که ساکن شوید درین دیه و بخورید ازین دیه

خویشتن ستم می کردند و یاد کن چون گفته شد ایشان را که ساکن شوید در این شهر "ده" و بخورید از این هر جا

حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ ۚ

هر جا که خواسته باشید و بگوئید حطه و داخل شوید بدروازه سجده کنان تا بیامرزیم برای شما گناهان شمارا

که خواسته باشید و بگوئید بیامرز مارا (سوال ما حطه است) و داخل شوید بدروازه سجده کنان تا بیامرزیم برای شما گناهان شمارا

سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٤﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي

زیاده خواهیم داد نیکوکاران را پس بدل کردند ستمکاران از بنی اسرائیل سخنے غیر آنچه

زود افزون گردانیم جزای نیکوکاران پس بدل کردند ستمگاران از بنی اسرائیل سخنے غیر آنچه

قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿٥﴾ وَاسْأَلْهُمْ

فرموده شد ایشان را پس فرستادیم بر ایشان عقوبتے از آسمان بمقابلهٔ آنکه ستم می کردند و سوال کن یا محمد یهود را

فرموده شد ایشان را پس فرستادیم بر ایشان عذابی از آسمان بسبب آنچه ستم می کردند سوال کن یا محمد (یهود را)

عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ

از حال دیہے که بود ساکن برلب دریا چون از حد می گزشتند در روز شنبه و قتیکه می آمد

از حال دہی که بود کنار دریا ع۵ چون از حد می گزشتند در روز شنبه وقتیکه می آمد بایشان

حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ

ماهیان ایشان ظاهر شده روزیکه ایشان بتعظیم شنبه مشغول می شدند و روزیکه تعظیم شنبه نمی کردند نمی آمدند ایشان هم چنین

ماهیان ایشان روز شنبه ایشان ظاهر بر روی آب و روزیکه تعظیم شنبه نمی کردند نمی آمد بایشان هم چنین

نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ

آزمودیم ایشان را بسبب آنکه فسق می کردند ف۱ و یاد کن چون گفت گروہے از اہل آن دیہ ف۲ چرا پند می دہید گروہے را که

آزمودیم ایشانرا بسبب آنکه فسق می کردند ع۵ یاد کن چون گفت گروہی از اہل آن چرا پند می دہید گروہے را که

اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ

خدا تعالے ہلاک خواہد کرد ایشان را یا عذاب خواہد کرد ایشان را عذاب سخت گفتند تا مارا عذرے باشد نزدیک پروردگار شما

خدا ہلاک خواہد کرد ایشانرا یا عذاب خواہد کرد ایشان را عذاب سخت گفتند تا مارا عذری باشد بسوی پروردگار شما

وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ

و تا باشد که ایشان پرہیزگاری کنند پس وقتیکه فراموش کردند آنچه بآن پند داده شد ایشانرا نجات دادیم کسانے را که منع می کردند

و تا باشد که ایشان بترسند پس وقتیکه فراموش کردند آنچه پند داده شد ایشانرا به آن نجات دادیم کسانے را که منع می کردند

عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا

از کار بد و گرفتار کردیم ستمکاران را بعذاب سخت بسبب آنکه

از کار بد و گرفتار کردیم تان را که ستم کردند بعذاب بد (سخت) بسبب آنچه

يَفْسُقُونَ ﴿٣﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٤﴾

فاسق بودند پس چون تکبر کردند از ترک آنچه منع کرده شد ایشان را از آن گفتیم ایشانرا شوید بوزنگان خوار شده

فسق می کردند پس چون تکبر کردند از ترک آنچه منع کرده شد ایشان را از آن گفتیم ایشان را شوید بوزینگان ذلیل

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید اہل دیہ سہ قسم بودند قسمے شکار می کردند و قسمے ازان نہی می کردند و قسمے نہ شکار کردند ونہ ازان منع می کردند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنے قسم ثالث نہی کنند گان را واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در باب واقعهٔ یہود ساکنین آن دیار که در عہد داؤد علیہ السلام پیش آمده بود از یہود عصر خود بطور تنبیہ و توبیخ سوال کن اکثر مفسرین ازین قریہ شہر «ایلہ» را مراد گرفته اند که در ساحل بحرهٔ قلزم بین «مدین» و کوه طور واقع بود اہالی آن دیار بنا بر قرب دریا بشکار ماہی عادت داشتند ع۵ خداوند روز شنبه شکار را بہ یہود حرام گردانیده بود باشندگان «ایلہ» بہ نافرمانی و تجاوز از حکم عادی بودند و از طرف خدا مورد آزمایش سخت واقع شدند زیرا روز شنبه ماہی بکثرت پیدا می شد و بر سطح دریا شنا می کرد و بروزہای دیگر مفقود می شد آخر طاقت آنہا طاق گردید به مقابل حکم صریح الہی بہ حیله پرداختند و جوی ہا جدا کرده حوض ہا ساختند چون بروز شنبه ماہی در حوض ہای ساختگی آنہا جمع می شد راه بر آمدن در مسدود می کردند و فردای آن ماہی می گرفتند تا شکار به روز شنبه صادق نشود گویا خواستند (معاذ اللہ) خدا را فریب دہند ...

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَن يَسُومُهُمْ

و یاد کن چون آگاه گردانید پروردگار تو ف۱ که البته بفرستد بر ایشان تا روز قیامت کسے را که برساند بایشان

و یاد کن چون آگاه گردانید پروردگار تو البته بفرستد بر ایشان تا روز قیامت کسے را که بچشاند بایشان

سُوءَ الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَ

عقوبت سخت هر آئینه پروردگار تو زود عقوبت کننده است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است ف۲ و

عقوبت (سخت) بد هر آئینه پروردگار تو زود عقوبت کننده است و هر آئینه او آمرزنده مهربان است و

قَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِّنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ

پراگنده کردیم بنی اسرائیل را در زمین گروه گروه بعض از ایشان شائسته کارانند و بعض از ایشان سوای اینند

پراگنده کردیم بنی اسرائیل را در زمین گروه گروه بعض از ایشان شائسته کارانند و بعض از ایشان سوای اینند

وَبَلَوْنَاهُم بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِن

و امتحان کردیم ایشانرا بنعمتها و مشقتها تا باز گردند یعنی بسوی راه راست پس از پی در آمدند بعد

و امتحان کردیم ایشانرا به نکوئی ها و بدی ها تا ایشان باز گردند یعنی بسوی راه راست پس از پی در آمدند بعد

بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا الْأَدْنَىٰ وَ

از ایشان جانشینان بد که وارث توریت شدند ف۳ اختیار می کنند متاع این عالم خسیس را و

از ایشان جانشین بد که میراث گرفتند توریت را می گیرند متاع این حیات خسیس را و

يَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُ يَأْخُذُوهُ ۚ أَلَمْ

می گویند آمرزیده خواهد شد برای ما و اگر بیاید متاعے مانند آن البته بگیرند آن را ف۴ آیا

می گویند زود آمرزیده خواهد شد برای ما و اگر بیاید بایشان متاعی مانند آن بگیرند آنرا ع۵ آیا

يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَاقُ الْكِتَابِ أَن لَّا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَ

گرفته شده است بر ایشان آن عهد که در توریت است که نگویند بر خدا مگر سخن راست و

گرفته شده است بر ایشان عهد که در توریت است که نگویند بر خدا مگر سخن حق و

دَرَسُوا مَا فِيهِ ۗ وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

خوانده اند آنچه در توریت است و سرای آخرت بهتر است پرهیزگاران را آیا فهم نمی کنید

خوانده اند آنچه در توریت است و سرای آخرت بهتر است مر آنانرا که پرهیزند آیا نمی فهمید

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ

و آنانکه تمسک می کنند بکتاب و برپا داشتند نماز را هر آئینه ما ضائع نمی سازیم مزد

و آنانکه تمسک می کنند بکتاب و برپا می دارند نماز را هر آئینه ما ضائع نمی سازیم مزد

الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ

این نیکوکاران را و یاد کن چون برداشتیم کوه را بالای ایشان گویا وے سایبان ست و گمان کردند که آن کوه خواهد افتاد

نیکوکاران را و چون برداشتیم کوه را بالای ایشان گویا وی سایبانی است و یقین کردند که آن کوه فرود آمده است

بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾ وَإِذْ أَخَذَ

بر ایشان گفتیم بگیرید آنچه دادیم شمارا بجد تمام و یاد کنید آنچه در وے است تا بود که شما در پناه باشید از عذاب و یاد کن چون گرفت

بر ایشان (گفتیم) بگیرید آنچه دادیم شمارا بجد تمام و یاد کنید آنچه در وے است شاید که شما پرهیزگاری کنید و چون گرفت

رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ

پروردگار تو از بنی آدم از پشت ایشان اولاد ایشان را ف۵ و گواه گردانید ایشانرا بر ذات ایشان

پروردگار تو از فرزندان آدم از پشت های ایشان اولاد ایشان را و گواه گردانید ایشان را بر نفس های شان

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۛ شَهِدْنَا ۛ أَن تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا

گفت آیا نیستم پروردگار شما گفتند آرے هستی گواه شدیم این شاهد گرفتن برای احتراز از آن است که بگوئید روز قیامت هر آئینه ما

(گفت) آیا نیستم پروردگار شما گفتند آری هستی گواه شدیم تا نگوئید روز قیامت بدرستیکه ما بودیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بنی اسرائیل ۱۲ ف۲ بعد از زین هیچ بادشاہے در بنی اسرائیل پیدا نشده همیشه لکدکوب بادشاهان اسلام و نصاری و مجوس می بودند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی احبار بنی اسرائیل ۱۲ ف۴ یعنی مصر اند بر اخذ آن و غیر نادم اند از آن و توبه مصر غیر نادم صحیح نیست والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی روز میثاق از آدم اولاد او را پیدا کرد و از ایشان اولاد ایشان را به ترتیبے که خارج متحقق شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در گذشتگان صالحان نیز بودند آینده چنان ناخلف شدند که چون حامل و وارث کتابی مانند تورات شدند متاع قلیل دنیا را بران ترجیح دادند و به تحریف و کتمان آیات آن پردا ختند و رشوت با گرفته بر خلاف احکام آن فیصله کردند بر علاوه گستاخی آنها بجدی رسید که باوجود ارتکاب چنین اعمال ناشایسته عقیده بلکه دعوی داشتند که از ضرر این اعمال هیچ اندیشه نداریم ما اولاد و محبوب خدائیم هرچه کنیم خدا تجاوزات ما را می بخشد بنا بر این عقیده آماده اند که هرگاه موقع یابند باز رشوت گرفته مثل سابق از ایمان بگذرند گویا بجای اینکه بر اعمال گذشته خود نادم میشدند و برای آینده عزم می کردند که آنرا اعاده نکنند از خدا نمی ترسند و میخواهند آن اعمال ناشایسته و کفر را اعاده کنند هیچ بے شرمی و حماقتی فروتر از این نیست۔

ع ۲۱ — ۹ — ۱۱ — مع

عَنْ هٰذَا غٰفِلِيْنَ ﴿١﴾ اَوْ تَقُوْلُوْٓا اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَ

بے خبر بودیم از این توحید یا بگوئید کہ بجز این نیست کہ شرک آوردہ بودند پدران ما پیش از ما و

از این بے خبران یا بگوئید کہ جز این نیست کہ شرک آوردہ پدران ما پیش از ما و

كُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْۢ بَعْدِهِمْ ۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٢﴾ وَكَذٰلِكَ

ما نسلے بودیم آمدہ بعد از ایشان ف۱ آیا ہلاک می کنی ما را بعقوبت آنچہ بدکاران کردند و ہم چنین

بودیم ما فرزندان بعد از ایشان آیا ہلاک می کنی ما را بہ آنچہ کردند بدکاران و ہم چنین

نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٣﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذِيْٓ

بیان می کنیم نشانہا و تا باز گردند و بخوان بر ایشان خبر کسیکہ

واضح بیان می کنیم نشانہا را و تا ایشان باز گردند و بخوان بر ایشان خبر کسیکہ

اٰتَيْنٰهُ اٰيٰتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطٰنُ فَكَانَ مِنَ الْغٰوِيْنَ ﴿٤﴾

دادہ بودیم او را علم آیات خود پس بیرون رفت از علم آن آیات ف۲ پس در پئے او شد شیطان پس گشت از گمراہان ف۳

دادہ بودیم او را آیات خود پس بیرون رفت از ان آیات پس در پے او شد شیطان پس گشت از گمراہان

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنٰهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ ۚ

و اگر می خواستیم بر داشتے او را ف۴ بہ سبب این آیات و لیکن میل کرد بسوی پستی و پیروی خواہش خود کرد

و اگر می خواستیم (او را بلند) می برداشتیم بسبب آن آیات و لیکن او سکونت نمود (میل کرد) بسوی زمین و پیروی کرد خواہش خود را

فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ الْكَلْبِ ۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ؕ

پس صفت او مانند صفت سگ ست اگر مشقت اندازی بر وے ف۵ زبان از دہن بیرون افگند و اگر معطل بگذاری او را نیز بیرون افگند

پس حالش مانند حال سگ است اگر مشقت اندازی بروی زبان از دہان بیرون افگند یا اگر بگذاری او را زبان از دہان بیرون افگند

ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ

این صفت گروہیست کہ دروغ شمردند آیات ما را پس بخوان بر ایشان این پند

این مثال گروہی است کہ دروغ شمردند آیات ما را پس بخوان بر ایشان این پند را

لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٥﴾ سَآءَ مَثَلَا ِۨالْقَوْمُ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَ

تا ایشان تامل کنند باعتبار صفت بد اند این قوم کہ دروغ شمردند آیات ما را و

تا ایشان تامل کنند بد است حال قومے کہ دروغ شمردند آیات ما را و

اَنْفُسَهُمْ كَانُوْا يَظْلِمُوْنَ ﴿٦﴾ مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِيْ ۚ وَمَنْ

بر خویشتن ستم مے کردند ہر کہ راہ نمایدش خدا ہماں ست راہ یابندہ و ہر کہ

بر خویشتن ستم می کردند ہر کرا راہ نماید خدا (پس) او راہ یابندہ است و ہر کرا

يُّضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٧﴾ وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ

گمراہ سازدش پس آں جماعہ ایشانند زیان کاران و ہر آئینہ بیافریدیم برائے دوزخ بسیارے از

گمراہ سازد (پس) آنجماعہ ایشانند زیان کاران و ہر آئینہ بیافریدیم برای دوزخ بسی از

الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۖ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۫ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ

جنیان و آدمیان ایشان را دلہا است کہ نمی فہمند بآن و ایشان را چشمہا است کہ نمی بینند

جنیان و آدمیان ایشان را دلہاست کہ نمی فہمند بر آن و ایشان را چشمہاست کہ نمی بینند

بِهَا ۫ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ؕ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ؕ

بآن و ایشان را گوشہا است کہ نمی شنوند بآن ایشان مانند چہار پایان اند بلکہ ایشان گمراہ تر اند

بر آن و ایشان را گوشہاست کہ نمی شنوند بہ آن ایشان مانند چہارپایان اند بلکہ ایشان گمراہ تر اند

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴿٨﴾ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوْهُ بِهَا ص

ایشانند بے خبران و خدا راست نامہاے نیک پس بخوانید او را بآن نامہا

(این گروہ) ایشانند بے خبران و خدای راست نام ہای نیک پس بخوانید او را بہ آن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی پس تقلید ایشان کردیم ۱۲ ف۲ یعنے تابع شہوات نفس شد و تابع شہوات نفس را عالم نتوان گفت ۱۲ ف۳ یعنی بلعم باعور کہ کتب الہی خواندہ بود بعد از ان باغوائے زن خود ایذائے حضرت موسے علیہ السلام قصد کرد و ملعون شد واللّٰہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنے منزلت او ۱۲ ف۵ یعنے بزدن و دوانیدن ۱۲۔

تفسیر عثمانی

اکثر مفسرین برآنند کہ این آیات در بارہ بلعم بن باعوراء نازل شدہ و بلعم عالمی درویش صاحب تصرف بود و اخر اغوای یک زن و طمع دنیوی آیات و ہدایات خدا را ترک دادہ آمادہ آن گردید کہ مقابل حضرت موسی تصرفات خود را بکار اندازد و تدابیر نکوہیدہ خویش را بظہور آرد بہ موسے علیہ السلام زیانے رسانیدہ نتوانست اما خود را مردود ابدی گردانید۔ علم آیات اللہ چندان بہ بلعم ارزانی شدہ بود کہ اگر خواست خدا می بود۔ بمراتب بلند می رسید بوی توفیق ارزانی می شد تا بعلم خود رفتار و بہ آیات الہی طاعت می کرد ولی چنین نشد زیرا خود از برکات و آیات آسمانی اعراض نمود و بشہوات و لذات زمینی منہمک شد و در پی خواہشات نفسانے

رو انید و ہمیشہ این ہو توجہ می در زمرہ گمراہان و گمراہان داخل شد۔ در آن وقت حال وی شبیہ سگی بود کہ زبانش بیرون بر آید و پیہم نفس زند کہ بالفرض اگر سوا دبارہ۔

وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا
وبگذارید آنانرا که کجروی می کنند در نام های خدا ۱ داده خواهد شد ایشان را جزای آنچه
و بگذارید آنانرا که کجروی می کنند در نام های خدا زود داده خواهد شد ایشان را جزای آنچه

يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾
می کردند و ازان جماعه که پیدا کرده ایم گروهی هست که دلالت می کنند بدین حق و بآن دین حق عدل می کنند
می کردند و از آن جماعه که پیدا کردیم گروهی است که راه می نمایند بدین حق و بر وفق آن عدل می کنند

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾
و کسانیکه دروغ داشتند آیات ما را پایه بپایه بکشیم ایشان را تا محل هلاک ازان که ندانند
و کسانیکه دروغ داشتند آیات ما را زود بگیریم ایشان را اندک اندک از آنجا که ندانند

وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا ۗ مَا بِصَاحِبِهِم
و مهلت دهیم ایشان را هر آئینه تدبیر من محکم است آیا تامل نکردند که نیست این هم نشین ایشان را
و مهلت دهم ایشان را هر آئینه تدبیر خفیه من محکم است آیا تامل نکردند که نیست به هم نشین ایشان

مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنظُرُوا فِي مَلَكُوتِ
هیچ دیوانگی نیست او مگر بیم کننده آشکارا آیا نظر نکردند به پادشاهی خدا
هیچ دیوانگی نیست او مگر بیم دهنده آشکارا آیا نظر نکردند به پادشاهی خدا

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ
در آسمانها و زمین و در آنچه خدا پیدا کرده است از هر چیز و آیا نظر نکردند دران که شاید
در آسمانها و زمین و در آنچه پیدا کرده است خدا از هر چیز و در آنکه شاید

قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَن
نزدیک شده باشد اجل ایشان پس بکدام سخن بعد قرآن ایمان خواهند آورد هر که
نزدیک شده باشد اجل ایشان پس بکدام سخن بعد قرآن ایمان خواهند آورد هر کرا

يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ۚ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾
گمراه سازد خدا پس هیچ راه نماینده نیست او را و می گذارد ایشان را خدا در گمراهی خویش سرگردان شده
گمراه سازد خدا پس هیچ راه نمای نیست او را و می گذارد ایشان را خدا در گمراهی شان سرگردان ع۵

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ
سوال می کنند ترا از قیامت که کی باشد استقرار او بگو جز این نیست که علم قیامت نزدیک
سوال می کنند ترا از قیامت که کی باشد استقرار او بگو (جز این نیست) که علم قیامت نزد

رَبِّي ۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ
پروردگار من است پدید نیارد او را در وقت او مگر خدا گران شده است ع۲ در آسمانها و زمین
پروردگار من است پدید نیارد او را در وقت آن مگر خدا گران شده است در آسمانها و زمین

لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۗ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ
نیاید بشما مگر ناگهان سوال می کنند ترا از قیامت گویا تو کاوش کننده ازان ع۳ بگو
نیاید بشما مگر ناگهان سوال می کنند ترا گویا تو متجسس می باشی ازان بگو

إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُل
جز این نیست که دانش او نزدیک خدا است و لیکن بسیارے از مردمان نمی دانند بگو
(جز این نیست) که دانش آن نزد خدا است و لیکن بسی از مردمان نمی دانند بگو

لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنتُ
نمی توانم برائے خود نفع رسانیدن و نه ضرر کردن مگر آنچه خدا خواسته است و اگر من
مالک نیستم برای خود نفعی و نه ضرری را مگر آنچه خواسته است خدا و اگر

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی ابوالمسیح و دیو الملائکہ می گفتند ۱۲
فتح ف۲ یعنی مستقل شده است
ف۳: انستن قیامت ۱۲ ف۳ یعنی عالم ۱۲ مآن ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۱ چیست که آیات الله را تکذیب می کنند و از عاقبت سوء آن غافلند آرنده این آیات (معاذ الله) دیوانه و بے خرد نیست وی تمام عمر نزد شما بود با احوال جزئی و کلی او علم دارید عقل و دانش او - امانت و دیانت او از اول بین شما مسلم و معروف است این آیات ها از پیشگاه ذات متعالی آورده که مالک و شهنشاه مطلق تمام کائنات و آفریننده هر چیز است هر گاه به نظام سلطنت او که بنهایت استوار است دقت نمایند بلکه بر آفرینش خود و بزرگی غور و تفکر کنند بجز این
ف۲ با آیات تکوینی و آیات تنزیلی او را تصدیق می نماید و به تسلیم آیات الله عذری باقی نمی ماند آنها باید فکر نمایند وقت موت و هلاک شان نزدیک شده باشد لهذا برائی حیات بعد الموت بزودی آماده شوند
ف۵ هدایت و ضلالت و هر چیز در قبضه خدا است اگر او تعالی نخواهد هیچ وسیله هدایت بدو دستگیری نمی کند ... خود و دانائی ان از چیزے

ف۵ ... تو ... خداوند بر حسب عادت خویش آنگاه توفیق هدایت می دهد که بنده به کسب و اختیار خود بر آن روان شود. اما کسیکه عالماً و عامداً به بدی و شرارت تصمیم ...

أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ ۚ إِنْ أَنَا

دانستمی علم غیب را هر آئینه بسیار جمع کردمے از جنس منفعت و نرسیدے بمن هیچ سختی نیستم من

دانستے غیب را هر آئینه بسیار جمع کردمی از جنس منفعت و نرسیدی بمن هیچ بدی نیستم من

إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۷﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ

مگر بیم کننده و مژده دهنده برائے گروهے که ایمان دارند اوست آنکه پیدا کرد شمارا از یک

مگر بیم دهنده و مژده رسان برائے گروهے که ایمان دارند اوست که پیدا کرد شمارا از یک

وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۖ فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ

شخص و پیدا کرد ازان یک شخص زنش را تا آرام گیرد باوے ف۱ پس چون جمع کرد مردے با زن خود بار گرفت

شخص و بیافرید ازوی جفت او را تا آرام گیرد باوی پس چون جمع کرد آدم حوا را بار گرفت

حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ ۖ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا

بارے سبک پس آمد و رفت کرد بآن بار سبک بعد ازان چون زن گرانبار شد هر دو دعا کردند بجناب پروردگار خویش اگر ارزانی

بار سبک پس آمد و رفت کرد به آن بار سبک پس آن هنگام که گران شد حوا به آن بخواندند آدم و حوا خدا پروردگار شان را که اگر بدهی ما را

صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۱﴾ فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ

بدهی ما را باشیم از شکر کنندگان پس چون داد خدا ایشانرا فرزندے شائسته مقرر کردند برائے او شریکان

فرزند شائسته هر آئینه باشیم از شکر کنندگان پس چون داد خدا ایشانرا فرزند شائسته مقرر کردند برائے او شریکان

فِيمَا آتَاهُمَا ۚ فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۲﴾ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا

در آنچه داده بود بایشان پس بلند قدر است خدا از آنچه شریک مقرر می کنند ف۲ آیا این مشرکان شریک مقرر می کنند چیزے را که هیچ چیزے آفرینند

در آنچه داده بود بایشان پس بلند قدر است خدا از آنچه شریک مقرر می کنند آیا شریک مقرر می کنید چیزے را که هیچ نمی آفریند

وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿۳﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿۴﴾

و خود این شریکان آفریده میشوند و نے توانند برائے پرستندگان خود یاری دادن و نه خود را یاری می دهند

و خود این شریکان آفریده میشوند و نمی توانند برائی پرستندگان خود یاری دادن و نه خود را یاری می دهند

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ

و اگر بخوانید بتان را بسوئے راه هدایت پیروی نکنند شمارا ف۳ برابر است بر شما آنکه دعوت کنید ایشان را و

و اگر بخوانید بتان را بسوئے هدایت پیروی نکنند شمارا برابر است بر شما آنکه دعوت کنید ایشان را یا

أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿۵﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ ۖ

خاموش باشید اے مشرکان هر آئینه کسانیکه عبادت می کنید ایشان را بجز خدا بندگانند مانند شما

شما خاموش باشید هر آئینه کسانے را که می خوانید بجز خدا بندگانند مانند شما

فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۶﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ

پس بخوانید ایشان را پس باید که قبول کنند دعائے شمارا اگر راست گو هستید آیا بتان را پایها است

پس بخوانید ایشان را پس باید که قبول کنند دعای شمارا اگر هستید راست گویان آیا ایشان را پائے هاست

يَمْشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۖ

که راه میروند بآن آیا ایشان را دستها است که تناول می کنند بآن آیا ایشان را چشمها است که می بینند بآن

که راه میروند به آن آیا ایشان را دستهاست که می گیرند به آن آیا ایشان را چشمهاست که می بینند به آن

أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا

آیا ایشان را گوشها است که می شنوند بآن بگو اے مشرکان بخوانید شریکان خود را بعد ازان بدسگالی کنید در حق من و

آیا ایشان را گوشهاست که می شنوند به آن ف۵ بگو بخوانید شریکان خود را بعد ازان بدسگالی کنید در حق من پس

تُنْظِرُونِ ﴿۷﴾ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

مهلت مدهید مرا هر آئینه کارساز من خداست آنکه فرود آورد کتاب را و او کارسازی می کند نیکوکاران را

مهلت مدهید مرا هر آئینه حامی من خداست که فرود آورده کتاب را و او کارسازی می کند نیکوکاران را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تشبیها کلام علیحده است یعنی خدا تعالے آدم و حوا را پیدا کرد و از ایشان نسل بسیار پیدا آورد بعد ازان تفصیل انتشار نسل میفرماید ۱۲

ف۲ مترجم گوید این تصویرات حال آدمی را که نزدیک ثقل حمل نیت اخلاص درست کند و چون فرزند بوجود آید آنرا فراموش سازد و در تسمیه اشراک کند منطبق بر حال حوا چنانکه در حدیث صحیح آمده که حوا حامله شد شیطان بدلش وسواس انداخت و چون فرزند متولد شد نام او عبد الحارث مقرر کرد و چون وجود جمیع قیود در امثال این مواضع ضرور نیست آدم از لوث شرک مبرا باشد و این آیت عصمت او را منصادمت نکند کما فهمت و از اینجا دانسته شد که شرک در تسمیه نوعیت از شرک چنانکه ابن عباس رضی الله عنهما عبد فلان نام نهند ۱۲

ف۳ یعنی اگر بگوئید بخورید یا بیائید هیچ کار نکنند

تفسیر عثمانی

ف۵ بتانی را که معبود گردانیده بمقام خدائی می شناسید چه بود شما میخوانند در صورتیکه به حفظ خود قادر نیستند علاوه بر اینکه مخلوق اند ازان کمالات که مخلوقی را به مخلوق دیگر تفوق و امتیاز میدهد نیز محروم اند اگرچه شما برای شان دست و پای و چشم و گوش و غیره می سازید لیکن این اعضاء دارای آن قوای نیستند که اطلاق عضویت بر

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا

و آنانکه می خوانید ایشانرا بجز خدا نمی توانند یاری دادن شمارا و نه

و کسانے راکه می خوانید بجز خدا نمی توانند یاری دادن شمارا و نه

أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿۹﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا

خود ایاری می دهند و اگر دعوت کنید ایشان را بسوی راه هدایت نشنوند سخن شمارا

خودرا یاری می دهند و اگر بخوانید ایشان را بسوی راه راست نمی شنوند

وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿۱۰﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ

و ای بیننده می بینی بتان را که می نگرند بسوے تو و حال آنکه ایشان هیچ نمی بینند لازم گیر در گذر را و بفرما

و می بینی تو بتان را که می نگرند بسوی تو و ایشان هیچ نمی بینند عادت گیر در گذر را و بفرما

بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿۱۱﴾ وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ

بکار پسندیده و اعراض کن از نادانان و اگر باز دارد ترا وسوسه باز دارنده از جانب شیطان

بکار پسندیده و اعراض کن از نادان و اگر وسوسه کند ترا از جانب شیطان

نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۲﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا

آماده پس پناه طلب کن از خدا هر آئینه او شنوا داناست هر آئینه متقیان چون

خطره پس پناه طلب به خدا هر آئینه او شنوا داناست ع۵ هر آئینه متقیان چون

مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿۱۳﴾ وَ

برسد ایشان را وسوسه از شیطان یاد می کنند خدارا پس ناگهان ایشان بینا می شوند و

برسد ایشان را وسوسه از شیطان یاد می کنند خدارا پس ناگهان ایشان بینندگان باشند و

إِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿۱۴﴾ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ

برادران کافران ف می کشند ایشان را در گمراهی و هیچ کوتاهی نمی کنند یا محمد و چون نمی آری نزدیک ایشان

برادران شان می کشند ایشان را در گمراهی باز کوتاهی نمی کنند و چون نمی آری نزد شان

بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۚ قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي ۚ هَٰذَا

آیتے می گویند چرا از طرف خود نشانه نمی کنی او را بگو جز این نیست که پیروی میکنم آنچه فرود آورده شده است بسوی من از پروردگار من این قرآن

آیتی می گویند چرا از طرف خود انتخاب نمی کنی او را بگو جز این نیست که پیروی می کنم آنچه فرود آورده می شود بسوی من از پروردگار من این قرآن

بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۱۵﴾ وَإِذَا قُرِئَ

نشانها است آمده از پروردگار شما و هدایت و بخشایش است مر قوم مومنان را و چون خوانده شود

نشانهاست از پروردگار شما و هدایت و بخشایش مر قوم مومنان را و چون خوانده شود

الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۶﴾ وَاذْكُرْ رَبَّكَ

قرآن پس گوش نهید بسوے آن و خاموش باشید تا مهربانی کرده شود بر شما و یاد کن پروردگار خودرا

قرآن پس گوش نهید بسوے آن و خاموش باشید تا مهربانی کرده شود بر شما و یاد کن پروردگار خودرا

فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ

در ضمیر خود بزاری و ترسکاری و یاد کن پروردگار خودرا بکلام پست تر از بلند آوازی بامداد

در دل خود بزاری و ترس کاری و یاد کن پروردگار خودرا بکلام فروتر از آواز بلند در بامداد

وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿۱۷﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ

و شبانگاه و مباش از غافلان هر آئینه کسانیکه نزدیک پروردگار تواند ف۲

و شبانگاه و مباش از غافلان هر آئینه کسانیکه نزد پروردگار تواند

لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿۱۸﴾

گردن کشے نمی کنند از عبادت او و بپاکی یاد می کنند او را و تخصیص او را سجده می کنند

گردن کشے نمی کنند از عبادت او و بپاکی یاد می کنند او را و خاص او را سجده می کنند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قرینان ایشان از شیاطین والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی ملاء اعلی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ «خذ العفو» را چندین معنی کرده اند حاصل اکثر این است که از سخت گیری و تند خوئی پرهیز کن و مترجم رحمه الله هم این معنے را بہ «عادت در گذر گرفتن» تعبیر فرموده است چون در آیات گذشته تحقیق و تجهیل بت پرستان کرده شده ممکن بود که مشرکین جاهل برافروخته می شدند و حرکت ناشایسته از ایشان صادر می شد و یا به استعمال الفاظ نا ملایم می پرداختند لهذا هدایت شد که بعفو و گذشت عادت کنید از نصیحت کناره مگیرید سخن معقول گفته باشید و از بے دانشان اجتناب کنید یعنی از حرکات جاهلانه آنها هر روز دست و گریبان شدن حاجت ندارد. چون وقت خدا رسد به آن ها احد جهه حساب آنها پاک می شود و اگر کدام وقت به مقتضای بشریت به کردار زشت آن ها خشم آئید و شیطان لعین اراده کند که از دور پیغمبر را مشتعل گرداند آماده بکاری کند که خلاف مصلحت باشد و یا شان «خلق عظیم»

ع۵ و حلم و متانت نباشد فوراً بخدا پناه آرد و مقابل عصمت و و جاهت

پیغمبر هیچ کید او کاری کرده نمی تواند زیرا خدا نداء هر دعای هر مستعید را اجابت می کند و بهر حال آگاه است و صیانت حضرت او را متکفل می نماید.

سُورَةُ الْاَنْفَالِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ خَمْسٌ وَّسَبْعُوْنَ اٰيَةً وَّعَشْرُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ ۭ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ

می پرسند ترا از غنیمت ها بگو غنیمت ها خدا و رسول راست پس بترسید از خدا و

می پرسند ترا از غنیمت ها بگو غنیمت ها خدا و رسول راست پس بترسید از خدا و

اَصْلِحُوْا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ۠ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ①

بصلاح آرید چیزی را که میان شما است و فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را اگر مسلمان هستید

بصلاح آرید آنچه میان شماست به محبت و فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را اگر هستید مسلمانان

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ

جز این نیست که مومنان آنانند که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ایشان و چون خوانده شود

جز این نیست که مومنان (کامل) آنانند که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل های ایشان و چون خوانده شود

عَلَيْهِمْ اٰيٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّعَلٰي رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ② الَّذِيْنَ

بر ایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر پروردگار خویش توکل می کنند آنانکه

بر ایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر پروردگار خویش توکل می کنند آنانکه

يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ③ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ

برپا می دارند نماز را و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرج می کنند این جماعت ایشانند مومنان

برپا می دارند نماز را و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرج می کنند این جماعه ایشانند مومنان

حَقًّا ۭ لَهُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ④ كَمَآ

تحقیق ایشان را است مرتبه ها نزدیک پروردگار ایشان و آمرزش و روزی نیک چنانکه

راست ایشان راست مرتبه ها نزد پروردگار ایشان و آمرزش و روزی با عزت چنانکه

اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ ۠ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ

بیرون آورد ترا پروردگار تو از خانه تو به تدبیر درست و هر آئینه گروهی از مسلمانان

بیرون آورد ترا پروردگار تو از خانه تو به تدبیر درست و هر آئینه گروهی از مسلمانان

لَكٰرِهُوْنَ ⑤ يُجَادِلُوْنَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُوْنَ اِلَى

ناخوشنود بودند خصومت می کردند با تو در سخن راست بعد از آنکه ظاهر شد گویا رانده میشوند بسوی

ناخوشنود بودند خصومت می کردند با تو در سخن راست بعد از انکه ظاهر شد گویا رانده می شوند بسوی

الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ ⑥ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّاۗىِٕفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ

مرگ و ایشان در آن می نگرند و یاد کن نعمت الهی را آنگاه که خدا وعده میداد بشما یکے از دو گروه که وے شما را باشد

مرگ و ایشان می نگرند و یاد کنید وقتے را که وعده داد بشما خدا یکے از دو گروه که (هر آئینه) آن شما را باشد

وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ لَكُمْ وَيُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّحِقَّ

و دوست می داشتید که غیر فوج جنگی شما را بود و می خواست خدا که ثابت کند

و دوست می داشتید که در آن خاری نخلد آن (غیر صاحب شوکت) باشد شما را و میخواست خدا که ثابت کند

الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكٰفِرِيْنَ ⑦ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ

دین حق را بفرمان های خویش و ببرد بنیاد کافران را میخواست تا ثابت کند دین حق را و برطرف کند

دین حق را بفرمان های خویش و ببرد بنیاد کافران را تا ثابت کند (دین) حق را و برطرف کند (دین)

فتح الرحمٰن

ف۱ سورة انفال در قصه بدر فرود آمده است در آیات این سوره اشارت بوقائع این غزوه واقع شد از آنان جمله آنست که مسلمانان در غنیمت مباحثه می کردند آنانکه غارت کرده بودند خواستند که تنها ایشان متصرف شوند دیگران خواستند که علی السویه قسمت شود خدا تعالیٰ نازل ساخت که متصرف و مختار در غنائم خدا و رسول اوست و دیگری را درین باب دخل نیست و آنچه اهل جاهلیت می کردند از استیثار غارت کننده بغنیمت باطل است بعد از آن حکم فرمود که غنیمت را پنج قسم باید کرد چهار قسم در میان غانمان قسمت کنند و یکے در بیت المال نگاه داشته مترجم گوید حاصل این تعریف حق است عطای اوست بجز دخل غارت کنندگان پس آیت لله الانفال لله والرسول محکم است غیر منسوخ ... در غنائم ایشانند که دیگر اختیار نیست والله اعلم ... حکم خدا است ... آنده سے نفوس ... بیرون آورد ... درست بود نزدیک خدا برخلاف اراده قوم والله اعلم تفسیر عثمانی

ف۱ بر سر مال غنیمت که در بدر بدست مسلمانان افتاده بود میان اصحاب رضی الله عنهم نزاع واقع شد جوانانیکه پیش پیش بودند ... تمام مال غنیمت ... جوانان بودند میگفتند ... باقی مانده ... غنیمت باداده شود ...

الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ⑧ اِذْ تَسْتَغِيثُوْنَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ

دین باطل را اگرچه ناخوشنود باشد گنہگاران ف آنگاه که فریاد می کردید در جناب پروردگار خویش پس قبول کرد دعای شمارا

باطل را اگرچه ناخوشنود شوند گنهگاران ع۵ آنگاه که فریاد می کردید (در جناب) پروردگار خویش پس اجابت کرد دعای شمارا

اَنِّيْ مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِيْنَ ⑨ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى

که من مدد کننده شمام بهزار کس از فرشتگان از پس خود آمده جماعه دیگر را آورده ف۲ و نساخت خدا این مدد را مگر برای مژده

که من مدد کننده شمایم بهزار از فرشتگان از پی یک دیگر در آینده گان و نه گردانید خدا این مدد را مگر مژده

وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوْبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ

و تا آرام گیرد بآن دل شما و نیست فتح مگر از نزدیک خدا هر آینه خدا غالب

و تا آرام گیرد به آن دل های شما • نیست فتح مگر از نزد خدا هر آینه خدا غالب

حَكِيْمٌ ⑩ اِذْ يُغَشِّيْكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ

با حکمت است آنگاه که می پوشید شمارا به پینکی بجهت ایمنی از نزدیک خود و فرود می آورد بر شما از آسمان

با حکمت است آنگاه که افکند به شما پینکی بجهت ایمنی از نزد خود و فرود آورد بر شما از آسمان

مَآءً لِّيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطٰنِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوْبِكُمْ

آب باران تا پاک کند شمارا بآن و ببرد از شما آلودگی شیطان و تا به بندد بر دل شما یعنی ثابت دارد دلهارا

آب تا پاک کند شمارا به آن و ببرد از شما آلودگی شیطان را و تا (به بندد) استوار کند بر دل های شما

وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ⑪ اِذْ يُوْحِيْ رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنِّيْ مَعَكُمْ

و محکم کند بآن پای هارا ف۳ آنگاه که وحی می فرستاد پروردگار تو بسوی فرشتگان که من با شمام

و محکم کند به آن پای های شمارا آنگاه که حکم می فرستاد پروردگار تو بسوی فرشتگان بدرستیکه من با شمایم

فَثَبِّتُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ سَاُلْقِيْ فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوْا

پس استوار سازید مسلمانان را رعب خواهم افکند در دل کافران پس بزنید

پس استوار سازید دلهای مومنان را (زود) می افکنم در دل ها کافران ترس را پس بزنید

فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوْا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ⑫ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ

ای مسلمانان بالای گردنها و بزنید از ایشان هر طرف دست و پای را این بسبب آنست که ایشان خلاف کردند با خدا

بزنید بر گردن ها و ببرید (بزنید) از آنها (اطراف دست و پا) سر انگشتان این (ضرب) برای آنست که خلاف کردند با خدا

وَرَسُوْلَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ⑬

و رسول او و هر که خلاف کند با خدا و رسول او پس خدا سخت عقوبت است

و پیغمبرش و هر که مخالفت کرد با خدا و پیغمبرش (پس) هر آینه خدا سخت عقوبت کننده است

ذٰلِكُمْ فَذُوْقُوْهُ وَاَنَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابَ النَّارِ ⑭ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا

این را بچشید و بدانید که کافران راست عذاب آتش ای مسلمانان

این را بچشید و بدانید که هر آینه کافران راست عذاب آتش ای مومنان

اِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوْهُمُ الْاَدْبَارَ ⑮ وَمَنْ

چون بهم آیید با کافران انبوه کرده پس مگردانید بسوی ایشان پشت را و هر که

چون بهم آیید با آنان که کافرند (در حالیکه جمع شوند) در میدان جنگ پس مگردانید بسوی ایشان پشت هارا و هر که

يُّوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهٗٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ

بگرداند بسوی ایشان آن روز پس خود را مگر رجوع کنان برای جنگے یا پناه جویان بسوی گروہے پس هر آینه

بگرداند بسوی ایشان آن روز پشت خود را مگر برای هر جنگ (رجوع کنان برای جنگی) یا برساند (پناه جویان) بسوی گروهی بدرستیکه

بَآءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ⑯

باز گشت بخشمے از خدا و جای او جهنم است و بد جائے است

باز گشت بخشمی از خدا و جای او جهنم است و بد جای باز گشتی است دوزخ

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید درین آیات تعریض است بآن قصه که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در غزوه بدر برائے غارت کردن کاروان قریش متوجه شد و این خبر بکاروان رسید راه ساحل اختیار نمودند خلاص شدند ابوجهل با که بمدد ایشان با لشکر گران از مکه بر آمده بود مقابل آنحضرت شد بعضے اصحاب میل بتجارت کردن کاروان کردند و جمعی قصد کارزار لشکر نمودند و مرضی آنحضرت جنگ با لشکر بود ۱۲ ف۲ یعنی یکهزار بودند بعد از آن سه هزار گشتند و بعد از آن پنجهزار شدند والله اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید درین آیت تعریض است بآن قصه که روز بدر مسلمانان تشنه بودند و محدث بودند آب نداشتند و ازین جهت وسوسه شیطان با خاطر ایشان راه یافت خدای تعالے باران فرستاد و پینکی را بر چشم ایشان مسلط کرد تا اضطراب دل ایشان برطرف شد ۱۲

ع ۱۰ / ۱۵

تفسیر عثمانی

ف۵ مسلمانان میخواستند بر "قافلۂ تجارتی" حمله نمایند اما چنانکه خاری بپای نخلد و مال فراوان حاصل شود، ولی مدعای خدا چنین بود که این جمعیت کوچک بے سر و سامان را با لشکر کثیر التعداد مرتب و مجهز بجنگ انگند و به کلام خود حق را ثابت گرداند و بنیاد کفار مکه را ببرا فگند تا صدق خود هائی او به این طریق حیرت انگیز ظاهر گردد و علی الرغم کفار بکلی آشکار شود که راست را است

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَ

پس شما نکشته اید ایشانرا ولیکن خدا کشت ایشان را و تو یا محمد نا افگندی ف۱ وقتیکه افگندی و

پس شما نکشته اید ایشانرا و لیکن خدا کشت ایشان را و نیفگندی مشتی خاک وقتیکه افگندی و

لٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا ۚ إِنَّ

لیکن خدا افگند تا عطا کند مسلمانان را از نزدیک خویش عطاے نیکو هر آئینه

لیکن خدا افگند و تا عطا کند مسلمانان را از نزد خود عطای نیکو هر آئینه

اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۷﴾ ذٰلِكُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكٰفِرِينَ ﴿۱۸﴾ إِنْ

خدا شنوا دانا است ف۲ حال اینست و بدانید که خدا سست کننده است حیلهٔ کافران را اے کافران اگر

خدا شنوا دانا ست این است (کاری) که شد و هر آئینه خدا سست کننده است حیلهٔ کافران را اگر

تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۖ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۖ وَ

طلب فتح می کردید پس آمد بشما فتح و اگر باز ایستید پس آن بهتر است شما را و

طلب فتح (فیصله) می کردید پس آمد بشما (فتح) فیصله و اگر باز ایستید پس آن بهتر ست شما را و

إِنْ تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَأَنَّ

اگر باز گردید یعنی بنا فرمانی باز گردیم ف۳ و دفع نکند از شما جماعت شما هیچ چیز را اگرچه بسیار باشد و بدانید که

اگر باز گردید باز گردیم و هرگز دفع نکند از شما جماعه شما هیچ چیز را اگرچه بسیار باشد و بدانید

اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۹﴾ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ

خدا با مسلمانان است ف۴ اے مسلمانان فرمانبرداری کنید خدا و رسول او را

خدا با مسلمانان است اے مومنان فرمان برید خدا را و فرستادهٔ او را

وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿۲۰﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا

و روی مگردانید از وے و حال آنکه شما مے شنوید و مشوید مانند کسانیکه گفتند شنیدیم

و روی مگردانید از وی حال آنکه شما می شنوید و مشوید مانند کسانیکه گفتند شنیدیم

وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿۲۱﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ

و ایشان نمی شنوند ف۵ هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا کرانند گنگانند آنانکه

و ایشان نمی شنوند هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا کرانند گنگانند آنانکه

لَا يَعْقِلُونَ ﴿۲۲﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ

درنمے یابند و اگر دانستے خدا در ایشان نیکوئی البته شنوانیدے ایشان را ف۶ و اگر شنوانیدے ایشان را

درنمی یابند ﴿۲۲﴾ و اگر دانستی خدا در ایشان نیکوئی البته شنوانیدی ایشان را و اگر شنوانیدے ایشان را

لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿۲۳﴾ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ

روی می گردانیدند اعراض کنان اے مسلمانان قبول کنید خواندن خدا و رسول را

هر آئینه روی گردانیدی و ایشان اعراض کنندگانند اے مومنان قبول کنید حکم خدا و رسول را

إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ

چون بخواند شما را برای آنکه زنده دل سازد شما را و بدانید خدا حائل میشود در میان مرد و دل او ف۷

چون بخواند شما را برای آنکه زنده سازد شما را و بدانید که هر آئینه خدا بازمیدارد (حایل میشود) میان مرد و دل او

وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۲۴﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ

و بدانید که بسوے او برانگیخته خواهید شد و به پرهیزید از فتنه که نرسد بآنانکه

از مرد دل او را و بدانید که بسوے او برانگیخته خواهید شد و بپرهیزید از فتنه که نرسد به آنانکه

ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۲۵﴾

ستم کردند از شما بخصوص ف۸ و بدانید که هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است ف۹

ستم کردند از شما بخصوص و بدانید که هر آئینه خدا سخت عقوبت کننده است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مشت خاک را ۱۲

ف۲ مترجم گوید تعریض است بآن قصه که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روز بدر یک مشت سنگریزه بسوے کفار انداخت پس هیچکس از ایشان نبود که چیزے از آن بچشمش داخل نشد و استقلال تازه بخاطر مسلمانان ظاهر شده و این تائید غیبی بود ۱۲

ف۳ یعنی بجزا دادن ۱۲

ف۴ مترجم گوید تعریض است بآن قصه که ابوجهل روز غزوه بدر دعا کرد که بار خدایا هر که از میان این هر دو گروه قاطع رحم است و دین باطل پیش گرفته است او را هلاک کن و بحقیقت متصف باین صفات ابوجهل و قوم او بودند ۱۲

ع ۲ ۹ ۱۶

ف۵ یعنی مانند اهل کتاب که تورات خواندند و بزبان معترف شدند و بر آن عمل نکردند ۱۲

ف۶ یعنی لیکن ندانست ۱۲

ف۷ یعنی عزیمت او فسخ می کند ۱۲

ف۸ یعنی بلکه عام بود شامت او والله اعلم ۱۲

ف۹ در آن فتنه ظهور عقوبت بذلت است تا ترک نهی منکر والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ کسانی را که خداوند تعالیٰ برای شنیدن حرفِ حق گوش و برای گفتن زبان و برای فهمیدن دل و دماغ عطا فرموده اما همه آنها قوت های ایشان معطل گردیده توفیق نصیب شان نشد که حق را بزبان و از راه گوش و از حق را بشنوند و کوشش نکنند که با دل و دماغ حق را بفهمند خلاصه قوت های موهوبه خود را در کاری صرف نکردند که این قوی برای آن عطا شده بود بدین سبب این گونه اشخاص از حیوانات هم بدتر اند

وَاذْكُرُوٓا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِى الْأَرْضِ تَخَافُونَ

و یاد کنید اے مہاجران نعمت الہی را آن وقت کہ شما اندک بودید ناتوان شمردہ در زمین یعنی در مکہ می ترسید

و یاد کنید آن وقت را کہ شما اندک بودید ناتوان شمردہ شدید در زمین کہ می ترسیدید

أَن يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَـَٔاوَىٰكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ وَرَزَقَكُم مِّنَ

از آنکہ بربایند شما را مردمان پس جای داد شما را یعنی در مدینہ و قوت داد شما را بنصرت خود و روزی داد شما را از

از آنکہ بربایند شما را مردمان پس جای داد شما را و قوی کرد شما را بیاری دادن خود و روزی داد شما را از

الطَّيِّبَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ

چیزہائے پاکیزہ تا شود کہ سپاسداری کنید اے مسلمانان خیانت مکنید با خدا

چیزہای پاکیزہ تا شما سپاس کنید اے مومنان خیانت مکنید با خدا

وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوٓا أَمَٰنَٰتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُوٓا أَنَّمَآ

و رسول و خیانت مکنید امانت ہائے یک دیگر را دانستہ و بدانید کہ

و رسول و خیانت مکنید امانت ہای یک دیگر را و شما می دانید و بدانید کہ ہر آئینہ

أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ

اموال شما و فرزندان شما آزمایش است و آنکہ خدا نزدیک اوست مزد

اموال شما و فرزندان شما آزمایش است خراب کنندہ اند و آنکہ خدا نزد اوست مزد

عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوٓا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا

بزرگ اے مسلمانان اگر بترسید از خدا پیدا کند برائے شما تمیز را

بزرگ اے مومنان اگر بترسید از خدا پیدا کند برای شما فیصلہ

وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

و دور گرداند از شما گناہان شما را و بیامرزد شما را و خدا صاحب فضل بزرگ است

و در گذارند از شما گناہان شما را و بیامرزد شما را و خدا صاحب فضل بزرگ است

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ

و یاد کن نعمت الہی را یا محمد آنگاہ کہ بد سگالی می کردند در حق تو کافران تا حبس کنند ترا یا بکشند ترا یا جلا وطن کنند ترا

و (یاد کن) آنگاہ کہ مکر کردند بتو آنانکہ نگرویدہ اند تا حبس کنند ترا یا بکشند ترا یا بیرون کنند ترا از مکہ

وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَٰكِرِينَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ

و ایشان بد سگالی می کردند و خدا بد سگالی می کرد یعنی با ایشان و خدا بہترین بد سگالی کنندگان است و چون خواندہ شود بر این جماعت

و ایشان بد سگالی می کنند (جزای دہد خدا ایشان را) و تدبیر می کند خدا و خدا بہترین خفیہ تدبیر کنندگان است و چون خواندہ شود بر ایشان

ءَايَٰتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَآ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ

آیات ما گویند شنیدیم اگر خواہیم بگوییم مانند این نیست این مگر افسانہ

آیات ما گویند ہر آئینہ شنیدیم اگر خواہیم بگوییم مانند این نیست این مگر افسانہ ہای

الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِندِكَ

پیشینیان و آنگاہ کہ گفتند بار خدایا اگر ہست این قرآن راست از نزدیک تو

پیشینیان و آنگاہ کہ گفتند بار خدایا اگر ہست این (قرآن) راست از نزد تو

فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَآءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا

پس ببار بر ما سنگ را از آسمان یا بیار بر ما عذاب دردناک را و نیست

پس بباران بر ما سنگ از آسمان یا بیار بما عذاب دردناک و نیست

كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ

خدا کہ عذاب کند ایشان را و تو میان ایشان باشی و ہرگز نیست خدا عذاب کنندہ ایشان

خدا کہ عذاب کند ایشان را و تا تو میان ایشان باشی و نیست ہرگز خدا عذاب کنندہ ایشان

فتح الرحمن

ف۱ تعریض است بآن نفر کہ کفار در مکہ جمع شدہ این رائے میزدند

تفسیر عثمانی

ف۱ این آیت متضمن جہل و شقاوت و عناد مشرکین مکہ است آنان می دیدند یعنی آنہا میگفتند خداوندا اگر دین اسلام کہ ما از مدت دراز دیدہ ایم بہ جد وجہد بہ تکذیب آن می پردازیم حق است پس تاخیر برای چیست و ما نیز چرا مانند اقوام سلف سنگبار ان نمی شویم و یا ما نیز بہ عذابی ما نند آن مبتلا و مستاصل نمی شویم می گویند ہنگامیکہ ابوجہل از مکہ خارج میشد این دعا را در پیشگاہ کعبہ کرد بود و عاقبت ہر چہ خواست نمودہ آن را در بدر دید خودش با شصت و نہ سردار بدست مسلمانان ناتوان بے سروسامان مقتول گردید و ہفتاد نفر سردار در ذلت اسارت گرفتار شدند بدین وسیلہ خدا بنیاد آنہا را برانگند الخ مانند قوم لوط از آسمان بر آنہا سنگ نبارید اما مشتی سنگریزہ کہ خدا بدست محمد صلعم بر آنہا انگند بود مثال کوچکی از آن سنگ باران آسمانی بود۔ فلم تقتلوہم ولکن اللہ قتلہم وما رمیت اذ رمیت ولکن اللہ رمیٰ ف۲ سنۃ اللہ اینست کہ چون بر قومی بنا بر تکذیب انبیاء عذاب

ف۱ فرود آید اپیغمبر خود را از آنہا کنارہ می کیم آنگاہ کہ حضرت محمد رسول اللہ صلعم را از مکہ جدا ساختیم اہل مکہ بعذاب بدر گرفتار آمدند۔

وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿۳۳﴾ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ

و ایشان استغفار می کنند ف۱ و چیست مر ایشان را که عذاب نکند ایشان را خدا حال آنکه ایشان باز میدارند یعنی مردمان را

و ایشان مغفرت خواهند ع۵ و چیست آن بارا که عذاب نکند ایشان را خدا و ایشان باز می دارند مردمان را

عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا

از مسجد الحرام و نیستند سزاوار آنجا نیستند سزاوار آنجا مگر

از مسجد حرام و نیستند آنها متولیان امر مسجد حرام نیستند سزاوار تولیت مسجد حرام مگر

الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۴﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ

متقیان و لیکن بیشترین ایشان نمی دانند ف۲ و نیست نماز ایشان نزدیک

پرهیزگاران و لیکن بیشتر ایشان نمی دانند و نیست نماز ایشان نزدیک

الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ

خانهٔ کعبه بجز صفیر کردن و دستک زدن پس بچشید اے کافران عذاب را بسبب

خانهٔ کعبه مگر صفیر کردن و کف زدن پس بچشید ای کافران عذاب را بسبب

تَكْفُرُونَ ﴿۳۵﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ

کافر شدن خود هر آئینه کافران خرج می کنند اموال خود را تا باز دارند مردمان را از

کافر شدن خود ع۵ هر آئینه کافران خرج می کنند اموال خود را تا باز دارند مردمان را از

سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَ

راه خدا پس زود باشد که خرج کنند آنرا باز باشد آن خرج کردن پشیمانی بر ایشان باز مغلوب شوند و

راه خدا پس زود نفقه کنند مال خود را باز باشد آن خرج کردن بر ایشان افسوس باز مغلوب شوند و

الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿۳۶﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ

کافران بسوی دوزخ رانده شوند تا جدا سازد خدا ناپاک را از پاک

آنانکه ثابت باشند بر کفر بسوی دوزخ رانده می شوند تا جدا سازد خدا ناپاک را از پاک

وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي

و بنهد ناپاک را بعض آن را بر بعض پس توده سازد آنهمه را یک جا پس در آردش در

و بنهد ناپاک را بعض آن را بر بعض پس انبار سازد همه را یک جا پس بیفکندش در

جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۳۷﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا

دوزخ اینجماعه ایشانند زیانکاران ف۳ بگو کافران را اگر باز ایستند

دوزخ آن جماعه ایشانند زیان کاران بگو برای آنها که کافراند اگر باز ایستند

يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿۳۸﴾

آمرزیده شود ایشان را آنچه گذشت و اگر عود کنند پس هر آئینه گذشته است روش پیشینیان

آمرزیده شود ایشان را آنچه گذشت و اگر عود کنند پس هر آئینه گذشته است روش پیشینیان

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ۚ

و کارزار کنید ای مسلمانان با ایشان تا آنکه نباشد هیچ فتنه یعنی غلبهٔ کفر و باشد دین همه برائے خدا

و کارزار کنید با ایشان تا آنکه نباشد هیچ فساد (غلبهٔ کفر) و باشد دین همه اش برای خدا

فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۳۹﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا

پس اگر باز ایستند از شرک یعنی مسلمان شوند هر آئینه خدا با آنچه می کنند بیناست و اگر رو بگردانند ف۵

پس اگر باز ایستند از شرک پس هر آئینه خدا به آنچه می کنند بیناست اگر روی بگردانند

فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ ۚ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿۴۰﴾

پس بدانید که خدا مددگار شماست نیک مددگار است و نیک یاری دهنده است

پس بدانید که هر آئینه خدا مددگار شماست نیک مددگار است و نیک یاری دهنده است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی سنت الله آنست که تا پیغامبر درمیان قوم باشد عذاب عام نمی کند و همچنین تا آنکه ایشان استغفار می کنند عذاب نے آید ۱۲ ف۲ یعنی بعد هجرت حضرت سید البشر از میان ایشان ۱۲ ف۳ یعنی اصل استحقاق عذاب دارند لیکن بودن پیغامبر درمیان ایشان مانع بود الحال مانع برخاست ۱۲ ف۴ مترجم گوید و این تصویر است حال کسی را که میخواهد چیزه کل چیز میرا باطل سازد و دفع کند ۱۲ ف۵ یعنی باز اسلام ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ دو چیز مانع نزول عذاب بستہ یکی موجود بودن پیغمبر میان آنها۔ دوم استغفار۔ یعنی در مکه کریمه بسبب قدم آنحضرت صلعم عذاب معطل بود اکنون بر آنها عذاب فرود آمد همین طور مادا میکه گنهگار نادم باشد و به توبه ادامه دهد۔ مورد مواخذه نمی شود۔ واو بزرگ ترین گناهی کرده باشد حضرت پیغمبر فرموده پناه گنهگاران دو چیز است یکے وجود من و دیگر استغفار " کذا فی الموضح۔ ع۵ کسی نیکه نمازگزاران حقیقی را از مسجد باز میدارند نماز خود شان چه ارزش دارد۔ برهنه بطواف کعبه پرداختن بجای ذکر خدا صفیر کشیدن و کف زدن چنانکه در اکثر ملل امروز نیز نواختن زنگ و ناقوس عبادت بزرگ دانسته می شود غرض خود خدارا نمی پرستند و دیگران را نمی گذارند شایان

ع ۹ ۱۸

وَاعْلَمُوْٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ

و بدانید که آنچه غنیمت یافتید از کافران از هر جنس

و بدانید که آنچه غنیمت گرفتید از چیزے

فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهٗ وَلِلرَّسُوْلِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ

پس پنجم حصه اش خدا راست و پیغامبر را و خویشاوندان را ف۱ و یتیمان و درویشان

پس هر آئینه برای خداست پنجم حصه اش و پیغامبر را و خویشاوندان و یتیمان و بے نوایان

وَابْنِ السَّبِيْلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ

و مسافران را اگر ایمان آورده اید بخدا و بانچه فرو فرستادیم بر بندهٔ خویش روزیکه

و مسافران را اگر ایمان آورده اید بخدا و آنچه فرو فرستادیم بر بندهٔ خویش روز

الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعٰنِ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۴۱ اِذْ اَنْتُمْ

جدا شد حق از باطل روزیکه بهم آمدند دو گروه ف۲ و خدا بر همه چیز تواناست ف۳ اگر ایمان آورده اید بانچه فرو فرستادیم بر بندهٔ خود

فیصله شدن ع۵ روزیکه بهم آمدند دو گروه و خدا بر همه چیز تواناست ع۵ (یاد آورید) آنرا که بودید

بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ۭ وَلَوْ

بکنارهٔ نزدیک بودید و ایشان بکنارهٔ دورتر و کاروان پائین تر از شما یعنی بجانب دریا و اگر

بکنارهٔ نزدیک تر و ایشان بکنارهٔ دورتر ع۵ و کاروان بودند فرود تر از مکان شما ع۵ و اگر

تَوَاعَدْتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيْعٰدِ ۙ وَلٰكِنْ لِّيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ

با یک دیگر وعدهٔ جنگ مقرر می کردید البته اختلاف مینمودید در وعده لیکن جمع کرد تا بانجام رساند خدا کاری را که

میان خود وعدهٔ قتال می کردید هر آئینه خلاف می کردید در وعدهٔ خود ع۵ و لیکن (جمع کرد) تا بانجام رساند خدا کاری را که بود

مَفْعُوْلًا ڏ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْۢ بَيِّنَةٍ وَّيَحْيٰي مَنْ حَيَّ عَنْۢ بَيِّنَةٍ ۭ وَ

کردنی بود تا هلاک شود کسیکه هلاک شده است بعد قیام حجت و زنده ماند کسیکه زنده شده بعد قیام حجت و

کردنی تا هلاک شود کسیکه هلاک شدنی است از حجتی روشن و زنده ماند کسیکه زنده شدنی است بحجتی روشن و

اِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝۴۲ اِذْ يُرِيْكَهُمُ اللّٰهُ فِيْ مَنَامِكَ قَلِيْلًا ۭ وَلَوْ

هر آئینه خدا شنوا داناست ف۴ آنگاه که بنمود خدا ایشان را بتو در خواب کم اندکے و اگر

هر آئینه خدا شنوا داناست آنگاه که بنمود بتو ایشان را خدا در خواب تو اندکی و اگر

اَرٰىكَهُمْ كَثِيْرًا لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ ۭ اِنَّهٗ

بنمودے بتو ایشان را بسیار البته بزدلی می کردید و با یکدیگر نزاع مینمودید در کار و لیکن خدا سلامت داشت یعنی از بزدلی

بنمودی بتو ایشان را بسیار البته بزدلی می کردید و با یکدیگر نزاع مینمودید در کار و لیکن خدا سلامت داشت هر آئینه وی

عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝۴۳ وَاِذْ يُرِيْكُمُوْهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِيْٓ اَعْيُنِكُمْ

داناست بانچه در سینه هاست و آنگاه که بنمود بشما ایشان را چون رو برو شدید در چشم شما

داناست بانچه در سینه هاست و آنگاه که بنمود بشما ایشان را چون رو برو شدید در چشم هائے شما

قَلِيْلًا وَّيُقَلِّلُكُمْ فِيْٓ اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ۭ

اندکے و کم نمود شما را در چشم آنان تا بانجام رساند خدا کاری را که کردنی بود

اندکی و کم نمود شما را در چشم هائے ایشان تا بانجام رساند خدا کاری را که بود کردنی

وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۝۴۴ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمْ فِئَةً

و بسوی خدا باز گردانیده شوند کارها اے مسلمانان چون رو برو شوید با گروهے

و بسوی خدا باز گردانیده شود کارها اے مسلمانان چون رو برو شوید با گروهی

فَاثْبُتُوْا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝۴۵ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ

پس ثابت باشید و یاد کنید خدا را بسیار بود که شما رستگار شوید و فرمانبرداری کنید خدا

پس ثابت باشید و یاد کنید خدا را بسیار تا شما رستگار شوید و فرمان برداری کنید خدا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی خویشاوندان پیغامبر یعنی بنی هاشم و بنی مطلب اند ۱۲

ف۲ یعنی ایمان آورده اند بانکه بروز بدر نصرت نازل فرمود ۱۲

ف۳ مترجم گوید چهار خمس غانمان را باید داد و یک خمس در بیت المال نهاده بر پنج حصه یا سه حصه قسمت باید کرد علی اختلاف المذاهب والله اعلم ۱۲

ف۴ مراد از هلاک اصرار بر کفر است و از حیات مسلمان شدن و اینکه ایمان آورده اید بانچه فرو فرستادیم بر بندهٔ خود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ مراد از روز فیصله روز بدر است که نزاع حق و باطل صریحاً فیصله شد روزی که خداوند فتح و نصرت را بر اهل بندگان خویش فرود آورد فرشتگان را بیاری وی فرستاد و سکون و اطمینان را نازل گردانید پس کسانی که بخدا و تائید غیبی ایمان آورده اند تخصیص دادن خمس غنیمت بنام خدا بر آنان با گران نیست

ع۵ چنانکه شما را در آن روز مظفر و منصور گردانید آینده نیز حضرت قادر احتمال پیروزی با و فتوحات می بخشد

مراد از کنارهٔ نزدیک آن طرف میدان جنگ است که نزدیک بمدینه طیبه بود و کنارهٔ دور

آن طرف که از مدینهٔ طیبه بعید بود ع۵ کاروان تجارتی ابو سفیان سوی نشیب ساحل روان بود سپاه قریش در میان کاروان و مسلمانان حایل گردیده بودند

وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا

و رسول او را و بایکدیگر نزاع مکنید که درین صورت بزدل شوید و برود دولت شما و شکیبائی ورزید

و رسول او را و بایکدیگر نزاع مکنید که دراین صورت بزدل شوید و برود دولت و قوت شما و شکیبائی ورزید

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿۲﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ

هر آئینه خدا با شکیبایان است و مباشید مانند کسانیکه بیرون آمدند از خانهای خود

هر آئینه خدا با شکیبایانست و مباشید مانند کسانیکه بیرون آمدند از سراهای خود

بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا

از روی سرکشی و خود نمائی بمردمان و باز میداروند از راه خدا و خدا بآنچه

از روی سرکشی و خودنمائی بمردمان و باز میدارند از راه خدا و خدا بآنچه

يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿۳﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا

می کنند در گیرنده است ف۱ و آنگاه که شیطان بیارا است برای این کافران کردارهای ایشان را و گفت هیچ کس

می کنند احاطه کننده است و آنگاه که بیاراست برای کافران شیطان کردارهای ایشان را و گفت هیچ کس

غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ

از مردمان غلبه کننده نیست بر شما امروز و هر آئینه من مدد کننده ام شمارا پس چون روبرو شدند هر دو گروه

غلبه کننده نیست بر شما امروز از مردم و هر آئینه من مدد کننده ام شمارا پس چون روبرو شدند هر دو گروه

نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ

باز گشت شیطان بر پاشنهای خود و گفت هر آئینه من بی تعلقم از شما هر آئینه من می بینم آنچه شما نمی بینید

باز گشت شیطان بر پاشنه های خود و گفت هر آئینه من بیزارم از شما هر آئینه من می بینم آنچه شما نمی بینید

إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ۚ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۴﴾ إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ

هر آئینه من می ترسم از خدا و خدا سخت عقوبت است آنگاه که می گفتند منافقان

هر آئینه من می ترسم از خدا و خدا سخت عقوبت کننده است ع۵ آنگاه که می گفتند منافقان

وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ

و آنانکه در دل ایشان بیماریست فریفته کرده است این مسلمانان را دین ایشان و هر که توکل کند

و آنانکه در دل های ایشان بیماری است فریفته این هارا دین ایشان و هر که توکل کند

عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۱﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ

بر خدا هر آئینه خدا غالب درست کار است و تعجب می کردی اگر می دیدی ای بیننده چون فرشتگان قبض ارواح

بر خدا پس هر آئینه خدا غالب با حکمت است و اگر می دیدی چون قبض می کنند ارواح

كَفَرُوا ۙ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ

کافران می کنند میزنند بر روی ایشان و بر پشت ایشان و می گویند بچشید عذاب

کافران را فرشتگان میزنند روهای ایشان را و پشت های ایشان را و می گویند بچشید عذاب

الْحَرِيقِ ﴿۲﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

سوزان این بسبب آن کردار است که پیش فرستاده است دست شما و بسبب آنست که خدا ظلم کننده نیست

سوزان را این بسبب آن کردار است که پیش فرستاده است دست های شما و بسبب آن است که خدا نیست ظلم کننده

لِلْعَبِيدِ ﴿۳﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَفَرُوا بِآيَاتِ

بر بندگان مانند عادت قوم فرعون و آنانکه پیش از ایشان بودند کافر شدند بآیات

بر بندگان مانند عادت قوم فرعون و آنانکه پیش از ایشان بودند کافر شدند به آیات

اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۴﴾

خدا پس گرفتار کرد خدا ایشان را بگناهان ایشان هر آئینه خدا توانا سخت عقوبت است

خدا پس گرفتار کرد ایشان را خدا بگناهان شان هر آئینه خدا توانا سخت عقوبت کننده است

فتح الرحمن

ف۱ در این حال ابوجهل و تابعان اوست

۱۲ منه لعنت تنفشلوا ... پاوے ... بانا الحرب ... جنگ شود ... تشبیه ...

تفسیر عثمانی

ف۶ قریش به قوت و جمعیت خویش مغرور بودند و از انجام باهمی کنانہ منازعه و مخاصمه می نمودند و در اندیشه بودند که مبادا بنی کنانه سد راه کامیابی شان گردد در ان اثنا فوراً شیطان لعین بصورت رئیس کنانه یعنی سراقه ابن مالک با فوجی از ذریت خویش نمودار شد تا قریش را تقویت و تز[یید] همت نماید و به ابوجهل و پیروانش اطمینان داد که ... ما بهمه پشتیبانی و حمایت شما از طرف کنانه خاطر جمع باشید که ما با شمائیم و چون در «بدر» جنگ شدت کرد شیطان جبرئیل و دیگر فرشتگان را دید از همدستی ابوجهل پا کشیده راه فرار پیش گرفت. ابوجهل گفت ای سراقه اکنون که باید کمک کنی کجا میگریزی جواب داد که من با شما بوده نمی توانم من چیزهائی را می بینم که شما از مشاهده آن قاصرید یعنی (فرشتگان) خدا از ترس داین فوج خدائی امید دل شده ام و پیش ازین تاب و مقاومت در من نمانده. چه می ترسم که در عذاب شدید آفت و خیم گرفتار آیم قتاده ... ملعون دروغ گفت که خوف خدا در دلش افتاده چون می دانست که وقت هلاک لشکر قریش فرا رسیده است و هیچ قوتی آنها را ...

[illegible]

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا

این بسبب آنست که خدا هرگز نیست تغیر دهنده هیچ نعمتے را که انعام کرده باشد آنرا بر قومے تا آنکه ایشان بدل کنند حالے را

این بسبب آنست که خدا هرگز نیست تغیر دهنده نعمتی را که انعام کرده باشد آنرا بر قومی تا آنکه بدل کنند حالی را

بِأَنْفُسِهِمْ ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٥﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِيْنَ

که در ذات ایشانست ف۱ و بسبب آنست که خدا شنوا دانا است مانند حال کسان فرعون و آنانکه

که در ذات ایشان است و هر آئینه خدا شنوا داناست مانند عادت کسان فرعون و آنانکه

مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا

پیش از ایشان بودند دروغ شمردند آیات پروردگار خویش را پس ہلاک ساختیم ایشان را بگناہان ایشان و غرق ساختیم

پیش از ایشان (بودند) دروغ شمردند آیات پروردگار خویش را پس ہلاک ساختیم ایشانرا بگناہان شان و غرق گردانیدیم

اٰلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ﴿٦﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ

کسان فرعون را و ہر یک ستمگار بودند هر آئینه بدترین جنبندگان نزدیک خدا آنانند

کسان فرعون را و ہمه ستمگار بودند هر آئینه بدترین جنبندگان نزد خدا آنانند

كَفَرُوْا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٧﴾ الَّذِيْنَ عٰهَدْتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُوْنَ

که کافر شدند پس ایمان نمی آرند آنانکه عهد بستۂ باایشان باز می شکنند

که کافر شدند پس ایشان ایمان نمی آرند آنانکه عهد بستۂ باایشان باز می شکنند

عَهْدَهُمْ فِيْ كُلِّ مَرَّةٍ وَّهُمْ لَا يَتَّقُوْنَ ﴿٨﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ

عهد خود را در ہر مرتبه و ایشان پرہیز نمی کنند ف۲ پس اگر بیابی ایشان را در جنگ

عهد خود را در ہر مرتبه و ایشان نمی ترسند پس اگر بیابی ایشان را در جنگ

فَشَرِّدْ بِهِمْ مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُوْنَ ﴿٩﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ

متفرق ساز بسبب کشتن ایشان آنان را که پس پشت ایشان باشند بود که پند پذیر شوند و اگر بترسی از گروہے

پس متفرق ساز بسبب کشتن ایشان آنان را که پس پشت ایشان باشند تا ایشان پند پذیر شوند و اگر بترسی از گروہی

خِيَانَةً فَانْۢبِذْ إِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ ۭ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَآئِنِيْنَ ﴿١٠﴾

خیانت را پس باز گردان بسوی ایشان عهد ایشان را بنوعے که ہمه برابر شوند ف۳ ہر آئینه خدا دوست نمیدارد خیانت کنندگان

خیانت را پس باز گردان بسوی ایشان عهد ایشانرا بنوعی که ہمه برابر شوند (در علم به نقض عهد) ہر آئینه خدا دوست نمیدارد خیانت

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَبَقُوْا ۭ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ ﴿١﴾ وَأَعِدُّوْا

و باید که نه پندارند کافران که ایشان پیش دستی کرده اند ہر آئینه ایشان عاجز نتوانند ساخت و مہیا سازید اے مسلمانان

و نپندارند کافران که ایشان پیش دستی کردند در گریز ہر آئینه ایشان عاجز کرده نتوانند (مارا) و آماده سازید

لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَّمِنْ رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُوْنَ بِهٖ

برائے ایشان آنچه توانید از توانائی ف۴ و از آماده داشتن اسپان بترسانید بآن

برائے ایشان آنچه توانید از توانائی و آماده کنید از اسپان بستہ ع۵ که می ترسانید بآن

عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِيْنَ مِنْ دُوْنِهِمْ ۚ لَا تَعْلَمُوْنَهُمْ ۚ اللّٰهُ

دشمن خدا را و دشمن خویش را و قومے دیگر را نیز بجز ایشان شما نمی دانید ایشان را خدا

دشمن خدا و دشمن خویش را و قوم دیگر نیز بجز ایشان نمی دانید ایشان را خدا

يَعْلَمُهُمْ ۭ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ

می داند ایشان را ف۵ و آنچه خرچ کنید از ہرچه باشد در راه خدا تمام داده شود بشما ف۶ و شما

می داند ایشان را و آنچه خرچ کنید از ہرچه باشد در راه خدا تمام داده شود و شما

لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢﴾ وَإِنْ جَنَحُوْا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ

ستم کرده نشوید و اگر میل کنند بصلح تو ہم میل کن بسوی آن ف۷ و توکل کن بر خدا

ستم کرده نشوید و اگر میل کنند بصلح تو ہم میل کن بسوی آن و توکل کن بر خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شکر را بکفران نعمت و طاعت را بمعصیت ۱۲ ف۲ مترجم گوید تعریض است بقبائل یہود که آنحضرت صلی الله علیه وسلم باایشان صلح کرده بودند و ایشان وقت بعد وقت غدر مینمودند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی علامت نقض عهد برشما لازم نیاید والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی استعمال آلات جنگ مثل تیر انداختن ۱۲ ف۵ یعنی اہل نفاق را والله اعلم ۱۲ ف۶ یعنی ثواب او والله اعلم ۱۲ ف۷ مترجم گوید این امر برائے اباحت است والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ یعنی توکل نمودن بخدا این نیست که اسباب ضروری و مشروع ترک شود بلکه بر مسلمانان فرض است که حتی الوسع وسائل جہاد را فراہم نمایند در عہد فرخندۂ نبوی مشق اسپ سواری شمشیر زدن تیر انداختن داخل اسباب جہاد بود امروز ساختن و استعمال نمودن توپ تفنگ طیاره کشتی ہائے تحت البحری، تانگ آموختن فنون جنگ ورزش و سائر تمرینات بدنی ہمه وسائل جہاد است ہمچنین اسلحه و آلات حربی که بعد ازین آماده میشود انشاء الله تعالیٰ ہمه

...درین آیت داخل می باشد راجع به اسپ حضرت پیغمبر گفته است الخیل معقود فی نواصیها الخیر الی یوم القیمة یعنی خداوند خیر را تا قیامت در پیشانی اسپ گره بسته ...

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣﴾ وَإِن يُرِيدُوا أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ
هر آئینه وے شنوا دانا است ‏ واگر خواهند که فریب دهند ترا پس
هر آئینه وی شنوا دانا است. واگر خواهند که فریب دهند ترا پس هر آئینه

حَسْبَكَ اللَّهُ ۚ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤﴾ وَأَلَّفَ
کفایت کننده است ترا خدا همونست آنکه قوت داد ترا بیاری دادن خود و بمسلمانان و همونست آنکه الفت داد
کفایت کننده است ترا خدا اوست آنکه قوت داد ترا بیاری دادن خود و به مسلمانان و پیوند افکند بدوستی

بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ
میان دلهائے ایشان اگر خرج می کردی آنچه در زمین است همه یکجا الفت نمی دادی میان دل هائے ایشان
میان دلهائے شان اگر خرج می کردی آنچه در زمین است همه نمی افکندی الفت میان دلهای شان

وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ
ولیکن خدا الفت افگند میان ایشان هر آئینه وے غالب با حکمت است اے پیغامبر کفایت کننده است ترا خدا
ولیکن خدا افگند الفت درمیان ایشان هر آئینه وی غالب با حکمت است اے پیغامبر کفایت کننده است ترا خدا

وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦﴾ ع يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ
و کفایت کنند ترا آنانکه پیروی تو کرده اند از مسلمانان اے پیغامبر رغبت ده مسلمانان را
و کفایت کننده آن را که پیروی تو کرد از مسلمانان اے پیغامبر رغبت ده مومنان را

عَلَى الْقِتَالِ ۚ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ
بر جنگ ‏ اگر باشند از شما بیست کس صبر کننده غالب شوند بر دو صد کس
بر جنگ ‏ اگر باشند از شما بیست کس صبر کننده غالب شوند بر دو صد کس

وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
واگر باشند از شما صد کس غالب شوند بر هزار کس از کافران بسبب آنکه ایشان گروهے هستند
واگر باشند از شما صد کس غالب شوند بر هزار کس از آنانکه کافر شدند زیرا هر آئینه ایشانند گروهی

لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١﴾ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا ۚ فَإِن
که نمی فهمند ف۱ ‏ اکنون سبک ساخت خدا از سر شما و دانست که درمیان شما ضعف هست پس اگر
که نمی فهمند ع۵ ‏ اکنون سبک ساخت خدا از شما و دانست که درمیان شما ضعف هست پس اگر

يَكُن مِّنكُم مِّائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ
باشند از شما صد کس شکیبا غالب آیند بر دو صد کس و اگر باشند از شما هزار کس
باشند از شما صد کس شکیبا غالب شوند بر دو صد و اگر باشند از شما هزار کس

يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢﴾ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ
غالب آیند بر دو هزار کس بفرمان خدا و خدا با صابران است ف۲ ‏ سزاوار نبود پیغامبر را
غالب شوند بر دو هزار بفرمان خدا و خدا با صابران است ع۵ ‏ سزاوار نبود پیغمبر را

أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ
که بدست وے اسیران باشند تا آنکه قتل بسیار بوجود آرد در زمین می خواهید مال
که بدست وی اسیران باشند تا آنکه قتل بسیار بوجود آرد در زمین می خواهید مال

الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣﴾ لَّوْلَا كِتَابٌ مِّنَ
دنیا را ‏ و خدا می خواهد مصلحت آخرت را و خدا غالب با حکمت است ‏ اگر نبودے حکم
دنیا را ‏ و خدا میخواهد مصلحت آخرت را و خدا غالب با حکمت است ‏ اگر نبودی حکمی

اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ
خدا پیشی گرفته ف۳ ‏ میرسید به شما در آنچه گرفتید عذاب بزرگ پس بخورید از آنچه غنیمت گرفتید
خدا پیشی گرفته هر آئینه میرسید بشما در آنچه گرفتید عذاب بزرگ پس بخورید از آنچه غنیمت گرفتید

فتح الرحمٰن
ف۱ مترجم گوید چون این آیت نازل شد واجب گشت ثبات یک ده چندان از کفار بعد از ان منسوخ شد بوجوب ثبات در مقابلۂ دو چندان والله اعلم ۱۲
ف۲ مترجم گوید صحابہ از اسیران بدر فدا گرفتند باجتهاد خویش و در مخفی نزدیک خدائے تعالیٰ قتل ایشان اولیٰ بود لیکن چون بنص صریح ممنوع نشده بود عفو فرمود و این آیت نازل شد ۱۲
ف۳ یعنی بعض غیر منصوص والله اعلم

تفسیر عثمانی
ع۵ در این آیت بمسلمانان ترغیب جهاد است یعنے اگرچه اندک باشند دل از دست ندهند بعنایت الٰہی بر دشمنی که ده برابر شان باشند نیز غالب شوند زیرا مسلمانان خاص در راه خدا می جنگند و جز رضای وے مطلبی ندارند مردن را در راه خدا اصل زندگی دانسته و بجنگ حاضر میشوند در حال فتح و شکست یقین دارند که زینهار به نتیجه قربانی های خویش در آخرت فایز میگردند و در اثر رنج های که در راه اعلای کلمة الله می کشند به مسرت ابدی هم آغوش می شوند و آن گاه که با این نیت جهاد کنند تائیدات ربانی مددی کنند و اندوه مرگ بر کنار می گردد
و از اینسو دو باکان شجاعت جنگ می نمایند کافر چون این حقیقت را نمی دانند برائے اغراض فانی و حقیر مانند بهایم می جنگند واز همت قلب و نصرت غیب محروم می مانند

حَلٰلًا طَيِّبًا ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ

حلال پاکیزه و بترسید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است اے پیغامبر بگو

حلال پاکیزه و بترسید از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است ای پیغمبر بگو

لِّمَنْ فِيْۤ اَيْدِيْكُمْ مِّنَ الْاَسْرٰۤى ۙ اِنْ يَّعْلَمِ اللّٰهُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ خَيْرًا

آنان را که در دست شما اند از اسیران اگر داند خدا در دل شما نیکی البته دهد شما را بهتر

آنرا که در دست شما اند از اسیران اگر داند خدا در دلهای شما نیکی بدهد شما را بهتر

يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّاۤ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١﴾ وَ

از آنچه گرفته شد از شما و بیامرزد شما را و خدا آمرزنده مهربان است ف۱ و

از آنچه گرفته شده از شما و بیامرزد شما را و خدا آمرزنده مهربان است و

اِنْ يُّرِيْدُوْا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ ؕ

اگر خواهند خیانت با تو پس بر آئینه خیانت کرده بودند با خدا پیش ازین پس قدرت داد بر ایشان.

اگر خواهند خیانت با تو پس هر آئینه خیانت کرده بودند با خدا پیش ازاین پس قدرت داد بر ایشان

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا

و خدا دانا با حکمت است هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

و خدا دانا با حکمت است هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْۤا

بمال خود و جان خود در راه خدا و آنانکه جاے دادند و نصرت کردند

با مالهای خود و نفسهای خود در راه خدا و آنانکه جای دادند و نصرت کردند

اُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ؕ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَمْ يُهَاجِرُوْا مَا لَكُمْ

این جماعه بعض ایشان کارسازان بعض اند ف۲ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت نه کرده اند نیست شما را

این جماعه بعض ایشان کارسازان بعض اند و آنانکه ایمان آوردند و هجرت نکردند نیست شما را

مِّنْ وَّلَايَتِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوْا ۚ وَاِنِ اسْتَنْصَرُوْكُمْ فِي

از کارسازی ایشان هیچ چیز تا آنکه هجرت کنند و اگر مدد طلب کنند از شما در

از کارسازی ایشان هیچ چیزے تا آنکه هجرت کنند و اگر مدد طلب کنند از شما در

الدِّيْنِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ اِلَّا عَلٰى قَوْمٍۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ ؕ

کار دین پس لازم است بر شما یاری کردن مگر بر جماعهٔ که میان شما و میان ایشان عهد باشد

کار دین پس لازم است بر شما یاری کردن مگر بر جماعهٔ که میان شما و میان ایشان عهد باشد

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٣﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بَعْضُهُمْ

و خدا بآنچه می کنند بیناست و آنانکه کافر شدند بعض ایشان

و خدا بآنچه می کنید بیناست و آنانکه کافر شدند بعض ایشان

اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ؕ اِلَّا تَفْعَلُوْهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْاَرْضِ

کارسازان بعض اند اگر نه کنید اے مسلمانان این کار را ف۳ باشد فتنه در زمین

کارسازان بعضی اند اگر نکنید اے مسلمانان این کار را باشد فتنه در زمین

وَفَسَادٌ كَبِيْرٌ ﴿٤﴾ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا

و فساد بزرگ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

و فساد بزرگ و آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند

فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْۤا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ

در راه خدا و آنانکه جاے دادن نصرت کردند این جماعه ایشانند مومنان

در راه خدا و آنانکه جای دادند و نصرت کردند این (جماعه) ایشانند مومنان

فتح الرحمٰن

ع ٥ ف۱ تعریض است بعباس بن عبد المطلب ۱۲

ف۲ یعنی مهاجران و انصار با یکدیگر باید که نصرت دهند و مواخات کنند والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی کارسازی با یک دیگر ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۸۶ تنبیه ذکر اعداد ۲۰ و ۱۰ ممکن است بدین جهت باشد که در آن وقت تعداد مسلمانان در سریه اقلا بیست و در جیش صد نفری بود و آیت آینده بعد از مدتی فرود آمد که در تعداد مسلمانان افزوده بود سریه صد نفر و جیش هزار نفری بوده این دو آیت در مواقع آن نسبت تفاوت اعداد را بیان می کند و هنگام نزول آیت آینده شمار مسلمانان بیشتر شده بود ۱۲ ف۵ از ابن عباس در بخاری منقول است حکمی که در آیت گذشته شده بود که مسلمانان در مقابل کفره پا فشاری نمایند اگرچه در عدد ده برابر شان باشند بر مسلمانان گران آمد این آیت نازل گردید الان خفف الله الایه یعنی خداوند ضعف شما را دیده حکم اول را تخفیف نمود اکنون به مسلمانان حکم میشود که اگر دشمن دو چند آنها باشد اثبات قدم فرض و گریختن حرام می باشد این ضعف مسلمانان که باعث تخفیف حکم شد چند چیز بود در آغاز هجرت مسلمانان اندک ثروت و حالات شان معلوم بود. پس از چندی اکثر بهره ناتوان گشتند و نسل جدید مانند مهاجر و انصار پیشین

حَقًّا ۚ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَعْدُ

بحقیقت ایشان را آمرزش و روزی نیک و آنانکه ایمان آوردند پس ازین و

بحقیقت ایشان راست آمرزش و روزی عزت و آنانکه ایمان آوردند پس ازین و

وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ

ہجرت نمودند و جہاد کردند ہمراہ شما این گروه نیز از شماست و خداوندان قرابت

ہجرت کردند و جہاد کردند ہمراه شما پس این جماعه از شماست و خداوندان قرابت

بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

بعض ایشان را نزدیک تراند ببعضے در حکم خدا ﴿ف۱﴾ ہر آئینہ خدا بہمہ چیز داناست ﴿ع﴾

بعض ایشان نزدیک تراست به بعضی در حکم خدا ہر آئینہ خدا به ہمہ چیز داناست

سُورَةُ التَّوْبَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَسِتَّ عَشَرَ رُكُوعًا

بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾ فَسِيحُوا

قطع معاملہ است از جانب خدا و رسول او بسوی آنانکه عہد بستہ بودید بایشان از مشرکان پس سیر کنید ای مشرکان

جواب آشکارا بیزاری است از طرف اللہ و رسولش بسوی آنانکه عہد بستہ اید (بایشان) از جملہ مشرکین پس بگردید

فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ۙ وَأَنَّ

در زمین چہار ماہ و بدانید کہ شما نہ عاجز کنندہ خدا باشید و بدانید آنکہ

در زمین بچہار ماہ و بدانید کہ بیشک شما عاجز کنندۂ اللہ نیستید و بتحقیق

اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ

خدا رسوا کنندہ کافران است و خبر رسانیدنیست از جانب خدا و رسول او بسوی مردمان

اللہ رسوا کنندۂ کفار است و اعلام است از اللہ و رسولش بسوی مردم

يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُ ۚ فَإِن

روز حج بزرگ کہ خدا بیزار است از مشرکان و رسول او نیز بیزار است پس اگر

بروز حج اکبر (باینکہ) بتحقیق اللہ بیزار است از مشرکان و رسولش (بیزار است) پس اگر

تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي

توبہ کنید آن بہتر باشد شما را و اگر روی بگردانید پس بدانید کہ شما نہ عاجز کنندہ

توبہ نمائید از کفر بالفرض در آن توبہ خیر است برای تان و اگر اعراض کردید از اسلام پس بدانید بتحقیق شما نیستید عاجز کنندگان

اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدتُّم

خدا اید و خبر دہ کافران را بعذاب درد دہندہ مگر آنانکہ بایشان عہد بستہ بودید

اللہ و مژدہ دہید آن کسانے را کہ کافر شدند بعذاب دردناک مگر آنانکہ پیمان کردہ اید (بایشان)

مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ

از مشرکان باز کم نکردند با شما در چیزے و مدد نداوند بر شما

از مشرکین باز کم نکردند بشما ہیچ چیز و مدد نکردند بر شما

أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ

کسے را پس بوفا رسانید بسوی ایشان عہد ایشان را تا مدت ایشان ہر آئینہ خدا دوست می دارد

کسے را پس تمام کنید بایشان پیمان شان را تا مدت مقرر شان بیشک اللہ دوست دارد

الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾ فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ

پرہیزگاران را پس چون آخر شوند ماہ ہائے حرام ﴿ف۱﴾ بکشید مشرکان را ہر جا کہ

پرہیزگاران را پس چون بگذرد ماہ ہائے حرام پس بکشید مشرکان را ہر جای

فتح الرحمن

ف۱ یعنی صلہ و توارث میان اہل قرابت کہ اصحاب فروض و عصبات اند لازم است واللہ اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید سال نہم حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم علی مرتضیٰ را در موسم حج فرستاد تا عہود مشرکان را بر اندازد الاچہار ماہ ایشان را فرصت داد تا در این مدت تامل کنند مگر و فرقہ بنی ضمرہ و بنو کنانہ کہ خیانت در عہد نکردہ بودند پس خدا تعالیٰ عہد ایشان را تا میعاد آن مقرر داشت و تا ندا کنند کہ بعد ازین ہیچ مشرک بحج نیاید و ہیچ برہنہ طواف کعبہ نکند و اول سورۂ براءت بر ایشان رخوانند واللہ اعلم ۱۲

ف۳ یعنے آن چہار ماہ کہ ایشان را فرصت دادہ بودند ۱۲

ع ۶/۱۰ ۶

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۱۸۷

خاصہ بشر است کہ چون کار دشوار بر مردم کم تحمیل شود و بشطارت آنرا انجام دہند و ہر کہ بیش از نیروی خویش بذل ہمت نماید و اگر بانجام آن جمعیت بزرگی موظف شوند یکی نگران دیگر میباشد و پندارد کہ تنہا شخص وی مسئول انجام آن نیست و ازین رو شطارت و ہمت آنہا کم شود حضرت شاہ فرماید چون یقین مسلمانان تحسین عمل

ترابود کہ آنہا امر شد کہ اگر کافران دہ برابر شان باشند نیز جہاد کنند مسلمانان باید کہ قدمی عقب تر بودند حکم شد کہ باد و چند خویش جہاد نمایند تا اکنون نیز این حکم نافذ است

وَجَدْتُّمُوْهُمْ وَخُذُوْهُمْ وَاحْصُرُوْهُمْ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ
یابید و بگیرید ایشان را و بند کنید ایشان را و بنشینید برائے ایشان بہر کمین گاہ
گریافتید ایشان را و بگیرید ایشان را و احاطہ نمائید آنہا را و بنشینید برای شان در ہر کمین گاہے

فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ ؕ اِنَّ
پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را و بدہند زکوۃ را پس بگذارید راہ ایشان را بر آئینہ
پس اگر توبہ کنند (از کفر) و استوار دارند نماز را و بدہند زکوۃ را پس بگذارید راہ ایشان را بیشک

اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ وَاِنْ اَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ
خدا آمرزندہ مہربان است و اگر کسے از مشرکان طلب امان کند از تو امان بدہ او را
اللہ بخشایندہ مہربانست و اگر یکے از مشرکان امن خواہند از تو امن دہ وی را

حَتّٰى يَسْمَعَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهٗ ؕ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُوْنَ ۝
تا بشنود قرآن باز برسان او را بجائے ایمنی دے و این بسبب آنست کہ ایشان گروہے ہستند کہ نمیدانند ف
تا بشنود کلام اللہ را پس برسان او را بجای امنش (یعنی (امن دادن و رسانیدن) بسبب آنست کہ ایشان قومی اند کہ نمی دانند

كَيْفَ يَكُوْنُ لِلْمُشْرِكِيْنَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُوْلِهٖۤ اِلَّا الَّذِيْنَ
چگونہ بود مشرکان را عہد نزدیک خدا و نزدیک رسول او الا آنانکہ
چگونہ باشد برای مشرکان عہدی نزد اللہ و نزد رسول او مگر آن کسانیکہ

عٰهَدْتُّمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ فَمَا اسْتَقَامُوْا لَكُمْ فَاسْتَقِيْمُوْا
عہد بستہ بودید با ایشان نزدیک مسجد حرام ف۲ پس مادام کہ بر عہد ثابت باشند برای شما نیز ثابت باشید
عہد کردید با ایشان نزد مسجد حرام پس مادامیکہ قیام و ثبات کردند (بعہد) شما استقامت (نمائید)

لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ ۝ كَيْفَ وَاِنْ يَّظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوْا
برای ایشان بر آئینہ خدا دوست میدارد پرہیزگاران را چگونہ بود مشرکان را عہد و اگر غالب آیند بر شما نگاہ ندارند
بعہد ایشان بیشک اللہ دوست دارد پرہیزگاران را چگونہ باشد (عہد) صلح برای شان حال آنکہ اگر دست یابند بر شما نگاہ ندارند

فِيْكُمْ اِلًّا وَّلَا ذِمَّةً ؕ يُرْضُوْنَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَاْبٰى قُلُوْبُهُمْ ۚ وَاَكْثَرُهُمْ
در باب شما حق خویشی را و نہ عہد را ضامند میسازند شما را بدہان خویش و قبول نمی کند دل ایشان و بیشترین ایشان
در شما قرابت و نہ عہد را خوش می سازند شما را بہ دہانہای خود و منع می آرد دلہای شان و بیشتر ایشان

فٰسِقُوْنَ ۝ اِشْتَرَوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيْلًا فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِهٖ ؕ
فاسقانند خرید کردند بآیتہائے خدا بہائے اندک ف۳ پس باز داشتند مردمان را از راہ خدا
فاسقانند فروختند آیات اللہ را بقیمتی اندک پس منع کردند از راہ اللہ

اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝ لَا يَرْقُبُوْنَ فِيْ مُؤْمِنٍ اِلًّا وَّلَا
بر آئینہ ایشان بدکاری ست کہ می کردند نگاہ نمی دارند در باب ہیچ مسلمانے حق خویشی را و نہ
بیشک ایشان بد است آنچہ می کنند لحاظ نمی کنند در حق مومنی قرابتی را و نہ

ذِمَّةً ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُوْنَ ۝ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ
عہد را و آن جماعہ ایشانند از حد در گزرندگان پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را
عہدی را و ایشان ہمان تجاوز کنندگان (از حد و داند) پس اگر توبہ کنند و برپا دارند نماز را

وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ ؕ وَنُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ۝
و بدہند زکوۃ را پس ایشان برادران شما اند در دین و واضح می سازیم آیات را برای گروہے کہ می دانند
و دہند زکوۃ را پس برادران شما در دین اند و روشن بیان می کنیم آیت ہا را برای قومیکہ می دانند

وَاِنْ نَّكَثُوْۤا اَيْمَانَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ
و اگر بشکنند سوگندان خویش را پس از عہد بستن خویش و طعنہ زنند در دین شما
و اگر بشکنند قسم ہای خود را بعد از عہد کردن شان و عیب جوئی کنند در دین شما ع۵

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با کفار قریش صلح کردہ بود و ایشان در منقام عذر آمدہ بر کشتن حلفائے آنحضرت اعانت نمودند و این صورت بسبب فتح مکہ شد خدائے تعالیٰ برائے ترغیب بر غزوہ فتح آیات فرستاد ۱۲

ع ۶

ف۲ یعنی قریش کہ در حدیبیہ با ایشان صلح واقع شدہ بود ۱۲ ف۳ یعنی تابع شہوات نفس شدند ایمان را ترک کردند ۱۲

لغت الیٰ مدتہم ان کے وعدہ تک مدت پاروا از روزگار تھوڑا سا زمانہ میں اور مدت مشہور ۱۲ انسلخ گذر جاوے الانسلاخ گذر جانا مہینے کا احصروا گھیر و مرصد تاک کی جگہ ارصد انتظار کرنا تاک میں رہنا فخلوا تو چھوڑ دو التخلیہ چھوڑنا ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قریش قسم ہا و پیمان ہا را شکستہ بودند زیرا خلاف عہد بر علیہ خزاعہ با بنو بکر مدد کردند و پیش از ہجرت برای اخراج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از وطن مقدس او (مکہ معظمہ) تجاویز طرح و بالاخرہ سبب اخراج وی صلی اللہ علیہ وسلم شدند "اذ اخرجہ الذین کفروا ثانی اثنین الآیہ" در مکہ بر مسلمین بے گناہ بدون سبب ظلم آغاز کردند اگرچہ قافلہ تجارت ابو سفیان از خطر نجات یافت محض از روی تکبر

ت درعونت بمقابل مسلمین بمیدان "بدر" رفتند و بنای جنگ نہادند بعد از "صلح حدیبیہ" ابتداء خود پیمان را شکستند و در مقابل حلفائی مسلمین یعنی خزاعہ بنو بکر را

فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ⑥

پس کارزار کنید با پیشوایان کفر هر آئینه سوگند نیست ایشان را بود که ایشان باز مانند

پس جنگ کنید با پیشوایان کفر بیشک ایشان را هیچ قسمها نیست جنگ کنید با ایشان تا باز آیند (از سرکشی و طعنه جوئی)

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ

آیا جنگ نمی کنید با گروهی که شکستند سوگندان خویش را و قصد کردند جلا وطن ساختن پیغامبر را و ایشان

آیا کارزار نمی کنید با قومی که شکستند قسم های خود را و قصد (مشوره) کرده بودند به بیرون کشیدن رسول از مکه و ایشان

بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ أَتَخْشَوْنَهُمْ ۚ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ

ابتدا کردند نقض عهد با شما اول مرتبه آیا می ترسید از ایشان پس خدا سزاوار تر است بآنکه بترسید ازوی اگر

ابتداء نمودند بقتال شما اول بار آیا می ترسید از ایشان پس الله سزاوار تر است که بترسید ازوی اگر هستید

مُؤْمِنِينَ ⑦ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ

مسلمانید جنگ کنید با ایشان تا عذاب کند ایشان را خدا بدست شما و رسوا سازد ایشان را و فتح دهد شما را

مومنان ﴿ع۵﴾ جنگ کنید با ایشان تا عذاب کند ایشان را الله بدستهای تان و رسوا کند آنها را و نصرت دهد شما را

عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ⑧ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ

بر ایشان و شفا بخشد سینه های گروه مسلمانان را و دور کند اندوه دل ایشان را

بر ایشان و شفا دهد سینه های قوم مومنان را و ببرد اندوه دل های مومنان را

وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ⑨ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ

و برحمت باز گردد بر هر که خواهد و خدا دانای استوار کار است آیا گمان کردید که

و توبه می دهد (رجوع به مرحمت می کند) (الله) بر هر که خواهد و الله دانا بزرگ خداوند حکمت عظیم است آیا می پندارید (ای مومنان)

تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ

گذاشته شوید ﴿ف۱﴾ و هنوز متمیز نساخته است خدا آنان را که جهاد کرده اند از شما و نگرفته اند

گذاشته شوید در حالیکه متمیز نساخته الله آنکسانی را که جهاد کردند از شما و نگرفتند

دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا

بجز خدا و بجز پیغامبر و بجز مومنان هیچ دوست پنهانی و خدا داناست بآنچه

بجز الله و به جز رسول او و بجز مومنان دوستی پنهانی والله خوب خبردار است به آنچه می کنید

تَعْمَلُونَ ⑩ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ

می کنید ﴿ع۵﴾ روا نباشد مشرکان را که آباد سازند مسجد های خدا را اعتراف کرده

نیست سزاوار برای مشرکان که عمارت کنند ساجد الله در حالیکه گواهی دهند تسلیم کنند

عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ وَفِي النَّارِ هُمْ

بر خود بکفر آن جماعه باطل شد عملهای ایشان و در آتش همه

بر نفس های خود کفر را آن گروه تباه شد عملهای ایشان و در آتش ایشان

خَالِدُونَ ⑪ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

باشند کاشند ﴿ف۲﴾ جز این نیست که عمارت مسجد های خدا را کسیکه ایمان آورده است بخدا و بروز آخر و

جاویدند جز این نیست که آبادی می کند ساجد الله را کسیکه یقین کرده بالله و بروز آخر که روز قیامت است

وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ ۖ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ

بر پا داشته است نماز را و داده است زکوة را و نترسیده است مگر از خدا پس توقع است که این جماعه

بر پا داشته نماز را و داده زکوة را و نترسیده از هیچ کسی مگر از الله پس امید است به این جماعت

أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ⑫ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ

از راه یافتگان باشند آیا کردید آب نوشانیدن حاجیان را و آباد ساختن

که باشند از راه یابندگان نجات آیا گردانیده اید آب دادن حاجیان و آبادی

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی تکلیف جهاد نشود ۱۲ ف۲ مترجم گوید تعریض است بجواب مفاخرت قریش بعمارت مسجد حرام ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۱۸۹

اگر مومنین را از قوت و جمعیت و ساز و برگ کفار هراسی در دل پدید آید باید خوف خدا در دلهای شان بیشتر باشد نیک بدانید که چون خوف خدا در دل جا کند دیگر خوفها فرار کند تقاضای ایمان آنست که مومن از نافرمانی خدا و قهر وی در هراس باشد زیرا نفع و ضرر همگان در قدرت او تعالی است و هیچ مخلوق بی مشیت او تعالی بر کوچک ترین نفع و ضرر توانا نباشد

ع۵ اینجا یک حکمت دیگر مشروعیت جهاد فرموده شده یعنی کسانیکه بزبان دعوی بندگی و ایمان می کنند بسیار اند ولی تا محک امتحان در میان نباشد خالص و مغشوش تمیز نگردد خدای تعالی بوسیلهٔ جهاد آشکار می سازد که کدام مسلمان در راه وی به نثار هستی و دارائی آماده است و نمیخواهد جز خدا و رسول و مسلمانان او را دوست و همراز باشد هر چند آن کس از اقوام و خویش بود این مقصد نیست که مومنین بر آن آزمون می شوند تا به جهاد عمل

نشود بلکه عوای زبانی نتوان فایز گردید. خدا می داند کدام کار به راستی و اخلاص و کدام به ریا و خودنمائی شده است. نمر مطابق عمل بدست آید

الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِىْ

مسجد حرام را مانند عمل کسیکه ایمان آورده است بخدا و روز آخر و جهاد کرده است در

مسجد حرام را برابر با عمال آنکس که ایمان آورده بالله و بروز آخر و جهاد کرده در

سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَا يَسْتَوٗنَ عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝۳

راه خدا برابر نیستند نزدیک خدا و خدا راه نمی نماید گروه ستمکاران را

راه الله برابر نیستند نزد الله والله راه نمی نماید گروه ظالمان را

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَ

آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد نمودند در راه خدا باموال خویش و

آنانکه ایمان آوردند و هجرت کردند و جهاد کردند در راه الله با لمهای خود و

اَنْفُسِهِمْ ۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفَاۗىِٕزُوْنَ ۝۴ يُبَشِّرُهُمْ

جان خویش بزرگ تر اند در مرتبه نزدیک خدا و این جماعه ایشانند مطلب یابان مژده می دهد ایشان را

جان های خود بزرگ تر است در درجه نزد الله و همین گروه ایشان کامیابند مژده می دهد ایشان را

رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَّجَنّٰتٍ لَّهُمْ فِيْهَا نَعِيْمٌ مُّقِيْمٌ ۝۵ خٰلِدِيْنَ

پروردگار ایشان برحمت از نزدیک خود بخوشنودی و بوستانها که ایشان را در ان جا نعمت دائم بود باشندگان

پروردگارشان برحمتی از و و رضامندی و جنتهای که برای ایشان در آنها باشد نعمت دائم حال آنکه جاوید باشند

فِيْهَآ اَبَدًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ۝۶ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْٓا

آنجا همیشه هرآینه خدا نزدیک اوست مزد بزرگ ف۱ ای مسلمانان دوست مگیرید

در آنها جمیشه بیشک نزد الله اجر بزرگ است ع۵ ای مومنان مگیرید

اٰبَاۗءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَاۗءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَي الْاِيْمَانِ ۭ وَمَنْ

پدران خودرا و برادران خودرا اگر اختیار کنند کفر را بر ایمان و هرکه

پدران خودرا و برادران خودرا دوستان اگر پسند یدند کفر را بر ایمان و هرکه

يَّتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۷ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاۗؤُكُمْ

از شما دوستی دارد با ایشان آن جماعه ایشانند ستمکاران بگو اگر هستند پدران شما

دوست دارد ایشان را از شما پس ایشان همین ستمکاراند بگو (ای محمد) اگر هست پدران شما

وَاَبْنَاۗؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيْرَتُكُمْ وَاَمْوَالُ

و پسران شما و برادران شما و زنان شما و خویشاوندان شما و آن مالهائے که

و پسران شما و برادران شما و زنان شما و خویشاوندان شما و مال هائے که

ۨاقْتَرَفْتُمُوْهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ

کسب کرده اید آن را و تجارتے که می ترسید از بے رواجی آن و منزلها که پسند می کنید

کسب کرده اید آن را و تجارتی که میترسید از عدم رواج آن و جاهای سکونت که خوش دارید آنها را

اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَجِهَادٍ فِيْ سَبِيْلِهٖ فَتَرَبَّصُوْا

آن را دوست تر نزدیک شما از خدا و رسول او و از جهاد در راه او پس منتظر باشید

محبوب تر شمارا از الله و رسول او و از جهاد در راه خدا پس انتظار بکشید

حَتّٰي يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۝۸ لَقَدْ

تا آنکه بیارد خدا عقوبت خود را و خدا راه نمی نماید گروه فاسقان را ف۲ هرآینه

تا بیارد الله عقوبت خود را والله راه نمونی نمی کند گروه فاسقانرا بتحقیق

نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِيْ مَوَاطِنَ كَثِيْرَةٍ ۙ وَّيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ

فتح داد شمارا خدا در جاهائے بسیار و روز حنین نیز چون بشگفت آورد شمارا

مدد کرده شمارا الله در بسیار مواضع و روز حنین چون به شگفت انداخت شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید بعد غزوه فتح در غیب بر جهاد مشرکین و اہل کتاب نازل شد ۱۲ لغت کساد بے رواج بودن سودے کا ناروانی متاع جز آن ۱۲

ف۲ مترجم گوید در غزوه حنین شکست گونه بمسلمین داده بود بعد از ان خدای تعالیٰ نصرت داد و بجهت تذکیر نعمت این آیات فرستاد ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ثواب و درجات نزد او تعالیٰ فراوان است هرکرا بالقدر یکه خواهد از انی میدارد در آیت ماقبل ذکر سه چیز آمده است (۱) ایمان (۲) هجرت (۳) جهاد و این سه را بسه نعمت بشارت آمده است (۱) رحمت (۲) رضوان (۳) خلود فی الجنة ابوحیان می نویسند رحمت بر ایمان مرتب است آنکه ایمان ندارد از رحمت الٰهی محروم است رضوان (که بلند ترین مقامات است) صلهٔ جهاد فی سبیل الله می باشد زیرا مجاهد فی سبیل الله جمیع لذات نفسانے و تعلقات شخصی را ترک کرده جان و مال خود را در راه خدا نثار می کند و برای خوشنودی حضرت وی تقدس و تعالیٰ قربانی آخرین خود را هدیه می کند پس حق

هم باید بهای باشد و آن مقام رضای باریتعالےٰ است هجرت ترک وطن مالوف و گذاشتن خانه و متاع را در راه خدا گویند و این بس عزیزی باشد پس مهاجر را مژده داده ...

كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ

بسیاری شما پس دفع نکرد آن بسیاری از شما چیزے را و تنگ شد بر شما زمین با وجود فراخی آن

بسیاری تان پس آن بسیاری فائده نکرد (در دفع قوت دشمن) از شما چیزی را و تنگ گشت بر شما زمین با فراخی خود

ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿۱﴾ ثُمَّ أَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى

پس بر گشتید پشت داده باز فرو فرستاد خدائے تعالےٰ تسکین خود را بر پیغامبر خود و بر

پس بر گشتید پشت داده پس فرو فرستاد الله تسکین خود را بر رسول خویش و بر

الْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَذَٰلِكَ

مسلمانان و فرو فرستاد لشکرهای که شما ندیدید ایشان را و عقوبت کرد کافران را و این است

مومنان و فرو فرستاد لشکرهای که ندیده بودید آنها را و عذاب کرد آنانیرا که کافر شدند و همین است

جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿۲﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۗ وَ

جزائے کافران باز برحمت باز گردد خدا بعد ازین بر هر که خواهد ف۱ و

جزاء کافران پس رجوع برحمت می کند الله بعد ازین بر هر که خواهد

اللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۳﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا

خدا آمرزنده مهربان است اے مسلمانان جز این نیست که مشرکان پلید اند پس باید که

الله بخشاینده مهربان است اے مومنان جز این نیست که مشرکان پلید اند پس

يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ

نزدیک نشوند بمسجد حرام بعد ازین سال و اگر می ترسید از درویشی ف۲ پس

نزدیک نشوند بمسجد حرام بعد از همین سال ایشان و اگر می ترسید از درویشی پس بزودی

يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ إِن شَاءَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۴﴾ قَاتِلُوا

توانگر خواهد ساخت شما را خدا از فضل خود اگر خواهد هر آئینه خدا دانائے درست کار است ف۳ جنگ کنید

غنی سازد شما را الله بفضل خود اگر خواهد هر آئینه خدا دانا خداوند حکمت بزرگ است جنگ کنید

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ

با آنانکه ایمان نمی آرند بخدا و نه بروز آخر و حرام نمی شمرند آنچه حرام کرده است خدا

با آنانیکه ایمان ندارند بالله و نه بروز آخرت و حرام نمی شمارند آنچه را حرام ساخته الله

وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ

و پیغامبر او و اختیار نمی کنند دین درست را از اهل کتاب تا آنکه

و فرستاده او و قبول نمی کنند دین راست را از آنانیکه داده شده بایشان کتاب (از طرف خدا) تا

يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿۵﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ

بدهند جزیه را از دست خود خوار شدگان و گفتند یهود که عزیر

(و قتی جنگ کنید بایشان) که دهند جزیه را از دست خود در حالیکه ذلیل باشند و گفت یهود عزیر

ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ۖ ذَٰلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَاهِهِمْ ۖ

پسر خداست و گفتند نصارے که مسیح پسر خداست این قول ایشان است بدهان خود ف

پسر الله است و گفت نصاری مسیح پسر الله است این گفتار ایشان است بدهانهای شان

يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَبْلُ ۚ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ ۚ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿۶﴾

مشابهت کرده اند با سخن قومی که کافر شدند پیش ازین ف۵ لعنت کرد ایشان را خدا چگونه برگردانیده میشوند ف۶

مشابهت می کنند با گفتار آنانیکه کافر شدند از پیش ع۵ هلاک (لعنت) کرد ایشانرا خدا چگونه برگردانیده شده اند

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ

خدا گرفتند دانشمندان و زاهدان خود را بجز الله و مسیح پسر مریم را

گرفتند علماء خود و زاهدان خود را خدایان بجز الله ع۶ و مسیح پسر مریم را (خدای گرفتند)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی توفیق اسلام دهد هر کرا خواهد از کافران ۱۲ والله اعلم

ف۲ یعنی بسبب انقطاع سوداگران والله اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید خدا تعالےٰ در باب جهاد اہل کتاب وگرفتن جزیه از ایشان می فرماید ۱۲

ف۴ یعنی اسمی ندارد ۱۲

ف۵ یعنی مشرکان که ملائکه را بنات الله می گویند

ف۶ یعنی از راه صواب ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ عقیده ابنیت یا الوہیت به مسیح وغیره با عقیدهٔ مشرکین قدیم شبهات دارد بلکه به تقلید از ایشان این عقیده را پذیرفته اند چنانکه در سورهٔ مائده نقل کردیم

ع۶ هر مسئله را که علماء و مشائخ ایشان از خود می ساختند اگرچه خواستند حلال را حرام و حرام را حلال می گفتند دیگران به آنها استناد می کردند و آنرا مایهٔ نجات خویش می دانستند ایشان را با کتب سماوی سروکاری نبود صرف احکام احبار و رهبانان را پیروی می کردند احبار بطمع اندک مال و یا جاه حکم شرع را تبدیل می کردند چنانکه پس از دو سه آیت ذکر می شود از این صفتی که خاصهٔ خداست (تشریع حلال و حرام) بزعم آنها به علماء و مشائخ سپرده شده بود لهذا خداوند می فرماید که ایشان علماء و زهاد را خدا پنداشتند آنحضرت ﷺ درجواب اعتراض عدی بن حاتم هم چنین شرح فرموده اند و از حضرت حذیفه نیز چنان منقول است

وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوْٓا اِلٰهًا وَّاحِدًا ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ سُبْحٰنَهٗ عَمَّا

و نفرموده شده اند مگر آنکه عبادت کنند یک خدارا نیست معبود بجز وے پاکست وے از آنکه

حال آنکه امر نشده بایشان مگر آنکه عبادت کنند معبود یگانه را نیست معبودی غیر او پاکی ویراست از آنچه

يُشْرِكُوْنَ ۝ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّطْفِـــُٔـوْا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ

شریک او مقرر می کنند می خواهند که فرو نشانند نور خدارا بدهان خود ف۱ و قبول نکند خدا

شریک او مقرر می کنند می خواهند که فرو نشانند نور خدارا بدهان های خود و منع می آرد الله

اِلَّآ اَنْ يُّتِمَّ نُوْرَهٗ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ ۝ هُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ

مگر آنکه تمام سازد نور خود را اگرچه ناخوش شوند کافران هموست آنکه فرستاد پیغامبر خود را

مگر ازینکه تمام کند نور خود را اگرچه بد برند کافران اوست آنکه فرستاده رسول خود را

بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ عَلَي الدِّيْنِ كُلِّهٖ ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُوْنَ ۝

بهدایت و دین راست تا غالب کندش بر ادیان همه آن اگرچه ناخوش شوند مشرکان

بهدایت و دین راست تا غالب سازد آن را بر ادیان همه اگرچه بد دانند مشرکان

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُوْنَ اَمْوَالَ

اے مسلمانان هر آئینه بسیاری از دانشمندان و زاهدان اهل کتاب می خورند اموال

اے مومنان بتحقیق بسیار از علماء و عابدان اهل کتاب می خورند مال های

النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ

مردمان را بباطل و باز می دارند از راه خدا و آنانکه ذخیره می کنند

مردم را بناحق و منع می کنند (مردمان را) از راه الله و آنانکه ذخیره می کنند

الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ

زر و نقره را و خرج نمی نمایند آن را در راه خدا ف۲ بشارت ده این جماعه را بعذاب

طلا و نقره را و خرج نمی نمایند آن را در راه الله پس مژده دهید ایشان را بعذاب

اَلِيْمٍ ۝ يَّوْمَ يُحْمٰي عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ

دردناک روزیکه گرم کرده شود ف۳ بران مال در آتش دوزخ پس داغ کرده شود بآن پیشانی ایشان و پهلوی ایشان را

دردناک روزیکه گرم شود آتش بر آن مالها در آتش جهنم پس داغ کرده شود به آن پیشانی های ایشان و پهلو های شان

وَظُهُوْرُهُمْ ۭ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ ۝

و پشت ایشان را و گفته شود اینست آنچه ذخیره نهادید برای خود پس بچشید آنچه ذخیره می کردید ف۴

و پشت های شان (گفته می شود برای ایشان) این است آنچه خزانه می کردید برای نفسهای خود اکنون بچشید وبال آنچه ذخیره می کردید

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُوْرِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ

هر آئینه شمار ماهها نزدیک خدا دوازده ماه است در کتاب خدا روزیکه آفرید

ع۵ هر آئینه شمار ماه ها نزد خدا دوازده ماه است در کتاب خدا روزیکه آفرید

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَآ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۭ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ڏ

آسمانها و زمین را ازان جمله چهار ماه حرام است اینست دین درست

آسمانها و زمین را ازان جمله چهار ماه حرام است این است دین راست

فَلَا تَظْلِمُوْا فِيْهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِيْنَ كَاۗفَّةً كَمَا

پس ستم مکنید دران چهار ماه بر خویشتن ف۵ و جنگ کنید با مشرکان همه ایشان چنانکه

پس ستم مکنید دران چهار ماه بر خویشتن یعنی بقتال و جنگ کنید با مشرکان همه ایشان چنانکه

يُقَاتِلُوْنَكُمْ كَاۗفَّةً ۭ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ۝ اِنَّمَا النَّسِيْۗءُ

ایشان جنگ می کنند با شما همه شما و بدانید که خدا با متقیان است جز این نیست که نسی

جنگ می کنند با شما همه و بدانید که هر آئینه خدا با متقیان است ع۵ جز این نیست که نسی

فتح الرحمن

ف۱ یعنے بشبہات تقریر می کنند در ابطال دین واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی زکوٰۃ نمی دہند ۱۲ ف۳ یعنی دمیدہ شود ۱۲ ف۴ مترجم گوید در دین حضرت ابراہیم مقرر بود کہ در محرم و رجب و ذیقعدہ و ذی الحجہ با یکدیگر جنگ نکنند و اہل جاہلیت این حکم را تحریف کردہ گاہے صفر را محرم میساختند و محرم را صفر و علی ہذا القیاس و این را النسی میگفتند خدائی تعالیٰ اصل این حکم را باقی داشت باینوجہ کہ جنگ ناحق ہیچگاہ درست نیست و درین ماہہا حرمت آن مغلظ میشود و جنگ با کافران ہمہ وقت درست است و نفی تحریف ایشان فرمود ۱۲ ف۵ یعنی بقتال ناحق ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ ہنگامیکہ بہ ثروت مند بخیل بگویند کہ در راہ خدا مال صرف کند بر جبین گرہ می زند اگر بار دیگر با او بگویند اعراض می کند و پہلو تہی می نماید اگر ادعا باز ہم کند پشت گردانیدہ روان می شود ازاین را طلا و نقرہ او در آتش دوزخ سرخ کردہ بر جبین و پشت و پہلوی او می گذارند تا خوب به لذت اندوختن و دفن کردن آن آشنا شود ع۵ حضرت شاہ رحمہ اللہ می نگارد از

ازاین آیت بروشنی می آید کہ پیکار با کفار ہمارہ رواست چنانکہ غزوہ تبوک کہ ذکر آن می آید در ماہ رجب بود ظلم بر یکدیگر ہمیشہ گناہ است اما در این ماہ ہا بیشتر گناہ دارد۔ اکثر علماء

زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَ

زیاده نیست در کفر گمراه گردانیده می شوند بآن کافران حلال می شمرند آن ماه را یک سال و حرام

زیادتی است در کفر گمراه گردانیده می شود به آن کافران حلال می شمرند آن ماه را یک سال و

يُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِّيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ

می شمرند آن را سال دیگر تا موافقت کنند با شمار آنچه حرام ساخته است خدا پس حلال سازند چیزی را که حرام ساخته است خدا

حرام می شمرند آن را سال دیگر تا موافقت کنند با شمار آنچه حرام ساخته است خدا پس حلال سازند چیزی که حرام ساخته است خدا

زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ۝

آراسته کرده شده است برای ایشان کردارهای بد ایشان و خدا راه نمی نماید قوم کافران را ف۱

آراسته کرده شده برای ایشان کردارهای بد ایشان و خدا راه نمی نماید قوم کافران را ع۵

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

ای مسلمانان چیست شما را که چون به شما گفته میشود بیرون آیید در راه خدا

ای مسلمانان چیست شما را که چون گفته می شود لشما بیرون آیید در راه خدا

اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ ۚ أَرَضِيتُم بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ ۚ

گران شده میل می کنید بسوی زمین آیا رضامند شدید بزندگانی دنیا عوض آخرت

گران شده میل می کنید بسوی زمین آیا رضامند شدید بزندگانی دنیا عوض آخرت

فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ۝١ إِلَّا تَنفِرُوا

پس نیست متاع زندگانی دنیا در برابر آخرت مگر اندکی اگر بیرون نیایید

پس نیست متاع زندگانی دنیا در برابر آخرت مگر اندکی اگر بیرون نیایید

يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا ۗ

عذاب کند شما را عذابی درددهنده و بدل شما گیرد قومی را بجز شما و هیچ زیان نرسانید خدا را

عذاب کند شما را عذابی درددهنده و بدل شما گیرد قومی را بجز از شما و ضرر رسانده نتوانید خدا را هیچ

وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٢ إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ

و خدا بر همه چیز تواناست اگر نصرت ندهید پیغمبر را پس هرآئینه نصرت داده است او را خدا وقتی که بیرون کردند

و خدا بر هر چیز تواناست اگر مدد کنید رسول را بتحقیق نصرت داده او را الله هنگامیکه بیرون کشیده او را

الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ

کافران دوم دو کس آنگاه که این دو کس در غار بودند آنگاه که می گفت یار خود را ف۲

آنانکه کافر بودند در حالیکه دوم تن از دو بود وقتی که هر دو در غار بودند آنگاه که گفت رسول برای رفیق خود

لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ

اندوه مخور هرآئینه خدا با ماست پس فرود فرستاد خدا تسکین خود را بر پیغامبر و قوت دادش

غمگین مشو بیشک الله همراه ماست پس فرود آورد الله تسکین خود را بروی و تقویت داد او را

بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ

به لشکرهایکه ندیدید آنرا و فروتر ساخت سخن کافران را و سخن

بلشکرهای که نمی دیدید آن را و گردانید دعوت کافران را فرودتر و سخن

اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۝٣ انفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَ

خدا همو نست بلند و خدا غالب درست کار است بیرون آیید سبکبار و گرانبار ف۳ و

الله همو ست بلندتر و الله غالب خداوند حکمت بزرگ است برآیید (برای جهاد) سبکباران و گرانباران

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

جهاد کنید بمال خود و جان خود در راه خدا این بهتر است شما را

جهاد کنید بمال های خود و نفس های خود در راه خدا این بهتر است برای شما

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید آنحضرت صلی الله علیه وسلم در وقت عسرت و گرمی هوا متوجه غزوهٔ تبوک شدند و بسیاری از صحابه موافقت کردند و از مسلمین هر کس بی عذر تخلف کردند توبه ایشان بعد پنجاه روز قبول افتاد و از منافقان کلمات نفاق سر برزد خدای تعالیٰ در مدح ایمان و ذم آنان و عفو از آن کس آیات فرستاد ۱۲ ف۲ یعنی ابوبکر صدیق را ۱۲ ف۳ یعنی در حالیکه اسباب و حشم بسیار دارید یا بجز قدر ضروری بدست شما نباشد و باین توجیه آیت محکم باشد غیر منسوخ والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ تنبیه - برخی اقوام برای آنکه حساب ماه های خود را درست نگهدارند روزهای یک ماه معین را بعد از هر سه سال زیاده می کنند این در نسی داخل نیست از بعضی اکابر سلف راجع به نسی نقل کرده اند که عرب در زمان جاهلیت عدد ماه های سال را تبدیل می کردند مثلاً بجائے ۱۰ از دو ماه میگرفتند دیا ساب را طوری اخلال می کردند که ذوالقعده به ذوالحجه بدل میشد حتی در سال ۹ هجری حج ابوبکر هم نیز بحساب ایشان در ماه ذوالقعده در آمد حدیث "ان الزمان قد استدار کهیئته" الخ نیز بر طبق همین اصول توضیح شده است حافظ ابن کثیر به تعقیب آن سخن رانده است که اینکه بجا نیست

إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا

اگر می دانید اگر بودے آنچه بآن دعوت می کنی نفع قریب الحصول و سفری آسان

اگر می دانید اگر بودی (آنچه به آن دعوت می کنی) مال قریب الحصول و سفر میانه

لَّاتَّبَعُوكَ وَلَٰكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ

پیروی می کردند ترا و لیکن دور نمود ایشان را مسافت راه و سوگند خواهند خورد بخدا

هر آینه پیروی می کردند ترا و لیکن دور شد بر ایشان مسافت و زود قسم خورند به خدا

لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ

که اگر می توانستیم بیرون می آمدیم با شما هلاک می کنند خویشتن را وا و خدا می داند

که اگر قدرت داشتیم هر آینه برون می رفتیم همراه شما هلاک می کنند نفس های خود را و خدا می داند

إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٥﴾ عَفَا اللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ

که ایشان دروغ گویند عفو کناد خدا از تو چرا دستوری دادی ایشان را منع اذن تا آنوقت بود که هویدا شوند

که بیشک ایشان هر آینه دروغ گویانند عفو کناد خدا از تو چرا رخصت دادی ایشان را تا اینکه آشکارا می شدند

لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿١﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ

راست گویان و بدانی دروغگویان را دستوری نمی طلبند از تو آنانکه

بتو آنانکه راست گفتند و می دانستی دروغ گویان را نمی خواهند اذن از تو آنانکه

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَن يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۗ

ایمان آورده اند بخدا و روز آخر در تخلف از آنکه جهاد کنند باموال خویش و جان خویش

ایمان دارند باللہ و بروز آخر (در تخلف) از اینکه جهاد کنند بمالهای خود و نفس های خود

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

و خدا داناست بمتقیان جز این نیست که دستوری می طلبند از تو آنانکه ایمان نمی آرند

و اللہ داناست به ترسندگان جز این نیست که رخصت می طلبند از تو آنانکه ایمان ندارند

بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ

بخدا و روز آخر و شک آورده است دل ایشان پس ایشان در شک خود

باللہ و بروز آخر و شک کرده دل های شان پس ایشان در شک خود

يَتَرَدَّدُونَ ﴿٣﴾ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ

سرگردان می شوند و اگر خواستندے بیرون آمدن مهیا می کردندے برای آن سفر سامان را و لیکن ناپسند داشت

(سرگردانند) عـ۱ و اگر اراده می داشتند بیرون شدن را هر آینه تیار می کردند برای آن اسباب و لیکن ناپسند داشت

اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤﴾ لَوْ

خدا برانگیختن ایشان پس از حرکت باز داشت ایشان را و گفته شد بنشینید با نشینندگان ف۲ اگر

اللہ قیام ایشان را پس باز داشت ایشان را و گفته شد بنشینید با نشستگان اگر

خَرَجُوا فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ

برون آمدندی میان شما نمی افزودند در حق شما مگر فساد را و البته مرکب می تاختند میان شما

بیرون می شدند در میان شما نمی افزودند در شما مگر فساد و هر آینه می تاختند (به فساد و نمیمه) در میان شما

يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

فتنه جویان در حق شما ف۳ و میان شما سخن شنوانند از ایشان نهـ و خدا داناست

می طلبیدند برای تان فتنه را (و در میان شما شنوندگان) جاسوسان برای ایشان است و اللہ داناست

بِالظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ

به ستمگاران هر آینه طلب کرده بودند فتنه را پیش ازین و بگردانیده اند برای تو مصلحتها

بستمگاران عـ۵ (بیشک) می جستند فتنه را از پیش و بگردانیدند برای تو مصلحت ها

فتح الرحمن

ف۱ یعنی لیو گند دروغ را صنک و این تقرر است القای عزم مختلف لهذا خاطر ایشان ۱۲ ف۲ یعنی سستی در رفتن می کردند ۱۲ ف۳ یعنی سخن ایشان قبول میکنند ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۱ کسانیکه دل های شان با یمان و تقوی روشن است ایشان را نسزد که بهانه کنند و از جهاد کنار جویند اجازه خواهند آنچه مرا ایشان را سزاوار است در آخر این پاره بیاید "تولوا و اعینهم تفیض من الدمع حزنا ان لا یجدوا ما ینفقون" یعنی اگر افلاس وغیره ایشان را از شرف جهاد فی سبیل اللہ بی بهره سازد دل های شان بے قرار و چشمان شان پر سرشک گردد و رنگ تنگینی که از جهاد کناره می جویند و اجازهٔ نرفتن می طلبند شیوهٔ طایفه ایست که بر وعده های کردگار یقین ندارند و زندگی آخرت را نمی شناسند و در نیشات های خدا به پیروزی اسلام و مسلمین بنظر شک می نگرند - عـ۵ اکنون نیز جاسوس های شان در میان شما هست برخی از شما ساده لوح اند و نمی اندیشند که حزب ایشان کم و بیشتر منافر میشوند ابن کثیر هر چند این زمره چنانکه مقتضی شرارت شان بود فتنه برپا کرده

۵ ع ۱۲

عـ۵ الستند از یکحیث بودن این جاسوسان مفید است زیرا عزم و اراده و جانبازی مسلمانان را بچشم سر می نگرند و برای دیگران می گویند و در دلهای شان هیبت مسلمانان را جاگیر می کنند

حَتّٰى جَآءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ﴿۶﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ

تا آنکه بیاید نصرت حق و غالب شد کار خدا و ایشان ناخواهان بودند و از ایشان کسے است که

تا که آمد وعدهٔ حق و غالب گشت حکم الله در حالیکه ایشان ناخواهند گانند ، بعضی از ایشان

يَّقُوْلُ ائْذَنْ لِّيْ وَلَا تَفْتِنِّيْ ؕ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوْا ؕ وَاِنَّ جَهَنَّمَ

می گوید دستوری ده مرا و در فتنه میفگن مرا ف۲ آگاه شو که در فتنه افتاده اند و هر آئینه دوزخ

کسیست که می گوید اذن ده مرا و میفگن از مرا در فتنه آگاه باش در فتنه افتاده اند و بیشک جهنم

لَمُحِيْطَةٌ بِالْكٰفِرِيْنَ ﴿۷﴾ اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۚ وَاِنْ

در گیرنده است کافران را اگر برسد به تو نعمتے ناخوش کند ایشان را و اگر

بتحقیق احاطه کننده بکافران است ع۵ اگر برسد بتو نکوئی بدی کاید (غمگین کند) ایشان را و اگر

تُصِبْكَ مُصِيْبَةٌ يَّقُوْلُوْا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا

برسد به تو مصیبتے گویند بدست آورده ایم مصلحت خود پیش ازین ف۲ و بر گردند

برسد بتو مصیبتی می گویند بتحقیق گرفته بودیم کار خود را از پیش و بازی گردند در حالیکه ایشان

وَّهُمْ فَرِحُوْنَ ﴿۸﴾ قُلْ لَّنْ يُّصِيْبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلٰىنَا

شادمان شده بگو هرگز نرسد بما مگر آنچه نوشته است خدا برای ما اوست کارساز ما

شادمان باشند بگو (بایشان) هرگز نرسد مارا مگر آنچه نوشته الله برای ما اوست کارساز ما

وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۹﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُوْنَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى

و بر خدا باید که توکل کنند مسلمانان بگو انتظار نمی برید در حق ما مگر یکے

و خاص بر الله باید توکل کنند مومنان بگو انتظار نمی برید بما مگر یکے

الْحُسْنَيَيْنِ ؕ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُّصِيْبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِّنْ

از دو خصلت نیک را ف۳ و ما انتظار می کشیم در حق شما که برساند خدا به شما عذاب را از

از دو نیکوئی و ما انتظار می کشیم بشما که برساند شمارا الله عذابی از

عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِيْنَا ۖ فَتَرَبَّصُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُوْنَ ﴿۱۰﴾ قُلْ اَنْفِقُوْا

نزدیک خود یا بدست ما پس انتظار کشید هر آئینه ما نیز با شما منتظر ایم بگو اے منافقان خرج کنید

نزد خود یا بدستهای ما پس منتظر باشید بتحقیق ما با شما انتظار کنندگانیم بگو خرج کنید

طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَّنْ يُّتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ؕ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿۱۱﴾ وَ

بخوشی یا ناخوشی هرگز قبول کرده نخواهد شد از شما هر آئینه شما هستید قوم فاسقان و

بخوشی یا به ناخوشی هرگز قبول کرده نمی شود از شما بیشک شما اید قومی نافرمان (از دایرهٔ اسلام بیرون رفتگان) و

مَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقٰتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَ

باز نداشت ایشان را از آن که قبول کرده شود از ایشان خرج ایشان الا آنکه ایشان کافر شدند بخدا و

باز نداشته ایشان را که قبول کرده شود از ایشان خرجهای شان مگر اینکه بتحقیق ایشان کافر شدند بالله و

بِرَسُوْلِهٖ وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُوْنَ

رسول او و نمی آیند به نماز مگر کاهلی کنان و خرج نمی کنند

برسول او و نمی آیند بنماز مگر در حالیکه ایشان پژمرده دلانند و خرج نمی کنند

اِلَّا وَهُمْ كٰرِهُوْنَ ﴿۱۲﴾ فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ ؕ اِنَّمَا

مگر ناخواهان پس بشگفت نیارد ترا مال ایشان و نه فرزندان ایشان جز این نیست

مگر در حالیکه ایشان ناخواهانند پس در تعجب نیندازد ترا مالهای ایشان و نه اولاد شان جز این نیست

يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ

می خواهد خدا که عذاب کند ایشان را بآنها در زندگانی دنیا ف۴ و برآید جان ایشان

که اراده دارد الله که عذاب کند ایشان را بسبب آن اموال در زندگانی دنیا و برآید جان های ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے مراد رو بلاد روم میرید کہ جمال نصیبان دیده مفتون خواہیم شد والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی پنہان باعدا موافقت کرده ایم یا از سفر تخلف نموده ایم مارا ہیچ باک نیست والله اعلم ۱۲ لغت

عُدَّةً اسباب اور سامان سازو ساخت فثبطهم باز رکھا ان کو التثبیط کسی کو کام سے باز رکھنا۔

خبالا فساد خرابی تباہی لاوضعوا تحقیق گھوڑے دوڑائے ۲۱ ایضاع تیر چلانا دوڑانا سماعون جاسوسین سماع واحد جاسوس ۱۲ ف۳

یعنے فتح یا شہادت ۱۲ ف۴ یعنی مشقت جمع مال وحفظ اولاد و تاسف براینچہ فوت شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ منافق بزرگ (جد ابن قیس) گفت مرا بگذار در زمان معرکہ زیبایند چون بد بشان بنگرم تاب نیارم بہتر آنست کہ آنجا نشوم و مرا نبرید تا گمراه نگردم " این را گفته و به ترس و کذب پردهٔ تقوی و زہد وروغی را بر جبین خود آویخت و در مغاک گمراہی افتاد و ہم کفر و نفاقش ادرا در مغاک جہیم جا خواہد داد برخی دیگر حکم آیت را در باب ہمہ منافقان گرفته و مطلب " لا تفتنی " را چنین بیان کرده اند۔ اگر ما را با خود می برید بخسارت مال بتلا می کنید " و نیاوردن بہ " الا فی الفتنة سقطوا " بایشان جواب داده شد۔

اسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ

پس بهره مند شدند به نصیبهٔ خویش ف۱ پس شما نیز بهره مند شدید بنصیبهٔ خویش چنانکه بهره مند شدند

پس نفع گرفتند بنصیب خویش پس نفع گرفتید شما به نصیب خود چنانکه بهره گرفته بودند

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا ۚ

آنانکه پیش از شما بودند بنصیبهٔ خویش و شروع در هزل کردید چنانکه ایشان شروع در هزل کردند

آنانکه پیش از شما بودند بنصیبهٔ خود و فرو رفتید در باطل مانند آنانکه فرو رفتند

أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ

آن جماعه نابود شد عمل های ایشان در دنیا و آخرت و آن جماعه ایشانند

آن مردان نابود شده کردار های ایشان در دنیا و آخرت و آن گروه ایشان

الْخَاسِرُونَ ﴿۳﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ

زیان کاران آیا نیامده است بایشان خبر آنانکه پیش از ایشان بودند قوم نوح و عاد و

زیان کارانند آیا نیامده بایشان خبر آنمردمانیکه پیش از ایشان بودند قوم نوح و عاد و

وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

ثمود و قوم ابراهیم و اهل مدین و اهل موتفکات آمدند بایشان پیغامبران ایشان

ثمود و قوم ابراهیم و اهل مدین و اهالی قریه های زیر و زبر شده ع۵ آمدند بایشان رسولان شان

بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۴﴾

بنشان های روشن پس هرگز نشد که خدا ظلم کند بر ایشان ولیکن ایشان بر خویشتن ظلم می کردند

با دلائل (احکام روشن) پس نبود خدا که ستم کند بر ایشان و لیکن ایشان بر نفس های خود ظلم می کردند

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ

و مردان مسلمانان و زنان مسلمانان بعض ایشان کارساز بعض اند می فرمایند

و مردان مومن و زنان ایمان دار بعضی ایشان کارسازان بعضی دیگرند امر می کنند

بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ

بکار پسندیده و منع می کنند از کار ناپسندیده و برپا می دارند نماز را و می دهند

بکار پسندیده و منع می کنند از بدی و برپا می دارند نماز را و می دهند

الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ۗ إِنَّ

زکوة را و فرمانبرداری می کنند خدا و رسول او را این جماعه رحم خواهد کرد بر ایشان خدا هر آئینه

زکوة و اطاعت می کنند الله و فرستادهٔ او را همین گروه (بزودی) رحم کند ایشان را الله بتحقیق

اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۵﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي

خدا غالب درست کار است وعده کرده است خدا مردان مسلمانان و زنان مسلمانان را بوستانها که میرود

الله غالب خداوند حکمت است ع۵ وعده کرده الله مردان مومن را و زنان مومن را جنت های که میرود

مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ

زیر آن جوئیها همیشه باشندگان آنجا و جایهای پاکیزه در بهشت های همیشه ماندن

از زیر (درختان) آنها جوئیها در حالیکه جاوید باشند در ان و مسکنهای پاکیزه در باغهای اقامت (پاینده)

وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۶﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

و خوشنودی خدا بزرگ تر است از همه اینست فیروزی بزرگ ای پیغامبر

و رضا الله بزرگتر از همه است این است کامیابی بزرگ ای پیغمبر

جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ

جهاد کن با کافران ف۲ و جهاد کن با منافقان ف۳ و درشتی کن بر ایشان و جای ایشان دوزخ است

جهاد کن با کافران و با منافقان و درشتی کن بر ایشان و جای ایشان دوزخ است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از دنیا ۱۲

ف۲ یعنی بسیف ۱۲

ف۳ یعنی بزبان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قوم نوح به طوفان قوم عاد به باد و قوم ثمود به صیحه (نعرهٔ غیبی) هلاک شدند خدا ی متعال حضرت ابراہیم علیه السلام را به طریق شگفت و خارق عادت تائید نمود که از مشاهدهٔ آن قومش ذلیل و نا کام و نمرود و شهریارش بمشت پشه ای جان سپرد اصحاب مدین به صیحه در جبه (زلزله) و غیره لگی ہلاک شدند مساکن قوم لوط زیر و زبر شده و سنگباران گردید قصص این اقوام باستثنای قوم ابراہیم در سورهٔ اعراف گذشت

ع۵ در آغاز رکوع احوال منافقان بیان شد این جا در مقابل آن صفات مومنان مذکور می شود یعنی هنگامیکه منافقین مردم را از نیکی باز داشته به بدی ترغیب می دهند مومنین مردم را از بدی باز داشته بحسنات آماده می گردانند منافق بند و دست مسلمان کشاده است منافق از بخل نمی داند مال خود را بکجا مصرف کند مسلمانان از دارائی خویش بر طبق قواعد مقرره زکوة و صدقات می دهند منافق خدا را بکلی فراموش کرده مسلمان

وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ

و بد مرجع است آن ع۵ قسم می خورند بالله که نگفتند (آنچه بتو رسیده) و بیشک گفتند کلمه

الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا

کفر و کافر شده اند بعد اسلام خویش و قصد کردند آنچه نیافتند ف۱ و انکار نکردند مگر

کفر و (علانیه) کافر شدند بعد از (اظهار کردن) اسلام خود و قصد کردند به آنچه نیافتند و عیب نکردند مگر

أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا

بر آنکه توانگر ساخت ایشان را خدا و رسول او از فضل خود ف۲ پس اگر توبه کنند بهتر باشد

ازینکه توانگر کرد ایشان را الله و رسول او از فضل خود پس اگر توبه کنند باشد بهتر

لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَ

ایشان را و اگر برگردند از توبه عذاب کند ایشان را خدا بعذاب درد دهنده در دنیا و

برای شان و اگر رو گردانند از توبه عذاب کند ایشان را الله عذاب دردناک در دنیا و

الْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝ وَمِنْهُمْ مَنْ

آخرت و نیست ایشان را در زمین هیچ کارساز و نه هیچ یاری دهنده و از ایشان کسی هست که

آخرت و نیست برای ایشان در زمین هیچ دوست و نه مددگار و از ایشان کسی هست که

عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝

عهد بسته است با خدا البته اگر بدهد ما را از فضل خود صدقه دهیم و باشیم از نیکوکاران

پیمان کرده بالله که البته اگر دهد بما (مال) از فضل خود هر آئینه صدقه می کنیم و (هر آئینه) می باشیم از نیکوکاران

فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ۝ فَأَعْقَبَهُمْ

پس وقتیکه بداد ایشان را از فضل خود بخیلی کردند بآن و برگشتند اعراض کنان پس خدا در عاقبت حال ایشان نهاد

پس چون داد ایشان را از فضل خویش بخل کردند به آن و برگشتند و ایشان اعراض کنندگانند پس خدا ایشان را عاقبت حال

نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَ

نفاق را در دل ایشان تا روزیکه ملاقات کنند باوے بشامت آنکه خلاف کردند با خدا آنچه وعده کرده بودند باوے و

نفاق را در دل های ایشان تا روزیکه ملاقات کنند باوی بسبب آنکه خلاف کردند با خدا آنچه وعده کرده بودند باو و

بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ۝ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَ

بشامت آنکه دروغ می گفتند آیا ندانسته اند که خدا می داند سخن پنهان ایشان را و راز گفتن ایشان را و

بسبب آنکه دروغ می گفتند آیا ندانسته اند که (هر آئینه) خدا می داند سخن پنهان شان را و از گفتن ایشان را و

أَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ۝ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ

آنکه خدا داننده غیب هاست آنانکه عیب می کنند در راه خدا رغبت کنندگان را از

آنکه خدا نیک دانای غیوب است آنانکه عیب می کنند صدقه دهندگان را از

الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ

مسلمانان در صدقات و عیب می کنند آنان را که نمی یابند مگر مشقت خود را ف۳ و

مسلمانان در صدقات و آنان را که نمی یابند مگر مشقت خود را

فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ اسْتَغْفِرْ

پس تمسخر می کنند با ایشان جزا داد خدا بآن تمسخر کنندگان و ایشان راست عذاب درد دهنده آمرزش طلب

پس تمسخر کنند با ایشان (جزا دهد خدا ایشان را بر تمسخر ایشان) و ایشان راست عذاب دردناک آمرزش طلب کن

لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ

برای ایشان یا آمرزش طلب مکن برای ایشان ف۴ اگر آمرزش خواهی برای ایشان هفتاد بار هرگز نیامرزد

برای ایشان یا آمرزش طلب نکنی برای ایشان اگر آمرزش خواهی برای ایشان هفتاد بار پس هرگز نیامرزد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ایذاے پیغمبر ۱۲ ف۲ و این نوعے از تحکم است والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی مزدوری چیزے پیدا می کنند و صدقه می دهند ۱۲ ف۴ یعنی هر دو صورت یکسانست

۱۲ تفسیر عثمانی

ف۵ جهاد عبارت از منتهای کوشش است در دفع چیزهای ناپسند. گاهی به سلاح. وقتی به شمشیر. زمانی بقلم نزد جمهور امت در مقابل منافق ذکر لساناً به اسلام معترف است و از دل مسلمان نمی باشد جهاد بالسیف مشروع نیست و در عهد نبوت نیز چنین نشد از این جهت لفظ جهاد در این آیت بمعنی عام می باشد یعنی با زبان با شمشیر با قلم به هر چه مصلحت باشد جهاد شود بعض علماء برانند که اگر نفاق منافق تمام آشکار شود با وی نیز باید بشمشیر جهاد کرد بهر حال چون در غزوۂ تبوک نفاق منافقین سر تا سر آشکار شد در این آیت هدایت آمد که نسبت به آنها به سختی رفتار کنند حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم چون فطرت بس حلیم و مهربان داشت فبما رحمة من الله لنت لهم الخ

ال عمران رکوع ۱۷) و بن حکم از بارگاه الهی بوی شده بود که «واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين» (شعراء رکوع ۱۱) و منافقان بظاهر در زمره مومنان بودند

اللّٰهُ لَهُمْ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي

ایشان را خدا این بسبب آنست که ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و خدا راه نمی نماید

خدا ایشان را این بسبب آنست که ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و خدا راه نمی نماید

الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۸ فَرِحَ الْمُخَلَّفُوْنَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلٰفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ

گروه فاسقان را شادمان شدند واپس گذشتگان به نشستن خویش بر خلاف پیغمبر خدا

گروه فاسقان را ع۵ شادمان شدند بازماندگان به نشستن خویش بر خلاف پیغامبر خدا

وَكَرِهُوْٓا اَنْ يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَالُوْا

و ناپسند کردند که جهاد کنند باموال خویش و بجان خویش در راه خدا و گفتند

و ناپسند داشتند که جهاد کنند باموال خویش و بجانهای خویش در راه خدا و گفتند

لَا تَنْفِرُوْا فِي الْحَرِّ ۭ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا ۭ لَوْ كَانُوْا يَفْقَهُوْنَ ۱

با یک دیگر بیرون مروید در گرمی بگو آتش دوزخ سخت تر است در گرمی اگر در می یافتندے چنین نکردے

بیرون مروید در گرما بگو آتش دوزخ سخت تر است در گرما اگر درمی یافتند (چنین نمی کردند)

فَلْيَضْحَكُوْا قَلِيْلًا وَّلْيَبْكُوْا كَثِيْرًا ۚ جَزَاۗءًۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۲ فَاِنْ

پس باید که بخندند اندکے و بگریند بسیاری سزای آنچه مے کردند پس اگر

پس باید بخندند اندک و بگریند بسیار جزای آنچه (بودند که) می کردند پس اگر

رَّجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَاۗىِٕفَةٍ مِّنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوْكَ لِلْخُرُوْجِ فَقُلْ لَّنْ

باز آرد ترا خدا تعالیٰ بسوے گروہے ایشان پس دستوری طلبند از تو برای بیرون آمدن بگو بیرون

باز آرد ترا خدا بسوی گروهی از ایشان پس دستوری طلبند از تو برای بیرون آمدن پس بگو هرگز

تَخْرُجُوْا مَعِيَ اَبَدًا وَّلَنْ تُقَاتِلُوْا مَعِيَ عَدُوًّا ۭ اِنَّكُمْ رَضِيْتُمْ بِالْقُعُوْدِ

نخواهید آمد با من هرگز و جنگ نخواهید کرد همراه من با هیچ دشمنی هر آئینه شما رضامند شدید به نشستن

بیرون نخواهید آمد همراه من هیچ گاه و هرگز جنگ نخواهید کرد همراه من با هیچ دشمنی هر آئینه شما رضامند بد به نشستن

اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوْا مَعَ الْخٰلِفِيْنَ ۳ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّاتَ

اول بار پس بنشینید باپس ماندگان و یا محمد نماز مگذار بر هیچ یکے از ایشان که بمیرد

اول بار پس بنشینید باپس ماندگان و نماز مگذار بر هیچ یکی از ایشان که بمیرد

اَبَدًا وَّلَا تَقُمْ عَلٰي قَبْرِهٖ ۭ اِنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَمَاتُوْا وَهُمْ

هرگز و بایست بر گور وے هر آئینه ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و مردند و ایشان

هیچگاه و مایست بر گوروی هر آئینه ایشان کافر شدند بخدا و رسول او و مردند و ایشان

فٰسِقُوْنَ ۴ وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ ۭ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ

فاسق بودند و بشگفت نیارد ترا اموال ایشان و نه فرزندان ایشان جز این نیست که میخواهد خدا که

فاسق بودند و بشگفت نیارد ترا اموال ایشان و فرزندان ایشان جز این نیست که میخواهد خدا که

يُّعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ۵ وَاِذَآ اُنْزِلَتْ

عقوبت کند ایشان را بآن در دنیا و بیرون شود روح ایشان و ایشان کافر باشند و چون فرود آورده شود

عقوبت کند ایشان را به آن در دنیا و بیرون شود ارواح ایشان و ایشان کافر باشند و چون فرود آورده شود

سُوْرَةٌ اَنْ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوْا مَعَ رَسُوْلِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا

سورۂ باین مضمون که ایمان آرید بخدا و جهاد کنید همراه رسول او دستوری می طلبند از تو خداوندان

سورۂ که ایمان آرید بخدا و جهاد کنید به معیت رسول او دستوری طلبند از تو خداوندان

الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوْا ذَرْنَا نَكُنْ مَّعَ الْقٰعِدِيْنَ ۶ رَضُوْا بِاَنْ يَّكُوْنُوْا

وسعت از ایشان و گویند بگذار ما را تا باشیم با نشستگان راضی شدند بآنکه باشند

قوت از ایشان و گویند بگذار ما را تا باشیم با نشستگان راضی شدند به آنکه باشند

فتح الرحمٰن

ف۸ مترجم گوید مراد خبر ست بآنکه در دنیا خواهند خندید و در آخرت خواهند گریست ۱۲ ف۸ یعنی برای احراز غنائم ۱۲

ع۸ ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون عبد اللہ ابن ابی رئیس المنافقین در مدینہ منورہ مرد حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پیراہن مبارک خویش را بہ کفن وی داد و لعاب دہن فرخندہ را در دہان او افگند نماز جنازۂ وی را خواند و در بارۂ اش دعای مغفرت کرد حضرت عمر مانع شد و گفت ای پیغمبر خدا او کسے بود کہ فلان فلان روز چنین و چنان کرد بارہا از وی رنج یادیدیم و بارہا علم بردار کفر و نفاق بود آیا خدا نگفتہ استغفر لہم او لا تستغفر لہم الخ پیغمبر گفت ای عمر خدا مرا از استغفار باز نداشتہ و مراد این آزاد گذاشتہ کہ آمرزش خواہم یا نخواہم بخشایش کار خداست اگر استغفار من در بارۂ آنہا نافع نشود ممکن است کہ بدۂ دیگران مفید ثابت گردد دشمنان بزرگ اگر این وسعت اخلاق و رحمت عام پیغمبر خدا را مشاہدہ کنند باسلام آیند چنانچہ این امر بوقوع پیوست

برطبق روایت بخاری حضرت پیغمبر فرمود اگر دانستمی که هفتاد بارہ استغفار کنم وی را می بخشند بیشتر از هفتاد بار استغفار می کردم گویا در این جملہ حضرت پیغمبر تنبیہ نمودہ کہ خود نیز

مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿٧﴾ لٰكِنِ الرَّسُوْلُ

با زنان پس مانده و مهر نهاده شد بر دل ایشان پس ایشان فهم نمی کنند لیکن پیغامبر

باز نان پس مانده و مهر نهاده شد بر دل های ایشان پس ایشان نمی فهمند لیکن رسول

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ جٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ

و آنانکه ایمان آوردند با او جهاد کردند با موال خود و جان های خود و این جماعه

و آنانکه ایمان آوردند بمعیت رسول جهاد کردند بمالهای خود و نفس های خود و آن گروه

لَهُمُ الْخَيْرٰتُ ۡ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ

ایشان راست نیکی ها و این جماعه ایشانند رستگاران آماده ساخته است خدا برای ایشان بوستانها

هست مر ایشان را نیکی ها و آن گروه ایشانند بمقصد رسیدگان آماده کرده الله برای ایشان جنت ها

تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٩﴾

میرود زیر آن جویها جاوید آن آنجا اینست فیروزی بزرگ

روان است از زیر درختان آنها جویها در حالیکه جاوید باشند در آن اینست کامیابی بزرگ

وَجَاۗءَ الْمُعَذِّرُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِيْنَ

و آمدند اهل عذر از صحرا نشینان تا دستوری داده شود ایشان را و نشستند آنانکه

و آمدند عذر گویندگان از صحرا نشینان تا اذن داده شود ایشان را و نشستند آنانکه

كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۭ سَيُصِيْبُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ عَذَابٌ

دروغ گفتند با خدا و رسول او یعنی در اظهار اسلام خواهد رسید بکافران از ایشان عذاب

دروغ گفتند الله و رسول او را زود رسد آنان را که کافر شدند از ایشان عذاب

اَلِيْمٌ ﴿١﴾ لَيْسَ عَلَي الضُّعَفَاۗءِ وَلَا عَلَي الْمَرْضٰى وَلَا عَلَي الَّذِيْنَ

درد دهنده نیست بر ناتوانان و نه بر بیماران و نه بر آنانکه

دردناک علی نیست بر ضعیفان و نه بر مریضان و نه بر آنانکه

لَا يَجِدُوْنَ مَا يُنْفِقُوْنَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوْا لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۭ مَا عَلَي

نمی یابند آنچه خرج کنند هیچ گناهی چون نیک خواهی کنند با خدا و رسول او نیست بر

نمی یابند چیزیرا که خرج کنند گناه چون نیک خواهی کنند الله و رسول او را نیست بر

الْمُحْسِنِيْنَ مِنْ سَبِيْلٍ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢﴾ وَّلَا عَلَي الَّذِيْنَ

نیکوکاران هیچ راه عتاب و خدا آمرزنده مهربان است و نه بر آنانکه

نیکوکاران هیچ راهی (عتاب) و الله بخشاینده مهربان است و نیست گناه بر آنانکه

اِذَا مَآ اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ اَجِدُ مَآ اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ ۠ تَوَلَّوْا وَّ

چون بیایند پیش تو سواری دهی ایشان را گوئی نمی یابم آنچه سوار کنم شمارا برآن باز گردند و

چون بیایند نزد تو تا مرکبی دهی ایشان را گوئی نمی یابم آنچه سوار کنم شما را بر آن باز گردند د

اَعْيُنُهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوْا مَا يُنْفِقُوْنَ ﴿٣﴾ ۭ اِنَّمَا

چشم ایشان روان باشد باشک بجهت اندوه که نمی یابند آنچه خرج کنند جز این نیست که

در حالیکه چشم های ایشان جاری باشد از اشک از ردی غم باینکه نمی یابند آنچه خرج کنند بیشک

السَّبِيْلُ عَلَي الَّذِيْنَ يَسْتَاْذِنُوْنَكَ وَهُمْ اَغْنِيَاۗءُ ۚ رَضُوْا بِاَنْ

راه عتاب بر آنان است که دستوری می طلبند از تو و ایشان توانگرانند راضی شدند باینکه

راه الزام بر آنانست که اذن میخواهند از تو (در پس ماندن) حال آنکه توانگرانند راضی شدند بر اینکه

يَّكُوْنُوْا مَعَ الْخَوَالِفِ ۙ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤﴾

باشند با زنان پس مانده و مهر نهاد خدا بر دل ایشان پس ایشان نمی فهمند

باشند با زنان پس مانده و مهر نهاده الله بر دل های شان پس ایشان نمی دانند

تفسیر عثمانی

ف ۵ چنانکه در باشندگان مدینه هم منافقین و هم مومنین مخلص پیدا میشود در اعراب صحرا نشین نیز افراد مختلف موجود می باشند و دو طایفه از آنها مذکور شده بعد بیان مخلص در خاتمه این رکوع «ومن الاعراب من یؤمن بالله و الیوم الاخر» الآیه ذکر میشود اینجا ذکر دو طایفه اعراب است «معذرون» - قاعدون در مصداق طائفه اول (معذرون) مفسرین سلف را اختلاف است که آیا مراد از آن منافقانی است که بهانه های دروغ میتراشند (چنانکه از ترجمه معلوم میشود) و یا مسلمانانیکه به راستی عذر داشتند حقیقةً از شرکت جهاد معذور بودند - اگر شق اول گرفته شود در این آیت دو قسم منافق بیان شده (۱) معذرون یعنی کسانیکه با وجود نفاق محض برای ظاهرداری حیله های دروغ تراشیده از آنحضرت صلی الله علیه وسلم اجازه می طلبیدند (۲) قاعدون یعنی آنانکه نخست بدروغ دعوی ایمان نمودند و ظاهرداری نیز نکردند همین که نام جهاد را شنیدند در خانه های خویش آرمیدند و چنان بی باک شدند و از حیا گذشتند که برای عذر خواهی نیز حاضر نشدند به این تقدیر «سیصیب الذین کفروا منهم» بهر دو طائفه شامل است و معنی آن ...

ع ۹ ۱۷

و وعید «سیصیب الذین کفروا» ... در بارهٔ آنها است ... اول گویا برای قبول عذر می باشد

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ

عذر خواهی کنند پیش شما چون باز آیید
عذر کنند بسوی شما هنگامیکه باز گردید

إِلَيْهِمْ ۚ قُل لَّا تَعْتَذِرُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ ۚ

بسوی ایشان بگو عذر خواهی مکنید باور نکنیم سخن شمارا هر آئینه آگاه ساخته است خدا مارا به بعض خبرهای شما
بسوی شان بگو عذر مکنید هرگز باور نمی کنیم سخن شمارا به تحقیق آگاه گردانیده مارا خدا از خبرهای تان

وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

وخواهد دید خدا ورسول او عمل شمارا یعنی در دنیا باز گردانیده شوید بسوی داننده نهان وآشکارا
وزود می بیند خدا کار شمارا و فرستادهٔ او پس باز گردانیده می شوید بسوی دانای پوشیده و آشکار

فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ

پس خبر دهد شمارا بآنچه میکردید سوگند خواهند خورد بخدا پیش شما چون باز آیید
پس آگاه می گرداند شمارا به آنچه شما می کردید زود است که قسم خورند بالله برای شما چون باز گردید

إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ إِنَّهُمْ رِجْسٌ ۖ وَمَأْوَاهُمْ

بسوی ایشان تا درگذرید از ایشان پس شما درگذرید از ایشان هر آئینه ایشان پلیداند و جای ایشان
بسوی ایشان تا اعراض نمائید از ایشان پس اعراض کنید از ایشان بیشک ایشان پلیدند و مسکن ایشان

جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۖ

دوزخ است سزای آنچه می کردند سوگند میخورند برای شما تا رضامند شوید از ایشان
جهنم است برای جزای اعمالیکه می کردند قسم خورند برای شما تا خوش شوید از او شان

فَإِن تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ الْأَعْرَابُ

پس اگر رضامند شوید از ایشان هر آئینه خدا رضامند نشود از گروه فاسقان صحرا نشینان
پس اگر راضی شوید از ایشان بیشک الله راضی نمی شود از قومیکه (فاسق) نافرمانند (برطی) از اعراب بادیه نشین

أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ

سخت تراند در کفر و نفاق و سزاوار تراند بآنکه ندانند احکام شریعت راکه نازل کرده است خدا بر
شدید ترند از حیث کفر و نفاق و سزاوار ترند باینکه ندانند حدود شرائعی راکه نازل کرده الله بر

رَسُولِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ

پیغامبر خود و خدا دانا درست کار است و از اعراب کسی هست که تاوان می شمارد چیزی راکه خرج
رسول خود و الله دانا با حکمت است و برخی از اعراب صحرا نشینان آنست که می پندارد خرج خود را

مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ ۚ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ

می کند و انتظار می کند در حق شما مصائب را برایشان باد مصیبت بد و خدا شنوا
تاوان و انتظار می کند بشما گردش های زمانه را برایشان باد گردش بد والله شنوا

عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا

داناست و از اعراب کسی هست که ایمان می آرد بخدا و روز آخر و می شمارد چیزیرا
داناست و بعضی از صحرا نشینان آنست که ایمان می آرد بالله و بروز آخرت و می گرداند (بدل) آنچه

يُنفِقُ قُرُبَاتٍ عِندَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۚ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ۚ

که خرج می کند سبب قربت نزدیک خدا و وسیلهٔ دعای نیک پیغامبر آگاه باش هر آئینه وے قربتست ایشانرا
خرج می کند (سبب) قربت ها نزد الله و (سبب) دعاهای رسول آگاه باش بیشک این خرج موجب نزدیکی (الله)

سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

داخل خواهد کرد ایشان را خدا در رحمت خود هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است
ست به آن بزودی داخل گرداند ایشان را الله در رحمت خود بیشک الله بخشاینده مهربانست

فتح الرحمن.
ف یعنی بنسبت اهل شهر ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی
ف تا اینجا احوال منافقان و مؤمنان مخلص مدینه بیان شده بود اکنون اندکی اوضاع اعراب صحرا نشین بیان می شود درمیان آنها نیز چند نوع مردمند کافر منافق مسلمان مخلص چون بادیه نشینان فطرتاً تند خو و سخت مزاجند چنانکه در حدیث است من سکن البادیة جفا واز مجالس علم و حکمت دوراند فروغ تهذیب و مدنیت علم و عرفان در آنها کمتر تاثیر می کند کفر و نفاق آنها نسبت به کفار و منافقین بلاد شدید تر می باشد موقع نمی یابند که به صحبت اهل علم و صلاح برسند اصول دیانت و تهذیب را که خدا به پیغمبر خویش فرستاده بیاموزند بدیهی است بدون علم و معرفت دل انسان ملایم و مهذب نمی گردد پس کسانیکه مستغرق جهالتند هر آئینه دلهای شان سخت می باشد و در راه کفر و نفاق که خود اختیار می کنند مانند سیل و بهایم کورکورانه روان می باشند

ع ۲ / ۱۰

سنگدلی اعراب در احادیث متعدده وارد است در یکی از احادیث مذکور

[illegible]

ست الالباب بحضور حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت شما فرزندان خود را می بوسید سوگند بخدا اگر من گاهی اولاد خود را نبوسیده ام آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود چه باید کرد خدا وند

وَالسّٰبِقُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ مِنَ الْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُمْ

و سبقت کنندگان نخستینها از مهاجران و انصار و آنانکه پیروی ایشان کردند

و سبقت کنندگان (بسوی نیکی) پیشینیان از مهاجرین و انصار و آنانکه پیروی کردند ایشان را

بِاِحْسَانٍ ۙ رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ

به نیکوکاری خوشنود شد خدا از جماعه و ایشان خوشنود شدند از وی و آماده ساخت برای ایشان بوستانها که میرود

بنیکی راضی شده الله از ایشان و راضی شدند ایشان از او و مهیا ساخته الله برای شان جنت ها که جاری ست

تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝ وَمِمَّنْ

زیر آن جویها جاویدان آنجا همیشه اینست فیروزی بزرگ و از آنانکه

زیر (درختان) آنها جویها جاوید باشند در آن همیشه اینست کامیابی بزرگ و بعضی از آنانکه

حَوْلَكُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ مُنٰفِقُوْنَ ړ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِيْنَةِ ڀ مَرَدُوْا عَلَى

حوالی شما اند از اعراب منافقانند و بعض اہل مدینہ خوگر شده اند

گرداگرد شماست از اعراب بادیه نشین منافقانند و بعضی از اہل مدینہ عادت گرفتند بر

النِّفَاقِ ۣ لَا تَعْلَمُهُمْ ۭ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۭ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّوْنَ

بنفاق تو نمی دانی ایشانرا ما میدانیم ایشان را عذاب خواهیم کرد ایشان را دو بار باز گردانیده شوند

نفاق نمیدانی (نفاق) ایشانرا ما میدانیم او شان را زود عذاب کنیم ایشانرا دو مرتبه پس باز گردانیده شوند

اِلٰى عَذَابٍ عَظِيْمٍ ۝ وَاٰخَرُوْنَ اعْتَرَفُوْا بِذُنُوْبِهِمْ خَلَطُوْا عَمَلًا صَالِحًا وَّ

بسوی عذاب بزرگ و دیگران هستند که اقرار کردند بگناهان خود آمیخته اند عمل نیک را

بسوی عذاب بزرگ و بعض دیگر اقرار کردند بگناهان خود آمیختند عمل نیک و

اٰخَرَ سَيِّئًا ۭ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّتُوْبَ عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ خُذْ

با عمل دیگر که بدست نزدیک است خدا برحمت متوجه شود بر ایشان هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است بگیر

دیگر عمل بد را قریب است که الله برحمت باز گردد بر ایشان بیشک الله بخشاینده مهربان است بگیر

مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيْهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّ

از اموال ایشان زکوة تا پاک سازی ایشان را و بابرکت کنی ایشان را بآن و دعای خیر کن بر ایشان هر آئینه

از اموال ایشان زکوة را تا پاک سازی ایشان را و بابرکت کنی ایشان را به آن صدقه و دعای خیر کن بر ایشان بیشک

صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ۭ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝ اَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ

دعای تو سبب آرام است ایشان را و خدا شنوا داناست آیا ندانسته اند که خدا همون توبه

دعای تو تسکین ست برای او شان و الله بهر چیز شنوا داناست آیا ندانستند که بیشک الله او قبول می کند

التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَاْخُذُ الصَّدَقٰتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ۝

قبول می کند از بندگان خود و میگیرد صدقات را و آنکه خدا همو ست توبه پذیرنده مهربان

توبه را از بندگان خود و قبول می کند صدقات را و بیشک الله (اوست) قبول کننده توبه مهربان

وَقُلِ اعْمَلُوْا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُوْلُهٗ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ۭ وَسَتُرَدُّوْنَ

و بگو عمل کنید پس خواهد دید خدا و رسول او و مومنان عمل شما را و گردانیده خواهید شد

و بگو اے محمد عمل کرده باشید پس زود می بیند الله عمل شما را و رسول او و مومنان و بزودی باز گردانیده می شود

اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝ وَاٰخَرُوْنَ

بسوی داننده پنهان و آشکارا پس خبر دهد شما را بآنچه می کردید و دیگران اند

بسوی دانای پوشیده و آشکار پس خبر دهد شما را بآنچه می کردید و دیگران اند

مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوْبُ عَلَيْهِمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ

موقوف داشته شده بر فرمان خدا یا آنست که عذاب کند ایشان را یا برحمت متوجه شود بر ایشان و خدا دانای

که تا حکم داده شوند (قبول توبه شان) برای حکم الله یا الله عذاب کند ایشانرا یا قبول توبه و رحم فرماید بر ایشان و الله بهر چیز دانا

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در دنیا مسلمان ذلیل شوند و در اموال و اولاد آفات بینند ۱۲ تفسیر عثمانی

ع۵ و از اہل مدینہ اکثر از یک طرف این منافقان متمرد اند که جرایم و سیئات خود را در پردهٔ نفاق می پوشند و بر آن سخت استوار اند از سوی دیگر مسلمانانی

م۶ هم پیدا می شوند که چون بمقتضای بشریت لغزشی از ایشان صادر گردد نادم می شوند و بلا تامل به گناهان خویش اعتراف می کنند گناه و صواب آنها مخلوط است گناه شان آنست که با وجود تیز عام به دعوت پیغمبر بغزوه تبوک حاضر نشدند و صواب آنکه پس از آن از غیاب خویش پشیمان و متاسف شدند و ظاهراً و باطناً توبه نمودند و در سایر اعمال شایسته مانند نماز و روزه، زکوة و حج غزاء و غیره شریک شدند این همه امور در فهرست حسنات ایشان داخل است خدا این حضرات را امید و ار بخشایش خویش گردانید مفسرین نگاشته اند این آیت در بارهٔ ابولبابه و همراهان او که از تن آسانی در تبوک حاضر نشده بودند آمده اما هنگامیکه مراجعت پیغمبر را از تبوک شنیدند از فرط ندامت خویشتن را به ستون های مسجد بستند و سوگند کردند تا پیغمبر خود نیاید و آنها را نه بخشاید به دست خویش از بند ها نکشد چنین در بند خواهند بود حضرت پیغمبر چون مشاهده کرد گفت و الله تا خدا حکم گشودن نده بدهد من آنها را باز نمی کنم سر انجام این آیات فرود آمد و حضرت آنها را

حَكِيْمٌ ۝ وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَّكُفْرًا وَّتَفْرِيْقًا بَيْنَ

ف و از ایشان آنانند که ساخته اند مسجدے برای زیان رسانیدن و بجهت کفر و برای تفرقه افکندن میان

خداوند حکمت بزرگ است ع۵ و آنانکه فرا گرفتند (ساختند) مسجدی را برای ضرر و کفر و برای تفرقه انداختن میان

الْمُؤْمِنِيْنَ وَاِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ مِنْ قَبْلُ ؕ وَ

مسلمانان و کمین گاه ساختن برای آنانکه جنگ کرده اند با خدا و رسول او پیش ازین و

مومنان و برای انتظار مر آن شخص را که جنگیده با الله و فرستادهٔ او پیش ازین و

لَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّا الْحُسْنٰى ؕ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۝ لَا

البته سوگند خورند که نخواسته ایم مگر خصلت نیک را و خدا گواهی میدهد که ایشان دروغ گویانند

بر آینه ایشان سوگند خورند که اراده نکردیم (به بنیاد کردن مسجد) مگر کار نیکو و الله گواهی میدهد که بیشک ایشان ضرور

تَقُمْ فِيْهِ اَبَدًا ؕ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ

ایست آنجا هرگز هر آینه مسجدے که بنیاد نهاده شده است بر نیت تقوی از اول روز بهتر است که

مایست برای نماز در آن (در مسجد ضرار) هرگز ـ هر آینه مسجدی که اساس نهاده شده بر پرهیزگاری از اول روز سزاوار تر است که

تَقُوْمَ فِيْهِ ؕ فِيْهِ رِجَالٌ يُّحِبُّوْنَ اَنْ يَّتَطَهَّرُوْا ؕ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ ۝

ایستاده شوی آنجا آنجا مردانند که دوست میدارند که پاک شوند و خدا دوست میدارد پاک شوندگان را

ایستاده شوی در آن مسجد مردانند دوست دارند که پاک باشند (از نجاست ظاهری و باطنی) و الله دوست میدارد پاک شوندگان

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهٗ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ اَسَّسَ

آیا کسیکه بنیاد نهاد عمارت خود را بر ترسگاری از خدا و خوشنودی او بهتر است یا کسیکه بنیاد نهاده است

آیا پس کسیکه اساس نهاده آبادی خود را بر ترس از الله و بر رضامندی (الله) بهتر است یا آن کسی که اساس نهاده

بُنْيَانَهٗ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فِىْ نَارِ جَهَنَّمَ ؕ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى

عمارت خود را بر کنارهٔ زمین رود خورده مستعد افتادن پس افتاد با صاحب خود در آتش دوزخ و خدا راه نمی نماید

آبادی خود را بر کنارهٔ رود که زیرش بمرور سیل تهی شده در شرف سقوط باشد پس بیفتد آن عمارت با بانی آن در آتش دوزخ و الله

الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِىْ بَنَوْا رِيْبَةً فِىْ قُلُوْبِهِمْ

گروه ستمکاران را ع۲ همیشه باشد عمارت ایشان که بنا کرده اند ف۳ سبب شک در دل ایشان

گروه ستمگاران را همیشه باشد عمارت ایشان آنکه ساخته بودند (سبب شک و نفاق) در دل های شان

اِلَّآ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوْبُهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝ اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ

مگر آنکه پاره پاره کرده شود دل ایشان را و خدا دانای درست کار است هر آینه خدا خریده کرده است از

مگر که پاره پاره شود دل های ایشان و الله داناست بر هر چیز خداوند حکمت بزرگ است بیشک الله خریده است از

الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ؕ يُقَاتِلُوْنَ فِىْ

مسلمانان جان ایشان و مال ایشان را بعوض آنکه ایشان را باشد بهشت جنگ می کنند در

مومنان نفوس ایشان و مال های ایشان را باینکه باشد برای ایشان جنت جنگ می کنند در

سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُوْنَ وَيُقْتَلُوْنَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰىةِ وَ

راه خدا پس می کشند و کشته می شوند وعده که لازم است بر خدا بتحقیق در توریت و

راه الله پس می کشند (کفار را) و کشته می شوند (گاهی) وعده که هست بر خدا راست در تورات و

الْاِنْجِيْلِ وَالْقُرْاٰنِ ؕ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوْا

انجیل و قرآن و کیست وفا کننده تر بعهد خویش از خدا پس شادمان باشید

انجیل و قرآن و کیست وفا کننده تر بعهد خویش از الله پس خوش باشید

بِبَيْعِكُمُ الَّذِىْ بَايَعْتُمْ بِهٖ ؕ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝

باین فروختن خود که معامله کردید بآن و اینست فیروزی بزرگ

به خرید و فروخت خود آنکه معامله کردید به آن و این معاملهٔ تان کامیابی بزرگ است

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید جماعه از منافقان مسجدی ساخته بودند به نیت فاسد تا تفریق مسلمین باشد و کمینگاه کافران خدا تعالی بهدم آن امر فرمود والله اعلم ۱۲

ف۲ عمارت ساختن بر اساس تقوی کنایت است از اخلاص در اعمال و عمارت ساختن بر کنارهٔ رود خورده کنایت از ریا و عجب در اعمال والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی مسجد ضرار ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در اینجا طبقهٔ کوچکی از اهالی مدینه بیان شده است حقیقت اینست متخلفین عن تبوک (کسانیکه در تبوک شرکت نورزیده بودند) دو نوع بودند یکے منافقان که از طریق شک و نفاق از مسلمانان جدا ماندند دوم بعض مومنان که بنا بر تن آسانی از جهاد محروم شدند و سستی آخیر باز دو نوع بودند اکثر آنها که پس از اطلاع مراجعت چنانکه سابق گفتیم خود را به ستون های مسجد بستند دوم سه نفری که نه خود را به ستون بستند و نه عذر آوردند هر چه واقع شده بود تقصیر خود را بدون کم و کاست بحضور پیغمبر صلی الله علیه وسلم بیان کردند در باب آنها آیت «و آخرون مرجون لامر الله» الایه نازل شد یعنی امر آنها

معطل است روزی چند فرمان خدا را منتظر باشند به اقتضای علم و حکمت الهی یا سزا می بینند یا معاف می شوند رسول کریم صلی الله علیه وسلم تا نزول حکم بغرض تادیب ـ و دیگر مسلمانان ...

اَلتَّآئِبُوْنَ الْعٰبِدُوْنَ الْحٰمِدُوْنَ السَّآئِحُوْنَ الرّٰكِعُوْنَ السّٰجِدُوْنَ

ایشان توبه کنندگانند عبادت کنندگانند حمد گویندگانند سفر در راه خدا کنندگانند رکوع و سجده کنندگانند

(آن مومنان) توبه کنندگانند پرستندگان حق ثناگویان الهی بی تعلق ماندگان (روزه داران) رکوع کنندگان سجده کنندگان

اٰلْاٰمِرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَالنَّاهُوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحٰفِظُوْنَ لِحُدُوْدِ اللّٰهِ

فرمایندگانند بکار پسندیده و منع کنندگانند از ناپسندیده و نگاه دارندگانند احکام خداوند را

امر کنندگان بکار و خصلت نیک و منع کنندگان از عمل بد و حفاظت کنندگان حدودی را که الله تعین کرد

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ يَّسْتَغْفِرُوْا

و مژده ده مسلمانان را و نبود پیغامبر را و نه مسلمانان را که طلب آمرزش کنند

و مژده ده مومنان را ع۵ نیست سزاوار مر پیغمبر و آنان را که ایمان آوردند طلب کردن مغفرت

لِلْمُشْرِكِيْنَ وَلَوْ كَانُوْٓا اُولِيْ قُرْبٰى مِنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ

برای مشرکان اگرچه خداوندان خویشی باشند بعد از آنکه ظاهر شد ایشان را که آن گروه

برای مشرکان و اگرچه باشند خداوندان قرابت از پس آن که روشن شد ایشان را که بیشک این

اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيْمَ لِاَبِيْهِ اِلَّا عَنْ

باشندگان دوزخ اند و نبود آمرزش خواستن ابراهیم برای پدر خود مگر از جهت

مشرکان اصحاب دوزخ اند ع۵ و نبوده مغفرت خواستن ابراهیم برای پدرش مگر از

مَّوْعِدَةٍ وَّعَدَهَآ اِيَّاهُ ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِّلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ ۚ اِنَّ

وعده که کرده بود ویرا با وی پس چون روشن شد برای ابراهیم که وی دشمن خداست بیزار شد از وی هرآئینه

روی وعده که وعده کرده بود آن را بپدر خود پس چون ظاهر گشت ابراهیم را که بیشک پدر او دشمن الله است بیزار شد از وی

اِبْرٰهِيْمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيْمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ اِذْ هَدٰىهُمْ

ابراهیم دردمند بردبار بود و هرگز نیست که خدا گمراه کند قومی را بعد از آنکه راه نمود ایشان را

ابراهیم بتحقیق بود بسیار نرم دل بردبار و نیست الله که گمراه کند قومی را بعد از آنکه هدایت کرده باشان

حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَّا يَتَّقُوْنَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهٗ

تا آنکه واضح سازد برایشان آنچه از وی پرهیز کنند هرآئینه خدا بهر چیز داناست ع۲ هرآئینه خدا ویراست

تا زمانیکه بیان کند ایشان را آنچه پرهیز نمایند از آن بیشک الله بهر چیز خوب داناست بیشک الله مر او راست

مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۭ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ

پادشاهی آسمانها و زمین زنده می کند و می میراند و نیست شما را بجز وی هیچ

سلطنت آسمانها و زمین زنده می کند و نیست شما را غیر از الله هیچ

وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿١١٦﴾ لَقَدْ تَّابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهٰجِرِيْنَ وَالْاَنْصَارِ

کارسازی و یاری دهنده هرآئینه برحمت متوجه شد خدا بر پیغامبر و آن مهاجران و انصار

دوستی نگهبان و نه مددگاری بتحقیق رجوع کرد الله برحمت بر پیغمبر و بر مهاجرین و انصار

الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ فِيْ سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيْغُ قُلُوْبُ فَرِيْقٍ

که پیروی وی کردند در وقت تنگدستی بعد از آنکه نزدیک بود که از جای برود دل گروهی

آنانکه پیروی کردند او را در وقت تنگی و مشکل پس از آنکه قریب بود که میل کند دلهای گروهی

مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّهٗ بِهِمْ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١٧﴾ وَّعَلَى الثَّلٰثَةِ

از ایشان باز برحمت متوجه شد بر ایشان هرآئینه وی بر ایشان بخشاینده مهربان است و بر آن سه کس

از ایشان باز گشت الله بمهربانی بر ایشان بیشک الله با ایشان مهربان رحیم است و باز گشت الله (بمهربانی) بر سه کس

الَّذِيْنَ خُلِّفُوْا ۭ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَ

که موقوف داشته شدند تا آنکه تنگ شد بر ایشان زمین با وجود فراخی آن

آنانیکه پس گذاشته شده بودند (در قبول توبه) تا وقتیکه تنگ شد بر ایشان زمین با وجود فراخی اش و

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی در حساب گمراهان نمی شمارد قومی را ۱۲ ف۲ یعنی تا پیغامبر نیاید و تبلیغ نکند مخذول باشد ۱۲ فتح

تفسیر عثمانی
ع۵ از حدود و خیر و شر که خداوند معین فرموده تجاوز نکنند۔ خلاصه بدون حکم شرع قدمی بر نمیدارند۔ این همه ستایش مومنان است آنها که جان و مال خود را به خدا بیع کرده اند۔ ع۵ مومنان که هستی و دارائی خویش را بخدا بیع کرده اند باید همه تن خاص او باشند و باک اینکه علاقت شان با خدا ست و باثبات رسیده باشد که این چنین علایق محبت نداشته باشند اگرچه این با مادر و پدر یا عم و خال و یا برادر حقیقی شان باشد دشمن خدا دوست آنها نمی شود پس درباره کسیکه از وحی الهی محقق شود که دوزخی است یا به کفر و شرک علانیه مرده باشد استغفار و طلب آمرزش ممنوع است در بعض روایات است که این آیت درباره والدهٔ ماجدهٔ حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم (آمنه) فرود آمده بر طبق بعضی از احادیث نسبت به عم پیغمبر صلی الله علیه وسلم ابوطالب فرود آمده۔ بعضی گویند مسلمین خواستند درباره پدران شان که بکفر مرده اند استغفار کنند و آمرزش طلبند در این آیت منع شدند بهر حال شان نزول هرچه باشد حکم این است که در حق کفار و مشرکین که خاتمه آنها به کفر و شرک محقق گردد استغفار جایز

ضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ

تنگ شد براایشان جان ایشان و دانستند کہ پناہے نیست از خدا مگر بسوئے او باز

تنگ شد برایشان نفوس شان و یقین کردند کہ نیست پناہ از (غضب) اللہ مگر بسوی وی پس رجوع نمود

تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

خدا برحمت متوجہ شد برایشان تا ایشان رجوع کنند ف۱ ہر آئینہ خدا توبہ پذیرندہ مہربانست اے

اللہ برحمت برایشان تا توبہ کنند بیشک اللہ اوست قبول کنندہ توبہ مہربان اے

آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ

مسلمانان بترسید از خدا و باشید با راستگویان لایق نبود اہل مدینہ را

مومنان بترسید از اللہ و باشید با راستگویان نیست سزاوار برای اہل مدینہ

وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا

و آنانرا کہ حوالی ایشانند از اعراب کہ باز پس مانند از ہمراہی رسول خدا و نہ آنکہ رغبت کنند

و آنانرا کہ گرداگرد ایشانند از بادیہ نشینان کہ پس مانند از ہمراہی رسول اللہ (در غزوہ) و نہ اینکہ رغبت کنند

بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَ

در حفظ خویش اعراض کردہ از ذات رسول خدا این بسبب آنست کہ نمیرسد بایشان تشنگی و نہ رنج و

بنفوس خود زیادہ از نفس رسول علیہ السلام (منع از پس ماندن) باین سبب است کہ بتحقیق مجاہدین نمی رسد بایشان تشنگی و نہ رنج و

لَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَ

نہ گرسنگی در راہ خدا و نہ سپردند جائیکہ بخشم آرد کافران را و

نہ گرسنگی در راہ اللہ و نہ پایمال می کنند (بہ سم و کف و پای) جای را کہ بخشم آرد کافران را

لَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ

بدست نمی آرند از دشمن ہیچ دست بردے مگر نوشتہ شود برائے ایشان بسبب آن عمل صالح ہر آئینہ خدا

نمی رسند (بہیچ مقصدی) از دشمن خدا بہیچ مگر نوشتہ می شود برای ایشان بسبب آن عمل نیک بیشک اللہ

لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٢﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً

ضایع نمی کند مزد نیکوکاران را و خرج نمی کنند ہیچ خرچ را اندکے و نہ بسیارے

ضایع نمی کند اجر نیکوکاران و خرج نمی کنند ہیچ خرچی خورد و نہ کلان

وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا

و طے نمی کنند ہیچ میدانے را مگر نوشتہ شود برای ایشان عمل صالح تا جزا دہد ایشانرا خدا در مقابلہ نیکوترین آنچہ

و قطع نمی کنند ہیچ میل و دشتی را مگر نوشتہ می شود برای ایشان تا جزا دہد ایشانرا اللہ جزاء نیکوترین آن

يَعْمَلُونَ ﴿٣﴾ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ

می کردند و ممکن نیست مومنان را کہ برآیند ف۲ ہمہ یکجا پس چرا بیرون نیایند از ہر

اعمالی کہ می کردند و نیست مومنان کہ برآیند تمامی (بہ جہاد و طلب علم) پس چرا بیرون نروند از ہر

فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا

فرقہ از ایشان چند کس تا دانشمند شوند در دین و تا بیم کنند قوم خود را چون

فریق از ایشان گروہی تا دانائی حاصل نمایند در دین و برای اینکہ بترسانند قوم خود را چون

رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ

باز آیند بسوئے ایشان بود کہ ایشان بترسند ف۳ اے مسلمانان جنگ کنید با آنانکہ

باز گردند بسوی ایشان شاید ایشان بترسند (ای مومنان) جنگ کنید آنانرا کہ

يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ

نزدیک شما اند از کافران و باید کہ کافران بیابند در شما درشتی را و بدانید کہ خدا

نزدیک اند شمارا از کفار و بیابند کفار در شما درشتی و بدانید کہ بتحقیق اللہ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بمقام قرب ۱۲

ف۲ یعنی بطلب علم ۱۲

ف۳ یعنی طلب علم دین فرض کفایہ است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ شایستہ نیست پیغمبر رنج بردارد و ما آرام نشینیم در حدیث است ابو خیثمہ از غزوہ تبوک متخلف بود روزی کہ پیغمبر عزیمت کرد در باغ خود رفت سایہ درختان سرد و خوش گوار بود زن وی کہ نہایت زیبائی و دل آویزی داشت زمین را آب پاشی کرد فرش بوریا گسترد خوشہ ہای خرمای تازہ پیش روی او گذاشت آبی سرد و شیرین حاضر آورد ابو خیثمہ چون این ہمہ سامان آسایش را معاینہ کرد بے قرار شد و گفت وای بر این زندگی من در این سایہ خنک و آب گوارا و نسیم بہار و منظر باغ برخوردار باشم و پیغمبر خدا در ہوای سوزان و غلبہ تشنگی کوہ و بادیہ بپیماید مہمان دم بر خاست شتر خود را خواست شمشیر حمایل نمود و نیزہ برداشت در پی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شتافت و مانند تیر چون باد براہ افتاد نزدیک لشکر اسلام رسید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از دور مشاہدہ فرمود کہ شتر سواری پشتہ ہای ریگ را قطع کردہ طرف لشکری آید فرمود کن ابا خیثمہ،

باش ابو خیثمہ چندی بعد ہمہ دیدند کہ خود "ابو خیثمہ" بود رضی اللہ عنہ و عن سائر الصحابۃ و رضوا عنہ۔

مع المتقين ① وإذا ما أنزلت سورة فمنهم من يقول أيكم

با متقیان است و چون فرود آورده شود سورتی پس از منافقان کسی هست که می گوید در حق کدام یک از شما

با پرهیزگاران است (عون و نصرت الهی شامل حال ایشان است) و چون نازل کرده شود سورتی پس بعضی از ایشان آنست که می گوید

زادته هذه إيمانا فأما الذين آمنوا فزادتهم إيمانا وهم

افزون کرده است این سورت ایمان را اما اهل ایمان پس تحقیق زیاده کرده است در حق ایشان ایمان را و ایشان

که زیاده کرده اورا این سورت ایمان پس آنانکه ایمان آورده اند پس زیاده نموده این سورت برای ایشان ایمان و ایشان

يستبشرون ② وأما الذين في قلوبهم مرض فزادتهم رجسا

شادمان می شوند و اما آنانکه در دل ایشان بیماریست پس زیاده کرده است در حق ایشان پلیدی

خوش می شوند و اما آنانکه در دل های شان مرض (نفاق) است پس زیاده ساخته ایشان را پلیدی

إلى رجسهم وماتوا وهم كافرون ③ أولا يرون أنهم يفتنون في

همراه پلیدی ایشان و مردند و ایشان کافر بودند آیا نمی بینند که ایشان عقوبت کرده می شوند در

بر پلیدی و مردند در حالیکه کافر بودند آیا نمی بینند منافقان که ایشان آزموده می شوند در

كل عام مرة أو مرتين ثم لا يتوبون ولا هم يذكرون ④ وإذا ما

هر سال یک بار یا دو بار باز توبه نمی کنند و نه ایشان پند میگیرند و چون

هر سال یک دفعه یا دو دفعه باز هم توبه نمی کنند و نه ایشان پند می گیرند ع۵ و چون

أنزلت سورة نظر بعضهم إلى بعض هل يراكم من أحد

فرود آورده شود سورتی نظر کند بعض ایشان به بعضی از جهت شرمندگی و گوید آیا می بیند هیچ کس شما را

نازل کرده شود سورتی می بیند بعضی از ایشان بسوی بعضی دیگر آیا می بیند شما را هیچ کسی (از مسلمانان)

ثم انصرفوا صرف الله قلوبهم بأنهم قوم لا يفقهون ⑤ لقد

پس باز گردند باز گردانیده است خدا دل ایشان را بسبب آنکه ایشان گروهی هستند که نمی دانند

پس باز می گردند گردانیده الله دل های ایشان را (از هدایت) باین سبب که ایشان قومی اند که نمی دانند

جاءكم رسول من أنفسكم عزيز عليه ما عنتم حريص عليكم

آمده است بشما پیغامبرے از قبیله شما دشوار است بروے رنج شما حریص است بر هدایت شما

آمده بشما رسولی از خود شما دشوار است بروی رنج شما حریص و آرزومند بر (خیر) شما

بالمؤمنين رءوف رحيم ⑥ فإن تولوا فقل حسبي الله لا إله

مسلمانان بخشاینده مهربان ست پس اگر باز گردند بگو بس ست مرا خدا هیچ معبود نیست

بمومنان نهایت مهربان رحیم است پس اگر رو گردانند از ایمان (پس) بگو کفایت است مرا الله نیست

إلا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم ⑦

بجز وے بر وے توکل کردم و او خداوند عرش بزرگ است

هیچ سزاوار معبودیت مگر او براو توکل کردم و او است خداوند عرش عظیم

سورة يونس مكية — بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدایکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

الر تلك آيات الكتاب الحكيم ① أكان للناس عجبا أن أوحينا

این آیت های کتاب با حکمت است آیا عجب شد مردمان را که وحی فرستادیم

این آیت های کتاب باحکمت است آیا هست مر مردمان را شگفتی که وحی فرستادیم

إلى رجل منهم أن أنذر الناس وبشر الذين آمنوا أن لهم قدم

بسوے مردے از ایشان که بیم کن مردمان را و بشارت ده مسلمانان را بآنکه ایشان را هست پایه

بسوی مردی از ایشان که بترسان مردمان را و بشارت ده آنانرا که گرویده اند بآنکه ایشان راست

صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ قَالَ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲﴾ اِنَّ

راست نزد پروردگار ایشان گفتند کافران هرآئینه این شخص جادوگر آشکار است هرآئینه

راست نزد پروردگار ایشان گفتند کافران هرآئینه این جادوگر آشکار است هرآئینه

رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى

پروردگار شما خدائیست که آفرید آسمانها و زمین را در شش روز باز مستقر شد

پروردگار شما خدائیست که آفرید آسمان ها و زمین را در مقدار شش روز باز مستولی شد

عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ ؕ مَا مِنْ شَفِيْعٍ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اِذْنِهٖ ؕ ذٰلِكُمُ

برعرش تدبیر می کند کار را نیست هیچ شفاعت کننده مگر بعد دستوری وے این ست

برعرش تدبیری کند کار را نیست هیچ شفاعت کننده مگر پس از اجازه وی این است

اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۳﴾ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيْعًا ؕ وَعْدَ

خدا پروردگار شما پس بپرستید او را آیا پند نمی گیرید بسوے اوست رجوع شما همه یکجا وعده کرده است

خدا پروردگار شما پس به پرستید او را آیا پند نمی گیرید بسوی اوست رجوع شما همه یکجا وعده کرده است

اللّٰهِ حَقًّا ؕ اِنَّهٗ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

خدا وعده درست هرآئینه وے اول بار کند آفرینش را باز دیگر بار کند ش تا جزا دهد آنان را که ایمان آورده اند و

خدا وعده درست هرآئینه وی اول بار کند آفرینش را باز دیگر باز کندش تا جزا دهد آنانرا که ایمان آورده اند و

عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ بِالْقِسْطِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيْمٍ وَّعَذَابٌ

کارهاے شائسته کرده اند بانصاف و آنانکه کافر شدند ایشان راست آشامیدنی از آب گرم و عقوبت

کارهاے شائسته کرده اند به انصاف و آنانکه کافر شدند ایشان راست آشامیدنی از آب گرم و عذاب

اَلِيْمٌۢ بِمَا كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ ﴿۴﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَّالْقَمَرَ

درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند او آنست که ساخت آفتاب را درخشنده و ماه را

درد دهنده بسبب آنکه کافر بودند او آنست که گردانید آفتاب را درخشنده و مهتاب را

نُوْرًا وَّقَدَّرَهٗ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوْا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ ؕ مَا خَلَقَ اللّٰهُ

روشن و معین کرد براے ماه منزل ها را تا بدانید شمار سالها و تا بدانید حساب را نیافریده است خدا تعالیٰ

روشن عــه و معین کرد برای ماه منزل ها را عــه تا بدانید شمار سالها و حساب را عــه نیافریده است خدا

ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۵﴾ اِنَّ فِي اخْتِلَافِ

این را مگر بتدبیر درست بیان می کند نشانها براے گروهے که میدانند هرآئینه در آمد و رفت

این را مگر براستی للعــه بیان می کند نشان ها را برای گروهی که میدانند هرآئینه در آمد و رفت

الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَّقُوْنَ ﴿۶﴾

شب و روز و در آنچه آفریده است خدا در آسمانها و زمین نشانهاست گروهے را که پرهیزگاری می کنند

شب و روز و در آنچه آفریده است خدا در آسمان ها و زمین نشانهاست گروهی را که پرهیزگاری می کنند.

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَآءَنَا وَرَضُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوْا بِهَا وَ

هرآئینه آنانکه امید ندارند ملاقات ما را و خوشنود شده اند بزندگانی دنیا و آرام گرفته اند بان و

هرآئینه آنانکه امید ندارند ملاقات ما را و خوشنود شده اند بزندگانی دنیا و مطمئن شده اند به آن و

الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ اٰيٰتِنَا غٰفِلُوْنَ ﴿۷﴾ اُولٰٓئِكَ مَاْوٰىهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوْا

آنانکه ازیشان از نشانهاے ما بے خبر اند اینجماعه جاے ایشان آتش است بسبب آنچه

آنانکه ایشان از نشان هاے ما بے خبر اند آن گروه جاے ایشان آتش است بسبب آنچه

يَكْسِبُوْنَ ﴿۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ يَهْدِيْهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيْمَانِهِمْ ۚ

عمل می کردند هرآئینه آنانکه ایمان آورده اند و کارهاے شائسته کرده اند راه نماید ایشان را پروردگار ایشان بسبب ایمان

کسب می کردند هرآئینه آنانکه ایمان آورده اند و کار های شائسته کرده اند راه نماید ایشان را پروردگار ایشان بسبب ایمان ایشان

وقف النبی صلی اللہ علیہ وسلم

عــه نزد بعضی «نور» نسبت به «ضیا» عام تر است زیرا «ضیا» آن نور را گویند که تیزتر و درخشانتر باشد و بعضی گفته اند که ضیا روشنی ذاتی است و «نور» فروغی که از دیگرے مستفاد شود چنانکه در عالم اسباب بعقیده علمای هیئت روشنی آفتاب که از کره دیگر حاصل نشده ضیا باشد و روشنی ماه که مستفاد از آفتاب است نور باشد و بعضی محققین در بین هر دو چنین فرق گذاشته اند که خود مطلق روشنی را «ضیاء» و در ضوء انتشار آنرا نامند چون انتشار روشنی آفتاب زیاد تر است لهذا روشنائی آن به ضیا تعبیر شده ۔ و الله اعلم بمراده ۔ عــه ماه هر روز تدریجاً کم و زیاد می شود ۔ «والقمر قدرناه منازل حتی عاد کالعرجون القدیم» (یس رکوع ۳) علمای هیئت منازل سیر قمر را بیست و هشت گفته اند که بر دوازده برج منقسم است در قرآن مصطلحات مخصوص آنها مراد نیست مطلق مدارج سیر و مسافت قمر مقصود است عــه شمار سالها و حساب خورد ماه ها و روزها را بگردش مهر و ماه متعلق کرده است اگر آفتاب و ماه نباشند شب و روز و ماه های قمری و شمسی

و سال از اشکال آن چه تعیین می گردد دیگر از زندگی دنیوی و کار و بار معاش و چندین احکام شرعیه نیز تعیین اوقات ضرور است للعــه این سلسله فلکیات یک امر اتفاقی و

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهٰرُ فِي جَنّٰتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰىهُمْ فِيهَا سُبْحٰنَكَ

یعنی بمقامات نجات میروند بزیر ایشان جوبها در بوستان های نعمت دعای ایشان در آن جا سبحانک

میرود از زیر آن ها جویها در بوستان های آرام و نعمت، دعای ایشان در آن جا سبحانک

اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلٰمٌ ۚ وَاٰخِرُ دَعْوٰىهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ

اللهم باشد یعنی پاکی تراست بار خدایا و دعای خیر ایشان با یکدیگر سلام بود و نهایت دعای ایشان اینست

اللهم باشد (یعنی پاکی تراست بار خدایا) و (درود) ملاقات ایشان در بهشت سلام بود و آخر دعای شان اینست که حمد خدا را است پروردگار

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ

و اگر زود رسانیدے خدا شتابانے بمردمان سختی را مانند آنکه زود می طلبند نعمت را یعنی و نعمت میدها با نجام رسانیده شدی در حق ایشان

و اگر زود رسانیدی خدا بمردمان بدی (سختی را) مانند آنکه زود می طلبند نعمت را با نجام رسانیده شدی بسوی ایشان اجل ایشان

فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَسَّ

پس می گذاریم آنان را که امید ملاقات ما ندارند سر گردان شده در بیراهی خویش و چون برسد

پس می گذاریم آنانرا که امید ندارند ملاقات ما را در شرارت ایشان سرگردان میروند و چون برسد

الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا ۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ

رنج بآدمی دعا کند بجناب ما خفته بر پهلوے خود یا نشسته یا ایستاده پس آنگاه که برداشتیم از وے رنج وے

بآدمی رنج بخواند ما را خفته بر پهلوی خود یا ایستاده پس چون برداریم از وے رنج وی را

مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ ۚ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا

برود گویا نخوانده بود ما را بدفع کردن رنجے که رسیدش هم چنین آراسته کرده شد از حد گذرندگان را آنچه

برود گو یا که هرگز نخوانده بود ما را بدفع کردن رنجی که بدو رسیده بود هم چنین آراسته کرده شده مر اسراف کنندگان را

يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا ۙ وَجَاءَتْهُمْ

می کردند و هر آئینه هلاک کرده ایم قرن ها را پیش از شما چون ستم کردند و آمدند بایشان

می کردند و هر آئینه هلاک کرده ایم جماعت ها را پیش از شما چون ستم کردند و آورد بایشان

رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا ۚ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ

پیغامبران ایشان با نشان های روشن و هرگز مستعد آن نبودند که ایمان آرند هم چنین سزا می دهیم گروه گناهگاران را

پیغامبران ایشان نشان های روشن و نبودند ایشان که ایمان آرند هم چنین جزا میدهیم گروهی گناهگاران را

ثُمَّ جَعَلْنٰكُمْ خَلٰٓئِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ

باز جانشین ساختیم شما را در زمین پس از ایشان تا به بینیم چگونه کار می کنید

باز گردانیدیم شما را جانشین گذشتگان در زمین پس از ایشان تا به بینیم چگونه کار می کنید

وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنٰتٍ ۙ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ

و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح آمده گویند آنانکه امید ملاقات ما ندارند بیار

و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح گویند آنانکه امید ندارند ملاقات ما را بیار

بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ

قرآنے بجز این یا تغیر کن او را بگو روا نبود مرا که تغیر کنمش از جانب

قرآنی بجز این یا بدل کن او را بگو روا نبود مرا که بدل کنمش از جانب

نَفْسِي ۚ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحٰى إِلَيَّ ۚ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ

خود پیروی نمی کنم الا بآنچه وحی فرستاده شد بسوے من هر آئینه من می ترسم اگر نافرمانی پروردگار خود کنم از عذاب

خود پیروی نمی کنم مگر آنچه وحی فرستاده شده بسوی من هر آئینه من می ترسم اگر نافرمانی کنم رب خود را از عذاب

يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرٰىكُمْ بِهِ ۖ فَقَدْ

روز بزرگ بگو اگر خواستے خدا نخواندمے این را بر شما و خبردار نکردے خدا شما را بآن هر آئینه

روز بزرگ بگو اگر خواستے خدا نخواندمی آن را بر شما و خبردار نکردی خدا شما را به آن پس بدرستیکه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی تا موافق عقائد باطله ایشان باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ دقتیکه بجنت میرسند اندیشه ها و کدورت های دنیوی بپایان میرسد و محو تحقیق «سبحانک اللهم» آنند و انجام میشود و همه دعا های «الحمد لله رب العلمین» ختم میشود و یا معنی چنین شود که در دو آیت قبل بیان شده بود کسانیکه غفلت ختم اند و امید ملاقات ما را ندارند جای شان دوزخ است۔

ع ۱۰ / ۶

درین موقع وانمود می شود که مجرمان در دنیا فوراً مأخوذ نمیشوند بلکه مهلت می یابند حالانکه وضعیت مردم این است که گاهی بیباک و بیحیا شده خودشان میخواهند زود عذاب بر آنها نازل شود مثلاً می گویند «اللهم ان کان هذا هو الحق من عندک فامطر علینا حجارة من السماء» (انفال رکوع ۴) گاهی از حوادث دنیوی به تنگ می آیند و در باره خود و فرزندان خود و دیگران دعای بد میکنند چنانکه از تجربه ظاهر است پس اگر خدای متعال بقرار درخواست شان عذاب و یا بدی را بر آن زودی بر او شان نازل کند که به همان لحظه خواهش رسیدن خیر را دمند یقین است که دفتر وبال بدی یک دقیقه هم فرصت نیابند و رشته حیات شان در حال گسسته گردد لیکن خدای مهربان در مکافات و مجازات نیکی و بدی بقرار مصلحت تاخیری نماید تا مردمان نیک تربیه شوند و بدکاران در غفلت

لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۶﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ

مانده ام میان شما عمرے پیش از وے آیا در نمی یابید پس کیست ستم کارتر از کسے که بر بندد

درنگ کردم من در میان شما عمرے پیش از وی آیا پیرا در نمی یابید پس کیست ستم کارتر از کسیکه بر بندد

عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿۷﴾ وَيَعْبُدُونَ

برخدا دروغ را یا دروغ شمرد آیات وی را هر آئینه سخن اینست که رستگاری نمی شوند گنهگاران و می پرستند

برخدا دروغ یا تکذیب کند آیات او را هر آئینه سخن اینست که رستگار نمی شود گناهگاران و می پرستند

مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا

بجز خدا چیزے که ضرر نکند ایشان را و سود نرساند بایشان و می گویند ایشان شفاعت کنندگان مااند

بجز خدا چیزیکه ضرر نکند ایشان را و سود نرساند ایشان را و می گویند ایشان این ها شفیعان مااند

عِندَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ

نزدیک خدا بگو آیا خبردار می کنید خدا را بآنچه نمیداند در آسمان ها و در زمین

نزد خدا بگو آیا خبردار می کنید خدا را بآنچه نمیداند در آسمان ها و نه در زمین

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۸﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً

پاکی وی راست و برتر است از آنکه شریک مقرر می کنند و نبودند مردمان مگر یک امت

پاکی وی راست و برتر است از آنچه ایشان شریک او میدارند و نه بودند مردمان مگر یک امت

فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ

پس اختلاف کردند و اگر نبودے کلمه که سابق صادر شده است از پروردگار تو فیصل کرده شدی میان ایشان در آنچه اندران

پس اختلاف کردند و اگر نه بودی کلمه که سابق صادر شده است از پروردگار تو هر آئینه حکم کرده شدی میان ایشان در آنچه

يَخْتَلِفُونَ ﴿۹﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا

اختلاف دارند و می گویند چرا فرو نه فرستاده شده است براین پیغامبر نشانه از پروردگار وے بگو جز این نیست که

اختلاف دارند و می گویند چرا فرو فرستاده نه شد بر محمد نشانه از پروردگار وی پس بگو جز این نیست که

الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿۱۰﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا

علم غیب خدا راست پس انتظار بکنید هر آئینه من با شما از منتظرانم و چون بچشانیم

علم غیب خدا راست پس انتظار برید هر آئینه من با شما از منتظرانم و چون بچشانیم

النَّاسَ رَحْمَةً مِّن بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ

مردمان را رحمتے پس از سختے که رسیده بود بایشان ناگهان ایشان را بد اندیشی باشد در نشانهای ما بگو خدا

مردمان را رحمتے از خود پس از سختے که رسیده بود بایشان ناگهان ایشان را مکری باشد در نشانهای ما بگو خدا

أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿۱﴾ هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ

زود تر است در بد اندیشی هر آئینه فرستادگان ما می نویسند آنچه بد اندیشی می کنید اوست آنکه روان می کند شما را

زود تر است از شما در رسانیدن جزای مکر شما هر آئینه فرستادگان ما می نویسند آنچه مکر میکنید اوست آنکه روان میکند شما را

فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَ

در خشکی و در دریا تا وقتیکه باشید در کشتی ها و روان شدند کشتی ها با سواران خود بباد خوش و

در خشکی و در دریا تا وقتیکه باشید در کشتی ها و روان شدند با سواران خود بباد خوش و

فَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَ

شادمان شدند ایشان بآن باد موافق ناگاه برسد بآن کشتی ها بادے تند و بیاید بایشان موج از هر جا و

شادمان شدند ایشان به آن باد ناگهان آید بادی سخت و بیاید بایشان موج از هر جا و

ظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ

بدانند که از هر جهت گرفتار گشتند دعا کنند بجناب خدا خالص کرده برائے او عبادت را که اگر

بدانند که از هر جهت آن ها گرفتار گشتند بخوانند خدا را خالص کنندگان بر وی در عبادت اگر

...شفاعت می کنند نزد خدای بزرگ مهمات دنیائی ما را اجرای نماید و اگر بعد از مرگ سلسله حیات شروع شود آنجا هم به شفاعت های پرداز ندره کار های خورد و ...

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بر توحید ملت ابراهیمی ۱۲ ف۲ یعنی بسبب عمرو بن لحی ۱۲ ف۳ یعنی بکفران نعمت ۱۲ ف۴ مترجم گوید بعد از ان خدا تعالیٰ بیان میفرماید کیفیت مکر و کفران نعمت را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ گنهگاران جنایت کار به خیر و فلاح حقیقی نایل شده نمی توانند اکنون شما خود فیصله کنید ستمگار و مجرم کیست! اگر (به فرض محال) من دروغ گویم و آن را بخدا منسوب کنم هیچ کس از من ظالم تر نخواهد بود و از دلیلے که در آیت گذشته بیان شد ثابت گردید که این احتمال باطل می باشد هنگامیکه ثابت است من راست میگویم دشما به جهل و عناد کلام خدا را تکذیب میکنید پس در سر تاسر جهان کسے ظالم تر از شما نمی باشد

ع۶ تا اینجا بیان حال آنها با خدا و پیغمبر بود اکنون صورت خدا پرستی شان را بشنوید خدا را می گذارند و چیزهای را می پرستند که هیچ نفع و ضرری در دست آنها نیست هنگامیکه از ایشان می پرسند گویند بعد ازین شبه خدای بزرگ که آسمانها و زمین را پیدا کرده یکی است اما اصنام ما از آن جهت رعایت باید کرد

أَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشّٰكِرِيْنَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ اَنْجٰهُمْ اِذَا هُمْ
خلاص کنی مارا ازین بلا باشیم از شکر کنندگان پس هرگاه خلاص ساخت ایشان را ناگهان ایشان
خلاص کنی مارا ازاین هرآئینه باشیم از شکر کنندگان پس چون نجات داد ایشان را ناگهان ایشان

يَبْغُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ؕ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ
بیراهی می کنند در زمین ناحق ای مردمان جز این نیست که بیراهی شما زیان بر جان شماست
ستم می کنند در زمین بغیر حق ای مردمان جز این نیست که ستم شما بر نفس های شماست

مَّتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۫ ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٣﴾
با فقید بهره زندگانی دنیا باز بسوی ما رجوع شماست پس خبردار کنیم شما را با نچه می کردید
با فقید بهره زندگانی دنیا را باز بسوی ما بازگشت شماست پس خبردار کنیم شما را با نچه می کردید

اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ
جز این نیست که صفت زندگانی دنیا مانند آبی است که فرود آوردیمش از آسمان پس درهم آمیخت بسبب وی روئیدگی زمین
جز این نیست که صفت زندگانی دنیا مانند آبی ست که فرود آوردیمش از آسمان پس بیامیخت به آب روئیدگی زمین

مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ ؕ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ
از آنچه می خورند مردمان و چهارپایان تا وقتیکه بدست آورد زمین پیرایه خود را و آراسته شد
از آنچه می خورند مردمان و چارپایان تا وقتیکه فرا گرفت زمین پیرایه خود را و آراسته شد

وَظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قٰدِرُوْنَ عَلَيْهَآ ۙ اَتٰىهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنٰهَا
و گمان کردند ساکنان آن زمین که ایشان توانا اند بر انتفاع از آن ناگهان بیامد بر زمین فرمان ما در شب یا در روز پس گردانیدیم
و گمان کردند ساکنان آن که ایشان توانایند بر انتفاع از آن ناگهان بیامد فرمان ما در شب یا روز پس گردانیدیم

حَصِيْدًا كَاَنْ لَّمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ ؕ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٢٤﴾
مثل زراعت از بیخ بریده گویا نبود دیروز هم چنین بیان می کنیم نشانها را برای گروهی که تامل می کنند
مثل زراعت درو ده گویا که هیچ نبودند دیروز هم چنین بیان می کنیم نشانها را برای گروهی که تامل می کنند ع۱

وَاللّٰهُ يَدْعُوْٓا اِلٰى دَارِ السَّلٰمِ ؕ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٥﴾
و خدا می خواند بسوی سرای سلامتی و دلالت می کند هر کرا خواهد بسوی راه راست
و خدا می خواند بسوی سرای سلامتی و راه می نماید هر کرا خواهد بسوی راه راست

لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ؕ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوْهَهُمْ قَتَرٌ وَّلَا ذِلَّةٌ ؕ
آنان را که نیکوکاری کردند حالت نیک باشد و زیادتی بران و نه پوشد روی ایشان را هیچ سیاهی و نه هیچ خواری
آنان را که نیکوکاری کردند حالت نیک باشد و زیاده بر آن و نپوشد روهای ایشان را هیچ سیاهی و نه هیچ خواری

اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِيْنَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ
این جماعه اهل بهشت اند ایشان آنجا جاوید باشندگان اند و آنان را که بعمل آوردند کردارهای بد
این جماعه اهل بهشت اند ایشان در آنجا جاوید باشندگان اند و آنان را که بعمل آوردند کردارهای بد

جَزَآءُ سَيِّئَةٍۭ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ مَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ كَاَنَّمَآ
جزای بدی مثل آنست و بپوشد ایشان را خواری نباشد ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده گویا
جزای بدی مثل آنست و بپوشد ایشان را خواری نیست مر ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده گویا

اُغْشِيَتْ وُجُوْهُهُمْ قِطَعًا مِّنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ
پوشانیده شده است روی ایشان را پاره های شب تاریک آمده این جماعه اهل آتش اند ایشان
پوشانیده شده است روی های ایشان بپاره های شب تاریک این جماعه اهل دوزخ اند ایشان

فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا مَكَانَكُمْ
آنجا جاوید باشندگان اند و بترسید از روزیکه برانگیزیم ایشان را همه یکجا باز گوئیم مشرکان را بایستید بجای خود
آنجا جاوید باشندگان اند و بترسید از روزیکه حشر کنیم ایشان را همه یکجا باز گوئیم آنانرا که شرک آوردند بایستید بجای خود

فتح الرحمن

ف۱ یعنی روبت خدےٴ تعالےٰ ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ بحکم خدا ناگهان در روز یا شب آفتی رسید مثل طوفان باد فرود آمدن ژاله هجوم ملخ (علی هذا القیاس) و تمام آن زراعت را چنان برهم زد که گوئی گیاهی در آنجا نرسته بود. چنین است مثل دنیا که چندی زیبا و خرم به نظر جلوه میکند بے خردان به دل انگیزی و جمال آن مفتون می شوند و اصل حقیقت را فراموش می کنند. اما این شادابی و آراستگی روزی چند بیش نیست و زود است که دستخوش فنا و زوال شده از خاطرها فراموش گردد. حضرت شاه رحمه الله این مثال را بطرز لطیفی بر حیات مخصوص بشری تطبیق نموده است. "یعنی روح مانند آب از آسمان "عالم بالا" فرود آمد و در کالبد خاکی آمیخته قوت گرفت از اختلاط آب و خاک انسان پدید آمد و ی کردار ان ای حیوانی هر دو را انجام داد. چون در هر سبز کامل شد و متعلقین بروی اعتماد کردند ناگهان مرگ فرا رسید در آن و بعد این نمایش را خاتمه داد. و چنان محو شد که از هستیش بروی زمین نشان نماند" و فایده لیلا او نهارا (شب یا روز) سابید از این جهت ذکر شده که شب وقت غفلت است و روز هنگام بیداری. مطلب این است چون حکم خدا فرا رسد خواب باشند یا بیدار، غافل یا

أنتم وشركاؤكم فزيلنا بينهم وقال شركاؤهم ما كنتم إيانا

شما و آنانکه شریک ایشان را شریک خدا ساخته‌اید پس تفرقه انداختیم میان ایشان و گویند شریکان ایشان که شما ما را

شما و شریکان شما پس جدا کنیم میان ایشان و گویند شریکان ایشان نبودید شما که ما را

تعبدون ﴿٢٨﴾ فكفى بالله شهيدا بيننا وبينكم إن كنا عن عبادتكم

می پرستیدید پس بس است خدا گواه میان ما و میان شما هر آئینه ما بودیم از پرستش شما

پرستیده باشید پس بس است خدا گواه میان ما و میان شما هر آئینه بودیم ما از پرستش شما

لغفلين ﴿٢٩﴾ هنالك تبلوا كل نفس ما أسلفت وردوا إلى الله مولىهم

بی خبر آنجا دریابد هر شخصی آنچه پیش فرستاده بود و گردانیده شوند بسوی خدا مالک حقیقی

بی خبران آنجا دریابد هر شخصی آنچه پیش فرستاده بود و باز گردانیده شوند بسوی خدا مالک

الحق وضل عنهم ما كانوا يفترون ﴿٣٠﴾ ع قل من يرزقكم من السماء

ایشان و گم شد از ایشان آنچه افترا می کردند بگو که روزی می دهد شما را از جانب آسمان

ایشان و گم گردد از ایشان آنچه افترا می کردند بگو کہ روزی میدهد شما را از آسمان

والأرض أمن يملك السمع والأبصار ومن يخرج الحي من الميت

و زمین آیا کیست که خداوند باشد گوش و چشم را و کیست که بیرون آرد زنده را از مرده

و از زمین آیا کیست که مالک باشد گوش و چشم ها را و کیست که بیرون آرد زنده را از مرده

ويخرج الميت من الحي ومن يدبر الأمر فسيقولون الله فقل

و بیرون آرد مرده را از زنده ٧ و کیست که تدبیر کند کار را خواهند گفت آن الله است بگو

و بیرون آرد مرده را از زنده و کیست که تدبیر کند کار را پس زود باشد که گویند الله است پس بگو

أفلا تتقون ﴿٣١﴾ فذلكم الله ربكم الحق فماذا بعد الحق إلا

آیا عذر نمی کنید پس اینست خدا پروردگار شما تحقیق پس چیست بعد راستی مگر

آیا پس چرا نمی ترسید (پس) آنکه او را این صفت ها باشد الله است پروردگار شما ست که راست است پس چیست بعد از راستی مگر

الضلل فأنى تصرفون ﴿٣٢﴾ كذلك حقت كلمت ربك على الذين

گمراهی پس از کجا برگردانیده می شوید هم چنین ثابت شد قضای پروردگار تو بر این

گمراهی پس از کجا گردانیده می شوید هم چنین ثابت شد حکم پروردگار تو بر آنانکه

فسقوا أنهم لا يؤمنون ﴿٣٣﴾ قل هل من شركائكم من يبدؤا

فسقان که ایشان ایمان نیارند بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه نو کند

بیرون شدند از دایرهٔ صلاح که ایشان ایمان نمی آرند بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه آغاز کند

الخلق ثم يعيده قل الله يبدؤا الخلق ثم يعيده فأنى تؤفكون ﴿٣٤﴾

آفرینش را باز دوباره کندش بگو خدا نو می کند آفرینش را باز دوباره کندش پس از کجا برگردانیده می شوید

آفرینش را باز دوباره کندش بگو خدا آغاز می کند آفرینش را باز دوباره کندش پس از کجا برگردانیده می شوید

قل هل من شركائكم من يهدي إلى الحق قل الله يهدي

بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه راه نماید بسوی دین حق بگو الله همون راه می نماید

بگو آیا هست از شریکان شما کسیکه راه نماید بسوی حق بگو الله راه نماید

للحق أفمن يهدي إلى الحق أحق أن يتبع أمن لا يهدي إلا

بسوی دین حق پس کسیکه راه نماید بسوی حق لایق تر است بآنکه پیروی کرده شود یا کسیکه خود راه نمی یابد مگر آنوقت

بسوی حق آیا پس کسیکه راه نماید بسوی حق سزاوارتر است بآنکه پیروی کرده شود یا کسیکه خود راه نمی یابد مگر آنوقت

أن يهدى فما لكم كيف تحكمون ﴿٣٥﴾ وما يتبع أكثرهم إلا ظنا

که راه نموده شود دیگرا پس چیست شما را چگونه حکم می کنید و پیروی نمی کنند بیشتر از ایشان مگر وهم را

که راه نموده شود دیگرا پس چیست شما را چگونه حکم می کنید و پیروی نمی کنند بیشتر از ایشان مگر گمانی را

شد شکالی نمی ماند و اگر از جانب اصنام باشد هم بعید نیست که خدای تعالی بجای اینکه کمال مایوسی و درماندگی حسرتناک مشرکین را وانمود کند به قدرت کامله خود بت های سنگی را ..

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خالق گوش و چشم باشد ۱۲ ف۲ یعنی حیوان را از نطفه و نطفه را از حیوان ۱۲ -

تفسیر عثمانی ع

آنگاه شگفت اضطراب و نفسی نفسی باشد عابدین و معبودین از هم جدا شوند و رو الهی کرده دنیا براو بام و پیوند خود رشته بودند یکباره گسسته گردد در آن وقت هول انگیز که مشرکین از معبودان موهوم خود امید یاری دارند معبودان شان واضح جواب دهند و گویند میان ما و شما خدا علام است شاهد دروغ با عبادت می کردید و چیزی را می پرستید که خود بآن صفات الوهیت تراشیده بودید و در حقیقت این صفات در آن ها موجود نبود و عبادت شما در حقیقت بجای مسیح یا فرشتگان نبود بت های بیجان ما واقعاً نمی پرستیدید بلکه خیال و وهم خود یا شیطان لعین را عبادت می کردید آنرا بفرشته و پیغمبر یا به شخص صالح یا بتمثال و امثال آن منسوب می نمودید خدا گواه است که بر رضاء و خوشنودی ما چنین نکرده اید و خبر نداشتیم که از کمال حماقت و بی دانشی در مقابل خدای متعال ما را معبود گردانیده اید (تنبیه) این گفتگو اگر از طرف حضرت مسیح و دیگر مخلوق ذی عقل

ع ۱۰ / ۸

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ⑤ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ

زیان کار شدند آنانکه دروغ داشتند ملاقات خدا را و نبودند راه یافتگان و اگر بنمائیم ترا

بتحقیق زیان کردند آنانکه تکذیب کردند لقای خدا را و نه بودند راه یافتگان و اگر بنمائیم ترا

بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ

بعض آنچه وعده می کنیم بایشان یا بمیرانیم ترا بهرحال بسوے ما رجوع ایشان است باز خدا مطلع است

بعض آنچه وعده می کنیم یا بمیرانیم ترا پس بسوی ما رجوع ایشان است باز خدا گواه است

عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ ⑥ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ

بر آنچه می کنند و هر امتے را پیغامبرے هست پس چون آمد پیغامبر ایشان فیصل کرده شود میان ایشان

بر آنچه می کنند و هر امتے را پیغامبری هست پس چون آمد پیغامبر ایشان حکم کرده شود میان ایشان

بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ⑦ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ

بالعدل و بر ایشان ستم کرده نشود و می گویند کے باشد این وعده اگر هستید

بانصاف و ایشان ستم کرده نشوند و می گویند کی باشد این وعده اگر هستید

صٰدِقِينَ ⑧ قُلْ لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ

راست گو بگو نمی توانم برائے خود زیانے و نه سودے مگر آنچه خواسته است خدا

راست گویان بگو مالک نمی شوم برای نفس خود زیانے و نه سودی مگر آنچه خواهد خدا

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَّلَا

هر گروہے را میعادے هست چون بیاید میعاد ایشان توقف نه کنند ساعتے و

هر گروہے را میعادی هست چون می آید میعاد ایشان پس نه موخر شده می توانند ساعتی و

يَسْتَقْدِمُونَ ⑨ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَتٰىكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا

نه سبقت کنند بگو خبر دهید مرا اگر بیاید بشما عذاب او شبانگاه یا بروز

نه مقدم شده می توانند بگو خوب ببینید (خبر دهید مرا) اگر بیاید بشما عذاب او شبانگاه یا بروز

مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ⑩ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ آلْآنَ وَ

بهرحال چه چیز را بشتاب می طلبند ازان عذاب این گنهگاران آیا بعد ازانکه محقق شود آیا ایمان آرید بوی آنگاه گفته شود آیا اکنون ایمن

چه چیز را بشتاب می طلبند چه کرده می توانند پیش ازان گنهگاران آیا باز وقتیکه محقق شود ایمان آرید بآن اکنون و

قَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ⑪ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ

پیش ازین بشتاب مے طلبید آنرا باز گفته شود ستمگاران را بچشید عذاب

ازاں باز بشتابی آن می نمودید پس گفته شود مر آنانرا که ستم کردند بچشید عذاب

الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ⑫ وَيَسْتَنْۢبِئُونَكَ

جاوید جزا داده نشوید الا بآنچه می کردید و می پرسند ترا

جاویدانی را آیا جزا داده نمی شوید مگر آنچه می کردید و می پرسند ترا

أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ⑬ وَلَوْ أَنَّ

آیا درست است این وعده بگو آرے قسم پروردگار من هر آئینه وے درست است و شما عاجز کنندگان نیستید و اگر باشد

درست است این وعده بگو آری قسم به پروردگار من هر آئینه وی درست است و نیستید شما عاجز کنندگان

لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا

هر نفس ستم کننده را آنچه در زمین است البته فدیه خود دهد آنرا و در ضمیر خود دارند پشیمانی چون

باشد هر کسے را که ستم کرده است آنچه در زمین است هر آئینه فدیه دهد آنرا و پوشند پشیمانی خود را هنگامیکه

رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ① أَلَا إِنَّ

بینند عذاب را و فیصل کرده شود میان ایشان بعدل و بر ایشان ستم کرده نشود آگاه باشید هر آئینه

ببینند عذاب را و حکم کرده شود میان ایشان بانصاف و ایشان ستم کرده نشوند آگاه باش و هر آئینه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے رسل و اتباع ایشان نجات یابند و هلاک شوند مخالفان یعنے باستهزا و تکذیب ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ تهدید یکه از فرود آمدن عذاب می کنید دروغ محض و بے اساس است اگر شما صادقید چرا نمی آرید این وعده کدام وقت انجام خواهد شد ع۵ در قیامت گفته میشود اکنون لذت کفر و شرک و تکذیب خود را بچشید ... بتعجب می پرسند آیا راست است که پس از مردن دوباره زنده خواهیم شد ... خاک ... عاجز کرده اند ...

درین دهن ... و قال الذین کفروا لا تأتینا الساعة قل بلی و ربی لتأتینکم ...

ع۱۳ ... ۵

... ذٰلك على الله يسير ... حافظ ابن کثیر ...

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ

خدا راست آنچه در آسمانها و زمین است آگاه باش هر آئینه وعدهٔ خدا راست است و لیکن

خدا راست آنچه در آسمان ها و زمین است آگاه باش (هر آئینه) وعدهٔ خدا راست است و لیکن

اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝ هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝ يٰٓاَيُّهَا

بیشترین ایشان نمیدانند او زنده می کند و می میراند و بسوے وے گردانیده شوید اے

بیشتر از ایشان نمیدانند او زنده می کند و می میراند و بسوی وی باز گردانیده شوید اے

النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِي الصُّدُوْرِ ۙ وَ

مردمان آمده است بشما پندے از پروردگار شما و شفائے آن علت را که در سینه ها است و

مردمان به تحقیق آمده است بشما پندی از پروردگار شما و شفا مر آن چیز را که در سینه است و

هُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ۝ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ

راه نمودنی و بخشایشے مسلمانان را بگو بفضل خدا و برحمت او باین چیز ها

راه نمودنی و رحمت مسلمانان را ع۵ بگو بفضل خدا و برحمت او پس بدین خبر

فَلْيَفْرَحُوْا ۗ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ۝ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ

باید که شادمان شوند آن بهتر است از آنچه جمع می کنند بگو آیا دیدید چیزے را که فرود آورده است خدا برای شما از

باید که شادمان شوند مؤمنان آن بهتر است از آنچه جمع می کنند ع۶ بگو آیا دیدید چیزی را که فرود آورده است خدا برای شما از

رِّزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ۗ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ

جنس روزی پس ساختید بعض آنرا حرام و بعض آنرا حلال بگو آیا خدا اذن داده است شما را یا بر خدا

روزی پس ساختید بعض آنرا حرام و بعض آنرا حلال بگو آیا خدا اذن داده است شما را یا بر خدا

تَفْتَرُوْنَ ۝ وَمَا ظَنُّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ

دروغ می بندید و چیست گمان آنانکه افترا می کنند بر خدا دروغ را بروز قیامت

دروغ می بندید و چیست گمان آنانکه افترا می کنند بر خدا دروغ را به روز قیامت

اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ۝

هر آئینه خدا خداوند فضل است بر مردمان و لیکن بیشترے از ایشان سپاسداری نمی کنند

بدرستیکه خدا هر آئینه خداوند فضل است بر مردمان و لیکن بیشتر از ایشان شکر نمی کنند

وَمَا تَكُوْنُ فِيْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَّلَا تَعْمَلُوْنَ مِنْ عَمَلٍ

و نمے باشی در هیچ شغلے و نمے خوانی هیچ آیتے را از طرف خدا آمده و نمے کنید هیچ کارے

و نمی باشی در هیچ کاری و نمی خوانی هیچ آیتی را از او از قرآن و نمی کنید هیچ کاری

اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ۗ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ

مگر هستیم بر شما مطلع چون در مے آئید در آن کار و پوشیده نمے شود از پروردگار تو

مگر هستیم بر شما نگاهبان حاضر چون خوض می کنید در آن و پوشیده نمی شود از پروردگار تو

مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرَ

هم سنگ ذره در زمین و نه در آسمان و نیست خوردتر ازان و نه بزرگ تر

هم سنگ ذره در زمین و نه در آسمان و نه خوردتر از آن و نه بزرگ تر

اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝ اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

الا نوشته شده است در کتاب روشن آگاه باش هر آئینه دوستان خدا هیچ ترس نیست برایشان و نه ایشان

مگر (نوشته شده است) در کتاب روشن آگاه باش هر آئینه دوستان خدا هیچ ترس نیست برایشان و نه ایشان

يَحْزَنُوْنَ ۝ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ۝ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ

اندوهگین شوند آنانکه ایمان آوردند و تقوی مے کردند ایشان راست بشارت در زندگانی

اندوهگین شوند آنانکه ایمان آوردند و می ترسیدند مر ایشان راست بشارت در زندگانی

فتح الرحمن
ف۱ یعنی خدا بایشان چه خواهد کرد در حقیقت
تفسیر عثمانی
ع۵ این ها چهار نعمت است قرآن کریم است قرآن از فاتحه تا خاتمه پند است پند یکوم را از مضرات جهل باز می دارد و قرآن شفای رنج و دل هاست طریق قرب و رضای الهی را روشن میگرداند قبول کنندگان خود را در این جهان و آن جهان سزاوار رحمت الهی قرار میدهد از محققان بعضی برآنند که در این آیت بمراتب کمال نفس انسان اشارت است یعنی کسیکه بقرآن کریم متمسک کند به تمام این مراتب فایز میگردد (۱) ظاهر از اعمال ناشایسته پاک میشود کلمهٔ موعظه اشاره به آن است (۲) باطنش از عقاید فاسده و ملکات ردیه صاف میگردد و این از «شفاء لما فی الصدور» مفهوم میشود (۳) نفس وی به عقاید حقه و اخلاق فاضله آراسته میشود و کلمهٔ «هدی» بسیار مناسب آنست (۴) پس از اصلاح ظاهر و باطن مورد نزول رحمت الهی میگردد چنانکه از کلمهٔ «رحمت» ظاهر است. امام فخر الدین رازی رحمه الله در تفسیر خود نوشته این چهار لفظ اشاره است به شریعت، طریقت، حقیقت، نبوت و خلافت علی الترتیب در بجا موقع تفصیل آن نیست. و این مضامین در تفسیر خالص نگنجد. ع۵ اصل فضل و رحمت خداست که انسان باید در طلب آن باشد

الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۶۴﴾

دنیا و در آخرت نیست هیچ تبدیل مر سخنان خدا را این بشارت همونست پیروزی بزرگ

دنیا و در آخرت نیست هیچ تبدیل مر سخنان خدا را این بشارت همونست رستگاری بزرگ

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۶۵﴾ أَلَا

و غمگین نکند ترا سخن ایشان هر آئینه غلبه خدا راست همه یکجا اوست شنوا دانا آگاه باش

و غمگین نکند ترا سخن ایشان هر آئینه غلبه مر خدا راست همه یکجا اوست شنوا دانا ع۵ آگاه باش

إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ

هر آئینه خدا راست هرکه در آسمان هاست و هرکه در زمین است و پیروی نمی کنند آنانکه پرستش می کنند

هر آئینه مر خدا راست هرکه در آسمان هاست و هرکه در زمین است و چه چیز را متابعت می کنند آنانکه میخوانند

مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿۶۶﴾

بجز خدا شریکان را بحقیقت پیروی نے کنند مگر وهم را و نیستند مگر دروغ گو

بجز خدا شریکان را پیروی نمی کنند مگر گمان را و نیستند ایشان مگر دروغ می گویند ع۶

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي

اوست آنکه ساخت برائے شما شب را تا آرام گیرید دران و ساخت روز را روشن هر آئینه درین

اوست آنکه ساخت برای شما شب را تا آرام گیرید دران و ساخت روز را روشن (بینائی دهنده) هر آئینه در

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿۶۷﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ

نشان هاست گروهے را که مے شنوند گفتند کافران فرزند گرفته است خدا پاکی او راست اوست

این نشان هاست گروهی را که میشنوند ع۷ گفتند کافران گرفت خدا فرزند پاکیست او را اوست

الْغَنِيُّ ۖ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ

بے نیاز او راست آنچه در آسمان هاست و آنچه در زمین هست نیست نزدیک شما هیچ حجّتے

بے نیاز او راست آنچه در آسمان هاست و آنچه در زمین است نیست نزدیک شما هیچ حجتے

بِهَٰذَا ۚ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۶۸﴾ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ

برین آیا مے گوئید بر خدا آنچه نے دانید بگو هر آئینه آنانکه برمے بندند

بر این آیا می گوئید بر خدا آنچه نمیدانید بگو هر آئینه آنانکه بر می بندند

عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿۶۹﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ

بر خدا دروغ را رستگار نے شوند ایشان را باشد بهره مندی در دنیا باز بسوئے ماست بازگشت ایشان پس

بر خدا دروغ را رستگار نمی شوند مر ایشان را بهره مندی اندک باشد در دنیا باز بسوی ماست بازگشت ایشان پس

نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿۷۰﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ

بچشانیم ایشان را عذاب سخت بسبب آنکه کفر مے کردند و بخوان بر ایشان خبر

بچشانیم ایشان را عذاب سخت بسبب آنکه کافر می شدند و بخوان بر ایشان خبر

نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي

نوح را چون گفت بقوم خود اے قوم من اگر دشوار شده باشد بر شما قیام من و پند دادن من

نوح را چون گفت به قوم خود ای قوم من اگر هست گران شده بر شما قیام من و پند دادن من

بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ

بآیت هائے خدا پس بر خدا توکل کردم پس عزیمت درست کنید در کار خود همراه شریکان خویش پس نباشد

بآیت های خدا پس بر خدا توکل کردم پس گرد آرید کار خود را و شریکان خود را پس باید که نباشد

أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿۷۱﴾ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ

کار شما پوشیده بر شما باز برسانید بسوئے من و مهلت مدهید مرا پس اگر اعراض کردید ع۱ پس نخواسته بودم از شما

کار شما بر شما (پوشیده) مشتبه پس برسانید بسوی من و مهلت مدهید مرا پس اگر رو گردانید پس نخواستم از شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بر دعائے صالحه و بشارت ۱۲

ف۲ یعنی از گفته من چه زیان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در فوق اعدای که مکذب بودند ذکر شده در مقابل آن تذکار دوستان آمده به اوشان بشارت داده شد که در هردو جهان مامون می مانند در آن سلسله به آنحضرت صلی الله علیه وسلم تسلی داده می شود که از سخن بیهوده ایشان و اشرار رنجیده خاطر نشوند غلبه و قوت همه خدا راست او به تائید خویش حق را غالب و منصور و مخالفین را ذلیل رسوا می نماید سخن دشمنان را میشنود و کافه احوال شان را میداند ع۶ در زمین و آسمان سلطنت خدای واحد است جن و انس و فرشتگان همه مخلوق و مملوک او یند مشرکین که جز خدا دیگر ... را می خوانند و آن را بخدائی ... می گرانند تیر تاریکی ... فاسده و واهی است حقیقت در دست آنها نیست حجت و برهانی ندارند در ظلمات اوهام و ظنون ره گم شده اند ع۷ آفریدگار شب روز روشنائی و تاریکی ذات یگانه اوست آفرینش خیر و شر و همه اشیای متقابل را ... فرد ح روز از ... شب تاریک روز روشن پدید آورد ...

... باید دانست به این وسیله شرک مجوس تردید شد و اشاره لطیف است باین سو که چنانکه خداوند پس از شب تاریک روز روشن پدید آورد و در فرد ح روز آنچه در ظلمات ...

مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر خدا و فرموده شد مرا که باشم از مسلمانان

هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر خدا و فرموده شد مرا که باشم از مسلمانان

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا

پس دروغ داشتندش پس خلاص ساختیم او را و آنان را که با وی بودند در کشتی و گردانیدیم ایشان را جانشین و غرق کردیم

پس تکذیب کردند او را پس خلاص ساختیم او را و آنان را که با وی بودند در کشتی و گردانیدیم ایشان را جانشین و غرق کردیم

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٣﴾ ثُمَّ

کسانی را که دروغ داشتند آیات ما را پس بنگر چگونه شد آخر کار بیم کرده شدگان باز

کسانی را که تکذیب کردند آیات ما را پس بنگر چگونه شد آخر کار بیم کرده شدگان ع۵ باز

بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا

فرستادیم بعد نوح پیغامبران را بسوی قوم ایشان پس آوردند پیش ایشان نشانهای روشن پس هرگز مستعد آن

فرستادیم بعد از نوح پیغامبران را بسوی قوم ایشان (پس) آوردند پیش ایشان نشانهای روشن (پس) نبودند

لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ ۚ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ

که ایمان آرند بآنچه دروغ داشته بودند آن را پیش ازین همچنین مهر می نهیم بر دل

که ایمان می آوردند بسبب آنچه تکذیب کرده بودند به آن پیش از این ع۶ همچنین مهر می نهیم بر دل های

الْمُعْتَدِينَ ﴿٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ

از حد گذرندگان باز فرستادیم بعد ایشان موسی و هارون را بسوی فرعون و

از حد درگذرندگان ع۷ باز فرستادیم بعد از ایشان موسی و هارون را بسوی فرعون و

مَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٥﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ

قوم وی با نشانهای خویش پس تکبر کردند و بودند قوم گنهگاران پس چون آمد بایشان

(قوم) سرداران وی با نشانهای خویش پس تکبر کردند و بودند قوم گناهگاران پس چون آمد بایشان

الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٦﴾ قَالَ مُوسَىٰ

سخن درست از نزدیک ما گفتند هر آئینه این سحر ظاهر است گفت موسی

سخن درست از نزد ما گفتند هر آئینه این البته جادوئیست ظاهر گفت موسی

أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ ۖ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧﴾

آیا چنین می گوئید سخن درست را چون بیامد بشما آیا سحر است این و رستگار نه شوند ساحران

آیا می گوئید مر سخن درست را چون بیامد بشما آیا سحر است این و رستگار نمی شوند ساحران

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ

گفتند آیا آمده پیش ما تا باز داری ما را از دینی که یافتیم بر آن پدران خود را و تا باشد شما را ریاست

گفتند آیا آمدی بما تا بگردانی ما را از آنچه یافته ایم ما بر آن چیزی پدران خود را و باشد مر شما را پادشاهی

فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ

در زمین و نیستیم ما شما را باور دارنده و گفت فرعون بیارید پیش من هر

در زمین و نیستیم ما مر شما را باور دارندگان و گفت فرعون بیارید پیش من هر

سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ

ساحر دانا را پس وقتیکه آمدند ساحران گفت ایشان را موسی بافکنید آنچه شما

ساحر دانا را (پس) چون آمدند ساحران گفت مر ایشان را موسی بیفکنید آنچه شما

مُلْقُونَ ﴿١٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ ۖ إِنَّ اللَّهَ

افکننده اید پس چون افکندند گفت موسی آنچه آورده اید سحر است هر آئینه خدا

افکننده اید (پس) چون افکندند گفت موسی آنچه آورده اید آنرا سحر است هر آئینه خدا

تفسیر عثمانی

ع۵ بر کرد چشم عبرت است ببینید انجام مکذبان را که چه شد نوح علیه السلام صدها سال به آنها نصیحت کرد از نفع و ضرر آگاه نمود چون سخنان وی سودی نبخشید بلکه عناد و فرار آنها افزون شد بالاخر طوفان الهی آنها را فرا گرفت و مکذبین همه غرق گردیدند تنها نوح علیه السلام و جماعت حق که با وی در کشتی بودند محفوظ ماندند و در آینده نسل انسان از آنها پدید آمد و دیار منکر دشمن حق نبود آنها منور شد قصهٔ نوح علیه السلام در سورهٔ اعراف گذشته است ع۶ بعد از نوح هود، صالح لوط ابراهیم شعیب علیهم السلام و دیگر انبیاء را بسوی اقوام شان با علامات روشن فرستادیم چنانکه پیش از بعثت انبیاء در حال جهل و کفر بودند امور را که پیشتر تکذیب کرده توفیق نیافتند که بعد از بعثت و تعلیم انبیا بپذیرند ع۷ اصول هیچی ساکر قوم در تکذیب نموده و دیگران نیز اعمال آن انکار ورزیدند چون بخت (ق) گفتند [illegible] کرد آن گویند [illegible] بی ایمانی و تا پذیر حق تا آخر ماندند ع۸ کسانیکه دزدانه ربی و عداوت حق از حد تجاوز کنند صورت مهر نهادن بر دل های ایشان آنست که اول تکذیب می کنند سپس بر آن اصرار می ورزند دشمنی و عناد را پیشه می سازند تا آنکه راه [illegible]

سَيُبْطِلُهُ ۚ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ (۸۱) وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ

باطل خواہد ساخت آنرا ہر آئینہ خدا راست نے آرد کار مفسدان را و ثابت خواہد کرد خدا سخن درست را

زود باطل گرداند آنرا ہر آئینہ خدا بصلاح نیارد کار تباہ کاران را و ثابت خواہد کرد خدا حق را

بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ (۸۲) فَمَا آمَنَ لِمُوسٰى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهِ

بفرمان خود اگرچہ ناخوش دارند گناہگاران پس ایمان نہ آوردند بہ موسے مگر جماعۂ از قوم وے

باحکام خود اگرچہ ناخوش دارند گناہگاران پس ایمان نیاوردند بموسے مگر اولاد قوم وی

عَلٰى خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ

باوجود خوف از فرعون و از اشراف قبط کہ عقوبت کند ایشان را و ہر آئینہ فرعون سرکشے بود

باوجود ترس از فرعون و اشراف ایشان آنکہ عذاب کند فرعون ایشان را و ہر آئینہ فرعون بلند می رود غالب

فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ (۱) وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ

دران زمین و ہر آئینہ وے از حد گزرندگان بود و گفت موسے اے قوم من اگر

در زمین و ہر آئینہ وی از حد گذرندگان بود و گفت موسے اے قوم من اگر

آمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُّسْلِمِينَ (۲) فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ

ایمان آوردہ اید بخدا پس بروے توکل بکنید اگر مسلمانان ہستید پس گفتند بر خدا

ایمان آوردید بخدا پس بروی توکل کنید اگر فرمان برید عہ پس گفتند بر خدا

تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (۳) وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ

توکل کردیم اے پروردگار ما مکن ما را لگدکوب قوم ستمگاران و خلاص کن ما را برحمت خود

توکل کردیم اے پروردگار ما مگردان ما را محل عذاب (زور آزمائی مکن با ما) برای گروہ ستمگاران و نجات بخش ما را برحمت

مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (۴) وَأَوْحَيْنَا إِلٰى مُوسٰى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا

از گروہ کافران و وحی فرستادیم بسوے موسیٰ و برادر وے کہ ساکن کنید قوم خود را

از گروہ کافران و وحی فرستادیم بسوی موسے و برادر وی کہ مقرر گردانید مسکن ہا برای قوم خود

بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ (۵)

بشہر مصر خانہا و بسازید آن خانہای خود را قبلہ رو و برپا دارید نماز را و بشارت دہ مومنان را

در مصر خانہا را و بسازید خانہای خود را روبہ قبلہ و برپا دارید نماز را و بشارت دہ مومنان را

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَّأَمْوَالًا فِي

و گفت موسے اے پروردگار ما ہر آئینہ تو دادہ فرعون و قبیلہ او را زینت و مالہائے بسیار در

و گفت موسے اے پروردگار ما ہر آئینہ تو دادہ فرعون و سرداران او را رونق و مالہا در

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۖ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰى أَمْوَالِهِمْ وَ

زندگانی دنیا اے پروردگار ما تا گمراہ کنند عالم را از راہ تو اے پروردگار ما مسخ کن مال ایشان را و

زندگانی دنیا اے پروردگار ما تا گمراہ کنند از راہ تو اے پروردگار ما محو کن مالہای ایشان را و

اشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ (۶) قَالَ قَدْ

مہر کن بر دل ایشان کہ ایمان نیارند تا بہ بینند عذاب درددہندہ را گفت خدا ہر آئینہ

سخت (مہر) کن بر دلہائے ایشان پس ایمان نیارند تا ببینند عذاب درددہندہ را گفت خدا ہر آئینہ

أُجِيبَتْ دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ (۷)

قبول کردہ شد دعائے شما پس ثابت باشید و پیروی مکنید راہ جاہلان را

قبول کردہ شد دعائے شما پس ثابت باشید و پیروی مکنید راہ آنانرا کہ نمیدانند

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ

و گذرانیدیم اولاد یعقوب را از دریا پس در عقب ایشان شدند فرعون و لشکر او

و گذرانیدیم اولاد یعقوب را از دریا پس از پے درآمدند ایشان را فرعون و لشکر او

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی مسلم الجیب بنا کنید ۱۲۔

تفسیر عثمانی
ع۸ ۱۲ ۱۳
ف۱ یعنی پریشان نشوید و منتظر باشید وظیفۂ مومن زبان بر دوام نیست اینکہ بر قوت مالک خود وابستہ باشد ہر کہ بقدرت و آمرزش بے پایان خدا یقین دارد در ہر امر بر خدای دانا توکل می کند و اثبات اعتماد آنگاہ میشود کہ بنا خود را تماماً بخدا بسپارد و حکم الٰہی را متابعت نماید و با تمام جد و جہد چشم امیدش تنہا جانب او باشد۔
ف۲ یعنی در اثر نصیحت موسیٰ علیہ السلام اخلاص خویش را ظاہر کردند و گفتند بیشک توکل ما بر خداست بحضرت او دعا میکنیم ما را تختۂ مشق ستمگاران نگرداند تا بہ قوت خود بیشتر بر ما ستم کنند و ما در مقابل کاری کرده نتوانیم زیرا در این صورت دین ما در خطر می افتد ستمگاران را آنانکہ ناظر این حال اند لاف زنند و گویند اگر حق بطرف اینها بود چرا این قدر تسلط و تفوق بر شما حاصل می کردیم و شما این قدر ذلیل و پست می بودید۔ این منظور ضلالت گمراہان می افزاید و وجود ما ازین حیث باعث فتنۂ آنہا خواہد گشت۔
ف۳ حضرت شاہ مینگارد چون ہلاکت فرعون قریب شد به موسیٰ علیہ السلام

پرورش کم شد تا قوم خود بنی اسرائیل را در آنجا شامل نکند و محلی جداگانہ بجوید انتخاب کنند بیا بعد از این بر قبطیان آفات فرود می آید باید قوم تو آنگاہ ، نیز بظاہر از آفات بر ...

الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۹۸﴾ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ

دنیا و بهره‌مند ساختیم ایشان را تا مدتے و اگر خواستے خدا ایمان آوردندے آنانکه در زمین اند

دنیا و بهره‌مند ساختیم ایشان را تا مدتے و اگر خواستے پروردگار تو هرآئینه می آوردند هرکه در زمین است

كُلُّهُمْ جَمِيْعًا ؕ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿۹۹﴾ وَمَا كَانَ

همهٔ ایشان یک جا آیا تو جبر توانی کرد مردمان را تا مسلمان شوند و روا نبود

همهٔ ایشان یک جا آیا تو اکراه می کنی مردمان را تا گردند مومنان و نیست

لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۱۰۰﴾

هیچ شخصے را که ایمان آرد مگر بحکم خدا و می اندازد پلیدی را بر آنانکه درنے یابند

هیچ کس را که ایمان آرد مگر به ارادهٔ خدا و می افگند پلیدی (عذاب را) بر آنانکه درنمی یابند

قُلِ انْظُرُوْا مَاذَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَمَا تُغْنِى الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ

بگو ببینید چه چیز است در آسمان‌ها و زمین و فائده نے کنند نشانه‌ها و ترسانندگان

بگو ببینید چه چیز است در آسمان‌ها و زمین و فائده (دریغ) می کنند نشانه‌ها و ترسانندگان

عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۰۱﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا

گروهے را که باور نے کنند پس انتظار نے کشند مگر مانند مصیبت‌هائے آنانکه گذشتند

از گروهی که باور نمی کنند پس انتظار می کشند مگر مانند روزهای که گذشتند

مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ قُلْ فَانْتَظِرُوْا اِنِّىْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿۱۰۲﴾ ثُمَّ نُنَجِّىْ

پیش از ایشان بگو انتظار بکشید هرآئینه من نیز باشما از منتظرانم باز خلاص مے کنیم

پیش از ایشان بگو پس انتظار بکشید هرآئینه من باشمایم از منتظران باز نجات می دهیم

رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۰۳﴾ قُلْ

پیغامبران خود را و آنان را که ایمان آوردند هم چنین خلاص کنیم مسلمانان را وعده داده ایم و عده درست لازم بر خود بگو

پیغامبران خود را و آنان را که ایمان آوردند هم چنین بر ماست که نجات دهیم مومنان را بگو

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْ دِيْنِىْ فَلَاۤ اَعْبُدُ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ

اے مردمان اگر هستید در شبهه از دین من پس بشنوید که عبادت نمی کنم آن را که شما می پرستید

ای مردمان اگر هستید در شک از دین من پس نیستم آنان را که شما می پرستید

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِىْ يَتَوَفّٰىكُمْ ۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ

بجز خدا و لیکن عبادت می کنم آن خدا را که قبض ارواح شمای کند و فرموده شد مرا که باشم

بجز خدا و لیکن عبادت می کنم آن خدا را که قبض می کند ارواح شما را و مامور شده ام که باشم

مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۰۴﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا ۚ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

از مسلمانان و فرموده شد آنکه راست کن روئے خود را برائے دین حنیف شده و مباش از

از مومنان و آنکه راست کن روی خود را برای دین حنیف و مباش از

الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۱۰۵﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ

مشرکان و مخوان بجز خدا چیزے را که سود نکند ترا و زیان نرساند بتو

مشرکان و مخوان بجز خدا چیزے را که سود ندهد ترا و زیان نرساند بتو

فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِّنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۰۶﴾ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ

پس اگر بکنی باشی آنگاه از ستمگاران و اگر برساند خدا بتو رنجے

(پس) اگر بکنی (پس) هرآئینه تو آنگاه از ظالمانی عـه و اگر برساند بتو خدا رنجی

فَلَا كَاشِفَ لَهٗۤ اِلَّا هُوَ ۚ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ ؕ يُصِيْبُ بِهٖ

پس نیست بردارنده آنرا مگر او و اگر خواهد در حق تو نیکی پس نیست هیچ دفع کننده فضل او را میرساند ش

پس نیست بردارنده آنرا مگر او و اگر خواهد در حق تو نعمتی پس نیست هیچ دفع کننده مر فضل او را میرساند فضل خود را

تفسیر عثمانی

عـه برای این مردم بجز حماقت که هیچ دلیل و علامتی را نمی پذیرند جز این چیزی نیست که منتظر آفات و حوادثی باشند که به مکذبان پیشین فرود آمده و بهتر است ما و شما در انتظار آن وقت باشیم تا پایان کار راست گویان و دروغ گویان واضح گردد

عـه اگر مسلک دینی من در اندیشهٔ شما نمی گنجد و در آن باره گرفتار شکوک و شبهات هستید لیکن اصل اصول دین خود را که توحید خالص است بشما میدانم خلاصه من از پرستش معبودان موهوم شما سخت بیزارم و هر گز حرمت را دید کسی هم آنرا خواهم گردید من خالص خدای قدوس متعال را می پرستم روح شما و قبضه قدرت اوست چون اراده کند در ایمان شما گذارد و هر چون خواهد یک امر آید پس باید کسے را عبادت نمود که مرگ و حیات در ید اوست

عبادت تنها از جوارح ساخته نیست هرآئینه انسان باید از دل بر توحید و یکتائی وی کامل مستقیم شود و در پیدا و نهان بجانب دین حنیف که دین ابراهیم خلیل الله است از روی همت و توجه مستقیم باشد از شوب شرک جلی و خفی پاک گردد چنانکه خاص بوی عبادت می کند خاص از او استعانت جوید زیرا سود و زیان غیر

عـه ... بی عبادت بی استعانت آئی [illegible]

عـه دشمنانه مهلک لفعن اوست از چیزیکه هیچ سود و زیان در تصرف آن نیست بر هم مترکان استعانت جستن عرفی وای بی ظلم عظیم و حقیقهٔ از شرک است الی غرض کمال سفاهة ...

مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ⑩ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ

بهر که خواهد از بندگان خود و او ست آمرزنده مهربان بگو اے مردمان

بهر که خواهد از بندگان خود و او آمرزنده مهربان است ع۵ بگو اے مردمان

جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ

آمده است بشما وحی راست از پروردگار شما پس هر که راه یافت جز این نیست که راه یافت برائے خود و هر که

هر آئینه آمد بشما حق از پروردگار شما پس هر که راه یافت جز این نیست که راه می یابد برای خود و هر که

ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ⑩ وَاتَّبِعْ مَا

گمراه شد جز این نیست که گمراه میشود بزیان خود و نیستم من بر شما نگاهبان و یا محمد پیروی کن چیزے را

گمراه شد پس جز این نیست که گمراه می شود بر نفس خود و نیستم من بر شما مختار نگاهبان ع۵ و پیروی کن آنچه

يُوحَى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ⑩

که وحی فرستادیم بتو و شکیبائی ورز تا آنکه فیصل کند خدا و او بهترین فیصل کنندگان است

وحی کرده می شود بتو و صبر کن تا حکم کند خدا و او بهترین فیصله کنندگان است

سُورَةُ هُودٍ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَعَشْرُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که نهایت مهربان است بسیار بار حم است

الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ① أَلَّا تَعْبُدُوا

این کتابیست که استوار کرده شد آیات او و باز وا ضح کرده شد آمده از نزدیک خدائے درست کار خبردار باین مضمون که عبادت مکنید

این کتابی است که استوار کرده شده آیات او باز جدا کرده شده از نزد حکم کننده با خبر عبادت نکنید

إِلَّا اللَّهَ إِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ② وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا

مگر خدا را هر آئینه من شما را از جانب او بیم کننده و بشارت دهنده ام و آنکه آمرزش طلب کنید از پروردگار خود باز رجوع کنید

مگر خدا را هر آئینه من شما را از وی بیم دهنده و مژده رساننده ام و آنکه آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید

إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ

بسوے وے تا بهره مند سازد شما را به بهره نیک تا میعاد معلوم و تا بدهد هر صاحب بزرگی را

بسوی وی تا بر خورداری دهد شما را بر خورداری نیک تا وقت مقرر و تا بدهد هر صاحب بندگی را

فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ③ إِلَى اللَّهِ

جزائے بزرگی او و اگر روگردان شوید پس هر آئینه می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ بسوئے خداست

جزای بزرگی وی و اگر برگردید (پس هر آئینه) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ بسوی خداست

مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ④ أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ

باز گشت شما و او بر هر چیز تواناست آگاه باش این کافران می پیچند

باز گشت شما و او بر همه چیز تواناست آگاه باش هر آئینه ایشان می پیچند

صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ

سینه های خود را تا میخواهند که پنهان شوند از خدا آگاه باش چون بر سر می کنند جامه هائے خود را

سینه های خود را تا پنهان شوند از خدا آگاه باش چون بر سر کنند جامه هائے خود را

يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ⑤

میداند آنچه پنهان می دارند و آنچه آشکارا می کنند هر آئینه او داناست بسر یکه مالک سینه هاست ف۱

میداند آنچه پنهان می کنند و آنچه آشکارا می نمایند هر آئینه او داناست باسراریکه در سینه هاست

فتح الرحمن

ف۱ یعنے اعراض می کنند ۱۲ ف۲ مترجم گوید معنی این لغت پیچیدن سینه عبارت از آنست که فکر بائے ناصواب کند و بشبهات وا ہیہ دل خود را اطمینان دہد و عقائد حقه را فراموش سازد زیرا که صدور اینجا یعنے علوم صدر آمده است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۶ / ۱۶

ع۱ چون درخواست نمودن از چیزیکه هیچ خیر و شر و را اختیار او نیست ممنوع قرار داده شد مناسب آنست که در مقابل آن ذکر مالک علی الاطلاق شود که رنج و راحت خیر و شر همه در قدرت او ست و هیچ کس نمی تواند عذابیرا که وی فرو فرستاده دفع کند و هر که خواهد عنایت کند کس نتواند آنرا باز دارد ع۲ حق یا دلایل و براهین آشکار فرا رسیده و هیچ کس عذر معقول ندارد که از آن نپذیرد خدا آخرین حجت خود را بر بندگان خویش اتمام نمود۔ اکنون هر که سود و زیان خود را امید اند بداند که خدا باز خود مدبر بگام میشود فلاح دنیا و آخرت نصیب او می گردد۔ هر که آنرا می گذارد و تردد دارد خود خود و ویران خود گرداست مردم

خود غافی خیر و از شر جدا کنند که مستقبل خود را انتظام دهند و طریق شایسته را اختیار نمایند بغیر مختار گردانیده نشده که مسئول و مشتهد کام اعمال مردم باشد کار وی صرف

وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا

و نیست هیچ جنبنده در زمین مگر

و نیست هیچ جنبنده در زمین مگر

عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِي كِتَابٍ

بر خداست روزی او و می داند جائے ماندن اورا و جائے نگاهداشتن اورا هر یک در کتاب

بر خداست روزی او و می داند قرارگاه او و آرام گاه وی را ع۹ هر یک در کتاب

مُّبِينٍ ﴿٦﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ

روشن ست ف۱ و اوست آنکه آفرید آسمانها و زمین را در شش روز و بود

روشن ست و اوست آنکه آفرید آسمانها و زمین را در شش روز ع۵ و بود

عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُم

عرش او بر آب آخر کار آفریدن شما آنکه تا بیازماید شمارا که کدام کس از شما نیکوتر است از جهت عمل و اگر گوئی که هر آئینه شما

عرش او بر آب تا که معامله آزمایندگان کند با شما که کدام کس از شما نیکوتر است از جهت عمل و اگر گوئی که هر آئینه شما

مَّبْعُوثُونَ مِن بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ

برانگیخته شوید بعد موت گویند کافران نیست این سخن مگر جادوئے

برانگیخته شوید بعد از موت هر آئینه گویند آنانکه کافر شدند نیست این سخن مگر جادوی

مُّبِينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَّيَقُولُنَّ مَا

ظاهر و اگر باز داریم از ایشان عقوبت را تا مدتے شمرده شده گویند چه چیز

ظاهر و اگر تاخیر کنیم از ایشان عذاب را تا مدت شمرده شده هر آئینه گویند چه چیز

يَحْبِسُهُ ۗ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا

باز می دارد و آنرا آگاه باش روزیکه بیاید بایشان نباشد باز داشته شده از ایشان و فرا گیرد ایشان را آنچه

باز می دارد عذاب را آگاه باش روزیکه بیاید بایشان نباشد باز داشته از ایشان و فرا گیرد ایشان را آنچه

بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ

استهزا می کردند بآن و اگر بچشانیم آدمی را نعمتے از نزدیک خود باز برگیریم آنرا از وے

بروی استهزا می کردند و اگر بچشانیم آدمی را از نزد خود رحمت باز گیریم آن را از وی

إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ

هر آئینه وے ناامید و ناسپاس است و اگر بچشانیم آدمی را رفاهیتے بعد سختی که رسیده باشد بوے

هر آئینه وی ناامید ناسپاس است و اگر بچشانیم آدمی را نیکوئی بعد سختی که بدو رسیده باشد

لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي ۚ إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ إِلَّا الَّذِينَ

گوید برفتند سختی ها از من هر آئینه وے شادمان خودستاینده است مگر آنانکه

هر آئینه گوید رفتند در رنج ها بدی ها از من هر آئینه وی شادمان خودستا است مگر آنانکه

صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

شکیبائی نمودند و کارهائے شائسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ

شکیبائی نمودند و کارهای شائسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ

پس شاید تو ترک کنی بعض آنچه وحی فرستاده می شود بسوئے تو و تنگ میشود بآن سینه تو بسبب

پس شاید که تو ترک کننده باشی بعض آنچه وحی فرستاده می شود بسوی تو و تنگ میشود به آن سینه تو

أَن يَقُولُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا

از جهت آنکه می گویند چرا فرو آورده نشد بوے گنجے یا چرا نه آمد همراه او فرشته جز این نیست که

از جهت آنکه می گویند چرا فرود آورده نشده بروی گنجی یا چرا نیامده باو فرشته جز این نیست که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در لوح نوشته شده. مترجم گوید مستودع جای است که بغیر اختیار او آنجا نگاهداشته بود مانند صلب و رحم و مستقر جائیست که باختیار خود می ماند مثل خانه ۲ و ف۲ یعنی ترک کنی در تبلیغ آن شرماً

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت شاه رحمه الله فرماید مستقر یعنی نشیمن گاه، بهشت و دوزخ، مستودع یعنی پناه گاه، قبر یعنی باشد انا مانند بیشتر از و ما من دابة، شرح حیات دنیوی بود، این جا از برزخ و آخرت بیان میشود مطلب خدای متعال بر تمام مراتب هستی شما از آغاز تا انجام آگاهست در تعیین مستقر و مستودع مفسران را اختلاف بالبسیار است در تفسیر سوره انعام لیکن از آن نکاشتیم ابن کثیر گوید ابن عباس بر آنست که مستقر انسان در حیات این جهان مستقر و مدفن وی پس از مرگ مستودع نامیده میشود مجاهد گوید مراد از مستقر رحم مادر و از مستودع صلب پدر است و عطاء بر عکس آن سخن رانده بعض متفلسفین مساکن فعلی حیوانات را بر زمین مستقر خوانده و مقامی را که قبل از وجود فعلی در آن بوانند مستودع پنداشته

[illegible]

علم خدای توانا بر همه آن موجودات احاطه کرده است و بر طبق علم محیط خویش ...

ع۸

أَنتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿۱۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ

تو بیم کننده و خدا بر هر چیز نگهبان است آیا می گویند بربسته است قرآن را بگو

تو بیم دهنده ئی و خدا بر همه چیز نگاهبان است آیا می گویند خود بربسته است قرآن را بگو

فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ

پس بیارید ده سوره را مانند این بربافته و بخوانید هرکرا توانید بجز

پس بیارید ده سوره مانند این بربسته شده ازخود و بخوانید هرکرا توانید بجز

اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۳﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ

خدا اگر راست گو هستید ف۱ پس اگر قبول نکنند آن کافران سخن شما را بدانید که قرآن نازل کرده شده است

خدا اگر هستید راست گویان پس اگر اجابت نکردند مر شما را پس بدانید آنچه فرو فرستاده شده

بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿۱۴﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ

بعلم خدا و بدانید که هیچ معبود نیست مگر وے پس آیا شما مسلمان هستید ف۲ هرکه خواسته باشد

به علم خداست و بدانید که نیست هیچ معبود جز وی پس آیا هستید شما مسلمانان ع۵ هرکه باشد می خواهد

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿۱۵﴾

زندگانی دنیا و تجمل آن بتمام رسانیم بسوے این جماعه جزاے اعمال ایشان را در دنیا و ایشان در اینجا نقصان داده نشوند

زندگانی دنیا و آرایش آنرا بتمام رسانیم بسوی ایشان جزای عمل ایشان را در دنیا و ایشان در دنیا نقصان کرده نشوند

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَ

این جماعه آنانند که نیست ایشان را در آخرت مگر آتش و باطل شد در آخرت آنچه کرده بودند و

آنگروه کسانی اند که نیست مر ایشان را در آخرت مگر آتش و باطل شد آنچه کرده بودند در دنیا و

بَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۶﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ

نابود ست آنچه بعمل می آوردند آیا کسے که باشد بر حجتے از جانب پروردگار خود ف۳ و متصل وی می آید گواهی

باطل است آنچه می کردند آیا کسیکه باشد بر راه واضح (برهانی) از پروردگار خود و از پی او می آید برهان و گواهی

مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۚ وَمَن

از جانب پروردگار او وپیش از قرآن گواه وے بود موسی پیشواے و بخشایشے مثل دیگران باشد این جماعه ایمان می آرند

از خدای و پیش از آن گواهی وی بود کتاب موسی پیشوائی و بخشایشی آن گروه ایمان می آرند بقرآن و هرکه

يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۚ إِنَّهُ

کافر شد بآن از گروه ها پس آتش وعده گاه ویست پس مباش در شبه از نزول قرآن هر آئینه وے

کافر شد به آن از گروه ها پس آتش (وعده) جای ویست پس مباش در شبه از نزول قرآن هر آئینه وی

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۱۷﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ

درست است آمده از پروردگار تو ولیکن بیشتر مردمان ایمان نمی آرند و کیست ستمگارتر از کسیکه

درست است از جانب پروردگار تو ولیکن بیشتر مردمان ایمان نمی آرند و کیست ستمگارتر از کسیکه

افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۚ أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ

بربست بر خدا دروغے را این جماعه آورده شوند پیش پروردگار خویش و گویند گواهان ف۵

بربست بر خدا دروغی را این جماعه عرض کرده شوند بر پروردگار خود و گویند گواهان

هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿۱۸﴾ الَّذِينَ

ایشانند آنانکه دروغ بستند بر پروردگار خویش آگاه باش لعنت خداست بر ستمگاران بر آنانکه

ایشانند آنانکه دروغ بستند بر پروردگار خویش آگاه باش لعنت خداست بر ستمگاران آنانکه

يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ

باز می دارند مردمان را از راه خدا و می خواهند براے آن راه کجی را و ایشان با خرت

باز می دارند از راه خدا و می خواهند برای آن کجی و ایشان به آخرت (ایشان)

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید تحدی واقع شد بده سوره چون از آن عاجز شدند بیک سوره تحدی فرمود ۱۲ ف۲ یعنی بر اسلام ثابت باشید ۱۲ ف۳ یعنی ثواب صدقه و صله رحم که از کفار بوجود می آید در دنیا میدهند تو سیع رزق و صحت بدن ۱۲ ف۴ یعنی دلیل عقلی ۱۲ ف۵ یعنی قرآن ۱۲ ف۶ یعنی کراماً کاتبین ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ قبول معجزات مطلوبه آنها مصلحت نیست بزرگ ترین معجزات یعنی قرآن رو بروی آنهاست که نمی پذیرند و می گویند ساخته و پرداخته تست معاذ الله بگو شما نیز از جهد و مدعیان فصاحت و بلاغت بهم فراهم آئید و ده سورت مانند قرآن پیش آرید و در این کار از همه آفریدگان بل از معبودانی که آنها را انباز خدای دانستید استعانت جوئید اگر نتوانستید و هرگز نمی توانید پس بدانید که قرآن کلام حضرت آفریدگار است کلامی که همه مردمان از آوردن مثل آن عاجز آیند کلام خداست که بعلم کامل خویش بر پیغمبر فرود آورده و بدون شبه چنانکه کلام او را مانندی نیست ذات و صفات وی نیز بے مثال و لاشریک می باشد پس این کتاب بے نظیر کلام خداست که شریک و مثل ندارد با وجود این همه دلایل واضح برای قبول خدا و متابعت اسلام چه چیز را انتظار می برید (تنبیه) تفصیل اعجاز قرآن اندکی در سوره یونس علیه السلام گذشت در اول

يُبْصِرُونَ ⑪ أُولَٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُم

کارانند این جماعه نباشند عاجز کننده در زمین و نباشند ایشان را

کارانند این جماعه نباشند عاجز کنندگان در زمین و نباشد ایشان را

مِّن دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ۘ يُضَٰعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۚ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ

بجز خدا دوستان دو چند کرده شود ایشان را عذاب نمی توانستند

بجز خدا دوستان دو چند کرده شود ایشان را عذاب نمی توانستند

السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ⑫ أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ

شنودن یعنے بسبب شدت ناخوشی و نمی دیدند ف۱ این جماعه آنانند که زیان کردند در حق خویش و گم شد

شنودن و نبودند که بدیدندی آن گروه آنانند که زیان کردند نفس های خویش را و گم شد

عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ⑬ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ⑭

از ایشان آنچه بر می بافتند بیشک این جماعه در آخرت ایشانند زیان کار

از ایشان آنچه افترا می کردند بیشک هر آئینه ایشان در آخرت ایشانند بسیار زیان کاران

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحَٰتِ وَأَخْبَتُوٓا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ

هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و عمل های شائسته کردند و فروتنی کردند متوجه شده بسوے پروردگار خویش ایشان اہل

هر آئینه آنانکه ایمان آوردند و عمل های شائسته کردند و (آرام گرفتند) عجز کردند بسوی پروردگار خود آن گروه اہل

الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ⑮ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ

بہشت اند ایشان آنجا جاوید اند صفت این دو فریق اینست مانند کور و کر و بینا

بہشت اند ایشان آنجا جاویدانند صفت این دو فریق مانند کور و کراست و مانند بینا

وَالسَّمِيعِ ۚ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ⑯ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا

و شنوا آیا هر دو برابر اند در صفت آیا پند نمی گیرید و هر آئینه فرستادیم نوح را

و شنوا آیا برابر اند این دو فریق در صفت آیا پند نمی گیرید و هر آئینه فرستادیم نوح را

إِلَىٰ قَوْمِهِۦٓ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ① أَن لَّا تَعْبُدُوٓا إِلَّا اللَّهَ ۖ إِنِّيٓ أَخَافُ

بسوے قوم او گفت هر آئینه من برائے شما بیم کننده آشکارا ام باین مضمون که مپرستید مگر خدا را هر آئینه من می ترسم

بسوی قوم او گفت که من برای شما بیم کننده ام آشکارا به آنکه نپرستید مگر خدا را بدرستیکه من می ترسم

عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ② فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِۦ مَا نَرَىٰكَ

بر شما از عذاب روز درد دهنده پس گفتند جماعتے که کافر بودند از قوم او نمی بینیم ترا

بر شما از عذاب روز درد دهنده پس گفتند سردارانی که کافر بودند از قوم او نمی بینیم ترا

إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرَىٰكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ

مگر آدمی مانند خویش و نمی بینیم که پیروی تو کرده باشند بتامل سرسری مگر آنانکه ایشان کمینه هائے مانند

مگر آدمی مانند خویش و نمی بینیم ترا که پیروی کرده باشد ترا مگر آنانکه ایشان فرومایگان ما اند در ظاهر رای بلا تامل

وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍۭ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَٰذِبِينَ ③ قَالَ يَٰقَوْمِ

و نمی بینیم شما را بزرگی بر خود بلکه می پنداریم شما را دروغگویان گفت اے قوم من

و نمی بینیم شما را بر خود هیچ بزرگی بلکه گمان می بریم شما را دروغ گویان ع‍ گفت اے قوم من

أَرَءَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَاٰتَىٰنِي رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِۦ

آیا خبر دهید بدانکه اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و داده باشد مرا بخشایشے از نزدیک خود

خبر دهید مرا اگر باشم من بر (حجتے) راه راستی از پروردگار خود و داده باشد مرا بخشایش از نزد خود

فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمْ لَهَا كَٰرِهُونَ ④ وَيَٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ

پس پوشانیده شد حقیقت آن بر شما آیا جبر کنیم شما را بران و شما ناخواهان باشید و اے قوم من طلب نمی کنم از شما

پس پوشانیده شد بر شما آیا الزام کنیم بر شما آنرا و شما آنرا (ناخواهنده اید) بیزار دیده ای قوم من سوال نمی کنم از شما

فتح الرحمٰن
ف۱ مترجم گوید یعنی توان گفت که همزهٔ استفهام انکاری محذوف است یعنے آیا نمی توانستند شنید و آیا نمی دیدند

تفسیر عثمانی
ف۱ یا پیغمبر در مقابل قوم خود امتیاز آشکارا داشته باشد ما می بینیم تو مانند ما از نوع بشری تو فرشته آسمانی نیستی که انسان در مقابل آن گردن نهند در میان بشر نیز بر ما کدام مزیت و برتری خاص نداری نه توانگری و نه مالک، حکومت و جاه بیرون تو نیز از همه بے نوا و ذلیل و از طبقات پست. مجالست آنها با که شرفا ایم اسباب عار می باشد. اما خدا از همه مردم تنها ترا به منصب رسالت شایسته یافته بدان مامور گردانید مادر حسب و نسب در مال و دولت، در خلق و خلق درچه از تو کمتر بودیم که باین منصب انتخاب نشدیم اقلا پیروان تو باید اصحاب عزت و بزرگی می بودند. اتباع این مردم فرومایه موجب کدام فضل و شرف نمی گردد و چه سان بصدق تو دلیل میشود اگر این مردم ظاهر بین که پستی و رذالت شان معروف است بدون تفحص و تدقیق به ظاهر ایمان آرند چه کمال تو در آن است پندار ما این است که تو و همراهانت همه دروغ میگوئید تو حرفی تراشیدی

از بے خردی چند تصدیق کردند تا بدین وسیله تحریک جدیدی بپا کرده برتری و امتیازی بخود حاصل کنند. این بود ماحصل کفر عنادآن خودنمان. جواب نوح علیه السلام پس از این می آید ۱۲

عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۚ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ

بر این پیغام رسانیدن مالی، نیست مزد من مگر بر خدا و نیستم یکسو کنندهٔ مسلمانان یعنی از صحبت خود

بر این پیغام ہیچ مالی نیست مزد من مگر بر خدا و نیستم من رانندهٔ آنانکہ گرویدہ اند ہر آئینہ ایشان ملاقات

إِنَّهُم مُّلَاقُو رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۵﴾ وَيَا قَوْمِ مَن

ہر آئینہ ایشان ملاقات کنندگانند با پروردگار خویش و لیکن من می بینم شمارا قومے کہ جہالت می کنید و اے قوم من کہ

کنندگان با پروردگار خویشند ولاکن من می بینم شمارا قومی کہ جہالت می کنید و اے قوم من کہ

يَنصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِن طَرَدتُّهُمْ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦﴾ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ

نصرت دہد مرا از عقوبت خدا اگر برانم ایشان را آیا پند نمی گیرید و نمی گویم بشما

نصرت دہد مرا از (عقوبت خدا) اگر برانم ایشان را آیا پند نمی گیرید و نمی گویم بشما

عِندِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ ۚ قف وَ

کہ نزدیک من خزینہ ہائے خداست و نہ آنکہ میدانم غیب را و نمی گویم کہ من فرشتہ ام و

کہ نزدیک من گنجہائے خداست و نمی دانم غیب را و نمی گویم کہ من فرشتہ ام و

لَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا ۖ اللَّهُ

نمی گویم آنانرا کہ بخواری می نگرد بدیشان چشم شما کہ نخواہد داد خدا ایشان را ہیچ نیکی خدا

نمی گویم آنانرا کہ بخواری نگرد بر ایشان چشم ہای شما کہ نخواہد داد ایشان را خدا ہیچ نیکی خدا

أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنفُسِهِمْ ۖ إِنِّي إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ قَالُوا يَا نُوحُ

داناتر است بآنچہ در ضمیر ایشان است ہر آئینہ من آنگاہ از ستمکاران باشم گفتند اے نوح

داناتر است بآنچہ در ضمیر ایشانست ہر آئینہ من آنگاہ بہ تحقیق از ستمگاران باشم گفتند اے نوح

قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ

مکابرہ کردی با ما پس بسیار کردی مکابرۂ مارا پس بیار آنچہ وعدہ می کنی اگر ہستی از

ہر آئینہ مجادلہ کردی با ما پس بسیار کردی جدال را با ما پس بیار آنچہ وعدہ می کنی مارا اگر ہستی از

الصَّادِقِينَ ﴿٨﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ اللَّهُ إِن شَاءَ وَمَا أَنتُم

راستگویان گفت جز این نیست کہ بیارد آنرا بشما خدا اگر خواہد و شما

راست گویان گفت جز این نیست کہ بیارد آنرا بشما خدا اگر خواہد و نیستید شما

بِمُعْجِزِينَ ﴿٩﴾ وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ

عاجز کنندہ نیستید و سود نمی کند شمارا نصیحت من اگر خواہم کہ نصیحت کنم شمارا

(عاجز کنندگان) کہ گریختہ خدارا عاجز گردانید و نفع نمی کند شمارا نصیحت من اگر خواہم کہ نصیحت کنم شمارا

إِن كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ ۚ هُوَ رَبُّكُمْ قف وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٠﴾

اگر خدا خواستہ باشد کہ گمراہ کند شمارا اوست پروردگار شما و بسوئے او بازگردانیدہ شوید

اگر ہست خدای کہ می خواہد آنکہ شمارا گمراہ سازد اوست پروردگار شما و بسوی او بازگردانیدہ شوید ع۵

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ

یا می گویند بر بستہ است قرآن را بگو اگر بر بستہ ام پس بر من است گناہ من و من بے تعلقم

آیا می گویند بر بستہ است قرآن را بگو اگر بر بستہ ام آن را پس بر من است گناہ من و من بیزارم

مِّمَّا تُجْرِمُونَ ﴿١١﴾ ع وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا

از گناہ کردن شما و وحی فرستادہ شد بسوئے نوح کہ ایمان نخواہد آورد از قوم تو الا

از آنچہ شما گناہ می کنید و وحی فرستادہ شد بسوئے نوح کہ ہیچ کس ایمان نخواہد آورد از گروہ تو مگر

مَن قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ

آنکہ مومن شدہ است پس اندوہ مخور بسبب آنچہ می کردند و بساز کشتی را

آنکہ ایمان آوردہ پس اندوہ ناک مباش بسبب آنچہ می کردند و بساز کشتی را

فتح الرحمٰن

ف مترجم گوید این جملہ زیادہ کردہ شد در وسط قصۂ قوم نوح تا تنبیہ باشد بر تطبیق حال مشرکین مکہ با حال قوم حضرت نوح واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ نوح علیہ السلام قبل از طوفان میان قوم خویش نہصد و پنجاہ سال زندگانی کرد شب و روز پند داد و وعظ و نصیحت نمود و بجواب شبہات شان می پرداخت سلسلہ این تبلیغ و بحث دوام داشت۔ قرنہا در این جدال سپری شد کافران از مباحث حقانی و امر و نہی نوح بستوہ آمدہ گفتند این سلسلہ گسستہ شود اگر تو صادقی عذابی را کہ بدان تہدید می کنی بر قومی فرود آر تا این جدال ہر روزہ ختم شود۔ ع۵ لذا آنجاکہ این قدر اصرار دارید و با کمال شوخ چشمی میخواہید عذاب فرود آید پس ارادۂ خدا بر این است کہ شما در غوایت گمراہی عاقبت ہلاک گرداند چون خدا در اثر سوء اعمال شما چنین خواستہ است من ہرقدر نصیحت کنم و بخواہم بشما انتفاع برسانم مفید نیفتد و ہیچ گونہ تاثیری نبخشد پروردگار شما ذاتی است کہ ذرات امور در قبضۂ تصرف اوست ہرچہ خواہد کس نتواند مانع آید و رجوع

مردمان بسوی اوست ... حضرت شاہ ... اعتراض ہای قوم نوح تا این حاشیہ اعتراضاتی بود کہ قوم پیغمبر را می کرد

بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿۲﴾ وَ

بحضور ما و بفرمان ما و سخن مگو با من در باب آنانکه ستم کردند هر آئینه ایشان غرق کرده گانند .

بحضور ما و بفرمان ما و سخن مگو با من در باب آنانکه ستم کردند هر آئینه ایشان غرق شده گانند و

يَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ قَالَ إِن

می ساخت نوح کشتی را و هرگاه که گذشتندی بر آن کشتی جماعه از قوم او تمسخر می کردند با وے گفت اگر

می ساخت نوح کشتی را و هرگاه که می گذشت بر آن سرداران (جماعت) از قوم او تمسخر می کردند بروی گفت اگر

تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿۳﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ

تمسخر می کنید با ما پس هر آئینه ما تمسخر خواهیم کرد با شما چنانچه شما تمسخر می کنید پس خواهید دانست

تمسخر می کنید با ما پس هر آئینه ما تمسخر می کنیم با شما چنانچه شما تمسخر می کنید پس زود می دانید

مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿۴﴾ حَتَّىٰ

آن را که بیاید ش عذابے که رسوا کند ش و فرود آید بر وے عقوبتے دائم در همین معامله بودتا وقتیکه

آن کس را که بیاید بدو عذابے که او را رسوا گرداند و فرود آید بروی عذاب دایم تا وقتیکه

إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ

آمد فرمان ما و بجوشید تنور ف۱ گفتیم بردار در کشتی از هر قسمے

آمد حکم (عذاب) ما و جوشید تنور ع۱ گفتیم بار کن در کشتی از هر جنس دو تن

اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ ۚ وَمَا

دو تن نر و ماده را و بردار کسان خود مگر آنکه سبقت کرده است بر وے قضا ف۲ و بردار مسلمانان را و

(نر و ماده) و بردار کسان خود را مگر آنکه سبقت کرده است بر وی قول ما (و بردار) مسلمانان را و

آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿۵﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَ

ایمان نیاورده بودند با وے مگر اندکے و گفت (نوح) سوار شوید در کشتی بنام خداست روان شدن وے و

ایمان نیاورده بودند با او مگر اندکی و گفت سوار شوید در کشتی بنام خداست روان شدن وی و

مُرْسَاهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۶﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ

ایستاده کردن وے هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربانست و آن کشتی می برد ایشان را در موجے

ایستاده کردن وی هر آئینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و آن کشتی می برد ایشان را در موج

كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب

مانند کوه ها و آواز داد نوح پسر خود را و او بود در کرانه اے پسر سوار شو

مانند کوه ها و آواز داد نوح پسر خود را و بود در کرانه اے پسر من سوار شو

مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ ﴿۷﴾ قَالَ سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي

با ما و مباش با کافران گفت پناه خواهم گرفت بسوے کوہے که نگاه دارد مرا

با ما و مباش با کافران گفت زود باشد که باز گردم بسوی کوهی که نگاه دارد مرا

مِنَ الْمَاءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَن رَّحِمَ ۚ وَحَالَ

از آب گفت نوح هیچ نگاه دارنده نیست امروز از عذاب خدا لیکن معصوم کسے باشد که خدا رحم کرده است بر وی

از آب گفت نوح هیچ نگاه دارنده نیست امروز از حکم (عذاب) خدا مگر کسی که بخشد خدا و حائل شد

بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿۸﴾ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ

موج میان ایشان پس شد از غرق کرده گان و گفته شد اے زمین فرو بر آب خود را

میان ایشان موج پس گشت از غرق شده گان و گفته شد اے زمین فرو بر آب خود را

وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ

و اے آسمان باز مان ف۳ و کم کرده شد آب و سرانجام نموده شد کار و قرار گرفت کشتی بر کوه جودی

و اے آسمان باز دار و کم کرده شد آب و سرانجام نموده شد کار و قرار گرفت بر کوه جودی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تنور غضب الٰہی ۱۲ ف۲ یعنی زن نوح و کنعان پسر نوح ۱۲ ف۳ یعنی از باران ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ نوح علیه السلام به تعمیر کشتی مشغول بود تا آنگاه که حکم خدا برحسب پیمان قرار رسید فرمان شد ابر را بیارد و زمین فوران نماید فرشتگان وظایف خود را که در مورد تعذیب و سایر امور دارند انجام دهند از فراز باران بسختی گرفت ، از فرود زمین آبها چون چشمه بجوش آمد حتی از تنورها از آنجا که آتش برای نان فرو نان بود آب سر از بر شد تنبیه در معنی تنور اختلاف است بعضی بر آنند تنور عبارت از مطلق تنور نان پزیست بعضی گویند این تنور از حوا علیها السلام به نوح منتقل شده و در خانه وی بود چون علامتی برای طوفان مقرر شده بود که وقتی آب از آن ظاهر شود به کشتی صعود گردد - بعضی گویند تنور چشمه خاصی بود در کوفه یا جزیره - برخی مدعیند که تنور عبارت از سپیده صبح است یعنی آنگاه که روشنائی صبح خوب فروزان گردد دیوحیان گوید مفاد التنور شاید کنایه از ظهور عذاب و شدت هول باشد چنانکه حمی الوطیس کنایه از شدت کارزار است از ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما نقل است معنی تنور وجه الارض است و مادر فوق قول وی را مقدم داشتیم و سوی سایر معنے اشاره نمودیم حافظ ابن کثیر در خاتمه این تفسیر گوید این است قول جمهور سلف و علمای خلف والله اعلم ۱۲

وَقِيلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّٰلِمِينَ ﴿٩﴾ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَّبَّهُۥ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ٱبْنِى

و گفته شد هلاک باد قوم ستمگاران را و آواز داد نوح پروردگار خود را پس گفت ای پروردگار من هرآئینه پسر من

مِنْ أَهْلِى وَإِنَّ وَعْدَكَ ٱلْحَقُّ وَأَنتَ أَحْكَمُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿١٠﴾ قَالَ يَٰنُوحُ

از اهل من است و هرآئینه وعدهٔ تو راست است و تو بهترین حکم کنندگانی گفت ای نوح

إِنَّهُۥ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ۖ إِنَّهُۥ عَمَلٌ غَيْرُ صَٰلِحٍ ۖ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ

هرآئینه وی نیست از کسان تو هرآئینه وی عمل ناشایسته است پس سوال مکن از چیزی که نیست ترا

بِهِۦ عِلْمٌ ۖ إِنِّىٓ أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَعُوذُ

دانش آن هرآئینه من پند میدهم ترا برای احتراز از آنکه باشی از جاهلان گفت ای پروردگار من هرآئینه من پناه

بِكَ أَنْ أَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِى بِهِۦ عِلْمٌ ۖ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِى وَتَرْحَمْنِىٓ أَكُن مِّنَ

بتو از آنکه بپرسم از تو آنچه نیست مرا دانش آن و اگر نیامرزی مرا و رحمت نکنی بر من باشم از

ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿١٢﴾ قِيلَ يَٰنُوحُ ٱهْبِطْ بِسَلَٰمٍ مِّنَّا وَبَرَكَٰتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰٓ أُمَمٍ

زیانکاران گفته شد ای نوح فرود آ همراه سلامتی از جانب ما و همراه برکتها بر تو و بر امتهای

مِّمَّن مَّعَكَ ۚ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٣﴾ تِلْكَ مِنْ

پیدا شوند از همراهان تو و امتهای دیگر اند که بهره مند کنیم ایشان را باز برسد بایشان از جانب ما عذاب درددهنده این قصه از

أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهَآ إِلَيْكَ ۖ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَآ أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ مِن قَبْلِ

اخبار غیب است وحی میفرستیم آن را بسوی تو نمی دانستی آن را تو و نه قوم تو پیش

هَٰذَا ۖ فَٱصْبِرْ ۖ إِنَّ ٱلْعَٰقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٤﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ

ازین پس صبر کن هرآئینه عاقبت مر متقیان راست و فرستادیم بسوی عاد برادر ایشان هود را

قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۖ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿١﴾

گفت ای قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را هیچ معبودی بجز وی نیستید شما مگر افترا کنندگان

يَٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱلَّذِى فَطَرَنِىٓ ۚ

ای قوم من نمی طلبم از شما براین پیغام مزدی را نیست مزد من مگر بر کسیکه آفریده است مرا

أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ وَيَٰقَوْمِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ

آیا در نمی یابید و ای قوم من آمرزش طلبید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او تا بفرستد ابر را از آسمان

عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٣﴾ قَالُوا۟

بر شما ریزان شده و بیفزاید شما را قوت همراه قوت شما و رو گردان مشوید گنهکار شده گفتند

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَن قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ

گفتند ای هود نیاوردی بما دلیلی و نیستیم ما ترک کننده معبودان خود را بگفته تو و نیستیم ما ترا

گفتند ای هود نیاوردی بما دلیلی و نیستیم ما ترک کننده معبودان خود را از گفته تو و نیستیم ما ترا

بِمُؤْمِنِينَ ﴿۵۳﴾ إِن نَّقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ ۗ قَالَ إِنِّي

باوردارنده نمی گوئیم الا آنکه رسانیده اند به تو بعض معبودان ما ضررے گفت هر آئینه من

باوردارندگان نمی گوئیم مگر آنکه رسانیده بتو بعض معبودان ما ضررے گفت هر آئینه من

أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿۵۴﴾ مِن دُونِهِ ۖ فَكِيدُونِي

گواه میسازم خدا را و شما گواه باشید که من بے تعلقم از آنچه شما شریک می گیرید بجز وے پس بد سگالی کنید در حق من

گواه میسازم خدا را و شما گواه باشید هر آئینه من بیزارم از آنچه شما انباز می گیرید بجز وی پس بد سگالی کنید در حق من

جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴿۵۵﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم ۚ مَّا مِن دَابَّةٍ

همه یک جا باز مهلت مدهید مرا هر آئینه من توکل کردم بر خدا پروردگار من و پروردگار شما نیست هیچ جنبنده

همه باز مهلت مدهید مرا هر آئینه من توکل کردم بر خدا پروردگار من و پروردگار شما نیست هیچ جنبنده

إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿۵۶﴾ فَإِن

مگر خدا بدست گرفته است موئے پیشانی او را هر آئینه پروردگار من براه راست است پس اگر

مگر خدا گیرنده است موی پیشانی او را هر آئینه پروردگار من بر راه راست است (پس) اگر

تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ ۚ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا

روگردان شوید ضررے بمن عائد نیست هر آئینه رسانیدم بشما پیغامے را که فرستاده شدم همراه آن بسوی شما و جانشین سازد

روگردان شوید (پس هر آئینه) رسانیدم بشما آنچه را که فرستاده شدم همراه آن بسوی شما و جانشین سازد پروردگار من قومی

غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿۵۷﴾ وَلَمَّا

بجز شما و هیچ زیان نتوانید رسانیدن خدا را هر آئینه پروردگار من بر همه چیز نگهبان است و چون

بجز شما و زیان نتوانید رسانید او را چیزے هر آئینه پروردگار من بر هر چیز نگهبان است و چون

جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَنَجَّيْنَاهُم

آمد عذاب ما خلاص ساختیم هود را و آنان را که ایمان آورده بودند باوے برحمتے از جانب خود و برهانیدیم ایشان را

آمد عذاب ما نجات دادیم هود را و آنان را که ایمان آوردند باوی برحمتی از جانب خود و برهانیدیم ایشان را

مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿۵۸﴾ وَتِلْكَ عَادٌ ۖ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا

از عقوبت سخت و این ست سرگذشت عاد انکار کردند آیات پروردگار خود را و نافرمانی نمودند

از عقوبت سخت و این ست سرگذشت عاد انکار کردند به آیات پروردگار خود و نافرمانی نمودند

رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿۵۹﴾ وَأُتْبِعُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا

پیغمبران او را و پیروی کردند فرمان هر سرکش ستیزنده را و از پے ایشان فرستاده شد در دنیا

پیغمبران او را و پیروی کردند فرمان هر سرکش ستیزنده را و از پے فرستاده شدند در این دنیا

لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ

لعنت و روز قیامت نیز آگاه باش هر آئینه عاد کافر شدند به پروردگار خود آگاه باش لعنت باد عاد را که قوم

لعنت و روز قیامت نیز آگاه باش هر آئینه عاد کافر شدند به پروردگار خود آگاه باش دوری باد مر عاد را که قوم

هُودٍ ﴿۶۰﴾ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم

هود بودند و فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را

هود بودند و فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را گفت اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را

مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا

هیچ معبودے بجز وے او پیدا کرد شما را از زمین و گردانید شما را باشنده در زمین

هیچ معبود بجز وی او پیدا کرد شما را از زمین و باشنده گردانید شما را در زمین

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مالک اوست

ف۲ یعنی حکیم است

تفسیر عثمانی

ع۵ هفت شب و هشت روز مسلسل طوفان باد بود چنانکه در سوره الاعراف مذکور شد خانه ها خراب، سقف ها بر ایشان گردید و درختان از بیخ کنده شده و به آسمان بلند بودند و چندان زهرآگین بود که از بینی می درآمد و از پایان بر می آمد و بدن را ریزه ریزه می شکست، هود علیه السلام و همراهانش را که به چهار هزار تن بالغ می شدند از آن عذاب هولناک نگه داشتیم و به یمن ایمان و عمل صالح از عذاب سنگین آخرت نیز نجات می بخشیم

ع۶ (تنبیه) شاید از این جهت «رسله» گفته شده که تکذیب یک پیغمبر تکذیب همه پیغمبران است. زیرا همه در توحید و اصول دین متفق و یکدیگر را مصدق‌اند.

ع۷ لعنت خدا و رسول در پے آنها است هر جا روند و رفقای شان رو به نار ساقر با لعنت ذکر شوند بلکه پس از قیامت نیز در تعقیب شان باز نایستد لعنت همواره در پی شان باشد

ف۳ یعنی مفسرین برآنند که روز قیامت ندا می شود «الا ان عادا کفروا الایه» ذکر قوم هود با عاد شاید از این جهت باشد که تصریح ...

در اینجا دانسته شود که یک جماعه بیشتر و بینی حال هود چه بود یا این قوم همان است که مورد این عذاب واقع گردید یا ممکن است تنبیه باشد بر اینکه عاد دو قوم بود اولی و اخری از این ...

فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿١﴾ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ
كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَا ۖ أَتَنْهَانَا أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي
شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ
بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ
عَصَيْتُهُ ۖ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٣﴾ وَيَا قَوْمِ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ
آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ
عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذَٰلِكَ
وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٥﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ
بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦﴾ وَ
أَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧﴾
كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا
لِّثَمُودَ ﴿٨﴾ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا سَلَامًا ۖ
قَالَ سَلَامٌ ۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٩﴾ فَلَمَّا رَأَىٰ أَيْدِيَهُمْ

تفسیر عثمانی

ف۵ امید وار بودیم تو در آینده مردی شوی بس فاضل و نیکو کار تا مردم ترا خلف بزرگان دانسته بر سر و چشم نشانند. چون در جبین تو آثار رشد و صلاح پدیدار بود بهم توقع داشتند که در مستقبل قریب از تو بسیار مستفید شوند بارای و تدبیرها صلاح و مشوره برادران قوم خود را اهدایت و مذهب پدران ما را با قوت قلب تائید و حمایت می نمائی درست است که در آغاز بت پرستی مبغوض تو بود و از مذهب عمومی قوم جدا بودی باز هم بر دانش و قابلیت فطری تو اعتماد داشتیم و امیدوار بودیم پس از کمال عقل و تجربه این روش تو باقی نماند اما دریغا تو سخنانی بنیاد نهادی و چندان بر خلاف مذهب نیاکان ما جهاد کردی که کافه آمال ما بخاک برابر شد. تو میخواهی یک خدا داشته باشیم و دیگر کلیه معبودان باستان را ترک گوییم روش بزرگان را گذاشتن و بر خلاف آن چنین مسلکی را اختیار نمودن نزد ما سخت شبهه ناک است بهر نحو وجدان ما بقبول آن راضی نمیشود در موضح القرآن است خردمندی نمودی برای آنکه راه آباد و اجداد را روشن میکنی اما توبه نحو آن کر نیستی

ع ۸ / ۶

ممکن است ... [illegible]

لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۚ قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا

نرسد بان بدبرد از ایشان و بخاطر آورد از ایشان   گفتند مترس هر آئینه ما فرستاده شده ایم

نرسد به طعام بدبرد از ایشان و بخاطر آورد از ایشان ترسی   گفتند مترس هر آئینه فرستاده شده ایم

إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٢﴾ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِن وَرَاءِ

بسوے قوم لوط   وزن ابراہیم ایستاده بود پس بخندید ما پس مژده دادیمش بتولد اسحق و بعد

سوے قوم لوط   وزن ابراہیم استاده بود پس بخندید پس مژده دادیمش بتولد اسحق و بعد

إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٣﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا ۖ إِنَّ

اسحق بوجود یعقوب   گفت اے واے من آیا خواہم زاد و من پیرم و این شوہر من است کلان سال شده ہر آئینه

اسحق بوجود یعقوب ع۵   گفت اے واے من ع۵ آیا خواہم زاد و من پیرزنم و این شوہر من است کلان سال   ہر آئینه

هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٤﴾ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ۖ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

این چیزے عجب است   فرشتگان گفتند آیا تعجب می کنی از قدرت خدا بخشایش خدا و برکات او

این چیزے عجیب است   گفتند فرشتگان آیا تعجب می کنی از قدرت خدا بخشایش خدا و برکات او

عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ۚ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٥﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ

برشماست اے اہل این خانه ہر آئینه خدا ستوده بزرگوار ست   پس چوں رفت از ابراہیم

برشماست اے اہل خانه ہر آئینه خدا ستوده بزرگ است ع۶ پس چوں رفت از ابراہیم

الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَىٰ يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿٦﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ

خوف و آمدش بشارت شروع نمود جدال کردن با ما در باب قوم لوط   ہر آئینه ابراہیم بردبار

ترس و آمدش بشارت جدال می کرد با ما در باب قوم لوط ہر آئینه ابراہیم بردبار

أَوَّاهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧﴾ يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۖ إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَ

زاری کار رجوع کننده بخدا بود گفتیم اے ابراہیم بگذر ازین جدال ہر آئینه حال اینست آمد عقوبت پروردگار تو و

بسیار نرم دل رجوع کننده بخدا بود اے ابراہیم روی بگردان از این خیال بدرستیکه (حال این است) آمده است فرمان پروردگار تو

إِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٨﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَ

ہر آئینه این جماعه آینده است بایشان عقوبتے که باز گردانیده نشود و چون آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین شد بسبب ایشان

ہر آئینه این جماعه آینده است بایشان عقوبتے باز ناگردیده و چون آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین شد از آمدن ایشان و

ضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٩﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ

تنگ دل شد بسبب ایشان و گفت این روزیست سخت ع۷ و آمدند پیش لوط قوم او دوان بسوے او

تنگ دل شد (بسبب ایشان) و گفت این روزی است بسیار سخت و آمدند پیش لوط قوم او بشتاب می دویدند بسوی او

وَمِن قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ ۚ قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ

و پیش ازان می کردند کارہاے زشت لوط گفت اے قوم من این دختران من اند یعنی نکاح کنید این ہا پاکیزه تراند

و پیش ازان می کردند کارہاے زشت   گفت اے قوم من این دختران من حاضر اند این ہا پاکیزه تر اند

لَكُمْ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي ۖ أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ ﴿١٠﴾

برائے شما پس بترسید از خدا و رسوا مکنید مرا در باب مہمانان من   آیا نیست از شما ہیچ مرد شائسته

برائے شما پس بترسید از خدا و رسوا مکنید مرا در باب مہمانان من   آیا نیست از شما ہیچ مردی راه یافته

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا

گفتند ہر آئینه تو دانسته که نیست ما را در دختران تو حاجتے   و ہر آئینه تو میدانی آنچه

گفتند ہر آئینه تو دانسته که نیست ما را به دختران تو حاجتے   و ہر آئینه تو میدانی آنچه

نُرِيدُ ﴿١١﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿١٢﴾ قَالُوا

می خواہیم   گفت اگر مرا بمقابله شما قوتے بودے یا پناه گرفتمے به قوم زورآور میکردم آنچه می کردم فرشتگان گفتند

می خواہیم   گفت کاش مرا بمقابله شما قوتے بودی یا من پناه گرفتمی در پناه مستحکم   گفتند فرشتگان

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی بسبب خوش وقتی از ہلاک قوم لوط ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی ایشان را ده خوش روئے بودند و عادت قوم معلوم بود پس خوف فتنه پیدا شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت ساره که در آنجا برای خدمت یا جهت کار دیگر ایستاده بود از برداشته شدن خوف شاد شده خنده کرد۔ خدا بوی مژده دیگر داد یعنی فرزند این عمر پسری (اسحق) ارزانی میکنیم و از نسل وی بنام یعقوب نواده بتو می بخشیم از یعقوب بنی اسرائیل که از اقوام بزرگ دنیاست بوجود می آید۔ این بشارت بساره از آن جهت داده شد که ابراہیم علیه السلام قبلاً از بطن ہاجره پسری بنام اسمٰعیل داشت و ساره میخواست وی نیز پسری داشته باشد از پیری ناامید شده بود بعضی علماء خندیدن ساره را بصورت دیگر نیز توجیه نموده اند ظاہر آنست که بیان کردیم علماء از «و من وراء اسحٰق یعقوب» استدلال میکنند که حضرت اسمعیل ذبیح بود نه اسحٰق (ابن کثیر) ع۶ این جا کلیا و ملی چنان است که زنان در محاوره می گویند چگونه این ناتوان در این پیری اولاد پدید کرد گویند ساره در آن وقت نود و ده ساله داشت و ...

ملی مگر ابراہیم علیه السلام از عدد نیز متجاوز بود ع۷ بر معانی که خدا این قدر میامن و رحمات فرود آورده و مشاہده چندین معجزه و خارق اتفاقی افتاده این امر چگونه مایه تعجب آنها شود تعجب آن...

يٰلُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَّصِلُوْٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّيْلِ

اے لوط ہر آئینہ ما فرستادگان پروردگار توایم نخواہند رسید بتو پس ببر کسان خود را بپارهٔ از شب

اے لوط ہر آئینہ ما فرستادگان پروردگار توایم ہرگز نمیرسند بتو پس ببر کسان خود را بپاره از شب

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ ۭ اِنَّهٗ مُصِيْبُهَا مَآ اَصَابَهُمْ ۭ اِنَّ

و باید که واپس ننگرد ہیچ کس از شما الا زن تو که رسیدنی ست او را آنچه رسید باین قوم ہر آئینہ

و باید که در پس ننگرد ہیچ کس از شما مگر زن تو بدرستیکه رسنده است او را آنچه رسد ایشان را وعده ہر آئینہ

مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ۭ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيْبٍ ﴿۱۳﴾ فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا

میعاد ایشان وقت صبح است آیا صبح نزدیک نیست پس چون آمد فرمان ما ساختیم زیر آن و به بالا

میعاد ایشان وقت صبح است آیا نیست صبح نزدیک پس چون آمد فرمان ما گردانیدیم زیر آن را

سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيْلٍ ڏ مَّنْضُوْدٍ ﴿۱۴﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ

زیر آن و بارانیدیم بر آنجا سنگها از قسم سنگ گل تہ بتہ فلے نشان کرده ساخته شده نزدیک

زیر آن و بارانیدیم بر آنہا سنگ ہا از گل پخته (بے در بے) تہ بتہ نشان کرده شد نزدیک

رَبِّكَ ۭ وَمَا هِيَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ بِبَعِيْدٍ ﴿۱۵﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۭ قَالَ

پروردگار تو و این سنگها نیستند دور از ستمکاران و فرستادیم بسوئے قوم مدین برادر ایشان شعیب را گفت

پروردگار تو و نیست آن قریه از ظالمان دور و بسوی قوم مدین فرستادیم برادر ایشان شعیب را گفت

يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ

اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را ہیچ معبودے بجز وے و کم مکنید پیمانه و ترازو را

اے قوم من عبادت کنید خدا را نیست شما را ہیچ معبودے مگر وی و کم مکنید پیمانه و ترازو را

اِنِّىْٓ اَرٰىكُمْ بِخَيْرٍ وَّاِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيْطٍ ﴿۱﴾ وَيٰقَوْمِ اَوْفُوا

ہر آئینہ من می بینم شما را بآسودگی و ہر آئینہ من می ترسم بر شما از عذاب روز در گیرنده فلے و اے قوم من تمام کنید

ہر آئینہ من می بینم شما را به آسودگی و ہر آئینہ من میترسم بر شما از عذاب روز در گیرنده و اے قوم من تمام کنید

الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا

پیمانه و ترازو را بانصاف و کم مرسانید بمردمان چیزہائے ایشان را و تباہ کاری مکنید

پیمانه و ترازو را بانصاف و کم مکنید بمردمان چیزہائے ایشان را و تباہ کاری مکنید

فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿۲﴾ بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ڬ وَ

در زمین فساد کنان یعنی که خدا تعالے حلال ساخته است بہتر ست شما را اگر باور دارنده آیند و

در زمین فساد کنان آنچه باقی گذارد خدا بہتر است مر شما را اگر ہستید باور دارندگان و

مَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ ﴿۳﴾ قَالُوْا يٰشُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَاْمُرُكَ اَنْ نَّتْرُكَ مَا

نیستم بر شما نگهبان گفتند اے شعیب آیا نماز تو میفرماید ترا که بگذاریم آنچه

نیستم بر شما نگهبان گفتند اے شعیب آیا نماز خواندن تو میفرماید ترا آنکه ترک کنیم آنچه

يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ اَوْ اَنْ نَّفْعَلَ فِىْٓ اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا ۭ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيْمُ

می پرستیدند پدران ما یا بگذاریم آنکه کنیم در مال خود ہرچه خواہیم ہر آئینہ تو مرد بردبار شائسته

می پرستیدند پدران ما یا بگذاریم آنکه کنیم در مال ہائے خود ہرچه خواہیم ہر آئینہ تو بردباری

الرَّشِيْدُ ﴿۴﴾ قَالَ يٰقَوْمِ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّىْ وَ

معاملہ و مقصود ایشان استہزا بود گفت اے قوم من آیا دیدید اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و

راه یافته گفت اے قوم من آیا دیدید اگر باشم بر حجتے از پروردگار خود و

رَزَقَنِىْ مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۭ وَمَآ اُرِيْدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰىكُمْ عَنْهُ

داده باشد مرا از جانب خود روزی نیک فلے و نمی خواہم که خلاف کنم با شما مائل شده بسوئے آنچه منع می کنم شما را از آن فلے

داده باشد مرا از جانب خود روزی نیک و نمی خواہم که خلاف کنم با شما به آنچه منع می کنم شما را از آن

عمارت ہا سراز بر شده برای انجام نکایت، رسوائی، ذلت آن ہا سنگ ریزه و سنگ از بالا باریدن گرفت کسانے که دور از شہر می زیستند ہمان جا به سنگ ہلاک شدند انبیاء بالله (مبیعه) سرا یکه قوم داد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی پے در پے ۱۲
ف۲ یعنی ہلاک کننده ۱۲
ف۳ یعنی حلال چگونه سخن شما را شنوم ۱۲
ف۴ مترجم گوید یعنی میخواہم که بکار نیک بفرمایم و خود نه کنم والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چون اضطراب و قلق لوط از حد متجاوز شد مہمانان وی گفته اند مگین مباش ما فرشته و فرستاده خدائیم آمده ایم که آنہا را ہلاک و تباه گردانیم این ہا نمی توانند بما زیانی وارد کنند و بتو صدمتی رسانند در تفاسیر است آنہا دروازه را شکستند یا کوشش کردند از راه دیوار فرود آیند جبرئیل علیه السلام بفرمان الہی لوط را جدا کرده بلند وی خود سا اندکی بسوی آنہا حرکت داد قوم لوط کور شدند و ہمه یکباره فریاد بر آوردند که بگریزید مہمانان لوط ساحران بزرگند ع۶ ہنگام صبح عذاب فرود می آید پاسی از شب مانده با خانواده خویش ازین جا سفر کن ہمراہانت را ہدایت ده تا پشت ننگرند ہیچ کدام بر قفا ننگرند زوجه ات با تو نمی رود یا باز می گردد بدین سبیل در عذابی که بر قوم فرود آمدنیست مبتلا می شود گویند این زن قوم را از ورود مہمانان اطلاع داده بود ع۷ جبرئیل امین مساکن شان را نزدیک آسمان برداشت و پایین افگند

إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ

نمی خواهم مگر صلاح کاری تا بتوانم و نیست توفیق من مگر بفضل خدا بروی توکل کردم

نمی خواهم مگر اصلاح تا حدی که بتوانم و نیست توفیق من مگر به مدد خدا بروی توکل کردم

وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٥﴾ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ

و بسوی او رجوع می کنم و ای قوم من پیدا نکند در حق شما دشمنی من این خصلت را که برسد بشما مانند آنچه رسید

و بسوی او رجوع می کنم و ای قوم من پیدا نکند در حق شما دشمنی من این خصلت که برسد بشما مانند آنچه رسید

قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٦﴾ وَ

بقوم نوح یا بقوم هود یا بقوم صالح و نیست قوم لوط دور از شما و

بقوم نوح یا بقوم هود یا به قوم صالح و نیست قوم لوط از شما دور و

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٧﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ

طلب آمرزش کنید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او هر آئینه پروردگار من مهربان دوستدار است گفتند ای شعیب

آمرزش خواهید از پروردگار خود باز رجوع کنید بسوی او هر آئینه پروردگار من مهربان دوست دارنده گفتند ای شعیب

مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ

نمی فهمیم بسیاری از آنچه می گوئی و هر آئینه ما می بینیم ترا در میان خود ناتوان و اگر نبودی قبیلهٔ تو

نمی فهمیم بسیاری از آنچه می گوئی و هر آئینه ما می بینیم ترا در میان خود ناتوان و اگر نبودی قبیلهٔ تو

لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٨﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ

سنگسار میکردیم ترا و نیستی تو پیش ما گرامی قدر گفت ای قوم من آیا قبیلهٔ من گرامی تر است پیش شما از

هر آئینه سنگسار می کردیم ترا و نیستی تو بر ما گرامی قدر گفت ای قوم من آیا قبیلهٔ من عزیزتر اند بر شما از

اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩﴾ وَيَا قَوْمِ

خدا و گرفتید خدا را انداخته پس پشت خویش هر آئینه پروردگار من بآنچه می کنید در گیرنده است و ای قوم من

خدا و گرفتید امر خدا را انداخته پس پشت خویش هر آئینه پروردگار من به آنچه می کنید درگیرنده است و ای قوم من

اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ

عمل کنید بر طور خود هر آئینه من نیز عمل کننده ام زود خواهید دانست آنرا که بیاید بوی

عمل کنید بر جای خود (هر آئینه) من کننده ام زود خواهید دانست آنرا که بیاید او را

عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿١٠﴾ وَلَمَّا

عذابی که رسوا کند وی و آنرا که وی دروغگو است و انتظار برید هر آئینه من با شما منتظرم و وقتیکه

عذابی که رسوا کند وی و آنرا که وی دروغگو است و انتظار برید هر آئینه من با شما منتظرم و چون

جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ

آمد عذاب ما خلاص ساختیم شعیب را و آنان را که ایمان آورده بودند با وی به بخشش از خود و درگرفت

آمد حکم (عذاب) ما نجات دادیم شعیب را و آنان را که ایمان آورده بودند با وی به بخشایش از خود و بگرفت

الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿١١﴾ كَأَنْ لَمْ

ظالمان را آواز سخت پس گشتند در سراهای خویش مرده افتاده گویا هرگز

ظالمان را آواز سخت پس گشتند صبح در سراهای خود مرده افتاده گویا هرگز

يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا

نبودند در آنجا آگاه باش دوری باد مدین را چنانکه دور افتادند ثمود و هر آئینه فرستادیم

نبودند در آنجا آگاه باش دوری باد مدین را چنان که دور افتادند ثمود و هر آئینه فرستادیم

مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٣﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ

موسی را با نشانهای خود و دلیل روشن بسوی فرعون و جماعهٔ او پس پیروی کردند فرمان

موسی را با نشانهای خود و دلیل روشن بسوی فرعون و جماعهٔ او پس پیروی کردند فرمان

ف۵ به کوشش من نیست که حال دنیا و دین شما اصلاح شود کوشش کنید از حضیض ذلت خارج شده و بذروهٔ ایمان و عرفان فائز شوید مقصد من جز اصلاح نیست در هیچ حال باندازهٔ توان و استطاعت خویش از آن نمی گذرم اما اینکه سخن من با ثمر شود و در کوشش خود کامیاب گردم بمدد نصرت خدای پاک است به توفیق و امداد او همه امور انجام میشود توکل من بکنش اوست و در همه امور بسوی او رجوع می کنم ف۶ از افراط به ضدیت و دشمنی با من کاری مکنید که بسان اقوام سلف خویشتن را مستوجب عذابی گردانید که موجب بربادی شما شود عذابیکه به شامت تکذیب و دشمنی بر قوم نوح، هود، صالح فرود آمد مخفی نیست مخصوصاً داستان قوم لوط که پس از همه در این نزدیک واقع شده تازه بیاد شماست نظایر آنرا از یاد مبرید ف۷ انسان هر قدر در گذشته گناه کرده و بسیار شقی باشد چون از صدق دل بدرگاه وی باز گردد و بخشایش طلبد بکمال کرم وی را بیامرزد و دوستش دارد و لطف بر حال ایشان مبذول ... ف۸ ... مانند از عناد و اخفای حق ...

ع ۸ ۱۲ ۸

ف۸ ... سخنان ترا نمی دانم تو به آئین دیوانگی سخن میرانی اگر چه آنها این سخنان روشن را از عدم توجه و غباوت نمی فهمیدند پس این کلام بر ظاهر آن محمول نیست ۱۲۰

فرعون وما امر فرعون برشيد ﴿۲﴾ يقدم قومه يوم القيمة

فرعون را و نبود فرمان فرعون براه راست — پیشوا شود فرعون قوم خود را — روز قیامت

فرعون را و نبود فرمان فرعون براه راست — پیشوا شود فرعون قوم خود را روز — قیامت

فاوردهم النار وبئس الورد المورود ﴿۳﴾ واتبعوا في هذه لعنة

پس بیارد ایشان را بآتش و بد جائیست که وارد آن شدند دوزخ — و از پے ایشان آورده شد لعنت درین دنیا

پس در آورد ایشان را بآتش و بد مکانی است که وارد آن شدند (دوزخ) عـ۱ و از پے در آمده شدند فرعون و قوم او درین جهان

ويوم القيمة بئس الرفد المرفود ﴿۴﴾ ذلك من انباء القرى نقصه

و روز قیامت نیز بد عطائیست که داده شد آن لعنت — این از اخبار دیه‌هاست که می‌خوانیم آنرا

لعنت را در روز قیامت بد عطائی است داده شده برایشان — این از اخبار دیهای هلاک شده است که قصه آن را بگوئیم

عليك منها قائم وحصيد ﴿۵﴾ وما ظلمنهم ولكن ظلموا انفسهم

برتو — بعضے ازان باقیست و بعضے از بیخ بریده — و ستم نکردیم ایشان را و لیکن ایشان ستم کردند بر خویشتن

بر تو — بعضے از آنها باقی است و برخی از بیخ بریده عـ۲ و ستم نکردیم ایشان را و لیکن ایشان ستم کردند بر خویشتن

فما اغنت عنهم الهتهم التي يدعون من دون الله من شيء لما

پس هیچ دفع نکردند از ایشان معبودان ایشان — که میخواندند — بجز خدا — و قتیکه

پس هیچ دفع نکردند از ایشان معبودان ایشان که میخواندند — بجز خدا — هیچ چیز و قتیکه

جاء امر ربك وما زادوهم غير تتبيب ﴿۶﴾ وكذلك اخذ ربك اذا

آمد فرمان پروردگار تو — و نه افزودند ایشان را بجز بلاکی — و هم چنین ست گرفتار کردن پروردگار تو چون

آمد فرمان پروردگار تو عـ۳ و نیفزودند ایشان را بجز بلاکی للعـ۴ و چنین است گرفتار کردن پروردگار تو چون

اخذ القرى وهي ظالمة ان اخذه اليم شديد ﴿۷﴾ ان في ذلك

در گرفت کند دیه‌ها را و آنها ستمگار باشند هر آئینه گرفت وے دردد هنده سخت است هر آئینه درین سخن

گرفت دیه‌ها را — و آنها ستم گار بودند — هر آئینه گرفتن خدا دردناک سخت است — هر آئینه دراین سخن

لاية لمن خاف عذاب الاخرة ذلك يوم مجموع له الناس و

نشانه است کسے را که ترسیده است از عذاب آخرت آن روز روزیست که جمع کرده شوند دران مردمان و

نشانه است هر کسے را که می ترسد از عذاب آخرت آن روزی است که جمع کرده شوند — دران مردمان و

ذلك يوم مشهود ﴿۸﴾ وما نؤخره الا لاجل معدود ﴿۹﴾ يوم يات لا

آن روز روزیست که همه حاضر شوند در وے و موقوف نمی داریم آنرا مگر تا مدت معین — روزیکه بیاید

آن روز یست که همه حاضر شوند در وی — و تاخیر نمی کنیم آن را مگر برای وعده مقرر شده روزیکه — بیاید

تكلم نفس الا باذنه فمنهم شقي وسعيد ﴿۱۰﴾ فاما الذين شقوا

سخن نگوید هیچ کس مگر بدستوری حق پس بعض ایشان بدبخت باشند و بعض نیک بخت اما آنانکه بدبخت شدند

سخن نگوید هیچ کس مگر بدستور او پس بعض ایشان بدبخت باشند و بعضی نیک بخت اما آنکه بدبخت شدند

ففي النار لهم فيها زفير وشهيق ﴿۱۱﴾ خلدين فيها ما دامت السموت

پس در آتش باشند ایشان را آنجا مانند زیر و بم خر باشد — باشند جاویدان آنجا مدت بقاے آسمانها

پس در آتش باشند ایشان را در ان فریاد سخت و ناله زار — جاویدان باشند دران آتش تا بر جاست آسمانها

والارض الا ما شاء ربك ان ربك فعال لما يريد ﴿۱۲﴾ واما

و زمین — مگر و قتیکه خواسته است پروردگار تو هر آئینه پروردگار تو می کند آنچه می خواهد — و اما

و زمین — مگر آنچه خواهد پروردگار تو هر آئینه پروردگار تو کننده است هر چیزی را که خواهد — و اما

الذين سعدوا ففي الجنة خلدين فيها ما دامت السموت والارض

آنانکه نیک بخت کرده شدند پس در بهشت باشند جاویدان آنجا تا مدت بقاے آسمانها — و زمین

آنانکه نیک بخت شدند پس در بهشت باشند جاویدان در آنجا تا مدت بقاے — آسمانها — و زمین

تفسیر عثمانی

عـ۱ چنانکه فرعون درین جهان امام کفر و تکذیب بود در آنجهان نیز چنان باشد کسانیکه در دنیا کورکورانه به تقلید او می پرداختند به تعقیب او در آنجا تا منزل آخرین (دوزخ) برسند دوزخ جائیست که بعوض آب سرد آتش سوزان دارد۔ عـ۲ داستانهای ملل باستان بشاگفته شده که چسان به تکذیب پیغمبران پرداختند و گستاخی نمودند و چگونه تباه شدند مساکن بعضی مانند مصر که مقام فرعون بود تا هنوز آباد است منازل برخی مانند قوم لوط ویران شده و بقایای آن بحال خراب برجاست و بنیادی چنان از بیخ و بن بر افتاده که بر صفحه هستی نشانی ازان باقی نماند عـ۳ خدا هیچ بے گناهی را مواخذه نمیکند تا بر حضرت او گمان ستم رود چون آنها خود در ارتکاب جرائم از حد تجاوز کردند و به کلی خویشتن را مستحق سزا گردانیدند عذاب خدا فرود آمد نگاه کنید معبودانیکه بر انها اعتماد قوی داشتند و ازان ها توقعات بزرگ می نمودند هنگام مصیبت هیچ بکار شان نیامدند للعـ۴ از معبود باطل چه کار ساخته می شد بر عکس مایه هلاک گردیدند چون آنها از مالک سود و زیان و دانسته بر آن ها امید بسته اند نذر و نیاز نمودند تعظیم و احترام کردند امروز بد چار شدند و در اثر تکذیب آنها این عذاب فرود آمده عذاب شرک

اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ؕ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوْذٍ ⑫ فَلَا تَكُ فِیْ مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ

مگر آنچه خواسته است پروردگار تو بخشش غیر منقطع را پس مباش در شبهه از آنچه می پرستند

مگر آنچه خواهد پروردگار تو بخشایشی بے انتهاء پس مباش در شبهه از آنچه می پرستند

هٰۤؤُلَآءِ ؕ مَا يَعْبُدُوْنَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُهُمْ مِّنْ قَبْلُ ؕ وَاِنَّا لَمُوَفُّوْهُمْ

این گروه نمی پرستند مگر چنانکه می پرستیدند پدران ایشان پیش ازین و ما البته تمام رسانیده ایم بایشان

این گروه نمی پرستند مگر چنانچه می پرستیدند پدران ایشان پیش ازین و هر آئینه ما تمام رساننده ایم بایشان

نَصِيْبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوْصٍ ⑬ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ

حصه ایشان را ناکاهیده و هر آئینه دادیم موسی را کتاب پس اختلاف افتاد در ان

حصه ایشان را بلا نقصان و هر آئینه داده بودیم موسی را کتاب پس اختلاف افتاد در آن

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِیَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَفِیْ شَكٍّ مِّنْهُ

و اگر نبودے سخنے که سابقا صادر شده از پروردگار تو هر آئینه فیصل کرده میشد میان ایشان و ایشان در شبه قوی اند

و اگر نبودی سخنی که سابقا صادر شده از پروردگار تو هر آئینه فیصله کرده می شد میان ایشان و هر آئینه ایشان در شبه قوی اند

مُرِيْبٍ ① وَاِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ ؕ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُوْنَ

ازان و هر آئینه هر یکے وقتیکه برانگیخته شوند البته تمام خواهد داد ایشان را پروردگار تو جزای کردار ایشان هر آئینه وی بآنچه

ازان که آنها را مطمئن نمی ماند و (هر آئینه) همه مردمان چون وقت آن رسد تمام دهد به ایشان پروردگار تو جزای کردار ایشان را هر آئینه وی

خَبِيْرٌ ② فَاسْتَقِمْ كَمَاۤ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا ؕ اِنَّهُ بِمَا

داناست پس استوار باش چنانچه فرموده شده تو و آنانکه توبه کرده اند همراه تو نیز و از حد مگذرید هر آئینه وے بآنچه

داناست پس استوار باش چنانچه فرموده شده تو و آنانکه توبه کردند همراه تو و از حد در مگذرید هر آئینه وی بآنچه

تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ③ وَلَا تَرْكَنُوْۤا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ ۙ وَمَا

می کنید بیناست و میل مکنید بسوے آنانکه ستم کردند که آنگاه برسد بشما آتش و نیست

می کنید بیناست و میل مکنید بسوے آنانکه ستم کردند پس برسد بشما آتش و نیست

لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ④ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَیِ

شمارا بجز خدا دوستان باز نصرت داده نه شوید و برپا کن نماز را دو طرف

مر شمارا بجز خدا مددگاران باز نصرت داده نشوید و برپا کن نماز را دو طرف

النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ ؕ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ؕ ذٰلِكَ

روز و ساعتے چند از شب هر آئینه طاعات دور می کنند گناهان را این

روز و لمحے از شب هر آئینه نیکوئی ها می برد بدیها را این

ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِيْنَ ⑤ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ⑥ فَلَوْلَا

پندے هست پند پذیران را و شکیبائی کن هر آئینه خدا ضایع نمی سازد مزد نیکوکاران را پس چرا

(این) پندی هست پند پذیران را) یادگاری است یادگیرندگان را و صبر کن (پس هر آئینه) خدا ضایع نمی سازد مزد نیکوکاران را پس چرا

كَانَ مِنَ الْقُرُوْنِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوْا بَقِيَّةٍ يَّنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِی الْاَرْضِ

نشدند از ان قرنها که پیش از شما بودند اهل خرد که منع کنند از فساد در زمین

نشدند از اهل قرنها (جماعات) که پیش از شما بودند خداوندان عقل و خیر منع می کردند از فساد در زمین

اِلَّا قَلِيْلًا مِّمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَاۤ اُتْرِفُوْا فِيْهِ وَكَانُوْا

مگر اندکے یعنی آن جماعه که خلاص ساختیم از میان ایشان و پیروی کردند ستمگاران چیزے را که آسودگی داده شدند بآن و بودند

لیکن اندکے از آنها که نجات دادیم ایشان را و پیروی کردند ستمگاران چیزے را که آسودگی داده شدند به آن و بودند

مُجْرِمِيْنَ ⑦ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا مُصْلِحُوْنَ ⑧

گنهگاران و هرگز نیست پروردگار تو که هلاک کند دیه ها را بستم و اهل آن نیکوکار باشند

گنهگاران و هرگز نیست پروردگار تو که هلاک کند اهل دیه ها را بستم و اهل آن نیکوکار باشند

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی مدت ماندن در بهشت و دوزخ مانند مدت دوام آسمان ها و زمین است در دنیا اگر زیادتی را که در مشیت خداست و در فهم کسے نمی گنجد اعتبار نکند حاصل بیان دوام است با بلیغ وجوه والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی حصه ایشان از عذاب ۱۲ ف۳ یعنی بلذات دنیا مشغول شدند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ این آیات را می توان دو معنے کرد۔ اول بقدر دوام آسمانها و زمین دنیا اشقیا در دوزخ و سعدا در بهشت می مانند اما اگر پروردگار تو بیشتر ازان اراده کند و حقیقت او معلوم است زیرا اگر ما خواسته باشیم درازترین زمانه را تصور کنیم به اعتبار ماحول ما بیشتر ازین در تصور ما نمی گنجد ازین جاست که در محاورات عرب نیز "ما دامت السموات والارض" برای افاده مفهوم دوام گفته می شود۔ اما مفهوم حقیقی دوام و ابدیت که آنرا الی ما لا نهایة می گویند مختص بر علم غیر متناهی حضرت الٰہی است که به "ماشآء ربک" ادا گردیده۔ تعبیر دوم این است که مراد امت السموات والارض کنایه از دوام باشد پس در الٰہی آیت آسمان و

تا زمین و آسمانی ماند زمین ... خداوندی فرماید یوم تبدل الارض غیر الارض والسموات و درین صورت مطلب آنست که تا وقتی اشقیاء در دوزخ و سعدا در بهشت می باشند زمین و آسمان های

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلَا يَزَالُوْنَ مُخْتَلِفِيْنَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا

و اگر خواستے پروردگار تو البتہ گردانیدے مردمان را یک ملت و ہمیشہ باشند مختلف الا

و اگر خواستے پروردگار تو البتہ گردانیدی مردمان را (یک ملت) بیک راہ و ہمیشہ باشند اختلاف کنندگان مگر

مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۚ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ

آنکہ بروے رحم کردہ است پروردگار تو و برائے این اختلاف آفریدہ است ایشان را و تمام شد سخن پروردگار تو کہ البتہ پر کنم دوزخ را

آنکہ رحمت کند پروردگار تو ع۵ و برای این آفریدہ ایشان را و تمام (ثابت) شد سخن پروردگار تو کہ البتہ پر کنم دوزخ را از

الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِيْنَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَآءِ الرُّسُلِ مَا

جن و مردمان ہمہ یک جا و ہر چیزے را میخوانیم بر تو از اخبار پیغمبران آن چیزے را کہ

جن و مردمان ہمہ آنہا و ہر چیز را کہ می خوانیم بر تو از اخبار پیغامبران آن چیز را کہ

نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِيْ هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَّذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٢٠﴾

ثابت می گردانیم بآن دل ترا و آمدہ است بتو درین سورہ سخن درست و پندے و یاد کردنی برائے مسلمانان

ثابت می گردانیم بآن دل ترا و آمدہ است بتو در این سورہ سخن درست و پندی و یاد کردنی برای مسلمانان

وَقُلْ لِّلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ اعْمَلُوْا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ ۖ إِنَّا عٰمِلُوْنَ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُوْا ۚ

و بگو آنان را کہ ایمان نمی آرند کار کنید بر طور خود ہر آئینہ ما نیز کاری کنیم و انتظار کنید

و بگو آنان را کہ ایمان نمی آرند کار کنید بر حال خود ہر آئینہ ما نیز کاری کنیم و انتظار کشید

إِنَّا مُنْتَظِرُوْنَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ

ہر آئینہ ما نیز منتظر ایم و خدا را ست علم غیب آسمان ہا و زمین و بسوے او باز گردانیدہ میشود کار

ہر آئینہ ما منتظر ایم ع۵ و خدا را است علم غیب آسمان ہا و زمین و بسوی او باز گردانیدہ می شود کار

كُلُّهٗ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٣﴾ ع

ہمہ آن پس عبادت کن اورا و توکل کن براو و نیست پروردگار تو بیخبر از انچہ می کنید

ہمہ آن پس عبادت کن اورا و توکل کن براو و نیست پروردگار تو بے خبر از انچہ می کنید

سُوْرَةُ يُوْسُفَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ مِائَةٌ وَّإِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً وَّاثْنَا عَشَرَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿١﴾ إِنَّآ أَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ

این آیت ہا آیات کتاب روشن است ہر آئینہ ما فرو فرستادیم آن را قرآن عربی ساختہ باشد کہ شما

این است آیات کتاب روشن ع۵ ہر آئینہ ما فرو فرستادیم آن را قرآن بزبان عرب تا شما

تَعْقِلُوْنَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ

دریابید ما قصہ میخوانیم بر تو بہترین قصہ خواندن بوحی فرستادن خود بسوے تو

دریابید ما بیان می کنیم بر تو خوشترین بیانے بدان جہت کہ وحی نمودیم ما بسوے تو

هٰذَا الْقُرْاٰنَ ۖ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ ﴿٣﴾ إِذْ قَالَ يُوْسُفُ

این قرآن را و ہر آئینہ حال این ست کہ تو بودی پیش ازان از بے خبران یاد کن چون گفت یوسف

این قرآن را و ہر آئینہ تو بودی پیش از ان از بے خبران چون گفت یوسف

لِأَبِيْهِ يٰٓأَبَتِ إِنِّيْ رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَّالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِيْ

پدر خود را اے پدر من ہر آئینہ من بخواب دیدم یازدہ ستارہ را و آفتاب و ماہ را دیدم ایشان را برائے خود

پدر خود را اے پدر من (ہر آئینہ من) بخواب دیدم یازدہ ستارہ و خورشید و ماہ را دیدم ایشان را بمن

ع۵ من عند اللہ بودن قرآن آشکار است و ہمہ احکام و شرائع و مواعظ و اندازہای کہ قرآن بران مشتمل است بس در سخن رو واضح می باشد ۱۲

فتح الرحمن

ف۵ مترجم گوید در وقت اختلاف را نسبت میکند باہل باطل نہ باہل حق و بقال تعالیٰ اہل الحق کذا و فہم فرق بین مستثنیٰ من رحم بے تکلف صحیح شد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چنانچہ بیشتر بارہا نوشتہ شدہ است حکمت تکوینی حضرت الٰہی مقتضی نیست کہ مردم جہان را بیک راہ روان کند پس ہمیشہ در قبول و عدم قبول حق اختلاف موجود است و بعد از این نیز دوام خواہد داشت اما در حقیقت کسانے کہ نفاق و اختلاف را در مقابل فطرت صریح و روشن حق و آنکہ ہیچ می کنند اگر چہ بر وفق فطرت سلیم رفتار می کردند اختلافی نمی ماند بدین جہت بہ "الا من رحم ربک" تنبیہ شد کہ کسانیکہ خدا او ند بر آنہا بطفیل حق پرستی شان رحم فرمودہ از اختلاف کنندگان مستثنیٰ می باشند

ع۵ مضمون این آیات در آغاز این سورہ گذشت مطلب این ست اگر سخن مرا قبول نمی کنید بہتر است شما بر عناد خود استوار باشید من بر مقام خود استقامت ورزم شما برای من حوادث و بدرا انتظار برید من منتظر انجام بد شما ہستم ہر چہ در پردۂ غیب باشد بزودی آشکارا گردد بتوفیق اللہ و بعون اللہ ادا شر علیہم دائرۃ السوء

سجدین ۴ قال یبنی لا تقصص رءیاك علی اخوتك فیكیدوا لك كیدا

سجده کنند ۔ گفت اے پسرک من بیان مکن خواب خود را پیش برادران خود که انگاه اندیشه کنند در حق تو حیله

سجده کنان ۔ گفت اے پسرک من بیان مکن خواب خویش را بر برادران خود که اندیشه کنند در حق تو فریبی

ان الشیطن للانسان عدو مبین ۵ وكذلك یجتبیك ربك و

هر آئینه شیطان آدمی را دشمن آشکاراست وچنانکه خواب تو نمود همچنین برگزیند ترا پروردگار تو و

البته شیطان آدمی را دشمن ظاهر است و بدین سان برمی گزیند ترا پروردگار تو و

یعلمك من تاویل الاحادیث ویتم نعمته علیك وعلی ال یعقوب

بیاموزد ترا از علم تاویل الاحادیث یعنی تعبیر رویا و تمام کند نعمت خود را برتو و بر فرزندان یعقوب

بیاموزد بتو از تعبیر خوابها و تمام کند نعمت خویش را برتو و بر آل یعقوب

كما اتمها علی ابویك من قبل ابرهیم واسحق ان ربك علیم

چنانکه تمام کرد آن را بر دو جد تو پیش ازین ابراهیم و اسحق هر آئینه پروردگار تو دانا

چنانکه تمام کرد آن را بر دو پدر تو پیش ازین ابراهیم و اسحق هر آئینه پروردگار تو دانا

حكیم ۶ لقد كان فی یوسف واخوته ایت للسائلین ۷ اذ قالوا

استوار کار است هر آئینه هست در قصه یوسف و برادران او نشانها سوال کنندگان را چون گفتند که

با حکمت است هر آئینه هست در داستان یوسف و برادران وی نشانها برای پرسندگان ۔ چون گفتند

لیوسف واخوه احب الی ابینا منا ونحن عصبة ان ابانا لفی ضلل

یوسف و برادر حقیقی او دوست تر اند نزدیک پدر ما از ما و ما جماعتی ایم هر آئینه پدر ما در خطائے

البته یوسف و برادر اعیانی وی دوست تر اند نزد پدر ما از ما و مردم توانائیم هر آئینه پدر ما در خطائے

مبین ۸ اقتلوا یوسف او اطرحوه ارضا یخل لكم وجه ابیكم وتكونوا

ظاهر است بکشید یوسف را یا بیفکنیدش بزمین غیر معلوم تا خالی شود برائے شما توجه پدر شما و تا باشید

آشکار است بکشید یوسف را یا بیفکنیدش در زمینی تا خالص بماند بشما توجه پدران تان و باشید

من بعده قوما صلحین ۹ قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف والقوه

بعد ازین گروهے شائسته یعنی توبه کنید گفت گوینده از ایشان مکشید یوسف را و بیفکنیدش

پس ازوی گروهی شائستگان گفت گوینده از ایشان مکشید یوسف را و بیفکنیدش

فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیارة ان كنتم فعلین ۱۰ قالوا یابانا

در چاه تاریک تا برگیرد او را بعض مسافران اگر کننده اید گفتند اے پدر ما

در قعر چاهی تا فراگیردش بعض ره گذریان اگر کننده اید گفتند اے پدر

ما لك لا تامنا علی یوسف وانا له لنصحون ۱۱ ارسله معنا غدا یرتع

چیست حال تو که امین نمی پنداری ما را بر یوسف و هر آئینه ما او را نیکخواهیم بفرست او را با ما فردا تا میوه بسیار خورد

چیست ترا که امین نه پنداری ما را بر یوسف و ما بوی نیکخواهیم بفرست یوسف را با ما فردا تا نکو خورد میوه

ویلعب وانا له لحفظون ۱۲ قال انی لیحزننی ان تذهبوا به واخاف

و بازی کند و هر آئینه ما او را نگاهبانیم گفت هر آئینه اندوهگین می کند مرا آنکه ببرید وی را و می ترسم

و بازی کند و هر آئینه ما او را نگاهبانیم گفت یعقوب هر آئینه اندوهگین کند مرا که شما ببریدش از پیش من و میترسم

ان یاكله الذئب وانتم عنه غفلون ۱۳ قالوا لئن اكله الذئب و

از آنکه بخورد او را گرگ و شما از وے بے خبر باشید گفتند اگر بخورد او را گرگ و

که بخورد او را گرگ و شما از وی بے خبر باشید گفتند اگر بخوردش گرگ

نحن عصبة انا اذا لخسرون ۱۴ فلما ذهبوا به واجمعوا ان یجعلوه

ما جماعتی ایم هر آئینه ما آنگاه زیان کار باشیم پس چون ببردندش و عزیمت کردند که بیفکنندش

جماعتی نیرومندیم (هر آئینه) ما در آن هنگام زیان کار باشیم پس چون بردند یوسف را و اتفاق کردند که بیفکنندش

ف۵ در سرگذشت یوسف و برادرانش به کسانیکه میخواهند از ادراک چنین وقایع نتیجه گیرند بسیار آیات و عبرت پدید آمده است بر شنیدن آن قدرت و حکمت عظیم الهی و دل باختن بنده و صداقت حضرت پیغمبر با ثبات رسیده ثابت گردد که حضرت پیغمبر با وصف آنکه امی بود و از هیچ کتاب و آموزگارے استفاده نکرده حقایق متنوع و منضبط تاریخ را که بیان آن جز به اعلام الهی موجه نگردد و منکشف می نماید خاصه یهود قریش مکه را به تحریک یهود درین باره از حضرت سوال نموده بودند در این داستان درس بس عبرت انگیز است ۔ هم چنانکه یوسف را برادرانش از خانه پدر بدور نمودند از فرط حسد بکشتن و جلای او از وطن با هم مشوره کردند هر گونه رنج بار ساندند در اهانت و استخفاف وی کوچک ترین فروگذاشتی نکردند عاقبت روزی فرا رسید که بمحض بے نیازی نداشت باز آمدند ۔ خدای متعال یوسف را انتقام های یوسف درایی جهان و آن جهان برگزیده وی بمقام عزت و توانائی از گناه برادران چشم پوشید با سینه فراخ تمام تقصیرات شانرا بخشید هم چنین اقوام حضرت پیغمبر صلی الله ...

ع ۱ ۶

علیه وسلم ... به دی حیله با الحجند بد آبرو و احترام وی تعرض نمودند حتی به ترک وطن مجبورش نمودند لیکن روزی فرا رسید که آفتاب رفعت و موفقیت حضرت دور از وطن ...

فِي غَيٰبَتِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُم بِأَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

درچاه تاریک و وحی فرستادیم بسوے او که البته خبردار خواهی ساخت ایشان را بایں ماجرائے ایشان والیشان نه شناسند

در قعر چاهی و اشاره کردیم (وحی فرستادیم) به یوسف که تو البته آگاه گردانی ایشان را بایں کارشان و آنها نشناسند

وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا

و آمدند پیش پدر خود شبانگاه گریان گریان گفتند اے پدر ما هر آئینه ما شروع کردیم در مسابقت و گذاشتیم

و آمدند نزد پدر خود شبانگاه گریان گفتند ای پدر ما هر آئینه ما بصحرا رفتیم پیشی می گرفتیم بریکدگر و گذاشتیم

يُوسُفَ عِندَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ ۖ وَمَا أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا

یوسف را نزدیک رخت خویش پس بخورد او را گرگ و نیستی تو باور دارنده ما اگرچه هستیم

یوسف را نزد رخت خویش پس بخورد او را گرگ و نیستی تو باور دارنده ما را و اگرچه هستیم

صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ

راست گو و آوردند بالائے قمیص او خون دروغ را یعقوب گفت نے بلکه آراسته است پیش شما

راست گویان و آوردند بر پیراهن او خون دروغ گفت نے بلکه آراسته است برای شما

أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَ

نفس شما تدبیرے را پس کار من صبر نیک است و خدا مدد طلبیده میشود ازوے بر آنچه شما بیان می کنید و

نفس شما تدبیری را پس کار من صبر نیکو است و خدا یاری خواسته شده (ازوی) یاری میخواهم ازوی بر آنچه شما بیان می کنید

جَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هٰذَا

آمد کاروانے پس فرستادند سقائے خود را پس انداخت دلو خود گفت اے مژده این

آمد کاروانے پس فرستادند سقائے خود را پس انداخت دلو خود را گفت اے مژده این دلیر را

غُلَامٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ

نوجوانے است و اہل قافله پنهان ساختند او را سرمایه دانسته و خدا داناست بآنچه می کردند و برادران فروختندش به بهاء

نوجوانے است و پنهان ساختند او را سرمایه دانسته و خدا داناست بآنچه می کردند و فروختند او را به بهای ناقص

دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ

درہمے چند شمرده شده و بودند در باب یوسف از بے رغبتان و گفت شخصے که خرید کرد یوسف را

درہمے چند شمرده شده و بودند در شان یوسف از بے رغبتان و گفت آنکس که خرید یوسف را

مِن مِّصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَن يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَ

از اہل مصر بزن خود گرامی دار جائے او را شاید که نفع دهد ما را یا فرزند گیریم او را و

از اہل مصر بزن خود گرامی دار جای او را شاید که نفع دهد ما را یا گیریم او را فرزند و

كَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ وَ

همچنین قرار دادیم یوسف را دران زمین و تا بیاموزیم او را از علم تاویل الاحادیث و

همچنین جائے دادیم یوسف را در زمین مصر و تا بیاموزانیم او را از تعبیر خواب ها و

اللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ

خدا تواناست برمراد خود و لیکن اکثر مردمان نمیدانند و چوں رسید یوسف بنهایت قوت خود

خدا غالب است بر امر خود و لیکن بیشتر مردمان نمیدانند و چوں رسید بقوت خود

آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي

دادیم او را دانائی و علم و همچنین جزا میدهیم نیکوکاران را و گفت و شنید کرد با یوسف زنے که

دادیم او را دانای و علم و همچنین جزا میدهیم نیکوکاران را و طلب کرد از یوسف زنے که

هُوَ فِي بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ

او در خانه اش بود تا بگذرد از حفظ خود (و این کنایت از طلب جماع است) و به بست درها را و گفت پیش آ گفت

او در خانه اش بود از نفس او و بست درها را و گفت پیش آی گفت

تفسیر عثمانی

٥ مفسران در ضمن سخنان درد انگیز و رقت آوری ذکری کنند که سنگ از ان بناله می آید اما خدای داند که تا کجا راست است قرآن کریم باعتبار نصب العین خاص خود این همه تفصیلات را شایان ذکر و در خور اعتنا نمی داند زیرا مهمات به این جزئیات مربوط نیست قرآن میخواهد دل های سامعین خویش را برد قت آرد تا قلبا منشهٔ آن خاص ایمان و عرفان باشد قرآن عادت ندارد که بائین عامه سنطیار رقت عادی را که کافه فرد مسلمان حتی حیوانات نیز طبعا دران مشترکند مورد توجه شدید قرار دهد در این جا نیز تمام واقعات متضمنه حذف و انجام سخن بیان شده یعنی برادران یوسف را به لطایف الحیل از نزد پدر بردند و چنانکه قرار داده بودند آماده شدند که در چاهش بیفگنند دران وقت طوریکه هیچکس ندانند یوسف اشاره کردیم پریشان مشو روزی بیاید که این همه اعمال را بیاد آری و تو بچنان مقامی بلند فایز گردی که تو رسیده نتوانستند و از طول عهد ترا نشناسند تفصیل این مسئله که اشارت خدائی در خواب بود یا بیداری بطریق الهام بود یا بواسطهٔ فرشته در قرآن نیست البته از ظاهر الفاظ گفته اند آمدن وحی به چهل سالگی موقوف نیست زیرا عمر یوسف دران هنگام اندک بود والله اعلم

مَعَاذَ اللّٰهِ إِنَّهُ رَبِّيٓ أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ ﴿۳﴾ وَلَقَدْ

گفت پناه بخدا این شخص صاحب من است نیکو ساخت جای مرا هرآئینه رستگار نمی شوند ظالمان و هرآئینه

گفت پناه می گیرم بخدا بدرستیکه او صاحب من است نیکو ساخت جای مرا بدرستیکه رستگار نمی شود ستمگاران و هرآئینه

هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ أَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ

قصد کرد آن زن بسوی یوسف و قصد کرد یوسف بسوی او اگر نه آن بودی که دیدی برهان پروردگار خود را همچنین تا بگردانیم از وی

قصد کرد آن زن بسوی یوسف و قصد کرد یوسف بسوی او اگر نه بودی که دیده یوسف دلیل پروردگار خود را همچنین کردیم تا باز گردانیم

السُّوٓءَ وَالْفَحْشَآءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۴﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ

بدی و بے حیائی را هرآئینه وے از بندگان خالص کرده ماست و با یکدیگر سبقت کردند بسوی دروازه

بدی و بے حیائی را هرآئینه وی از بندگان خالص کرده ماست و با یکدیگر سبقت کردند بسوی دروازه

وَقَدَّتْ قَمِيْصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ

و بدرید آن زن پیراهن یوسف را از پس پشت و یافتند شوهر زن را نزدیک دروازه گفت چیست جزائے کسیکه

و بدرید آن زن پیراهن یوسف را از پس پشت و یافتند شوهر زن را نزدیک دروازه گفت چیست جزای کسیکه

اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوٓءًا اِلَّآ اَنْ يُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۵﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِيْ

خواسته باشد با اهل تو کار بد مگر آنکه بزندان کرده شود یا عقوبت درد دهنده یوسف گفت این زن قصد کرده بود با من

خواسته باشد باهل تو کار بد مگر آنکه بزندان کرده شود یا عذابی دردناک گفت یوسف این زن درخواست از نفس من

عَنْ نَّفْسِيْ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ اَهْلِهَا اِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ

غافل کند مرا از محافظت نفس من و گواهی داد گواہے از قبیلهٔ زن که اگر هست پیراهن یوسف دریده از پیش

نفس خود را بازنداشتم و گواهی داد گواهی از کسان زن اگر هست پیراهن یوسف دریده از پیش

فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۶﴾ وَاِنْ كَانَ قَمِيْصُهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

پس این زن راست گفته است و یوسف از دروغ گویان است و اگر هست پیراهن او دریده از پشت

پس زن راست گفته است و یوسف از دروغگویان است و اگر هست پیراهن او دریده از پس

فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۷﴾ فَلَمَّا رَاٰ قَمِيْصَهٗ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهٗ

پس این زن دروغ گفته است و یوسف از راست گویان است پس شوهرش چون دید پیراهن را دریده از پس گفت این قصه

پس زن دروغ گفته است و یوسف از راست گویان است پس چون دید عزیز پیراهن او را دریده شد از پس گفت بدرستیکه

مِنْ كَيْدِكُنَّ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيْمٌ ﴿۸﴾ يُوْسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا

از مکر شماست اے زنان هرآئینه مکر شما اے زنان بزرگ است اے یوسف درگذر ازین ماجرا

این کار از مکر و حیله شما زنان است هرآئینه مکر شما زنان بزرگ است اے یوسف درگذر از این ماجری

وَاسْتَغْفِرِيْ لِذَنْۢبِكِ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخٰطِـِٕيْنَ ﴿۹﴾ وَقَالَ نِسْوَةٌ

و اے زن طلب آمرزش کن برائے گناه خود هرآئینه تو بوده از خطا کنندگان و گفتند زنان چند

و اے زن طلب آمرزش کن برائے گناه خود هرآئینه تو بودهٔ از خطاکاران و گفتند زنان چندے

فِي الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا عَنْ نَّفْسِهٖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا

در شهر که زن عزیز گفت و شنید میکند با نوجوان خود تا غافل کند او را از حفظ نفس خود هرآئینه در دلش جا گرفته است از روئے دوستی

در شهر که زن عزیز خواست از غلام خود نفس او را بدرستیکه بشگافته است غلاف دل او را از روی دوستی

اِنَّا لَنَرٰىهَا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۱۰﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ

هرآئینه ما می بینیم او را در گمراهی ظاهر پس چون شنید زن عزیز غیبت ایشان را آدم فرستاد بسوئے ایشان

هرآئینه ما می بینیم آن زن را در خطای ظاهر پس چون شنید زن عزیز مکر ایشان را فرستاد بسوی ایشان

وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَّاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيْنًا وَّقَالَتِ

و مهیا کرد برائے ایشان مجلسے و داد هر یکے را از ایشان کارد و گفت

و آماده کرد برائے ایشان (تکیه گاه) مجلس و داد هر یکی را از ایشان کاردی و گفت

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خیانت او نتوانم کرد ۱۲ ف۲ یعنی صورت یعقوب حاضر شد انگشت را بدندان گرفته ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ پناه بخدا هرگز چنین کاری نخواهم کرد عزیز مربی من است مرا با عزت و آسایش نگهداشته ...

اُخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ

اے یوسف بیروں آ بر این زنان پس چون دیدندش بزرگ یافتندش و ببریدند دست خویش و گفتند پاک است

اے یوسف بیرون آی بر این زنان پس چون دیدندش بزرگ یافتندش و بریدند دست هائے خود را ع۵ و گفتند پاک است

لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا ۭ اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ ﴿۲﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِيْ

خدا نیست این نوجوان آدمی نیست این شخص مگر فرشته گرامی زن عزیز گفت این است آنکه

خدا نیست این جوان آدمی نیست این شخص مگر فرشته گرامی گفت زن عزیز این است آنکه

لُمْتُنَّنِيْ فِيْهِ ۭ وَلَقَدْ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ ۭ وَلَىِٕنْ لَّمْ

ملامت کرده بودید مرا در عشق وے و هر آئینه گفت و شنید کردم با وے تا غافل کنم او را از حفظ نفس وی پس نگاهداشت خود را و اگر

ملامت کرده بودید مرا در عشق وی و هر آئینه گفت و شنید کردم با وی از نفس او خواستم از وی نفس او را پس نگه داشت خود را و اگر

يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهٗ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُوْنًا مِّنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ

نکند آنچه مے فرمایم او را البته بزندان کرده شود و البته باشد از خوار شدگان یوسف گفت اے پروردگار من زندان

نکند آنچه می فرمایم او را البته بزندان کرده شود و البته باشد از خوار شدگان گفت یوسف اے پروردگار من زندان

اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَيْهِ ۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّيْ كَيْدَهُنَّ اَصْبُ

دوست تر است نزدیک من از آنچه میخوانند مرا بسوئے آن و اگر باز نداری از من فریب این زنان را البته میل کنم

دوست تر است من از آنچه میخوانند مرا بسوئے آن و اگر باز نگردانیے تو از من فریب این زنان را میل می کنم

اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِّنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿۴﴾ فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ فَصَرَفَ عَنْهُ

بایشان و باشم از نادان پس قبول کرد دعائے او را پروردگار او پس باز داشت از یوسف

بسوئے ایشان و می شوم از نادان پس قبول کرد دعائے او را پروردگار او پس باز داشت از او

كَيْدَهُنَّ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿۵﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيٰتِ

فریب ایشان را هر آئینه وے شنوا دانا است باز ظاهر شد آنجماعه را بعد از آن که دیده بودند نشان ها

فریب ایشان را هر آئینه وے شنوا دانا است باز ظاهر شد آنجماعه را بعد از آنکه دیده بودند نشان های را

لَيَسْجُنُنَّهٗ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۶﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيٰنِ ۭ قَالَ اَحَدُهُمَآ

که البته بزندان در آورند او را تا مدتے ف۱ و داخل شدند بزندان همراه یوسف دو جوان یکے از ایشان گفت

بر پاکی یوسف که البته بزندان در آرند او را تا مدتے و در آمدند با وی بزندان دو جوان گفت یکے از ایشان

اِنِّىْٓ اَرٰىنِيْٓ اَعْصِرُ خَمْرًا ۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّىْٓ اَرٰىنِيْٓ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِيْ

هر آئینه بخواب می بینم خود را که می افشارم آب انگور و دیگر گفت که هر آئینه بخواب می بینم خود را که برداشته ام بر سر خود

بدرستیکه من می بینم خود را در خواب که می فشارم انگور را و گفت دیگری بدرستیکه من می بینم خود را بر میدارم بر زبر سر خود

خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۭ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ ۚ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱﴾

نانے که مرغان از آن میخورند خبردار کن ما را بتعبیر این خواب هر آئینه ما بینیم ترا از نیکو کاران

نان را میخورد مرغان از آن خبر ده ما را به تعبیر این خواب هر آئینه ما می بینیم ترا از نیکو کاران

قَالَ لَا يَاْتِيْكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقٰنِهٖٓ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِيْلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّاْتِيَكُمَا

گفت نخواهد آمد به شما هیچ طعامے که داده میشود آن را بیشتر در خواب مگر خبردار کنم شما را بتعبیر آن پیش از آنکه بیاید بشما مصداق تعبیر

گفت نخواهد آمد بشما هیچ طعامے که داده میشوید آن را هر روز مگر خبردار کنم شما را به تعبیر آن پیش از آنکه بیاید بشما

ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِيْ رَبِّيْ ۭ اِنِّىْ تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ

این تعبیر از آن قبیل است که آموخته است مرا پروردگار من هر آئینه من ترک کردم کیش قومے که ایمان نمی آرند بخدا

این که گفتم بشما از آن چیزے است که بیاموخت مرا پروردگار من هر آئینه من ترک کردم کیش قومی را که ایمان نمی آرند بخدا

وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۲﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَاۗءِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ

و ایشان باخرت نامعتقد اند و پیروی کردم کیش پدران خود را ابراهیم

و ایشان باخرت ایشان نامعتقدان اند و پیروی کردم کیش پدران خود ابراهیم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مشورت کردند که یوسف را بزندان باید کرد تا نزدیک مردمان برأت زلیخا ظاهر شود ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ زلیخا زنان مذکور را بمهمانی خواند و خوانی پر از اطعمه و اشربه گسترد و در سفره چیزے بود که با کارد خورده می شد بدست هر زن کاردی داد تا در خوردن آن زحمت انتظار نبرند چون این همه مهیا شد به یوسف گفت تا برون آید یوسف برآمد در حالیکه عذار وی چون آفتاب می درخشید زنان بمجرد دیدن جمال یوسف از خود رفتند و بجای میوه دستان خویش را بریدند الهی تیز زلیخے جدا گانه بود که بر صداقت و نزاهت یوسف اقامت شد زیرا در حالیکه زنان تماشائی بیک جلوهٔ جمال بے مثال یوسف از خود رفتند و یوسف از کمال حیا نگاهی بر آن ها نیفگند پس معلوم است که چون زلیخا از مشاهدهٔ جمال او دلداده و مفتون شد یوسف مانند فرشته بے گناه و دامن عفت خویش نیالوده از آزمونگاه مطهر پاک بر آمد ع۶ زلیخا چون رنگ آنها را دید به اظهار حقیقت پرداخت و گفت بدون شک من میخواستم دل وی را صید نمایم اما یوسف چنان استوار ماند هیچ گونه بیلیچ صورتے تن نداد لقدا و ند باین صورت در محضر جمعی از زنان شهر برای اظهار کمال عصمت و عفت و منتهای نزاهت و طهارت یوسف یک نوع ثبوت اقبالی نمود ۱۲

وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ذٰلِكَ مِنْ

و اسحق و یعقوب نشاید ما را که شریک خدا مقرر کنیم چیزے را این از

و اسحق و یعقوب را روا نیست ما را که انباز گیریم بخدا چیزے را این از

فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣﴾

فضل خداست برما و بر مردمان و لیکن بیشتر مردمان شکر نمی کنند

فضل خداست برما و بر مردمان و لیکن بیشتر مردمان شکر نمی کنند

يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

اے دو باشندهٔ زندان آیا معبودان پراگنده بهتر اند یا خدا یکتائے غالب

اے یاران من در زندان آیا معبودان پراگنده بهتر اند یا خدای یکتای غالب

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا

عبادت نمی کنید بجز خدا مگر نامهائے چندرا که شما مقرر کرده اید آن را و پدران شما مقرر کرده اند

نمی پرستید بدون خدا مگر نام هائے چند که نام نهاده اید آنها را شما و پدران شما فرو

أَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا

فرستاده است خدا بر آنها هیچ دلیلے نیست فرمان روائی مگر خدا را فرمود که عبادت مکنید مگر

فرستاده است خدای بر آنها هیچ دلیل عهٔ نیست حکم مگر خدا را فرمود که مکنید عبادت مگر

إِيَّاهُ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ يٰصَاحِبَيِ

خودش را اینست کیش درست و لیکن بیشتر مردمان نمی دانند اے دو باشندهٔ

او را اینست کیش درست و لیکن بیشتر مردمان نمی دانند عهٔ اے یاران من

السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ

زندان اما یکے از شما پس بنوشاند مولائے خود را شراب و اما آن دیگر پس بردار کرده شود پس بخورند

در زندان اما یکی از شما پس بنوشاند مولای خود را شراب و اما آن دیگر (پس) بردار کرده شود (پس) بخورند

الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٦﴾ وَقَالَ لِلَّذِي

مرغان از سر او فیصل کرده شد کارے که در وے سوال می کنید و گفت یوسف به شخصی که

مرغان از سر او حکم کرده شد کاری که در وی سوال می کنید و گفت یوسف به آنکه

ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسٰهُ الشَّيْطٰنُ ذِكْرَ رَبِّهِ

دانسته بود که خلاص یابنده است از آن دو کس یاد کن مرا نزدیک مولائی خود پس شیطان فراموش گردانید از خاطر وے که یاد کند پیش

دانسته بود که او نجات یابنده است از آن دو کس یاد کن مرا نزد مولای خود پس فراموش گردانید او را ابدی شیطان یاد کردن یوسف

فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٧﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرٰى سَبْعَ

پس ماند یوسف در زندان چند سال و گفت بادشاه هر آئینه من بخواب می بینم که هفت

پس ماند یوسف در زندان چند سال و گفت پادشاه هر آئینه من خواب می بینم که هفت

بَقَرٰتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ

گاو فربه می خورند آنها را هفت گاو لاغر و می بینم هفت خوشه سبز را و هفت خوشه دیگر

گاو فربه بخورند آنها را هفت گاو لاغر و می بینم هفت خوشه سبز را و هفت خوشه

يٰبِسٰتٍ يٰأَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُءْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿١﴾

خشک را اے جماعت من دهید در باب خواب من اگر خواب را تعبیر می گوئید

خشک را اے جماعهٔ درباریان جواب دهید مرا در خواب من اگر خواب را تعبیر می کنید

قَالُوا أَضْغٰثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعٰلِمِينَ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذِي

گفتند این خوابهائے شوریده است و ما نیستیم به تعبیر خوابهائے شوریده دانا و گفت آنکه

گفتند این خواب هائے شوریده است و نیستیم ما به تعبیر خواب های شوریده دانا و گفت آنکه

تفسیر عثمانی

ع۵ آئینه به توحید خالص و ملت ابراهیمی استوار یم نه تنها در باره ما بل درباره تمام جهان فضل و رحمت خداست زیرا شمع دودمان ابراهیم است که همه مردم از آن چراغ قلوب خود را افروخته میتوانند اما دریغ که اکثر قدر این نعمت عظیم را نمیدانند باید احسان خدا را قبول می کردند و بر جاده توحید روان می شدند اما به ناسپاسی پرداخته بطریق شرک و عصیان پویان اند

عه۵ چنانکه بدون سند و اساس بر آنها نام های نهاده اید که هیچ حقیقت ندارد و خدایانی را که خود نام نهاده اید می پرستید باید از جهالت خود حیا کنید

عه۵ بجاده خالص توحید نشیب و فراز و کجا ئی هیچ وجود ندارد و این جاده راست و هموار است هر که بر آن روان شود بدون اندیشه بخدا رسیده می تواند اما بسا کسانیکه از حماقت و یا تعصب سخن حق را نمی فهمند

ع۵ یوسف علیه السلام پس از ادای تبلیغ خواب آنها را تعبیر کرد و گفت آنکه بخواب میدید که بپادشاه شراب می نوشاند تعبیرش آنست که در بیداری نیز بپادشاه شراب می نوشاند و آنکه دید پرندگان از سر وی نان میخورند بدار کشیده میشود و پرندگان مغز سر وی را خواهند خورد تقدیر چنین است به

ع۵ ۷ / ۵

ستی بازی می گردد و گلی در آن پدید نمی آید هر چه شما پرسیدید من گفتم و چنین شد سا ئی از تهمت مسموم کردن شه برائت حاصل کرد و خباز در اثر اثبات جرم اعدام [illegible]

نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿۴۵﴾ يُوسُفُ

نجات یافتہ بود ازان دو کس و بیاد آورد بعد مدتے من خبر دہم شمارا بہ تعبیر این خواب پس بفرستید مرا گفت اے یوسف

نجات یافتہ بود از آن دو کس و بیاد آورد بعد مدتے من خبر دہم شمارا بہ تعبیر این خواب پس بفرستید مرا گفت اے یوسف

أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَ

اے راست گو جواب دہ مارا درین خواب کہ ہفت گاؤ فربہ میخورند ایشان را ہفت گاؤ لاغر و

اے راست گوئی فتوی دہ مارا در ہفت گاؤ فربہ می خورند آن ہارا ہفت گاؤ لاغر و

سَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ

ہفت خوشہ سبز و ہفت خوشہ دیگر خشک بود کہ من باز گردم بسوے مردمان تا ایشان

در ہفت خوشہ سبز و ہفت خوشہ دیگر خشک تا من باز گردم سوی مردمان تا ایشان

يَعْلَمُونَ ﴿۴۶﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ

بدانند گفت زراعت کنید ہفت سال پے در پے بر عادت خود پس آنچہ بدروید بگزارید ش

بدانند گفت یوسف زراعت کنید ہفت سال پے در پے بعادت مستمرہ خود (پس) آنچہ بدروید (پس) بگزارید آنرا

فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿۴۷﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ

در خوشہ آن مگر اندکے از آنچہ بخورید باز بیاید بعد ازان ہفت سال

در خوشہ آن مگر اندکی از آنچہ می خورید باز بیاید بعد از آن ہفت سال

شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿۴۸﴾ ثُمَّ

سخت بخورند آنچہ سابق ذخیرہ نہادہ بودید برائے آنہا مگر اندکے از آنچہ باحتیاط نگاہدارید باز

سخت بخورند آنچہ سابق ذخیرہ نہادہ بودید برائے آنہا مگر اندکی از آنچہ نگاہ دارید برای تخم باز

يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿۴۹﴾ وَ

بیاید بعد ازان سالے کہ در وے باران فرستادہ شود بر مردمان و درو بافشارند انگور و غیر آن ع و

بیاید بعد از آن سالیکہ در آن باران شود بر مردمان و در این سال بیفشرند انگور و غیر آن و

قَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ

گفت بادشاہ بیارید بپیش من یوسف را پس چون آمد نزدیک یوسف فرستادہ بادشاہ گفت باز گرد بسوے مولای خود

گفت بادشاہ بیارید پیش من یوسف را پس چون آمد نزد یک او فرستادہ بادشاہ گفت باز گرد بسوی مولای خود

فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ

پس سوال کن اورا چیست حال آن زنان کہ بریدند دست خویش را ہر آئینہ پروردگار من بحیلہ بازی ایشان

پس سوال کن اورا چیست حال زنان کہ بریدند دست ہای خویش را ہر آئینہ پروردگار من بحیلہ بازی ایشان

عَلِيمٌ ﴿۵۰﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ

داناست ف۱ گفت بادشاہ چہ حال بود حال شما وقتیکہ گفت و شنید کردید با یوسف تا بلغزانندش از احتیاط نفس

داناست ع۱ گفت پادشاہ چہ بود حال شما وقتیکہ گفت و شنید کردید با یوسف از نفس وی ع۲ گفتند

حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ

پاکی خدا راست ندانستیم بر یوسف ہیچ گناہے گفت زن عزیز اکنون ظاہر شد

پاکی خدا راست ندانستیم بر یوسف ہیچ گناہے گفت زن عزیز اکنون ظاہر شد

الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۵۱﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ

سخن راست کہ من گفت و شنید کردم با وے تا بلغزانم اورا ز احتیاط نفس او و ہر آئینہ او راست گویان است گفت یوسف این ہمہ

سخن راست من گفت و شنید کردم با وی از نفس او و ہر آئینہ او از راست گویان است گفت یوسف این ہمہ را تا بداند عزیز

أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿۵۲﴾

کہ من خیانت او نکردہ ام غائبانہ و بداند کہ خدا راہ نمی نماید حیلہ خیانت کنندگان را

کہ من خیانت نکردم او را در غیبت او و ہر آئینہ خدا راہ ننماید حیلہ خیانت کنندگان را ف۵

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید پس بسوے یوسف فرستادند و ملاقات کرد واللہ اعلم ۱۲

ف۲ بادشاہ این تعبیر شنیدہ مشتاق ملاقات یوسف گشت و یوسف علیہ السلام مدتے توقف نمود تا برات ذمہ اش ظاہر گردد واللہ اعلم ۱۲

ف۳ یعنی شہادت بر اقرار زلیخا بہ عفت یوسف پوشیدہ اند واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۴ حضرت یوسف از ان جہت ہمہ را با کید منسوب نمود کہ اگر یکی کار کرد دیگران مساعدت نمودند و شاید از اصل فریبندہ بنابر حقوق پرورش یا حیا نام نبرد زیرا یوسف علیہ السلام میدانست حقیقت خود بخود آشکار میشود کذا فی الموضح ف۵ شاہ برای تحقیق بطریقی پیش آمد کہ گویا انا و ل موضوع امید انست تا زنان بدروغ جرئت نکنند و احتمال دارد صبوتیات یوسف علیہ السلام نیز بہ شاہ اثر کردہ باشد زیرا دید یوسف نمی خواہد بدون برائت از زندان برآید۔ و (ان ربی بکیدہن علیم) گفتہ کید آنہا را آشکار کرد و احتمال دارد ساقی نیز واقعہ را تفصیل داد و نیز اعانت یوسف و کید زنان را تائید کردہ باشد ف۵ این ہمہ تحقیق تفتیش برای آن بود کہ بے

ع ۷ ۱۶

تناہی ہمہ دیانت یوسف بامثل آشکار گردد و عموم مردم بدانند کہ خدا وند تعالیٰ بر فریب خائنان نفوذ یابد چنانکہ فریب زنان کارگر نشد و حق بدون شبہ ثابت گردید ۱۲۔

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِیْ ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ

و بپاکی صفت نمی کنم نفس خود را هر آینه نفس بسیار فرماینده است

و پاک نمی کنم نفس خود را هر آینه نفس بسیار فرماینده است

بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّیْ ؕ اِنَّ رَبِّیْ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ﴿۵۳﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ

به بدی مگر آن وقت که مهربانی کند پروردگار من هر آینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و گفت پادشاه

به بدی مگر آنرا که رحم کند پروردگار من هر آینه پروردگار من آمرزنده مهربان است و گفت پادشاه

ائْتُوْنِیْ بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِیْ ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الْیَوْمَ لَدَیْنَا

بیارید بپیش من تا مقرر کنمش خالص برائے خدمت خود پس چون سخن گفت با یوسف را گفت اے یوسف هر آینه تو امروز نزد ما

بیارید بپیش من تا مقرر کنمش خاص برای خدمت خود پس هنگامی که ملک با وی سخن گفت گفت ملک هر آینه تو امروز نزد ما

مَكِیْنٌ اَمِیْنٌ ﴿۵۴﴾ قَالَ اجْعَلْنِیْ عَلٰی خَزَآئِنِ الْاَرْضِ ۚ اِنِّیْ حَفِیْظٌ

صاحب قدر امانت داری گفت مقرر کن مرا بر خزانهائے این سرزمین هر آینه من محافظت کننده

صاحب قدر امانت داری گفت مقرر کن مرا بر خزانهائے این سرزمین هر آینه من محافظت کننده

عَلِیْمٌ ﴿۵۵﴾ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِیُوْسُفَ فِی الْاَرْضِ ۚ یَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَیْثُ یَشَآءُ ؕ

دانا ام و هم چنین یعنی باین تقریب منزلت دادیم یوسف را در آن زمین قرار می گرفت از آن زمین هر جا که میخواست

دانایم و هم چنین منزلت دادیم یوسف را در زمین قرار می گرفت از آن هر جا که می خواست

نُصِیْبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَّشَآءُ وَلَا نُضِیْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِیْنَ ﴿۵۶﴾ وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ

می رسانیم رحمت خود را بهر که خواهیم و ضائع نمی کنیم مزد نیکوکاران را و هر آینه مزد آخرت

می رسانیم رحمت خود را بهر که خواهیم و ضائع نمی کنیم مزد نیکوکاران را و هر آینه مزد آخرت

خَیْرٌ لِّلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا یَتَّقُوْنَ ﴿۵۷﴾ وَجَآءَ اِخْوَةُ یُوْسُفَ فَدَخَلُوْا عَلَیْهِ

بهتر ست آنانرا که ایمان می آوردند و پرهیزگاری می کردند و آمدند برادران یوسف پس داخل شدند بروی

بهتر است آنانرا که ایمان می آوردند و پرهیزگاری می کردند و آمدند برادران یوسف (پس) داخل شدند بروی

فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿۵۸﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُوْنِیْ

پس بشناخت ایشان را و ایشان او را ناشناسا بودند و چون مهیا کرد برائے ایشان سامان ایشان گفت بیارید پیش

(پس) بشناخت ایشان را و ایشان او را ناشناسا بودند و چون مهیا کرد برای ایشان سامان ایشان را گفت بیارید نزد من

بِاَخٍ لَّكُمْ مِّنْ اَبِیْكُمْ ۚ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّیْٓ اُوْفِی الْكَیْلَ وَاَنَا خَیْرُ الْمُنْزِلِیْنَ ﴿۵۹﴾

برادر علاتی خود را که از پدر شماست آیا نمی بینید که من تمام میدهم پیمانه را و من بهترین مهمانداری کنندگانم

برادر علاتی خود را که از پدر شما است آیا نمی بینید که من تمام می دهم پیمانه را و من بهترین مهمانداری کنندگانم

فَاِنْ لَّمْ تَاْتُوْنِیْ بِهٖ فَلَا كَیْلَ لَكُمْ عِنْدِیْ وَلَا تَقْرَبُوْنِ ﴿۶۰﴾ قَالُوْا سَنُرَاوِدُ

پس اگر نیاورید او را پیش من پس هرگز پیمودن نباشد مر شما را نزدیک من و هرگز نزدیک نشوید من گفتند خواهش کنیم

پس اگر نیاورید او را پیش من پس هرگز نباشد کیل برای شما نزد من و هرگز نزدیک نشوید من گفتند خواهش کنیم

عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفٰعِلُوْنَ ﴿۶۱﴾ وَقَالَ لِفِتْیٰنِهِ اجْعَلُوْا بِضَاعَتَهُمْ فِیْ

با پدرش تا از و دست بازدارد و ما البته این کار کننده ایم و گفت یوسف غلامان خود را بنهید سرمایه ایشانرا در

از پدرش بازداره و ما البته کننده ایم و گفت یوسف غلامان خود را بنهید سرمایه ایشان را

رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ یَعْرِفُوْنَهَآ اِذَا انْقَلَبُوْٓا اِلٰٓی اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ یَرْجِعُوْنَ ﴿۶۲﴾ فَلَمَّا

خورجینهای ایشان تا بود که ایشان بشناسند آنرا چون بازروند باهل خویش بود که ایشان بازآیند پس چون

بارهای ایشان شاید ایشان بشناسند آنرا چون بازروند بسوی اهل خویش شاید رجوع کنند پس چون

رَجَعُوْٓا اِلٰٓی اَبِیْهِمْ قَالُوْا یٰٓاَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَیْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَآ اَخَانَا

بازگشتند بسوی پدر خویش گفتند اے پدر ما منع کرده شد از ما پیمانه پس بفرست با ما برادر ما را

بازگشتند بسوی پدر خویش گفتند ای پدر ما منع کرده شد از ما پیمانه پس بفرست با ما برادر ما را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی قابلیت شناخت ۱۲ ف۲ یعنی بعد از آن قحط افتاد و جمیع نواحی مصر و شام اولاد یعقوب را مشقت بسیار رسید بسوے یوسف متوجه شدند والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بسبب دادن طعام دیگر نقد سرمایه دیگر بار طمع کنند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

حضرت یوسف به شدت در برائت خود میکوشید ممکن بود مردم کوته نظر آنرا به ناز و اعجاب اشتباه کنند بنابر آن حقیقت نزاهت خویش را آشکار کرد گفت من خود ستائی نمی کنم و بر تنزیه خود بر نفس خویش اعتماد ندارم تنها رحمت و اعانت خداست که مردم را از بدی نگه می دارد و کفیل و ضامن عصمت خاص پیغمبر آن رحمت اوست ورنه نفس انسان فرماینده بدیست اگر توفیق الهی نبود نفس من نیز چون سایر نفوس بشری بود ... ان ربی غفور رحیم اشاره است بدانکه نفس اماره چون توبه کند او را میشود خدا گناهان گذشته او را می بخشاید و بعد به لطف و کرم خویش بمقام نفس مطمئنه میرساند (تنبیه) حافظ ابن تیمیه و ابن کثیر وغیره ... ان ربی غفور رحیم را گفتار زلیخا پنداشته اند ... افزار کرد و گفت ...

ف اعتراف می‌خواهم به عزیز خاطر نشان نمایم که ... نیافت ... من بسیار دوست ...

نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦﴾ قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنتُكُمْ عَلَىٰ

تا پیمانه گیریم و هر آئینه ما نگهبان ویم گفت یعقوب امین نگیرم شمارا بروی مگر چنانکه امین گرفته بودم شمارا بر

تا پیمانه گیریم و هر آئینه ما او را نگهبانیم گفت یعقوب امین نگیرم شمارا بروی مگر چنانکه امین گرفته بودم شمارا بر

أَخِيهِ مِن قَبْلُ ۖ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٧﴾ وَلَمَّا

برادر وے پیش ازین پس خدا بهتر است نگاهدارنده و او مهربان ترین مهربانان است و چون

برادر وی پیش ازین پس خدا بهتر است نگهبان و او مهربان ترین مهربانان و چون

فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ

بکشادند رخت خود یافتند سرمایهٔ خود را بازگردانیده بایشان گفتند ای پدر ما چه می خواهیم این ست

بکشادند رخت خود را یافتند سرمایهٔ خود را که بازگردانیده بایشان گفتند ای پدر ما دیگر چه می خواهیم این ست

بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ

سرمایهٔ ما بازگردانیده بسوی ما پس بازرویم و غله آوریم برای کسان خود و نگهبانی کنیم برادر خود را و زیاده آریم پیمانه یک شتر

سرمایهٔ ما بازگردانیده بسوی ما بازرویم و غله آریم برای کسان خود و نگهبانی کنیم برادر خود را و زیاده آریم پیمانه یک شتر

ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٨﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ

آنچه آورده ایم پیمانه اندک است گفت نفرستم او را با شما تا آنکه دهید مرا عهدے از

این پیمانه آسان (اندک) است گفت هرگز نفرستم او را با شما تا آنکه دهید مرا عهدی از

اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَن يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ

خدا که البته باز آرید او را بمن مگر آنکه گرفتار کرده شوید پس چون دادند عهد خویش یعقوب گفت خدا بر

خدا که البته باز آرید او را بمن مگر آنکه گرفتار کرده شوید پس چون دادند او را عهد خویش را گفت یعقوب خدا بر

مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٩﴾ وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِن بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا

آنچه می گوییم نگهبان است و گفت ای پسران من در میایید از یک دروازه و در آیید

آنچه می گوییم نگهبان است و گفت ای پسران من در میایید از یک دروازه و در آیید

مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا أُغْنِي عَنكُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۖ إِنِ الْحُكْمُ

از دروازه هائے پراگنده و دفع نمی کنم از شما چیزے را از قضائے خدا نیست فرمان روائی

از دروازه هائے پراگنده و دفع نمی کنم از شما از قضائے خدا چیزے را نیست فرمان روائی

إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٠﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا

مگر خدا را بروے توکل کردم و بروے باید که توکل کنند متوکلان و چون داخل شدند

مگر خدا را بروی توکل کردم و بروی توکل کنند متوکلان ع ۵ و چون داخل شدند

مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِي عَنْهُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً

از آن راه که فرموده بود ایشان را پدر ایشان دفع نمی توانست کرد از ایشان چیزے را از قضای خدا لیکن مرادے بود

از آنجا که فرموده بود ایشان را پدر ایشان دفع نمی توانست کرد از ایشان از قضای خدا چیزی را لیکن خطره ای

فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا ۚ وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ

خطره ای که در ضمیر یعقوب بود هر آئینه او بود خداوند دانش بآنچه آموخته بودیم او را ولیکن اکثر

در ضمیر یعقوب بود سرانجام داده و هر آئینه یعقوب خداوند دانش بود بحکم آنکه آموخته بودیم او را ولیکن بیشتر

النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ ۖ قَالَ

مردمان نمی دانند و چون داخل شدند بر یوسف جای داد بسوی خود برادر عینی خود را گفت

مردمان نمی دانند و چون داخل شدند بر یوسف جا داد بسوی خود برادر عینی خود را گفت

إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ

هر آئینه من برادر توام پس اندوهگین مباش بسبب آنچه می کردند پس وقتیکه مهیا کرد برائے ایشان سامان ایشان

هر آئینه من برادر توام پس اندوهگین مباش به سبب آنچه می کردند پس وقتیکه مهیا کرد برای ایشان سامان ایشان

فتح الرحمن

تفسیر حقانی

[illegible]

جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ

نهاد آوند آب خوردن در خرجین برادر خود بعد ازان آواز داد آواز کننده که اے کاروان هر آئینه شما

نهاد جام را در باردان برادر خود بعد ازان آواز داد آواز کننده که اے کاروان هر آئینه شما

لَسَارِقُونَ ﴿۲﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ ﴿۳﴾ قَالُوا نَفْقِدُ

دزدید گفتند و بسوے ایشان در آورده چیست آنچه گم یابید گفتند گم یابیم

دزدید گفتند دروی آوردند بدان جمع که شما چه چیز گم کرده اید گفتند گم یابیم

صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿۴﴾ قَالُوا تَاللَّهِ

پیمانه پادشاه را و کسے را که بیارد وے را یک بار شتر باشد و من باین وعده ضامنم گفتند بخدا

پیمانه پادشاه را و کسے را که بیارد وی یک بار شتر باشد و من باین وعده ضامنم گفتند سوگند بخدا

لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿۵﴾ قَالُوا فَمَا

هر آئینه دانسته اید که نیامده ایم تا فساد کنیم در زمین و هرگز دزد نبوده ایم گفتند پس چیست

هر آئینه دانسته اید که نیامده ایم تا فساد کنیم در زمین و هرگز دزد نبوده ایم گفتند پس چیست

جَزَاؤُهُ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ ﴿۶﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ

جزاے این فعل اگر دروغگو باشید گفتند جزای این فعل کسے است که یافته شود متاع در خرجین او پس همان شخص

جزای این فعل اگر باشید دروغگویان گفتند جزای این فعل (اینست) کسے که یافته شود در بار او پس گرفتن همان شخص باشد

جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿۷﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ

جزای وی است همچنین جزا میدهیم ستمگاران را پس شروع کرد یوسف بتفحص خرجینهای ایشان پیش از خرجین برادر خود

جزاء او هم چنین جزای دهیم ستمگاران را پس شروع کرد یوسف به باردان های ایشان پیش از باردان برادر او

ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ

بعد ازان بر آورد و پیمانه را از خرجین برادر خود هم چنین تدبیر کردیم برای یوسف مستعد نبود که اسیر گیرد

بعد ازان بر آورد پیمانه را از باردان برادر خود هم چنین تدبیر کردیم در باره یوسف نبود که اسیر گیرد

أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ وَ

برادر خود را در دین پادشاه لیکن اسیر گرفتش بمشیت خدا بلندی گردانیم در درجها کسیے را که خواهیم و

برادر خود را در دین پادشاه لیکن اسیر گرفتش به مشیت خدا بلند گردانیم در درجها کسے را که خواهیم و

فَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿۸﴾ قَالُوا إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِن

بالاے هر خداوند دانش دانائے هست گفتند اگر دزدی کند این شخص دور نیست که دزدی کرده بود برادر او پیش

بالائے هر خداوند دانش داناست گفتند اگر دزدی کرده این شخص پس بتحقیق دزدیده است برادر اعیانی که او بوده پیش

قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا

ازین پس پنهان داشت یوسف این سخن را در ضمیر خود و آشکارا نکرد آنرا پیش ایشان گفت در دل خود شما بدید در منزل خود

ازین پس پنهان داشت آن مقاله را یوسف در نفس خود و آشکارا نکرد آنرا برای ایشان گفت یوسف در دل خود شما بدید در منزل

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿۹﴾ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا

و خدا داناتر است بآنچه بیان می کنید گفتند اے عزیز هر آئینه او را پدر است پیر کلان سال

و خدا داناتر است بآنچه بیان می کنید گفتند اے عزیز هر آئینه او را پدر است پیر کلان سال

فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۰﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ

پس بگیر یکے را از ما بجائے او هر آئینه ما مے بینیم ترا از نیکوکاران گفت می پناهم از خدا

پس بگیر یکے را از ما بجائے او هر آئینه ما می بینیم ترا از نیکوکاران گفت پناه بخدا

أَن نَّأْخُذَ إِلَّا مَن وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِندَهُ إِنَّا إِذًا لَّظَالِمُونَ ﴿۱۱﴾ فَلَمَّا

از آنکه بگیریم مگر کسیے را که یافته ایم رخت خویش را نزدیک او آنگاه ستمگار باشیم پس چون

از آنکه بگیریم مگر کسے را که یافته ایم متاع خود را نزد او هر آئینه ما آنگاه ستمگاران باشیم پس چوں

یعنی کمالا شنود کرد دزدی باشند و امکان ندارد که مال مسروقه از نزد آن ها ظاهر شود ازین جهت باقرار خود ماخوذ شدند ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی او را غلام گیرند والله اعلم ۱۲

ف۲ حضرت یوسف بتے از طلا از آن جدّ مادری خود بدزدید تا از عبادت صنم باز ماند یا مشابه این قصه چیزے سبب تهمت او باشد بعدی بر قوع آمده بود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف چون بفرمان یوسف غله با بار شده سامان سفر آماده گردید جامی سیمین بدون اطلاع بنیامین در اسباب وی گذاشته شد چون کاروان عزم رحیل کرد محافظان بجستجوی جام افتادند کاروان طرف اشتباه واقع شد هنوز اندکی دور نشده بودند یکے از محافظین فریاد زد شما یقیناً دزدید تنبیه اگر بفرمان یوسف چنین گفتند مطلب این است دیگران مال می دزدند شما آنانید که برادر را از پدر دزدیده خودغلط رفتار کرده اند بر مردمان مصر معلوم است کیست درین جا که نشان دهد که شرارت کرده باشیم یا برای فساد آمده باشیم ما از خاندان دزدان نمی باشیم - سزای دزد در شریعت ابراهیمی این بود یعنی از نزد هرکه مال دزدی می بر آمد

ف۹ یک سال غلام می شد برادران یوسف

ع ۱۱ / ۲۷

بر وفق قانون شرع سزای دزد را بدون تامل ذکر کردند زیرا که

اسْتَايْـَٔسُوْا مِنْهُ خَلَصُوْا نَجِيًّا ؕ قَالَ كَبِيْرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوْۤا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ

ناامید شدند از وے تنہا رفتند بخلوت مشورت کنان گفت بزرگ ترین ایشان آیا ندانستہ اید کہ پدر شما

ناامید شدند از وی تنہا رفتند بخلوت مشورت کنان گفت بزرگ ایشان آیا ندانستہ اید کہ پدر شما (ہر آینہ)

اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَّوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُّمْ فِیْ يُوْسُفَ ۚ فَلَنْ

گرفتہ است بر شما عہد خدا و پیش ازین تقصیر کردہ بودید در حق یوسف پس جدا

گرفتہ است بر شما عہد محکم از خدا و پیش ازین تقصیر نمودہ بودید دربارہ یوسف پس جدا

اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَاْذَنَ لِیْۤ اَبِیْۤ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِیْ ۚ وَهُوَ خَيْرُ

نخواہم شد ازین سرزمین تا وقتیکہ اذن دہد مرا پدر من یا حکم کند خدا مرا و او بہترین

نخواہم شد از زمین مصر تا وقتیکہ اذن دہد مرا پدر من یا حکم کند خدا مرا و او بہترین

الْحٰكِمِيْنَ ۞ اِرْجِعُوْۤا اِلٰۤى اَبِيْكُمْ فَقُوْلُوْا يٰۤاَبَانَاۤ اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ وَ

حکم کنندگان است اے برادران باز روید بسوی پدر خویش پس بگوئید اے پدر ما ہر آئینہ پسر تو دزدی کرد و

حکم کنندگان است باز روید بسوی پدر خویش پس بگوئید اے پدر ما ہر آئینہ پسر تو دزدی کرد و

مَا شَهِدْنَاۤ اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حٰفِظِيْنَ ۞ وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ

گواہی ندادیم الا بآنچہ می دانستیم ۸۱ و نبودیم علم غیب را یاد دارندہ و بپرس از دہ

گواہی نمی دہیم ما مگر بآنچہ می دانیم و نیستیم ما باطن حال را نگاہ دارندگان و بپرس از دہی

الَّتِیْ كُنَّا فِيْهَا وَالْعِيْرَ الَّتِیْۤ اَقْبَلْنَا فِيْهَا ؕ وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ۞ قَالَ بَلْ

کہ بودیم دران و از کاروانے کہ آمدہ ایم دران و البتہ ما راست گوایم گفت یعقوب بلکہ

کہ بودیم دران و از کاروانی کہ آمدیم دران و (ہر آئینہ) ما راست گویانیم گفت یعقوب بلکہ

سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ؕ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ؕ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِيَنِیْ بِهِمْ

آراستہ کردہ است برائے شما نفوس شما کارے را پس حال من صبر نیک است امید آنست کہ خدا بیارد پیش من ایشان را

ساختہ برای شما نفوس شما کاری را پس حال من صبر نیک است امید است کہ خدا بیارد پیش من ایشان را

جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ۞ وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰۤاَسَفٰى عَلٰى يُوْسُفَ

ہمہ یکجا ہر آئینہ او دانا با حکمت است و رو بگردانید از ایشان و گفت وائے اندوہ من بر یوسف

ہمہ یکجا ہر آئینہ او دانا با حکمت است ۸۵ و روی بگردانید از ایشان و گفت ای دریغ بر یوسف

وَابْيَضَّتْ عَيْنٰهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيْمٌ ۞ قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ

و سفید شدند دو چشم او بسبب اندوہ پس او پر شدہ بود از غم گفتند بخدا ہمیشہ ہستی کہ یاد می کنی

و سفید شد ہر دو چشم او بسبب اندوہ پس او غم خود را فرو می خورد (پر شدہ از غم) گفتند سوگند بخدا ہمیشہ یاد می کنی

يُوْسُفَ حَتّٰى تَكُوْنَ حَرَضًا اَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ ۞ قَالَ اِنَّمَاۤ اَشْكُوْا

یوسف را تا آنکہ شوی بیمار یا شوی از ہلاک شدگان گفت جز این نیست کہ بیان می کنم

یوسف را تا آنکہ شوی گداختہ (بیمار) یا شوی از مردگان گفت جز این نیست کہ بیان می کنم

بَثِّیْ وَحُزْنِیْۤ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۞ يٰبَنِیَّ اذْهَبُوْا

غم سخت خود را و اندوہ خود را بجناب خدا و می دانم از جانب خدا آنچہ نمی دانید اے پسران من بروید

غم سخت و اندوہ خود را بجناب خدا و من می دانم از جانب خدا آنچہ شما نمی دانید اے پسران من بروید

فَتَحَسَّسُوْا مِنْ يُّوْسُفَ وَاَخِيْهِ وَلَا تَايْـَٔسُوْا مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ

پس تفحص کنید از یوسف و برادر او و ناامید مباشید از رحمت خدا ہر آئینہ سخن این است کہ

(پس) تفحص کنید از یوسف و برادرش و ناامید مشوید از فیض خدا ہر آئینہ نومید

لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكٰفِرُوْنَ ۞ فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلَيْهِ

ناامید نمی شوند از رحمت خدا مگر گروہ کافران پس چون داخل شدند بر یوسف

نمی شود از فیض خدا مگر گروہ کافران پس چون داخل شدند بر یوسف

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی گفتند حجزا من وجد فی رحلہ فہو جزاؤہ واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعقوب چون در مرتبہ نخست بہ پسران خود اعتماد نکردہ بود نسبت بہ بے اعتباری گذشتہ درین مرتبہ نیز بگفتار پسران اعتماد نکرد اما سخن پیغمبر دروغ نمی باشد پسران وی سخن ساختہ بودند دزد یوسف نیز پسر او بود کذا فی الموضح گویا مخاطب «لکم» جنس ابنا ست واللہ اعلم بعض مفسران چنین تفسیر کردہ اند شما برا حفاظت وی درینجا چہ پیمان بستید و باچہ اصرار او را باخود بردید آنجا این قدر ہم نگفتید اگر جام از متاع وی برآمد دزدی اثبات نمیشود شاید دیگری پنہان کردہ باشد شما بجای آنکہ مدافعہ کنید گفتید برادرش نیز دزد بود ع ر وجرم او را قوی تو کردید اگر در دل خویش چیزی غش نمی داشتید چنین نمی کردید حال فرزند من آمدہ اید کہ از خود سخن فری بتراشید بہر حال من درین مصیبت نیز صبر می کنم و لب بہ شکایت نمی کشایم از توانائی و مہربانی خدای متعال بعید نیست کہ یوسف و بنیامین و آن برادر دیگرتان را کہ برای خاطر بنیامین در آنجا

ماندہ بہمہ را نزد من باز آرد ۔ وی ہمہ را امیدوار ہا باہر کہ مطابق حکمت خویش مواظی کن از این بری آیا کہ با وصف چندین احوال یاس انگیز و سرد ہمہ بازہم قلوب زندہ انبیا

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ

گفتند اے عزیز رسیده است بما و کسان ما سختی و آورده ایم سرمایهٔ نامقبول یعنی اندک ناسره پس تمام ده

گفتند اے عزیز رسیده است بما و کسان ما سختی و آورده ایم سرمایه (نامقبول) اندک بے اعتبار پس تمام ده

لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٩﴾ قَالَ

ما را پیمانه و صدقه ده بر ما بر آئینه خدا جزا می دهد صدقه دهندگان را گفت

ما را پیمانه و صدقه کن بر ما بر آئینه خدا جزا می دهد صدقه دهندگان را گفت

هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا

آیا دانستید هیچ آنچه کردید بیوسف و برادرش وقتیکه شما نادان بودید گفتند

آیا دانستید آنچه کردید به یوسف و برادرش هنگامیکه شما نادان بودید گفتند

أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي ۖ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ

آیا به تحقیق تو یوسفی گفت من یوسفم و این برادر من است هر آئینه انعام کرد خدا بر ما

آیا به تحقیق تو یوسفی گفت من یوسفم و این برادر من است هر آئینه انعام کرد خدا بر ما

إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١﴾ قَالُوا

هر آئینه سخن اینست که هر که پرهیزگاری کند و صبر نماید پس خدا ضایع نمی سازد مزد نیکوکاران را گفتند

هر آئینه هر که بترسد از خدا و صبر نماید (پس بدرستیکه) خدا ضایع نکند مزد نیکوکاران را گفتند

تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿١٢﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ

قسم خدا هر آئینه فضل داده است ترا خدا بر ما و هر آئینه ما خطا کننده بودیم گفت هیچ سرزنش نیست بر شما

قسم بخدا هر آئینه برگزید ترا خدا بر ما و بدرستیکه ما بودیم خطا کنندگان گفت هیچ سرزنش نیست بر شما

الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٣﴾ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا

امروز بیامرزد خدا شما را و او مهربان ترین مهربانان است ببرید این پیراهن مرا

امروز بیامرزد خدا شما را و او مهربان ترین مهربانان است ببرید این پیراهن مرا

فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤﴾ وَلَمَّا

پس بیفگنید آنرا بر روی پدر من تا شود بینا و بیارید پیش من اهل خویش را همه یکجا و چون

پس بیفگنید آنرا بر روی پدر من تا بیاید بینا و بیارید نزد من اهل خویش را همه یکجا چون

فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿١﴾

جدا شد کاروان یعنے از شهر گفت پدر ایشان هر آئینه من می یابم بوی یوسف را اگر بنقصان عقل نسبت نکنید مرا

جدا شد کاروان گفت پدر ایشان هر آئینه من می یابم بوی یوسف را اگر به نقصان عقل نسبت نکنید مرا

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٢﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ

گفتند بخدا هر آئینه تو در خطاے قدیم خودی پس چون بیامد پیش وے مژده دهند

گفتند قسم بخدا هر آئینه تو در خطای قدیم خودی پس چون بیامد پیش وی مژده رسان

أَلْقَاهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ

انداخت قمیص را بر روے وے پس بینا گشت گفت آیا نه گفته بودم بشما که هر آئینه من میدانم از جانب خدا

انداخت قمیص را بر روی وی پس گشت بینا گفت آیا نگفته بودم شما را هر آئینه من می دانم از جانب خدا

مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٤﴾

آنچه نمیدانید گفتند اے پدر ما آمرزش طلب کن برائے ما در حق گناهان ما هر آئینه ما گناهگار بودیم

آنچه نمیدانید گفتند اے پدر ما آمرزش طلب کن برای ما گناهان ما را بدرستی ما بودیم گناهکاران

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

گفت طلب آمرزش خواهم کرد برائے شما از پروردگار خود هر آئینه او آمرزنده مهربان است

گفت زود باشد که آمرزش خواهم برای شما از پروردگار خود (هر آئینه) او آمرزنده مهربان است

تفسیر عثمانی

بقرینهٔ این یه زود و بار بسیار مصر میرفتند و مقام یوسف معلوم نبود واراده داشتند نخست در پے کسی روند که مقام وی معلوم است یعنے بنیامین مزید برآن چون قحط بود و به غله نیاز داشتند میخواستند بدین امر نیز عزیز را متوجه گردانند و اگر در اینهنگام دل وی مهربان یابند سخن بنیامین را نیز میان آرند از این جهت نخستین سخن که در محضر یوسف علیه السلام گفتند این بود اے عزیز مصر در این روزگار به نسبت قحط و بینوائی به ما و خانوادهٔ ما سخت مصیبت فرود آمده و هر چه متاع خانه داشتیم فروخته شد جز متاع اندک و فرومایه که به غرض خرید کردن غله با خود آورده ایم از مکارم اخلاق و عنایات سابقهٔ امید داریم نقصان متاع ما را در نظر نیاری به بهای اندک بهمان مقدار که سابق غله داده بودی بازعنایت کنی رعایت در حقیقت خیراتے است که بر میدهی یا چیزے مزید بطور خیرات بما بخشائی خدا اجر تو را می کند یوسف چون شنید گریستن آغاز کرد و دلش برحم آمد اشک از چشمش جاری شد آن گاه بفرمان خدای متعال خویشتن را ظاهر گرد که کیست و آنها با وی چه کرده اند

ع ٤

الربع

ف مناسبت مقام فائز شده است آیت آینده بعید این گفتار است فتنبه - بعضی گویند معنی تصدق مطلق احسان کردن است چنانکه در حدیث صلوٰة قصر واقع شده صدقة تصدق الله بها علیکم

فَلَمَّا دَخَلُوۡا عَلٰی یُوۡسُفَ اٰوٰۤی اِلَیۡہِ اَبَوَیۡہِ وَقَالَ ادۡخُلُوۡا مِصۡرَ

پس چون در آمدند بر یوسف یعنے در قیرانش و او برائے استقبال بر آمده بود جائے داد لبوئے خود پدر و مادر خود را و گفت در آئید مصر

پس چون در آمدند بر یوسف جای داد بسوی خود پدر و مادر خود را و گفت در آئید مصر

اِنۡ شَآءَ اللّٰہُ اٰمِنِیۡنَ ﴿۹۹﴾ وَرَفَعَ اَبَوَیۡہِ عَلَی الۡعَرۡشِ وَخَرُّوۡا لَہٗ سُجَّدًا

ایمن شده، گر خدا خواستہ است و برداشت پدر و مادر خود را بر تخت خود و ایشان افتادند بسوئے او سجده کنان

اگر خواہد خدا در حالیکہ ایمنان باشید و برداشت پدر و مادر خود را بر تخت و افتادند بسوی او سجده کنان

وَقَالَ یٰۤاَبَتِ ہٰذَا تَاۡوِیۡلُ رُءۡیَایَ مِنۡ قَبۡلُ ۫ قَدۡ جَعَلَہَا رَبِّیۡ حَقًّا ؕ

و گفت اے پدر من این ست تعبیر خواب من کہ پیش ازین دیده بودم ہر آئینہ راست ساخت آنرا خدائے تو لے

و گفت اے پدر من اینست تعبیر خواب من پیش ازین ہر آئینہ گردانید آنرا پروردگار من راست

وَقَدۡ اَحۡسَنَ بِیۡۤ اِذۡ اَخۡرَجَنِیۡ مِنَ السِّجۡنِ وَجَآءَ بِکُمۡ مِّنَ الۡبَدۡوِ

و نعمت فراوان داد بمن چون بیرون آورد مرا از زندان و آورد شما را از صحرا

و بدرستیکہ نیکوئی کرده است بمن چون بیرون آورد مرا از زندان و آورد شما را از بادیہ

مِنۡۢ بَعۡدِ اَنۡ نَّزَغَ الشَّیۡطٰنُ بَیۡنِیۡ وَبَیۡنَ اِخۡوَتِیۡ ؕ اِنَّ رَبِّیۡ لَطِیۡفٌ

بعد ازانکہ فساد انگند شیطان میان من و میان برادران من ہر آئینہ پروردگار من تدبیر نیک سازنده است

بعد ازانکہ فساد انگند شیطان میان من و میان برادران من (ہر آئینہ) پروردگار من تدبیر نیک سازنده است

لِّمَا یَشَآءُ ؕ اِنَّہٗ ہُوَ الۡعَلِیۡمُ الۡحَکِیۡمُ ﴿۱۰۰﴾ رَبِّ قَدۡ اٰتَیۡتَنِیۡ مِنَ الۡمُلۡکِ

چیزیرا کہ میخواہد ہر آئینہ اوست دانا با حکمت اے پروردگار من دادی مرا پادشاہی

چیزیرا کہ خواہد ہر آئینہ او است دانا با حکمت اے پروردگار من دادی مرا چیزی از پادشاہی

وَعَلَّمۡتَنِیۡ مِنۡ تَاۡوِیۡلِ الۡاَحَادِیۡثِ ۚ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ۟ اَنۡتَ

و آموختی مرا تاویل احادیث اے پیدا کننده آسمانہا و زمین توئی

و آموختی مرا از تعبیر خواب ہا اے پیدا کننده آسمانہا و زمین توئی

وَلِیّٖ فِی الدُّنۡیَا وَالۡاٰخِرَۃِ ۚ تَوَفَّنِیۡ مُسۡلِمًا وَّاَلۡحِقۡنِیۡ بِالصّٰلِحِیۡنَ ﴿۱۰۱﴾

کارساز من در دنیا و آخرت مسلمان بمیران مرا و لاحق کن مرا بہ صالحان

کارساز من در دنیا و آخرت بمیران مرا مسلمان و درسان مرا با صالحان

ذٰلِکَ مِنۡ اَنۡۢبَآءِ الۡغَیۡبِ نُوۡحِیۡہِ اِلَیۡکَ ۚ وَمَا کُنۡتَ لَدَیۡہِمۡ اِذۡ اَجۡمَعُوۡۤا

یا محمد این قصہ از اخبار غیب است وحی می کنیم آنرا بسوئے تو و تو نبودی نزدیک ایشان چون عزم کردند

این گفتہ از اخبار غیب است وحی می کنیم آنرا بسوی تو و تو نبودی نزدیک ایشان چون جمع کردند

اَمۡرَہُمۡ وَہُمۡ یَمۡکُرُوۡنَ ﴿۱۰۲﴾ وَمَاۤ اَکۡثَرُ النَّاسِ وَلَوۡ حَرَصۡتَ بِمُؤۡمِنِیۡنَ ﴿۱۰۳﴾

بر مشورت خود بدسگالی کنان و مسلمان نیستند اکثر مردان و اگرچہ حرص کنی

رای خود را و ایشان مکر می کردند و نیستند اکثر مردمان گرویدگان اگرچہ حرص می داری بر ایمان ایشان

وَمَا تَسۡـَٔلُہُمۡ عَلَیۡہِ مِنۡ اَجۡرٍ ؕ اِنۡ ہُوَ اِلَّا ذِکۡرٌ لِّلۡعٰلَمِیۡنَ ﴿۱۰۴﴾ وَکَاَیِّنۡ مِّنۡ

و سوال نمی کنی از ایشان بر تبلیغ قرآن ہیچ مزدے نیست این مگر پند عالمہا را و بسا

و سوال نمی کنی از ایشان بر آن ہیچ مزدی نیست این مگر پند (مر) عالمہا را و بسا از

اٰیَۃٍ فِی السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ یَمُرُّوۡنَ عَلَیۡہَا وَہُمۡ عَنۡہَا مُعۡرِضُوۡنَ ﴿۱۰۵﴾

نشانہا اند در آسمان ہا و زمین می گذرند بران اعراض کنان از تامل دران

نشانہا است در آسمان ہا و زمین میگذرند بران و ایشان ازان روی گردانندگانند

وَمَا یُؤۡمِنُ اَکۡثَرُہُمۡ بِاللّٰہِ اِلَّا وَہُمۡ مُّشۡرِکُوۡنَ ﴿۱۰۶﴾ اَفَاَمِنُوۡۤا اَنۡ تَاۡتِیَہُمۡ

و ایمان نمی آرند اکثر ایشان بخدا مگر شریک او مقرر کرده آیا ایمن شده اند ازانکہ بیاید بایشان

و ایمان نمی آرند اکثر ایشان بخدا مگر در حالیکہ باوی شریک نیز می گیرند آیا ایمن شدند ازانکہ بیاید بایشان

تفسیر عثمانی

یوسف خود بہ تنظیم والدین پرداخت و آنہا را بر سر تخت نشانید عزتیکہ خدای متعال بر یوسف مقرر کرده بود کسے مانع آن شده نمی توانست بروفق آئین آن روزگار پدر و مادر و ہمہ برادران مقابل یوسف بسجده افتادند این سجده تعظیم بود چنانکہ حافظ عماد الدین ابن کثیر گوید از زمان آدم تا روزگار مسیح جایز بود شریعت محمدیہ آن را ممنوع حرام گردانید و لیس احادیث کہ شاہد این مدعا است بلکہ حضرت شاه عبد القادر رحمۃ اللہ علیہ اشارت حرمت آن را از (ان الحکم الا للہ) استنباط نموده بعضی مفسران این جا مقصود معنی متبادر سجده را نمیدانند و گویند درین جا مراد از سجده تنہا خم شدن می باشد بعضی برآنند این سجده برای یوسف نبود بلکہ چون عزت و عظمت یوسف را دیدند بسبیل شکر خدا بسجده افتادند برین تقدیر در خروا لہ لام سببیہ می باشد یعنی بسبب عروج و اقتدار یوسف علیہ السلام پیش خدا بسجده افتادند۔

تنبیہ۔ تعظیم و عبادت چیزیست جدا از ہم دیگر، تعظیم غیر جز خدا بدیگری ممنوع نیست البتہ جز خدا ہرگز عبادت کردن شرک جلی است

ع ۱۱ ۵

غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّٰهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

عقوبتے عام از عذاب خدا یا بیاید بایشان قیامت ناگہان و ایشان آگاه نباشند

عقوبتی از عذاب خدا یا بیاید بایشان قیامت ناگہان و ایشان آگاه نباشند

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلِيٓ أَدْعُوٓا إِلَى اللّٰهِ ۚ عَلٰى بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَ

بگو این راه من است می خوانم بسوئے خدا باحجت ظاہر من و پیروان من نیز میخوانند و

بگو این راه من است می خوانم بسوی خدا بر (بینائی) دیده و دانسته من و ہر که پیروی من کرده است و

سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا

پاکی خدا راست و نیستم من از شریک مقرر کنندگان و نه فرستاده ایم پیش از تو مگر مردانے را

پاکی خدا راست و نیستم من از شرک آرندگان عـ۵ و نفرستادیم پیش از تو مگر مردانے

نُّوحِيٓ إِلَيْهِم مِّنْ أَهْلِ الْقُرٰىٓ ۗ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا

وحی میفرستادیم بایشان از اہل دیہہا آیا سیر نکرده اند در زمین تا بہ بینند

وحی می فرستیم بایشان از اہل دہہا آیا سیر نکرده اند در زمین که ببینند

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۗ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ

چگونه شد آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند و ہر آئینه سرائے آخرت بہتر است

چگونه شد آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند و ہر آئینه سرائے آخرت بہتر است

لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰىٓ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ

متقیان را آیا نمی فہمید مہلت دادیم تا وقتیکه ناامید شدند پیغامبران و

مر آنان را که پرہیز کردند آیا نمی فہمید عـ۶ تا آنگاه که نومید می شدند فرستادگان از ایمان ایشان و

وَظَنُّوٓا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَآءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَن نَّشَآءُ ۖ وَلَا يُرَدُّ

گمان بردند قوم ایشان که بدروغ وعده کرده شده بایشان آمد بایشان نصرت ما پس خلاص کرده شد ہر کرا خواستیم و دور کرده نشود

گمان می بردند بتکذیب ایشان (و پندارشتند) که مکذب شدند آمد بایشان نصرت ما پس نجات داده شد ہر کرا خواستیم و رد کرده نمی شود

بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ

عذاب ما از گروه ستمگاران ہر آئینه ہست در قصه پیغامبران پندے

عذاب ما از گروه ستمگاران ہر آئینه ہست در قصه پیغمبران پندی

لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى وَلٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي

خداوندان خرد را نیست قرآن سخنے که بدروغ بربافته شود و لیکن ہست باور دارنده آنچه

خداوندان خرد را نیست قرآن سخنی که بدروغ بربافته شده باشد و لیکن ہست (باور دارنده) موافق آنچه

بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

پیش از وے ہست و بیان کننده ہر چیز و ہدایت و بخشایش مسلمانان را

پیش از وی است و بیان کننده ہر چیز را و ہدایت و رحمت است بر گروہی که ایمان دارند

سُورَةُ الرَّعْدِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ ثَلٰثٌ وَّأَرْبَعُونَ اٰيَةً وَّسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مہربان نہایت با رحم است

الٓمّٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ ۗ وَالَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ

این ہا آیات قرآن اند و آنچه فرو فرستاده شد از پروردگار تو راست است

این ہا آیات کتاب (قرآن) است و آنچه فرو فرستاده شده بسوی تو از پروردگار تو حق است

وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمٰوٰتِ

و لیکن اکثر مردمان ایمان نمی آرند خدا آنست که برداشت آسمانہا را

و لیکن بیشتر مردمان نمی گروند بدان خدا آنست که (برداشت) بلند کرد آسمانہا را

عـ۵ راه من توحید خالص است من سرتاسر جہان را دعوت می دہم که از اوہام اندیشہائے باطل بگذرند و بسوی خدای یگانه رجوع کنند بر توحید ذی بصفات و کمالات وی بر احکام معرفت صحیح اندوزیع حاصل نمایند من و ہمراہان من برین راه راست بفروغ حجت و برہان و پرتو بصیرت و وجدان روانیم خدا نوری من کرامت کرده که در پرتو آن ذہن تمام پیروان من روشن گردیده است و در این جا کورکورانه از کس تقلید نمی شود رہروان خاص توحید برحق که بری دارند در باطن خویش فروغ خاص معرفت و بصیرت را می بینند و لذت خاص عبودیت محض را حس کرده بے اختیار فریاد می برآرند سبحان الله وما انا من المشرکین

١٢ ع

عـ۶ پیشتر نیز فرشتگان آسمان را به نبوت نفرستاده بودیم انبیاء سابقین مردانی بودند که در قریه ہا سکونت داشتند پس بنجیکه بر تکذیب کنند کلن آن ہا در دنیا ہم تباه شد حالانکه در دنیا به کافران ہم کثر اوقات عیش نصیب میشود لیکن بہبودی آخرت خالص برای کسانے است که از شرک و کفر پرہیز میکنند این تنبیه

برای کفار مکه است تا از احوال گذشتگان عبرت حاصل کنند (تنبیه) ازین آیت بری آید که زنان ہیچ گاه به نبوت سرافراز نشده قرآن مجید حضرت مریم ہم رتبه صدیقه داده است ہم چنین ام الانبیاء...

بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ

بغیر ستون ها که ببینید آنرا بعد از آن مستقر شد بر عرش ودرام کرد آفتاب و ماه را هر یکے

بغیر ستون ها که می بینید آنرا پس (قصد کرد) قائم شد بر عرش ودرام کرد آفتاب ومهتاب را هر یکی

يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاۗءِ رَبِّكُمْ

سیر می کند بمیعاد معین تدبیر کار می نماید بیان می کند نشانها را تا شما بملاقات پروردگار خود

میرود بوقت مقرر تدبیر می کند کار خود را بیان می کند نشانهای قدرت خود را تا شما بملاقات پروردگار خود

تُوْقِنُوْنَ ۝۲ وَهُوَ الَّذِيْ مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيْهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهٰرًا ۭ وَ

یقین آرید واو آنست که گسترد زمین را و آفرید درانجا کوه ها و نهرها و

یقین کنید واو آنست که گسترد زمین را ونهاد در آن کوه های (محکم) و نهرها و

مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ جَعَلَ فِيْهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ ۭ اِنَّ

از هر نوع میوه آفرید در زمین دو قسم از ترش و شیرین نفیس وخسیس امی پوشاند شب را بروز هر آئینه

از همه میوه ها بیافرید دران دو صنف می پوشاند شب را بروز (هر آئینه)

فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ۝۳ وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجٰوِرٰتٌ وَّ

درین نشانهاست قومی را که تفکر می کنند و در زمین قطعها مختلف است پیوسته با یکدیگر و

و درین نشانهاست قومی را که تفکر کنند و در زمین قطعها مختلف است پیوسته با یک دیگر و

جَنّٰتٌ مِّنْ اَعْنَابٍ وَّزَرْعٌ وَّنَخِيْلٌ صِنْوَانٌ وَّغَيْرُ صِنْوَانٍ يُّسْقٰى بِمَاۗءٍ

بوستانهاست از درختان انگور و کشت زار است و خرما بعض بسیار شاخ و بعض غیر آن سیراب کرده میشود از یک

بوستانهاست از درختان انگور و کشت زار و خرمابنان چند شاخ از یک اصل رسته و غیر آن بیخ متفرقة الاصول آب

وَّاحِدٍ ۣ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰي بَعْضٍ فِي الْاُكُلِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ

آب و فضل می دهیم بعض را بر بعض در طعم میوه ها هر آئینه در این نشانهاست

یک آب و برتری می دهیم بعضی را بر بعضی در میوه ها (هر آئینه) در این نشانهاست

لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ۝۴ وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا ءَاِنَّا لَفِيْ

قومی را که می فهمند واگر تعجب کنی پس عجب است سخن ایشان که آیا وقتیکه خاک شویم آیا ما در

قومی را که غور می کنند ع۵ واگر تعجب کنی پس عجب است سخن ایشان که آیا وقتیکه خاک شویم آیا ما در

خَلْقٍ جَدِيْدٍ ڛ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ ۚ وَاُولٰۗىِٕكَ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ

آفرینش نو خواهیم بود ایشانند آنانکه نامعتقد شدند به پروردگار خویش و ایشانند بایشان صفت که طوقها در

آفرینش نو خواهیم بود آن گروه کسانے اند که نگرویدند به پروردگار خود و ایشانند بایں صفت که طوقها

اَعْنَاقِهِمْ ۚ وَاُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝۵ وَ

گردن ایشان باشد و ایشانند اهل آتش ایشان آنجا جاویدان باشند و

گردن ایشان باشد و ایشانند اهل آتش ایشان در آنجا جاویدان باشند و

يَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلٰتُ ۭ

بشتاب می طلبند از تو عقوبت پیش از راحت و هر آئینه گذشته است پیش از ایشان عقوبت ها

بشتاب می طلبند از تو بدی پیش از نیکی و هر آئینه گذشته است پیش از ایشان عقوبت با امثال

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلٰي ظُلْمِهِمْ ۚ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيْدُ

و هر آئینه پروردگار تو خداوند آمرزش است مردمان را با وجود ستمکار بودن ایشان و هر آئینه پروردگار تو سخت

و (هر آئینه) پروردگار تو خداوند آمرزش است مردمان را با وجود ستمگار بودن ایشان (و هر آئینه) پروردگار تو سخت

الْعِقَابِ ۝۶ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ۭ اِنَّمَآ

عقوبت است و می گویند کافران چرا فرستاده نشد بر این پیغمبر نشانه از پروردگار او جز این نیست

عقوبت کننده است و می گویند آنانکه کافر شدند چرا فرستاده نشد بر او نشانه از پروردگار وی (جز این نیست

تفسیر عثمانی

ـ۵ در مقابل آسمان های بلند زمین پست مذکور شده و با آسمان از آفتاب و ماه که حرکت جداگانه و وظائف مختلف دارند بیان رفته کاری که از اخذ حرارت آفتاب بوجود می آید از برودت ماه ساخته نمی شود بهمچنان احوال مختلف زمین و چیزهای مختلفی که بزمین تعلق دارد بیان جانفزا گردید که جائی کوه های ایستاده و جائی دریاهای روان است و میوه ها باعتبار شکل و صورت رنگ و لذت خوردی و کلانی تذکیر و تانیث از هم مختلف اند زمین بوجود روز و شب گاهی روشن و زمانی تاریک می باشد و تعجب است اگرچه چند قطعه مختلف زمین از یک جنس بوده و از یک آب سیراب می گردد و از تابش آفتاب حرارت میگیرد همه یک هوای وزد اما ثمرات مختلف و متنوع میدهد و در کثرت و قلت محصولات هم آنقدر تفاوت می باشد که بیننده حیران میشود اهل فکر و دقت از مشاهده این همه آثار قدرت بآن میرسند که انسان هم اگرچه همه از یک نوع اند و یک ابر رحمت و یک آفتاب هدایت او را تربیه می کند اما باز هم از حیث ماده و معنی اختلافات زیاد دارند و همان قدرت غیر محدود است که از زمین تا آسمان نظام ترکیبی تمام مخلوقات را بقبضه خود گرفته است و بر وفق استعداد هر چیز دایره عمل او را آن را بسیار استوار تحدید نموده است پس بجای آن

اَنْتَ مُنْذِرٌ وَّلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ⑦ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا

تو بیم کنندهٔ و ہر قومے را راه نماینده بیاید شد خدا می داند آنچه در شکم میدارد ہر زنے و آنچه ناقص میکنند رحم ها و آنچه

تو بیم دہنده ئی و ہر قومی را راه نمائی می باشد خدا می داند آنچه در شکم بر میدارد ہر ماده و آنچه

تَغِيْضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ؕ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهٗ بِمِقْدَارٍ ① عٰلِمُ الْغَيْبِ

زیاده می گردانند و ہر چیزے نزدیک او باندازه است داناست به پنهان

ناقص می کند رحم ها و آنچه زیاده می گرداند و ہر چیزے نزد او باندازه ایست دانای پنهان

وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيْرُ الْمُتَعَالِ ② سَوَآءٌ مِّنْكُمْ مَّنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ

و آشکارا بزرگ است بلند مرتبه است یکسان است از شما کسیکه پوشیده سخن را و کسیکه

و آشکاراست بزرگ بلند مرتبه است یکسان است از شما کسیکه آهسته گوید سخن را و کسیکه

جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍۢ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌۢ بِالنَّهَارِ ③ لَهٗ مُعَقِّبٰتٌ

باواز بلند گوید آنرا و کسیکه وے پنهان است در شب و کسیکه در راه میرود در روز برای آدمی فرشتگانند از پے یکدیگر آینده

باواز بلند گوید آنرا و کسیکه وی پنهان است در شب و راه می رود در روز برای آدمی تعقیب کننده گانند

مِّنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا

میان دو دست او و پس پشت او نگاه میدارند او را بحکم خدا ہر آئینه خدا

(میان دو دست او) پیش روی او و پس پشت او نگاه میدارند او را بحکم خدا (ہر آئینه) خدا

يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ؕ وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوْٓءًا فَلَا

بدل نمی کند حالتے را که بقومے باشد تا وقتیکه ایشان بدل کنند آنچه در ضمیر ایشان است و چون اراده کند خدا بقومے عقوبت پس

بدل نمی کند حالت قومی را تا وقتیکه تغیر دہند آنچه در نفس های ایشان است و چون خواہد خدا بگروہی (بدی) آفت پس

مَرَدَّ لَهٗ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ ④ هُوَ الَّذِيْ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا

باز گردانیدن نیست آنرا و نیست ایشان را بجز وے ہیچ کارسازنده اوست آنکه بنماید شما را برق برای بیم کردن ترس

رد کرده نشود آنرا و نیست ایشان را بجز وی ہیچ کارسازنده اوست آنکه می نماید شما را برق برای ترس

وَّطَمَعًا وَّيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ⑤ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ

و امید و بر میدارد ابر ہائے گران را و بپاکی یاد می کند رعد باستایش او و فرشتگان نیز

و امید و بر میدارد ابر ہائے گران را و بپاکی یاد می کند رعد به ستایش او و فرشتگان

مِنْ خِيْفَتِهٖ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيْبُ بِهَا مَنْ يَّشَآءُ وَهُمْ

از ترس او و می فرستد صاعقها پس میرساند آنرا بهر که خواہد و کافران

از ترس او و می فرستد صاعقها پس میرساند آنرا بهر که خواہد و ایشان

يُجَادِلُوْنَ فِي اللّٰهِ ۚ وَهُوَ شَدِيْدُ الْمِحَالِ ⑥ لَهٗ دَعْوَةُ الْحَقِّ ؕ وَالَّذِيْنَ

مناظره می کنند در باب خدا و او بسیار قوت است مراد راست دعای حق و آنانکه کافران

جدال می کنند در سخن خدا و سخت است گرفت او او راست دعوت حق و آنانکه

يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَسْتَجِيْبُوْنَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى

ایشان را میخوانند بجز خدا قبول نمی کنند دعائے ایشان را ہیچ وجه مگر مانند کسیکه بکشاید دو دست خود را بسوے

میخوانند بجز خدا ایشان را نیاید چیزی قبول نمی کنند دعای ایشان را ہیچ وجه مگر مانند کسیکه بکشاید دو دست خود را بسوے

الْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهٖ ؕ وَمَا دُعَآءُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ⑦

آب برسد بدهنش و آن آب ہرگز رسنده نیست بدہان او و نیست دعائے کافران مگر در بے فائدگی

آب تا برسد بدهنش و آن رسنده نیست (بدہان) او و نیست دعای کافران مگر در گمراہی

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَّظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ

و خدا را سجده می کنند ہر که در آسمانها و زمین است خواہان و نا خواہان و سجده می کنند سایه ہای ایشان در وقت صبح

و خدای را سجده می کند ہر که در آسمان ها و زمین است به خوشی و ناخوشی و سجده می کند سایه ہای ایشان صبح

یعنی آنانکه: تمام اشخاص و افراد زیر اثر تعیین خوبی و بدی قوم به لحاظ اکثریت و غلبه می باشد۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی او را بسزد که بجناب او نیاز کنند و دعا طلبند و او اجابت فرماید والله اعلم ۱۲

ع ۷

تفسیر عثمانی

ف بعد از بیان عمومیت علم خود باعتبار مناسبت مقام خاص اینک خدای متعال راجع باحوال مکلفین میفرماید بر جمیع اقوال و افعال شما علم او محیط است چیزی که در دل تان باشد آهسته بگوئید یا باواز بلند۔ یا کاری را که در تاریکی شب پنهان کنید یا روز روشن نمایان اجرا دارید همه در علم الهی یکسان است بعض مفسرین این آیت را مشتمل بر سه نوع معنی مذکوره کرده اند (۱) من اسر القول (یعنی کسیکه سخن را پنهان می کند) (۲) من جهر به (یعنی کسیکه ظاهر کند آنرا) (۳) ومن هو مستخف باللیل وسارب بالنهار (یعنی کسیکه کار خود را بشب پنهان نماید چنانکه دزدی و بروز ظاهر کند مانند نماز خواندن) علم او تعالی به همه یکسان میرسد۔

ف۵ خدای تعالی هیچ قوم را تا وقتیکه روش نیک خود را با او تعالی تبدیل نکنند از نگهبانی و مهربانی همیشگی خود محروم نمی گرداند و چون تبدیل کنند آنگاه بر آنها می آید که هیچکس آنرا رد نمی تواند و مدد او گشته فایده نمی کند تنبیه۔ درین جا ترقی و تنزل اقوام

بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُوْنَ الْمِيْثَاقَ ۝٢٠ وَالَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ

بعهد خدا و نه می شکنند عهد را و آنانکه می پیوندند آنچه فرموده است خدا

عهد خدا را و نمی شکنند آن عهد را و آنکه می پیوندند آنچه فرموده است خدا

بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُوْنَ سُوْٓءَ الْحِسَابِ ۝٢١ وَالَّذِيْنَ

پیوند کردن آن و می ترسند از پروردگار خویش و می ترسند از سختی حساب و آنانکه

به وصل آن و می ترسند از پروردگار خویش و می اندیشند از بدی حساب عه و آنانکه

صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا

شکیبائی کردند بطلب روئے پروردگار خویش و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه ما روزی دادیم ایشان را پنهان

صبر کردند برای (طلب) رضای پروردگار خویش و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه روزی دادیم بایشان پنهان

وَّعَلَانِيَةً وَّيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ۝٢٢

و آشکارا و دفع می کنند به نیکوئی بدی را این جماعه راست جزائے آن سرائے

و آشکارا و دفع می کنند به نیکوئی (بدی را) دفع می کنند در مقابل بدی نیکی عه برای آن گروه است جزای آن سرائے

جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ

بوستانهائے همیشه ماندن در آیند آنجا ایشان و هر نیکوکار باشد از پدران ایشان و زنان ایشان و اولاد ایشان

باغهائے اقامت در آیند آنجا و هر که نیکوئی کرده از پدران ایشان و زنان ایشان و اولاد ایشان عه

وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِّنْ كُلِّ بَابٍ ۝٢٣ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ

و فرشتگان داخل شوند برایشان از هر دروازه گویند سلامتی بر شما است بسبب صبر کردن شما

و فرشتگان می در آیند برایشان از هر دروازه می گویند سلامتی بر شما است بسبب آنچه صبر کردید

فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ۝٢٤ وَالَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَ

پس نیک است جزائے آن سرائے و آنانکه می شکنند عهد خدا را بعد استواری کردن آن و

پس چه نیک است جزای این سرائے و آنانکه می شکنند عهد خدا را بعد از استوار کردن آن و

يَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ

قطع می کنند آنچه فرموده است خدا به پیوند کردن آن و فساد می کنند در زمین آنجماعه

قطع می کنند آنچه فرموده است خدا به پیوند کردن آن و فساد می کنند در زمین آن جماعه

لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْٓءُ الدَّارِ ۝٢٥ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ

ایشان راست لعنت و ایشان راست سختی آن سرائے خدا کشاده میسازد روزی را برائے هر که خواهد و تنگ می کند

ایشان راست لعنت و ایشان راست بد سرای خدا کشاده میسازد روزی را برائے هر که میخواهد و تنگ می کند

وَفَرِحُوْا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ۝٢٦ وَ

و کافران شادمان شدند بزندگانی دنیا و نیست زندگانی دنیا به نسبت آخرت مگر متاع اندک و

و شاد شدند کافران بزندگانی دنیا و نیست زندگانی دنیا به نسبت آخرت مگر متاع حقیر و

يَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ

می گویند کافران چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر نشانه از جانب پروردگار او بگو هر آئینه خدا گمراه می کند

می گویند کافران چرا فرود آورده نشد بر پیغمبر نشانه از جانب پروردگار او بگو هر آئینه خدا گمراه می کند

مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ۝٢٧ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ

هر کرا خواهد و راه می نماید بسوئے خویش هر کرا رجوع کرد (یعنی راه می نماید) بسوئے خود آنانکه ایمان آورده اند و دلهای ایشان آرام می گیرند

هر کرا خواهد و راه نماید بسوی خویش هر که را رجوع کرد آنانکه گرویدند و آرام می یابد دل هائے ایشان

بِذِكْرِ اللّٰهِ ؕ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ۝٢٨ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

بیاد خدا آگاه شو بیاد خدا آرام می گیرند دلها آنان که ایمان آوردند و کردند کارهائے نیک

بیاد خدا آگاه شو خاص بیاد خدا آرام می یابد دل ها آنانکه ایمان آوردند و کارهائے

فتح الرحمن

ف لیعنے بطلب رضای او

١٧- تفسیر عثمانی

عه عظمت و جلال الهی را در نظر گرفته هراسان میباشند و پیوسته در این فکراند روزی که ذره ذره حساب گرفته می شود آیا چه حال خواهیم داشت عه بدی را به نیکی جواب می دهند و در مقابل درشتی ملائمت می کنند کسے را که بر آنها ستم کند می بخشند و بغیر طمع اند بخشایش و بهم افزونی سیئات نباشد بدی را گذاشته نیکی می نماید اگر ایشان عمل بدی بلند ایشان سر زنند در مقابل آن کار نیک یعنے (توبه) می کنند و به تلافی گناه می پردازند عه کلمه (آباء) بطور تغلیب است امهات نیز دران شامل اند عه کا ملائیکه مژده جنت داده شده این بشارت دیگر است یعنی علاوه بر مسرتے که برای آنها حاصل می شود این نعمت نیز ارزانی می شود که با پدران و مادران و ازواج خود شان که آنها نیز بوسیله اعمال حسنه خود در بهشت داخل شده اند یکجا شوند حتی اگر از جمله متعلقین آنها کسے در مرتبه کم باشد خداوند بفضل و مرحمت خود در درجه او افزوده بآن کاملان نزدیک میسازد «والذین آمنوا واتبعتهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم» (طور - رکوع ۱) از این معلوم شد که تنها قرابت کاملین بدون ایمان و عمل صالح کافی نیست آری اگر ایمان و عمل صالح موجود باشد مثل قرابت ترقی درجات ممکن است والله اعلم ١٢

ع ٨ — ٩

لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿۳۴﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِیْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ تَجْرِیْ

ایشان را از خدا هیچ نگاه دارنده — صفت بهشتی که وعده کرده شده است متقیان را اینست که میرود

نیست ایشان را از خدا هیچ نگاه دارنده — حال بهشت که وعده داده شده اند پرهیزگاران میرود

مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَّ ظِلُّهَا ؕ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِيْنَ اتَّقَوْا ۖ وَّ

زیر آن جویها — میوه های او جاوید است و سایه اش هم چنین این است جزای متقیان و

از زیر آن جویها — میوه آن جاوید است و سایه آن هم چنین این است جزای آنانکه میترسند و

عُقْبَى الْكٰفِرِيْنَ النَّارُ ﴿۳۵﴾ وَ الَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَفْرَحُوْنَ بِمَاۤ اُنْزِلَ

جزای کافران آتش است — و آنانکه دادیم ایشان را کتاب شاد میشوند بآنچه فرستاده شد

جزای کافران آتش است — و آنانکه دادیم ایشان را کتاب (شاد) میشوند بآنچه فرستاده شده

اِلَيْكَ وَ مِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُّنْكِرُ بَعْضَهٗ ؕ قُلْ اِنَّمَاۤ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ

بسوی تو و از بعض جماعتها کسی است که انکار می کند بعض او را بگو جز این نیست که فرموده شد مرا که عبادت کنم

بسوی تو و از این جماعت ها کسی است که انکار می کند بعض آنرا بگو (جز این نیست) که فرموده شده مرا که عبادت کنم

اللّٰهَ وَ لَاۤ اُشْرِكَ بِهٖ ؕ اِلَيْهِ اَدْعُوْا وَ اِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿۳۶﴾ وَ كَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ حُكْمًا

خدا را و شریک او مقرر نکنم بسوی او می خوانم و بسوی اوست مرجع من — و هم چنین فرو فرستادیم قرآن را

خدا را و شریک او مقرر نکنم بسوی او میخوانم و بسوی اوست بازگشت من — و هم چنین فرو فرستادیم این کلام را

عَرَبِيًّا ؕ وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ

حکم به عربی و اگر پیروی کنی خواهش نفس ایشان را بعد از آنچه آمده است بتو از علم نیست ترا

در زبان عرب و اگر پیروی کنی خواهش های ایشان را بعد از آنچه آمده است بتو از علم نیست ترا

مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّ لَا وَاقٍ ﴿۳۷﴾ ع وَ لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ وَ

از عقوبت خدا هیچ کارساز نا و نه نگاه دارنده — و هر آئینه فرستادیم پیغامبران را پیش از تو و

از خدا هیچ (کارساز نده) و نه نگاه دارنده — و (هر آئینه) فرستادیم پیغمبران را پیش از تو و

جَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَّ ذُرِّيَّةً ؕ وَ مَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا

دادیم ایشان را زنان و فرزندان — و نشاید هیچ پیغامبر را که بیارد هیچ نشانه مگر

دادیم ایشان را زنان و فرزندان — و نشاید هیچ پیغمبر را که بیارد نشانه مگر

بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿۳۸﴾ يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَ يُثْبِتُ ۖۚ وَ

بحکم خدا — هر قضاء موقت را نامه هست ف۱ — نابود میسازد خدا هرچه میخواهد و ثابت می کند هرچه خواهد و

بحکم خدا — (هر قضاء موقت را نامه است) هر وعده است نوشته شده — نابود می سازد خدا هرچه میخواهد و ثابت کند هرچه خواهد

عِنْدَهٗۤ اُمُّ الْكِتٰبِ ﴿۳۹﴾ وَ اِنْ مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ

نزدیک اوست ام الکتاب یعنی لوح محفوظ — و اگر بنمائیم ترا بعض آنچه وعده می کنیم بایشان

نزد اوست اصل کتاب — و اگر نمائیم ترا بعض آنچه وعده کنیم بایشان

اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ وَ عَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿۴۰﴾ اَوَ لَمْ يَرَوْا

یا قبض روح تو کنیم — بهر حال جز این نیست که بر تو پیغام رسانیدن است و بر ماست حساب — آیا نمی بینند

یا قبض روح تو کنیم — (پس جز این نیست) که بر تو رساندن است و بر ماست حساب گرفتن — آیا نمی بینند

اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ وَ اللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ

که قصد می کنیم باین سرزمین که ناقص میسازیم آنرا از جوانب آن — و خدا حکم می کند نیست هیچ رد کننده

که می آئیم (قصد کنیم) باین سرزمین که ناقص می سازیم آنرا از جوانب آن — و خدا حکم می کند نیست هیچ رد کننده

لِحُكْمِهٖ ؕ وَ هُوَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۴۱﴾ وَ قَدْ مَكَرَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

حکم او را — و او زود حساب کننده است ف۲ — و هر آئینه بد سگالیدند آنکه پیش از ایشان بودند

مر حکم او را — و او زود حساب کننده است — و (هر آئینه) فریب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چون قضاء الٰهی بوجهی متحقق شود آنرا در عالم ملکوت ثبت می کنند ۱۲ ف۲ مترجم گوید صورت حادثه در عالم ملکوت خلق می فرماید بعد از ان اگر خواهد محو کند و اگر خواهد ثابت دارد و شاید که معنی چنین باشد که هر زمانے را شریعة هست نسخ می کند خدا تعالیٰ آنچه میخواهد و ثابت می گرداند آنچه خواهد و نزدیک وست لوح محفوظ والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی روز بروز شوکت اسلام بزمین عرب منتشر میشود و دار الحرب ناقص می گردد و در اطراف آن عامه مفسرین این آیت مدینه دانسته و نزدیک مترجم لازم نیست که مدنی باشد و مراد از نقصان دار الحرب اسلام اسلم و غفار و جهینه و مزینه و تبایع این ست پیش از هجرت ۱۲

تفسیر حقانی

ع۱ کسانیکه اکنون برای شان قرآن عطا کرده شده (یعنی مسلمانان) و کسانیکه برای شان در سابق تورات و انجیل وغیره داده شده (یعنی یهود و نصاری) خوش میشوند از چیزیکه بر تو نازل شده خوش شدن مسلمانان ظاهر است زیرا این کتاب بر اکید نورع اهدی میدانستند و برای آن کسان یهود و نصاری که بی انجلا

تو پرست اعلم و نفس بودند هم یک نوع مسرت بود زیرا امید بستند که قرآن کریم بکمال خوبی کتاب های شان را تصدیق می کند و بتوصیف و تعلیم پیغمبران شان رطب اللسان بلکه ...

فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيْعًا ؕ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ؕ وَسَيَعْلَمُ الْكُفّٰرُ

پس خدارا است بدسگالی همه یکجا میداند آنچه بعمل می آرد هر نفسے و خواهند دانست این کافران

پس خدای راست (جزای مکرشان همه) می داند آنچه می کند هر نفس وزود خواهند دانست این کافران

لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ۝ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَسْتَ مُرْسَلًا ؕ قُلْ

که کرا باشد جزائے آن سرائے و می گویند کافران نیستی پیغامبر بگو

که کرا باشد جزای آن سرای ع۵ و می گویند کافران نیستی فرستاده شده بگو

كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ۙ وَمَنْ عِنْدَهٗ عِلْمُ الْكِتٰبِ ۝

بس ست خدا گواه درمیان من و شما و بس است کسیکه نزدیک اوست علم کتاب ف۱

بس است خدا گواه درمیان من و شما ع۵ و بس است کسیکه نزد اوست علم کتاب ع۶

سورة ابراهيم مكية وهي ثنتان وخمسون آية وسبع ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدای که بے اندازه مهربان نهایت بار حم است

الٓرٰ ۚ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۙ بِاِذْنِ

این کتابیست که فرو فرستادیم آنرا بسوئے تو تا بیرون آری مردمان را از تاریکی ها بسوئی روشنی بحکم

این قرآن کتابیست که فرود فرستادیم آنرا بسوئے تو تا بیرون آری مردمان را از تاریکی ها بسوی روشنی بحکم

رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝ اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي

پروردگار ایشان بسوئے راه خدا غالب ستوده بسوئے راه خدائے که اوراست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

پروردگار ایشان بسوئے راه خدا غالب ستوده خدای که اوراست آنچه در آسمانهاست و آنچه در

الْاَرْضِ ؕ وَوَيْلٌ لِّلْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيْدِ ۝ الَّذِيْنَ يَسْتَحِبُّوْنَ

زمین ست و وائے کافران را از عذاب سخت آنانکه اختیار می کنند

زمین است و (وای) مصیبت است کافران را از عذاب سخت آنانکه پسند (اختیار) می کنند

الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا

زندگانی دنیارا بر آخرت و بازمی دارند مردمان را از راه خدا و می طلبند در وے

زندگانی دنیارا بر آخرت و بازمی دارند (مردمان را) از راه خدا و می طلبند در آن

عِوَجًا ؕ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلٰلٍۢ بَعِيْدٍ ۝ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانِ

کجی ف۱ ایشانند در گمراهی دور و نه فرستادیم هیچ پیغامبر را مگر بزبان

کجی آن گروه در گمراهی اند دور (از حق) و نفرستادیم هیچ پیغمبر را مگر بزبان

قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ؕ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ

قوم او تا بیان کند برای ایشان پس گمراه سازد خدا هر کرا خواهد و راه نماید هر کرا خواهد و اوست

قوم او تا بیان کند برای فهم ایشان پس گمراه سازد خدا هر کرا خواهد و راه نماید هر کرا خواهد و اوست

الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ

غالب با حکمت و هر آئینه فرستادیم موسی را با نشانهای خود گفتیم که بیرون آر قوم خود را از

غالب با حکمت و (هر آئینه) فرستادیم موسے را با نشانه های خود (گفتیم) بیرون آر قوم خود را از

الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۙ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيّٰىمِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ

تاریکی ها بسوئے روشنی و پند ده ایشان را بروزهائے خدا ف۲ هر آئینه درین نشانهاست هر

تاریکی ها بسوی روشنی و پند ده ایشان را بروزهائے خدا هر آئینه در این نشانهاست هر

صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ۝ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ

شکیبا سپاس گذار را و یاد کن آن وقت که گفت موسے قوم خود را یاد کنید نعمت خدا را برخویش

صبر کننده را بر بلا شکر گوینده را بر آلاء و (یاد کن) آن وقت که گفت موسے قوم خود را یاد کنید نعمت خدا را برخویش

فتح الرحمن

ف۱ یعنے احبار یهود میدانند که رسالت آنحضرت صلی الله علیه وسلم صحیح است والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی به مشیهات ثابت می کنند که کج است ف۳ یعنی بوقائعی که از جانب او بود ۱۲

ع ۶ / ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ خود یکه گذشتگان انجام مکر خود را دیدند به کفار موجوده هم قدر عاقبت معلوم میشود ع۲ از تکذیب شما چیزے ساخته نمی شود چون خدای پاک از نشانهای بزرگ صداقت مرا آشکار میکند قرآن که کلام اوست هم چنانکه بر فرود آمدن خود از بارگاه الهی گواهی میدهد بر نبوت من نیز شاهد است اگر دیده بکشاید می بینند که در احوال اسباب نامساعد اشاعت راستی باین صورت و تاثیر آن در دل دشمنان و مغلوب و مقهور شدن ع۳ هم برای حقانیت من دلیل آشکار از طرف خداست ع۴ یکسانیکه از علم قرآن و حقایق آن آگاه شده اند نیز از دل گواهی میدهد که در وحی نهاده ام هم چنین دلهای آنانیکه در کتب سابقه سماویه پیشگوئی های آن را در خصوص من علم دارند گواهی می دهند که محمد صلی الله علیه وسلم مطابق همان پیشگوئی با ظهور نموده است که صدها سال پیش موسی و عیسے علیهما و علی نبینا الصلوة والسلام خبر داده بودند خدا را گواه باش که بحقیقت پیغمبری که ذات تو دو صاحبان کتاب

اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنَا

خدا باید که توکل کنند مسلمانان و چیست ما را که توکل نکنیم بر خدا و هر آئینه نموده است ما را

زرا باید کو توکل کنند مسلمانان وچیست ما را که توکل نکنیم بر خدا و هر آئینه بنموده ست بما

سُبُلَنَا ۭ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُوْنَا ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿١٢﴾

راه‌های ما و البته صبر خواهیم کرد بر ایذاء شما و بر خدا باید که توکل کنند توکل کنندگان

راه‌های ما را و البته صبر خواهیم کرد بر ایذای شما بر ما و بر خدا توکل کنند توکل کنندگان

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ

و گفتند کافران پیغامبران خویش را البته اخراج کنیم شما را از زمین خود یا باز آئید در

و گفتند کافران پیغامبران خویش را البته اخراج کنیم شما را از زمین خود یا باز آئید در

مِلَّتِنَا ۭ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ

دین ما پس وحی فرستاد بسوی ایشان پروردگار ایشان که هلاک خواهیم کرد ستمگاران را و ساکن خواهیم ساخت شما را در زمین

دین ما پس حکم فرستاد بسوی ایشان پروردگار ایشان که هر آئینه هلاک خواهیم کرد ظالمان را و هر آئینه ساکن خواهیم ساخت شما را

مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِيْ وَخَافَ وَعِيْدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوْا

بعد از ایشان این وعده برای کسیست که بترسد از ایستادن بحضور من و بترسد از بیم کردن من و طلب فتح کردند پیغامبران

بعد از ایشان این میرسد برای کسیکه بترسد از ایستادن بحضور من و بترسد از وعده عذاب من و طلب فتح کردند

وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿١٥﴾ مِّنْ وَّرَاۗىِٕهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّاۗءٍ صَدِيْدٍ ﴿١٦﴾

و زیان کار شد هر گردن کش ستیزنده پیش وے دوزخ است و نوشانیده شود آب جنس زرداب

و نومید ماند هر سرکش ستیزنده از پس او دوزخ است و نوشانیده شود از آب زرداب

يَّتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَاْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّمَا هُوَ بِمَيِّتٍ

جرعه جرعه فرو کشد و نزدیک نبود که بسهولت در گذراند آنرا و بیاید باو موت از هر جای و او مرده نبود

جرعه جرعه فرو کشد آنرا و نزدیک نبود که بآسانی در گذراند آنرا از گلو و می آید او را اسباب مرگ از هر جای و او مرده نبود

وَمِنْ وَّرَاۗىِٕهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ﴿١٧﴾ مَثَلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ

و پیش وے است عذابی سخت صفت آنانکه نامعتقد شدند به پروردگار خویش اینست اعمال ایشان

و در پس او هست عذاب سخت صفت آنانکه منکر شدند از پروردگار خود اعمال ایشان

كَرَمَادِ ۨاشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيْحُ فِيْ يَوْمٍ عَاصِفٍ ۭ لَا يَقْدِرُوْنَ مِمَّا كَسَبُوْا

مانند خاکستری بود که سخت وزید بران باد در روزیکه باد تند دارد قدرت ندارند بر هیچ چیز از آنچه کسب

مانند خاکستر بود که سخت وزید بر آن باد در روزیکه باد تند دارد قدرت ندارند از آنچه کسب

عَلٰى شَيْءٍ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

کرده بودند این است گمراهی دور آیا ندیدی که خدا آفرید آسمان‌ها

کرده بودند بر هیچ چیز اینست گمراهی دور آیا ندیدی که هر آئینه خدا آفرید آسمان‌ها

وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۭ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿١٩﴾ وَّمَا

و زمین بتدبیر محکم اگر خواهد دور کند شما را و بیارد آفرینش نو و نیست

و زمین را بتدبیر محکم اگر خواهد دور کند شما را و بیارد آفرینش نو و نیست

ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰۗؤُا لِلَّذِيْنَ

این بر خدا دشوار و حاضر شوند پیش خدا همه یکجا پس گویند ضعیفان

این بر خدا دشوار و حاضر شوند پیش خدا همه یکجا پس گویند ضعیفان

اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ

گردن کشان را هر آئینه ما بودیم تابع شما پس آیا شما دفع کننده‌اید از ما پاره از

مر آنان را که تکبر کردند هر آئینه ما بودیم تابع شما پس آیا شما دفع کننده هستید از ما از عذاب

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی اسباب موت بیاید ۱۲ ف۲ یعنی اعمال ایشان بمرحبط شوند و بدان منتفع نگردند ۱۲

تفسیر حقانی ۱۴

ع۱ آنها چگونه شما را اخراج می‌نمایند این ظالمان را بیشتر تباه می‌کنیم و برای همیشه از اتحاد و اقتدار نمائیم و هرگز نتوانند باز گردند و بجای آنها شما و دیگران مخلص شما را در آن زمین آباد می‌گردانیم چنگریک کفار مکه خواستند نبی کریم (صلی اللہ علیہ وسلم) و مسلمانان را برای همیشه از مکه خارج نمایند عاقبت اخراج آنها سبب شد که اسلام و مسلمانان در آنجا مستقل جاوید یافتند و از کافران نشانی بر جا نماند۔ ع۲ کامیابی فوق کسانی را است که از خدای ترسند و می اندیشند که حضرت وی کاملاً اعمال آن‌ها را بپیوسته می‌نگرد و روزی مجبورانه که برای حساب دادن بحضور او بایستند و در آنجا هیچ کس نمی تواند از عذاب شدید وی نجات دهد ع۳ پیغمبران در دعا بودند که امداد باد شان رسید و افراد سرکش و ضدی برای همیشه نامراد ماندند هر چه در خیال پرورده بودند یک گرفت خدائی

را انهار رسیده آنها

اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ قَالُوْا لَوْ هَدٰىنَا اللّٰهُ لَهَدَيْنٰكُمْ ۭ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ

عذاب خدا — گویند اگر راه نمودے مارا خدا راه نمائی میکردیم شمارا — برابر ست برما

خدا چیزے را — گویند اگر راه نمودی مارا خدا هر آئینه ما نیز شمارا راه می نمودیم — برابر است برما

اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿٩﴾ وَقَالَ الشَّيْطٰنُ لَمَّا

که اضطراب کنیم یا شکیبائی ورزیم نیست مارا هیچ گریزگاه — وگفت شیطان — وقتیکه

که اضطراب کنیم یا صبر نمائیم نیست مارا هیچ مخلصی — وگفت شیطان — وقتیکه

قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ

فیصل کرده شد کار هر آئینه خدا وعده داد شمارا وعده راست — ووعده دادم شمارا پس خلاف وعده کردم من با

فیصل کرده شد کار هر آئینه خدا وعده داده شمارا وعده درست — ووعده دادم بشما پس خلاف کردم من باشما

وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ

ونبود مرا برشما هیچ تسلط لیکن بود آنکه بخواندم شمارا پس قبول کردید سخن مرا

ونبود مرا برشما حکومت لیکن آنکه بخواندم شمارا پس قبول کردید سخن مرا

فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ

پس ملامت مکنید مرا وملامت کنید خویشتن را نیستم فریادرس شما وشما نیستید

پس ملامت مکنید مرا وملامت کنید خویشتن را نیستم من فریادرس شما ونیستید شما

بِمُصْرِخِيَّ ۭ اِنِّىْ كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ۭ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ

فریادرس من هر آئینه من بیزار شدم از آنکه مرا شریک مقرر کردید پیش ازین هر آئینه ستمگاران

فریادرس من (هر آئینه من) بیزار شدم منکر شدم از آنکه مرا شریک مقرر کردید پیش از این هر آئینه ظالمان

لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١﴾ وَاُدْخِلَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

ایشان راست عذاب درد دهنده ودر آورده شدند آنانکه ایمان آوردند وکارهای شائسته کردند

ایشان راست عذاب درد دهنده ودر آورده شدند آنانکه ایمان آوردند وکارهای شائسته کردند

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ۭ

به بهشتها میرود زیر آن جویها جاویدان در آن جا بحکم پروردگار خویش

به بهشتها (که) میرود زیر آن جویها جاویدان باشند درانجا بحکم پروردگار خویش

تَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ ﴿٢﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً

دعاء خیر ایشان بایکدیگر آنجا سلام است آیا ندیدی چگونه پدید کرد خدا داستانے راساخت سخن پاکیزه را

دعای خیر ایشان (ملاقات ایشان) دیر آنجا سلام است آیا ندیدی چگونه بیان کرد خدا مثلے کلمه پاکیزه

كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِي السَّمَاۗءِ ﴿٣﴾ تُؤْتِيْٓ اُكُلَهَا

مانند درخت پاکیزه که بیخش استوار باشد وشاخش در آسمان میدهد میوه های خود را

مانند درخت پاکیزه که بیخش ثابت شد وشاخش در آسمان میدهد میوه های خود را

كُلَّ حِيْنٍۢ بِاِذْنِ رَبِّهَا ۭ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

هر لحظه بحکم پروردگار خویش وپدید مے آرد خدا مثل هارا برائے مردمان تابود که

هر لحظه بحکم پروردگار خویش و(میزند) بیان می کند خدا مثل هارا برای مردمان تابود که

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٤﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيْثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيْثَةِۨ

پند پذیر شوند وحال سخن ناپاکیزه مانند درخت ناپاکیزه است

پند پذیر شوند ومثال کلمه ناپاکیزه مانند درخت ناپاکیزه است

اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٥﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ

که برکنده شد از بالائے زمین نیست او را هیچ استقرارے نگاه واستوار می سازد خدا

که برکنده شده از بالای زمین نیست او را هیچ استواری استوار می سازد خدا

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی وقتیکه بہشتیان به بہشت در آیند ودوزخیان بدوزخ والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنے شریعت حق ودر ملکوت ثابت ست ودر دنیا هر روز رواجے تازه می یابد ومردمان منتفع میشوند وملت جاہلیت در ملکوت استقرار ندارد یکچند در میان مردم شائع شود باز برہم کرده آید والله اعلم ۱۲

ع ۹ ۱۵

تفسیر عثمانی ع ۵

بیخ نمی داشته باشد وبه کوچک ترین اشاره کنده می شود گویا پوسیدگی وکمی دوام آن ظاهر شد حاصل این دو مثال آنست که دعوای ایمان وتوحید مسلمان راست ودرست می باشد زیرا دلایل آن بس روشن وصحیح واستوار است وچون موافق به فطرت است بنیاد آن در اعماق دل ها ریشه می دواند وشاخها اعمال صالح به آسمان قبول میرسد. الیه یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعه (فاطر رکوع ۲) کام موحدان از ثمر گوارا وشیرین آن همیشه لذت می بردارد وخلاصه نهال همیشه بهار حق وصداقت، توحید ومعرفت روز بروز می بالد ودوام می نماید برعکس درخت شرک کفر ودعوای اباطل بنیادی ندارد وبیک فشار اندک باد از بیخ

الْأَصْنَامَ ① رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ

بتان را اے پروردگار من این بتان گمراہ کردہ اند بسیارے را از مردمان پس ہر کہ پیروی من کرد پس ہر آئینہ او

بتان را اے پروردگار من (این بتان گمراہ کردہ اند بسیارے را از مردمان (پس) ہر کہ پیروی کرد مرا (پس ہر آئینہ) او

مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ② رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن

از اں من است و ہر کہ نافرمانی کرد مرا پس ہر آئینہ تو آمرزندہ مہربانے اے پروردگار ما ہر آئینہ من ساکن ساختم بعض

از من است و ہر کہ نافرمانی کرد مرا پس ہر آئینہ تو آمرزندہ مہربانے اے پروردگار ما (ہر آئینہ) ساکن ساختم بعضے از

ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

اولاد خود را بوادی بے زراعت نزدیک خانہ محترم تو اے پروردگار ما تا برپا دارند نماز را

اولاد خود را بوادی بے زراعت نزد خانہ محترم تو اے پروردگار ما تا برپا دارند نماز را

فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ

پس بکن دلے چندرا از مردمان رغبت کنندہ بسوے ایشان و روزی دہ ایشان را از میوہ ہا

پس بگردان دلے چندرا از بعض مردمان کہ رغبت کنند بسوے ایشان و روزی دہ ایشان را از میوہ ہا

لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ③ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَىٰ

تا بود کہ ایشان سپاسداری کنند اے پروردگار ما ہر آئینہ تو میدانی آنچہ پنہان میداریم و آنچہ آشکار میکنیم و پوشیدہ نمیشود

تا باشد کہ ایشان شکر کنند اے پروردگار ما ہر آئینہ تو میدانی آنچہ پنہان میداریم و آنچہ آشکارا میکنیم و پوشیدہ نیست

عَلَى اللَّهِ مِن شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ④ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي

بر خدا ہیچ چیزے در زمین و نہ در آسمان سپاس آں خدا راست کہ

بر خدا ہیچ چیز در زمین و نہ در آسمان عہ ثنا خدا راست کہ

وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ⑤

عطا کرد مرا باوجود کلان سالی اسمٰعیل و اسحٰق ہر آئینہ پروردگار من شنوندہ دعاست

عطا کرد من باوجود کلان سالی اسمٰعیل و اسحٰق را ہر آئینہ پروردگار من شنوندہ دعاست عہ

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِن ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ⑥

اے پروردگار من بکن مرا برپا دارندہ نماز و از اولاد من نیز اے پروردگار ما و قبول کن دعاے مرا

اے پروردگار من بگردان مرا برپا دارندہ نماز و از اولاد من نیز اے پروردگار ما و قبول کن دعای مرا

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ⑦

اے پروردگار ما بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را روزیکہ قائم شود حساب

اے پروردگار ما بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را روزیکہ قائم شود حساب عہ

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ

و مپندار خدا را بے خبر از آنچہ می کنند ستمگاران جز این نیست کہ موقوف میدارد ایشان را

و مپندار خدا را بے خبر از آنچہ می کنند ظالمان جز این نیست کہ مہلت میدہد ایشان را

لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ① مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ

برائے روزیکہ خیرہ شوند دراں چشم ہا شتاب کنندگان سر خود بردارندگان باز نمی گردد

برائے روزیکہ خیرہ شود دران چشم ہا شتاب کنندگان سر خود بردارندگان باز نمی گردد

إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ② وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ

بسوے ایشان چشم ایشان و دلہاے ایشان خالی است و بترساں مردمان را از روزے کہ بیاید بایشان عذاب

بسوے ایشان چشم ایشان و دل ہای ایشان (خالی) در پریدن است و بترسان مردمان را از روزیکہ بیاید بایشان عذاب

فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ

پس گویند ظالمان اے پروردگار ما موقوف دار ما را تا میعادے نزدیک تا قبول کنیم خواندن ترا

پس گویند ظالمان اے پروردگار ما مہلت دہ ما را تا میعاد نزدیک تا قبول کنیم خواندن ترا

تفسیر حقانی

عہ در آسمان و زمین ہیچ چیزے بر حضرت وی مخفی نیست پس پیدا و پنہان یکسان پوشیدہ ماند. و در ما نخفی و ما نعلن مفسران را چندین اقوال است لیکن تخصیص وجہی ندارد و الفاظ «ما نخفی و ما نعلن» عام و ہر کافہ چیزہای پوشیدہ و آشکارا را شامل است حضرت شاہ رحمۃ اللہ می فرماید در ظاہر دعا برای ہمہ فرزندان و در باطن منظور وی پیغمبر آخر زمان بود صلی اللہ علیہ وسلم

عہ ہنگام پیری بطور غیر متوقع اسمٰعیل را از بطن ہاجرہ و اسحٰق را از بطن سارہ مرحمت فرمودی چنانکہ دعای مرا کہ در بارۂ اولاد عرض کردم پذیرفتی «رب ہب لی من الصالحین» این دعای مرا نیز بپذیر

عہ غالبا این دعا را ہنگامی کردہ بود کہ از مردن پدرش در حال کفر خبر نداشت پس مقصد این است کہ او را بہ اسلام رہنمونی کن و روز قیامت شایستہ آمرزش گردان و اگر پس از وصول خبر مرگ وی دعا کردہ باشد شاید تا آن ہنگام خداوند حضرت ابراہیم را آگاہ نگردانیدہ بود کہ کافر شائستہ دعای مغفرت نمی باشد مغفرت کافر عقلا محال نیست اما سمعا ممتنع است پس علم آن م...

ع ۷ / ۱۸

عہ باشد و قبل از سمع اسحاق عقلی منتقل است از اہل تشیع بعضے نگاشتہ اند پدر ابراہیم کہ در قرآن آزر خواندہ شدہ پدر حقیقی او نبودہ کاکا یا دیگری از بزرگان خانہ داد و اش بود و الله ...

وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿۳﴾

و پیروی کنیم رسولان را گفته شود بایشان آیا قسم نمی خوردید پیش ازین که نباشد شمارا هیچ زوال

و پیروی کنیم رسولان را ﴿گفته شود﴾ آیا قسم نمی خورید پیش ازاین که نباشد شمارا هیچ زوال

وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ

و ساکن شدید در منازل آنانکه ستم کردند برخویش و واضح شد شمارا که چگونه

و (ساکن) شدید در منازل آنانکه ستم کردند برخویش و ظاهر شد شمارا که چگونه

فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿۴﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ

کردیم بایشان و پدید ساختیم برائے شما داستان ها و هر آئینه بدسگالیدند بدسگالی خویش را و نزدیک

کردیم بایشان و زدیم برای شما مثل ها (قصه ها) و هر آئینه کوشش کردند در حیله گری آنچه نهایت مکرشان بود و نزد

اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿۵﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ

خدا است علم بدسگالی ایشان و نیست بدسگالی ایشان بدان مشابه که از جائے روند بسبب آن کوه ها پس مپندار

خدا است جزای مکر ایشان و نیست مکر ایشان تا از جائے بردد ازان کوه ها پس مپندار

اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿۶﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ

خدارا خلاف کننده وعده خود بارسولان خود هر آئینه خدا غالب صاحب انتقام است روزیکه بدل کرده شود

خدارا خلاف کننده وعده خود بارسولان خود هر آئینه خدا غالب صاحب انتقام است روزیکه بدل کرده شود

الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ ۖ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿۷﴾

این زمین بغیر این زمین و بدل کرده شوند آسمان ها و ظاهر شوند بحضور خدائے یگانه غالب

زمین بغیر این زمین و بدل کرده شود آسمان ها و مردم ظاهر شوند بحضور خدای یگانه غالب

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿۸﴾ سَرَابِيلُهُم

و به بینی تو آنروز گناهگاران را دست و پا بهم بسته در زنجیرها لباس ایشان

و بینی گناهگاران را دران روز دست و پا بهم بسته در زنجیرها پیراهن ایشان

مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿۹﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا

از قطران باشد و بپوشد روئے ایشان را آتش ۲ تا جزا دهد خدا هر کسے را با نچه

از قطران باشد و بپوشد روی ایشانرا آتش تا جزا دهد خدا هر کسے را آنچه

كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿۱۰﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا

کرده است هر آئینه خدا زود حساب کننده است این قرآن خبر رسانیدن است مردمان را و تا بیم کرده شوند

کرده است (هر آئینه) خدا زود حساب کننده است این قرآن خبر رسانیدنست مردمان را و تا بیم کرده شوند

بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿۱۱﴾ ع

بآن و تا بدانند که جز این نیست که وے خدائے یگانه است و تا پند پذیر شوند خداوندان عقل

به آن و تا بدانند که جز این نیست که وی خدای یگانه است و تا پند پذیر شوند غور کنند خداوندان عقل

سُورَةُ الْحِجْرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ آيَةً وَسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الر ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ ﴿۱﴾

این آیت ہائے کتاب الہی و قرآن روشن است

این آیت های کتاب است و قرآن روشن است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مکر ایشان ضعیف است ۱۲ ف۲ قطران چیزے سیاه بدبو دار است که آتش دراں زود می گیرد ۱۲ ف۳ یعنی نازل کرده شده است برائے تبلیغ ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر این گفتار در دنیا باشد پس از مشاہدۂ شدت عذاب و دیدن مرگ مطلب ظاہر است یعنی میگویند پروردگارا چند روز دیگر ما مهلت بده ما وعده می کنیم که رفتار خود را اصلاح نمائیم دعوت حق را اجابت و پیغمبران را اطاعت کنیم کما قال الله تعالیٰ حتی اذا جاء احدهم الموت قال رب ارجعون لعلی اعمل صالحا (المومنون رکوع ۶) و اگر این مقوله در روز قیامت گفته شود مراد از خواستن مهلت آنست که مارا اندک بدنیا باز فرست آنگاه ببین چه اظهار وفاداری نمائیم کما قال الله تعالیٰ ولو تری اذ المجرمون ناکسوا رؤسهم عند ربهم ربنا ابصرنا و سمعنا فارجعنا نعمل صالحا (السجده رکوع ۲) ف۶ گذشتگان شما درین قری یا در اطراف آن آباد بودند آنجا که ستمگران پیشین سکونت داشتند بعادت و اخلاق آنها رفتار کردند در حالی که بر طبق روایات تاریخی واخبار متواتر بر آنها روشن شده بود که مابه ستمگران پیشین چه سزای سخت داده بودیم ما داستانهای مثل مابقدر را در کتب آسمانی درج و از زبان پیغمبران آنها ...

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا

بسا بود که دوست دارند کافران کاش
بسا بود که دوست دارند کافران (کاشکی می بودند مسلمانان) چه خویش بودی اگر

مُسْلِمِينَ ② ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ③

مسلمان بودندے بگذار ایشانرا تا بخورند و بهره مند شوند و مشغول کند ایشان را امید، از پس خواهند دانست
مسلمان بودندے بگذار ایشانرا تا بخورند و بهره مند شوند و مشغول کند ایشان را امید پس (زود) آنها بدانند

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ④ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ

و هلاک نکردیم هیچ دیهرا مگر که دے را نوشته بود معلوم سبقت نمی کند هیچ گروہے
و هلاک نکردیم ما هیچ قریه را مگر که آنرا وقت نوشته مقرر بود سبقت نمی کند هیچ گروهی

أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ⑤ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ

از مدت خود و باز پس نمی مانند و گفتند کافران اے کسیکه فرود آورده شده است بروے قرآن
از وقت مقرر خود و باز پس نمی مانند و گفتند کافران اے کسیکه فرود آورده شده است بروے قرآن (هر آینه)

إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ⑥ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ⑦

هر آینه تو دیوانه چرا نمی آری پیش ما فرشتگان را اگر هستی از راست گویان
تو دیوانه ئی چرا نمی آری پیش ما فرشتگان را اگر هستی از راست گویان

مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ⑧ إِنَّا نَحْنُ

فرود نمی فرستیم فرشتگان را مگر بتدبیر محکم و نباشند آنگاه مهلت داده شده هر آینه ما
فرود نمی فرستیم فرشتگان را مگر بتدبیر محکم و نباشند آنگاه مهلت داده شده (هر آینه) ما

نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ⑨ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي

فرود فرستادیم قرآن را و هر آینه ما او را نگاه بانیم و هر آینه پیغامبرانرا فرود فرستادیم پیش از تو در
فرو فرستادیم قرآن را و (هر آینه) ما او را نگاه بانیم و (هر آینه) فرستادیم پیش از تو در

شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ⑩ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ⑪

فرقه هائے پیشینیان و نمی آید بایشان هیچ فرستاده مگر بودند باو تمسخر کنان
فرقه هائے پیشینیان و نمی آید بایشان هیچ فرستاده مگر بودند باو استهزاء می کردند

كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ⑫ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَقَدْ خَلَتْ

هم چنین در می آریم استهزاء را در دل گناه کاران یعنی کفار مکه ایمان نیارند بقرآن و هر آینه گذشت
هم چنین در می آریم استهزاء را در دل های کافران ایمان نیارند بقرآن و هر آینه گذشت

سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ⑬ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ

آئین پیشینیان و اگر بگشائیم برایشان درے از آسمان پس شوند باین صفت که در دروے
(سنت) رسم پیشینیان و اگر بگشائیم برایشان دری از آسمان پس شوند باین صفت که در دروی

يَعْرُجُونَ ⑭ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ⑮

بالا میروند البته گویند جز این نیست که بند کرده شده چشم هائے ما را بلکه ما قومے هستیم جادو زده
بالا میروند البته گویند جز این نیست که بند کرده شده چشم های ما بلکه ما قومی هستیم جادو زده

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ⑯ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ

و هر آینه پیدا کردیم در آسمان برجها و بیارا ستیمش برائے بینندگان و نگاهداشتیمش از
و هر آینه آفریدیم در آسمان برجها و بیارا ستیم برائے بینندگان و نگاهداشتیم آسمان را از

كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ⑰ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ⑱

هر شیطان رانده شده مگر آنکه بدزدی شنود پس در پے وے افتد آتش آشکارا
هر شیطان رانده شده مگر آنکه بدزدی شنود پس در پے وی افتد آتش آشکارا

تفسیر عثمانی
عه یعنی استهزاء و تعنت شان و نسبت جنون به آرنده قرآن ...

عظیم الشان بر قرآن و حامل آن هرگز تاثیری ندارد اینک بدانید که این قرآن را ما فرود فرستادیم و ما نیم که بر نوعی حفاظت آنرا بر ذمه خود گرفته ایم بهمان شان و هیئتی که فرود فرستاده شده بدون تبدیل حرفی و حرکتی به انظار گیتی میرسد و تا روز قیامت از هر نوع تحریف لفظی و معنوی محفوظ و مصون می ماند و هرگاه هر قدر تبدیل خود بر اصول و احکام آن تغیری پدید نمی آید چنانکه فصاحت و بلاغت زبان، موشگافی های علم و حکمت پیشرفت کند اصلاً در اعجاز صوری و معنوی قرآن ضعف و نقص حس نمی شود اقوام و سلطنت با بسیار خواستند کوشیدند که آیات قرآن را خاموش و محو نمایند اما نتوانستند حرفی یا نقطه آنرا کم کنند این بیان عظیم الشان الهی در باب حفاظت قرآن به چنان لطافت و طریق حیرت انگیزی تکمیل یافت که اکابر متعصب و مغرور مخالفین چون آنرا دیدند سر تسلیم فرود آوردند میورد میگوید تا جائیکه معلومات داریم در سر تا سر جهان کتابے چون قرآن نیست که تا دوازده قرن از هر نوع ...

تحریف پاک باشد ... عه یعنی از گناه دست نکشیده در دل های شان علامت استهزاء و تکذیب را جای میدهیم و تنگ اندازه گو شها به دل های شان وحی الهی میرود و تکذیب تیز میکنند...

حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿۲۸﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿۳۴﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ

است سیاه بوی گرفته گفت پس بیرون شو از بهشت هر آئینه تو رانده شده و هر آئینه بر تست لعنت

است سیاه بوی گرفته گفت پس بیرون شو از بهشت پس (هر آئینه) تو رانده شده و (هر آئینه) بر تست لعنت

إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿۳۵﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿۳۶﴾ قَالَ فَإِنَّكَ

تا روز قیامت گفت ای پروردگار من مهلت ده مرا تا روزی که برانگیخته شوند مردمان گفت هر آئینه تو

تا روز قیامت گفت ای پروردگار من پس مهلت ده مرا تا روزیکه برانگیخته شوند مردمان گفت پس (هر آئینه) تو

مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿۳۷﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿۳۸﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي

از مهلت داده شدگانی تا روز آن وقت مقرر گفت ای پروردگار من بسبب آنکه گمراه کردی مرا

از مهلت داده شدگانی تا روز وقتی (معلوم) مقرر گفت ای پروردگار من بسبب آنکه گمراه کردی مرا

لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۳۹﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ

البته بیارایم معصیت را برای ایشان در زمین و البته گمراه سازم ایشان را همه یکجا مگر بندگان خالص کرده تو

البته بیارایم معصیت را برای ایشان در زمین و البته گمراه کنم ایشان را همه یکجا مگر بندگان خالص کرده تو

الْمُخْلَصِينَ ﴿۴۰﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿۴۱﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ

از ایشان گفت خدا این (اخلاص) راهیست راست که بمن میرسد هر آئینه بندگان من نیست

از ایشان گفت خدا این اخلاص در ایمان راهی است بر من راست (هر آئینه) بندگان من نیست

لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿۴۲﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ

ترا بر ایشان غلبه لیکن غلبه تو بر کسی باشد که پیروی تو کرد از گمراهان و هر آئینه دوزخ

ترا بر ایشان غلبه لیکن غلبه تو بر کسی باشد که پیروی تو کند از گمراهان و (هر آئینه) دوزخ

لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۴۳﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ

وعده گاه ایشانست همه یکجا او را هفت در است هر درے را از گمراهان حصه است

وعده گاه ایشان است همه یکجا او را هفت در است هر دری را از گمراهان حصه ایست

مَّقْسُومٌ ﴿۴۴﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿۴۵﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

جدا کرده شده هر آئینه پرهیزگاران در بوستانها و چشمها باشند ایشان را گفته شوند در آئید در بهشت بسلامتی

جدا کرده شده (هر آئینه) پرهیزگاران در بوستانها و چشمها باشند داخل شوید آنجا بسلامتی

آمِنِينَ ﴿۴۶﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿۴۷﴾

ایمن شده و بیرون کشیم آنچه در سینه های ایشان بود از کینه برادر یکدیگر شده بر تختها روبروی یکدیگر کرده

ایمن شده و بیرون کشیم آنچه در سینه های ایشان بود از کینه برادر یکدیگر شده بر تختها روبروی یکدیگر کرده

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿۴۸﴾ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي

نرسد بایشان آنجا هیچ رنجے و نیستند ایشان از آنجا بیرون کرده شده خبر ده بندگان مرا که من

نرسد ایشان را در آنجا رنجے و نیستند ایشان از آنجا بیرون کرده شده خبر ده بندگان مرا که (هر آئینه) من

أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۴۹﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿۵۰﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَن

آمرزنده ام مهربانم و بآنکه عذاب من همان عذاب درد دهنده است و خبر ده ایشان را از

آمرزنده مهربانم و (هر آئینه) عذاب من همان عذاب درد دهنده است و خبر ده ایشان را از

ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿۵۱﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ

مهمانان ابراهیم چون داخل شدند بر وے پس سلام گفتند ابراهیم گفت هر آئینه ما از شما

مهمانان ابراهیم چون در آمدند بروی پس گفتند سلام گفت ابراهیم (هر آئینه) ما از شما

وَجِلُونَ ﴿۵۲﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿۵۳﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي

ترسانیم گفتند مترس هر آئینه ما مژده میدهیم ترا بفرزندے دانا گفت آیا بشارت دادید مرا

ترسانیم گفتند مترس (هر آئینه) ما مژده می دهیم ترا بفرزند دانا گفت آیا بشارت داد بمرا

تفسیر عثمانی۔ بقیہ صفحہ

چنانکہ پیکر آدم را درست کنم و چنان قابلیت بوی بخشم که تواند فائض روح انسانی شود سپس در آن روح افگنم که از آن جماد انسان گردد آنگاه بشما حکم می شود که همه بسجده بیفتید (تنبیه) روح انسان را که خدا بسوی خود اضافت نموده از آن جهت است که تشریف و تکریم و اینکه روح انسانی پدید آمده یعنی آن روح خاص که در آن نمونه علم و تدبیر و سائر صفات من است از اصل حضرت بذکر من می پردازد و از لطافت خصوصی نسبتی با من علاقه قریب دارد۔ امام غزالی رحمة الله علیه بعنوان دیگر توضیح کرده و می گوید۔ اگر آفتاب نیروی گویائی پیدا کند گوید من فیض نور خود را بزمین رسانم آیا کلمه (نور خود) غلط می باشد چون این سخن درست است درحالیکه نه آفتاب در زمین حلول می کند و نه نور آن از وی جدا میشود بلکه با وصف همه دوری از زمین نیز روشنی و تصرف خود او ست و زمین هیچ اختیاری ندارد مگر بقدر استعداد از آن منتفع گردد پس اگر خدای که وجود او نور است اچنین فرماید که (من در آدم روح خود دمیدم) احسان دلیل حلول و اتحاد میشود پس مناسبت روح در آینده تحت آیت «و یسئلونک عن الروح قل الروح من امر ربی» مفصل بحث خواهیم کرد ان شاء الله تعالی

ع ۳ ۔ ع ۴

عَلٰۤى اَنْ مَّسَّنِیَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُوْنَ ﴿١٠﴾ قَالُوْا بَشَّرْنٰكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ

باوجود آنکہ رسید بمن پیری پس بچہ قسم بشارت می دہید گفتند مژدہ دادیم ترا براستی پس مباش

باوجود اینکہ رسیدہ بمن پیری پس بچہ قسم بشارت می دہید عہ گفتند مژدہ دادیم ترا براستی پس مباش

مِّنَ الْقٰنِطِیْنَ ﴿١١﴾ قَالَ وَمَنْ یَّقْنَطُ مِنْ رَّحْمَةِ رَبِّهٖۤ اِلَّا الضَّآلُّوْنَ ﴿١٢﴾

از ناامیداں گفت و کیست کہ ناامید شود از رحمت پروردگار خود مگر گمراہان

از ناامیداں گفت و کیست کہ ناامید شود از رحمت پروردگار خود مگر گمراہان

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَیُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿١٣﴾ قَالُوْۤا اِنَّاۤ اُرْسِلْنَاۤ اِلٰى قَوْمٍ

گفت پس چیست خبر شما اے فرستادگان گفتند ہر آئینہ ما فرستادہ شدیم بسوے گروہے

گفت پس چیست خبر شما اے فرستادگان گفتند (ہر آئینہ) ما فرستادہ شدہ ایم بسوی گروہے

مُّجْرِمِیْنَ ﴿١٤﴾ اِلَّاۤ اٰلَ لُوْطٍ ؕ اِنَّا لَمُنَجُّوْهُمْ اَجْمَعِیْنَ ﴿١٥﴾ اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَاۤ

گنہگار بجز کسان لوط ہر آئینہ ما البتہ نجات خواہیم داد ایشاں را ہمہ یکجا بجز زنش کہ مقرر کردہ ایم

گناہ گاران مگر کسان لوط (ہر آئینہ) ما البتہ نجات خواہیم داد ایشان را ہمہ یکجا مگر زن او مقرر کردیم

اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِیْنَ ﴿١٦﴾ فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوْطِ ا لْمُرْسَلُوْنَ ﴿١﴾ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ

کہ ہر آئینہ وے است از باز ماندگان است پس وقتیکہ آمدند بکسان لوط فرستادگان گفت ہر آئینہ شما گروہے

کہ (ہر آئینہ) وی از باز ماندگان است پس چوں آمد بکسان لوط فرستادگان گفت (ہر آئینہ) شما گروہے

مُّنْكَرُوْنَ ﴿٢﴾ قَالُوْا بَلْ جِئْنٰكَ بِمَا كَانُوْا فِیْهِ یَمْتَرُوْنَ ﴿٣﴾ وَاَتَیْنٰكَ بِالْحَقِّ

ناآشنا اید گفتند بلکہ آوردہ ایم پیش تو آنچہ دراں شبہ میکردند یعنی عقوبت و آوردہ ایم پیش تو وعدہ راست

ناآشنا اید گفتند بلکہ آوردیم پیش تو آنچہ دران شبہ می کردند و آوردیم پیش تو وعدہ راست را

وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿٤﴾ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ الَّیْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ

و ہر آئینہ ما البتہ راست گوئیم پس ببر کسان خود را بپارہ از شب و تو از پے ایشان رو

و (ہر آئینہ) ما راست گوئیم پس ببر کسان خود را بپارہ از شب و تو از پے ایشان رو

وَلَا یَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَّامْضُوْا حَیْثُ تُؤْمَرُوْنَ ﴿٥﴾ وَقَضَیْنَاۤ اِلَیْهِ

و باید کہ پس ننگرد از شما ہیچ کس و بروید آنجا کہ فرمودہ شوید و آں زمین شام بود و وحی فرستادیم بسوے لوط

و باید کہ ننگرد از شما ہیچ کسے و بروید آنجا کہ فرمودہ شدہ اید و وحی فرستادیم بسوے لوط

ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰۤؤُلَآءِ مَقْطُوْعٌ مُّصْبِحِیْنَ ﴿٦﴾ وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِیْنَةِ

این سخن کہ بیخ ایشان بریدہ شود چوں بوقت صبح در آیند و آمدند اہل شہر

این سخن را بدرستیکہ بنیاد این گروہ بریدہ شدہ است در حالیکہ بصبح در آیند و آمدند اہل شہر

یَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿٧﴾ قَالَ اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ ضَیْفِیْ فَلَا تَفْضَحُوْنِ ﴿٨﴾ وَاتَّقُوا

خوشی وقتی کناں گفت لوط ہر آئینہ ایشاں مہمان من اند پس رسوا میکنید مرا و بترسید

خوشی وقتی کنان گفت لوط (ہر آئینہ) ایشان مہمان من اند پس رسوا مکنید مرا و بترسید

اللّٰهَ وَلَا تُخْزُوْنِ ﴿٩﴾ قَالُوْۤا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعٰلَمِیْنَ ﴿١٠﴾ قَالَ هٰۤؤُلَآءِ

از خدا و خوار مکنید مرا گفتند آیا منع نہ کردہ بودیم ترا از میزبانی غریباں گفت اینہا

از خدا و خوار و خجل مسازید مرا گفتند آیا منع نہ کردہ بودیم ترا از (میزبانی غریبان) حمایت عالم گفت این ہا

بَنٰتِیْۤ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِیْنَ ﴿١١﴾ لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِیْ سَكْرَتِهِمْ یَعْمَهُوْنَ ﴿١٢﴾

دختران من اند اگر ہستید کنندہ کارے ف۱ قسم بزندگانی تو کہ این کافران در گمراہی خویش سرگرداں میشوند ف۲

دختران من اند اگر ہستید کنندہ کاری قسم بزندگانی تو کہ این کافران در گمراہی خویش سرگرداں می باشند

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّیْحَةُ مُشْرِقِیْنَ ﴿١٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِیَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا

پس در یافت ایشان را آواز ہولناک چوں بوقت شرق در آمدند پس ساختیم بالائے آں شہر ہا را زیریں آں و باراندیم

پس دریافت ایشان را آواز ہولناک در حالیکہ داخل بودند در وقت طلوع آفتاب پس گردانیدیم زبر آن شہرہا را زیر آن و باراندیم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے اگر قضائے شہوت خواہید نکاح بنات من انسب است واللہ اعلم ۱۲ ف۲ این کلمہ در وسط قصہ حضرت لوط نیاز کردہ شد تا تنبیہ باشد بر تطبیق حال مشرکین مکہ برحال قوم لوط و امثال ایشان واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ چوں این بشارت دور از توقع و غیر مامول بود بہ کہن سالی خود نگاہ کرد و چیزی بشگفت بہ لغزش آمد خاصہ طبیعت انسانی است ہنگامیکہ خبری مسرت انگیزی می شنود کہ بر خلاف توقع و غیر مامول و ناگہانی باشد اگرچہ بر آن یقین داشتہ باشد بیشتر کاوش و تحقیق می نماید و لہجہ تعجب اختیار می کند تا خبر دہندہ بکمال تاکید و تصریح بہ تکرار خوش خبری بپردازد کہ در آن احتمال ہیچ نوع غلط فہمی و تاویل و التباس نماند گویا مقصد از اظہار تعجب آنست کہ بشارت خوب واضح و استوار شود و از تکرار سمع لذت نوینی حاصل گردد حضرت ابراہیم علیہ السلام باین صورت اظہار تعجب نمود۔ ابن کثیر چنین گوید "قال متعجبا من کبرہ و کبر زوجتہ و متحققا للوعد فاجابوہ مؤکدین لما بشروہ بہ تحقیقا و بشارۃ بعد بشارۃ" چون از ظاہر کلام نومیدی توہم می شد و آن سراسر مخالف شان بزرگان خاصہ پیغمبران اولوالعزم

لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَّهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿۲۰﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ

نمی آفرینند چیزے را و خود شان آفریده میشوند مردگانند نه زندگان و نمی دانند

نمی آفرینند چیزے را وایشان آفریده میشوند مردگانند (نه زندگان) جان ندارند و نمی دانند

أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿۲۱﴾ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ

کے برانگیخته خواهند شد معبود شما خدائے یگانه است پس آنانکه معتقد نمی شوند باخرت

کی برانگیخته خواهند شد معبود شما خدای یگانه است پس آنانکه معتقد نمی شوند باخرت

قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿۲۲﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ

دل ایشان ناشناس است و ایشان سرکش اند بے شبه است خدا میداند آنچه پنهان میدارند

دل های ایشان (ناشناس است) هیچ پذیرنده نیست و ایشان (سرکشند) مغرور اند بے شبه است (هر آئینه) خدا میداند آنچه

وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿۲۳﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا

و آنچه آشکارا می کنند هر آئینه او دوست ندارد سرکشان را و چون گفته شود ایشان را چیست آنچه

و آنچه آشکار می کنند هر آئینه او دوست نمیدارد سرکشان را و چون گفته شود به ایشان چیست آنچه

أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿۲۴﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً

فرو فرستاده است پروردگار شما گویند افسانهائے پیشینیان است مآل این گفتار آنکه بردارند بار گناه خویش تمام

فرو فرستاده است پروردگار شما گویند افسانهائے پیشینیان است تا بردارند بار گناهان خود را بالتمام

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا

روز قیامت و بردارند نیز بعض بارهائے آنانکه گمراه میسازند ایشانرا بغیر دانش آگاه شو بد است آنچه

روز قیامت و بردارند پاره از بار (گناهان) آنانکه گمراه میسازند ایشان را بغیر تحقیق (دانش) آگاه شو بد است بارکه

يَزِرُونَ ﴿۲۵﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُم مِّنَ

برمیدارند هر آئینه بد اندیشی کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد فرمان خدا بسوئے عمارت ایشان از جانب

برمیدارند ع۵ هر آئینه فریب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس آمد فرمان خدا بسوی عمارت ایشان از جانب

الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِن فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ

بنیادها پس افتاد برایشان سقف از بالائے ایشان و آمد بدیشان عذاب ازاں جهت که

بنیادها پس افتاد برایشان سقف از بالائے ایشان و آمد بدیشان عذاب از آنجا که

لَا يَشْعُرُونَ ﴿۲۶﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ

نمی دانستند ف۱ باز روز قیامت رسوا کند ایشان را و گوید کجا اند آں شریکان من که

نمی دانستند ع۶ باز روز قیامت رسوا کند ایشانرا و گوید کجا اند شریکان من که

كُنتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ ۚ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ

مخالفت می کردید در حق ایشان گویند اهل علم هر آئینه رسوائی و سختی امروز

بودید شما خلاف می کردید (با پیغمبر و مومنان) درشان ایشان گویند آنانکه داده شده اند علم هر آئینه رسوائی در این روز و بدی

عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿۲۷﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ ۖ فَأَلْقَوُا

بر کافران است آنانکه قبض ارواح ایشان می کردند فرشتگان حال آنکه ستمگار بودند بر خویش پس انداختند

بر کافران است آنانکه قبض ارواح ایشان می کردند فرشتگان حالانکه ستمگار بودند برخویش پس انداختند

السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوءٍ ۚ بَلَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

پیغام انقیاد را که ما هرگز نمی کردیم هیچ عمل بد گفته شود آرے هر آئینه خدا داناست بآنچه می کردید

انقیاد را گفتند نبودیم ما که عمل کنیم هیچ بدی آری هر آئینه خدا داناست بآنچه می کردید

فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ

پس در آئید بدر وازهائے دوزخ جاویدان آنجا پس بد است جائے سرکشان دوزخ

پس در آئید بدروازه هائے دوزخ جاویدان در آنجا پس بد است جائے سرکشان (دوزخ)

اندا ہم در زیر خاک نوده های آن شدند مطلب این است که تدابیر شان معکوس شده بقدر شان تمام شده و سایلی که برای غلبه و حفاظت خویش واشتند سبب هلاک شان گردید

فتح الرحمن

ف۱ و این تمثیل است افساد و مکر ایشان را بابلغ وجوه ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ غرض آنها از این گفتار آنست که دعاوی قرآن کریم را در نظر مردم بے اهمیت قرار دهند و سائرین را نیز با خود گمراه گردانند و بر علاوه بار ضلال و کفر که از خود دارند بسبب اضلال اخفا از دیگران چیزے بطور سر باری بر پشت خود تحمیل کنند ببینید چه بد بار است که بر دوش خود می گذارند در حدیث است «من دعا الی ضلالة کان علیه من الاثم مثل آثام من اتبعه لا ینقص ذلک من آثامهم شیئا» قال الله تعالیٰ «ولیحملن اثقالهم» (عنکبوت رکوع ۱)

ع۶ تدابیری که بغرض گمراهی مردم و بے اهمیت نشان دادن پیغام حق اتخاذ نموده بودند امروز جاری است پیش ازین سایر ملل نیز در قبال انبیاء علیهم السلام چنین کرده بودند و کاخ بزرگ در ضمن از مکر و تلبیس بر افراخته بودند چون فرمان خدا فرا رسید بنیاد های آن متزلزل شد به یک تکان عذاب الهی چیزے را که استوار کرده بودند بر آنها فرو د

ع ۲ / ۱۲ / ۸ — ع ۳ / ۴ / ۹

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ

وگفته شد متقیان را چیست آنچه فرو فرستاد پروردگار شما گفتند فرود آورده است بهترین سخن آنانرا که

وگفته شد متقیان را چیست آنچه فرو فرستاد پروردگار شما گفتند فرود آورده است بهترین سخن را مر آنانرا که

أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ

نیکوکاری کردند درین سرائے حالت نیک است و هر آئینه سرائے آخرت بهتر است و هر آئینه نیک

نیکوکاری کردند در این سرائے برای شان حالت نیک است عـ۵ و (هر آئینه) سرائے آخرت بهتر است و (هر آئینه) نیکو

دَارُ الْمُتَّقِينَ ۝ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

سرائے متقیان ست آخرت بوستانهائے همیشه ماندن درآیند آنجا میرود زیر آن جویها

سرائے متقیان است (آخرت) بوستانهائے همیشه ماندن درآیند آنجا میرود زیر آن جویها

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ۝ الَّذِينَ

وایشان راست در آن هرچه خواهند هم چنین جزا میدهد خدا متقیان را آنانکه

ایشان راست آنجا هرچه خواهند هم چنین جزا میدهد خدا متقیان را آنانکه

تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا

فرشتگان قبض ارواح ایشان می کنند حالانکه شادمان باشند گویند فرشتگان سلام بر شما باد درآئید به بهشت جزای آنچه

قبض ارواح ایشان می کنند فرشتگان در حالیکه آنها پاک باشند از شوائب شرک عـ۶ گویند فرشتگان سلام بر شما باد درآئید به بهشت

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ

می کردید انتظارے نمی کشند کافران الا آنکه بیایند بایشان فرشتگان عـ۷ یا بیاید

بودید که عمل می کردید عـ۵ انتظار نمی کشند کافران مگر آنکه بیایند بایشان فرشتگان یا بیاید

أَمْرُ رَبِّكَ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَ

فرمان پروردگار تو هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند و ستم نکرد بر ایشان خدا و

فرمان پروردگار تو هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند و ستم نکرد بر ایشان خدا و

لَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَ

لیکن بر خویش ستم می کردند پس رسید بایشان جزائے گناهان از اعمال ایشان و

لیکن بودند بر نفس هائے خود ستم می کردند پس رسید بایشان جزائے آن بدیها که کردند و

حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝ وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا

فرود آمد بایشان آنچه بآن استهزا می کردند و گفتند مشرکان

فرود آمد بایشان آنچه بر آن استهزا می کردند و گفتند آنانکه شرک آوردند

لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا

اگر خواستے خدا نمی پرستیدیم بجز وے هیچ چیز را نه ما و نه

اگر خواستے خدا نمی پرستیدیم بجز وے هیچ چیزے را (نه) ما و نه پدران ما و

حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ

پدران ما و حرام می دانستیم بغیر فرمان وے هیچ چیز را عـ۸ هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس نیست

حرام نمی دانستیم بغیر فرمان وے هیچ چیزے را هم چنین کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس نیست

عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۝ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا

بر پیغامبران بجز خبر رسانیدن آشکارا و هر آئینه فرستادیم در هر گروهے پیغامبرے را

بر پیغامبران بجز خبر رسانیدن آشکارا و (هر آئینه) فرستادیم در هر گروهی پیغامبرے را

أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَ

که عبادت خدا کنید و احتراز کنید از بتان پس از ایشان کسے بود که راه نمودش خدا و

که عبادت کنید خدا را و احتراز کنید از بتان پس از ایشان کسے بود که راه نمودش خدا و

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید خدائے تعالیٰ این دو صورت را برائے بیان قال و حال و مآل اہل سعادت و اہل شقاوت نازل فرموده والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برای قبض ارواح ۱۲ ف۳ یعنی عذاب او ۱۲ ف۴ یعنی سلف با اجماع کرده اند و آن بدون رضائے خدا منعقد نمی شود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ ایجاد در مقابل خود پسندان احوال پرہیزگاران بیان می شود چون درباره قرآن از ایشان پرسیده شود که پروردگار شما چه فرو فرستاده با کمال عقیده و ادب گویند سخن نیکی که سراپا خیر و برکت است، این گروه باید بدانند که هرکه درین جهان نیکوکاری می کند درآن جهان بہتر خوشگوار آن نائل میشود و در بارگاه الہی کوچکترین رنجها و نیکوئی آن مردم ضایع نمی گردد عـ۶ تا هنگام مرگ روان های شان از نجاست کفر و شرک و از آلایش فسق فجور پاک بوده و از اثر معرفت و محبت صحیح حق تعالیٰ بکمال رضائیت و انشراح قلب بلکه بذوق و اشتیاق تمام جان خود را بجان آفرین می سپرند ...

أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ

یا بگیرد ایشان را در آمد و شد ایشان پس نیستند عاجز کننده یا بگیرد ایشان را بعد ترس ف۱

یا بگیرد ایشان را در رفت و آمد ایشان پس نیستند ایشان عاجز کننده یا بگیرد ایشان را بعد از ترس

فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ

پس هر آئینه پروردگار شما لطف کننده بخشاینده است آیا ندیده اند بسوئے آنچه پیدا کرده است خدا از هر چیز یک میگردد

پس هر آئینه پروردگار شما البته مهربان بخشاینده است ع۵ آیا ندیده اند بسوی آنچه پیدا کرده است خدا از چیزی

ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ

سایه هائے او از جانب راست و از جانب چپ سجده کنان برائے خدا خوار شده و خدائے را سجده می کنند

سایه های او از جانب راست و از جانب چپ سجده کنان برائے خدا و حال آنکه ایشان (خوار اند) عاجز اند ف۵

مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست از قسم جنبنده و فرشتگان نیز سجده می کنند و ایشان سرکشی نمیکنند

آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است از (جنبنده) جان دارد فرشتگان و ایشان سرکشی نمی کنند

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ ۩ وَقَالَ اللَّهُ لَا

می ترسند از پروردگار خود غالب شده بالائے ایشان و می کنند آنچه فرموده می شوند و گفت خدا

می ترسند از پروردگار خود از بالای ایشان و می کنند آنچه فرموده می شوند و گفت خدا

تَتَّخِذُوا إِلَٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

فرا مگیرید دو معبود جز این نیست که وے معبود یگانه است پس از من بترسید

مگیرید دو معبود جز این نیست که وے معبود یگانه است پس از من بترسید

وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا ۚ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

و مر او راست آنچه در آسمانها و زمین ست و مر او راست عبادت لازم شده آیا از غیر خدا می ترسید

و مر او راست آنچه در آسمانها و زمین است و مر او راست عبادت همیشه (لازم شده) آیا از غیر خدا می ترسید

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ۖ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ

و آنچه باشماست از نعمت از جانب خداست باز چون رسد بشما سختی پس بسوئے او می نالید باز

و آنچه باشماست از نعمت پس از جانب خداست باز چون برسد بشما سختی پس بسوی او می نالید باز

إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا

چون برآرد سختی را از سر شما ناگهان فریقے از شما به پروردگار خود شریک مقرر می کنند تا ناسپاسی کنند آنچه

چون بردارد سختی را از شما ناگهان فریقی از شما به پروردگار خود شریک مقرر می کنند ناسپاسی کنند به آنچه

آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ

دادیم ایشانرا پس بهره مند شوید پس خواهید دانست و مقرر کردند برائے چیزیکه نمیدانند تحقیق آن یعنی برائے بتان

دادیم ایشانرا پس بهره مند شوید پس زود خواهید دانست و مقرر کردند برای چیزیکه نمیدانند حصه از آنچه دادیم ایشان را

نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ

بهره از آنچه روزی دادیم ایشان را بخدا البته پرسیده خواهید شد از آنچه افترا می کردید و مقرر می کنند

حصه سوگند بخدا البته پرسیده خواهید شد از آنچه افترا می کردید و مقرر می کنند

لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ

برائے خدا دختران را پاک ست او و مقرر میکنند برائے خویش آنچه رغبت می نمایند و چون مژده داده شود یکے را از ایشان به دختر

برای خدا دختران را پاک است او و مقرر می کنند برای خویش آنچه رغبت نمایند و چون مژده داده شود یکے از ایشان را به دختر

ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ

روئے او سیاه گردد و او پر از اندوه باشد پنهان شود از قوم بسبب ناخوشی آنچه

گردد روی او سیاه و او پر باشد از غم پنهان شود از قوم از بدی آنچه

فتح الرحمن

ف۱ یعنے بعد علامت قرائن هلاک ۱۲ ف۲ یعنے پسران را ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ خدائے تعالے با جرای هر کار مقتدر است مگر لطف و مهربانی او مانع از آن است که مجرمین را بعذاب فوری گرفتار کند رأفت و رحمت وے چنان مقتضی است که به مجرمین موقع ... و اصلاح داده شود ... بد فقط به ... مربوط است ... تخوف بمعنے تنقص گرفته شود پس مطلب این است که تدریجا کم کردن و رفته رفته هلاک نمودن از باعث مرحمت و شفقت ... دور نبوده آن را اندک اندک و نابود شان می کرد

ع۵ و تنبیکه بطور تکوینی هر چیز پیش خدا عاجز و مطیع و منقاد است حتی سایه چیزهای ... در ایام بر وفق حکم وی ... او کم و زیاد میشود این طرف و آن طرف ... می پذیرد و کدام قوت ... تواند که خدای مقتدر و توانا را از فرستادن عذاب باز دارد باید آدم به اختیار خوشی خود پیش احکام تشریعیه ... گردن بنهد حضرت شاه ... می نویسد که هر چیز که بوقت چاشت ... ایستاده باشد سایه آن هم عمودی می باشد و چون آفتاب

... بعد زوال بدرد و سایه هم خم شده خم شده تا شام بر زمین می افتد مثلیکه در نماز از قیام به رکوع و از رکوع به سجده میروند پس طور هر چیز خودش ایستاده است بذریعه سایه خود نماز ادا میکند

بُشِّرَ بِهٖ ؕ اَیُمۡسِکُهٗ عَلٰی هُوۡنٍ اَمۡ یَدُسُّهٗ فِی التُّرَابِ ؕ اَلَا سَآءَ مَا

مژده داده شد بوے در تامل آمد که آیا نگاه دارد او را بخواری یا در آورد ش در خاک آگاه شوید بدا است

و از مژده داده شده آیا نگاه دارد آن مولود را بر خواری یا پوشیده ادرا در خاک آگاه شوید بد است آنچه

یَحۡکُمُوۡنَ ﴿۵۹﴾ لِلَّذِیۡنَ لَا یُؤۡمِنُوۡنَ بِالۡاٰخِرَۃِ مَثَلُ السَّوۡءِ ۚ وَ لِلّٰهِ الۡمَثَلُ

این حکم آنانرا که معتقد نمی شوند بآخرت صفت بد است و خدا راست صفت

حکم می کنند مر آنانرا که معتقد نمی شوند بآخرت صفت بد است و برای خدا است صفت

الۡاَعۡلٰی ؕ وَ هُوَ الۡعَزِیۡزُ الۡحَکِیۡمُ ﴿۶۰﴾ وَ لَوۡ یُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلۡمِهِمۡ

بلند و اوست غالب با حکمت است و اگر گرفتار کند خدا مردمان را بسبب ستم ایشان

بلند و اوست غالب با حکمت و اگر گرفتار کند خدا مردمان را بسبب ستم ایشان

مَّا تَرَکَ عَلَیۡهَا مِنۡ دَآبَّۃٍ وَّ لٰکِنۡ یُّؤَخِّرُهُمۡ اِلٰۤی اَجَلٍ مُّسَمًّی ۚ فَاِذَا

نگذارد بر زمین هیچ جنبنده و لیکن موقوف میدارد ایشان را تا وقتے مقرر پس چون

نگذارد بر زمین هیچ جنبنده و لیکن مهلت دهد ایشان را تا وقتے مقرر پس چون

جَآءَ اَجَلُهُمۡ لَا یَسۡتَاۡخِرُوۡنَ سَاعَۃً وَّ لَا یَسۡتَقۡدِمُوۡنَ ﴿۶۱﴾ وَ یَجۡعَلُوۡنَ

برسد آن وقت مقرر ایشان باز نمانند ساعتے و نه پیش روند و مقرر می کنند

برسد وعدهٔ مقرر ایشان نمانند ساعتی و نه پیش روند و مقرر می کنند

لِلّٰهِ مَا یَکۡرَهُوۡنَ وَ تَصِفُ اَلۡسِنَتُهُمُ الۡکَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الۡحُسۡنٰی ؕ لَا

برائے خدا آنچه ناپسند میدارند و بیان می کند زبان ایشان سخن دروغ را که ایشان راست نیکوئی

برائے خدا آنچه را که ناپسند می دارند و بیان می کند زبان هائے ایشان دروغ را که ایشان را باشد نیکوئی

جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَ اَنَّهُمۡ مُّفۡرَطُوۡنَ ﴿۶۲﴾ تَاللّٰهِ لَقَدۡ اَرۡسَلۡنَاۤ اِلٰۤی

شبه نیست در آنکه ایشانرا باشد آتش و آنکه ایشان پیش فرستاده گانند بدوزخ قسم بخدا هر آئینه پیغامبران فرستادیم بسوے

شبه نیست در آنکه ایشانرا باشد آتش و آنکه ایشان پیش فرستاده شدگانند بدوزخ قسم بخدا (هر آئینه) فرستادیم پیغامبران بسوے

اُمَمٍ مِّنۡ قَبۡلِکَ فَزَیَّنَ لَهُمُ الشَّیۡطٰنُ اَعۡمَالَهُمۡ فَهُوَ وَلِیُّهُمُ الۡیَوۡمَ

امتانے که پیش از تو بودند پس بیاراست برائے ایشان شیطان کردارهائے ایشان پس هموست کارساز ایشان امروز

امتانے که پیش از تو بودند پس بیاراست برائے ایشان شیطان کردارهائے ایشانرا پس شیطان دوست ایشان است امروز

وَ لَهُمۡ عَذَابٌ اَلِیۡمٌ ﴿۶۳﴾ وَ مَاۤ اَنۡزَلۡنَا عَلَیۡکَ الۡکِتٰبَ اِلَّا لِتُبَیِّنَ لَهُمُ

ایشان راست عذاب درد دهنده و فرود نیاوردیم بر تو کتاب را مگر بسبب آنکه بیان کنی برائے ایشان

و ایشان راست عذاب دردناک و فرود نیاوردیم بر تو کتاب را مگر بسبب آنکه بیان کنی برائے شان

الَّذِی اخۡتَلَفُوۡا فِیۡهِ ۙ وَ هُدًی وَّ رَحۡمَۃً لِّقَوۡمٍ یُّؤۡمِنُوۡنَ ﴿۶۴﴾ وَ اللّٰهُ اَنۡزَلَ

آنچه در آن اختلاف کردند برائے راه نمودن و بخشایش قومے را که می گروند و خدا فرود آورد

آنچه در آن اختلاف کردند و برائے نمودن و بخشایش مر قومی را که ایمان می آورند و خدا فرود آورد

مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحۡیَا بِهِ الۡاَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَا ؕ اِنَّ فِیۡ ذٰلِکَ لَاٰیَۃً

از آسمان آب را پس زنده ساخت بآن زمین را بعد مرگ آن هر آئینه درین نشانه است

از آسمان آب را پس زنده ساخت به آن زمین را بعد مرگ آن (هر آئینه) در این نشانه است

لِّقَوۡمٍ یَّسۡمَعُوۡنَ ﴿۶۵﴾ وَ اِنَّ لَکُمۡ فِی الۡاَنۡعَامِ لَعِبۡرَۃً ؕ نُسۡقِیۡکُمۡ مِّمَّا

گروهے را که می شنوند و هر آئینه شما را در چهارپایان پندے هست می نوشانیم شما را از جمله آنچه

گروهی را که می شنوند و (هر آئینه) شما را در چهارپایان پندی است می نوشانیم شما را از آنچه

فِیۡ بُطُوۡنِهٖ مِنۡۢ بَیۡنِ فَرۡثٍ وَّ دَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِیۡنَ ﴿۶۶﴾

در شکم ایشان است از میان سرگین و خون شیرے خالص گوارا آشامندگان را

در شکم ایشان است، از میان سرگین و خون شیر خالص گوارا آشامندگان را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی دختران ۱۲

ف۲ یعنی نجات در آخرت ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اگر خدا تعالیٰ بار تکاب گستاخی و بے انصافی آنها فوراً سزا بدهد این آبادانی زمین ساعتی هم دوام نمی کند زیرا قسمت بزرگ اهل دنیا از ظالمان و بدکاران است و شاید کسے از خطا و قصور بزرگ و یا خورد خالی نباشد (کلکم خطاءون) اگر ظالمان و بدکاران فوراً هلاک کرده شوند پس برای فرستادن انبیاء معصوم بزمین ضرورتی نمانده باید ایشان با ملائکه معصوم زیست نمایند در این صورت چونکه انسان نیکو بد هر دو بزمین نخواهند ماند موجودیت حیوانات دیگر هم در روی زمین فائده ندارد زیرا همه آنها برای منافع بنی آدم آفریده شده اند بالغرض اگر خدا تعالیٰ بواسطهٔ ظلم و عدوان انسان بدان را باز دارد همراه مردم جانوران نیز می میرند بهر حال اگر خدائے تعالیٰ به هر خطا و قصور جزئی و کلی مواخذه کند و فوراً سزا بدهد تمام دنیا در یک لحظه تباه و فنا گردد. مگر خداوند تعالیٰ بواسطهٔ حلم مقتضای حکمت چنین نمی کند بلکه مجرمین را موقع اصلاح و توبه و تا وقت موعود آنها را مهلت میدهد. و چون موقع موعود در رسد یک ثانیه هم پس و پیش نمیشود (تنبیه) بعض مفسرین

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا
و از میوه هاے درختاں خرما و درختان انگور قسمے هست که میسازید ازاں شراب مست کننده میسازید ازاں روزی
و از میوه هاے درختان خرما و درختان انگور میسازید ازان شراب مست کننده و میسازد و ازان روزی

حَسَنًا ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ② وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى
حلال هرآئینه دریں نشانه است گروهے را که درمی یابند والهام فرستاد پروردگار تو بسوے
حلال (هرآئینه) دراین نشانه است گروهی را که درمی یابند والهام فرستاد پروردگار تو بسوے

النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا
زنبور شهد که بساز خانه ها از کوه ها و از درختان و از آنچه
زنبور شهد که بساز از کوه ها خانه و از درختان و از آنچه

يَعْرِشُونَ ③ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا
مردمان بنا می کنند باز بخور از هر جنس میوه ها و برو در راه هاے پروردگار خویش رام شده
مردمان بنا می کنند باز بخور از هر جنس میوه ها و برو در راه هاے پروردگار خویش رام شده

يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ۗ
می برآید از شکم این زنبوران آشامیدنی گوناگون رنگ هاے او و دراں آشامیدنی شفاست مردمان را
برمی آید از شکم این زنبوران آشامیدنی که گوناگون است رنگ هاے او و در آن آشامیدنی شفاست مردمان را

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ④ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ
هرآئینه دریں مقدمه نشانه است گروهے را که تفکر می کنند و خدا آفرید شمارا باز
(هرآئینه) دراین مقدمه نشانه است گروهی را که تفکر می کنند و خدا بیافرید شمارا باز

يَتَوَفَّاكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ
میراند شمارا و از شما کسے هست که عائد کرده میشود بخوارترین عمر تا نداند آنکه بداند بعد دانستن
میراند شمارا و از شما کسے هست که رد کرده شود بسوی خوارترین زندگانی تا نداند بعد از دانستن

شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ⑤ وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ
چیزے را هرآئینه خدا دانا تواناست و خدا فضل داد بعض شمارا بر بعض
چیزے را (هرآئینه) خدا دانا تواناست و خدا برتری داد بعض شمارا بر بعض

فِي الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ
در روزی پس نیستند آنانکه افزونی داده شدند عائد کنندگان روزی خود را بر مملوکان
در روزی پس نیستند آنانکه افزونی داده شده عائد کنندگان روزی خود را بر آنها که مالک شده است

أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ ۚ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ① وَاللَّهُ جَعَلَ
خود تا همه ایشان در روزی برابر باشند آیا نعمت خدارا انکار می نمایند و خدا آفرید
دست هاے ایشان پس باشند ولات موالی در مالداری یکسان آیا به نعمت خدا انکار می کنند و خدا آفرید

لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَ
براے شما از جنس شما زنان را و آفرید براے شما از زنان شما پسران و
براے شما از جنس شما زنان را و آفرید براے شما از زنان شما پسران و

حَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ
نبیرگان را و روزی داد شمارا از پاکیزه ها آیا به باطل معتقد می شوند و بنعمت
نبیرگان و روزی داد شمارا از پاکیزه ها آیا بباطل معتقد می شوند و بنعمت

اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ③ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ
خدا ایشان ناسپاسی می نمایند و می پرستند بجز خدا کسے را که نمی تواند براے ایشان
خدا ایشان ناسپاسی می نمایند و می پرستند بجز خدا کسے را نمی تواند براے ایشان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی هیچ کس نمی خواهد که مملوکان خود را برابر خود سازد والله اعلم

تفسیر عثمانی

ع۱ یعنی در بسیارے امراض شهد خالص ویا باد وای دیگر مخلوط شده بمریض داده میشود و بقدرت خداوند شفا می یابد در حدیث صحیح است که شخصی بمرض اسهال مبتلا بود و برادرش از آنحضرت صلی الله علیه وسلم معالجه خواست آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود که شهد بنوشانید از نوشیدن شهد اسهال زیاده تر گشت او باز حاضر شده عرض کرد که یارسول الله اسهال زیاده تر شده است آنحضرت فرمود صدق الله و کذب بطن اخیک (خدا صادق و شکم برادرت کاذب است) باز بنوشانید از دو باره نوشاندن همان کیفیت ظاهر شد آنحضرت کلمات خود را تکرار فرمود بالاخره به نوشانیدن نوبت سوم اسهال بند شد و طبیعت صاف گردید اطبا بر وفق اصول خود گفته اند که بعض اوقات در شکم کیموس فاسد میشود که هر غذا و یا دوا ئیکه در شکم میرسد بذریعه ماده مذکور فاسد می گردد و لهذا اسهال واقع میشود معالجه اش فقط همین است که مسهل داده شود تا آن کیموس فاسد ... [illegible]

ع ۹ ۵ ۱۵

... گردد در مسهل بودن شهد هیچکس شک و شبه ندارد و امر آنحضرت صلی الله علیه وسلم به همین اصول طبی مبتنی بوده در عهد مامون الرشید و تیک نامه علیسی به این گونه مرض ...

[illegible]

رِزْقًا مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿۷۳﴾ فَلَا

چیزے روزی دادن از آسمان ہا و زمین چیزے از توانائی و قادر نمی شوند پس

چیزے روزی دادن از آسمان ہا و زمین چیزے و قادر نمی شوند پس

تَضْرِبُوْا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۷۴﴾ ضَرَبَ

بیان مکنید برائے خدا داستانہا ہر آئینہ خدا میداند و شما نمیدانید بیان کرد

بیان مکنید برائے خدا مثال ہا ع۵ ہر آئینہ خدا میداند و شما نمیدانید بیان کرد

اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوْكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّمَنْ رَّزَقْنٰهُ مِنَّا رِزْقًا

خدا داستانے بندۂ مملوکے کہ توانائی ندارد بہیچ چیزے و کسیکہ دادیمش از نزدیک خود روزی

خدا مثال بندۂ مملوکے کہ توانائی ندارد بر ہیچ چیز و کسیکہ دادیمش از نزد خود روزے

حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَّجَهْرًا ۚ هَلْ يَسْتَوٗنَ ۚ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ

نیک پس وے خرچ میکند ازان روزی پنہان و آشکارا آیا برابر می شوند ہمہ ستائش خدا راست بلکہ

نیک پس وی خرچ میکند ازان روزی پنہان و آشکارا آیا برابر می شوند ہمہ ستائش خدا راست بلکہ

اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۷۵﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ

اکثر ایشان نمیدانند و بیان کرد خدا داستانے دیگر دو مرد یکے از ایشان گنگ است

اکثر ایشان نمیدانند و بیان کرد خدا مثال دیگر دو مرد را کہ یکے از ایشان گنگ است

لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُّ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ ۚ

قدرت ندارد بر چیزے و او گران ست بر خواجہ خود ہر کجا فرستدش نیارد از آنجا ہیچ نیکی

قدرت ندارد بر چیزے و او بر گران است بر خواجہ خود ہر کجا کہ فرستدش نیارد از آنجا ہیچ نیکی

هَلْ يَسْتَوِيْ هُوَ ۙ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۷۶﴾

آیا برابر ست این شخص و کسیکہ می فرماید مردمان را بعدل و خودش بر راہ راست است ع۶

آیا برابر است این شخص و کسیکہ می فرماید مردمان را بعدل و خودش بر راہ راست است

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ

و خدا راست علم پنہان آسمانہا و زمین و نیست کار قیامت یعنے نزدیک قدرت او مگر مانند چشم زدن

و مر خدا راست علم پنہان آسمان ہا و زمین و نیست کار قیامت مگر مانند چشم زدن بلکہ

اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۷۷﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ

او نزدیک است ہر آئینہ خدا بر ہمہ چیز توانا ست و خدا بیرون آورد شمارا

نزدیک تر است (ہر آئینہ) خدا بر ہمہ چیز توانا ست و خدا بیرون آورد شمارا

مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ

از شکم مادران شما نمی دانستید چیزے را و پیدا ساخت برائے شما شنوائی و چشم ہا

از شکم مادران شما کہ نمی دانستید چیزے را و پیدا ساخت برای شما شنوائی و چشم ہا

وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۷۸﴾ اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ

و دلہا تا بود کہ شکر کنید آیا ندیدند بسوئے مرغان رام شدہ در

و دل ہا تا بود کہ شکر کنید آیا ندیدند بسوئے مرغان رام شدہ در

جَوِّ السَّمَاۗءِ ۭ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۷۹﴾

ہوائے آسمان نگاہ نمیدارد ایشان را مگر خدا ہر آئینہ درین نشانہاست گروہے را کہ ایمان می آرند

ہوائے آسمان نگاہ نمیدارد ایشان را مگر خدا (ہر آئینہ) درین نشانہاست مر گروہی را کہ ایمان می آرند

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْۢ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ جُلُوْدِ الْاَنْعَامِ

و خدا ساخت برائے شما از خانہائے شما جائے سکونت و ساخت برائے شما از پوست چہار پایان

و خدا ساخت برائے شما از خانہائے شما جای سکونت و ساخت برای شما از پوست چہار پایان

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید حاصل این دو مثل آنست کہ آنچہ در عالم تصرف ندارد با خدا برابر نیست چنانکہ مملوک ناتوان با مالک توانا برابر نیست و چنانکہ گنگ بے تمیز با صاحب ہدایت و استقامت برابر نیست ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ مشرکین می گفتند کہ مالک البتہ اللہ است مگر این مردم و زبتر و خداوند مختار می باشند کارہا بہمین افراد و اشیاء ازان است کہ بدربار بزرگان نمی توان بے واسطہ و مستقیما رسید این مثال غلط است و دربارگاہ احدیت قابل تطبیق نیست خداوند ہمہ امور را خواہ بالواسطہ یا بلا واسطہ خودش اجرا می فرماید و بکسی کاری را چنان تفویض نمی فرماید کہ ارادۂ ذات او سلب شود مانند سلاطین کہ اختیارات را بحکام و عمال تفویض می کنند و زیر دستان با جرای ہدایات مختار و مستقل اند و بادشاہ از صدور فیصلہ ہای قاضی و یا حاکم مطلقا خبر ندارد و نہ بطور جزئی مشیت و ارادہ بادشاہ را در اصدار فیصلہ کدام دخلی است الا ارادہ و مشیت خداوند جزئی و کلیہ و احوال خورد و کلان و جزئی و کلی خواہ بواسطہ اسباب

ع۱۰ ع۶ ۱۶

دیا بلا و — ظ با مقدمہ حکایت دارد ... لازم نمی آید ... خداوند ... حقیقی دانستہ ... معبود ... ابن عباس

فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ

در هر امتے گواهے بر ایشان از قبیلهٔ ایشان و بیاریم ترا گواه براین

در هر امت گواهی را بر ایشان از ایشان و بیاریم ترا گواه براین

هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَ

کافران و فرود آوردیم برتو کتاب برائے بیان کردن هر چیز و برائے راه نمودن و بخشایش و

کافران ف۱ و فرود آوردیم برتو کتاب را برائے واضح بیان کردن هر چیز و برائے راه نمودن و بخشایش و

بُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٦﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ

مژده دادن مسلمانان را　هر آئینه خدا می فرماید بالانصاف و نیکوکاری و عطا کردن

مژده دادن مسلمانان　(هر آئینه) خدا می فرماید بالانصاف و نیکوکاری و عطا کردن

ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ

بخویشاوندان و منع می کند از بے حیائی و کار ناپسندیده و تعدی پند می دهد شمارا تابود که شما

بخویشاوندان و منع می کند از بے حیائی و کار ناپسند و تعدی پند می دهد شمارا تابود که شما

تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُوا الْأَيْمَانَ

پند پذیر شوید　و وفا کنید بعهد خدا چون عهد بندید و مشکنید سوگندها را

پند پذیر شوید　و وفا کنید بعهد خدا چون عهد بندید و مشکنید سوگندها را

بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا

بعد محکم ساختن آنها و بر آئینه ساخته اید خدارا بر خویش نگاهبان ف۲ هر آئینه خدا میداند آنچه

بعد محکم ساختن آنها و (بر آئینه) ساخته اید خدارا بر خویش ضامن (هر آئینه) خدا میداند آنچه

تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا

می کنید　و مباشید مانند زنے که گسست رشتهٔ خودرا بعد از استواری پاره پاره ساخته

می کنید　و مباشید مانند زنے که گسست رشتهٔ خودرا از بعد استواری پاره پاره

تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ

می سازید سوگندهائے خویش را مکر در میان خود تا افزون تر شود گروہے از گروہے ف۳

می گیرید سوگندهائے خودرا بهانه در میان خود بسبب آنکه باشند گروہی ایشان زیاده از گروہی

إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ

جز این نیست که می آزماید خدا شمارا بآن افزونی و البته بیان کند برائے شما روز قیامت آنچه دران

جز این نیست که می آزماید شمارا خدا به آن و (البته) بیان کند برائے شما روز قیامت آنچه دران

تَخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن

اختلاف می نمودید ف۴ و اگر خواستے خدا ساختے شمارا یک گروه و لیکن گمراه می کند هرکرا

اختلاف می کردید و اگر خواستے خدا (هر آئینه) ساختی شمارا یک گروه و لیکن گمراه می کند هرکرا

يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا

خواهد و راه می نماید هرکرا خواهد و البته پرسیده خواهد شد از آنچه می کردید و مسازید

خواهد و راه می نماید هرکرا خواهد و (البته) پرسیده خواهد شد از آنچه می کردید و مگیرید

أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا

سوگندهائے خودرا دغا در میان خویش و آنگاه بلغزد قدم بعد استواری آن و بچشید

عهد و پیمان خودرا فریب در میان خود پس بلغزد قدم بعد استواری آن و بچشید

السُّوءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٥﴾

عقوبت را بسبب باز داشتن از راه خدا و شمارا باشد عذاب بزرگ ف۵ و

عقوبت را بسبب باز داشتن تان از راه خدا و شمارا باشد عذاب بزرگ و

ف۱ مترجم گوید و آن بی آنقوم بات ۱۲ ف۲ یعنے نام او را در ف۳ مذکور کرده اند ۱۲ ف۳ یعنے برائے منفعت دنیا تا مال و منازل زیاده بدست آرد ف۴ مترجم گوید مراد تحریم یمین غموس است و حاصل مثل آنست که اعمال خودرا حبط مکنید چنانکه این زن عمل خود را تباه کرد والله اعلم و گویا این جا اشاره است بآنکه یمین غموس حبط کننده اعمال است والله اعلم ۱۲ ف۵ مترجم گوید یعنی در زنہار و عہد کرده و قسم خورده دغا کردن بسبب آنست که کافران من بعد قول ایشان را معتبر ندانند و با ایشان صحبت ندارند بلکه مسلمانان در شبه افتند والله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی ف۱ یعنی آن روز ہولناک قابل یاد داشتن است و قتیکه ہر پیغمبر معاملات امت خود را بپیشگاه احدیت بیان کند آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیز حالت امت خود را بیان خواهد کرد بلکه برو فق قول بعضی مفسرین آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای تزکیه شهادت تمام آن شهدا شهادت میدهد که بیشک آنها وظیفه خود را ادا کردند در حدیث آمده است که اعمال امت هر روز بحضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش میشود آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون اعمال نیک امتی ببیند شکر خدارا ادا میفرمایند و چون اعمال بد آنهارا می بینند برای ایشان طلب مغفرت

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ

مستانید عوض عہد خدا بہائے اندک ہر آئینہ آنچہ نزدیک خداست بہتر است شمارا

مستانید عوض عہد خدا بہائے اندک (ہر آئینہ) آنچہ نزد خداست بہتر است شمارا

إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ ۖ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ۗ وَ

اگر دانستہ اید آنچہ نزدیک شماست فانی شود و آنچہ نزدیک خداست پاینده است و

اگر دانستہ اید آنچہ نزد شماست تمام (فانی) شود و آنچہ نزد خداست پاینده است و

لَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

البتہ جزا دہیم صابراں را مزد ایشاں بحسب نیکوترین آنچہ می کردند

البتہ جزا دہیم صابراں را مزد ایشاں بہ نیکوترین آنچہ می کردند

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً

ہر کہ عمل نیک کرد مرد باشد یا زن و او مسلمان ست ہر آئینہ زنده کنیمش بزندگانی

ہر کہ عمل نیک کرد مرد باشد یا زن و او مسلمان است پس (ہر آئینہ) زنده کنیمش میدہیم زندگانی

طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ فَإِذَا

پاک ف۱ و بدہیم آنجماعہ را مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچہ می کردند پس وقتیکہ

پاک و بدہیم آن جماعہ را مزد ایشان بہ نیکوترین آنچہ می کردند پس وقتیکہ

قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيمِ ﴿٩﴾ إِنَّهُ

بخوانی قرآن خواندن پناه طلب کن بخدا از شیطان رانده شده ہر آئینہ

بخوانی قرآن (خوانی قرآن خواند) پس پناه طلب کن بخدا از شیطان رانده شده ف۵ (ہر آئینہ)

لَيْسَ لَهُ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿١٠﴾

نیست شیطان را غلبہ بر آنانکہ ایمان آوردند و بر پروردگار خود توکل می کنند

نیست شیطان را غلبہ بر آنانکہ ایمان می آوردند و بر پروردگار خود توکل می کنند

إِنَّمَا سُلْطٰنُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ

جز این نیست کہ غلبہ او بر آنانست کہ دوستداری او می کنند و آنانکہ ایشان با خدا

(جز این نیست کہ غلبہ) او بر آنانست کہ دوستداری او می کنند و آنانکہ ایشان با خدا

مُشْرِكُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ ۙ وَّاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا

شریک مقرر می کنند و چوں بدل کنیم آیتے ف۲ بجائے آیتے و خدا داننده تر است بآنچہ

شریک مقرر می کنند و چوں بدل کنیم آیتی را بجائے آیتی و خدا داننده تر است آنچہ

يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١﴾

فرود می آرد گویند جز این نیست کہ تو افترا کننده بلکہ اکثر ایشاں نمیدانند

فرود می آرد گویند (جز این نیست) کہ تو افترا کننده بلکہ اکثر ایشان نمیدانند

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ

بگو فرود آورده است او را روح القدس از جانب پروردگار تو براستی تا مستقیم سازد خدا مومنان

بگو فرود آورده است او را روح القدس از جانب پروردگار تو براستی تا مستقیم سازد مومنان

آمَنُوا وَهُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ

را و برائے راه نمودن و مژده دادن مسلمانان را و ہر آئینہ میدانیم کہ کافران

را و برائے راه نمودن و مژده دادن مسلمانان را و (ہر آئینہ) میدانیم کہ کافران

يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ۗ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ

می گویند جز این نیست کہ می آموزد این پیغامبر را آدمی زبان کسیکہ نسبت می کنند بسوئے او

می گویند جز این نیست کہ می آموزد این پیغامبر را آدمی زبان کسیکہ نسبت می کنند بسوئے او

ف۱ یعنی در دنیا نعمت دہیم ۱۲ ف۲ یعنی یک آیت با آیت دیگر نسخ کنیم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در حدیث است "خیرکم من تعلم القرآن وعلمه" بہترین شما شخصے است کہ قرآن را یاد بگیرد و دیگران را بیاموزاند ازین معلوم شد کہ برای مومن تعلم و تعلیم قرآن بہترین کار است و در آیات ماقبل وعده ذکر شده است کہ در عوض کارہای نیک اجر داده میشود و لہٰذا درین موقع بعض آداب قرائت قرآن را تعلیم می فرمایند تا شخص از بے احتیاطی اجر این بہترین کار را ضائع نکند۔ شیطان دائما کوشش می کند کہ مردم را از کارہائے نیک باز دارد خصوصا کاری مثل قرائت قرآن کہ سرچشمہ تمام نیکیہاست بر آن شیطان گوارا نمی آید یقینا برای کوشش است کہ مومن را از آن باز بدارد و اگر درین مقصد کامیاب نشود او را بہ چنان آفاتی مبتلا سازد کہ از استحصال فائده حقیقی قرائت قرآن مانع آید از تدابیر اغوا کار او و خرابی ہائیکہ پیش میشود طریقہ حفاظت ہمین است کہ چون مومن بہ قرائت قرآن اراده کند اولا از صدق دل بہ خدا توکل کند کہ کل فائده از اتباع شیطان مردود ... پناه گیرد ... زبان و دل موافق شود و مشروع شده کہ در آغاز قرائت بزبان ...

ع ۱۳ / ۱۱ / ۱۹

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا

و بیان کرد خدا داستان دیہے کہ بود ایمن آرمیدہ می آمد باو

و بیان کرد خدا مثال قریہ کہ بود ایمن آرمیدہ می آید بہ آن

رِزْقُهَا رَغَدًا مِّن كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا

روزی او بکشادگی از ہر جائے پس ناسپاسی کرد بنعمت ہائے خدا پس چشانید خدا

روزی او بکشادگی از ہر جائے پس ناسپاسی کرد بہ نعمت ہائے خدا پس چشانید اورا

اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ

اورا پوشش گرسنگی و ترس بسبب آنچہ می کردند و ہر آئینہ

خدا پوشش گرسنگی و ترس بسبب آنچہ می کردند و (ہر آئینہ)

جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ

آمد پیش ایشان پیغامبرے از جنس ایشان پس دروغ داشتند پس گرفت ایشانرا عقوبت و ایشان

آمد پیش ایشان پیغامبرے از جنس ایشان پس تکذیب کردند اورا پس گرفت ایشان را عذاب و ایشان

ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا

ستمگار بودند پس بخورید از آنچہ خدا روزی داد شمارا حلال پاکیزہ و شکر کنید

ستمکار بودند پس بخورید از آنچہ روزی داد شمارا خدا حلال پاکیزہ و شکر کنید

نِعْمَتَ اللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ

بر نعمت خدا اگر اورا می پرستید جزایں نیست کہ حرام ساختہ است خدا بر شما

بر نعمت خدا اگر شما اورا می پرستید جزایں نیست کہ حرام ساختہ است خدا بر شما

الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۖ فَمَنِ

مردار را و خون و گوشت و خوک را و آنچہ ذکر کردہ شد بنام غیر خدا بر ذبح وے پس ہر کہ

مردار را و خون و گوشت خوک را و آنچہ ذکر کردہ شد نام غیر خدا بر ذبح آن پس ہر کہ

اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا

بیچارہ شد نہ ستم کردہ و نہ از حد گذشتہ پس خدا آمرزگار مہربانست و مگوئید چیزے را کہ

بیچارہ شد نہ ستم بردہ و نہ از حد گذشتہ پس (ہر آئینہ) خدا آمرزگار مہربان است و مگوئید چیزے را کہ

تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا

بیان می کند حکم او زبان شما بدروغ کہ آن حلال است و این حرام است تا افترا کنید

بیان می کند حکم او را زبان شما بدروغ آن حلال است و این حرام است تا افترا کنید

عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

بر خدا دروغ را ہر آئینہ آنانکہ افترا می کنند بر خدا دروغ را

بر خدا دروغ را عہ ہر آئینہ آنانکہ افترا می کنند بر خدا دروغ را

لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ

رستگار نشود ایشان را بود بہرہ مندی اندک و ایشان را باشد عذاب دردکنندہ و بر یہود

رستگار نمی شوند ایشان را بود بہرہ مندی اندک و ایشان را باشد عذاب دردناک عہ و بر آنانکہ

هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ ۖ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن

حرام کردہ بودیم آنچہ قصہ خواندیم بر تو پیش ازین (یعنی در سورۂ انعام) و ستم نہ کردیم برایشان و لیکن

یہودی شدند حرام کردہ بودیم آنچہ بیان کردیم بر تو پیش ازاین و ستم نکردیم برایشان و لیکن ایشان

كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ

بر جان خویش ستم می کردند باز ہر آئینہ پروردگار تو آنانرا کہ کار بد کردند

بر جان خویش ستم می کردند باز (ہر آئینہ) پروردگار تو آنانرا کہ کار بد کردند

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید کہ این قصہ اجمالی انتزاع کردہ شدہ است از قصہ ہائے بسیار و منطبق است بر واقعہ ہائے بیشمار و لہذا مثل نامیدہ شد و در عبارت اذاقہا اللہ لباس الجوع والخوف جمع کردہ شدہ است در تشبیہ در یک سیاق واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ بدون سند شرعی چیزی را حلال یا حرام گفتن نہایت جسارت و کذب و افترا است حلال و حرام آنست کہ خدا تعالیٰ آن را حرام و یا حلال قرار دادہ است اگر شخصی محض بعقیدۂ خود چیزی را حلال و یا حرام میگرداند و آنرا بخداوند نسبت میدہد (مثلیکہ مشرکین مکہ عادت داشتند و ذکر آن در سورۂ انعام گذشت) در حقیقت بر خدا بہتان می بندد بہ مسلمانان ہدایت دادہ شدہ کہ این رویہ را گاہی اختیار منمایند چیزی را کہ خدا حلال گردانیدہ آن را حلال و چیزی را کہ خدا حرام نمودہ حرام بدانید و بدون مأخذ شرعی حکم حل و حرمت را بچیزی مکنید عہ مشرکین مکہ کہ آنحضرت صلعم را (معاذ اللہ) مفتری می گفتند باید بدانند کہ خود آنہا مفتری ہستند چہ آنہا از راہ کذب و افترا ... تحلیل و تحریم ...

ز چیزے را کہ میخواہند حلال یا حرام گفتہ بخدا منسوب می کنند بزودی برای آنہا ظاہر خواہد شد کہ باعتبار کردن این رویہ بکدام بیکی ... چند روزہ و ...

بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ

بنادانی باز توبه کردند بعد ازاں وشائستہ کار شدند ہر آئینه پروردگار تو

بنادانی باز توبه کردند بعد ازاں ونیکو کار شدند (ہر آئینه) پروردگار تو

بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۹﴾ إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلّٰهِ حَنِيفًا وَ

بعد ازین توبه آمرزگار مهربانست ہر آئینه ابراہیم بود بزرگوارے عبادت کننده برائے خدا حنیفی کیشے و

بعد ازاین توبه آمرزگار مهربان است (ہر آئینه) ابراہیم بود امتی فرمان بردار مر خدا را (مائل از ادیان باطله بدین حق) و

لَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱﴾ شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ اجْتَبٰهُ وَهَدٰهُ إِلٰى

نبود از مشرکان ف سپاس دارنده نعمت ہائے خدا را برگزیدش خدا و دلالت نمودش بسوئے

نبود از مشرکان سپاس دارنده نعمت ہائے خدا را برگزیدش و راه نمودش بسوئے

صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿۲﴾ وَآتَيْنٰهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ

راه راست وعطا کردیمش درین سرا نعمت وہر آئینه در آخرت

راه راست ودادیم اورا در دنیا نیکوئی و(ہر آئینه) در آخرت

لَمِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿۳﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا

از شائستہ کاران است بعد ازاں وحی فرستادیم بسوئے تو که پیروی کن کیش ابراہیم را حنیف شده و نبود

از نیکو کاران است بعد ازاں وحی فرستادیم بسوئے تو که پیروی کن کیش ابراہیم را که مائل بود از ہمه کیش ہا و نبود

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۴﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَ

از مشرکان جز این نیست که لازم کرده شد تعظیم شنبه بر آنانکه اختلاف کردند دران و

از مشرکان جز این نیست که لازم کرده شد تعظیم شنبه بر آنانکه اختلاف کردند دران و

إِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۵﴾

ہر آئینه پروردگار تو حکم کند درمیان ایشاں روز قیامت درانچه که اندراں اختلاف می کردند

(ہر آئینه) پروردگار تو حکم می کند درمیان ایشان روز قیامت درآنچه اندران اختلاف می کردند

اُدْعُ إِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ

دعوت کن یعنی مردمان را بسوئے راه پروردگار خویش بدانش و پند نیک و مناظره کن با ایشان

دعوت کن مردمان را بسوئے راه پروردگار خویش بدانش و پند نیک و مناظره کن با ایشان

بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ

بطریقے که وے نیک است ہر آئینه پروردگار تو دانا تر است به کسیکه گمراه شد از راه او و

بطریقی که وے نیک است (ہر آئینه) پروردگار تو او داناتر است بکسی که گمراه شد از راه او و

هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿۶﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا

داناتر است براه یابان واگر مکافات کنید پس مکافات کنید به مثل آنچه

داناتر است براه یافتگان ع۵ واگر عقوبت کنید پس عقوبت کنید بمثل آنچه

عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصّٰبِرِينَ ﴿۷﴾ وَاصْبِرْ وَمَا

باشما معامله کرده شد واگر صبر کنید ہر آئینه آں صبر بہتر است صابران را وشکیبائی کن و نیست

باشما معامله کرده شد واگر صبر کنید آن بہتر است صابران را ع۵ وصبر کن و نیست

صَبْرُكَ إِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا

شکیبائی تو مگر بتوفیق خدا و اندوه مخور بر ایشان ومباش در تنگدلی ازانکه

صبر تو مگر به توفیق خدا و اندوه مخور بر ایشان ومباش در تنگدلی ازانکه

يَمْكُرُونَ ﴿۸﴾ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَّالَّذِينَ هُمْ مُّحْسِنُونَ ﴿۹﴾ ع

بد اندیشی می کنند ہر آئینه خدا باپرہیزگاران است و آنانکه ایشان نیکو کار اند

بد اندیشی می کنند ع۵ (ہر آئینه) خدا با پرہیزگاران است و آنانکه ایشان نیکوکار اند ع۵

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید حنیف آنرا گویند که حج و ختنه و غسل جنابت میکوده باشد والله اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید یعنے یہود بحث می کردند در شنبه طائفه گفتند که خدا تعالیٰ روز شنبه از خلق فارغ شد پس در شنبه عبادت باید کرد و طائفه سکوت کردند خدا ئے تعالیٰ تعظیم روز شنبه باین سبب بر ایشان واجب گردانید والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ در طریق دعوت و تبلیغ باید بهمان راهی برود که خدا و ندنشان داده است و ہیچ احتیاج باین اندیشه نیست که چه کسی پذیرفت و که ازان انکار ورزید نتیجه را بخدا بسپارید، ہمان ذات حالات افرادی را که براه می آیند و نمی آیند بہتر میداند ہر طوریکه مناسب باشد با آنها معامله می کند

ع۵ اگر در راه دعوت بشما رنج و اندوه رسانیده شود در وقت استعمال قدرت اجازه دارید که انتقام مساویانه بگیرید لیکن مقام صبر ازان بلند تر است واگر صبر کردید نتیجه آن در حق خود شما و نیز در حق تماشائیان بلکه خود تعدی کنندگان بہتر میباشد

ع۵ یعنی مظالم و شدائد صبر کردن کار آسان نیست مگر در صورتیکه خدا مدد فرماید البته انسان تحمل ظلم شده وانی می گوید ع۵ ہر قدر که انسان از خدا اثر رسیده، تقوی و رخ دنی کز

ع ۱۵ ۹ ۲۱

ع ۱۶ ۹ ۲۲

سُورَةُ بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَإِحْدَىٰ عَشَرَةَ ءَايَةً وَاثْنَا عَشَرَ رُكُوعًا

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ○

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نہایت بارحم است

سُبْحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ

پاک است آنکه ببرد بنده خود را

پاک است آنکه ببرد بنده خود را

لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِي بَٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ

شبے از مسجد حرام بسوئے مسجد اقصیٰ که برکت نهادیم گرداگرد آں

شبے از مسجد حرام بسوئے مسجد اقصیٰ که برکت نهادیم گرداگرد آن

لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ① وَءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ وَ

تا بنمائیمش بعض نشانہائے خود هرآئینه اوست شنوا بینا ① و دادیم موسیٰ را کتاب و

تا بنمائیمش بعض نشان ہائے خود (هرآئینه) اوست شنوا بینا و دادیم موسیٰ را کتاب و

جَعَلْنَٰهُ هُدًى لِّبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا۟ مِن دُونِي وَكِيلًا ② ذُرِّيَّةَ

ساختیمش ہدایت بنی اسرائیل را گفتیم که نگیرید بجز من کارسازے اے فرزندان

ساختیمش اورا راه نماینده مر فرزندان یعقوب را گفتیم اگر مگیرید بجز من کارسازی اے فرزندان

مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ③ وَقَضَيْنَآ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ

قومے راکه برداشتیم ایشان را بانوح یعنی بر کشتی هرآئینه وے بود بنده سپاسدار ③ و وحی فرستادیم بسوئے بنی اسرائیل

کسیکه برداشتیم ایشان را بانوح هرآئینه وے بود سپاسدار و وحی فرستادیم بسوئے بنی اسرائیل

فِي ٱلْكِتَٰبِ لَتُفْسِدُنَّ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ④ فَإِذَا

در توریت که البته فساد خواهید کرد در زمین دوبار و البته طغیان خواهید کرد بسرکشی بزرگ پس چون

در توریت البته فساد خواهید کرد در زمین دوبار و البته طغیان خواهید کرد بسرکشی بزرگ پس چون

جَآءَ وَعْدُ أُولَىٰهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَآ أُو۟لِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا۟

بیاید وعده نخستین بار ازاں دو بفرستیم بر شما بندگان خود را خداوندان کارزار سخت پس درآید

بیاید وعدهٔ نخستین ازان دو بفرستیم بر شما بندگان خود را صاحبان کارزار سخت را پس درآیند

خِلَٰلَ ٱلدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ⑤ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ ٱلْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَ

میان خانہا یعنی برائے قتل و نہب و هست وعدهٔ خدا کردنی ⑤ باز دهیم شمارا غلبه برایشان و

میان خانہا و هست وعدهٔ خدا کرده شده باز دهیم شمارا غلبه برایشان و

أَمْدَدْنَٰكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَٰكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ⑥ إِنْ أَحْسَنتُمْ

پے درپے دهیم شمارا اموال و فرزندان و سازیم شمارا بیشتر باعتبار لشکر ⑥ و گوئیم اگر نیکوکاری کنید

پے درپے دهیم شمارا اموال و فرزندان و گردانیدیم شمارا بیشتر باعتبار لشکر اگر نیکوکاری کنید

أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ ۖ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ

نیکوکاری کرده باشید برائے جان خویش و اگر بدکاری کنید پس آں بدی جان شمار است پس چوں بیاید وعده دیگرباز بفرستیم بندگان خود را

نیکو کرده باشید برای خود و اگر بدکاری کنید پس آن بدی نفس شمار است پس چون بیاید وعده دیگرباره بفرستیم بندگان خود را

لِيَسُۥٓـُٔوا۟ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا۟

تاخوش سازند روئے شمارا و تا درآیند مسجد چنانچه درآمده بودند اول بار و تا ازپا بکنند

تا ناخوش سازند روی شمارا و تا درآیند به مسجد چنانکه درآمده بودند اول بار و تا ہلاک کنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خدا تعالیٰ در شب معراج پیش از صعود بر آسمانہا آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم مسجد بیت المقدس رسانید ۱۲

ف۲ مترجم گوید وعدهٔ این وعده متحقق شد تبسلیط جالوت بادشاه عمالقه ۱۲

ف۳ مترجم گوید این معنے در خلافت حضرت داؤد ظاہر شد ۱۲

تفسیر حقانی

ف۵ محض دریک قسمت کہ و شب مخصوص ترین بندهٔ خود محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را از حرم مکه تابیت المقدس برد و در آیه.. لنریه من آیاتنا.. به غرض و مقصد این سفرات خبر داده است خلاصه مطلب اینست که منظور خداوند چنان بود که در این سفر ما از بیت المقدس به مقامات بعیدهٔ علویه بندهٔ برگزیدهٔ خود ما آیات بزرگ قدرت و نمونه ہای عجیب و غریب انتظامات حکیمانه را به وے نشان بدہد. در سورهٔ نجم چیزی ازین آیات تذکر یافته است اما برمی آید که آنحضرت تابه سدرة المنتہیٰ تشریف برد و آیات نہایت عظیم الشان را مشاہده فرمود.. و لقد رآه نزلة اخرىٰ

فرمود: «عند سدرة المنتہیٰ عندها جنة المأوىٰ اذ یغشی السدرة ما یغشیٰ ما زاغ البصر وما طغیٰ لقد رأی من آیات ربه الکبریٰ» (النجم رکوع ۱) در اصطلاح علما سفری را که از مکه تا بیت المقدس واقع شده

مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ۝٧ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ ۚ وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا

بر هرچه غالب شوند تباه کردنی ف امید است پروردگار شما که رحم کند بر شما و اگر رجوع کنید به نافرمانی ما رجوع کنیم بعقوبت و ساختیم

جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ۝٨ إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ

دوزخ را برائے کافران زندانی ف هر آئینه این قرآن راه می نماید بخصلتے که او درست ترست

وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ۝٩ وَ

و بشارت میدهد آن مسلمانان را که کارهائے شائسته می کنند بآنکه ایشان را باشد مزد بزرگ و

أَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝١٠ وَيَدْعُ

خبر میدهد که آنانکه ایمان نیاورده اند بآخرت آماده کرده ایم برائے ایشان عقوبت دردناک و دعا می کند

الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ ۖ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ۝١١ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ

آدمی به بدی مانند دعائے او به نیکوئی و هست آدمی شتاب کار و ساختیم شب

وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ ۖ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا

و روز را دو نشانه پس بے نور ساختیم نشانه شب را و ساختیم نشانه روز را سبب دیدن تا طلب کنید

فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ

فضل را از پروردگار خود و تا بدانید شمار سالها را و بدانید حساب را و هر چیزے را بیان کردیم

تَفْصِيلًا ۝١٢ وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

بتفصیل و هر آدمی متصل ساختیم شآمت عمل او را بسته در گردن او و بیرون آریم برای او روز قیامت

كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا ۝١٣ اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ۝١٤

نامه که بیند آنرا باز کشاده گوئیم بخوان نامه خود را بس است نفس تو امروز بر تو حساب کننده

مَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا

هر که راه یاب شد پس جز این نیست که راه یاب میشود برائے نفع خود و هر که گمراه شد پس جز این نیست که گمراه میشود بر ضرر خود و

تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ۝١٥ وَإِذَا

برندارد هیچ بردارنده بار دیگرے را و نیستیم عذاب کننده تا آنکه فرستیم پیغامبرے را و چون خواهیم

أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ

که هلاک کنیم دیهے را امر کنیم متنعمان آن را پس نافرمانی کنند آنجا پس ثابت شود بر آن ده وعده عذاب

فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ۝١٦ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ ۗ وَكَفَىٰ

پس برهم زنیم آن را برهم زدنی و بسا کس را که هلاک کردیم از طبقات مردمان بعد نوح و بس است

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۲۸۳ ... اسراء ... گویند از آنجا سیاحت تا به سدرة المنتهی ... معراج ... مجموع هر دو سفر را اسراء یا معراج میگویند ... احادیث معراج ... صحابه منقول است و در آن واقعات معراج و اسراء به بسط و تفصیل بیان شده است ... سلف و خلف عقیده دارند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حالت بیداری بجسد مبارک معراج را نائل شد ... فقط از دو سه صحابه و تابعین منقول است که آنها واقعه اسراء و معراج را در حالت منام (خواب) بطور یک خواب عجیب و غریب قبول می کردند ...

بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿۱۷﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا

پروردگار تو — بگناه بندگان خود — دانا بینا — هرکه خواسته باشد آسودگی دنیا بشتاب دهیم

پروردگار تو — بگناه بندگان خود — دانا بینا — هرکه خواستار باشد (آسودگی) این جهان را بشتاب دهیم

لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿۱۸﴾

وی را در اینجا هرچه خواهیم — هرکرا خواهیم — باز مقرر کنیم برائے او دوزخ در آید بآن نکوهیده — رانده شده

وی را در اینجا هرچه خواهیم — هرکرا خواهیم — باز مقرر کرده ایم برائے او دوزخ درآید بآن نکوهیده رانده شده

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ

وهرکه بخواهد ثواب آخرت و سعی کند برائے وے سعی که لایق ویست و او مسلمان باشد پس این جماعه هست سعی ایشان

وهرکه بخواهد (ثواب) آخرت و سعی کند برائے او سعی که (لایق اوست) و او مسلمان باشد پس آن جماعه هست سعی ایشان

مَشْكُورًا ﴿۱۹﴾ كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ

مقبول — هر فرقه را پیاپی در پے میدهیم این فرقه را از بخشش پروردگار تو — و نیست

مقبول — هر (فرقه) را پیاپی در پے میدهیم این فرقه را و آن فرقه را از بخشش پروردگار تو و نیست

عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿۲۰﴾ انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْآخِرَةُ

بخشش پروردگار تو باز داشته شده — ببین چگونه افزونی داده ایم بعض مردمان را بر بعض — و هر آئینه آخرت

بخشش پروردگار تو باز داشته شده — ببین چگونه افزونی داده ایم بعض مردمان را بر بعض در دنیا (و هر آئینه) در آخرت

أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿۲۱﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا

زیاده تر بود در تمیز درجات و بیشتر باشد در افزونی دادن — مقرر مکن با خدا معبود دیگر را آنگاه بنشینی نکوهیده

درجات (ایشان) بزرگتر است و (بزرگ تر از روی افزونی) فضیلت بزرگتر است مقرر مکن با خدا معبود دیگری را پس بنشینی (نکوهیده) ملزم

مَخْذُولًا ﴿۲۲﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِمَّا

بے یار مانده — و حکم کرد پروردگار تو که عبادت کنید مگر خودش را و بکنید باپدر و مادر نیکوکاری — اگر

(بے یار مانده) بے کس و حکم کرد پروردگار تو که عبادت مکنید مگر خودش را و بکنید با پدر و مادر نیکوکاری اگر

يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا

برسد نزدیک تو — بکلان سالی — یکے از ایشان — یا هر دو — پس مگو ایشان را اُف — و بانگ مزن بر ایشان

برسد نزدیک تو — به کلان سالی یکی از ایشان — یا هر دوی ایشان پس مگو برایشان اف و بانگ مزن بر ایشان

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿۲۳﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

و بگو بایشان سخن نیکو — و پست کن برائے ایشان بازوئے تواضع را از جهت مهربانی و

و بگو برایشان را سخن نیکو — و پست کن برایشان بازوے تواضع را از جهت مهربانی و

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿۲۴﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ۚ

بگو اے پروردگار من ببخشائے بر ایشان چنانچه پرورش کردند مرا در خورد سالی — پروردگار شما داناتر است بآنچه در ضمیر شماست

بگو اے پروردگار من به بخشا بر ایشان چنانچه پرورش کردند مرا در خورد سالی پروردگار شما داناتر است آنچه در ضمیر شماست

إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿۲۵﴾ وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ

اگر باشید شائسته — پس هر آئینه وے هست رجوع کنندگان را آمرزنده — و بده خداوند قرابت

اگر باشید شائسته (پس هر آئینه وی هست) رجوع کنندگان را آمرزنده و بده خداوند قرابت

حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿۲۶﴾ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ

حق وے را و بدرویش و براه گذرے و — اسراف مکن اسراف کردنی — هر آئینه اسراف کنندگان

حق وے را و بدرویش و مسافر و اسراف مکن اسراف کردنی — هر آئینه اسراف کنندگان

كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿۲۷﴾ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ

هستند برادران شیاطین — و هست شیطان به نسبت پروردگار خود ناسپاس — و اگر روگردانی

هستند برادران شیاطین — و هست شیطان به پروردگار خود ناسپاس — و اگر رو بگردانی

فتح الرحمن

ف۱ یعنے در دنیا بحسب رزق دنیا ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحه ۲۸۴۔ ابن اسحٰق وغیره در کلمات منقوله این بزرگان حالت بیداری را هیچ جائے تصریح ننموده اند بهرحال قرآن کریم با تمام تمام و به عنوان ممتاز و درخشانی واقعه "اسراء" را ذکر نموده است و مخالفین در مقابل با جدیت تمام از این واقعه انکار کردند و در مقام تکذیب و معارضه بر آمدند بحدی که قدم های بعض موافقین هم درین راه لغزید این همه واقعات دلیل بر این است که واقعه معراج تنها عبارت از یک سیر روحانی و یا خواب عجیب و غریب نبوده است دعاوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در طریق سیر و انکشافات روحانی از ابتدای بعثت بوده است دعوی اسراء نسبت به آنها چیزے تعجب آورد و حیرت انگیز تر نبوده که بطور خصوصی آن را مورد تکذیب و تردید و تمسخر خود قرار میدادند و مردم را دعوت می کردند که "بیائید امروز یک سخن عجیب مدعی نبوت را بشنوید" علاوه برای حضرت صلی الله علیه وسلم ضرور نے بنود که خاص باظهار این واقعه آنقدر متفکر و مشوش می شد چنانکه

در بعض روایات صحیحه مذکور شده و نیز در صحیح، احادیث کلمات واضح آمده "ثم اصبحت بمکة" و یا "ثم اتیت مکة" (یعنی سپس وقت صبح به مکه رسیدم) اگر معراج محض یک کیفیت روحانی می بود،

عَنْهُمُ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا ۞ وَلَا

از رب تماعه بانتظار رزقی از پروردگار خود که امیدوار آن باشی پس بگو ایشان را سخن ملایم و مکن

از ین جماعه بانتظار مهربانی در رزقی از پروردگار خود که امید دار آن باشی پس بگو ایشان را سخنی ملایم و مکن

تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا

دست خود را بسته با گردن خود و مکشا ے آنرا تمام کشادن که آنگاه بنشینی ملامت کرده شده

دست خود را بسته باگردن خود و مکشاے آنرا تمام کشادن که بنشینی ملامت کرده شده

مَّحْسُوْرًا ۞ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۭ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ

در مانده ؎ هر آئینه پروردگار تو می کشاید و تنگ می کند روزی برائے هر که خواهد هر آئینه او به بندگان خود

در مانده (هر آئینه) پروردگار تو می کشاید روزی برای هر که خواهد و تنگ می کند (هر آئینه) او هست به بندگان خود

خَبِيْرًۢا بَصِيْرًا ۞ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ ۭ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ

دانا بیناست و مکشید اولاد خود را از ترس تنگدستی ما روزی میدهیم ایشان را و

دانا بینا و مکشید اولاد خود را از ترس تنگدستی ما روزی میدهیم ایشان را و

اِيَّاكُمْ ۭ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْاً كَبِيْرًا ۞ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ۭ

شمارا هر آئینه کشتن ایشان هست گناهی عظیم و نزدیک مشوید بزنا هر آئینه وے بے حیائی هست

شمارا هر آئینه کشتن ایشان هست گناهی بزرگ و نزدیک مشوید بزنا (هر آئینه) آن هست عمل زشت

وَسَآءَ سَبِيْلًا ۞ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ۭ وَمَنْ قُتِلَ

و بد راهیست وے و مکشید نفسے را که محترم ساخته است خدا مگر بحق و هر که کشته شود

و بد راهی است و مکشید نفس را که حرام ساخته است خدا مگر بحق و هر که کشته شود

مَظْلُوْمًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطٰنًا فَلَا يُسْرِفْ فِّي الْقَتْلِ ۭ اِنَّهٗ كَانَ

بستم پس داده ایم وارث او را قوتے پس باید که زیادتے نکند در کشتن هر آئینه وے هست

بستم پس داده ایم وارث او را قوتے پس باید که زیادتے نکند در کشتن (هر آئینه) وی هست

مَنْصُوْرًا ۞ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ

یاری داده شده و نزدیک مشوید بمال یتیم مگر بطریقے که وے نیک است تا آنکه رسد

یاری داده شده و نزدیک مشوید بمال یتیم مگر بطریقی که زو نیک است تا آنکه برسد

اَشُدَّهٗ ۠ وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ ۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْـُٔوْلًا ۞ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ

بنهایت قوت خود و وفا کنید بعهد هر آئینه عهد پرسیده خواهد شد از وے و تمام کنید پیمانه را چون

بنهایت قوت خود و وفا کنید بعهد هر آئینه عهد هست سوال کرده شده و تمام کنید پیمانه را چون

اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ۭ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ۞

پیمانه کنید و بسنجید به ترازوئے راست این بهتر است و نیکوتر است از جهت عاقبت

پیمانه دهید و وزن کنید به ترازوے راست این بهتر است و نیکوتر است از جهت عاقبت

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۭ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰۗىِٕكَ

و مرو پے چیزے که ترا دانش آن نیست هر آئینه گوش و چشم و دل هر یکے ازین ها

و مرو پے چیزے که ترا دانش آن نیست هر آئینه گوش و چشم و دل هر یکے ازین ها

كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔوْلًا ۞ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ

پرسیده خواهد شد از وے و مرو در زمین خرامان هر آئینه تو نخواهی شکافت زمین را

باشد از نفس خود پرسیده شده و مرو در زمین خرامان (هر آئینه) تو نخواهی شکافت زمین را

وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ۞ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ۞

و نرسی بکوه ها در درازی همه این خصلت ها بد خصلتی آن نزدیک پروردگار تو ناپسندیده

و نرسی بکوه ها در درازی همه این خصلت ها بدی او هست نزدیک پروردگار تو ناپسندیده

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در صورت بخل ۱۲ ف۲ یعنی در صورت اسراف ۱۲ ف۳ یعنی حق قصاص ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۲۸۵ - بعکوا «اسری بعبده» را به این معنے گرفتن که خداوند بخود در خواب و یا در عالم روحانی از مکه به بیت المقدس برد، مشابه آنست که شخصی «فاسر بعبادی» را به این معنے بگیرد که «ای موسی بندگان مرا (بنی اسرائیل) در خواب و یا محض در عالم روحانی از مصر بکشید» و یا در سوره کہف که حضرت موسی علیہ السلام برای ملاقات حضرت خضر علیہ السلام رفت همراه او سفر کرد ذکر برای آن در چندین جا کلمه «انطلقا» آمده است، مطلب آن چنین گرفته شود که این همه حرکت محض در خواب و یا سیر روحانی بوقوع پیوسته است باقی راجع به کلمه «رؤیا» که در قرآن حکیم آمده ابن عباس فرموده است «رؤیا» عین رؤیت بصری است و در کلام عرب شواهد آورده اند که کلمه رؤیا گاه گاهی به معنی مطلق رؤیت چشم استعمال می شود لهذا اگر از آن همین واقعه اسراء مراد باشد باید معنی مطلق نظاره گرفته شود که بر پرده ظاهری بجمل آمده است تا با ظواهر نصوص عقیده جمهور است حمل لفظ واقع نشود ۱۲ -

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ؕ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ

این از جملہ ہست کہ وحی فرستادہ است بسوئے تو پروردگار تو از علم و مقرر کن با خدا معبود دیگر را

این از جملہ است کہ وحی فرستادہ است بسوئے تو پروردگار تو از علم و مقرر مکن با خدا معبودی دیگر را

فَتُلْقٰى فِىْ جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ۝۳۹ اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ

آنگاہ انداختہ شوی در دوزخ ملامت کردہ شدہ راندہ گشتہ آیا برگزید شمارا پروردگار شما بہ پسران و خود فرا گرفت از

پس انداختہ شوی در دوزخ ملامت کردہ شدہ راندہ شدہ آیا برگزید شمارا پروردگار شما بہ پسران و خود فرا گرفت از

الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا ؕ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ۝۴۰ ع وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِىْ هٰذَا

فرشتگان دختران را ہر آئینہ شما می گوئید سخن گران و ہر آئینہ بہر نوع سخن گفتیم درین

فرشتگان دختران را (ہر آئینہ) شما می گوئید سخنے بزرگ و بدرستیکہ گردانیدیم بہ انحاء مختلف خود را از دلائل در این

الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوْا ؕ وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ۝۴۱ قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا

قرآن تا پند پذیر شوند و نمی افزاید در حق ایشان مگر رمیدن را بگو اگر بودندے با خدا معبودان دیگر چنانکہ

قرآن تا پند پذیر شوند و نمی افزاید در حق ایشان مگر رمیدن را بگو اگر بودند با خدای معبودان دیگر چنانچہ

يَقُوْلُوْنَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيْلًا ۝۴۲ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَقُوْلُوْنَ

می گویند آنگاہ طلب کردندے بسوئے خداوند عرش راہ منازعت را پاکست وے و بلندست از آنچہ می گویند

می گویند آنگاہ طلب کردندی بسوی خداوند عرش راہ منازعت را ع پاک است وی و بلند است از آنچہ می گویند

عُلُوًّا كَبِيْرًا ۝۴۳ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ؕ وَاِنْ

بلندی عظیم بپاکی یاد می کنند او را آسمان ہائے ہفت گانہ و زمین و ہر کہ درمیان این ہاست و نیست

بلندی بزرگ بپاکی یاد می کند او را ہفت آسمان و زمین و ہر کہ میان این ہاست و نیست

مِّنْ شَىْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ ؕ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا

ہیچ چیز مگر بپاکی یاد میکند باستایش او و لیکن شما فہم نمی کنید یاد کردن ایشان را ہر آئینہ وے ہست بردبار

ہیچ چیز مگر بپاکی یاد می کند باستایش او و لیکن شما فہم نمی کنید تسبیح ایشانرا ع ہر آئینہ وی ہست بردبار

غَفُوْرًا ۝۴۴ وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ

آمرزگار و چون میخوانے قرآن را میسازیم درمیان تو و درمیان آنانکہ باور نمیدارند

آمرزگار و چون میخوانی قرآن را میسازیم درمیان تو و درمیان آنانکہ باور نمی دارند

بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُوْرًا ۝۴۵ وَّجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِىْٓ

آخرت را پردہ پوشیدہ و می نہیم بر دل ایشان پوششہا تا نفہمندش و در

آخرت را پردہ پوشیدہ و می نہیم بر دل ایشان پوششہا تا نفہمندش و در

اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ؕ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ

گوش ایشان گرانی را و چون یاد کنی پروردگار خود را در قرآن تنہا روگردان شوند بر جانب پشت خود

گوش ایشان گرانی را و چون یاد کنی پروردگار خود را در قرآن تنہا روگردان شوند بر جانب پشت خود

نُفُوْرًا ۝۴۶ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُوْنَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ

رمیدہ شدہ ما دانا تریم بچیزے کہ می شنوند بسبب آن وقتیکہ گوش می نہند بسوئے تو و وقتیکہ ایشان

رمیدہ شدہ ما داناتریم بچیزے کہ می شنوند بسبب آن وقتیکہ گوش می نہند بسوی تو و وقتیکہ ایشان

نَجْوٰٓى اِذْ يَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا ۝۴۷ اُنْظُرْ كَيْفَ

راز گویان باشند وقتیکہ می گویند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو کردہ را بنگر چگونہ

راز گویان باشند وقتیکہ می گویند این ستمگاران پیروی نمی کنید مگر مرد جادو کردہ را بنگر چگونہ

ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا ۝۴۸ وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا

زدند داستانہا برائے تو پس گمراہ شدند پس نمے توانند راہ یافتن و گفتند آیا چون شویم

زدند برای تو مثلہا پس گمراہ شدند پس نمی توانند راہ یافتن و گفتند آیا چون شویم

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید یعنی ہر دو آیت کنایت است از عدم انتفاع ایشان بقرآن مواعظ ۱۲ ف۲ یعنی قصد استہزا و عیب جوئی ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ ہرگز پسند نداشتند کہ محکوم غیر شوند بلکہ میخواستند ہر یک جداً متحد شدہ تحت سلطنت خدا را واژگون سازند اگر بادشاہان گفتہ شود کہ چون در مقابل مالک عرش تمام زور و اقتدار آنہا بی سود است لہذا بہ عبادت یک مخلوق عاجز و ناتوان بر داختن نتہائی بے خردی است و اگر برای تقرب مالک عرش معبودان موجود باشند چنانچہ کفار زعم میکنند البتہ خود آن معبودان با طلب توحید و رضائی آفرینندہ عرش راہی و خواستار قرب او تو لی اند پس برای عابدین آنہا ہنوز ضرورت تردیدہ میشود کہ فکر توحید و رضائی خداوند بزرگ را نمایند زیرا خدای تواناً بہ زبان تمام انبیاء و بوسیلہ فطرت انسانی از شرک اظہار بیزاری کامل نمودہ است پس جائے تعجب است کہ این احمقان بچگونہ راہی کورکورانہ روان می باشند ع۶ ہر یک از مخلوق بزبان قال یا بزبان حال۔ پاکی و خوبی ہای او را بیان می کنند لیکن شما آنرا نمی فہمید، خواہ از باعث عدم فکر و تامل نکردید۔

الربع

عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ۝ قُلْ كُوْنُوْا حِجَارَةً اَوْ

حَدِيْدًا ۝ اَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِيْ صُدُوْرِكُمْ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ مَنْ يُّعِيْدُنَا ؕ

قُلِ الَّذِيْ فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُوْنَ اِلَيْكَ رُءُوْسَهُمْ وَيَقُوْلُوْنَ

مَتٰى هُوَ ؕ قُلْ عَسٰۤى اَنْ يَّكُوْنَ قَرِيْبًا ۝ يَوْمَ يَدْعُوْكُمْ فَتَسْتَجِيْبُوْنَ بِحَمْدِهٖ

وَتَظُنُّوْنَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا ۝ وَقُلْ لِّعِبَادِيْ يَقُوْلُوا الَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ؕ

اِنَّ الشَّيْطٰنَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ ؕ اِنَّ الشَّيْطٰنَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِيْنًا ۝

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ ؕ اِنْ يَّشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَّشَاْ يُعَذِّبْكُمْ ؕ وَمَاۤ اَرْسَلْنٰكَ

عَلَيْهِمْ وَكِيْلًا ۝ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَلَقَدْ

فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَّاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُوْرًا ۝ قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ

زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ فَلَا يَمْلِكُوْنَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيْلًا ۝ اُولٰٓئِكَ

الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ يَبْتَغُوْنَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِيْلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُوْنَ رَحْمَتَهٗ

وَيَخَافُوْنَ عَذَابَهٗ ؕ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُوْرًا ۝ وَاِنْ مِّنْ قَرْيَةٍ

اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوْهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوْهَا عَذَابًا شَدِيْدًا ؕ كَانَ

فتح الرحمٰن
ف یعنی ملزم خواهند شد والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید و این کلمه پیش از اسرچه اول بود ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۵ این ذرات در هر حال از نفس انسان است که پیشتر دارای زندگی بوده است و در خود ذرات خاک اگر آثار حیات پیدا شود، چندان مستبعد نیست وقدرت کامله حکیم علی الاطلاق بقاسی بزرگ است که نمی توان برای آن حدی تعیین نمود ف۶ خدائی که انسان را از عدم بوجود میآورد دوباره استخوان های بوسیده او را که شکل وجود در آن باقیست اگر حیات بخشد حیرت آور نیست حتی اگر ذرات وجود شما بشکل سنگ و آهن در آید که ظاهرا از شکل حیات محروم است باز هم در پیشگاه قدرت الهی زنده کردن و بوجود آوردن آن مشکل نمی باشد باز اگر از این اگر به موت و فنای مطلق هم دچار شوید، خداوند قدرت دارد که شما را جان تازه بخشد و بحیات نوین برگرداند ف۷ اکنون تعجیل دارید اما آن وقت خواهید پنداشت که در دنیا چندان دیر زیست نکرده بودید این موعد پنجاه و یا صد سال عمر انسان در مقابل هزاران سال آخرت اهمیت ندارد

ذٰلِكَ فِی الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ﴿۵۸﴾ وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰیٰتِ اِلَّآ اَنْ

این وعده در لوح نوشته شده و باز نداشت ما را از آنکه بفرستیم نشان ها مگر آنکه

این حکم در کتاب (لوح محفوظ) نوشته شده و باز نداشت ما را از آنکه بفرستیم نشان ها مگر آنکه

كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ ؕ وَاٰتَیْنَا ثَمُوْدَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوْا بِهَا ؕ وَمَا

دروغ شمرده بودند آنرا پیشینیان و دادیم ثمود را شتر ماده نشانه با شد پس کافر شدند بوے و

دروغ شمرده بودند آنرا پیشینیان و دادیم ثمود را اشتر ماده نشانه باشد پس کافر شدند بوے (ظلم کردند)

نُرْسِلُ بِالْاٰیٰتِ اِلَّا تَخْوِیْفًا ﴿۵۹﴾ وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ ؕ وَ

نمی فرستیم نشان ها را مگر برائے ترسانیدن و یاد کن چون گفتیم ترا که پروردگار تو در گرفته است بمه مردمان را (یعنی در قدرت خود)

نمی فرستیم نشان ها را مگر برائے ترسانیدن و یاد کن چون گفتیم ترا (هر آئینه) پروردگار تو فرا گرفت مردمان را و

مَا جَعَلْنَا الرُّءْیَا الَّتِیْۤ اَرَیْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِی

نساختیم تماشے را که نمودیم بتو مگر امتحان مردمان را و نساختیم درختے را که نفرین کرده شد در

نگردانیم آن تماشا را که بتو نمودیم مگر امتحانی مردمان را و هم چنین است درخت لعنت کرده شده در

الْقُرْاٰنِ ؕ وَنُخَوِّفُهُمْ ۙ فَمَا یَزِیْدُهُمْ اِلَّا طُغْیَانًا كَبِیْرًا ﴿۶۰﴾ وَاِذْ قُلْنَا

قرآن مگر امتحانے و می ترسانیم ایشانرا پس نمی افزاید ترسانیدن در حق ایشان مگر سرکشی بزرگ را و یاد کن چون گفتیم

قرآن و می ترسانیم ایشانرا پس نمی افزاید تخویف ایشانرا مگر سرکشی بزرگ و یاد کن چون گفتیم

لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْۤا اِلَّاۤ اِبْلِیْسَ ؕ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ

فرشتگان را سجده کنید بسوئے آدم پس سجده کردند الا ابلیس گفت آیا سجده کنم کسے را که آفریده

مر فرشتگان را سجده کنید آدم را پس سجده کردند مگر ابلیس گفت آیا سجده کنم کسی را که آفریدی

طِیْنًا ﴿۶۱﴾ قَالَ اَرَءَیْتَكَ هٰذَا الَّذِیْ كَرَّمْتَ عَلَیَّ ؗ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰی یَوْمِ

از گل باز گفت آیا دیدی این شخص را که فضل داده بر من اگر موقوف گذاری مرا تا روز

از گل گفت ابلیس باره خبر ده مرا که این را گرامی کرده بر من اگر مهلت دہی مرا تا روز

الْقِیٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّیَّتَهٗۤ اِلَّا قَلِیْلًا ﴿۶۲﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ

قیامت البته از بیخ بر کنم اولاد او را الا اندکے خدا فرمود برو پس هر کسیکه پیروی تو کند از ایشان پس

قیامت البته از بیخ بر کنم اولاد او را مگر اندکے خدا فرمود برو پس هر کسیکه پیروی تو کند از ایشان پس هر آئینه

جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَّوْفُوْرًا ﴿۶۳﴾ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ

دوزخ سزائے همه شماست سزائے کامل و از جا بجنبان هر کرا توانی از ایشان

دوزخ سزائے همه شماست سزائے کامل و از جا بجنبان هر کرا توانی از ایشان

بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَیْهِمْ بِخَیْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِی الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ

باواز خود و آواز بکن برایشان سواران خود را و پیادگان خود را و شریک شو با ایشان در اموال و فرزندان

باواز خود و بیار (برانگیز) بر ایشان سواران خود را و پیادگان خود را و شریک شو با ایشان در اموال و فرزندان

وَعِدْهُمْ ؕ وَمَا یَعِدُهُمُ الشَّیْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ﴿۶۴﴾ اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَكَ

و عده ده ایشانرا و عده نمی دهد ایشانرا شیطان مگر بفریب دادن هر آئینه بندگان من نیست ترا بر ایشان هیچ

و عده ده ایشانرا و عده نمی دهد ایشانرا شیطان مگر فریب (هر آئینه) نیست ترا بر بندگان من

عَلَیْهِمْ سُلْطٰنٌ ؕ وَكَفٰی بِرَبِّكَ وَكِیْلًا ﴿۶۵﴾ رَبُّكُمُ الَّذِیْ یُزْجِیْ لَكُمُ الْفُلْكَ فِی الْبَحْرِ

قدرتے و بس است پروردگار تو کارساز پروردگار شما آنست که روان میکند برائے شما کشتی ها را در دریا

هیچ حکومت (قدرت) و بس کافی است پروردگار تو کارساز پروردگار شما آنست که روان میکند برای شما کشتی ها در دریا

لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِیْمًا ﴿۶۶﴾ وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِی الْبَحْرِ

تا طلب معیشت کنید از فضل او هر آئینه او هست شما مهربان و چون برسد شما سختی در دریا

تا طلب معیشت کنید از فضل او (هر آئینه) او هست بر شما مهربان و چون برسد بشما سختی در دریا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چون کافران قصهٔ معراج شنیدند و آیت ان شجرة الزقوم طعام الاثیم بایشان رسید استبعاد کردند و محل طعن ساختند ۱۲

ف۲ مترجم گوید این تصویر است معنی شیطان را در گمراه کردن ایشان ماخوذ از فعل رئیس دزدان چون دیهے را غارت کند بر ایشان نعره میزند و سواران و پیادگان خود را آواز می دهد که ازین سو بگیر و از ان سو بگیر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در حدیث است که اہل مکه از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم معجزاتی چند خواستند مثلاً اینکه کوه صفاء را طلا سازد یا کوه ها را از اطراف و جوانب مادور کرده زمین را هموار و قابل زراعت نماید و لک ایشان می گفتند که اگر اینگونه خواهشات ما را عملی آوردی ترا قبول خواهیم کرد در جواب آن خواهش این آیت نازل گشته یعنی اجرای چنین کارها در مقابل قدرت کاملهٔ خداوندی قطعاً دشوار نیست چنانچه این گونه آیات مطابق خواهش امم سابقه برای ایشان نشان داده شد باز هم آنها نپذیرفتند حتی در تمرد و عصیان خود افزوده نما بالاخر بروفق سنت اللہ انجام آنها چنین شد

کرد سیتصل را مهای کی متاصل شدند پس اگر تمام خواهشات شما تکمیل شود چنانکه از وضعیت شما ظاهر است و خداوند میداند که شما نیز قبول نمی کنید آنگاه مطابق سنت اللہ باید بالکل ... است نه خلاف مصلحت و حکمت است ۱۲

ضَلَّ مَنْ تَدْعُوْنَ اِلَّآ اِیَّاهُ فَلَمَّا نَجّٰىكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ وَكَانَ

گم شود ہر کہ اورا میخوانید مگر خدا پس چوں خلاص ساخت شمارا بسوے خشکی رو گردان شدید و ہست

فراموش میشود کسی را کہ میخوانند مگر خدا پس چون خلاص ساخت شمارا بسوی خشکی باز می گردید و ہست

الْاِنْسَانُ كَفُوْرًا ۝۷ اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ یَّخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ یُرْسِلَ عَلَیْكُمْ

آدمی ناسپاس آیا ایمن شدہ اید ازانکہ فرو برد شمارا بجانبے از خشکی یا بفرستد بر شما

آدمی بسیار ناسپاس آیا ایمن شدہ اید ازانکہ فرو برد شمارا در جائی از خشکی یا بفرستد بر شما

حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوْا لَكُمْ وَكِیْلًا ۝۸ اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ یُّعِیْدَكُمْ فِیْهِ تَارَةً

باد تندے کہ سنگریزہ افگند باز نیابید برائے خود ہیچ نگاہبانے آیا ایمن شدہ اید ازانکہ باز در آرد شمارا در دریا بار

باد تندی کہ بر شما سنگ اندازد باز نیابید برای خود ہیچ حمایتی آیا ایمن شدہ اید ازانکہ باز گرداند شمارا در دریا بار دیگر

اُخْرٰى فَیُرْسِلَ عَلَیْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّیْحِ فَیُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ

دیگر پس بفرستد بر شما از جنس باد باد تندے را پس غرق گرداند شمارا بسبب آنکہ کافر شدید باز

پس بفرستد بر شما باد سخت را پس غرق گرداند شمارا بسبب آنکہ ناسپاسی کردید باز

لَا تَجِدُوْا لَكُمْ عَلَیْنَا بِهٖ تَبِیْعًا ۝۹ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِیْۤ اٰدَمَ وَحَمَلْنٰهُمْ فِی الْبَرِّ وَ

نیابید برائے خود ہیچ مواخذہ کنندہ برما بسبب آں غرق و ہر آئینہ بزرگ ساختیم فرزندان آدم را و بر داشتیم ایشان را در بیابان و

نیابید برائے خود بر ما بآن (غرق) ہیچ باز خواست کنندہ و ہر آئینہ بزرگ ساختیم فرزندان آدم را و برداشتیم ایشان را در بیابان و

الْبَحْرِ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّیِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلٰى كَثِیْرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا

در دریا و روزی دادیم ایشانرا از پاکیزہا و فضل دادیم ایشان را بر بسیاری ازانچہ آفریدہ ایم

دریا و روزی دادیم ایشانرا از چیزہائے پاکیزہ و فضل دادیم ایشان را بر بسیاری ازانچہ آفریدہ ایم

تَفْضِیْلًا ۝۱۰ یَوْمَ نَدْعُوْا كُلَّ اُنَاسٍۭ بِاِمَامِهِمْ فَمَنْ اُوْتِیَ كِتٰبَهٗ بِیَمِیْنِهٖ

فضل دادنی روزے کہ بخوانیم ہر فرقہ را با پیشوائے ایشان پس ہر کہ دادہ شد نامہ اعمال او بدست راستش

فضل دادنی روزے کہ بخوانیم ہر فرقہ را با پیشوائے ایشان پس ہر کہ دادہ شود نامہ اعمال او بدست راستش

فَاُولٰٓىِٕكَ یَقْرَءُوْنَ كِتٰبَهُمْ وَلَا یُظْلَمُوْنَ فَتِیْلًا ۝۱۱ وَمَنْ كَانَ فِیْ هٰذِهٖۤ

پس آں جماعہ بخوانند نامۂ خود را و ستم کردہ نشوند مقدار یک رشتہ و ہر کہ باشد در دنیا

پس آن مردم بخوانند نامۂ خود را و ستم کردہ نشوند مقدار یک رشتہ و ہر کہ باشد در این دنیا

اَعْمٰى فَهُوَ فِی الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِیْلًا ۝۱۲ وَاِنْ كَادُوْا لَیَفْتِنُوْنَكَ

کور وے در آخرت نیز کور است و خطا کنندہ تر است راہ را و ہر آئینہ نزدیک بودند کہ بفریب باز دارند ترا

کور پس وی در آخرت نیز کور است و ازراہ دور تر افتادہ (خطا کنندہ تر است راہ را) و ہر آئینہ) نزدیک بودند کہ بفریب

عَنِ الَّذِیْۤ اَوْحَیْنَاۤ اِلَیْكَ لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنَا غَیْرَهٗ وَاِذًا لَّاتَّخَذُوْكَ

ازانچہ وحی فرستادہ ایم بسوے تو تا بربندی برما غیر آں را و آنگاہ دوست

ازآنچہ وحی فرستادیم بسوی تو تا دروغ بربندی برما غیر آن را و آنگاہ البتہ فراگیرند ترا

خَلِیْلًا ۝۱۳ وَلَوْلَاۤ اَنْ ثَبَّتْنٰكَ لَقَدْ كِدْتَّ تَرْكَنُ اِلَیْهِمْ شَیْـًٔا قَلِیْلًا ۝۱۴ اِذًا

گرفتندے ترا و اگر نہ آں بودے کہ ثابت داشتیم ترا نزدیک بودی کہ میل کنی بسوے ایشان اندک چیزے آنگاہ

دوست و اگر نہ آن بودی کہ ثابت داشتیم ترا ہر آئینہ نزدیک بودی کہ میل کنی بسوی ایشان میلی اندک

لَّاَذَقْنٰكَ ضِعْفَ الْحَیٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَیْنَا نَصِیْرًا ۝۱۵

بچشانیدیم ترا دو چند عذاب زندگانی و دو چند عذاب مرگ باز نیابی برائے خود مدد کنندہ برما

آنگاہ ہر آئینہ می چشانیدیم ترا دو چند عذاب زندگانی و دو چند عذاب مرگ باز نمی یافتی برای خود بر ما یاری (در عذابہا)

وَاِنْ كَادُوْا لَیَسْتَفِزُّوْنَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِیُخْرِجُوْكَ مِنْهَا وَاِذًا لَّا یَلْبَثُوْنَ

و ہر آئینہ نزدیک بودند کہ بلغزانند ترا از زمین تا جلاوطن کنند ترا ازانجا و آنگاہ نمانند

(ہر آئینہ) نزدیک بودند (و می خواستند) کہ بلغزانند ترا از زمین تا ترا بیرون کنند ازآنجا و آنگاہ درنگ نکنند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بر و داب و کشتی ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۲ یعنی از کور ہا چنان فریب خوردہ اند کہ نہ تنہا خودشان براہ نمی آیند بلکہ میخواہند افراد بصیر و بو شمند را نیز از راہ بکشند بیچارہ و جسارت کردہ کہ ترا میخواہند تراہم در دام فریب خود نمایند و احکامی را کہ خداوند حق فرستادہ یک قسمت آنرا بخاطر ایشان اسقاط ترک دہی و یا تبدیل نمائی گاہی حکومت و دولت و زن خوبرو را پیشنہاد می کنند گاہی میگویند وقتی متابعت و پیروی ترا میکنیم کہ آن آیات را کہ در ترک و بت پرستی است از قرآن بیرون کنی اگر تو (العیاذ باللہ) بفرض محال چنین از نکار میکردی بلا شک ترا دوست صمیمی خود می ساختند لیکن جواب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم این بود کہ بخدا قسم است اگر ماہ را فرود آوردہ در یک کف دست من و آفتاب را فرود آوردہ در کف دست دیگر من بگذارید باز ہم محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) آن چیز را ترک دادنی نیست کہ خداوند وی را بآن مامور و موظف فرمودہ است تا آنکہ کار خود را بہ تکمیل رساند و یا در بین راہ از سر بگذرد دست از طلب ندارم تا کام من برآید یا جان رسد بجانان یا جان زتن برآید۔

خِلٰفَكَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝ سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدُ

پس از تو مگر اندکے — مانند روش آنانکه فرستاده ایم ایشان را پیش از تو از پیغمبران خویش و نخواهی یافت

پس از تو مگر اندکے — (مانند) روش آنانکه فرستاده ایم ایشان را پیش از تو از پیغمبران ما و نخواهی یافت

لِسُنَّتِنَا تَحْوِيْلًا ۝ اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوْكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَ

روش ما را تبدیلی — برپا دار نماز را وقت زوال آفتاب تا هجوم تاریکی شب و

دستور ما را تبدیلی — برپا دار نماز را از وقت زوال آفتاب تا تاریکی شب و

قُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۭ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوْدًا ۝ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ

نیز قرآن خواندن فجر را هر آئینه قرآن خواندن فجر حاضر میشود فرشتگان را و بعضے شب بیدار باش

و قرآن (نماز) فجر را هر آئینه قرآن خواندن فجر می باشد حاضر شده و پاره از شب پس بیدار باش

بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا ۝ وَقُلْ رَّبِّ

بقرآن شب خیزی زیاده تر برائے تو نزدیک است که ایستاده کند ترا پروردگار تو بمقامے پسندیده و بگوای پروردگار من

بقرآن شب خیزی زیاده شده مر ترا نزدیک است که ایستاده کند ترا پروردگار تو بمقام محمود و بگوای پروردگار من

اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ

در آر مرا در آوردن پسندیده و بیرون آر مرا بیرون آوردن پسندیده و ساز برائے من از

در آر مرا در آوردن پسندیده و بیرون آر مرا بیرون آوردن پسندیده و بده برائے من از

لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا ۝ وَقُلْ جَاۗءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۭ اِنَّ

نزدیک خود قوتے یاری دهنده و بگو آمد دین حق و نابود شد دین باطل هر آئینه

نزد خود قوتی یاری دهنده و بگو آمد حق و نابود شد باطل هر آئینه

الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوْقًا ۝ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاۗءٌ وَّرَحْمَةٌ

باطل هست نابود شونده و فرود می آریم از قرآن آنچه وے شفاست و رحمت است

باطل هست نابود شونده و فرود می آریم از قرآن آنچه وی شفاست و رحمت است

لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ۙ وَلَا يَزِيْدُ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا خَسَارًا ۝ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَي

مسلمانان را و نمی افزاید در حق ستمگاران مگر زیان را و چون انعام کنیم بر

مسلمانان را و نمی افزاید ستمگاران را مگر زیان را و چون انعام کنیم بر

الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَـــُٔوْسًا ۝ قُلْ كُلٌّ

آدمی روی بگرداند و بپیچاند باز و بے خود را و چون رسد بوے سختی ناامید باشد بگو هر کسے

انسان رو بگرداند و پهلو تهی کند و چون رسد بوی شر باشد ناامید بگو هر کسی

يَّعْمَلُ عَلٰي شَاكِلَتِهٖ ۭ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيْلًا ۝ وَ

کار میکند بر طریقه خود پس پروردگار شما داناتر است بانکه وے یابنده تر بود راه را و

کار میکند بر طریقه خود پس پروردگار شما داناتر است بانکه وی یابنده تر بود راه را و

يَسْــَٔـلُوْنَكَ عَنِ الرُّوْحِ ۭ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّيْ وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ

سوال می کنند ترا از روح بگو روح از فرمان پروردگار من است و نداده شده اید از علم

می پرسند ترا از روح بگو روح از حکم پروردگار من است و داده نشده اید از علم

اِلَّا قَلِيْلًا ۝ وَلَىِٕنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا

مگر اندکے و اگر خواهیم ببریم آنچه وحی فرستاده ایم بسوئے تو باز

مگر اندکے و اگر خواهیم ببریم آنچه را وحی فرستاده ایم بسوی تو باز

تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيْلًا ۝ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۭ اِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ

نیابی برائے خود بسبب وے بر ما کارسازے لیکن باقی گذاشتیم بسبب رحم از جانب پروردگار هر آئینه فضل وے بر تو

نیابی برائے خود به نسبت وی بر ما کارسازی لیکن (باقی گذاشتیم) بسبب رحم از جانب پروردگار تو هر آئینه فضل

عَلَيْكَ كَبِيْرًا ﴿۸۷﴾ قُلْ لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰۤى اَنْ يَّاْتُوْا بِمِثْلِ

بر تو بزرگ است بگو اگر جمع شوند آدمیان و جن بر آنکه بیارند مانند
بر تو بزرگ است بگو اگر جمع شوند آدمیان و جن بر آنکه بیارند مانند

هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا ﴿۸۸﴾ وَ

این قرآن هرگز نیارند مانند آن اگرچه باشد بعض ایشان بعض را مدد دهنده و
این قرآن هرگز نیارند مانند آن و اگرچه باشد بعض ایشان بعضی را مددگار و

لَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَاَبٰۤى اَكْثَرُ النَّاسِ

هر آئینه گوناگون بیان کردیم برای مردمان درین قرآن از هر داستانی پس قبول نکردند بیشتر مردمان
هر آئینه گوناگون بیان کردیم برای مردمان درین قرآن از هر مثال پس قبول نکرد بسیار مردمان

اِلَّا كُفُوْرًا ﴿۸۹﴾ وَقَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْۢبُوْعًا ﴿۹۰﴾ اَوْ

مگر ناسپاسی را و گفتند هرگز باور نداریم ترا تا آنکه جاری کنی برای ما از زمین چشمه یا
مگر ناسپاسی را و گفتند هرگز باور نداریم ترا تا آنکه جاری کنی برای ما از زمین چشمه یا

تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا تَفْجِيْرًا ﴿۹۱﴾ اَوْ تُسْقِطَ

باشد ترا بوستانی از خرما و انگور پس روان کنی جویها در میان آن روان کردنی یا فرود آری
باشد ترا بوستانی از خرما و انگور پس روان کنی جویها در میان آن روان کردنی یا بیفگنی

السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَاْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيْلًا ﴿۹۲﴾ اَوْ يَكُوْنَ

آسمان را چنانکه گمان میکنی بر ما پاره پاره یا بیاری خدا را و فرشتگان را روبروی یا باشد
آسمان را چنانکه گمان می کنی بر ما پاره پاره یا بیاری خدا را و فرشتگان را روبروی یا باشد

لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَآءِ ؕ وَلَنْ نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ

ترا خانه از زر یا بالا روی در آسمان و باور نداریم بالا رفتن ترا تا آنکه فرود آری
ترا خانه از زر یا بالا روی در آسمان و باور نداریم بالا رفتن ترا تا آنکه فرود آری

عَلَيْنَا كِتٰبًا نَّقْرَؤُهٗ ؕ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيْ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَّسُوْلًا ﴿۹۳﴾ وَمَا

بر ما نوشته که بخوانیم آنرا بگو پاک است پروردگار من نیستم من مگر آدمی فرستاده شده و باز
بر ما کتابی که بخوانیم آنرا بگو پاک است پروردگار من نیستم من مگر آدمی فرستاده شده و باز

مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْۤا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْۤا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا

نداشت مردمان را از آنکه ایمان آرند وقتیکه آمد بایشان هدایت مگر آنکه گفتند آیا خدا فرستاد آدمی را پیغامبر
نداشت مردمان را از آنکه ایمان آرند وقتیکه آمد بایشان هدایت مگر آنکه گفتند آیا برانگیخت خدا آدمی را

رَّسُوْلًا ﴿۹۴﴾ قُلْ لَّوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَّمْشُوْنَ مُطْمَئِنِّيْنَ لَنَزَّلْنَا

فرستاده است بگو اگر می بودند در زمین فرشتگان که میرفتند آرامیده هر آئینه پیغامبر
رسول بگو اگر می بودند در زمین فرشتگان که میرفتند آرامیده میفرستادیم

عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُوْلًا ﴿۹۵﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ؕ

میفرستادیم برایشان از آسمان فرشته را بگو بس است خدا گواه میان من و میان شما
برایشان از آسمان فرشته را پیغمبر بگو کافی است خدا گواه میان من و میان شما

اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًۢا بَصِيْرًا ﴿۹۶﴾ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ

هر آئینه وی به بندگان خود دانا بیناست و هر که راه نمود خدا پس اوست راه یاب و هر که
هر آئینه وی به بندگان خود دانا بیناست عـ۵ و هر که راه نمود خدا او است راه یاب و هر که

يُّضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى

گمراه سازد پس نیابی برای ایشان دوستان بجز خدا و برانگیزیم ایشانرا روز قیامت
گمراه سازد پس هرگز نیابی برای ایشان دوستانی بجز خدا و برانگیزیم ایشان را روز قیامت بر

عـ۵ پیغمبرانیکه قبل از من آمده بودند نیز بشر بودند و هیچ پیغمبر اختیارات خدای را دارا نمی باشد و نه شایان او است که به پروردگار خود چنین فرمایشات غیر ضروری کند. وظیفه پیغمبران این است که چیزی را که از جانب او تعالی بایشان برسد به مردم برسانند و همه کارهای خود را بخدای واحد بسپارند. پس من فرض رسالت را ادا می کنم. نشانهای فرمایشی را نشان دادن و یا ظاهر نکردن به حکمت بالغه خدای تعالی تعلق دارد و بیشتر هم درهمین سوره بعض حکمت نشان ندادن نشانها فرمایشی بیان شده.

عـ۶ در جواب قول آنها که می گفتند «او تأتی بالله والملٰئکة قبیلا» (خدا و فرشتگان حاضر شده تصدیق کنند) البته قبول میکنیم، زیرا که حالا هم خداوند لابد تصدیق مرا تصدیق می کند. زیرا خدا مرا می بیند که من دعوی نبوت می کنم. از احوال ظاهری و باطنی من کاملاً آگاه است با وجود آن خداوند از دست و زبان من چنان نشانات علمی و عملی را هم ظاهر میفرماید که نسبت بدیگر، خارق العادات و قانون عمومی قدرت بمراتب بلندتر است و روز بروز مرا کامیاب و دائره پیشرفت مقاصد تبلیغیه مرا توسعه میدهد. تکذیب کنندگان مرا به هر قدم شکست می فرماید. کسانیکه از دین رفتار جوی گاهی رستگار نمی شوند آیا این از طرف خدا شهادت عملی نیست که من در دعوای

الَّذِیْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖۤ اِذَا یُتْلٰی عَلَیْهِمْ یَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا

آنانکہ دادہ شد ایشان را علم پیش از این چون خواندہ میشود بر ایشان می افتند بر روی خود سجدہ کنان و

آنانکہ دادہ شدہ ایشان را علم پیش ازوی چون خواندہ میشود بر ایشان می افتند بر زنخہا (بر روی خود) سجدہ کنان

وَّ یَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَاۤ اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ۞ وَ یَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ

گویند پاکی پروردگار ماراست هر آئینہ هست وعدۂ پروردگار ما کردنی ومی افتند بر روی خویش

ومی گویند پاک است پروردگار ما هر آئینہ هست وعدہ پروردگار ما کردہ شدہ ومی افتند بر زنخہا (بر روی خود)

یَبْكُوْنَ وَ یَزِیْدُهُمْ خُشُوْعًا ۞ قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَیًّامَّا

گریہ کنان ومی افزاید قرآن در ایشان فروتنی را بگو بخوانید خدا را یا بخوانید رحمٰن را هر کدام کہ

گریہ کنان ومی افزاید ایشانرا فروتنی بگو بخوانید خدا را یا بخوانید رحمٰن را هر کدام کہ

تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰی وَ لَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَ لَا تُخَافِتْ بِهَا وَ ابْتَغِ

بخوانید خوب باشد پس خدا راست نامہای نیکو و این همہ بلند مخوان نماز خود را واین همہ پست مخوان آنرا و بجوی

بخوانید خوب باشد پس خدا راست نامہای نیکو و بہ آواز بلند مخوان نماز خود را و پست مخوان آنرا و بجوی

بَیْنَ ذٰلِكَ سَبِیْلًا ۞ وَ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ لَمْ یَتَّخِذْ وَلَدًا وَّ لَمْ یَكُنْ

میان این و آن راہی و بگو ستایش خدا راست کہ هیچ فرزند نگرفتہ است و نیست

میان آن راہی و بگو ستایش (خوبی) خدا راست کہ هیچ فرزند نگرفتہ است و نیست

لَّهٗ شَرِیْكٌ فِی الْمُلْكِ وَ لَمْ یَكُنْ لَّهٗ وَلِیٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَ كَبِّرْهُ تَكْبِیْرًا ۞

او را هیچ شریکی در پادشاہی و نیست او را هیچ کارسازی بسبب ناتوانی و بتعظیم یاد کن او را تعظیم کردنی

او را هیچ شریکی در سلطنت و نیست او را مددگاری از ذلت و تعظیم کن او را تعظیم کردنی

سُوْرَةُ الْكَهْفِ مَكِّیَّةٌ وَّ هِیَ مِائَةٌ وَّ عَشْرُ اٰیَاتٍ وَّ اثْنَا عَشَرَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بنام خدای بخشایندہ مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مهربان نہایت بارحم است

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْۤ اَنْزَلَ عَلٰی عَبْدِهِ الْكِتٰبَ وَ لَمْ یَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا ۞ قَیِّمًا

همہ ستایش آن خدا راست کہ فرو فرستاد بر بندۂ خود کتاب و پیدا نکرد در وی هیچ کجی ساخت او را راست

همہ ستایش آن خدا راست کہ فرو فرستاد بر بندۂ خود کتاب را و پیدا نکرد در وی هیچ کجی فرستاد او را راست

لِّیُنْذِرَ بَاْسًا شَدِیْدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَ یُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِیْنَ الَّذِیْنَ یَعْمَلُوْنَ

تا بترساند از عقوبت سخت آیندہ از نزدیک خدا و تا مژدہ دهد آن مسلمانان را کہ می کنند

تا بترساند از عقوبت سخت از نزد خدا و تا مژدہ دهد مسلمانان را کہ می کنند

الصّٰلِحٰتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ۞ مَّاكِثِیْنَ فِیْهِ اَبَدًا ۞ وَّ یُنْذِرَ الَّذِیْنَ

کارهای شایستہ باآنکہ ایشانراست مزد نیک باشندگان در وی همیشہ و تا بترساند آنانرا کہ

کارهای شایستہ باینکہ ایشان راست مزد نیک باشندگان در آن همیشہ و تا بترساند آنانرا کہ

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا ۞ مَّا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَّ لَا لِاٰبَآئِهِمْ ؕ كَبُرَتْ كَلِمَةً

گفتند خدا فرزند گرفتہ است نیست ایشانرا هیچ دانش بآن و نہ پدران ایشانرا بزرگ است این سخن

گفتند گرفتہ است خدا فرزند نیست ایشان را هیچ دانش بآن و نہ پدران ایشانرا عجب سخن بزرگ است

تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ؕ اِنْ یَّقُوْلُوْنَ اِلَّا كَذِبًا ۞ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ

کہ برمی آید از دهان ایشان نمی گویند مگر دروغ پس مگر تو کشندہ نفس خود را

کہ بر دن می آید از دهنهای ایشان نمی گویند مگر دروغ پس مگر تو کشندہ ای نفس خود را

عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ۝٦ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى

بر پے ایشاں اگر ایمان نیارند بایں سخن از جہت اندوہ ہر آئینہ ما ساختہ ایم ہر چیزے را کہ بر

بر پے ایشاں اگر ایمان نیارند بایں سخن از جہت اندوہ ہر آئینہ ما ساختہ ایم ہر چیزے را کہ بر

الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۝٧ وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا

زمین است آرایش آنرا تا امتحان کنیم ایشاں را کدام کس از ایشاں نیکوتر است در عمل و ہر آئینہ ما البتہ معدوم خواہیم ساخت ہر

زمین است آرایش آن تا امتحان کنیم ایشاں را کدام کس از ایشاں نیکوتر است در عمل و ہر آئینہ ما گرداننده ایم آن چیزہا کہ

عَلَيْهَا صَعِيْدًا جُرُزًا ۝٨ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيْمِ كَانُوْا

بر وے است میدان ہموار بے گیاہ ماندہ آیا پنداشتی کہ اصحاب غار و نوشتہ ولہ از جملہ

بروی است کہ میدان ہموار بے گیاہ آیا پنداشتی کہ ہر آئینہ اصحاب کہف و رقیم عہ از جملہ

مِنْ اٰيٰتِنَا عَجَبًا ۝٩ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ

نشان ہائے ما عجب بودند چوں آرام گرفتند جوانان چند بسوے غار پس گفتند اے پروردگار ما بدہ مارا از

نشان ہائے عجیب ما بودند چوں آرام گرفتند جوانان بہ غار پس گفتند اے پروردگار ما بدہ مارا از

لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ۝١٠ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِى

نزدیک خود بخششے و آمادہ ساز برائے ما راہ یابی را در کار ما پس پردہ گذاشتیم بر گوش ایشاں در

نزد خود بخششی و آمادہ ساز برای ما در کار ما درستی (راہ یابی) پس پردہ گذاشتیم بر گوش ایشاں در

الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا ۝١١ ثُمَّ بَعَثْنٰهُمْ لِنَعْلَمَ اَىُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا

غار یعنی خوابانیدیم سالہائے شمردہ شدہ باز برانگیختیم ایشاں را تا بدانیم کدام یک از دو گروہ یاد داشتہ است مقداری کہ

غار سالی چند (سالہای شمردہ شدہ) باز برانگیختیم ایشاں را تا معلوم کنیم کدام یک از دو گروہ یاد داشتہ است مقداری

لَبِثُوْٓا اَمَدًا ۝١٢ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ ؕ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ

درنگ کردند مدت از زمان ما میخوانیم بر تو خبر ایشاں براستی ہر آئینہ ایشاں جوانان چند بودند کہ ایمان آوردند بہ پروردگار

درنگ کردہ اند ما می خوانیم بر تو خبر ایشاں را براستی ہر آئینہ ایشاں جوانی چند بودند کہ ایمان آوردند بہ پروردگار خود

وَزِدْنٰهُمْ هُدًى ۝١٣ وَّرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ

و زیادہ دادیم ایشاں را ہدایت و رشتہ بستیم بر دل ایشاں ولہ چوں ایستادند پس گفتند پروردگار ما پروردگار

و بیفزودیم ایشاں را ہدایت و بستیم بر دل ہای ایشاں (یعنی استوار ساختیم) چوں ایستادند پس گفتند پروردگار ما پروردگار

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا۟ مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا ۝١٤

آسمان ہا و زمین است ہر آئینہ نخواہیم پرستیدن بجز وے معبودے را ہر آئینہ گفتہ باشیم آنگاہ سخن دور

آسمان ہا و زمین است ہر آئینہ پرستش نمی کنیم بجز وے معبودی را ہر آئینہ گفتہ باشیم آنگاہ سخن دور از عقل

هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ؕ لَوْلَا يَاْتُوْنَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطٰنٍۢ

این قوم ما خدایان گرفتند بجز خدا چرا نمی آرند بر ثبوت آں خدایان دلیلے

این یا قوم ما پرستند دیگر فتند بجز خدا معبودان چرا نمی آرند بر ثبوت آن معبودان دلیلے

بَيِّنٍ ؕ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۝١٥ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوْهُمْ وَمَا

واضح پس کیست ستمگارتر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغ را و چوں یکسو شوید اے یاران ازیں کافران و یکسو شوید از آنچہ

واضح پس کیست ستمگارتر از کسیکہ بربست بر خدا دروغ را و چوں یکسو شوید ای یاران ازین کافران و یکسو شوید از آنچہ

يَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ

می پرستند ایشاں بجز خدا پس آرام گیرید بسوے غار تا فراخ کند بر شما پروردگار شما بخشایش خود را

می پرستند ایشاں بجز خدا پس آرام گیرید بہ غار تا وسیع کند بر شما پروردگار شما از بخشایش خود

وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِّنْ اَمْرِكُمْ مِّرْفَقًا ۝١٦ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَّزٰوَرُ

و مہیا سازد برائے شما منفعت را در کار شما و بہ بینی اے بیننده آفتاب را وقتیکہ طالع شود میل کند

و مہیا سازد برای شما در کار شما منفعت را و می بینی (ای بیننده) روشنی آفتاب را وقتیکہ طالع شود میل کند

ہر کدام آنہا مقبول ترین عمل عمر خود را اظہار دیہ حق خلقے دعا و التجا نمودند در اثر آن بتدریج دہن غار باز گردید ۱۲

فتح الرحمٰن

ولہ یعنی نوشتہ کہ بر دیوار غار بود ۱۲ ولہ یعنی دل ایشان را استوار ساختیم ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ «رقیم» غار کوہ را گویند و بمعنی «مرقوم» ہم می آید یعنی چیزی نوشتہ شدہ و در یک روایت مسند عبد ابن حمید کہ آنرا حافظ علی شرط البخاری از ابن عباس نقل کردہ چنین است کہ اصحاب کہف و اصحاب رقیم دو لقب است متعلق بیک جمعیت لقب ایشان باصحاب کہف از باعث آنست کہ در غار پناہ بردہ بودند و اصحاب رقیم از سببی است کہ بر یک تختہ اسماء و صفات و دیگر واقعہ آنہا نوشتہ و محفوظ داشتہ شدہ بود مترجم محقق رحمہ اللہ معنی اول را گرفتہ است و در ہر صورت «اصحاب کہف» و «اصحاب رقیم» را محض یک جمعیت قرار دادہ است رای بعض علماء آن است کہ قصہ «اصحاب رقیم» در قرآن مذکور نشدہ چون بسیار تعجب آور بود لہٰذا در ضمن «اصحاب کہف» بآن اشارہ شدہ فی الحقیقہ «اصحاب رقیم» (پناہ گزینان غار) عبارت از آن سہ شخص اند کہ از شدت باران در غاری پناہ بردند و دہن غار در اثر سقوط سنگ بزرگی مسدود شد و برای نجات ازیں حادثہ

مَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ نَارًا ۙ اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ؕ وَ

ہر کہ خواہد کافر شود ہر آئینہ ما مہیا کردہ ایم برائے ستمگاران آتشے را کہ در گرفتہ باشد ایشان را سراپردہ ہائے او و

ہر کہ خواہد کافر شو. (ہر آئینہ ما) مہیا کردیم برای ستمگاران آتشی را کہ احاطہ کنند ایشان را سراپردہ ہای او و

اِنْ يَّسْتَغِيْثُوْا يُغَاثُوْا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوْهَ ؕ بِئْسَ الشَّرَابُ ؕ وَ

اگر فریاد کنند مدد ایشان رسیدہ شود بہ نوشانیدن آبے مانند مس گداختہ بریان کند روئے ہا را آن بد آشامیدنی است و

اگر فریاد کنند فریاد رسیدہ شوند بہ آبی مانند ریم (مس گداختہ) بریان کند روی ہا را بد آشامیدنی است و

سَآءَتْ مُرْتَفَقًا ۝ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اِنَّا لَا نُضِيْعُ اَجْرَ

دوزخ بد آرام گاہیست ہر آئینہ آنانکہ ایمان آوردند و کردند کارہائے شائستہ ہر آئینہ ما ضائع نکنیم مزد

دوزخ بد آرام گاہی است ہر آئینہ آنانیکہ ایمان آوردند و کردند کار ہای شائستہ (ہر آئینہ ما) ضائع نکنیم مزد

مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ۝ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰرُ

کسیکہ نیکو کردہ است کار را این جماعہ ایشان راست بوستانہائے ہمیشہ ماندن میرود زیر ایشان نہرہا

کسیکہ نیکو کردہ است کار را این جماعہ ایشان راست بوستان ہائے اقامت میرود زیر آنہا نہرہا

يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّيَلْبَسُوْنَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ

زیور دادہ شوند آنجا دستوانہا از زر و بپوشند جامہہائے سبز از

زیور دادہ شوند در آنجا (از) دستوانہا از طلا و بپوشند جامہ ہای سبز از

سُنْدُسٍ وَّاِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ ؕ نِعْمَ الثَّوَابُ ؕ وَ

دیبائے نازک و دیبائے تنک تکیہ کنان آنجا بر تختہا نیک جزاست و

دیبائے نازک و دیبای سطبر تکیہ کنان در آنجا بر تخت ہا نیک جزا است و

حَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ۝ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا

بہشت نیکو آرام گاہیست و بیان کن برائے ایشان داستانے قصہ دو شخص را دادیم یکے از ایشان

بہشت نیکو آرام گاہی ست و بیان کن برای ایشان داستان دو مرد دادیم بہ یکی از ایشان

جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَّحَفَفْنٰهُمَا بِنَخْلٍ وَّجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ۝ كِلْتَا

دو بوستان از درختان انگور و گرداگرد آن پیدا کردیم درختان خرما پیدا کردیم در میان این بوستانہا زراعت را ہر دو

دو بوستان از (درختان) انگور و گرداگرد آن پیدا کردیم درختان خرما و پیدا کردیم در میان این بوستان ہا زراعت ہر دو

الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِّنْهُ شَيْـًٔا ۙ وَّفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ۝ وَّكَانَ

بوستان آوردند میوہ ہائے خود و ہیچ کم نکرد از میوہ و جاری ساختیم میان آنہا جوئے آب و بود

بوستان آوردند میوہ ہای خود را و ہیچ کم نکرد از میوہ چیزی را و جاری ساختیم میان ہر دو جوی و بود

لَهٗ ثَمَرٌ ۚ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗۤ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ۝

او را میوہ ہائے بسیار پس گفت ہم نشین خود را و او گفتگوئے میکرد با ہم نشین من بیشترم از تو در مال و غالب ترم باعتبار خدم

او را میوہ پس گفت رفیق خود را و او گفتگو می کرد با او من بیشترم از تو در مال و غالب ترم باعتبار خشم عہ

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖۤ اَبَدًا ۝

و در آمد بوستان خود ستم کردہ بر خویش گفت نمی پندارم کہ ہلاک شود این بوستان ہیچگاہ

و در آمد بہ بوستان خود و حال آنکہ او ستم کنندہ است بر نفس خود گفت نمی پندارم کہ ہلاک شود این بوستان ہیچ گاہ

وَّمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّدِدْتُّ اِلٰى رَبِّيْ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا

و گمان ندارم کہ قیامت متحقق شود و بالفرض اگر باز گردانیدہ شوم بسوئے پروردگار خود ہر آئینہ خواہم یافت بازگشتے بہتر

و گمان ندارم کہ قیامت برپا شدنی است و بالعرض اگر رسانیدہ شوم (باز گردانیدہ شوم) بسوئے پروردگار خود ہر آئینہ خواہم یافت

مُنْقَلَبًا ۝ قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗۤ اَكَفَرْتَ بِالَّذِيْ خَلَقَكَ مِنْ

از این بوستانہا گفت او را ہم نشین او و او گفتگو میکرد با وے آیا کافر شدی بآن خدائے کہ پیدا کرد ترا از

بازگشتی عہ گفت او را رفیق او و او گفتگو میکرد با وی آیا کافر شدی بآن خدائی کہ پیدا کرد ترا از

تفسیر عثمانی

عہ من نسبت بہ تو مال و دولت و خدام زیادی دارم اگر اختیار این اعمال مشرکانہ باطل می بود چگونہ صاحب این ہمہ راحت و نعمت می شدم؟ مشرک بودن آن مرد را ازین بیانش می توان دریافت کہ چون بآفتی دچار شد از عقیدہ خویش پشیمان گردید و گفت «یالیتنی لم اشرک بربی احدا» ازین عبارت چنان بر می آید کہ رفیق ناتوان او کہ بہ یگانگی خدا تعالیٰ ایمان کامل داشت اظہار کردہ باشد کہ شرک باطل است و بہ رفیق خود نصیحت می کرد کہ از شرک برگردد مگر آدم دولتمند در جواب گفت کہ من نسبت بہ تو دارای مال و ثمرت ہستم چگونہ یقین توانم کرد کہ من بر باطل باشم و چون تو شخص مفلس قلاش حق بجانب باشی؟

عہ یا فضل بہ آرای و آسودگی بیگذرد و من امور زندگانی خود را چنان تنظیم کردہ ام کہ گمان نمی کنم این باغہا خراب شود باقی ماندہ قصہ بعد الموت اولا من یقین ندارم کہ بعد از مردن ذرات استخوان ہا دوبارہ زندہ گردد و بحضور خدا ندبیشہ شوم لیکن اگر چنین بود تو یا بی بیت ضرور در آنجا سامان بہتری را نسبت بہ این جای یابم اگر خدای [illegible]

ع ۱۶ ۵

مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا ﴿۶﴾ لٰكِنَّا۠ هُوَ اللّٰهُ رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ

از خاک باز از نطفه باز ترا مرد ساخت لیکن من اعتقاد دارم که الله پروردگار من است و شریک مقرر نمی کنم

از خاک باز از نطفه از ترا مرد ساخت لیکن من همین می گویم که الله پروردگار من است و شریک نمی سازم

بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿۷﴾ وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا

با پروردگار خود هیچ کس را و چرا نه چون در آمدی به بوستان خود گفتی آنچه خدا خواسته است شد نیست هیچ توانائی مگر

با پروردگار خود هیچ کس را عه و چون در آمدی به بوستان خود چرا نگفتی آنچه خدا خواست همان شود نیست توانائی هیچ کس

بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ﴿۸﴾ فَعَسٰى رَبِّيْٓ اَنْ يُّؤْتِيَنِ

به مشیت خدا اگر می بینی مرا کمتر از تو در مال و فرزند پس شاید که بدهد پروردگار من مرا

بجز امداد الٰهی عه اگر بینی مرا کمتر از تو در مال و فرزند پس امید است که پروردگار من بدهد مرا

خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيْدًا

بهتر از بوستان تو و شاید که فرستد بر بوستان تو عذابی از آسمان پس گردد زمین بی گیاه

بهتر از بوستان تو و بفرستد بر بوستان تو گرم باد (آفت) از آسمان پس گردد میدان صاف (زمین بی گیاه)

زَلَقًا ﴿۹﴾ اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيْعَ لَهٗ طَلَبًا ﴿۱۰﴾ وَاُحِيْطَ بِثَمَرِهٖ

لغزنده پا یا شود آب او فرو رفته پس نتوانی آنرا جستن و بعقوبت احاطه کرده شد میوه های او

یا شود آب او خشک (فرو رفته) پس نتوانی آنرا جستن و فرا گرفته شد همه میوه آن

فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيْهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا وَ

پس بامداد کرد می مالید دو دست خود را حسرت بر آنچه خرج کرد در عمارت آن و آن بوستان افتاده بود بر سقف های خود و

پس هنگام بامداد مالید دو دست خود حسرت بر آنچه خرج کرده بود در (عمارت آن) و آن افتاده بود بر سقف های خود و

يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّيْٓ اَحَدًا ﴿۱۱﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَّهٗ فِئَةٌ يَّنْصُرُوْنَهٗ

می گفت ای کاش شریک مقرر نکردمی با پروردگار خود هیچ کس را و نبود او را هیچ جماعتی که یاری دهندش

می گفت ای کاش شریک نکردمی با پروردگار خود هیچ کس را و نبود او را هیچ جماعتی که یاری دهندش

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿۱۲﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ ۭ هُوَ خَيْرٌ

بجز خدا و نبود خود انتقام گیرنده اینجا ثابت شد که کارسازی خدای همیشه باشنده راست وی بهتر است

بجز خدا و نشد او انتقام گیرنده سه این جا همه اختیار برای خدای برحق است وی بهتر است

ثَوَابًا وَّخَيْرٌ عُقْبًا ﴿۱۳﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَّثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنٰهُ

از روی ثواب دادن و وی بهتر است از روی جزا دادن و بیان کن برای ایشان داستان زندگانی دنیا را مانند آبی است که فرود فرستادیمش

از روی ثواب دادن و بهتر است از روی جزا دادن و بیان کن برای ایشان مثل زندگانی دنیا که مانند آبی است که فرستادیمش

مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيْمًا تَذْرُوْهُ

از آسمان پس در هم پیچید بسبب وی رستنی زمین پس شد آخر کار درهم شکسته می پراکند ش

از آسمان پس درهم پیچید بسبب وی سبزه زمین پس شد آخر کار درهم شکسته که می پراکندش

الرِّيٰحُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿۱﴾ اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ

بادها و هست خدا بر همه چیز توانا مال و فرزندان آرایش

بادها و هست خدا بر همه چیز توانا مال و فرزندان آرایش

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ

زندگانی دنیاست و حسنات پاینده شایسته بهتر اند نزدیک خدا از جهت ثواب و خوب تر اند

زندگانی دنیاست و حسنات پاینده بهتر است نزد پروردگار تو از روی ثواب و بهتر است

اَمَلًا ﴿۲﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَّحَشَرْنٰهُمْ

از جهت امید داشتن و آن روز که روان کنیم کوه ها را و ببینی زمین را ظاهر شده و جمع سازیم مردمان را

از جهت امید داشتن و (یاد کن) روزی را که روان کنیم کوه ها را و بینی زمین را ظاهر شده و جمع سازیم مردمان را

نگارش یعنی معبود باطل که آنرا شریک خدا گردانیده بود و نه خودش قوتی داشت که دافع عذاب خدا میشد و یا انتقام گرفته میتوانست ۱۲

عه خدا اینکه اصل ترا (یعنی آدم علیه السلام را) از خاک بی جان آفرید سپس خودت را از غذا پیدا و از زمینی و یک قطره ناچیز بوجود آورد و زندگی بخشید و قوت های جسمانی و روحانی عطا کرد و یک مرد سالم و جسیم ساخت آیا با این همه انکار میکنی که او تعالی پس از مردنت دوباره ترا حیات داده نخواهد توانست و نعمت هائی را که بتو عطا کرده باز نخواهد ستانید؟ من هرگز چنین عقیده نیستم بلکه یقین دارم که او تنها رب است در خدائی او هیچکس سهیم نیست و کس نمی تواند در مقابل حکم و اختیار او دم زند

عه مال بهر صورت نعمت خداست و اگر کسی آنرا مایه فخر و تکبر قرار دهد دچار آفت میشود یا سبق گردد چنین

عه وقت دخول در باغ در عوض ... این ... تمهید بود ... بدان جمله ما شاء الله لا قوة الا بالله می گفت یعنی خدا آنچه بخواهد عطا فرماید ما هیچ قوت و اختیار نداریم حصول آن تنها وابسته به امداد و اعانت اوست اگر او بخواهد میتواند به آن واحد بستاند در روایات آمده است که هر گاه شخص در کار و بار خود آسودگی و فارغ البالی ببیند باید این کلمات را بگوید ما شاء الله لا قوة الا بالله عه

عه جمعیت و اولاد

فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا

پس نگزاریم از ایشان ہیچ کس را درو برد آوردہ شوند پیش پروردگار تو صف کشیدہ گوییم ہر آئینہ آمدید پیش ما

پس نگزاریم از ایشان ہیچ کس را و روبرو آوردہ شوند بہ پروردگار تو صف کشیدہ (ہر آئینہ) آمدید پیش ما

كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَ

چنانکہ آفریدہ بودیم شمارا اول بار بلکہ می پنداشتید کہ نخواہیم ساخت برائے شما وعدہ گاہے و

چنانچہ آفریدہ بودیم شمارا اول بار بلکہ می پنداشتید کہ نخواہیم ساخت برائے شما وعدہ گاہی و

وُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ

درمیان نہادہ شود نامۂ اعمال پس بہ بینی گناہ گاران را ترساں از آنچہ دران ست و می گویند

نہادہ شود نامۂ اعمال پس بہ بینی گناہ گاران ترسان از آنچہ در آن نوشتہ است و می گویند

يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا

اے وائے برما چہ حال ست این نامہ را نمی گزارد ہیچ معصیت خورد را و نہ بزرگ را مگر احاطہ کردہ است آنرا

اے وائے برما چہ حال است این نامہ را کہ نگذاشتہ است ہیچ معصیت خورد را و نہ بزرگ را مگر احاطہ کردہ است آنرا

وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ

و یابند ہرچہ کردہ بودند حاضر و ستم نکند پروردگار تو بہ ہیچ کس و یاد کن چون گفتیم بفرشتگان

و یابند ہرچہ کردند بودند پیش رو و ستم نمی کند پروردگار تو بر ہیچ کس و یاد کن چون گفتیم بہ فرشتگان

اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ

سجدہ کنید آدم را پس سجدہ کردند مگر ابلیس بود از جن پس بیرون شد از

سجدہ کنید آدم را پس سجدہ کردند مگر ابلیس بود از جن پس بیرون شد از

أَمْرِ رَبِّهِ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ

فرمان پروردگار خود اے مردمان آیا دوست می گیرید او را و فرزندان او را بجز من و ایشان شمارا

فرمان پروردگار خود آیا او را می گیرید او را و فرزندان او را دوستان غیر من و ایشان شمارا

عَدُوٌّ ۚ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَّا أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

دشمن اند شیطان بد عوض ست ستمگاران را حاضر نکردہ بودم ایشان را نزدیک آفریدن آسمانہا و زمین

دشمن اند شیطان بد عوض است ستمگاران را حاضر نکردہ بودم ایشان را وقت آفریدن آسمانہا و زمین

وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ

و نہ نزدیک خود آفریدن ایشان و نیستم مددگار گیرندہ گمراہان را و روزے کہ

و نہ وقت آفریدن خود شان و نیستم مددگار گیرندہ گمراہان را ۵ و روزے کہ

يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

گوید خدائے تعالیٰ اے مشرکان ندا کنید شریکان مرا کہ گمان می نمودید پس ندا کنند آن جماعہ و آن جماعہ قبول نہ کنند ندائے ایشانرا

فرماید (خدائے تعالیٰ) اے مشرکان ندا کنید شریکان مرا کہ زعم می کردید پس ندا کنند (آن جماعہ را) پس جواب نخواہند داد ایشانرا

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا

و ساختیم درمیان ایشان مہلکہ ف و بہ بینند گناہ گاران آتش را و بہ فہمند کہ ایشان افتادگانند در وی

و گردانیدیم درمیان ایشان جای ہلاکی و بینند گناہ گاران آتش را پس خواہند دانست کہ ایشان در افتادنی اند در آن

وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ

و نیابند از آن جائے بازگشتن و ہر آئینہ گوناگون بیان کردیم درین قرآن برائے مردمان

و نیابند ازان جائے بازگشت و ہر آئینہ بار بار بیان نمودیم درین قرآن برائے مردمان

مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ

ہر نوع داستان و ہست آدمی بیشتر از ہمہ چیز در خصومت و باز نداشت مردمان را

از ہر مثل و ہست آدمی بیشتر از ہمہ چیز خصومت کنندہ ع۵ و باز نداشت مردمان را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی وادی از وادیہائے دوزخ تا یکی بدیگرے نتواند رسید ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۵ در حین پیدا کردن زمین و آسمان ما این شیاطین را دعوت نداده بودیم کہ آمدہ تماشا کنند کہ درست ساختہ شدہ است و یا در تخلیق چیزے نقص و قطور است خلاصہ در تکوین و ایجاد عالم نہ از آنہا چیزے مشورہ گرفتیم و نہ امداد خواستیم بلکہ در وقت آفرینش زمین و آسمان قطعاً وجود ہستی ہم نداشتند و چون خود آنہارا آفریدیم ہمہ از ایشان نپرسیدیم کہ شمارا چطور پیدا کنیم؟ و یا دیگر ہم جنسان شمارا چگونہ خلق نمائیم؟ چگونہ می توان تصور نمود کہ این کار را میکردیم و از آنہا استمداد می نمودیم زیرا احوال این اشقیای بدفرجام برما معلوم بود و نیک میدانستیم کہ آنہا مردم را از راہ حق گمراہ می کنند جای حیرت است کہ چرا مردم آنہارا سایہ خدائی پذیرفتند و پروردگار خود را گذاشتہ آنہارا رفیق و مددگار خود ساختند ۔ سبحانہ و تعالیٰ عما یقول الظٰلمون علوا کبیراً ۔ ع۶ قرآن کریم بچہ عنوانات مختلف و انحاء و اقسام دلائل واضح سخنان راست را

ع ۵ / ۱۸ — ع ۶ / ۱۹

می فہماند مگر انسان چنان متخاصم و دلچسپ شدہ است کہ در سخنان واضح و راست ہم ازیچ بحث منصرفی نمی شود و تنگ در مقابل دلائل قوی جواب آوردہ می نماید بہ فرمایشات ...

أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّهُمْ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمْ

از آنکه ایمان آرند چون بیامد بایشان ہدایت و از آنکه طلب آمرزش کنند از پروردگار خود مگر بانتظار آنکه بیاید بایشان

از آنکه ایمان آرند چون بیاید بایشان ہدایت و طلب آمرزش کنند از پروردگار خود مگر انتظار آنکه برسد بایشان

سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ قُبُلًا ﴿۵۵﴾ وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ

روش پیشینیان یا بیاید بایشان عقوبت گوناگون شده و نمی فرستیم پیغمبران را

روش پیشینیان یا بیاید به ایشان عذاب روبروی ۵ و نمی فرستیم پیغامبران را

إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۚ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلْبَٰطِلِ

مگر بشارت دهنده و ترساننده و خصومت می کنند آنانکه کافران به سخنِ بیهوده

مگر بشارت دهنده و ترساننده ۵ و خصومت می کنند کافران به خصومت باطل

لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ ۖ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَٰتِى وَمَآ أُنذِرُوا۟ هُزُوًا ﴿۵۶﴾ وَمَنْ

تا بلغزانند بسبب آن سخن حق را و مسخره گرفتند آیات مرا و چیزی را که بآن ترسانیده شوند و کیست

تا بلغزانند بسبب آن سخن حق را ۵ و گرفتند کلام مرا و چیزی را که به آن ترسانیده شدند تمسخر (ٹھٹھا) ۵ و کیست

أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ

ستمگارتر از کسی که پند داده شد بآیات پروردگار خویش پس روگردان گشت از آن و فراموش کرد آنچه پیش فرستاده

ستمگارتر از آنکه نصیحت شد و پند داده شد به کلام رب خویش پس روگردان گشت از آن و فراموش کرد آنچه پیش فرستاده است دست

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَ

هرآئینه ما ساخته ایم بر دل ایشان پرده ها تا نه فهمند قرآن را و ساخته ایم در گوشهای ایشان گرانی و

۵ هرآئینه افگندیم بر دل ایشان پرده تا نفهمند آنرا (قرآن را) و در گوش ایشان است گرانی و

إِن تَدْعُهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ فَلَن يَهْتَدُوٓا۟ إِذًا أَبَدًا ﴿۵۷﴾ وَرَبُّكَ ٱلْغَفُورُ

اگر بخوانی ایشان را بسوے ہدایت راه نیابند آنگاه هرگز و پروردگار تو آمرزنده

اگر بخوانی ایشان را به سوی ہدایت پس نیابنده براه هیچگاه ۵ و پروردگار تو آمرزنده

ذُو ٱلرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُوا۟ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلْعَذَابَ ۚ بَل

خداوند رحمت است اگر مؤاخذه کردی ایشان را بآنچه کرده اند شتاب فرستادی بر ایشان عقوبت را بلکه

خداوند رحمت است اگر بگیرد ایشان را به آنچه کرده اند هرآئینه بزودی بیفگند بر ایشان عذاب را بلکه

لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا۟ مِن دُونِهِۦ مَوْئِلًا ﴿۵۸﴾ وَتِلْكَ ٱلْقُرَىٰٓ أَهْلَكْنَٰهُمْ

ایشان را میعادیست که نیابند این طرف از آن پناہی و این دیہ ها را هلاک کردیم

ایشان را میعادی است که نیابند بجز او پناہی ۵ و آن قریه ها را هلاک کردیم

لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِدًا ﴿۵۹﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ

چون ستم کردند و معین کردیم برائے ہلاک ایشان میعادے و یاد کن چون گفت موسے نوجوان خود را

چون ستم کردند و مقرر گردانیدیم برای ہلاک ایشان میعادی و یاد کن چون گفت موسے جوان خود را

لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿۶۰﴾ فَلَمَّا بَلَغَا

ہمیشه راه میروم تا آنکه برسم بمحل جمع شدن دو دریا یا بروم مدت ہائے دراز پس چون رسیدند

ہمیشه راه میروم تا آنکه برسم بمحل جمع شدن دو دریا یا بروم مدت های دراز پس چون رسیدند

مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿۶۱﴾

بمحل جمع شدن دو دریا فراموش کردند ماہی خود را پس راه خود گرفت در دریا مانند نقبے

محل جمع شدن دو دریا فراموش کردند ماہی خود را پس فرا گرفت ماہی راه خود را در دریا نقب زده

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا

پس چون گذشتند گفت موسے نوجوان خود را بیار برائے طعام چاشت ما را ہرآئینه رنج یافتیم ازین

پس چون گذشتند گفت موسی جوان خود را بیار برای ما طعام (چاشت) ما را هر (آئینه) یافتیم ازین سفر خود

۴ عہ نظر به عناد آنها میتوان گفت که بعد از اینکه مانند قرآن ہدایت عظیم الشان به ایشان رسید اگر ایمان نیاورده اند و توبه نکردند، هیچ عذر معقول ندارند آخر در قبول حق چرا تاخیر میکنند و چه انتظار دارند. بجز اینکه مانند اقوام سابق خدا تعالیٰ آنها را ہلاک تباه کند ویا اگر تباه کرده نشوند اقلاً عذاب الہی به صورت ہائے مختلف پیش چشم شان حاضر شود. ہکذا فہم من تفسیر ابن کثیر وغیره. حضرت شاه صاحب مینویسد هیچ انتظار دیگر باقی نماند مگر اینکه مثل اقوام سابقه ہلاک شوند ویا عذاب قیامت را بچشم سر بینند ۵ عہ پیغمبران اختیار ندارند که هر گاه شما خواہش کنید ویا وقتیکه خود آنها بخواہند عذاب را مسلط نمایند ۳ عہ میخواہند به مجادلہ ہای دروغ و هیچ یعنی با آواز حق را پست نمایند و بزور آورده قدمہای صداقت را بلغزانند مگر نیست ۴ عہ کلام خدا را ۲۰ و پیغمبر را کلمات انذار و آنچه که ترسانیده میشوند آنها مورد تمسخر قرار میدہند ۵ عہ سزای آن و غیره تکذیب حق و استہزاء را که میل صغیر شده چنان فراموش نموده که بہیچ وجه گاہی بخیال ایشان نمی گذرد ۱۵ عہ از سبب جدال بالباطل و استہزاء بالحق ایشان بر دلہای شان پرده افگندیم و در گوشہای شان ثقلے نہادیم اکنون حق را نمی شنوند و نه آنرا می فہمند آنہا بکلی مسخ شده اند. پس بسوی حق چه طور متوجه شوند و انجام خود را چگونه خیال کنند قطعاً توقع نباید کرد که اشتیاء براه خواہند آمد.

نَصَبًا (٣) قَالَ أَرَءَيْتَ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ فَإِنِّى نَسِيتُ ٱلْحُوتَ

سفر خود گفت آیا دیدی چوں آرام گرفتیم تکیہ کردہ بسنگے پس من فراموش کردم ماہی را

زحمت گفت آیا دیدی چوں جائے گرفتیم بہ نزد آن سنگ پس من فراموش کردم ماہی را

وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيْطَٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ ۚ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ

یعنی آنجا و فراموش نساخت مرا از آنکہ یاد کنم قصہ آن مگر شیطان و راہ خود گرفت در دریا

و فراموش من نکرد آنرا مگر شیطان کہ یاد کنم آنرا و گرفت ماہی راہ خود را در دریا

عَجَبًا (٤) قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا قَصَصًا (٥)

بنوعی عجیب گفت موسی این بود آنچہ می جستیم پس باز گشتند بر نشان اقدام خود تفحص کنان

بطرز عجب گفت موسی این است آنچہ می جستیم پس باز گشتند بر اقدام خود شناختہ تفحص کنان

فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَٰهُ

پس یافتند بندہ را از بندگان ما کہ دادیم اورا بخشے از نزدیک خود و آموختیم اورا

پس یافتند بندہ از بندگان ما کہ دادیم اورا رحمتی از نزد خود و آموختیم اورا

مِن لَّدُنَّا عِلْمًا (٦) قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا

از نزدیک خود علمے ف۱ گفت اورا موسے آیا پیروی تو کنم بشرط آنکہ بیاموزانی مرا از آنچہ

از نزد خود علمی ف۲ گفت اورا موسے آیا پیروی تو کنم بشرط آنکہ بیاموزانی مرا از آنچہ

عُلِّمْتَ رُشْدًا (٧) قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا (٨) وَكَيْفَ

آموختہ شدی از راہ یابی گفت ہر آئینہ تو نتوانی با من شکیبائی کردن و چگونہ

آموختہ شدہ ای از راہ یابے گفت ہر آئینہ تو نتوانی با من شکیبائی کردن و چگونہ

تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا (٩) قَالَ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا

شکیبائی کنی بر چیزیکہ در نگرفتہ آنرا از روئے دانش گفت خواہی یافت مرا اگر خدا خواستہ است شکیبا

شکیبائی کنی بر چیزیکہ دانش آن در احاطہ تو نیست گفت خواہی یافت مرا صبر کنندہ اگر خواہد خدا

وَلَآ أَعْصِى لَكَ أَمْرًا (١٠) قَالَ فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَن شَىْءٍ حَتَّىٰٓ

و خلاف نکنم با تو در ہیچ فرمانے گفت پس اگر پیروی من میکنی پس سوال مکن از من از ہیچ چیز تا آنکہ

و نافرمانی نکنم ترا در ہیچ امر گفت اگر رفاقت (پیروی) من میکنی پس سوال مکن از من از ہیچ چیز تا آنکہ

أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا (١١) فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا فِى ٱلسَّفِينَةِ

خود آغاز کنم برائے تو از حال آن بیانے پس راہ رفتند تا وقتیکہ سوار شدند در کشتی

خود آغاز کنم برای تو از آن ذکری پس ہر دو رفتند تا وقتیکہ سوار شدند در کشتی

خَرَقَهَا ۖ قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا إِمْرًا (١)

خضر شکست کرد آن را گفت موسی آیا شگافتی کشتی را تا غرق کنی اہل آن را ہر آئینہ آوردی چیزے عظیم را

پارہ کرد آن را گفت موسے آیا پارہ کردی آنرا تا غرق کنی اہل آن را ہر آئینہ کردی چیزے عجیب را

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا (٢) قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى

گفت آیا نگفتہ بودم کہ تو نتوانی با من شکیبائی کردن گفت موسے مواخذہ مکن

گفت آیا نگفتہ بودم کہ تو نتوانی با من صبر گفت موسے مواخذہ مکن مرا

بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ أَمْرِى عُسْرًا (٣) فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا

بآنچہ فراموش کردم و بر سر من منہ از در مقدمہ من سختی را پس راہ رفتند تا وقتیکہ برخوردند

بہ آنچہ فراموش کردم و مینداز برمن در کار من دشواری پس ہر دو رفتند تا آنکہ ملاقی شدند

غُلَٰمًا فَقَتَلَهُۥ قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُّكْرًا (٤)

با نو جوانے خضر بکشت او را گفت موسی آیا کشتی نفس پاک را بغیر قصاص نفسے ہر آئینہ آوردی چیزے ناپسندیدہ

با پسری پس بکشت او را گفت موسی آیا کشتی نفس پاک را بغیر عوض نفسی ہر آئینہ کردی چیزی نامعقول

ف۱ یعنی خضر را یافتند ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۲ آن بندہ عبارت از حضرت خضر علیہ السلام بود و حق تعالی اورا از رحمت خصوصی خود نواختہ و از علم اسرار کونیہ بہرہ وافر عطا فرمودہ بود در اینکہ او ولی است یا نبی اختلاف است کہ حضرت خضر ولی است یا نبی کنیم و یا نبی و یا محققین در اینجا اینقدر بیان کنیم ... معلوم است ایں ہر احتمال بی طرف رجحان دارد کہ ... نبی بودہ باشند چنانکہ بعض محققین چنان فرمایند کہ انبیاء بیک شریعت مامور نبودہ باشند بایشان اینقدر معرفت و اختیار داده بودند کہ بنا بر مصالح خصوصیہ از شریعت مستقلہ تخصیص عام و یا تقیید مطلق و یا از ضابطہ کلیہ بعض جزئیات را استثنا کنند بہمین قسم تعلقات جزئی بحضرت خضر علیہ السلام خاص بود و اللہ تعالی اعلم بہ ہر حال موسی علیہ السلام با حضرت خضر ملاقات نمود بعد از سلام و تحیات خضر علیہ السلام علت تشریف آوری را از موسی علیہ السلام جویا شد حضرت موسی علیہ السلام در جواب علت آمدن خود را تفصیل داد حضرت خضر علیہ السلام گفت ای موسی بدون شبہ اللہ تعالی ترا تو بہرہ فرمودہ ولیکن حقیقت این است کہ علمیکہ در آن جزئیات کوئنی از طرف اللہ ... [illegible]

ع ۹ / ۲۱

[illegible] مقادیر بشاط اظہار شدہ واست و علم (اسرار شریعہ) آنقدر فراوان کہ ... [illegible] ... اشارہ کردہ ... علم ما و شما بلکہ تمام [illegible]

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ

گفت آیا نه گفتہ بودم باتو کہ ہر آئینہ تو نتوانی

گفت آیا نگفتہ بودم با تو کہ ہر آئینہ تو نتوانی

مَعِیَ صَبْرًا ۝٧٥ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَیْءٍۭ بَعْدَهَا فَلَا تُصٰحِبْنِیْ ۚ قَدْ

بامن شکیبائی کردن گفت موسی اگر بپرسم ترا از چیزے بعد ازین پس صحبت مکن بامن ہر آئینہ

بامن صبر گفت موسی اگر بپرسم ترا از چیزے بعد ازین پس ہمراہ خود مرا مگذار ہر آئینہ

بَلَغْتَ مِنْ لَّدُنِّیْ عُذْرًا ۝٧٦ فَانْطَلَقَا ٚ حَتّٰۤی اِذَاۤ اَتَیَاۤ اَهْلَ قَرْیَةِ ِۣاسْتَطْعَمَاۤ

رسیدی از جانب من بحد عذر پس راہ رفتند تا وقتیکہ آمدند باہل دیہے طعام طلب کردند

رسیدی از جانب من بہ عذری پس ہر دو رفتند تا چون آمدند مردم قریہ کہ طعام خواستند

اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ یُّضَیِّفُوْهُمَا فَوَجَدَا فِیْهَا جِدَارًا یُّرِیْدُ اَنْ یَّنْقَضَّ فَاَقَامَهٗ ؕ

از اہل آن دیہ پس قبول نمودند اہل دیہ کہ مہمانی کنند ایشان را پس یافتند در انجا دیوارے کہ میخواست بانند پس ساخت

از اہل آن دیہ انکار نمودند اہل قریہ کہ مہمانی کنند ایشان را پس یافتند ہر دو در آنجا دیواری را کہ میخواست آنکہ

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَیْهِ اَجْرًا ۝٧٧ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَیْنِیْ وَ بَیْنِكَ ۚ

گفت موسی اگر میخواستی ہر آئینہ می گرفتی بر تعمیر این دیوار مزدے گفت اینست جدائی در میان من و تو

گفت موسی اگر میخواستی (ہر آئینہ) می گرفتی بروی مزدی گفت خضر این جدائی است میان من و تو

سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِیْلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَّلَیْهِ صَبْرًا ۝٧٨ اَمَّا السَّفِیْنَةُ فَكَانَتْ

خبر خواہم داد ترا بسر آنچہ نتوانستی بران شکیبائی کردن اما کشتی پس بود

کنون آگاہ سازم ترا بسر آنچہ نتوانستی بران صبر اما کشتی پس بود

لِمَسٰكِیْنَ یَعْمَلُوْنَ فِی الْبَحْرِ فَاَرَدْتُّ اَنْ اَعِیْبَهَا وَ كَانَ وَرَآءَهُمْ مَّلِكٌ

از آن درویشان چندکہ کار می کردند در دریا پس خواستم کہ معیوب کنم آنرا و بود پیش روی ایشان بادشاہے

برای مساکین کہ کار می کردند در بحر پس خواستم کہ معیوب کنم آنرا و بود پیش روی شان بادشاہی کہ

یَّاْخُذُ كُلَّ سَفِیْنَةٍ غَصْبًا ۝٧٩ وَ اَمَّا الْغُلٰمُ فَكَانَ اَبَوٰهُ مُؤْمِنَیْنِ فَخَشِیْنَاۤ اَنْ

کہ میگرفت ہر کشتی درست را بہ زبردستی و اما آن نوجوان پس بودند پدر و مادر وے مسلمان پس ترسیدیم از آنکہ

می گرفت ہر کشتی (درست) را بہ زبردستی و اما آن بچہ پس بودند پدر و مادر او مسلمان پس ترسیدیم کہ

یُّرْهِقَهُمَا طُغْیَانًا وَّ كُفْرًا ۝٨٠ فَاَرَدْنَاۤ اَنْ یُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَیْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّ

غالب آید بر ایشان در سرکشی و کفر پس خواستیم کہ عوض دہد ایشان را پروردگار ایشان بہتر از وے از روی پاکیزگی

غالب آید بر ایشان از روی سرکشی و کفر پس خواستیم کہ عوض دہد ایشان را پروردگار ایشان بہتر از وی از روی پاکیزگی و

اَقْرَبَ رُحْمًا ۝٨١ وَ اَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلٰمَیْنِ یَتِیْمَیْنِ فِی الْمَدِیْنَةِ وَ كَانَ تَحْتَهٗ

نزدیک تر از جہت شفقت و اما آن دیوار پس بود از دو نوجوان یتیم در شہر و بود زیر آن

نزدیک تر از حیث شفقت و اما دیوار پس بود برای دو پسر یتیم در شہر و بود زیر آن

كَنْزٌ لَّهُمَا وَ كَانَ اَبُوْهُمَا صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ یَّبْلُغَاۤ اَشُدَّهُمَا وَ یَسْتَخْرِجَا

گنج از ایشان و بود پدر ایشان نیکوکار پس خواست پروردگار تو کہ این نوجوانان برسند بنہایت قوت خویش و بر آرند

گنجی از ایشان و بود پدر ایشان نیکوکار پس خواست پروردگار تو کہ برسند ایشان بجوانی خود و برآرند

كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۚ وَ مَا فَعَلْتُهٗ عَنْ اَمْرِیْ ؕ ذٰلِكَ تَاْوِیْلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ

گنج خود را از روے مہربانی پروردگار تو و نکردم آنرا از رائے خود اینست سر آنچہ نتوانستی

گنج خود را از روی مہربانی از پروردگار تو و نکردم آنرا از حکم خود این است سر آنچہ نتوانستی

عَّلَیْهِ صَبْرًا ۝٨٢ۧ وَ یَسْـَٔلُوْنَكَ عَنْ ذِی الْقَرْنَیْنِ ؕ قُلْ سَاَتْلُوْا عَلَیْكُمْ مِّنْهُ

بر وے شکیبائی کردن و سوال می کنند ترا از ذوالقرنین بگو خواہم خواند بر شما از حال وے

بر وی شکیبائی و می پرسند ترا از ذوالقرنین بگو خواہم خواند بر شما از حال وے

تفسیر عثمانی

۵ اگرچہ بچہ مولود از والدین مسلمان پیدا میشود لیکن بعد از ان از تاثیرات خارجی در عین صباوت در بعضی بنیاد بد نہاد میشود، اگرچہ علم یقینی کامل آن مخصوص خداست لیکن بعضی آثار آن بنظر اہل بصیرت ہم میرسد. الله تعالی درباب آن بچہ حضرت خضر علیہ السلام را آگاہ نمود کہ بنیاد او بد نہاد شدہ، اگر کلان می شد موذی و بد اخلاق می برآمد طوریکہ ہمراہ خود والدین خود را ہم غرق میکرد و انہا در محبت او کافر می گردیدند. لہذا قتل بچہ در حق والدین رحمت و وسیلہ حفاظت انہا گردید. بہ منظور خدا آن بود کہ مادر و پدر او بر ایمان استوار بمانند پس حکمت الہیہ مقتضی شد کہ مانعت آنہا از راہ آنہا دور شود. بہ خضر حکم داد کہ بچہ را بکشد. خضر علیہ السلام امتثال امر نمود. باقیماند بعضی اعتراض و سوال کہ بعضی خواہند گفت کہ بچہ را اصلاً نمی آفرید و اگر آفریدہ بود نمی ماند کہ این قدر شریر شود. حالا چون ملیونہا کفار در دنیا موجود اند کافر شدن و الدین او ہم اہمیتی نداشت و یا بچہ ہائیکہ بنیاد آنہا بد نہادہ شود الخ. فہرست ہمہ آنہا بہ پیغمبران وادہ می شد تا آنہا را بہ قتل میرسانید.

مطلب اجمالی این اعتراضات این آیہ کریمہ است «لا یسئل عما یفعل وہم یسئلون» (انبیاء رکوع ۲) و برای جواب تفصیلی کلام تیسوطی را رجوع باید کرد. خیر و شر ضرور است اما در بیان ما نمانند.

أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ۝ قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا

بالا روند بران و نتوانستند اورا سوراخ کردن گفت این عنایت نعمتی ست از پروردگار من پس چون

بالا روند بران و نتوانستند آنرا سوراخ کردن گفت این رحمتی است از پروردگار من پس چون

جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ۝ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ

بیاید وعدهٔ پروردگار من فرا کند آنرا هموار و هست وعدهٔ پروردگار من راست و بگذاریم بعض ایشانرا

بیاید وعدهٔ پروردگار من گرداند آنرا هموار و هست وعدهٔ پروردگار من راست و بگذاریم بعض ایشان را

يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ۝ وَعَرَضْنَا

آن روز در هم آمیزند در بعض دیگر و دمیده شود در صور پس بهم آریم ایشانرا بهم آوردن و در بر ابر آریم

آن روز که در آمیزند در بعض دیگر و دمیده شود در صور پس جمع آریم ایشان را همه و عرضه نمائیم

جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ۝ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ

دوزخ را آن روز پیش کافران روبرو آوردن آنانکه بود چشم ایشان در پرده

جهنم را در آن روز برای کافران پیش رو آنانکه بود چشم های ایشان در پرده

عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ۝ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن

از یاد من و نمی توانستند سخن شنیدن یعنی از شدت بغض آیا پنداشتند کافران که

از یاد من و نمی توانستند شنیدن (سخن) آیا پنداشتند کافران که

يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ۝

دوست گرفتن ایشان بندگان مرا بجز من موجب عقوبت نباشد هر آئینه ما آماده ساختیم دوزخ را برای کافران جای فرود آمدن

فرا گیرند بندگان مرا بجز من انصار (معبودان) (هر آئینه) مهیا ساخته ایم دوزخ را برای کافران مهمانی

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ۝ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ

بگو آیا خبر دهیم شما را بآنانکه زیانکاران ترین مردم اند از روی عمل آنانند که گم شد سعی ایشان در زندگانی

بگو آیا خبر دهیم شما را به آنانکه زیان مند ترین مردم اند از روی عمل (ایشان) آنانند که ضایع شده کوشش ایشان در زندگانی

الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ۝ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا

دنیا و ایشان گمان می کنند که نیکو کاری می کنند در عمل این جماعه آنانند که کافر شدند

دنیا و ایشان می پندارند که آنها خوب عمل می کنند ایشان آنانند که کافر شدند

بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ۝ ذَٰلِكَ

بآیات پروردگار خویش و بملاقات او پس نابود شد عمل ایشان پس بر پا نخواهیم ساخت برای ایشان روز قیامت هیچ وزنی

بنشانهای پروردگار خود و لقای او پس بر باد شد اعمال ایشان پس بر پا نخواهیم ساخت برای ایشان روز قیامت وزنی

جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ۝ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا

جزای ایشان دوزخ باشد بسبب آنکه کافر شدند و گرفتند آیات مرا و پیغامبران مرا به تمسخر هر آئینه آنانکه ایمان آوردند

جزای ایشان دوزخ است بسبب کفر ایشان و بسبب گرفتن ایشان آیات و پیغمبرانم را مسخره هر آئینه آنانکه ایمان آوردند

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ۝ خَالِدِينَ فِيهَا

و کارهای شایسته کردند باشد ایشانرا بوستانهای بهشت جای مهمانی جاوید آنجا

و کارهای نیک کردند هست برای ایشان جنت های فردوس مهمانی جاوید باشند در آن

لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ۝ قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ

نطلبند از آنجا باز گشتن بگو اگر باشد دریا سیاهی برای نوشتن سخنان پروردگار من البته خرچ شود دریا

نخواهند از آنجا بر گشتن بگو اگر باشد بحر سیاهی برای نوشتن سخنهای پروردگار من هر آئینه فانی شود بحر

قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ۝ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ

پیش از آنکه آخر شوند سخنان پروردگار من اگرچه بیاریم مانند آن دریا بطریق مدد بگو جز این نیست که من آدمی ام

پیش از آنکه تمام شود کلمات پروردگار من و اگرچه بیاریم مانند آن بحر مدد بگو جز این نیست که من بشرم

ف و میشود پس مخلوقات همه بحضور خدای تعالی در میدان حشر جمع کرده میشوند و دوزخ پیش چشم کفار ظاهر کرده میشود تخصیص کفار مذکور نیست بلکه مراد بیان کرده شده حقیقت

فتح الرحمٰن

ف یعنی نزدیک شود قیامت ۱۲ ف مترجم گوید این کنایت است از خواری و بے قدری ۱۲

تفسیر عثمانی

ف بعنی و رحمت خدا این سد استوار شده تا مدت معین آهن طور بر جا می ماند از احادیث صحیحه معلوم می شود که بعد از نزول حضرت مسیح علیه السلام و قتل دجال وعده بر آمدن یاجوج و ماجوج بقرب قیامت است

ف ۲ الیوم در آن وقت بین مانع رفع میشود آنها دیوار را شکسته چنان تعداد کثیری بر آیند که تمام آنها را بدون الذی لا الٰه الا هو یعلم. دنیا از مقابله آنها عاجز می آید به حضرت مسیح حکم میشود که بندگان خاص مرا گرفته به کوه طور بروید بالآخر حضرت مسیح علیه السلام به بارگاه احدیت دعا و تضرع میکنند در نتیجه بر یاجوج و ماجوج یک وبای عجیب مسلط می گردد که یکدم همه هلاک میشوند تفصیل مزید در کتب حدیث باب امارات الساعة ملاحظه شود ۱۲

ف یاجوج و ماجوج مانند امواج بحر بهجوم شدید آورده به تعداد بیشمار می بر آیند و یا مطلب این است که از شدت هول و اضطراب تمام مخلوق با یکدیگر مخلوط می شوند جن و انس در بین یکدیگر داخل می گردند بو از این تعبیر شده است...

مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ

مانند شما وحی فرستاده می شود بسوی من که معبود شما همان معبود یکتاست پس هر که توقع دارد ملاقات

مثل شما وحی فرستاده میشود بسوی من که معبود شما معبودی است یگانه و بس پس هر کسیکه امید دارد لقای

رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

پروردگار خود را باید که بکند کار پسندیده و شریک نیارد در عبادت پروردگار خویش هیچ کس را

پروردگار خود را پس باید بکند کار پسندیده و شریک نزد در عبادت پروردگار خود کسی را

سورة مريم مكية وهي ثمان وتسعون آية وست ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائی که بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

كهيعص ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً

این ست بیان بخشایش پروردگار تو بر بنده خود زکریا چون ندا کرد پروردگار خود را ندا کردنی

این است ذکر رحمت پروردگار تو بر بنده اش زکریا در آن وقت که ندا کرد پروردگار خود را ندای

خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ

پنهان گفت ای پروردگار من هر آئینه سست شده است استخوان از بدن من و بر رنگ آتش شعله زد سر من از جهت سفید موئی

پوشیده گفت ای پروردگار من بتحقیق ضعیف شده استخوان من و مشتعل زده سر من از پیری و

أَكُن بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِن وَرَائِي وَكَانَتِ

نبودم در دعای تو ای پروردگار من بی بهره و هر آئینه من می ترسم از اقارب خود بعد از خود و هست

نبودم بدرخواست از تو ای پروردگار من بی بهره و هر آئینه من میترسم از اقربائی که در عقب من اند و هست

امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ

زن من نازائی پس عطا کن مرا از نزد یک نزدیکی که میراث گیرد از من و میراث گیرد از اولاد یعقوب

زن من نازائی پس بخش مرا از طرف خود متصرفی که وارث شود مرا و وارث شود از اولاد یعقوب عـ۱

وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾ يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَل لَّهُ

و بکن او را ای پروردگار من مرد پسندیده گفتیم ای زکریا هر آئینه ما بشارت میدهیم ترا بطفلی که نام او یحیی است پیدا نکردیم

و بگردان او را ای پروردگار من پسندیده ای زکریا بتحقیق ما بشارت میدهیم ترا به پسری که نام آن یحیی است نگردانیده بودیم

مِن قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَ

پیش ازین هیچ هم نام او را گفت ای پروردگار من چگونه پیدا شود برای من طفلی و هست زن من نازائی و

پیش ازین هم نام گفت ای پروردگار من از کجا باشد برای من پسر حال آنکه زن من نازای است و

قَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَ

هر آئینه رسیده ام از سبب کلان سالی بنهایت ضعف گفت هم چنین است وعده گفت پروردگار تو این کار بر من آسان است

بتحقیق رسیده ام از سبب کلان سالی بانتهار (ضعف) گفت هم چنین است گفت پروردگار تو که این کار بر من آسان است (و)

قَدْ خَلَقْتُكَ مِن قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّي آيَةً قَالَ

هر آئینه آفریدم ترا پیش ازین و نبودی تو چیزی گفت ای پروردگار من معین کن برای من نشانه فرمود

هر آئینه آفریدم ترا پیش ازین حال آنکه نبودی چیزی گفت (زکریا) ای پروردگار من معین کن برای من نشانی فرمود

آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ

نشانه تو آنست که سخن نتوانی گفتن با مردمان سه شبانه روز در حالتیکه صحیح المزاج باشی پس بیرون آمد بر قوم خود از محراب عبادت

نشانی تو این است که سخن نتوانی گفت با مردم سه شبانه روز در حالی که صحیح و تندرست باشی پس بیرون آمد بر قوم خود از حجره

فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾ يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَ

پس اشارت کرد بسوی ایشان که تسبیح گوئید صبح و شام گفتیم ای یحیی بگیر احکام کتاب را باستواری و

پس اشاره کرد بسوی ایشان که تسبیح گوئید صبح و شام (گفت خدا) ای یحیی بگیر کتاب را بقوت و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید القصه چون یحیی متولد شده دو سال گذشت ۱۲

تفسیر عثمانی ع ۹ ۱۲

عـ۱ یعنی من پیرم و زوجه ام نازائی است چنانچه هیچ اسباب ظاهری ولادت موجود نیست که صاحب فرزند شوم لیکن تو بقدرت در رحمت بلا مُده خود مُن فرزند عطا فرما که از عهدهٔ خدمات دینی برآمده بار امانت مقدس ترا بردارد...استه بتواند من درین حالت ضعف و پیری چه کرده می توانم آرزو دارم که یک پسر لائق و امین من مسند اجداد پاک خود را اشغال کند و مالک خزائن علم و حکمت آنها و وارث کمالات نبوت گردد (تنبیه) از احادیث صحیح ثابت است که در مال انبیاء علیهم السلام وراثت جاری نمی باشد بلکه وراثت آنها در دولت علم جریان می یابد روح المعانی، بر کتاب مستند شیخ (کافی کلینی) نیز این مضمون روایت شده است لهذا ثابت و متعین است که در یرثنی و یرث من آل یعقوب وراثت مالی مراد نیست و تائید آن از خود کلمهٔ آل یعقوب واضح است زیرا آشکار است که تنها پسر حضرت زکریا نمی توانست وارث اموال و املاک تمام آل یعقوب شود بلکه او در کرفض و راثت معلوم میشود که وراثت مالی مراد نیست زیرا اگر در نزد تمام دنیا مسلم است که پسر وارث مال پدری باشد پس از دعای آن در دعا به خدا است دیگر این

اٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَّحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ۗ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَّبَرًّا

دادیمش دانائی در حال کودکی   و دادیمش شفقتے از نزد یک خود طهارت نفس و بود پرهیزگار   و نیکو کردار

دادیم او را حکم در عالم صباوت   و رحمت دادیم از نزد خود و پاکیزگی و بود پرهیزگار   و بود نیکو کار

بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ

به پدر و مادر خود و نبود گردن کش گنهگار   و سلام باد بر وے   روز یکه متولد شد و روز یکه

به پدر و مادر خود و نبود متکبر سرکش   و سلام است بروی (بر یحیی) در روزیکه پیدا شده و در روزیکه

يَمُوْتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ ۘ إِذِ انْتَبَذَتْ

میرد و روزیکه برانگیخته شود زنده   و یاد کن در کتاب   مریم را چون یکسو شد

میرد و در روزیکه برانگیخته شود زنده   و یاد کن در کتاب (قصه) مریم را وقتیکه یکسو شد

مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُوْنِهِمْ حِجَابًا ۖ فَأَرْسَلْنَا

از کسان خود   جائے به سمت برآمدن آفتاب   پس گرفت   از ایشان پرده   پس فرستادیم

از اهل خود   در مکان شرقی   پس گرفت از پیش ایشان   پرده   پس فرستادیم

إِلَيْهَا رُوْحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ

بسوی او روح خود را پس صورت گرفت برائے مریم آدمی درست اندام شده   گفت هر آئینه من می پناهم بخدا

بسوی او فرشته خود را پس مصور شد برای وی آدمی درست اندام   گفت (هر آئینه) من پناه میجویم به رحمن

مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُوْلُ رَبِّكِ ۖ لِأَهَبَ لَكِ

از تو اگر پرهیزگار باشی   گفت جز این نیست که من فرستاده پروردگار تو ام   تا عطا کنم ترا

از تو اگر ترسنده (پرهیزگاری)   گفت جز این نیست که من فرستاده پروردگار تو ام   تا ببخشم

غُلٰمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشَرٌ وَّلَمْ أَكُ

طفلے پاکیزه   گفت چگونه پیدا شود برائے من طفلے و دست نرسانیده است بمن هیچ آدمی و هرگز نبودم

پسر پاکیزه   گفت از کجا باشد برای من پسرے و حال آنکه نرسیده است بمن هیچ بشر (بطرز حلال) و نبودم گاهی

بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ۚ وَلِنَجْعَلَهٗ آيَةً

بدکار   گفت وعده حق همچنین است   فرمود پروردگار تو که این بر من آسان است   و می خواهیم که بکنیم این طفل را نشانه

زنا کار   گفت چنین است   فرمود پروردگار تو که آن بر من آسان است   و تا بگردانیم آنرا

لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ

برائے مردمان و بخشایشے از جانب خود و هست این مقدمه کارے مقرر کرده شده   پس بشکم بار گرفت آن طفل را پس یکسو شد مریم بسبب

برای مردم علامتی و مهربانی از جانب خود و این هست کار مقرر شده   پس حامله شد بوی پس یکسو شد مریم باو

مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَآءَهَا الْمَخَاضُ إِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ ۚ قَالَتْ يٰلَيْتَنِيْ

بجائے دور   پس آوردش   درد زه   بسوے تنه   خرما   مریم گفت   اے کاش

در جائے دور   پس مضطر ساخته آوردش درد زه   بسوے بیخ تنه   خرما   گفت مریم   اے کاش

مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَّنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادٰىهَا مِنْ تَحْتِهَآ أَلَّا تَحْزَنِيْ

مرده بودمی پیش ازین و شدمی فراموش از خاطر رفته   پس آواز داد او را طفل یا جبرئیل والله اعلم از جانب پائین او که اندوه مخور

مرده بودم پیش ازین و می بودم بکلی فراموش شده   پس آواز داد او را از جانب پائینش که غمگین مشو

قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّيْٓ إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ

هر آئینه پیدا کرده است پروردگار تو پائین تو جوئی   و بجنبان بسوی خویش   تنه   خرما را

هر آئینه پیدا کرده است پروردگار تو در پائین تو چشمه (جوئی)   و بجنبان بسوی خود   تنه   خرما را

تُسٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾ فَكُلِيْ وَاشْرَبِيْ وَقَرِّيْ عَيْنًا ۚ فَإِمَّا تَرَيِنَّ

بیفکند بر سر تو خرمائے تازه بالفعل از درخت چیده   پس بخور و بیاشام و آسوده چشم شو   پس اگر ببینی

بیفکند بر تو خرمای تازه پخته   پس بخور و بنوش   و سرد (روشن) ساز چشم را   اگر ببینی

فتح الرحمن

ف۱ یعنی جبرئیل علیه السلام

ر ۱۲ تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۳۰۶

بدولت و مال خود علاقه مند بوده که مبادا از خاندان او برآمده به بنی اعمام و اقربای دیگر برسد یک خیال نهایت پست که با شان انبیاء علیهم السلام این نیست که در موقع ترک دنیا در فکر متاع حقیر دنیا باشند که این ثروت کجا میرود که صاحب آن خواهد شد بر علاوه حضرت زکریا علیه السلام یک مرد دولت مند نبود و بذریعه نجاری بمحنت زیاد لقمه پیدا می کرد بنابر آن در آن پیری چه غم و اندیشه داشت که اقربای او چه پولی را صاحب شوند

ع ۵

الربع

(۱) مقامیکه حضرت مریم زیر درخت خرما تشریف داشت قدری بلند بود، از زیر آن جا از کناره آن فرشته بجوشش رسید که غمگین و پریشان خاطر مشو از قدرت خدا هر نوع اطمینان ظاهری و باطنی را حاصل کن بطرف پائین بنگر که خداوند چه چشمه یا نهر پاکیزه را برای رفع تشنگی تو جاری کرده است برای رفع گرسنگی همین درخت خرما را بجنبان خرمای پخته تازه از درخت جدا شده بر تو میافتد. تنبیه بعضی از سلف سری را بمعنی سردار عظیم الشان ...

مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا ۙ فَقُوْلِيْٓ اِنِّيْ نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ

از آدمیان کسے را پس بگو هر آئینه من نذر کرده ام برائے خدا روزه را پس سخن نخواهم گفت امروز

از آدمیان کسے را پس بگو (هر آئینه) من نذر کرده ام برای خدا روزه را پس من سخن نخواهم گفت با

اِنْسِيًّا ﴿۲۶﴾ فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهٗ ؕ قَالُوْا يٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿۲۷﴾

هیچ آدمی پس آورد عیسیٰ را پیش قوم خود برداشته گفتند اے مریم هر آئینه آوردی چیزے زشت را

هیچ آدمی پس آمد با پسر خود نزد قوم در حالیکه برداشته بود او را گفتند اے مریم (هر آئینه) کردی تو کاری عجیب

يٰٓاُخْتَ هٰرُوْنَ مَا كَانَ اَبُوْكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَّمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا ﴿۲۸﴾ فَاَشَارَتْ

اے خواهر هارون نه بود پدر تو مرد بد و نه بود مادر تو زنا کننده پس مریم اشارت کرد

اے خواهر هارون نبود پدر تو مرد بد و نبود مادرت بدکار پس اشاره کرد (مریم)

اِلَيْهِ ؕ قَالُوْا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿۲۹﴾ قَالَ اِنِّيْ عَبْدُ

بطفل خود گفتند چگونه سخن گوئیم با کسیکه هست در گهواره در حال کودکی گفت عیسیٰ من بنده

بسوی آن بچه گفتند چگونه سخن کنیم با شخصیکه است در گهواره کودکی گفت هر آئینه من بنده

اللّٰهِ ؕ اٰتٰىنِيَ الْكِتٰبَ وَجَعَلَنِيْ نَبِيًّا ﴿۳۰﴾ وَّجَعَلَنِيْ مُبٰرَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُ ۪ وَ

خدا ام داده است مرا کتاب و ساخته است مرا پیغامبر و ساخته مرا خداوند برکت هر جا که باشم و

الله هستم داده است مرا کتاب و ساخته است مرا پیغمبر و گردانیده مرا مبارک هر جا که باشم و

اَوْصٰنِيْ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿۳۱﴾ وَّبَرًّا بِوَالِدَتِيْ ؗ وَلَمْ

حکم فرموده است مرا به نماز و زکوٰة مادام که زنده باشم و ساخته مرا نیکوکار به مادر خود و

حکم مؤکد فرموده است مرا به نماز و به زکوٰة مادامیکه زنده باشم و نیک سلوک کننده با مادر خود و

يَجْعَلْنِيْ جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿۳۲﴾ وَالسَّلٰمُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُّ وَيَوْمَ اَمُوْتُ وَيَوْمَ

نه کرده است مرا گردن کش بدبخت و سلام برمن است روزیکه متولد شدم و روزیکه بمیرم و روزیکه

نساخته مرا گردن کش بدبخت و سلام است برمن در روزیکه پیدا شدم و روزی که بمیرم و روزی که

اُبْعَثُ حَيًّا ﴿۳۳﴾ ذٰلِكَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِيْ فِيْهِ يَمْتَرُوْنَ ﴿۳۴﴾

برانگیخته شوم زنده شده اینست قصه عیسےٰ پسر مریم مراد میدارم سخن راست را که در وے مردمان اختلاف میکنند

برانگیخته شوم زنده اینست (حال) عیسیٰ پسر مریم (گفت) سخن راستی که در ان مردم نزاع می کردند

مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ ۙ سُبْحٰنَهٗ ؕ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا

نیست لائق خدا آنکه بگیرد هیچ فرزندے پاکی اوراست چون سرانجام کند کارے جز این نیست که

نیست سزاوار خدا که بگیرد ولد ذاتی است پاک چون خواهد (ایجاد) امری را پس جز این نیست که

يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿۳۵﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ هٰذَا

میگوید مر او را شو پس می شود و گفت عیسےٰ هر آئینه خدا پروردگار منست و پروردگار شما پس عبادت او کنید این است

میگوید او را شو پس ادمی شود و (گفت) هر آئینه الله پروردگار من است و پروردگار شما پس بپرستید او را این است

صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿۳۶﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ

راه راست پس اختلاف کردند جماعت ها میان خویش پس وائے

راه راست پس اختلاف کردند فرقه ها درمیان خود پس خرابی است آنانرا که

كَفَرُوْا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۳۷﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ ۙ يَوْمَ يَاْتُوْنَنَا

کافران را از حاضر شدن روز بزرگ چه قدر شنوا باشند و چه قدر بینا باشند روزیکه بیایند پیش ما

کافر شدند از دیدن روز بزرگ چه خوب شنوا باشند ایشان و چه خوب بینا باشند در روزیکه می آیند پیش ما

لٰكِنِ الظّٰلِمُوْنَ الْيَوْمَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۳۸﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ

لیکن این ستمگاران امروز در گمراهی ظاهر اند و بترسان ایشان را از روز پشیمانی

لیکن این ظالمان امروز در گمراهی آشکارا اند و بترسان ایشان را از روز حسرت

تفسیر عثمانی

ع۵ و چون پسر را در آغوش خود برداشته پیش قوم خود آمد مردم او را دیده بکلی حیران گشتند و گفتند ای مریم چه کار عجبی کردی این چیز ساختگی را از کجا آوردی زیاده ازین دروغ بزرگی چه باشد که یک دختر باکره دعوی کند که مرا یک پسر پیدا شده۔

ع۶ اقوام مریم درباره او بدگمان شده و گفتند مادر و پدر و خاندان تو همیشه مردمان نیک بودند این خصلت بد بتو از کجا پدید آمد از مردمان نیک اولاد بد محل تعجب است (تنبیه) مریم را اخت هارون ازین گفتند که از نسل هارون علیه السلام برادر حضرت موسےٰ علیه السلام بود گویا مقصود از اخت هارون، اخت نسل هارون می باشد چنانکه در «واذکر اخا عاد» برادر علیه السلام را برادر «عاد» گفته حال آنکه «عاد» نام مورث اعلای آن قوم بود، و ممکن است «اخت هارون» به معنی ظاهری گرفته شود و از بعضی احادیث صحیحه ظاهر میشود که یک نام برادر مریم بود، بطوریکه در عصر ما رواج است در آن عصر هم مردم نامهای خود را اسمای انبیاء و صالحین میگذاشتند میگویند که آن برادر مریم یک مرد صالح بود۔ پس حاصل کلام این است که پدر و برادر تو مردمان نیک و مانند متقی پارسا بود و نسبت تو به هارون علیه السلام منتهی میشود۔ پس این حرکت ناسزاوار از چه طور مرتکب شدی ۱۲۔

كَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾ وَنَادَيْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

بود فرستاده پیغامبر — و ندا کردیم اورا از جانب راست کوه طور و نزدیک ساختیم اورا راز گویان

بود رسول نبی — و ندا کردیم اورا از جانب کوه طور طرف راست (موسی ع) و نزدیک ساختیم اورا راز گویان

وَوَهَبْنَا لَهُ مِن رَّحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ

و عطا کردیم اورا از بخشش خود برادر او هارون نبی ساخته — و یاد کن در کتاب اسمعیل را

و بخشیدیم برای او از رحمت خود برادرش هارون را نبوت (و ساختیم برای او از رحمت خود برادرش هارون را نبی) و یاد کن در کتاب اسمعیل را

إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ

هر آئینه وے بود راست وعده و بود فرستاده پیغامبر — و میفرمود اہل خود را

(هر آئینه) او بود راست وعده و بود رسول نبی (فرستاده پیغمبری) عـ۵ و امر میکرد اہل خود را

بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ

بنماز و زکوٰة و بود نزدیک پروردگار خویش پسندیده — و یاد کن در کتاب

به نماز و زکوٰة و بود نزد پروردگار خود پسندیده عـ۶ — و یاد کن در کتاب

إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ

وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ

عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۩ ﴿٥٨﴾ فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ

أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ ۖ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَن

تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ

شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّهُ كَانَ

وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا ۖ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا

بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَن كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

صبح و شام — اینست آں بہشت کہ عطا کنیم از بندگان خویش کسے را کہ پرہیزگار بود

صبح و شام — این ہمان جنت است کہ میراث میدہیم از بندگان خود آنرا کہ پرہیزگار باشد

تفسیر عثمانی

عـ۵ از این کلمات فضیلت حضرت اسمٰعیل بر حضرت اسحٰق ظاہر میشود زیرا کہ اورا تنہا "نبی" فرموده اما اسمٰعیل را "رسول نبی" گفته. حدیثی است در صحیح المسلم "ان الله اصطفی من ولد ابراہیم اسمٰعیل" (الله تعالیٰ از اولاد ابراہیم اسمٰعیل را برگزید) حضرت اسمٰعیل مورث اعلای عرب حجاز و از اجداد پیغمبر ما علیه السلام است که شریعت ابراہیمی را حامل بوده بعرف "نبی جرہم" مبعوث و "صادق الوعد" بودنش مشہور بود، وعده را که با خدا یا بندگان میکرد ایفاء می نمود. با یک شخص وعده کرد. تا زمانیکه تو پس بیائی من ہمین جا ہستم بگو بنزد کہ او تا یکسال نیامد. اسمٰعیل در ہمانجا قیام نمود. از نبی کریم صلی الله علیه وسلم ہم منقول است کہ قبل بعثت ایشان، عبدالله بن ابی الحمساء بآنحضرت گفت کہ "شما ہمین جا باشید من فوراً بر میگردم" و آنحضرت تا سه روز بآنجا قیام داشت چون معاودت کرد باو فرمود کہ "مرا بسیار زحمت دادی، تا بدوعده از سه روز باین طرف ہمین جا ہستم" حضرت اسمٰعیل در حق کمال صداقت را در وعده ظاہر کرد کہ بپدر خود گفت "یا ابت افعل ما تؤمر ستجدنی ان شاء الله من الصابرین" (صافات رکوع ۳) و عینا بہمان طور ثابت کرد عـ۶ دیگران را ہدایت میکرد و راقو

السجدة

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۖ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَ

و فرود نمی آییم ما (فرشتگان) مگر بحکم پروردگار تو او راست آنچه در پیش روی ماست و آنچه در پس ماست و آنچه در میان اینهاست

مَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾ رَّبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَ

نیست پروردگار تو فراموش کار (اوست) پروردگار آسمانها و زمین و آنچه در میان هر دوست پس پرستش کن او را و

اصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْإِنسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ

شکیبا باش بر عبادت وی آیا میدانی او را همنامی یعنی مانندی و میگوید آدمی یعنی آدمی کافر آیا چون بمیرم

استوار باش بر بندگی او آیا میدانی برای او همنامی (شبیهی) و می گوید انسان آیا چون بمیرم

لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ

بیرون آورده خواهم شد زنده شده آیا یاد نمی کند آدمی که ما آفریدیم او را پیش ازین و

باز بیرون آورده خواهم شد زنده آیا یاد نمی کند انسان که (هر آینه) ما آفریدیم او را پیش ازین و حال آنکه

يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ

نبود هیچ چیزی پس قسم پروردگار تو البته بر انگیزیم این منکران بعث را با شیاطین باز حاضر کنیم ایشان را حوالی

نبود چیزی قسم است به پروردگار تو که (هر آینه) جمع کنیم ایشان و شیاطین را باز (هر آینه) حاضر می سازیم ایشان را گرداگرد

جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ

دوزخ بر زانو در افتاده باز بر کشیم از هر فرقه آنرا که از ایشان جرأت کننده تر است بر خدا

دوزخ بر زانو در افتاده باز جدا کنیم (بر کشیم) از هر فرقه کدام یک از ایشان بر رحمٰن

عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا

از روی نافرمانی باز ما داناتریم بآنکه سزاوار تراند بدر آمدن در دوزخ و نیست هیچ کس مگر

سرکش تر است باز ما داناتریم به آنانکه ایشان سزاوار تراند بدر آمدن در دوزخ و نیست از شما هیچ کس مگر

وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ

گذرنده بران هست این وعده لازم بر پروردگار تو مقرر کرده شده باز برهانیم متقیان را و بگذاریم

رسنده به آن هست این وعده بر پروردگار تو لازم مقرر باز رستگاری میدهیم آنانرا که می ترسیدند و میگذاریم

الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

ظالمان را آنجا بزانو در افتاده و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح آمده گویند کافران

ظالمان را در آن بزانو در افتاده و چون خوانده شود بر ایشان آیات روشن ما گویند کافران

لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا

مسلمانان را کدام یک ازین دو گروه بهتر است در مرتبه و نیکوتر است از روی مجلس و بسیار هلاک کردیم

برای مومنان کدام یک ازین دو گروه بهتر است از روی مقام و نیکوتر است از حیث مجلس و بسی هلاک کردیم

قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَن كَانَ فِي الضَّلَالَةِ

پیش از ایشان طبقهٔ مردمان را که بهتر بودند باعتبار رخت خانه و از روی نمود بگو هر که باشد در گمراهی

پیش از ایشان طبقهٔ مردم را که ایشان نیکوتر بودند از حیث سامان و منظر بگو هر کسیکه باشد در گمراهی

فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ

نرمی میدهد او را خدا (افزون دادنی) تا وقتیکه ببینند آنچه ترسانیده شدند یا عقوبت را یا قیامت را

پس مهلت دهد او را رحمٰن دراز تا چون ببینند آنچه را که وعده داده شده بود بایشان یا عذاب یا قیامت

فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُندًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ

پس خواهند دانست کدام یک بدتر است در مرتبه و ناتوان تر است باعتبار لشکر و زیاده میدهد خدا

پس خواهند دانست که کدام یک بدتر است در مرتبه و ناتوان تر است از روی لشکر و زیاده میکند خدا آنان را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی قیامت ۱۲

ف۲ یعنی از ابتدای خلق آسمان و زمین ۱۲

ف۳ یعنی بعزت دنیا مغرور شدند ۱۲

تفسیر عثمانی

باری جبرئیل چندین روز نیامد آنحضرت صلی الله علیه وسلم افسرده و منقبض بود پس کفار باین گفتن آغاز نمودند که رب محمد از وی رنجیده و او را واگذاشته است آنحضرت صلی الله علیه وسلم از این طعن زیاده تر افسرده خاطر شد بالاخر جبرئیل تشریف آورد آنحضرت صلی الله علیه وسلم پرسید ...

ع ۱۵

هُدًى وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى ۗ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

راه یابان را هدایت و حسنات پاینده شایسته بهترند نزدیک پروردگار تو از روی جزاء و نیکوترند از جهت بازگشت

گمراه یافته اند هدایت و نیکوئی های پاینده بهتر است نزد رب تو از روی ثواب و بهتر از جهت مرجع

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ الْغَيْبَ

آیا دیدی آن را که کافر شد بآیات ما و گفت البته داده شود مرا مال و فرزند آیا مطلع شده است بر غیب

آیا دیدی (پس خبر بدو) آنرا که کافر شده به آیات ما و گفت هر آینه داده خواهم شد مال و فرزند آیا مطلع شده غیب را

أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ

یا گرفته است از نزدیک خدا عهدے نه چنان بود خواهیم نوشت آنچه می گوید و افزون کنیم

یا گرفته از نزد رحمن عهدی نه چنین است نوشته نگاه میداریم آنچه می گوید و زیاده می کنیم برای او از

الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ

عقوبت افزون دادنی و باز ستانیم پس از وے آنچه می گوید و بیاید پیش ما تنها شده و خدایان گرفتند

عذاب درازی دمی گیریم از او (بطریق میراث) آنچه می گوید و می آید نزد ما تنها دست خالی و گرفتند (مشرکان) بجز از

اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ

بجز الله تا باشند ایشان را سبب عزت نه چنان بود منکر خواهند شد پرستش معبودان خود را و خواهند شد

خدا معبودان تا باشند برای ایشان (سبب عزت) نه چنین است زود است منکر شوند از پرستش ایشان و می شوند

عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ

بر ایشان ستیزنده آیا ندیدی که ما فرستیم شیاطین را بر کافران می جنبانیدند ایشان را

بر ایشان مخالف آیا ندیدی که ما هر آینه مسلط کردیم شیاطین را بر کافران برانگیخته می سازند ایشان را

أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى

جنبانیدنی پس شتاب مکن بر ایشان جز این نیست که مدت می شماریم برای ایشان شمار کردنی روزیکه برانگیزیم متقیان را بسوی

برانگیختنی پس شتاب مکن بر ایشان بر این نیست که می شماریم برای ایشان شمردن روزیکه جمع آریم پرهیزگاران را بسوی

الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ

رحمن مهمان آمده و روان کنیم گنهگاران را بسوے دوزخ تشنه گشته نتوانند

رحمن بطور وفد (جماعت گرامی) و میرانیم گنهگاران را بسوے دوزخ تشنگان نتوانند

الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ

شفاعت کردن الا کسیکه گرفته است نزدیک خدا عهدے را و گفتند فرزند گرفته است

شفارش مگر کسیکه گرفته است از نزد رحمن وعده و می گویند که دارد (گرفته) رحمن

وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ

خدا فرزند ایشان را هر آینه آوردید چیزے زشتی نزدیک اند آسمان ها که بشگافند ازین سخن و بشگافد

فرزند هر آینه گرفتار آمدید (آوردید) چیز ثقیل و زشت نزدیک است که آسمان ها بشگافند ازین سخن و بشگافد

الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي

زمین و بیافتند کوه ها پاره پاره شده بسبب آنکه اثبات کردند خدا فرزندے و نه سزد

زمین و بیفتند کوه ها منهدم گشته برای آنکه میخوانند برای رحمن فرزند و نمی شاید

لِلرَّحْمَٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي

خدائے را که فرزند گیرد نیست هیچ یک از آنانکه در آسمان ها و زمین اند مگر آینده

رحمن را که بدارد (گیرد) فرزند نیست هیچ کسی در آسمان ها و زمین مگر که بیاید شده

الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

پیش رحمن بنده شده هر آینه بعلم در گرفته است ایشان را و شمار کرده است ایشان را شمار کردنی و هر یک از ایشان آینده است

رحمن بنده شده هر آینه بعلم احاطه کرده است ایشان را و شمرده است ایشان را شمردنی و هر یک از ایشان

فتح الرحمن

ف یعنی در قیامت ۱۲

ف یعنی مسلمانان شاد

و وعده ثواب را مستحق

گشته ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۳۱۱ (تنبیه اول)

اهل راز پیش روی ما

پس ما آسمان و زمین

است یعنی در چنین پایان

شدن زمین پیش روی

و آسمان در پس ماست

و در چنین بالا رفتن آسمان

پیش روی و زمین پس

می باشد و اگر از پیش

روی و عقب تقدم

و تاخر زمانی مراد باشد

زمانه مستقبل پیش رو

و زمانه ماضی پس

است و زمان

حال بین هر دو

(تنبیه دوم) اول

فرموده که وارثان

جنت اتقیا یعنی کسانی

هستند که از عناد و

میز هستند و پرهیزگارند

و درین آیت ظاهر

شان نمود که لایق

ترسیدن از ذوی

فقط ذاتی است

که تمام زمان و مکان

در قبضه وی است

و بدون حکم و

اجازه او بزرگترین

فرشته هم بال خود را

جنبانیده نمی تواند

اگر انسان میخواهد

میراث جنت را بدست

آرد بر او لازم است که

مثل فرشتگان مطیع

و منقاد حکم الهی گردد

و بدین طرف هم اشاره

شد که خدای تعالی هیچ

کس را کان مخلص خود

را فراموش نمیکند در آنجا

هم فراموش نیکند بالعوض

آنها را به جنت میرساند

ع ۵ / ۱۷ / ۸

وقف غفران ... وقف لازم

بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

بمقابلہ آنچہ سعی کند پس باید کہ باز ندارد ترا از یاد داشتن آن کسے کہ ایمان ندارد بر آن و پیروی کردہ است خواہش نفس خود را آنگاہ ہلاک شوی

با نچہ سعی کردہ است پس منع نکند ترا از (یاد داشتن) آن کسیکہ ایمان ندارد بہ آن و پیروی کرد خواہش خود را پس ہلاک میشوی

وَمَا تِلْكَ بِيَمِيْنِكَ يٰمُوْسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ

و چیست این بدست راست تو اے موسیٰ گفت این عصائے من ست تکیہ میکنم بر آن و برگ میریزم

و این چیست در دست راست تو اے موسیٰ گفت این عصائے من است تکیہ می کنم بر آن و برگ با او میریزانم

بِهَا عَلٰى غَنَمِيْ وَلِيَ فِيْهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يٰمُوْسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰىهَا

بآن برگ گوسفندان خود مرا در این عصا کارہائے دیگر نیز ہست گفت بافگن آنرا اے موسیٰ پس بافگندش

بہ آن بر بزہای خود و مرا درین عصا کار باری دیگر نیز ہست فرمود بیفگن آنرا اے موسیٰ پس بیفگندش

فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيْدُهَا سِيْرَتَهَا

پس ناگہان مارے شد دوان گفت بگیر این را و مترس باز خواہیم گردانید او را بشکل

پس ناگہان آن ماری شد کہ میدوید گفت بگیر آنرا و مترس باز خواہیم گردانید او را بہ ہیئت

الْاُوْلٰى ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ اٰيَةً

نخستین او و بہم آر دست خود را بسوی بغل خود تا بیرون آید سفید شدہ از غیر عیبے نشانی

نخستین او و بپیوست کن دست خود را بہ بغل خود تا بر آید سفید شدہ بے عیب در حالیکہ این نشانہ

اُخْرٰى ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيٰتِنَا الْكُبْرٰى ﴿٢٣﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٢٤﴾

دیگر آمدہ میخواہیم کہ بنمائیم ترا بعض نشانہائے بزرگ خویش برو بسوئے فرعون ہر آئینہ وے از حد گزشتہ است

دیگر است تا بنمائیم ترا از نشانہای بزرگ خود برو بسوی فرعون (ہر آئینہ) او بسیار سرکش شدہ

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ ﴿١﴾ وَيَسِّرْ لِيْٓ اَمْرِيْ ﴿٢﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ

گفت اے پروردگار من کشادہ کن برائے من سینہ مرا و آسان کن برائے من کار مرا و بکشای گرہ گرہ

گفت اے پروردگار من بکشای برای من سینہ ام را و آسان کن برای من کار مرا و بکشا گرہ از

لِّسَانِيْ ﴿٣﴾ يَفْقَهُوْا قَوْلِيْ ﴿٣﴾ وَاجْعَلْ لِّيْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِيْ ﴿٥﴾ هٰرُوْنَ اَخِي ﴿٦﴾

از زبان من تا فہم کنند سخن من و مقرر کن برائے من وزیرے از کسان من ہارون برادر مرا

زبان من و بگردان برای من وزیری از کسان من ہارون برادرم را

اشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِيْ ﴿٧﴾ وَاَشْرِكْهُ فِيْٓ اَمْرِيْ ﴿٨﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا ﴿٩﴾ وَّنَذْكُرَكَ

محکم کن بسبب او توانائی مرا و شریک کن او را در کار من تا تسبیح تو گوئیم بسیارے و یاد تو کنیم

قوی کن باو کمرم را و شریک ساز او را در کار من تا تسبیح تو بسیار گوئیم و یاد کنیم تر

كَثِيْرًا ﴿١٠﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا ﴿١١﴾ قَالَ قَدْ اُوْتِيْتَ سُؤْلَكَ يٰمُوْسٰى ﴿١٢﴾ وَ

بسیارے ہر آئینہ تو ہستی باحوال ما بینا گفت ہر آئینہ دادہ شدی درخواست خود اے موسیٰ و

بسیار (ہر آئینہ) تو ہستی باحوال ما بینا گفت (ہر آئینہ) دادہ شدہ ای مسئول (مطلوب) خود را اے موسیٰ و

لَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰىٓ ﴿٣٧﴾ اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوْحٰىٓ ﴿٣٨﴾ اَنِ

ہر آئینہ نعمت فراوان دادیم بر تو یکبار دیگر چون الہام فرستادیم بسوئے مادر تو آنچہ الہام کردنی بود کہ

(ہر آئینہ) احسان کردہ ایم بر تو بار دیگر ہم چون الہام کردیم بسوی مادرت آنچہ لایق وحی بود کہ

اقْذِفِيْهِ فِي التَّابُوْتِ فَاقْذِفِيْهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ

بافگن این طفل را در صندوق پس افگن صندوق را در دریا تا افگند او را دریا بکنارہ

بیند از آن را در صندوق باز بیند از صندوق را در دریا تا انداز د او را دریا بکنارہ

يَّاْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّيْ وَعَدُوٌّ لَّهٗ ؕ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّيْ ۚ وَلِتُصْنَعَ

بگیرد او را دشمن من و دشمن وے و افگندم بر روی تو قبول از جانب خویش و خواستم کہ پرورده شوی

بگیرد او را دشمنی کہ مراست و دشمنی کہ او راست و افگندم بر تو محبتی از جانب خود و تا پرورده شوی

تفسیر عثمانی

در عادی کہ موسیٰ علیہ السلام طفل نو تولد بود بادرش الہام شد کہ او را در بین صندوقی گذاشتہ و صندوق را در دریا رہا کن ما بہ دریا حکم دادہ ایم تا آنرا بہ حفاظت تمام بہ کنارہ مخصوصی ببرد شخصی کہ با من و ہم با موسیٰ دشمنی دارد او را از دریا خواہد برداشت (اصل واقعہ این است کہ فرعون در آن سال حسب پیشگوئی منجمین پسران بنی اسرائیل را در ہر جا جستجو کردہ وکشت ۔ وقتی کہ موسیٰ پیدا شد والدہ اش را ترسید

ع ٢٤

مباد اسپاہیان فرعون اطلاع یافتہ فرزندش را بقتل برسانند و والدین او را ہم بایر علت کہ چرا اطلاع ندادند بیازارند آنوقت از طرف حق تعالیٰ بمادر موسیٰ این تدبیر الہام شد مادر موسیٰ علیہ السلام صندوق را بہ نہر انگند اتفاقاً یک حصہ از آب نہر از بین باغ فرعون میگذشت ہمان آب صندوق را در باغ برد بکنارہ خود ساخت زن فرعون بنام حضرت آسیہ کہ از متقیات دیار ساپان اسرائیل بود بچہ را برداشت و بحضور فرعون بردہ گفت کہ بیا این را پسر خود اتخاذ نمائیم فرعون کہ او را دید محبتش بدل او جا گرفت اگرچہ از بعضی روایات برمی آید کہ دفعتہً گفت از این خواہش انکار ورزید مگر بخاطر آسیہ او را مثل فرزند حمایت و پرورش نمود گویا این طریق قدرت کاملہ تدبیر عجیب و غریب نمود ندری یقینور رسید۔

عَلٰى عَيْنِيْ ۝۳۹ اِذْ تَمْشِيْٓ اُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَّكْفُلُهٗ ؕ

بحضور من چوں میرفت خواہر تو پس می گفت آیا دلالت کنم شمارا بر کسیکہ نگہبانی این طفل کند

پیش چشم من (بحضور من) چوں میرفت خواہر تو پس می گفت آیا نشان دہم شمارا کسیکہ تربیہ کند اورا

فَرَجَعْنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۬ؕ وَقَتَلْتَ نَفْسًا

پس باز آوردیم ترا بسوی مادر تو تا خنک شود چشم وے و اندوہگین نباشد و بکشتی شخصے را

پس رسانیدیم ترا (باز آوردیم ترا) بسوئے مادرت تا خنک شود چشم او و غم نخورد و کشتی شخصی را

فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًا ۬ فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ۬

پس خلاص ساختیم ترا از اندوہ و در محنت افگندیم ترا بآزمودن پس درنگ کردی سالہای چند در اہل مدین

پس نجات دادیم ترا از آن غم و بیازمودیم ترا آزمودنی پس درنگ کردی چندین سال درمیان اہل مدین

ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ۝۴۰ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ ۝۴۱ اِذْهَبْ اَنْتَ وَ

باز برآمدی موافق تقدیر الٰہی اے موسیٰ و ساختم ترا برائے خویش برو تو و

پس آمدی از تقدیر (موافق تقدیر) اے موسیٰ و ساختم ترا خاص برای خود برو تو و

اَخُوْكَ بِاٰيٰتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ۝۴۲ اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ۝۴۳ فَقُوْلَا

برادر تو بانشانہائے من و سستی مکنید در یاد کردن من بروید بسوئے فرعون ہر آئینہ وے از حد گذشتہ است پس بگوئید

برادرت بانشانہای من و سستی مکنید در یاد من بروید بسوئے فرعون (ہر آئینہ او سرکشی کردہ) پس بگوئید

لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ۝۴۴ قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ

بوے سخن نرم بود کہ پند پذیر شود یا بترسد گفتند اے پروردگار ما ہر آئینہ ما می ترسیم از آنکہ تعدی کند بر ما یا

برای او سخن نرم شاید او پند گیرد یا بترسد گفتند ای پروردگار ما ہر آئینہ ما میترسیم کہ تجاوز کند بر ما یا

اَنْ يَّطْغٰى ۝۴۵ قَالَ لَا تَخَافَآ اِنَّنِيْ مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ۝۴۶ فَاْتِيٰهُ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلَا

از حد گذرد گفت مترسید ہر آئینہ من با شما ام می شنوم و می بینم پس بروید پیش وے پس بگوئید ہر آئینہ ما فرستادگان

طغیان ورزد گفت مترسید (ہر آئینہ) من با شما ہستم می شنوم و می بینم پس بروید پیش وی پس بگوئید ہر آئینہ ما رسولان

رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۬ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ؕ قَدْ جِئْنٰكَ بِاٰيَةٍ

پروردگار توایم پس بفرست باما بنی اسرائیل را و عذاب مکن ایشان را ہر آئینہ آوردیم پیش تو نشانہ

پروردگار توایم پس بفرست باما بنی اسرائیل را و عذاب مکن ایشان را (ہر آئینہ) آوردہ ایم پیش تو نشانہ

مِّنْ رَّبِّكَ ؕ وَالسَّلٰمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ۝۴۷ اِنَّا قَدْ اُوْحِيَ اِلَيْنَآ اَنَّ

از جانب پروردگار تو و سلامتی کسے راباد کہ پیروی راہ ہدایت کند ہر آئینہ وحی فرستادہ شد بسوئے ما کہ

از رب تو و سلامتی است برکسیکہ پیروی ہدایت کند (ہر آئینہ) ما حکم دادہ شدہ (وحی فرستادہ شدہ بسوی ما) کہ

الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ۝۴۸ قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمَا يٰمُوْسٰى ۝۴۹ قَالَ رَبُّنَا

عذاب کسے را باشد کہ دروغ شمرد و روگردان شود گفت فرعون پس کیست پروردگار شما اے موسیٰ گفت پروردگار ما

عذاب بر کسے است کہ تکذیب کند و روگردان شود گفت (فرعون) پس کیست رب شما اے موسیٰ گفت (موسیٰ) رب ما

الَّذِيْٓ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ۝۵۰ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُوْنِ الْاُوْلٰى ۝۵۱

آنست کہ داد ہر چیزے را صورت خاص او باز راہ نمود بطلب معاش خودش گفت پس چیست حال قرنہائے نخستین

آنست کہ داد ہر چیزے را صورتش سپس راہ نمودش گفت پس چیست حال قرنہائے نخستین

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّيْ فِيْ كِتٰبٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّيْ وَلَا يَنْسَى ۝۵۲ الَّذِيْ جَعَلَ

گفت علم آن نزدیک پروردگار من ست در کتابے کہ غلط نہ کند پروردگار من و نہ فراموش سازد آنست کہ ساخت

گفت علم آن نزد پروردگار من است در کتاب نہ غلط می کند رب من و نہ فراموش او ست کہ ساخت

لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّسَلَكَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا وَّاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ؕ

برائے شما زمین را فرشے و روان کرد برائے شما درانجا راہ ہا و فرو فرستاد از آسمان آب را

برائے شما زمین را فرشی و روان کرد برای شما دران راہ ہا و فرو فرستاد از آسمان آب

عداوت برایشان تعیب شدہ ... بہ مقابلہ می پرد از تدبر

فتح الرحمٰن

ف۱ القصہ این پیغام رب نیز ندا

تفسیر عثمانی

ف۱ در وقت دعوت تبلیغ و وعظ و نصیحت سخن بگو کہ نرم آسان رقت آور و اعلیٰ باشد اگرچہ بہ تمرد و طغیان او امید قبول نیست با این ہمہ تو بہ این خیال کہ شاید تعدی غور و وقت نمودہ نصیحت پذیرد و یا جلال و جبروت خدارا شنیدہ بترسد و بقربان بروادی مایل شود۔ سخن خود را بہ نرمی اظہار کن این فرمایش خداوندی برای دعاۃ و مبلغین دستور العمل عالی و مفید نیست چنانچہ در جای دیگر خداوند بوضاحت ارشاد وی فرماید ادع الی سبیل ربک بالحکمۃ والموعظۃ الحسنۃ وجادلهم بالتی ہی احسن (نحل رکوع ۱۶) ف۲ تفصیل ترس از فرعون بعد ازین می آید قبلاً حضرت موسیٰ عدم اسباب خود و جاہ و جلال فرعون را دیدہ گفت میترسیم کہ آیا مستعد سخن شنیدن است یا نہ ممکن است کہ پیش از آنکہ سخن ما را کامل بشنود دست تعدی دراز کند یا بعد از شنیدن بتکبر و غضب آمدہ نسبت بہ بارگاہ کبریائی گستاخی و زبان درازی نماید و یا ما را اذیت کند کہ مقصد اصلی فوت شود (تنبیہ) مبنای این خوف حضرت موسیٰ علیہ السلام و شرح ...

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنتَ الْأَعْلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا

گفتیم مترس هر آئینه توئی غالب و بیفگن آنچه در دست راست تست تا فرو برد چیزی را که ساحران ساخته‌اند هر آئینه

صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا

آنچه ساخته‌اند فریب جادوگر است و کامیاب نمی‌شود جادوگر هر جا که باشد پس افتادند ساحران سجده کنان

[illegible] قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾ قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ

گفتند ایمان آوردیم به پروردگار هارون و موسی گفت فرعون آیا باور داشتید او را پیش از آنکه دستوری دهم شما را هر آئینه وی

لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ

بزرگ شماست که آموخته است شما را سحر پس هر آئینه قطع میکنم دستهای شما و پاهای شما را از جانب مخالف

خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا

و بر دار کشم شما را بر تنه‌های خرما و البته خواهید دانست که کدام یک از ما سخت‌تر است عذاب او

وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾ قَالُوا لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا ۖ

و پاینده‌تر گفتند ترجیح ندهیم ترا بر آنچه آمده است پیش ما از دلائل واضح و بر آنکه آفریده ما را

فَاقْضِ مَا أَنتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا

پس حکم کن هر چه تو حکم کننده باشی جز این نیست که حکم میکنی در این زندگانی دنیا هر آئینه ایمان آوردیم به پروردگار خویش

لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۗ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾

تا بیامرزد برای ما گناهان ما را و آنچه جبر کردی ما را بر آنکه سحر کنیم و خدا بهتر است و پاینده‌تر است

إِنَّهُ مَن يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾ وَمَن

هر آئینه هر که بیاید پیش پروردگار خویش گنهکار پس او راست دوزخ نمیرد آنجا و نه زنده ماند و آنکه

يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ

بیاید پیش او مسلمان شده و عملهای شایسته کرده پس این جماعه ایشان راست درجهای بلند بوستانهای

عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَن تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

همیشه ماندن میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا و اینست جزای هر که پاک شده است

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ

و هر آئینه وحی فرستادیم بسوی موسی که وقت شب ببر بندگان مرا پس بساز برای ایشان راهی خشک

يَبَسًا لَّا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُم مِّنَ

در دریا مترس از در یافتن دشمن و وسواس نکنی از غرق پس تعاقب ایشان کرد فرعون با لشکرهای خویش پس پوشانید ایشان را از

تفسیر عثمانی

۵ یعنی ما چنین دلائل روشن را به پاس خاطر تو ترک نمی‌توانیم و در مقابل خوشنودی خالق حقیقی خود هیچ از تو پروا نداریم. اکنون هر چه از دستت بر می‌آید دریغ مکن تو محض بهمین قدر خواهی توانست که این زندگی زود گذر و فانی ما را خاتمه بدهی ولی ما هیچ اندیشه نداریم چه از اول دار قرار را بجای دار فنا اختیار کرده‌ایم و از رنج و راحت این جهان صرف نظر نموده‌ایم تمنای ما همین است که مالک حقیقی و پروردگار ما از ما راضی شود و عموم گناهان ما خصوصاً گناهی را که از خوف حکومت تو بجبر و اکراه ارتکاب نمودیم یعنی مقابله حق را بجادو کردیم معاف فرماید میگویند ساحرین نشانه‌های حضرت موسی علیه السلام را دیده بخوبی فهمیده بودند که این عمل جادو نیست و نباید با او مقابله نمود ما بعد از خوف فرعون بمقابله جرئت کردند ۵ انسان باید اول بفکر آخرت باشد و برای اطاعت بشر نافرمانی خدا را نکند چه قرارگاه مجرم الٰهی نهایت درشت است و هیچ صورت نجات و رستگاری از آن امکان ندارد. مصایب دنیا هر چند ناگوار و مشکل باشد موت یکدم آنها را [illegible] ...

...مانند جهنم بر کافر نمی‌آید که مصائب و عذاب او را خاتمه دهد زندگی او موت در مرگ است بلکه موت بر این زندگی [illegible] ... والعیاذ بالله.

الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ

دریا آنچه پوشانید ایشانرا و گمراه کرد فرعون قوم خود را و راه نمود گفتیم اے بنی اسرائیل

دریا آنچه واگرفت ایشان را و گمراه کرد فرعون قوم خود را و (ننمایند راه نمود) اے بنی اسرائیل

قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا

برآئینه نجات دادیم شمارا از دشمنان شما و وعده دادیم شمارا بجانب راست طور و فرو فرستادیم

(برآئینه) نجات دادیم شمارا از دشمنان تان و وعده دادیم شمارا درجانب راست کوه طور و نازل کردیم

عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

بر شما من و سلوی گفتیم بخورید از لذائذ آنچه روزی دادیم شمارا و از حد مگذرید درباب آن روزی

برشما من و سلوی (گفتیم) بخورید از پاکیزه های آنچه روزی دادیم شمارا و از حد مگذرید دران

فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّي

آنگاه ثابت شود بر شما خشم من و هرکه ثابت شد بروے خشم من البته هلاک شد و هر آئینه من

پس فرود خواهد آمد بر شما غضب من و کسیکه فرود آید بروی غضب من پس بتحقیق هلاک شد و (هر آئینه) من

لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾ ۞ وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ

آمرزنده ام کسے را که توبه کرد و ایمان آورد و کار شائسته کرد باز براه راست یافت ف۲ و چه چیز بشتاب آورد ترا غافل مانده

بزرگ آمرزنده ام برای کسیکه توبه کرد و ایمان آورد و کار شائسته کرد پس راه راست رفت و چه چیز بشتاب آورد ترا از

قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾

از قوم خود اے موسی گفت قوم من ایشان اند برپے من و شتافتم بسوے تو اے پروردگار من تا خوشنود شوی

قومت اے موسی گفت ایشان اینک روانند در پے من و شتافتم بسوے تو اے پروردگار من تا خوشنود شوی

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰ

گفت خدا هر آئینه ما در بلا افگندیم قوم ترا پس از تو و گمراه ساخت ایشان را سامری پس باز گشت موسی

گفت (هرآئینه) ما آزمودیم قوم ترا بعد از تو و گمراه کرد آنهارا سامری ف۵ پس باز گشت موسی

إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ

بسوے قوم خود خشم گرفته اندوه خورده گفت اے قوم من آیا وعده نداده بود شمارا پروردگار شما وعده نیک

بسوے قوم خود غضبناک افسوس کنان گفت اے قوم (من) آیا وعده نداده بود شمارا پروردگارتان وعده نیک

أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ

آیا دراز شد بر شما مدت ف۳ یا خواستید که واجب شود بر شما خشمے از پروردگار شما

آیا دراز شد بر شما مدت یا خواستید که فرود آید بر شما غضبے از پروردگار شما

فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا

پس خلاف کردید وعده مرا گفتند خلاف نکردیم وعده ترا باختیار خویش و لیکن مارا تکلیف کردند تا برداشتیم

بنابران (پس) خلاف کردید وعده ام را گفتند خلاف نکردیم وعده ترا باختیار خود و لیکن بار کرده شدیم

أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾ فَأَخْرَجَ

بارها از پیرایه قوم قبط پس انداختیم آنرا ف۵ همچنان افگند سامری باز بیرون آورد

بارهای سنگین از زیور قوم فرعون پس بیفگندیم آنرا پس همچنین انداخت سامری ع۵ پس برآورد

لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا

برائے ایشان گوساله را برآورد کالبدے که اورا آواز گاو بود پس گفتند اتباع سامری اینست پروردگار شما و پروردگار موسی پس فراموش کرد عاقبت

برائے ایشان یک گوساله کالبدی که اورا آواز گاو بود پس گفتند این است معبود شما و معبود موسی پس او فراموش کرد آیا

يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ

نمیدیدند این گمراهان که باز نمی گرداند بسوے ایشان سخنے را و نمی تواند برائے ایشان هیچ زیانے و نه سودے و هر آئینه

نمی بینند که جواب نمیدهد بایشان سخنی را و اختیار ندارد مرایشان را ضرر و نه نفعی و (هر آئینه)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بدادن توریت ۱۲ ف۲ مترجم گوید چون موسی با هفتاد کس از قوم خود بجانب طور متوجه شد حضرت موسی از همه سبقت کرد خطاب رسید والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی مدت مفارقت من ۱۲ ف۴ یعنی اندر آتش ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعضی میگویند که سامری هم موسی نام داشت برخی به این تصور اند که او اسرائیلی بود و در زمره بعضی قبطی به هر حال جمهور چنین رای دارند که این شخص در عصر حضرت موسیٰ منافقی بوده و مانند منافقین همیشه در صدد آن بود که در اثر فریب و حیله های گوناگون پیروان حضرت موسی علیه السلام راه گمراه نماید برویت ابن کثیر نامش در کتب اسرائیلیه هارون است ف۶ مااختیاراً خود این کار نکردیم بلکه سامری ارتکاب آنرا بما تحمیل نمود حقیقت چنین بود که ما زیورات قوم فرعون را با خود برداشته بودیم و نمی دانستیم که آنرا چه کنیم بعد از مشوره با همی آنرا از وجود خود برآوردیم سامری آنها را در آتش گداخت و بشکل گوساله متشکل نمود ۱۲ نشان داد این قصه سا در فوائد سوره اعراف ملاحظه کنید (تنبیه) آیا زیورات قوم فرعون چطور بدست بنی اسرائیل افتاده و بود مفسرین در باره آن اختلاف نظر دارند بعضی بر آنند که یا از آنها بعاریت گرفته و یا بطور مال غنیمت یافته بودند و یا کدام صورت دیگری بوده خلاصه بهر تقدیر

ع ۱۳ ۱۳

قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ

گفته بود ایشان را هارون پیش ازین ای قوم من جز این نیست که مبتلا شده اید باین گوساله و هر آئینه پروردگار شما
گفته بود برای ایشان هارون پیش از این (پیش از عودت موسی) ای قوم (من) جز این نیست که آزمایش کرده شدید بگوساله و (هر آئینه)

الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِيْ وَاَطِيْعُوْٓا اَمْرِيْ ① قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عٰكِفِيْنَ

خداست پس پیروی من کنید و انقیاد حکم من نمائید گفتند همیشه مجاور خواهیم بود بر این گوساله
رحمن است پس پیروی من کنید و قبول کنید حکم مرا گفتند ما همیشه بر آن (گوساله) مجاور کم

حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوْسٰى ② قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوْٓا ③

تا وقتیکه باز آید بما موسی موسی آمده گفت ای هارون چه چیز باز داشت ترا چون دیدی ایشانرا که گمراه شدند
تا اینکه برگردد بسوی ما موسی گفت (موسی) ای هارون چه چیز باز داشت ترا وقتیکه دیدی ایشانرا که گمراه شدند

اَلَّا تَتَّبِعَنِ ۭ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِيْ ④ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَاْخُذْ بِلِحْيَتِيْ وَلَا

از آنکه پیروی من کنی آیا خلاف حکم من کردی گفت ای پسر مادر من مگیر ریش مرا و نه
از متابعت من بیامدی از آنکه پیروی من کنی، آیا نافرمانی کردی حکم مرا گفت ای پسر مادرم مگیر ریش مرا و نه

بِرَاْسِيْ ۚ اِنِّيْ خَشِيْتُ اَنْ تَقُوْلَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ وَلَمْ

موی سر مرا هر آئینه من ترسیدم از آنکه گوئی جدائی افگندی در میان فرزندان یعقوب و نگاه
(موی) سرم را (هر آئینه) ترسیدم که تو خواهی گفت جدائی انداختی میان بنی اسرائیل نگاه

تَرْقُبْ قَوْلِيْ ⑤ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ ⑥ قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ

نداشتی سخن مرا گفت موسی پس چیست حال تو ای سامری گفت بینا شدم بآنچه سایر مردم
نداشتی سخن مرا گفت موسی پس چیست حال تو ای سامری گفت دیدم چیزیرا

يَبْصُرُوْا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ اَثَرِ الرَّسُوْلِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ

بینا نشدند بآن پس گرفتم مشتی خاک از نقش پای فرستاده یعنی جبرئیل پس افگندم آنرا و همچنین صفت
که دیگران ندیدند آنرا پس گرفتم مشتی خاک از زیر پای فرستاده شده (جبرئیل) پس انداختم آنرا و هم چنین

سَوَّلَتْ لِيْ نَفْسِيْ ⑦ قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُوْلَ لَا

بیاراست پیش من نفس من گفت پس برو هر آئینه ترا در زندگانی سزا اینست که گوئی
مشوره داد (بیاراست) برایم نفس من گفت موسی پس دور شو (برو) (هر آئینه) برای تو در زندگانی اینقدر سزا است که گوئی

مِسَاسَ ۠ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهٗ ۚ وَانْظُرْ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذِيْ ظَلْتَ

دست رسانیدن ممکن نیست و هر آئینه ترا وعده دیگر است که خلاف کرده نشود که حق تو و ببین بسوی معبود خود که مجاور
مس کمن (دست رسانیدن ممکن نیست) و (هر آئینه) برای تو وعده ایست که هرگز با تو خلاف کرده نمی شود و آن ببین بسوی معبود خود که همیشه

عَلَيْهِ عَاكِفًا ۭ لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ⑧ اِنَّمَآ اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ

شده بودی بران البته بسوزانیم آنرا پس پراگنده سازیم آنرا در دریا پراگنده ساختن جز این نیست که معبود شما الله است
بران معتکف بودی (هر آئینه) میسوزانیم او را پس (هر آئینه) پراگنده میسازیم او را در دریا پراگنده ساختنی جز این نیست که معبود شما خدای است

الَّذِيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ⑨ كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ

آنکه نیست هیچ معبود بحق بجز او فرارسیده است بهر چیز از روی دانش یا محمد این چنین قصه میخوانیم بر تو
نیست معبودی جز او فرارسیده هر چیز را از روی علم هم چنین قصه می کنیم بر تو

مِنْ اَنْۢبَاۗءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ⑩ مَنْ

از اخبار آنچه گذشته است و هر آئینه داده ایم ترا از نزدیک خویش پندی هر که
از احوال (خبرهای) آنچه گذشته است و (هر آئینه) داده ایم ترا از نزد خود کتاب برای خواندن کسیکه

اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ⑪ خٰلِدِيْنَ فِيْهِ ۭ وَ

رو بگرداند از آن پس وی بردارد در روز قیامت باری را جاویدان در آن بار کشیدن و
روگردانند از آن پس (هر آئینه) وی برمیدارد در روز قیامت باری را در حالیکه جاویدند در آن و

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی لعنتان اہل ضلال ۱۲ ف۲ یعنی در کالبدے که از زر ساخته بود بشکل گوساله ۱۲ ف۳ یعنی اگر با یکے ہمتین شدے بر دو را تپ می گرفت ۱۲ ف۴ یعنی گناہے را ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۵ سامری گفت بچشم خود چیزے را نگریستم که دیگران ندیده بودند یعنی فرشته و فرستاده خدا (ج) (جبرئیل) را بر اسپ سوار دیدم شاید این واقعه وقتی صورت گرفته باشد که بنی اسرائیل بدریا در آمدند و در عقب آنها لشکر فرعون هم داخل شدند در ان حال جبرئیل مین بر دو جمعیت ایستاده شد تا نگذارد که لشکر فرعون با طائفه بنی اسرائیل یکجا شود. بهر حال سامری با دیدن محسوس و یا از راه وجدان و یا بر اساس کدام تعارف سابق شناخت که این جبرئیل است پس از زیر پای او یا از زیر پای اسپش مشت خاکی برداشت و آن خاک را در گوساله طلائی انداخت زیرا به دلش افتاد که خاک پای روح القدس یقیناً تاثیر خاصی دارد حضرت شاه رحمة الله علیه مینویسد. طلای مذکور مال کافران بود که از آنها بفریب گرفته بود بعد خاک برکت در ان مخلوط گردید و آمیزش حق و باطل شعبده صورت گرفت که مثل جاندار در ان ... [illegible]

[illegible] و آواز پیدا شد انسان را لازم است از چنین چیزها اجتناب زیاد کند که موجب کثرت بت پرستی میشود (تنبیه) این تفسیر فوق از صحابه و تابعین و علمای مفسرین منقول است یعنی...

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١﴾ وَإِذْ قُلْنَا

و هرآئینه عهد فرستاده بودیم بسوے آدم پیش ازین پس فراموش کرد و نیافتیم او را قصد محکم و یاد کن چون گفتیم

و (هرآئینه) با تاکید کرده بودیم به آدم پیش ازین پس فراموش نمود و نیافتیم در وی قصدی و چون گفتیم

لِلْمَلَٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ ﴿١﴾ فَقُلْنَا يَٰٓـَٔادَمُ

فرشتگان را که سجده کنید بسوے آدم علیه السلام پس سجده کردند مگر ابلیس قبول نشد پس گفتیم اے آدم

بفرشتگان که سجده کنید آدم را پس به سجده افتادند مگر ابلیس سر باز زد پس گفتیم اے آدم

إِنَّ هَٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰٓ ﴿٢﴾

هرآئینه این دشمن ست ترا و زن ترا پس باید که بیرون نه کند شما را از بهشت که آنگاه رنج کشی

(هرآئینه) این دشمن است ترا و زوج ترا پس باید که بیرون نکند شما را از بهشت پس در رنج افتی

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿٣﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا

هرآئینه ترا است در بهشت اینکه گرسنه نشوی درآنجا و برهنه نباشی و آنکه تو تشنه نباشی آنجا و

(هرآئینه) ترا است اینکه در بهشت نه گرسنه شوی در آن و نه برهنه و اینکه تو نه تشنه شوی در آن و نه

تَضْحَىٰ ﴿٤﴾ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَٰنُ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ

آفتاب زده نشوی پس وسوسه انداخت بسوے آدم شیطان گفت اے آدم آیا دلالت کنم ترا بر

حرارت آفتاب یابی پس انداخت در دل او شیطان گفت اے آدم آیا نشان دهم ترا

شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَىٰ ﴿٥﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا

درخت همیشه بودن و بر پادشاهی که کهنه نگردد پس خوردند از آن درخت پس ظاهر شد ایشان را شرمگاه ایشان

درخت همیشه بودن را و پادشاهی که کهنه نشود پس خوردند از آن پس ظاهر شد برای هر دو شرمگاه ایشان

وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿٦﴾

و در استادند که می چسپانیدند بر خویش از برگ درختان بهشت و نافرمانی کرد آدم پروردگار خود را پس گمراه ماند

آغاز نهادند که بچسپانند بر خود از برگ درخت بهشت. تاخیر کرد در حکم (خلاف نمود) آدم پروردگار خود را پس

ثُمَّ اجْتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿٧﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًۢا

باز برگزیدش پروردگار او پس برحمت باز گشت بروے و براه نمود گفت فرو روید شما هر دو ازین بهشت

باز برگزیدش پروردگار او پس متوجه شد بروی (قبول کرد توبه او را) و راه نمود گفت پایان شوید ازینجا هر دو باهم

بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّى هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ

بعض اولاد شما بعض دیگر را دشمن باشند پس اگر بیاید بشما از جانب من هدایتی پس هر که پیروی هدایت من کند

یکی بعض دیگر (بعض از اولاد شما با بعض) دشمن اند پس اگر برسد (بیاید) بشما از طرف من هدایتی پس کسیکه پیروی هدایت من کند

فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿٨﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً

گمراه نشود و در رنج نیفتد و هر که روگردان شود از یاد کردن من پس او را بود زندگانی

پس نه گمراه شود و نه در رنج افتد و کسیکه رو بگرداند از یاد من پس (هرآئینه) او راست معیشت

ضَنكًا وَنَحْشُرُهُۥ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ أَعْمَىٰ ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِىٓ أَعْمَىٰ وَ

تنگ و نابینا برانگیزیم او را روز قیامت گوید اے پروردگار من چرا نابینا برانگیختی مرا و

تنگ و خواهیم آورد (برانگیزانیم) او را در روز قیامت کور گوید اے پروردگار من چرا برداشتی (برانگیختی) مرا کور و

قَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ

هرآئینه بودم پیش ازین بینا گفت همچنین آمد بتو نشانهاے ما پس فراموش کردی آنها را و همچنین امروز

حال آنکه بودم بینا گفت همچنین آمد بتو نشانهاے ما پس فراموش کردی آنها را و همچنین امروز

تُنسَىٰ ﴿١١﴾ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ۚ وَلَعَذَابُ

فراموش کرده شوی و همچنین سزا میدهیم آنرا که از حد گذشت و ایمان نیاورد بآیات پروردگار خود و هرآئینه عذاب

فراموش کرده میشوی و همچنین پاداش میدهیم کسی را که از حد گذشت و ایمان نیاورد بنشانهای رب خود و (هرآئینه) عذاب

آن بتو سزا داده شده بحکم حشر شدی ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ٦ — ١١ — ١٥

ـــه و در اثنای علم الٰہی غفلت و قصور در تنفیذ عہد آدم مطابق شد خود به راه عزم و ثبات استوار نماند نیز لغزش را بمقتضای حسنات الابرار سیئات المقربین تنبیهاً بلفظ عوایت و عصیان تعبیر فرموده است. ابحاث این مسئله هم پیشتر گذشته یعنی خدا داند مطلق نداد تا شیطان بر حضرت آدم تسلط یابد بلکه فوراً توفیق توبه برایشان بخشید و بخلعت قبول ادب نوازش داد و بالطف و کرم زیاده بطرف او متوجه گردید و بر راه خوشنودی خود بسیار استوارش گردانید.

ــه اگر این خطاب محض به آدم و حوا باشد مراد این است که اولاد آنها باهم دیگر دشمن خواهند بود و چه بر روی تمامی خود مرتکب خطا شد دیگر آن و رقابت های ایشان را بهره داده شد که اولاد شان در بین خود دشمن گردیدند. و اگر خطاب به آدم و ابلیس باشد مطلب چنان است که بین ذریت هر دو عداوت دائمی باقی میماند. ــه هیچ در اضطراب بنی آدم کوشان اند ــه دنیا کر آیات ما را دیدی و شنیدی مثل نقیص کردی و سبب آنها عمل ننمودی و در گوش خود پنبه غفلت نهاده همیشه بدایات ما را به طاق نسیان گذاشتی امروز همان طور فراموش کرده میشوی چون در دنیا خود را کور ساختی اکنون چرا تعجب میکنی زیرا

الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ

آخرت سخت تر و پاینده تر است — آیا راه ننمود ایشان را که بسیار هلاک کردیم پیش ایشان از

آخرت سخت تر و پاینده تر است — پس آیا آنها را تعلیم نداد و نمود ایشان را این که بسیار هلاک کردیم پیش از ایشان از

الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾

طبقات مردمان را می روند در منازل آن هلاک شدگان — هر آئینه درین مقدمه نشانهاست خداوندان خرد را

گروه ها که گردش می کنند در جایهای ایشان — (هر آئینه) در این نشان هائے خوب است برای کسانیکه عقل دارند

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

و اگر نبودے سخنے که سابق صادر شد از پروردگار تو — نبودے وعده معین هر آئینه عذاب لازم شدے

و اگر نبود سخنی که سابق صادر شد از پروردگار تو (هر آئینه) بودی تصادم و اگر نبود وعده مقرر شده

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گو با حمد پروردگار خویش — پیش از بر آمدن آفتاب و

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گوی با ستایش رب خود — پیش از طلوع آفتاب و

قَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ

پیش از فرو شدن آن و بعض ساعتهاے شب و اطراف روز تسبیح گو — بود که

پیش از غروب آن و بعض ساعت هائے شب بخوان و در حدود (اطراف) روز — تا تو

تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ

خوشنود شوی و باز مکشای دو چشم خود را بسوے آنچه بهره مند ساخته ایم بآن جماعت ها را از ایشان از قسم آرایش

راضی شوی و مدوز چشمانت را بچیزیکه بهره مند ساخته ایم به آن جماعات مختلفه را از ایشان از قسم آرایش

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾ وَأْمُرْ

زندگانی دنیا تا امتحان کنیم ایشان را در آن — و روزی پروردگار تو بهتر است و پاینده تر است — و بفرما

زندگانی دنیا تا بیازمائیم ایشان را در آن — و رزق رب تو بهتر و پاینده تر است — و حکم کن

أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ

کسان خود را به نماز و شکیبائی کن بر اداے آن نمی طلبیم از تو روزی دادن — ما روزی میدهیم ترا

اهل خانه خود را به نماز و خود نیز بر آن قایم (صابر) باش نمی طلبیم از تو روزی — ما روزی میدهیم ترا

وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ أَوَلَمْ

و عاقبت خیر اهل تقوی راست — و گفتند کافران چرا نمی آرد پیش ما نشانه از جانب پروردگار خویش — آیا

و عاقبت نیک پرهیزگاران راست و مردم می گویند که چرا نمی آرد پیش ما نشانی از پروردگار خود — آیا

تَأْتِهِم بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُم بِعَذَابٍ

نیامده است دلیل واضح از جنس آنچه در کتابهاے پیشین ست ول — و اگر ما هلاک کردیم ایشان را بعقوبتے

نرسیده است بایشان نشانه آشکار از کتاب هاے پیشین عله — و اگر ما هلاک می کردیم ایشان را به عقوبتے

مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ

پیش از فرستادن پیغامبر گفتندی اے پروردگار ما چرا نه فرستادی بسوے ما پیغمبرے تا پیروی آیات تو می کردیم

پیش از این البته می گفتند اے رب ما چرا نفرستادی بسوے ما پیغمبر تا پیروی می کردیم کتاب ترا

مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا ۖ

پیش از آنکه خوار شویم و رسوا گردیم — بگو هر یک منتظر ست — پس شما نیز منتظر باشید

پیش از آنکه ذلیل و رسوا شویم — بگو هر یک منتظر است — پس شما هم منتظر باشید

فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿١٣٥﴾

خواهید دانست — کیانند — اهل راه راست — و که راه یافت

زود میدانید که کیست صاحبان راه راست و که راه یافت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی قرآن مشتمل ست بر قصص وغیره آن موافق کتب سابقه

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی خویشاوندان و متعلقین خود را هم به نماز تاکید کن. در حدیث است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود که پسر چون هفت ساله شود برای تحصیل اعتیاد او را به نماز خواندن موافق سازید و چون ده ساله شود او را بزنید که نماز بخواند. ف۶ حضرت شاه صاحب می نویسد در کتب سابقه خبر بعثت رسول آخر الزمان داده شده و یا مقصد این است که نشانی پیغمبران سابق کافی و شافی بوده و این پیغمبر هم اصولاً همان سخنان سابق را تقلید می کند چیز جدیدی نمی گوید و یا نشانی این است که واقعات را برونق کتب سابقه بیان میفرماید و بهترین تفسیر بنزد من آنست که ابن کثیر وغیره اختیار کرده اند یعنی این مردم از روی مخالفت و اعراض می گویند که چرا کدام نشانه نیاورد. آیا بر علاوه صدها آیات بینات از همه زیاده تر این قرآن عظیم الشان به آنها نرسیده که چگونه مضامین ضروری و مهم کتب سابقه را حاوی و محافظ و برای صداقت آنها حجت و گواه است و اعجاز آن از آفتاب روشن تر است.

ع ۷ / ۱۳ / ۱۶ — ع ۸ / ۷ / ۱۷

روشن تر است ... و قالوا لولا انزل علیه آیات من ربه. قل انما الآیات عند الله وانما انا نذیر مبین اولم یکفهم انا انزلنا علیک الکتاب یتلی علیهم ان فی ذلک لرحمة وذکری لقوم یؤمنون

سورة الانبياء مكية وهي مائة واثنتا عشرة آية وسبع ركوعات

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خدا بخشاینده مهربان

شروع کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اقترب للناس حسابهم وهم في غفلة

نزدیک شد بمردمان حساب ایشان و ایشان در غفلت

نزدیک شد بمردمان حساب شان و ایشان در غفلت

معرضون ① ما يأتيهم من ذكر من ربهم محدث إلا استمعوه و

روگردانند نمی آید بایشان هیچ پند از جانب پروردگار ایشان نو پدید آورده مگر بشنوند آنرا

روگردانند نمی آید بایشان هیچ پند از جانب پروردگار شان نو پدید آورده مگر میشنوند آنرا

هم يلعبون ② لاهية قلوبهم وأسروا النجوى الذين ظلموا هل

بازی کنان غافل شده دل های ایشان و پنهان را گفتند ایشان این ظالمان که نیست

درحالیکه آنها مشغول بازی هستند در بازی غرق است دل های شان و پوشیده راز گفتن را آنانکه ستم کردند نیست

هذا إلا بشر مثلكم أفتأتون السحر وأنتم تبصرون ③ قل ربي

این شخص مگر آدمی مانند شما آیا قبول می کنید سحر و شما می بینید گفت پیغامبر پروردگار من

این شخص مگر آدمی است مثل شما پس چرا گرفتار می آیید در سحر او و حال آنکه شما می بینید گفت پیغمبر رب من

يعلم القول في السماء والأرض وهو السميع العليم ④ بل قالوا

میداند هر سخنے را که در آسمان و زمین باشد و او شنوا داناست بلکه گفتند

میداند هر سخن را که در آسمان و زمین باشد و او است شنوا و دانا آنرا گذاشته می گویند بلکه گفتند

أضغاث أحلام بل افتراه بل هو شاعر فليأتنا بآية كما أرسل

این قرآن خواب های پریشان است بلکه می گویند بر بسته است آنرا بلکه می گویند او شاعر است پس باید که بیارد پیش ما نشانه چنانکه فرستاده شدند

خواب های پریشان است بلکه دروغ بسته است آنرا بلکه شاعر است پس باید بیارد نزد ما نشانه چنانکه فرستاده شده بودند آن

الأولون ⑤ ما آمنت قبلهم من قرية أهلكناها أفهم يؤمنون ⑥ و

نخستینیان ایمان نیاورده بود پیش از ایشان هیچ دیهے که هلاک کردیم آنرا آیا ایشان ایمان خواهند آورد و

پیشینیان ایمان نیاورده بود پیش از ایشان هیچ قریه که هلاک ساختیم آنرا آیا اکنون اینان ایمان می آورند و

ما أرسلنا قبلك إلا رجالا نوحي إليهم فاسألوا أهل الذكر إن كنتم

نفرستادیم پیش از تو مگر مردان را که وحی می فرستادیم بایشان پس بپرسید از اهل کتاب اگر شما

نفرستادیم پیش از تو مگر مردانے که وحی می فرستادیم بایشان پس بپرسید از یاد دارندگان اگر شما

لا تعلمون ⑦ وما جعلناهم جسدا لا يأكلون الطعام وما كانوا خالدين ⑧

نمیدانید و نساختیم پیغامبران را کالبدے که نخورند طعام و نبودند جاوید باشندگان

نمیدانید و نساختیم ایشان را جسدی که نخورند طعام و نبودند جاوید باقی ماندگان

ثم صدقناهم الوعد فأنجيناهم ومن نشاء وأهلكنا المسرفين ⑨ لقد

باز راست کردیم در حق ایشان وعده را پس برهانیدیم ایشان را و هرکرا خواستیم و هلاک کردیم از حد گذرندگان را هر آئینه

باز راست گردانیدیم با ایشان وعده را پس رستگاری دادیم ایشانرا و کسی را که خواستیم و هلاک گردانیدیم از حد گذرندگانرا هر آئینه

أنزلنا إليكم كتابا فيه ذكركم أفلا تعقلون ⑩ وكم قصمنا من قرية

فرستادیم بسوے شما کتابے که در وے پند شما است آیا نمی فهمید و بسیار شکستیم از قسم دیهے

فرستادیم بسوی شما کتابے که در آن ذکر (پند) شماست آیا نمی فهمید و بسیار بهم شکستیم از دیهی

... از قبل مکشوف گردد لذا باکمال رازداری و هوشیاری بصحابت جلسات ... تنبیهات سپرده اند ...

فتح الرحمن

ف١ مترجم گوید مراد از اشد عقوبت عام است مثل طوفان قوم نوح و صرصر قوم هود والله اعلم.

تفسیر عثمانی

ف١ یعنی ... خبر از استماع اندرز یاسی مقدس قرآنی ننگ حوصله شده و بکمال قساوت و بے انصافی در خفیه مجلس نموده چنین فیصله کردند که در صدد تکذیب نبوت و تردید آیات قرآنی برآمده بنا بر آن با بیشرمی و وقاحت تمام اظهار می نمودند که این پیغمبر مثل ما انسانی است که نه فرشته و البته میشود و نه نسبت به ما برتری دارد و البته ساحر نیست که از روی سحر و افسون به جادو و میسر داده آنها را بعد اغواء و تضلیل مردم برآمده با آنها گفتند که شما را چه شده چرا باچشمان کشاده خود را تحت افسون ساحری قرار میدهید بر شما لازم است که نزدیکش نروید آنها شاید قرآن مجید را از جنس حرف جادو گفتند که قوت تاثیر و تصرف حیرت انگیز آن مشاهده کرده و متحیر میشدند و مجلس خفیه بر از اینجهت منعقد نمودند تا برای تدابیر آینده خود که بر علیه حق اشخاص نمودند ... متعهد و اساس گذاشته مسلم است و مشرکین هوشیار و چالاک ... خوش ... کاروائی ها در ترتیبات مجاهدانه

مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ

کو پیغامبرے الا وحی می فرستادیم بسوے او کہ نیست ہیچ معبود بحق غیر من پس پرستش من کنید و گفتند فرزند گرفته است

پیغمبری مگر وحی می فرستادیم بسوے او کہ نیست ہیچ معبودی برحق غیر من پس بپرستید مرا و گفتند گرفته است

الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ۗ سُبْحَانَهُ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَ

خدا پاکی او راست بلکہ آنانکہ در حق ایشان این زعم دارند بندگان گرامی اند پیشدستی نمی کنند بر خدا بہیچ سخن و

رحمن فرزند (این لایق او نیست) پاکی است او را لیکن بندگانند معزز پیشدستی نمی کنند بہیچ سخن و

هُم بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ

ایشان بفرمان وے کار می کنند میداند خدا آنچه در پیش روی ایشان ست و آنچه پس پشت ایشان ست و شفاعت نمی کنند

ایشان بحکم او کار می کنند میداند آنچه پیش روی ایشان است و آنچه عقب ایشان است و شفاعت نمی کنند

إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَن يَقُلْ مِنْهُمْ

الا برای کسیکه خدا خوشنود شده است و ایشان از ترس خدا مضطرب باشند و ہر کہ بگوید از ایشان

مگر برای کسیکه خدا از و راضی باشد و ایشان از ہیبت او میترسند (ترسندگانند) و ہر کہ بگوید از ایشان

إِنِّي إِلَٰهٌ مِّن دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾ أَوَ

کہ من خدایم بجز الله پس سزا دہیم او را دوزخ ہم چنین سزا میدہیم ستمگاران را آیا

کہ من معبودم بجز او پس او را جزا میدہیم دوزخ ہم چنین جزا میدہیم ظالمان را آیا

لَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا

ندیدند کافران کہ آسمانہا و زمین بستہ بودند پس وا کردیم این ہر دو را ف و پیدا کردیم

ندیدند کافران کہ آسمانہا و زمین بودند بستہ پس گشودیم آنہا را ف و آفریدیم

مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ

از آب ہر چیز زنده را آیا ایمان نمی آرند و پیدا کردیم در زمین کوہہا

از آب ہر چیز زنده را آیا ایمان نمی آورند و نہادیم در زمین وزن ہای گران (کوہ ہای بلند)

أَن تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٢﴾ وَجَعَلْنَا

از برای احتراز از آنکہ بجنباند ایشان را و پیدا کردیم در آنجا کشاده راه ہا تا بود کہ ایشان راه یابند و ساختیم

کہ مبادا گرانی مایل شود (تا بجنباند ایشان را) و گذاشتیم در ان راه ہای کشاده تا ایشان راه یابند و ساختیم

السَّمَاءَ سَقْفًا مَّحْفُوظًا ۖ وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَهُوَ الَّذِي

آسمان را سقفے نگاه داشته شده و ایشان از نشانہای آسمان رو گردانند و اوست آنکہ

آسمان را سقفی محفوظ و ایشان از نشان ہای آسمان اعراض کنندگان اند و اوست آنکہ

خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤﴾ وَمَا

آفرید شب و روز را و آفتاب را و ماه را ہر یکے از ستاره ہا در آسمانے شناہی کنند و

پیدا کرد شب و روز و آفتاب و ماہتاب را ہر یک در خانہ (مداری) شنا می کنند و

جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٥﴾ كُلُّ

مقرر نکردیم ہیچ آدمی را پیش از تو ہمیشہ بودن آیا اگر تو بمیری ایشان ہمیشہ ماننده گانند ہر

نداریم ہیچ آدمی را پیش از تو زندگی جاودان آیا اگر بمیری پس ایشان ہمیشہ باشنده گانند ہر

نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٦﴾

نفس چشنده مرگ است و مبتلا می کنیم شما را بسختی و آسودگی بطریق امتحان و بسوے ما باز گردانیده شوید

نفس چشنده مرگ است و می آزمائیم شما را به بدی (سختی) و نیکی (آسودگی) آزمودنی و بسوے ما باز گردانیده میشوید

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ

و چون ببینند ترا کافران نمی گیرند ترا مگر بہ مسخره میگویند آیا این شخص یاد می کند یعنی باہانت

و چون ببینند ترا کافران نمی گیرند ترا مگر بہ مسخره آیا این شخص نام می برد

ف نور آب در پیدایش آن دخل ندارد از آن مستثنی است باز ہم این کلیہ باعتبار للاکثر حکم الکل صادق می آید۔

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید وا کردن آسمان با نازل کردن مطر است و وا کردن زمین برویانیدن گیاه

بازده ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ رتق یعنی باہم ملحق و بہ یکدیگر در آمدن است ابتداء آسمان ہا و زمین ہر دو در ظلمت عدم از یکدیگر غیر متمایز افتاده بودند و در مرحلہ ابتدائی وجود ہم بایکدیگر مخلوط بودند بعد از ان قدرت خالق مقتدر ہر دو را از ہم جدا فرمود پس از این جدائی ہر یک بہ طبقات جدا گانہ منقسم گردیدند باین ہمہ بستہ بودند از آسمان باران نازل می شد نہ در زمین سبزه و نباتات میروئید بالآخر خدای تعالیٰ برای فائده بنی نوع انسان ہر دو را از ہم جدا ساخت از بالا باران بباریدن آغاز کرد و از پایان تمام زمین باز شد در یک قسم زمین حق تعالیٰ چشمہ ہا و دریا ہا جریان داد و انواع و اقسام نباتات دران رویانید و معدنیات را در دل خاک تشکل داد و آسمان را با ستارہای بے شمار مزین فرمود و برای ہر یک ستاره مدارہا جداگانہ مقرر کرده و گردش ہر یک را مختلف گردانید۔ ف۵ موجودات جاندار ی را کہ بنظر می آیند با تو اسطہ و یا بلا واسطہ از آب پیدا کرد ماده حیات آنہا آب است اگر در بعضی مخلوق ثابت

ع ۱۹ ۲

ءَالِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ۝٧ خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ

معبودان ما را و ایشان بیاد خدا را منکر اند آفریده شد آدمی از شتابی

نام معبودان شمارا (به بدی)؟ و ایشان از یاد رحمن منکرند ۵ آفریده شده انسان از شتاب

سَاُورِيْكُمْ اٰيٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْنِ ۝٨ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ

خواهم نمود شمارا نشانهای خویش پس بشتاب طلب مکنید از من و می گویند کے خواهد بود این وعده اگر

بزودی وانمودی کنیم نشانهای خود را پس شتاب مکنید از من ۶ و می گویند کے عمل می آید این وعده اگر

كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝٩ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا حِيْنَ لَا يَكُفُّوْنَ عَنْ وُّجُوْهِهِمُ

راست گو هستید اگر بدانند کافران صورت حال آن وقت که باز نتوانند داشت از روی خویش

شما راست گو هستید اگر بدانند کافران آن وقت را که باز داشته نخواهند توانست از رویهای خود

النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُوْرِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ۝١٠ بَلْ تَاْتِيْهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ

آتش را و نه از پشت خویش و نه ایشان نصرت داده شوند چنین نه گفتندے بلکه بیاید بایشان قیامت ناگهان پس حیران گرداند ایشان را

آتش را و نه از پشت های خود و نه بایشان مدد میرسد (و نه ایشان یاری داده شوند) بلکه می آید بایشان ناگهانی پس مبهوت گرداند ایشان را

فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ۝١١ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ

پس نتوانند دفع کردن و نه ایشان مهلت داده شوند و هر آئینه تمسخر کرده شد به پیغامبران

پس نخواهند توانست رد آن را و نه ایشان فرصت خواهند یافت (و نه ایشان مهلت داده شوند) و هر آئینه استهزا کرده شد به پیغامبران

مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝١٢ قُلْ

پیش از تو پس در گرفت بآنانکه تمسخر کردند از ایشان آنچه بآن استهزا می کردند بگو

پیش از تو باز پس نازل گردید (احاطه کرد) آنها را که استهزا می کردند از ایشان آنچه به آن استهزا می کردند بگو

مَنْ يَّكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ۭ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ

کے نگهبانی می کند شمارا شب و روز از عقوبت خدا بلکه ایشان از یاد پروردگار خویش

که نگهبانی می کند شمارا در شب و روز از (عذاب) رحمن بلکه ایشان از یاد پروردگار خود

مُّعْرِضُوْنَ ۝١ اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِّنْ دُوْنِنَا ۭ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَ

رو گردان اند آیا ایشان را معبودان اند غیر ما که نگاه می دارند ایشان را از مصائب نمی توانند نصرت دادن

رو گردانند آیا برای ایشان معبودانی است که باز می دارند ایشان را غیر از ما نمی توانند یاری دادن

اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِّنَّا يُصْحَبُوْنَ ۝٢ بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَاۗءِ وَاٰبَاۗءَهُمْ حَتّٰى طَالَ

خویشتن را و نه ایشان از عقوبت ما بجمعیت خود محفوظ مانند بلکه بهره مند ساخته ایم ایشان را و پدران ایشان را تا آنکه دراز شد

نفس های خود را و نه ایشان از طرف ما مستحق رفاقت اند (محفوظ داشته شوند) بلکه بهره داده ایم ایشان را و پدران ایشان را تا دراز شد

عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۭ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ۭ

بر ایشان مدت عمر آیا نمی بینند که ما در گرفت می کنیم زمین دار حرب را می کاهیم آن را از جوانب آن

بر ایشان زندگی آیا نمی بینند که ما می آئیم زمین را می کاهیم (آنرا) کناره های آن

اَفَهُمُ الْغٰلِبُوْنَ ۝٣ قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ڮ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاۗءَ

آیا ایشان غلبه کنندگانند ۷ بگو جز این نیست که می ترسانم بمضمون وحی و نمی شنوند کران آواز خواندن را

آیا ایشان غلبه کنندگان اند بگو جز این نیست که می ترسانم شمارا موافق حکم (وحی) و نمی شنوند کران خواندن را

اِذَا مَا يُنْذَرُوْنَ ۝٤ وَلَىِٕنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ

چون ترسانیده می شوند و اگر رسد بایشان اندکے از عقوبت پروردگار تو هر آئینه گویند

چون ترسانیده می شوند و اگر برسد بایشان نفحه (اندکی) از عذاب پروردگار تو هر آئینه گویند

يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ۝٥ وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ

اے وای ما هر آئینه ما بودیم ستمگاران و در میان نهیم ترازوے عدل را روز قیامت

اے وای برما هر آئینه بودیم گنه گار و می گذاریم ترازو های انصاف را بروز قیامت

ز ظلمت تمیز شده بدین معنی ممبر کنید آنگاه من علایم نشان های قهر و انتقام خود را بشما و انمود می کنم ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ این کنایت است از غلبه استعجال بر آدمی والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی باسلام آسلم و غفار پیش از هجرت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این مردم از انجام بکلی غافل مانده بر پیغمبر علیه السلام استهزاء می نمایند چنانچه بطریق تمسخر و تحقیر گویند «اهذا الذی یذکر آلهتکم» آیا همین شخص است که معبودان شمارا به بدی ذکر می کند؟ اما خود شان شرم ندارند که از ذکر معبود حقیقی حتی از نام «رحمن» بدی برند و از کتاب برحق او انکار می کنند و چون از زبان پیغمبر مذمت معبودان باطل را میشنوند نهایت آزرده می گردند. تعجب که صورت حال این طور است پس باید قضاوت نمود که آیا حالت خود آنها خنده آور است یا از فریق مقابل؟

ف۶ یعنی چون استهزاء و تمسخر کفار را مشاهده می نمودند آرزو می کردند که بهتر است بر این اشخاص بے حیا و گستاخ بلا نازل شود. خود کفار هم بطور استهزاء عجلت آنرا طلب کردند و با وقاحت تمام گفتند که اگر ما در نزد شما واقعاً مستحق عذابیم پس چرا فوراً برما عذاب را وارد نمی سازید؟ خداوند به هر دو گروه فرمان داد که از شتاب

ع ۳ ۱۲ ۳

فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ۖ وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَ

پس ستم کرده نشود بر هیچ کس هیچ شے واگر باشد عمل هم سنگ دانه سپندان حاضر کنیم آنرا و

پس ستم نخواهد شد بر هیچ نفس چیزے واگر باشد برابر دانهٔ از خردل بیاوریم آنرا و

كَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَ

بس کننده حساب هستیم و هر آئینه دادیم موسے و هارون را کتاب فیصل کننده و روشنی و

کافی هستیم برای حساب (شمار کنندها) ع۵ و (هر آئینه) داده بودیم موسی و هارون را کتاب فیصل کننده و روشن و

ذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُم مِّنَ السَّاعَةِ

پندے پرهیزگاران را آنانکه می ترسند از پروردگار خویش غائبانه و ایشان از قیامت

نصیحت برای ترسندگان آنانیکه می ترسند از پروردگار خود بدون دیدن و ایشان از قیامت

مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ ۚ أَفَأَنتُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٥٠﴾ وَ

ترسندگانند و این قرآن پندے هست بابرکت فرو فرستادیم آنرا آیا شما آن منکر اید و

ترسندها (ترسندگانند) و این نصیحت مبارک است که فرو فرستادیم آنرا پس آیا شما آنرا نمی پذیرید (منکرید) و

لَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَ

هر آئینه دادیم ابراهیم را راه یابی او پیش ازین و بودیم باحوال او دانا چون گفت پدر خود را و

(هر آئینه) داده بودیم ابراهیم را راه نیک او پیش ازین و ما ازان خبر داشتیم (و بودیم باحوال او دانا) چون گفت پدر خود و

قَوْمِهِ مَا هَٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا

قوم خود را چیست این صورتها که شما بر آن مجاورت دارید گفتند یافتیم پدران خود را آنرا

قوم خود را چیست این بت هائیکه شما بآن مجاور هستید ع۶ گفتند یافتیم پدران خود را آنرا

عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا

پرستنده گفت هر آئینه بوده اید شما و پدران شما در گمراهی ظاهر گفتند آیا آوردی بما

پرستندگان ع۷ گفت (هر آئینه) بوده اید شما و پدران شما در گمراهی آشکار ع۸ گفتند آیا آورده ی بما

بِالْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

سخن راست را یا تو از بازی کنندگانی گفت بلکه پروردگار شما خداوند آسمان ها و زمین است

سخن حق را یا تو بازی می کنی (از بازی کنندگانی) ع۹ گفت بلکه پروردگار شما پروردگار آسمان ها و زمین است

الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ

آنکه آفرید این ها را و من براین سخن از گواهانم و بخدا که البته بدسگالی کنم

آنکه ساخته ایشان را و من برین سخن قائلم (از شاهدانم) و قسم به الله (هر آئینه) چاره کنم

أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ

بتان شما را بعد ازان که رو بگردانید پشت داده پس ساخت آنهارا ریزه ریزه مگر بت بزرگ را از ایشان تا بود که

بتان شما را بعد از آنکه رفتید پشت گردانیده پس گردانید آنهارا پاره پاره مگر کلان آنهارا (بت بزرگ ایشان)

إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا مَن فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا

بسوئے او ایشان باز گردند گفتند که کرده است این کار بخدایان ما هر آئینه وے از ستمگاران است جماعه گفتند

بسوئے او رجوع کنند گفتند که کرد این کار را (بمعبودان ما) (هر آئینه) او از ستمگاران است گفتند

سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ

شنیدیم از جوانے که ذکر بتان میکرد یعنی عیب می کرد گفته می شود او را ابراهیم گفتند بیارید او را بحضور چشم مردمان

شنیدیم جوانی را که در باب بتان چیزے می گفت که می گویند او را ابراهیم گفتند بیارید او را پیش روی مردم

لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا أَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ

تا بود که ایشان گواهی دهند گفتند آیا تو کردی این کار بخدایان ما اے ابراهیم گفت بلکه

شاید ایشان ببینند (شهادت دهند) گفتند آیا تو کرده ای این را بمعبودان ما اے ابراهیم گفت (نی) بلکه

تفسیر عثمانی

ع۵ حساب تا قطع و حساب نهائی است و بعد ازآن مواسبهٔ دیگر صورت نمی گیرد ما برای محاسبهٔ اعمال تمام مخلوق بمعاون و مددگاری قطعاً ضرورت نداریم بعد ازآن خداوند شأن وی در کرسلسلهٔ انذار و تخویف از سابق باین طرف پیهم جریان داشته است و آنچه امروز حضرت محمد صلی الله علیه وسلم مردم را می ترسانند انبیای سابق هم مردم را ازآنها میترسانیدند ع۶ حضرت خلیل به پدر و قوم خویش گفت که اندکی از اصلیت و حقیقت آنها بیان کنید که این بت های سنگی بدست خود تراشیده اید بکدام دلیل خدا گردیده اند ع۷ هیچ شهادت عقل و فطرت و نقل معتقد بها و تائید قول ما موجود نبود لیکن بزرگترین دلیل برحقیقت بت پرستی این است که آبا و اجداد ما از قدیم الایام پرستش اصنام می کردند پس طریق بزرگان اسلاف خود را چگونه ترک نمائیم ع۸ باین دلیل حقانیت و دانش شما ثابت نشد البته این است که پدران شما مثل شما گمراه و بے خرد بودند شما بیهوده به تقلید کورکورانهٔ آنها

ع۹ نزد آنها می گنجید [illegible] چون برخلاف عقیدهٔ تمام قوم چنین سخن در منطق ابراهیم علیه السلام را شنیدند حیرت زده شدند آیا واقعاً [illegible] گفتند آیا جهان و عقیدهٔ [illegible]

ع ۹ / ۴

فَعَلَهٗ ۖ كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوا اِلٰى اَنْفُسِهِمْ

کرده است آنرا این بت بزرگ ایشان پس سوال کنید از ایشان اگر سخن می گویند پس رجوع کردند بخویشتن

کرده آنرا این کلان ایشان پس بپرسید از ایشان اگر ایشان سخن گفتن می توانند پس رجوع کردند به عقول خود

فَقَالُوا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُءُوسِهِمْ ۚ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰؤُلَاءِ

پس گفتند بایکدیگر هر آئینه شما اید ستمکار پس نگونسار شدند بر سر خویش و این کنایت ست از ملزم شدن هر آئینه تو میدانی که ایشان

پس گفتند هر آئینه شما ستمگارید پس خم شدند به سرهای خود (سرنگون شدند) (گفتند هر آئینه) میدانی که اینها

يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

سخن نمی گویند گفت آیا عبادت می کنید بجز خدا چیزے را که هیچ نفع نمی رساند بشما و زیان نکند شمارا

سخن نمی گویند گفت آیا عبادت می کنید بجز الله چیزے را که نفع نمیرساند بشما چیزے و نه ضرر میرساند بشما

اُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَ

ناخوشی ست و لعنت بر شما و بانچه شما می پرستید بجز خدا آیا نمی فهمید بایکدیگر گفتند که بسوزانید او را و

ہلاک باد برای شما (بیزارم از شما) و برای آنچه می پرستید بجز خدا (بیزارم از شما و از چیزهائیکه می پرستید) آیا عقل ندارید گفتند بسوزانید او را و

انْصُرُوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يٰنَارُ كُونِي بَرْدًا وَّسَلٰمًا عَلٰٓى

نصرت دهید خدایان خود را اگر کننده اید گفتیم اے آتش سرد شو و سلامتی باش بر

مدد کنید معبودان خود را اگر چیزے می کنید (اگر هستید نصرت کنندگان) گفتیم اے آتش سرد شو و (موجب) سلامت باش بر

اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَاَرَادُوا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنٰهُ وَلُوطًا اِلَى

ابراهیم و خواستند باو فریب کردن پس ساختیم ایشان را زیانکارتر و برهانیدیم ابراهیم را و لوط را بسوی

ابراهیم و خواستند باو فریب پس ساختیم ایشان را زیان مندترین و نجات داده کشیدیم او را و لوط را بسوی

الْاَرْضِ الَّتِي بٰرَكْنَا فِيهَا لِلْعٰلَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ ؕ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ؕ

زمینے که برکت نهادیم دران عالم ها را و عطا کردیم او را اسحق و عطا کردیم او را یعقوب که نبیره ابراهیم بود

زمینی که برکت نهادیم دران برائے عالمیان و بخشیدیم او را اسحق و یعقوب زیاده

وَكُلًّا جَعَلْنَا صٰلِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنٰهُمْ اَئِمَّةً يَّهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ

و هر یکے را ساختیم نیکوکار و پیشوا گردانیدیم ایشان را راه می نمودند بفرمان ما و وحی فرستادیم بسوے ایشان

و همه را گردانیدیم نیکوکار و گردانیدیم ایشان را پیشوایان که رهنمائی میکردند بحکم ما و وحی کردیم بسوے ایشان

فِعْلَ الْخَيْرٰتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ وَكَانُوا لَنَا عٰبِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَ

کردن نیکوئیها و بر پا داشتن نماز و دادن زکوة و بودند مارا عبادت کنندگان و

کردن نیکوئی ها و بر پا داشتن نماز و دادن زکوة و بودند برای ما پرستندگان دائمی و

لُوطًا اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا وَّنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَّعْمَلُ الْخَبٰٓئِثَ ؕ اِنَّهُمْ

لوط را دادیم حکمت و علم و برهانیدیم او را از دیهے که می کرد کارهائے ناپاک هر آئینه ایشان

لوط را دادیم حکم و علم و نجات داده کشیدیم از قریه که می کردند ناپاکی هر آئینه ایشان

كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فٰسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَاَدْخَلْنٰهُ فِي رَحْمَتِنَا ؕ اِنَّهٗ مِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾

بودند قوم بد گنهگار و در آوردیم او را در رحمت خویش هر آئینه وے بود از شائسته کاران

بودند قوم بد نافرمان و در آوردیم او را در رحمت خود و هر آئینه او از نیکوکاران است

وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ

و یاد کن نوح را چون ندا کرد پیش ازین پس قبول کردیم دعای او را پس خلاص کردیم او را و کسان او را از اندوه

و یاد کن نوح را چون ندا کرد پیش از ان پس قبول کردیم دعای او را پس نجات دادیم او را و اهل او را از پریشانی

الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنٰهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَا ؕ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ

بزرگ و نصرت دادیم او را بر قومے که دروغ شمردند آیات ما را هر آئینه ایشان بودند گروهے بد

بزرگ و نصرت دادیم او را بر قومے که تکذیب می کردند آیات ما را (هر آئینه) ایشان بودند گروه بد

فتح الرحمن

ف ١ القصه در آتش انداختند ١٢ ف ٢ یعنی زمین شام ١٢

تفسیر عثمانی

ضرورت پرسیدن از من نیست فرض کنید که این بت کلان که صحیح و سالم ایستاده است و آله شکستن هم نزدش موجود است این کار را کرده باشد و اینک در اثنای بحث و تحقیق بطور الزام و حجت می توانم دعوی کنم که بت کلان همه بتان خورد را شکستانده اکنون شما چه دلیل دارید که این عمل از او بوقوع نپیوسته زیرا میدانند که در دنیا مارهای کلان مارهای خورد را و ماهی عظیم ماهی کوچک را بلع می کنند و سلاطین کلان سلطنت های خورد را تباه و محکوم می سازند بنابر ان طریق بهتری برائے فیصلهٔ دعوی ما و شما این است که خود شما ازین معبودان اگر سخن زده میتوانند بپرسید که این ماجرا چگونه صورت گرفت البته در این معامله شما خاموش نمی مانند دروغ و راست را فیصله میکنند ٥ (تنبیه) از طرف سیدنا ابراهیم ع گفتن بل فعله کبیرهم بنا بطور اخبار خلاف واقع نبود که حقیقة دروغ گفته شود بلکه کلام شرطی است که بغرض تحقیق و تجهیل آنها ... صورت دعوی گرفته بطور تعریض و الزام پیش کرد چنانچه نمونهٔ در بحث و مناظره بعمل می آید این را نمی توان دروغ گفت هرچند بظاهر صورت دروغ معلوم میشود اما

ع ٥ / ٢٥

فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٢﴾ وَدَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِى ٱلْحَرْثِ إِذْ

پس غرق کردیم ایشان را همه یکجا — و یاد کن داؤد و سلیمان را — چون حکم کردند — در باب زراعت چون

پس غرق کردیم ایشان را همه — و (یاد کن) داؤد و سلیمان را — چون حکم می کردند — در زراعِ کشت چون

نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ ٱلْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَٰهِدِينَ ﴿٣﴾ فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَ

بوقت شب چرا کردند دران گوسفندان گروهے و بودیم بر حکم ایشان حاضر ف۱ پس فهمانیدیم طریق فیصل کردن خصومت

شب چرید دران رمهٔ قومی — و بودیم — بر فیصلهٔ ایشان — حاضر (آگاه) — پس فهمانیدیم فیصله را بسلیمان

وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُۥدَ ٱلْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَٱلطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا

هر یکے را داده بودیم حکمت و دانش — و مسخر گردانیدیم با داؤد کوه ها را که با او تسبیح میکردند و مرغان را نیز مسخر ساختیم و بودیم

و هر دو را دادیم حکم و علم — و تابع ساختیم همراه داؤد کوه ها را (تسبیح می کردند) و مرغان را (مسخر گردانیدیم کوه ها و مرغان)

فَٰعِلِينَ ﴿٤﴾ وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ

کننده — و بیاموختیم او را ساختن لباسے برائے شما که نگاه دارد شما را از ضرر کارزار شما ف۲ پس آیا هستید

کننده بودیم — و آموختیم او را ساختن لباس برائے شما تا حفاظت کند از (ضرر) کار زار تان — پس آیا شما هستید

شَٰكِرُونَ ﴿٥﴾ وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِأَمْرِهِۦٓ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى

شکر کننده — و مسخر ساختیم برای سلیمان باد تند وزنده می رفت بفرمان وے — بسوئے زمین که

شکر کنندگان — و (تابع کردیم) برای سلیمان باد تند که میوزید بحکم او — بسوئے زمینی که

بَٰرَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَٰلِمِينَ ﴿٦﴾ وَمِنَ ٱلشَّيَٰطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُۥ

برکت نهادیم دران یعنی شام و بودیم بهر چیز — دانا — و مسخر ساختیم از دیوان جماعه را — که غواصی می کردند برائے وے

برکت نهاده ایم دران ف۵ و هستیم بهمه چیز — دانا — و تابع (ساختیم) از شیاطین آنانی را که غوطه می زدند برائے او

وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَٰفِظِينَ ﴿٧﴾ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ

می کردند کارے غیر آن نیز و بودیم ایشان را نگاه دارنده — و یاد کن ایوب را چون ندا کرد بجناب پروردگار خویش

می کردند کارهائے غیر آن — و بودیم ایشان را نگهبان — و (یاد کن) ایوب را چون ندا کرد رب خود را

أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٨﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَكَشَفْنَا مَا بِهِۦ

بآنکه مرا رسیده است رنج و تو مهربان ترین مهربانانی — پس قبول کردیم دعائی او را پس دور ساختیم آنچه باوے بود

که (هر آئینه) مرا رسیده است رنج و تو ارحم الراحمین هستی — پس قبول کردیم دعائی او را پس دور کردیم آنچه بروی بود

مِن ضُرٍّ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ

از رنج و عطا کردیم او را فرزندان او و مانند ایشان همراه ایشان به سبب مهربانی از نزدیک خویش و تا پند بود

رنج و دادیم او را اهل او و امثال همراه ایشان از روی رحمت از جانب خود — و پند

لِلْعَٰبِدِينَ ﴿٩﴾ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٠﴾

عبادت کنندگان را — و یاد کن اسمٰعیل را و ادریس را و ذوالکفل را — هر یکے از صبر کنندگان بود

برائے عبادت کنندگان — و یاد کن اسمٰعیل و ادریس و ذوالکفل را — و هر یکی ایشان از صابران است

وَأَدْخَلْنَٰهُمْ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُم مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١١﴾ وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ

در آوردیم ایشان را در رحمت خود — هر آئینه ایشان از نیکوکاران بودند — و یاد کن ذوالنون را چون رفت

داخل کردیم ایشان را در رحمت خود — (هر آئینه) ایشان از نیکوکارانند — و (یاد کن) صاحب ماهی را چون برفت

مُغَٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ

خشم خورده ف۳ پس گمان کرد که تنگ نگیریم بر وے ف۴ پس ندا کرد در تاریکی ها بآن که هیچ معبود بحق نیست غیر تو

غضب کنان — پس گمان برد که تنگی نخواهیم کرد بروی — پس ندا کرد در تاریکی ها که نیست معبود بحق بجز تو

أَنتَ سُبْحَٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٢﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَنَجَّيْنَٰهُ مِنَ ٱلْغَمِّ ۚ

پاکی تراست هر آئینه من بودم از ستمگاران — پس قبول کردیم دعائی او را و نجات دادیمش از غم

پاکی است ترا از عیب (هر آئینه) من بودم از ستمگاران — پس قبول کردیم دعائی او را و نجات دادیم او را از غم

کارگری قند اہالی یورپ باینکه بذریعه بخار و برق میتوانند آیا خدای تعالیٰ به لحاظ بر غیبر به قدرت کامله خود کرده نمی تواند؟

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی گوسفندان قومے و زراعت قومے دیگر بوقت شب در آمدند و چرا کردند داؤد علیه السلام حکم کرد بداد گوسفندان عوض زراعت و سلیمان حکم کرد این قوم با صلاح زراعت و آن قوم را باستفاع از شیر غنم تا وقتیکه زراعت بحال خود رسد و حکم سلیمان اصوب بود والله اعلم ف۲ یعنی ساختن زره ف۳ یعنی بر قوم خود بغیر اذن الٰهی والله اعلم ف۴ المقصود حوت او را بحق در کشید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت سلیمان دعا کرده بود «رب اغفرلی وهب لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی» (ص۔ رکوع ۳) الله تعالیٰ هوا و جن را او مطیع و مسخر ساخت حضرت سلیمان چنان تختی ساخته بود که با اعیان دولت خود برآن می نشست و سامان ضروری را هم دران میگذاشت سپس هوا آمده و بقوت آنرا از زمین برداشته بالا می برد و بعد مطابق ضرورت نفری حرکت می نمود چنانکه در دیگر جا فرموده «رخاء حیث اصاب» (ص رکوع ۳) از زمین به شام و از شام بر یمن مسافه یکماه را به نیم روز طی می کرد جای تعجب است که درین عصر با وجودیکه طیارات عجیب و غریب اختراع شده باز هم بسیار گمراهان و مضلین ازین واقعات

عنها مبعدون ﴿٨﴾ لا يسمعون حسيسها ۚ وهم في ما اشتهت انفسهم

از دوزخ دور کرده شوند — نه شنوند — آواز دوزخ را — و ایشان در آنچه خواهد — نفس ایشان

ازان دور کرده شدگانند — نمی شنوند شق شق آنرا آواز اشتعال را، و ایشان باشند در آنچه خواهد نفسهای ایشان

خلدون ﴿٩﴾ لا يحزنهم الفزع الاكبر وتتلقىهم الملئكة ۖ هذا يومكم

جاوید مانند — اندوهگین نه سازد ایشان را آن ترس بزرگ و پیش آیند ایشان را فرشتگان — گویند اینست آن روز که

جاوید — غمگین نمی کند ایشان را پریشانی (ترس) بزرگ و پیش آیند ایشان را فرشتگان (گویند) این آن روز شماست که

الذي كنتم توعدون ﴿١٠﴾ يوم نطوي السماء كطي السجل للكتب ۚ كما

هستید وعده داده می شد — روزیکه درپیچیم — آسمان را مانند پیچیدن طومار وقت نوشتن نامه ها چنانکه

بودید وعده داده شده بود — روزیکه بپیچانیم — آسمان را مانند پیچیدن طومار سند برای کتابت چنانچه

بدانا اول خلق نعيده ۚ وعدا علينا ۚ انا كنا فعلين ﴿١١﴾ ولقد كتبنا

آغاز بدیم اول آفرینش را دیگر باره کنیم آفرینش وعده لازم برما هرآئینه ما کننده ایم — و هرآئینه نوشتیم

آغاز کردیم در آفرینش اول باز اعاده می کنیم اورا وعده لازم شده برما (هرآئینه) ما انجام کننده ایم و (هرآئینه) نوشته ایم

في الزبور من بعد الذكر ان الارض يرثها عبادي الصلحون ﴿١٢﴾ ان

در زبور — بعد از — توریت — که زمین — وارث — آن شوند بندگان شایسته ما — هرآئینه

در زبور — بعد از — پند (توریت) (هرآئینه) زمین مالک میشوند آنرا بندگان نیک من — (هرآئینه)

في هذا لبلغا لقوم عبدين ﴿١٣﴾ وما ارسلنك الا رحمة للعلمين ﴿١٤﴾ قل

در این کفایت است گروه عابدان را — و نه فرستادیم ترا مگر از روی مهربانی بر عالمها — بگو

در این کامیابی است گروه عابدان را — و نفرستادیم ترا مگر رحمت برای جهانیان — بگو

انما يوحى الي انما الهكم اله واحد ۚ فهل انتم مسلمون ﴿١٥﴾ فان

جز این نیست که وحی فرستاده می شود بسوی من که معبود شما خدای یگانه است پس آیا گردن نهنده هستید پس اگر

جز این نیست که وحی کرده شده بسوی من که معبود شما یک معبود است و بس پس آیا شما فرمان برداران هستید پس اگر

تولوا فقل اذنتكم على سواء ۚ وان ادري اقريب ام بعيد ما توعدون ﴿١٦﴾

اعراض کنند پس بگو خبردار ساختم شما را بر وجهی که همه برابر باشید و نمی دانم که نزدیک است یا دور ست آنچه وعده داده میشوید

اعراض کنند پس بگو خبر کردم شما را برابر (بطریق یقین) و نمی دانم که آیا نزدیک است یا دور آنچه وعده داده شده اید

انه يعلم الجهر من القول ويعلم ما تكتمون ﴿١٧﴾ وان ادري لعله

هرآئینه خدای داند آشکارا را از سخن و می داند آنچه پنهان می کنید — و نمی دانم شاید تاخیر موعود

(هرآئینه) او میداند سخن آشکارا را و میداند آنچه پنهان میدارید — و نمی دانم شاید این تاخیر

فتنة لكم ومتاع الى حين ﴿١٨﴾ قل رب احكم بالحق ۗ وربنا الرحمن

ابتلا باشد شما را و بهره مندی باشد تا مدتی — پیغامبر گفت ای پروردگار من حکم کن براستی و پروردگار ما بخشاینده است

آزمایش است برای شما و فائده دادن است تا زمانی — بگفت رسول ای پروردگار من فیصله کن بانصاف و پروردگار ما رحمن است

المستعان على ما تصفون ﴿١٩﴾

سورة الحج مدنية — ثمان وسبعون آية — وعشر ركوعات

از وی مدد طلب کرده می شود بر آنچه بیان می کنید

یاری خواسته میشود از وی بر آنچه بیان می کنید

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام — خدا — بخشاینده — مهربان

آغاز می کنم بنام خدا که بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يايها الناس اتقوا ربكم ۚ ان زلزلة الساعة شيء عظيم ﴿١﴾ يوم ترونها

ای مردمان بترسید از پروردگار خویش هرآئینه زلزله نزدیک قیامت چیزی بزرگ است روزیکه ببینید آنرا

ای مردم بترسید از رب خود بیشک زلزله قیامت چیزی بزرگ است روزیکه بینید آنرا

فتح الرحمن

ف یعنی در آخر زمان پیغامبرے مبعوث شود و امت او بر سر زمین غالب شود والله اعلم

تفسیر عثمانی

ف۵ این است بیان رسالت با توحید و لب لباب رحمت عظیمه که آنحضرت با خود آورده اند همانا توحید کامل است انسان نیاز بد در پذیرفتن و قبول این مضمون بزرگ مقدس و معین چنگ تعطیلی رو اوامر پس آیا شما در قبول حق و تسلیم آن مستعد و حاضرید؟ اگر آماده باشید بهوالمراد ورنه من تبلیغ کرده برائت ذمه نمودم اینک خود تان عاقبت خویش را بسنجید۔ ف۵ اگر با این اتمام حجت و ابلاغ کامل حق را قبول نکردید شما را اعلام میکنم که من از شما بیزارم و شما هم از من جدا شوید عمل شما با شما و عمل من با من است۔ هر کس نتیجه اعمال خود را می نگرد حضرت شاه رحمة الله علیه مینویسد: هر طرف با هم برابر است یعنی بالفعل هر دو چیز در اختیار شماست (بپذیرید یا رد کنید) هیچ طرف را جانبداری نداده۔ ف۶ سزائی که در مقابل انکار شما از حق وعده داده شده حتماً ملاقی میشود لیکن نمیدانم که زود اجرا خواهد شد و یا دیر لعله حکمتی است تاخیر عذاب برمقصد

ع ١٩ — ٧

آزمایش شما باشد که در اثنای این مدت کی نگرو تایب میکند و تا فرصت یا نه آمده و یا محض مهلت باشد که چندی ... نیوی گردید و پیمانه شقاوت خود را بکلی لبریز سازید۔

تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى

غافل شود هر شیر دهنده از طفلی که شیر می دهدش و بنهد هر زن باردار بار خود را و ببینی

غافل میشود دران آن هر زن شیر دهنده از طفلی که شیرش میداد و بیندازد هر زن حامله حمل خود را و ببینی

النَّاسَ سُكٰرٰى وَمَا هُمْ بِسُكٰرٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ ۝٢ وَمِنَ

مردمان را مست شده و نیستند مست و لیکن عذاب خدا سخت است و از

مردم را مست و نیستند مست (مست حقیقی) و لیکن عذاب خدا سخت است ف۱ و بعض

النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطٰنٍ مَّرِيْدٍ ۝٣ كُتِبَ

مردمان کسے هست که گفتگو می کند در شان خدا بغیر دانش و پیروی می نماید هر شیطان متمرد را که در قضای الهی نوشته شده

مردم آن است که گفتگو میکند در شان خدا بغیر علم و پیروی می کند هر شیطان سرکش را که نوشته شده

عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيْهِ إِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ ۝٤ يٰٓأَيُّهَا

بروے که هر که دوست داری او کند پس وے گمراه کندش و راه نمایدش بسوئے عذاب آتش اے

بروے که (هر آئینه) کسیکه دوستی کند با او پس (هر آئینه) او گمراه می کند آنرا و راه می نماید وی را بسوئے عذاب دوزخ اے

النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِيْ رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ

مردمان اگر در شک اید از بعث پس هر آئینه ما آفریدیم شما را از خاک باز از

مردم اگر هستید در شک از زنده شدن دو باره پس (هر آئینه) آفریدیم شما را از خاک باز از

نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَّغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ

نطفه باز از خون بسته باز از گوشت پاره صورت داده و غیر صورت داده تا واضح کنیم برای شما

قطره منی باز از خون بسته باز از پاره گوشت صورت داده و غیر صورت داده تا واضح سازیم برای شما

وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلٰٓى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ

و قرار میدهیم در رحمها چیزے را که خواهیم تا میعاد معین باز بیرون می آریم شما را کودکی شده باز تربیت می کنیم

و قرار میدهیم در رحم ها آنرا که خواهیم تا وقت معینی باز بیرون می آریم شما را (از رحم) طفل باز تربیه میکنیم

لِتَبْلُغُوْٓا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ إِلٰٓى أَرْذَلِ الْعُمُرِ

تا برسید بنهایت جوانی خود و از شما کسے بود که قبض ارواح او کرده آید و از شما کسے بود که باز گردانیده شود به بدترین عمر

تا برسید بکمال قوت خود و بعضی از شما آن است که وفات کرده میشود و بعضی از شما آن است که باز گردانیده میشود به بدترین عمر

لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَآ أَنْزَلْنَا

تا نداند چیزے را بعد از آن که می دانست و می بینی زمین را خشک شده پس وقتیکه فرو فرستادیم

تا نداند چیزے را بعد از دانستن آن و می بینی زمین را خراب افتاده (خشک) پس چون فرود آریم

عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْۢبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيْجٍ ۝٥ ذٰلِكَ بِأَنَّ

بر آن آب را جنبش کند و بیفزاید و برویاند از هر قسم رونق دار این همه به سبب آنست که

بران آب را تازه شود (حرکت کند) و بیفزاید و برویاند از هر قسم بارونق (زیبا) این بسبب آن است که (هر آئینه)

اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَأَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٦ وَّأَنَّ

الله همونست ثابت و آنکه وے زنده می کند مردگان را و آنکه وے بر همه چیز توانا است و آنکه

الله او ست ثابت و آنکه او زنده می کند مردگان را و آنکه او ست بر هر چیز توانا و آنکه

السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا وَأَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ ۝٧ وَمِنَ النَّاسِ

قیامت آمدنی ست نیست هیچ شبهه در آن و آنکه خدا برانگیزد آنان را که در گورها ستند و از مردمان کسے هست

قیامت آمدنی است نیست هیچ شک در آن و آنکه خدا برانگیزاند آنان را که در گور اند و بعضی از مردمان

مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ۝٨ ثَانِيَ

که گفتگو کند در شان الله بغیر دانش و بغیر هدایت و بغیر کتاب روشن برپیچنده

آنست که مجادله می کند در شان الله بدون علم و بدون برهان و بدون کتاب روشن در حالیکه گردانیده است

ف۱ زلزله های بزرگ قیامت دو تا است یکی در بین قیام قیامت و یا بعد از «نفخهٔ ثانیه» شود دوم اندکی پیش از قیامت که از جملهٔ علامات قیامت بشمار میرود و اگر در این موقع باو همین مراد باشد آیت بر معنای ظاهر خود باقی میماند اگر اولی مراد باشد و احتمال دارد بحقیقت آنکه حقیقةً زلزله شود و زنان شیر دهنده یا زنان حامله ببینت خود محشور شوند و یا از زلزله احوال و شدائد آنجا مراد باشد و اگر یوم ترونها تذهل کل مرضعة بطور تمثیل حمل شود چنین معنی دارد که آنقدر اضطراب و سختی و اختلال حواس رو میآید که اگر زنان شیر دهنده موجود باشند از فرط هول و پریشانی اطفال خود را فراموش می کنند و حمل زنان حامله ساقط میگردد آن وقت مردم چنان مدهوش و بیخبر میشوند گوئیا آنها مست شراب می پندارد حال آنکه در آنجا نشهٔ موجود نیست بلکه از مشاهدهٔ عذاب خدا و رویت عقوبات و شکنجه با هوش و حواس خود را می بازند (تنبیه) اگر این پریشانی و آشفتگی برای همه مردم باشد پس در لا یحزنهم الفزع الاکبر نفی باعتبار اکثر احوال است و در اینجا اثبات باعتبار ساعت قلیله هم باشد اگر آیت ما تمره در حق اکثر مردم باشد نه در حق تمام مردم قطعاً اشکالی نیست۔

عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

پہلو گرداندہ خود را ف۱ تا گمراہ کند از راہ خدا او را است در دنیا رسوائی و بچشانیم او را روز قیامت

پہلوی خود را تا گمراہ کند (مردم را) از راہ خدا برای اوست در دنیا رسوائی و میچشانیم او را بروز قیامت

عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ

عذاب سوختن گوییم این بسبب آن اعمال ست کہ پیش فرستادش دو دست تو و بسبب آن ست کہ خدا نیست ستم کنندہ

عذاب آتش سوزندہ (گفتہ میشود از طرف خدا) این بہ آن سبب است کہ پیش فرستادہ بود دست تو و آنکہ خدا ستم کنندہ نیست

لِلْعَبِيْدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُ

بر بندگان و از مردمان کسے ہست کہ عبادت می کند خدا را بر کنارہ پس اگر برسد او را نفعے

بر بندگان و بعضی از مردمان آنست کہ بندگی میکند اللہ را بر کنارہ پس اگر برسد او را خوبے

اِطْمَاَنَّ بِهٖ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةُ اِنْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ خَسِرَ الدُّنْيَا وَ

آرام گیرد بآن عبادت و اگر برسد او را بلائے برگردد بر روئے خود زیان کار شد در دنیا و

ثابت می ماند بر بندگی و اگر برسد او را مصیبتی برمی گردد بر روی خود زیان کرد دنیا و

الْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿١١﴾ يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ

آخرت این است زیان ظاہر میخواند بجز خدا چیزی را کہ زیان نرساندش

آخرت را ہمین است زیان آشکارا میخواند (پرستش می کند) بجز اللہ چیزی را کہ نہ زیان رساند او را

وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوْا لَمَنْ ضَرُّهٗ اَقْرَبُ مِنْ

و سود نہ دہدش اینست گمراہی دور میخواند کسے را کہ زیان او نزدیک تر ست از

و نہ نفع دہد او را ہمین است گمراہی دور (از حق) میخواند (می پرستد) کسی را کہ ضرر او نزدیک تر است از

نَّفْعِهٖ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴿١٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

سود او ہر آئینہ بد خداوندے ست و بد یارے ست ہر آئینہ خدا درآرد آنان را کہ ایمان آوردہ اند

نفعش ہر آئینہ بد دوست و بد رفیق است (ہر آئینہ اللہ درآرد آنان را کہ ایمان آوردہ اند

وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿١٤﴾

و کارہای شایستہ کردہ اند در بوستانہا کہ میرود زیر آن جویہا ہر آئینہ خدا می کند آنچہ می خواہد

و کردہ اند کارہای شایستہ در جنت ہائیکہ میرود زیر آن جوی ہا ف۵ (ہر آئینہ) اللہ می کند آنچہ می خواہد ف۵

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَّنْ يَّنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ

ہر کہ پنداشتہ باشد کہ نصرت نخواہد داد خدا پیغامبر را در دنیا و آخرت پس باید کہ بیاویزد رسنی

ہر کہ گمان کند کہ ہرگز مدد نخواہد کرد او را اللہ در دنیا و آخرت پس بیاویزد ریسمانی

اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهٗ مَا يَغِيْظُ ﴿١٥﴾ وَكَذٰلِكَ

بجانب بالا باز باید کہ خفہ شود پس درنگرد آیا دور می کند این تدابیر او چیزے را کہ بخشم آوردہ ف۲ و ہم چنین

بسوے آسمان (بالا) پس قطع کند آنگاہ ببیند آیا زائل می کند حیلہ او چیزی را کہ بخشم آوردہ (او را) و ہم چنین

اَنْزَلْنٰهُ اٰيٰتٍۭ بَيِّنٰتٍ وَّاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يُّرِيْدُ ﴿١٦﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ

فرو فرستادیم قرآن را آیات روشن و بدانید کہ خدا راہ می نماید ہر کرا خواہد ہر آینہ آنان کہ ایمان آوردند و

فرو فرستادیم قرآن را آیات روشن و اینکہ اللہ راہ می نماید ہر کرا خواہد ف۵ (ہر آئینہ) آنانکہ ایمان آوردہ اند

الَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـِٕيْنَ وَالنَّصٰرٰى وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا

آنان کہ یہود شدند و ستارہ پرستان و ترسایان و گبران و مشرکان

آنانکہ یہود شدند و صابئین و نصاری و مجوس ف۱۰ و آنانکہ شرک آوردہ اند

اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ﴿١٧﴾

خدا تعالے فیصل خواہد کرد میان ایشان روز قیامت ہر آئینہ خدا بر ہر چیز مطلع ست

(ہر آئینہ) اللہ فیصلہ می کند در میان ایشان در روز قیامت (ہر آئینہ) اللہ بر ہمہ چیز آگاہ است ف۵

کہ حق کدام مقام و کدام سزا است ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی تکبر کناں ۱۲

ف۲ یعنی اگر از یں غصہ بمیرد ہیچ ضرر نکند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بعد از منکرین مجادلین و مذبذبین اکنون انجام نیک مومنین و مخلصین را بیان می فرماید۔

ف۵ خداوند قدیر ہر ارادہ کامل خود کسی را کہ مستحق سزا دانستہ جزا میدہد برونق خواہش خود یکے را بانعام خود مشرف میسازد و بعکس او را ازیں وضع مانع شدہ نمی تواند قدرت چون و چرا بازپرس راندارد

ف۵ چہ خوب مثال بانی واضح و سخنان روشن است مگر کسی آنرا می فہمند کہ خدا او را بفہماند۔

ف۱۰ مجوس آتش پرستند و به وجود دو خالق قائل اند یکی خالق خیر کہ نام آن (یزدان) است و دیگری خالق شر کہ او را (اہرمن) گویند و نام کدام نبی را ہم نمیگیرند این معلوم نیست کہ پیسان خراب شدہ اند یا مثل اول براہ خطا رفتہ بودند۔ کلام شہرستانی راجع بمذہب اینہا در ملل و نحل امطالعہ کنید صابئین وغیرہ پیشتر مذکور شدہ۔

ف۵ فیصلہ عملی قطعی منازعات تمام مذاہب و فرقہ ہا از طرف حق تعالی در روز قیامت بعمل می آید در آن روز ہمہ از یکدیگر تفریق جدا شدہ بر مواضع و مقامات معینہ خود واصل می شوند خدا اللہ تعالے میداند کہ کدام

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَ

آیا ندیدی که سجده می کنند خدای تعالی را آنانکه در آسمان باشند و آنانکه در زمین اند و آفتاب و

آیا ندیدی که (هر آئینه) الله را سجده می کنند آنانکه در آسمان ہستند و آنانکه در زمین اند و آفتاب و

الْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ

ماه و ستارگان و کوهها و درختان و چهارپایان و بسیارے از مردمان و بسیار کس ہست که

ماه و ستارگان و کوه ها و درختان و جانوران و بسی از مردمان و بسیارے از ایشان

حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ

ثابت شده است بر ایشان عذاب و هر کرا خوار کند خدا پس نیست او را هیچ گرامی دارنده هر آئینه خدا می کند

لازم شده است بر آنها عذاب و هر کرا ذلیل گرداند الله پس نیست او را هیچ عزت دهنده (هر آئینه) خدا می کند

مَا يَشَاءُ ۩ ﴿۱۸﴾ هٰذٰنِ خَصْمٰنِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ

آنچه می خواهد این دو فریق دشمنان یکدیگراند خصومت کردند در شان پروردگار خویش پس آنانکه کافر شدند قطع کرده شد

آنچه می خواهد این دو فریق دشمنان یکدیگر اند خصومت کردند در شان رب خود پس آنانکه کافر شدند بریده شده

لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ ۖ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿۱۹﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي

برای ایشان جامه ها از آتش ریخته شود بالای سر ایشان آب گرم گداخته گردد بآن هرچه در

برای ایشان جامه ها از آتش انداخته می شود از بالای سرهای ایشان آب جوش گداخته می گردد بآن آنچه در

بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿۲۰﴾ وَلَهُمْ مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿۲۱﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَّخْرُجُوا

شکم ایشان باشد و پوست نیز و برای کوفتن ایشان تپها باشند گرزها از آهن هرگاه که خواهند که بیرون آیند

شکم های ایشان است و پوست ها نیز و مر ایشان راست چکش (گرزها) از آهن هرگاه خواهند که بر آیند

مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا ۖ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿۲۲﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ

از دوزخ خلاص شوند از اندوه باز گردانیده شوند آنجا و گفته شود بچشید عذاب سوختن هر آئینه خدا در می آرد

از دوزخ از جهت غم باز گردانیده می شوند در آن و گفته میشود بچشید عذاب آتش سوزان هر آئینه الله می آرد

الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا

آنان را که ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند در بوستانها میرود زیر آن جوئها پیرایه پوشانیده خوند آنجا

آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند اعمال شایسته در جنت ها که جاری می باشد زیر آن جوئها زیور پوشانیده می شوند ایشان در آنها

مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿۲۳﴾ وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ

دستوانها از زر و پوشانیده شوند مروارید و لباس ایشان آنجا ابریشم بود و راه نموده شد ایشان را بسوی پاکیزه

دستوانها از طلا و مروارید و پوشاک ایشان در آنجا ابریشم است و راه نموده شد ایشان را بسوی پاکیزه

مِنَ الْقَوْلِ ۖ وَهُدُوا إِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿۲۴﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ

از سخن و دلالت کرده شد ایشان را براه خدای ستوده هر آئینه آنانکه کافر شدند و باز می دارند از

سخن و دلالت کرده ایشان بسوی راه (خداوند) ستوده (هر آئینه) آنانکه کافر شدند و منع می کنند از

سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنٰهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعٰكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ ۚ

راه خدا و از مسجد حرام که پیدا کرده ایم آنرا برای مردمان یکسان آنجا متوطن و صحرا نشین

راه الله و از مسجد حرام آنکه گردانیده ایم آنرا برای مردم که برابر است باشنده در آن و از بیرون آینده

وَمَنْ يُّرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿۲۵﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ

و هر که خواهد آنجا کجروی کردن بستمکاری بچشانیم اورا عذاب درد دهنده و یاد کن چون معین ساختیم برای ابراهیم

و کسیکه خواهد در آن کجروی بسبب ظلم می چشانیم او را از عذاب درد ناک و یاد کن چون معین کردیم برای ابراهیم

مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَّطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَ

موضع خانهٔ کعبه را این حکم کنان که شریک مقرر مکن با من هیچ چیزی را و پاک کن خانه مرا برای طواف کنندگان و ایستادگان و

موضع خانه کعبه را امر که شریک مگردان با من هیچ چیز را و پاک کن خانه مرا برای طواف کنندگان و قیام کنندگان و

تفسیر عثمانی

ف۱ یعنی بر دنیا...

ف۲ یک نوع سجده آن است که تمام مخلوق آسمان و زمین در آن اشتراک دارند و این سجده عبارت از آن است که پیش قدرت او تعالیٰ جل جلاله تکوینا همه مطیع و منقاد و تابع باشند خواه نخواه همه مجبور نه کرده حضور او تعالیٰ سر نیاز فرود آرند نوع دوم سجده برای سجده عبادت جداگانه می باشد و آن این است که هر چیز بیا که برای کدام کاری آفریده در آن مشغول شود چنین سجده را بسیار مردم میکنند و بسیار مردم نمیکنند مگر غیر از انسانها سائر مخلوقات بجای آرند بنابرات در «ان الله یسجد له» الایه سجده هر چیز مطابق شان و وضعیت آن مراد خواهد بود و یا جدا از «من فی الارض» دیگر سجده مقصد شود.

ف۳ گویند که محل کعبه شریف از اول مقدس و متبرک بوده ولی بعد از مرور قرون بانے متمادی ازین مقام نشانی باقی نماند حضرت ابراهیم از جانب خداوند مامور شد تا بیت الله را تعمیر کند و موقع آن مقام مقدس باو نشان داده شد.

ف۴ حضرت ابراهیم علیه السلام بپسر خود اسمٰعیل بعد از تعمیر خانه کعبه با خود شریک ساخت (حتی) پیشتر (مسجد حرام) ذکر شد و مناسبت آن احوال بنای کعبه و بعض احکام متعلقه آن بیان گردید.

ع ۲ / ۱۲ / ۹ ؛ ع ۳ / ۳ / ۱۰

الرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿۲۶﴾ وَأَذِّن فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ

رکوع کنندگان و سجود کنندگان ف۱ و آواز ده در میان مردمان به حج تا بیایند پیش تو پیاده و سوار بر

رکوع کنندگان سجده کنندگان و آواز بده در میان مردم برای حج که بیایند پیش تو پیاده و بر

كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿۲۷﴾ لِّيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا

بر شتران لاغر بیایند این شتران لاغر از هر راه دور تا حاضر شوند نزدیک فائده های برای خویش و یاد کنند

بر شتران لاغری که می آیند از هر راه دور تا حاضر شوند به (جایهای) منافع خود و یاد کنند

اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۖ فَكُلُوا

نام خدا در روزهای چند دانسته شده ف۲ و لیبد از دست بر ذبح آنچه خدا ایشان را روزی داده است ایشان را از قسم چهارپایان مواشی

نام الله را در چند روز معلوم بر ذبح آنچه داده است ایشان را از جانوران چهارپایان پس بخورید

مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿۲۸﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ

از آن و بخورانید درمانده درویش را باز باید که دور کنند چرک تن خود را و به وفا رسانند نذرهای خود را

از آن و بخورانید بدحال محتاج را پس دور کنند چرک خود را و الف کنند نذرهای خود را

وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۲۹﴾ ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ

و طواف نمایند بدین خانه قدیم ف۳ اینست حکم و هر که تعظیم کند شعائر خدا را پس این تعظیم کردن بهتر است

و طواف کنند بر آن خانه قدیم این حکم را شنیدی (حکم این است) و هر که تعظیم کند حرمات الله را پس این (تعظیم) بهتر است

لَّهُ عِندَ رَبِّهِ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ

او را نزدیک پروردگار او و حلال کرده شد برای شما مواشی ف۴ مگر آنچه خوانده خواهد شد بر شما ف۵ پس احتراز کنید از پلیدی

او را نزد پروردگار وی و حلال گردانیده شده برای شما چهارپایان مگر آنچه خوانده میشود بر شما (تحریم آن) پس بپرهیزید از پلیدی

مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿۳۰﴾ حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۚ وَ

بتان و احتراز کنید از سخن دروغ ف۶ حنفی دین شده برای خدا غیر شریک مقرر کننده با وی و

بتان و بپرهیزید از سخن دروغ از طرف بسوی الله مائل شده نه شریک گیرندگان با او و

مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ

هر که شریک مقرر کند با خدا پس گویا که فرود افتاد از آسمان پس بر بایند وی را مرغان مردارخوار یا فرود افکند او را باد

هر که شریک ساخت بالله پس گویا بیفتاد از آسمان پس ربود او را پرندگان مردارخوار و یا انداخت او را

الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿۳۱﴾ ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى

در مکانی دور ف۷ اینست حکم و هر که تعظیم کند شعائر خدا را پس این تعظیم از تقوی

باد در جای دور این حکم را شنیدی (حکم این است) و هر که تعظیم کند شعائر الله را پس (هر آئینه) این از تقوای

الْقُلُوبِ ﴿۳۲﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۳۳﴾ ع

دلهاست شما را در آن مواشی فائده هاست تا میعادی معین باز جای فرود آمدن آن بخانهٔ قدیم ست

دلهاست برای شما در مواشی منافع است تا وقت معین باز رسیدن آنهاست تا خانهٔ قدیم

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ

و هر امتی را که معین ساخته ایم طریق قربانی تا یاد کنند نام خدا بر آنچه داده است ایشان را از چهارپایان

و برای هر امت معین ساخته ایم (طریق) قربانی را که یاد کنند نام الله را بر ذبح آنچه داده است ایشان را از جانوران

الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿۳۴﴾ الَّذِينَ

مواشی پس خدای شما خدای یگانه است پس او را منقاد شوید و یا محمد بشارت ده نیایش کنندگان را آنان را

چهارپایان پس معبود شما معبود یگانه است پس خاص برای او منقاد باشید و مژده بده به فروتنان آنانیکه

إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي

چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ایشان و صبر کنندگان را بر آنچه برسد ایشان را و برپا دارندگان

چون یاد کرده شود الله بترسد دل های شان و صبر کنندگان را بر آنچه برسد بایشان و آنانی را که برپا میدارند

الله و من الناس تهوی الیهم (ابراهیم رکوع ۶)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برای نماز گزاردن ۱۲ ف۲ یعنی یوم نحر ۱۲ ف۳ یعنی کعبه زیرا که اول بنا شد بعد از آن بیت المقدس ۱۲ ف۴ یعنی شتر و گاو و بز و گوسفند ۱۲ ف۵ یعنی میته و خون مسفوح ۱۲ ف۶ یعنی گواهی دروغ ۱۲ ف۷ حاصل آنست که هلاک شد بوجهی که امید نجات نماند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ چون کعبه تعمیر یافت حضرت ابراهیم بر فراز کوهی ایستاده و مردم را صدا کرد ای مردم خدا حج را بر شما فرض کرده است حج بیائید حق تعالی این آواز را در هر طرف بهر روح رسانید این سخن بلا تشبیه نمونهٔ آن است که ما درین زمان بجای خود نشسته ایم آواز لندن و امریکه را می شنویم پس شخصی که حج برایش مقدر بود روح او لبیک گفت در حقیقت همان آتش پوشیدهٔ عشق است که هزاران مردم باز حمت ها و مشقت های تمام بعضی پیاده حاضری میشوند و بسا مردم از چنان مسافهٔ دور می آیند که شترها مانده و را حله شان خسته و لاغر میشود بلکه برای عموم حجاج ناقه های قوی و رهوار کے بدست می آید لذا بر شترهای لاغر و ضعیف منازل درازی را قطع می کنند این وضع گویا تاثیر مقبولیت دعای حضرت ابراهیم علیه السلام را نشان میدهد «فاجعل

الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۝ وَالْبُدْنَ جَعَلْنٰهَا لَكُمْ مِّنْ

نمازرا و آنان را که از آنچه روزی داده ایم بایشان خرج می کنند و شتران قربانی را ساخته ایم برائے شما از

نمازرا و آنان را که از آنچه داده ایم ایشانرا خرج می کنند و شترانی را که برای هدیه میرانید گردانیدیم آنهارا برائے شما از

شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيْهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۚ فَاِذَا

شعائر خدا شمارا در ان نیکی ست پس یاد کنید نام خدا را بر نحر آن بر چهار پائی ایستاده پس چون

نشانهای الله مر شمار است دران نیکوئی پس یاد کنید نام الله را بر ان (نحر) در حالیکه صف بسته باشند پس چون

وَجَبَتْ جُنُوْبُهَا فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ؕ كَذٰلِكَ

بزمین افتد پهلوے آن بخورید ازان و بخورانید درویش بے سوال را و سوال کننده را هم چنین

(بزمین) بیفتد پهلو هائے آنها پس بخورید ازان و بخورانید قناعت کننده و بیقرار را هم چنین

سَخَّرْنٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝ لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَ

رام گردانیدیم چهار پایانرا برائے شما بود که شکر کنید نمی رسد بخدا گوشت قربانی ها و نه خون این ها و

مسخر نمودیم چهار پایان را برائے شما تا شما شکر گذار شوید هرگز نمی رسد به الله گوشت هائے آنها و نه خون هائے آنها و

لٰكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ؕ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا

لیکن میرسد بوے پرهیزگاری از شما هم چنین رام گردانید قربانی ها را برائے شما تا به بزرگی یاد کنید خدارا بشکر آنکه

لیکن میرسد باو تقوائی شما ف هم چنین مسخر گردانیدیم آنهارا برای شما که تعظیم کنید الله را بر آنچه

هَدٰىكُمْ ؕ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ اِنَّ اللّٰهَ يُدٰفِعُ عَنِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ

راه نمود شمارا و بشارت ده نیکوکاران را هر آئینه خدا دفع می کند از مسلمانان ف

راه نموده شمارا و مژده بده نیکوکاران را (هر آئینه) الله دفع میکند دشمنان را از مومنان

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُوْرٍ ۝ اُذِنَ لِلَّذِيْنَ يُقٰتَلُوْنَ بِاَنَّهُمْ

هر آئینه خدا دوست نمی دارد هر خیانت کننده ناسپاس را دستوری جهاد داده شد آنانرا که کفار بایشان جنگ

(هر آئینه) الله دوست نمی دارد هر خاین ناسپاس را ف اجازه داده شده برای آنانیکه (کفار) بایشان جنگ میکنند باین سبب که

ظُلِمُوْا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيْرُ ۝ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ

می کنند ف و هر آئینه خدا بر نصرت دادن ایشان توانا است دستوری جهاد داده شد آنان را که بیرون آورده شد ایشان را از خانهای ایشان

ظلم شده و (هر آئینه) الله به نصرت ایشان نیکو توانا ست آنانکه بیرون آورده شدند از خانه های خود

بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ يَّقُوْلُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ؕ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ

بغیر حق لیکن به سبب آنکه می گفتند پروردگار ما خداست و اگر نبودے دفع کردن خدا مردمان را بعض را بدست بعضے

بناحق (هیچ گناهی ندارند) جز اینکه می گویند رب ما الله است و اگر نبودی دفع کردن الله مردمان را بعضی ایشانرا به بعضی

لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَّصَلَوٰتٌ وَّمَسٰجِدُ يُذْكَرُ فِيْهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيْرًا ؕ

ویران کرده می شد خلوتهائے رهبانان و عبادت خانهای نصاری و عبادت خانهای یهود و مسجدها که یاد کرده میشود دران مواضع نام خدا بسیارے

(هر آئینه) ویران کرده می شد خلوت خانه های رهبانان و کلیسا های نصاری و عبادت خانه های یهود و مسجد های مسلمانان که یاد کرده میشود در آنها نام

وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَّنْصُرُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ۝ اَلَّذِيْنَ اِنْ

والبته نصرت خواهد داد خدا کسے را که نصرت دین وے کند و هر آئینه خدا توانا غالب ست نصرت خواهد داد آنان را که اگر

و (هر آئینه) مدد می کند الله آنرا که مدد میکند به دین الله (هر آئینه) الله توانا غالب است آنانیکه اگر

مَّكَّنّٰهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ

دست رس دهیم ایشان را در زمین برپا دارند نماز را و بدهند زکوة را و بفرمایند بکار پسندیده

قدرت دهیم ایشان را در زمین برپا دارند نماز را و بدهند زکوة را و حکم کنند بکار نیک

وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ۝ وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ

و منع کنند از کار ناپسندیده و خدائے راست نهایت همه کارها ف و اگر دروغ شمر ند ترا پس هر آئینه دروغ شمرده بودند

و منع کنند از کار بد و در اختیار الله است انجام امور و اگر تکذیب کنند ترا (هر آئینه) تکذیب کرده است

فتح الرحمٰن

ف یعنی ضرر اعدا از ایشان از اله کند ف سبب آنکه ایشان مظلوم شده اند ۱۲ ف در این آیت وا است بر صحت خلافت خلفا اربعه زیرا که ایشان از مهاجرین اولین بودند و تمکن خدادند در زمین پس لازم آید که اقامت صلوة و ایتاء زکوٰة و امر معروف و نهی منکر از ایشان بظهور رسد و تمکین فی الارض چون باین خصال جمع شود همان ست خلافت نبوت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف در این آیت اصل فلسفهٔ قربانی بیان شد یعنی محض از ذبح کردن جانور و گوشت خوردن و خورانیدن یا خون ریختن کدام رضای الٰہی حاصل کرده نمی توانید و ذاین گوشت و خون بر خامه بدرگاه الٰہی رسیده می تواند بلکه تقوی و ادب دل شما بحضور او تعالیٰ میرسد که چگونه با صمیمیت و اخلاص و رغبت تمام یک چیز نعمت داده او به اجازه او و بنام او به بیوت الله برده ذبح می نمایند گویا بذریعهٔ این زبانی ظاهر کرده که خود هم در راه رضای تو برای قربانی دادن عازم ایم همان تقوی است که در آیه "ومن يعظم شعائر الله فانها من تقوى القلوب" ذکر شده که عاشق خدا به طفیل آن رضای محبوب حقیقی خود را حاصل کرده میتوانند ف اگر بفریب کاران ناسپاس تا موعد مهلت داده شود پس خیال نکنید که این مهلت از این رو داده است که الله تعالیٰ نا...

ع ۵ / ۱۲   رکوع

قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَّعَادٌ وَّثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَ

پیش ازیشان قوم نوح و عاد و ثمود و قوم ابراہیم و قوم لوط و

پیش ازیشان قوم نوح و عاد و ثمود و قوم ابراہیم و قوم لوط و

أَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ

اہل مدین و دروغی شمرده شد موسیٰ را پس مہلت دادیم این کافران را باز گرفتار کردم ایشان را

اہل مدین و تکذیب کرده شده موسیٰ پس مہلت دادم کافران را باز گرفتم ایشان را

فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ

پس چگونه بود عقوبت من پس بسا دیہے که ہلاک ساختیم آنرا و وے ستمگار بود پس وے

پس چگونه بود انکار من (عقوبت من) پس بسی از قریہ ہلاک کردیم آنرا در حالیکه آن گنہگار بود اکنون او

خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا

افتاده است بر سقفہائے خود و بسیار چاه بیکار مانده و بسا محل بلند خراب شده آیا سیر نکرده اند

افتاده است بر سقفہائے خود و بسا چاه بیکار مانده و بسا قصر بلند گچ کرده شده (خراب گشته) آیا نگشتند

فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ

در زمین تا بود ایشان را دلہا که فہم کنند بآن یا گوشہا که بشنوند بآن

در زمین تا می بود ایشان را دلہا که می دانستند بآن یا گوشہا که می شنیدند

بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

هر آئینه حال اینست که نابینا نمی شوند چشم ہا و لیکن نابینا می شوند آن دل ہا که در سینه اند

بآن پس (هر آئینه) نابینا نمی شود چشم ہا ولیکن نابینا میشوند دل ہا در سینه ہا می باشد ف۵

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ

و بشتاب طلبند از تو عذاب را و ہرگز خلاف نخواہد کرد خدا وعده خود را و ہر آئینه یک روز نزدیک

و می خواہند بعجلت از تو عذاب را و ہرگز خلاف نمی کند الله وعده خود را ف۶ و (ہر آئینه) یک روز نزد

رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَ

پروردگار تو مانند ہزار سال ست از آنچه می شمرید ف۱ و بسا دیہ که مہلت دادم آنرا و

رب تو مانند ہزار سال است از آنچه می شمارید ف۷ و بسی از قریه مہلت دادم آنرا

هِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا

وے ستمگار بود باز گرفتار کردم آنرا و بسوے من ست باز گشت بگو اے مردمان جزایں نیست که

در حالیکه گنہگار بود پس گرفتم او را و بسوے من باز گشتن است بگو اے مردم جزایں نیست که

أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ

من برای شما ترساننده آشکارا ام پس آنانکه ایمان آوردند و کارہائے شائسته کردند ایشانراست آمرزش

من برای شما ترساننده آشکارم پس آنانیکه ایمان آوردند و کردند کارہای نیک برای ایشان آمرزش

وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

و روزی نیک و آنانکه سعی کردند در آیات ما عاجز کنان بزعم خود ایشانند اہل

و روزی با عزت است و آنانیکه جہد کردند در ابطال آیات ما در حالیکه بزعم خود شان عاجز کنندگان ما بودند ایشانند باشندگان

الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى

دوزخ و نه فرستادیم پیش از تو ہیچ فرستاده و نه ہیچ صاحب وحی الا چون آرزو کرد طرح ساخت

دوزخ و نفرستادیم پیش از تو ہیچ رسولی و نه ہیچ نبی مگر چون آرزو بست افگند

الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۗ

شیطان چیزے در آرزوے وے پس دور می کند خدا آنچه شیطان انداخته است باز محکم می کند خدا آیات خود را

شیطان در آرزوی او پس زائل می گرداند الله آنچه را می اندازد شیطان پس محکم می سازد الله آیات خود را

فتح الرحمن

ف۱ یعنی اگر خواہد کار ہزار سال در یک روز تمام کند پس بمہلت سبب عجز نیست بلکه بنا بر مصالح که جز او کسی نمیداند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ و اگر چشم دیده بدل متوجه نشوند این دیدن یا ندیدن برابر است گویا اگر چشم ہای ظاہری آنہا بیناست لیکن چشم ہای باطنی شان کور است و در حقیقت کوری دل نه نابینائی ظاہری و چشم تراست (العیاذ بالله)

ف۶ یعنی عذاب در وقت معین یقیناً وارد می شود پس از راه آہنر و تکذیب آنہا به عجلت خواستن بے ہوده است

ف۷ ہزار سال شما برابر یک روز آن است و چنانچه امروز مجرم در قبضه و اقتدار اوست بعد از گذشتن ہزار سال نیز در تحت قبضه و اختیار وی بوده جائی گریختن نمی تواند۔ و یا مطلب این است که کار ہزار سال را او تعالیٰ در یک روز انجام میتواند مگر ہر عمل که مطابق حکمت و مصلحت او باشد اجرا میکند و طلب عجلت کسی در آن تاثیری ندارد و یا چنین گفته شود که وعده عذاب اخروی حتماً عملی میشود یعنی قیامت می آید و بشما سزای کامل داده می شود۔ بعضاً روز قیامت را بیان شود

ع ۱۰ / ۱۳

ف۱ آن یک روز بلحاظ شدت و طول برابر ہزار سال است پس برائے طلب آن چه رنج و مصیبت را تعجیل می کنید ۱۲۔

والله عليم حكيم ۝ ليجعل ما يلقي الشيطن فتنة للذين في قلوبهم

مرض والقاسية قلوبهم وان الظلمين لفي شقاق بعيد ۝ و

ليعلم الذين اوتوا العلم انه الحق من ربك فيؤمنوا به فتخبت له

قلوبهم وان الله لهاد الذين امنوا الى صراط مستقيم ۝ ولا يزال

الذين كفروا في مرية منه حتى تاتيهم الساعة بغتة او ياتيهم عذاب

يوم عقيم ۝ الملك يومئذ لله يحكم بينهم فالذين امنوا وعملوا

الصلحت في جنت النعيم ۝ والذين كفروا وكذبوا باياتنا فاولئك

لهم عذاب مهين ۝ والذين هاجروا في سبيل الله ثم قتلوا او

ماتوا ليرزقنهم الله رزقا حسنا وان الله لهو خير الرزقين ۝

ليدخلنهم مدخلا يرضونه وان الله لعليم حليم ۝ ذلك ومن

عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغي عليه لينصرنه الله ان الله لعفو

غفور ۝ ذلك بان الله يولج اليل في النهار ويولج النهار في اليل و

ان الله سميع بصير ۝ ذلك بان الله هو الحق وان ما يدعون من دونه

هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ

ہمونست باطل و بہ سبب آنست کہ خدا ہمون ست بلند مرتبہ بزرگ قدر آیا ندیدی کہ خدا فرود آورد از آسمان

ہماں است باطل و بسبب آن است کہ (ہر آئینہ) اللہ اوست بلند مرتبہ بزرگ آیا ندیدہ ای کہ (ہر آئینہ) اللہ فرود آورد از آسمان

مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ

آب را پس زمین سرسبزہ شود ہر آئینہ خدا لطف کنندہ داناست او راست آنچہ در آسمانہاست

آب را پس گردید زمین سرسبز (بہ آن) ہر آئینہ اللہ چیزہای پوشیدہ را امیداند خبردار است مر او راست آنچہ در آسمانہا

وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا

و آنچہ در زمین ست و ہر آئینہ خدا ہمونست بے نیاز ستودہ کار آیا ندیدی کہ خدا مسخر کرد برائے شما آنچہ

و آنچہ در زمین است و (ہر آئینہ) اللہ ہماں است بے نیاز داری ہمہ خوبی ہا (ستودہ) آیا ندیدہ ای کہ (ہر آئینہ) اللہ مسخر کردہ برای شما آنچہ

فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ

در زمین ست و مسخر ساخت کشتی ہا میرود در دریا بفرمان او و نگاہ میدارد آسمان را از آنکہ بیفتد

در زمین است و کشتی ہا کہ میرود در بحر بحکم او نگاہ میدارد آسمان را از آنکہ بیفتد

عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۗ إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١﴾ وَهُوَ الَّذِي

بر زمین مگر بدستوری او ہر آئینہ خدا در حق مردمان بخشایندہ مہربان است و اوست آنکہ

بر زمین مگر بحکم او ہر آئینہ اللہ بمردم نرمی کنندہ مہربان است و اوست آنکہ

أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۗ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٢﴾ لِّكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا

زندہ کرد شما را باز میراند شما را باز زندہ کند شما را ہر آئینہ آدمی ناسپاس ست برائے ہر گروہے معین کردہ ایم

زندہ کردہ شما را پس میراند شما را باز زندہ می کند شما را ہر آئینہ انسان ناسپاس است برای ہر امت مقرر کردہ ایم

مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ ۖ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ ۚ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ إِنَّكَ لَعَلَىٰ

طریقے را کہ ایشان عمل کنندہ اند بر آن پس باید کہ نزاع نہ کنند با تو درین کار و بخوان بسوے پروردگار خویش ہر آئینہ تو بر

بندگی را کہ ایشان عمل کنندہ اند بہ آن پس نباید کہ نزاع کنند با تو درین کار (دین) و دعوت کن بسوی پروردگار خود ہر آئینہ تو بر

هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣﴾ وَإِن جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٤﴾ اللّٰهُ يَحْكُمُ

راہ راستی و اگر مکابرہ نمایند با تو بگو خدا داناتر است بآنچہ می کنید خدا حکم خواہد کرد

راہ راستی و اگر مجادلہ کنند با تو پس بگو اللہ داناتر است بہ آنچہ می کنید اللہ حکم می کند

بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا

میان شما روز قیامت در آنچہ اندران اختلاف می کنید آیا ندانستی کہ خدا میداند ہر چہ

درمیان شما در روز قیامت در آنچہ بودید کہ دران اختلاف می کردید آیا ندانستی کہ (ہر آئینہ) اللہ میداند آنچہ

فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٦﴾ وَ

در آسمان و زمین ست ہر آئینہ این ہمہ ثبت است در کتابے این ہمہ بر خدا آسان ست و

در آسمان و زمین است (ہر آئینہ) این ہمہ ثبت است در کتاب (ہر آئینہ) این ہمہ بر اللہ آسان است و

يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ ۗ

عبادت می کنند بجز خدا چیزی را کہ فرو نفرستادہ است خدا حجتے بران و چیزی کہ نیست ایشان را بثبوت آن دانش

می پرستند بجز اللہ چیزی را کہ فرو نفرستادہ است بآن حجتے و چیزی را کہ نیست ایشان را بہ آن علمی

وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ

و نیست ستمکاران را ہیچ یاری دہندہ و چون خواندہ می شود بر ایشان آیات ما واضح آمدہ می شناسی در روی

و نیست ظالمان را ہیچ مددگار و چون خواندہ شود بر ایشان آیات ما در حالیکہ روشن است می شناسی در روی ہای

الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ ۖ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۗ

این کافران ناخوشی نزدیک می شوند از آنکہ حملہ کنند بر آنان کہ می خوانند بر ایشان آیات ما

کافران بدشکلی نزدیک اند کہ حملہ کنند بر آنانکہ می خوانند بر ایشان آیات ما را

فرو فرستد کہ او ہمہ برتر و بزرگتر است و این شان با و تعالیٰ مخصوص ہمان یک اللہ است ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید درین آیت اشارہ است بآنکہ اختلاف شرائع بسبب اختلاف عصور است و ہمہ شرائع حق ست در زمان خود معمول بہ است پس نزاع در حقیقت با آنہا نباید کرد ۱۲

ع ۷ | ۱۵

تفسیر عثمانی

چنانکہ بہ نیت عمرہ سفر را شروع کردند لیکن درمین راہ مجبور شدند کہ احرام را بشکنند و در سال دوم تعبیر خواب صورت گرفت و یا اینکہ بر حضرت وعدہ غلبہ بہ کافران داد و رسول معلوم نمودند کہ وعدہ جنگ حالیہ این وعدہ عملی خواہد شد اما در ان وقت بوقوع نہ پیوستہ بدیگر وقت شد باز اتفاق میفرماید کہ در حکم یا وعدہ بقدر یک سر موہم تفاوت موجود نیست آری در خیال و اجتہاد خود پیغمبر تفاوت ممکن ہست بنی پیشگوئی حتی الوقوع را با اجتہاد شخصی خودش آمیخت ہر کدام را جدا گانہ اشاعہ می نمود و درین صورت نسبت «القاء» بہ شیطان چنانکہ «وما انسانیہ الا الشیطان ان اذکرہ» و نسبت کلمہ «انی» بہ او شدہ است عـ۲ آیا چنین این انقلابات — عظیم الشان را بدون اللہ تعالیٰ کرده میتواند در حقیقت معبود حقیقی ہمان خدای یگانہ است کہ غیر از وی ہمہ باطل است باید ہمہ ہمان ذات را خدا بخوانند و معبود

فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ

بِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ

الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَ

إِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ

الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ

أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ

تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا

جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ

سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا

عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

عَلٰى ذَهَابٍۭ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ ﴿۱۸﴾ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ

لَكُمْ فِيْهَا فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُوْرِ

سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْاٰكِلِيْنَ ﴿۲۰﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً

نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِيْ بُطُوْنِهَا وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۲۱﴾ وَعَلَيْهَا

وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ﴿۲۲﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا

اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۱﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ؕ وَلَوْ شَآءَ

اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً ۖۚ مَّا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْۤ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿۲﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا

رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ

فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ

التَّنُّوْرُ ۙ فَاسْلُكْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ

عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ۚ اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿۵﴾ فَاِذَا

اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ نَجّٰنَا مِنَ

هُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ

ایشان بسوی آن سبقت کنندگان اند و تکلیف نمیدهیم هیچ کس را مگر قدرے طاقت او و نزدیک ما کتابیست که سخن می گوید

ایشان بسوی آن سبقت کنندگانند و تکلیف نمیدهیم هیچ کس را مگر بقدر طاقت او و نزد ما کتاب است گوینده

بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ

براستی و بر ایشان ستم کرده نشود بلکه دل ایشان در غفلت ست ازین سخن و ایشان را عملهاست

براستی و بر ایشان ستم کرده نمی شود بلکه دل هائے ایشان (کفار) در بے هوشی است ازاین (اعمال نیکو) و ایشان راست عملها

مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ

غیر آن اعمال ایشان آن را کننده اند در غفلت خویش مانند تا وقتیکه گرفتار ساختیم آسودگان ایشان را بعذاب

غیر ازین اعمال نیکو که ایشان آنرا کنندگانند تا چون بگیریم آسودگان ایشانرا به عذاب

إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ

ناگهان ایشان فریاد می کردند گفتیم فریاد مکنید امروز هر آئینه شما از ما نصرت داده نخواهید شد و هر آئینه

در آن وقت ایشان فریاد می کنند (گفته میشوید) فریاد مکنید امروز (هر آئینه) شما از ما نصرت داده نخواهید شد (هر آئینه) بود

آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ

خوانده می شد آیات ما بر شما پس شما بر پاشنه هائے خود بازمی گشتید تکبر کنان بسبب قرآن

آیت هائے من که خوانده می شد بر شما پس بودید که بر پاشنه های خود رجوع می کردید (اعراض می نمودید) تکبر کنان به آن

سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ

بافسانه مشغول شده ترک می کردید آیا تامل نکردند درین سخن یا آمده است بایشان آنچه نیامده بود به پدران

که افسانه گوی و تکبر کنان بآن قرآن بافسانه مشغول شده ترک می کردید پس آیا تفکر نکردند درین قرآن یا آمده به آنها آنچه نیامده بود

الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ

پیشین ایشان آیا نشناختند پیغامبر خود را پس ایشان باو ناآشنا اند آیا میگویند بوے

پیشین ایشان یا (آیا) نشناختند رسول خود را پس ایشان انکاری کنند از آن یا (آیا) می گویند باوه

جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ

دیوانگی ست بلکه آورده است پیش ایشان سخن راست را و بیشترین ایشان سخن راست را ناخواهانند و اگر پیروی کردے خدا تعالی

دیوانگی است چنین نیست بلکه آورده است ایشان را سخن راست و اکثر ایشان سخن حق را ناخواهانند و اگر پیروی کند خدای حق

أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ بَلْ أَتَيْنَاهُم

آرزوهائے ایشان را هر آئینه بے انتظام شدندے آسمانها و زمین و هر که در میان ایشان ست بلکه آوردیم بدیشان

آرزوهائے ایشان را (هر آئینه) تباه شود آسمانها و زمین و هر که در میان آنهاست بلکه آوردیم بدیشان

بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ

پند ایشان را پس ایشان از پند خویش روگردانندگانند آیا میخواهی از ایشان مزدے پس مزد پروردگار تو

پند ایشانرا پس آنها از نصیحت خود روگردانند یا (آیا) میخواهی از ایشان مزدی پس مزد رب تو

خَيْرٌ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾

بهتر ست و او بهترین روزی دهندگانست و هر آئینه تو می خوانی ایشانرا بسوی راه راست

بهتر است و او بهترین روزی دهندگان است و (هر آئینه تو) بخوانی ایشانرا بسوے راه راست

وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا

و هر آئینه آنانکه ایمان نمی آرند بآخرت از راه یکسو گردندگان اند و اگر رحم میکردیم برایشان و دور میکردیم

و هر آئینه آنانکه ایمان نمی آرند به آخرت از آن راه یکسو شوندگانند و اگر رحم کنیم برایشان و برداریم

مَا بِهِم مِّن ضُرٍّ لَّلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ

آنچه بایشانست از سختی هر آئینه پیوسته می شدند در بیراهی خود سرگشته شده و هر آئینه گرفتار کردیم ایشانرا بعذاب

آنچه بایشان است از سختی (هر آئینه) اصرار می کنند در سرکشی خود در حالیکه سرگرداناند و (هر آئینه) گرفتار کردیم ایشان را بعذاب

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نامۂ اعمال ۱۲

ف۲ یعنی غیر از انکار قرآن ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ وقتیکه آنها در عذاب اخروی یا دنیوی گرفتار شوند فریاد میکنند که ما را ازین عذاب نجات بدهید مگر نجات دهنده کجاست. حکم میشود که فریاد نکنید چه این فریادها بے فائده است امروز هیچ کس شما را امداد نمیتواند و نه از عذاب من نجات داده میتواند چنانچه یک نمونۂ عذاب به کفار مکه در بدر نشان داده شد که در آنجا یکعده سرداران معروف آنها کشته شدند و یک عده آنها اسیر گردیدند زنهای مکه بر آنها نوحه میکردند و موی می کندند و ماتم می نمودند هر چند فریاد و واویلا کردند سودی نبخشید یک مرتبه آنحضرت از مظالم کفار بتنگ آمده دعای بد کرد چنانچه هفت سال بر ایشان قحط مسلط شد مردم به خوردن استخوان های مردار و چرم وغیره و به نوشیدن

الربع

خون مجبور شدند باقرابتها بحضور رحمة للعالمین و هم بعضی قرابت درخواسته را واسطه ساخته التماس دعا نمودند پس الله تعالی آن عذاب را دفع فرمود و ... وقت نه ملائکه ... و[illegible]

ف۶ ... برعوی های قرآن ... حقیقت حال به آنها منکشف می شود که بے شبهه این کلام الله است که در آن علاج ... امراض آنها گفته شده ۱۲

وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ۙ عٰلِمِ الْغَيْبِ وَ

و هر آئینه غالب آمدے بعض ایشان بر بعضی پاکی صفت می کنم خدا را ازانچه تقریر می کنند داننده نهان و

و هر آئینه غلبه می کرد بعض ایشان بر بعضی عـه پاکی است الله را ازانچه بیان می کنند داننده نهان و

الشَّهَادَةِ فَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۟ قُلْ رَّبِّ اِمَّا تُرِيَنِّيْ مَا يُوْعَدُوْنَ ۟

آشکار است برترست ازانچه شریک می آرند بگو اے پروردگار من اگر بنمائی مرا آنچه ترسانیده می شوند

آشکار است پس برتر است از آنچه شریک می آرند بگو اے رب من اگر بنمائی مرا آنچه ترسانیده میشوند

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ۟ وَاِنَّا عَلٰۤى اَنْ نُّرِيَكَ مَا

اے پروردگار من پس داخل مکن مرا در گروه ستمگاران و هر آئینه ما بر آنکه بنمائیم ترا آنچه

اے رب من پس داخل مگردان مرا در گروه ستمگاران عـه و (هر آئینه) ما بر آنکه بنمائیم بتو آنچه

نَعِدُهُمْ لَقٰدِرُوْنَ ۟ اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ؕ نَحْنُ اَعْلَمُ

وعده میدهیم بایشان توانا ایم و مقابله کن بدی را بخصلتے که آن نیک ست ما دانا تر ایم

وعده دادیم بایشان (هر آئینه) توانائیم دفع کن بدی را به آن خصلتے که نیکو تر است ما دانا تر ایم

بِمَا يَصِفُوْنَ ۟ وَقُلْ رَّبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزٰتِ الشَّيٰطِيْنِ ۟ وَ

بآنچه بیان می کنند و بگو یا محمد اے پروردگار من پناه می برم بتو از وسوسه های شیاطین و

بر آنچه بیان می کنند و بگو اے رب من پناه می گیریم بتو از وسوسه های شیاطین و

اَعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنِ ۟ حَتّٰۤى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ

پناه می برم بتو اے پروردگار من ازانکه حاضر شوند پیش من در غفلت خویش باشند تا وقتیکه بیاید یکے را از ایشان موت گوید

پناه می گیریم بتو اے رب من ازانکه حاضر شوند نزد من (کفار در بیان سخن ناجائز خود تا) تا وقتیکه بیاید از ایشان مرگ گوید

رَبِّ ارْجِعُوْنِ ۟ لَعَلِّيْۤ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيْمَا تَرَكْتُ كَلَّا ؕ اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ

اے پروردگار من باز گردان مرا بود که کار نیکو کنم در مالے که بگذاشتم نه چنین باشد هر آئینه این سخنی ست که وے

اے رب من باز گردان مرا (بسوی دنیا) شاید کنم کار نیکو در آنچه گذاشتم چنین نیست (هر آئینه) این سخنی است که وی

قَآئِلُهَا ؕ وَمِنْ وَّرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ۟ فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّوْرِ

گوینده آنست و پیش ایشان حجابے باشد تا روزیکه برانگیخته شوند پس چون دمیده شود در صور

گوینده آنست و از عقب (پیش) ایشان حجابی است مانع تا روزی که برانگیخته شوند پس چون دمیده شود در صور

فَلَاۤ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَّلَا يَتَسَآءَلُوْنَ ۟ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهٗ

پس قرابت ها نباشد میان ایشان آن روز و نه با یکدیگر جواب سوال کنند پس هر که گران آید پلهائے ترازوے او

پس نیست قرابت ها میان ایشان آن روز و یکے از دیگر نپرسند پس هر که گران شود وزن او (حسنات او)

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۟ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهٗ فَاُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ

پس آن جماعه ایشانند رستگاران و هر که سبک شد پلهائے ترازوے او پس آن جماعه آنانند

پس همان جماعه ایشانند رستگاران و هر که سبک شود وزن او پس آن جماعه آنانند

خَسِرُوْۤا اَنْفُسَهُمْ فِيْ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ۟ تَلْفَحُ وُجُوْهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ

که زیان کردند در حق خویش در دوزخ جاوید باشند می سوزد روے ایشان را آتش و ایشان

که زیان کردند در حق خود در دوزخ جاویدانند میسوزاند رویهای شان را آتش و ایشان

فِيْهَا كٰلِحُوْنَ ۟ اَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ۟ قَالُوْا

آنجا ترش روے باشند گوئیم آیا خوانده نمی شد آیات من بر شما پس آنرا دروغ می پنداشتید گفتند

دران می باشند زشت روی (گفته میشود برای شان) آیا نبود آیت های من که خوانده میشد بر شما پس بودید که بدان تکذیب میکردید گفتند

رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّيْنَ ۟ رَبَّنَاۤ اَخْرِجْنَا مِنْهَا

اے پروردگار ما غالب آمد بر ما بدبختی ما و بودیم گروهے گمراه اے پروردگار ما بیرون آر ما را ازینجا

اے رب ما غلبه کرده بر ما بدبختی ما و بودیم گروهی گمراهان اے پروردگار ما بیرون آر ما را از آتش دوزخ

عـه مالک زمین و آسمان و متصرف در هر ذره تنها خداوند تعالی است نه او ضرورت به پسر دارد و نه احتیاج به کدام کمک و نه در حکومت و سلطنت او کسی میتواند شریک شود و نه جز او کسی بیک ذره اختیار مستقل دارد و اگر چنانکه بودی هر حاکم با اختیار رعیت خود را گرفته علیحده می شد و جمعیت خود را فراهم آورده بر دیگری هجوم میبرد و این نظام محکم و محیر العقول عالم برهم و منقلب میگردید برای تشریح مطالب تفسیر آیه و کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا را در سورهٔ انبیاء مطالعه کنید. عـه چون در بارهٔ حق تعالیٰ چنین گستاخی را مرتکب میشوند یقیناً یک عذاب شدید نازل میشود بنا بران به هر مومن هدایت داده شد که از عذاب الله ترسیده چنین دعا کند که هرگاه بر ظالمان عذاب نازل شود الهی مرا با ایشان شامل نسازی، چنانکه در حدیث است "واذا اردت بقوم فتنة فتوفني غير مفتون" مطلب اینست که خداوند ما را بر راه ایمان و احسان مستقیم و ثابت قدم بدار که از ناگفتنی سر نزند گر دالعیاذ بالله) ما هم مورد عذاب تو واقع شویم چنانکه در موقع دیگر ارشاد شده "واتقوا فتنة لا تصيبن الذين ظلموا منكم خاصة" (انفال رکوع ۳) درین موقع آنحضرت صلعم را مخاطب نموده در حقیقت ...

دیگران را تعلیم داده شده است که ما فرموده ...

فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

سُورَةُ النُّورِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَسِتُّونَ آيَةً وَتِسْعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ

بَيِّنٰتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿١﴾ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِيْ فَاجْلِدُوْا كُلَّ وَاحِدٍ

روشن بود که شما پند گیرید | زن زنا کننده و مرد زنا کننده پس بزنید | هر یکے را

روشن تا شما یاد دارید (پند پذیرید) | زن زنا کننده و مرد زنا کننده پس بزنید | هر یک

مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ۪ وَّلَا تَاْخُذْكُمْ بِهِمَا رَاْفَةٌ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ اِنْ

از ایشان صد دره | و باید که در نگیرد شما را شفقت بر ایشان در جاری کردن شرع خدا اگر

از این دو را صد صد دره | و نباید (نگیرد) شما را به آن دو رحم در اجرای حکم الله. اگر

كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ

ایمان آورده اید بخدا و روز آخر | و باید که حاضر شوند بعقوبت ایشان جماعه از

(هستید) شما که ایمان دارید به الله و روز آخر | و باید ببینند (حاضر شوند) عقوبت ایشان جماعتی از

الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢﴾ اَلزَّانِيْ لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً ۫ وَّالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا

مسلمانان | مرد زنا کننده نکاح نمی کند مگر با زن زنا کننده یا مشرک آرنده و زن زنا کننده بزنی نمی گیرد او را مگر

مؤمنان | مرد زنا کننده نکاح نمی کند مگر زن زنا کننده را یا مشرکه را و زن زنا کننده به نکاح نمی گیرد آن را

اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣﴾ وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ

مرد زنا کننده یا شرک آرنده | و حرام ساخته شد نکاح زانیه بر مسلمانان ف | و آنانکه دشنام میدهند

مگر مرد زنا کننده یا مشرک ف | و حرام کرده شد این بر مؤمنان | و آنانکه دشنام زناکاری میدهند

الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمٰنِيْنَ جَلْدَةً

زنان پرهیزگار را باز نیاوردند | چهار | گواه | بزنید ایشان را هشتاد | دره

زنان عفیفه را | باز نیاوردند | چهار مرد | گواه | بزنید ایشان را | هشتاد | دره

وَّلَا تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ﴿٤﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ

و قبول مکنید گواهی ایشان را | هیچگاه | و این جماعه ایشانند فاسق | مگر آنانکه

و قبول مکنید از ایشان هیچ گواهی | آن جماعه ایشانند | فاسقان | مگر آنانی که

تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۚ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥﴾ وَالَّذِيْنَ

توبه کردند بعد از ین و اصلاح آوردند کار خود را پس هر آئینه خدا آمرزنده مهربان است | و آنانکه

توبه کردند بعد ازین و اصلاح کردند نفس های خود را پس (هر آئینه) الله آمرزگار مهربان است | و آنانی که

يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ

دشنام میدهند زنان خود را و نباشد ایشان را گواهان مگر نفس خویشتن پس حکم گواهی

دشنام زناکاری میدهند زنان خود را حال آنکه نباشد ایشان را گواهان مگر نفس های ایشان پس گواهی

اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ

یکے از ایشان است چهار بار | که بخدا هر آئینه وے از راست گویان است | و گواهی پنجم باین صفت که

یکے از ایشان | چهار بار شهادت دادن است بالله که هر آئینه او از راستگویان است و پنجم بار این است

لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ

لعنت خدا | بر او باد اگر از دروغ گویان باشد | و باز می گرداند از آن زن عقوبت را

که لعنت خدا باد | بر وی | اگر باشد از دروغ گویان | و دفع میکند از آن زن عذاب را

اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ

آنکه گواهی دهد چهار بار بخدا هر آئینه این شوهر از دروغ گویان است و گواهی دهد پنجم بار باین صفت

آنکه گواهی بدهد چهار بار شهادت بالله که (هر آئینه) او از دروغگویان است و پنجم را

اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ

که خشم خدا | باد بر این زن | اگر شوهر | از | راست گویان باشد | و اگر نبودی فضل خدا

که غضب الله باشد بر این زن | اگر باشد مرد | از راستگویان | و اگر نبودی | فضل خدا

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید از این آیت معلوم شد که زانیه مصرّه و زانی را نکاح نتوان کرد و همین ست مذهب احمد و تاویل آیت نزد ابی حنیفه و شافعی آنست که حرام کرده شد شرک و زنا بر مسلمانان یا گویند خاص ست بقومی یا گویند منسوخ است والله اعلم۔

تفسیر عثمانی

ف۵ بعد از تابکار سزای زنا غایت شناعت این عمل را بیان می کند یعنی مرد و زن زناکار در این عمل شنیع مبتلا هستند در حقیقت اهلیت و لیاقت ... را با کدام مسلمان عفیفه ندارند برای خبیث و پلیدان پلید آنها همین مناسب است که با بدکار مرد و زن بدکار رو بدفرجام و یا از آنها هم بدتر با مشرک و مشرکه مربوط شوند کما قال تعالی الخبیثات للخبیثین والخبیثون للخبیثات والطیبات للطیبین والطیبون للطیبات (سوره نور) کبوتر با کبوتر باز با باز کند هم جنس با هم جنس پرواز اقتضای اصلی حرکت شنیع آنها همین بود اکنون این امر لیست جدا گشتن ... بر بعضی مصالح و حکمت یا عقد نکاح مسلمان را اگر چه تمام مسلمان باشد با مشرک و مشرکه جائز نگردانیده با مشتغله اگر نکاح یکی ...

بدکار یا زن پاکباز بعمل آید آنرا باطل گویند و باطل قرار نداده است تنبیه ...

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ

و خدا می داند و شما نه میدانید و اگر نبودے فضل خدا بر شما و رحمت او و آنکه

و الله میداند و شما نمیدانید و اگر نبودی فضل خدا بر شما و رحمت او و اینکه (هر آینه)

اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۰﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ

خدا بخشاینده مهربانست چه چیزها که نمیشد اے مسلمانان از پے مروید گامهائے شیطان را

الله نرمی کننده و مهربان است چها که نمی شد اے مومنان پیروی مکنید قدمهائے شیطان را

وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَوْلَا

و هر که پیروی گامهائے شیطان کند پس هر آئینه دے میفرماید به بے حیائی و کار ناپسندیده و اگر نه بودے

پس کسیکه پیروی کند قدمهائے شیطان را پس (هر آئینه او (شیطان)) نشان می دهد کار بے حیائی و سخن بد و اگر نبودی

فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ

فضل خدا بر شما و رحمت او پاک نه شدے از شما هیچ کس هرگز و لیکن الله

فضل خدا بر شما و رحمت او پاک نشدی از شما هیچ کس هرگز و لیکن الله

يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۱﴾ وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَ

پاک میسازد هر کرا خواهد و خدا شنوا و داناست و باید که سوگند نخورند خداوندان بزرگی

پاک میسازد هر کرا خواهد و الله بر همه چیز شنوا و داناست و سوگند نخورند صاحبان درجه بزرگ از شما و

السَّعَةِ اَنْ يُّؤْتُوْۤا اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسٰكِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ فِيْ سَبِيْلِ

وسعت از شما بر آنکه چیزے نه دهند خویشاوندان را و بینوایان را و خانمان ترک کنندگان را در راه

صاحبان وسعت از دادن (بایشان که ندهند) رشته داران را و مسکینان را و مهاجرین را در راه

اللّٰهِ ۪ۖ وَلْيَعْفُوْا وَلْيَصْفَحُوْا ؕ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ

خدا و باید که عفو کنند و در گذرند آیا دوست نمیدارید که بیامرزد خدا شمارا و خدا آمرزنده

خدا و باید که عفو کنند و در گذرند آیا دوست نمیدارید که بیامرزد الله شمارا و الله آمرزنده

رَّحِيْمٌ ﴿۲۲﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا

مهربانست هر آئینه آنان که دشنام می دهند زنان پاک دامان را از بدکاری بیخبران را ایمان آرندگان را لعنت کرده شدند

مهربان است (هر آئینه) آنانکه دشنام زنا کاری میدهند زنان پاک دامن بے خبر مومنات را لعنت کرده شدند

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۪ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۲۳﴾ يَّوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ

در دنیا و آخرت و ایشانراست عذاب بزرگ روزیکه گواهی دهند بر ایشان

در دنیا و آخرت و ایشان راست عذاب بزرگ روزیکه گواهی دهد بر ایشان

اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۲۴﴾ يَوْمَئِذٍ يُّوَفِّيْهِمُ اللّٰهُ

زبانهائے ایشان و دستهائے ایشان و پایهائے ایشان با نچه می کردند آنروز تمام رساند بایشان خدا

زبانهائے ایشان و دستهائے ایشان و پایهائے ایشان به آنچه می کردند دران روز کامل میدهد بایشان را الله

دِيْنَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ﴿۲۵﴾ اَلْخَبِيْثٰتُ

جزائے بانصاف ایشان را و بدانند که خدا همونست ثابت ظاهر زنان ناپاک

جزائے سزاوار ایشان و بدانند دران روز که خدا اوست راست ظاهر کننده زنان پلید

لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ

لائق اند مردان ناپاک و مردان ناپاک لائق اند بزنان ناپاک و زنان پاک لائق اند بمردان پاک و مردان پاک

(لائق) هستند برائے مردان پلید و مردان پلید (لائق) هستند برائے زنان پلید و زنان پاکیزه (لائق) هستند برای مردان پاکیزه و مردان پاکیزه

لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ؕ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿۲۶﴾

لائق اند بزنان پاک این جماعه بری اند از آنچه مردم می گویند ایشان راست آمرزش و روزی نیکو

(لائق) هستند برای زنان پاکیزه آن گروه پاکان بری هستند از آنچه می گویند خبیثان ایشان راست آمرزش و روزی با کرامت

بزرگی و جوانمردی آن نیست اگر قسم خورده ایما ایفائے چنین سوگند صرف نظر کنید و کفاره آن را ادا نمائید ۱۲

فتح الرحمن

خطاب در این تعریض است با ابوبکر صدیق قسم خورده بود که مسطح را هیچ نه دهد زیرا که وے یکے از دشنام دهندگان بود ۱۲

ع ۱۰ / ۸ بیع

تفسیر عثمانی

با جمعیت افرادیکه بر حضرت عائشہ بهتان بسته بودند بعض مسلمانان ساده لوح نیز شریک شدند از جمله آنها یک نفر حضرت مسطح نیز بود که با اینکه یک مهاجر مفلس بود خواهر زاده و یا برادر خاله زاده حضرت ابوبکرؓ بود بعض از قصه آنکه حضرت صدیق اکبر به او امداد میکرد و جویای احوال او میبود. آنگاه که این قصه ختم گردید و برأت عائشہ صدیقه از آسمان نازل شد حضرت ابوبکرؓ قسم خورد که آینده به مسطح امداد نخواهم کرد شاید بعض صحابه دیگر را نیز بچه صورت پیش آمده باشد بنابر آن این آیت نازل شد یعنی کسانیکه الله تعالی آنها را فضیلت دینی و وسعت ثروت دنیا داده است لائق شان آنها نیست که اینگونه قسم بخورند باید ظرف آنها بسیار کلان و اخلاق شان بسیار بلند باشد. جوانمردی و مروت این است که معاوضه بدی به نیکی داده شود. دست کشیدن از اعانت خویشاوندان محتاج و آنانیکه در راه خدا مهاجرت کرده اند کار

ع ۳ / ۹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۱﴾ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ ۖ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا ۖ هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۲﴾ لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿۳﴾ قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿۴﴾ وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۖ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی رابطه الفت ۱۲
ف۲ یعنی واضح تر ۱۲
ف۳ یعنی جا کنین ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی بدون خانهٔ مسکونهٔ خاص خود در خانهٔ مسکونهٔ دیگر کس بی‌محابا و بی‌خبر داخل مشوید زیرا نمی‌دانید که شخص دیگر بچه حال باشد و در آن وقت در آمدن کسی را پسند می‌کند یا نه و لهذا پیش از یکه آدم در آید آواز داده اجازه حاصل نماید ... حدیث است که سه مرتبه سلام بگوید اجازهٔ داخل شدن را بگیرد. اگر بعد از سه کرت سلام گفت اجازه به او داده نشد واپس بگردد در حقیقت این یک تعلیم حکیمانه است که اگر به آن پابندی شود در حق صاحب خانه و افراد ملاقات کننده هر دو مفید و بهتر می‌باشد ... امروز خود مسلمانان آن هدایات مفیده را ترک داده اند و اقوام دیگر آنرا از کتب مسلمانان می‌آموزند و ترقی کرده میروند ... از ابتدای سوره احکام زنا و قذف وغیره بیان شده بود اگر شخصی در خانهٔ کسی بدون اجازه داخل شود چون اکثر اوقات این امور محرک و مفضی میگردد بنابر آن درین آیات مسائل استیذان ...

وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۙ﴿١﴾ فِيْ بُيُوْتٍ اَذِنَ اللّٰهُ

و بیان می فرماید خدا داستان ہائے برائے مردمان و خدا بهر چیز داناست ف۱ در خانهائی که دستوری داده است خدا

برای مردم والله بهر چیز داناست در خانهای که اجازه داده است الله

اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيْهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيْهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿٢﴾

که بلند کرده شود آنرا و یاد کرده شود آنجا نام او بپاکی یاد می کنند خدا را آنجا صبح و شام

که بلند کرده شود آنها و ذکر کرده میشود در آنها نام او بپاکی یاد می کنند خدا را در آنها صبح و شام

رِجَالٌ ۙ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيْتَآءِ

مردانیکه باز ندارد ایشان را سوداگری و نه خرید و فروخت از یاد کردن خدا و برپا داشتن نماز و دادن

مردانی که غافل نمی سازد ایشان را سوداگری و نه بیع از یاد الله از برپا داشتن نماز و دادن

الزَّكٰوةِ ۙ يَخَافُوْنَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيْهِ الْقُلُوْبُ وَالْاَبْصَارُ ﴿٣﴾ لِيَجْزِيَهُمُ

زکوة می ترسند از آن روز که مضطرب شوند در آن دلها و دیدها تا جزا دهد ایشان را

زکوة میترسند از روزی که مضطرب میشوند در آن دلها و چشمها تا جزا دهد ایشان را

اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۗ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ

خدا بعوض بهترین آنچه کردند و زیاده دهد ایشان را خدا از فضل خویش و خدا روزی میدهد هر کرا خواهد

الله جزای نیکوتری از آنچه کرده اند و زیاده دهد ایشان را از فضل خود و الله روزی میدهد کسی را که خواهد

بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍۭ بِقِيْعَةٍ يَّحْسَبُهُ

بغیر شمار یعنی بسیار و آنانکه کافر شدند اعمال ایشان مانند سرابیست بمیدانهائی هموار می پندارد ش

بی شمار و آنانکه کافر شدند اعمال ایشان مانند سرابی است میدانهای هموار که می پندارد آنرا

الظَّمْاٰنُ مَآءً ۗ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهٗ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَّوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ

تشنه آبی تا وقتیکه بیاید نزدیک آن نیابد ش چیزی و یافت خدا را نزدیک آن پس تمام رسانید بوی

تشنه آب تا چون بیاید بآن نمی یابد آنرا چیزی و یافت الله را نزد او پس تمام رسانید او را

حِسَابَهٗ ۗ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿٥﴾ اَوْ كَظُلُمٰتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ

حساب وی را و خدا زود کننده حساب ست ف۲ یا مانند تاریکیها در دریای عمیق می پوشد این کافر را

حساب وی و الله زود کننده حساب است یا مانند تاریکیها در بحر عمیق که می پوشاند آن را

مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ۗ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ۗ

موجے از بالاے آن موجے دیگر از بالای آن ابر بود تاریکیهاست بعض آن بالاے بعض دیگر

موجی از بالای آن موج دیگر از بالای آن ابر باشد تاریکیهاست بعض آن بالای بعض دیگر

اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ۗ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ

چون بیرون آرد دست خود نزدیک نیست که ببیند ش و هر کرا نداد او را خدا روشنی پس نیست او را هیچ

چون بیرون آرد دست خود را نزدیک نیست که ببیند آنرا و هر که نداده الله او را نور پس نیست او را هیچ

نُّوْرٍ ﴿٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ

روشنی ف۳ آیا ندیدی که خدا بپاکی یاد می کنندش هر که در آسمانهاست و زمین ست و مرغان

نوری آیا ندیدی که الله بپاکی یاد میکنندش هر که در آسمان هاست و زمین است و مرغان

صٰٓفّٰتٍ ۗ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٧﴾

بال گشاده هر یکے دانسته است خدا دعاے او را و تسبیح او را و خدا داناست بآنچه میکنند

بال گشاده ع۱ هر یک تحقیق دانسته است دعاء و تسبیح خود را ع۲ و الله داناست به آنچه می کنند

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ

و خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین و بسوے خداست باز گشت آیا ندیدی که خدا

و الله راست پادشاهی آسمان ها و زمین و بسوی الله است باز گشت آیا ندیدی که الله

فتح الرحمن

ف۱ حاصل این مثل تشبیه نوری است که بسبب مواظبت بر طهارت و عبادات در دل مسلمانان حاصل میشود به نور چراغ که در غایت درخشندگی باشد و بجهت اشعار بآن مواظبت می فرماید ۱۲ ف۲ حاصل این مثل آنست که اعمال کافر حبط شود و در آخرت از آن هیچ ثواب نباشد ۱۲ ف۳ حاصل این مثل آنست که بر کافر ظلمات بهیمیت متراکم شده است و انوار ملکیت از وی بکلی منعدم شده است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ ذکر پرندگان را شاید ازین سبب جداگانه فرمود که آنها در وقت پریدن در میان آسمان و زمین معلق می باشند و این طور پریدن آنها در هوا نشانی بزرگ قدرت است ع۲ حق تعالی به هر چیز مناسب حال آن طریق اطاعت و بندگی و تسبیح خوانی را الهام فرمود و هر چیز آن طریقه را فهمیده وظیفه خود را ادا میکند لیکن جای افسوس و تعجب است که بسا افراد انسان به غرور غفلت و ظلمت و جهالت گرفتار آمده از یاد مالک حقیقی غافل و از ادای وظیفه عبودیت رو گردان میباشند — تنبیه راجع به تسبیح مخلوقات الیضاح مختصری در پاره پانزدهم داده ایم ملاحظه شود در حدیثی آمده که حضرت نوح علیه السلام پسران خود را در حین توصیه تسبیح فرمود و ادا انها الصلوة الخلق (ازین نماز مخلوق باقیمانده است)

ع ۵ / ۶ / ۱۱

يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ

می راند ابر را باز جمع می نماید میان آن باز میسازدش تو برتو پس می بینی قطره را که بیرون می آید از

می‌راند ابر را پس ترکیب می کند میان او و بعضی را به بعضی، باز می گرداند آنرا تو برتو پس می بینی قطره های باران را که برمی آید از

خِلٰلِهٖ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهٖ مَنْ

میان آن و فرود می آرد از جانب بالا از کوه ها که آنجاست ژاله را پس میرساندش بهر که

میان آن و فرود می آرد از جانب بالا از کوه های که در آنجا هست ژاله پس میرساند آنرا بهر که

يَّشَآءُ وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ۖ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿۴۳﴾

خواهد و باز میدارد ش از هر که میخواهد نزدیک ست درخشندگی برقی که در آن ابر بوده است دور کند چشمها را

خواهد و باز میدارد آنرا از هر که خواهد عـه نزدیک است که روشنی برق آن بر باید دیده ها را

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿۴۴﴾ وَ

می گرداند خدا شب و روز را هر آئینه درین مقدمه پندی هست خداوندان چشم را

تبدیل می کند الله شب و روز را عـه (هر آئینه) در آن عبرت است برای صاحبان بصیرت عـه

اللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّنْ مَّآءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِي عَلٰى بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ

خدا آفرید هر جانورے را از آب پس از ایشان است آنکه میرود بر شکم خود و از ایشان است که

الله آفرید هر جانور را از آبی پس از ایشان است آنکه میرود بر شکم خود و از ایشان است آنکه

يَّمْشِي عَلٰى رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِي عَلٰى أَرْبَعٍ ۚ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ۚ

میرود بر دو پائے و از ایشان است که میرود بر چهار پائے می آفریند خدا هرچه خواهد

میرود بر دو پای و بعضی از ایشان آنست که میرود بچهار پای می آفریند الله آنچه خواهد

إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۴۵﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ ۚ وَاللّٰهُ يَهْدِي

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست هر آئینه فرود آوردیم آیات روشن را و خدا دلالت می کند

هر آئینه الله بر هر چیز تواناست (هر آئینه) فرود آوردیم آیت های روشن بیان کننده را و الله دلالت می کند

مَنْ يَّشَآءُ إِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿۴۶﴾ وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَ

هر کرا خواهد بسوے راه راست و می گویند منافقان ایمان آوردیم بخدا و برسول و

هر کرا خواهد بسوی راه راست لـلـعـه و می گویند (منافقان) ایمان آورده ایم به الله و به رسول و

أَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ۚ وَمَآ أُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۷﴾

فرمانبرداری نمودیم و باز رو می گرداند گروهے از ایشان بعد ازین و نیستند ایشان مومنان

فرمانبرداری نمودیم باز رو می گرداند فرقه از ایشان بعد ازین و نیستند ایشان مومنان (ثابت بر ایمان)

وَإِذَا دُعُوٓا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ

و چون خوانده می شوند بسوے خدا و رسول او تا حکم فرماید میان ایشان ناگهان جماعتے از ایشان

و چون خوانده میشوند بسوے خدا و رسول او تا حکم کند در میان ایشان ناگهان فرقه از ایشان

مُّعْرِضُونَ ﴿۴۸﴾ وَإِنْ يَّكُنْ لَّهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوٓا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿۴۹﴾ أَفِي

رو گرداننده گانند و اگر باشد ایشان را حق بیایند بسوے او گردن نهاده آیا در

اعراض کننده گانند و اگر باشد برای ایشان حق (یعنی حق بطرف ایشان باشد) می آیند بسوی او قبول کنندگان (حکم او را) آیا در

قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ أَمِ ارْتَابُوٓا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَّحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهٗ ۚ

دل ایشان بیماریست یا در شک افتاده اند یا می ترسند از آنکه ستم کند بر ایشان خدا و رسول او

در دل ایشان مرض است یا در شک افتاده اند یا می ترسند از اینکه ستم کند الله بر ایشان و رسول او

بَلْ أُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿۵۰﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا

بلکه این جماعت ایشانند ستمگاران جز این نیست که می باشد قول مسلمانان چون خوانده می شود ایشان را

بلکه آن گروه ایشانند ستمگاران جز این نیست که هست سخن مومنان وقتیکه خوانده شوند

ع ۶ — ۱۰ — ۱۲

تفسیر عثمانی

عـه ... کوهای سنگ است ۱۲ قول بعض سلف بهار طور ... آسمان کوهای ژاله موجود میباشد ... برو فق آن ترجمه کرده است لیکن راجح تر و قوی تر این است که از ... سحاب ... باشد مطلب این ست که ابر ها یکه در کثافت و ثقالت مانند کوه ها میباشند ژاله می بارند اند که از آن بر لبسیاری مردم نقصان جانی و مالی میرسد و برخی از آن محفوظ می مانند مثل مشهور است که ژاله بر یک شاخ گاو می بارد و شاخ دیگر خشک می ماند عـه بعد از روز شب بعد از شب روز فقط القدرت او تعالی می آید و او تعالی گاهی روز را و گاهی شب را دراز و کوتاه می کند دگر می آنها را به سردی و سردی آنها را به گرمی تبدیل می نماید عـه بنی آدم باید از دیدن چنین نشان های عظیم الشان قدرت بصیرت و عبرت حاصل کند به آن شهنشاه حقیقی به صدق و اخلاص دل رجوع کند که در قبض و تصرف او زمام تمام تصرفات و تقلبات می باشد لـلـعـه آیات تکوینیه و تنزیلیه آنقدر واضح است که بعد از دیدن و شنیدن آن نباید انسان گمراه گردد - ولی بر راه راست شخصی روان میشود که خدای

تعالی او را توفیق هدایت داده باشد - لیکن نابینا مردم این نشان های واضح و روشن را می بینند لیکن به اعتبار نتیجه دیدن و ندیدن آنها یکی برابر است ۱۲

إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰئِكَ

بسوئے خدا و رسول او تا حکم کند میان ایشان آنکه گویند شنیدیم و فرمانبرداری کردیم و این جماعہ

بسوئے اللہ و رسول او تا حکم کند در میان ایشان آنکہ گویند شنیدیم و تسلیم نمودیم حکم۔ آن گروہ

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵۱﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ

ایشانند رستگاران و ہر کہ فرمان برداری کند خدا و رسول او را و ترسد از خدا و حذر کند از عذاب او پس این جماعہ

ایشانند رستگاران و ہر کہ فرمان برداری کند اللہ و رسول او را و بترسد از اللہ (یعنی تو. کنند) و پرہیز کند (دانندہ)

هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿۵۲﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ

ایشانند مراد رسندگان و قسم خوردند بخدا موکد ترین قسمہائے خود کہ اگر بفرمائی ایشان را البتہ بیرون روند از وطن خود

ایشانند مقصد رسندگان و سوگند می خوردند (منافقان) بہ اللہ سوگندہای موکد خود؛ اگر امر کنی بایشان (ہر آئینہ) بیرون روند

قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۳﴾ قُلْ

بگو قسم مخورید فرمانبرداری پسندیدہ مطلوب ست ہر آئینہ خدا خبردار است بآنچہ می کنید بگو

بگو قسم مخورید فرمان برداری پسندیدہ (مطلوب است) ہر آئینہ اللہ خبردار است بہ آنچہ می کنید عـ۵ بگو

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۖ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَ

فرمانبرداری خدا بکنید و فرمانبرداری پیغمبر کنید پس اگر رو بگردانید پس جز این نیست کہ بر پیغمبر ست آنچہ بروی لازم کردہ شد

فرمان برید اللہ را و فرمان برید رسول را پس اگر روی بگردانید پس جز این نیست کہ ہست بر رسول آنچہ لازم کردہ شدہ بروی و

عَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ ۖ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا ۚ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ

بر شماست آنچہ بر شما لازم کردہ شد و اگر فرمان برداری او کنید راہ یابید و نیست بر پیغامبر مگر پیغام رسانیدن

بر شماست آنچہ لازم کردہ شدہ بشما و اگر فرمان برید او را راہ یابید و نیست بر رسول مگر تبلیغ

الْمُبِينُ ﴿۵۴﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ

آشکارا وعدہ دادہ است خدا آنانرا کہ ایمان آوردند از شما و کردند عملہائے شایستہ البتہ خلیفہ سازد ایشانرا

آشکارا وعدہ دادہ است اللہ آنانرا کہ ایمان آوردہ اند از شما و کردہ اند عملہائے نیکو کہ البتہ خلیفہ سازد ایشانرا

فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ

در زمین چنانکہ خلیفہ ساختہ بود آنانرا کہ پیش از ایشان بودند ف۱ و البتہ محکم کند برای ایشان دین ایشان را

در زمین چنانکہ خلیفہ ساختہ بود آنان را کہ پیش از ایشان بودند و تا جای دہد (قوت دہد) برای ایشان دین ایشان را

الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي

کہ پسندیدہ است برائے ایشان و البتہ بدل کند در بارۂ ایشان بعد از ترس ایشان ایمنی را پرستش کنند مرا

آنکہ پسندیدہ است برای ایشان و البتہ بدل دہد ایشان را بعد از ترس ایشان ایمنی پرستش می کنند مرا

لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۵۵﴾

شریک مقرر نکنند بامن چیزے را و ہر کہ ناسپاسی کند بعد از ین پس آن جماعہ ایشانند فاسقان ف۲

شریک نمی سازند بمن چیزے را و ہر کہ ناسپاسی کرد بعد ازان پس آن گروہ ایشانند نافرمان

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۵۶﴾

و برپا دارید نماز و بدہید زکوٰۃ را و فرمان برداری کنید پیغمبر را بود کہ بر شما رحم کردہ شود

و برپا دارید نماز را و دادہ باشید زکوٰۃ را و اطاعت کردہ باشید رسول را تا بر شما رحم کردہ شود

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۖ وَ

مپندار کافران را عاجز کنندہ در زمین و جائے ایشان آتش ست و

مپندار اینکہ کافران عاجز کنندہ خدااست در زمین و جائے ایشان است آتش و

لَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۵۷﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ

آن بد بازگشت ست اے مسلمانان باید کہ دستوری طلبند از شما آنانکہ مالک ایشان شدہ است

آن بد مرجع است اے مومنان باید اجازہ خواہد از شما آنانکہ مالک ایشان است

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی چنانکہ بنی اسرائیل را بعد عمالقہ بادشاہ ساخت ۱۲۔

ف۲ یعنی چنانکہ قاتلان حضرت عثمانؓ کردند مترجم گوید تفسیر این آیت در حدیث آمدہ ان خلافتی بعدی ثلثون سنۃ واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عـ۵ یعنی منافقین قسمہای سخت تاکیدی خوردہ میخواہند بہ تو یقین بدہند کہ اگر تو حکم بدہی ما تمام خانہ و اہل و عیال را ترک دادہ تیار ہستیم کہ در راہ خدا ابراہیم آنحضرت فقط یک اشارہ کنند ببینند کہ ما چگونہ ہمہ مال و دولت خود را در راہ اللہ نثار خواہیم کرد نظر بہ اظہار آنہا فرمود کہ باین قدر قسمہای کلان و سوگندہای طویل ضرورت نیست حقیقت فرمانبرداری شما بر ہمہ منکشف شدہ است کہ بہ زبان دعاوی بسیار میکنید و در وقت عمل آہستہ پا میکشید۔ بر شما لازم است کہ در عمل باحکام الٰہی مثل مسلمانان صادق اخلاص نشان دہید از قسم خوردن چہ حاصل؛ فرض کنید کہ بندگان را بقسم متیقن و قانع بر بازید لیکن بحضور اللہ چالاکی و فریب ہیچکس تاثیر ندارد چہ او تعالیٰ بہ تمام سخنان آشکارا و پوشیدہ آگہی دارد بالاخر پردۂ تمام مکاری و نفاق شما را خواہد درید ۱۲۔

ع ۷ ۱۳

أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ۚ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ

...ورت ...ے شما ف وآنانکہ نرسیدہ اند بحد احتلام از شما سہ وقت پیش از نماز

...دست ہاے شما ع۵ وآنانکہ نرسیدہ اند بہ بلوغ از شما سہ بار (یکبار) پیش از نماز

الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ

فجر و وقتیکہ فرومی نہید جامہ ہاے خود را از نیم روز و پس از نماز

صبح (یکبار) و وقتیکہ می نہید جامہ ہاے خود را نیم روز و (یکبار) بعد از نماز

الْعِشَاءِ ۚ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ ۚ

عشا این سہ ساعت خلوت است برائے شما نیست بر شما و نہ برایشان ہیچ بزہ بعد ازینہا

خفتن این سہ وقت کشف عورت شماست (این سہ وقت زمان خلوت شماست) نیست بر شما و نہ برایشان ہیچ حرج بعد ازین اوقات

طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ ۗ

در آیند گانند بر شما بعض از شما بر بعض دیگر ہمچنین بیان می کند خدا برائے شما آیات را

دور کنند گانند بر شما بعض از شما بر بعض دیگر ہم چنین روشن می سازد اللہ برای شما سخنان خود را

وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا

و خدا داننده با حکمت ست ف۲ و چون رسند طفلان از شما بحد احتلام باید کہ دستوری طلب کنند

و اللہ ہمہ چیز دانا با حکمت است و چون برسند طفلان از شما بہ بلوغ پس باید کہ اجازہ خواہند (بدون این سہ وقت ہم)

كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ

چنانکہ دستوری میطلبیدند آنانکہ پیش از ایشان بودند ہم چنین بیان می کند خدا برائے شما آیات خود را و خدا

چنانکہ اجازہ میطلبیدند آنانکہ بالغ بودند پیش از ایشان ہم چنین روشن می سازد اللہ برای شما سخنان خود را و اللہ

عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ

داناے با حکمت ست و کلان سال از زنان کہ توقع نکاح ندارند نیست برایشان

ہمہ چیز دانا با حکمت است و نشستگان از زنان (کلان سالان) آنانی کہ توقع نکاح ندارند پس نیست برایشان

جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ۖ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ ۗ

بزہ در آنکہ فرو نہند جامہ ہاے خود را نہ ظاہر کنان آرایش را و اگر پرہیزگاری کنند بہتر است ایشان را

گناہی در اینکہ بنہند جامہ ہای خود را در حالیکہ نباشند ظاہر کنندۂ زینت و طلب عفت ازین ہم بہتر است برای ایشان ع۵

وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى

و خدا شنوا دانا ست نیست بر نابینا گناہے و نہ بر لنگ گناہے و نیست بر

و اللہ ہمہ سخنان شنوا ہمہ چیز دانا ست نیست بر نابینا تکلیف و نہ بر لنگ تکلیف و نہ بر

الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ

بیمار گناہے و نہ بر ذات شما گناہے در آنکہ بخورید از خانہاے خویش یا خانہاے پدران خویش یا

مریض تکلیف و نیست تکلیف بر نفسہاے تان در اینکہ بخورید از خانہاے خود یا خانہاے پدران خود یا

بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ

خانہاے مادران خویش یا خانہاے برادران خویش یا خانہاے خواہران خویش یا خانہاے عمہای خویش یا خانہای

خانہاے مادران خود یا خانہاے برادران خود یا خانہاے خواہران خود یا خانہاے عموہای خود یا خانہاے

عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ

عمہای خویش یا خانہاے خالہای خویش یا خانہاے خالہاے خویش یا خانہ کہ بتصرف شماست کلید ہاے او ف۳ یا خانہای دوست

عمہای خود یا خانہاے ماماہاے خود یا خانہاے خالہ ہای خود یا از خانہ کہ بتصرف شماست کلید ہای آن یا خانہ دوست تان

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا

نیست بر شما ہیچ گناہے در آنکہ بخورید ہمہ یکجا یا متفرق ف۴ پس چون در آیید بخانہا

نیست بر شما گناہی در اینکہ بخورید یکجا (باہم) یا متفرق پس چون در آیید بخانہا

...بود، نداده شود کہ راجع بہ تستر زنان چہ اہم غرض قرآن کریم چیست ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی غلامان و کنیزکان ۱۲ ف۲ حاصل آنست کہ محارم اطفال نیز درین ساعات استیذان کنند زیرا کہ مردمان جامہ درین ساعات از تن میکشند و عریان میشوند محصول سخن آنست کہ محارم را و اطفال را عریان دیدن درست نیست واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی نگاہبان و وکیل حفظدار باشید ۱۲ ف۴ یعنی اذنے کہ از رسم و عادت مفہوم است کفایت می کند و حاجت اذن صریح نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی غلامان و کنیزان۔ چہار رکوع پیش مسئلہ استیذان و اجازہ گرفتن ذکر شدہ این مضمون تتمیہ آن است بنظریہ مناسبات مخصوص درمیان مضامین دیگر بیان شدہ ف۵ حضرت شاہ صاحب مینویسد "یعنی تان پیر اگر در خانہ ہای خود در جامہ کم باشد درست است و اگر پردۂ کامل داشتہ باشند ازاین ہم بہتر و اگر در حین برآمدن از خانہ جامہ زائد را مانند برقع وغیرہ بکشند باکی نیست بشرطیکہ در آن اظہار زینتی نباشد کہ حکم پنہان کردن آنہا در آیت "ولا یبدین زینتھن الایہ" دادہ شدہ است ازین

فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ

پس سلام گوئید بر قوم خویش دعای خیر با برکت پاکیزه فرود آمده از نزدیک خدا　هم چنین بیان می کند

پس سلام کنید بر خودهایی که ثابت است از جانب الله بابرکت پاکیزه　هم چنین روشن میسازد

اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا

خدا برای شما آیات را بود که بفهمید　جز این نیست که مسلمانان آنانند که ایمان آوردند

الله برای شما سخنان خود تا شما بدانید　جز این نیست که مومنان آنان اند که ایمان آوردند

بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ

بخدا و رسول او　و چون باشند با وی بر کاری که جمع کردن ایشان می طلبد نروند تا آنکه دستوری طلبند ازوی

به الله و رسول او　و چون باشند با وی بر کاری جمع آورنده نمیروند تا آنکه اجازت طلبند ازوی (اجازه حاصل کنند)

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ

هر آئینه آنانکه دستوری می طلبند از تو ایشان آنان اند که ایمان آورده اند بخدا و برسول او

(هر آئینه) آنان که اجازه می طلبند از تو آن گروه آنان اند که ایمان دارند به الله و رسول او

فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ

پس اگر دستوری طلبند از تو برای بعض کار خود دستوری ده هر کرا خواهی از ایشان　و آمرزش طلب کن

پس چون اجازه خواهند از تو برای بعض کار خود پس اجازت بده هر کرا خواهی از ایشان　و طلب مغفرت کن

لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَّا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ

برای ایشان از خدا هر آئینه خدا آمرزنده مهربانست　مشمارید طلبیدن پیغمبر را　در میان خویش

برای ایشان از الله هر آئینه الله آمرزنده مهربان است مکنید خواستن رسول را　در میان خود

كَدُعَاءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ

مانند طلبیدن بعض از شما بعض دیگر را　هر آئینه می داند خدا آنانرا که بسبکی بیرون می روند از شما پناه جویان

مانند خواستن بعض شما بعضی را عـه　(هر آئینه) میداند الله آنان را که بسبکی (بخفیه) میروند از شما پناه جویان عـه

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ

پس باید که بترسند آنانکه خلاف حکم پیغمبری کنند از آنکه برسد بدیشان بلائی یا برسد بدیشان

پس باید که بترسند آنانکه مخالفت می کنند از حکم او از اینکه برسد ایشان را فتنه ای یا برسد ایشان را

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ

عذابی درد دهنده　آگاه شو هر آئینه خدا راست آنچه در آسمانهاست و زمین است میداند روشی را که شما

عذابی دردناک　بشنوید هر آئینه الله برای اوست آنچه در آسمانها و زمین است تحقیق میداند حالی را که شما

عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

بر آنید و روزیکه بازگردانیده شوند بسوی او خبر دهد ایشان را بآنچه کرده اند و خدا بهر چیز داناست

بر آن هستید و روزیکه رجوع داده میشوند بسوی او پس خبر دهد ایشان را به آنچه کرده اند و الله بهر چیز داناست

سُورَةُ الْفُرْقَانِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعٌ وَسَبْعُونَ آيَةً وَسِتُّ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای　بخشاینده　مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه　بی اندازه مهربان　نهایت بارحم است

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾

بسیار با برکت است آنکه فرود آورد فرقان را بر بنده خویش تا باشد ترساننده عالمها را

بسیار بابرکت است آنکه فرود آورده کتاب فیصل (قرآن) را بر بنده خود تا باشد برای عالمیان ترساننده

عـه یعنی خواستن آنحضرت (صلی الله علیه وسلم) و حاضر شدن فرض میشود خواستن آنحضرت صلی الله علیه وسلم مثل دیگران نیست که قرار خواهش خود اگر بدان طلب آید یا نگوید فرقی نکند اگر کسی بدعوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم حاضر نشود - باید از دعای بد پیغمبر بترسد زیرا که دعای پیغمبر مانند آنان عادی نیست. نیز در مخاطبت با آنحضرت ادب و عظمت را باید کامل ملحوظ نگهداشت نباید او را مثل مردم عام "یا محمد" وغیره گفته صدا کنند بلکه لازم است او را بالقاب تعظیمی چون "یا نبی الله" و "یا رسول الله" بخوانند. حضرت شاه صاحب می نویسد که "از خواستن پیغمبر حاضر شدن فرض می گردد برای هر کاری که میخواست بر علاوه این حکم هم بود که بدون اجازه نباید از آنجا برخاسته بیروند. در این امام هم بر همه مسلمانان لازم است که با وی مسلمان خود همین رعایت کنند" عـه اینها منافقین بودند که نشستن در مجلس نبوی و شنیدن پند و نصیحت بر آنها شاق بود. آنها اکثر بمجرد دیدن موقع می یافتند پیغمبر را غیر ملتفت دیده از مجلس بدون اجازه آهسته می برآمدند. مثلاً اگر کدام مسلمان اجازه گرفته می رفت این منافق

الْأَنْهٰرُ ۙ وَيَجْعَلْ لَّكَ قُصُوْرًا ﴿١﴾ بَلْ كَذَّبُوْا بِالسَّاعَةِ ۟ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ

جویها و بدهد ترا قصرها تحلیها ی بلند یعنی در دنیا بلکه دروغ شمردند قیامت را و آماده ساختیم برای کسیکه

جوی ها و دهد ترا قصرها عله بلکه تکذیب کردند قیامت را و مهیا کردیم برای کسیکه

كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيْرًا ﴿٢﴾ اِذَا رَاَتْهُمْ مِّنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ سَمِعُوْا لَهَا تَغَيُّظًا

تکذیب قیامت کند دوزخ را چون به بیند دوزخ ایشانرا از مسافت دور بشنوند از وی آواز خشم خوردن

تکذیب نمود قیامت را دوزخ چون بیند دوزخ ایشانرا از جای دور شنوند ایشان از ان آواز جوش

وَّزَفِيْرًا ﴿٣﴾ وَاِذَآ اُلْقُوْا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِيْنَ دَعَوْا هُنَالِكَ

و غریدن و چون انداخته شوند از ان دوزخ بمکانی تنگ دست و پا بسته بدعا کنند آنجا بر خویش

و غریدن و چون انداخته شوند در موضع تنگ از دوزخ در حالیکه بزنجیر پیچ باشند خواهند آنجا هلاک را (برای خود)

ثُبُوْرًا ﴿٤﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُوْرًا وَّاحِدًا وَّادْعُوْا ثُبُوْرًا كَثِيْرًا ﴿٥﴾ قُلْ اَذٰلِكَ

بهلاک و گوییم بد دعا مکنید امروز بیک هلاک و بد دعا کنید بهلاک بسیار بگو آیا این

(گفته میشود به ایشان) مخواهید امروز یک هلاکت را و بخواهید هلاکت بسیار بگو آیا این

خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ۭ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاۗءً وَّمَصِيْرًا ﴿٦﴾

بهتر است یا بهشت جاوید آنکه وعده داده شده است متقیان را باشند ایشانرا پاداش و جای بازگشت

بهتر است یا بهشت جاویدی که وعده کرده شده متقیان را هست جنت برای ایشان پاداش و جای بازگشت

لَهُمْ فِيْهَا مَا يَشَاۗءُوْنَ خٰلِدِيْنَ ۭ كَانَ عَلٰي رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْـُٔــوْلًا ﴿٧﴾ وَيَوْمَ

ایشانراست در آنجا آنچه می خواهند جاویدان هست بر پروردگار تو وعده طلبیده شده و آن روز

ایشانراست دران آنچه خواهند در حالیکه جاوید اند (دران) هست این موعود بر پروردگار تو موعود مسئول (و یاد کن)

يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَقُوْلُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِيْ

جمع کند خدا ایشانرا با آنکه می پرستند بجز خدا پس گوید آیا شما گمراه کردید این بندگان مرا

روزی را که جمع کند الله ایشان را و آنچه را می پرستند بجز خدا پس گوید الله (بطریق شنوانیدن عابدین معبود های ایشانرا)

هٰٓؤُلَاۗءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيْلَ ﴿٨﴾ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْۢبَغِيْ لَنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ

یا ایشان بخود غلط کرده اند راه را گویند بپاکی یاد می کنیم ترا سزاوار نباشد ما را که هیچ دوست گیریم

یا ایشان خود گم شدند از راه (گمراه شدند) گویند بپاکی یاد می کنیم ترا سزاوار نیست ما را که بگیریم

مِنْ دُوْنِكَ مِنْ اَوْلِيَاۗءَ وَلٰكِنْ مَّتَّعْتَهُمْ وَاٰبَاۗءَهُمْ حَتّٰي نَسُوا الذِّكْرَ ۚ وَ

بجز تو و لیکن بهره مند ساختی ایشان را و پدران ایشان را تا آنکه فراموش کردند پند و

غیر از تو دوستان و لیکن بهره مند ساختی ایشان را و پدران ایشان را تا آنکه فراموش کردند پند را و

كَانُوْا قَوْمًۢا بُوْرًا ﴿٩﴾ فَقَدْ كَذَّبُوْكُمْ بِمَا تَقُوْلُوْنَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيْعُوْنَ صَرْفًا

شدند گروهی هالک شده گوییم اینک هر آئینه دروغ داشتند شما را این معبودان در آنچه می گفتید پس نمی توانید دفع

بودند قوم هلاک شدنی (هلاک شونده) عله (خداوند فرماید) پس به تحقیق تکذیب کردند معبودان شمارا در آنچه می گفتید پس نتوانید

وَّلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَّظْلِمْ مِّنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيْرًا ﴿١٠﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ

و نه یاری دادن و هر که ستم کار باشد از شما بچشانیمش عذاب بزرگ و نه فرستادیم پیش از تو

و نه مدد کردن و هر که ظالم است از شما می چشانیم او را عذاب بزرگ و نفرستادیم پیش از تو

مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّآ اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَيَمْشُوْنَ فِي الْاَسْوَاقِ ۭ

پیغمبران مگر با این صفت که ایشان میخوردند طعام و میرفتند در بازارها

رسولان مگر ایشان میخوردند طعام و می گشتند در بازار ها

وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً ۭ اَتَصْبِرُوْنَ ۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيْرًا ﴿١١﴾

و ساختیم بعض شما را در حق بعضی ابتلاء آیا صبر می کنید و هست پروردگار تو بینا

و گردانیده ایم بعض شمارا برای بعضی آزمایش آیا صبر می کنید و هست پروردگار تو بیننده به چیز

ع ۱۱ / ۲

تفسیر عثمانی

عله مقابل عطایای الهی یک باغ ارزشی ندارد اگر او تعالی بخواهد باغهای بیشماری بهتر از ان که این مردم از تو مطالبه دارند بتو عطا میفرماید بلا او قدرت دارد که باغها و نهرها و حور و قصوری که در آخرت بتو دادنی است همه را فی الحال درین دنیا بتو ارزانی فرماید لیکن حکمت الهی بالفعل مقتضی آن نیست و اگر تمام مطالبات و فرمایشات معاندین تکمیل کرده شود باز هم این مردم حق و صدق را قبول دار نیستند. باقی دلائل و معجزاتیکه برای اثبات صداقت پیغمبر علیه السلام بیان شده از حد کفایت زیاده است عله حقیقت این است که این بدبختان از سوء استعداد خود در پی تباهی و بربادی خود میگشتند هلاکت برای آنها مقدر شده بود لیکن سبب ظاهری آن این شد که در عیش و آرام بیشمار آمده و در نشه غفلت غرق گردیده از یاد تو غافل شدند و به نصیحت هیچ کس گوش ننهادند بهداایت وارث پیغمبران التفات نکردند و بر متاع دنیوی مغرور گشتند از لطف و کرم تو هر قدر به آنها و به اجداد آنها فوائد

دنیوی رسانیدی بهمان قدر به غفلت و نسیان افزودند حال آنکه بر ایشان لازم بود که از مشاهده انعامات الهیه به بندگی و شکر گذاری منعم حقیقی

[حاشیه عمودی:] ... خود خواهند ... کس ... خود را ... مطالبه ... غفلت ... (illegible)

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا

وگفتند آنانکه توقع ندارند ملاقات ما را چرا

وگفتند آنانی که امید ندارند ملاقات ما را چرا

أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ

فرو فرستاده نشد برما فرشتگان را یا چرا نمی بینیم پروردگار خود را هر آئینه بزرگ شدند در زعم خویش سرکشی

نازل کرده نشد برما فرشتگان یا چرا نمی بینیم رب خود را (عیانا) عه بتحقیق بزرگ پنداشتند خود را در دلهای خود

عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَ

سرکشی بزرگ روزیکه ببینند فرشتگان را هیچ مژده نیست آنروز گنهکاران را و

سرکشی بزرگ عه روزیکه بینند فرشتگان را هیچ مژده نیست دران روز گنهکاران را و

يَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ

گویند که باز داشته شوید باز داشتن موکد و متوجه شدیم بسوئے آن چه کردند از کردار پس ساختیم آنرا

گویند کاشکی حائل شود حائلی محکم و رسیدیم (قصد کردیم) بسوی آنچه کردند از کردار پس ساختیم آنرا

هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

مانند ذرہ ہائے پراگندہ عه اہل بہشت آنروز بہترند از جہت قرار گاہ و نیکو ترند باعتبار جائے استراحت

مانند خوک (ذرات) پراگندہ اہل بہشت دران روز بہترند از حیث قرار گاہ و نیکو ترند از حیث جای قیلوله (استراحت)

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمُلْكُ

و روزیکه بشگافد آسمان بسبب ابر و فرود آورده شوند فرشتگان فرود آوردنی عه بادشاہی حقیقی

و روزی که بشگافد آسمان بسبب ابر و فرود فرستاده شوند فرشتگان فرود فرستادنی پادشاہی

يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ

آنروز خدا راست و باشد آنروز بر کافران روزی دشوار و روزیکه

دران روز (ظاہرا و حقیقی) ثابت است خاص برای رحمن و ہست آنروز بر کافران دشوار و روزی که

يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

بگزد ستمگار دو دست خود را گوید اے کاش من گرفتمے ہمراہ پیغامبر راہے

بگزد ستمگار دست ہائے خود را در حالیکه می گوید کاشکی من می گرفتم ہمراہ رسول راہی

يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ

اے وائے برمن کاش که دوست نه گرفتمے فلان را ہر آئینه وے گمراہ کرد مرا از پند بعد

ای وای برمن کاشکی نمی گرفتم فلانی را دوست (ہر آئینه) گمراہ کردہ مرا از نصیحت بعد

إِذْ جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ

آنکه آمده بود بمن و ہست شیطان آدمی را در محنت تنہا گزارندہ و گفت پیغامبر اے پروردگار من

آنکه آمده بود بمن و ہست شیطان مر آدمی را فریب دہندہ و گفت رسول اے پروردگار من

إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ

ہر آئینه قوم من این قرآن را متروک ساختند و ہمچنین ساخته ایم برائے ہر پیغامبر

ہر آئینه قوم من ساختند این قرآن را متروک و ہم چنین گردانیدیم برای ہر پیغمبرے

عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

دشمن از گناہ گاران و بس ست پروردگار تو راہ نما و نصرت دہندہ و گفتند کافران

دشمن از گنہگاران و کافی است رب تو رہنما و مدد گار و گفتند

كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ

چرا فرود آورده نشد بر پیغامبر قرآن بیکدفعه ہم چنین بدفعات آوردیم تا استوار سازیم بآن

کافران چرا فرود آورده نشد بروی قرآن ہمه بیک دفعه ہم چنین کم کم فرود آوردیم تا ثابت و استوار گردانیم بآن

فتح الرحمن

عه ولو یعنی حبط کردیم ۱۲ وع

گوید یعنی آسمان بر ہیئت معتادہ خود باشد اما ابر نا گاہ منشق شود والله اعلم

تفسیر عثمانی

عه کسانیکه امید ندارند که روزی بحضور ما حاضر خواہند شد وحساب اعمال خود را خواہند داد و از خوف سزای خداوند غافل گردیده سخنان سفیہانه وگستاخانه بزبان میآرند مثلاً میگویند فرشتگانے که بر محمد صلی الله علیه وسلم وحی آورند چرا با آن وحی بما نازل نشدند یا خدای تعالے چرا روبرو با خود ما سخن نگفت! لازم بود که برائے تصدیق قول تو اقلا فرشتگان نزد ما می آمدند و یا خداوند را روبرو میدیدیم که دعوای تر تصدیق وتائید میکرد چنانکه در جاے دیگر فرماید «وقالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما اوتی رسل الله» (انعام رکوع ۱۵) و در سورة الاسراء «او تاتی بالله والملائکة قبیلا» (اسراء رکوع ۱) عه آنہا خود را بزعم خویش بسیار بزرگ پنداشته اند که نزول وحی و مشاہده فرشتگان را آرزو میکردند

کاهیه آن درجه رسیده که با وجود اعمال ناسزا و کارهای زشت می خواهند با این چشم های خود خداوند قدوس را ببینند و بشرف ہمکلامی او تعالے مشرف شوند۔

معانقه ۷

عه

فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَٰهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَٰكَ بِالْحَقِّ وَ

دل ترا و خواندیم آنرا بآهستگی و نیارند کافران پیش تو هیچ داستانے مگر بیاریم پیش تو جوابے راست و

دل ترا و خواندیم آنرا اندک اندک. بمهلت و نمی آرند کافران نزد تو مثلی (سوالی) مگر می آریم تو جواب راست و

أَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾ الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ

نیکوتر در بیان آنانکه پراگنده شوند افتان بر روے خویش بسوے دوزخ این جماعه

نیکوتر از روی بیان آنانی که برانگیخته فراهم آورده شوند (در حالی که) بر روی افتاده باشند بسوے دوزخ آن گروه

شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ

بدترند باعتبار مکان و غلط کننده ترند راه را و هر آئینه دادیم موسی را کتاب و ساختیم همراه او

بدهستند از روی درجه و بسبب ره دور افتاده گاشته از ره و (هر آئینه) دادیم موسیٰ را کتاب و گردانیدیم همراه او

أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

برادر او هارون را وزیر پس گفتیم بروید بسوے آن قوم که دروغ شمردند آیات ما را

برادرش هارون را وزیر پس گفتیم بروید بسوے آن قومیکه تکذیب کردند آیات ما را

فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ

القصه پس هلاک ساختیم آن قوم را هلاک کردنے و قوم نوح چون دروغ شمردند پیغامبران را غرق ساختیم این جماعه را و گردانیدیم ایشانرا

پس هلاک ساختیم آنهارا از بیخ برکنده و قوم نوح را وقتیکه تکذیب کردند رسولان را غرق ساختیم ایشانرا و گردانیدیم ایشانرا

لِلنَّاسِ آيَةً ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا وَ

برای مردمان نشانه و مهیا کردیم برای ستمگاران عذاب درد دهنده و هلاک ساختیم عاد و ثمود و

برای مردم نشانی (عبرت) و مهیا کرده ایم برای ستمگاران عذاب دردناک و هلاک ساختیم عاد و ثمود و

أَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ ۖ وَ

اهل رس را و طبقات بسیار را در میان ایشان و برای هر یکے بیان کردیم داستانها و هر یکے را

اهل چاه را و جماعات بسیار را در میان این مذکورین و برای هر یکی بیان کردیم داستانها و هر یکی را

كُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ

هلاک ساختیم هلاک کردنی و هر آئینه رسیده اند کافران بدیهی که بارانیده شد بروی باران بد یعنی باران سنگ آیا

هلاک کردیم ریزه ریزه کردن و (هر آئینه) گذشتند (این مردم) بر آن قریه که بارانیده شده بود بروی باران بد آیا

يَكُونُوا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ

نمی دیدند آنرا بلکه توقع نمیداشتند برانگیختن را و چون بینند ترا نگیرند ترا

ندیدند آنرا بلکه توقع نداشتند دوباره زنده شدن را و چون بینند ترا نمی گیرند ترا

إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِن كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا

لا مسخره آیا این شخص ست آنکه خدا فرستاده پیغامبر فرستاده ش هر آئینه نزدیک بود که گمراه کند ما را از پرستش خدایان ما

مگر مسخره (گویند) آیا این آنکس است که فرستاده الله اورا رسول (هر آئینه) نزدیک بود که گمراه کند ما را از معبودان ما

لَوْلَا أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ

اگر نه آن بودے که شکیبائی کردیم برآن و خواهند دانست چون به بینند عذاب را کیست

اگر ما استوار نمی بودیم برانها و خواهند دانست وقتیکه بینند عذاب را که کیست

أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ

غلط کننده تر راه را آیا دیدی آنرا که گرفته است خدای خود خواهش نفس خود را آیا تو میشوی بروے

گمراه شده تر از راه آیا دیدی آنرا که گرفته معبود خویش بهوای خود را آیا تو میشی بروے

وَكِيلًا ﴿٤٣﴾ أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا

نگهبان آیا می پنداری که بیشترین ایشان می شنوند یا می فهمند نیستند ایشان مگر

ضامن و نگهبان، بلکه آیا می پنداری که اکثر ایشان می شنوند یا می دانند نیستند ایشان مگر

ف۵ مدت کم کم فرستادن قرآن آنقدر که شما تصور کرده اید اگر غور کنید بدانید که فرستادن قرآن دارای فوائد زیاد است چه در صورتیکه یکبار فرو فرستاده میشد انسان چنانچه باید وشاید از آن بهره گرفته نمی توانست مثلاً درین صورت حفظ کردن قرآن آسان ترشد و فهمیدن سهولت دست داد کلام کما هو حقه منضبط شد و مردم بتفاصیل مصالح و حکمت های که در آن رعایت کرده شده موقع بموقع اطلاع یافتند و شان نزول جداگانه هر آیت را دیده و از تعیین و سبب صحیح آگهی یافتند و چون هنگام ضرورت ... را مطابق سوال صحیح و موقع دریافتند قلوب پیغمبر و مسلمانان را تسکین حاصل شد و گویا به نزول هر آیت دعوی اعجاز تجدید شده رفت و بجبرئیل علیه السلام کرات و مرات نازل شدو آن فی نفسه یک برکت مستقل بود و بسا فوائد دیگر در آن موجود است که از آن جمله در بیجا لطف بعض فوائد اشاره فرموده است ف۶ در باب اصحاب الرس (صاحبان چاه) یکی گفته و اختلافات زیاد است و روح المعانی اقوال زیاد نقل کرده نگاشته است ... مخلص الاقوال انهم قوم بعث الله اليهم من ارسل اليهم فكذبوه ... یعنی خلاصه کلا

الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيْهٖ مُهَانًا ۝ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا

قیامت و جاوید ماند آنجا خوار کرده شده مگر آنکه توبه کرد و ایمان آورد و عمل شائسته نمود

قیامت و جاوید ماند در ان ذلیل مگر آنکه توبه کرد و ایمان آورد و کرد عمل نیکو

فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝ وَ

پس آنجماعه بدل سازد خدا بدیهای ایشان را به نیکی و هست خدا آمرزنده مهربان و

پس ایشان را تبدیل می کند الله بجائے بدیهای ایشان نیکی ها و هست الله آمرزنده مهربان و

مَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهٗ يَتُوْبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ۝ وَالَّذِيْنَ لَا

هر که توبه کند و کار شائسته بجا آورد پس هر آئینه وی رجوع می کند بخدا رجوع کردنے و آنانکه

هر که توبه کند و کند کار نیک پس (هر آئینه) وی رجوع می کند بسوئے الله رجوع کردنی پسندیده و آنانکه

يَشْهَدُوْنَ الزُّوْرَ ۙ وَاِذَا مَرُّوْا بِاللَّغْوِ مَرُّوْا كِرَامًا ۝ وَالَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا

گواهی دروغ نمیدهند و چون بگذرند بر بیهوده بگذرند بروش بزرگان و آنانکه چون پند داده شوند

حاضر نمی شوند بکار باطل (و شهادت دروغ نمی دهند) و چون بگذرند بر بیهوده بگذرند بزرگوارانه و آنانکه چون پند داده شوند

بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوْا عَلَيْهَا صُمًّا وَّعُمْيَانًا ۝ وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا هَبْ

بآیات پروردگار ایشان کر و کور نه افتند بر آن و آنانکه می گویند ای پروردگار ما ببخش

بآیات پروردگار ایشان نمی افتند بر آنها کران و کوران و آنانکه می گویند ای پروردگار ما بخش

لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَّاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ اِمَامًا ۝ اُولٰٓئِكَ

ما را از زنان ما و از فرزندان ما روشنی چشم و بکن ما را پیشوای متقیان آنجماعه

ما را از زنان ما و از فرزندان ما خنکی چشم و بگردان ما را برای پرهیزگاران پیشوا آن گروه

يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوْا وَيُلَقَّوْنَ فِيْهَا تَحِيَّةً وَّسَلٰمًا ۝ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ؕ

جزا داده شود ایشان را منزل بلند بمقابله آنکه صبر کردند و برخورانیده شود ایشان را آنجا دعا و سلام جاوید آنجا

پاداش داده شود ایشان را بالاخانه بسبب آنکه صبر کردند و ملاقات کرده شود ایشان در آنجا بدعا و سلام جاوید باشند در آن

حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ۝ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّيْ لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ۚ فَقَدْ

بهشت نیک آرام گاه است و نیک مقام است بگو باک ندارد بشما پروردگار من اگر نباشد عبادت شما پس هر آئینه

نیکو جای قرار است و نیک جای اقامت بگو پروا نمی کند بشما پروردگار من اگر نباشد دعا و عبادت شما پس هر آئینه

كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُوْنُ لِزَامًا ۝

دروغ داشتید پس البته باشد جزای آن لازم

تکذیب کردید پس زود است که باشد (جزای) تکذیب لازم

سُوْرَةُ الشُّعَرَآءِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَتَانِ وَسَبْعٌ وَّعِشْرُوْنَ اٰيَةً وَّاَحَدَ عَشَرَ رُكُوْعًا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

طٰسٓمّٓ ۝ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۝ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا

این آیات کتاب روشن است شاید تو هلاک کننده خویشتن را به سبب آنکه

این آیت های کتاب روشن است ظاهر کننده حق شاید تو اندوهگین کننده (هلاک کننده) نفس خود را باینکه

مُؤْمِنِيْنَ ۝ اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ

مسلمان نمی شوند اگر خواهیم فرود آریم بر ایشان از آسمان نشانه پس شود گردن ایشان

مومن نمی شوند اگر خواهیم فرود آوریم بر ایشان از آسمان نشانه پس گردد گردن های ایشان

لَهَا خٰضِعِيْنَ ۝ وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوْا

پیش آن جاهلی کننده و نمی آید بایشان هیچ پندے از جانب پروردگار ایشان نو پدید آورده مگر می باشند

پیش آن عاجزی کنندگان و نمی آید بایشان هیچ پندے نو پدید آورده از جانب رحمن مگر باشند

تفسیر عثمانی

ف۱ یعنی بلکه دیده و شنیده سجده کنند

ف۱ اول ذکر گناهی کافری بود که بعد ازان ایمان آورد و این ذکر گناه کردن در حین اسلام است. درباره آن هم این است که چون توبه کند یعنی از کارهای بد اعراض نماید نزد الله تعالی مقام و مرتبه پسندیده ... مضمون مندرجه سوره النساء «ومن یقتل مومنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فیها و غضب الله علیه و لعنه و اعد له عذابا عظیما» (نساء رکوع ۱۳) در حق غیر تائب است والله اعلم.

ف۲ حضرت شاه صاحب میفرماید که گناه شامل نمی شوند و از چیزهای بازی و بیهوده پرهیز می کنند ... بنوشتن و نه بامر تکبیر آنجای جنگند

ف۳ اگر در چنین جاهای نیک اهل زمان هم اقامت نصیب شود غنیمت است حالانکه این اقامت گاه ابدی نیست ...

ف۴ ... نفع و نقصان را بشما ... خاطر ایشان منظور بندهٔ لازم است که ... شود در غیره خدا پروا ... آمدی

نجای اورحم می کند اگر انها نکردید خود را بزرگ شمردید و در بیشگاه عظمت حضرت او سر اطاعت فرود نیاوردید آنگاه برای سرگذار تیار باشید که عنقریب به پاداش ملتی نشست ۱۲

عَنْهُ مُعْرِضِيْنَ ۝ فَقَدْ كَذَّبُوْا فَسَيَاْتِيْهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوْا بِهٖ
ازان روگرداننده پس ثابت شد که ایشان دروغ شمردند پس خواهد آمد بایشان باصدق وعده که بآن
ازان روگردانندگان پس (بدرستیکه) تکذیب کردند پس زود آید بایشان خبرهای آنچه به آن

يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ
تمسخر می کردند آیا ندیده‌اند بسوی زمین چه قدر رویانیده‌ایم در آنجا از هر جنس
استهزا می کردند عـه آیا ندیدند بزمین که چقدر رویانیدیم دران از هر جنس

كَرِيْمٍ ۝ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝ وَاِنَّ رَبَّكَ
نیک هرآئینه درین ماجرا نشانه است و نیستند بیشترین ایشان مسلمانان و هرآئینه پروردگار تو
قسم پسندیده (هرآئینه) دراین (رویانیدن) نشانه ایست (بکمال قدرت) و نیست اکثر ایشان یقین کنندگان عـه

لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝ وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوْسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۝
همان ست غالب مهربان و آنگاه که آواز داد پروردگار تو موسیٰ را که بیا پیش گروه ستمگاران
همان غالب مهربان و چون ندا کرد پروردگار تو موسیٰ را که برو پیش قوم ظالمان

قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۭ اَلَا يَتَّقُوْنَ ۝ قَالَ رَبِّ اِنِّىْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ۝ وَ
بیا پیش قوم فرعون آیا پرهیزگاری نمی کنند گفت ای پروردگار من هرآئینه من می ترسم ازانکه دروغ‌گو شمرند مرا و
به قوم فرعون آیا نمی ترسند گفت ای پروردگار من (هرآئینه) من می ترسم ازینکه تکذیب کنند مرا و

يَضِيْقُ صَدْرِيْ وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِيْ فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُوْنَ ۝ وَلَهُمْ
تنگ شود سینه من و جاری نمی گردد زبان من پس پیغامبری فرست بسوی هارون و قوم فرعون را
تنگ میشود سینه من و روانی ندارد زبان من پس پیغامبر بفرست بسوی هارون و هست ایشان را

عَلَيَّ ذَنْۢبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ۝ قَالَ كَلَّا ۚ فَاذْهَبَا بِاٰيٰتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ
بر من گناهی ست پس می ترسم که بکشند مرا گفت نه چنین باشد پس هر دو بروید بنشانهای ما هرآئینه ما باشما
بر من دعوای گناه پس میترسم که بکشند مرا گفت نه چنین است پس بروید هر دو آیت های ما (هرآئینه) ما باشما

مُّسْتَمِعُوْنَ ۝ فَاْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ اَنْ
شنونده‌ایم پس بیایید بفرعون پس بگویید هرآئینه ما فرستاده پروردگار عالمها ایم باین پیغام که
شنونده هستیم برویید هر دو بفرعون پس بگویید (هرآئینه) ما فرستاده پروردگار عالمیانیم بانیکه

اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۝ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِيْنَا وَلِيْدًا وَّلَبِثْتَ فِيْنَا
بفرست همراه ما بنی اسرائیل را گفت ای موسیٰ آیا پرورش نکردیم ترا در میان اهل خویش در حال طفلی و درنگ کردی
بفرست با ما بنی اسرائیل را گفت فرعون آیا پرورش نکردیم ترا در خانه خود مثل پسر در حالیکه طفل بودی و درنگ کردی درمیان ما

مِنْ عُمُرِكَ سِنِيْنَ ۝ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِيْ فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ۝
از عمر خود سالها و کردی آن کردار خود را که از تو بعمل آمد و تو از ناسپاس دارندگانی
از عمر خود سالها و کردی آن کرده خود را که کردی حال آنکه تو از ناسپاسانی

قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّاۗلِّيْنَ ۝ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ
گفت کردم آن کردار آنگاه و من از گمراهان بودم پس گریختم از پیش شما چون بترسیدم از عقوبت شما پس عطا کرد
گفت (موسیٰ) کردم این کار را آن وقت در حالیکه از خطا کنندگان بودم پس گریختم از شما چون ترسیدم از شما پس بخشید

لِيْ رَبِّيْ حُكْمًا وَّجَعَلَنِيْ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ۝ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ
مرا پروردگار من دانش و ساخت مرا از پیغامبران و آیا این نعمتی ست که منت می نهی بر من که
مرا رب من حکم و مقرر نمود مرا از مرسلین و آن نعمت است که منت می نهی آنرا بر من که

عَبَّدْتَّ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ ۝ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۝ قَالَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ
بنده گرفتی بنی اسرائیل را ف۱ گفت فرعون و چیست پروردگار عالمها گفت موسیٰ پروردگار آسمان
غلام ساختی بنی اسرائیل را گفت فرعون چیست رب عالمیان گفت (موسیٰ) پروردگار آسمانها

فتح الرحمٰن ف۱ یعنی بنده گرفتن بنی اسرائیل نعمت نبود پس هم چنین پرورش کردن که بآن ضرورت بود نعمت نباشد ۱۲

تفسیر عثمانی عـه آنها نه تنها از آیات الٰهی اعراض می نمودند بلکه تکذیب و استهزا هم می کردند پس عنقریب در دنیا و آخرت سزای کردارهای خود را خواهند یافت و در آن وقت حقیقت چیزیکه بآن تمسخر می کردند برای شان آشکار خواهد شد۔ عـه اگر این مکذبین بر احوال زمین پیش پا افتاده شان غور می کردند برای حصول معرفت مبدا و معاد کافی بود آیا نمی بینند که از زمین خاک پست و حقیر در تحت یک نظام استوار تکوینی چه گلهای رنگارنگ و انواع واقسام غله‌ها و میوه‌ها پدید می آید آیا این دلیل برآن نیست که صانعیکه قدرت و حکمت بی انتها دارد و زمام وجود را بدست اوست این چمن پر رونق را بدینگونه زیب و زینت بخشیده است و تنها او تعالیٰ است که هر وقتی بخواهد آنرا ویران بعد از ویرانی دوباره آباد نماید۔ بنا علیه بعد ازینکه این آیات تکوینیه خوب فهمیده شود برای تصدیق آیات تشریعیه اشکالی باقی نمی ماند آری اگر کسی نخواهد که این آیت را بپذیرد آن سخن جداگانه است ۱۲۔

وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾

و زمین و آنچه در میان اینهاست اگر یقین آرنده اید گفت فرعون آنانرا که حوالی او بودند آیا می شنوید

و زمین است و آنچه میان آنهاست اگر هستید یقین کنندگان (یقین کنید) گفت فرعون آنانرا که در گرد او بودند آیا نمی شنوید ع۵

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ

گفت موسی پروردگار شماست و پروردگار پدران پیشین شماست گفت فرعون هر آئینه پیغامبر شما که فرستاده شد به سوی شما

گفت موسی هست رب شما و رب پدران پیشین شما گفت فرعون (هر آئینه) رسول شما که فرستاده شده بسوی شما

لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

دیوانه است گفت موسی پروردگار مشرق و مغرب و آنچه در میان اینهاست اگر در یابید

دیوانه است گفت موسی اوست رب مشرق و مغرب و آنچه در میان آنهاست اگر عقل دارید (این سخن ایمان بیاورید) ع۵

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ

گفت اگر خدا گیری غیر مرا البته بکنم ترا از زندانیان گفت آیا بزندان کنی

گفت فرعون (قسم است) اگر فرا گیری معبودی غیر از من (هر آئینه) بگردانم ترا از محبوسین گفت موسی آیا بندی میکنی

جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَىٰ

اگر چه بیارم پیش تو چیزی روشن را گفت بیار آنرا اگر از راست گویانی پس بانداخت

مرا اگر چه بیارم نزد تو چیز ظاهر کننده (معجزهٔ روشن)، گفت فرعون بیار آنرا اگر هستی از راست گویان پس انداخت

عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾

عصای خود را پس ناگهان وی اژدهاست آشکار بود و بر آورد دست خود را پس ناگهان دست سفید بود برای بینندگان

عصای خود را پس ناگهان وی اژدهای آشکار بود و بر آورد دست خود را پس ناگهان سفید بود برای بینندگان

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ

گفت فرعون بجمعی که حوالی او بودند هر آئینه این شخص جادوگریست دانا میخواهد که بیرون کند شمارا از زمین شما

گفت فرعون به سرداران که گرد او بودند (هر آئینه) این شخص جادوگریست عالم میخواهد که بیرون کند شمارا از وطن شما

بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ

بجادوی خود پس چه میفرمائید مرا گفتند موقوف دار او را و برادرش را و بفرست در شهرها

بسبب جادوی خود پس چه میفرمائید گفتند مهلت بده او را و برادرش را و بفرست در شهرها

حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾

نقیبان را تا بیارند پیش تو هر جادوگر دانا را پس جمع کرده شد ساحران بمیعاد روزی معین

جمع کنندگان را تا بیارند نزد تو هر جادوگر بزرگ عالم را پس جمع کرده شد جادوگران بوعدهٔ روز معلوم

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ

و گفته شد مردمانرا آیا شما جمع شونده اید بود که ما پیروی ساحران کنیم اگر ایشان

و گفته شد مردمانرا آیا شما جمع شونده اید (یعنی شما نیز جمع شوید) تا باشد که ما پیروی کنیم ساحرانرا اگر باشند ایشان

الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ

غالب شوند پس چون حاضر شدند ساحران گفتند فرعون را آیا ما را مزدی بود اگر ما

غلبه کنندگان پس چون آمدند جادوگران گفتند فرعون را آیا بتحقیق ما را باشد مزدی اگر باشیم ما

الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ

غالب شویم گفت آری و هر آئینه شما آنگاه از مقربان باشید گفت بایشان موسی

غلبه کنندگان گفت فرعون بلی و هر آئینه شما آن وقت البته از مقربان باشید گفت برای ساحرین موسی

أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ

بیفگنید آنچه شما افگننده اید پس انداختند رسنهای خود را و عصاهای خود را و گفتند قسم به بزرگی فرعون

بیفگنید آنرا که شما افگنندگانید پس افگندند ریسمانهای خود و عصاهای خود را و گفتند باقبال (قوت) فرعون

ع۵ فرعون دیده و دانسته میخواست اصل مسئله را برهم زند برآن ابتدا از اکیس و حوالی خود را برانگیزد: سخنان موسی علیه السلام را سبک وانمود کند گفت آیا می شنوید که موسی چه سخنان بیهوده و بیمعنی میگوید آیا کسی از شما تصدیق میکند که غیر از من دیگری پروردگار آسمان و زمین باشد!

ع۵ حضرت موسی علیه السلام همان سخن را بیان نمود که حضرت ابراهیم علیه السلام در آخر به نمرود گفته بود یعنی رب العالمین آنست که مالک مشرق و مغرب است و تدبیر طلوع و غروب همه سیارات را مطابق یک نظام محکم و استوار می نماید اگر شما کمی عقل و دانشی داشته باشید گفته میتوانید که نگهدارندهٔ این نظام عظیم الشان جز خدا دیگری نیست آیا کسی قدرت و قوت دارد که در نظام پدید کرده او برای یک ثانیه خلل اندازد و یا تبدیل کند فرعون چون این سخن آخری را شنید مبهوت گشت واز بحث وجدال صرف نظر نموده به تهدید و ترهیب آغاز کرد چنانکه بعد از این می آید حضرت شاه صاحب می نویسد که حضرت موسی برای نشان دادن قدرت خدا همان یک سخن را بعبارات مختلف تکرار می نمود و در اثنای حال فرعون

(بقیه) خود را برای گفتن نام تو تعیین کردن به آنان حاصل نشود.

وَأَنْجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٥﴾ إِنَّ فِي

خلاص ساختیم موسے را و آنانرا کہ ہمراہ وے بودند ہمہ یک جا — باز غرق ساختیم آن دیگراں را — ہر آئینہ درین

نجات دادیم موسے و آنانی را کہ ہمراہ او بودند تمامی — باز غرق کردیم آن دیگران را — (ہر آئینہ) درین

ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

ماجرا نشانہ ہست و نبودند بیشترین ایشاں — مسلمانان — و ہر آئینہ پروردگار تو ہمان ست غالب

ماجرا نشانہ (عبرت) است و نبودند اکثر ایشان گرویدگان — و (ہر آئینہ) پروردگار تو اوست غالب

الرَّحِيمُ ﴿١٧﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾

مہربان — و بخواں بر ایشاں — خبر ابراہیم — چوں گفت بہ پدر خود و قوم خود چہ چیز را مے پرستید

مہربان — و بخوان بر ایشان — خبر ابراہیم را — چون گفت بہ پدر خود و قوم خود چیست کہ می پرستید

قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٣﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ

گفتند مے پرستیم بتان را پس مے باشیم بر ایشاں مجاورت کنندہ گفت آیا می شنوند آواز شما — چوں

گفتند می پرستیم بتان را پس می باشیم برائے آنہا نشستگان گفت آیا می شنوند سخن شمارا — چون

تَدْعُونَ ﴿٤﴾ أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٥﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ

مے خوانید — یا سود مے رسانند بشما یا زیان مید ہند — گفتند نہ بلکہ یافتیم پدران خود را کہ چنین

بخوانید — یا نفع میرسانند شمارا یا زیان میرسانند — گفتندی بلکہ یافتیم پدران خود را کہ چنین

يَفْعَلُونَ ﴿٦﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧﴾ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٨﴾

می کردند — گفت آیا دیدید — آنچہ — می پرستید — شما — و پدران پیشین شما

می کردند — گفت ابراہیم آیا دیدید (بدانید) آنچہ می پرستید — شما و پدران پیشینیان شما

فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿١٠﴾ وَالَّذِي

پس ہر آئینہ آنہا دشمنان من اند لیکن دوست میدارم پروردگار عالمہا را آنکہ بیافرید مرا پس ہمون راہ نماید مرا — و آنکہ

پس (ہر آئینہ) آنہا دشمنان من اند مگر رب عالمیان را آنکہ بیافرید مرا پس اوست کہ رہ مینماید مرا — و آنکہ

هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿١٢﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي

او طعام بخوراند مرا و می آشاماند مرا — و چوں بیمار میشوم — پس ہموں شفا مید ہد مرا — و آنکہ بمیراند مرا

و بخوراند مرا و بنوشاند مرا — و چوں مریض شوم — پس او شفا مید ہد مرا — و آنکہ بمیراند مرا

ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿١٣﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٤﴾ رَبِّ

باز زندہ گرداند مرا — و آنکہ توقع دارم کہ بیامرزد برائے من — گناہ من — روز جزا پروردگار

باز زندہ گرداند مرا و آنکہ توقع دارم کہ بیامرزد برائے من — خطاہای مرا — روز جزا اے پروردگار من

هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٥﴾ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي

عطا کن مرا حکمت و لاحق کن مرا بشائستگان — و پدید آر برائے من ذکر نیک — در

عطا کن مرا علم و بپیوست کن مرا بہ نیکو کاران (نیکو کاران بزرگ) و بگردان برائے من یادآوری نیکو — در

الْآخِرِينَ ﴿١٦﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿١٧﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ

پسینیان — و بکن مرا — از وارثان بہشت با نعمت — و بیامرز پدر مرا ہر آئینہ وے بود — از

پس آیندگان — و بگردان مرا — از وارثان بہشت پر نعمت — و بیامرز پدرم را (ہر آئینہ) او بود — از

الضَّالِّينَ ﴿١٨﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿١٩﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٢٠﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ

گمراہان — و رسوا مکن مرا روزے کہ برانگیختہ شوند مردمان روزے کہ فائدہ ندہد مال و نہ فرزندان لیکن صاحب فائدہ آں بود کہ بیارد پیش خدا

گمراہان — و رسوا مکن مرا روزیکہ برانگیختہ شوند مردم روزی کہ نفع ندہد مالی و نہ فرزندان (ہیچ یک را) مگر کسی را کہ بیاید نزد خدا

بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٢١﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢٢﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٢٣﴾ وَ

دل بے عیب را — و نزدیک کردہ شود بہشت برائے متقیان — و ظاہر نمودہ آید دوزخ برائے گمراہان — و

دل سالم (از کفر) را — و نزدیک کردہ شود بہشت برائے متقیان — و ظاہر کردہ شود دوزخ برائے گمراہان — و

تفسیر عثمانی:

ف ۵ اینک من بے خوف و خطر اعلان می کنم کہ با این معبودان باطل شما داخل پیکار میشوم و یقیناً آنہا را رسوا و خوار خواہم ساخت «تاللہ لاکیدن اصنامکم بعد ان تولوا مدبرین» (انبیاء رکوع ۵) بالاخر ببینید کہ کدام قدرت و توانائی باشد بمن زیانی برسانند چنانکہ او تعالی سبحانہ در جاے دیگر فرماید: «ولا اخاف ما تشرکون بہ الا ان یشاء ربی شیئا» الایہ (انعام رکوع ۹) و قال نوح علیہ السلام «فاجمعوا امرکم وشرکاءکم» (یونس رکوع ۸) و قال ہود علیہ السلام «فکیدونی جمیعا ثم لا تنظرون» (ہود رکوع ۵) و بعض مفسرین گفتہ اند کہ این تعریض است بر مشرکین بہ پیرایہ نہایت لطیف و مؤثر یعنی من آنان را کہ شما عبادت می کنید دشمن خود میدانم (اگر نعوذ باللہ) آنہا را بپرستم سراسر نقصان و خسارہ می بردم ازین دلیل باید بدانید کہ از عبادت آنہا شما ہم زیان میرسد

ف ۵ در آنجا محض دل سالم و صحیح کہ از کفر و نفاق و عقائد فاسدہ پاک باشد بکار آید و مال و اولاد ہر کسی را نفع ندہد اگر کافر خواہد کہ روز قیامت مال و اولاد را فدیہ دادہ خویشتن را خلاص نماید امکان ندارد زیرا از صدقات و خیرات و اولاد نیک این جہان

حاشیہ: وقتی مفید و نافع میتوان کرد کہ دل و ضمیر از پلیدی کفر پاک باشد ۱۲

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ

گفته شود بایشان کجاست آنچه می پرستیدید بجز خدا آیا نصرت میدهند شما را یا

گفته شود بایشان کجاست آنچه می پرستیدید بجز خدا آیا مدد میدهند شما را یا

يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ

خود انتقام می کشند پس بررو انداخته شوند در آنجا بتان و گمراهان و لشکرهای شیطان

انتقام می کشند برای خود (یا نگاه میدارند خود را از عذاب) پس بر روی انداخته شوند در آن بتان و گمراهان (پرستندگان ایشان) و لشکرهای شیطان

أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ

همه یکجا گویند و ایشان آنجا با یکدیگر مکابره می کنند بخدا هر آئینه بودیم در گمراهی

همه گویند (گمراهان) در حالیکه ایشان در دوزخ خصومت می کنند قسم بخدا که (هر آئینه) بودیم در گمراهی

مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾

ظاهر چون برابر میساختیم شما را با پروردگار عالمها و گمراه نکردند ما را مگر این بدکاران

ظاهر چون برابر میساختیم شما را با پروردگار عالمیان و گمراه نکردند ما را مگر گنهگاران کلان

فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً

پس نیست ما را هیچ شفاعت کننده و نه دوست مهربانی کننده پس کاش ما را یکبار رجوع باشد

پس نیست ما را هیچ کس از شفاعت کنندگان و نه دوست مهربان (غم خوار) ؏ پس کاشکی بودی ما را یکبار بازگشتی (بدنیا)

فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم

پس شویم از مسلمانان هر آئینه درین ماجرا نشانه هست و نیستند بیشترین ایشان

پس می شدیم از مومنان (هر آئینه) درین ماجرا نشانه است و نیستند اکثر ایشان

مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ

مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان است غالب مهربان دروغ شمردند قوم نوح

مومنان و (هر آئینه) رب تو است غالب مهربان تکذیب کردند قوم نوح

الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ

پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان نوح آیا نمی ترسید هر آئینه من

پیغمبران را چون گفت بایشان برادرشان نوح آیا نمی ترسید (هر آئینه) من

رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ

برای شما پیغامبر با امانتم پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ

برای شما پیغمبر امین هستم پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا و نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ

أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

مزدے نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید

مزدے نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمیان پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا

قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا

گفتند آیا ایمان آوریم بر تو حالانکه پیروی تو کرده اند سفلگان گفت نوح و چه کار است دانش من بآنچه

گفتند آیا ایمان آوریم بتو حال آنکه پیروی کرده اند ترا سفلگان ؏ گفت (نوح) و چیست علم ما (علم نداریم) بآنچه

يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي ۖ لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ

می کردند نیست حساب ایشان مگر بر پروردگار من اگر بدانید و نیستم من دور کننده

می کنند نیست حساب ایشان مگر بر پروردگار من اگر شعور دارید و نیستم من راننده

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَا نُوحُ

مسلمانان نیم من مگر ترساننده آشکارا گفتند اگر باز نمانی تو اے نوح

مومنان (از مجلس خود) نیستم من مگر ترساننده آشکارا (برای کفار) ؏ گفتند (قسم است) اگر باز نیائی ای نوح (از این کار)

تفسیر عثمانی

؏ بتان و بت پرستان و تمام لشکر ابلیس همه در دوزخ بر روی انداخته میشوند چون در آنجا رسند باهم مجادله کنند یکی دیگری را ملزم قرار دهد و بالآخر همگان بگمراهی خویش اعتراف نمایند و اقرار کنند که حقیقةً خطا و گناهی بزرگتر از آن نباشد که ما بتان و دیگر چیزها را حقوق خدائی دادیم و آنها را با پروردگار عالمیان برابر ساختیم و درین گمراهی شیاطین بزرگ پیروی کردیم اکنون که درین مصیبت و رنج گرفتاریم نه بتی بکار ما میاید و نه شیطانی بمدد ما میرسد بلکه خود آنها هیزم دوزخ شده اند و کسی نیست که بحضور خدای تعالی شفاعت ما را کند و یا اقلاً دوستی پیدا شود که درین وقت مصیبت و درماندگی محض با ما اظهار دلسوزی و همدردی نماید راست است «الاخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو الا المتقین» (زخرف رکوع ۶)

؏ ترا چگونه توان پذیرفت در حالی که جز تنی چند از مردمان رذیل با تو رفیق و اتفاقی نیست این گروه پست که از روی نمایش با تو رفیق شده اند چنانچه با نجام کار باقی همه موفق نخواهند گردید و نفعی و شرف ما اجازه نمی دهد که در مجلس پهلوی این سفلگان نشینیم

گشت آنهارا از پهلوی خود دور کن سپس بالا داخل مذاکره شویم ؏ من وظیفهٔ خود را که عبارت از آگاهانیدن شما بود انجام دادم تکمیل فرمایشهای بیهودهٔ شما بذمهٔ من نیست ۱۲

لَنَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١٢﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١٣﴾ فَافْتَحْ

البته شوی از سنگسار شدگان گفت ای پروردگار من هر آئینه قوم من دروغ شمردند مرا پس فیصل کن

(هر آئینه) میشوی از سنگساران گفت (نوح) ای پروردگار من بیشک قوم من تکذیب کردند مرا پس فیصله کن

بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَ

میان من و میان ایشان فیصل کردن عظیم و خلاص کن مرا و آنانرا که همراه من اند از مسلمانان پس نجات دادیم اورا و

میان من و میان ایشان فیصلهٔ و نجات بده مرا و آنان را که همراه من اند از مومنان پس نجات دادیم اورا و

مَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٦﴾ إِنَّ فِي

آنانرا که همراه او بودند در کشتی پر کرده شده باز غرق ساختیم بعد ازین باقی ماندگان را هر آئینه درین

آنانرا که همراه او بودند در کشتی پر کرده شده باز غرق ساختیم بعد از آن باقیماندگان را هر آئینه درین

ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

ماجرا نشانه است و نیستند اکثر ایشان مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان است غالب

ماجرا نشانی است و نیستند اکثر آنها مومنان و (هر آئینه) پروردگار تو اوست غالب

الرَّحِيمُ ﴿١٨﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا

مهربان دروغ داشتند قبیلهٔ عاد پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان هود آیا

مهربان تکذیب کردند قوم عاد پیغمبران را چون گفت بایشان برادرشان هود آیا

تَتَّقُونَ ﴿٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٤﴾ وَمَا

نمی ترسید هر آئینه من برای شما پیغامبر با امانتم پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و

نمی ترسید (از عذاب خدا) (هر آئینه من) شمارا رسول امانت کارم پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و

أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٥﴾ أَتَبْنُونَ

سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها آیا عمارت می کنید بهر

نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر به پروردگار عالمیان آیا می سازید بهر

بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿٦﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿٧﴾ وَإِذَا

بلندی علامتی بیفائده مشغول شده و میسازید محلهای استوار گویا جاوید خواهید ماند و چون

زمین بلند نشانی که بازی کنید به آن و می سازید قصرهای محکم پر تکلف گویا که جاوید خواهید ماند و چون

بَطَشْتُم بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿٨﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٩﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي

دست می گشائید دست می گشائید ستمکار شده پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و بترسید از کسیکه

مواخذه می کنید مواخذه می کنید (ظالمانه) در حالی که ستمکارانید پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و بترسید از ذاتی که

أَمَدَّكُم بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٠﴾ أَمَدَّكُم بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١١﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٢﴾

امداد کرد شمارا بآنچه می دانید امداد کرده است شمارا بچهارپایان و فرزندان و بوستانها و چشمه ها

امداد کرده شمارا به آنچه می دانید امداد کرده شمارا بچهارپایان و پسران و باغها و چشمه ها

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ

هر آئینه من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند یکسان است برما که پند دهی یا نه باشی

(هر آئینه) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند یکسان است برما که پند دهی مارا یا نباشی

تَكُن مِّنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٦﴾

از پند دهندگان نیست این مگر عادت پیشینیان و نیستیم ما عذاب کرده شدگان

از پند دهندگان نیست این مگر عادت پیشینیان و نیستیم ما عذاب کرده شدگان

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾

پس دروغ داشتندش پس هلاک ساختیم ایشانرا هر آئینه درین ماجرا نشانه هست و نبودند بیشترین ایشان مسلمانان

پس تکذیب کردند اورا پس هلاک ساختیم ایشانرا هر آئینه درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان

روش آبا و اجداد پیشینیان ماست ما به هیچ صورت از آن باز نمی آییم و نه به تهدیدات عذاب ملتفت میشویم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع قوم عاد به تعمیر بناهای بلند و محکم که جز نام و شهرت نتیجه از آن حاصل نمی شد شوق زیاد داشتند و عمارات بود و باش خویش را به تکلف زیاد آباد می کردند و در آن منابع بزرگی ستطرفه را بکار برده پول گزاف ضایع می کردند گویا چنان می پنداشتند که در آنها جاودان میباشند این عمارات و یادگارها هرگز برباد نمی شود لیکن امروز از آثار و خرابه های آنها نشانی باقی نمانده است ع باید غور کنید شعی که این نعمت های گوناگون را بشما ارزانی فرموده است آیا بر ذمه شما هیچ حق ندارد ۔ اگر این شهادت و سرکشی شما دوام نمود مرا اندیشه آن است که مبادا مانند اقوام سابق در عذاب شدید گرفتار شوید من وظیفه پند و نصیحت را ادا کردم شما نیز انجام خود را بسنجید ۔ س موعظه تو بی فائده است این جادوی تو برما تاثیری ندارد ۔ از قدیم الایام باین طرف دستوری جاری است که چند شخص خود را پیغمبر معرفی نموده مردم را از عذاب می ترسانند سلسلهٔ زیستن و مردن که از قدیم الایام جریان دارد مارا از آن اندیشه در خاطر نیست روش ما موافق ......

ع ١٩

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٨﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١﴾ اِذْ

و هر آئینه پروردگار تو همان ست غالب مهربان دروغ شمردند قبیلهٔ ثمود پیغامبران را چون

و (هر آئینه) رب تو اوست غالب مهربان تکذیب کردند قبیلهٔ ثمود پیغمبران را چون

قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ صٰلِحٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٢﴾ اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿٣﴾

گفت بایشان برادر ایشان صالح آیا نمی ترسید هر آئینه من برائے شما پیغامبر با امانتم

گفت بایشان برادرشان صالح آیا نمی ترسید (هر آئینه) من شما را رسول امینم

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿٤﴾ وَمَاۤ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِیَ اِلَّا عَلٰى

پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدے نیست مزد من مگر بر

پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و نمی خواهم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر

رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٥﴾ اَتُتْرَكُوْنَ فِیْ مَا هٰهُنَاۤ اٰمِنِيْنَ ﴿٦﴾ فِیْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿٧﴾

پروردگار عالمها آیا ایمن گذاشته خواهید شد در آنچه اینجاست در بوستانها و چشمها

پروردگار عالمیان آیا گذاشته میشوید در چیزهائی که اینجاست ایمن در باغها و چشمه ها

وَّزُرُوْعٍ وَّنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيْمٌ ﴿٨﴾ وَتَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا

و کشتها و خرماستانے که شگوفهٔ آن نازک ست و مے تراشید از کوه ها خانه

و کشت ها و نخلستانی که شگوفهٔ آن نرم و نازک است و می تراشید از کوه ها خانه ها (پر تکلف)

فٰرِهِيْنَ ﴿٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٠﴾ وَلَا تُطِيْعُوْۤا اَمْرَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿١١﴾

آشکار شده پس بترسید از خدا و فرمانبرداری من کنید و اطاعت منمائید فرمان از حد گذرندگان را

در حالی که ماهرید پس بترسید از الله و فرمان برید مرا و اطاعت مکنید حکم بیباکان (از حد گذرندگان) را

الَّذِيْنَ يُفْسِدُوْنَ فِی الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُوْنَ ﴿١٢﴾ قَالُوْۤا اِنَّمَاۤ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِيْنَ ﴿١٣﴾

آنانکه فساد می کنند در زمین و اصلاح نمی نمایند گفتند جز این نیست که تو از جادو زدگانی

آنانی که فساد می کنند در زمین و اصلاح نمی کنند گفتند جز این نیست که تو از جادو کرده شدگانی

مَاۤ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ۖۚ فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١٤﴾ قَالَ هٰذِهٖ

نیستی تو مگر آدمی مانند ما پس بیار نشانه اگر از راست گویانی گفت این

نیستی تو مگر آدمی مانند ما پس بیار نشانی اگر هستی از راست گویان عـه گفت (صالح) این

نَاقَةٌ لَّهَا شِرْبٌ وَّلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿١٥﴾ وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ

ماده شتریست وے را یک نوبت آب خوردن ست و شمارا نوبت روزے معین و دست مرسانید او را به عقوبت که آنگاه در گیرد شمارا

ماده شتری است مر او راست نوبت نوشیدن آب و شمار است نوبت نوشیدن روز مقرر عـه و مس مکنید او را به بدی (او را بدی مکنید)

عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٦﴾ فَعَقَرُوْهَا فَاَصْبَحُوْا نٰدِمِيْنَ ﴿١٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ؕ

عذاب روز بزرگ پس پے زدند آنرا پس گشتند پشیمان پس در گرفت ایشانرا عذاب

عذاب روز بزرگ لـلعـه پس پے زدند آنرا پس گشتند (فردای آن) پشیمان پس گرفت ایشانرا عذاب

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ

هر آئینه درین ماجرا نشانه ست و نبودند بیشترین ایشان مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان ست

(هر آئینه) درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان و (هر آئینه) رب تو اوست

الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿١٩﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوْطِ ِۨالْمُرْسَلِيْنَ ﴿١﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوْهُمْ

غالب مهربان دروغ شمردند قوم لوط پیغامبران را چون گفت بایشان برادر ایشان

غالب مهربان تکذیب کردند قوم لوط پیغمبران را و قتیکه گفت بایشان برادرشان

لُوْطٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٢﴾ اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿٤﴾

لوط آیا نمی ترسید هر آئینه من برائے شما پیغامبر با امانتم پس بترسید از خدا و فرمان من برید

لوط آیا نمی ترسید (هر آئینه) من برائے شما رسول امانت دارم پس بترسید از الله و فرمان برید مرا

تفسیر عثمانی

عـه آیا می پندارید که ازین عیش و آرام و باغها و بوستانها و چشمه ها دائما لذت اندوز خواهید بود؟ و ازان خانهائے پر تکلف زیبا که کوه ها را تراشیده و آنها برپا کرده اید ابدا نخواهید برآمد؟ و یا اینکه آیا این عمارات محکم و سنگین شمارا از عذاب خدا رستگار خواهد داد؟ باید این هوای خام را از سر خود بکشید و از خدای تعالی بترسید سخنان مرا بپذیرید که برای خیر و بهبود شما می گویم عـه اگر تو پیغمبری و نسبت بما درجهٔ ممتاز تر داری، بخدا بگو چنان آیتی بر ما بنماید که از دیدن آن ما هم تسلیم کنیم - سپس فرمایش کردند که ازین سنگ یک ماده شتر برآرد که چنان و چنین باشد حضرت صالح دعا کرد حق تعالی بقدرت کاملهٔ خود این نشان یعنی معجزه را نمود فرمود - عـه در موضح القرآن آمده است: به قدرت خدای تعالی در اثر دعای حضرت صالح شتر ماده از سنگ پدید آمد و آزاد می گشت به جنگلی که برای چریدن دو کوهی که برای نوشیدن آب میرفت همه مواشی از دم خورده و دوری گریختند و پس چنین قرار داده شد که بنوبت یکروز شتر ماده به حوض آب برود و روز دیگر مواشی مردم بدانجا برده شود لـلعـه با ماده شتر بیدی پیش میائید ورنه عذاب بزرگ نازل خواهد شد ۱۲۔

ع ۱۸ / ۱۱ — ع ۱۹ / ۱۲

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۵

وسوال می کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدے نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمها

ومی خواهیم از شما به تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست مزد من مگر بر پروردگار عالمیان

اَتَاْتُوْنَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِيْنَ ۝۶ وَتَذَرُوْنَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ

آیا بقصد قضاے شهوت میروید بسوے مردان از اهل عالم و می گذارید آنچه آفریده است برای شما پروردگار شما

آیا بشتاب میروید بر مردان جهان (برای لواطت) عـــه و می گذارید آنچه آفریده است برای شما پروردگار شما

مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ ۭ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عٰدُوْنَ ۝۷ قَالُوْا لَىِٕنْ لَّمْ تَنْتَهِ يٰلُوْطُ

از زنان شما بلکه شما گروهے اید از حد گذشته گفتند اگر باز نیائی تو اے لوط

زنان شما بلکه شما قومی از حد گذرنده گانید گفتند اگر (ازین تبلیغ) باز نیائی ای لوط

لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِيْنَ ۝۸ قَالَ اِنِّىْ لِعَمَلِكُمْ مِّنَ الْقَالِيْنَ ۝۹ رَبِّ

هر آئینه باشی از بیرون کردگان گفت هر آئینه من مر عمل شمارا از دشمنانم پروردگارا

(هر آئینه) باشی از اخراج کرده شدگان عـــه گفت (هر آئینه) من از عمل شما بیزارم (مر عمل شمارا از دشمنانم) ای پروردگار من

نَجِّنِىْ وَاَهْلِىْ مِمَّا يَعْمَلُوْنَ ۝۱۰ فَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ۝۱۱ اِلَّا عَجُوْزًا

نجات ده مرا و کسان مرا از وبال آنچه می کنند پس نجات دادیم او را و کسان او را همه مگر پیرزنے

نجات بده مرا و خاندان مرا از عذاب آنچه می کنند (این کافران) پس نجات دادیم او را و اهل او را همه مگر پیرزنے که ماند

فِى الْغٰبِرِيْنَ ۝۱۲ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ۝۱۳ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ

که بود از باقی ماندگان باز هلاک ساختیم آن دیگران را و بارانیدیم بر ایشان بارانے

در باقی ماندگان پس هلاک ساختیم آن دیگران را و بیارانیدیم بر ایشان بارانی

فَسَاۗءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِيْنَ ۝۱۴ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ

پس بد است باران ترسانیدگان هر آئینه درین ماجرا نشانه است و نبودند بیشترین ایشان

پس بد باران بیم داده شدگان (این باران است) (هر آئینه) درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان

مُّؤْمِنِيْنَ ۝۱۵ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝۱۶ كَذَّبَ اَصْحٰبُ لْــــَٔيْكَةِ

مسلمانان و هر آئینه پروردگار تو همان است غالب مهربان دروغی شمردند باشندگان ایکه

مؤمنان و (هر آئینه) رب تو او ست غالب مهربان تکذیب کردند اصحاب ایکه

الْمُرْسَلِيْنَ ۝۱ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ۝۲ اِنِّىْ لَكُمْ رَسُوْلٌ

پیغامبران را چون گفت بایشان شعیب آیا نمی ترسید هر آئینه من برای شما پیغامبر

پیغمبران را وقتیکه گفت ایشان شعیب آیا نمی ترسید (بدرستیکه) من شمارا رسول

اَمِيْنٌ ۝۳ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ۝۴ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ

باامانتم پس بترسید از خدا و فرمان من برید و سوال نمی کنم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدے نیست

امانت دارم پس بترسید از خدا و فرمان برید مرا و نمی خواهیم از شما بر تبلیغ رسالت هیچ مزدی نیست

اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۵ اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُخْسِرِيْنَ ۝۶

مزد من مگر بر پروردگار عالمها تمام پیمائید پیمانه را و مباشید از زیان دهندگان

مزد من مگر بر پروردگار عالمیان پوره پر کرده دهید پیمانه را و مباشید از کم دهندگان

وَزِنُوْا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ۝۷ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاۗءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا

و سنجید به ترازوے راست و ناسره ندهید بمردمان اشیاے ایشان را و بیباک مگردید

وزن کنید به ترازوی راست و کم مکنید مردمان را چیزهای ایشان (چیزهای مردمان را کم مکنید) و فساد مکنید

فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ۝۸ وَاتَّقُوا الَّذِىْ خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِيْنَ ۝۹

در زمین فساد کنان و بترسید از خدا که آفرید شمارا و خلائق نخستینیان را

در زمین مفسد شوندگان و بترسید ازان ذاتی که آفریده شمارا و مخلوق پیشینیان را

عـــه در بین تمام مردمان جهان محض مرد بارا مصدر شهوت رانی خود قرار داده اید و یا اینکه در میان باشندگان گیتی تنها شما مرتکب این فعل زشت میشوید

عـــه این وعظ و نصیحت را بگذار، اگر آینده هم مارا باین گفتار خود اذیت نمودی هر آئینه ترا ازین شهر بیرون می کنیم. قریه های آنان را منقلب کردیم و از آسمان سنگباران نمودیم تا یک توده خاک گردید قصه آنها هم مفصلاً در اعراف و غیره گذشته.

ابن کثیرؒ می نویسد که «اصحاب ایکه» عبارت از همان قوم مدین است. «ایکه» درختی بود که این مردم آنرا می پرستیدند بهمان نسبت «اصحاب الایکه» نامیده شدند و بنا برین شعیبؑ را بکلمه «اخوهم» تعبیر نفرمود زیرا که اخوت اینجا محض بر تعلقات قومی و نسبی بناء داشت. اگر «مدین» گفته می شد البته کلمه «اخوهم» موزون می بود و چون بعنوان «اصحاب الایکه» یاد شدند که اشاره به نسبت مذهبی آنها ست لهذا «اخوهم» نامیدن شایان شان حضرت شعیب نبود. بهرحال «مدین» و «اصحاب الایکه» یک قوم است و شعیبؑ بطرف همین قوم مبعوث

ع ١٦ ١٣

شده بود. بیشتر هم درباب آنها سخن رانده شد ١٢٥-

قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلْمُسَحَّرِينَ ۝ وَمَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ

گفتند جز این نیست که تو از جادو زدگانی و نیستی تو مگر آدمی مانند ما و هر آئینه می پنداریم ترا از

ٱلْكَٰذِبِينَ ۝ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ۝

دروغ گویان پس بیفکن بر ما پاره پاره از آسمان اگر هستی از راست گویان

قَالَ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ ٱلظُّلَّةِ ۚ إِنَّهُۥ

گفت (شعیب) رب من داناتر است به آنچه می کنید پس تکذیب کردند او را پس گرفت ایشان را عذاب روز سایبان هر آئینه

كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ۝

بود عذاب روز بزرگ هر آئینه درین ماجرا نشانه است و نبودند اکثر ایشان مومنان

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ۝ وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝ نَزَلَ بِهِ

و هر آئینه رب تو او هست غالب مهربان و هر آئینه قرآن فرود آورده رب عالمیان است فرود آورده آنرا

ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ۝ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ۝ بِلِسَانٍ عَرَبِىٍّ

فرشته امانت کار (یعنی جبرئیل) بر دل تو تا شوی از ترسانندگان (فرود آورده) بزبان عربی

مُّبِينٍ ۝ وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ۝ أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ ءَايَةً أَن يَعْلَمَهُۥ عُلَمَٰٓؤُا۟

روشن و هر آئینه (این مضمون قرآن) در کتابهای پیشینیان است آیا نیست برای ایشان (مشرکان قریش) نشان حقانیت

بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ۝ وَلَوْ نَزَّلْنَٰهُ عَلَىٰ بَعْضِ ٱلْأَعْجَمِينَ ۝ فَقَرَأَهُۥ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا۟

بنی اسرائیل و اگر نازل می کردیم قرآن را بر بعض عجمیان پس میخواند آنرا بر ایشان هرگز نمی شدند

بِهِۦ مُؤْمِنِينَ ۝ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَٰهُ فِى قُلُوبِ ٱلْمُجْرِمِينَ ۝ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦ

به آن گرویدگان همچنین در آوردیم تکذیب را در دلهای گنهگاران ایمان نمی آرند بقرآن

حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ۝ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝ فَيَقُولُوا۟

تا آنکه ببینند عذاب دردناک پس آید به ایشان ناگهان در حالیکه ایشان بیخبر باشند پس گویند

هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ۝ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ۝ أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَٰهُمْ

آیا هستیم ما مهلت داده شدگان آیا عذاب ما را بشتاب می طلبند آیا دیدی (مییدانی) اگر بهره مند گردانیم ایشانرا

سِنِينَ ۝ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ۝ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ۝

سالها پس بیاید ایشان را آن عذابیکه وعده داده شد بایشان بی نیازی نکند ایشانرا آنچه تمتع می گرفتند

وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ۝ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ۝

و هلاک نکردیم هیچ قریه را مگر بود برای آن ترسانندگان جهت پند دادن و نبودیم (در ان اهلاک) ستمگاران

ف۱ یعنی آتش بشکل سایبان ظاهر شده و هلاک ساخت ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۲ خبر قرآن و خبر آرنده آن در کتابهای سابقه آسمانی موجود است و انبیای گذشته مسلسلاً ازان پیشگوئی کرده اند اگرچه دران آثار تحریف و تبدیل زیاد بعمل آمده باوجود آن یک اندازه ازین گونه خبر پیشگوئیها تا به امروز هم یافت میشود

ع ١٦

ف۳ و این مطلب نیز میتوان گرفت که مضامین بیشتر این قرآن اجمالاً یا تفصیلاً در کتابهای سابقه مندرج است خصوصاً قصص و توحید و رسالت و معاد وغیره ...

... علمای بنی اسرائیل خوب میدانند که این همان کتاب پیغمبر است که خبر آن پیشتر در کتب و صحائف آسمانی داده شده بود چنانچه بعض افراد آنها علانیه و بعضی در مجالس خصوصی خود بامر حق اقرار کرده اند ... مسلمان شدند مانند حضرت عبدالله بن سلام وغیره الغرض این اعتراف دانشمندان بنی اسرائیل برای یک منصف فهیم که دلش طالب حق باشد نشانی بزرگ است قطع نظر از علمای بنی اسرائیل دانشمندان مذاهب دیگر هم بدل خود حقانیت قرآن را میدانند اگرچه بعض اوقات بنابر پاره علل بآن اقرار و اعلان ...

مع

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيٰطِينُ ﴿۲۱۰﴾ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۲۱۱﴾ إِنَّهُمْ

و فرود نیاوردند قرآن را شیطانان و سزاوار نیست ایشان را و نمی توانند هرآئینه شیطانان

و فرود نیاورده قرآن را شیطانان و نشاید ایشان را و نمی توانند (هرآئینه) ایشان

عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿۲۱۲﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ

از شنیدن دور کرده شده اند پس مخوان با خدا معبود دیگر را آنگاه باشی از

از شنیدن (کلام ملائکه) دور کرده شده اند پس مخوان با خدا معبود دیگری را پس بشوی از

الْمُعَذَّبِينَ ﴿۲۱۳﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿۲۱۴﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ

عذاب کرده شدگان و بیم کن قبیله خود را و پست کن بازوی خود را برائے آنانکه

عذاب کرده شدگان و بترسان قبیله نزدیک تر خود را ف۱ و پست کن بازوی خود را برای آنانکه

اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۱۵﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۱۶﴾

پیروی تو کردند از مسلمانان پس اگر نافرمانی کنند پس بگو هرآئینه من بے تعلقم از آنچه شما می کنید

پیروی تو کرده اند از مومنان پس اگر نافرمانی کنند ترا پس بگو (هرآئینه) من بیزارم از آنچه شما می کنید

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿۲۱۷﴾ الَّذِي يَرٰىكَ حِينَ تَقُومُ ﴿۲۱۸﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي

و توکل کن بر غالب مهربان آنکه می بیند ترا چون برخیزی یعنی وقت تهجد و می بیند گشتن تو را در میان

و توکل کن بر غالب مهربان آنکه می بیند ترا وقتیکه بر میخیزی (برای تهجد) و گشتن ترا (حرکات ترا) در میان

السّٰجِدِينَ ﴿۲۱۹﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۲۲۰﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ

سجده کنندگان ف۳ هرآئینه وے همان است شنوا دانا آیا خبر دهم شما را بر چه کس فرود می آیند

سجده کنندگان ف۲ (هرآئینه) او همست شنوا دانا آیا خبر کنم شما را که بر که فرود می آیند

الشَّيٰطِينُ ﴿۲۲۱﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿۲۲۲﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ

شیطانان فرود می آیند بر هر دروغگوی گنهگار می نهند گوش و بیشترین ایشان

شیطانان فرود می آیند بر هر دروغگوی گنهگار می افگنند سخن شنیده را و اکثر آنها

كٰذِبُونَ ﴿۲۲۳﴾ وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿۲۲۴﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ

دروغ گویانند و شاعران پیروی ایشان می کنند گمراهان آیا ندیدی که ایشان در هر میدانے

دروغگویانند و شاعران پیروی ایشان می کنند گمراهان (شاعران را پیروی می کنند گمراهان) آیا ندیدی که ایشان در هر وادی

يَهِيمُونَ ﴿۲۲۵﴾ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿۲۲۶﴾ إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا

سرگردان شوند و آنکه ایشان می گویند آنچه نمی کنند ف۵ مگر آنانکه ایمان آوردند و عملهائے

سرگردان میشوند و اینکه ایشان می گویند آنچه نمی کنند مگر آنانکه ایمان آورده اند و کار هائے

الصّٰلِحٰتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانتَصَرُوا مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا ۗ وَسَيَعْلَمُ

شائسته کردند و ذکر خدا کردند بسیارے و انتقام کشیدند بعد از آنکه مظلوم شدند و خواهند دانست

شائسته کرده اند و ذکر کرده اند الله را بسیار و انتقام گرفتند بعد از مظلوم شدن و اکنون خواهند دانست

الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ ﴿۲۲۷﴾

ظالمان که بکدام جا باز خواهند گشت

ظالمان که بکدام پهلوی گردند (بکدام مرجع خواهند گشت)

سورة النمل مكية وهي ثلث وتسعون آية وسبع ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت با رحم است

طٰسٓ تِلْكَ اٰيٰتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿۱﴾ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۲﴾

اینها آیات قرآن و کتاب روشن است هدایت و مژده است برائے مسلمانان

این آیت های قرآن و کتاب روشن است هدایت و مژده است برائے مومنان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شنیدن کلام ملائکه ۱۲ ف۲ یعنی تواضع کن ۱۲ ف۳ یعنی از قیام برکوع و از رکوع بسجود ۱۲ ف۴ یعنی نماز گذاران ۱۲ ف۵ یعنی به هر مضمون مبالغه می کنند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ پیش از همگان اول اقارب خود را تنبیه کن چه از حیث خیر خواهی و دلسوزی حق آنها مقدم تر است و نیز طبعاً صداقت و حقانیت آدمی بذریعه معامله با اقارب بیشتر آزموده و سنجیده میشود۔ موضح القرآن می نویسد هنگامیکه این آیت نازل شد آنحضرت ﷺ تمام قریش را دعوت داده بگوش آنها رسانید حتی عمه و دختر کاکای خود را آگهی داده و گفت من برای شما هیچ چیز کرده نمی توانم. خود شما فکر عاقبت خود را نمائید

ف۲ وقتیکه برائے تهجد می خیزی و خبر متوسلین را میگیری که آیا آنها بیاد خدا مصروف اند و یا غافل (موضح) و یا وقتیکه برای نماز ایستاده میشوی و در نماز جماعت در رکوع و سجود و دیگر افعال عبادت مقتدیان ترا نگرانی میکنی. و بعض سلف گفته اند که از ساجدین اجداد آنحضرت ﷺ مراد اند یعنی نور آنحضرت ﷺ از صلب یک نبی به صلب نبی دیگر منتقل شده تا بالاخره این پیغمبر شریف آورده. بلکه بعض مفسرین ازین کلمه بر ایمان والدین آنحضرت ﷺ استدلال کرده اند والله اعلم ۱۲

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُم بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿۳﴾

آنانکه برپا میدارند نماز را و می دهند زکوٰة را و ایشان باخرت یقین می آرند

آنانکه قائم میدارند نماز را و می دهند زکوٰة را و ایشان اند که به آخرت یقین دارند

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿۴﴾

آنانکه ایمان نمی آرند باخرت آراسته کردیم برای ایشان کردارهائے ایشانرا پس ایشان سرگردان میشوند

(هرآئینه) آنانکه ایمان ندارند به آخرت آراسته ایم در نظر ایشان کردارهای ایشانرا پس ایشان سرگردان می گردند

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿۵﴾

این جماعه آنانند که برائے ایشان ست سخت عذاب و این جماعه در آخرت ایشانند زیان کارتر

این گروه آنانند که مر ایشان راست بد عذاب و این جماعه در آخرت ایشانند زیان کارتران

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿۶﴾ إِذْ قَالَ مُوسٰى لِأَهْلِهٖٓ

و هرآئینه تو داده می شوی قرآن را از نزدیک خدائے استوارکار دانا یاد کن آنگاه که گفت موسی باهل خود

و (بدرستیکه) تو رسانیده (داده) میشوی قرآن از نزد باحکمت دانا (یاد کن) آنگاه که گفت موسی به اہل خود

إِنِّيٓ اٰنَسْتُ نَارًا سَاٰتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ اٰتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ

هرآئینه من دیده ام آتشے خواهم آورد ازانجا خبرے یا خواهم آورد شعله گرفته شده باشد که شما

(هرآئینه) من دیدم آتش را اکنون بیارم بشما ازان (موضع) آتش خبری یا بیارم بشما اخگر افروخته تا که شما

تَصْطَلُونَ ﴿۷﴾ فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِيَ أَن بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا

گرمی حاصل کنید پس چون رسید بآتش آواز کرده آمد که برکت داده شده کسے را که در آتش ست و کسے راکه حوالی وے ست

گرم شوید پس چون رسید بآتش ندا کرده شد باو که برکت داده شده کسی راکه در آتش است و کسی راکه گرداگرد آتش است

وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿۸﴾ يٰمُوسٰىٓ إِنَّهٗٓ أَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۹﴾ وَأَلْقِ

و پاکی خدائے راست پروردگار عالمها را اے موسی هرآئینه سخن اینست که من خدائے غالب با حکمتم و بیفگن

و پاکی الله راست که پروردگار عالمیان است عسئ ای موسی (هرآئینه) او (ندا کننده) منم الله غالب باحکمت و ندا کرده شد که بیفگن

عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يٰمُوسٰى

عصائے خود را پس چون دید که عصا می جنبد گویا وے مار است رو بگردانید پشت داده و باز نه گشت گفتیم اے موسی

عصائے خود را پس چون دید عصا را که حرکت می کند گویا آن مار سفید باریک است روی گردانید پشت داده و باز نگشت و در عقب ندید

لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿۱۰﴾ إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا

مترس هرآئینه نمی ترسند نزدیک من پیغامبران لیکن آنکه ستم کرد باز عوض آن کرد نیکی

مترس منم که نمی ترسند نزدیک من رسولان لیکن کسیکه ستم کرد باز در عوض نیکی نمود

بَعْدَ سُوٓءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۱﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ

بعد از بدی پس هرآئینه من آمرزنده مهربانم و در آر دست خود را بگریبان خود تا بیرون آید سفید شده

بعد از بدی پس (هرآئینه) من (او را) آمرزنده ام مهربان و در آر دست خود را در گریبان خود که بیرون آید سفید

مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ۖ فِي تِسْعِ اٰيٰتٍ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا

از غیر عیب باین دو نشانه که داخل اند در نه معجزه برو بسوئے فرعون و قوم او هرآئینه ایشان بودند گروه

بدون عیبی (به انضمام این دو نشانی) نه نشانی را گرفته بسوی فرعون و قوم او برو هرآئینه آنها بودند گروه

فٰسِقِينَ ﴿۱۲﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۳﴾ وَ

فاسق پس آنگاه که آمد بدیشان نشانهائے ما روشن شده گفتند این سحر ظاهر ست و

نافرمان پس چون رسید بایشان نشانی های ما بالبصیرت دهنده گفتند این جادوی است ظاهر و

جَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ

انکار آن کردند از روے ستمگاری و تکبر و باور داشته بود آنرا دل ایشان پس بنگر چگونه بود

انکار کردند آنرا از روی ستمگاری و تکبر در حالی که یقین کرده بود آنرا دلهای ایشان پس بنگر که چگونه شد

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید کسیکه در آتش ست ملائکه در ان نور بصورت آتش بودند و کسیکه گرد آتش بودند ملائکه دیگر که فرود آمده بودند ایشان باوقفا والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ چون در آنجا رسید برایش معلوم گردید که این آتش دنیا نیست بلکه یک آتش غیبی و نورانی است که در ان نور الٰهی ظاهر میشود و یا تجلی نورانی می درخشد۔ شاید این همان باشد که آنحضرت ﷺ در حدیث فرموده "حجابه النار" و یا "حجابه النور" پس از غیب آواز آمد "ان بورک من فی النار و من حولها" یعنی این قطعه زمین مبارک است و هم تجلی که در آتش مبارک می باشد و نیز ذواتیکه مثلاً فرشتگان و یا خود موسی علیه السلام داخل آن و یا در اطراف آن هستند همه مبارک می باشند این کلمات را غالباً برای تسکین و مانوس ساختن موسی علیه السلام بطور اعزاز و اکرام او فرمود ف۲ ذات باری عز سبحانه از مکان جهت جسم، صورت و رنگ وغیره صفات حدوث پاک و منزه است۔ از تجلی او در آتش نباید این معنی گرفت که ذات پاک او در آتش حلول کرده است (معاذالله) آفتاب عالمتاب در آئینه متجلی میشود لیکن هیچ کس گفته نمی تواند که کره شمس با این بزرگی در آئینه کوچک گنجیده است ۱۲

عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ

آخر کار مفسدان — و بر آئینه دادیم داؤد و سلیمان را علم و گفتند ستایش آن خدا راست

عاقبت کار مفسدان ع۱ — و (بتحقیق) دادیم داؤد و سلیمان را علمی ع۲ و گفتند شکر است الله را

الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ

که فضل داد ما را بر بسیارے از بندگان مومن خویش — و وارث شد سلیمان داؤد را

آنکه برتری داد ما را بر بسیاری از بندگان مومن خود — و قائم مقام گردید سلیمان داؤد را ع۳

وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۖ اِنَّ

و گفت اے مردمان آموخته شد ما را گفتار مرغان و داده شد ما را از هر نعمتے هر آئینه

و گفت ای مردم دانا بوده ما گفتار مرغان را و داده شده ما را از هر چیز هر آئینه

هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ﴿٢﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ

این است فضل ظاهر — و بهم آورده شد برائے سلیمان لشکر هائے او از جن و آدمیان

همین است فضیلت آشکار — و جمع کرده میشدند برائے سلیمان لشکر های او از جن و آدمیان

وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿٣﴾ حَتّٰىٓ اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا

و مرغان پس ایں جماعه بعض را تا رسیدن بعض ایستاده کرده می شد تا وقتیکه رسیدند بمیدان موران گفت مورچه اے

و مرغان پس ایشان دسته دسته ساخته شدند منظم و منضبط نگاه داشته میشدند (در تقدم) تا وقتیکه رسیدند بر میدان مورچه گفت مورچه ای

النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٤﴾

مورچگان درآئید بجا هائے خود تا درهم نشکند شما را سلیمان و لشکر هائے او نادانسته

مورچگان درآئید در مسکن های خود که پامال نکند شما را سلیمان و لشکر های او در حالیکه ایشان ندانسته

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ

پس خندان تبسم کرد از گفتار مورچه و گفت اے پروردگار من الهام کن که مرا که شکر این نعمت تو کنم که

پس تبسم کرد خندان از سخن مورچه و گفت اے پروردگار من نصیب کن مرا که شکر کنم آن نعمت ترا که

اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِيْ بِرَحْمَتِكَ

تمام کرده بر من و بر پدر و مادر من و الهام کن مرا که بجا آرم کردار شائسته که خوشنود شوی بآن و در آر مرا برحمت خود

تمام کردهٔ بر من و بر پدر و مادر من و اینکه کنم کار شائسته که می پسندی آنرا و در آر مرا برحمت خود

فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٥﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ ۖ

در زمرهٔ بندگان شائسته خویش — و بازجست احوال مرغان پس گفت چیست مرا که نمی بینم هدهد را

در زمرهٔ بندگان شائسته خویش — و خبر گرفت (باز جست) پرندگان را پس گفت چیست مرا که نمی بینم هدهد را

اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِيْنَ ﴿٦﴾ لَاُعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيْدًا اَوْ لَاَاذْبَحَنَّهٗٓ اَوْ لَيَاْتِيَنِّيْ

یا هست از غائب شدگان — هر آئینه عقوبت کنم او را عقوبت سخت یا ذبح کنم او را یا بیارد پیش من

یا هست از غائبان — (هر آئینه) عذاب کنم او را عذاب سخت یا ذبح کنم او را یا بیارد بمن

بِسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٧﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيْدٍ فَقَالَ اَحَطْتُّ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَ

حجت ظاهر — پس توقف کرد نه مدت دور پس گفت در گرفتم چیزیکه در نه گرفته بآن و

حجتی روشن — پس درنگ کرد (هدهد) نه زمان دراز (چون حاضر شد) پس گفت احاطه کرده ام بر آن معلوماتی که تو احاطه نموده

جِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍۭ بِنَبَاٍ يَّقِيْنٍ ﴿٨﴾ اِنِّيْ وَجَدْتُّ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ

آوردم پیش تو از جهة سبا خبرے تحقیقی را — هر آئینه من یافتم زنے که پادشاهی میکند بر ایشان و داده شده است او را

آوردم بتو از سبا خبری تحقیقی — (هر آئینه) من یافتم زنی را که پادشاهی می کند بر ایشان و داده شده است او را

مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَّلَهَا عَرْشٌ عَظِيْمٌ ﴿٩﴾ وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُوْنَ

از جنس هر نعمتے داده او را تختے هست بزرگ یافتم که او و قوم او سجده می کنند

از هر چیز و او را تختی است بزرگ یافتم او و قوم او را که سجده می کنند

عل برای اینکه چشمهای ایشان باز شود و حقائق را دریابند مرا ایشان را وقتا فوقتا معجزه ها نشان داده می شد ایشان می پنداشتند که این همه جادو است حالانکه بدل یقین داشتند که موسی علیه السلام صادق است و آیاتیکه نشان میدهد یقینا معجزات خدائی است جادو و شعبده نیست مگر محض بازی الفاظ و غرور دیده و دانسته برخلاف ضمیر خود به تکذیب حق اصرار و از راستی انکار میگوئند در نتیجه پس از چند روزی بدریا نگرید که انجام چنین مفسدان معاند چگونه شد همه را امواج بحر قلزم فرو برد و کسی را گور و کفن هم نصیب نگشت

ع۲ حضرت سلیمان پسر حضرت داؤد علیه السلام است الله تعالی هر یک از پدر و پسر را لائق شان وی بهرهٔ مخصوصی از علم عطا فرمود در تحت لفظ علم تمام علوم شرائع و احکام و اصول و سیاست و حکمرانی وغیره مندرج است

ع۳ از جمله پسران داؤد علیه السلام جانشین اصلی وے حضرت سلیمان علیه السلام بود که الله تعالی در ذات وی نبوت و پادشاهی هر دو را جمع فرمود و ملک و

سلطنت بهادارزانی نمود که پیش باز و بالیه از وی بکسی نصیب نشد جن، هوا و پرندگان را برای وی مسخر نمود چنانکه در سورهٔ «سبا» می آید ۱۲

لِلشَّمْسِ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ

آفتاب را بجز خدا و آراسته است برای ایشان شیطان کردارهای ایشان را پس باز داشت ایشان را از

آفتاب را بجز الله و آراسته است برای ایشان شیطان کردارهای ایشان را پس باز داشت ایشان را از

السَّبِيْلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿۱۰﴾ اَلَّا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ

راه پس ایشان راه نمی یابند بسوی آنکه سجده کنند آن خدای را که بیرون می آرد پوشیده

راه حق پس ایشان راه نمی یابند باینکه سجده کنند الله را (آراسته کرده است شیطان برای آنست که سجده نکنند الله را) آنکه بیرون می آرد

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴿۱۱﴾ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا

در آسمانها و زمین و می داند آنچه پنهان میدارید و آشکارا می کنید خدای نیست هیچ معبود بحق مگر

در آسمانها و زمین است و میداند آنچه پنهان میدارید و آنچه آشکارا می کنید الله هست نیست هیچ معبود بحق مگر

هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ﴿۱۲﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ

او پروردگار عرش بزرگ است گفت سلیمان خواهیم دید آیا راست گفتی یا هستی از

او است پروردگار تخت بزرگ گفت سلیمان (علیه السلام) اکنون می بینیم که آیا راست گفتی یا هستی از

الْكٰذِبِيْنَ ﴿۱۳﴾ اِذْهَبْ بِّكِتٰبِيْ هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ

دروغ گویان ببر این نامه را پس بیفکن آنرا بسوی ایشان باز رو بجدا از ایشان پس بنگر

دروغ گویان ببر این نامه مرا پس بیفکن آنرا بسوی ایشان باز کناره شو از ایشان پس بنگر

مَاذَا يَرْجِعُوْنَ ﴿۱۴﴾ قَالَتْ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّيْۤ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتٰبٌ كَرِيْمٌ ﴿۱۵﴾ اِنَّهٗ مِنْ

چه جواب باز می دهند بلقیس گفت ای جماعه رئیسان هر آئینه انداخته شد بسوی من نامه گرامی هر آئینه این نامه

که چه جواب می دهند گفت (بلقیس) ای اعیان دربار (هر آئینه) بحضور من انداخته شده یک نامه گرامی این نامه از

سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهٗ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿۱۶﴾ اَلَّا تَعْلُوْا عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ

از جانب سلیمان است و هر آئینه این نامه بنام خدا بخشاینده مهربان است باین مضمون که تکبر مکنید بر من و بیائید پیش من

طرف سلیمان است (هر آئینه) این نامه بنام الله بے حد مهربان نهایت بارحم است باین مضمون که زور آوری مکنید در مقابل من و بیائید

مُسْلِمِيْنَ ﴿۱۷﴾ قَالَتْ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُوْنِيْ فِيْۤ اَمْرِيْ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً

مسلمان شده گفت بلقیس ای جماعه رئیسان جواب دهید مرا در تدبیر من نیستم من فیصل کننده

فرمان بردار گفت بلقیس ای اعیان دربار مشوره دهید مرا در کار من نیستم فیصله کننده قطعی

اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُوْنِ ﴿۱﴾ قَالُوْا نَحْنُ اُولُوْا قُوَّةٍ وَّاُولُوْا بَاْسٍ شَدِيْدٍ

هیچ کار را تا وقتیکه حاضر شوید پیش من گفتند ما خداوند توانائی ایم و خداوند کارزار سخت ایم و

هیچ کاری را تا حاضر شدن شما گفتند ما خداوندان قوت و خداوندان کارزار شدیدیم و

وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِيْ مَاذَا تَاْمُرِيْنَ ﴿۲﴾ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً

تدبیر مفوض بسوی تست پس در نگر چه چیز می فرمائی گفت هر آئینه پادشاهان چون در آیند بدیهی

کار باختیار تست پس ببین چه حکم میفرمائی گفت (هر آئینه) پادشاهان چون در آیند به قریه

اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْۤا اَعِزَّةَ اَهْلِهَاۤ اَذِلَّةً ۚ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُوْنَ ﴿۳﴾ وَاِنِّيْ

خراب کنند آنرا و سازند عزیز ترین اهل آنرا رسوا تر و هم چنین می کنند و هر آئینه من

خراب کنند آنرا و گردانند عزت مندان اهل آنرا ذلیل و هم چنین می کنند و (هر آئینه) من

مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنٰظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۴﴾ فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ

فرستنده ام بسوی ایشان تحفه پس بینم بچه چیز باز می آیند فرستادگان پس چون آمد آن فرستاده پیش سلیمان

فرستنده ام بسوی ایشان تحفه پس بیننده ام بچه جواب رجوع می کنند فرستادگان پس چون رسید نزد سلیمان

قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ ۫ فَمَاۤ اٰتٰىنِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّاۤ اٰتٰىكُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ

گفت سلیمان آیا امداد می کنید مرا بمالے پس آنچه عطا کرده است مرا خدا تعالی بهتر است از آنچه عطا کرده است شما را بلکه شما

گفت آیا امداد می کنید مرا بمال پس آنچه داده است مرا الله بهتر است از آنچه داده شما را بلکه شما بتحفه خود

ف۵ غالباً این عبارت تتمه کلام هدهد است معلوم میشود که جانوران را معرفت خالق این قدر فطرةً حاصل است و یا شاید این قسم معرفت تفصیلی بهمین هدهد بطور خرق عادت موهوب شده باشد اگر خدا تعالی بخواهد این چنین معرفت را در یک چوب خشک هم آفریده می تواند باقی وجود اینگونه عقل و معرفت فطری در جانوران چنانکه صدرای شیرازی در «اسفار اربعه» از آن به «علم حضوری» و «شعور بسیط» تعبیر کرده است مستلزم آن نیست که بطرف آنها انبیاء مبعوث شوند زیرا که معرفت فطری کسبی نیست بلکه جبلی است و بعثت انبیاء با کسبیات تعلق دارد و نیز این صحیح نیست که چیزیکه تا یک اندازه دارای عقل و شعور باشد مکلف هم باشد چنانکه شریعت حقه بچه را مکلف قرار نداده و با آنکه قبل از بلوغ تا یک اندازه خوبی عقل دارد عقل و شعور حیوانات را ازین قیاس کنید (تنبیه) در موضح القرآن آمده است که هدهد اکثر بدانه کرم های است که از زمین می کشد و می خورد نه دانه میخورد نه میوه بلکه ازین قدرتی که الله تعالی باو عطا کرده کار میگیرد. شاید از همین سبب «یخرج الخبء» را بطور خصوصی ذکر فرمود والله اعلم ۱۲

يُرْجَعُونَ ۞ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُم بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَا

شادمانی می شوید بازرو بسوئے ایشان پس ہر آئینہ بیاییم برایشان لشکرہا ئے کہ طاقت نباشد ایشان را بمقابلہ آن و ہر آئینہ بیرون

باز گردد بسوئے ایشان پس (ہر آئینہ) می بریم بایشان با لشکرہائی کہ طاقت مقابلہ نباشد ایشان را با آنہا و (ہر آئینہ) بیرون کنیم ایشان را

أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ۞ قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِي

رسوا کردہ و ایشان خوار باشند گفت سلیمان اے عزیزان کدام یک از شما می آرد پیش من تخت او را پیش ازانکہ بیایند نزد من

ذلیل در حالیکہ ایشان خوار باشند گفت (سلیمان) ای اعیان دربار کدام یک از شما می آرد پیش من تخت او را پیش ازانکہ بیایند نزد من

مُسْلِمِينَ ۞ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ ۖ وَ

مسلمان شدہ گفت دیوے از جن من بیارمش نزدیک تو پیش ازانکہ برخیزی از جائے خود و

فرمان بردار شدہ گفت قوی ہیکلی از جملہ جن من می آرم پیش تو آنرا قبل از برخاستنت از جائے خود و

إِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ۞ قَالَ الَّذِي عِندَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ

ہر آئینہ من بر آن عرش توانائی امانتم گفت شخصے کہ نزد یک او علم بود از کتاب الٰہی من بیارمش نزدیک تو پیش

(ہر آئینہ) من بر آن تخت توانا امانتم گفت آن شخص کہ نزد او بود علمی از کتاب الٰہی من می آرم بتو آنرا پیش

أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُ قَالَ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّي

ازانکہ باز گردد بسوئے تو چشم تو پس چون سلیمان دید آنرا قرار گرفتہ نزدیک خویش گفت این خارق عادت از فضل پروردگار من است

ازانکہ باز گردد بسوئے تو چشم (قبل از طرفۃ العین) پس چون دید سلیمان آنرا (ثابت) نہادہ شدہ در نزد خود گفت (این کرامت) از فضل

لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ۖ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي

تا بیازماید مرا آیا شکر گذاری کنم یا ناسپاسی نمایم و ہر کہ شکر گذاری کند پس جز این نیست کہ شکر گذاری می کند برائے نفع خویش و ہر کہ ناسپاسی کرد پس

تا بیازماید مرا آیا شکر گذاری می کنم یا ناسپاسی می نمایم و ہر کہ شکر گذاری کند پس جز این نیست کہ شکر گذاری میکند برای فائدہ نفس خود و ہر کہ ناسپاسی کرد

غَنِيٌّ كَرِيمٌ ۞ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا

بے نیاز کرم کنندہ است گفت سلیمان متغیر سازید برائے امتحان این زن تخت او را ببینیم آیا راہ شناخت می یابد یا می شود از آنانکہ

بے نیاز کرم کنندہ است گفت سلیمان متغیر سازید برای (امتحان) بلقیس تخت او را تا بنگریم آیا می فہمد (راہ می یابد) یا می شود از جملہ آنانکہ

يَهْتَدُونَ ۞ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ ۚ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِن

راہ نمی یابند چون بیامد بلقیس گفتہ شد آیا ہمچنین ست تخت تو گفت گویا وے ہمان ست و دادہ شدہ ما را دانش پیش از وے

نمی فہمند (راہ نمی یابند) پس چون رسید بلقیس گفتہ شد (بلو) آیا ہم چنین است تخت تو گفت گویا این ہمان است (و ما اسلام) بتو دادہ شدہ ما را علم

قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ۞ وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ

پیش ازین معجزہ و ہستیم مسلمانان و باز داشت سلیمان آن زن را از آنچہ عبادت می کرد بجز خدا ہر آئینہ وی بود از گروہ

پیش ازین و شدہ ایم فرمان بردار و باز داشت او را (بلقیس را) از آنچہ می پرستید بجز اللہ (ہر آئینہ) او بود از گروہ

كَافِرِينَ ۞ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا ۚ

کافران گفتہ شد بوے کہ درآی بایں کوشک پس چون بدید آنرا پنداشت حوض آب و جامہ برداشت از دو ساق خود

کافران گفتہ شد بہ آن زن در آی درین قصر پس چون دید (زمین) آنرا پنداشت آب عمیق و جامہ برداشت از ہر دو ساق خود

قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ

گفت سلیمان این کوشکے ست بے نقش درخشان ساختہ از آبگینہا گفت بلقیس اے پروردگار من ہر آئینہ من ستم کردہ ام بر خویشتن و اسلام

گفت سلیمان (ہر آئینہ) این قصری است لشم ساختہ شدہ از شیشہ گفت بلقیس ای پروردگار من (ہر آئینہ) من ستم کردم بر نفس خود و انقیاد کردم با

سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ

سلیمان برائے خدا پروردگار عالمہا و ہر آئینہ فرستادیم بسوئے ثمود برادر ایشان صالح را کہ عبادت کنید خدائے را

سلیمان مر اللہ را کہ رب عالمیان است و (ہر آئینہ) فرستادیم بسوی ثمود برادر ایشان صالح را بہ این کہ عبادت کنید اللہ را

فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ۞ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ

پس ناگہان آن قوم دو گروہ شدند بایکدیگر خصومت می نمودند گفت صالح اے قوم من چرا استشتاب طلب می کنید عقوبت را

پس آنگاہ ایشان دو گروہ شدند کہ مخاصمہ می کردند بایکدیگر گفت اے قوم من چرا بشتاب می طلبید بدی (نزول عذاب) را

فتح الرحمٰن

ف۵ مترجم گوید سلیمان علیہ السلام خواست کہ بلقیس را معجزہ نماید و عقل و جمال او را ادراک فرماید تا اگر مناسب باشد بنکاح آرد پس تدبیرے ساخت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ قاصد برگشت و بہ ملکہ خود پیغام جنگ را رسانید۔ بلقیس متیقن گردید کہ این شخص پادشاہ عادی نیست او را خداوند بزرگی و قوۃ بخشودہ است۔ جدال و قتال سودی نخواہد بخشید و نہ حیلہ و زور پیش او کارگر شدہ میتواند بالاخر بغرض اظہار اطاعت و انقیاد با ساز و سامان زیاد روان شد تا بحضور حضرت سلیمان علیہ السلام حاضر شود چون ملکہ نزدیک ملک شام رسید حضرت سلیمان ؑ باہلیان خود فرمود کہ از بین شما کیست کہ پیش از رسیدن بلقیس تخت شاہی او را بحضور من حاضر کند، در این مقصود حضرت سلیمان علیہ السلام این بود کہ از چندین پہلو عظمت و قوت خداداد او خود را بہ بلقیس اظہار نماید تا او بداند کہ این شخص تنہا پادشاہ نیست بلکہ دارائے یک قوت خارق العادۃ باطنی نیز میباشد (تنبیہ) از ... قبل ان

ع ۳ / ۱۳ / ۱۸

یأتونی مسلمین معلوم گردید کہ مال شخص حربی قبل از اسلام و انقیاد او مباح است ۱۲۔

قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۲﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ

پیش از راحت چرانه طلب آمرزش می کنید از خدا بود که رحم کرده شود بر شما گفتند شگون بد گرفتیم از تو

پیش از نیکوئی چرا آمرزش نمی خواہید از اللہ شاید بر شما رحم کرده شود ف گفتند منحوس قدم دیدیم ترا و آنان که ہمراہ

وَبِمَن مَّعَكَ ۚ قَالَ طَائِرُكُمْ عِندَ اللَّهِ ۖ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿۳﴾ وَكَانَ فِي

و از آنانکه ہمراہ تو اند گفت شگون بد شما نزدیک خداست ف۱ بلکہ شما قومے ہستید که امتحان کرده می شوید و بودند در

(گفتند) فال بد گرفتیم بتو و بہر که با تست) ع گفت قسمت بد تان نزد اللہ است ف بلکہ شما قومی ہستید که امتحان کرده میشوید و بود در ان

الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿۴﴾ قَالُوا

شہر نه کس که فساد می کردند در زمین و اصلاح نمی نمودند گفتند

شہر نه نفر که فساد می کردند در زمین و اصلاح نمی کردند گفتند

تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ

بایکدیگر قسم خدا خورده که البتہ شبخون کنیم بر صالح و اہل خانہ او باز البتہ خواہیم گفت وارث او را حاضر نبودیم وقت ہلاک شدن

در حالیکہ در بین خود قسم خورده بودند به اللہ که (ہر آئینه) شبخون می کنیم بر صالح و اہل وی باز ہر آئینه می گوئیم دعوی کننده (وارث) او را حاضر نبودیم ہنگام

وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿۵﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۶﴾ فَانظُرْ

ہر آئینه ما راست گوئیم و بد سگالی کردند بنوعے از حیله و بد سگالی کردیم ما نوعے از حیله و ایشان نمی دانستند پس بنگر

ہر آئینه ما راست گو یانیم و ساختند آنہا یک فریب و ساختیم ما یک فریب حال آنکه ایشان نمید انستند پس ببین

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۷﴾ فَتِلْكَ

چگونه بود سرانجام بد سگالی ایشان که ما ہلاک کردیم ایشان را و قوم ایشان را ہمه یکجا پس این ست

چگونه شد انجام فریب ایشان که (ہر آئینه) ما ہلاک کردیم ایشان را و قوم ایشان را ہمه پس این است

بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿۸﴾ وَ

خانہائے ایشان خالی مانده به سبب ستم کردند ہر آئینه درین ماجرا نشانه ہست گروہے را که میدانند و

خانه ہائے ایشان خراب افتاده بسبب ظلم ایشان ہر آئینه درین نشانی است برای قومیکه میدانند و

أَنجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿۹﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ

نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و پرہیزگاری می کردند و فرستادیم لوط را چون گفت بقوم خود آیا عمل می آرید

نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و تقوی می کردند و (یاد کن) لوط را چون گفت قوم خود را آیا می کنید

الْفَاحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿۱۰﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ

کار بے حیائی را و شما می بینید آیا شما می آئید بمردان بارادہ شہوت بجز

کار بے حیائی را حال آنکه شما می بینید آیا شما می شتابید بر مردان از روی شہوت

النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿۱۱﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا أَخْرِجُوا

زنان بلکه شما قوم نادانانید پس نه بود جواب قوم او مگر آنکه گفتند بیرون کنید

زنان را گذاشته بلکه شما گروہ نادانید پس نبود جواب قوم او مگر اینکه گفتند بیرون بکشید

آلَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿۱۲﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

اہل خانه لوط را از دیہ خویش ہر آئینه ایشان مردم پاکی طلبند پس نجات دادیم او را و اہل او را مگر زنش

اہل لوط را از شہر خود (ہر آئینه) ایشان مردمانی ہستند که پاکی طلب اند پس نجات دادیم او را و اہل او را مگر زن او را

قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿۱۳﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ

که معین کردیم او را از باقیماندگان و بارانیدیم بر سر ایشان بارانے پس بد ہست باران ترسانیدگان

که مقرر کرده بودیم او را از باقی ماندگان (در عذاب) و بارانیدیم بر ایشان بارانی پس بد است باران ترسیده شدگان (این باران)

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ ۗ آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ

بگو سپاس خدا راست و سلام بران بندگان او که برگزیده است ایشان را آیا خدا بہتر است یا آنچه شریک می آرند

بگو ستایش است مر اللہ را و سلام است بران بندگان او که اللہ برگزیده است آنان را آیا خدا بہتر است یا آنچه شریک می آرند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی مصائب بر وفق قدر الٰہی جاری مے شود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف حضرت صالح علیه السلام بسیار آنہا را فہمانید و بہر طریق ایشان را تبلیغ و تلقین نمود و بالآخر تہدید عذاب داد لیس قوم او گفتند یا صالح ائتنا بما تعدنا ان کنت من الصادقین ۰ (اعراف رکوع ۱۰) یعنی اگر تو راستگوئی عذاب الٰہی را بر ما بیار تاخیر از کدام رو گذر است؟ حضرت صالح فرمود که ای بدبختان! عجب است راه ایمان و توبه و نیکی را اختیار نمی کنید که در دنیا و آخرت بکار شما آید برعکس بطلب بدی تعجیل می کنید۔ اگر دقت بد فرارسد تمام سرکشی و تکبر شما خاتمه می یابد۔ ہنوز موقع و فرصت است که از گناہان توبه کنید تا محفوظ بمانید۔ چرا توبه و استغفار نمی کنید که اللہ تعالی بجائے عذاب بر شما رحمت کند ع ف از وقتیکه قدم منحوس تو آمده و بدین سخن ہا آغاز کرده ئی به مصائب قحط وغیره دچار شدیم و در ہر خانه جنگ و دعوی شروع شده است ف این مصائب و نوائب از سبب من نیست بلکه از بد قسمتی خود شماست که اللہ تعالیٰ بواسطہ شرارت ہا و بد کرداری ہائی تان بر شما مقرر کرده است ۱۲۔

ع ۴ ۱۴ ۱۹

لَمُخْرَجُونَ ① لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَا

بیرون آورده گاییم یعنی از قبور هر آئینه وعده داده شده بودیم این مقدمه مارا و پدران مارا پیش ازین نیست این

بیرون آورده شدگانیم از زمین بدرستیکه وعده داده شدیم باین ما و پدران ما از پیش نیست این

إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ② قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ

مگر افسانهای پیشینیان بگو سیر کنید در زمین پس بنگرید چگونه بود

مگر افسانه های پیشینیان بگو بروید در زمین پس بنگرید که چگونه شد

عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ③ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ④

انجام کار گنهگاران و اندوه مخور بر ایشان و مباش در تنگدلی از بدسگالی ایشان

انجام گنهگاران و غم مخور بر ایشان و مباش در تنگدلی از آنچه ایشان فریب کنند

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ⑤ قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ

و می گویند کے باشد این وعده اگر راست گوئید بگو شاید نزدیک

و می گویند کی باشد این وعده اگر هستید راست گویان بگو چه بعید است که

رَدِفَ لَكُم بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ⑥ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ

شده باشد بشما بعض آنچه شتاب می طلبید و هر آئینه پروردگار تو خداوند فضل است

رسیده باشد بعض آنچه شتاب می طلبید و (هر آئینه) پروردگار تو خداوند فضل است

عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ⑦ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا

بر مردمان ولیکن بیشترین ایشان شکر نمی کنند و هر آئینه پروردگار تو میداند آنچه

بر مردم ولیکن اکثر ایشان شکر نمی کنند و (هر آئینه) رب تو میداند آنچه را

تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ⑧ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

پنهان می کنند سینه ہائے ایشان و آنچه ظاهر می نمایند و نیست هیچ مقدمه پوشیده در آسمان و زمین

پنهان می دارد سینه های ایشان و آنچه را ظاهر می کنند و نیست هیچ پوشیده در آسمان و زمین

إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ⑨ إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ

مگر نوشته است در کتاب روشن هر آئینه این قرآن بیان می کند پیش بنی اسرائیل بیشترین

مگر در کتاب مبین هست (هر آئینه) این قرآن بیان می کند بنی اسرائیل بیشتر

الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ⑩ وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ⑪

آنچه ایشان دران خلاف می کردند و هر آئینه وے هدایت و رحمت است مسلمانان را

از آنچه ایشان دران اختلاف می کنند و هر آئینه این هدایت و رحمت است مومنان را

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ⑫ فَتَوَكَّلْ

هر آئینه پروردگار تو فیصل کند میان ایشان بحکم خود و اوست غالب دانا پس توکل کن

هر آئینه رب تو فیصله کند در میان ایشان بحکم خود و اوست غالب دانا پس توکل کن

عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ⑬ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ

بر خدا هر آئینه تو بر دین راست روشنی هر آئینه تو نمی توانی شنوانید مردگان را و نمی توانی شنوانید

بر الله هر آئینه تو بر راه راست روشن هستی (هر آئینه) تو شنوانیده نمی توانی مردگان را و شنوانیده نمیتوانی

الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ⑭ وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن

کران را آواز خواندن وقتیکه رو بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران را باز آینده از

کران را آواز خواستن را وقتیکه رو بگردانند پشت دادگان و نیستی تو راه نماینده کوران از

ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ⑮ وَ

گمراهی ایشان نمی شنوانی مگر کسے راکه ایمان آورده است بآیات ما پس این جماعه گردن نهند کافر اند و چون

گمراهی ایشان نمی شنوانی مگر کسی راکه ایمان آورده است به آیت های ما پس این جماعه گردن نهنده گانند و چون

ف۱ یعنی عقوبت دنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ بسیاری مجرمین در دین دنیا سزا های دردناک یافته اند فرموده پیغمبران حتما بوقوع پیوست از همین ماجرا قیاس کنید که ضربے را که انبیاء علیهم السلام در باب بعث بعد الموت و عذاب اخروی می داده اند یقیناً بوقوع پیوستنی است این خانه بے سروپا انجام نیست که هیچ کس بران حاکم نباشد در عالم خود را مهمل گذارد چون تمام مجرمان در بنجا مجازات کامل نمی یابند پس یقیناً حیات دیگری است که هر متنفس در آنجا بکیفر کردار خود میرسد اگر تکذیب شما بعین طور دوام داشت ناگزیر سر انجام دیگر مکذبین ورد بنا الظهور رسید مکذبین شما نیز بجزای خود خواهند رسید -

ف۶ هر چند قرآن فیصله کن قولی علی است مگر هنوز وقت فیصله عملی نرسیده. در انعصر بنی اسرائیل بزرگترین علمای علوم سماوی و مسائل غیبی پنداشته میشدند مگر در باب اختلاف شدیدی که آنها را بیح بعقائد احکام قصص و روایات داشتند قرآن حکیم فیصله قطعی داد. در حقیقت قرآن بیان کتابی است که آخرین پیغام خداوند قدوس را بدنیا رسانید وایمان آرند قرآن هادی و رهبری فرمود تا مردم برای روزی آماده گی کنند که در آن روز بر مسائل بصورت عملی فیصله میشود ۱۲

وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ

محقق شود وعده عذاب بر ایشان بیرون آریم برائے ایشان جانورے از زمین کہ سخن گوید بایشان بسبب آنکہ

واقع شود وعدهٔ عذاب بر ایشان بیرون آریم برای ایشان جانوری از زمین که سخن گوید بایشان به سبب آنکه

النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا

مردمان بآیات ما یقین نمی آوردند وآن روز کہ برانگیزیم از ہر امتے طائفہ را

مردمان به آیات ما یقین نمی آوردند عله وآن روز که برانگیزیم از هر امتی طائفه را

مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ

از آنانکہ دروغ می شمردند آیات ما را پس از ایشان بعض را تا رسیدن بعض ایستاده کرده میشود تا وقتیکہ حاضر آیند گوید

از آنانکه دروغ می شمردند آیات ما را پس ایشان جماعت بندی میشوند تا وقتیکه حاضر آیند گوید خدا

أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَ

خدا آیا دروغ شمردید آیات مرا و در نگرفته بودید آن از روئے دانش یا چہ کار می کردید و

آیا دروغ شمردید آیات مرا و احاطه نکرده بودید بران از روی علم (یا بگوئید) چه می کردید عله و

وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا

ثابت شده وعدهٔ عذاب بر ایشان بسبب ستم کردن ایشان پس آن جماعت سخن نگویند آیا ندیده اند کہ ما

ثابت شد وعدهٔ عذاب بر ایشان بسبب ستم کردن ایشان پس ایشان سخن گفته نتوانند آیا ندیده اند که ما

جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ

پیدا کرده ایم شب را تا آرام گیرند دران و پیدا کرده ایم روز را روشن شده ہر آئینہ درین مقدمہ نشانہاست

ساختیم شب را تا آرام گیرند دران و ساختیم روز را (روشن) برای دیدن هر آئینه درین علامات است

لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن

قومے را کہ باور میدارند و یاد کن آن روز کہ دمیده شود در صور پس مضطرب شوند آنانکہ در آسمانہا اند و آنانکہ

قومی را که باور میدارند (و یاد کن) آن روز را که دمیده شود در صور پس مضطرب شوند آنانکه در آسمانند و آنانکه

فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى

در زمین اند مگر کسیکہ خدا خواستہ است و ہر یکے بیایند پیش خدا خوار شده و مے بینی

در زمین هستند مگر کسی را که بخواهد الله و همه بیایند پیش خدا خوار شدگان و ببینی

الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ

کوہہا را پنداری آنرا بر جای ایستاده و آن میرود مانند رفتن ابر و ساختن آن خدای کہ استوار ساخت

کوهها را (در حالیکه) پنداری آنرا بر جای ایستاده و آن میروند مانند رفتن ابر صنع خدای که استوار ساخت

كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا

ہر چیز را ہر آئینہ وے خبردار است بآنچہ می کنید ہر کہ بیارد نیکی پس او را بہتر باشد از ان

هر چیز را (هر آئینه) او خبردار است بآنچه می کنید هر که بیارد نیکی پس او را بهتر باشد از ان

وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ

و ایشان از اضطراب آن روز ایمن باشند و ہر کہ بیارد بدی پس نگونسار کرده شود

و ایشان از اضطراب آن روز ایمن باشند و هر که بیارد بدی پس نگونسار کرده شود

وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا أُمِرْتُ

روئے ایشان در آتش جزا داده نمی شوید مگر موافق آنچہ می کردید بگو با محمد جز این نیست کہ فرموده شده مرا

روی های ایشان در آتش جزا داده نمی شوید شما مگر موافق آنچه میکردید (بگوای محمد) جز این نیست که فرموده شده ام

أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ ۖ وَأُمِرْتُ

بعبادت کنم خداوند این شہر را یعنی مکہ آنکہ محترم ساخت آن را و بتصرف اوست ہر چیز و فرموده شده مرا

که عبادت کنم پروردگار این شهر را آن ذاتیکه محترم ساخته آنرا و از وست هر چیز و فرموده شده ام

عله حضرت شاه صاحب رحمة الله - (به استناد حدیث) می نویسند مینفرمایند که پیش از قیامت کوه صفا که نزدیک مکه واقع است شگافته میشود و ازان جانوری می برآید که با مردم سخن خواهد زد و خواهد گفت که حالا قیامت نزدیک است و ایمانداران صادق و منکران محقق را جدا جدا تفریق خواهد کرد » (موضح القرآن) از بعض روایات معلوم میشود که این واقعه در زمانهٔ آخر در روزیکه آفتاب از مغرب طلوع کند بوقوع خواهد پذیرفت - قیامت نام واقعه ایست که تمام نظام موجوده عالم درهم و برهم شود لهذا بر چنین خوارق که بطور علامات قریبهٔ مقدمة الجیش آن بروز خواهد نمود نباید تعجب کرد شاید بهدیوه « دابة الارض » نشان دادن این آیت مطلوب باشد چیزی را که شما از زبان پیغمبران نمی پذیرفتید امروز آن را مجبوراً از زبان یک جانور قبول می کنید. لیکن پذیرفتن دران هنگام سودی ندهد و تنها تجهیل و تحقیق مکذبین مقصود است زیرا وقت پذیرفتن گذشته است.

عله هیچ گوش نکردید ... حقائق موفق می شدید بر اطراف خویش نظری می انگندید لیکن از آغاز بتکذیب پرداختید اگر چنین نیست پس بگوئید دیگر چه میکردید یعنی بدون آن شما چه کار را شنیده

أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ⑨ وَأَنْ أَتْلُوَا الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا

که باشم از مسلمانان و فرموده شد آنکه بخوانم قرآن پس هرکه راه یافت پس جز این نیست که

که باشم از مسلمانان و (فرموده شدم ام) که بخوانم قرآن را پس هرکه راه یافت پس جز این نیست که

يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ⑩ وَقُلِ

راه می یابد برای نفع خویشتن و هرکه گمراه شود بگو جز این نیست که من از بیم کنندگانم و بگو

راه می یابد به نفع خود و هرکه گمراه شود پس بگو جز این نیست که من از ترسانندگانم و بگو

الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ⑪

ستایش خدای راست خواهد نمود شما را آیات خود پس بشناسید آنرا و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچه می کنید

همه ستایش خدا راست ۵ زود است که نشان بدهد بشما آیات خود را پس بشناسید آنرا و نیست پروردگار تو بیخبر از آنچه میکنید

سُورَةُ الْقَصَصِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانٌ وَثَمَانُونَ آيَةً وَتِسْعُ رُكُوعَاتٍ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

طسم ① تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ② نَتْلُو عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَ

این آیت های کتاب روشن است بخوانیم بر تو بعض خبر موسی و

این آیت های کتاب روشن است میخوانیم بر تو بعض خبر موسی و

فِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ③ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَ

فرعون به راستی برای گروهی که باور میدارند هرآئینه فرعون تکبر کرد در زمین و

فرعون را براستی برای گروهی که یقین می کنند (هرآئینه) فرعون تکبر نمود در زمین و

جَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَ

ساخت اهل آن را گروه گروه زبون می گرفت جماعه را از ایشان می کشت پسران ایشان را و

گردانید اهل آنرا گروه گروه مقهور ساخت یک طائفه را از ایشان می کشت پسران ایشان را و

يَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ④ وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى

زنده می گذاشت دختران ایشان را هرآئینه وی بود از مفسدان و می خواستیم که نعمت فراوان دهیم بر

زنده می گذاشت دختران ایشان را ۵ هرآئینه وی بود از مفسدان و می خواستیم که منت نهیم بر

الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ⑤

آنانکه زبون گرفته شدند در زمین و پیشوا سازیم ایشان را و وارث کنیم ایشان را

آنانکه ضعیف گردانیده شده بودند در زمین و بگردانیم ایشان را پیشوایان و بگردانیم ایشان را وارثان ملک فرعون

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم

و دسترس دهیم ایشان را در زمین و بنمائیم فرعون را و هامان را و لشکرهای ایشان را از زبون گرفتگان

و جای دهیم ایشان را در زمین (مصر و شام) و نشان دهیم فرعون و هامان را و لشکرهای ایشان را از دست بنی اسرائیل

مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ⑥ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ

آنچه می ترسیدند و الهام فرستادیم بسوی مادر موسی شیر بده او را پس چون بترسی

عذابی را که فرعونیان از آن می ترسیدند و حکم کردیم بمادر موسی که شیر بده او را پس چون بترسی

عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۖ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَ

بروی بیفکن آنرا در دریا و مترس و اندوه مخور هرآئینه ما بازرساننده اوئیم بسوی تو و

بروی بیفکن او را در دریا و مترس و غمگین مشو (هرآئینه) ما بازرساننده اوئیم بسوی تو و

جَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ⑦ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ

گرداننده اوئیم از پیغامبران پس برگرفتند آن را اهل خانه فرعون تا آخر کار شود برای ایشان

گرداننده اوئیم از پیغمبران پس برداشتند او را کسان فرعون تا گردد برای فرعونیان

ف ۵ هزاران هزار شکر رضای راست که مرا هادی و مهتدی ساخت در حقیقت مستحق توصیف و ستایش تنها ذات اقدس الهی است و هر کمال و هر خوبی و یا کمالی رسد از آن بارگاه قدس میرسد ف ۶ مفسرین گفته اند که فرعون خوابی دیده بود و کاهنان چنین تعبیر کردند که بدست یک شخص بنی اسرائیل سلطنت تو برباد می شود بنا بران فرعون بطور حفظ ما تقدم این تدبیر احمقانه و ظالمانه را سنجید که باید بنی اسرائیل را بسیار ضعیف گردانید تا بمقابله حکومت او هیچ حوصله و جرئت نداشته باشند و آینده تمام این پسرانی که از بنی اسرائیل پیدا شود باید بقتل برسند تا بدین وسیله از مصیبت آینده جلوگیری شود و چون از طرف دختران اندیشه نیست لهذا باید آنها زنده بمانند که چون بزرگ شوند مثل کنیزان خدمت ما را کنند و ابن کثیر می نویسد که بنی اسرائیل بین خود از یک پیشگوئی حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام صحبت می نمودند که در آن خبر داده شده بود که بدست یک جوان اسرائیلی تباهی سلطنت مصر مقدر است ۵ رفته رفته این سخن بگوش فرعون رسید و آن بی خرد از برای جلوگیری تقدیر این تدبیر ظلم و ستم را اجاری نمود ۱۲

ع ۷ / ۱۱ / ۳

عَدُوًّا وَّحَزَنًا ۭ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا خٰطِـــِٕيْنَ ⑧

دشمن و سبب اندوه هرآئینه فرعون و هامان و لشکر هاے ایشان خطا کننده بودند

دشمن و سبب غم هرآئینه فرعون و هامان و لشکر هاے ایشان بودند خطا کاران ع۵

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ وَلَكَ ۭ لَا تَقْتُلُوْهُ ڰ عَسٰٓى

و گفت زن فرعون این طفل خنکی چشم ست مرا و ترا مکشیدش بود

و گفت زن فرعون این طفل روشنی چشم است مرا و ترا مکشید او را شاید

اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ⑨ وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ

که نفع دهد ما را یا فرزند گیریم او را و ایشان حقیقت حال نمی دانستند و گشت دل مادر

که نفع دهد ما را یا بگیریم او را فرزند و ایشان حقیقت حال را نمیدانستند و گشت دل مادر

مُوْسٰى فٰرِغًا ۭ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰي قَلْبِهَا

موسے خالی از صبر هرآئینه نزدیک بود که آشکارا کند آن قصه را اگر ما نبستیم بر دل او رشته دل

موسی بیقرار خالی از صبر (هرآئینه) قریب بود که آشکار کند بیقراری را (قصه موسی را) اگر آن نبودی که گره بستیم بر دل وی از صبر

لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ⑩ وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيْهِ ۡ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ

تا باشد از باور دارندگان و گفت خواهرش را بر پے او میرو پس بدید او را از

تا باشد از باور دارندگان (وعده مرا) و گفت مادر موسی بخواهر موسے در پے برادر خود برو پس دید او را از

جُنُبٍ وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ⑪ۙ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ

دور و قوم فرعون نمیدانستند و حرام ساختیم بر موسی شیر دایگان پیش از وصول خواهر پس خواهرش گفت

دور و فرعونیان نمیدانستند و منع ساختیم موسی را از قبول پستان دایگان پیش از رسیدن خواهرش پس گفت خواهرش

هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓي اَهْلِ بَيْتٍ يَّكْفُلُوْنَهٗ لَكُمْ وَهُمْ لَهٗ نٰصِحُوْنَ ⑫ فَرَدَدْنٰهُ

آیا راه نمایم شما را بر اهل خانه که خبرداری این طفل کنند برای شما و ایشان برای او نیک خواه باشند پس باز رسانیدیم او را

آیا راه نمایم شما را بر اهل خانه که تربیت کنند او را برای شما و ایشان برای او نیک خواه باشند پس باز رسانیدیم او را

اِلٰٓي اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ

بسوی مادر او تا خنک شود چشم وے و اندوه نخورد و تا بداند که وعده خدا راست ست و لیکن

بسوی مادرش تا روشن شود چشم وی و اندوهناک نشود و تا بداند که وعدهٔ الله راست است و لیکن

اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ⑬ۧ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّ

بیشترین مردمان نمیدانند و چون رسید بنهایت جوانی خود و درست اندام شد دادیم او را حکمت و

بیشتر مردم نمیدانند و چون رسید بقوت خود و عقلش کامل شد دادیم او را حکمت (نبوت) و

عِلْمًا ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ⑭ وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلٰي حِيْنِ

دانش و هم چنین جزا می دهیم نیکوکاران را و در آمد در شهر بر وقت

دانش و هم چنین پاداش می دهیم نیکو کاران را و در آمد در شهر در وقت

غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيْهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلٰنِ ڭ هٰذَا مِنْ شِيْعَتِهٖ

بیخبری اهل آن پس یافت آنجا دو شخص که با یکدیگر جنگ می کردند آن یک از قوم موسے بود

بیخبری اهل آن پس یافت در آن دو مرد که با یکدیگر جنگ می کردند آن یک از قوم موسی بود

وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِيْ مِنْ شِيْعَتِهٖ عَلَي الَّذِيْ

و آن دیگر از دشمنان وے پس مدد طلب کرد شخصے که از قوم او بود بر آن دیگر

و آن دیگر از دشمنانش پس داد خواست از و کسیکه از قوم او بود بر آن که

مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهٗ مُوْسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ڭ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ

از دشمنانش بود پس مشت زد او را موسی پس بکشتش گفت این از کار

از دشمنانش بود پس مشتی زد او را موسی پس تمام کرد کارش را گفت (موسی) این کار از عمل

فائدہ بچو گیری موز ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ یعنی صبرش دادیم

تفسیر عثمانی

ف۵ بالا خره مادر پسر خود را در یک صندوق چوبی گذاشته در آب رها کرد۔ صندوق شنا نموده بجائی رسید که خانم فرعون (حضرت آسیه) آنرا گرفت۔ چهره مرغوب این پسر مقبول را پسندید زیرا آثار نجابت و شرافت از ناصیه اش هویدا بود۔ او را از فرض پرورش برداشت مگر نتیجهٔ برداشتن این بود که آن پسر چون بزرگ شود دشمن فرعون و فرعونیان گردد و سوهان روح ایشان شود۔ از همین سبب الله تعالی آنها را موقع داد که او را بردارند فرعون نمی چه خبر داشت که بدست خویش شخصی را بناز و نعم پرورش میدهد که به دشمنی وخوف او هزاران پسر را بقتل رسانیده است۔

ع ۱۳ — ۳

در حقیقت فرعون و وزرا و مشیران او در اجرای مقصد ناپاک خود خطای بزرگ کردند چه با آنکه بچه های زیاد اسرائیلی را بر یکشبه بقتل رسانیدند موسی را زنده گذاشتند لیکن بدان از آنکه خطا چاره نداشتند۔ آیا تقدیر خدا را تغییر داده یا مشیت ایزدی را باز داشته میتوانستند خطای بزرگ آنها این بود که آنها پندا شتند که فیصله های قضا و قدر را تدابیر انسانی

الشَّيْطٰنِ ؕ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۲﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّیْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ

شیطان است ہر آئینہ شیطان دشمن گمراہ کنندہ آشکار است گفت اے پروردگار من ہر آئینہ من ستم کردم بر خویش

شیطان است ہر آئینہ او دشمنی است گمراہ کنندہ آشکار گفت (موسی) ای پروردگار من (ہر آئینہ) ستم کردم بر نفس خود

فَاغْفِرْ لِیْ فَغَفَرَ لَهٗ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۳﴾ قَالَ رَبِّ بِمَاۤ اَنْعَمْتَ

پس بیامرز مرا پس بیامرزید ش ہر آئینہ وے آمرزندہ مہربان ست گفت ای پروردگار من بحق انعام کردن تو

پس بیامرز مرا پس بیامرزید او را ہر آئینہ او ست آمرزندہ مہربان گفت اے رب من بسا آنکہ فضل (انعام) کردہ ای

عَلَیَّ فَلَنْ اَكُوْنَ ظَهِيْرًا لِّلْمُجْرِمِيْنَ ﴿۴﴾ فَاَصْبَحَ فِی الْمَدِيْنَةِ خَآئِفًا

بر من ہرگز نخواہم بود مددگار گنہگاران پس بامداد کرد در شہر ترسان

بر من پس ہرگز نباشم مددگار گنہگاران نمی شوم پس امداد کرد در شہر ترسان

يَّتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِی اسْتَنْصَرَهٗ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهٗ ؕ قَالَ لَهٗ

انتظار کنان پس ناگہان شخصے کہ مدد طلب کردہ بود دیروز باز بفریاد رسی میخواندش گفت بوے

انتظار می کشید پس ناگہان شخصی کہ طلب مدد کردہ بود از وی دیروز باز باو فریاد کرد گفت بہ او

مُوْسٰۤی اِنَّكَ لَغَوِیٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۵﴾ فَلَمَّاۤ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَّبْطِشَ بِالَّذِیْ هُوَ

موسی ہر آئینہ تو گمراہ آشکارے پس چوں خواست کہ دست دراز کند بہ شخصے کہ وے

موسی ہر آئینہ تو گمراہ آشکار ہستی پس چون خواست (موسی) کہ بگیرد شخصے را کہ

عَدُوٌّ لَّهُمَا ۙ قَالَ يٰمُوْسٰۤی اَتُرِيْدُ اَنْ تَقْتُلَنِیْ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِالْاَمْسِ ۖۗ

دشمن موسے و دشمن فریاد کنندہ بود گفت فریاد کنندہ اے موسی آیا میخواہی کہ بکشی مرا چنانکہ کشتی شخصے را دیروز

دشمن ہر دوی ایشان بود گفت (بنی اسرائیلی) ای موسی آیا میخواہی کہ بکشی مرا چنانکہ کشتی نفسی را دیروز ؏۵

اِنْ تُرِيْدُ اِلَّاۤ اَنْ تَكُوْنَ جَبَّارًا فِی الْاَرْضِ وَمَا تُرِيْدُ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ

نمی خواہی مگر آنکہ باشی ستمگاری در زمین و نمی خواہی کہ باشی از

نمی خواہی مگر آنکہ باشی ستمگاری در زمین و نمی خواہی کہ باشی از

الْمُصْلِحِيْنَ ﴿۶﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ يَسْعٰی ؗ قَالَ يٰمُوْسٰۤی

نیکوکاران و آمد شخصے از آخر شہر شتابان گفت اے موسی

اصلاح کنندگان و آمد مردی از منتہای شہر شتابان گفت اے موسی

اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوْكَ فَاخْرُجْ اِنِّیْ لَكَ مِنَ النّٰصِحِيْنَ ﴿۷﴾

ہر آئینہ رئیسان مشورت می کنند در حق تو تا بکشند ترا پس بیرون رو ہر آئینہ من برای تو از نیک خواہانم

(ہر آئینہ) روسای قوم مشورہ دارند در حق تو تا بکشند ترا پس بیرون رو (ہر آئینہ) من برای تو از نیک خواہانم ہستم

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَّتَرَقَّبُ ؗ قَالَ رَبِّ نَجِّنِیْ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۸﴾

پس بیرون آمد از آن شہر ترسان انتظار کنان گفت اے پروردگار من خلاص کن مرا از گروہ ستمگاران

پس بیرون آمد از آن شہر ترسان راہ را امید گفت اے پروردگار من نجات دہ مرا از قوم ستمگاران

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰی رَبِّیْۤ اَنْ يَّهْدِيَنِیْ سَوَآءَ

و چون متوجہ شد بسوی شہر مدین گفت امید دارم از پروردگار خویش کہ دلالت کند مرا براہ

و چون روی آورد بسوی شہر مدین گفت امید است کہ رب من ببرد مرا براہ

السَّبِيْلِ ﴿۱﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ

راست و چون رسید بآب مدین یافت بران آب طائفہ را از مردمان

راست و چون رسید بہ آب مدین یافت بران گروہی را از مردم

يَسْقُوْنَ ۫ وَوَجَدَ مِنْ دُوْنِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُوْدٰنِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ؕ

آب می نوشانیدند مواشی را و یافت آن طرف از ایشان دو زن کہ باز میداشتند مواشی خود را گفت موسی بآن دو زن چیست حال شما

کہ آب مینوشانیدند و یافت در ماورای ایشان دو زن را کہ باز میداشتند بزہای خود را گفت چیست حال شما

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چوں موسی اورا غوی مبین گفت دانست کہ غضب کردہ و بسر من می آید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت موسے خواست کہ آن ظالم را بگیرد مگر مظلوم پنداشت کہ چون زبانی برمن اظہار غضب نمودہ است مبادا مرا بزند موسے علیہ السلام کوشش داشت کہ خون دیروزہ را پنہان نماید مگر امروز از زبان اسرائیلی آن راز افشا شد ع۵ خبر قتل بفرعون رسید و بحضور او مشورہ کردند کہ شخص اجنبی آیا این قدر جرئت و جسارت پیدا کردہ است کہ افراد قوم شاہی را بلا زمین سلطان رانیل برساند بہ سپاہیان امر دادہ شد کہ فوراً موسی را گرفتار کنند اگر موسی را بیافتند شاید بقتل میرسانیدند اللہ تعالے یک تن از مشورت کنندگان را خیرخواہ و محب موسے علیہ السلام ع ۲ ۸ قرار دادہ نامبردہ باشتاب از ۵ راہ نزدیکی خود را بموسی رسانید و او را از واقعہ آگاہ نمود و مشورہ داد کہ فوراً از شہر برآید حضرت شاہ صاحب در موضح القرآن مینویسد کہ این کلمات بگوش پیغمبر رسانیدہ شد کہ مردم ارادہ کشتن او را خواہند کرد و او ہم از وطن خارج خواہد شد چنانچہ بہ کفار مکہ جاسوس بودند کہ بہ پیغمبر ما منتہا ہجوم کنند مگر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در ہمان شب از وطن ہجرت کرد ۱۲

قَالَتَا لَا نَسْقِیْ حَتّٰى یُصْدِرَ الرِّعَآءُ سکتہ وَ اَبُوْنَا شَیْخٌ كَبِیْرٌ ﴿۲۳﴾ فَسَقٰى

گفتند ما آب نمی نوشانیم تا آنکہ باز گردانند شبانان مواشی را و پدر ما پیر کلان سال ست پس موسیٰ آب نوشانید

گفتند ہردو آب نمی نوشانیم تا آنکہ باز گردانند شبانان (مواشی خودرا) و پدر ما پیر کلان سال است پس آب نوشانید (موسیٰ)

لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰۤى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّیْ لِمَاۤ اَنْزَلْتَ اِلَیَّ مِنْ خَیْرٍ

برائے این ہردو باز رو آورد بسوی سایہ پس گفت اے پروردگار من ہر آئینہ من با نچہ فرود آوردی بسوئے من از نعمت

دوران را، بخاطر ایشان پس باز گشت بسوی سایہ پس گفت ای پروردگار من (ہر آئینہ) من بہ آنچہ فرود آوردی بسوی من از نیکی (نعمت)

فَقِیْرٌ ﴿۲۴﴾ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِیْ عَلَى اسْتِحْیَآءٍ قَالَتْ اِنَّ اَبِیْ یَدْعُوْكَ

محتاجم پس آمد بموسیٰ یکے از این دو زن راہ میرفت بشرم گفت ہر آئینہ پدر من میخواند ترا

محتاجم پس آمد پیش موسیٰ یکی از آن ہردو راہ میرفت باحیا گفت (ہر آئینہ) پدرم میخواند ترا

لِیَجْزِیَكَ اَجْرَ مَا سَقَیْتَ لَنَا فَلَمَّا جَآءَهٗ وَ قَصَّ عَلَیْهِ الْقَصَصَ قَالَ

تا بدہد مزد آنکہ آب دادی برائے ما پس چون موسیٰ بیامد نزد شعیب و تقریر کرد پیش او قصہ را گفت

تا بدہد مزد آنچہ آب نوشانیدی مواشی ما را عوض پس چون رسید موسیٰ نزد او یعنی نزد شعیب، و بیان کرد بروی احوال را گفت

لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۲۵﴾ قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا یٰۤاَبَتِ

مترس خلاص شدی از قوم ستمگاران گفت یکے ازین دو دختر اے پدر من

مترس نجات یافتی ازان قوم ظالم گفت یکے ازان دو اے پدر من

اسْتَاْجِرْهُ اِنَّ خَیْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِیُّ الْاَمِیْنُ ﴿۲۶﴾ قَالَ اِنِّیْۤ

مزدور بگیر اورا ہر آئینہ بہترین کسیکہ مزدور گیری شخصے تو انا با امانت باشد گفت شعیب ہر آئینہ من

نوکر بگیر اورا ہر آئینہ بہترین کسیکہ نوکر بگیری آنست کہ باقوت امین باشد گفت (شعیب) (ہر آئینہ) من

اُرِیْدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَیَّ هٰتَیْنِ عَلٰۤى اَنْ تَاْجُرَنِیْ ثَمٰنِیَ

میخواہم کہ بزنے بدہم ترا یکے ازین دو دختر خود بشرط آنکہ مزدوری من کنی ہشت

میخواہم کہ بہ نکاح بدہم ترا یکی ازین دو دختر خودرا بشرط آنکہ نوکری من کنی ہشت

حِجَجٍ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَ مَاۤ اُرِیْدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَیْكَ

سال داگر تمام کنی دہ سال را پس آن تبرع ست از نزدیک تو و نمی خواہم کہ مشقت افگنم بر تو

سال پس اگر تمام کردی دہ سال را پس آن از نزد تست و نمی خواہم کہ تکلیف بیفگنم بر تو

سَتَجِدُنِیْۤ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴿۲۷﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَیْنِیْ وَ بَیْنَكَ

خواہی یافت مرا اگر خدا خواستہ است از شایستگان گفت موسیٰ اینست عہد میان من و میان تو

خواہی یافت مرا اگر بخواہد اللہ از صالحان گفت (موسیٰ) این است عہد میان من و تو

اَیَّمَا الْاَجَلَیْنِ قَضَیْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَیَّ وَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُوْلُ

ہر کدام ازین دو مدت را ادا کنم تعدی نباشد بر من و خدا بر آنچہ می گوییم

ہر کدام ازین دو مدت را کہ تکمیل نمایم پس افزونی نباشد بر من و اعتماد بر خدا است بر آنچہ می گوییم

وَكِیْلٌ ﴿۲۸﴾ فَلَمَّا قَضٰى مُوْسَى الْاَجَلَ وَ سَارَ بِاَهْلِهٖۤ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ

گواہ است پس چون ادا کرد موسیٰ آن میعاد را و روان شد باہل خود دید بجانب

و اللہ بر آنچہ می گوییم گواہ است پس چون تکمیل کرد موسیٰ میعاد را و گرفتہ برد اہل خودرا دید از جانب

الطُّوْرِ نَارًا قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْۤا اِنِّیْۤ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّیْۤ اٰتِیْكُمْ مِّنْهَا

کوہ طور آتش گفت باہل خود توقف کنید ہر آئینہ دیدہ ام آتشے امید دارم کہ بیارم از آنجا

کوہ طور آتشی گفت باہل خود درنگ کنید (ہر آئینہ) من دیدم آتشی شاید من بیارم برای شما از آنجا (از آتش)

بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ ﴿۲۹﴾ فَلَمَّاۤ اَتٰىهَا نُوْدِیَ

خبرے را یا بیارم شعلہ از آتش تا شما تحصیل گرمی کنید پس چون نزدیک آتش آمد آواز دادہ شد

خبرے یا توتی از آتش تا شما خود را گرم کنید پس چون رسید (آمد) نزدیک آتش آواز کردہ شد

کہ مدین شہر را مدین از حدود سلطنت فرعون بیرون بود ۱۲

تفسیر حسینی: بسے تند کردند مرد ہیچکس مثل نکاح ... نمی خواہم ہر وقت باحسان و نیکی تو محتاج می باشم حضرت شاہ صاحب می نویسد چون زنہا او را دیدند کہ زیر سایہ نشستہ است گفتند گویا مسافر نیست کہ از کدام جای در آمد و ماندہ و گرسنہ می باشد چون بخانہ رسید قصہ را بہ پدر خود گفتند پدر شان بقول مشہور حضرت شعیب علیہ السلام ... حسب الحال ... شخص نیک بخت و صالح را پیدا کند کہ ہم برہا ی او را نگہبانی تواند و ہم دختر خود را بنکاح او در آرد ... علہ حضرت موسیٰ از اللہ تعالیٰ خیر طلبید بوقت بالفضل و رحمت خود بطور فقیر متوقع خیر فرستادہ ... نمی کرد ... ہمراہ زن روان شد چنین گفتہ کہ او را اول پیش کردہ من پیش میروم تو در عقب من بیا این طریق را از صبی ... نموکہ ... بر زن اجنبیہ ... خودش ...

ع ۷ ... مراد از افسانہ صیاد وحضرت موسیٰ را آنچہ خود آوردہ ۔ سے ۵ موسیٰ علیہ السلام دو سر گذشت نزد او حضرت شعیب علیہ السلام گفت و شعیبؑ با و تسلی دادہ فرمود کہ اکنون از چنگ آن قوم ظالم نجات یافتی انشاء اللہ تعالیٰ بتو گزندی نرسانند۔

مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ؕ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۹﴾

از نزدیک او و بهر که او راست عاقبت پسندیده در آخرت هر آئینه رستگار نمی شوند ستمگاران

از نزد وی و به کسیکه او راست خانهٔ آخرت (سرانجام پسندیده) هر آئینه رستگار نمی شوند ستمگاران

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰۤاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ ۚ

و گفت فرعون اے جماعہ ندانسته ام برای شما هیچ خدا غیر من

و گفت فرعون ای (جماعه) در باریان من معلوم نیست (ندانسته ام) برای شما هیچ خدائی (الهی) غیر من

فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْۤ اَطَّلِعُ

پس آتش برافروز برائے من اے هامان بر گل یعنی خشت بساز پس بنا کن برائے من کوشکے بود که من دیده در شوم

پس آتش برافروز برایم ای هامان برای (پختن) گل پس بساز برایم قصری تا (شاید) نظر کنم (اطلاع یابم)

اِلٰۤى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۱۰﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَ

بسوی معبود موسی و هر آئینه من مے پندارم او را از دروغ گویان و تکبر کرد فرعون و

معبود موسی و (هر آئینه) من می پندارم او را (موسی) را از دروغگویان و تکبر نمود او و

جُنُوْدُهٗ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْۤا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿۱۱﴾

لشکر ہائے او در زمین بغیر حق و گمان کردند که ایشان بسوی ما باز گردانیده نشوند

لشکرهای او در زمین بغیر حق و پنداشتند که ایشان بسوی ما باز گردانیده نخواهند شد

فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

پس گرفتیم او را و لشکر ہائے او را پس افکندیم ایشان را در دریا پس درنگر چگونه بود انجام

پس گرفتیم او را و لشکرهایش را باز انداختیم ایشان را در دریا پس ببین چگونه شد عاقبت

الظّٰلِمِيْنَ ﴿۱۲﴾ وَجَعَلْنٰهُمْ اَئِمَّةً يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ

ستمگاران و گردانیدیم ایشان را پیشوایان که میخوانند بسوے آتش و روز قیامت

گنهکاران و گردانیدیم ایشان را پیشوایان که میخوانند بسوی آتش و در روز قیامت

لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ

نصرت داده نشوند و از پے ایشان فرستادیم درین دنیا لعنت را و بروز قیامت

مدد کرده نخواهند شد و از پی ایشان فرستادیم درین دنیا لعنت را و در روز قیامت

هُمْ مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ﴿۱۴﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ مِنْ بَعْدِ مَاۤ

ایشان از دور ساختگان باشند و هر آئینه دادیم موسی را کتاب بعد ازان که

ایشان از زشت شدگان اند و (هر آئینه) دادیم موسی را کتاب بعد از آنکه

اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُوْلٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ

هلاک ساختیم گروہهائے نخستین را دلیل روشن کننده برائے مردمان و هدایت و بخشایش تا بود که ایشان

هلاک ساختیم گروه های نخستین را دانا شده است (در حالیکه بینائی هاست) برای مردم و راهنما و رحمت تا ایشان

يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۱﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَاۤ اِلٰى مُوْسَى الْاَمْرَ

پند پذیر شوند و تو نبودی بطرف غربی چون بانجام رسانیدیم بسوی موسی وحی را

یاد دارند (پند پذیرند) و نبودی تو بطرف غربی چون فرستادیم بسوی موسی حکم را

وَمَا كُنْتَ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۲﴾ وَلٰكِنَّاۤ اَنْشَاْنَا قُرُوْنًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ

و نبودی از حاضران و لیکن ما آفریدیم قرنها را یعنی بعد موسی پس دراز شد بر ایشان

نبودی تو از بینندگان (حاضران) و لیکن آفریدیم ما گروه ها را پس دراز شد بر ایشان

الْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِيْۤ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا

عمر و تو نبودی باشنده در اهل مدین که میخواندی بر ایشان آیات ما را و لیکن بودیم

مدت و نبودی تو باشنده در اهل مدین که میخواندی بر ایشان آیات ما را و لیکن بودیم ما

تا بزند هر غائب در پیش علم او حاضر است ۱۲

ملاقات آن عصر را بچنان صحت در روانی و بسط و تفصیل بیان میکنی که گویا در همانجا پیش و طور ما استاده می نگریستی حالانکه ظاهر است که تو در آن وقت موجود نبودی بر علاوه مروم میدانند که امی هستی و با هیچ یک عالم صحبت هم نکرده و نه در کدام عالم جیدی موجود بود که واقعات صحیح و حقیقی را بدانند بنابران جائے دقت است که ترا این علم از کجا حاصل شد ؟ حقیقت این است که بر سر اقوام دنیا مدت های مدیده و قرنها در از گذشت و در اثر آن علوم محرف مندرس شده رفت و آن هدایت رو به نیستی نهاده بود لهذا آن ذات علیم و خبیر اراده فرمود که از زبان یک امی آن سبق های فراموش شده را دوباره بیان هم کنانند و بعد تصویر آن واقعات عبرت آور و موعظت آمیز را بکمال صحت مرتسم ساخته رو برو سے مردمان دنیا نهید تا چون هنر بینند ناچار قبول کنند که گویا پیش کننده آن همانوقت موجود بوده و تمام کیفیات را بعینه میدید بنابران پر واضح است که چون خودت در آنجا موجود نبودی غیر ازین چه میتوان گفت که این سخن بیان بیان وحی است که بزبان تو

مُرْسِلِيْنَ ﴿۴۵﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّوْرِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَّحْمَةً مِّنْ

فرستنده   و نبودی تو   بطرف طور چون   آواز دادیم و لیکن وحی آمد از روی بخشایش

فرستنده پیغمبران را   و نبودی تو   بکنار طور چون آواز دادیم   و لیکن این رحمت است   از

رَّبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اَتٰىهُمْ مِّنْ نَّذِيْرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۶﴾

پروردگار تو تا ترسانی گروهی را که نیامده بود بدیشان هیچ ترساننده پیش از تو بود که ایشان پند پذیر شوند

رب تو سبحانه تا بترسانی گروهی را که نیامده بود بایشان هیچ ترساننده پیش از تو شاید یاد بدارند (پند پذیرند)

وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيْبَهُمْ مُّصِيْبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ فَيَقُوْلُوْا رَبَّنَا

و اگر نه آن بودے که برسد بدیشان عقوبتے بسبب آنکه پیش فرستاده است دست ایشان پس گویند ای پروردگار ما

و اگر نه آن بودی که برسد بر ایشان عقوبتی بسبب آنکه پیش فرستاده است دست های ایشان پس گویند اے رب ما

لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُوْلًا فَنَتَّبِعَ اٰيٰتِكَ وَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۴۷﴾

چرا نفرستادی بسوی ما   پیغامبرے را تا پیروی   آیات ترا کنیم   و باشیم   از   مسلمانان

چرا نفرستادی بسوی ما   پیغمبری تا پیروی کنیم   آیات ترا   و باشیم   از   مسلمان

فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْا لَوْلَآ اُوْتِيَ مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى

پیغامبران را نه فرستادیم پس چون آمد بایشان وحی راست از نزد ما گفتند چرا داده نشد این پیغامبر را مانند آنچه داده شد

پس چون رسید بایشان سخن حق از نزد ما گفتند چرا داده نشد باین رسول مانند آنچه داده شد بموسی

اَوَلَمْ يَكْفُرُوْا بِمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى مِنْ قَبْلُ ۚ قَالُوْا سِحْرٰنِ تَظٰهَرَا ۫ وَ

آیا کافر نشده اند بآنچه داده شد موسی را   پیش ازین   گفتند دو سحر اند   موافق یک دیگر شده اند   و

آیا کافر نشده اند بآنچه داده شده موسی را   پیش ازین   گفتند هر دو جادو اند که باهم موافقت کرده اند   و

قَالُوْٓا اِنَّا بِكُلٍّ كٰفِرُوْنَ ﴿۴۸﴾ قُلْ فَاْتُوْا بِكِتٰبٍ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى

گفتند هر آئینه ما بهر یک کافرانیم   بگو پس بیارید کتابے فرود آمده از نزد یک خدا که وے راه نماینده تر باشد

گفتند (هر آئینه) ما بهر یک کافرانیم   بگو پس بیارید کتابی   از نزد الله که آن بهتر راه نماینده تر باشد

مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۴۹﴾ فَاِنْ لَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكَ

ازین دو   تا پیروی او کنم   اگر راست گوئید   پس اگر   قبول نکنند   سخن ترا

ازین هر دو   تا پیروی کنم آن را   اگر شما راست گویانید   پس اگر قبول نکنند سخن ترا

فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُوْنَ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰىهُ

پس بدانکه جز این نیست که پیروی می کنند خواهش نفس خود را و کیست گمراه تر از کسیکه پیروی خواهش نفس خود کند

پس بدان (جز این نیست) که پیروی می کنند خواهشات خود را و کیست گمراه تر از آنکه پیروی کند خواهش خود را

بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللّٰهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۰﴾ وَ

بدون راه نمائی   خدا   هر آئینه خدا راه نمی نماید   گروه ستمگاران را   و

بدون راه نمائی   الله   هر آئینه الله راه نمی نماید   گروه ستمگاران را

لَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۵۱﴾ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ

هر آئینه ما پے در پے آوردیم برای ایشان این قرآن را تا بود که ایشان پند پذیرند   آنانکه داده ایم ایشان را

(هر آئینه) پے در پے فرستاده ایم برای ایشان کلام خود را تا ایشان یاد بدارند (پند پذیرند) آنانکه دادیم ایشان را

الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا

کتاب پیش از قرآن ایشان بقرآن ایمان می آرند   و چون قرآن خوانده میشود بر ایشان گویند ایمان آوردیم بآن

کتاب پیش ازین ایشان به آن یقین می کنند (ایمان می آرند) و چون خوانده میشود (قرآن) بر ایشان گویند یقین کردیم

بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِيْنَ ﴿۵۳﴾ اُولٰٓئِكَ

هر آئینه وے راست است از جانب پروردگار ما هر آئینه ما پیش از نزول او   قرآن منقاد بودیم   این جماعه

به آن هر آئینه آن راست است از جانب پروردگار ما (هر آئینه) بودیم پیش ازین   مسلمانان   این گروه

تفسیر عثمانی

ف۵ چون موسی علیه السلام آواز دادیم «انی انا الله رب العلمین» تو در آنجا ایستاده نبودی و نمی شنیدی۔ محض انعام حق تعالی است که ترا برین واقعات و حقائق مطلع گردانید و با تو هم همان قسم سلوک نمود که با موسی علیه السلام نموده بود معامله که با موسی در جبل طور (و مصر) و مدین واقع شده بود مثل آن با تو در جبل النور – کوهی که غار حرا در آن است – و مکه و مدینه روی داد گویا همان معامله تکرار شد

ف۶ حضرت شاه صاحب می نویسد کفار مکه از شنیدن معجزات حضرت موسی گفتند که «اگر چنین معجزه را این نبی میداشت البته می پذیرفتیم» و تحقیک از «یهود» پرسیدند و سخنان «تورات» را مطابق این پیغمبر دیدند خلاف رضا و میلان خود شنیدند (مثلاً اینکه بت پرستی کفر است و حیات آخرت برحق است) آنوقت بنام خدا تعالی ذبح شود مردار است و از عرب چنین علامات پیغمبر آخر الزمان ظهور میکند و غیره و غیره) بهر دو اعتقاد اعتراض نموده گفتند «قرآن» و «تورات» هر دو جادو

و «تورات» هر دو جادو اند محمد و موسی (علیهم الصلوٰة والسلام) هر دو جادوگرند (العیاذ بالله) که تصدیق یکدیگر را می کنند ۱۲۔

يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَ

داده میشود ایشان را مزد ایشان دو بار بسبب آنکه صبر کردند و دفع می کنند بخصلت نیک بدی را و

خواهند یافت اجر خود را (داده شود به ایشان مزد ایشان) دو بار بسبب آنکه استوار ماندند (صبر کردند) و به نیکی میکنند مقابل بدی (و دفع)

مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿۵۴﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا

از آنچه روزی داده ایم ایشانرا خرج می کنند و چون بشنوند سخن بیهوده را رو بگردانند از آن و گویند

از آنچه روزی داده ایم ایشانرا خرج می کنند و چون بشنوند سخن بیهوده را کناره می گیرند از آن و گویند

لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجٰهِلِينَ ﴿۵۵﴾

ما راست کردارهای ما و شما راست کردارهای شما سلام بر شما باد نمی خواهیم صحبت جاهلان را

ما راست کردارهای ما و شما راست کردارهای شما سلام باد بر شما نمی خواهیم (صحبت) جاهلان را

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ

یا محمد هر آئینه تو راه نمی نمائی هر که را دوست میداری و لیکن خدا راه می نماید هر کرا خواهد و او

(هر آئینه) تو براه آورده نمی توانی کسی را که دوست داری و لیکن الله براه می آرد کسی را که خواهد و او

أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿۵۶﴾ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ

داناتر است براه یافتگان و گفتند بعض اہل مکہ اگر پیروی ہدایت کنیم با تو ربوده شویم

داناتر است بکسانیکه ہدایت را (اختیار) می کنند و گفتند اگر پیروی کنیم ہدایت را با تو ربوده شویم

مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰى إِلَيْهِ ثَمَرٰتُ كُلِّ

از زمین خود آیا جا نداده ایم ایشان را در حرمی با امن رسانیده میشود بسوی وے میوه از هر

از زمین خود آیا جای نداده ایم ایشان را در مقام محترم با امن کشانیده میشود بسوی آن میوه های هر

شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۵۷﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا

جنس روزی از نزدیک ما و لیکن بیشترین ایشان نمی دانند و بسا ہلاک کردیم

چیز (در حالیکه) روزی است از طرف ما و لیکن اکثر ایشان نمی دانند و بسا ہلاک کردیم

مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِّنْ

از دیه ها که از حد در گذشتند در گذران خود پس اینهاست جای ماندن ایشان مانده نشد آنجا بعد

قریه را که از حد گذشتند در معیشت خود پس اینهاست مسکن های ایشان آباد نشد (سکونت کرده نشد آنجا) بعد

بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوٰرِثِينَ ﴿۵۸﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ

از ایشان مگر اندکے و بودیم ما بدرست آرنده میراث ایشان و هرگز نیست پروردگار تو ہلاک کننده

از ایشان مگر اندک و هستیم ما در آخر وارث آن مساکن و نیست پروردگار تو ہلاک کننده

الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا وَمَا كُنَّا

دیه ها تا آنکه بفرستد در قصبه آن پیغامبرے که بخواند بر ایشان آیات ما و هرگز نیستیم

قریه ها تا آنکه بفرستد در بزرگترین آنها پیغمبرے که بخواند بر ایشان سخنان ما را و هرگز نیستیم

مُهْلِكِي الْقُرٰى إِلَّا وَأَهْلُهَا ظٰلِمُونَ ﴿۵۹﴾ وَمَا أُوتِيتُمْ مِّنْ شَيْءٍ

ہلاک کننده دیه ها مگر در آن حال که اہل آنها ستمگار باشند و هر چه داده شد شما را از هر نوعے

ہلاک کننده قریه ها مگر چون (در حالیکه) مردم آن ستمگار باشند و آنچه داده شد بشما از چیزے

فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّأَبْقٰى أَفَلَا

پس بهره مندی زندگانی دنیا و آرایش وے است و آنچه نزدیک خداست بهتر و پاینده تر است آیا

پس بهره مندی زندگانی دنیا و آرایش آن است و آنچه نزد الله است بهتر و پاینده تر است آیا

تَعْقِلُونَ ﴿۶۰﴾ أَفَمَنْ وَّعَدْنٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَّتَّعْنٰهُ

نمی فهمید آیا کسیکه وعده دادیمش وعده نیک پس او دریابنده آنست مانند کسے باشد که بهره مند ساختیمش

نمی فهمید آیا پس کسیکه وعده کرده ایم بوی وعده نیک پس او یابنده آن است مانند کسی است که بهره مند ساختیم او را

در شرح صحیح مسلم ازنا بتفصیل نوشته ایم و کوشش کرده ایم که اشکالات را رفع نمائیم فلا انحماد ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یهود پیش از آنکه آنحضرت صلعم بمدینه هجرت کنند و نسخ یهودیت نصریح فرماید معتقد قرآن بودند وی گفتند عرب را فرمان قرآن لازم ست ۱۲ ف۲ یعنی مردمان اخراج کنند ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ نه خود را مغرور و مستغنی گرفتند و نه از قبول حق گریختند بلکه هر حق بهر وقتیکه رسید برضا و رغبت نزد آن سر تسلیم خم کردند- تنبیه- شیخ اکبر رح در فتوحات نوشته است که ایمان این اہل کتاب بر پیغمبر خود دو مرتبه عمل آمد- بار اول مستقلاً و بار دوم در ضمن ایمان آوردن بر نبی کریم صلی الله علیه وسلم زیرا که آنحضرت مصدق تمام انبیای سابقین می باشد و تاکید میفرماید که ایمان داشتن بایشان ضروری است- بر علاوه بر خود آنحضرت صلی الله علیه وسلم ایمان آنها در مرتبه عمل آمد یکی اکون بالذات و بالاستقلال دوم در ضمن اینکه بر پیغمبر خود بیشتر ایمان آورده بودند زیرا هر پیغمبر در باب آنحضرت بشارت میداد و در تصدیق نبوت او پیشگوئی می نمود بنا برین اجراین مردم هم دو مرتبه می باشد با فی شرح "ثلاثة لهم اجران" و "اجرهم مرتين" را که حدیث آمده نمی توان درین مختصر نگاشت

ع ۶ ۱۰

مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ① وَيَوْمَ

منفعت زندگانی دنیا باز وے روز قیامت از حاضر کردگان ست ف۱ و روزیکه

از متاع زندگانی دنیا باز او در روز قیامت سپرده می آید (از حاضر کرده شدگان است) و روزیکه

يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ② قَالَ

آواز دهد ایشانرا پس گوید کجا اند آن شریکان من که شما گمان می کردید گفتند

ندا کند (خدا) ایشان را پس فرماید کجایند آن شریکان من که شما دعوی می کردید (گمان می کردید) گویند

الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰۤؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَغْوَيْنَا ۚ اَغْوَيْنٰهُمْ

آنانکه ثابت شد بر ایشان حکم عذاب ف۲ اے پروردگار ما این جماعه اند که گمراه کردیم گمراه کردیم ایشانرا

آنانکه ثابت شد بر ایشان سخن (حکم عذاب) ای پروردگار ما این مردم آنانند که گمراه کردیم (ایشانرا) گمراه کردیم ایشانرا

كَمَا غَوَيْنَا ۚ تَبَرَّاْنَاۤ اِلَيْكَ ۫ مَا كَانُوْۤا اِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ③ وَقِيْلَ

چنانکه خود گمراه شده بودیم ف۳ بے تعلق میشویم از همه بسوی تو ایشان مارا نمی پرستیدند و گفته شود

چنانکه گمراه شده بودیم خود ما منکر شدیم بحضور تو (بیزار شدیم از آنها رجوع کردیم بسوی تو) نبودند که مارا می پرستیدند و گفته شود

ادْعُوْا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ

بخوانید شریکان خود را پس بخواندند ایشان را پس ایشان قبول نکنند دعای آنجماعه و ببینند عذاب

بخوانید شریکان خود را پس بخوانند (از اضطرار) پس جواب ندهند ایشان را و ببینند عذاب را

لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوْا يَهْتَدُوْنَ ④ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ مَاذَاۤ اَجَبْتُمُ

و تمنا کنند کاش ایشان راه یاب می بودند و روزیکه آواز دهد خدا ایشانرا پس گوید چه جواب دادید

و آرزو می کنند کاش ایشان راه می یافتند و روزیکه ندا کند (خدا) ایشان را پس فرماید چه جواب داده بودید

الْمُرْسَلِيْنَ ⑤ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُوْنَ ⑥

پیغامبران را پس پوشیده شود بر ایشان خبرها آن روز پس ایشان بایکدیگر سوال نکنند ف۴

پیغمبران را پس پوشیده شود بر ایشان سخنان (خبرها) در آن روز پس ایشان از یکدیگر نخواهند پرسید

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰۤى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ

پس آنکه توبه نمود و ایمان آورد و کار شایسته کرد پس امید هست که باشد از

پس کسیکه توبه کرد و ایمان آورد و کرد کار نیکو پس امید است (بتحقیق) که باشد از

الْمُفْلِحِيْنَ ⑦ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ؕ مَا كَانَ لَهُمُ

رستگاران و پروردگار تو می آفریند هرچه خواهد و برمی گزیند هرکرا خواهد نیست ایشانرا

رستگاران ع۵ و رب تو پیدا می کند هرچه را خواهد و می گزیند هرکرا خواهد نیست بدست ایشان

الْخِيَرَةُ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ⑧ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا

اختیار پاکی خدا راست و بلند تر است از انچه شریک می آرند و پروردگار تو میداند آنچه

برگزیدن (اختیار) پاکی الله راست برتر است از آنچه شریک می آرند و رب تو میداند آنچه

تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ⑨ وَهُوَ اللّٰهُ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ لَهُ

پنهان میدارد سینه های ایشان و آنچه آشکارا می کنند و اوست خدا نیست هیچ معبود بجز او او راست

پوشیده می شود در سینه های ایشان و آنچه را آشکارا می کنند و اوست الله نیست هیچ معبود غیر او او راست

الْحَمْدُ فِي الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ⑩ قُلْ

ستایش در دنیا و آخرت و او راست فرمانروائی و بسوی او باز گردانیده شوید بگو

ستایش در دنیا و آخرت و او راست حکم و بسوی او باز گردانیده می شوید بگو

اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

آیا دیدید که اگر گرداند خدا بر شما شب را پاینده تا روز قیامت

بگوئید (خبر دهید) که اگر گرداند الله بر شما شب را همیشه تا روز قیامت

فتح الرحمن
ف۱ یعنی در عذاب ۱۲
ف۲ یعنی رئیسان کفر ۱۲
ف۳ یعنی بغیر اکراه ۱۲
ف۴ یعنی جواب صواب نیابند ۱۲

تفسیر عثمانی
ف۵ یعنی گفته میشود که اکنون آنها را برای کمک بطلبید مگر آنها از امداد عاجز و قاصر می باشند چه خود شان در مصیبت خود گرفتار خواهند بود کذا اخال المفسرون. و ظاهر تحریر حضرت شاه صاحب اینست که شیاطین چون نام نیکان را بگیرند بمشرکین گفته شود که آن نیکان را بخوانید آن نیکان هیچ جواب نخواهند داد زیرا که آنها از این حرکات مشرکانه راضی نبودند و یا هیچ خبر نداشتند ع۵ کامیابی آن جهان فقط بذریعه ایمان و عمل صالح حاصل می گردد حال هم اگر کسی از کفر و شرک توبه کند و ایمان بیاورد و راه نیکی اختیار نماید حق تعالی از خطاهای سابقه او درگذشته او را فائز المرام می گرداند (تنبیه) «عسی ان یکون من المفلحین» وعده ایست که شاهانه لیعنی برای لازم است که امیدوار فلاح باشد هرچند برای اجرای چنین قول کسی مارا مجبور کرده نمی تواند. ملزم این وعده ما محض از فضل و کرم خود میکنیم

مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِضِيَآءٍ ؕ اَفَلَا تَسْمَعُوْنَ ﴿۱۱﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ

کیست معبودے غیر حق کہ بیارد پیش شما روشنی را آیا نمی شنوید بگو آیا دیدید

کیست حاکم (خدا) غیر از اللہ کہ بیارد نزد شما روشنی را آیا پس نمی شنوید بگو بینید (خبر بدہید)

اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ

کہ اگر گرداند خدای تعالیٰ بر شما روز را پاینده تا روز قیامت کیست معبودے

اگر بگرداند اللہ بر شما روز را ہمیشہ تا روز قیامت است کیست حاکم (خدا)

غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُوْنَ فِيْهِ ؕ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَ

غیر حق کہ بیارد بشما شبے کہ آرام گیرید دران آیا نمی بینید و

بغیر خدا کہ بیارد نزد شما شب را کہ آرام گیرید دران آیا نمی بینید و

مِنْ رَّحْمَتِهٖ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَلِتَبْتَغُوْا

از رحمت خود ساخت برائے شما شب و روز را تا آرام گیرید در شب و تا روزی طلب کنید

از رحمت اوست کہ ساخت برائے شما شب و روز را تا آرام گیرید در شب و تا بجوئید چیزی

مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ اَيْنَ

از فضل او و تا شکر گذاری کنید و روزیکہ آواز دہد ایشان را پس گوید کجا اند

از فضل او (در روز) و تا شکر گذاری کنید و روزیکہ آواز دہد ایشان را (اللہ) پس فرماید کجا اید

شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۱۴﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ

آن شریکان من کہ گمان می کردید و بیرون کنیم از ہر امتے

آن حریفان من کہ دعوی (گمان) می کردید و بیرون می آریم از ہر گروہ

شَهِيْدًا فَقُلْنَا هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوْٓا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ

گواہی را ف۱ پس گوئیم قوم را بیارید دلیل خود پس بدانند کہ حق بجانب خداست و گم کردہ شود

حاضر گواہی ارا پس گوئیم ایشان را بیارید دلیل خود را پس خواہند دانست کہ ہر آئینہ راستی (توحید) خدا راست

عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿۱۵﴾ اِنَّ قَارُوْنَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوْسٰى

از ایشان آنچہ افترا می کردند ہر آئینہ قارون بود از قوم موسے

از ایشان سخنانی (آنچہ) کہ افترا می کردند (ہر آئینہ) قارون بود از قوم موسیٰ

فَبَغٰى عَلَيْهِمْ ص وَاٰتَيْنٰهُ مِنَ الْكُنُوْزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهٗ لَتَنُوْٓاُ

پس تعدی کرد بر ایشان و عطا کردہ بودیم او را از گنجہا آن قدر کہ کلید ہائے او گرانی می کرد

پس ستم کرد بر ایشان و دادہ بودیم او را از گنجہا آن قدر کہ کلید ہائے او گرانی می کرد

بِالْعُصْبَةِ اُولِى الْقُوَّةِ ۤ اِذْ قَالَ لَهٗ قَوْمُهٗ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا

بجماعۃ صاحب توانائی را چون گفت باو قوم او شاد مشو ہر آئینہ خدا

بجماعۃ صاحبان قوت ف۱ چون گفت باو قوم او مناز (شاد مشو) (ہر آئینہ) اللہ

يُحِبُّ الْفَرِحِيْنَ ﴿۱﴾ وَابْتَغِ فِيْمَآ اٰتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَ

دوست نمی دارد شادی شوندگان را و بجو در آنچہ خدا عطا کردہ است ترا صلاح سرای آخرت و

دوست نمی دارد نازندگان (شاد شوندگان) را و طلب کن در آنچہ دادہ است ترا اللہ سرای آخرت را ف۲ و

لَا تَنْسَ نَصِيْبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ

فراموش مکن حصۂ خود از دنیا ف۳ و نیکوکاری کن چنانکہ احسان کردہ است خدا بر تو

فراموش مکن حصۂ خود را از دنیا و نیکوئی کن چنانکہ نیکوئی کردہ اللہ بتو

وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِى الْاَرْضِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿۲﴾

و مجو فساد در زمین ہر آئینہ خدا دوست نمی دارد فساد کنندگان را

و مجوی فساد را در زمین (ہر آئینہ) اللہ دوست نمی دارد فساد کنندگان را النہ

ف۱ یعنی در روز ۱۲۔ ف۲ یعنی پیغامبرے بر قوم خود گواہی دہندہ۔ ف۳ یعنی در دنیا عمل صالح بجا آر ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۴ بعض سلف «مفاتح» را «خزائن» تفسیر کردہ اند یعنی قارون آنقدر پول داشت کہ یک دستہ مردان تنومند ہم آنرا بسختی برداشتہ می توانست لیکن اکثر مفسرین «مفاتح» را کلید با تفسیر نمودہ اند یعنی عدۂ صندوقہا خزاین او آنقدر زیاد بود کہ در برداشتن کلید ہائی آن چندین مرد قوی ماندہ شوند و این چندان مستبعد نیست چنانکہ بعضی تفاسیر صورت آنرا شرح دادہ اند۔

ف۵ این دولت فانی و زائل چہ فخر و مباہات میکنی؟ حالانکہ اہمیت آن نزد خدای تعالیٰ برابر یک بال مگس نیست باید بدانی کہ خدا تعالیٰ آن اشخاص را کہ لاف میزنند و فخر و غرور می نمایند نمی پسندد و ہیچ چیز یکہ منظور حضور آن مالک حقیقی نباشد جز تباہی و ہلاکت چیزی نیست۔

ف۶ مال موہوبۂ خدا ابرای این است کہ باید انسان آنرا توشۂ آخرت بسازد نہ آنکہ در غفلت و سرکشی غرق شدہ غرور و تکبر را پیشہ سازد

ف۷ یعنی با حضرت موسیٰ علیہ السلام مخالفت مکن و در زمین خدای تعالیٰ براہ راست روان شو۔ در حالت فتنہ و فساد برپا کردن و میان مردم شور و شر انداختن قطعاً خوب نیست ۱۲۔

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِي ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ

گفت جز این نیست که داده شده است مرا مال فراوان بنا بر دانشی که نزدیک من ست آیا نداست که خدا ہلاک کرد

گفت (جز این نیست) داده شده من این مال بنا بر مہنری (علمی) که نزد من است آیا ندانست این را که اللہ ہلاک کرد

مِن قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ

پیش از وے از قرنہا آن قوم را که توانا بود از وے و بیشتر بود از جمعیت

پیش از وی چندین گروه را کسی را که از وی نیرومندتر بود و از روی قوت و زیاده تر بودند از روی جمع کردن مال ع۵

وَلَا يُسْأَلُ عَن ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ ۖ

و پرسیده نمی شوند گنہگاران از گناہان خویش ف۱ پس بیرون آمد بر قوم خود در آرائش خویش

و پرسیده نمی شوند از گناہان خود گنہگاران ع۶ پس برآمد و بر قوم خود در آرایش خود

قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ

گفتند آنانکه طلب می کردند زندگانی دنیا را اے کاش ما را باشد مانند آنچه داده شده است

گفتند کسانیکه طلب می کردند زندگانی دنیا را اے کاش داده می شد ما را مانند آنچه داده شده

قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ

قارون را ہر آئینه وے خداوند نصیب بزرگ ست و گفتند آنانکه داده شد ایشان را علم

قارون را ہر آئینه او صاحب نصیب بزرگ است و گفتند کسانی که داده شده ایشان را فہم (علم)

وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ وَلَا يُلَقَّاهَا

وای بر شما ثواب خدا بہتر است مر آنکس را که ایمان آورد و کار شایسته کرد و قرین کرده نمیشود این سخن

خرابی است شما را (وای بر شما) ثواب خدا بہتر است برای کسیکه یقین کرد و کرد کار شایسته و تلقین کرده نخواہد شد این کلمه

إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ

مگر صابران را پس فرو بردیم قارون را و سرائے اورا بزمین پس نبودی برای او

مگر بصبر کنندگان پس فرو بردیم اورا و سرائے اورا بزمین پس نبود برای او

مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

ہیچ گروہی که نصرت دہند اورا غیر خدا و نبود خود ش از انتقام کنندگان

ہیچ گروہی که نصرت دہند اورا غیر خدا و نبود (قارون) از منع کنندگان عذاب

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ

و بامداد کردند آنانکه آرزو می کردند منزلت اورا دیروز می گفتند اے عجب که خدا

و بامداد کردند آنان که آرزو می کردند منزلت اورا دیروز می گفتند اے عجب که اللہ

يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ ۖ لَوْلَا أَن مَّنَّ اللَّهُ

گشاده می کند رزق را برای ہر که خواہد از بندگان خویش و تنگ می سازد و اگر نه آن بودے که انعام کرد خدا

گشاید رزق را برای ہر که خواہد از بندگان خود و تنگ میسازد اگر احسان نمی کرد خدا

عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ

بر ما ہر آئینه فرو برده بودے ما را اے عجب که رستگار نمی شوند کافران این سرای بازپسین

بر ما (ہر آئینه) فرو می برد ما را آیا نمیدانی که رستگار نمی شوند کافران آن سرای آخرت

نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَ

مقرر می کنیم آن را برائے آنانکه نمی طلبند تکبر در زمین و نه فساد و

مقرر می کنیم برای آنکه نمی خواہند تجبر در زمین و نه فساد را و

الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن

حسن عاقبت پرہیزگاران راست ہر که بیارد نیکی پس اورا ست بہتر از آن و ہر که

عاقبت نیکو پرہیزگاران راست ہر که بیارد نیکی پس اور است بہتر از آن و ہر که

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در صورت لزوم پاداش مجال عذر نیست واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ لیاقت حصول دولت عظیم کیست؟ افسوس که او منعم حقیقی را فراموش کرد و برد ولت دنیا که خدا داده بود و متکبر گشت و آن دولت را کفیل نجات خود پنداشت خبر نداشت که چندین گروه در اثر شرارت و سرکشی خود در سابق تباه و ہلاک شدند آنہا سلطنت ہای قوی داشتند و نسبت به این ملیون خزائن و عساکر بیشتر دارا بودند۔ او سرانجام ایشان را شنید گر عبرت حاصل نکرد ف۶ این آیت کریمه دو توجیه دارد یکی آنکه ہیچ حاجت پرسان نیست بلکه اللہ تعالیٰ بر ہر ذره گناه آنہا آگاه است فرشتگان آن ہمه اثبت کرده اند و اگر در ان باب گاہی استفسار شود مقصد گوشزد کردن و سرزنش نمودن خواہد بود و یا کنایه از کثرت گناہان است یعنی تعداد گناه بقدری زیاد است که به پرسیدن جز ئیات ہر یکی ضرورت نیست۔ در موضح القرآن آمده است در باره گناه پرستی سؤال نمی آید چه اگر گنہگار فہم و دانش میداشت چرا گناه می کرد چون فہم او منقلب گردد الزام دادن سود ندہد که فلان کس چرا کار بدی کند و چرا نتیجه تباہی آنہا را نمی داند!

جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِيْنَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ اِلَّا مَا كَانُوْا

بیارد بدی پس جزاداده نمی شوند آنانکه بعمل آوردند خطاها الا بحسب آنچه

بیارد بدی پس جزاداده نمی شوند آنانکه کردند بدی‌ها را مگر بحسب آنچه

يَعْمَلُوْنَ ۞ اِنَّ الَّذِيْ فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ

می کردند هر آئینه خدائی که نازل کرد بر تو قرآن را البته باز گرداننده است ترا بسوی جای بازگشتن

می کردند (هر آئینه) آن خدائی که فرستاد بر تو قرآن را (هر آئینه) بازگرداننده است ترا بجای بازگشت

قُلْ رَّبِّيْٓ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۞

بگو پروردگار من داناتر است بآنکه آورد هدایت را و بهرکه وی در گمراهی ظاهر است

بگو رب من خوب میداند که کدام آورده است هدایت را و کدام کس در گمراهی آشکار افتاده است (داناتر است به آنکه آورده هدایت را و بهر...)

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ

و توقع نمی داشتی که فرود آورده شود بسوی تو کتاب لیکن فرود فرستاده شد بسبب رحمتی از پروردگار تو

و نداشتی توقع که فرود آورده شود بر تو (بسوی تو) کتاب مگر از مهربانی رب تو (لیکن فرو فرستاده شد بسبب رحمتی از...)

فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكٰفِرِيْنَ ۞ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ

پس هرگز مشو مددگار کافران و باز ندارند کافران ترا از تبلیغ آیات خدا

پس هرگز مشو مددگار کافران و مبادا بازدارند ترا (کافران) از (تبلیغ) آیات خدا

بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ

بعدازانکه فرود آورده شد بسوی تو و دعوت کن بسوی پروردگار خویش و هرگز مباش از

بعدازانکه فرود آورده شد بسوی تو و بخوان بسوی رب خود و (هرگز) مشو از

الْمُشْرِكِيْنَ ۞ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ قف

مشرکان و مخوان باخدا معبود دیگر را نیست هیچ معبود بحق غیر او

مشرکان و مخوان بدون الله (با الله) معبود دیگرے را نیست هیچ معبودی بدون او

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ۭ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۞ ع

هر چیز هلاک شونده است مگر روی او مر اوراست فرمانروائی و بسوی او باز گردانیده شوید

هر چیز هلاک شونده است مگر ذات او تعالی مراد است حکم و بسوی او باز گردانیده شوید

سُوْرَةُ الْعَنْكَبُوْتِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَسِتُّوْنَ اٰيَةً وَسَبْعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

شروع می کنم بنام خدائیکه بی‌اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ۞ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُّتْرَكُوْٓا اَنْ يَّقُوْلُوْٓا اٰمَنَّا وَهُمْ

آیا پنداشتند مردمان که بگذاشته شوند بمجرد آنکه گویند ایمان آوردیم و ایشان

آیا می پندارند مردم که گذاشته شوند بمجرد اینکه گویند ایمان آوردیم و ایشان

لَا يُفْتَنُوْنَ ۞ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ

امتحان کرده نشوند و هر آئینه امتحان کردیم آنانرا که پیش از ایشان بودند پس البته متمیز بکند

امتحان کرده نشوند و هر آئینه امتحان کردیم آنان را که پیش از ایشان بودند پس البته معلوم (متمیز) خواهد کرد

اللّٰهُ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِيْنَ ۞ اَمْ حَسِبَ

خدا آنانرا که راست گفتند و البته متمیز کند دروغ گویان را آیا گمان کردند

الله آنانی را که راست گفته اند و هر آئینه معلوم (متمیز) خواهد کرد دروغگویان را آیا می پندارند

الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّسْبِقُوْنَا ۭ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ۞

آنانکه بعمل آوردند خطاها که پیش دستی کنند بر ما بد چیزے ست که بدان حکم می کنند

آنانیکه می کنند بدی‌ها را که نجات یابند از ما که پیش دستی کنند بر ما و عاجز کنند ما را بداست آنچه حکم می کنند

تفسیر عثمانی

یعنی آخرت ✱

۵ پیشتر «والعاقبة للمتقین» فرمود که مر پرهیزگاران را سر انجام نیک است (یعنی در آخرت) چنانکه در فوق معلوم گردید اکنون خلاف شان مینماید که در دنیا هم فتح آخر بین از همین مردم می باشد ببین که امروز از جور و ستم کفار بتنگ آمده به ترک مکه مجبور شده مگر آن خدائی که ترا پیغمبر ساخت و کتابی چون قرآن بتو عطا فرمود یقینا ترا با فوز و کامرانی، فوق العاده واپس بدان جای خواهد آورد. حضرت شاه صاحب می نویسد - این در آیت هنگام هجرت نازل شد و به آنحضرت صلی الله علیه وسلم تسلی داده شد که باز به مکه بر می گردی - بنابران آنحضرت صلی الله علیه وسلم به مظفریت و منصوریت تمام به مکه آمد. بعض مفسرین از «معاد» موت را مراد گرفته اند و بعضی آخرت و بعضی جنت و بعضی سرزمین شام را که آنحضرت صلی الله علیه وسلم پیش از نزول این آیت به شب معراج به آنجا تشریف برده بود. حافظ عمادالدین ابن کثیرؒ در این اقوال تطبیق بسیار عمیق و لطیف داده یعنی مراد از «معاد» در اینجا مکه معظمه است (کما فی البخاری) مگر فتح مکه علامتی از قرب اجل بود چنانکه ابن عباس و عمر رضی الله عنهما در اثنای تفسیر «اذا جاء نصر الله والفتح» گفته اند ۱۲ -

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللّٰهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ لَآتٍ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ⑤

هرکه امید داشته باشد ملاقات خدا را پس هرآئینه میعاد خدا البته آینده است و او ست شنوا و دانا

هرکه امید میدارد ملاقات الله را پس (هرآئینه) میعاد (ملاقات) الله آمدنی است و او ست شنوا داناع۵

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ۚ إِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ⑥

هرکه جهاد کند جزاین نیست که جهاد میکند برای نفع خویش هرآئینه خدا بے نیاز است از عالمها

هرکه زحمت کشد (جهاد کند) پس زحمت می کشد (جزاین نیست که جهاد می کند) برای نفس خود (هرآئینه) الله بے نیاز است از عالمیان ع۶

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ

وآنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند البته محو کنیم از سر ایشان خطاهائے ایشان را و

وآنانکه ایمان آوردند و کردند کارهائے نیک (البته) دور می کنیم از ایشان بدیهای ایشان را و

لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ⑦ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ

البته جزا دهیم ایشانرا به نیکوترین آنچه می کردند و امر کردیم آدمی را

(البته) پاداش میدهیم ایشان را به نیکوترین آنچه می کردند و تاکید (امر) کردیم انسان را که

بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ

به نسبت پدر و مادر وے نیک معامله کردن و اگر کوشش کنند با تو اے انسان تا شریک آری با من آنچه نیست ترا

به پدر و مادر خود نیکوئی کند و اگر مجبور کنند ترا (کوشش کنند برتو) تا شریک سازی بمن آنچه نیست ترا به آن

عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۚ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ⑧ وَ

دانشی پس فرمانبرداری ایشان مکن بسوی من ست بازگشت شما پس خبر دهم شمارا به آنچه می کردید و

علم پس گفته ایشان را قبول مکن (فرمان برداری مکن با ایشان را و مان) بسوے من است بازگشت شما پس خبر میدهم شمارا به آنچه شما میکردید

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ⑨ وَ

آنانکه ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند البته در آریم ایشان را در زمره شائستگان و

آنانکه یقین کرده اند و کرده اند کارهائے نیک (هرآئینه) در آریم ایشان را در (زمرهٔ) مردمان نیک و

مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللّٰهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ

از مردمان کسے هست که می گوید ایمان آوردیم بخدا پس چون تصدیع داده شد او را در راه خدا شمرد رنج دادن

از مردمان آنان اند که می گویند ایمان آوردیم بخدا پس چون ایذا رسیده بوی در راه الله می گرداند رنجانیدن

النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا

مردمان را مانند عذاب خدا و اگر بیاید فتحے از نزدیک پروردگار تو گویند هرآئینه ما

مردم را مانند عذاب الله و اگر بیاید مددی (فتحی) از رب تو (هرآئینه) گویند (هرآئینه ما)

مَعَكُمْ ۚ أَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ⑩ وَلَيَعْلَمَنَّ

باشما بودیم آیا نیست خدا داناتر بآنچه در سینهای عالمهاست و البته ممتاز کند

باشما بودیم آیا این نیست که الله داناتر است به آنچه در سینه های عالمیان است و هرآئینه معلوم (ممتاز) خواهد کرد

اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ⑪ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

خدا آنان را که ایمان آوردند و البته ممتاز کند منافقان را و گفتند کافران

الله آنانی را که ایمان آورده اند و هرآئینه معلوم (ممتاز) خواهد کرد منافقان را و گفت کافران

لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ

بمسلمانان پیروی راه ما کنید و باید که ما برداریم گناهان شمارا و نیستند ایشان بردارنده

بمسلمانان پیروی کنید راه ما را و (باید) برداریم گناهان شما را و نیستند ایشان بردارنده چیزی

مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ⑫ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا

چیزے از گناهان آنجماعه هرآئینه ایشان دروغگویانند و البته بردارند بارهائے خویش را و بارها را

از گناهان ایشان هرآئینه ایشان دروغگویانند و هرآئینه خواهند برداشت بارهای خود را و چقدر دیگر بارها

تفسیر عثمانی

ف۵ شخصی که مرتکب دنواتب را باین امید می برد که من یک روز بحضور خدا حاضر شدنی هستم و در آنجا انسان در برابر هر عمل بد مواخذه می شود۔ اگر ناکام باند سختی ها بلکه از سختی های موجوده مراتب بلند تر است برمن نازل میشود و اگر کامیاب بر آیم جمیع کلفت ها در بنجا محو می گردد و خوشنودی الله تعالی و دیدار او نصیب خواهد شد باید عقیده راسخ داشته باشد که وعده خدا حتماً آمدنی است و هیچ قوت آنرا باز داشته نمی تواند آرزو های که آن شخص بدل پرورده بود برآورده میشود و باعث روشنی دیده او می گردد۔ خدا تعالی سخنان همه کس را می شنود و میداند و محنت هیچ کس را ضایع نمی کند ف۶ الله تعالی را از اطاعت کسی چه نفع و از معصیت کسی چه زیان میرسد او تعالی ازین چیزها بکلی بے نیاز است بنده در اطاعت پروردگار خود هر قدر رنج و محنتی که میکشد ثمرهٔ آن را در دنیا و آخرت می یابد پس اشخاصیکه مجاهدت می کنند گاهی چنان خیال نکنند که از رنج و محنتی که در راه خدا می کشند بر او تعالی احسان می کنند۔ (العیاذ بالله) بلکه احسان او تعالی ست که ایشان را توفیق اطاعت و ریاضت می بخشد «من نکردم خلق تا سودی کنم ÷ بلکه تا بر بندگان جودی کنم»

مَّعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ⑬ وَلَقَدْ

همراه بارهای خویش، والبته سوال کرده شوند روز قیامت از آنچه افترای کردند و هر آئینه

همراه بارهای خود و هر آئینه پرسیده شوند روز قیامت از سخنانی (آنچه) که افترای کردند و (هر آئینه)

أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلٰى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا ؕ

فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس توقف کرد در ایشان هزار سال مگر پنجاه سال

فرستادیم نوح را بسوی قوم او پس توقف کرد در ایشان هزار سال مگر پنجاه سال (کم)

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظٰلِمُونَ ① فَأَنْجَيْنٰهُ وَأَصْحٰبَ السَّفِينَةِ وَ

پس در گرفت بایشان طوفان و ایشان ستمگار بودند پس نجات دادیم نوح را و اهل کشتی را و

پس فراگرفت ایشان را طوفان و ایشان بودند ستمگاران پس نجات دادیم (نوح) را و اهل کشتی را و

جَعَلْنٰهَا اٰيَةً لِّلْعٰلَمِينَ ② وَإِبْرٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَ

ساختیم کشتی را نشانه برای عالمها و فرستادیم ابراهیم را وقتیکه گفت بقوم خود پرستش خدا کنید و

گردانیدیم کشتی را نشانه برای عالمیان و (فرستادیم) ابراهیم را وقتیکه گفت بقوم خود پرستش کنید الله را و

اتَّقُوهُ ؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ③ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ

بترسید از وے این بهتر است شما را اگر میدانید جز این نیست که می پرستید

بترسید از وے این بهتر است در حق شما (شما را) اگر میدانید جز این نیست که می پرستید

دُونِ اللّٰهِ أَوْثٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ؕ إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ

بجز خدا بتان را و برمی بندید دروغ را هر آئینه آنانکه پرستش می کنید بجز

بجز خدا بتان را و می سازید دروغ را هر آئینه آنانی را که می پرستید بجز

اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَ

خدا نمی توانند برای شما روزی دادن پس طلب کنید از نزدیک خدا روزی را و پرستش او کنید و

الله نیستند مالک روزی شما نمی توانند برای شما روزی دادن پس طلب کنید از نزد خدا روزی را و پرستش کنید او را و

اشْكُرُوا لَهٗ ؕ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ④ وَإِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّنْ

شکر او بجا آرید بسوی او باز گردانیده خواهید شد و اگر دروغ می شمرید پس هر آئینه دروغ شمرده بودند امت ها

شکر او بجا آرید بسوی او باز گردانیده خواهید شد و اگر تکذیب می کنید پس (هر آئینه) تکذیب کرده بودند امت ها

قَبْلِكُمْ ؕ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِينُ ⑤ أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ

پیش از شما و نیست بر پیغامبر مگر پیغام رسانیدن آشکارا آیا ندیدند چگونه نو می کند

پیش از شما و نیست بر پیغمبر مگر پیغام رسانیدن آشکارا آیا ندیدند چگونه نو می کند

اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهٗ ؕ إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ⑥ قُلْ سِيرُوا فِي

خدا آفرینش را باز دیگر بار کند آفرینش هر آئینه این کار بر خدا آسان است بگو سیر کنید در

الله آفرینش را باز اعاده می کند آنرا (هر آئینه) این کار بر خدا آسان است بگو سیر کنید در

الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْاٰخِرَةَ ؕ

زمین پس در نگرید چگونه نو کرد آفرینش را باز خدا پیدا کند آن پیدایش بازپسین

زمین پس ببینید چگونه نو کرد آفرینش را باز الله بر پا (پیدا) می کند آن پیدایش بازپسین را

إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⑦ يُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَّشَاءُ ۚ

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست عذاب کند هر کرا خواهد و رحم کند بر هر که خواهد

هر آئینه خدا بر هر چیز تواناست عذاب کند هر کرا خواهد و رحم کند بر هر که خواهد

وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ⑧ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ز

و بسوی او باز گردانیده خواهید شد و نیستید شما عاجز کننده در زمین و نه در آسمان

و بسوی او باز گردانیده خواهید شد و نیستید شما عاجز کنندگان در زمین و نه در آسمان

فتح الرحمٰن

۱ ع یعنی بار گناه شدن و گمراه کردن

۱۳ بر داوند بار تابعان از سر ایشان دفع نکنند

تفسیر عثمانی

ع۵ گویند کشتی نوح علیه السلام تا مدت دراز بر کوه (جودی) موجود بود تا برای تماشا کنندگان مایهٔ عبرت باشد جهازات و کشتی های امروزی هم یک نوع علامه است که دیدن آن سفینهٔ نوح را بیاد میدهد و نمونهٔ قدرت الهی بنظر می آید و یا شاید این مراد باشد که این قصهٔ کشتی را برای همیشه نشانی عبرت گردانیدیم - حضرت شاه صاحب رح می نویسد و قتیکه این سوره نازل شد بسیاری اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم از ایذا رسانی کافران بتنگ آمده در کشتی سوار شده بطرف مملکت حبشه رفته بودند، چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمدینه هجرت کردند و در آنجا طرح اقامت افگندند تمام اصحاب اهل کشتی هم به خیر و عافیت با پیغمبر صلی الله علیه وسلم باز یکجا شدند، موضع با اندک تغیر گویا درین صورت تاریخ نوح علیه السلام و سفینهٔ نوح تکرار شد ع۵ حضرت شاه صاحب رح مینویسد که اکثر ...

لازم بدنبال روزی ایمان خود را می بازند اما باید دانست که بدون الله تعالی دیگر روزی دهنده نیست و او تعالی مطابق رضای خویش رزق عطا می فرماید، پس خاص شکر ...

وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
ونیست شمارا بجز خدا هیچ دوست ونه یاری دهنده وآنانکه کافر شدند
ونیست هیچ کس شمارا بجز خدا حامی (دوست) ونه مددگار وآنانکه کافر شدند

بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ
بآیات خدا وبملاقات او آن جماعه ناامید شدند از رحمت من وآن جماعه ایشان راست
بآیات خدا وملاقات او آن جماعه ناامید شدند از رحمت من وآن جماعه راست

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ
عذاب درد دهنده پس نبود جواب قوم ابراهیم مگر آنکه گفتند بکشید اورا یا بسوزانید اورا
عذاب دردناک پس نبود جواب قوم ابراهیم مگر آنکه گفتند بکشید اورا یا بسوزانید اورا

فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾ وَ
پس برهانید خدا اورا از آتش هر آئینه درین ماجرا نشانهاست برائے گروهے که باور میدارند و
پس نجات داد اورا خدا از آتش (هر آئینه) درین نشانهای بزرگ است برای قومیکه یقین می کنند و

قَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ
گفت ابراهیم جز این نیست که بت گرفته اید بجز خدا بجهت دوستی در میان خویش در زندگانی
گفت ابراهیم (جز این نیست) که مقرر گردیده (فرا گرفتید) بجز خدا بتان را (بخدائی) بجهت دوستی بین خودتان در زندگانی

الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ
دنیا باز روز قیامت نامعتقد شود بعض شما ببعض ولعنت کند بعض شما
دنیا باز در روز قیامت منکر شوند بعض شما بعضی را ولعنت کند بعض شما

بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣﴾ فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ
بعض را وجای شما دوزخ ست ونیست شمارا هیچ یاری دهنده پس باور داشت ابراهیم را لوط
بعضی را وقرارگاه (جای بازگشت) شما آتش است ونیست شمارا هیچ مددگاری پس قبول کرد اورا لوط

وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ وَوَهَبْنَا
وگفت ابراهیم هر آئینه من هجرت کننده ام بسوی پروردگار خویش هر آئینه وے غالب باحکمت ست وعطا کردیم
وگفت (ابراهیم) (هر آئینه) من هجرت کننده ام بسوی پروردگار خود هر آئینه او غالب باحکمت است وو دادیم

لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ
اورا اسحق ویعقوب ومقرر داشتیم در اولاد وے پیغامبری و کتاب را ودادیم اورا
اورا اسحق ویعقوب وگردانیدیم در اولاد او (ابراهیم) پیغمبری وکتاب را ودادیم اورا

أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥﴾ وَلُوطًا
مزد او در دنیا وهر آئینه وے در آخرت از شائسته گان ست وفرستادیم لوط را
ثواب اورا در دنیا و(هر آئینه) او در آخرت البته از نیکوکاران است وفرستادیم لوط را

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ
وقتیکه گفت بقوم خود هر آئینه شما عمل می آرید کار بے حیائی را که پیش دستی نکرده است بر شما بسوی آن هیچکس
وقتیکه گفت قوم خود را (هر آئینه) شما عمل می آرید کار بے حیائی را که پیشدستی نکرده بر شما به آن هیچ کس

مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ
از عالمها آیا شما بقصد شهوت می آید بمردان وقطع طریق می کنید
از عالمیان آیا می شتابید بر مردان ومیزنید راه را

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا
وعمل می آرید در مجلس خویش کار ناپسندیده پس نبود جواب قوم او مگر آنکه گفتند
وعمل می آرید در مجلس خود کار ناپسندیده را پس نبود جواب قوم او مگر آنکه گفتند

تفسیر عثمانی

ع ۱۴ / ۲

۹ هیچ خردمندے بت پرستی را جائز نمیداند چه بت پرستان هم بدل خود میدانند که این حرکتی است سفیهانه و جبلی معنی مگر برای استوار داشتن شیرازهٔ قومی مذهبی ساخته و مقرر کرده اند که بنام آن تمام ایشان متحد و متفق دبایکدیگر دوست وهم کار باشند چنانکه درین ایام طرز عمل اقوام عیسوی یوروپ راچنین مشاهده می کنیم ویا این مطلب است که بت پرستی باین سبب شیوع نیافته که آن کدام کار معقولی است بلکه سبب عمدهٔ آن تقلید کورکورانه وتعصب قومی و لحاظ وتعلقات باهمی می باشد ویا این مدعا باشد که منشاء بت پرستی همین محبت ودوستی باهمی بوده است یعنی چند تن از افراد مشهور قوم که مردم آنهارا دوست داشتند چون از بین رفتند مردم بہ تذکار و فور محبت خویش نسبت بایشان مجسمه و تصاویر آنهارا ساختند و بطور یادگار نگهداشتند سپس به تعظیم واحترام آن مجسمه و تصاویر پرداختند وبالاخر آن تعظیم ترقی نموده عبادت گردید مفسرین این همه احتمالات را که از

آیت استنباط میشود بیان کرده اند ممکن است که از مودة بینکم آن محبت بت پرستان مراد باشد که با بتان خود دارند چنانکه در جائی دیگر «انداداً یحبونهم کحب الله» فرموده

ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۷﴾ قَالَ رَبِّ

بیارپیش ما عذاب خدارا اگر هستی از راست گویان گفت اے پروردگار من

بیار برما عذاب خدارا اگر هستی از راست گویان گفت اے پروردگار من

انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿۸﴾ ع وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا

نصرت ده مرا بر قوم مفسدان و وقتیکه آوردند فرستادگان ما

مدد ده مرا بر قوم مفسدان و چون رسیدند (آوردند) فرستادگان ما

إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَٰذِهِ

پیش ابراهیم مژده را گفتند هر آئینه ما ہلاک کننده اہل این

نزد ابراهیم با مژده (مژده را) گفتند (هر آئینه) ما ہلاک کننده اہل این

الْقَرْيَةِ ۖ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿۱﴾ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا

دیہیم هر آئینه اہل این دیہ ستمگار بودند گفت ابراهیم هر آئینه درانجا لوط است

قریه ایم هر آئینه اہل آن ستمگاران اند عـ۱ گفت (ابراهیم) (هر آئینه) دران لوط است عـ۲

قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

گفتند ما دانا تریم بهر که آنجاست البته خلاص کنیم اورا و اہل اورا الا زن وے

گفتند ما دانا تریم بهر که دران است (هر آئینه) نجات میدهیم اورا و اہل اورا مگر زنان او

كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿۲﴾ وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ

باشد از باقی ماندگان و وقتیکه آمدند فرستادگان ما پیش لوط اندوهگین کرده شد بسبب ایشان

که هست از باقی ماندگان در عذاب و چون رسیدند (آمدند) فرستادگان ما نزد لوط اندوهناک شد بسبب ایشان

وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۖ إِنَّا مُنَجُّوكَ

و تنگدل شد بسبب ایشان و گفتند آن فرستادگان مترس و اندوه مخور هر آئینه نجات دهنده تو

و تنگ دل شد بسبب ایشان و گفتند (آن فرستادگان) مترس و غم گین مشو (هر آئینه) ما نجات میدهیم ترا

وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿۳﴾ إِنَّا مُنْزِلُونَ

و اہل توایم مگر زن تو باشد از باقی ماندگان هر آئینه ما فرود آرنده ایم

و اہل ترا مگر زن ترا که هست از باقی ماندگان (در عذاب) (هر آئینه) ما فرود آرندگانیم

عَلَىٰ أَهْلِ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا

بر اہل این دیه عقوبتے را از آسمان بسبب آنکه

بر اہل این قریه عقوبتی را از آسمان بسبب آنچه

يَفْسُقُونَ ﴿۴﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿۵﴾

بدکاری می کردند و هر آئینه گذاشتیم ازان دیه نشانه واضح برائے گروہے که در می یابند

نافرمانی (فسق) می کردند و (هر آئینه) گذاشتیم ازان (قریه) نشانهٔ آشکارا برای مردمان عاقل (برای گروهی که تدبر میکنند)

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا

و فرستادیم بسوی مدین برادر ایشان شعیب را پس گفت اے قوم من عبادت خدا کنید و توقع دارید

و فرستادیم بسوی مدین برادر ایشان شعیب را پس گفت ای قوم من بپرستید خدارا و امید بدارید

الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿۶﴾ فَكَذَّبُوهُ

روز بازپسین را و هر سو مگردید در زمین فساد کنان پس دروغگو داشتند اورا

روز آخرت را و مگردید در زمین خرابی (فساد) کنندگان پس تکذیب کردند اورا

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿۷﴾ وَعَادًا

پس در گرفت ایشانرا زلزله پس بامداد کردند در خانهاے خویش مرده افتاده و ہلاک کردیم عاد

پس گرفت ایشان را زلزله پس بوقت صبح (ہلاک) گردیدند در خانهاے خود بر روی (بزانو) افتادگان و ہلاک کردیم عاد

ع ۸/۱۵

عـ۱ دراثر دعاے لوط علیه السلام، بفرشتگان حکم داده شد که آن قریه را ہلاک و تباه کنند نخست فرشتگان نزد حضرت ابراهیم آمدند و در روزگار پیری اش مژده پسری باو داده گفتند که ما آمده ایم تا آن قریه (سدوم) را محو و نابود کنیم زیرا که اہالی آن هیچ صورت از حرکات شنیعهٔ خود باز نمی آیند۔ تفصیل این واقعات در سورهٔ اعراف، هود و حجر وغیره گذشته است (تنبیه) مژده دادن پسر بحضرت ابراهیم علیه السلام همراه خبر ہلاکت قوم لوط شاید اشاره باین باشد که اگر کردگار توانا، زمینی را از قومی خالی میکند از طرف دیگر بنیاد یک قوم عظیم الشان یعنی بنی اسرائیل را نهادنی است چنانکه علامه نیشاپوری در تفسیر خویش بدین اشاره نموده است عـ۲ آیا با موجود بودن لوط باز هم قریه را تباه می کنید یا اہل اورا از آنجا برآورده بعذاب می انگیزید؟ غالباً حضرت ابراهیم از راه شفقت خیال کرد که چون این عذاب رو برو ی لوط بر مردم نازل گردد ممکن است از دیدن منظر هولناک عذاب دهشت و اضطراب باو لاحق گردد۔ زیرا در کلام (فرشتگان) استثنا نبود بنا بر آن ممکن است این فکر بخاطرش خطور کرده باشد که در حال وجود بودن لوط علیه السلام نیز کار عذاب را اجرا خواهند کرد و الله اعلم۔

وَثَمُودَا۟ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ

وثمود را و ہر آئینہ واضح شدہ است شمارا بعض مساکن ایشان وآراستہ ساختہ بود برائے ایشان

وثمود را و (ہر آئینہ) ظاہر شدہ برائے شما از مساکن ایشان وتزئین دادہ بود برائے ایشان

ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟

شیطان کردار ہائے ایشانرا پس بازداشت ایشان را از راہ و ایشان

شیطان کردار ہائے ایشان را پس بازداشت ایشان را از راہ و بودند

مُسْتَبْصِرِينَ ﴿۳۸﴾ وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ ۖ وَلَقَدْ

بینا بودند و ہلاک کردیم قارون و فرعون و ہامان را و ہر آئینہ

دانا (بینایان) و ہلاک ساختیم قارون و فرعون و ہامان را و (ہر آئینہ)

جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟

آمدہ بود بایشان موسیٰ با نشان ہائے واضح پس تکبر کردند در زمین و نبودند

رسید (آمدہ بود) بایشان موسیٰ با نشان ہائے آشکارا پس تکبر کردند در زمین و نبودند

سَٰبِقِينَ ﴿۳۹﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا

سبقت کنندگان پس ہر یکے را گرفتار ساختیم بوبال گناہش پس از ایشان کسے بود کہ فرستادیم بروے باد سنگ بار

سبقت کنندگان ازما پس ہر یک (از مذکورین) را گرفتیم بگناہش پس از ایشان کسی بود کہ فرستادیم بروی باد سنگ بار

وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ

واز ایشان کسے بود کہ گرفت اورا آواز سخت واز ایشان کسے بود کہ فرو بردیم اورا بزمین

واز ایشان کسے بود کہ گرفت اورا آواز سخت واز ایشان کسی بود کہ فرو بردیم اورا در زمین

وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟

واز ایشان کسے بود کہ غرق ساختیم و ہرگز ممکن نبود کہ خدا ظلم کند برایشان ولیکن ایشان

واز ایشان کسے بود کہ غرق ساختیم و چنین نبود خدا کہ ظلم کند برایشان ولیکن ایشان

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۴۰﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ

برخویشتن ستم می کردند داستان آنانکہ دوستان گرفتہ اند بجز خدا

برخود ستم می کردند مثال آنانکہ گرفتند بجز خدا دوستان

كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ

ہمچو داستان عنکبوت ست کہ فرا گرفت خانہ و ہر آئینہ سست ترین خانہا

مانند مثال عنکبوت است کہ ساخت خانہ و (ہر آئینہ) سست ترین خانہا

لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا

خانہ عنکبوت ست اگر میدانستند ف۱ ہر آئینہ خدا میداند حال چیزیکہ

خانۂ عنکبوت است اگر آنہا بدانند (ہر آئینہ) خدا می داند آنچہ

يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿۴۲﴾ وَتِلْكَ

می پرستند بجز وے از ہرچہ باشند و اوست غالب باحکمت و این

می پرستند بجز او از ہرچہ کہ باشد ع۵ و اوست غالب با حکمت و این

ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ ﴿۴۳﴾ خَلَقَ ٱللَّهُ

داستانہا بیان می کنیم آن را برائے مردمان و نمی فہمند آن را مگر دانایان آفرید خدا

مثل ہا بیان می کنیم آنرا برائے مردمان و نمی فہمند آن (مثال ہا) را مگر دانایان ع۶ آفرید خدا

ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۴﴾

آسمانہا و زمین را بتدبیر درست ہر آئینہ درین کار نشانہ است برائے مسلمانان

آسمان ہا و زمین را بتدبیر درست (ہر آئینہ) درین کار نشانہ است برائے مؤمنان

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید حاصل شرح آیت کہ ایشان بتان پناہ بردہ اند و بتان ہیچ نفع ندہند چنانکہ خانہ عنکبوت ہیچ فائدہ نمید ہد ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ احتمال داشت شنوندہ تعجب کند کہ ہمہ معبودان باطلہ را بیک رشتہ منسلک فرمود و کسی را استثنار نکرد یعنی بعض مردم بتان را می پرستند و بعض آتش و آب را و بعض اولیاء و انبیاء و فرشتگان را پرستش می کنند۔ بنابران اللہ تعالیٰ فرمود کہ خداوند بہمہ آگہی دارد۔ اگر یکی ہم از انہا قدرت و اختیار مستقل میداشت خدای تعالیٰ نفی مطلق نمی فرمود ۱۲ ع۶ مشرکین مکہ می گفتند کہ خدای تعالیٰ مثال ہائے عنکبوت و مگس و دیگر چیزہا حقیر را کہ منافی عظمت اوست بیان میکند در جواب آن فرمود کہ این مثال ہا مطابق مقتضای حال و بجلی سوزن و بر مثل لہ پورہ منطبق میشود مگر تنہا خردمندان مطلب آن را بدرستی می فہمند و اشخاص جاہل و نادان را در فہم آن حصۂ نباشد نباید مثال را بر حیثیت در تبۂ مثال دہندہ تطبیق داد بلکہ حیثیت ممثل لہ را بنگرید۔ اگر آن چیز حقیر و کمزور باشد تمثیل ہم از چنین چیز ہای حقیر و ضعیف دادہ می شود عظمت و شان مثال دہندہ را باکی ر بطی نیست ۱۲۔

ع ۴ ۱۶

اُتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَ

بخوان یا محمد آنچه وحی فرستاده شد بسوی تو از کتاب و

بخوان (ای محمد) آنچه وحی کرده شد بسوی تو از کتاب و

اَقِمِ الصَّلٰوةَ ؕ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ

برپا دار نماز را هر آئینه نماز منع میکند از کار بی حیائی و فعل ناپسندیده و هر آئینه یاد کردن خدا

برپا دار نماز را هر آئینه نماز منع می کند از کار بی حیائی و فعل ناپسندیده و (هر آئینه) یاد کردن خدا

اَكْبَرُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ ۞ وَلَا تُجَادِلُوْٓا اَهْلَ الْكِتٰبِ اِلَّا بِالَّتِيْ

بزرگ است از همه و خدا میداند آنچه می کنید و مکابره مکنید با اهل کتاب الا بخصلتی که

بزرگ ترست و خدا می داند آنچه می کنید و مجادله مکنید با اهل کتاب مگر بصورتی که

هِيَ اَحْسَنُ ۖ اِلَّا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ وَقُوْلُوْٓا اٰمَنَّا بِالَّذِيْٓ اُنْزِلَ

وی نیک است مگر با آنانکه ستم کردند از ایشان و بگوئید ایمان آوردیم بآنچه فرود آورده شد

آن نیکو باشد مگر با آنانکه ستمگارند (آنانکه ستم کردند) از ایشان و بگوئید قبول کردیم آنچه فرود آورده شده

اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَّنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ۞ وَ

بسوی ما و آنچه فرود آورده شد بسوی شما و معبود ما و معبود شما یکی است و ما او را منقادیم

برای ما و آنچه فرود آورده شده برای شما و معبود ما و معبود شما یکی ست و ما بحکم او میریم (و ما او را فرمان برداریم) و

كَذٰلِكَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ ؕ فَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۚ وَمِنْ

چنانکه کتاب های سابق فرود آورده بودیم هم چنان فرود آوردیم بسوی تو کتاب پس آنانکه دادیم ایشان را کتاب ایمان می آرند بآن و از

همچنین فرو فرستادیم بسوی تو کتاب را پس آنانکه دادیم ایشان را کتاب تسلیم میکنند آنرا (ایمان می آرند بآن) و از مردمان

هٰٓؤُلَآءِ مَنْ يُّؤْمِنُ بِهٖ ؕ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا الْكٰفِرُوْنَ ۞ وَمَا كُنْتَ

عرب کسی ست که ایمان می آرد بدان و انکار نمی کنند آیات ما را مگر کافران و نبی

که نیز بعضی هستند که تسلیم می کنند آنرا (ایمان می آرد بآن) و انکار نمی کنند آیات ما را مگر کافران و نبی

تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتٰبٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ بِيَمِيْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ ۞

خواندی پیش از نزول قرآن هیچ کتاب را و نمی نوشتی هیچ کتاب را بدست راست خود آنگاه در شک می افتادند بدکیشان

خواندی پیش از این (قرآن) هیچ کتابی را و نمی نوشتی آنرا بدست راست خود آنگاه در شک می افتادند دروغگویان ع۵

بَلْ هُوَ اٰيٰتٌۢ بَيِّنٰتٌ فِيْ صُدُوْرِ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ ؕ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا

بلکه قرآن آیات روشن است محفوظ در سینه های آنانکه داده شد ایشان را علم و انکار نمی کنند آیات ما را مگر

بلکه این قرآن آیت های روشن است در سینه های آنانکه داده شده بایشان فهم و علم، و منکر نمی شوند (انکار نمی کنند) آیات ما را

الظّٰلِمُوْنَ ۞ وَقَالُوْا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيٰتٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيٰتُ

ستمگاران ف۱ و گفتند چرا فرستاده نشد برین پیغمبر نشانها از جانب پروردگار وی بگو جز این نیست که نشانها

بی انصافان (ستمگاران) و میگویند (گفتند) چرا فرو فرستاده نشد براو (بر پیغمبر) چیزی (نشانی) ها از جانب پروردگار او بگو (جز این نیست که)

عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۞ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ

نزدیک پروردگار من ست و جز این نیست که من ترساننده آشکارم آیا کفایت نکرده است ایشان را آنکه فرستادیم بر تو کتاب

نشانها در قدرت الله است و جز این نیست که من بیان کننده (ترساننده) آشکارم آیا کفایت نکرد ایشان را آنکه ما فرستادیم بر تو کتاب را

يُتْلٰى عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَّذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ۞

که خوانده میشود برایشان هر آئینه درین مقدمه رحمت و پند است برای قومیکه باور میدارند

که خوانده میشود برایشان هر آئینه درین (کتاب) رحمت و پنداست برای قومیکه تسلیم میکنند (ایمان می آرند)

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ شَهِيْدًا ۚ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ

بگو بس است خدا گواه میان من و میان شما میداند آنچه در آسمانها و زمین ست

بگو بس است خدا میان من و میان شما گواه میداند آنچه در آسمانها و زمین است

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید بعض مفسران گفته اند که مراد از الذین اوتوا العلم تنها آنحضرت پیغامبر است صلی الله علیه وسلم والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چهل سال عمر آنحضرت (صلی الله علیه وسلم) پیش از نزول قرآن مجید بین همین اہل مکه گذشت. همه میدانند که درین مدت آنحضرت صلی الله علیه وسلم نه پیش کدام استاد نشست و نه کتابی خواند و نه گاهی قلم در دست خود گرفت. اگر چنین بود، برای این باطل پرستان گنجایش شبه می بود که شاید کتب گذشته را خوانده و این چیزها را از آن اقتباس کرده در قرآن بعبارت خود در آورده. و اکنون قرآت مینماید اگرچه در آن صورت هم آن اظهار آنها غلط می بود زیرا هیچ انسان خواننده و نویسنده بلکه تمام افراد خواننده و نویسنده دنیا هم اگر یکجا و هم دست شوند قوت تمام مخلوقات را با خود شامل کنند چنین کتابی بی نظیر مدون کرده نتوانند باز هم برای دروغگویان موقع بدست می آمد و سخنانی جعل کنند ....

آنحضرت صلی الله علیه وسلم از مسلمات است این شبه سطحی هم از یک دو روز گذشته نخواهد بود. ... اعتراض ... گفتند اساطیر الاولین اکتتبها فهی تملی علیه....

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۱﴾

وآنانکه ایمان آوردند بناحق و کافر شدند بخدا آن جماعه ایشان اند زیانکاران

وآنانکه ایمان آورده اند بباطل و کافر شده اند بخدا آن جماعه ایشانند زیانکاران

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَ

وشتاب می طلبند از تو عذاب را اگر نبودے میعاد معین البته آمدے بدیشان عذاب و

وشتاب می طلبند از تو عذاب را واگر نمی بود عدهٔ مقرره (هرآئینه) می آمد بایشان عذاب و

لَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۲﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ

هرآئینه بیاید بدیشان ناگهان وایشان ندانند شتاب طلب می کنند از تو عذاب را وهرآئینه

هرآئینه می آید بایشان (عذاب) ناگهان وایشان بیخبر باشند (ندانند) شتاب می طلبند از تو عذاب را و (هرآئینه)

جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿۳﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ

دوزخ در گیرنده است کافران را روزیکه بپوشاند ایشان را عذاب از بالای ایشان واز

دوزخ احاطه کننده منکران (کافران) را روزیکه فراگیرد ایشان را عذاب از بالای ایشان واز

تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۴﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا

زیر پاهای ایشان و بگوید خدا بچشید جزای آنچه می کردید ای بندگان من مسلمان من

زیر پاهای ایشان وگوید خدای بچشید (جزای) آنچه می کردید ای بندگان مؤمن من

إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿۵﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۖ ثُمَّ

هرآئینه زمین من کشاده است پس مرا بخصوص عبادت کنید هر نفس چشنده مرگ ست باز

(هرآئینه) زمین من کشاده است پس خاص مرا پرستید هر نفسی چشنده مرگ است باز

إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿۶﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ

بسوی ما باز گردانیده شوید وآنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند البته فرود آریم ایشان را از

بسوی ما گردانیده شوید و آنانکه ایمان آورده اند و کرده اند اعمال شایسته (هرآئینه) جای میدهیم ایشان را در

الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿۷﴾

بهشت محلهای بلند میرود زیر آن جویها جاویدان آنجا نیک ست مزد این عمل کنندگان

جنت منزلهای بلند میرود زیر آن جوی ها جاویدان دران نیک است ثواب عمل کنندگان

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۸﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ

آنانکه صبر کردند و بر پروردگار خویش توکل می کنند و بسا جانور که برنمی دارد

آنانکه صبر کردند و بر پروردگار خود توکل می کنند و بسا جانوران که بر نمیدارند

رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۹﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ

روزی خود را خدا روزی میدهد او را و شما را نیز و اوست شنوا دانا و اگر سوال کنی ایشان را که

روزی خود را خدا روزی میدهد آنها را و شما را نیز واوست شنوا دانا و اگر بپرسی ایشان را

مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ

کیست آنکه آفرید آسمانها و زمین و رام گردانید آفتاب و ماه را البته گویند آن خداست پس از کجا

کیست آنکه آفرید آسمان ها و زمین و رام گردانید آفتاب و ماه را (هرآئینه) گویند الله پس چگونه

يُؤْفَكُونَ ﴿۱۰﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ

گردانیده میشوند از راه توحید خدا فراخ می کند روزی برای هر که خواهد از بندگان خویش و تنگ میسازد برای هر که خواهد

باز گردانیده میشوند خدا فراخ روزی را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد برای هر که خواهد

إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۱﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا

هرآئینه خدا بهر چیز داناست و اگر بپرسی ایشان را کیست آنکه فرود آورد از آسمان آب را پس زنده ساخت

هرآئینه خدا بهر چیز داناست و اگر بپرسی ایشان را کیست آنکه فرود آورد از آسمان آب را پس زنده ساخت

فتح الرحمن

ف مترجم گوید خدای تعالیٰ ترغیب میفرماید بر هجرت حبشه و مدینه باین آیات ۱۲

تفسیر عثمانی

ف خاطر جمع باشید هر چیز در وقت مقرره خود می آید و عذابی را که میخواهید خواهد رسید حضرت شاه صاحب رحمة الله می نویسد که عذاب این امت خاص بود که بدست مسلمانان قتل و اسیر شوند چنانچه در فتح مکه ناگهان لشکر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سر آنها رسید ف این خدا شناس خواهد گفت دنیا همین عذاب سخن خواهد زد مانند مال کسیکه زکوٰة نمیدهد در حدیث آمده است که مال بی زکوٰة بشکل مار حایل گردن میشود و سرش را میدرد و خواهد گفت که من مال تو و خزانه توام ف حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه مینویسد یعنی هنگامیکه ظلم و ستم کفار در مکه از حد گذشت بر مسلمانان حکم هجرت داده شد چنانچه در حدود هشتاد و سه عایله بسوی حبشه رفتند بعرف این چیزاست که این چند روزه زندگی را در هر جائیکه ممکن باشد بگذرانید بعد از آن همه پیش ما یکجا و متحد آمی آیید در وسیله بر مهاجرین تسلی داده شده فنا نیز در حق ومغفرت از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بردن ستان شاق و سنگین نگفته بجگیا خاطر این نمود که وطن خویش اند.

داد فقاء خود و دو برزرگان اگر امروز وداع نگنید فردا ترک خواهید گفت فرض کنید اگر در این روزها از مکه هجرت نکردید بیگروز از دنیا الاخانا هجرت کرد نی بستید سکرآن هجرت

بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ أَكْثَرُهُمْ

بسبب آن زمین را بعد از مردن آن البته بگویند آن خداست بگو ستایش خدای راست بلکه بیشترین ایشان

سبب آن زمین را بعد از مردنش (هر آئینه) گویند الله بگو همه ستایش خدای راست بلکه اکثر ایشان

لَا يَعْقِلُونَ ﴿۱۲﴾ وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ إِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ؕ وَإِنَّ الدَّارَ

نمی فهمند و نیست این زندگانی دنیا مگر بازی و بیهوده و هر آئینه سرای آخرت

نمی فهمند و نیست این زندگانی دنیا مگر بیهوده و بازی و هر آئینه سرای آخرت

الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱﴾ فَإِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا

همونست سرای زندگانی اگر میدانستند پس ایشان چون سوار شوند در کشتی ها دعا کنند

اوست زندگانی اگر می دانستند پس چون سوار شدند در کشتی بخوانند

اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿۲﴾

بجناب خدا خالص کنان برای وے عبادت را پس وقتیکه نجات داد ایشان را بسوی زمین خشک ناگهان ایشان شریک می آرند

خدا را (در حالیکه) خالص کنندگان باشند برای او اعتقاد (دعا) را پس چون نجات داد ایشانرا بسوی زمین خشک ناگهان ایشان

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۚ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۗ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا

تا ناسپاسی کنند بآنچه عطا کردیم ایشان را و تا بهره مند شوند پس حقیقت حال را خواهند دانست آیا ندیدند که ما

تا ناسپاسی کنند به آنچه عطا کردیم ایشان را و تا بهره مند شوند پس عنقریب خواهند دانست آیا نمی بینند که ما

جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ؕ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ

پیدا کردیم حرم با امن را در ربوده میشوند مردمان از حوالی ایشان آیا بے اصل را باور میدارند

گردانیدیم حرم را جای امن و ربوده میشوند مردم از جوانب ایشان آیا بباطل یقین دارند

وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿۴﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ

و بنعمت خدا ناسپاسی می کنند و کیست ستمگارتر از کسیکه افترا کرد بر خدا دروغے را یا دروغ داشت

و با حسان خدا ناسپاسی می کنند و کیست ستمگارتر از کسیکه بست بر خدا دروغ را یا تکذیب کرد

بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ ؕ أَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿۵﴾ وَالَّذِيْنَ

سخن راست را چون بیاید پیش او آیا نیست در دوزخ جائے کافران را و آنانکه

سخن راست را چون بیاید پیش او آیا نیست در دوزخ جای کافران را و آنانکه

جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ؕ وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۶﴾ ع

جهاد کردند در راه ما البته دلالت کنیم ایشان را براه های خود و هر آئینه خدا با نیکوکاران ست

کوشش کردند برای ما (در راه ما) (هر آئینه) نشان میدهیم بایشان راه های خود و هر آئینه خدا با نیکوکاران است

سورة الروم مكية ۸۵ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | ستون آية وست ركوعات

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمّٓ ﴿۱﴾ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ﴿۲﴾ فِيْ أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ

ف۱ مغلوب شدند قوم روم در نزدیکترین زمین ف۳ و ایشان بعد از مغلوب شدن خود

مغلوب شدند رومیان در متصل (نزدیک ترین) زمین و ایشان بعد ازین مغلوب شدن عنقریب

سَيَغْلِبُوْنَ ﴿۳﴾ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ۬ؕ لِلّٰهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ بَعْدُ ؕ وَ

غالب خواهند آمد در چند سال خدا راست فرمان پیش ازین و پس ازین

غالب خواهند شد در چند سال ع۱ خدا راست امر (فرمان) پیش ازین و پس ازین و

يَوْمَئِذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۴﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ ؕ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ

آنروز شادمان شوند مسلمانان بنصرت خدا نصرت میدهد هر کرا خواهد و اوست غالب

آن روز شادمان شوند مسلمانان به مدد خدا مدد می بخشد هر کرا خواهد و خاص اوست غالب

حاشیه:

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بدرستی یکدیگر بسبب اجتماع بر شرک ... مند شوند ۱۲ ف۲ مترجم گوید فارس بر روم غالب شدند و بعض بلاد و سرحد را در تصرف خود آوردند چون این خبر بمکه رسید اہل اسلام اندوهگین شدند زیرا که ایشان (روم) اہل کتاب بودند و کفار شادمان گشتند زیرا که ایشان (اہل فارس) ایمان بودند خدای تعالی آیات نازل فرمود و بغلبه روم بر اہل فارس بشارت داد و این در چند سال بعد ہجرت متحقق شد و این قصه یکے از دلائل نبوت است ۱۲ ف۳ یعنی در سرحد خود ۱۲.

تفسیر عثمانی

ع۵ در ظرف مدت ۹ سال رومیان غالب میشوند زیرا در لغت و حدیث لفظ «بضع» بر عدد از ۳ تا ۹ اطلاق شده - ع۱ قرآن مجید درین آیات پیشگوئی عجیب و غریبی کرد که بر صداقت آن دلیل بزرگی ست واقعه چنان است که دران عصر دو سلطنت بزرگ و قوی بود یکی «فارس» و دیگر «روم» این هر دو دولت از مدت دراز باہم مصروف پیکار بودند و یکی از آن پیکار های حریفانه از سنه ۶۰۲ ع تا سنه ۶۱۴ ع دوام داشت چنانچه تورتخ. انسائیکلو پیڈیا برتانیا بیکاران

حالی است در سنه ۵۷۰ ع ولادت نبی کریم و چهل سال بعد در سنه ۶۱۰ ع بعثت آنحضرت ص بعمل آمد. خبر های جنگ روم و فارس دایما به اہل مکه میرسید، بقیه بر صفحه ۴۰۴

الرَّحِيمُ ۝٥ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝٦

مهربان وعده کرده است خدا خلاف نمیکند خدا وعده خودرا ولیکن بیشترین مردمان نمیدانند

مهربان وعده کرده است الله خلاف نخواهد کرد خدا وعده خودرا ولیکن بیشترین مردمان نمیدانند

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ۝٧

میدانند ظاهر را از تدبیر زندگانی دنیا وایشان از آخرت بیخبرانند

میدانند چیزهای سطحی را از زندگانی دنیا وآن مردم از آخرت هستند بیخبران

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم ۗ مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا

آیا تامل نکردند در ضمیر خود که نیافریده است خدا آسمان ها وزمین را وآنچه

آیا تفکر نمی کنند در نفس های خود که نیافریده است خداوند آسمان ها وزمین را وآنچه

بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ

در میان آن هردو است مگر بتدبیر درست وتعیین میعادی مقرر وهرآینه بسیاری از مردمان بملاقات پروردگار خویش

درمیان آن هردو است مگر به تدبیر درست ووعده مقرر (هرآینه) بسیاری مردمان از ملاقات پروردگار خویش

لَكَافِرُونَ ۝٨ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

نامعتقدانند آیا سیر نکردند در زمین پس بنگرند چگونه شد عاقبت

منکرانند آیا سیر نکردند در زمین که ببینند چگونه شد انجام

الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا

آنانکه پیش ازایشان بودند بودند توانا تر از ایشان وشیار کردند زمین را وآباد کردند آن را

آنانکه پیش از ایشان بودند بودند زیاده از ایشان در قوت وقلبه کردند زمین را وآباد کردند آن را

أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ

بیشتر از آباد کردن ایشان آن زمین را وآمدند بدیشان پیغامبران ایشان معجزها پس ممکن نبود که خدا

بیشتر از آنچه آباد کردند ایشان آنرا وآمدند نزد ایشان پیغمبران با احکام روشن پس نبود خدای تعالے

لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝٩ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ

ستم کند برایشان ولیکن ایشان برخویشتن ستم می کردند بازحال بد عاقبت آن کسان شد که

که ظلم کند بایشان ولیکن ایشان برخویشتن ستم می کردند پس شد بدانجام کسانیکه

أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ۝١٠

بدی کردند بسبب آنکه دروغ داشتند آیات خدارا وبآن استهزا مے کردند

بدی کردند بسبب آنکه تکذیب کردند آیات خدارا وبه آن استهزا می کردند

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝١١ وَيَوْمَ تَقُومُ

خدا او پیدا می کند آفرینش باز دوباره کند ش باز بسوے او گردانیده شوید وروزیکه قائم شود

خدا ابتدا می آفریند خلق را باز اعاده میکند آنرا باز بسوی او گردانیده میشوید وروزیکه برپا شود

السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ۝١٢ وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ

قیامت ملزم شده خاموش مانند گنهگاران ونباشد برائے ایشان از شریکان ایشان هیچ شفاعت کننده

قیامت ناامیده شده خاموش بمانند گناهکاران ونباشد برای ایشان از شریکان ایشان شفاعت کنندگان

وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ۝١٣ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ۝١٤

وباشند بشریکان خویش نامعتقد وروزیکه قائم شود قیامت آن روز پراگنده شوند مردمان

وباشنده به شریکان خود نامعتقدان وروزیکه برپا شود قیامت آن روز پراگنده (ومنقسم) شوند مردمان

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ۝١٥

اما آنانکه ایمان آوردند وکردند کارهائے شائسته پس ایشان در بهشت خوش حال کرده شوند

پس اما آنانکه ایمان آوردند وکردند اعمال شائسته پس ایشان در بهشت شادمان گردانیده شوند

تفسیر عثمانی

بقیه متو کمو ۴

درهمین دوران علاوه بر انتشار جنگ دعوی نبوت رسول کریم صلی الله علیه وسلم وتحریک اسلامی برای اهالی مکه سببه تجلیی مخصوص گردید مشرکین مکه مجوسان آتش پرست فارس را مذهباً بخود نزدیکتر میدانستند ونصارای روم از سببی که اهل کتاب بودند برادران مسلمانان و یا اقلاً دوستان قریب آنها قرار داده می شدند چون از غلبه فارس خبر میرسید مشرکین مکه خوش می شدند وآنرا در مقابل مسلمانان یک فال غلبه خودی گرفتند و توقعات خوبی برای آینده خودی نمودند مسلمانان نیز طبعاً آزرده می شدند که اگر عیسویان اهل کتاب از طرف مجوس آتش پرست مغلوب شوند مبادا آنها هدف شماتت مشرکین واقع گردند. بالاخره از سنه بعد ۶۱۴ (هنگامیکه از ولادت نبوی بحساب قمری تقریباً چهل و پنج سال واز بعثت پنج سال گذشته بود) در عهد خسرو پرویز (کیخسرو ثانی) عسکر فارس بر دولت روم شکست مهلک و فیصله کن داد وآن در چنانچه شام ومصر وآسیای صغیر وغیره را رومی ها از دست دادند عسکر ایرانی هرقل قیصر روم را چنان زیر فشار آورده آمد که او مجبور به قسطنطنیه پناه برد حتی دار السلطنه روم هم بخطر افتاد. سقف های بزرگ با آتش دیا اسیر شدند وتاکین ایرانی مقدس ترین صلیب نصاری را از بیت المقدس

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي

و اما آنانکه کافر شدند و دروغ داشتند آیات ما را و ملاقات آخرت را پس ایشان در

و اما آنانکه کافر شدند و تکذیب کردند آیات ما و ملاقات آخرت را پس ایشان در

الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ⑯ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ⑰

عذاب حاضر کرده شوند پس بپاکی یاد کنید خدا را وقتیکه شام می کنید و وقتیکه بصباح در می آئید

عذاب حاضر کرده شدگان اند پس بپاکی یاد کنید خدا را وقتیکه شام می شوید و وقتیکه صبح می کنید

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ⑱

و او راست ستایش در آسمان ها و زمین و آخر روز و آنگاه که در وقت زوال در می آئید ف۱

و او راست ستایش در آسمان ها و زمین و آخر روز و آنگاه که در وقت زوال داخل می شوید

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ

بیرون می آرد زنده را از مرده و بیرون می آرد مرده را از زنده و زنده می سازد زمین را

بیرون می آرد (خداوند) زنده را از مرده و بیرون می آرد مرده را از زنده و زنده میسازد زمین را

بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ⑲ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ

بعد مردن آن و هم چنین بر آورده خواهید شد یعنی از قبور و از نشانهای خدا آنست که آفرید شما را از

بعد از مردن آن و هم چنین برآورده خواهید شد از قبور و از نشانهای او آن است که آفرید شما را از

تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ⑳ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ

خاک باز ناگهان شما مردم شدید جابجا پراگنده شده و از نشانهای خدا آنست که پیدا کرد برای شما

خاک باز اکنون شما مردمانید که پراگنده میشوید و از نشانهای او آنست که پیدا کرد برای شما

مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ

از جنس شما زنان را تا آرام گیرید بسوی ایشان متوجه شده و پیدا کرد میان شما دوستی و مهربانی

از جنس شما زنان را تا تسکین بیابید (میل کنید) بایشان و گردانید میان شما دوستی و مهربانی

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ㉑ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ

هرآئینه درین کار نشانهاست برای گروهی که تامل میکنند و از نشانهای اوست آفریدن آسمانها

هرآئینه در این بسا نشانهاست برای گروهی که فکر می کنند و از نشانهای اوست آفریدن آسمانها

وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ㉒

و زمین و گوناگون بودن زبانهای شما و رنگهای شما هرآئینه درین کار نشانهاست دانشمندان را

و زمین و گوناگون بودن زبانهای شما و رنگهای شما (هرآئینه در این نشانهاست عالمان را

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ

و از نشانهای اوست خفتن شما در شب و روز و رزق طلب کردن شما از فضل او هرآئینه

و از نشانهای اوست خوابیدن شما در شب و روز و طلب کردن شما رزق را از مهربانی او (هرآئینه

فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ㉓ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَ

درین نشانهاست برای قومیکه می شنوند و از نشانهای اوست که می نماید بشما برق را برای ترسانیدن و

درین نشانهاست برای قومیکه می شنوند و از نشانهای اوست که می نماید بشما برق را برای ترسانیدن

طَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ

رغبت دادن و فرود می آرد از آسمان آب را پس زنده می کند بسبب آن زمین را بعد مردن آن هرآئینه

رغبت دادن و فرود می آرد از آسمان آب را پس زنده می گرداند بسبب آن زمین را بعد از مردن آن (هرآئینه

فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ㉔ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَ

درین کار نشانهاست برای قومیکه می فهمند و از نشانهای خداست که ایستاده است آسمان و

درین نشانهاست برای قومیکه فکر می کنند و از نشانهای اوست اینکه ایستاده است آسمان و

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که او آنست کرده هر وقتی از زمین اوقات دلائل تنزیه او و از دلائل اتصاف او بکمالات تجددی گردد پس مامور شدند بعبادت والله اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۰۴ در اثر آن اقتدار قیصر روم بکلی چنگ بر ابر گردید و ظاهراً هیچ صورت باقی نماند که روم دوباره قوت بگیرد و از تسلط فارس رهائی یابد. از مشاهده این حالات مشرکین مکه شادمانی با کردند و به ایذا و آزار مسلمانان پرداختند و آرزوهای بزرگی بدماغ خود پرورانیدند حتی بعض مشرکین به ابوبکر صدیق رضی الله عنه گفتند که امروز برادران ما ایرانیان برادران شما رومیان را محو و نابود کرده اند ما هم شما را همین طور مستاصل خواهیم کرد. در آن وقت قرآن عظیم الشان برخلاف سلسلهٔ اسباب ظاهری اعلان عمومی نمود که بیشک درین سال رومی ها از دست فارسی ها مغلوب شده اند لیکن در ظرف ۹ سال باز آنها غالب و منصور می شوند. بر اساس این پیشگوئی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه با بعض مشرکین شرط بست [illegible]

ع ۹ / ۵

[illegible] ساله صد شتر بتو خواهم داد ورنه همین تعداد شتر باید تو عوض بدهی حضرت ابوبکر اول به رأی خود [illegible] سنین را که مقرر کرده بود [illegible] صلی الله علیه وسلم [illegible]

الْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً ۖ مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنتُمْ تَخْرُجُونَ ۝٢٥

زمین بحکم او بازچوں بخواند شمارا یک بار خواندن ناگہان شما از زمین برآئید
زمین بحکم او بازچوں بخواند شمارا خواندنی از زمین آنگاہ شما برآوردہ میشوید (از قبور خود)

وَلَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ ۝٢٦ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ

و مراوراست آنکہ در آسمانہا و زمین ست ہر یکے برائے او فرمانبردارند و اوست آنکہ نو میکند
و مراوراست آنکہ در آسمانہا و زمین است ہمہ برای او فرمانبردارند و اوست آنکہ ابتدائی آفریند

الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ

آفرینش را باز دوبارہ کند ش واین دوبارہ کردن آسان ترست برو ے و مراوراست صفت بلند تر در آسمانہا
خلق را باز اعادہ می کند آنرا واین اعادہ آسان تراست بروی و مراوراست شان بلندتر در آسمانہا

وَالْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝٢٧ ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ

و زمین و اوست غالب با حکمت بیان کرد برائے شما داستانے از حال شما
و زمین و اوست غالب با حکمت بیان کرد برای شما مثالے از نفس ہائے شما

هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ

آیا ہست برائے شما از بندگانے کہ مالک ایشان ست دست شما ہیچ شریکے در آنچہ عطا کردیم شمارا تا شما
آیا ہست شمارا از آنچہ دست ہائے شما مالک آن اند (از غلامان شما) شریکان در آنچہ دادہ ایم شمارا پس شما (و ایشان)

فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ

در آن یکسان باشید بترسید از ایشان مانند ترسیدن از قوم خویش ہمچنین بیان می کنیم نشانہا
در آن برابر باشید میترسید از ایشان مانند ترسیدن تان از قوم خود تان ہم چنین تفصیل میدہیم نشانہارا

لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۝٢٨ بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ

برائے قومے کہ می فہمند بلکہ پیروی کردہ اند ستمگاران خواہش ہائے نفس خود را بغیر علم
برای قومیکہ فکر می کنند بلکہ پیروی کردہ اند آرزوہای خود را بدون علم

فَمَن يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ۝٢٩ فَأَقِمْ وَجْهَكَ

پس کہ راہ نماید کسے را کہ گمراہ کرد خدا و نیست ایشان را ہیچ یاری دہندہ پس راست کن روئے خود را
پس کہ راہ نماید کسی را کہ گمراہ کرد خدا و نیست ایشان را یاری دہندگان پس راست بدار روی خود را

لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ

برائے عبادت حنیف شدہ پیروی کن دین خدا را کہ پیدا کرد مردمان را برو ے بدل کردن نبود
برای دین حنیف یکسو شدہ (لازم بگیر) دین خدا را کہ پیدا کرد مردمان را بران ہیچ تبدیل نیست

لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝٣٠

آفرینش خدا را اینست دین درست و لیکن اکثر مردمان نمیدانند
دین خدا را این است دین راست و لیکن اکثر مردم نمیدانند

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝٣١

عبادت کنید رجوع کردہ بسوئے وے و بترسید از وے و برپا دارید نماز را و مباشید از مشرکان
رجوع کنندگان بسوی او و بترسید از او و برپا دارید نماز را و مباشید از مشرکان

مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ

مباشید از آنانکہ پراگندہ ساختند دین خود را و شدند گروہ گروہ بآنچہ نزدیک اوست
از آنانکہ رخنہ انداختند در دین خود پراگندہ ساختند دین خود را و شدند گروہ گروہ ہر گروہی بہ آنچہ نزد ایشان است

فَرِحُونَ ۝٣٢ وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ

خورسند ست و چوں برسد مردمان سختی بخوانند پروردگار خود را رجوع کردہ بسوئے وے باز
خورسندند و چوں برسد مردم مصیبتی بخوانند پروردگار خود را رجوع کنندگان بسوی او باز

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی شریک نیست کہ معاملہ با مالک برابر نیست و پس معبود خلعت شریک او نتوان گفت ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۰۴ - در زمین جبکہ ہر قل قیصر روم قیصر گرفت کہ او قلمرو زائل شدہ بود دو بارہ بدست آوردہ نذر گشت کہ اگر ایزد تعالیٰ مرا بر فارس پیروزی بخشد از حمص بہ ایلیا (بیت المقدس) پیادہ سفر سکیلم۔ قدرت خدای توانا را ببینید کہ مطابق پیشگوئی قرآن مجید در داخل موعد ۹ سال (یعنی بعد از مرگ یک سال از ہجرت) تمام دو روز بعد کہ از فضل و یاری خدای تعالیٰ مسلمانان بر مشرکین فتح و نصرت نمایان حاصل نمودہ شادمانی ہا کردند از شنیدن این خبر کہ خدای تعالیٰ رومیان اہل کتاب را نیز بر مجوسیان ایران مظفر و منصور نمودہ است بیشتر مسرور شدند و ضمناً مشرکین مکہ خذلان و خسران مزید نصیب شدند بسیاری مردم از مشاہدہ تحقق این پیشگوئی محیر العقول قرآن ایمان آوردند حضرت ابوبکر صدیق شتر از مشرکین مکہ گرفت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در باب آنہا حکم صدقہ داد۔ اللہ غالب علیٰ امرہ اظہرہ و آنانہ ابداہرہ ۱۲

ع ۳ / ۸

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
بگو سیر کنید در زمین پس در نگرید چگونه بود انجام آنانکه پیش از ایشان بودند
بگو سیر کنید در زمین پس بنگرید که چگونه شد انجام آنانکه پیش از ایشان بودند

كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿۴۲﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ
بودند بیشترین ایشان مشرکان پس راست کن روی خود را برای دین درست پیش
بودند اکثر ایشان مشرکین پس راست کن روی خود را براه راست (دین درست) پیش از

قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿۴۳﴾ مَنْ
از آنکه بیاید روزیکه بازگشتن نیست آنرا از جانب خدا آنروز متفرق شوند هرکه
از آنکه بیاید روزیکه باز گردانیدن نیست آنرا از طرف خدا آن روز مردم جدا جدا می شوند هرکه

كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿۴۴﴾
کافر شد پس بر وی است ضرر کفر او و هرکه کرد کار شایسته پس این جماعه برای خویشتن آرامگاه راست می کنند
کافر شد پس بر وی است (جزای) کفر او و هرکه بکند کار شایسته پس برای نفس خودشان آرامگاه میسازند

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
تا جزا دهد خدا آنان را که ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند از فضل خود هر آئینه وی دوست نمیدارد
تا جزا دهد (خدا) آنان را که ایمان آوردند و کردند کارهای شایسته از فضل خود هر آئینه او (تعالی) دوست ندارد

الْكَافِرِينَ ﴿۴۵﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ
کافران را و از نشانهای خدا آنست که می فرستد بادهای مژده دهنده و برای آنکه بچشاند شما را
کافران را و از نشانهای او (تعالی) آنست که میفرستد بادها را مژده دهنده و برای آنکه بچشاند شما را

مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ
از رحمت خود یعنی باران و بهر برای آنکه جاری شوند کشتی ها بفرمان او و برای آنکه روزی طلب کنید از فضل او و برای آنکه شما
از رحمت خود (یعنی باران) و تا جاری شود کشتی ها بفرمان او و تا طلب کنید از فضل او (رزق) و تا شما

تَشْكُرُونَ ﴿۴۶﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ
شکر کنید و هر آئینه فرستادیم پیش از تو پیغامبران را بسوی قوم ایشان پس آوردند پیش قوم خود
شکر کنید عه و (هر آئینه) فرستادیم پیش از تو پیغمبران را بسوی قوم شان پس آوردند پیش قوم خود

بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ
نشانها پس انتقام کشیدیم از آنانکه نافرمانی کردند و بود نصرت مسلمانان
نشانهای روشن پس انتقام کشیدیم ما از آنانکه نافرمانی کردند و حق است بر ما مدد

الْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۷﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي
لازم بر ما خدا آنست که می فرستد بادها را پس بر انگیزانند ابر را پس خدا بگسترانند آن ابر را در
برای مومنان عه خدا آنست که میفرستد بادها را پس بر انگیزاند ابر را پس می گستراند آن را در

السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۖ
آسمان چنانکه خواهد و بگرداندش پاره پاره پس می بینی که قطرات بیرون می آیند از میان آن
آسمان چنانکه خواهد عه و می نهد آنرا تو بر تو (میگرداندش پاره پاره) پس می بینی که قطرات بیرون آیند از میان آن

فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿۴۸﴾ وَإِنْ
پس چون رساندش بهر که خواهد از بندگان خود ناگهان ایشان شادمان شوند و اگرچه
پس چون برساندش بهر که خواهد از بندگان خود ناگاه ایشان شادمان شوند و (هر آئینه)

كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿۴۹﴾ فَانْظُرْ إِلَىٰ
بودند پیش از آنکه فرود آورده شود برایشان باران را ناامید شونده پس در نگر بسوی
بودند پیش از آنکه فرود آورده شد برایشان (باران) پیش از ظهور سحاب ناامید (از باران) پس ببین بسوی

عه آنچنین دین را دل از یک طرف و خدا از من از سوی دیگر انتشار خواهد داد چنانکه انتشار داده.

تفسیر عثمانی

عه تا بذریعه جهازات اصل تجارتی را از بحر بگذرانید و از فضل و نوازش خدای تعالیٰ منفعت زیادی بدست آرید و بدین نعمت ها شکر خدا را همیشه بجا آرید (تنبیه) اول در باب انتشار فساد در خشک و آب ذکر بود در مقابل آن درین موقع بشارت و نعمت الهی را تذکر داد شاید بدین طرف هم اشاره باشد که بعض از ینکه طوفان باد و فساد همه جا فرا گیرد امید داشته باشید که باران رحمت عنقریب نازل میشود - بادهای سرد شروع بوزیدن نموده مژده فضل و رحمت را میرسانند - کافران را باید که از شرارت و کفران نعمت باز آیند و چون الطاف و احسان خدای تعالیٰ را می بینند بندگان شکر گذار و شوند
عه سابق ذکر بود که مقبولان و مردودان جدا کرده میشوند مشرکین از سبب انکارشان دچار عقوبت و وبال آمدند اکنون خاطر نشان می فرماید که این ماجرا در دنیا هم یقیناً بظهور رسید زیرا اعداد عده داده و عادت اوست که از مجرمین و مکذبین انتقام گیرد و مومنان کامل را امداد و اعانت خود بر دشمنان غالب گرداند - ذکر باد درین میان ازین سبب آمد که چنانچه پیش از نزول باران باد میوزد همان طور علامات غلبه دین نیز روشن شده میرود

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی چون عقوبات مخلده معائنه کردند دنیا را پرشتابه ساختے خیال نمودند بر عکس آنکه دنیا حیات دنیا را ایشان بر خلاف خیال بیکر دند و الله اعلم

تفسیر عثمانی

ع ۹ خدا قدرت دارد که مرده را زنده کند و شما نمی توانند که سخن خود را بر مردگان بشنوانید و یا بگوش کر ها برسانید

۵ : یا کورها ره بنا کنید خصومت و تقلید آنها اراده شنیدن و دیدن را هم نداشته باشند. پس نباید از کوران ناسپاسی آنها غمگین و ملول شوی. تو مسئول رسانیدن احکام و پیغام خدا هستی و اگر بدبختی قبول نکند، از تو باز خواست نمی شود. سخن ترا کسانی می شنوند که بر علامات باهره و روشن بایقین نموده و بر راه تسلیم و انقیاد روان می شوند (تنبیه) آیتی بدین مضمون در آخر سوره نمل گذشته است آنجا مطالعه فرمائید مفسرین درین موقع در بحث سماع موتی گفتگو دارند و این اختلاف از عهد صحابه رضی الله عنهم آمده است و هر دو جانب به نصوص قرآن و حدیث تمسک کرده اند. درین جا باید دانست که در دنیا هیچ کاری بدون مشیت و اراده خدا امکان ندارد مگر کاری را که انسان در دائره اسباب

ع ۱۳

۸

آثٰرِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ

آثار رحمت خدا چگونه زنده می کند زمین را بعد مرده بودن آن هر آئینه ده البته زنده کننده

نشانهای رحمت خدا چگونه زنده می کند زمین را بعد از مردنش هر آئینه وی (البته) زنده کننده

الْمَوْتٰى ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۵۰﴾ وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيْحًا فَرَاَوْهُ

مردگان است و او بر همه چیز تواناست و اگر فرستیم بادے پس به بینند آن کشت را

مردگان است و اوست بر همه چیز توانا و اگر فرستیم بادی پس بینند آن کشت را

مُصْفَرًّا لَّظَلُّوْا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُوْنَ ﴿۵۱﴾ فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَ

زرد شده البته شوند بعد از ان ناسپاسی کننده پس هر آئینه تو نمی شنوانی مردگان را و

زرد شده البته شوند بعد از ان ناسپاسی کننده پس (هر آئینه) تو شنواننده نمی توانی مردگان را و

لَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِيْنَ ﴿۵۲﴾ وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ

نمی شنوانی کران را آواز خواندن چون رو بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران

شنوانیده نمی توانی کران را آواز خواندن چون روی بگردانند پشت داده و نیستی تو راه نماینده کوران را

عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ ؕ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۵۳﴾ ع

از گمراهی ایشان نمی شنوانی مگر کسے را که باور میدارد آیات ما را پس آن جماعه انقیاد کننده اند

از گمراهی ایشان شنواننده نمی توانی مگر کسی را که باور میدارد آیات ما را پس آن جماعه مسلمانان اند ع

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ

خدا آنست که آفرید شما را از ابتدائے ناتوانی باز داد شما را بعد از ناتوانی توانائی باز

خدا است که آفرید شما را از ضعف باز داد شما را بعد از ضعف قوت باز

جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَّشَيْبَةً ؕ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَهُوَ الْعَلِيْمُ

داد شما را بعد از توانائی ناتوانی و سپید موئے آفریند هرچه می خواهد و اوست داناے

خواهد داد بعد از قوت ضعف و موسفید (پیری) می آفریند هر چه می خواهد و اوست بهمه دانا

الْقَدِيْرُ ﴿۵۴﴾ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ۙ مَا لَبِثُوْا غَيْرَ

توانا و روزیکه قایم شود قیامت سوگند خورند گنهگاران که توقف نکردند یعنی در دنیا بجز

توانا و روزیکه قائم شود قیامت سوگند خورند گنه گاران نه درنگ نکرده ایم (نکردند در دنیا) بجز

سَاعَةٍ ؕ كَذٰلِكَ كَانُوْا يُؤْفَكُوْنَ ﴿۵۵﴾ وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَ

ساعتے همچنین از راه بر گردانیده میشوند و گویند آنانکه علم و ایمان

ساعتی هم چنین بودند گردانیده می شدند (از راه راست) بر گردانیده و گویند آنانکه داده شده بایشان فهم (علم) و

الْاِيْمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ ؗ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ

داده شده است ایشان را هر آئینه توقف کردید بر وفق کتاب خدا تا روز رستخیز پس اینست روز رستخیز

ایمان (هر آئینه) درنگ کرده بودید در کتاب خدا (بر وفق کتاب خدا) تا روز رستخیز پس این است روز رستخیز

وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۵۶﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنْفَعُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَعْذِرَتُهُمْ

و لیکن شما نمی دانستید پس آن روز سود ندهد ظالمان را عذر خواهی ایشان

ولیکن شما نمی دانستید پس آن روز نفع ندهد ظالمان را عذر خواهی ایشان

وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿۵۷﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ

و نه ایشان توبه طلب کرده شوند و هر آئینه بیان کردیم برائے مردمان درین قرآن هر

و نه از ایشان معذرت خواسته میشود و هر آئینه بیان کردیم برای مردم درین قرآن از

كُلِّ مَثَلٍ ؕ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَّيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا

داستانے را و اگر بیاری پیش ایشان نشانه گویند کافران نیستید شما مگر

هر گونه مثالی و اگر بیاوری نزد ایشان آیتی (نشانه) هر آئینه گویند کافران نیستید شما مگر

بر ... خوانده ... منسوب میشود و کاری که خلاف عادت عمومی بطریق معجزه صورت پذیرد آنرا مستقیماً بسوی حق تعالی منسوب می کنند - بقیه بر صفحه ۴۱۰

مُبْطِلُوْنَ ۝٥ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝٦

بے ہودہ گوئی ہمچنین مہر مے نہد خدا بر دل آنانکہ نمیدانند

دروغگویان ہم چنین مہر می نہد خدا بر دل ہای آنانکہ نمی فہمند (نمیدانند)

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِيْنَ لَا يُوْقِنُوْنَ ۝٧

پس صبر کن ہر آئینہ وعدۂ خدا راست ست و سبکسار نکنند ترا آنانکہ یقین نے آرند

پس صبر کن ہر آئینہ وعدۂ خدا راست است • تلغزانند ترا آنانکہ یقین ندارند

سُورَةُ لُقْمٰنَ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ اَرْبَعٌ وَّثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَّاَرْبَعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الٓمّٓ ۝١ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ۝٢ هُدًى وَّرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ ۝٣ الَّذِيْنَ

این آیت ہائے کتاب با حکمت ست ہدایت و بخشایش شدہ برائے نیکوکاران آنانکہ

این آیت ہائے کتاب با حکمت است ہدایت و رحمت است برای نیکوکاران آنانکہ

يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ۝٤

بر پا میدارند نماز را و میدہند زکوٰۃ را و ایشان بآخرت یقین می دارند

بر پا می دارند نماز را و میدہند زکوٰۃ را و ایشان بہ آخرت یقین میدارند

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۝٥ وَمِنَ النَّاسِ

این جماعہ بر ہدایت اند آمدہ از پروردگار ایشان و این جماعہ ایشانند رستگاران و از مردمان

این جماعہ بر ہدایت اند از جانب پروردگار ایشان و این جماعہ ایشانند رستگاران و از مردمان

مَنْ يَّشْتَرِيْ لَهْوَ الْحَدِيْثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَّيَتَّخِذَهَا

کسے ہست کہ می ستاند سخن را کہ برائے بازیست تا گمراہ کند مردم را از راہ خدا بغیر علم و تمسخر گیرد

کسی است کہ می خرند سخنان بے ہودہ را تا گمراہ کنند مردم را از راہ خدا بغیر علم و بگیرد آنرا

هُزُوًا ۚ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝٦ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا

راہ خدا را این جماعہ ایشان راست عذاب خوار کنندہ و چون خواندہ شود بر این شخص آیات ما رو بگرداند تکبر کنان

تمسخر این جماعہ ایشان راست عذاب خوار کنندہ و چون خواندہ شود بروی آیات ما روی بگرداند تکبر کنان

كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ فِيْٓ اُذُنَيْهِ وَقْرًا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝٧ اِنَّ

گویا نشنیدہ است آنرا گویا در ہر دو گوش وے گرانی ست پس خبر دہ او را بعذاب دردہندہ ہر آئینہ

گویا نشنیدہ است آنرا گویا در ہر دو گوش او گری است پس مژدہ بدہ او را بعذاب دردناک (ہر آئینہ)

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتُ النَّعِيْمِ ۝٨ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا

آنانکہ ایمان آوردند و کردند کردار ہائے شائستہ ایشان راست بہشت ہائے نعمت جاویدان آنجا

آنانکہ ایمان آوردند و کردند کردار ہائے شائستہ ایشان راست بہشت ہای نعمت جاویدان در آنجا

وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٩ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ

وعدہ دادہ است خدا وعدہ راست و اوست غالب با حکمت آفرید آسمان ہا بغیر ستون ہا

وعدہ دادہ است خدا وعدہ راست و اوست غالب با حکمت آفرید آسمان ہا را بغیر ستون ہا

تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيْدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَاۗبَّةٍ ۭ

کہ ببینید آنرا و افکند در زمین کوہ ہا برائے احتراز ازانکہ بجنباند شمارا و پراگندہ کرد در زمین از ہر نوع جانوران

کہ ببینید آنرا و افکند در زمین کوہ ہا تا میلان در حرکت ندہد شمارا و پراگندہ کرد در زمین از ہر نوع جانور

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيْمٍ ۝١٠ هٰذَا خَلْقُ

و فرود آوردیم از آسمان آبے پس رویانیدیم در زمین از ہر جنس نیک این ست آفرینش

و فرود آوردیم از آسمان آبی پس رویانیدیم در زمین از ہر جفت (صنف) نیک این است آفرینش

فتح الرحمن

ف۱ یعنی شخص قصہ رستم و اسفندیار ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۰۹ مثلاً کسی کسی را بگلولہ بکشد این فعل ازان قاتل گفتہ میشود و درصورتیکہ بہ افگندن مشتی سنگریزہ لشکری تباہ و برباد شد میگویند کہ خدای تعالیٰ بقدرت خود آنرا تباہ فرمود اگرچہ بدیدۂ ظاہر گلولہ ہا کہ گردن ہم کار قدرت جہان ذوالقدرت تواناست ورنہ بدون مشیت او گلولہ تفنگ و یا توپ ہیچ تاثیر کردہ نمی تواند در قرآن کریم در جائے دیگر فرمود "فلم تقتلوھم و لکن اللہ قتلھم و ما رمیت اذ رمیت و لکن اللہ رمی" (انفال رکوع ۲) چون این کلہ یک واقعہ خارق العادہ بود بسبب "قتل" و "رمی" را که از طرف مسلمانان و پیغمبر بعمل آمد نفی و مستقیماً بسوی خدای تعالیٰ نسبت کردند مطلب "انک لا تسمع الموتی" را نیز چنین بدانید یعنی شما قادر نیستید کہ سخن بزنید و آواز خود را بہ سمع مردہ برسانید زیرا این چیز خلاف اسباب ظاہری است - اگر مردہ کدام سخن شما را بشنود ہیچ مومن از آن انکار کردہ نمی تواند اکنون اگر از نصوص، شنیدن بعض سخنان باین طریق غیر معمولی ثابت شود فقط تا ہمان حد باید بہ سماع موتی قائل شویم محض از قیاس نمی توانیم سخنان دیگر را تحت "سماع" ابیاوریم - بہر حال درین آیت از نفی "اسماع" مطلقاً نفی "سماع" نمی شود واللہ اعلم ۱۲۔

اللّٰهِ فَاَرُوْنِیْ مَاذَا خَلَقَ الَّذِیْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ؕ بَلِ الظّٰلِمُوْنَ فِیْ ضَلٰلٍ

خدا پس بنمائید مرا چه چیز آفریدند آنانکه بجز وے اند بلکه ستمگاران در گمراہی

خدا پس بنمائید مرا چه چیز آفریده اند آنانکه بجز وی اند بلکه ستمگاران در گمراہی

مُّبِیْنٍ ﴿۱۱﴾ وَ لَقَدْ اٰتَیْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ؕ وَ مَنْ یَّشْكُرْ فَاِنَّمَا

ظاہر و ہر آئینه عطا کردیم لقمان را حکمت گفتیم که شکر کن خدا را و ہر که شکر کند پس جز این نیست که

ظاہر و ہر آئینه دادیم لقمان را عقل مندی (حکمت) عه (گفتیم) که شکر کن خدا را و ہر که شکر کند پس جز این نیست

یَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَ مَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِیٌّ حَمِیْدٌ ﴿۱۲﴾ وَ اِذْ قَالَ لُقْمٰنُ

شکری کند برائے نفع خود و ہر که ناسپاسی کند پس ہر آئینه خدا بے نیاز ستوده کار ست و یاد کن چون گفت لقمان

شکر می کند برای نفع خود و ہر که ناسپاسی کند پس (ہر آئینه) خدا بے نیاز ستوده کار است و (یاد کن) چون گفت لقمان

لِابْنِهٖ وَ هُوَ یَعِظُهٗ یٰبُنَیَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِیْمٌ ﴿۱۳﴾

پسر خود را و پند میداد آن پسر را اے پسرک من شریک مقرر مکن با خدا ہر آئینه شرک ستمی ست بزرگ

پسر خود را و وی پند میداد او را اے پسرک من شریک میار بخدا عه ہر آئینه شرک ظلمی است بزرگ

وَ وَصَّیْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَیْهِ ۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰی وَهْنٍ وَّ فِصٰلُهٗ

و حکم فرمودیم آدمی را به نسبت پدر و مادر وے بشکم برداشته است وے را مادر وے در حال سستی بالائے سستی و جدا کردن از

و وصیت کردیم انسان را به (اطاعت) مادر و پدرش برداشت او را مادرش در حال سست شدن بعد سست شدن و جدا کردن

فِیْ عَامَیْنِ اَنِ اشْكُرْ لِیْ وَ لِوَالِدَیْكَ ؕ اِلَیَّ الْمَصِیْرُ ﴿۱۴﴾ وَ اِنْ جَاهَدٰكَ

شیر در دو سال ست بایں مضمون که شکرگذاری کن مرا و پدر و مادر خود را بسوئے من ست بازگشت و اگر کوشش کنند با تو

از شیر در دو سال است (بایں که) شکر گوئی مرا و والدین خود را بسوی من است بازگشت و اگر کوشش کنند (والدین) با تو

عَلٰۤی اَنْ تُشْرِكَ بِیْ مَا لَیْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ ۙ فَلَا تُطِعْهُمَا وَ صَاحِبْهُمَا فِی

بر آنکه شریک مقرر کنی با من چیزے که نیست ترا بحقیقت آن دانش پس فرمان برداری ایشان مکن و صحبت دار با ایشان در

بر آنکه شریک بگردانی بمن چیزی را که نیست ترا به آن علم پس اطاعت مکن ایشان را و مصاحبه کن با ایشان در

الدُّنْیَا مَعْرُوْفًا ۫ وَّ اتَّبِعْ سَبِیْلَ مَنْ اَنَابَ اِلَیَّ ۚ ثُمَّ اِلَیَّ مَرْجِعُكُمْ

معیشت دنیا بوجه پسندیده و پیروی کن راه کسے که رجوع دارد بسوئے من باز بسوئے من ست رجوع شما

دنیا مصاحبت نیکو و پیروی کن راه کسی که رجوع دارد بسوی من باز بسوی من است رجوع شما

فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۵﴾ یٰبُنَیَّ اِنَّهَاۤ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ

پس آگاه کنم شمارا بآنچه می کردید گفت اے لقمان پسرک من ہر آئینه خصلت اگر باشد ہم سنگ دانه از

پس آگاه میکنم شمارا به آنچه شما می کردید (گفت لقمان) اے پسرک من (ہر آئینه) آن خصلتی که باشد ہموزن دانه از

خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِیْ صَخْرَةٍ اَوْ فِی السَّمٰوٰتِ اَوْ فِی الْاَرْضِ یَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ؕ

سپندان پس باشد در میان سنگے یا در آسمانها یا در زمین بہر حال حاضر کند آنرا خدا

خردل (دانه) پس باشد در میان سنگی یا در آسمان یا در زمین بیارد آنرا خدا

اِنَّ اللّٰهَ لَطِیْفٌ خَبِیْرٌ ﴿۱۶﴾ یٰبُنَیَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَ اْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَ انْهَ عَنِ

ہر آئینه خدا باریک بین خبردار ست اے پسرک من برپا دار نماز را و بفرما بکار پسندیده و منع کن از

ہر آئینه خدا باریک بین خبردار است اے پسرک من برپا دار نماز را و امر کن به نیکوئی و منع کن از

الْمُنْكَرِ وَ اصْبِرْ عَلٰی مَاۤ اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۱۷﴾ وَ لَا تُصَعِّرْ

ناپسندیده و صبر کن بر ہر چه برسد بتو ہر آئینه این مقدمه از کارہائے مقصود ست و متاب

بدی و صبر کن بر آنچه برسد بتو ہر آئینه این از کارہائے مہمه است و متاب

خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَ لَا تَمْشِ فِی الْاَرْضِ مَرَحًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا یُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

رخساره خود را از طرف مردمان یعنی متکبر و راه مرو در زمین خرامان ہر آئینه خدا دوست نمیدارد ہر نازنده

رخسار خود را از طرف مردمان و مرو در زمین خرامان ہر آئینه خدا دوست نمی دارد ہر نازنده

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنے بہر وقت ستمگر شیوه والله اعلم

تفسیر عثمانی
۱ عه رای اکثر علماء این است که حضرت لقمان پیغمبر نبود بلکه یک انسان با کمال و پرہیزگار بود که الله تعالیٰ بدرجه کمال به او عقل و فہم و متانت و دانائی عطا فرموده بود. نامبرده بذریعه عقل و فکر عالی خود حقایق را اظہار نموده که مطابق احکام و ہدایات پیغمبران بود و نصایح عاقلانه و سخنان حکیمانه او بین مردم شہرت داشت در عرب الله یک حصه آن را در قرآن نقل فرموده و در رتبه و شرف او افزوده است شاید از ذکر آن مقصد این باشد ہم چنانکه قبیح بودن شرک و اشتغال آن از شہادت فطرت انسانی از وحی انبیاء ثابت است خردمندان حقیقت دنیا ہم این شہادت را داده اند و تصدیق داشته اند پس توحید را ترک گفتن و شرک را اختیار کردن گمراہی آشکار است (تنبیه) اینکه حضرت لقمان باشنده کدام ملک بود و در کدام عصر زیست می کرد تا حال بصورت کامل تعیین نشده اکثر مردم می گویند که لقمان حبشی بود و در عہد حضرت داؤد علیه السلام زیست میکرد بسیار قصه ها و اقوال او در تفاسیر ...

ع ۱۱ ۱۰ — وقف النبی صلی الله علیه وسلم

... معلوم نیست که آیا پسر وی مشرک بود که لقمان متوجه است او را بذریعه ہدایت و تفہیم براه راست بیاورد و یا سو عه بود و بغرض اینکه پسر برتوحید ...

فَخُورٍ ﴿۸﴾ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ

خودستاننده را و میانه روی کن در رفتار خود و فرود آر آواز خود را هر آئینه بدترین

خودستا را و میانه روی کن در رفتار خود و پست کن آواز خود را هر آئینه بدترین

الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿۹﴾ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَ

آوازها آواز خران باشد آیا ندیدید که خدا رام گردانید برای شما آنچه در آسمانهاست و

آوازها آواز خران است آیا ندیده اید که خدا مسخر کرد برای شما آنچه در آسمانهاست و

مَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَن

آنچه در زمین ست و تمام فرود آورد بر شما نعمت های خود را آشکارا و پنهان و از مردمان کسے هست

آنچه در زمین است و تمام کرد بر شما نعمت های خود را آشکارا و پنهان و از مردمان کسی هست

يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿۱﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ

که مکابره می کند در باب خدا بغیر دانش و بغیر هدایت و بغیر کتاب روشن و چون گفته شود بایشان

که مکابره می کند در بارهٔ خدا بدون علم و بدون هدایت و بدون کتاب روشن و چون گفته شود بایشان

اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ

که پیروی کنید چیزی را که فرود آورده خدا گویند بلکه پیروی می کنیم چیزی را که یافتیم بران پدران خود را آیا پیروی می کنند اگرچه

که پیروی کنید چیزی را که فرود آورده است خدا گویند نه بلکه پیروی می کنیم چیزی را که یافتیم بران پدران خود را آیا پیروی می کنند اگرچه

الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿۲﴾ وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ

شیطان می خواند ایشان را بسوی عذاب دوزخ و هر که متوجه ساخت روی خود را بسوی خدا

شیطان می خواند (پدران) ایشان را بسوی عذاب دوزخ و هر که منقاد ساخت روی خود را طرف خدا

وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۗ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ

و وے نیکو کار است پس هر آئینه دست زده است بدستهٔ آویزی محکم و بسوی خداست بازگشت

و او نیکوکار باشد پس (هر آئینه) چنگ زده است به حلقهٔ دستاویز محکم و بسوی خداست عاقبت

الْأُمُورِ ﴿۳﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم

کارها و هر که کافر شود پس اندوهگین نکند ترا کفر وی بسوی ماست رجوع ایشان پس خبر دار کنیم ایشان را

تمام کارها و هر که کافر شود پس اندوهگین نکند ترا کفر او بسوی ماست بازگشت ایشان پس خبر دهیم ایشان را

بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۴﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ

با آنچه می کردند هر آئینه خدا داناست بخصلتی که در سینه ها باشد بهره مند میسازیم ایشان را اندکے باز

به آنچه کردند هر آئینه خدا داناست به آنچه در سینه هاست بهره مند می سازیم ایشان را اندکی باز

نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿۵﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ

به بیچارگی برانیم ایشان را بسوی عذاب سخت و اگر سوال کنی از ایشان کیست که بیافرید آسمانها

به بیچارگی برانیم ایشان را بسوی عذاب سخت و اگر سوال کنی از ایشان کیست که بیافرید آسمانها

وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۶﴾

و زمین را البته بگویند خدا آفرید بگو ستایش خدا راست بلکه اکثر ایشان نمی دانند

و زمین را البته بگویند خدا (آفرید) بگو تمام ستایش خدای راست بلکه اکثر ایشان نمی دانند

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿۷﴾ وَلَوْ أَنَّ

خدای راست آنچه در آسمانها و زمین ست هر آئینه خدا همانست بے نیاز ستوده و اگر آنچه

خدای راست آنچه در آسمانها و زمین است هر آئینه خدا اوست بے نیاز ستوده و اگر آنچه

مَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ

در زمین ست از درختان قلمها شوند و دریا سیاهی بود زیاده می کنند آنرا بعد از این دریا هفت دریا دیگر

در زمین است از درختان قلم ها گردند و دریا سیاهی شود و دریا امداد کنند او را بعد از این هفت دریا

ف۵ بعض مترجمان انکه با وجود این براهین و احسان آشکار چشم پوشیده توحید البتہ بدون سند در وحدانیت الله تعالیٰ و بادر شئون و صفات و یا در احکام و شرائع او مجادله می کنند نه آنها که ام اصول علمی عقلی دارند نه کتاب روشنی در دست ایشان است و نه از کدام هادی برحق هدایت یافته اند بلکه محض تقلید کورکورانه آباء و اجداد را پیش گرفته اند که قرآن در آیت آینده می آید نیز از ترجمه چنین بر می آید که مترجم محقق قدس الله سره از علم غالباً فهم بطور عقلی و از هدی یک نوع علم سمعی را مراد گرفته است که سلامتی ذوق و وجدان سلامت عقل و فکر ناشی میشود. مطلب این طور شد که این مردم نه فهم عادی دارند نه با وجدان بصیرت و جدانی حاصل است و نه کتاب روشن یعنی دلیل نقلی را دارا هستند این معنی خیلی لطیف با نزاکت است و تقریر ما در باب آیت محض از غرض تسهیل ایراد گردید ع۵ علاقه خود را با الله تعالیٰ مربوط ساز یده انکار و تکذیب کسی باک مدار که منکرین هم باو ما بحضور با حضرت متعلق اند در آن وقت تمام کردار آنها مجسم شهود آورده میشود و آنچه ایشان چشم خود را اینجا ان کرده نمی بینند بچه ما از این مستقبلی اند. و پیشتر اوشان تمام رازهای دلها را می داند و هر چیز را آشکار و روشن خواهد ساخت ۱۲

نَفِدَتْ كَلِمٰتُ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۷﴾ مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ

بپایان نرسد سخنان خدا ف۱ هر آئینه خدا غالب با حکمت است نیست آفریدن شما و نه برانگیختن شما

بپایان نرسد سخنان خدا هر آئینه خدا غالب با حکمت است ع۵ نیست آفریدن شما و نه برانگیختن شما مطالب از مرگ

اِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿۲۸﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ

لا مانند آفریدن و برانگیختن یک تن هر آئینه خدا شنوا بیناست آیا ندیدی که خدا در می آرد

مگر مانند یک نفس هر آئینه خدا شنوا بینا ست ع۶ آیا ندیدی که خدا داخل می کند

الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ

شب را در روز و در می آرد روز را در شب و رام گردانید آفتاب و ماه را

شب را در روز و داخل می کند روز را در شب و بکار انداخت (رام کرد) آفتاب و ماه را

كُلٌّ يَّجْرِيْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۲۹﴾ ذٰلِكَ

هر یکے میرود تا مدتے معین و آیا ندیدی که خدا بآنچه می کنید خبردار ست این کارها

هر یک میرود تا یک وقت مقرر و بآنچه خدا به آنچه می کنید خبردار است این

بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الْبَاطِلُ ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ

بسبب آنست که خدا همونست ثابت و بسبب آنست که آنچه می پرستند بجز وے بے اصل ست و بسبب آنست که خدا

بسبب آن است که تنها خدا حق است و هر که را (آنچه را) میخوانند بجز وی باطل است و خدا

هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿۳۰﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ

همونست بلند مرتبه بزرگ قدر آیا ندیدی که کشتی ها میرود در دریا بفضل خدا تا بنماید بشما

او است از همه بالا (بلند مرتبه) بزرگ آیا ندیدی که کشتی میرود در دریا بفضل خدا تا بنماید شمارا

مِّنْ اٰيٰتِهٖ ۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۳۱﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ

بعض نشانهای خویش هر آئینه درین مقدمه نشانها است هر صبر کننده سپاس دارنده را و چون فرو گیرد ایشان را

از نشان هائے قدرت خود هر آئینه در این نشانهاست برای هر صبر کننده شکر گوینده و چون بپوشاند ایشان را

مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ

موج مانند سایبانها بخوانند خدا را خالص کرده برائے او عبادت پس آنگاه که نجات داد ایشان را بسوی بیابان

موجی مانند سایبان های ابر میخوانند خدا را در حالیکه خالص کنندگان اند برای او عبادت را پس چون نجات داد ایشان را بسوی

فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۗ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿۳۲﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ

پس بعض ایشان میانه رو باشند و انکار نمی کنند آیات ما را مگر هر عهد شکننده ناسپاس دارنده اے مردمان

خشکی پس بعضی از ایشان میانه رو می باشند و انکار نمی کنند آیات ما را مگر هر عهد شکننده ناسپاس اے مردم

اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِيْ وَالِدٌ عَنْ وَّلَدِهٖ ۡ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ

بترسید از پروردگار خویش و حذر کنید از روزیکه کفایت نکند هیچ پدر بجائے پسر خویش و نه فرزندے

بترسید از پروردگار خود و بترسید از روزیکه عوض نمی شود هیچ پدری از فرزند خود و نه هیچ فرزندے

جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَيْـًٔا ۗ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۥ

کفایت کننده باشد بجائے پدر خود چیزی را هر آئینه وعده خدا راست ست پس فریب ندهد شما را زندگانی دنیا

عوض شونده (بازدارنده) باشد از پدر خود چیزی را هر آئینه وعدهٔ خدا حق است پس فریب ندهد شما را زندگانی دنیا

وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿۳۳﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَيُنَزِّلُ

و فریب ندهد شما را در مقدمه خدا شیطان فریبنده هر آئینه خدا نزدیک اوست علم قیامت و فرود میفرستد

و فریب ندهد شما را بنام خدا فریب دهنده هر آئینه نزد خدا است علم قیامت و فرود می آرد

الْغَيْثَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ ۗ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۗ

باران را و میداند آنچه در شکم حاملها باشد و نه میداند هیچ شخصے که چه کار خواهد کرد فردا

باران را و میداند آنچه در رحم هاست و نمیداند هیچ نفسے که چه خواهد کرد فردا

ف۱ یعنی مشکل نیست زیرا که تمام احوال ما را می شنود و تمام افعال ما را می بیند هیچ چیز آشکارا و نهان از او تعالی پوشیده نیست ۱۲۔

ف۱ یعنی معلومات ۲۱ تفسیر عثمانی

ف۵ اگر تمام درختان دنیا را قلم و بحرهای موجود را سیاهی فرض سازیم بعده آن صفت بحر دیگر هم سیاهی گردیده باامداد آن برسد و تمام مخلوق بقدر استطاعت و مقدور خویش به تحریر بپردازند باز هم آن کلمات را که کمالات و عظمت و جلال خدای تعالی را اظهار مینماید به تحریر آورده نتوانند هر بار نویسندگان تمام میشوند، قلمها سائیده و شکسته گردد و بحرها بپایان رسد لیکن اوصاف و خوبی های خدای تعالی ختم نشود و بدیهی است که بلند ترین قوت های محدود و متناهی نمی توانند لا محدود و غیر متناهی را به انتها رسانند - لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک ف۶ طوریکه در یک وقت شنیدن یک آواز و شنیدن تمام آوازهای جهان و یا بیک وقت دیدن یک چیز و دیدن تمام چیزهای جهان نزد او برابر است یک آدم را زنده کردن و میراندن و تمام جهان را زنده کردن و میراندن هم پیش قدرت او یکسان است علاوه زنده نمودن باز دم حساب هر زنده اعمال گذشته و آینده تمام اولین و آخرین را اگر گرفتن و مؤاخذه کردن نیز برای

وما تدری نفس بای ارض تموت ان الله علیم خبیر
ونمیداند هیچ شخصے که بکدام زمین خواهد مرد هر آئینه خدا دانا خبردار است
ونمیداند هیچ نفسی که بکدام زمین خواهد مرد هر آئینه خدا دانا خبردار همه است

سورة السجدة مکیة — بسم الله الرحمٰن الرحیم — آیاتها ثلثون
بنام خداے بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الٓمٓ ﴿۱﴾ تنزیل الکتٰب لا ریب فیه من رب العٰلمین ﴿۲﴾ ام یقولون
فرود آوردن کتاب هیچ شبه نیست دران از جانب پروردگار عالمهاست آیا می گویند
فرود آوردن کتاب هیچ شبه نیست دران که از جانب پروردگار عالمیان است آیا می گویند

افترٰىه بل هو الحق من ربک لتنذر قوما ما اتٰهم من نذیر من قبلک
بربافته است آنرا بلکه وے راست است آمده از جانب پروردگار تو تا بترسانی قومے را که نیامده است بایشان هیچ ترسانندهٔ
افترا کرده است آنرا بلکه آن حق است (فرود آمده) از جانب پروردگار تو تا بترسانی قومی را که نیامده است بایشان هیچ ترساننده

لعلهم یهتدون ﴿۳﴾ الله الذی خلق السمٰوٰت والارض وما بینهما
تا بود که ایشان راه یابند خدا آنست که آفرید آسمانها و زمین و آنچه مابین آنهاست
شاید که ایشان راه یابند خدا آن است که آفرید آسمانها و زمین و آنچه مابین آنهاست

فی ستة ایام ثم استوٰى على العرش ما لکم من دونه من ولی ولا
در شش روز باز قرار گرفت بر عرش نیست شما را بجز وے هیچ دوستے و
در شش روز باز قائم (مستولی) شد (حکمران) بر عرش نیست شما را بجز او هیچ دوستی و نه

شفیع افلا تتذکرون ﴿۴﴾ یدبر الامر من السماء الى الارض ثم
شفاعت کننده آیا پند پذیر نمی شوید تدبیر می کند کار را فرود آورده از آسمان بسوی زمین باز
شفاعت کننده آیا پند پذیر نمی شوید بتدبیر فرود می فرستد امر را از آسمان بسوے زمین باز

یعرج الیه فی یوم کان مقداره الف سنة مما تعدون ﴿۵﴾ ذٰلک علم
بالا میرود آن کار بسوی خدا در روزیکه هست مقدار آن هزار سال ازان حساب که می شمارید آن اینست صفت دانندهٔ
بالا میرود آن امر بجانب او در روزیکه اندازهٔ آن هزار سال است از آنچه که می شمارید این است (صفت) دانندهٔ

الغیب والشهادة العزیز الرحیم ﴿۶﴾ الذی احسن کل شیء خلقه
نهان و آشکارا غالب مهربان آنکه به نیکترین وجه ساخت هر چیزے را که آفریدش و
نهان و آشکارا غالب مهربان آنکه نیکو آفرید هر چیزے را که آفریدش و

بدا خلق الانسان من طین ﴿۷﴾ ثم جعل نسله من سلٰلة من ماء
نو کرد آفرینش آدمی را از گل باز پیدا کرد نسل او را از خلاصه از آب
آغاز نمود آفرینش انسان را از گل باز پیدا کرد اولاد او را از عصاره از آب

مهین ﴿۸﴾ ثم سوٰىه ونفخ فیه من روحه وجعل لکم السمع
خوار باز درست اندام کردش و دمید در وے روح خود را و پیدا کرد برائے شما گوش و
بے قدر باز درست اندام کرد او را و دمید دروی از روح خود و پیدا کرد برای شما گوش و

والابصار والافئدة قلیلا ما تشکرون ﴿۹﴾ وقالوا ءاذا ضللنا فی
چشمها و دلها اندکے شکر می کنید و گفتند چون گم شویم در
چشم ها و دل ها اندکے شکر می کنید و می گویند آیا چون ممزوج شویم در

الارض ءانا لفی خلق جدید بل هم بلقاء ربهم کٰفرون
زمین آیا ما در آفرینش نو خواهیم بود بلکه ایشان بملاقات پروردگار خویش کافرانند
زمین آیا ما در آفرینش نو خواهیم بود بلکه ایشان از ملاقات رب خود منکران اند

فتح الرحمٰن — ف۱ یعنی اگرچه نزول تدبیر و عروج او (تصور) کنند در کم از هزار سال خیال نمایند و آن همه پیش خدای تعالی در یک روز تمام میشود غرض آنست که او بام ایشان بقدرت او نیز سند والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی
ع۱ ظاهر باید داشت که غیبات یا از جنس احکام خواهد بود و یا از جنس اکوان - بعد انان اکوان غیبیه یا زمانی می باشد و یا مکانی و اکوان زمانی را باعتبار ماضی و مستقبل و حال بر سه قسم تقسیم کرده اند از جملهٔ آنها علم کلی احکام غیبیه بپیغمبر علیه الصلوٰة والسلام عطا کرده شده «فلا یظهر علی غیبه احدا الا من ارتضی من رسول» الآیه (جن - رکوع ۲) جزئیات آنرا اذکیای امت تبویب و تفصیل کرده اند اما علم کلیات و اصول اکوان غیبیه را حق تعالی مختص به ذات خود فرموده است ملی از بر جزئیات منتشره بسیاری مردم را حسب استعداد شان اطلاع داده - و به رسول کریم صلی الله علیه وسلم هم آنقدر حصه وافر عظیم شان عطا کرده که نمیتوان آنرا اندازه نمود بالجمله علم کلی اکوان غیبیه خاصه رب العزت است و پنج چیزیکه درین آیت مذکور است در احادیث به «مفاتیح الغیب» یاد شده که علم کلی آن خاصه خداوند تعالی است و در حقیقت درین پنج چیز بجانب کل انواع اکوان غیبیه اشاره شده «بای ارض تموت» به غیوب مکانیه در «ماذا تکسب

قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِيْ وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۱﴾

بگو قبض روح شما می کند ملک الموت که گماشته شده است بر شما باز بسوی پروردگار خویش گردانیده شوید

قبض می کند روح شما را ملک الموت که مقرر شده بر شما باز بسوی پروردگار خود گردانیده میشوید

وَلَوْ تَرٰۤى اِذِ الْمُجْرِمُوْنَ نَاكِسُوْا رُءُوْسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ رَبَّنَاۤ اَبْصَرْنَا وَ

و عجب کنی اگر در نگری وقتیکه گناهگاران نگونسار کننده سر خویش باشند نزد پروردگار خویش گویند ای پروردگار ما دیدیم و

و اگر ببینی وقتیکه گناهگاران سر افکنده کنان سرهای خود باشند نزد پروردگار ایشان گویند ای پروردگار ما دیدیم و

سَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوْقِنُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ

شنیدیم پس باز گردان ما را تا بکنیم کار شایسته هر آئینه ما یقین کننده ایم و اگر می خواستیم البته می دادیم هر

شنیدیم پس باز گردان ما را تا بکنیم کار شایسته (هر آئینه) ما یقین کننده گانیم و اگر می خواستیم البته میدادیم هر

نَفْسٍ هُدٰىهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّيْ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَ

شخصی را هدایت او و لیکن ثابت شده است وعده از جانب من که هر آئینه پر کنم دوزخ را از جنیان و

شخص را هدایت او و لیکن ثابت شد قول از جانب من که (هر آئینه) پر کنم دوزخ را از جن ها و

النَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۳﴾ فَذُوْقُوْا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ اِنَّا نَسِيْنٰكُمْ

آدمیان همه یکجا پس بچشید این عذاب بسبب آنکه فراموش کردید ملاقات این روز خود را هر آئینه ما نیز فراموش کردیم شما را

آدمیان همه پس بچشید این عذاب را بسبب آنچه فراموش کردید ملاقات این روز خود را (هر آئینه) ما نیز فراموش کردیم شما را

وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴﴾ اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا

و بچشید عذاب دائم بسبب آنچه می کردید جز این نیست که ایمان می آرند بآیات ما

و بچشید عذاب جاودان را بسبب آنچه بودید که می کردید جز این نیست که ایمان می آرند به آیات ما

الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ

آنکه چون پند داده میشوند بآن نگونسار افتنده بپا کی یاد کنند باستایش پروردگار خویش و ایشان

آنکه چون پند داده میشوند به آن می افتند سجده کنان و بپاکی یاد کنند پروردگار خود را و بپاکی یاد کنند پروردگار خود را با ستایش پروردگار

لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿۱۵﴾ تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ

تکبر نمی کنند دور میماند پهلوی ایشان از خوابگاه می خوانند پروردگار خود را

تکبر نمی کنند جدا میماند پهلو های ایشان از خواب گاه ها می خوانند پروردگار خود را

خَوْفًا وَّطَمَعًا ؗ وَّمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۱۶﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّاۤ اُخْفِيَ

بترس و امیدواری و از آنچه روزی داده ایم ایشان را خرچ میکنند پس نمیداند هیچ نفس چه چیز پنهان داشته شد

از روی خوف و طمع و از آنچه داده ایم ایشان را خرچ می کنند پس نمیداند هیچ نفسی آنچه را که پنهان گذاشته شده است

لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۷﴾ اَفَمَنْ كَانَ

برای ایشان از خنکی چشم پاداش داده شد بآنچه می کردند آیا کسیکه

برای ایشان از روشنی چشم ها جهت پاداش آنچه که می کردند آیا کسیکه باشد

مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ؔؕ لَا يَسْتَوٗنَ ﴿۱۸﴾ اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا

مومن باشد مانند کسی هست که هو فاسق برابر نمی شوند اما آنانکه ایمان آورده اند و کارهای

مومن مانند کسی هست که باشد فاسق برابر نمی شوند پس آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای

الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى ۫ نُزُلًاۢ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۹﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ

شایسته کردند پس ایشان راست بهشت با جای ماندن بطریق مهمانی بسبب آنچه می کردند و اما آنانکه

شایسته پس ایشان راست بهشت با غهای بود و باش بصورت مهمانی بسبب کار هائی که می کردند و (اما) آنانکه

فَسَقُوْا فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ؕ كُلَّمَاۤ اَرَادُوْۤا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَاۤ اُعِيْدُوْا فِيْهَا

فاسق بودند پس جای ایشان دوزخ است هرگاه که خواهند که بیرون آیند از انجا بازگردانیده شوند در آن

فسق کردند پس جای ایشان دوزخ است هر وقتیکه خواهند که بیرون آیند از آن باز گردانیده شوند در آن

تفسیر عثمانی

صفحه ۴۱۴ ... بنزد او ست قبضه در ... مافی الارحام به زمانه حالیه و در ینزل الغیث غالبا به زمانه ماضیه تنبیه است یعنی معلوم می شود که باران می آید لیکن بکسی معلوم نیست که از اول کدام اسباب فراهم میگردد و که در فلان وقت در فلان جا و بچه پیمانه باران خواهد شد؟ مادر طفل را در شکم گرفته می گردد. لیکن چه میداند که در شکم او پسر است و یا دختر؟ انسان میخواهد که واقعات آینده را بداند لیکن نمیداند که (خود) خودش چه کار خواهد کرد و در کجا او قبر او خواهد شد؟ با این همه جهل و بیچارگی او جای این تعجب است که بر زندگانی فانی مفتون شده خالق حقیقی آنرو زما که حتما در بار عدالت او کشان کشان حاضر خواهد شد فراموش کند بهر حال مقصد از ذکر این پنج چیز اشاره بسوی کلیات اکوان غیبیه است حصر مقصود نیست و غالبا تخصیص ذکر این پنج چیز بدین سبب شده که حدیث سائلی در باب این پنج چیز سوال کرده بود و این آیت در جواب آن نازل شد یعنی خواب شیرین و بستر های نرم و گرم را گذاشته بحضور الله تعالى ایستاده میشوند مراد ازین نماز تهجد است چنانکه در حدیث صحیح مذکور است و بعضی نوافل نماز جماعت عشاء و یا نوافل بین مغرب و عشاء را مراد گرفته اند اگرچه در کلمات گنجایش این مطلب هم است لیکن راجح همان تفسیر اول است والله اعلم.

وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ⑨ وَ

وگفته شود بایشان بچشید عذاب آتش که آنرا دروغ می داشتید و

وگفته شود بایشان بچشید عذاب آتش آن عذابی که آنرا دروغ می پنداشتید

لَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ⑩

البته بچشانیم ایشان را عذاب نزدیک یعنی در دنیا این طرف از عذاب بزرگ بود که ایشان باز گردند

هر آئینه بچشانیم ایشان را عذاب اندک نزدیک، سوای عذاب بزرگ تا ایشان باز گردند

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ

وکیست ستمگارتر از کسیکه پند داده شده بآیات پروردگار خویش باز رو بگردانید ازان هر آئینه ما از گنهگاران

وکیست ظالم تر از کسیکه پند داده شود به آیات پروردگارش باز روی بگرداند ازان (هر آئینه) ما از گنهگاران

مُنتَقِمُونَ ⑪ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُن فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَائِهِ

انتقام کشنده ایم و هر آئینه دادیم موسی را کتاب پس مباش در شبه از ملاقات قرآن

انتقام گیرنده ایم ع۵ و (هر آئینه) دادیم موسی را کتاب پس مباش در شبه از ملاقات آن ع۶

وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ① وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ

و ساختیم موسی را هدایت برای بنی اسرائیل و پیدا کردیم از ایشان پیشوایان که راه می نمودند

و گردانیدیم آنرا هدایت برای بنی اسرائیل و گردانیدیم از ایشان پیشوایان که رهنمائی می کردند

بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ② إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ

بفرمان ما وقتیکه صبر کردند و بآیات ما یقین می آوردند هر آئینه پروردگار تو فیصل کند

بحکم ما وقتیکه صبر کردند و بودند که به آیات ما یقین می کردند (هر آئینه) پروردگار تو او فیصله کند

بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ③ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا

میان ایشان روز قیامت در آنچه اندران اختلاف می کردند آیا راه نمود ایشان را که چه قدر هلاک کردیم

میان ایشان در روز قیامت در آنچه دران اختلاف می کردند آیا راه ننمود ایشان را که چقدر هلاک کردیم

مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ ۖ

پیش از ایشان از قرنها میروند ایشان در خانهای آن جماعه هر آئینه درین کار نشانها است

پیش از ایشان از قرنها که میگردند (اینها) در مساکن ایشان (هر آئینه) درین نشانها است

أَفَلَا يَسْمَعُونَ ④ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ

آیا نمی شنوند آیا ندیدند که ما روان می کنیم آب را بسوی زمین بی گیاه تا بیرون آریم

آیا نمی شنوند آیا ندیدند که ما روان می کنیم آب را بسوی زمین بی گیاه ع۸ پس بیرون می آریم

بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ⑤ وَيَقُولُونَ

بسبب آن زراعت را میخورند ازان زراعت چهارپایان ایشان و خود ایشان نیز آیا نمی بینند و میگویند

به آن زراعت را که میخورند ازوی چهارپایان ایشان و خود ایشان نیز آیا نمی بینند و میگویند

مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ⑥ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنفَعُ

کے خواهد بود این فتح اگر راست گوئید بگو روز فتح سود ندهد

کے خواهد بود این فیصله اگر هستید راستگویان بگو روز فیصله نفع ندهد

الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ⑦ فَأَعْرِضْ

کافران را ایمان آوردند ایشان و نه ایشان مهلت داده شوند پس رو بگردان

کافران را ایمان آوردن ایشان و نه ایشان مهلت داده شوند پس روی بگردان

عَنْهُمْ وَانتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ⑧

از ایشان وانتظار بکن هر آئینه ایشان نیز منتظر اند

از ایشان و منتظر باش (هر آئینه) ایشان نیز منتظر اند

ع۵ و تحقیق که از تمام مجرمین و گنهکاران ظالم انتقام گرفتنی هستیم این افراد که ظالم ترند چگونه رهائی خواهند یافت ع۶ بعد ازان به رسول الله (صلعم) تسلی میدهد که تو از ظلم و اعراض اینها دلگیر مشو پیغمبر موسی را کتاب داده بودیم و بنی اسرائیل ازان هدایت یافتند و از پیروان آن پیشوایان و امامان بزرگ دینی پدید آمدند بی شبه برای تو هم از طرف الله تعالی کتاب عظیم الشانی نازل شده که مخلوق بسیار ازان هدایت خواهند یافت و نسبت به بنی اسرائیل امامان و سرداران بزرگتر در امت تو پیدا خواهند شد. و فیصله منکران را خود خدای تعالی خواهد کرد ع۷ «فلا تكن في مرية من لقائه» جمله معترضه است و دو توجیه دارد یکی اینکه بی شک و شبه به موسی کتاب داده شد و برای تو نیز چنان کتابی دادیم که دران هیچ فریب و دغل نیست دوم اینکه ملاقات تو با موسی در شب معراج حقیقی است هیچ فریب و شعبده نیست و بتقدیر اول ضمیر لقائه راجع بالقرآن و بتقدیر ثانی راجع بحضرت موسی علیه السلام است ع۸ یعنی آب نهرها و دریا ها را آب باران. مراد از ارض جرز زمین خشک و خالی از نباتات است. بعضی خاص زمین مصر را مصداق آن قرار داده و از «نسوق الماء» آب دریای نیل مراد گرفته اند این تخصیص

ع ۲ ۱۱ ۱۵

ع ۳ ۸ ۱۶

سورة الاحزاب مدنية وهي ثلث وسبعون آية وتسع ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بار حم است

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ

اے پیغامبر بترس از خدا و فرمانبرداری مکن کافران را و منافقان را هر آئینه خدا هست

اے پیغمبر بترس از خدا و اطاعت مکن منکران (کافران) را و منافقان را هر آئینه خدا هست

عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝ۙ۱ وَّاتَّبِعْ مَا يُوْحٰۤى اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

دانا با حکمت و پیروی کن چیزے را که وحی فرستاده میشود بسوی تو از جانب پروردگار تو هر آئینه خدا هست بآنچه می کنید

دانا با حکمت و پیروی کن چیزے را که حکم (وحی) می آید (کرده میشود) بتو از جانب پروردگار تو هر آئینه خدا بآنچه عمل می کنید

خَبِيْرًا ۝ۙ۲ وَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝۳ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ

خبردار و توکل کن بر خدا و خدا وکیل بس ست نیافریده است خدایتعالی برای هیچ مردے

خبردار است و توکل کن بر خدا و کافی است خدا از روی کارسازی نگردانیده است خدا برای هیچ مردی

مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔيْ تُظٰهِرُوْنَ مِنْهُنَّ

دو دل در داخل بدن او ف۱ و نه گردانیده است آن زنان شما را که ظهار می کنند با ایشان

دو دل بدن او و نگردانیده است آن زنان شمارا که ظهار می کنید با ایشان

اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاۗءَكُمْ اَبْنَاۗءَكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ

مادران شما و نساخته است پسر خواندگان شمارا پسران شما این سخن شماست که می گوئید بدهان خویش و خدا

مادران شما و نگردانیده پسر خواندگان شمارا پسران شما این سخن شماست که می گوئید بدهن های خود و خدا

يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ۝۴ اُدْعُوْهُمْ لِاٰبَاۗىِٕهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ

می گوید سخن راست و او دلالت می کند بر راه نسبت کنید پسر خواندگان را به پدران ایشان این راست تر ست نزدیک

می گوید سخن راست و او راه می نماید براه حق بخوانید (نسبت کنید) پسر خواندگان را به پدران ایشان انصاف کامل همین است

اللّٰهِ ۚ فَاِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْٓا اٰبَاۗءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ وَمَوَالِيْكُمْ ۭ وَلَيْسَ

خدا پس اگر ندانید پدران ایشان را پس برادران شما اند در دین و آزاد کردگان شما اند ف۲ و نیست

خدا ف۵ پس اگر ندانید پدران ایشان را پس برادران شمایند در دین و رفیقان (آزاد کردگان) شمایند و نیست

عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيْمَآ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ ۙ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ

بر شما گناهے در آنچه خطا کرده باشید بتکلم آن و لیکن گناه آنست که قصد کرد دلهاے شما و هست خدا

بر شما گناهی در آنچه خطا کرده باشید در آن مگر آنچه اراده کرد دل های شما (گناه است) و هست خدا

غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝۵ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗٓ

آمرزنده مهربان پیغامبر سزاوار ترست بتصرف در امور مسلمین از ذات هاے ایشان و زنان پیغامبر

آمرزگار مهربان ع۵ پیغمبر سزاوار تر است بتصرف در امور مومنان از نفس هاے ایشان و زنان پیغمبر

اُمَّهٰتُهُمْ ۭ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ

مادران ایشانند ف۳ و خداوندان قرابت بعض ایشان نزدیکترند به بعض در حکم خدا از

مادران ایشانند و صاحبان قرابت بعض ایشان نزدیک تراند به بعضی در حکم (کتاب) خدا از

الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ اِلَّآ اَنْ تَفْعَلُوْٓا اِلٰٓى اَوْلِيٰۗىِٕكُمْ مَّعْرُوْفًا ۭ كَانَ

دیگر مسلمانان و هجرت کنندگان لیکن آنکه بکنید بسوی دوستان خود رعایتے جائز بود این حکم هست

دیگر مومنان و مهاجرین مگر آنکه بکنید بدوستان خود نیکوئی هست

ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝۶ وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيْثَاقَهُمْ وَمِنْكَ

در لوح محفوظ نوشته شده ف۴ و یاد کن چون گرفتیم از پیغامبران عهد ایشان را و از

کتاب (لوح محفوظ) نوشته شده و یاد کن (چول گرفتیم از پیغمبران قرار (عهد) ایشان را و از تو

(رکوع ۱) (آیات ۶)

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید که درین آیات رد است بر قول کافرے که مرا دو دل داده اند و برآنچه اهل جاهلیت مقرر کرده بودند که مظاهر مثل مادر حرام موبدی شود و تعریض ست بجواب طعن کافران و منافقان به نسبت حضرت صلی الله علیه وسلم چون زینب را تزوج فرمود که زن پسر خوانده را بزنی گرفت ۱۲ ف۲ یعنی پس بایں لقب بخوانید ۱۲ ف۳ یعنی در حرمت نکاح ۱۲ ف۴ یعنی صلہ ارحام واجب است و توارث بهجرت و اسلام منسوخ شد بتوارث بقرابت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ تقاضای انصاف صحیح همین است که هر شخص بسوی پدر حقیقی خودش منسوب شود اگر شخصی کسی دیگر را پسر خواند آن شخص پدر حقیقی او نمیگردد. اگر شخصی از راه شفقت و محبت کسی را بمجاز پسر و یا پدر بخواند چیز جداگانه است غرض این است که در تعلقات نسبی و احکام آن نباید اشتباه والتباس واقع شود در ابتدای اسلام رسول کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه را آزاد نموده پسر خوانده قرار رسم و رواج مردم او را بنام زید بن محمد صلی الله علیه وسلم خواندند چون این آیت نازل شد مردم او را زید بن حارثه خواندند۔ ع۵ اگر

براه سهو بغلط از زبان شما برآید که فلانی پسر فلانی است البته معاف بوده سهو و نسیان در جمله گناه نیست مگر کسیکه اراده گناه دارد اگر خدا داند بخیر نه آمرزا هم می بخشد ۱۲

وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۠ وَأَخَذْنَا مِنْهُم

بگرفتیم واز نوح و ابراہیم و موسیٰ و عیسے پسر مریم و گرفتیم از ایشان

و از نوح و از ابراہیم و از موسیٰ و از عیسیٰ پسر مریم و گرفتیم از ایشان

مِّيثٰقًا غَلِيظًا ۝٧ لِّيَسْـَٔلَ الصّٰدِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكٰفِرِينَ

عہد محکم تا خدا تعالیٰ بپرسد آن راست گویان را از راستی ایشان و مہیا کردہ است برای کافران

عہد محکم تا بپرسد خدا راست گویان را از راستی ایشان و مہیا کردہ است برائے کافران

عَذَابًا أَلِيمًا ۝٨ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَآءَتْكُمْ

عذاب درد دہندہ ف۱ اے مسلمانان یاد کنید نعمت خدا را بر خویش وقتیکہ آمد بر سر شما

عذاب دردناک اے مؤمنان یاد کنید احسان (نعمت) خدا را بر خود وقتیکہ آمد بر شما

جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

لشکرہا پس فرستادیم بر ایشان بادرا و لشکرہا ندیدید آنرا و ہست خدا بآنچہ می کنید

لشکرہا پس فرستادیم بر ایشان بادرا و لشکرہا کہ ندیدید آنرا و ہست خدا بہ آنچہ می کنید

بَصِيرًا ۝٩ إِذْ جَآءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصٰرُ

بینا چون آمدند بر شما از جانب بالائے شما و از جانب پائین شما و چون خیرہ ماندند دیدہا

بینا ع۵ چون آمدند بر شما (فوج ہای کفار) از طرف بالا و از طرف پائین شما و چون خیرہ ماند چشمہا

وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ۝١٠ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ

و برسید دلہا بحنجرہ و گمان می کردید بہ نسبت خدا گمانہائے مختلف آنجا امتحان کردہ شد

و رسید دلہا بگلوہا (حنجرہا) و گمان می کردید بخدا گمان ہائے گوناگون آنجا امتحان کردہ شد

الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ۝١١ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنٰفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي

مسلمانان و جنبانیدہ شد ایشان را جنبانیدن سخت و چون می گفتند منافقان و آنانکہ

مؤمنان و جنبانیدہ شدند جنبانیدن سخت و چون گفتند منافقان و آنانکہ

قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۝١٢ وَإِذْ قَالَت

در دل ایشان بیماریست وعدہ ندادہ ما را خدا و رسول او مگر بطریق فریب دادن و چون گفتند

در دلہائے ایشان مرض است وعدہ نکردہ ما را خدا و رسول او مگر وعدۂ فریب و چون گفت

طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يٰٓأَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَـْٔذِنُ فَرِيقٌ

طائفہ از ایشان اے اہل مدینہ سرائے ماندن نیست شما را پس باز گردید و دستوری می طلبید گروہے

طائفہ از ایشان اے اہل مدینہ نیست جائے بود و باش شما را پس باز گردید و اذن می طلبید گروہی

مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۛ إِن يُرِيدُونَ

از ایشان از جناب پیغمبر می گویند ہر آئینہ خانہائے ما نامضبوط است و نیستند آنہا نامضبوط نمے خواہند

از ایشان از پیغمبر می گویند (ہر آئینہ) خانہائے ما برہنہ (نامضبوط) است و نیست آن خانہا برہنہ (نامضبوط) نمیخواہند

إِلَّا فِرَارًا ۝١٣ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا

مگر گریختن و اگر در آمدہ میشد مدینہ بر سر ایشان از نواحی آن پس طلب کردہ میشد از ایشان خانہ جنگی البتہ میدادند آنرا

مگر گریختن را و اگر می در آمدند بر سر ایشان از نواحی آن پس طلب کردہ میشد از ایشان فتنہ ہر آئینہ قبول می کردند آنرا

وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ۝١٤ وَلَقَدْ كَانُوا عٰهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا

و توقف نمی کردند در دادن فتنہ مگر اندکے ف۱ و ہر آئینہ عہد بستہ بودند با خدا پیش از ین کہ

و درنگ نمی کردند در آن مگر اندکے و (ہر آئینہ) عہد بستہ بودند با خدا پیش از ین کہ

يُوَلُّونَ الْأَدْبٰرَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْـُٔولًا ۝١٥ قُل لَّن يَنفَعَكُمُ الْفِرَارُ

بر نگردانند پشت را و ہست عہد خدا پرسیدہ شدہ بگو سود نہ دہد شما را گریختن

بر نگردانند پشت را و ہست عہد خدا پرسیدہ شدہ بگو نفع ندہد شما را این فرار

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید کفار در غزوۂ احزاب بر مدینہ ہجوم کردند و آں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بخندق متحصن شدند و از منافقان سخنان نفاق سرزد و مخلصان استقامت ورزیدند و آخر فتح اسلام واقع شد خدای تعالیٰ در ذم ایشان و مدح آنان و منت نہادن بر ایشان نازل ساخت ۱۲ ف۲ مترجم گوید حاصل کلام آنست کہ در جہاد توقف می کنند و اگر جنگ در مقدمہ نفسانی میشد توقف میکردند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ سال چہارم و پنجم ہجرت۔ یہود بنی نضیر کہ از مدینہ اخراج شدہ بود (ذکرش در سورۂ حشر خواہد آمد) درمیان قبیلہ گشتند و قریش کہ بنی فزارہ، غطفان وغیرہ قبائل عرب را تحریص نمودند و کامیاب شدند بر اینکہ قوۂ متحدۂ آنہا بر مدینہ ہجوم بیاورد۔ تقریباً یک لشکر جرار در حدود دوازدہ ہزار نفر کہ با تجہیزات کامل عسکری مجہز و بر قوۂ خود نازان بود تشکیل گردید۔ بنی قریظہ کہ قلعۂ مستحکم آنہا جانب مشرقی مدینہ واقع یافتہ بود باآنکہ بیشتر با مسلمانان معاہدہ کردہ بودند از ترغیب و ترہیب یہود بنی نضیر معاہدات را بطاق نسیان گذاشتہ آمادۂ امداد مہاجمین شدند۔ جمعیت مسلمانان مشتمل بر سہ ہزار نفر بود و در بین ایشان یک عدہ زیاد از ان منافقین دغاباز وجود داشت کہ در وقت ورود ... لقیہ بر

اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۶﴾ قُلْ

اگر بگریزید از مرگ یا از کشته شدن و آنگاه بهره‌مند ساخته نشوید مگر اندکے بگو

بگریزید از مرگ یا از قتل و آن هنگام برخوردار نخواهید شد مگر اندکے بگو

مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ؕ

کیست آنکه نگاهدارد شما را از تصرف خدا اگر بخواهد در حق شما سختی یا بخواهد در حق شما نعمتے

کیست آنکه نگاه دارد شما را از خدا اگر بخواهد بشما بدی را یا بخواهد در حق شما مهربانی

وَلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۱۷﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ

و نیابند برائے خویش بجز خدا دوستے و نه یاری دهنده هرآئینه خدا میداند

و نیابند برای خود بجز خدا دوستی و نه مددگاری (هرآئینه) میداند خدا

الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ وَالْقَآئِلِيْنَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَاْتُوْنَ

بازدارندگان را از شما و گویندگان را به برادران خویش که بیائید بسوئے ما و حاضر نمے شوند

بازدارندگان را از شما و گویندگان را به برادران خود که بیائید بسوی ما و حاضر نمی شوند

الْبَاْسَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۸﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۖ فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ

بکارزار مگر اندکے بخل کنان به نسبت شما ف پس چون بیاید ترس ببینی ایشان

بجنگ مگر گاه گاه دریغ می کنند (در حالیکه بخیلانند) بر شما پس چون بیاید وقت ترس ببینی ایشان را

يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ تَدُوْرُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِيْ يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ

درنگرند بسوئے تو می گردد چشمهائے ایشان مانند کسیکه بیهوش کرده شود از سختی موت

که می بینند بسوی تو دوری خورد چشمهائے ایشان مانند کسیکه بیهوشی انداخته باشد بروی از سختی مرگ

فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوْكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ؕ

پس چون برود ترس زبان درازی کنند بر شما بزبانهائے تیز بخل کنان بر مال

پس چون برود وقت ترس زبان درازی کنند بر شما بزبان هائے تیز در حالیکه بخیلا شند بر مال غنیمت

اُولٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوْا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ؕ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ

این جماعه ایمان نیاوردند پس نابود ساخت خدا کردارهائے ایشان را و هست این کار بر خدا

این جماعه ایمان نیاوردند پس نابود گردانید خدا کردارهائے ایشان را و هست این کار بر خدا

يَسِيْرًا ﴿۱۹﴾ يَحْسَبُوْنَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوْا ۚ وَاِنْ يَّاْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوْا

آسان مے پندارند که لشکرهائے کفار نه رفته اند و اگر بیایند لشکرها تمنا کنند

آسان می پندارند که لشکرهائے کفار نرفته اند و اگر بیایند لشکرها آرزوی کنند (منافقان)

لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْاَلُوْنَ عَنْ اَنْۢبَآئِكُمْ ؕ وَلَوْ كَانُوْا فِيْكُمْ مَّا

کاش ایشان صحرانشین بودندے در میان اعراب سوال می کردند از اخبار شما ف و اگر باشند در میان شما

کاش ایشان صحرانشین می بودند در میان عرب هائے دهاتی سوال می کردند از خبرهای شما و اگر باشند در میان شما

قٰتَلُوْٓا اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۲۰﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ

کارزار نکنند مگر اندکے هرآئینه هست شما را به پیغامبر خدا پیروی نیک کسے را که

کارزار نکنند مگر اندکے هرآئینه هست برای شما در تعلیم رسول الله پیروی نیک برای کسیکه

كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيْرًا ﴿۲۱﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُوْنَ

توقع میداشت ثواب خدا و توقع میداشت روز آخر و یاد کرد خدا را بسیارے و چون دیدند مسلمانان

امید میدارد (ثواب) خدا و روز آخرت را و یاد می کند خدا را بسیار و چون دیدند مسلمانان

الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۫

لشکرها را گفتند این ست آنچه وعده داده بود ما را خدا و پیغامبر او و راست گفت خدا و رسول او

لشکرها را گفتند این همانست که وعده داده بود ما را خدا و پیغمبر او و راست گفت خدا و رسول او

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در سوال

ف۲ یعنی از هر آینده و رونده ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۱۸

حیله‌ها و بهانه‌ها ساخته از میدان جنگ کناره گرفتند. رسول کریم صلی الله علیه وسلم با صحابه مشوره فرمود بالاخر به مشوره حضرت سلمان فارسی تجویز شد که خندق در آن سمت شهر که از طرف اندیشه حمله و خطر بود حفر کنند زمستان شدید استیلا داشت غذا بسیار گران شده بود صحابه رضی الله عنهم و خود سرور عالم صلی الله علیه وسلم از گرسنگی بر شکمهای خود سنگ بسته بودند مگر سپاهیان و سپه‌سالار آنها که مستغرق نشئه عشق الهی بودند در کندن آن زمین سنگلاخ با قوه حیرت انگیز و همت مردانه مشغول بودند. مجاهدین بر زمین سنگلاخ کلنگ میزدند و میگفتند «نحن الذین بایعوا محمدا علی الجهاد ما بقینا ابدا»، و از حضور نبوی جواب گفته میشد «اللهم لا عیش الا عیش الاخره فاغفر الانصار والمهاجره» خندق تیار شد و عسکر اسلام در مقابل دشمن سنگر گرفتند تقریبا بیست یا بیست و پنج روز هر دو فوج مقابل یکدیگر سنگر گرفته بودند چون در بین آنها خندق حائل بود کفار باوجود تعداد بسیار زیاد نتوانستند عموما بر شهر

ع ۱۲ ۲ ۱۸

بیاورند از دور تیراندازی میشد و گاه گاهی افراد مخصوص فریقین در میدان مبارزه داد شجاعت میدادند

بقیه بر صفحه ۴۲۰

وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿۲۲﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا

و این ماجرا نافزود در حق ایشان مگر باور داشتن و گردن نهادن از مسلمانان مردانند که راست کردند

و نیفزود ایشان را آنچه دیدند مگر ایمان و تسلیم از مؤمنین بسا مردانند که راست کردند (نشان دادند)

مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَمَا

آنچه عهد بسته بودند با خدا بران پس از ایشان کسی هست که بانجام رسانید قرار داد خود را و۱ و از ایشان کسی هست که انتظار میکند و

آنچه عهد بسته بودند با خدا بران پس بعضی از ایشان کسی است که بانجام رسانیده نذر (قرار داد) خود را و بعضی از ایشان آنست که

بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿۲۳﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ

بدل نکردند هیچ وجه بدل کردنے تا جزا دهد خدا راست گویان را در مقابله راستی ایشان و عذاب کند منافقان را

تغییر نداده‌اند عهد خود را هیچ تبدیل (این واقعه برای آن شد) تا جزا دهد خدا صادقین را بصدق شان و عذاب کند منافقان را

إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿۲۴﴾ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ

اگر خواهد یا برحمت باز گردد برایشان هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و باز گردانید خدا

اگر خواهد یا برحمت باز گردد بسوی ایشان هر آئینه خدا هست آمرزنده مهربان و باز گردانید خدا

كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ

کافران را با خشم ایشان نیافتند هیچ منفعتے و کفایت کرد خدا از طرف مسلمانان در مقدمهٔ جنگ و هست خدا

کافران را بحال خشم شان نیافتند هیچ منفعتے و کفایت کرد خدا از طرف مومنان در جنگ و هست خدا

قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿۲۵﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ

توانا غالب و فرود آورد آنان را که مددگاری این لشکر کرده بودند از اهل کتاب ف۲ از قلعه‌های ایشان

توانا غالب و فرود آورد (خدا) آنانرا که مددگاری آن لشکرها کرده بودند از اهل کتاب از قلعه‌های ایشان

وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿۲۶﴾ وَأَوْرَثَكُمْ

و افگند در دل ایشان خوف طائفه را مے کشتید و اسیر میگرفتید طائفه را و عاقبت کار بشما داد

و انداخت در دل‌های ایشان خوف گروهی را می کشتید و اسیر می گرفتید گروهی را و (میراث) داد بشما

أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ

زمین ایشان را و خانهاے ایشان را و مالهاے ایشان را و نیز عاقبت کار بشما داد زمینی را که نفرسوده اید آنرا ف۳ و هست خدا بر همه

زمین ایشان و خانه‌های ایشان و اموال آنان و زمینی را که پامال نکرده اید آنرا و هست خدا بر همه

شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿۲۷﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ

چیز توانا ف۴ اے پیغامبر بگو بزنان خود اگر خواسته باشید زندگانی

چیز توانا اے پیغمبر بگو بزنان خود اگر شما می خواهید زندگانی

الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿۲۸﴾ وَ

دنیا و آرایش آن پس بیائید تا جامه دهم شما را و رها کنم شما را رها کردن نیک و

دنیا و آرایش آنرا پس بیائید تا متعه دهم شما را و رها کنم شما را رها کردن نیک و

إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ

اگر میخواهید خدا و پیغامبر او را و سرائے آخرت را پس هر آئینه خدا آماده ساخت برای زنان نیکوکاری کنند

اگر شما میخواهید خدا و رسول او و سرای آخرت را پس (هر آئینه) خدا آماده ساخت برای زنان نیکوکار

مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿۲۹﴾ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ

از شما مزد بزرگ اے زنان پیغامبر هر که بعمل آرد از شما بدکاری

از شما مزد بزرگ را اے زنان پیغمبر هر که بعمل می آرد از شما بدکاری

مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿۳۰﴾

ظاهر ف۵ دو چند کرده شود ویرا عذاب دو چندان و هست این مقدمه بر خدا آسان

ظاهر دو چند کرده شود براو عذاب دو چندان و هست این بر خدا آسان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی شهید شد ۱۲ ف۲ یعنی بنی قریظه را فرود آورد ۱۲ ف۳ یعنی خیبر ۱۲ ف۴ مترجم گوید ازواج آنحضرت چیزیکه نزدیک آنحضرت نبود از زینت دنیا طلب میکردند خدا تعالے ایشان را پند داد و زجر فرمود و احکام مختص بایشان نازل ساخت و زینب رضی الله تعالی عنها در عقد زید بود در میان ایشان ناسازگاری پدید آمد رفته رفته بطلاق منجر شد و بعد انقضائے عدت خدا تعالے او را داخل ازواج طاهرات گردانید منافقان زبان طعن کشادند که زن پسر خود را بزنی گرفت خدا تعالے در میان آنکه پسر خوانده حکم پسر ندارد نازل ساخت ۱۲ ف۵ مترجم گوید مراد اینجا ایذائے پیغامبر است بزبان درازی ۱۲

ع ۳ ۱۹

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۱۹

اگرچه جمعیت مسلمانان در میان مشرکین و یهود بنی قریظه در حکم محصور بود ند با وجود آن زنان و اطفال خود را بجانبهای محفوظ و مضبوط رسانیده خود شان باستقامت و شجاعت تمام وظیفه حفاظت و مدافعه را انجام دادند. سرانجام بتدبیر عاقلانه و لطیف نعیم ابن مسعود الاشجعی بین مشرکین و یهود بنی قریظه نفاق و شقاق افتاد. از طرف دیگر

لشکر نامرئی خدا تعالے مصروف خوف انداختن در دل کفار بود. در این اثنا بحکم خدا بقدرت الله تعالے طوفان شدید - بقیه بر صفحه ۴۲۱

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَ

و ہر کہ فرمانبرداری کند از شما مر خدا را و پیغامبر او را و

و ہر کہ فرمانبرداری کند از شما خدا را و رسول او را و

تَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَاۤ اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿۳۱﴾

بکند کار نیک بدہیم او را مزد او دو بار و مہیا کنیم برائے او روزی نیک

بکند کار نیک بدہیم او را مزد او دو بار و مہیا کنیم برائے او روزی باعزت (نیک)

يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ

اے زنان پیغامبر نیستید شما مانند ہر کدام از سائر زنان اگر پرہیزگاری دارید پس ملایمت مکنید

اے زنان پیغمبر نیستید شما مانند ہر یک از سائر زنان اگر بترسید (پرہیزگاری کنید) پس ملایمت نکنید

بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَّقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ﴿۳۲﴾ وَّقَرْنَ

در سخن گفتن کہ آنگاہ طمع کند کسیکہ در دل او بیمار یست و بگوئید سخن نیکو و بمانید

در سخن گفتن آنگاہ طمع کند کسیکہ در دل او مرض است و بگوئید سخن معقول (نیکی) و قرار بگیرید

فِيْ بُيُوْتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُوْلٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَ

در خانہائے خویش و اظہار تجمل مکنید مانند اظہار تجمل کہ در جاہلیت پیشین بود و برپا دارید نماز را و

در خانہائے خود و ظاہر نکنید (تجمل او را) مانند ظاہر کردن عادت جاہلیت پیشینہ و برپا دارید نماز را و

اٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ؕ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ

بدہید زکوٰۃ را و فرمانبرداری خدا و رسول او کنید جز این نیست کہ میخواہد خدا تا دور کند از شما پلیدی را

بدہید زکوٰۃ را و اطاعت کنید خدا و رسول او را جز این نیست کہ میخواہد خدا تا دور کند از شما سخن ہای ناپاک را

اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيْرًا ﴿۳۳﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِيْ بُيُوْتِكُنَّ مِنْ اٰيٰتِ

اے اہل بیت و تا پاک کند شما را پاک کردنے و یاد کنید آنچہ خواندہ میشود در خانہائے شما از آیت ہائے

اے اہل بیت پیغمبر و پاک کند شما را پاک کردنی و یاد کنید آنچہ خواندہ میشود در خانہائے شما (از) آیات

اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿۳۴﴾ ع اِنَّ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ

خدا و از حکمت ہر آئینہ خدا ہست لطف کنندہ خبردار ہر آئینہ مردان مسلمان و زنان مسلمان

خدا و دانائی (حکمت) ہر آئینہ خدا ہست دانای اسرار خبردار ہر آئینہ مردان مسلمان و زنان مسلمان

وَالْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ

و مردان باور دارندہ و زنان باور دارندہ و مردان اطاعت کنندہ و زنان طاعت کنندہ و مردان راست گویندہ و زنان راست گویندہ

و مردان مومن و زنان مومنہ و مردان بندگی کنندہ و زنان بندگی کنندہ و مردان راستگوی و زنان راست گوی

وَالصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰبِرٰتِ وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ

و مردان شکیبائی کنندہ و زنان شکیبائی کنندہ و مردان فروتنی نمایندہ و زنان فروتنی نمایندہ و مردان صدقہ دہندہ و زنان صدقہ دہندہ

و مردان زحمت کش (صابر) و زنان زحمت کش (صابرہ) و مردان فروتنی کنندہ و زنان فروتنی کنندہ و مردان خیرات دہندہ و زنان خیرات دہندہ

وَالصّٰٓئِمِيْنَ وَالصّٰٓئِمٰتِ وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ

و مردان روزہ دارندہ و زنان روزہ دارندہ و مردان محافظت کنندہ شرمگاہ خود را و زنان محافظت کنندہ و مردان یاد کنندہ

و مردان روزہ دار و زنان روزہ دار و مردان حفاظت کنندہ فرجہای خود را و زنان حفاظت کنندہ و مردان یاد کنندہ

اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ ۙ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۳۵﴾ وَمَا كَانَ

خدا را بسیارے و زنان یاد کنندہ مہیا کردہ است خدائے تعالیٰ برائے ایشان آمرزش و مزد بزرگ و نیست ہیچ

خدا را (بذکر) بسیار و زنان ذکر کنندہ مہیا کردہ است خدا برائے ایشان آمرزش و ثواب بزرگ و جائز نیست

لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗۤ اَمْرًا اَنْ يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ

مومن و نہ ہیچ مومنہ را چون مقرر کند خدا کارے و رسول او آنکہ باشد ایشان را اختیار

مرد مومن و نہ برائے زن مومنہ چون مقرر کند خدا و رسول او کاری را کہ باشد ایشان را اختیار

تفسیر عثمانی — بقیہ متعلق ۲۴۰

خوفناک باد پیدا شد کہ ریگ سنگریزہ ہا بہ چہرہ ہای کفار میخورد آتش ہائیکہ افروختہ بودند از شدۃ باد خاموش گردید، دیگچہ ہای شان برزمین افتاد و بہیچ صورت پخت و پز نتوانستند۔ برعلاوہ از شدت باد خیمہ ہا غلطید۔ واسپ ہا رہا شدہ گریختند سردی و تاریکی طاقت فرسا گردید در اثر آن لشکر کفار پریشان و سراسیمہ شد۔ بالاخر ابو سفیان کہ یک توانمندان زبردست شان بود طبل رحیل نواخت. ناچار تمام لشکر کفار بہ کوچ کشی پرداختہ خائب و خاسر بہ مساکن خود برگشتند۔ وکفی اللہ المومنین القتال. کان اللہ قویا عزیزا

این جنگ را جنگ احزاب و گاہی جنگ خندق ہم میگویند در موسم برودت شدید و بحالت فاقہ دیگر سنگی خندق کندن و بین تعداد کثیر دشمنان محصور شدہ جنگیدن حالاتی بود کہ منافقین رازہای دل خود را بیرون آوردند و مومنین ابر ثبات و استقامت نمودند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در ہمین جنگ فرمود کہ در آیندہ کفار بر ما ہجوم کردہ نمی توانند بلکہ ما بر آنہا ہجوم خواہیم برد چنانچہ ہمین طور بظہور رسید ...... حیثیت و رتبہ شما نسبت زنان

[illegible]

ہست جل اللہ تعالیٰ شما را بہ زوجیت سید المرسلین انتخاب و سرافراز نمود و امہات المومنین گردانید۔ لہذا اگر بہترین نمونہ تقوٰی و طہارت را چنانکہ در شان شما است قائم میکنید ... و در علم و عمل ترقی میروید ......

مِنْ اَمْرِهِمْ ؕ وَمَنْ یَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِیْنًا ۝ وَاِذْ

در کار خویش و ہر کہ نافرمانی کند خدا و رسول او را پس ہر آئینہ گمراہ شد گمراہی ظاہر ف۱ و یاد کن چون

در کار ایشان و ہر کہ نافرمانی کند خدا و رسول او را پس ہر آئینہ گمراہ شد بگمراہی ظاہر ع۵ و (یاد کن) چون

تَقُوْلُ لِلَّذِیْۤ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَیْهِ اَمْسِكْ عَلَیْكَ زَوْجَكَ

میگفتی بشخصی کہ انعام کردہ است خدا بروے و نیز انعام کردہ تو بروے کہ نگاہدار بر خود زن خود را

گفتی مر کسے را کہ احسان کردہ خدا بروی و احسان کردہ تو بروی کہ نگاہ دار نزد خود زن خود را

وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِیْ فِیْ نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدِیْهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللّٰهُ

و بترس از خدا و پنہان می کردی در ضمیر خویش آنچہ خدا پدید آرندۂ اوست و مے ترسیدی از مردمان و خدا

و بترس از خدا و پنہان می کردی در نفس خود آنچہ خدا پدید آرندۂ آن است و مے ترسیدی از مردم و خدا

اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰىهُ ؕ فَلَمَّا قَضٰى زَیْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا لِكَیْ لَا یَكُوْنَ

سزاوار تر است بآنکہ بترسی از وے پس چون بانجام رسانید زید از زینب حاجت خود را یعنی طلاق داد بزنی دادیم ترا زینب تا نباشد

سزاوار تر است بآنکہ بترسی از وی پس چون بانجام رسانید زید از آن غرض و حاجت خود را بہ نکاح تو دادیم زن او را

عَلَى الْمُؤْمِنِیْنَ حَرَجٌ فِیْۤ اَزْوَاجِ اَدْعِیَآىِٕهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ؕ وَ

بر مسلمانان ہیچ تنگی در نکاح در کردن زنان پسر خواندگان خویش چون باخر رسانند از ایشان حاجت را و

بر مومنان تنگی (ہیچ تنگی) در نکاح کردن زنان پسر خواندگان ایشان چون بانجام رسانند از ایشان غرض خود را و

كَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ۝ مَا كَانَ عَلَى النَّبِیِّ مِنْ حَرَجٍ فِیْمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهٗ ؕ

ہست مراد خدا البتہ کردنی ف۲ نیست بر پیغمبر ہیچ تنگی در آنچہ حلال ساختہ است خدا برائے او

ہست حکم خدا بجا کردہ شدہ نیست بر پیغمبر ہیچ مضایقہ در آنچہ مقرر کردہ خدا برای او

سُنَّةَ اللّٰهِ فِی الَّذِیْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ؕ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَّقْدُوْرَا ۝

مانند آئین خدا در حق آنانکہ گذشتند پیش ازین و ہست کار خدا مانند مقرر کردہ شدہ پیش از وجود مانند آئین خدا

مانند عادت خدا در حق آنانکہ گذشتند پیش ازین و ہست حکم خدا اندازہ مقرر کردہ شدہ

الَّذِیْنَ یُبَلِّغُوْنَ رِسٰلٰتِ اللّٰهِ وَیَخْشَوْنَهٗ وَلَا یَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ ؕ

در حق آنانکہ میرسانند پیغامہائے خدا را و مے ترسند از وے و نمی ترسند از ہیچ کس مگر از خدا و

آنانکہ میرسانند پیغام ہائے خدا را و می ترسند از وی و نمی ترسند از ہیچ کس مگر از خدا و

وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِیْبًا ۝ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَاۤ اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُوْلَ

بس ہست خدا حساب کنندہ نیست محمد پدر ہیچ کس از مردان شما و لیکن پیغامبر

بس است خدا از حیثیت کافی بودن نیست محمد پدر ہیچ کس از مردان شما و لیکن پیغمبر

اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِیّٖنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمًا ۝ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا

خدا است و مہر پیغامبران است ف۳ و ہست خدا بہر چیز دانا اے مسلمانان

خدا است و مہر تمام پیغمبران است و ہست خدا بر ہر چیز دانا اے مومنان

اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِیْرًا ۝ وَّسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِیْلًا ۝ هُوَ الَّذِیْ

یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و بپاکی بخوانید او را صبح و شام اوست آنکہ

یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و بپاکی بخوانید او را صبح و شام اوست آنکہ

یُصَلِّیْ عَلَیْكُمْ وَمَلٰٓىِٕكَتُهٗ لِیُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ وَكَانَ

رحمت مے فرستد بر شما و دعائے رحمت می کنند بر شما فرشتگان او تا برآورد شما را از تاریکی بسوی روشنی و ہست

رحمت میفرستد بر شما و دعای رحمت می کنند بر شما فرشتگان او تا برآرد شما را از تاریکی ہا بروشنی و ہست

بِالْمُؤْمِنِیْنَ رَحِیْمًا ۝ تَحِیَّتُهُمْ یَوْمَ یَلْقَوْنَهٗ سَلٰمٌ ۚۖ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا

بمسلمانان مہربان دعائے خیر ایشان ف۴ روزیکہ ملاقات کنند بخدا سلام است و آمادہ کردہ است برای ایشان

بمومنان مہربان تحیت ایشان روزیکہ ملاقات کنند خدا را سلام است و آمادہ کردہ است خدا برای ایشان ثواب

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید درین آیت تعریض ست بآن قصہ کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نخست زینب را برائے زید خطبہ فرمود و آنرا زینب و برادرش مکروہ داشتند و این معنی مناسب حال ایشان نبود واللہ اعلم ۱۲

ف۲ مترجم گوید درین آیت تعریض است بآن قصہ کہ در خاطر مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می گذشت کہ اگر در میان زید و زینب مفارقت واقع شود آنرا در سلک ازواج طاہرات داخل نماید لیکن برائے رعایت مراسم نیکو خواہی و حسن معاشرت دلالت میفرمود ۱۲

ف۳ یعنی بعد از وے ہیچ پیغمبر نباشد ۱۲

ف۴ یعنی از جانب خدا و فرشتگان ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ حضرت زینب رضی اللہ عنہا دختر امیمہ بنت عبدالمطلب یعنی عمزادۂ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم و از خاندان اعلای قریش بود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواست کہ او را با زید بن حارثہ تزویج نماید ہر چند زید اصلاً در نژاد از عرب شریف بود لیکن غلامی او را در طفولیت اسیر گرفتہ در بازار مکہ بطور غلام فروخت حضرت خدیجہ رضی اللہ عنہا او را خرید و چند روز بعد بہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہبہ کرد ۔ تا میردہ چون ہوشیار شد منتہا میکہ در سفری بہ منظور بادہ گانی از نزد یک وطن خود میگذشت بقیہ بر صفحہ ۴۲۳

كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا

نیک اے پیغامبر ہر آئینہ ما فرستادیم ترا گواہی دہندہ و مژدہ دہندہ و ترسانندہ و خوانندہ

عزت دار، جز نیک) اے پیغمبر (ہر آئینہ) ما فرستادہ ایم ترا نشان دہندہ (گواہ) و مژدہ دہندہ و ترسانندہ، و دعوت کنندہ

إِلَى ٱللَّهِ بِإِذْنِهِۦ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ

بسوئے خدا بحکم او و چراغ روشن و بشارت دہ مسلمانان را بآنکہ ایشان را باشد از جانب خدا

سوئے خدا بحکم او و چراغی درخشان و بشنوان (مژدہ بدہ) مومنان را بہ آنکہ ایشان راست از جانب خدا

فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ ٱلْكَٰفِرِينَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَدَعْ أَذَىٰهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى

بخشش بزرگ و فرمان مبر کافران را و منافقان را و از نظر اعتبار بگذار رنجانیدن ایشان را و توکل کن بر

فضل بزرگ و اطاعت مکن منکرین و منافقان را و بگذار اذیت ایشان را و توکل کن بر

ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا نَكَحْتُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ ثُمَّ

خدا و بس ست خدا کارساز اے مسلمانان چون نکاح کنید زنان مومنہ را باز

خدا و بس است خدا کارساز اے مومنان چون بہ نکاح بگیرید زنان مومنہ را باز

طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ

طلاق دہید ایشان را پیش از آنکہ دست رسانید بایشان پس نیست شما را بر این زنان ہیچ عدتے کہ

طلاق دہید ایشان را پیش از آنکہ دست بر رسانید بایشان پس نیست شما را حقی بر ایشان برای نشستن در عدت کہ

تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ إِنَّآ

شمار ید آنرا پس متعہ دہید این مطلقات را و بگذارید آنہا را گذاشتن نیک اے پیغامبر ہر آئینہ ما

شمار آن را پورہ کنید پس متعہ دہید ایشان را و بگذارید ایشان را گذاشتن نیک ای پیغمبر (ہر آئینہ) ما

أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَٰجَكَ ٱلَّٰتِىٓ ءَاتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّآ أَفَآءَ

حلال کردیم برائے تو زنان تو کہ دادہ مہر ایشان و کنیز کانے کہ مالک ایشان شدہ است دست تو از آنچہ

حلال گردانیدیم برای تو آن زنان ترا کہ دادہ مہر ہای ایشان را و آنچہ (کنیز ہای کہ مالک شدہ دانیش ترا) دست تو از آنچہ

ٱللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّٰتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَٰلَٰتِكَ

غنیمت ساختہ است بر تو وف و حلال کردیم دختران عم ترا و دختران عمہای ترا و دختران خالہای ترا و دختران خالہہای ترا

خدا بر دست تو و دختران عم ترا و دختران عمہ ہای ترا و دختران ماما ی ترا، دختران خالہ ہای ترا

ٱلَّٰتِى هَاجَرْنَ مَعَكَ وَٱمْرَأَةً مُّؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِىِّ إِنْ أَرَادَ ٱلنَّبِىُّ

آنانکہ ہجرت کردہ اند با تو و حلال کردیم زن مسلمان اگر بہ بخشد خود را برائے پیغامبر وف اگر خواہد پیغامبر

آنانکہ ہجرت کردہ اند با تو و زن مومنہ را اگر ببخشد نفس خود را برائے پیغمبر اگر بخواہد پیغمبر

أَن يَسْتَنكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۗ قَدْ عَلِمْنَا مَا

کہ بزنی گیرد آنرا خاص برائے تو بجز مسلمانان ہر آئینہ دانستیم آنچہ

کہ نکاح کند او را این (حکم) خاص برائے تست بدون دیگر مسلمانان معلوم است بما (ہر آئینہ دانستیم) آنچہ

فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِىٓ أَزْوَٰجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ

فرض ساختہ ایم بر ایشان در حق زنان ایشان و در حق کنیز کانے کہ مالک آنست دست ایشان سہل کردیم تا نباشد بر تو

مقرر کردیم بر ایشان در حق زنان ایشان و آنچہ مالک شدہ دستہاے ایشان تا نباشد بر تو

حَرَجٌ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٥٠﴾ تُرْجِى مَن تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِىٓ

تنگی و ہست خدا آمرزندہ مہربان وف موقوف داری ہر کہ خواہی از ایشان و جا دہی

تنگی و ہست خدا آمرزندہ مہربان پس بداری ہر کہ خواہی از ایشان و جا دہی

إِلَيْكَ مَن تَشَآءُ ۖ وَمَنِ ٱبْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ ذَٰلِكَ

نزدیک خویش ہر کرا خواہی و اگر خواہش کنی زنے را از آنجملہ کہ یکسو کردہ آنہا را پس نیست ہیچ گناہے بر تو این حکمت دادن ترا است

نزد خود ہر کرا خواہی و کسے را کہ دلت بخواہد (بخواہی) از آنہائی کہ یکسو کردہ پس نیست ہیچ گناہے بر تو این

ف یعنی از کفارہ بتو رسانیدہ است ۱۲ ف۲ یعنی بغیر مہر در نکاح آید ۱۲ ف۳ یعنی در باب نکاح چیزہا ست کہ بر امت فرض شدہ و بر آنحضرت نہ ۱۲۔ تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۴۲۲۔ خویش او ند انش سراغ او را یافتند با لاخرہ عم پدرش و برادر او بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسیدہ عرض کردند کہ معاوضہ بگیرید زید را بما بسپارید ۔ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ضرورت معاوضہ نیست اگر بخوشی و رضای خود بیخواہد باشما برود چون آنہا بہ حضرت زید مراجعہ کردند حضرت زید گفت نمی خواہم کہ از حضور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جدا شوم چہ او مرا نسبت برادر لادہم عزیز تر نگاہ داشتہ است و نسبت بہ مادر و پدرم مرا دوست تر میدارد ۔ آنحضرت صلعم نامبردہ را پسر خواندہ آزاد نمود چنانچہ مردم قرار رسم و رواج آن عہد او را بنام " زید بن محمد " میخواندند تا آنکہ آیت " ادعوہم لاباہم ہو اقسط عند اللہ " نازل شد بعد از آن بجائے " زید بن محمد " او را بنام پدرش زید بن حارثہ میخواندند ۔ چون مطابق حکم قرآن از نام وی شرف این نسبت بزرگ برداشتہ شد شاید برای تلافی آن از بین جمعیت سائر صحابہ رضی اللہ عنہم

ن شرف مخصوص باو بخشیدہ شد کہ نامش در قرآن تصریحاً مذکور شد چنانکہ در آیت می آید در فلما قضٰی زید منہا وطراً " بقیہ بر صفحہ ۴۲۴

أَدْنَىٰ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۚ

ازانکه خنک شود چشم ایشان و اندوه نخورند و خوشنود شوند بآنچه بدهی ایشان را همه ایشان

قریب تر است به آنکه روشن شود چشم های ایشان و اندوهناک نشوند و راضی باشند به آنچه دادهٔ همهٔ ایشان را

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَّا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ

و خدا میداند آنچه در دل های شماست و هست خدا دانا بردبار حلال نیستند ترا زنان

و خدا میداند آنچه در دل های شماست و هست خدا دانا بردبار حلال نیستند ترا زنان

مِن بَعْدُ وَلَا أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا

بعد ازین و نه حلال است آنکه بدل کنی بجای ایشان زنان دیگر را و اگرچه شگفت آرد ترا حسن ایشان مگر آنچه

بعد ازین و نه حلال است آنکه بدل کنی بجای ایشان زنان دیگر را اگرچه بتعجب اندازد ترا حسن ایشان مگر آنچه

مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

مالک شد دست تو و هست خدا بر همه چیز نگهبان ای مسلمانان

مالک آن باشد دست تو و هست خدا بر همه چیز نگهبان ای مومنان

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ

در نیائید بخانه های پیغامبر مگر وقتیکه دستوری داده شود شما را برای طعامی نه انتظار کنان

در نیائید بخانه های پیغمبر مگر آنکه اذن داده شود بشما بخوردن طعام در حالی که منتظر نباشید

إِنَاهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا وَلَا

پخته شدن طعام را ولیکن چون خوانده شود شما را در آئید پس چون طعام خورید پراگنده شوید و نه

پخته شدن آن را و لیکن چون خواسته شوید پس در آئید پس چون طعام خوردید پراگنده شوید و

مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ

آرام گیران برای سخنی هر آئینه این کار میرنجانید پیغامبر را پس شرم میدارد از شما

منشینید انس گیرندگان برای سخن یک دیگر (هرآئینه) این کار شما میرنجانید پیغمبر را پس شرم میکند از شما

وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ ۚ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِن

و خدا شرم نمیدارد از سخن راست و چون طلب کنید از زنان پیغامبر رختی پس طلب کنید آنرا از

و خدا شرم نمیدارد از سخن راست و چون خواهید از زنان پیغمبر متاعی پس طلب کنید از ایشان از

وَرَاءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا

پس پرده این خصلت پاک تر است برای دل شما و دل ایشان و سزاوار نیست شما را که برنجانید

بیرون پرده این سوال بیرون پرده پاک دارنده تر است برای دل های شما و دل های ایشان و جائز نیست شما را که برنجانید

رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ

پیغامبر خدا را و نه آنکه نکاح کنید زنان او را پس از وے هرگز هر آئینه این کار هست

پیغمبر خدا را و نه اینکه به نکاح بگیرید زنان او را پس از وی هرگز هر آئینه این کار

عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِن تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ

نزدیک خدا گناه بزرگ اگر آشکارا کنید چیزی را یا پنهان دارید آنرا پس هر آئینه خدا هست بهر چیز

نزد خدا گناه بزرگ است اگر آشکارا کنید چیزی را یا پنهان دارید آنرا پس هر آئینه خدا هست بهمه چیز

عَلِيمًا ﴿٥٤﴾ لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ

دانا نیست هیچ گناه بر زنان در پرده نپوشیدن پیش پدران خویش و نه پیش پسران خویش و نه برادران خویش

دانا نیست هیچ گناه بر زنان در عدم ستر نزد پدران ایشان و نه پیش پسران خود و نه نزد برادران خود

وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ

و نه پسران برادران خویش و نه پسران خواهران خویش و نه زنان هم جنس خویش و نه آنچه مالک آن شده

و نه نزد پسران برادران خود و نه نزد پسران خواهران خود و نه نزد زنان خود (یعنی زنان مسلمانان) و نه نزد آنچه مالک آن شد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی لیکن ایں … مرضی خویش … خبر … یا اجنبیه نفس غیر … ف۲ مترجم گوید این آیت ناسخ آیت سابق است ف۳ یعنی غیر خود … ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۳۱

بهرحال چون حیثیت خاندانی حضرت زینب بسیار بلند بود و زید بن حارثه ظاهراً داغ غلامی را بر داشته آزاد شده بود لهذا خود او و نیز برادر او رضای مناکحت را بازید نداشت لیکن منظور خدا و رسول این بود که بهم چه تفریقات و امتیازات موهوم در راه نکاح تنها حایل نشود. بنابران آنحضرت زینب و برادرش را مجبور کرد کاین مناکحت را قبول کنند. آن وقت این آیات نازل شد و ایشان رضای خود را قربان رضای خدا و رسول کردند نکاح زینب با زید بن حارثه منعقد گردید. ف حضرت شاه صاحب رح می نویسد که اگر مردی پیش زنی کنیز داشته باشد مرد واجب است که پیش هر یک زن نوبت برد لیکن این بر آنحضرت واجب نبود و این حکم از وی سبب شد که تا نکاح مطهرات آنرا حق خود ندانند و کسی که بدین اسلام راضی است حکم مذکور را قبول …

…نهر بروز چنین کشش و نزاع پیدا شده و در مهمات دین خلل می آمد نظر بدان هم از دنیا بکلی یکسو شده متوجه مقصد اصلی گردید و در غم و اندیشه نوبت مستغرق بود …

أَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِينَ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿۵۵﴾ إِنَّ

دست ایشان و بتر سید اے زنان از خدا ہر آئینہ خدا ہست بر ہمہ چیز گواہ ہر آئینہ

دست ایشان (یعنی غلام و کنیز شان) و بترسید اے زنان از خدا ہر آئینہ ہست خدا بر ہمہ چیز گواہ (ہر آئینہ)

اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ

خدا و فرشتگان او درود می فرستند بر پیغامبر اے مسلمانان درود فرستید بروے

خدا و فرشتگان او رحمت می فرستند بر پیغمبر اے مومنان رحمت بفرستید بر وے

وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿۵۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي

و سلام گوئید سلام گفتنی ہر آئینہ آنانکہ می رنجانند خدا و پیغامبر او را لعنت کرد خدا ایشان را در

و سلام بفرستید سلام گفتنی (ہر آئینہ) آنانکہ میرنجانند خدا و پیغمبر او را لعنت کرد ایشان را خدا در

الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿۵۷﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ

دنیا و آخرت و مہیا ساخت برائے ایشان عذاب خوار کنندہ و آنانکہ میرنجانند مردان مسلمان

دنیا و آخرت و مہیا کرد برای ایشان عذاب خوار کنندہ و آنانکہ تہمت می کنند (میرنجانند) مردان مسلمان

وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿۵۸﴾ يَا أَيُّهَا

و زنان مسلمان را بغیر گناہے کہ بعمل آوردہ باشند ہر آئینہ برداشتند بار بہتان و گناہ ظاہر را اے

و زنان مسلمان را بدون گناہی کہ بعمل آوردہ باشند ہر آئینہ برداشتند بہتان و گناہ ظاہر را اے

النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن

پیغامبر بگو بزنان خود و دختران خود و بزنان مسلمانان کہ فرو گذارند بر خود

پیغمبر بگو بزنان خود و دختران خود و زنان مسلمانان کہ فرو گذارند بر خود

جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا

چادرہائے خود را این نزدیک تر است بآنکہ شناختہ شوند پس ایشان را ایذا دادہ نشود و ہست خدا آمرزندہ

چیزے از چادر ہای خود این نزدیک تر است بر آنکہ شناختہ شوند پس ایذا دادہ نشوند ایشان و ہست خدا آمرزندہ

رَّحِيمًا ﴿۵۹﴾ لَّئِن لَّمْ يَنتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ

مہربان ف۱ اگر باز نمانند منافقان و آنانکہ در دل ایشان بیماریست و خبر بدفاش کنندگان

مہربان ع۵ اگر باز نیایند منافقان و آنانکہ در دل ایشان بیماری است و خبر بد فاش کنندگان

فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿۶۰﴾ مَّلْعُونِينَ ۖ

در مدینہ ف۲ البتہ برغلامیم ترا بر ایشان باز ہمسایہ نباشند با تو در مدینہ مگر زمانے اندک ف۳ لعنت کردہ شدگان

در مدینہ ہر آئینہ بر گماریم ترا با ایشان پس ہمسایہ نباشند با تو در مدینہ مگر روز ہای اندک لعنت کردہ شدگان

أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿۶۱﴾ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن

ہر جا کہ یافتہ شوند اسیر گرفتہ شوند و ایشان را کشتہ شود ایشان را کشتن بسیار مانند روش خدا در آنانکہ گذشتند پیش

ہر جا کہ یافتہ شوند اسیر گرفتہ شوند و کشتہ شوند کشتن بسیار سنت نہادہ است خدا سنتی در آنانکہ گذشتند پیش

قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۶۲﴾ يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ

ازین و ہرگز نیابی روش خدا را تغیر سوال می کنند ترا مردمان از قیامت بگو

ازین و ہرگز نیابی مر سنت خدا را تبدیل ع۵ می پرسند ترا مردمان از قیامت بگو

إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿۶۳﴾ إِنَّ اللَّهَ

جز این نیست کہ معرفت آن نزدیک خداست و چہ چیز خبر داد ترا شاید کہ قیامت موجود شود در زمان نزدیک ہر آئینہ خدا

جز این نیست کہ دانستن وقت قیامت نزد خداست و تو چہ میدانی و چہ چیز خبردار ترا، شاید آمدن قیامت نزدیک باشد

لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿۶۴﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّا يَجِدُونَ

لعنت کردہ است کافران را و آمادہ ساختہ است برائے ایشان آتش را جاویدان آنجا ہمیشہ نیابند

لعنت کردہ است کافران را و آمادہ ساختہ است برای ایشان آتش مشتعل در حالیکہ جاویدان باشند در آنجا ہمیشہ نیابند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی عفت ایشان ظاہر شود و دو فسقی تعرض ایشان نکنند واللہ اعلم ف۲ یعنی از کردار ہائے خود ۱۲ ف۳ یعنی جلا وطن کردہ شوند ۱۲

تفسیر عثمانی ع۵

حضرت شاہ صاحب می نویسد "تا شناختہ شوند کہ کنیزان نیستند بلکہ خاتون ہای صاحب ناموس و دارای حسب و نسب و نیک کردار اند و مردان بدکردار نباید ایشان را آزار رسانند" چہ جلباب (چادر) بر چہرہ آویزان کردن علامہ نجابت است تخصیص حکم جلباب بنابر اولویت است و اگر از غیر آن مثل چادری کہ انواع مختلف دارد این کار گرفتہ شود نیز جائز میباشد بعد از آن فرمود کہ "خدا آمرزگار مہربان است" یعنی باوجود اہتمام اگر تقصیری رود از مہربانی خدای تعالیٰ توقع بخشش است و تکمیل این برای زنان آزاد ہدایت دادہ شدہ تا آنہا شناختہ شوند و کسی بہ ایذای ایشان جسارت نکند و برای آوردن عذر ہای دروغ موقع باقی نماند در آتی راجع بہ ایذای عمومی تہدید فرمودہ است و در ان بی بی و کنیز تخصیصی ندارند ... علامۃ اللہ چنان بودہ کہ کسی نیکہ مقابل پیغمبران ...

یعنی ناشنیدہ تقرف ذکر کردند ہمین طور ذلیل و خوار و یا ہلاک کردہ شدند - و یا مطلب این است کہ در کتابہای سابق ہم حکم شدہ است کہ مفسدان را از زمین خود خارج نمایید چنانکہ حضرت شاہ صاحب ...

وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ۝ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُوْلُوْنَ يٰلَيْتَنَآ

هیچ دوستے و نہ یاری دہندہ روزیکہ گردانیدہ شود روئے ایشان در آتش گویند اے کاش ما

نہ کوئی دوستی و نہ مددگاری روزی کہ گردانیدہ شود رویہای ایشان در آتش می گویند اے کاش

اَطَعْنَا اللّٰهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُوْلَا ۝ وَقَالُوْا رَبَّنَآ اِنَّآ اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا

فرمان می بردیم خدارا و فرمان مے بردیم پیغامبر را و گویند اے پروردگار ما ہر آئینہ فرمان بردیم مہتران خود را و بزرگان خود را

فرمان می بردیم خدارا و فرمان مے بردیم پیغمبر را و گویند اے پروردگار ما (ہر آئینہ) ما فرمان می بردیم سرداران خود را و بزرگان خود را

فَاَضَلُّوْنَا السَّبِيْلَا ۝ رَبَّنَآ اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا

پس گمراہ ساختند ما را از راہ اے پروردگار ما بدہ ایشانرا دو چند از عذاب و لعنت کن ایشانرا لعنتے

پس گمراہ ساختند ما را از راہ اے پروردگار ما بدہ ایشانرا دو چند از عذاب و لعنت کن ایشان را لعنت

كَبِيْرًا ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اٰذَوْا مُوْسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ

سخت اے مسلمانان مباشید مانند آنانکہ رنجانیدند موسے را پس پاک ساخت خدا تعالے او را

کلان اے مسلمانان مباشید مانند آنانکہ رنجانیدند موسیٰ را پس بے عیب ساخت او را خدا او را

مِمَّا قَالُوْا ؕ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ

از آنچہ گفتہ بودند و موسے نزدیک خدا با آبرو ف۱ اے مسلمانان بترسید از خدا

از آنچہ گفتہ بودند و ہست نزد خدا با آبرو ع۹ اے مسلمانان بترسید از خدا

وَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا ۝ يُّصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ؕ وَ

و بگوئید سخن استوار تا بصلاح آرد کردارہائے شمارا و بیامرزد برائے شما گناہان شمارا و

و بگوئید سخنے استوار تا بصلاح آرد برای شما کردار ہای شمارا و بیامرزد برای شما گناہان شمارا و

مَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ۝ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى

ہرکہ فرمان برد خدا و رسول او را پس ہر آئینہ مطلب یاب شد بفیروزی بزرگ ہر آئینہ ما پیش آوردیم امانت را ف۲ بر

ہرکہ فرمان برد خدا و پیغمبر او را پس ہر آئینہ کامیاب شود بہ کامیابی بزرگ (ہر آئینہ) پیش کردیم امانت را بر

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَّحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَ

آسمانہا و بر زمین و بر کوہہا پس قبول نکردند کہ بردارند آنرا و ترسیدند از ان و

آسمان ہا و زمین و بر کوہ ہا پس قبول نکردند کہ بردارند آنرا و ترسیدند از ان و

حَمَلَهَا الْاِنْسَانُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا ۝ لِّيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنٰفِقِيْنَ

برداشت آنرا آدمی ہر آئینہ وے ہست ستمگار نادان ف۳ تا عاقبت کار آنکہ عذاب کند خدا تعالے مردان منافق

برداشت آنرا آدمی (ہر آئینہ) او ہست بسیار ستمگار نادان تا عذاب کند خدا مردان منافق

وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ وَيَتُوْبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَ

و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را و برحمت رجوع کند بر مردان مسلمان و

و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را و معاف کند (رجوع برحمت کند)، خدا بر مردان مسلمان و

(۷۳) آیۃ (۹) رکوعات	الْمُؤْمِنٰتِ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝ ع	سورۃ السبا مکیۃ وہی اربع

زنان مسلمان و ہست خدا آمرزندہ مہربان

زنان مسلمان و ہست خدا آمرزندہ مہربان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي

ہمہ ستایش خدا راست کہ بدست او ست آنچہ در آسمان ہست و آنچہ در زمین ہست و مر او راست ستایش در

ہمہ ستایش خدای راست کہ مر او راست آنچہ در آسمان ہا و آنچہ در زمین است و مر او راست ستایش در

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید یعنی موسے وقت غسل ستر میکرد جاہلان بنی اسرائیل گفتند کہ او آدر ست روزے بحسب اتفاق برکنارہ آب غسل میکرد و جامہا خود بر سنگ نہادہ بود بفرمان خدای تعالے آن سنگ روان شد موسی عقب سنگ دوید تا آنکہ جماعۂ از بنی اسرائیل عریان دیدند و گفتند ادرت ندارد و درروایات انتفاخ خصیہ را گویند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی استعداد و تکلیف بادامر و نواہی واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی بالفعل عدالت و علم ندارد و قابلیت آنہا دارد واللہ اعلم ۱۲

ع ۸ ۱۰ ۵

تفسیر عثمانی

ع۹ کاری را ترتی نکنید کہ سبب ایذای پیغمبر تان گردد چون آبرو و وجاہت پیغمبر نزد اللہ تعالے بسیار است باو ہیچ گزندو نقص نمیرسد چراکہ تعالی تمام چیزہای از رسان را از پیغمبر خود رد می کند۔ آری خطر خرابی عاقبت برای شماست۔ ببینید کہ مردم بہ موسی علیہ السلام چند نجہ اذیت ہا رسانیدند مگر اللہ تعالے از سبب وجاہت و مقبولیت او ہمہ را باطل گردانید بے خطا و بے عیب بودن موسی علیہ السلام را با ثبات رسانید در روایات است کہ بعض مفسدین بر حضرت موسی علیہ السلام تہمت کردند کہ حضرت ہارون را بجنگل بردہ بقتل رسانیدہ است۔ خدا تعالے بیک طریق خارق العادہ آنرا تردید فرمود۔ بقیہ بر صفحہ

ع ۹ ۵ ۶

الْاٰخِرَةِ ؕ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ① يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا

آخرت و اوست با حکمت آگاه میداند آنچه در می آید بزمین و آنچه برمی آید از وے

آخرت و اوست حکمت بر همه چیز آگاه میداند آنچه می در آید در زمین و آنچه برمی آید از وے

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ؕ وَهُوَ الرَّحِيْمُ الْغَفُوْرُ ② وَقَالَ

و آنچه فرود می آید از آسمان و آنچه بالا میرود در وے و اوست مهربان آمرزنده و گفتند

و آنچه فرود می آید از آسمان و آنچه بالا میرود در آن و اوست مهربان آمرزنده و می گویند

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ ؕ قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتَاْتِيَنَّكُمْ ۙ عٰلِمِ الْغَيْبِ ۚ

کافران نخواهد آمد پیش ما قیامت بگو آرے قسم بپروردگار من البته خواهد آمد بشما پروردگاریکه داننده پوشیده است

منکران (کافران) نمی آید بر ما قیامت بگو برائی آید (آری) قسم است به پروردگار من هرآئینه خواهد آمد بر شما پروردگاری که داننده

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَا

غائب نمی شود از وے بوزن ذره در آسمانها و نه در زمین و نه

غائب نمی شود از وے هیچ مقدار ذره در آسمان ها و نه در زمین و نه

اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَا اَكْبَرُ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ③ لِّيَجْزِيَ الَّذِيْنَ

خورد تر از آن و نه بزرگ تر مگر ثبت است در کتاب ظاهر تا جزا دهد آنان را

هیچ چیز خورد تر از آن و نه بزرگ تر از آن مگر در کتاب آشکار است تا پاداش دهد کسانی را که

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ④ وَالَّذِيْنَ

که ایمان آوردند و عمل های شائسته کردند آن جماعه ایشان راست آمرزش و روزی گرامی و آنانکه

ایمان آوردند و کردند اعمال شائسته آن مردمان اند که برای ایشان هست آمرزش و روزی گرامی و آنانکه

سَعَوْ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ⑤ وَيَرَى

سعی کردند در رد آیات ما مقابله کنان آن جماعه ایشان راست عذاب از عقوبت درد دهنده و مے بینند

سعی کردند در آیت های ما برای شکست دادن (مقابله کنان) آن مردمان مر ایشان راست عذاب شدید دردناک و می بینند

الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِيْٓ

آنانکه داده شده است ایشان را علم چیزے را که فرود آورده شد از جانب پروردگار تو راست و دلالت کند به

آنانکه داده شده است بایشان (علم) چیزی را که فرود آورده شد بتو (از جانب) پروردگار تو او راست است هدایت میکند

اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ⑥ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى

بسوئے راه خدائے غالب ستوده کار و گفتند کافران با یکدیگر آیا دلالت کنیم شما را بر

بسوئے راه (خدای) غالب ستوده کار و می گویند کافران آیا دلالت کنیم شما را بر

رَجُلٍ يُّنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ اِنَّكُمْ لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۚ ⑦

مردے که خبر می دهد شما را که چون پاره پاره کرده شوید تمام پاره پاره شدن هرآئینه شما در آفرینش نو باشید

مردی که خبر میدهد شما را چون پاره پاره کرده شوید بکلی پاره پاره شده (هرآئینه) شما در آفرینش نو خواهید شد

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ ؕ بَلِ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ

آیا بربسته است بر خدا دروغ را یا با او جنونے هست بلکه آنانکه ایمان نمی آرند بآخرت

آیا افترا کرده است بر خدا دروغ را یا باو جنونی است نه چنین است آنانکه یقین ندارند به آخرت

فِي الْعَذَابِ وَالضَّلٰلِ الْبَعِيْدِ ⑧ اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا

در عقوبت باشند و در گمراهی دور اند آیا ندیدند بسوئے آنچه پیش روئے ایشان ست و آنچه

در عذاب و در گمراهی دور افتاده اند آیا نمی بینند (ندیدند) به آنچه پیش روی ایشان است و آنچه

خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنْ نَّشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ

پس پشت ایشانست از آسمان و زمین اگر خواهیم فرو بریم ایشان را بزمین یا

پس پشت ایشان است از آسمان و زمین اگر خواهیم فرو بریم ایشان را در زمین یا

بقیه صفحه ۴۲۶ - و در صحیحین است که حضرت موسی از نهایت حیا (برخلاف رواج مردم آن عصر) از مردم پنهان غسل می کرد - مردم گفتند که در بدن او در داعی عیب است یعنی درغ برص دارد و یا خصیه او آماسیده - روزی حضرت موسی علیه السلام خواست بخلوت غسل کند لباس را از بر کشیده بسنگی نهاد آن سنگ کالا را گرفته گریخت حضرت موسی با عصای خود در عقب آن دوید سنگ در جائیکه مردم دیده میتوانستند ایستاده شد - همه مردم موسے علیه السلام را برهنه دیدند و دانستند که در وجود او عیبی نیست شاعری چه خوب گفته - بپوشند لب من هر که را عیبی دیدند بے عیبان را لباس عریانی داد - بعض مفسرین نوشته اند که قارون بزنی یک مقدار پول داد تا نسبت به موسی علیم تهمت بندد او در جمعیت مردم اظهار نمود که موسی علیه السلام (العیاذ بالله) با وی گرفتار است پس خبر حق تعالے قارون را در زمین فرو برد و بزبان همان زن تردید آن تهمت را نمود چنانکه در سورهٔ قصص گذشت (تنبیه) و دیدن موسی علیه السلام بحالت برهنگی در پے سنگ از سبب مجبوری و بے اختیاری بود و شاید این خیال هم در لشکر

خلوت کرده باشد که سنگ به مجمع رسیده موسیٰ علیه السلام را ایستاده خواهد کرد - و حرکت سنگ بطور خارق عادت بود - بقیه بر صفحه ۴۴۰

نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ

باقگنیم برایشان پارہا از آسمان هر آئینه دریں کار نشانه است هر بنده

بیفگنیم برایشان پاره از آسمان بتحقیق درین نشانی است برای هر بنده

مُّنِيبٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ ۖ وَ

رجوع کننده را و هر آئینه دادیم داود را از نزد یک خود بزرگی گفتیم اے کوه ها بتر برد دم تسبیح گوئید همراه او و مسخرش ساختیم مرغان را

رجوع کننده و (هر آئینه) دادیم داود را از نزد خود بزرگی (گفتیم) اے کوه ها به خوش آوازی بخوانید همراه وی و مسخر کردیم باو پرنده ها ر د

أَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ ۖ وَاعْمَلُوا

نرم گردانیدیم برائے او آهن را فرمودیم که بسازد زره هائے کشاده و اندازه نگاهدار در بافتن حلقه ها و ای اهل بیت داود بکنید آرید

نرم گردانیدیم برای او آهن را (فرمودیم) که بساز زره های کشاده و باندازه پیوست کن حلقها (اندازه نگاه دار در بافتن حلقها)

صَالِحًا ۖ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ

کردار شائسته هر آئینه من بآنچه می کنید بینا ام و مسخر ساختیم برای سلیمان باد را سیر اول روز او یکماهه راه بود و

کار های شائسته (هر آئینه) من به آنچه می کنید بینایم و (مسخر گردانیدیم) برای سلیمانؑ باد را منزل صبح او یکماه (راه) بود و

وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۖ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ ۖ وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ

سیر آخر روز او نیز یکماه راه بود و روان ساختیم برائے او چشمه مس و مسخرش ساختیم از دیوان کسے را که کار میکرد پیش او

منزل شام او یکماه (راه) بود و روان ساختیم برای او چشمه مس گداخته را و (مسخر گردانیدیم) از جن کسانی را که کار میکرد پیش

بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

بحکم پروردگار خویش و هر که کجی کند از دیوان از حکم ما بچشانیم او را پاره از عقوبت دوزخ

بحکم پروردگار او و کسیکه سر باز زند از ایشان از حکم ما بچشانیم او را از عذاب آتش

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِن مَّحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَ

میساختند برائے او آنچه میخواست از قلعه ها و صورت ها و کاسه ها بقدر حوضها و

میساختند برای او آنچه می خواست قلعه ها و تصاویر و لگن ها مانند حوض ها و

قُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ ۚ اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ

دیگ ها ثابت در جا هائے خود گفتیم بعمل آرید اے کسان داود سپاسداری را و اندک کسے ست از بندگان من

دیگ ها محکم بر دیگدان ها (گفتیم) کار کنید ای خانواده داود احسان را قبول کنان و شکر کنید ای آل داود و اندک اند از بندگان من

الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ

شکر گزار نده پس چون مقرر کردیم بروئے مرگ دلالت نکرد دیوان را بر موت او مگر کرم

احسان پذیرنده (شکر گذار) پس چون مقرر کردیم بروی مرگ را ایشان را نداد و دلالت نکرد ایشان را بر مرگ او مگر کرم

الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

چوب خوار که می خورد عصائے سلیمان را پس چون بافتاد واضح شد پیش دیوان که اگر میدانستند

چوب خوار (که زمین برآمده) می خورد عصائے او را پس چون افتاد معلوم کرد جن که اگر میدانستند

الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾ لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ

غیب را درنگ نمی کردند در عذاب خوار کننده هر آئینه بود قوم سبا را در جائے ماندن ایشان

غیب را نمی ماندند (درنگ نمیکردند) در عذاب خوار کننده هر آئینه بود برای قوم سبا در مسکن ایشان

آيَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ

نشانه برایشان را بود دو بوستان از جانب راست و از جانب چپ گفتیم بخورید رزق پروردگار خویش و شکر گوئید او را

نشانی (آن نشانی) دو باغ (بود) از راست و چپ (گفتیم) بخورید رزق پروردگار خود را و شکر کنید برای او

بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ

شمارا شهرے هست پاکیزه و پروردگارے آمرزنده پس روگردانیدند پس فرستادیم برایشان سیلے تند

(این) شهریست پاکیزه و پروردگار آمرزنده است پس روگردانیدند (از شکر) پس رها کردیم (فرستادیم) برایشان سیل قوی (سیل باران شدید)

فتح الرحمن

لا دلالت باز شکر و مسک یعنے سیلے که بپشت ها بند کرده بود ند ۱۲ . تفسیر عثمانی

بقیه ۴۲۸ - راجع بجزئی عادت متعارف ستعمل نوشت یا ع ۹ از مطالعه آن هر گز تنگی ماند که در چنین جزئیات بپیچید به هر حال از ین واقعه ظاهر میشود که الله تعالےٰ برای اینکه انبیاء علیهم السلام را از عیوب جسمانی و روحانی پاک ثابت کند چقدر اهتمام میفرماید تا در دل هر کس از طرف ایشان حس تنفر و استخفاف پیدا نگردد و مانع قبول حق واقع نشود - ع حضرت سلیمانؑ بذریعه جن ها تعمیر بیت المقدس را تجدید می نمود چون دریافت که مرگ نزدیک شده است نقشه را بجن ها سپرد و خودش در خانه که از شیشه ساخته شده بود مشغول عبادت الٰہی گردید عادت داشت که ماه ها غایب گزیده عبادت میکرد دران حالت فرشته بقبض روحش پرداخت و نعش مبارکشان به تکیه چوب عصا ایستاده ماند و هیچ کس نفهمید که وفات نموده بعد از وفاتش مدتے جنیان طور سابق مصروف تعمیر بودند چون تعمیر به پایان رسید عصا شکسته که برآن تکیه کرده بود در اثر کرم خوردگی شکسته

و هم بر وفات او آگهی یافتند و ازین واقعه جن ها فهمیدند که غیب را نمیدانند و انسانان معتقد آنها هم دریافتند که اگر جن ها بر غیب آگهی می داشتند - بقیه بر صفحه ۴۲۹

وَبَدَّلْنٰهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَّاَثْلٍ وَّشَيْءٍ مِّنْ

و عوض داديم او شان را بجائے دو بوستان ايشان بوستانے ديگر كه داوند ميوه ہائے بدمزه و خداوند درخت گز و چيزے اندك از

و عوض داديم ايشانرا بجائے دو باغ ايشان دو باغ ديگر داراى اندكى ميوه ہاى بدمزه و گنده، گز و چيز اندكى از

سِدْرٍ قَلِيْلٍ ﴿١٦﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِمَا كَفَرُوْا ؕ وَهَلْ نُجٰزِيْٓ اِلَّا الْكَفُوْرَ ﴿١٧﴾

درخت كنار — اين سزا داديم ايشانرا بسبب ناسپاسى ايشان و سزائے بد نميدهيم مگر ناسپاس را

درخت بير (كنار) ف — اين عذاب جزا داديم ايشان را بسبب ناسپاسى ايشان و سزا نمى دهيم مگر ناسپاس را

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَّ

و پيدا كرديم ميان ايشان و ميان آن ديه ها كه بركت نهاده ايم دران ف ديه ها متصل با يكديگر و

و گذاشته بوديم ميان ايشان و آن دهات كه بركت نهاديم در آن دهاتى را كه ظاهر است و از راه بنظر مى آيند

قَدَّرْنَا فِيْهَا السَّيْرَ ؕ سِيْرُوْا فِيْهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِنِيْنَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوْا رَبَّنَا

مقرر كرديم دران ديهها آمد رفت را گفتيم سير كنيد درين ديه ها شب ها و روز ها امن شده پس گفتند ف اے پروردگار ما

مقرر كرديم دران دهات رفت و آمد را (گفتيم) برويد دران دهات شب ها و روزها به امن (درحاليكه ايمن باشيد) پس گفتند اى پروردگار ما

بٰعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ وَمَزَّقْنٰهُمْ

دورى پيدا كن درميان سفرهائے ما و ستم كردند بر خويش پس گردانيديم ايشان را افسانها و پاره پاره ساختيم ايشان را

دراز بگردان سفرهاى ما را (دورى افكن ميان سفرهاى ما) و ستم كردند بر نفس هاى خود پس گردانيديم ايشانرا قصه ها و پاره پاره كرديم ايشانرا

كُلَّ مُمَزَّقٍ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ

تمام پاره پاره ساختن هر آئينه درين ماجرا نشانهاست هر صبر كننده شكر گوينده را و هر آئينه

پاره پاره (كمال پاره كردن) (هر آئينه) درين ماجرا امتحان ادراك است (نشانهاست) هر صبر كننده شكر كننده را و (هر آئينه)

صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيْسُ ظَنَّهٗ فَاتَّبَعُوْهُ اِلَّا فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٠﴾

درست يافت شيطان درحق ايشان انديشه خود را پس پيروى او كردند مگر گروهے اندك از مسلمانان

ثابت كرد (راست يافت) بر ايشان ابليس گمان خود را پس پيروى كردند او را مگر گروهى اندك از مومنان

وَمَا كَانَ لَهٗ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ

و نبود شيطان را بر ايشان هيچ غلبه ليكن مبتلا گردانيديم تا بدانيم كسے را كه ايمان مى آرد باخرت از انكه

و نبود او را (شيطان را) بر ايشان هيچ غلبه ليكن مبتلا گردانيديم (ايشانرا) تا جدا كنيم كسى را كه ايمان مى آرد به آخرت از كسيكه

هُوَ مِنْهَا فِيْ شَكٍّ ؕ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ

وے در شبه است از وے پروردگار تو بر هر چيز نگاهبان ست بگو بخوانيد آنانرا كه

وے از آخرت در شك است و پروردگار تو بر هر چيز نگهبان است بگو بخوانيد آنان را كه

زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۚ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي

گمان مى كنيد بجز خدا مالك نيستند هم وزن يك ذره در آسمانها و نه در زمين و نيست ايشانرا در

مى پنداريد (آنان را خدايان) بجز خدا مالك نيستند مقدار يك ذره را در آسمان ها و نه در زمين و نيست ايشانرا درين

الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَّمَا لَهٗ مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيْرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ

آسمان و زمين هيچ شركتے و نيست خدا را از ايشان هيچ يارى دهنده و سود نكند

هر دو در آسمان و زمين (هيچ شركتى) و نيست او را (خدا را) از ايشان مددگارى و سود نكند

الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ؕ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ

درخواست نزديك خدا تعالے مگر برائے كسيكه دستورى داده باشد برائے او اهل محشر مضطرب شوند تا انكه اضطراب دور كرده شود

شفاعت (كسى) نزد او تعالے مگر براى كسيكه اجازه دهد او را ملائكه اهل محشر مضطرب شوند تا وقتيكه آشفتگى دور كرده شود از دلهاشان گويند

قَالَ رَبُّكُمْ ؕ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ

فرموده است پروردگار شما گويند ملائكه فرموده است سخن راست ف و او ست بلند مرتبه بزرگ قدر بگو كه روزى ميدهد شما را

فرموده پروردگار شما گويند فرموده (سخن) حق را و او ست بلند مرتبه بزرگ قدر بگو كه رزق ميدهد شما را

وميوه هاى زحمت و تلخ چيزى ندارد و بهترين آن درختان يك عدد قليل بير ها يافت ميشد اين واقعه درين زمانه حضرت مسيح و رسول كريم صلى الله عليه وسلم بوقوع پيوست بقيه بر صفحه ۴٣٠

فتح الرحمٰن

ف ١ يعنى شام ف ٢ يعنى بزبان حال ١٢ ف ٣ يعنى اذن شفاعت داده ١٢

تفسير عثمانى بقيه صفحه ۴٢٨

درين زحمت خواه كننده خود را مبتلا مى كردند و به مجرد يكه وفات حضرت سليمان را حس مى نمودند از كار دست مى كشيدند نيز ازين ماجرا ظاهر شد كه تسخير شياطين وغيره براى حضرت سليمان محض بفضل ايزدى بود نه كسبى و اگر خدا بخواهد مى تواند پس از مرگ شخص هم در حق او آنرا ادامه دهد و نيز سبب تكميل آن انتظامات گرديد كه به سليمان در زندگى وے ارزانى شده و بعد از موت هم تا يك وقت لازمه آنرا ادامه داد و دوام نمود كه كارهاى متوضه پيغمبران را الله تعالے بچه تدابير بپايان مى رساند

ع ١٢ — ٢ — ٨

ف ٢ يعنى نعمتها را در نظر نياوردند و از شكرگذارى منعم حقيقى رو گردانيدند لهذا عذاب آب ما رسيد آن بند بشكست و تمام باغها و زمين ها غرق شد و ميوه هاى لطيف و نباتات اعلى به درختان بيكاره و بيته هاى خاردار تبديل گرديد چنانكه انگور و خرما و انواع و اقسام نعمت ها پيدا مى شد اكنون غير از گنده گز و بير (كنار)

مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قُلِ اللّٰهُ ۙ وَاِنَّاۤ اَوْ اِیَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِیْ

از جنس آسمان‌ها و زمین باز بگو خدا میدهد و هر آئینه ما یا شما بر هدایتیم یا در

از آسمان‌ها و زمین نشان بده (بگو) که خدا میدهد (و هر آئینه) ما یا شما بر هدایتیم یا در

ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۲۴﴾ قُلْ لَّا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّاۤ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۵﴾

گمراهی ظاهر بگو سوال کرده نخواهد شد شما را از گناه ما و سوال کرده نخواهد شد ما را از آنچه شما می‌کنید

گمراهی ظاهر بگو پرسیده نخواهید شد شما از گناه ما و پرسیده نخواهیم شد ما از آنچه شما می‌کنید

قُلْ یَجْمَعُ بَیْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ یَفْتَحُ بَیْنَنَا بِالْحَقِّ ؕ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِیْمُ ﴿۲۶﴾ قُلْ

بگو جمع خواهد کرد پروردگار ما میان ما باز حکم کند میان ما یعنی میان ما و شما براستی و او درست حکم کننده دانا بگو

بگو جمع می‌کند پروردگار ما میان ما باز حکم می‌کند میان ما به انصاف (براستی) و او درست تمام کننده قضایا (حکم کننده) دانا بگو

اَرُوْنِیَ الَّذِیْنَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَآءَ كَلَّا ؕ بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ ﴿۲۷﴾ وَ

بنمائید مرا آنانکه ایشان را لاحق کرده‌اید با خدا شریک ساخته نه چنین است بلکه خدا همونست غالب با حکمت و

بنمائید مرا آنان را که برابر کرده‌اید به او (تا که) شریکان نیست نیست بلکه اوست خدای غالب با حکمت و

مَاۤ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِیْرًا وَّنَذِیْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا

نفرستادیم ترا الا برای مردمان همه ایشان مژده دهنده و ترساننده و لیکن اکثر مردمان

نفرستادیم ترا مگر برای همه مردم مژده دهنده و ترساننده و لیکن اکثر مردم

یَعْلَمُوْنَ ﴿۲۸﴾ وَیَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۲۹﴾ قُلْ

نمیدانند و می‌گویند کی بوجود آید این وعده اگر شما راست گوئید بگو

نمیدانند و می‌گویند چه وقت است این وعده معهود اگر راست گویان بگو

لَّكُمْ مِّیْعَادُ یَوْمٍ لَّا تَسْتَاْخِرُوْنَ عَنْهُ سَاعَةً وَّلَا تَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿۳۰﴾ وَ

شما راست وعده روزیکه باز پس نمانید از آن ساعتی و نه پیش دستی کنید و

برای شما وعده روزی است که تاخیر کرده نمی‌توانید از آن روز یک ساعت و نه پیشی کرده میتوانید (از آن) و

قَالَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِیْ بَیْنَ یَدَیْهِ ؕ

گفتند کافران یعنی مشرکان هرگز باور نداریم این قرآن را و نه آن کتاب را که پیش از وی بود

گفتند کافران هرگز باور نداریم این قرآن را و نه کتابی را که پیش از وی بود

وَلَوْ تَرٰۤى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚۖ یَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى

و عجب کنی ای بیننده اگر ببینی چون ستمگاران ایستاده شوند نزدیک پروردگار خویش باز میگردانند بعض ایشان بسوی

و اگر ببینی و قتیکه ظالمان ایستاده کرده شدگان باشند نزد پروردگار ایشان باز می‌گردانند بعض ایشان

بَعْضِ ِۨ الْقَوْلَ ۚ یَقُوْلُ الَّذِیْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِیْنَ اسْتَكْبَرُوْا لَوْلَاۤ

بعض سخن را می‌گویند آنانکه ناتوان گرفته شد ایشان را با آنانکه سرکشی کردند اگر نه بودید

به بعضی سخن را می‌گویند آنان که ضعیف شمرده شده بودند به آنانکه سرکشی کردند اگر نه بودید

اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِیْنَ ﴿۳۱﴾ قَالَ الَّذِیْنَ اسْتَكْبَرُوْا لِلَّذِیْنَ اسْتُضْعِفُوْۤا

شما هر آئینه مسلمان میشدیم گفتند سرکشان بناتوانان

شما هر آئینه ما ایمان دار می‌بودیم گویند آنانکه سرکشی کردند برای آنانکه ضعیف شمرده شده بودند

اَنَحْنُ صَدَدْنٰكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُّجْرِمِیْنَ ﴿۳۲﴾

آیا ما باز داشتیم شما را از هدایت بعد از آنکه آمد شما بلکه شما بودید گناه‌گاران

آیا ما باز داشتیم شما را از هدایت بعد از آنکه آمد بشما نه چنین است بلکه بودید خود شما گنهگاران

وَقَالَ الَّذِیْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِیْنَ اسْتَكْبَرُوْا بَلْ مَكْرُ الَّیْلِ وَالنَّهَارِ

و گفتند ناتوانان سرکشان را بلکه باز داشت ما را مکر شب و روز

و گویند آنانکه ضعیف شمرده شده بودند مر آنان را که سرکشی کردند نه چنین است بلکه باز داشت ما را مکر شب و روز

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی جواب سوال کنند
ف۲ یعنی کر شما کو پرستند
و نه یعنی آن بود دیدہ

ترجمہ مفسرین از سوره (حاشیه): ... مفسرین ... [illegible]

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۲۹ ... محققین آثار قدیمه یک کتیبه بسیار بزرگ از عصر ... را بر دیواری کہ از ... سد ... باقی مانده ... یافته‌اند ... ازین بند کاری می‌کند گر این غالباً پس ... آنکه ذکرش در قرآن است بعمل آمده ... اعلم ـ حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد که "چون الله تعالی اراده فرستادن عذاب را فرمود در ان بند کوه موش بیافرید که بیخ بند آب را کاوید و آب یکباره قوت کرده بند را برد این آب آب عذاب بر سر ایشان گذشت تمام ... خراب ساخت"

ع ۹ / ۹

ف۳ یعنی هست ... کہ ہر دو طائفہ راست نمی‌گوید (از اجتماع نقیضین لازم آید) یقیناً یکی از دو راست و دیگری دروغگوی است پس لازم است که بسنجید بعد از غور و تامل سخن درست را بپذیرید این در جواب طائفه‌ایست که می‌گفتند هر دو فرقه از قدیم بر ایم بوده‌اند پس منتظر ... ضرورت ندارد ... خاطرنشان ... یکی یقیناً خطا کار و گمراه است و در عدم تعیین آن یکی حسن خطاب حکیمانه بکار برده شد یعنی یکی از دو طائفه یقیناً بر غلط است اکنون از شنیدن دلائل فوق خود شما فیصله کنید که کدام یک بر غلط است گویا

اذ تامروننا ان نکفر بالله ونجعل له اندادا ۚ واسروا الندامة لما

چون میفرمودید ما را که کافر شویم بخدا و مقرر کنیم برائے او همتایان را و در دل داشتند همه ایشان پشیمانی چون

چون امر می کردید ما را که کافر شویم بخدا و مقرر کنیم برای او همتا باز شریکان، و پشیمان شدند پنهان و پوشیده میداشتند پشیمانی چون

راوا العذاب ۚ وجعلنا الاغلل فی اعناق الذین کفروا ۚ هل یجزون

ببینند عذاب را و بیندازیم طوقها در گردن کافران سزا داده میشوند

چون بینند عذاب را و بیفکنیم طوقها را در گردن های کافران سزا داده نمی شوند

الا ما کانوا یعملون ③ وما ارسلنا فی قریة من نذیر الا قال

مگر بوفق آنچه می کردند و نه فرستادیم در هیچ دهی بیم کننده را مگر گفتند

مگر موافق آنچه می کردند و نفرستادیم در هیچ قریه هیچ بیم کننده مگر گفتند

مترفوها ۙ انا بما ارسلتم به کفرون ④ وقالوا نحن اکثر اموالا

منعمان آن ده هر آئینه ما بآنچه فرستاده شده است شما را همراه آن نامعتقدیم و گفتند ما زیاده تریم باعتبار اموال و

منعمان (ثروتمندان) آن (هر آئینه) ما به آنچه فرستاده شده اید به آن ناگرویدگانیم و گفتند ما زیاده تریم باعتبار اموال و

واولادا ۙ وما نحن بمعذبین ⑤ قل ان ربی یبسط الرزق لمن

اولاد و نیستیم ما عذاب کرده شده بگو هر آئینه پروردگار من کشاده میکند روزی را برائے هر که

اولاد و نیستیم ما عذاب کرده شدگان بگو (هر آئینه) پروردگار من می گشاید رزق را برای هر که

یشاء ویقدر ولکن اکثر الناس لا یعلمون ⑥ وما اموالکم ولا اولادکم

خواهد و تنگ میکند برائے هر که خواهد ولیکن اکثر مردمان نمیدانند و نیست اموال شما و نه اولاد شما

خواهد و تنگ می گرداند (برای هر که خواهد) ولیکن اکثر مردمان نمیدانند و نیست اموال شما و نه اولاد شما

بالتی تقربکم عندنا زلفی الا من امن وعمل صالحا فاولئک لهم

آنچیز که مقرب گرداند شما را نزدیک ما بمرتبه قربت لیکن مقرب آنست که ایمان آورد و کرد کردار شایسته پس آن جماعت ایشان راست

چیزی که مقرب گرداند شما را نزد ما نزدیک گردانیدنی لیکن مقرب کسیست که ایمان آورد و کرد عمل شایسته پس آن جماعت ایشان راست

جزاء الضعف بما عملوا وهم فی الغرفت امنون ① والذین یسعون

جزاے دو چند بمقابله آنچه عمل کردند و ایشان در کوشکهائے بلند ایمن باشند و آنانکه سعی می کنند

جزای دو چند بسبب آنچه کردند و ایشان در غرفه های بلند ایمن باشندگان اند و آنانکه سعی می کنند

فی ایتنا معجزین اولئک فی العذاب محضرون ② قل ان ربی

در رد آیات ما مقابله کنان آن جماعه در عذاب حاضر کرده شوند بگو هر آئینه پروردگار من

در (رد) آیات ما مقابله کنان آن جماعه در عذاب حاضر کرده شدگان اند بگو (هر آئینه) پروردگار من

یبسط الرزق لمن یشاء من عباده ویقدر له ۚ وما انفقتم من شیء

کشاده می کند روزی را برائے هر که خواهد از بندگان خود و تنگ میسازد برائے هر که خواهد و هر که خرج کنید از هر جنس چیزے

گشاده می گرداند رزق را برای هر که خواهد از بندگان خود و تنگ می گرداند برای هر که خواهد، و هر چه خرج کنید از چیزے

فهو یخلفه ۚ وهو خیر الرزقین ③ ویوم یحشرهم جمیعا ثم یقول

پس خدا عوض آن دهد و او بهترین روزی دهندگانست و روزیکه برانگیزد خدا ایشان را همه یکجا باز بگوید

پس خدا عوض آن را دهد و او (تعالے) بهترین روزی دهندگان است و روزی که جمع کند (خدا) همه ایشان را باز گوید

للملئکة اهؤلاء ایاکم کانوا یعبدون ④ قالوا سبحنک انت ولینا

به فرشتگان آیا ایشان شما را عبادت می کردند فرشتگان گویند پاکی تراست تو کارساز مائی

به فرشتگان آیا این گروه شما را عبادت می کردند گویند (فرشتگان) پاکی تراست ما بسوی تو ایم نه بسوی آنها تو کار[illegible]

من دونهم ۚ بل کانوا یعبدون الجن ۚ اکثرهم بهم مؤمنون ⑤

سوائے ایشان بلکه ایشان عبادت می کردند دیوان را اکثر ایشان بدیوان اعتقاد داشتند

بجز ایشان بلکه ایشان عبادت می کردند جن ها را، اکثر ایشان به جن ها اعتقاد کنندگان بودند

فتح الرحمن

ف یعنی عبادت ملائکه بجهت وسوسه شیاطین بود پس گویا عبادت شیاطین کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ آن بدبختانی که آیات خدا را در معرض طعن قرار داده مردم را از آن باز میدارند گویا می پندارند که خدا و رسول را شکست میدهند پس همه آنها گرفتار و برای محکوم شدن به عذاب حاضر کرده می شوند نه هیچ یک خلاص میشود و نه گریخته می تواند

ع ۴

ف۶ این تبلیغ برای مسلمانان است که از نفاق در راه خیر از تنگی و افلاس اندیشه نکنید خرج کردن از رزق نمی کاهد - روزی مقدر بهر صورت بشما میرسد در مقدار چیزیکه خدای تعالی بحکمت خود بخواهد بلی به خرج کنید یا نکنید هیچ کمی و یا بیشی واقع نمیشود بلکه اگر در راه خیر صرف کنید برکت عاید میشود و حق تعالی ساخته آنرا میدهد خواه آن عوض بصورت مال ظهور کند یا بشکل قناعت و غنای قلبی - وحصول معاوضه در آخرت هم یقینی است خلاصه نزد او تعالی هیچ چیزی کمی ندارد مسلمان باید که نسبت بحضرت ایزد [illegible] خوش بین [illegible] شد و در مقابل حسن ظن او اندیشه فقر و فاقه را در دل راه ندهد و [illegible]

شاه عبد القادر (رح) [illegible] تنبیه در آیت گویا بیان عذاب هم اشاره فرمود که هیچ نکرده دنیا باعتبار تنگی و فراخی رزق ضعیف مردم متفاوت است در آخرت هم باعتبار مراتب ثواب و عذاب ...

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَّلَا ضَرًّا ۖ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ
پس امروز نمی توانند بعض شما برای بعض سود رسانیدن ونه زیان کردن و فرمائیم
پس امروز مالک شده نمی توانند بعض شما برای بعض دیگر نفع و ضرر را و می گوئیم

ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ
ستمگاران را بچشید عذاب آتشی که شما دروغ می داشتید آن را و چون خوانده میشود بر ایشان
ستمگاران را بچشید عذاب آن آتشی را که شما آنرا دروغ می پنداشتید و چون خوانده شود بر ایشان

آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ
آیات ما روشن آمده گویند بایکدیگر نیست این پیغامبر مگر مردی که میخواهد که باز دارد شما را از آنچه
آیت های ما روشن گویند نیست این شخص مگر مردی است می خواهد که باز دارد شما را از آنچه

يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ۚ وَقَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرًى ۚ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
می پرستیدند پدران شما و گویند نیست این قرآن مگر دروغی بر بافته و گویند کافران
عبادت می کردند پدران شما و گویند نیست این (قرآن) مگر دروغی بربافته شده و می گویند کافران

لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَا آتَيْنَاهُم مِّن كُتُبٍ
سخن راست را چون بیامد بدیشان نیست این مگر سحر ظاهر و ندادیم منکران عرب را کتابها
سخن حق را چون برسد (بیاید) بایشان نیست این هیچ چیز مگر جادوی آشکارا و ما ندادیم ایشانرا هیچ کتابی

يَدْرُسُونَهَا ۖ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ
که بخوانند آنها را و نه فرستادیم بسوی ایشان پیش از تو هیچ ترساننده و دروغ داشتند آنانکه
که بخوانند آنرا و نه فرستادیم بسوی ایشان پیش از تو هیچ ترساننده و تکذیب کردند آنانکه

مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ
پیش از ایشان بودند و این منکران نرسیده اند به یک از ده آنچه داده بودیم به پیشینیان پس بدروغ نسبت کردند پیغمبران مرا پس چگونه
پیش از ایشان بودند و نرسیدند (ایشان) به ده یک آنچه که داده بودیم ایشان (پیشینیان) را پس تکذیب کردند پیغمبران مرا پس چگونه

كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ ۖ أَن تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَ
بود عقوبت من بگو جز این نیست که پند میدهم شما را بیک کلمه که برخیزید برای خدا دو گان و
انکار (عقوبت) من بگو (جز این نیست) پند میدهم شما را بیک نصیحت که برخیزید بنام (برای) خدا دو دو و

فُرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ
یک یک باز تامل کنید نیست بیار شما هیچ جنونی نیست او مگر بیم کننده
یک یک باز فکر کنید نیست برفیق شما هیچ سودا (جنون) نیست او مگر ترساننده

لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ
برای شما پیش از آمدن عذاب سخت بگو آنچه سوال کرده باشم از شما جنس مزد پس آن
برای شما پیش از آمدن عذابی شدید عه بگو آنچه سوال کرده باشم از شما مزدی پس آن

لَكُمْ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ
شمار است نیست مزد من مگر بر خدا و او بر همه چیز خبردار است بگو
برای شماست نیست مزد من مگر بر خدا و نزد اوست هر چیز (و او تعالی بر همه چیز خبردار است) بگو

إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا
هر آئینه پروردگار من می فرستاد از علم غیب وحی راست را آن پروردگار داناے پوشیده هاست بگو آمد سخن راست و
(هر آئینه) پروردگار من می افکند دین راست را او است داننده چیزهای پوشیده بگو آمد دین راست و

يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِن ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ
آفرینش نو نمی کند معبود باطل و نه دیگر بار آفریند بگو اگر گمراه شدم پس جز این نیست که گمراه میشوم بر
پیدا کرده نمی تواند در دروغ چیزی را و نه اعاده کرده میتواند (و نمی آفریند معبود باطل و نه اعاده کرده میتواند چیزی را) بگو اگر گمراه شدم (پس جز این نیست

عه۵ دعوای نبوت پیغمبر و معجزات خوارق او یا دین اسلام که آمده شوهر را از زن و پدر از پسر جدا کند و یا قرآن که بر دلها تاثیر فوق العاده می افگند بجز جادوی آشکارا چیز دیگری نیست (العیاذ بالله)
عه۶ از تعصب و عناد منصرف شده با نهایت اخلاص تمام خدا را تنها قیام کنید چند نفر جمع شده باهم بحث و مشوره نمائید و تنهائی غور کنید و بسنجید که این رفیق شما محمد رسول الله صلعم (که بیش از چهل سال بین شما زیست نموده و حالات جزئی و کلی او را از طفولیتش تا به کهولت بچشم سر دیده اید و امانت و دیانت صدق و عفت و فهم و دانش او را دائما قائل بوده و در هیچ یک معامله گاهی الزام نفسانیت و یا خود غرضی برو عائد نکرده اید) آیا واقعا گمان کرده میتوانید که (العیاذ بالله) بمرض جنون مبتلا شده و مردم را دشمن هم دیگر ساخته است؟ آیا از دست دیوانگان می آید که چنین سخنان حکمت بگویند آیا مجنونی میتواند برای قوم خود این قدر خیر خواهی و دلسوزی ورزیده فلاح اخروی و ترقی دنیوی آنها چنین دستور العمل بزرگ تقدیم نماید؟ او شما را از خطرات بس مهلک و آینده تباهی انگیز آگاه می کند، تاریخ اقوام را بشما بیان می نماید و به دلائل و شواهد خیر و شر شما را آشنا می نماید این کار بازاده افکار دیوانگان نیست بلکه از

ع ۵ / ۹ / ۱۱

نفسي وإن اهتديت فبما يوحي إلي ربي إنه سميع قريب ۝ ولو

نفس خویش ودگر راه یابم پس بسبب آنست که وحی فرستد بسوی من پروردگار من هر آئینه وی شنوا نزدیک ست ۵ و اگر بینی

نقصان خود (بر نفس خود) و اگر راه یابم پس بسبب آنست که وحی می فرستد بمن پروردگار من هر آئینه او شنوا نزدیک است ۵ و اگر

ترى إذ فزعوا فلا فوت وأخذوا من مكان قريب ۝ وقالوا آمنا به

بینی چون مضطرب شوند پس نباشد از عذاب خلاص شدن و گرفته شوند از جائی نزدیک و گویند آنگاه ایمان آوردیم بقرآن

ببینی چون پریشان شوند (بترسند) پس خلاص نشوند بگریختن و دستگیر شده آورده شوند از جای قریب و گویند آنگاه ایمان

وأنى لهم التناوش من مكان بعيد ۝ وقد كفروا به من قبل و

و از کجا بود ایشانرا بدست آوردن ایمان از جائے دور یعنی محال شد و حالانکه کافر بودند بقرآن پیش ازین و

کجا ست ایشان را بدست آوردن (ایمان) از جائے دور ۵ و منکر شده بودند (و حال آنکه کافر بودند بقرآن) پیش ازین و

يقذفون بالغيب من مكان بعيد ۝ وحيل بينهم وبين ما

می انداختند نادیده از مکان دور و جدائی افگنده شد میان ایشان و میان آنچه

می افگندند بدون دیدن هدف (می افگندند نادیده) از جائے دور و حایل گرده شد میان ایشان و میان

يشتهون كما فعل بأشياعهم من قبل إنهم كانوا في شك مريب ۝

آرزو می کردند چنانچه کرده شد باامثال ایشان پیش ازین هر آئینه ایشان بودند در شک قوی

آرزوهای ایشان چنانچه کرده شد به امثال ایشان پیش ازین (هر آئینه) ایشان بودند در شک آرزده (قوی)

سورة فاطر مكية — بسم الله الرحمن الرحيم — خمس وأربعون آية وخمس ركوعات

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

الحمد لله فاطر السموات والأرض جاعل الملائكة رسلا أولي أجنحة

همه ستایش خدا راست آفریننده آسمانها و زمین سازنده فرشتگان را پیغامبران زنده ایشانرا خداوند بازو

همه ستایش خدای راست که آفریننده آسمانها و زمین گرداننده فرشتگان است پیغام آورندگان (چنانچه) ملائکه صاحب

مثنى وثلث وربع يزيد في الخلق ما يشاء إن الله على كل شيء

بازوان دوگان و سه گان و چهارگان زیاده می کند در آفرینش هرچه خواهد هر آئینه خدا بر همه چیز

دو دو بال و سه سه بال و چهار چهار بال زیاده می کند در پیدایش آنچه می خواهد هر آئینه خدا بر هر چیز

قدير ۝ ما يفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك لها وما يمسك

تواناست آنچه گشاده سازد خدا برای مردمان از رحمت پس هیچ بند کننده نیست آنرا و آنچه بند کند

تواناست آنچه گشاده گرداند خدا برائے مردم از رحمت پس هیچ بازدارنده نیست آنرا و آنچه باز گیرد

فلا مرسل له من بعده وهو العزيز الحكيم ۝ يا أيها الناس اذكروا

پس هیچ کس سازنده نیست آنرا بعد از وی غیر وے و او دست غالب با حکمت ای مردمان یاد کنید

پس هیچ فرستنده نیست برای آن بدون او (بعد از باز گرفتن او) و او دست غالب باحکمت ای مردمان یاد کنید

نعمت الله عليكم هل من خالق غير الله يرزقكم من السماء

نعمت خدا را بر خویش آیا هیچ آفریننده هست غیر خدا روزی میدهد شمارا از جانب آسمان

احسان خدا را بر خود آیا هیچ آفریننده هست غیر خدا که روزی میدهد بشمارا از آسمان

والأرض لا إله إلا هو فأنى تؤفكون ۝ وإن يكذبوك فقد

و زمین نیست هیچ معبود مگر وی پس از کجا گردانیده میشوید و اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس هر آئینه

و از زمین نیست هیچ معبود برحق مگر وے پس کجا گردانیده میشوید (از توحید) و اگر نسبت دروغ میکنند بتو پس هر آئینه

كذبت رسل من قبلك وإلى الله ترجع الأمور ۝ يا أيها الناس

بدروغ نسبت کرده شد پیغامبران پیش از تو و بسوی خدا باز گردانیده میشوند کارها ای مردمان

نسبت دروغ کرده شده به پیغمبران که پیش از تو بودند و بسوی الله باز گردانیده میشود همه کارها ای مردمان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی گرفته شوند بآسانی ۱۲ ف۲ یعنی بظن میگویند ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ آخر من این جا بعد و صحیفه تمثیل الفطرت خود برپا کرده ام بیش از چند روز دام نمیکند و چیز بخاره من تمام نمی شود یعنی عداوت دنیا را بدوش خود گرفتن اولت بهم داشتن و رسوائی آخرت را بپذیرفتن (العیاذ بالله) لیکن اگر من براه راست هستم چنانکه فی الواقع می باشم بدانید که این همه از تائید و امداد حضرت رب العزت و از برکت و بدایت وحی الهی است که هیچ وقت مرا ترک نمی کند خدای من همه چیز را میشنود و از هر کس من نزدیک تراست و همیشه من مدد خواهد فرمود خداوند بینا، فرمان خود را در دنیا و دین خواهد کرد خواه شما آن را قبول کنید یا از آن انکار نمائید- ف۶ در آنوقت خواهند گفت که سخنان پیغمبر را باور نمودیم و اکنون ایمان می آریم حال آنکه ایمان آوردن آنوقت فائده ندارد و آنوقت از وقت که ایمان آورده خود را نجات میدادند اکنون بین ایشان و ایمان فاصله دراز است آنها کجای توانند از طرف ایمان راه یابند- مطلب

بیان است که ایمان مقبول و مفتح آن است که پیش از مرگ در دنیا حاصل شود - در آخرت چون بچشم سر می بینند همه باور می کنند در آن هیچ کمال و مزیت نیست ۱۲-

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ

هر آئینه وعدهٔ خدا راست ست پس فریفته نکند شما را زندگانی دنیا و نه فریبد شما را به نسبت خدا

هر آئینه وعدهٔ الله راست است پس فریب ندهد شما را زندگانی دنیا و فریب ندهد شما را (بکرم الله)

الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ

شیطان فریب دهنده هر آئینه شیطان شما راست دشمن پس دشمن گیرید او را جز این نیست که میخواند تابعان خود را

(شیطان) دغاباز هر آئینه شیطان شما راست دشمن پس بگیرید او را دشمن جز این نیست که می طلبد گروه خود را

لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَ

تا باشند اهل دوزخ آنانکه کافر شدند ایشانراست عذاب سخت و

تا شوند از اهل دوزخ آنانکه کافر شدند ایشان راست عذاب سخت و

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَن زُيِّنَ

آنانکه ایمان آوردند و کردند عملهای شایسته ایشانراست آمرزش و مزد بزرگ آیا کسیکه آراسته کرده شد

آنانکه ایمان آوردند و کردند عملهای شایسته ایشان راست آمرزش و مزد بزرگ آیا کسیکه زینت داده شد

لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن

برای او عمل زشت او پس نیک دید آنرا مثل مومن صالح باشد پس هر آئینه خدا گمراه هر کرا خواهد و راه مینماید هر کرا

برای وی بد عمل او پس دید (دانست) آنرا نیکو پس هر آئینه الله گمراه می کند هر کرا خواهد و راه می نماید هر کرا

يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا

خواهد پس باید که هلاک نشود نفس تو بر ایشان از روی دریغ هر آئینه خدا داناست با نچه

خواهد پس نرود (هلاک نشود) نفس تو بر ایشان از روی حسرتها هر آئینه الله داناست به آنچه

يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَىٰ بَلَدٍ

می کنند و خدا آنست که فرستاد بادها را پس بر انگیخت آن بادها ابر را پس روان کردیم ابر را بسوی شهر

می کنند عـه والله آنست که فرستاد بادها را پس می بردارد ابر را پس راندیم آن ابر را بسوی شهر (زمین)

مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَن كَانَ

مرده پس زنده ساختیم بآن ابر زمین را بعد مرده بودن آن هم چنین خواهد بود بر انگیختن مردگان هر که

مرده پس زنده ساختیم به آن زمین را بعد از مردن آن هم چنین است دوباره زنده کردن هر که

يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ

خواهد ارجمندی پس خدا راست ارجمندی همه یکجا بسوی او بالا میرود سخن پاکیزه و عمل

می خواهد عزت پس الله راست عزت همه بسوی او بالا میرود سخن پاک و کار

الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَ

صالح بلندی کرد اندش خدا و آنانکه می اندیشند فتنه ها ایشان راست عذاب سخت و

نیک بلندی گرداند آنرا و آنانکه فریب می کنند فریب های بد ایشان راست عذاب سخت و

مَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ

بداندیشی ایشان همون نابود شود و خدا آفرید شما را از خاک باز از نطفه باز

فریب آن جماعه همون هلاک (ضائع) میشود والله آفریده شما را از خاک باز از نطفه باز

جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ

گردانید شما را جفت مرد و زن و در شکم بر نمیدارد هیچ زنی و نمیزاید مگر بعلم خدا و زندگانی داده نمی شود

گردانید شما را جفت جفت و حامله نمی شود هیچ زنی و نه میزاید مگر بعلم او (تعالی) و عمر دراز داده نمی شود

مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ

هیچ دراز عمری و کم کرده نمی شود از عمرِ وی الا ثبت ست در کتاب هر آئینه این کار بر خدا

هیچ دراز عمری را و نه کم کرده میشود از عمر کم عمر مگر ثبت است در کتاب هر آئینه این (زیادت و نقصان) بر خدا

ف۵ آیا آن شخصی که شیطان در نظر وی کار بد را خوب انمود کرده است همسان آن شخص شده میتواند که فضل الٰهی شامل حال او گردیده و بدان وسیله خوب و بد را از هم تمیز داده نیکی را نیکی و بدی را بدی میداند. چون هر دو برابر نیستند چگونه ممکن است که سرانجام هر دو یکسان شود؟ بر علاوه نباید خیال کرد که آدمی چه سان دیده و دانسته بدی را نیکی تواند شمرد اگر خدا تعالے خواهد که شخصی را بنا بر سوء استعداد و اختیارش گمراه کند عقل و فکر او منقلب و از گون میشود و چون شخصی را به سبب حسن استعداد و اختیار نیک بخواهد بهدایت رهنمون شود هیچ شیطان قدرت و مجال ندارد که او را براه غلط ببرد و یا سخن معکوس بدا یاد بفهماند بهر حال شخصی که باغوای شیطان بدی را نیکی و زهر را تریاق دانسته است هرگز نمی توان متوقع بود که چنین گمراهی براه راست بیاید چون چنین نیست و نیز سلسلهٔ هدایت و ضلالت همه تابع مشیت و حکمت ایزد متعال است در غم این معاندین خویشتن را جگر خون مکن! در فراتکه چرا این بد بختان کلمهٔ حق را نمی پذیرند و از آن مستفید نمی گردند خود را قرین رنج و الم مگردان هیچ پروای آنها را مکن و غم مخور چون الله تعالیٰ تمام کردار و رفتار آنها را میداند

یسیر ﴿١١﴾ وما یستوی البحرٰن هٰذا عذب فرات سائغ شرابه و

آسمان ست و برابر نیستند دو دریا این یک شیرین در نهایت شیرینی ست خوشگوار ست آب او و

بین است و برابر نیستند دو دریا این یک شیرین فرو نشاننده تشنگی است خوشگوار است آبش و

هٰذا ملح اجاج ومن کل تاکلون لحما طریا وتستخرجون حلیة

این دیگر شور تلخی ست واز هر یکے میخورید گوشت تازه و بر می آرید زیورے

این دیگر شور تلخ گلوگیر واز هر یکے میخورید گوشت تازه و بیرون می آرید زیورے

تلبسونها وتری الفلک فیه مواخر لتبتغوا من فضله ولعلکم

که می پوشید آنرا و می بینی کشتی ها را در دریا شگافنده آب تا روزی طلب بکنید از فضل او و تا بود که

که پوشید آنرا و می بینی کشتی ها را در آن شگافندگان آب تا بجوئید از فضل او و تا شما

تشکرون ﴿١٢﴾ یولج الیل فی النهار ویولج النهار فی الیل وسخر

شما شکر گوئید در می آرد شب را در روز و در می آرد روز را در شب و رام ساخت

شکر کنید می در آرد شب را در روز و می در آرد روز را در شب و بکار انداخت (مسخر ساخت)

الشمس والقمر کل یجری لاجل مسمی ذٰلکم الله ربکم له

آفتاب و ماه را هر یکے میرود تا میعاد معین این است خدا پروردگار شما مر او راست

آفتاب و ماه را هر یک میرود تا وقت معین کرده شده این (فاعل کارهای مذکور) الله است پروردگار

الملک والذین تدعون من دونه ما یملکون من قطمیر ﴿١٣﴾

پادشاهی و آنانکه می پرستید بجز وے مالک نمی شوند مقدار پوست خسته

پادشاهی و آنانی را که می خوانید بجز وے مالک نیستند یک پردهٔ خستهٔ خرما را

ان تدعوهم لا یسمعوا دعاءکم ولو سمعوا ما استجابوا لکم

اگر بخوانید ایشان را نشنوند خواندن شما را واگر بفرض بشنوند قبول نکنند گفتهٔ شما

اگر بخوانید ایشان را نشنوند خواندن شما را واگر (بالفرض) بشنوند رسیده نتوانند بکار شما

ویوم القیٰمة یکفرون بشرککم ولا ینبئک مثل خبیر ﴿١٤﴾ یایها

و روز قیامت منکر شوند شریک مقرر کردن شما را و خبر ندهد ترا هیچ کس مانند دانا خبردار اے

و بروز قیامت منکر شوند از شریک مقرر کردن شما آنها را و خبر ندهد ترا هیچ کس مانند ذات باخبر اے

الناس انتم الفقراء الی الله والله هو الغنی الحمید ﴿١٥﴾ ان

مردمان شمائید محتاج بسوے خدا و خدا همونست بے احتیاج ستوده کار اگر

مردمان شما محتاجانید بسوے الله والله اوست بے نیاز ستوده شده اگر

یشا یذهبکم ویات بخلق جدید ﴿١٦﴾ وما ذٰلک علی الله بعزیز ﴿١٧﴾ و

خواهد نابود سازد شما را و بیارد آفرینش نو و نیست این کار بر خدا دشوار و

خواهد ببرد شما را و بیارد مخلوق نو را و نیست این کار بر الله دشوار و

لا تزر وازرة وزر اخری وان تدع مثقلة الی حملها لا یحمل منه

نمی بردارد هیچ بردارنده بار دیگرے را و اگر بخواند گرانبارے بسوے بار خویش برداشته نشود از آن بار

بر نمی دارد هیچ نفس بردارنده بار نفس دیگرے را و اگر بخواند نفس گرانبار (کسی را) به برداشتن بار خویش برداشته نشود

شیء ولو کان ذا قربی انما تنذر الذین یخشون ربهم بالغیب

چیزے اگرچه آنکس خداوند خویشی باشد جز این نیست که بیم میکنانی آنان را که میترسند از پروردگار خویش غائبانه

چیزے اگرچه آنکس خداوند قرابت باشد جز این نیست که می ترسانی آنان را که می ترسند از پروردگار خود بدون دیدن

واقاموا الصلوٰة ومن تزکی فانما یتزکی لنفسه والی الله المصیر ﴿١٨﴾

و برپا داشته اند نماز را و هر که پاک میشود پس جز این نیست که پاک میشود برائے نفع خویش و بسوے خداست باز گشت

و برپا داشته اند نماز را و هر که پاکی نفس حاصل کرد جز این نیست که پاکی حاصل می کند برای (نفع) نفس خود و بسوے الله است بازگشت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی یکسان نمی شوند باختلاط ۱۲ ف۲ مترجم گوید لا ینبئک مثل خبیر منزل مثل ست چون سخن بلیغ گوید در تحقیق نهایت رسانند این کلمه گویند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ از فوق باین طرف دلائل توحید و شواهد قدرت بیان میگردد و در ضمن آن بسوی غلبه اسلام اشارات لطیف کرده میشود۔ حضرت شاه صاحب رحمة الله تعالی نوشته یعنی کفر و اسلام برابر نیست خدائے متعال کفر را همچنان مغلوب خواهد کرد با آنکه شما از هر دو فائده بدست می آرید یعنی از مسلمانان قوت دین و از کافران جزیه و خراج حاصل میشود۔ و

ف۲ گوشت از هر دو دریائی شور و شیرین استخراج میگردد و هم چنان ما بیخته زیورات از قبیل مروارید و مرجان که اکثر از آب شور برآمد می آید ف۳ این مضمون بیشتر در چندین جائے گذشته است۔ حضرت شاه صاحب رحمة الله می نویسد که یعنی مانند شب و روز گاهی کفر و گاهی اسلام غالب میشود و مانند آفتاب و ماه میعاد هر چیز معین است تقدیم و تاخیر نمیشود اما غلبه نمایان و تفوق بارزه وقت خود صورة می بندد۔

ف۴ از ترسانیدن تو آن شخص بهره خود را اصلاح کرده نفع خواهد برد که خدا را یاد خواهد میترسد و از ترس در بندگی او مصروف و منهمک می باشد اما در دل کسیکه خوف خدا نباشد هیچ گاه از این تهدیدات متاثر نمی شود ۱۲

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۝ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۝ وَلَا الظِّلُّ

و برابر نیستند نابینا و بینا ونه تاریکی ها ونه روشنی ونه سایه

و برابر نیست نابینا و بینا ونه تاریکی ونه روشنی ونه سایه

وَلَا الْحَرُورُ ۝ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ

ونه باد گرم و برابر نمی شوند زندگان و مردگان هر آئینه خدا می شنواند

ونه باد گرم و برابر نیستند زندگان ونه مردگان (هر آئینه) الله می شنواند

مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ۝ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۝

هر کرا خواهد ونیستی تو شنواننده کسی را که در گور باشد ونیستی تو مگر ترساننده

هر کرا خواهد ونیستی تو شنواننده کسانی را که در گورها باشند نیستی تو مگر ترساننده ع۵

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا

هر آئینه ما فرستاده ایم ترا بدین راست بشارت دهنده و بیم کننده و نیست هیچ امتی مگر گذشته است

(هر آئینه) ما فرستادیم ترا بدین راست مژده دهنده و ترساننده و نیست هیچ امتی مگر گذشته است

فِيهَا نَذِيرٌ ۝ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ

در آن بیم کننده و اگر بدروغ نسبت کنند ترا پس هر آئینه دروغ داشته بودند آنانکه پیش ازایشان بودند آمدند بدیشان

در آن ترساننده ع۶ و اگر تکذیب کنند ترا پس بتحقیق تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند آوردند بایشان

رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ۝ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ

پیغامبران ایشان نشانهای واضح و بنوشتهای الهی و بکتاب روشن باز گرفتار کردم

پیغمبران ایشان نشانهای آشکار و صحیفه ها و کتاب روشن باز گرفتم آنان را که

كَفَرُوا ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ۝ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

کافران را پس چگونه بود عقوبت من آیا ندیدی که خدا فرود آورد از آسمان آب را

کافر شدند پس چگونه بود انکار من آیا ندیدی که (هر آئینه) الله فرود آورد از آسمان آب

فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ

پس بر آوردیم بسبب آن میوه های گوناگون رنگ آن و از کوه ها راه هاست گوناگون رنگ او طائفه سفید

پس بر آوردیم به آن میوه ها که مختلف است رنگ ها (انواع) آنها و در کوه ها راه هاست سفید

وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ۝ وَمِنَ النَّاسِ وَ

و طائفه سرخ و طائفه سیاه در نهایت سیاهی و از مردمان و

و سرخ مختلف است رنگ های آنها و بعض کوه ها خالص سیاه (و بعض کوه ها دارای راه های سفید و سرخ اند) و از مردمان و

الدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ

جانوران و چهارپایان گوناگون است رنگ او هم چنان جز این نیست که می ترسند از خدا

جانوران و چهارپایان گوناگون است رنگ های آن هم چنان جز این نیست که می ترسند از الله از

عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ۝ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ

عالمان از بندگان او هر آئینه خدا غالب آمرزنده است هر آئینه آنانکه تلاوت می کنند

جمله بندگانش خاص علماء هر آئینه الله غالب آمرزنده است (هر آئینه) آنانی که میخوانند

كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا

کتاب خدا را و برپا داشته اند نماز را و خرج کرده اند از آنچه روزی دادیم ایشان را پنهان و

کتاب الله را و برپا داشتند نماز را و خرج کردند از آنچه روزی دادیم ایشان را پنهان و

وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ۝ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ

آشکارا امیدوارند سوداگری را که هرگز هلاک نشود تا تمام دهد بسوی ایشان مزد ایشان را و زیاده دهد ایشان را

آشکارا امیدوارند تجارتی را که هرگز کاسد نشود تا کامل دهد ایشان را ثواب های ایشان و زیاده دهد ایشان را

ع۵ اگر کرد کار حکیم بخواهد بمردگان هم شنوائی میدهد در حالیکه دیگران را این قدرت نیست وظیفه پیغمبر خدا آن است که احکام الهی را بمردمان برساند و آنانرا بر نتایج کارهای خوب و بد آگاه نماید اگر کافر مرده دل سخن پیغمبر را قبول نکند این از قدرت پیغمبر نیست که او را براه بیارد. حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد یعنی تمام مخلوقات یک برابر نیست یک نیک ایمان داده شد لیست ناص بهانه نهاده وی شود - پس ای پیغمبر از آرزوی زیاد تو که در باب اسلام آوردن کسانی داری که ایمان نصیب شان نیست ۵ ع ۱۲

چیزی نمی بر آید و نیک فرموده "نه تاریکی و نه روشنی" یعنی نه تاریکی برابر روشنی و نه روشنی برابر تاریکی است - فائده: تکرار "لا" را ادا نمود فرموده - و فرمود که تو شنواننده نیستی کسانی را که در قبر افتاده، ندر حدیث آمده که بمردگان "السلام علیکم" بگوئید و در لیسا مواقع بمردگان خطاب کرده است حقیقت آن این است که روح مرده میشنود و جسد یکه در قبر افتاده است نمی شنود، این بحث را در فوائد آخر سوره "نمل" ملاحظه کنید ع۶ ترساننده پیغمبر یا قائم مقام اوست که مردم را براه پیغمبر دعوت نماید درین خصوص در رکوع چهارم سوره "رعد" چیزی نوشته شده است ۱۲-

مِنْ فَضْلِهٖ ؕ اِنَّهٗ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿۳۰﴾ وَالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ

از فضل خود هر آئینه او آمرزنده قدردان است واآنچه وحی فرستادیم بسبب تو از
از فضل خود هر آئینه او است آمرزنده قدردان وآنچه که فرو فرستادیم بسوئے تو

الْكِتٰبِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيْرٌۢ

قرآن همونست راست باور دارنده آنچه پیش از وی است هر آئینه خدا به بندگان خود خبردار
کتاب همون است راست تصدیق کننده برائے کتاب هائیکه پیش از آن است هر آئینه الله به بندگان خود خبردار

بَصِيْرٌ ﴿۳۱﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتٰبَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ

بیناست باز میراث دادیم قرآن را آنانکه برگزیدیم ایشان را از بندگان خود ف۱
بین است باز وارث گردانیدیم بکتاب آنان راکه برگزیدیم از بندگان خود

فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ

پس بعض ایشان ستمکار است بر نفس خود وبعض ایشان میانه رو است وبعض ایشان سبقت کننده است
پس بعض ایشان ستمگار است بنفس خود وبعض ایشان میانه رو است وبعض ایشان سبقت کننده

بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ﴿۳۲﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ

بسوئے نیکی ها بحکم خدا این است فضل بزرگ بوستان هائے همیشه ماندن
بنیکی ها بحکم خدا همین است فضل بزرگ ف۵ بوستان هائے اقامت

يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ

درآیند آن جا زیور داده شود ایشان را آنجا از قسم دستوانها از طلا وزیور داده شوند مروارید ولباس ایشان
درآیند درآنها زیور پوشانیده میشود بایشان دران از قسم کره های طلا و مروارید ولباس ایشان

فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿۳۳﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ؕ

آنجا ابریشمی باشد وگفتند همه ستایش خدا راست که دور کرد از ما اندوه را
درآنها ابریشم است وبتحقیق گویند حمد الله راست آنکه دور کرد از ما غم را

اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرُ ۨ ﴿۳۴﴾ الَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ

هر آئینه پروردگار ما آمرزنده قدرشناس است آنکه فرود آورد ما را بسرائے همیشه ماندن از
هر آئینه پروردگار ما آمرزنده قدردان است آنکه فرود آورد ما را بسرائے اقامت از

فَضْلِهٖ ۚ لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ﴿۳۵﴾ وَالَّذِيْنَ

فضل خود نرسد بما آنجا هیچ رنجی ونه رسد بما آنجا هیچ ماندگی وآنانکه
از فضل خود نمیرسد ما را دران رنجے ونمیرسد ما را دران ماندگی وآنانکه

كَفَرُوْا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوْتُوْا وَلَا يُخَفَّفُ

کافر شدند ایشان راست آتش دوزخ نه حکم کرده شود برایشان تا بمیرند ونه سبک کرده شود
کافر شدند ایشان راست آتش دوزخ حکم کرده نمی شود برایشان تا بمیرند ونه تخفیف کرده نمی شود

عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِيْ كُلَّ كَفُوْرٍ ﴿۳۶﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُوْنَ

از ایشان چیزے از عذاب دوزخ هم چنین سزا میدهیم هر ناسپاس را وایشان در دوزخ فریاد کنند
از ایشان هیچ از عذاب دوزخ هم چنین سزا میدهیم هر ناسپاس کافر را وایشان فریاد کنند

فِيْهَا ۚ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِيْ كُنَّا نَعْمَلُ ؕ اَوَلَمْ

بگویند اے پروردگار ما بیرون آر ما را تا بکنیم کار شائسته بجز آنکه می کردیم گوئیم آیا
دران اے پروردگار ما بیرون آر ما را تا بکنیم عمل نیکو غیر از عملی که می کردیم

نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيْهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ النَّذِيْرُ ؕ

زندگانی ندادیم شما را آنقدر که پند پذیر شود دران هرکه پند پذیرفتنی خواهد وآمد بشما ترساننده
آیا گوئیم بایشان آیا عمر ندادیم شما را آن قدر که پند پذیر شود دران آنکه پند پذیرد وآمده بود بشما ترساننده

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از پیغامبر صلعم بامت محمدیه رسید والله اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ بعد از پیغمبر این امت را که بهیئت مجموعی از جمیع امتان بهتر و برتر است وارث این کتاب ساخت البته تمام افراد یکسان نیستند چه از آنجمله آنان اند که با وجود ایمان آوردن هیچ مبتلای گناه اند (این است "ظالم لنفسه") ونیز آنانند که باعتدال ومیانه روے رفتار دارند نه غرق گناه اند ونه بزرگ ولی می باشند (آنها را "مقتصد" نامیده) وطائفه از آن بندگان کامل است که بفضل وتوفیق خدائے تعالے در فراهم آوردن نیکی ها مسابقت می کنند ودر تحصیل کمال از مقتصدین پیش میروند چیزهائے مستحب را هم ترک نمی کنند واز خوف گناه از مکروه تنزیهی بلکه از بعض مباحات نیز پرهیزی کنند۔ بزرگی وفضیلت اعلیٰ فقط بهره ایشان است با وجود این تفاوت همه را از یک حیثیت از جمله بندگان برگزیده خویش شمرد چه همه مسلمانان درجه بدرجه اهل بهشت اند گنهگاری اگر مؤمن باشد بالاخر شامل یک وقت به جنت میرود۔ درحدیث فرموده که گنهگار ما معاف است یعنی عاقبت الامر معاف خواهد شد آنکه میانه روی اختیار کرد

ست است وکسیکه بمسابقه پرداخت نسبت به همه گوئی سبقت ربود۔ باید دانست که ایزد متعال کریم است ودر بارگاه وی هیچ کس نیست ۱۲۔

فَذُوْقُوْا فَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿۱۱﴾ اِنَّ اللّٰهَ عٰلِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ

پس بچشید پس نیست ستمگاران را ایچ یاری دہندہ ہر آئینہ خدا دانندۂ پنہان آسمانہا

پس بچشید (عذاب را) پس نیست ستمگاران را ایچ مددگار عـ۱ (ہر آئینہ) اللہ داننده پوشیده آسمان ہا

وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۱﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَكُمْ

و زمین ست ہر آئینہ وے داناست بمکنون سینہ ہا وے آنست کہ گردانید شمارا

و زمین است (ہر آئینہ) وے نیک داناست بہ آنچہ در سینہ ہاست عـ۲ اوست آنکہ گردانیده شمارا

خَلٰۗىِٕفَ فِي الْاَرْضِ ۭ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهٗ ۭ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ

جانشین در زمین پس ہر کہ کافر شود ضرر بروےست کفراو و نمی افزاید در حق کافران

جانشین ہا در زمین پس ہر کہ کافر شود پس بروی است ضرر کفراو و نمی افزاید کافران را

كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا ۚ وَلَا يَزِيْدُ الْكٰفِرِيْنَ كُفْرُهُمْ

کفرایشان نزدیک پروردگار ایشان مگر غضب را و نے افزاید در حق کافران کفرایشان

کفرشان نزد پروردگارشان مگر غضب را و نے افزاید کافران را کفرایشان

اِلَّا خَسَارًا ﴿۲﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ شُرَكَاۗءَكُمُ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ

مگر زیان را بگو آیا دیدید شریکان مقرر کردۂ خودرا آنانکہ مے پرستید سوائے

مگر زیان بگو آیا دیدید شریکان خودرا آنانکہ می پرستید بجز

اللّٰهِ ۭ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۚ

خدا بنمائید مرا چہ چیز آفریدہ اند از زمین آیا ایشان راست شرکتے در آسمانہا

اللہ بنمائید مرا چہ چیز آفریده اند از زمین یا ایشان راست شرکت در آسمان ہا

اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا فَهُمْ عَلٰي بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ اِنْ يَّعِدُ الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ

یا بلکہ آیا دادیم ایشان را کتابے پس ایشان بر حجت اند ازان بلکہ وعدہ نمیدہند ستمگاران بعض ازایشان

یا داده ایم بایشان کتابے (کہ اجازہ میدہد بشریک مقرر کردن ایشان) پس ایشان برحجت اند ازان (نہ چنین است) بلکہ وعده نمی دہند ستمگاران

بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا ﴿۳﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُوْلَا ڬ

بعض را مگر بطریق فریفتن ہر آئینہ خدا نگاہ میدارد آسمانہا و زمین را ازانکہ از جائے خود بلغزند

بعضی را مگر ازروے فریب ہر آئینہ اللہ نگاه میدارد آسمان ہا و زمین را ازانکہ از جائے خود زائل شوند

وَلَىِٕنْ زَالَتَآ اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِهٖ ۭ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا

واگر بلغزند نگاہ ندارد ایں ہردو را ایچ کس بعد از خدا ہر آئینہ وے ہست بردبار

و (قسم است) اگر زائل شوند نگاه نمیدارد آن ہا را ایچ کس بعد از وے ہر آئینہ اوست بردبار

غَفُوْرًا ﴿۴﴾ وَاَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَىِٕنْ جَاۗءَهُمْ نَذِيْرٌ لَّيَكُوْنُنَّ

آمرزگار و قسم خوردند بخدا سخت ترین قسم ہائے خود کہ اگر بیاید بایشان ترسانندہ البتہ خواہند بود

آمرزگار و قسم ہا میخوردند بہ اللہ سخت ترین قسم ہائے خود کہ اگر بیاید بایشان ترساننده ہر آئینہ خواہند بود

اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ ۚ فَلَمَّا جَاۗءَهُمْ نَذِيْرٌ مَّا زَادَهُمْ

راہ یافتہ تر از ہر یک امت پس چوں آمد بایشان ترسانندہ زیادہ نکرد در حق ایشان

راه رونده تر از ہر یک امت ہا باز چون آمد بدیشان ترساننده زیاده نکرد ایشان را

اِلَّا نُفُوْرَا ﴿۵﴾ اسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۭ وَلَا يَحِيْقُ

مگر رمیدن را بسبب سرکشی در زمین و زیادہ نکرد مگر بداندیشی ہیچ را و فرود نمی آید

مگر نفرت از حق (انبدے) سرکشی در زمین و حیلہ اندیشیدن برای کار بد را احاطہ نمی کند

الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ ۭ فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِيْنَ ۚ

وبال بداندیشے ہیچ مگر باہل او پس منتظر نیستند مگر آئین عقوبت پیشینیان را

فریب بد مگر باہل او پس انتظار ندارند مگر طریقۂ عقوبت پیشینیان را

فتح الرحمٰن

ف ۱۴ یعنی بغیر از خدا ع ۱۱ تفسیر عثمانی ۱۴ عـ۱ این جزا

بد ونیز بیان داده میشود یعنی شمارا عقل و دانش داده بودیم کہ بہ آن فکر میکردید دیگر کافی مہلتی نموده بودیم کہ اگر در دوران آن اراده تفکر میداشتید تمام نیک و بد را سنجیده راه راست را میتوانستید اختیار کنید حتی بسیاری از شما بعد از سن شصت و ہفتاد سالگی ہم رسیدند بر علاوه چنان اشخاص و حالات نزد شما فرستاده شد کہ شما را از انجام بد بترسانند و از خواب غفلت بیدار کنند۔ آیا بعد ازین ہم عذری باقی مانده است ؟ اکنون برای ابد الاباد مزه عذاب را بچشید و از ہیچ طرف توقع مدد نکنید۔ عـ۲ او تعالی بجمیع احوال و افعال پنہان و آشکار بندہ ہا خود آگاه بوده رفتار دل ہا را میداند نیت و استعداد ہیچ کس از او پوشیده نبوده موافق آن با ہر شخص معاملہ می کند و این را ہم میداند کہ مردمانیکہ برای تخلیص خود فریاد و زاری می کنند (کہ دوباره چنین خطاہا مرتکب نمیشوند) در دعوای خود دروغگویند چہ اگر ہفتاد بار ہم پس رجعت داده شوند از شرارت خود باز نمی آیند۔ زیرا طبیعت ایشان چنین است «ولو ردوا لعادوا

لما نهوا عنه و انهم لکاذبون ۹ (انعام - رکوع ۳)

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا ﴿۴۳﴾

پس نخواهی یافت آئین خدا را تبدیلے و نخواهی یافت آئین خدا را تغیرے

پس نیابی مر سنت الله را تبدیلے و نیابی مر سنت الله را تغیرے

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ

آیا سیر نکرده اند در زمین تا ببینند چگونه شد سرانجام آنانکه پیش از

آیا سیر نکردند در زمین که ببینند چگونه شد عاقبت آنانکه پیش از

قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ

ایشان بودند و آن جماعه بودند زیاده تر از ایشان در قوت و هرگز نیست که عاجز کند خدا را چیزے

ایشان بودند و بودند زیاده تر از ایشان از روے قوت و هرگز نیست الله که عاجز کند او را چیزے

فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿۴۴﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ

در آسمان ها و نه در زمین هر آئینه او هست دانا توانا و اگر گرفتار کردے

در آسمان ها و نه در زمین (هر آئینه) او هست دانا توانا و اگر مواخذه میکرد

اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ

خدا مردمان را بسزاے آنچه کردند نگذاشتے بر پشت زمین هیچ جانورے را ولیکن موقوف میدارد ایشان را

الله مردمان را به آنچه می کردند نمی گذاشت بر پشت زمین هیچ جانوری را ولیکن تاخیر میدهد ایشان را

إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿۴۵﴾

تا میعادے معین پس چون آمد میعاد ایشان پس هر آئینه خدا هست به بندگان خود بینا

تا میعاد معین پس چون بیاید میعاد ایشان پس هر آئینه الله هست به بندگان خود بینا

سُورَةُ يٰسٓ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلٰثٌ وَثَمَانُونَ آيَةً وَخَمْسُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰسٓ ﴿۱﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳﴾ عَلَىٰ صِرَاطٍ

قسم بقرآن باحکمت هر آئینه تو از پیغامبرانے بر راه

قسم بقرآن باحکمت که هر آئینه تو از رسولانی بر راه

مُسْتَقِيمٍ ﴿۴﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿۵﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أُنْذِرَ

راستی مراد کوارم فرو فرستادن غالب مهربان تا بترسانی قومے را که ترسانیده نشده اند

راست علٰ۵ فرو فرستاده غالب مهربان تا بترسانی قومی را که ترسانیده نشده اند

آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿۶﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ

پدران ایشان پس ایشان غافلان اند هر آئینه ثابت شد وعده عذاب بر اکثر ایشان پس ایشان

پدران (قریب) ایشان پس ایشان غافل اند هر آئینه ثابت شده است سخن عذاب بر اکثر ایشان پس اکثر ایشان

لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۷﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ

ایمان نمے آرند هر آئینه ما ساختیم در گردن ایشان طوقها پس آن طوقها تا زنخ باشند

ایمان نمی آرند (هر آئینه) ما گردانیده ایم در گردن هاے ایشان طوق ها پس آن طوق ها رسیده تا زنخ ها

فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿۸﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ

پس ایشان سر بالا کرده گانند و ساختیم پیش روے ایشان دیوارے و

پس ایشان سر در هوا ماندگان اند (یعنی سرهای ایشان بالا کج مانده اند) و گردانیدیم پیش روی ایشان دیواری و

رهبار دارد راست است و پیروان او را هیچ خطر منحرف شدن از منزل مقصود نیست ۱۲-

فتح الرحمن

ف۱ یعنی در بنی اسرائیل هیچ پیغمبرے مبعوث نشده بود ۱۲۔ تفسیر عثمانی

ع۵ اگر در مقابل هر گناه جزئی مردمان را مواخذه کند هیچ ذی روح بر سطح زمین باقی نماند یعنی نافرمان بباز سبب نافرمانی خود تباه شوند و فرمان برداران کامل که عادتاً تعداد آنها بسیار کم است از سبب قلت محو گردند زیرا عالم را نظامی است که زندگانی چند انسان صالح در جنب گنهگار خلاف حکمت است و چون این دو طبقه مردم بکلی از زمین محو گردند منظوری برائے نگهداشتن حیوانات هم باقی نماند زیرا وجود آنها و هستی تمام عالم برای همین حضرت انسان است شاید مولانا شبیر احمد صاحب رحمه الله برین تفصیل که در وجه ملازمه گفته از کدام تفسیری اطلاع یافته باشند۔ اما عامه مفسرین در وجه ملازمه چنین نوشته بلکه گفته اند که نافرمان بسبب نافرمانی و فرمان بردار و دواب بواسطه شومی عصیان عاصیان هلاک کرده میشوند ع۵ قرآن کریم به لحاظ شان اعجازی و تعلیمات پر حکمت و مضامین عالی یک شاهد قوی است برین که پیغمبر ای که آنرا آورده یقیناً فرستاده خدا و بے شک و شبه

ع ۵ ۸ ۱۷

فتح الرحمن

خلفهم سدا فاغشينهم فهم لا يبصرون ⑨ وسواء عليهم

ءانذرتهم ام لم تنذرهم لا يؤمنون ⑩ انما تنذر من اتبع

الذكر وخشي الرحمن بالغيب فبشره بمغفرة واجر كريم ⑪ انا

نحن نحي الموتى ونكتب ما قدموا واثارهم وكل شيء احصينه

في امام مبين ⑫ واضرب لهم مثلا اصحب القرية اذ جاءها

المرسلون ① اذ ارسلنا اليهم اثنين فكذبوهما فعززنا بثالث فقالوا

انا اليكم مرسلون ② قالوا ما انتم الا بشر مثلنا وما انزل الرحمن

من شيء ان انتم الا تكذبون ③ قالوا ربنا يعلم انا اليكم

لمرسلون ④ وما علينا الا البلغ المبين ⑤ قالوا انا تطيرنا بكم

لئن لم تنتهوا لنرجمنكم وليمسنكم منا عذاب اليم ⑥

قالوا طائركم معكم ائن ذكرتم بل انتم قوم مسرفون ⑦

وجاء من اقصا المدينة رجل يسعى قال يقوم اتبعوا

المرسلين ⑧ اتبعوا من لا يسئلكم اجرا وهم مهتدون ⑨

تفسیر عثمانی

وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ⑩

وچیست مرا که عبادت نکنم معبودے را که بیافرید مرا و بسوئے وے باز گردانیده خواهید شد

و چه شده مرا که بندگی نکنم آنرا که آفریده است مرا و بسوئے او باز گردانیده میشوید ف۵

أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ

بجزوے خدایانے گیرم اگر بخواهد خدائے تعالے درحق من زیانے دفع نکند از من شفاعت ایشان

گیرم بجز خدا معبودان را اگر بخواهد رحمٰن ضرری دفع نکند از من شفاعت ایشان

شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ ⑪ إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ⑫ إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ

چیزے را و نه رهائی دهند مرا هر آئینه من آنگاه در گمراهی ظاهر باشم هر آئینه من ایمان آوردم

چیزی را و نه رهانند مرا (هر آئینه) من آنگاه در گمراهی صریح می باشم (هر آئینه) من ایمان آوردم

فَاسْمَعُونِ ⑬ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۖ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ⑭ بِمَا

به پروردگار شما پس بشنوید از من ف۵ گفته شد او را در آی به بهشت گفت اے کاش قوم من بدانند که بچه چیز

به پروردگار شما پس بشنوید از من ف۵ گفته شد او را در آی به بهشت گفت اے کاش قوم من بدانند آنرا که بسبب آن

غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ⑮ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ

بیامرزید مرا پروردگار من و ساخت مرا از نواختگان و فرود نیاوردیم بر قوم او

بخشیده است مرا پروردگار من و گردانیده مرا از اکرام کرده شدگان و فرود نیاوردیم بر قوم او

مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ⑯ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً

بعد از او هیچ لشکرے از آسمان و نیستیم ما فرود آرنده لشکر نبود عقوبت ایشان مگر یک فریاد

بعد از او هیچ فوجی از آسمان و نیستیم ما فرود آرنده فوج نبود (عقوبت ایشان) مگر یک آواز

وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ⑰ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ

تند پس ناگهان ایشان چون آتش فرو مرده شدند اے وائے بر بندگان نے آید بدیشان

تندید پس ناگهان ایشان چون آتش بجائے خود سرد شدند ف۱ اے وای بر بندگان نمی آمد بایشان

رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ⑱ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ

هیچ فرستاده مگر با او تمسخر مے کردند آیا ندیدند چه قدر هلاک ساختیم پیش از ایشان

هیچ رسولی مگر بودند که باو استهزا می کردند آیا ندیدند چقدر بسیار هلاک ساختیم پیش از ایشان

الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ⑲ وَإِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا

طبقات مردمان را آیا ندیدند که آن جماعه بسوئے ایشان باز نمی آیند و نیست هر طبقه مگر جمع آورده نزدیک ما

طبقات مردمان را که آنها بسوی ایشان بر نمی گردند و نیست هر طبقه مگر همگی نزد ما

مُحْضَرُونَ ⑳ وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا

حاضر کرده شده و نشانه هست برائے ایشان زمین مرده زنده گردانیدیم آنرا و بر آوردیم از ان دانه

حاضر شدگان و یک نشانه است برای ایشان زمین مرده زنده گردانیدیم آنرا و بیرون آوردیم از ان غله

فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ① وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا

پس از ان دانه میخورند و آفریدیم در زمین بوستانها از درختان خرما و درختان انگور و روان ساختیم دران بوستان

پس از ان میخورند و آفریدیم دران باغ ها از درختان خرما و انگور و روان ساختیم در آنها

مِنَ الْعُيُونِ ② لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ③

چشمها تا بخورند از میوه آنچه مذکور شد و نساخته است میوه را دست ایشان آیا پس شکر نے کنند

بعض چشمه ها تا بخورند از میوه آنچه مذکور شد و نساخته است میوه را دستهائے ایشان آیا پس شکر نمی کنند

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ

پاک است آنکه آفرید اجناس را تمام آن از آنچه میرویاندش زمین و از جنس از میان

پاک است ذاتی که آفرید جفت ها را تمامش از آنچه میرویاند زمین و از نفس هائے ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید اهل ده آن مرد را شهید ساختند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ زنهار مپندارید که بعد از پیدا کردن شمارا آزاد گذاشته است و با او تعالے رابطه و معامله ندارید. خیر همه بعد از مردن بحضور او برگشتنی هستید. آن وقت را باید در نظر داشته باشید ف۵ بدون خوف بحضور حاضرین اعلان می کنم که به خدائی واحد ایمان آوردم این اعلان مرا همه بشنوید. این اظهار او بحضور مرسلین

ف۱ شاید از آن سبب باشد که ایشان بحضور الله تعالی گواه گردند و بقوم خود از ان سبب شنوانیده باشد که از شنیدن اعلان او قدری متأثر شوند و یا اینکه اقلا مردم دیا قوة ایمان یک مومن جان نثار را مشاهده کنند و از ان عبرت آموزند

ع ۲ ف۵ بعد از او قوم او در اثر کفر و ظلم و تکذیب مرسلین هلاک کرده شدند. اما تباهی ایشان بدان محتاج نبود که از آسمان فوج فرشتگان فرستاده می شد و نه عادت قادر مطلق است که برای هلاک قوم ها لشکرهای بزرگ بفرستد از ری اگر بموقع خاص انباعث کدام مصلحت لشکر فرشتگان را بفرستد چیزی دیگر است) چه

برای سر کردن مدعیان بزرگ تنها یک آواز ... مهیب کفایت می کند چنانچه با این قوم هم بهمین منوال معامله شد. بیک صدای رهیبت ناک) فرشتگان همگنان از زمین رفتند و چون آتش در جای

وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ۝۳۶ وَآيَةٌ لَّهُمُ اللَّيْلُ ۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُم
واز آنچه ایشان نمیدانند و نشانہ ہست ایشان را شب مانند پوست می کشیم ازوے روز را پس ناگہاں ایشان در
واز آنچه نمیدانند و یک نشانہ است برای ایشان شب می کشیم ازان روز را پس ناگہان ایشان در

مُّظْلِمُونَ ۝۳۷ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ
تاریکی آیندگان باشند و آفتاب میرود براے کہ قرارگاہ ویست این است اندازہ خداے غالب
تاریکی می باشند و آفتاب میرود بقرارگاہ خود این است اندازہ غالب

الْعَلِيمِ ۝۳۸ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ۝۳۹
دانا و ماہ مقرر کردیم براے او منزل ہا تا آنکہ باز گردد بشکل شاخ کہنہ
دانا عــه و برای ماہ مقرر کردیم منزل ہا تا آنکہ باز گردد مانند شاخچہ کہنہ خوشہ خرما

لَا الشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَا أَن تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ
نہ آفتاب می سزد مش کہ دریابد ماہ را و نہ شب سبقت کنندہ است برروز و ہر یکے
نہ آفتاب را سزاوار است کہ دریابد ماہ را و نہ شب سبقت کنندہ است برروز و ہر یکی

فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ۝۴۰ وَآيَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ
از آفتاب و ماہ وستارہا در آسمانی سیری کنند و نشانہ ہست ایشان را کہ ما برداشتیم قوم بنی آدم را در کشتی
در مدار خود شنا می کنند عــه ٭ یک نشانہ است ایشان را کہ (ہر آئینہ) ما برداشتیم نسل ایشان را در ان کشتی

الْمَشْحُونِ ۝۴۱ وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ۝۴۲ وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ
پر کردہ شدہ و آفریدیم براے ایشان مانند کشتی آنچہ سواری شوند بران فــه و اگر خواہیم غرق کنیم ایشان را
پر کردہ شدہ و آفریدیم برای ایشان مانند کشتی آنچہ سوار می شوند بران و اگر خواہیم غرق کنیم ایشان را

فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ۝۴۳ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ۝۴۴
پس ہیچ فریادرس نباشد براے ایشان و نہ ایشان رہا کردہ شوند لیکن رحمت کردیم از جانب خود و بہرہ مند ساختیم تا مدتے
پس نباشد فریادرسی برائے ایشان و نہ ایشان خلاص کردہ شوند مگر از روی رحمت خود ما و برای بہرہ مندی حتی تا وقتی

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝۴۵ وَ
و چون گفتہ شود بایشان کہ بترسید از عقوبتے کہ پیش دودست شما باشد و از عقوبتے کہ پس پشت شما باشد بود کہ بر شما رحم کردہ شود اعراض کنند
و چون گفتہ شود بایشان کہ اجتناب کنید از آنچہ کہ پیش روی شما ست و از آنچہ در عقب می گذارید تا بر شما رحم کردہ شود اعراض

مَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۝۴۶ وَإِذَا
نمی آید بدیشان ہیچ نشانہ از نشانہاے پروردگار ایشان الا ازان روگرداں باشند و چون
نمی آید بایشان حکمی از احکام رب ایشان مگر باشند ازان روگردانندگان و چون

قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا
گفتہ شود بایشان کہ خرج کنید از آنچہ رزق دادہ است شما را خداے تعالے گویند این کافران بہ مسلمانان
گفتہ شود بایشان کہ خرج کنید از آنچہ دادہ است شما را اللہ گویند آنانکہ کافر شدند بہ آنانکہ ایمان آوردند

أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝۴۷ وَ
آیا طعام دہیم کسے را کہ اگر خداے تعالے خواستے طعام دادے اورا نیستید شما مگر در گمراہی ظاہر و
آیا طعام دہیم کسے را کہ اگر می خواست اللہ طعام میداد اورا نیستید شما مگر در گمراہی ظاہر و

يَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ۝۴۸ مَا يَنظُرُونَ إِلَّا
می گویند کافران کے باشد این وعدہ اگر راست گویید انتظار نمی کشند مگر
می گویند (کافران) کہ کجا آید این وعدہ اگر ہستید راست گویان انتظار نمی برند مگر

صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ۝۴۹ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً
یک نعرہ تند را کہ بگیرد ایشان را و ایشان خصومت کنان باشند پس نتوانند وصیت کردن
یک آواز سخت را کہ بگیرد ایشان را در حالیکہ ایشان در معاملات خود خصومت می کنند پس نتوانند ہیچ توصیہ

فتح الرحمٰن

فــه یعنی پیش از انقضائے روز شب آید ۱۲ فــه یعنی شتر و کرگدن ۱۲

تفسیر عثمانی

عــه آفتاب راہ مقررہ خویش را منقطعاً بپیماید و بقدر یک دقیقہ یا یک انگشت ہم از این تجاوز و تاخر نمی شود و انقطع کردن معروف است باز نمی ایستد و در گردش شب و روز در حرکت سالیانہ خود منازل معینہ و مقرر بعد احتیاطی می کند بسبب مقررات خداوندی دوری جدید را از آنجا شروع می کند۔ این نظام تا قرب قیامت بہمین طریق جریان دارد و آنگاہ وقتی فرا رسد کہ باو حکم دادہ میشود کہ از مغرب برگردد و این ہمان وقتی است کہ در ہای توبہ را می بندند "کما ورد فی الحدیث الصحیح" حقیقت این است کہ تمام این نظام طلوع و غروب آفتاب از طرف آن ذات توانا و باخبر برپا شدہ است کہ دیگر ہیچ کس در انتظام او خللی وارد کردہ نمی تواند و نیز بر حکمت و دانائے او استعادی گرفتہ نمی تواند ہر وقت و ہر طور یکہ خویش ارادہ کند کہ این نظام را برہم و درہم نماید کسی مجال انکار ندارد۔ عــه حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) در باب تعبیر "لا الشمس ینبغی لہا ان تدرک القمر" نکتۂ بیان می فرماید کہ

وقتیکہ ماہ و آفتاب در آخر ماہ و یکجا می شوند ماہ آفتاب را میگیرد۔ مگر آفتاب ماہ را نمی گیرد، از ہمیں سبب "لا القمر ینبغی لہا ان تدرک الشمس" نفرمود واللہ اعلم ۱۲

وَّلَآ اِلٰٓى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُوْنَ ۝۵۰ وَنُفِخَ فِى الصُّوْرِ فَاِذَا هُمْ مِّنَ الْاَجْدَاثِ

و نه بسوی اهل خود باز گردند و دمیده شود در صور پس ناگهان ایشان از قبرها

و نه بسوی اهل خود باز گردیده توانند و دمیده شود در صور پس ناگهان ایشان از قبرها

اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُوْنَ ۝۵۱ قَالُوْا يٰوَيْلَنَا مَنْۢ بَعَثَنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا ۜ هٰذَا مَا

بسوی پروردگار خویش بشتابند گویند ای وای برما که برخیزانید ما را از خوابگاه ما آری این همانست

بسوی پروردگار خود می شتابند گویند ای وای برما که برانگیخت ما را؟! از خوابگاه ما (برای شان گفته میشود) این است

وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُوْنَ ۝۵۲ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً

که وعده داده بود خدای تعالی و راست گفتند پیغامبران نباشد این واقعه مگر نعره

آنچه وعده کرده بود رحمن و راست گفته بودند پیغمبران نباشد واقعهٔ قیام قیامت مگر یک آواز

وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ ۝۵۳ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا

تنده پس ناگهان ایشان جمع آورده نزدیک ما حاضر کرده شده باشند پس امروز ستم کرده نخواهد شد بر هیچ کس

سخت پس آنگاه ایشان جمع آورده نزد ما حاضر کرده شدگان اند پس امروز ستم کرده نشود بر هیچ نفس هیچ ستمی

وَّلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝۵۴ اِنَّ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِىْ شُغُلٍ

و جزا داده نخواهید شد الا بحسب آنچه می کردید هر آئینه اهل بهشت امروز در کاری هستند

و جزا داده نمی شوید مگر آنچه می کردید هر آئینه اهل بهشت امروز در کاری هستند

فٰكِهُوْنَ ۝۵۵ هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِىْ ظِلٰلٍ عَلَى الْاَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔوْنَ ۝۵۶ لَهُمْ

شادمانند ایشان و زنان ایشان در سایه ها بر تختها بازده نشینند ایشان راست

شادان ایشان و زنان ایشان در سایه ها بر تختها تکیه کنندگان اند ایشان راست

فِيْهَا فَاكِهَةٌ وَّلَهُمْ مَّا يَدَّعُوْنَ ۝۵۷ سَلٰمٌ ۣ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِيْمٍ ۝۵۸ وَ

در بهشت میوه و ایشان راست آنچه طلب کنند گفته شود سلام باد از جانب پروردگار مهربان و

در بهشت میوه و ایشان راست آنچه میخواهند ۵ (برای ایشان) سلام است (گفته میشود) گفتنی از جانب رب مهربان

امْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ ۝۵۹ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ اَنْ

بگوئیم جدا شوید امروز ای گناهگاران آیا حکم نه فرستاده بودم بسوی شما ای اولاد آدم که

(گفته میشود برای کافران) و جدا شوید امروز ای مجرمان ۵ آیا عهد نکرده بودم با شما ای فرزندان آدم که

لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۝۶۰ وَّاَنِ اعْبُدُوْنِىْ ۭ هٰذَا

مپرستید شیطان را هر آئینه وی شما را دشمن آشکار است و آنکه بپرستید مرا این ست

پرستش منمائید شیطان را (هر آئینه) او شما را دشمن آشکار است و به آنکه بپرستید مرا این است

صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ۝۶۱ وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيْرًا ۭ اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا

راه راست و هر آئینه گمراه ساخت شیطان از قوم شما خلق بسیار را آیا

ره راست و (هر آئینه) گمراه ساخت از شما خلق بسیاری را آیا

تَعْقِلُوْنَ ۝۶۲ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِىْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ۝۶۳ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا

نمی دانستید این آن دوزخ ست که وعده داده می شد شما را درآئید بآن امروز بسبب

نمی دانستید این دوزخ است آنکه وعده داده می شدید درآئید در آن امروز به سبب

كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ۝۶۴ اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ

کافر بودن خود امروز مهر نهیم بر دهان ایشان و سخن گویند با ما دستهای ایشان و گواهی دهد

آنکه کفر می کردید ۵ امروز مهر می نهیم بر دهان های ایشان و سخن می گوید با ما دست های ایشان و گواهی می دهد

اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝۶۵ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ

پایهای ایشان بآنچه می کردند و اگر خواهیم نابود کنیم چشم ایشان را

پاهای ایشان به آن عملی که می کردند و اگر خواهیم نابود کنیم چشم های ایشان را

ع ۳ ۵ در بهشت هم ... ع ۱۸ ... ۲ ... است

گر ایشان مشغول اند یک عالم محبت سرور در زیر سایه های نهایت خوشگوار بر تخت با آرام یافته مصروف عیش و راحت می باشند. میوه و طعام های گوناگون برائے شان موجود است خلاصه کلام هر آرزوی بهشتیان فراهم و هر تمنای آنان برآورده میشود و بگو هر مقصود نائل میشوند این بود بیان لذائذ جسمانی بعد ازین بنا برارشاد سلام قولا من رب رحیم بسوی نعمت های روحانی اشاره میفرماید ۵ ای گنهکاران شما از عیش و آرام بهشتیان هیچ بهره ندارید. جایگاه شما دیگری است که حتما آنجا نیست می نمائید ۵ افسوس با اینهمه نصیحت و تبلیغ هم ندانستید و حالانکه آن ملیون مردمان زیادی را گمراه ساخته بود مگر این قدر هم عقل نداشتید که بین دوست و دشمن تمیز می کردید و نفع و نقصان خود را می شناختید گرچه در کارهای دنیا خیلی هوش مندی و ذہانت نشان میدادید لیکن در معامله آخرت آنقدر

نمی گنتید که از فهمیدن سخنان عادی هم قاصر شدید. اکنون خسارهٔ حماقت های خود را بکشید. اینک دوزخ آماده است که در صورت ارتکاب کفر وعدهٔ آن بشما داده شده بود این...

فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنٰهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ

پس سبقت کنند بسوے راہ پس از کجا ببینند و اگر خواہیم مسخ کنیم ایشان را بر جاے ایشان

پس سبقت کنند بسوی راہ پس چگونہ بینند و اگر خواہیم مسخ کنیم صورت ہای ایشان را در جاے ایشان

فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَّلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ ۭ

پس نتوانند گذشتن ازانجا و باز نگردند و ہر کرا عمر دراز میدہیم نگونساری کنیمش در آفرینش

پس نتوانند رفتن ازآنجا و نتوانند باز گشتن عہ۵ و ہر کرا عمر دراز میدہیم نگونسارش می کنیم در (احوال) پیدائش

اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنٰهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْۢبَغِيْ لَهٗ ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ

آیا در نمی یابند و نیاموختیم این پیغمبر را شعر و لائق نیست او را نیست این مگر پند

آیا عقل ندارند عہ۵ و نیاموختیم این پیغمبر را شعر گفتن و این نمی شاید او را نیست این مگر پند

وَّقُرْاٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿٦٩﴾ لِّيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَّيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٠﴾

و قرآن آشکارا تا بترساند ہر کرا زندہ باشد دل و ثابت شود حجت بر کافران

و قرآن آشکار تا بترساند ہر کہ زندہ باشد (بزندگی روحانی) و ثابت شود الزام بر کافران

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِّمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مٰلِكُوْنَ ﴿٧١﴾

آیا ندیدہ اند کہ ما آفریدیم برائے ایشان از آنچہ ساختہ است دست ما چہار پایان را پس ایشان آنرا مالک اند

آیا نمی بینند کہ ما آفریدیم برائے ایشان از آنچہ ساختہ است دست ہاے ما چہار پایان را پس ایشان آنرا مالک اند

وَذَلَّلْنٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُوْنَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَ

و رام ساختیم چہار پایان را برائے ایشان پس بعض ازان سواری ایشانست و بعض ازان می خورند و ایشانراست در چہار پایان منفعت ہا

و رام ساختیم چہار پایان را برای ایشان پس بعضی ازان سواری ایشان است و از بعض آنہا میخورند و ایشانراست دران

مَشَارِبُ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَّعَلَّهُمْ

آشامیدنیہا آیا شکر نمے گزارند و گرفتند سواے خدا معبودان را تا بود کہ ایشان

آشامیدنی ہا آیا پس شکر نمی کنند و گرفتند بدون اللہ معبودان شاید کہ ایشان

يُنْصَرُوْنَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَهُمْ ۙ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُوْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَا

یاری دادہ شوند نتوانند یاری کردن ایشان و این بتان برای ایشان لشکرے حاضر کردہ شدہ اند پس

مدد کردہ شوند نمی توانند معبودان مدد کردن ایشان حال آنکہ بت پرستان برای معبودان لشکر حاضر کردہ شدہ اند پس

يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٦﴾ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا

اندوہگین نکند ترا سخن ایشان ہر آئینہ ما میدانیم آنچہ پنہان می کنند و آنچہ آشکارا می نمایند آیا ندیدہ است آدمی کہ ما

اکنون اندوہگین نسازد ترا سخن ایشان (ہر آئینہ) ما میدانیم آنچہ پنہان می کنند و آنچہ آشکارا می نمایند آیا نمی بیند انسان کہ ما

خَلَقْنٰهُ مِنْ نُّطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيْمٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَّنَسِيَ

آفریدیم او را از نطفہ پس ناگہان وے خصومت کنندہ آشکارا شد و پدید آورد برای ما داستانے و فراموش کرد

آفریدیم او را از نطفہ پس ناگہان او خصومت کنندہ آشکار است و پدید آورد برای ما مثلے و فراموش کرد

خَلْقَهٗ ۭ قَالَ مَنْ يُّحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيْمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيْهَا الَّذِيْٓ اَنْشَاَهَآ

آفرینش خود را گفت کہ زندہ کند استخوانہا در حالیکہ آن کہنہ شدہ باشند بگو زندہ کندش آنکہ آفرید او را

آفرینش خود را گفت کہ زندہ کند استخوانہا را در حالیکہ پوسیدہ شدہ باشند بگو زندہ کند آنہا را آنکہ آفرید آنہا را

اَوَّلَ مَرَّةٍ ۭ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيْمُۨ ﴿٧٩﴾ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ

اول بار و او بہر قسم آفرینش داناست آنکہ پیدا کرد برائے شما از درخت سبز

اول بار و او بہر قسم آفرینش داناست آنکہ پیدا کرد برائے شما از درخت سبز

نَارًا فَاِذَآ اَنْتُمْ مِّنْهُ تُوْقِدُوْنَ ﴿٨٠﴾ اَوَلَيْسَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

آتش را پس ناگہان شما ازان درخت آتش مے افروزید آیا نیست آنکہ آفرید آسمانہا

آتش پس اکنون شما ازان آتش می افروزید آیا نیست آنکہ آفرید آسمان ہا

فتح الرحمٰن

لہ یعنی صاحب فہم باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

عہ۵ چنانکہ آنہا از آیات ما چشمان خود را بستہ اند اگر خواہیم بطور جزا در ہمین دنیا بینائی ظاہری آنہا را استانیدہ ایشانرا بکلی کور گردانیم۔ تا ہیچ راہ در اطراف یافتہ نتوانند ہمان طور کہ این مردم نمی خواہند راہ ہای شیطانی را ترک گویند و براہ خدا روان شوند قدرت داریم کہ صورت ہای آنہا را مسخ کردہ بکلی معیوب و بیکار گردانیم کہ باز برای تکمیل کدام احتیاج از جاے خود جنبیدہ نتوانند لیکن ما چنین ارادہ نکردیم و آنہا را ازین جوارح و قوی محروم نساختیم این مہلتی بود کہ از طرف ما بہ ایشان دادہ شدہ بود امروز چشم ہا دست ہا و پا ہا و دیگر اعضای شان گواہی خواہد داد کہ این مردمان بد فرجام ما را بچہ کارہا ناشائستہ آغشتہ کردہ بودند۔ عہ۵ ربودن چشم و مسخ صورت را مستبعد ندانید آیا نمی بینید کہ یک آدم قوی و تندرست در حالت پیری چگونہ از دیدن شنیدن و رفتن معذور گرداندہ میشود ہمان طور کہ در طفولیت کم زور و ناتوان و بہ حیاتت و تربیہ دیگران محتاج بود در پیری باز بسوی ہمان حالت برگردانیدہ می شود پس خدائیکہ در حالت پیری و کہن سالی آنہا قوت ہای شان را سلب میکند

ع ۴ / ۱۷ / ۳

وقف لازم

وَالْاَرْضَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَّخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؕ بَلٰى ۚ وَهُوَ الْخَلّٰقُ
و زمین را توانا بر آنکه آفریند مانند ایشان بلے و ہوست آفریننده
و زمین را توانا بر آنکه بیافریند مانند این کفار بلکه توانا ست و اوست آفریننده

الْعَلِيْمُ ﴿۸۱﴾ اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿۸۲﴾
دانا جز این نیست فرمان خدا چون بخواہد آفریدن چیزے این ست کہ گوید ش شو پس مے شود
دانا جز این نیست حکم خدا این است کہ چون بخواہد آفریدن چیزے را گوید برای او موجود شو پس موجود میشود ع

فَسُبْحٰنَ الَّذِيْ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ وَّاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۳﴾
پس پاک ست آنکه بدست اوست پادشاہی ہر چیز و بسوے او باز گردانیده شوید
پس پاک است آن ذاتی کہ بدست او سلطنت ہر چیز و بسوے او باز گردانیده می شوید

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
بنام خدا بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ﴿۱﴾ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ﴿۲﴾ فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ﴿۳﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ
قسم بجماعتے از ملائکہ کہ صف می کشند صف کشیدنی ف۱ پس قسم بجماعتے کہ میرانند راندنی ف۲ پس قسم بجماعتے کہ تلاوت می کنند تلاوت کردنی ہر آئینہ معبود شما
قسم بہ صف بستہ کنندگان صف بستہ باز بہ رانندگان زجر کنان باز بخوانندگان ذکر کنان ہر آئینہ معبود شما

لَوَاحِدٌ ﴿۴﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿۵﴾
یکے ست او پروردگار آسمان ہا و زمین ست و آنچہ درمیان این ہاست و او پروردگار مشرق ہاست ف۳
یکی است پروردگار آسمان ہا و زمین است و آنچہ درمیان آنهاست و پروردگار مشرق ہاست

اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِيْنَةِ ﴿۶﴾ الْكَوَاكِبِ ﴿۶﴾ وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ
ہر آئینہ ما آرایش دادیم آسمان دنیا را بزینت یعنے ستاره ہا و نگاه داشتیم از ہر
ہر آئینہ ما زینت دادیم آسمان نزدیک را بزینتی کہ کواکب است و آفریدیم این کواکب را برای حفاظت از ہر

شَيْطٰنٍ مَّارِدٍ ﴿۷﴾ لَا يَسَّمَّعُوْنَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُوْنَ مِنْ
شیطان سرکش مقصد آنکہ گوش نہ نہند شیاطین بسوے ملاء اعلے و انداختہ میشود بسوے ایشان شہاب از
شیطان سرکش ف۵ نمی توانند گوش نهند شیاطین بسمع سخنان مجلس اعلی و انداختہ میشود (بسوی ایشان شہاب) از

كُلِّ جَانِبٍ ﴿۸﴾ دُحُوْرًا وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ﴿۹﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ
ہر جانب بجہت راندن ایشان و ایشان راست عذاب دائم مگر کسے کہ
ہر طرف برائے راندن ف۵ و ایشان راست عذاب دائم مگر آنکہ برباید

الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿۱۰﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ
بربایدن پس از پے او رود شعلہ سوزنده پس استفسار کن از ایشان آیا ایشان سخت ترانددر آفرینش یا
ربودنی (بدزدی) پس در پے او شود شعلہ سوزنده اکنون بپرس از ایشان آیا ایشان مشکل تراند از حیث آفریدن یا

مَّنْ خَلَقْنَا ؕ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِيْنٍ لَّازِبٍ ﴿۱۱﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَ
کسے آفریده ایم ہر آئینہ ما آفریدیم ایشان را از گل چسپنده بلکہ تعجب کردی تو و
آنکہ آفریده ایم ہر آئینہ ما آفریدیم ایشان را از گل چسپنده بلکہ تو تعجب می کنی و

يَسْخَرُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوْا لَا يَذْكُرُوْنَ ﴿۱۳﴾ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً
ایشان تمسخر می کنند و چوں پند داده شود ایشان را پند نمی گیرند و چوں ببینند نشانہ را
ایشان تمسخر می کنند و چوں پند داده شود بایشان پند نمی گیرند و چون ببینند نشانہ را

يَّسْتَسْخِرُوْنَ ﴿۱۴﴾ وَقَالُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۵﴾ ءَاِذَا مِتْنَا
تمسخر کنند و گفتند نیست این قرآن مگر سحر ظاہر آیا چوں بمیریم
تمسخر می کنند و می گویند نیست این مگر جادوی آشکار (و می گویند) آیا چون بمیریم

یعنی از دو می گوشند نزدیک آسمان با برسند از ہر راہی کہ میروند فرشتگان فوراً بر ایشان ہجوم می آرند و آنہا را بہ شہاب میزنند و میگریزانند ۱۲-

فتح الرحمٰن
ف۱ مترجم گوید یعنی نزدیک پروردگار خود ۱۲ ف۲ مترجم گوید یعنی شیاطین را واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی و مغربہا نیز ۱۲ ف۴ یعنی کلمہ را از کلمات ملاء اعلیٰ یک بار ربودن ۱۲ ف۵ یعنی ملائکہ و جن و سموات و غیر آن ۱۲ ف۶ یعنی از حال کافران ۱۲-

تفسیر عثمانی
ف۵ زینت و آرائش آسمان بستارگان است و بواسطہ بعضی ستارگانی کہ می افتد کار منع و دفع شیاطین نیز گرفتہ میشود۔ چیست این ستارگانیکہ میافتند آیا غیر از کواکب نوریہ یک نوع کواکب مستقل است و یا بواسطہ شعاع ہای کواکب نوریہ تشکیل شده اند یک قسم آتش سوزان پیدا میشود و یا خود اجزای کواکب جدا شده می افتد؟ علماء و حکماء راجع بہ آن اقوال مختلف دارند بہر حال حقیقتش ہر چہ باشد کار رجم شیاطین ہم از آن گرفتہ میشود شرح آن در فوائد سورۂ حجر مطالعہ شود ف۵ مراد از مجلس اعلی مجلس فرشتگان است یعنی بشیاطین قدرت داده نشده کہ بمجلس فرشتگان برسند و خبر وحی الہی را شنیده برگردند۔ ہر وقتیکہ

وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ﴿١٦﴾ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ﴿١٧﴾ قُلْ

و باشیم خاکی و استخوانها آیا ما برانگیخته شویم آیا پدران نخستین ما برانگیخته شوند بگو

بگردیم خاک و استخوانها آیا ما باز برانگیخته می شویم آیا پدران نخستین ما بگو

نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُوْنَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُوْنَ ﴿١٩﴾ وَ

آری و شما خوار باشید پس جز این نیست که آن برانگیختن یک نعره تند باشد پس ناگهان ایشان بنگرند و

بلی (بار برانگیخته میشوید) در حالیکه ذلیل باشید پس جز این نیست که آن برانگیختن راندنی است یک پس در آن وقت ایشان می بینند و

قَالُوْا يٰوَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ

گویند ای وای بر ما این است روز جزا گفته شود این است روز فیصل کردن قضا که آن را

گویند ای وای بر ما این است روز جزا (از طرف خدا گفته شود) این است روز فیصل که شما آن را

تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢١﴾ ع اُحْشُرُوا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ ﴿٢٢﴾

بدروغ نسبت می کردید گفته شود برانگیزید ای ملائکه ستمگاران را با همراهان ایشان و با آنچه می پرستیدند

تکذیب می کردید جمع کنید آنان را که ظلم کردند و جفت های ایشان را و آنچه می پرستیدند

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَاهْدُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيْمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوْهُمْ اِنَّهُمْ مَّسْئُوْلُوْنَ ﴿٢٤﴾

بجز خدا پس دلالت کنید ایشان را بسوی راه دوزخ و باز دارید ایشان را هر آئینه ایشان سوال کرده خواهند شد

بجز الله پس دلالت کنید ایشان را براه دوزخ و ایستاده کنید ایشان را (هر آئینه) از ایشان سوال کرده میشود

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُوْنَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

چیست شما را یاری یکدیگر نمی کنید بلکه ایشان امروز گردن نهادگانند و روآورد بعض ایشان

چیست شما را که بهمدیگر مدد نمی کنید (مدد کرده نمی توانید) بلکه ایشان امروز (گردن نهندگانند) خود را تسلیم کنندگانند و رو آوردند

عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٢٧﴾ قَالُوْٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُوْنَنَا عَنِ الْيَمِيْنِ ﴿٢٨﴾ قَالُوْا بَلْ

بر بعض با یک دیگر سوال کنان گویند هر آئینه شما می آمدید پیش ما از جانب راست گویند بلکه

بر بعضی از یک دیگر سوال کنندگان گفتند هر آئینه شما می آمدید نزد ما از جانب راست گفتند (نه چنین است) بلکه

لَّمْ تَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا

شما نبودید مسلمانان و نبود ما را بر شما هیچ تسلطی بلکه شما بودید گروهی

شما نبودید مؤمنان و نبود ما را بر شما هیچ تسلطی بلکه شما بودید گروهی

طٰغِيْنَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَآ اِنَّا لَذَآئِقُوْنَ ﴿٣١﴾ فَاَغْوَيْنٰكُمْ اِنَّا كُنَّا

از حد گذشته پس لازم شد بر ما سخن پروردگار ما که البته ما چشنده عذاب باشیم پس گمراه کردیم شما را هر آئینه ما

از حد گذرندگان پس لازم شده بر ما سخن پروردگار ما بدرستیکه ما چشندگان عذابیم بنابر آن گمراه کردیم شما را هر آئینه ما

غٰوِيْنَ ﴿٣٢﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ

گمراه بودیم پس تحقیق همه ایشان آن روز در عذاب باهم شریک باشند هر آئینه ما همچنین می کنیم

بودیم گمراهان (خدا گوید) پس به تحقیق همه ایشان امروز در عذاب شریک اند (هر آئینه) ما هم چنین می کنیم

بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوْٓا اِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٣٥﴾

با گنهگاران هر آئینه ایشان چون گفته شود بدیشان که نیست هیچ معبود مگر خدا سرکشی می کردند

با گنهگاران هر آئینه ایشان بودند که چون گفته می شد به ایشان که نیست هیچ معبودی بجز الله تکبر می کردند

وَيَقُوْلُوْنَ اَئِنَّا لَتَارِكُوْٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُوْنٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَ

و می گفتند آیا ما ترک کننده معبودان خود باشیم برای گفته شاعر دیوانه بلکه آورده پیغامبر سخن درست را و

و می گفتند آیا ما ترک کنندگان معبودان خودیم برای گفته شاعر دیوانه (چنین نیست) بلکه آورده (پیغمبر) سخن حق را و

صَدَّقَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٣٧﴾ اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيْمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا

باور داشت سائر پیغامبران را هر آئینه شما چشنده عذاب دردرسنده باشید و جزا داده نخواهید شد مگر

تصدیق کرده است پیغمبران را هر آئینه شما چشندگان عذاب دردناکید و جزا داده نشوید مگر

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی با شیاطین والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی و از جانب چپ نیز بجهت گمراه کردن والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ این حکم بفرشتگان داده میشود که بجمع این همه را جمع کرده راه دوزخ را به آنها نشان دهید

ف۲ مراد از ازواج همراهان و مراد از جفت بایک قسم گنهگاران است و یا زنان کافره است و از «ما یعبدون من دون الله» اصنام و شیاطین غیره مراد اند

ف۳ در حقیقت خود تان ایمان نیاوردید و اکنون الزام را بگردن ما می اندازید ما چه قدرت داشتیم که بی گذاشتیم ایمان در دل شما جای بگیرد بلکه خود از حد عقل و انصاف تجاوز کردید و فرموده ناصحین بی آلایش را نشنیدید و اغوای ما را پذیرفتید اگر عقل و فهم و عاقبت اندیشی خود را بکار می بردید گاهی سخنان ما گوش نمی نهادید بر ظاهر است که ما گمراه بودیم و از یک گمراه بدون اینکه دیگران بگمراهی دعوت نماید چه توقع میتوان کرد ما جان کاری را که مناسب حال ما بود اجرا نمودیم لیکن نباید شما شکار فریب خدعه ما می شدید بهر حال هر چه شدنی بود شد حجت خدا بر ما قائم گردید و فرمود «لأملأن جهنم منك وممن» [illegible]

فتح الرحمٰن

(۱) یعنی آنانکه پاک ساخته شده‌اند از شرک و غیر او سوا ممکن (۲) یعنی حشر را (۳) یعنی روز خیانت الله

تفسیر عثمانی

ف ۵ تا اینجا بیان ضیافت بهشتیان بود ازین بعد مهمانی دوزخیان بیان میشود «زقوم» نام درختی است که آنرا نهایت تلخ و بدمزه می‌باشد حق تعالیٰ بقدرت خود در دوزخ درختی رویانیده است که آنرا در اینجا بنام «شجرة الزقوم» یاد کرده آن درخت در روز رستاخیز برای ظالمان یک بلای بزرگ است زیرا چون دوزخیان از شدت گرسنگی مضطرب شوند ازین درخت بایشان خورانیده میشود که نخست فرو بردن آن از حلق تولید رنج نموده و پس از فرو بردن در معده اثر ناگوار تولید میکند عذاب بس المناک و شدید می‌باشد - این در دنیا هم یک نوع بلا و آزمایش است که چون بعض مردم ذکر آنرا در قرآن می‌شنوند گروهی گردنکشی میگویند که در آتش دوزخ چگونه درخت سبز رونیده می‌تواند حالانکه ممکن است مزاج خود آن ناری باشد مانند «سمندر» که از آتش پیدا شده و در آتش زندگی میکند در باغ سرکاری سہارنپور بعض درختان بذریعه آتش میشود کسی گفته که «زقوم» و «ممتاز» لغت «خرما» و «بمسکه» را گویند این چیز را پیش روی مانده یکدیگر

...كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۸﴾ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۹﴾ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ

بحسب آنچه می کردید لیکن بندگان خالص ساخته خدا این جماعه ایشانراست روزی

آنچه می کردید لیکن بندگان برگزیده خدا آن جماعه هست ایشان راست رزق

مَّعْلُوْمٌ ﴿۲۰﴾ فَوَاكِهُ ۚ وَهُمْ مُّكْرَمُوْنَ ﴿۲۱﴾ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۲۲﴾ عَلٰى سُرُرٍ

مقرر انواع میوها و ایشان نواخته گانند در بهشت های نعمت بر تختها

معلوم انواع میوه ها و ایشان عزت داده شدگانند در بهشت های نعمت (باشند) بر تخت ها

مُّتَقٰبِلِيْنَ ﴿۲۳﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ﴿۲۴﴾ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿۲۵﴾

روبروی یکدیگر گردانیده می شود برایشان جامی از شراب جاری سفید رنگ لذت دهنده نوشندگانرا

روبرو گردانیده میشود بایشان پیاله از شراب صاف سفید رنگ لذت دهنده برای نوشندگان

لَا فِيْهَا غَوْلٌ وَّلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ عِيْنٌ ﴿۲۷﴾

نه در آن شراب تباه کاری باشد و نه ایشان از آن شراب مست شوند و نزدیک ایشان زنان فرو اندازنده چشم باشند فراخ چشمان

نه در آن است دردسر و نه ایشان از آن مست کرده میشوند (که بیهوده گوئی کنند) و نزد ایشان باشد زنان فرو آرنده چشم

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُوْنٌ ﴿۲۸﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿۲۹﴾

گویا ایشان بیضه های شترمرغ در پرده پوشیده اند پس روی آرند بعض اهل بهشت بر بعض با یکدیگر استفسار کنان

گویا ایشان مانند بیضه های پنهان (در صفائی) پس روی آورد بعضی ایشان بر بعضی از یکدیگر استفسار کنان

قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّيْ كَانَ لِيْ قَرِيْنٌ ﴿۳۰﴾ يَّقُوْلُ أَئِنَّكَ لَمِنَ

گفت گوینده از ایشان هر آئینه بود مرا هم نشینی که بانکار میگفت آیا تو

گفت گوینده از ایشان (هر آئینه) بود مرا هم نشینی (رفیقی) که می‌گفت آیا تو از

الْمُصَدِّقِيْنَ ﴿۳۱﴾ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا أَئِنَّا لَمَدِيْنُوْنَ ﴿۳۲﴾ قَالَ

باور دارندگانی ای آیا چون بمیریم و شویم خاک و استخوانها جزا داده خواهیم شد باز گفت

تصدیق کنندگانی آیا چون بمیریم و شویم خاک و استخوان آیا ما جزا داده شدگانیم گفت (آن بهشتی)

هَلْ أَنْتُمْ مُّطَّلِعُوْنَ ﴿۳۳﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِيْ سَوَآءِ الْجَحِيْمِ ﴿۳۴﴾ قَالَ تَاللّٰهِ

آیا شما در می نگرید پس در نگریست پس دیدن آن همنشین خود را در وسط دوزخ گفت بخدا

آیا شما سر بر افراخته او را می‌بینید پس سر برآورد دید آنرا در وسط دوزخ گفت قسم به الله

إِنْ كِدْتَّ لَتُرْدِيْنِ ﴿۳۵﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿۳۶﴾ أَفَمَا

هر آئینه نزدیک بودی که هلاک کنی مرا و اگر نبودی بخشایش پروردگار من هر آئینه شدمی از حاضر کردگان در عذاب آیا نیستیم

هر آئینه نزدیک بودی که هلاک کنی مرا بیفگنی مرا در عمق جهنم و اگر نبودی فضل پروردگار من هر آئینه بودم از جمله حاضر کرده شدگان عذاب

نَحْنُ بِمَيِّتِيْنَ ﴿۳۷﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿۳۸﴾ إِنَّ هٰذَا

ما مرده شونده مگر بموت نخستین خود و نیستیم ما عذاب کرده شده هر آئینه این ست

کنون ما مردنی نیستیم مگر بمرگ نخستین خود و نیستیم ما عذاب کرده شدگان هر آئینه این است

لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۳۹﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعٰمِلُوْنَ ﴿۴۰﴾ أَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا

پیروزی بزرگ برای این چنین نعمت پس باید که عمل کنند عمل کنندگان آیا آنچه مذکور شد نیکوتر است مهمانی

کامیابی بزرگ برای این چنین فیروزی باید عمل کنند عمل کنندگان آیا این بهتر است از حیث مهمانی

أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ ﴿۴۱﴾ إِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِّلظّٰلِمِيْنَ ﴿۴۲﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ

یا درخت زقوم هر آئینه ما ساختیم زقوم را عقوبتی برای ستمکاران هر آئینه وی درختیست که بر می آید

یا درخت زقوم (هر آئینه) ما ساخته ایم آنرا عقوبتی برای ستمکاران (هر آئینه) آن درختی است که می برآید

فِيْ أَصْلِ الْجَحِيْمِ ﴿۴۳﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهٗ رُءُوْسُ الشَّيٰطِيْنِ ﴿۴۴﴾ فَإِنَّهُمْ لَاٰكِلُوْنَ

در قعر دوزخ خوشه آن مانند سرهای شیاطین است پس هر آئینه دوزخیان بخورند

در قعر دوزخ خوشه اش مانند سرهای شیاطین است پس (هر آئینه) ایشان خورندگانند

(۱) طعام میسر نشد که برآمید «زقوم» بجز آن ریم ۱۲

مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ اِنَّ

ازان درخت پس پر کنندہ ازان شکم ہارا پس ہر آئینہ ایشان را بران طعام آمیختنی باشد از آب گرم باز ہر آئینہ

ازان پس پر کنندہ گانند ازان شکم ہارا پس ہر آئینہ ایشان را بران طعام آمیختنی است از آب جوش باز (ہر آئینہ)

مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيْمِ ﴿٦٨﴾ اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّيْنَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلٰٓى

بازگشت ایشان بسوئے دوزخ بود و١ ہر آئینہ ایشان گمراہ یافتند پدران خود را پس ایشان بر

مرجع ایشان بسوئے خرمن آتش است (ہر آئینہ) ایشان یافتہ بودند پدران خود را گمراہان پس ایشان بر

اٰثٰرِهِمْ يُهْرَعُوْنَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا

پی پدران خود بسرعت راندہ می شوند و ہر آئینہ گمراہ شدہ بودند پیش ازایشان اکثر پیشینیان و ہر آئینہ فرستادیم

نقش قدم پدران می شتابند و بتحقیق گمراہ شدہ بودند قبل ازایشان اکثر پیشینیان و بتحقیق فرستادیم

فِيْهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّا عِبَادَ

درمیان ایشان ترسانندگان پس ببین چگونہ شد انجام بیم کردگان مگر بندگان

درمیان ایشان بیم دہندگان اکنون ببین چگونہ شد انجام بیم کردہ شدگان (ہلاک کردہ شدند ہم) مگر بندگان

اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادٰىنَا نُوْحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيْبُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنٰهُ

خالص ساختہ خدا و ہر آئینہ آواز داد مارا نوح پس نیک قبول کنندہ دعائیم ما و رہانیدیم او را

برگزیدہ خدا و بتحقیق ندا کرد بما نوح پس نیک اجابت کنندہ دعا ماییم و رہانیدیم او را

وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهٗ هُمُ الْبٰقِيْنَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا

و کسان او را از اندوہ بزرگ و ساختیم اولاد او را ایشان را فقط باقی ماندہ و گذاشتیم

و اتباع او را از پریشانی بزرگ و گردانیدیم اولاد او را تنہا ایشان باقی ماندگان و گذاشتیم

عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿٧٨﴾ سَلٰمٌ عَلٰى نُوْحٍ فِي الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي

بروے ثنائے نیک در پسینیان سلام باد بر نوح در عالمہا ہر آئینہ ما ہم چنین جزا میدہیم

بروے در مردم پسینیان (اینکہ) سلام باد بر نوح در عالمیان (ہر آئینہ) ما ہم چنین جزا میدہیم

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٨٠﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿٨٢﴾

نیکوکاران را ہر آئینہ او از بندگان گرویدۂ ماست باز غرق ساختیم دیگران را

نیکوکاران را (ہر آئینہ) او از بندگان خاص گرویدگان ماست باز غرق ساختیم دیگران را ف۵

وَاِنَّ مِنْ شِيْعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيْمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿٨٤﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَ

و ہر آئینہ از اتباع نوح بود ابراہیم چون آمد پیش پروردگار خود بدل مبرا از عیب چون گفت بہ پدر خود و

و (ہر آئینہ) از پیروان اوست ابراہیم چون آمد پیش پروردگار خود بدل پاک چون گفت بہ پدر خود و

قَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ ﴿٨٥﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُوْنَ اللّٰهِ تُرِيْدُوْنَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ

بقوم خود چہ چیز را عبادت می کنید آیا بہ دروغ فاسد خود معبودان را بجز خدای جوئید پس چیست گمان شما بہ پروردگار

قوم خود چہ چیز را می پرستید آیا معبودان بدروغ ساختہ غیر اللہ را میجوئید پس چیست گمان شما بہ پروردگار

الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُوْمِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ اِنِّيْ سَقِيْمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ

عالمہا پس در نگریست ابراہیم یکبار نگریستن در ستارہا پس گفت ہر آئینہ من بیمار خواہم شد پس بازگشتند از وے

عالمیان پس نگریست ابراہیم نگریستنی در ستارگان پس گفت من بیمار خواہم شد پس روی گردانیدند ازوی

مُدْبِرِيْنَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُوْنَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ

پشت گردانندہ پس پنہان متوجہ شد بسوئے معبودان ایشان پس گفت آیا چیزے نمی خورید چیست شمارا کہ سخن نمی گوئید پس متوجہ شد

پشت گردانندگان پس پنہان رفت بسوئے معبودان ایشان پس گفت آیا نمی خورید چیست شمارا کہ سخن نمی گوئید پس پنہان

عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِيْنِ ﴿٩٣﴾ فَاَقْبَلُوْٓا اِلَيْهِ يَزِفُّوْنَ ﴿٩٤﴾ قَالَ اَتَعْبُدُوْنَ

بر ایشان می زدنی بقوت پس رو آوردند بہ ابراہیم شتاب کنان ابراہیم گفت آیا می پرستید

بر ایشان بہ زدن قوی پس روی آوردند مشرکان بسوئے ابراہیم درحالیکہ می شتافتند گفت ابراہیم آیا می پرستید

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بعد خوردن و نوشیدن ایشان را بدوزخ باز برند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت نوح علیہ السلام تقریباً یکہزار سال قوم خود را نصیحت کردہ می نہانیدہ مگر شرارت و ضرر رسانی آنہا زیادتر شدہ رفت بالآخر حضرت نوح علیہ السلام مجبور شدہ بدانی گرا در فرستادہ بود متوجہ شدہ عرض نمود

رب انی مغلوب فانتصر (قمر رکوع ۱) (پروردگارا من مغلوب ہستم بمدد من برس) بنگرید کہ خدای تعالٰے دعای او را چطور شنیدہ چگونہ بامدادش رسید نوح علیہ السلام را باخاندان وی از ایذای قومش کہ شب و روز بادمیرسانیدند وارہانید۔ باز در وقت طوفان ہولناک آن ہمہ را ہلاک نمود و تنہا از اولاد وی زمین را دوبارہ پر نفوس ساخت و تا ہنگامیکہ دنیا پایدار است ذکر خیر او را بین مردم باقی گذاشت چنانکہ تا امروز مردم برو سلام میفرستند و در تمام دنیا بکلمات "نوح علیہ السلام" یاد میشود۔ این بود انجام بندگان نیک بمقابل حال دشمنان او را بنگرید کہ ہمہ طعمۂ نہنگ گردیدند چنانکہ امروز نام و نشان آنہا ہم باقی نماندہ و در اثر حماقت و شرارت خود نہ فقط خودشان غرق شدند بلکہ دنیا را ہم بہلاکت دادند۔ تنبیہ قول اکثر علما ہمین است کہ از نسل تمام دنیا زندہ ماندہ پسر نوح علیہ السلام

مَا تَنْحِتُونَ ۝ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ۝ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ

چیزے را که خود می تراشید و خدا پیدا کرد شما را و آنچه می کنید گفتند بنا کنید برای ابراهیم عمارتی پس بیفکنید او را

آنچه که می تراشید حال آنکه الله آفریده است شما را و آنچه را که می سازید گفتند بنا کنید برای او بنائی (آتش خانه)

فِي الْجَحِيمِ ۝ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ۝ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ

در آتش بسیار پس قصد کردند به او بد سگالی را پس ساختیم ایشان را زیرتر و گفت ابراهیم به درستیکه من رونده‌ام بسوی

پس بیفکنید او را در انبار آتش پس خواستند به او مکر را پس گردانیدیم ایشان را فروتر و گفت ابراهیم هرآئینه من رونده‌ام بسوی

رَبِّي سَيَهْدِينِ ۝ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ۝ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ۝ فَلَمَّا بَلَغَ

پروردگار خود راه خواهد نمود مرا اے پروردگار من عطا کن مرا از شایسته کاران پس بشارت دادیم او را به پسری بردبار پس چون رسید

مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ

به سن کوشش با پدر خود گفت ای پسرک من هرآئینه من می بینم در خواب که من ذبح می کنم ترا پس بنگر چه رای داری

قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ۝ فَلَمَّا

گفت اے پدر من بکن آنچه فرموده میشود ترا خواهی یافت مرا اگر خدا خواسته است از شکیبائی کنندگان پس چون

أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ۝ وَنَادَيْنَاهُ أَن يَا إِبْرَاهِيمُ ۝ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا

منقاد شدند هر دو و پدر بیفکند فرزند خود را بر جانب پیشانی و آواز دادیم او را که اے ابراهیم هرآئینه راست کردی خواب را هرآئینه ما

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ۝ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ

همچنین جزا می دهیم نیکوکاران را هرآئینه این ماجرا امتحان ظاهر است و عوض او دادیم

عَظِيمٍ ۝ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۝ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ۝ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

گوسپندے بزرگ و باقی گذاشتیم بر ابراهیم در پسینیان سلام باد بر ابراهیم همچنین جزا می دهیم نیکوکاران را

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝ وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَ

هرآئینه وے از بندگان گرویده ماست و بشارت دادیم او را به اسحٰق پیغمبرے از شایستگان

بَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ ۝

برکت نهادیم بر ابراهیم و بر اسحٰق و از اولاد ایشان بعض نیکوکار است و بعض ستم کننده آشکار است بر خویشتن

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۝

و هرآئینه احسان کردیم بر موسٰی و هارون و نجات دادیم ایشان را و قوم ایشان را از اندوه بزرگ

وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ۝ وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ۝ وَهَدَيْنَاهُمَا

و نصرت دادیم ایشان را پس بودند ایشان غالبان و دادیم ایشان را کتاب واضح و دلالت کردیم ایشان را

الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ۝ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَ

به راه راست و باقی گذاشتیم بر ایشان ثنائے نیک در پسینیان سلام باد بر موسٰی و

تفسیر عثمانی

ف۵ ... شکسته باشد ... چنین کار احمقانه میشود؟ آیا بت ... از سنگ ساخته ... خدای توانا ... خالق این ... است که ... از خوی ... عجب است که ... را الله تعالیٰ پیدا کند ... بندگی ... ف۵ حضرت شاه صاحب ... بسیاری از ایشان پیغمبر بودند ... بنی اسرائیل همه اولاد حضرت اسحٰق علیه السلام است و قوم عرب اولاد حضرت اسمٰعیل علیه السلام است که پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم ... اولاد ایشان یکسان نیستند ... بنام بزرگان را روشن می کنند ...

هٰرُوْنَ ﴿۱۲۰﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۲۱﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۲۲﴾

ہارون ہر آئینہ ما ہم چنین جزا میدہیم نیکوکاران را ہر آئینہ ایشان از بندگان گرویدہ ما اند

ہارون (بتحقیق) ما چنین جزا میدہیم نیکوکاران را بتحقیق این ہر دو از بندگان خاص گرویدگان مایند

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۲۳﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۱۲۴﴾ اَتَدْعُوْنَ

و ہر آئینہ الیاس از فرستادگان بود چون گفت بقوم خود آیا پرہیزگاری نمی کنید آیا پرستش می کنید

و بتحقیق الیاس از رسولان است چون گفت بقوم خود آیا نمی ترسید آیا می پرستید

بَعْلًا وَّتَذَرُوْنَ اَحْسَنَ الْخٰلِقِيْنَ ﴿۱۲۵﴾ اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ

بعل را (و بعل نام بتی ست) و ترک می کنید نیکوترین آفرینندگان را ترک می کنید خدا را پروردگار شما و پروردگار پدران

بعل را و می گذارید (پرستش) نیکوترین آفرینندگان را (حقیقی باشد یا ظاہری) خدا را که پروردگار شما و رب پدران

الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۲۶﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۲۸﴾

نخستین شما پس دروغ پنداشتند او را پس ہر آئینہ ایشان حاضر کردگانند لیکن بندگان خالص کردہ خدا

نخستین شما است پس تکذیب کردند او را پس بدرستی که ایشان حاضر کردہ میشوند مگر بندگان برگزیدہ الله

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿۱۲۹﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِيْنَ ﴿۱۳۰﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي

و گذاشتیم بر الیاس ثنائی نیک در پسینیان سلام باد بر الیاس ہر آئینہ ما ہم چنین جزا میدہیم

و باقی گذاشتیم بر الیاس در مردم پسینیان (این را که) سلام باد بر الیاس بتحقیق ما ہم چنین جزا میدہیم

الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۳۱﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳۲﴾ وَاِنَّ لُوْطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۳۳﴾

نیکوکاران را ہر آئینہ وی بود از بندگان گرویدہ ما و ہر آئینہ لوط بود از فرستادگان

نیکوکاران را (بتحقیق) او از بندگان گرویدگان خاص ماست و بتحقیق لوط از رسولان است

اِذْ نَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۳۴﴾ اِلَّا عَجُوْزًا فِي الْغٰبِرِيْنَ ﴿۱۳۵﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿۱۳۶﴾

یاد کن چون نجات دادیم او را و اہل خانہ او را ہمہ یکجا مگر پیرزنی که بود در باقی ماندگان باز ہلاک ساختیم آن دیگران را

چون نجات دادیم او را و اہل او را ہمہ مگر پیرزنی که باقی ماند در باقی ماندگان باز از بیخ بر کندیم آن دیگران را

وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِيْنَ ﴿۱۳۷﴾ وَبِالَّيْلِ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۳۸﴾ وَاِنَّ

و ہر آئینہ شما گذر می کنید بر مساکن آن قوم صبح کنان و بوقت شب نیز آیا در نمی یابید و ہر آئینہ

و بتحقیق شما می گذرید بر ایشان وقت صبح و ہنگام شب آیا تعقل نمی کنید و بتحقیق

يُوْنُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۳۹﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿۱۴۰﴾ فَسَاهَمَ

یونس بود از فرستادگان چون گریخت بسوی کشتی پر کردہ شدہ پس قرعہ انداخت با اہل کشتی

یونس از رسولان است چون گریخت رسید بسوی کشتی پر کردہ شدہ پس قرعہ اندازی کرد

فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِيْنَ ﴿۱۴۱﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿۱۴۲﴾ فَلَوْلَآ اَنَّهٗ

پس شد از مغلوبان پس فرو برد او را ماہی و او کنندہ بود کاری که موجب ملامت باشد پس اگر نہ آنست که وی

پس شد از لغزیدگان (مغلوبان) پس لقمہ کرد او را ماہی و او بود ملامت شدہ پس اگر نبودی اینکه

كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ ﴿۱۴۳﴾ لَلَبِثَ فِيْ بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿۱۴۴﴾ فَنَبَذْنٰهُ

از تسبیح کنندگان می بود البتہ باقی می ماند در شکم ماہی تا روزی که مردمان برانگیختہ شوند پس برنگندیم او را

او بود از تسبیح کنندگان البتہ باقی میماند در شکم ماہی تا روزیکه برانگیختہ شوند مردگان پس بیفگندیم او را

بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيْمٌ ﴿۱۴۵﴾ وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَّقْطِيْنٍ ﴿۱۴۶﴾ وَاَرْسَلْنٰهُ

بزمین بے گیاہ و او بیمار بود و رویانیدیم بر سر او درختی از قسم کدو و فرستادیم او را

بصحرای بی گیاہ و او بیمار بود و رویانیدیم بروی درختی از نوع بیارہ دار و فرستادیم او را

اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿۱۴۷﴾ فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۱۴۸﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ

بسوی صد ہزار یا بیشتر از آن باشند پس ایمان آوردند پس بہرہ مند ساختیم ایشان را تا مدتی پس استفسار کن

بسوی صد ہزار یا زیادہ از آن پس ایمان آوردند پس بہرہ مند کردیم ایشان را تا مدتی پس بپرس از منکران

فتح الرحمٰن
ف لیعنی در دو ترجمہ ۱۲
تفسیر عثمانی
ف نزد بعض محققین حضرت الیاس علیہ السلام از نسل حضرت ہارون است الله تعالیٰ او را ببوی یکی از شہرہای ملک شام کہ بعلبک نام داشت فرستاد۔ مردم آن یک بت را که بعل نام گذاشتہ بودند میپرستیدند۔ حضرت الیاس آنہا را از غضب خدا و از انجام بدبت پرستی ترسانید
ف آشکار است که روبنای بعض انسانہا بندی تخیل و ترکیب ظاہر البسیار چیزہا را بوجود می آرند لیکن آن انسانہا این عمل صانع نمی توان گفت صانع حقیقی ذاتی است که تمام اصول و فروع جواہر و اعراض صفات و موصوفات را بدید آورد و شما و پدران شما را آفریدہ است پس چگونہ نیک و کہ احسن الخالقین را گذاشتہ بہ پرستش بت بعل و پیرو آن پرداختید که جو نیز حالی آنکہ او بتواند از آفریدن یک ذرہ ہم قدرت ندارد بلکہ وجود او ہمین منت پرستندگان دست زیرا بہ طور یکہ خود بدست شغل بصورت آنرا ساختند و ایستادہ کردند
ف الیاس را الیاسین ہم می گویند چنانکہ بر طور سینا ہم طور سینین نام خواندہ میشود و یا ال الیاسین تابعان حضرت الیاس مراد باشند۔ بعض آل یاسین ہم خواندہ اند پس یاسین نام

ع ۲۵ ۸

اَرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُوْنَ ﴿۱۴۹﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَّهُمْ شٰهِدُوْنَ ﴿۱۵۰﴾

آیا پروردگار ترا دختران است و ایشان را پسران آیا دختر آفریدیم فرشتگان را و ایشان حاضر بودند

آیا پروردگار ترا دختران اند و مر ایشان را پسران آفریده ایم ملائکه را زنان و ایشان حاضر بودند

اَلَآ اِنَّهُمْ مِّنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۱۵۱﴾ وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۱۵۲﴾

آگاه باش هر آئینه ایشان از دروغ گوئی خود می گویند که بزاد خدا تعالی و هر آئینه ایشان دروغگویانند

آگاه باش بتحقیق ایشان از افترای خود می گویند که زائیده الله فرزند و بتحقیق ایشان دروغگویان اند

اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِيْنَ ﴿۱۵۳﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿۱۵۴﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۱۵۵﴾

آیا اختیار کرد دختران را بر پسران چیست شما را چگونه حکم می کنید آیا اندیشه نمی نمائید

برگزیده دختران را بر پسران چیست شما را چگونه حکم می کنید آیا فکر نمی کنید

اَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۵۶﴾ فَاْتُوْا بِكِتٰبِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۵۷﴾ وَجَعَلُوْا

آیا شما را حجتے واضح است پس بیارید کتاب خود را اگر هستید راست گو و مقرر کردند کافران

آیا شما را حجت واضح است پس بیارید کتاب خود را اگر هستید راست گویان و مقرر کردند

بَيْنَهٗ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا ۭ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿۱۵۸﴾

میان خدا تعالی و میان جنیان خویشی را و هر آئینه دانسته اند جنیان که ایشان البته حاضر کردگانند ف۱

میان خدا و میان جنها قرابت را و بتحقیق دانسته اند جن ها که ایشان البته حاضر کرده می شوند (بعذاب)

سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۵۹﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۶۰﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا

پاکیست خدای را از آنچه بیان می کنند مگر بندگان خالص کرده خدا ف۲ پس هر آئینه شما اے کافران و آنچه

پاک است الله از آنچه بیان می کنند مگر بندگان برگزیده الله (معذب نمی شوند) بتحقیق شما و آنچه

تَعْبُدُوْنَ ﴿۱۶۱﴾ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفٰتِنِيْنَ ﴿۱۶۲﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيْمِ ﴿۱۶۳﴾ وَمَا مِنَّآ

می پرستید ف۳ نیستید همه گمراه کننده برائے عبادت آن معبود باطل مگر کسے را که او در آینده دوزخ ست در علم الٰهی

می پرستید نیستید بر خدا فساد کننده هیچکس مگر کسیکه او داخل شونده دوزخ است و نیست هیچیک از ما

اِلَّا لَهٗ مَقَامٌ مَّعْلُوْمٌ ﴿۱۶۴﴾ وَّاِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّوْنَ ﴿۱۶۵﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُوْنَ ﴿۱۶۶﴾

مگر او را جاییست معین و هر آئینه ما صف کشندگانیم و هر آئینه ما تسبیح گویندگانیم

مگر او راست مقام معین و بتحقیق ما صف زدگانیم و (هر آئینه) ما تسبیح گویندگانیم

وَاِنْ كَانُوْا لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۱۶۷﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۶۸﴾ لَكُنَّا عِبَادَ

و هر آئینه کافران عرب می گفتند اگر بودے پیش ما خبرے از پیشینیان البته شدیم بندگان

و هر آئینه بودند مشرکین که می گفتند اگر بودی نزد ما کتابے از (کتب) اولین البته می شدیم بندگان

اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۶۹﴾ فَكَفَرُوْا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۷۰﴾ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا

خالص ساخته خدا باز کافر شدند بان قرآن پس خواهند دانست عاقبت کار را و هر آئینه سابق صادر شده وعده ما

برگزیده الله (چون بر آنها کتاب آمد) پس کافر شدند به آن اکنون خواهند دانست و بتحقیق پیشتر صادر شده حکم ما

لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۷۱﴾ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُوْرُوْنَ ﴿۱۷۲﴾ وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ

برائے بندگان فرستاده خویش هر آئینه پیغامبران ایشانند نصرت دادگان و هر آئینه لشکر ما هم ایشانند

برائے بندگان مرسل ما که بر آئینه پیغمبران البته ایشانند نصرت داده شدگان و هر آئینه لشکر ما

الْغٰلِبُوْنَ ﴿۱۷۳﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۱۷۴﴾ وَّاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷۵﴾ اَفَبِعَذَابِنَا

غالب پس رو بگردان از ایشان مدتے و بنگر ایشان را پس ایشان نیز خواهند دید آیا این کافران عذاب ما

غلبه کنندگان پس اعراض کن از ایشان تا مدتے و ببین (حال) ایشان را پس ایشان از دو خواهند دید آیا این کافران

يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۱۷۶﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۱۷۷﴾ وَتَوَلَّ

شتاب می طلبند پس چون فرود آید عذاب بمیدان ایشان بد باشد روز آن بیم کردگان و رو بگردان

شتاب می طلبند پس چون فرود آید عذاب بمیدان ایشان پس بد باشد صباح ترسانیده شدگان و اعراض کن

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی برائی حساب و عذاب ۱۲ ف۲ یعنی بیان مخلصان موافق واقع است ۱۲ ف۳ یعنی بتان ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اکنون چیزی از احوال فرشتگان و جنیان بشنوید که در باب آنها بعض مردم چه عقائد بے بوده و باطل قائم کرده اند چنانچه بعض قبائل عرب می گفتند که فرشتگان دختران خدایند چون از ایشان پرسیده می شد که مادرهای ایشان کیستند در جواب میگفتند که دختران جنیان بزرگ اند. گویا باین طریق (العیاذ بالله) خویشاوندی خدا را با جن و فرشتگان قایل شده بودند. در آینده حال هر دو ذکر می شود. مگر پیش از آن بطور تمهید عقیده لغو سخیف کذب را رد کرده است چنانچه از ابتدای سوره بعد از ذکر آثار قدرت قاهره خود را اثبات توحید و دلائل و قصص عظمت و وحدانیت خود بیان می کند چنان میفرماید که اکنون ازین بیخردان بپرس که اگر فرضاً خدا صاحب این خلق و قدرت بے مثال برائے خود اولاد تجویز می کرد (معاذ الله) آیا دختران را برای خود می پذیرفت و پسران را بشما ارزانی می کرد گستاخی بزرگ است که برای خداوند قدوس اولاد تجویز کرده شود و آنهم اولاد کمزوره کم پایه و دوم بلکه فرشتگان را مؤنث (زن) تجویز نمودند. آیا وقتیکه ما فرشتگان را آفریدیم آنها ایستاده تماشا می کردند که آنها مؤنث آفریده شده اند ؟

[illegible]

عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۱۷۸﴾ وَّاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷۹﴾ سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ

عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۸۰﴾ وَسَلٰمٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۸۱﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۸۲﴾

سورۃ ص مکیۃ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ﴿۱﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِىْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ ﴿۲﴾ كَمْ

اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ﴿۳﴾ وَعَجِبُوْٓا اَنْ

جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿۴﴾ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ

اِلٰهًا وَّاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿۵﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوْا

وَاصْبِرُوْا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ يُّرَادُ ﴿۶﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ

الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿۷﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا

بَلْ هُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِىْ بَلْ لَّمَّا يَذُوْقُوْا عَذَابِ ﴿۸﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ

رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيْزِ الْوَهَّابِ ﴿۹﴾ اَمْ لَهُمْ مُّلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

فَلْيَرْتَقُوْا فِى الْاَسْبَابِ ﴿۱۰﴾ جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ مِّنَ الْاَحْزَابِ ﴿۱۱﴾ كَذَّبَتْ

قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ﴿۱۲﴾ وَثَمُوْدُ وَقَوْمُ لُوْطٍ

فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

حُسْنَ مَاٰبٍ ۝ يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ

بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ

اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ۝ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاۗءَ وَالْاَرْضَ وَ

مَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۭ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنَ النَّارِ ۝

اَمْ نَجْعَلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۡ اَمْ نَجْعَلُ

الْمُتَّقِيْنَ كَالْفُجَّارِ ۝ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْٓا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا

الْاَلْبَابِ ۝ وَوَهَبْنَا لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ۭ نِعْمَ الْعَبْدُ ۭ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ۝ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ

بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ۝ فَقَالَ اِنِّىْٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّيْ ۚ

حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ۝ رُدُّوْهَا عَلَيَّ ۭ فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِالسُّوْقِ وَالْاَعْنَاقِ ۝ وَ

لَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰي كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ۝ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَ

هَبْ لِيْ مُلْكًا لَّا يَنْۢبَغِيْ لِاَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ۝ فَسَخَّرْنَا لَهُ

الرِّيْحَ تَجْرِيْ بِاَمْرِهٖ رُخَاۗءً حَيْثُ اَصَابَ ۝ وَالشَّيٰطِيْنَ كُلَّ بَنَّاۗءٍ وَّغَوَّاصٍ ۝

وَّاٰخَرِيْنَ مُقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ ۝ هٰذَا عَطَاۗؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ

تفسیر عثمانی

بغیر حساب ۝ وان له عندنا لزلفی وحسن ماٰب ۝ واذکر عبدنا ایوب اذ

بغیر آنکه با تو حساب کرده شود ۝ و ہر آئینه او را نزدیک ما قربت ست و نیکو بازگشت ست و یاد کن بنده ما ایوب را چون

بدون آنکه با تو حساب کرده شود ۝ و بدرستیکه او راست نزد ما قرب و نیک مرجع و یاد کن بنده ما ایوب را چون

نادی ربه انی مسنی الشیطن بنصب وعذاب ۝ ارکض برجلک هذا

ندا کرد به پروردگار خود که دست رسانیده است مرا شیطان برنجے و دردے گفتیم بزن زمین را بپائے خود ناگہان آن چشمہ

ندا کرد پروردگار خود را باینکه رسانیده مرا شیطان زحمت و درد گفتیم اینکه بزن بپای خویش زمین را (چون زد چشمه

مغتسل بارد وشراب ۝ ووهبنا له اهله ومثلهم معهم رحمة منا وذکری

بند که بہا برائے غسل سرد بود و آشامیدنی باشد و عطا کردیم او را اہل خانه او و مانند ایشان ہمراه ایشان بخشایشی از نزدیک

برآمد گفتیم) این چشمه جای غسل سرد و آشامیدنی است و عطا کردیم او را اہل خانه او و مانند ایشان همراه ایشان از روی رحمت من

لاولی الالباب ۝ وخذ بیدک ضغثا فاضرب به ولا تحنث انا وجدنه صابرا

خداوندان خرد را ۝ و گفتیم بگیر بدست خود دسته شاخها پس بزن بآن ۝ و خلاف سوگند مکن ہر آئینه ما یافتیم او را شکیبا

برائے صاحبان خرد (گفتیم او را) بگیر بدست خود دسته شاخها پس بزن به آن (زن خود را) و سوگند مشکن ۝ ہر آئینه ما یافتیم

نعم العبد انه اواب ۝ واذکر عبدنا ابرهیم واسحق ویعقوب اولی الایدی

نیک بنده بود ایوب ہر آئینه او رجوع کننده بخدا بود ۝ و یاد کن بندگان ما ابراہیم و اسحٰق و یعقوب را خداوندان دستہا و

نیک بنده است او بدرستیکه او بسیار رجوع کننده است (بخدا) و یاد کن بندگان ما را ابراہیم و اسحٰق و یعقوب صاحبان دستہا (قوة عملی) و

الابصار ۝ انا اخلصنهم بخالصة ذکری الدار ۝ وانهم عندنا لمن

چشمها ۝ ہر آئینه ما برگزیده ساختیم ایشان را برائے خصلتے پاک که یاد کردن آخرت ست ۝ و ہر آئینه ایشان نزدیک ما از

(خداوندان) بصیرت ها بدرستیکه ما امتیاز دادیم (خالص گردانیدیم) ایشان را بسبب خصلت برگزیده که یاد نمودن سرای آخرت

المصطفین الاخیار ۝ واذکر اسمعیل والیسع وذا الکفل وکل من

برگزیدگان نیکان بودند ۝ و یاد کن اسمٰعیل و الیسع و ذو الکفل را و ہر یکے از

برگزیدگان نیکان اند ۝ و یاد کن اسمٰعیل و الیسع و ذوالکفل را و ہر یک ایشان از

الاخیار ۝ هذا ذکر وان للمتقین لحسن ماٰب ۝ جنت عدن مفتحة لهم

نیکان بودند ۝ این قرآن پندے ہست و ہر آئینه پرہیزگاران را نیکے بازگشت ست ۝ بوستانهاے دائم ست گشاده کرده برای ایشان

برگزیدگان است ۝ این یک تذکره بود و به تحقیق ہمه پرہیزگاران راست نیک مرجع ۝ بوستانهائے اقامت که گشاده کرده شد برای ایشان

الابواب ۝ متکئین فیها یدعون فیها بفاکهة کثیرة وشراب ۝ وعندهم قصرت

دروازہا ۝ تکیه کنان در آنجا می طلبند آنجا میوه بسیار و شراب را ۝ و نزدیک ایشان باشند زنان فرود آرنده

دروازهای آن را در حالیکه تکیه کنان باشند در آن می طلبند در آنجا میوه بسیار و شراب و باشند نزد ایشان زنانی فرود آرنده

الطرف اتراب ۝ هذا ما توعدون لیوم الحساب ۝ ان هذا لرزقنا ما له من

چشم ہم عمر بایکدیگر ۝ این ست آنچه وعده داده میشود شما را در روز حساب ۝ ہر آئینه این رزق ماست نباشد آنرا ہیچ

چشم ہم عمر این است آنچه وعده داده می شدید بآن برای روز حساب ۝ (ہر آئینه) این است رزق ما نیست آنرا ہیچ

نفاد ۝ هذا وان للطغین لشر ماٰب ۝ جهنم یصلونها فبئس المهاد ۝ هذا

زوال ۝ این ست جزا و ہر آئینه از حد گذرندگان را بد بازگشتے باشد ۝ که دوزخ است در آیند آنجا پس بد آرامگاه ست ۝ این

انقطاع ۝ این بود سرانجام متقین و به تحقیق نافرمان برلان راست بد مرجع ۝ دوزخ در آیند در آن پس بد آرامگاه است ۝ این است

فلیذوقوه حمیم وغساق ۝ واخر من شکله ازواج ۝ هذا فوج مقتحم

عذاب آب گرم ست و زرداب ست پس باید که بچشند آنرا ۝ و عذابے دیگر ست ہمچنین انواع مختلف ۝ این توحیست در آینده با شما

پس بچشند آنرا آب جوشان و ریم ۝ و عذاب دیگر است مانند آن گوناگون ۝ این فوجی است داخل شونده (در دوزخ)

معکم لا مرحبا بهم انهم صالوا النار ۝ قالوا بل انتم لا مرحبا بکم انتم

ہمراہ شما گویند زمین گشاده مباد بر ایشان ہر آئینه ایشان در آیندگان آتش اند ۝ تابعان گویند بلکه شما زمین گشاده مباد بر شما شما

ہمراہ شما گویند (رؤسا) ہموار مباد بر ایشان (ہر آئینه) ایشان ہستند داخل شوندگان آتش ۝ تابعان گویند بلکه شما نیست کشادگی بر شما شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی زن خود را ۱۲ ف۲ یعنی ایوب علیه السلام سوگند خورده بود که زن خود را صد ضربه بزند چون خدا اینسانے بروے سهل ساخت ۱۲ ف۳ یعنی علم و عمل ہر دو بکمال داشتند والله اعلم ۱۲ ف۴ چون تابعان خواہند که بدوزخ در آیند متبوعان را گفته شود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ مختار ہستی که کسی ببخشی یا نبخشی۔ اگرچه باو مال و اقتدار بے حساب داده اگر او را مورد بازپرس قرار ندادے حضرت شاه صاحب مینویسند این بود مهربانی زیادی که این قدر مال و ثروت داده و اگر حساب را معاف کرده مختارش ساخت لیکن او بدست خود سپدهای ساخت و کسب معیشت می کرد

ف۶ حضرت ایوب علیه السلام در حالت مرض بیک سخن آزرده شده قسم خورد که اگر تندرست شوم زن خود را صد چوب میزنم۔ زن موصوفه در آن حالت درماندگی و مرض شوہر خود دست از رفاقت نکشیده چندان تصور ہم نداشت۔ الله تعالیٰ بمهربانی خود یا د حیله را تو دکرد که قسم او راست شود و آن فقط برای او مخصوص بود اگر امروز کسی تصادفاً چنان قسم بخورد برای اتیفاء و تکمیل آن این

فائده نیست (تنبیه) جائز نیست که از این حیله نتایج کرده ام حکم شرعی و یا مقصد دینی را باطل گردانند چنانکه مردم برای ساقط نمودن زکوٰة و غیره حیله ها تراشیده اند بلی حیله که حکم شرعی را

فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ

هر آینه تو از مهلت داده گانے تا روز آں وقت معین گفت شیطان پس قسم بعزت تو که البته گمراه

هر آینه تو از مهلت داده شدگانے تا روز آں وقت معلوم گفت پس قسم بعزت تو که البته گمراه گردانم ایشان را

أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾

همه یک جا الا بندگان خالص کرده تو از ایشان فرمود پس سخن راست ست این سخن راست میگویم

همه مگر بندگان برگزیده ترا از ایشان فرمود (خدا) پس این است سخن راست و راست می گویم

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا

البته پر کنم دوزخ را از تو و از آنانکه پیروی تو کنند از ایشان همه یک جا بگو سوال نمی کنم بر تبلیغ قرآن هیچ مزد را

(اینست) که هر آینه پر کنم دوزخ را از تو و از آنانکه پیروی کنند ترا از ایشان همه یک جا بگو طلب از شما بر تبلیغ حق هیچ مزدی

أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

نیستم از تکلف کنندگان نیست قرآن مگر پندے عالمها را والبته خواهید دانست صدق آنرا بعد زمانے

نیستم از تکلف کنندگان نیست قرآن مگر پندے است عالمیان را و البته خواهید دانست خبر (صدق) آنرا بعد از زمانی

سورة الزمر مكية وهي خمس وسبعون آية وثمان ركوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدا بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

فرو فرستادن این کتاب از جانب خدائے غالب باحکمت ست هر آینه ما فرو فرستادیم بسوئے تو کتاب را براستی

فرو فرستادن این کتاب است از جانب الله که غالب باحکمت است (بتحقیق) ما فرو فرستاده ایم بتو کتاب را براستی

فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ

پس عبادت کن خدا را خالص کرده برائے او پرستش آگاه باش مر خدا راست ستوده پرستش کردن خالص و آنانکه

پس بندگی کن الله را در حالیکه خالص کننده هستی برای او بندگی را آگاه باش مر خدا راست بندگی خالص و آنانکه

اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ

دوستان گرفتند بجز خدا و گفتند عبادت نمی کنیم ایشان را مگر برای آنکه نزدیک سازند ما را بخدا در مرتبه قرب هر آینه

گرفتند بجز خدا دوستان (گفتند) عبادت نمی کنیم ایشانرا مگر برای آنکه نزدیک گردانند ما را بالله نزدیک گردانیدنی هر آینه

اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ

خدا حکم میکند میان ایشان در آنچه ایشان دران اختلاف دارند هر آینه خدا راه نمی نماید کسے را که

حکم کند میان ایشان در چیزیکه ایشان دران اختلاف دارند (هر آینه) خدا راه نمی نماید آنرا که او

كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَّوْ أَرَادَ اللَّهُ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا لَّاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ

دروغ گوی ناسپاس ست اگر خواستے خدا که فرزند گیرد البته برگزیدے از آنچه که خلق کرده است چیزیرا که میخواست

دروغگوی بسیار ناسپاس است اگر میخواست الله که فرزند گیرد البته برگزیدی از مخلوق خود چیزیرا که میخواست

سُبْحَانَهُ ۖ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ

پاکی او راست همونست خدائے یگانه باقوت آفرید آسمانها و زمین بتدبیر درست

پاکی او راست او است الله یگانه نیرومند آفریده آسمانها و زمین را درست

يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ۖ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ

می پیچاند شب را بر روز و می پیچاند روز را بر شب و رام ساخت آفتاب و ماه را

می پیچاند شب را بر روز و می پیچاند روز را بر شب و مسخر ساخته است آفتاب و ماه را

كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ

هر یکے میرود در زمان معین آگاه باش همونست غالب آمرزنده آفرید شما را از یک

هر یکے میرود در زمان معین آگاه باش اوست غالب آمرزگار بیافرید شما را از نفسی که

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دعوی و می نمی بغیر تحقیق ۱۲ ف۲ یعنی مقبول نزدیک اوست ۱۲ ف۳ یعنی بغیر شرک ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ این رد قول کسانی است که برای الله تعالی اولاد تجویز میکنند چنانکه نصاری حضرت مسیح را پسر خدا میخوانند و در عین زمان بسه خدا قائل بوده یا از یکی از آنها قبول می کنند. و یا بعض قبائل عرب فرشتگان را دختران خدا میگفتند مطلب این است که اگر بفرض محال الله تعالی برای اولاد قصد و اراده میکرد ظاهر است که فقط از جمله مخلوق خویش کسی را برای این مرام انتخاب می نمود زیرا از دلائل باثبات رسیده که هرچه بجز خدا است همه مخلوق اوست الکنون بطی عیان و روشن است که بین خالق و مخلوق به هیچ درجه و اندازه اشتراک نوعی یا جنسی نیست پس یکی چطور پدر یا پسر دیگری تواند شد و چون این رشته بین خالق و مخلوق محال است لهذا بچه اراده هم از طرف الله تعالی محال است علاوه بران فرض کنید که اگر این چیز محال نبودی با هم فرشتگان را دختر گرفتن به هیچ دلیل درست نمی آید زیرا که

در جمله مخلوق اراده انتخاب بعمل می آید این چه معنی دارد که خدا برای خود چیز ادنی و پست را که دختر است انتخاب می کرد و برای شما اولاد اعلی را که پسر است می بخشید ۱۲

وَّاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ الْاَنْعَامِ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ ؕ

شخص باز بیافرید ازان شخص زنش را و فرو فرستاد برای شما از چهارپایان هشت قسم ف

یک بود باز آفرید ازان جفت آنرا و فرو فرستاد (آفرید) برای شما از چهارپایان هشت نر و ماده (از اصناف مختلف)

يَخْلُقُكُمْ فِيْ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنْۢ بَعْدِ خَلْقٍ فِيْ ظُلُمٰتٍ ثَلٰثٍ ؕ

می آفریند شما را در شکم مادران شما یک نوع آفریدن بعد از آفریدن دیگر در تاریکی های سه گانه ف

می آفریند شما را در شکم های مادران شما یک نوع آفریدن پس از آفریدن دیگری در تاریکی های سه گانه

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُوْنَ ﴿۶﴾ اِنْ تَكْفُرُوْا

این ست خدا پروردگار شما او راست پادشاهی نیست هیچ معبود دیگر او پس از کجا گردانیده میشوید اگر ناسپاسی کنید

این (کننده کارها) الله است پروردگار شما او راست پادشاهی نیست هیچ معبود برحق مگر او پس کجا گردانیده میشوید اگر کافر شوید

فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ ۫ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۚ وَاِنْ تَشْكُرُوْا يَرْضَهُ

پس هر آئینه خدا بی نیاز است از شما و نمی پسندد در حق بندگان خود ناسپاسی را و اگر سپاسداری کنید پسند کند آنرا

پس (هر آئینه) الله بی نیاز است از شما و نمی پسندد برای بندگان خود کفر را و اگر شکر کنید (یعنی ایمان بیاورید) می پسندد آنرا

لَكُمْ ؕ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا

برای شما و بر ندارد هیچ بردارنده بار دیگری را باز بسوی پروردگار شما باز گشت شماست پس خبردهد شما را بآنچه

برای شما و برنمی دارد هیچ بردارنده (گناه) بار گناه دیگری را پس بسوی پروردگار شماست باز گشت شما پس خبر دهد شما را به آنچه

كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۷﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ

میکردید هر آئینه او داناست بمکنون سینها و چون برسد آدمی را رنجی

می کردید (هر آئینه) او داناست به آنچه در سینه هاست و چون برسد انسان را رنجی

دَعَا رَبَّهٗ مُنِيْبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهٗ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوْۤا اِلَيْهِ

دعا کند بجناب پروردگار خود رجوع کرده بسوی وی باز چون عطا کند او را نعمتی از نزد خود فراموش سازد آنچه دعا میکرد بجهت او

میخواند پروردگار خود را رجوع کنان بسوی او باز چون ارزانی کند او را نعمتی از طرف خود فراموش کند آنچه میخواند خدا را بجهت آن

مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ؕ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ

پیش ازین و مقرر کند برای خدا همسران تا گمراه کند از راه خدا بگو بهره مند باش بکفر خود

پیش ازین و مقرر کند برای خدا همسران را تا گمراه کند مردم را از راه خدا بگو نفع بردار بکفر خود

قَلِيْلًا ۖ اِنَّكَ مِنْ اَصْحٰبِ النَّارِ ﴿۸﴾ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَآءَ الَّيْلِ سَاجِدًا

اندک زمانی هر آئینه تو از اهل دوزخی آیا آن ناسپاس مشرک بهتر است یا کسیکه او عبادت کننده است در ساعتهای شب

اندک زمانی (هر آئینه) تو از اهل دوزخی آیا کسیکه او عبادت کننده است در ساعات شب سجده کنان و

وَّقَآئِمًا يَّحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوْا رَحْمَةَ رَبِّهٖ ؕ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِيْنَ يَعْلَمُوْنَ

ایستاده و سجده کنان می ترسد از آخرت و امید میدارد رحمت پروردگار خود را بگو آیا برابر میشوند آنانکه میدانند

قیام کنان می ترسد از آخرت و امید میدارد رحمت پروردگار خود را (برابر است با آن مشرک ناسپاس) بگو آیا برابر میشوند

وَالَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ؕ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۹﴾ قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِيْنَ

و آنانکه نمیدانند جز این نیست که پند پذیر میشوند خداوندان خرد بگو از طرف من ای بندگان من که

و آنانکه نمیدانند جز این نیست که پند می گیرند صاحبان عقول بگو (از طرف من) ای آن بندگان من که

اٰمَنُوا اتَّقُوْا رَبَّكُمْ ؕ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ؕ وَاَرْضُ اللّٰهِ

ایمان آورده اید بترسید از پروردگار خود مر آنانرا که نیکوکاری کردند درین دنیا حالت نیک باشد و زمین خدا

ایمان آورده اید بترسید از پروردگار خود برای آنان که نیکوئی کردند درین دنیا حالت نیک است و زمین الله

وَاسِعَةٌ ؕ اِنَّمَا يُوَفَّى الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۱۰﴾ قُلْ اِنِّيْۤ اُمِرْتُ

گشاده است جز این نیست که تمام داده میشود صابران را مزد ایشان بی شمار ف بگو هر آئینه فرموده شده مرا

فراخ است جز این نیست که تمام داده میشود صابران را اجر ایشان بی شمار بگو (هر آئینه) من امر کرده شده

فتح الرحمن

ف۱ یعنی نر و ماده از شتر و گاو و گوسفند و بز واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی مشیمہ و رحم و بطن واللہ اعلم ۱۲ ف۳ درین آیت تعریض ست بهجرت حبشه ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ انسان عجیب حالتی دارد که چون گرفتار مصیبت گردد مارا یاد می کند زیرا می بیند بجز حضرت ما کسی مصیبت رانمی تواند بر طرف کند. باز بمجرد یکه بفضل و رحمت ما آرام و اطمینان نصیب او شد حالت اولی خود را فراموش می کند که برای رفع آن در کمال نزدیکی بحضور ما التجا و استرحام می نمود. ...

أَنْ أَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّيْنَ ۝۲ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُوْنَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِيْنَ ۝۳

که عبادت کنم خدا را خالص ساخته برائے او پرستش و فرموده شد مرا بآنکه باشم نخستین مسلمانان

که بندگی کنم اللہ را خالص کنان برای او پرستش را وامر کرده شدم بآنکه باشم اول فرمان برداران (از مرکرده شده‌ام)

قُلْ إِنِّيْ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّيْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ۝۴ قُلِ اللّٰهَ أَعْبُدُ

بگو هر آئینه من میترسم اگر نافرمانی پروردگار خود کنم از عذاب روز بزرگ بگو خدا را عبادت میکنم

بگو (هر آئینه) من می ترسم اگر نافرمانی کنم پروردگار خود را از عذاب روز بزرگ بگو اللہ را عبادت می کنم

مُخْلِصًا لَّهُ دِيْنِيْ ۝۵ فَاعْبُدُوْا مَا شِئْتُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ ۭ قُلْ إِنَّ الْخٰسِرِيْنَ

خالص ساخته برائے او پرستش خود را پس عبادت کنید هر کرا خواهید بجز خدا بگو هر آئینه زیان کاران

خالص کنان برای او عبادت خود را پس عبادت کنید آنکه را خواهید بجز خدا بگو (بدرستیکه) زیان کاران کامل

الَّذِيْنَ خَسِرُوْا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ أَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ

آنانند که در زیان دادند خویشتن را و اهل خود را روز قیامت آگاه باش این مقدمه همانست زیان

کسانی اند که در خساره انداختند نفس‌های خود را و اهالی خود را در روز قیامت آگاه باش همین است زیان

الْمُبِيْنُ ۝۶ لَهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۭ ذٰلِكَ

ظاهر ایشانرا از بالائے ایشان سایبانها باشد از آتش و از زیر ایشان نیز مثل سایبانها این عذاب

آشکارا ایشان راست از بالای ایشان ابرها (طبقات) از آتش و از پایان ایشان نیز ابرها (طبقات) این عذاب

يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهٗ ۭ يٰعِبَادِ فَاتَّقُوْنِ ۝۷ وَالَّذِيْنَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوْتَ

میترساند خدا از آن بندگان خود را اے بندگان من بترسید از من و آنانکه احتراز کردند از بت

می ترساند اللہ به آن بندگان خود را اے بندگان من بترسید از (عذاب) من و آنانکه اجتناب کردند از شیطان‌ها

أَنْ يَّعْبُدُوْهَا وَأَنَابُوْا إِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ۝۸ الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ

از آنکه عبادت کنند او را و رجوع کنند بسوئے خدا ایشانراست مژده پس مژده ده آن بندگان مرا که می شنوند

که بپرستند آنها را و رجوع کردند بسوئے اللہ ایشانراست مژده پس مژده بده آن بندگانم را که می شنوند

الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ أَحْسَنَهٗ ۭ أُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ هَدٰىهُمُ اللّٰهُ وَأُولٰٓئِكَ هُمْ أُولُوا

سخن را پس پیروی می نمایند نیکوترین آنرا ایشانند آنانکه هدایت کرده است ایشانرا خدا و ایشانند خداوندان

سخن پس پیروی می کنند نیکوترین آن سخن را (یعنی) ایشانند آنانکه هدایت کرده است ایشانراست اللہ و ایشانند خداوندان

الْأَلْبَابِ ۝۹ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ ۭ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ۝۱۰

خرد پس کسیکه ثابت شد بروے وعدهٔ عذاب آیا تو خلاص توانی کرد آنرا دوزخی را

عقول آیا پس کسیکه ثابت شده بروی وعدهٔ عذاب آیا تو خلاص کرده میتوانی آنرا که در آتش افتاده

لٰكِنِ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ ۙ تَجْرِيْ مِنْ

لیکن آنانکه ترسیدند از پروردگار خود ایشانراست محلهاے بلند بالاے آن محلهاے دیگر عمارت کرده شده میرود

لیکن آنانکه ترسیدند ز پروردگار خود ایشانراست بالاخانها که فوق آن بالاخانهاے دیگر عمارت کرده شده میرود در

تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ ۭ وَعْدَ اللّٰهِ ۭ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيْعَادَ ۝۱۱ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ

زیر آن جویها وعده کرده است خدا خلاف نمی کند خدا وعده را آیا ندیدی که خدا فرو فرستاد

زیر آن جویها وعده کرده است اللہ خلاف نمی کند اللہ از وعدهٔ خود آیا ندیدی که اللہ فرو فرستاد

مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهٗ يَنَابِيْعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا

از آسمان آبے پس در آورد آنرا بچشمه‌سارها در زمین باز بیرون آرد بسبب آن کشت را گوناگون

از (طرف) آسمان آبی باز روان کرد آن آب را در چشمه‌های زمین باز بیرون آرد به آن کشت که مختلف است

أَلْوَانُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهٗ حُطٰمًا ۭ إِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰى

رنگهاے او باز خشک میشود پس می بینی آنرا زرد شده باز می کند آنرا ریزه ریزه هر آئینه درین مقدمه پندے هست

رنگ ها (انواع) آن باز خشک میشود پس می بینی او را زرد شده باز میگرداند آنرا ریزه ریزه (هر آئینه) درین هست نصیحت (تذکره)

فتح الرحمن

ف۱ یعنی از شرک ۱۲

ف۲ یعنی هلاک کردند خود را و اهل خانه خود را بضلال و اضلال ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ قرار حکم خداستعالی بکمال اخلاص بندگی بیمان ذات یگانه را می کنم ـ شما هر کرا می پرستید اختیار دارید ـ مگر باید قدر بسنجید که انجام پرستش ماسوی اللہ چه خواهد شد در آیت مابعد انجام چنان عمل را توضیح می کند

ف۲ یعنی بآنکه سخنان گوناگون می شنوند مگر سخن خوب و مفید را پذیرفته متابعت میکنند یا مطلب این است که سخنان خدا را می شنوند و از آنجا آنرا که مشتمل بر هدایات اعلای اعلی ست عمل می کنند مثلا یک امر از یک حیث پهلوی رخصت و اباحت دارد و از پهلوی دیگر عزیمت آنها رخصت را گذاشته عزیمت را اختیار می کنند و یا چنان ترجمه کنید که کلام خدای را شنیده سخنان بهتر آنرا پیروی می کنند زیرا سخنان او همه بهتر و مفید است و کذا قال المفسرون حضرت شاه صاحب مطلب آنرا این طور بیان کرده است ـ نیک و پسندیده ازرا بعمل می آرند یعنی امرا تعمیل و از نهی اجتناب می نماید چنانکه عمل کردن اول الذکر نیک است اجرا کردن آخر الذکر نیز نیکی می باشد

ف۳ آیا آنانکه بسبب عناد و کردار زشت حکم عذاب بر ایشان ثابت شده است می توانند را کامیابی بیاید چنین بد بختان را که از سبب شقاوت ازلی طعمهٔ آتش شده‌اند کدام کس براه آورده میتواند ۱۲

لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿۲۱﴾ أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ

خداوندان خرد را　آیا کسیکه گشاده کرده است خدا سینهٔ او را برای دین اسلام پس او بر روشنی باشد

برای خداوندان عقول آیا کسیکه فراخ کرده است خدا سینهٔ او را برای دین پس او بر روشنی باشد

مِنْ رَبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿۲۲﴾

از جانب پروردگار خود مانند سخت دلان ست پس وای آنانرا که سخت ست دل ایشان از یاد کردن خدا ایشانند در گمراهی ظاهر

از جانب پروردگار خود (مانند سخت دلان است (نی) پس وای آنانرا که سخت است دلهای ایشان از یاد الله ایشانند در گمراهی آشکار

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ

خدا نازل ساخت بهترین سخن کتابی که بعض او مانند دیگر ست آیات دو تو طا موی خیز میشود از شنیدن آن پوست

الله نازل کرد بهترین سخن کتاب که در بین خود مشابه یکدیگرند تکرار شده علہ موی راست میشود از آن بر پوستهای

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ

آنانکه می ترسند از پروردگار خود بعد ازاں نرم میشود پوست ایشان و دل ایشان نزدیک ذکر خدا اینست

آنانیکه می ترسند از پروردگارشان پس ازان نرم میشود پوستهای ایشان و دلهای ایشان (مطمئن شده) بذکر خدا این است

هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿۲۳﴾

هدایت خدا راه می نماید بآن هر کرا خواهد　و هر کرا گمراه کند خدا پس نیست او را هیچ راه نماینده

رهنمائی خدا (بچنین طور) راه می نماید به آن کسی را که خواهد و هر کرا گمراه کند الله پس نیست او را هیچ راه نماینده علہ

أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا

آیا کسیکه احتراز می کند بروی خود از سختی عذاب روز قیامت ولہ و گفته شود ستمگاران را بچشید

آیا کسیکه باز میدارد بروی خود بد عذاب را روز قیامت (برابر است با کسیکه از خدا می ترسند) و گفته شود ستمگاران را بچشید

مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿۲۴﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ

وبال آنچه می کردید　بدروغ نسبت کردند آنانکه پیش از ایشان بودند پس بیامد بدیشان عذاب از

آنچه کسب می کردید　تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند (رسول را) پس رسید بایشان عذاب از

حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۲۵﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ

آنجا که نمیدانستند　پس چشانید ایشانرا خدا خواری در زندگانی دنیا　و هر آئینه عقوبت

حیث آنکه نمی پنداشتند (چنین عذاب را) پس چشانید ایشان را الله رسوائی را در زندگانی دنیا و (هر آئینه) عذاب

الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ

آخرت سخت تر ست اگر میدانستند　و هر آئینه بیان کردیم برای مردمان　درین قرآن

آخرت بزرگ تر است اگر میدانستند (عبرت می گرفتند) و (هر آئینه) بیان کردیم برای مردمان در این قرآن

مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۲۷﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ

از هر نوع داستان بود که ایشان پند گیرند　فرود آوردیم قرآن عربی بی عیب　بود که ایشان

از هر چیز مثلی تا ایشان فکر کنند　(نازل کردیم) قرآن را بزبان عربی که در آن کجی نیست تا ایشان

يَتَّقُونَ ﴿۲۸﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا

پرهیزگاری کنند　بیان کرد خدا داستانے بنده که در وے شریکان مختلف　و بنده مسلم

پرهیزگار گردند آورده الله مثل یک مردی را که در آن شریکان اختلاف کنند و باشند بر ضد یکدیگر و یک مردی که خالص باشد

لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۲۹﴾ إِنَّكَ

برای مردے آیا برابر اند در صفت ستایش خدا راست بلکه اکثر ایشان نمیدانند　یا محمد هر آئینه تو

برای مردی آیا برابر اند این هر دو مرد بحیث مثل (لا البته نی) همه ستایش خدا راست بلکه اکثر ایشان نمیدانند (این سخن را) هیچ حل هستی کی

مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿۳۰﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿۳۱﴾

خواهی مرد و هر آئینه ایشان خواهند مرد　باز البته شما روز قیامت نزدیک پروردگار خویش با یکدیگر خصومت خواهید کرد

مردنی هست و (هر آئینه) ایشان هم مردنی هستند باز البته شما روز قیامت نزد پروردگار خود مجادله خواهید کرد

فتح الرحمن

ف۱ یعنی وعده یا وعید و انذار یا بشارت ۱۲

ف۲ یعنی بجز روے چیزے نیابد که عذاب را بآن نگهدارد و مانند اہل نجات باشد

ف۳ یعنی بنده که چند کس مالک او باشند ضائع شود هم چنین کسیکه معبودان بسیار را پرستش میکند ضائع ست و بنده که خالص برائے یک کس ست آن یک کس متولی جمیع امور او باشد هم چنین کسیکه موحد باشد و مخلص خدا کارساز او ست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

علہ مطلب «مثانی» یعنی تکرار شده این است که بسیاری احکام مواعظ و قصص به پیرایہ ہای مختلف تکرار کرده شده تا بدرستی ذہن نشین شود و نیز در حین تلاوت آیت تکرار میشود۔ و بعض علما از «متشابه» و «مثانی» این مطلب گرفته اند که در بعض آیات که سلسلہ یک نوع مضمون خیلی درازی شود این قبیل آیات را «متشابه» گویند و در بعض مواقع با یک نوع مضمون در جلہ دوم آن نوعیت متقابلش بیان میشود چون «ان الابرار لفی نعیم وان الفجار لفی جحیم» «نبئ عبادی انی انا الغفور الرحیم وان عذابی هو العذاب الالیم» یا «

ویحذرکم الله نفسه والله رءوف بالعباد» چنین آیات را «مثانی» گویند که در ان دو نوع مضمون مختلف بیان شده است علہ کسی را که ایزد متعال سبحانه طلبل

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ

پس کیست ستمگارتر از کسیکه دروغ بر بست بر خدا و دروغ داشت

پس کیست ستمگارتر از آنکه دروغ گفت بر خدا و تکذیب کرد

بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ (۱) وَالَّذِي

دین راست را چون بیامد باو آیا نیست در دوزخ جای کافران و آنکه

سخن راست را به مجردیکه رسید باو آیا نیست در دوزخ جای اقامت برای کافران و آنانکه

جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (۲) لَهُم مَّا يَشَاءُونَ

آورد دین راست را و آنانکه باور داشت آنرا آنجماعه ایشانند متقیان ایشانراست آنچه خواهند

آوردند دین راست را و باور داشتند آنرا آنجماعه هستند پرهیزگاران ایشانراست آنچه خواهند

عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ (۳) لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي

نزدیک پروردگار ایشان این ست جزای نیکوکاران تا زایل کند خدا از ایشان بدترین آنچه

نزد پروردگار شان این است پاداش نیکوکاران تا دور کند الله از ایشان عمل بد از جملهٔ اعمالیکه

عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ (۴) أَلَيْسَ اللَّهُ

کردند و بدهد ایشانرا مزد ایشان بحسب نیکوترین آنچه میکردند آیا نیست خدا

کردند و بدهد ایشانرا مزد ایشان بعمل نیکوتر از اعمالیکه میکردند آیا نیست الله

بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا

کارساز بندهٔ خود را و می ترسانند ترا با آنانکه غیر خدا اند و هر کرا گمراه کند خدا پس نیست

کافی بندهٔ خود و می ترسانند ترا به آن معبودانیکه جز وی اند و هر کرا گمراه کند الله پس نیست

لَهُ مِنْ هَادٍ (۵) وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ

او را هیچ راه نماینده و هر کرا راه نماید خدا نیست او را هیچ گمراه کننده آیا نیست خدا غالب

او را هیچ راه نماینده و هر کرا هدایت کند الله پس نیست او را هیچ گمراه کننده آیا نیست الله غالب

ذِي انتِقَامٍ (۶) وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ

خداوند انتقام کشیدن و اگر به پرسی ایشان را که آفرید آسمانها و زمین البته بگویند

انتقام گیرنده؟ و (قسم است) اگر بپرسی ایشانرا که کدام کس آفرید آسمانها و زمین را البته گویند

اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ

خدا آفرید بگو دیدید آنرا که می پرستید بجز خدا اگر خواهد در حق من خدای تعالی سختی را

الله (آفرید) بگو آیا دیدید آنرا که می پرستید بجز الله اگر خواهد بمن الله ضرری را

هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ

آیا این بتان دفع کنندهٔ سختی او هستند یا اگر خواهد در حق من بخشایشی آیا این بتان بازدارندهٔ بخشایش او هستند

آیا این بتان زایل کنندهٔ ضرر او هستند یا اگر خواهد خدا بمن رحمتی آیا این بتان هستند بازدارندگان رحمت او

قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ (۷) قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ

بگو بس است مرا خدا برو توکل میکنند توکل کنندگان بگو ای قوم من عمل کنید بر

بگو بس است مرا خدا بروی اعتبار میکنند اعتماد کنندگان بگو ای قوم من عمل کنید

مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (۸) مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَ

وضع خود هر آئینه من نیز عمل کننده ام بر وضع خود پس خواهید دانست کسیکه بیاید باو عذابی که رسوا کند او را و

بحال خود (هر آئینه) من (نیز) عمل کننده ام (بحال خود) پس زود باشد که بدانید کیست که بیاید باو عذابی که رسوا کند او را و

يَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ (۹) إِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ

فرود آید برو عذاب دائم هر آئینه ما فرود آوردیم بر تو کتاب را برای مردمان براستی

فرود آید بروی عذاب دایم به تحقیق ما فرود آوردیم بر تو کتاب را برای همه مردمان مشتمل به دین راست

تفسیر عثمانی

چند آیت پیش در ضرب الله مثلاً رجلاً فیه شرکاء الایه رد شرک و جهل مشرکین بیان شده بود بنا بر آن مشرکین پیغمبر علیه السلام را از زبان خود میترسانیدند که ... توهین و تحقیر معبودان ما را ... بقهر و غضب ... مبتلا سازند ... جواب داده شده که ... خدای ... از این خدایان عاجز و ناتوان چه خوف و هراس دارد ... کافی نیست ... محبت کند ... خداوند ... است ... راه ... عذاب ...

فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم

پس هر که راه یاب شد پس نفع او راست و هر که گمراه شد پس جز این نیست که گمراه میشود به ضرر خود نیستی بر ایشان

پس هر که راه یافت پس مر او راست فائده آن و هر که گمراه شد پس جز این نیست که گمراه میشود بر ضرر نفس خود و تو نیستی بر ایشان

بِوَكِيلٍ ۝ اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ۖ

نگاهبان خدا تعالی قبض ارواح میکند نزدیک موت آن و آن روح که نمرده است قبض آن میکند نزدیک خواب آن

ذمه دار الله کشید نفس ها را هنگام مرگ ایشان و می کشد در خواب آن نفس هائی را که نمرده اند

فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ

پس نگاه میدارد آن را که حکم موت کرده است بروے و میگذارد آن دیگر را　تا وقتی معین هر آئینه

پس نگه میدارد آن نفس ها را که حکم کرده بر آنها مرگ را و میفرستد آن دیگر را　تا وقت معین بدرستیکه

فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝ أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ ۚ

درین مقدمه نشانها است برای قومے که تامل می کنند آیا شفاعت کنندگان گرفته اند بجز خدا

درین نشانهاست برای قومیکه تفکر می کنند آیا گرفته اند بدون (اذن) الله شفاعت کنندگان را

قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ۝ قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا ۖ

بگو ایشان را که گرفتید اگرچه نمی توانستند هیچ کارے و نمی دانستند بگو در اختیار خداست شفاعت همه یک جا

بگو (آیا شفاعت کنند) اگرچه مالک نیستند چیزی را و نمی دانند بگو خاص الله راست (ملکیت) شفاعت همه بر کرا خواهد

لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝ وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ

مر او راست پادشاهی آسمانها و زمین باز بسوے او گردانیده خواهید شد و چون یاد کرده شود خدا تنها

مر او راست پادشاهی آسمانها و زمین پس بسوی او گردانیده میشوید و چون یاد کرده شود الله تنها

اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ

متنفر شود دل آنانکه ایمان نمی آرند باخرت و چون یاد کرده شوند آنانکه بجز او هستند

منقبض گردد دل های آنانکه ایمان ندارند به آخرت و چون یاد کرده شوند آن معبودانی که بجز او تعالی هستند

إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ۝ قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَ

ناگاه ایشان شادمان میشوند بگو بار خدایا اے پیدا کننده آسمانها و زمین داننده نهان و

آنگاه شاد میشوند　بگو اے الله آفریننده آسمانها و زمین　داننده پنهان و

الشَّهَادَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۝ وَلَوْ أَنَّ

آشکارا تو حکم کنی میان بندگان خود در چیزے که ایشان در آن اختلاف میکردند و اگر باشد

آشکارا توئی که حکم می کنی میان بندگان خود در چیزے که ایشان در آن اختلاف می کردند　اگر باشد

لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِن سُوءِ

آنانرا که ستم کردند آنچه در زمین ست همه یکجا و مانند آن همراه آن البته عوض خود دهند آنرا بسبب سختی

برای آنان که ظلم کردند آنچه در زمین است همه و مانند آن به آن البته فدیه خواهند کرد آنرا از

الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ۝ وَبَدَا

عذاب روز قیامت و ظاهر شود ایشان را از جانب خدا آنچه گمان نمیداشتند　و ظاهر شود

عذاب سخت در روز قیامت و ظاهر شود ایشان را از الله آنچه گمان آنرا نمی داشتند　و ظاهر شود

لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝ فَإِذَا مَسَّ

ایشان را جزاے بد آنچه کرده بودند و در گیرد ایشان را آنچه بدان استهزا می کردند پس چون برسد

ایشان را جزای بدیهای اعمالی که کرده بودند و احاطه کند ایشان را آن عذابی که به آن استهزای کردند پس چون برسد

الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ۚ

آدمی را سختی بخواند ما را باز چون بدهیم او را نعمتی از طرف خود گوید جز این نیست که داده شده است این نعمت مرا بنابر دانشی که در من است

انسان را سختی میخواند ما را باز چون بدهیم او را نعمتی از طرف خود گوید جز این نیست که داده شده مرا این نعمت بنابر دانشی که در من است

ف۵ حضرت شاه صاحب می نویسد یعنی خدا و ندر هنگام خواب هر روز و یا شب جان را ابدی کند و باز پس میفرستد۔ تبیین علامه ولث انی آخرت است۔ معلوم گردید که در حین خواب هم روح کشیده میشود چنانکه بهنگام مرگ اجرا می شود اگر در خواب روح منتزع شده ماندی تا موت واقع شد مگر این سوی است که آنرا بهوش (ظاهری) می گویند و جانیکه بوسیله آن تنفس جاری میشود و نبض با حرکت میکند و نان هضم میشود آن دیگری است که پیش از موت نزع نمی شود (موضح القرآن) بغوی از حضرت علی کرم الله وجه نقل کرده است که در حین خواب روح می بر آید مگر تعلق آن با بدن بوشعاع با بدن میماند چنانچه با این وسیله حیات باطل نمی شود و هم چنانکه آفتاب از دوری ۹۳ ملیون میل زمین را بذریعه شعاعها گرم نگه میکند و از زمین بری آید که در خواب هم همان چیزی بر آید که در وقت موت خارج میشود لیکن انقطاع بطوری نیست که از موت واقع میشود والله اعلم ۱۲۔

ع ۴ / ۱۰ / ۱

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٨﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

بلکه این نعمت آزمایشی است و لیکن اکثر ایشان نمیدانند هر آئینه گفتند این کلمه آنانکه پیش از ایشان بودند

(چنین نیست) بلکه (اعطای) این نعمت آزمایشی است و لیکن اکثر ایشان نمیدانند هر آئینه گفتند این کلمه را کسانیکه پیش از ایشان بودند

فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٩﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ؕ وَ

پس دفع نکرد از ایشان بلا را آنچه می کردند پس رسید بدیشان عقوبت های آنچه کردند و

پس دفع نکرد از ایشان (عذاب را) آنچه کسب میکردند پس رسید بایشان عقوبات آنچه کسب کردند

الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ هٰٓؤُلَآءِ سَيُصِيْبُهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ؕ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿١٠﴾

آنانکه ستم کردند از این جماعه خواهد رسید بدیشان عقوبت های آنچه کردند و نیستند ایشان عاجز کنندگان

آنانکه ستم کردند از این گروه مشرکان خواهد رسید بایشان عقوبت بدیهای آن اعمالی که کرده اند و نیستند ایشان عاجز کنندگان

اَوَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

آیا ندانسته اند که خدا گشاده میسازد رزق را برای هر که میخواهد و تنگ می کند برای هر که خواهد هر آئینه در این کار

آیا (غفلت کردند) و ندانستند که الله فراخ می کند رزق را برای هر که خواهد و تنگ میگرداند (برای هر که خواهد) هر آئینه در این

لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١١﴾ قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ

نشانهاست قومی را که ایمان می آرند بگو از طرف من ای بندگان من که تجاوز از حد کرده اند بر خود

دلائل است برای قومی که ایمان می آرند بگو (از طرف من) ای بندگان من آنانکه زیادتی کردند بر نفس های خود

لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ

ناامید مشوید از رحمت خدا هر آئینه خدا میآمرزد گناهان را همه یکجا هر آئینه خدا اوست آمرزگار

ناامید مشوید از مهربانی الله بتحقیق الله می آمرزد گناهان را همه (هر آئینه) او دست آمرزگار

الرَّحِيْمُ ﴿١﴾ وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ

مهربان و رجوع کنید بسوی پروردگار خویش و منقاد شوید او را پیش از آنکه بیاید بشما عقوبت باز

مهربان و رجوع کنید بسوی پروردگار خود و فرمان برداری کنید برای او پیش از آنکه بیاید بشما عذاب پس

لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿٢﴾ وَاتَّبِعُوْٓا اَحْسَنَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ

مدد کرده نشوید و پیروی کنید به نیکوترین آنچه فرو فرستاده شد بسوی شما از جانب پروردگار شما پیش از آنکه

مدد کرده نشوید و پیروی کنید بهترین سخنی را که نازل شده بسوی شما از جانب پروردگار شما پیش از آنکه

يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَّاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿٣﴾ اَنْ تَقُوْلَ نَفْسٌ يّٰحَسْرَتٰى

بیاید بشما عذاب ناگهان و شما خبردار نباشید رجوع بجا کنید و اتباع قرآن نمایید بجهت ترس از آنکه گوید شخصی وای

بیاید بشما عذاب ناگهان و شما خبردار نباشید (پیش از آن) که گوید نفس ای وای من

عَلٰى مَا فَرَّطْتُّ فِيْ جَنْۢبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السّٰخِرِيْنَ ﴿٤﴾ اَوْ تَقُوْلَ لَوْ اَنَّ

بر تقصیر کردن من در حق خدا و هر آئینه من بودم از تمسخر کنندگان یا گوید اگر

بر آنچه کوتاهی کردم در حق الله و (هر آئینه) بودم از تمسخر کنندگان یا گوید (نفس) اگر

اللّٰهَ هَدٰىنِيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٥﴾ اَوْ تَقُوْلَ حِيْنَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ

خدا هدایت کردی مرا البته میبودم از متقیان یا گوید وقتیکه معاینه کند عذاب را کاش

الله هدایت می کرد مرا البته می بودم از متقیان یا گوید وقتیکه ببیند عذاب را کاش

اَنَّ لِيْ كَرَّةً فَاَكُوْنَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٦﴾ بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيٰتِيْ فَكَذَّبْتَ

مرا رجوعی باشد تا باشم از نیکوکاران آری (خدا فرماید) آمده بتو آیات من پس دروغ داشتی آنرا

مرا رجوعی باشد (بدنیا) تا شوم از نیکوکاران (خدا فرماید چنین نیست) بلکه بتحقیق آمد پیش تو آیات من پس تکذیب کردی

بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِيْنَ كَذَبُوْا

و تکبر کردی و شدی از کافران و روز قیامت ببینی آنان را که دروغ بستند

آنرا و تکبر نمودی و بودی از کافران و در روز قیامت می بینی آنان را که دروغ گفتند

فتح الرحمن

ف یعنی بدنبال ١٢

تفسیر عثمانی

ف٥ این آیت مقام رفیع عفو و رحمت بے پایان حضرت ارحم الراحمین را اعلان می کند و در حق شدید ترین بدبختان مایوس العلاج حکم اکسیر شفا دارد مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، بدکردار، فاسق و فاجر هر که باشد بعد از شنیدن این آیت از شنودن سببی موجود نیست که از رحمت خدا مایوس شود بکلی قطع امید کند زیرا که او تعالے سبحانه گناهان هر کرا بخواهد معاف می کند و هیچ کس دست او را گرفته نمی تواند بنا برآن نباید ناامید شد رحمت حضرت او نا امید شود. این قدر مهمت که در مواقع دیگر ذات اقدس الهی امر فرموده که جرم کفر و شرک را بدون توبه معاف نخواهد کرد. لهذا ان الله یغفر الذنوب جمیعا را با لمن یشاء باید مقید دانست چنانکه حضرت او عز وجل میفرماید ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء النساء رکوع ١٨ از این تقیید لازم نمی آید که الله تعالی بدون توبه هیچ گناه خورد یا کلان را معاف کرده نمی تواند و نه این مطلب است که برای بخشیدن جرم

مباح به توبه نیست و بدون توبه هر گناه معاف میشود. قید فقط مشیت است. از جانبه مشیت و کیانیات دیگر را تخود کرده شده که اراده الله بالکفر و شرک بدون توبه تعلق نمی گیرد چنانچه

عَلَى اللّٰهِ وُجُوْهُهُمْ مُّسْوَدَّةٌ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِيْنَ (٨) وَ

بر خدا روے ایشان سیاہ شدہ است آیا نیست در دوزخ جائی متکبران و

بر خدا کہ رویہای ایشان سیاہ کردہ شدہ است آیا نیست در دوزخ جائی بود باش برای متکبران و

يُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ ۫ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوْٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ (٩)

نجات دہد خدا متقیان را قرین رستگاری خویش شدہ نرسد بدیشان سختی و نہ اندوہگین شوند

نجات دہد اللہ (از جہنم) آنان را کہ پرہیز کردند بہمراہ کامیابی ایشان نرسد بایشان بدی و نہ ایشان اندوہگین شوند

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۫ وَّهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ (١٠) لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ

خدا آفرینندہ ہر چیز است و او بر ہر چیز خبر گیرندہ است مراد است کلید ہاے آسمان ہا

اللہ آفرینندہ ہر چیز است و او بر ہر چیز متصرف است مراد است کلید ہای آسمانہا

وَالْاَرْضِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ (١١) قُلْ

و زمین ف و آنانکہ کافر شدند بہ نشانہاے خدا این جماعہ ایشانند زیان کاران بگو

و زمین و آنانکہ کافر شدند بنشانہای اللہ آن جماعہ ایشانند زیان کاران بگو

اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوْٓنِّيْٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُوْنَ (١) وَلَقَدْ اُوْحِيَ اِلَيْكَ وَ

آیا می فرمائید مرا کہ پرستش کنم غیر خدا را اے نادانان و ہر آئینہ وحی فرستادہ شد یا محمد بسوی تو و

آیا بجز اللہ امر می کنید کہ بپرستم (آنرا) اے نادانان و (بتحقیق) وحی کردہ شدہ بسوے تو و

اِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُوْنَنَّ مِنَ

بسوے آنانکہ پیش از تو بودند کہ اگر شریک خدا مقرر کنی البتہ نابود گردد عمل تو و البتہ شوی از

بسوی آنانکہ پیش از تو بودند (قسم است) کہ اگر شرک آوردی البتہ تباہ شود عمل تو و (ہر آئینہ) شوی از

الْخٰسِرِيْنَ (٢) بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِّنَ الشّٰكِرِيْنَ (٣) وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ

زیان کاران بلکہ خدا را فقط عبادت کن و باش از سپاسداران و نہ شناختند خدا را

زیان کاران (شرک مکن) بلکہ (خاص) اللہ را پرستش کن و باش از حق پذیرندگان (شکر گذاران) و نشناختند خدا را

حَقَّ قَدْرِهٖ ۖ وَالْاَرْضُ جَمِيْعًا قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌۢ

حق شناختن او و زمین ہمہ یکجا در مشت اوباشد روز قیامت و آسمانہا پیچیدہ شوند

حق دانستن او و زمین ہمہ یک مشت او است در روز قیامت و آسمانہا پیچانیدہ شدہ باشند

بِيَمِيْنِهٖ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ (٤) وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَصَعِقَ

در دست راست او پاکی او راست و برتر است از آنکہ شریک او مقرر می کنند و دمیدہ شود در صور پس بمیرد

در دست راست او پاک است او و برتر است از شرک ایشان و دمیدہ شود در صور پس بیہوش گردد

مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ ثُمَّ نُفِخَ

ہر کہ در آسمانہا و ہر کہ در زمین ست مگر آنکہ خدا خواستہ است باز دمیدہ شود

ہر کہ در آسمانہا و ہر کہ در زمین است مگر آنکہ خواہد اللہ باز دمیدہ شود

فِيْهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّنْظُرُوْنَ (٥) وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِ رَبِّهَا

در صور بار دیگر پس ناگہان ایشان ایستادہ شدند می نگرند و روشن شود زمین بنور پروردگار خود

دران بار دیگر پس در انوقت ایشان ایستادہ گانند مینگرند (ہر طرف را) و روشن شود زمین بنور پروردگار آن

وَوُضِعَ الْكِتٰبُ وَجِايْٓءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ

و نہادہ شود نامہ اعمال و آوردہ شود پیغامبران را و گواہان را و حکم کردہ شود میان آدمیان براستی

و نہادہ شود نامہ اعمال و آوردہ شود پیغمبران و گواہان و فیصلہ کردہ شود میان بندگان براستی

وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ (٦) وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُوْنَ (٧)

و ایشان ستم کردہ نشوند و تمام دادہ شود ہر شخصے را جزای آنچہ کردہ است و خدا داناتر ست بآنچہ می کنند

و بایشان ظالم کردہ نشود و تمام دادہ شود ہر شخصی را جزای آنچہ کردہ است و خدا داناتر است بہ آنچہ می کنند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مختار و متصرف او ست واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاہ صاحبؒ مینویسد کہ بار اول نفخ صور برای فنای عالم و بار دوم برای زندہ شدن است۔ این نفخ سوم بعد از حشر برای بے ہوش ساختن و نفخ چہارم برای ہوشیار کردن است۔ بعد از آن تمام مخلوقات بحضور خداوند پیش میشوند۔ یا کمی تغیر در نقل عبارت کرنزد اکثر علمای محقق نفخ صور فقط دو بار عمل می آید در مرتبہ اول ہوش و حواس ہر زندہ زائل میشود پس زندگان می میرند و کسانیکہ مردہ بودند بر ارواح آنہا کیفیت بیہوشی طاری میشود بعدہ نفخ دوم دمیدہ میشود بذریعہ آن ارواح مردگان بسوی ابدان بر می گردد و بے ہوش شدگان بافاقہ می آیند و در آن وقت منظر عجیب و غریب حیرت آور محشر را می نگرند پس از آن بکمال عزت بحضور خداوند قدوس حاضر کردہ میشوند۔ (تنبیہ) از «الا من شاء اللہ» بعضی جبرئیل میکائیل اسرافیل و ملک الموت را مراد گرفتہ اند و بعضی بہمراہ آنہا «حملۃ العرش» را نیز شامل کردہ اند و نزد بعضی انبیاء، شہداء مراد اند واللہ اعلم بہر حال این استثناء در وقت آن نفخ می باشد بعد از آن ممکن است بر انہا ہم فنا وارد شود۔ «لمن الملک الیوم للہ الواحد القہار» المؤمن رکوع

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا

در دواں کردہ شود کافراں را بسوی دوزخ گروہ گروہ تا وقتیکہ بیایند نزدیک دوزخ واکردہ شود دروازہ ہائے آن

و رانده میشوند کافران بسوی دوزخ گروه گروه تا چون بیایند نزد دوزخ بازکرده شود دروازه هائے آن

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ

و گویند ایشاں را نگہبانان دوزخ آیا نیامدہ بودند بشما پیغامبران از جنس شما میخواندند بر شما آیات پروردگار شما را

و گویند بایشان نگهبانان دوزخ آیا نیامده بودند پیغمبران از جنس که میخواندند بر شما آیات پروردگار شمارا

وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ

و میترسانیدند شمارا از ملاقات این روز شما گفتند آرے ولیکن محقق شد حکم

و میترسانیدند شمارا از ملاقات این روز شما گویند آری ولیکن محقق شده حکم

الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿۱﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

عذاب بر کافران گفته شود در آیید بدرواز ہائے دوزخ جاویدان دراینجا

عذاب بر کافران گفته شود درآیید بدروازه‌های دوزخ جاوید بودگان دران

فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿۲﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ

پس بدجای متکبران ست دوزخ و روان کرده شوند آنان که ترسیدند از پروردگار خویش بسوئے بہشت

پس بد اقامت گاه متکبران دوزخ است و رانده شوند آنان که ترسیدند از پروردگار خود بسوئے بهشت

زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ

گروه گروه تا وقتیکه بیایند نزدیک بهشت و وا کرده شود دروازه هائے آن و گویند ایشانرا نگاهبانان بهشت سلام

گروه گروه تا چون بیایند نزد بهشت در حالیکه گشوده باشد دروازه‌های آن و گویند ایشانرا خازنان بهشت سلام باد

عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿۳﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا

بر شما باد خوشحال شدید پس درآیید به بهشت جاویدان و گویند سپاس خدا را است که راست کرد با ما

بر شما خوش باشید پس درآیید بهشت جاویدان (پس باین اعزاز و اکرام در آیند دران) و گویند متقیان ستایش الله راست آن

وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ

وعده خود و عطا کرد ما را زمین جاے می گیریم از بهشت هر جا که خواهیم پس نیک مزد

وعده خود را و داد ما را زمین (بقسم وارث) خانه می گیریم از بهشت هر جای که بخواهیم پس نیک مزد عمل

الْعَامِلِينَ ﴿۴﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ

کار کنندگان ست بهشت و به بینے فرشتگان را گرداگرد شده حوالی عرش تسبیح می گویند

کنندگان بهشت است و بیبینی فرشتگان را گرد آیندگان بدور عرش تسبیح می گویند

بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۖ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۵﴾

همراه ستایش پروردگار خویش و حکم کرده شود میان ایشان براستی و گفته شود ستایش خدا راست پروردگار عالمها

با حمد پروردگار خود و حکم کرده شود میان خلق براستی و گفته شود ستایش مر خدای راست که پروردگار عالمیان است عہ

سورۃ المؤمن مکیۃ وھی خمس وثمانون آیۃ وتسع رکوعات

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

حم ﴿۱﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۲﴾ غَافِرِ الذَّنبِ وَ

فرو فرستادن کتاب از جانب خدای غالب داناست آمرزنده گناه و

فرو فرستادن این کتاب است از الله غالب دانا آمرزنده گناه و

قَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ إِلَيْهِ

پذیرنده توبه سخت کننده عقوبت خداوند توانگری نیست هیچ معبود مگر او بسوے اوست

قبول کننده توبه سخت عقوبت کننده (کسی را اگر خواهد) خداوند توانائی نیست معبود برحق مگر او است بسوی اوست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در اختصام ملاء اعلی ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمۃ اللہ) می نویسد "برای آنها حکم هر جائی که بخواهند سکونت کنند. لیکن هر کس آن جای را مے طلبد که قبلاً برای وی آماده شده است" و نزد بعضی مراد این است که در جنت بغرض سیر و ملاقات هیچ مانعت رفت و آمد نیست

عہ هنگامیکه حق تعالی برای حساب نزول اجلال میفرماید فرشتگان بدور عرش صف زده مصروف تسبیح و تحمید پروردگار خود می باشند ذات احکم الحاکمین میان بندگان بکمال صحت و انصاف قضاوت می نماید. در اثر آن از هر طرف بجوش و خروش تمام نعره "الحمد لله رب العالمین" بلندی گردد یعنی اینکه کل ستایش و خوبی خدای را سزد که پروردگار تمام عالمها ست که کار جهانی را باین خوبی و عدالت فیصله نمود) باین نعره تحسین دربار ختم میشود عموم مفسرین این آیت را بهمین اسلوب بیان کرده اند لیکن حضرت شاه صاحب رحمه الله این آیت را به حالت حاضره حمل کرده و ضمیر "قضی بینهم" را بسوی ملائکه راجع نموده است. چنانچه مینویسد "مطلب فیصل بین فرشتگان ... نزاع می فرماید و آن هر

بلکه هر یک فرشته (در ملاء اعلی) قرار قاعده خود تدبیری را اظهار می کنند کما یشیر الیه اختصام الملاء الاعلی و تفصیل فی حجۃ اللہ البالغۃ پس الله تعالی تدبیر یکی را ...

بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ② ذَٰلِكُم بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ

بگناهان خود پس آیا بسوی بیرون رفتن راهی هست یعنی حیله هست ف۱ این عذاب بسبب آنست که چون یاد کرده می شد خدا

بگناهان خود پس آیا هست بسوی بیرون آمدن راهی (از طرف خدا به آنها گفته میشود) این عذاب بسبب آنست که چون یاد کرده میشد الله

وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ③

تنها انکار می کردید و اگر شریک او مقرر کرده میشد باور میداشتید پس فرمان خدا راست بلند قدر بزرگوار

بتنهائی انکار می کردید و چون شرک یاد کرده میشد باور میداشتید اکنون حکم الله بلند قدر بزرگ راست ع۵

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ

اوست آنکه می نماید شما را نشانهای خود و فرو می فرستد برای شما از آسمان رزق را و پند پذیر نمی شود

اوست آنکه می نماید بشما نشانهای خود را و فرو میفرستد برای شما از آسمان رزق را و نمیدانند (این را)

إِلَّا مَن يُنِيبُ ④ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ

مگر کسی که رجوع می کند بخدا پس یاد کنید خدا را یک جهت ساخته برای او عبادت را اگر چه ناخوش دارند

مگر آنکه رجوع می کند بالله پس عبادت کنید الله را در حالی که خالص کنندگان باشید برای او عبادت را اگر چه بد دانند

الْكَافِرُونَ ⑤ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ

کافران او ست بلند کننده مرتبه ها خداوند عرش می اندازد روح را از فرمان خود بر

کافران ع۶ (اوست) بلند کننده درجات مالک عرش فرو میفرستد وحی را از حکم خود بر

مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ⑥ يَوْمَ هُم بَارِزُونَ ۖ

هر که خواهد از بندگان خود تا بترساند آن بنده را از روز ملاقات ف۲ روزیکه ایشان بیرون آیند ف۳

هر کرا خواهد از بندگان خود تا بترساند (آن بنده) از روز ملاقات روزیکه ایشان بیرون آیندگان اند

لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ⑦

پوشیده نباشد بر خدا از ایشان چیزی خدا فرماید کراست پادشاهی امروز باز خود جواب دهد مر خدای یگانه غالب را

پوشیده نباشد بر الله از ایشان چیزی (الله فرماید) کراست پادشاهی امروز (خود فرماید) مر الله یگانه غالب راست

الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ⑧

امروز پاداش داده شود هر شخصی بحسب آنچه کرده است هیچ ستم نیست امروز هر آئینه خدا زود حساب کننده است

امروز جزا داده میشود هر نفس را بحسب آنچه کرده است هیچ ستم نیست امروز هر آئینه الله زود گیرنده حساب است

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا

و بترسان ایشان را از روز قیامت آنگاه که دلها نزدیک چنبر گردن باشند پر شده از غم نیست

و بترسان ایشان را از روز زود آمدنی آنگاه دلها برسد نزد گلوها در حالیکه فرو برندگان غم باشند نیست

لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ⑨ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي

ستمگاران را هیچ دوستی و نه شفاعت کننده که سخن او قبول کرده شود میداند خدا خیانت چشمها را و آنچه پنهان می دارند

ستمگاران را هیچ دوستی و نه شفاعت کننده که سخن او پذیرفته شود میداند خدا نگاه های دزدیده چشمها را و آنچه اکنون پنهان میدارد

الصُّدُورُ ⑩ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ

سینها خدا حکم می کند براستی و آنانکه کافران می پرستند ایشان را بجز خدا

سینه ها والله حکم می کند بحق و آنان را که می پرستند بجز خدا

لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ⑪ ع أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي

حکم نمی کنند بچیزے هر آئینه خدا همونست شنوا بینا آیا سیر کرده اند در

فیصله نمی کنند چیزی را (هر آئینه) الله همون است شنوا بینا آیا نرفته اند در

الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا

زمین تا بنگرند چگونه بود آخر کار آنانکه بودند پیش از ایشان بودند

زمین تا ببینند که چگونه شد انجام آنانکه بودند پیش از ایشان بودند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با خدا دیگر شریک ساختن ف۲ یعنی از قبور ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ اکنون صورت ندارد که پس به دنیا فرستاده شوید حالا در اثر اعمال گذشته خود مستوجب مجازات می گردید این فیصلهٔ هلاکت ابدی در حق شما از سببی شده است که شما در مقابل این دعوت که حق تعالی ذات یگانه و یکتاست گاهی گوش ننهادید دائماً از ذات او و یا وحدانیتش انکار کردید بلی اگر کسی شما را بسوی خدای باطل دعوت میداد فوراً آماده شده گفته پیروی می نمودید ازین واقعه سرشت و طبیعت شما بخوبی اندازه میشود که اگر هزار بار هم به دنیا رجعت داده شوید همین کفر و شرک را کسب کرده پس می آئید بنا بران امروز مجازات هیچ جرم شما همین حبس دوام است که از محکمهٔ عدالت عالیهٔ آن علی کبیر صادر شده است و در هیچ جای مرافعه آن امکان ندارد آرزوی تخلیص ازان بکلی عبث است۔

ع۶ بندگان باید از فهم و دانش کار گیرند و فقط بسوی خدای واحد رجوع کرده او را یگانه دانند در بندگی وی کسی را شریک نگردانند بیشک کافران و مشرکان ازین عمل و روش

و حالا بندگان مخلص چه ای برخیزد چسان از همه مذاهب و انواع صرف نظر نموده تنها یک خدا را پذیرفته اند لیکن موحد راسخ و پخته همان است که در مجمع مشرکین نعرهٔ توحید بلند کند و از هیچ ...

هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ط

زیاده تر از ایشان بقوت و به نشانها در زمین ف پس گرفتار کرد ایشان را خدا بگناهان ایشان

ایشان سخت تر از ایشان از روی قوت و نشانها در زمین پس گرفت ایشانرا الله بسبب گناهان ایشان

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿۱﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ

و نبود ایشان را از خدا هیچ پناه دهنده این عقوبت بسبب آن بود که مے آمدند بایشان پیغامبران ایشان

و نیست ایشانرا از (عذاب) الله هیچ منع کننده سه این (گرفت) بسبب آن است که می آمدند بایشان پیغمبران آنان

بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ ط إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۲﴾

به نشانها پس ایشان کافر شدند پس گرفتار کرد ایشانرا خدا هر آئینه خدا توانا سخت عقوبت ست

با نشانها پس کافر شدند پس گرفتار کرد ایشانرا الله به تحقیق الله قوی سخت عقوبت است

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿۳﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ

و هر آئینه فرستادیم موسی را به نشانهای خویش و بحجت ظاهر بسوے فرعون و

و (قسم است) به تحقیق فرستادیم موسیٰ را با نشانهای خویش و حجت ظاهر بسوی فرعون و

هَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿۴﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ

هامان و قارون پس گفتند جادوگری دروغگو ست پس چون آمد بدیشان به پیغام راست از

هامان و قارون پس گفتند جادوگر دروغگوی است پس چون آورد بایشان حق را از

عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ ط

نزدیک ما گفتند بکشید فرزندان آنانکه ایمان آوردند همراه او و زنده گزارید دختران ایشان را

نزد ما گفتند بکشید پسران آنانی را که ایمان آوردند همراه او و زنده گذارید زنان (دختران) شانرا

وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿۵﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ

و نیست حیله سازی کافران مگر در تباهی و گفت فرعون اے یاران بگذارید مرا تا بکشم

و نیست حیله سازی کافران مگر در تباهی و گفت فرعون بگذارید مرا تا بکشم

مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ج إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ

موسیٰ را و باید که دعا کند بجناب پروردگار خویش هر آئینه من میترسم ازان که بدل کند دین شمارا یا پدید آرد

موسیٰ را و باید که بخواند پروردگار خودرا (بامداد خود) سه (زیرا) من میترسم از آنکه بدل کند دین شمارا یا ظاهر سازد

فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿۶﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ

در زمین فساد را و گفت موسیٰ هر آئینه من پناه گرفتم به پروردگار خود و به پروردگار شما

در زمین فساد را و گفت موسیٰ (هر آئینه) من پناه بردم به پروردگار خود و پروردگار شما

مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿۷﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ

از شر هر متکبرے که باور نمیدارد روز حساب را و گفت مردے مسلمان

از هر متکبری سه که ایمان نمی آرد بروز حساب و گفت مرد مومن

مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ

از خویشان فرعون که پنهان میداشت ایمان خودرا آیا می کشید مردے را بسبب آنکه می گوید پروردگار من

از اقارب فرعون که پنهان میداشت ایمان خودرا آیا می کشید مردی را بسبب آنکه می گوید پروردگار من

اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ ط وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ

خداست و هر آئینه آورده است پیش شما نشانها از جانب پروردگار شما و اگر بالفرض دروغگو باشد پس وبال

خداست حالانکه (به تحقیق) آورده است بشما نشانهای روشن از پروردگار شما و اگر باشد دروغگوی پس بروی است

كَذِبُهُ ج وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ط إِنَّ اللَّهَ

برادست دروغگوئی او و اگر راست گو باشد البته برسد بشما بعض آنچه وعده میدهد شمارا هر آئینه خدا

(وبال) دروغگوئی و اگر باشد صادق برسد بر شما بعض از آنچه وعده می کند بر شما به تحقیق الله

فتح الرحمٰن

ف یعنی محلها و قلعه ها بسیار بنا کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

سه چون کسی آنان را از عذاب دنیا نجات داده نتوانست از عذاب آخرت چسان رستگاری خواهد داد سه حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد «فرعون گفته بود که مرا بگذارید شاید ارکین سلطنت او مشورهٔ قتل را نمیدادند زیرا از مشاهدهٔ معجزات ترسیده بودند که مبادا رب او انتقام بگیرد» مزید بران خود فرعون هم بدل ترسان و مرعوب شده بود لیکن بغرض اینکه بمردم قوت و شجاعت خودرا اظهار کند از انتهای شقاوت و بے حیائی خود این چنان بلاف زد تا مردم بدانند که هیچ خوف و هراس او را از اصدار حکم قتل مانع نیست و اراده او را هیچ قوت باز داشته نمی تواند. سه چون موسے علیه السلام از مشوره های آنها آگهی یافت، به قوم خود فرمود که «من این تهدیدات را قطعاً بخیال نمی آورم یک شخص فرعون چیست اگر متکبرین و جبارین تمام دنیا یک جا جمع شوند باز هم پروردگار من و شما کافی است که از شر آنها نجات دهد من خودرا فقط به پناه او سپرده ام همان ذات تعالیٰ حامی و مددگار من است» کما قال تعالیٰ «لا تخافا انني معكما اسمع وارى» (طه، رکوع ۲) بنا بر آن چون حمایت و امداد او تعالیٰ حاصل باشد از انسان مغرور و متکبر چه خوف خواهد بود ۱۲.

ع ۸ ۳

لَا يَهْدِيْ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿۱﴾ يٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ

رہ نمی نماید کسے را کہ باشد از حد گذرندہ دروغ گو اے قوم من شمار است پادشاہی امروز

راہ نمی نماید کسی را کہ او هست از حد گذرندۂ دروغ گوئی ای قوم من، امروز شمار است پادشاہی در حالیکہ

ظٰهِرِيْنَ فِي الْاَرْضِ فَمَنْ يَّنْصُرُنَا مِنْ بَاْسِ اللّٰهِ اِنْ جَآءَنَا ؕ

غالب شدہ در زمین پس کہ نصرت دہد مارا از عذاب خدا اگر بیاید بما

غلبہ کنندگانید در زمین پس کہ نصرت دہد مارا از عذاب اللہ اگر بیاید بما

قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيْكُمْ اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيْكُمْ اِلَّا سَبِيْلَ

گفت فرعون مصلحت نمیدہم شمارا مگر آنچہ ازرا ل می کنم و دلالت نمی کنم شمارا مگر براہ

گفت فرعون تصویب نمی کنم برای شما مگر آنچہ را کہ میدانم و نشان نمیدہم بشما مگر راہ

الرَّشَادِ ﴿۲﴾ وَقَالَ الَّذِيْٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ

راستی و گفت شخصی کہ ایمان آوردہ بود اے قوم من ہر آئینہ من میترسم بر شما از مانند

ہدایت و گفت ہمان شخصی کہ ایمان آوردہ بود ای قوم من (ہر آئینہ) من می ترسم بشما از مانند (واقعات)

يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿۳﴾ مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ وَالَّذِيْنَ

روز جماعت ہائے پیشین مانند صورت حال قوم نوح و عاد و ثمود و آنانکہ

روز امم گذشتہ مانند حال قوم نوح و عاد و ثمود و آنانکہ

مِنْ بَعْدِهِمْ ؕ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿۴﴾ وَيٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ

بعد از ایشان بودند و خدا ارادہ ستم نمی کند بر بندگان و اے قوم من ہر آئینہ من می ترسم

بعد از ایشان بودند و نیست اللہ کہ ارادہ کند ستمی را بر بندگان و اے قوم من ہر آئینہ من می ترسم

عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿۵﴾ يَوْمَ تُوَلُّوْنَ مُدْبِرِيْنَ ۚ مَا لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ

بر شما از روز آواز دادن بایکدیگر روزیکہ رو بگردانید پشت دادہ نبود شمارا از خدا ہیچ

بر شما از روز ندای یکی بدیگری روزیکہ روی بگردانید (از موقف) بازگشتگان نیست شمارا از اللہ ہیچ

عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿۶﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوْسُفُ

نگاہدارندہ و ہر کرا گمراہ سازد خدا پس نیست اورا ہیچ راہ نمایندہ و ہر آئینہ آمدہ بود پیش از این بشما یوسف

نگہدارندہ و ہر کرا گمراہ سازد اللہ پس نیست اورا ہیچ رہنما و (ہر آئینہ) آمدہ بود بشما یوسف

مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِيْ شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُمْ بِهٖ ؕ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ

بنشانہا پس ہمیشہ در شک بودید از آنچہ آوردہ بود پیش شما آنرا تا وقتیکہ بمرد

پیش از این بانشانہای روشن پس ہمیشہ بودید در شک از آنچہ آوردہ بود نزد شما آنرا تا آن گاہ کہ بمرد

قُلْتُمْ لَنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ مِنْۢ بَعْدِهٖ رَسُوْلًا ؕ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ

گفتید نخواہد فرستاد خدا بعد از وے پیغامبرے راہم چنین گمراہ می کند خدا ہر کرا ہست او

گفتید ہرگز نخواہند فرستاد اللہ بعد از وی پیغمبری را ہم چنین گمراہ می کند اللہ ہر کہ او

مُسْرِفٌ مُّرْتَابُ ۚ ۖ ﴿۷﴾ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ

از حد در گذرندہ شک آرندہ آنانرا کہ مکابرہ می کنند در آیات خدا بغیر حجتے کہ

بیباک شک آرندہ است (گمراہ می کند خدا) آنانرا کہ جدال می کنند در آیات خدا بغیر کدام سندیکہ

اَتٰىهُمْ ؕ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ

آمدہ باشد پیش ایشان سخت ناپسند شد این مکابرہ ایشان نزدیک خدا و نزدیک آنانکہ ایمان آوردند ہم چنین مہری نہد خدا

آمدہ باشد بایشان سخت بیزاری (ناپسند) است این مکابرہ ایشان نزد خدا و نزد آنانیکہ ایمان آوردند ہم چنین مہری نہد اللہ

عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿۸﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰهَامٰنُ ابْنِ لِيْ صَرْحًا

بر ہر دل متکبر سرکش و گفت فرعون اے ہامان عمارت کن برائے من کوشکے

بر ہر دل متکبر سرکش و گفت فرعون ای ہامان بنا کن برائے من قصر بلند

ف۵ عموم مفسرین از «یوم التناد» (روز ندای یکی بدیگری) روز قیامت را مراد میگیرند وقتیکہ ہمہ مردم برائے جمع شدن و حساب دادن در محشر خواندہ میشوند و اہل جنت و اہل دوزخ و اہل اعراف یکدیگر را صدا خواہند کرد و بالآخر ندا خواہد آمد «یا اہل الجنۃ خلود لا موت» «و یا اہل النار خلود لا موت» کما ورد فی الحدیث لیکن حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) از «یوم التناد» روزی را مراد گرفتہ است کہ در آن بر فرعونیان عذاب نازل شد۔ چنانچہ می نویسند «کہ روزیکہ بر ایشان وارد شد کہ در بحر قلزم غرق گردیدند در ہنگام غرق شدن تمام نفری یکدیگر را صدا می کردند» شاید آن مرد مومن بذریعہ کشف معلوم کردہ باشد و یا از این قیاس کہ بر ہر قوم عذاب ہمین طور وارد می شود ف۶ اظہار کردید کہ قصہ تمام شد۔ نہ او پیغمبر بود و نہ اکنون بعد از او کدام پیغمبری آمدنی است۔ گویا از ابتدا سلسلۂ رسالت را انکار کردید لیکن حضرت شاہ صاحب (رحمہ اللہ) مینویسد کہ «اہالی مصر در حیات حضرت یوسف بہ نبوت او قائل نشدہ بعد از وفات وی چون سر رشتہ سلطنت مصر رو بکمی نہاد اظہار کردند کہ قدم یوسف درین شہر بنہایت مبارک بود در آیندہ مثل او کسے نخواہد آمد یا آن انکار و یا اکنون این اقرار این است اسراف و بدگوئی مدعای مرد مومن این بود کہ قدر نعمت ...»

لَعَلِّیٓ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ۙ﴿۳۶﴾ اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓی اِلٰهِ مُوْسٰی وَ

تا باشد که برسم بایں راه‌ها راه‌هاے آسمانها تا در نگرم بسوے پروردگار موسے و

شاید برسم باین راه‌ها راه‌های آسمانها را پس بنگرم بسوے معبود موسے و

اِنِّیْ لَاَظُنُّهٗ كَاذِبًا ؕ وَكَذٰلِكَ زُیِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ وَصُدَّ عَنِ

هر آئینه من دروغگوی پندارمش و هم چنین آراسته شد در نظر فرعون عمل بداو و باز داشته شد از

(و هر آئینه) من می پندارم موسے را دروغگوی و هم چنین (مثل تزئین این گفتار) زینت داده شد برای (فرعون عمل بداو و باز داشته شد)

السَّبِیْلِ ؕ وَمَا كَیْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا فِیْ تَبَابٍ ﴿۳۷﴾ ع وَقَالَ الَّذِیْٓ اٰمَنَ یٰقَوْمِ

راه صواب و نبود حیله سازی فرعون مگر در تباهی و گفت آنکه ایمان آورده بود اے قوم من

راه راست و نیست مکر فرعون مگر در تباهی و گفت آنکه ایمان آورده بود ای قوم من

اتَّبِعُوْنِ اَهْدِكُمْ سَبِیْلَ الرَّشَادِ ﴿۳۸﴾ یٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَیٰوةُ الدُّنْیَا

پیروی من کنید تا دلالت کنم شما را براه راستی اے قوم من جز این نیست که این زندگانی دنیا

پیروی کنید مرا تا برسانم شما را براه صواب ای قوم من جز این نیست که این زندگانی دنیا

مَتَاعٌ ۫ وَّاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِیَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿۳۹﴾ مَنْ عَمِلَ سَیِّئَةً فَلَا یُجْزٰٓی

اندک بهره است و هر آئینه آخرت همونست سراے همیشه بودن هر که عمل آرد کار بد جزا داده نخواهد شد

اندک بهره (فانی شدنی) است و (هر آئینه) سرای آخرت همون است سرای جاویدان هر که کند بدی پس جزا داده نمی شود باو

اِلَّا مِثْلَهَا ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰی وَهُوَ مُؤْمِنٌ

الا مانند آن و هر که بجا آرد کار شایسته خواه از جنس مرد خواه از جنس زن و او مومن بود

مگر برابر آن و هر که کند نیکوئی مرد باشد یا زن در حالی که مومن بود

فَاُولٰٓئِكَ یَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ یُرْزَقُوْنَ فِیْهَا بِغَیْرِ حِسَابٍ ﴿۴۰﴾ وَیٰقَوْمِ مَا لِیْٓ

پس در آیند آنگروه به بهشت رزق داده شود ایشان را آنجا بغیر شمار واے قوم من چیست مرا

پس آن گروه در آیند بهشت در حالی که رزق داده میشود ایشان را در آن بی شمار وای قوم من چیست مرا

اَدْعُوْكُمْ اِلَی النَّجٰوةِ وَتَدْعُوْنَنِیْٓ اِلَی النَّارِ ﴿۴۱﴾ تَدْعُوْنَنِیْ لِاَكْفُرَ

که میخوانم شما را بسوے نجات و شما میخوانید مرا بسوے دوزخ میخوانید مرا بسوی آن که کافر شوم

که دعوت می کنم شما را بسوی نجات و دعوت می کنید مرا بسوی دوزخ میخوانید مرا با جهت که کافر شوم

بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَیْسَ لِیْ بِهٖ عِلْمٌ ۫ وَّاَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَی الْعَزِیْزِ

بخدا و شریک او مقرر کنم چیزے که نیست مرا بحقیقت آن علم و من میخوانم شما را بسوی خدا غالب

بر الله و شریک سازم باو چیزی را که نیست مرا به (معبودیت) آن علم و من میخوانم شما را بسوی ذات غالب

الْغَفَّارِ ﴿۴۲﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُوْنَنِیْٓ اِلَیْهِ لَیْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِی الدُّنْیَا

آمرزگار بے شبه چیزیکه شما میخوانید مرا بسوی آن نیست آنچیز را قبول کردن دعا نه در دنیا

آمرزگار عه محقق است چیزی که میخوانید مرا بسوی آن نیست آن چیز را دعوتی در دنیا

وَلَا فِی الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَی اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِیْنَ هُمْ اَصْحٰبُ

و نه در آخرت و بی شبه باز گشت ما بسوے خداست و بے شبه از حد گذشتگان ایشان اند اهل

و نه در آخرت عه و (محقق است) که (هر آئینه) باز گشت ما بسوی الله است و بدرستیکه از حد گذرندگان ایشان اند رفیقان

النَّارِ ﴿۴۳﴾ فَسَتَذْكُرُوْنَ مَآ اَقُوْلُ لَكُمْ ؕ وَاُفَوِّضُ اَمْرِیْٓ اِلَی اللّٰهِ ؕ

دوزخ پس یاد خواهید کرد آنچه می گویم به شما و می سپارم مقدمه خود را بخدا

دوزخ عه پس بزودی یاد می کنید آنچه می گویم بشما و می سپارم کار خود را به الله

اِنَّ اللّٰهَ بَصِیْرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿۴۴﴾ فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَیِّاٰتِ مَا مَكَرُوْا وَحَاقَ

هر آئینه خدا بیناست باحوال بندگان پس نگاه داشت او را خدا از ضررهای بدسگالی ایشان و در گرفت

هر آئینه الله بیناست به بندگان خود پس نگاه داشت موسی را (یا مرد مومن را) الله از شدائد مکر آنها و بر عکس نازل شد

عه مقصد این است که بطریق سر نیاز شما بر آستان آن خدای واحد خم نمائید که هم نهایت زبردست است و هم آمرزنده خطاهای بے شمار میباشد (اگر مجرم را مواخذه نماید کسی او را رهانیده نتواند و اگر معاف فرماید کسی او را ازین کار باز داشته نتواند) همان ذات برحق مستحق آن است که انسان از خوف و رجا بحضور او سر عبودیت خود را خم کند، بدانید که من در پناه همان خدا آمده ام که بسوی او شما را دعوت میدهم عه بجز خدا دیگری نیست که در دنیا و یا آخرت ادنی ترین نفع و ضرر را مالک باشد پس مردم را به بندگی و غلامی آن چیز حقیر دعوت دادن منتهای جهل و حماقت است، «ومن اضل ممن یدعوا من دون الله من لا یستجیب له الی یوم القیمة وهم عن دعائهم غافلون واذا حشر الناس کانوا لهم اعداء وکانوا بعبادتهم کافرین» (احقاف رکوع ۱) انسان بچه دلیل و سند مردم را بسوی چنین چیزهای عاجز ناتوان دعوت بدهد؛ طرفه تر آنکه در بین این معبودان بے حقیقت بسا چیزهاست که خود آنها بطرف خود دعوت نمیدهند بلکه قدرت دعوت دادن را هم ندارند عه بالاخره فرخواهی نخواهی باز گشت همه بسوی همان خدای واحد است چون در آنجا رسند هر کس نتیجه عدوان و بیباکی خود را خواهید دید. اکنون خوب بیندیشید که چه زیاده روی

بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوْءُ الْعَذَابِ ﴿٨﴾ اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَّ

بخویشان فرعون عذاب سخت درگرفت ایشان را آتش حاضر کرده میشوند بر آتش پگاه و

به آل فرعون بد عذاب آن آتش است پیش کرده میشوند بر آن صبح و

عَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ ۗ أَدْخِلُوْا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٩﴾

شام و روزے که قائم شود قیامت گوئیم درآئید خویشان فرعون را در سخت ترین عذاب

شام هم و در روزیکه قائم شود قیامت (گفته میشود از طرف خدا) درآرید فرعون و پیروان او را در سخت ترین عذاب

وَإِذْ يَتَحَاجُّوْنَ فِي النَّارِ فَيَقُوْلُ الضُّعَفٰؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا

و یاد کن چون باهم مکابره می کنند در دوزخ پس گویند ناتوان سرکشان را

و (یاد کن) چون باهم مجادله می کنند در آتش پس گویند ناتوان (پیروان) بمتکبران (رؤسا)

إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا نَصِيْبًا مِّنَ النَّارِ ﴿١٠﴾ قَالَ

هرآئینه ما تابع بودیم شما را پس آیا شما دفع کننده هستید از سر ما یک حصه از عقوبت آتش گویند

(هرآئینه) ما بودیم شما را پیروان پس آیا شما دفع کننده هستید از ما حصه را از آتش گویند

الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا إِنَّا كُلٌّ فِيْهَا ۙ إِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿١١﴾

سرکشان هرآئینه ما همه در آتشیم هرآئینه خدا هرآئینه فیصل کرده است در میان بندگان

سرکشان هرآئینه ما همه در آتشیم هرآئینه الله بتحقیق فیصله کرده است میان بندگان

وَقَالَ الَّذِيْنَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوْا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا

و گویند آنانکه در آتش اند نگاهبانان دوزخ را دعا کنید بجناب پروردگار خویش تا سبک کند از ما

و گویند آنانکه در آتش اند برای (فرشتگان) متصرفان دوزخ بخواهید از پروردگار خود تا تخفیف کند از ما

يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿١٢﴾ قَالُوْا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيْكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۖ قَالُوْا

حصه یک روزه از عذاب گویند نگاهبانان آیا نمی آمدند بشما پیغمبران شما با معجزه ها گویند آرے

روزی اندک از عذاب گویند (متنظمان دوزخ) آیا (اوقات دعا را ضائع نساختید) نمی آمدند بشما پیغمبران تان با نشانهای روشن

بَلٰى ۚ قَالُوْا فَادْعُوْا ۚ وَمَا دُعٰٓؤُا الْكٰفِرِيْنَ إِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿١٣﴾ إِنَّا لَنَنْصُرُ

نگاهبانان گویند پس شما دعا کنید و نیست دعائی کافران مگر در تباهی هرآئینه ما نصرت دهیم

گویند (متنظمان) پس (خود تان) بخوانید (از طرف خدا فرموده میشود) و نیست خواست کافران مگر در تباهی (هرآئینه) مدد می کنیم

رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ آمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ الْأَشْهَادُ ﴿١﴾

پیغامبران خویش را و آنان را که ایمان آورده اند در زندگانی دنیا و نیز روزیکه قائم شوند گواهان ف

پیغمبران خود و مومنان را در زندگانی دنیا و در روزیکه قائم میشوند گواهان

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظّٰلِمِيْنَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوْءُ الدَّارِ ﴿٢﴾

روزیکه سود ندهد ستمگاران را عذر آوردن ایشان و ایشان راست لعنت و ایشان راست عقوبت آن سرائے

در روزیکه نفع ندهد ستمگاران را معذرت های ایشان و مر ایشان راست دوری از رحمت و مر ایشان راست سرای بد

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوْسَى الْهُدٰى وَأَوْرَثْنَا بَنِيْٓ إِسْرَآئِيْلَ الْكِتٰبَ ﴿٣﴾ هُدًى

و هرآئینه دادیم موسی را هدایت و وارث کتاب ساختیم بنی اسرائیل را براے راه نمودن

و بتحقیق دادیم موسی را امور هدایت و میراث دادیم بنی اسرائیل را کتاب هدایت کننده

وَّذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسْتَغْفِرْ

و پند دادن خداوندان خرد را پس صبر کن هرآئینه وعده خدا راست ست و آمرزش طلب کن

و پند دهنده برای خداوندان عقول پس صبر کن (برایذای کفار) بتحقیق وعدهٔ الله حق است و آمرزش بخواه (برای چیزیکه نسبت بشان تو

لِذَنْۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ

براے گناه خود و تسبیح گوی با ستائش پروردگار خود بشام و پگاه هرآئینه آنانکه

گناه شمرده میشود) و تسبیح گوی با ستایش پروردگار خود بوقت پیشین و پگاه (تحقیق) آنانکه

آیت متعلق بفرعونیان «النار یعرضون علیها غدوا و عشیا» و الفاظ حدیث در باب دوزخیان عموماً «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» یعنی یکی باشد۔ واللہ تعالیٰ اعلم ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی فرشتگان گواهی دهند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ مسکن آنان که در دوزخ است در روز قیامت داران عذاب میشوند هر صبح و شام بایشان نشان داده میشود تا بطور نمونه یک مزهٔ جزئی آن عذاب آینده را چشیده بروند این بود حال عالم برزخ۔ از احادیث ثابت است که باین صورة هر روز به هر کافر جای نشیمنش در دوزخ و برای هر مومن قرارگاه جنت صبح و شام نشان داده میشود (تنبیه) ازاین آیة فقط تعذیب فرعونیان در عالم برزخ ثابت شده بود۔ بعد ازان بیان آنحضرت صلی الله علیه وسلم معلوم شد که جمیع کفار بلکه گنهگاران مومنین هم در برزخ معذب میشوند (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحه۔ و بعض آثار بر می آید هم چنانکه ازجمله جنتیان ارواح شهداء در حواصل «پرندگان سبز» داخل شده سیر جنت می کنند از جمله دوزخیان ارواح فرعونیان را هم در حواصل «پرندگان سیاه» داخل نموده هر صبح و شام بسوی دوزخ میفرستند۔ البته اقامت ارواح با اجساد آنها در جنت و یا در دوزخ در آخرت بیاشد) اگر این صحیح باشد شاید تضاد بین کلمات

يُجَادِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيۡرِ سُلۡطَٰنٍ أَتَىٰهُمۡ إِن فِي صُدُورِهِمۡ إِلَّا

مجادله می کنند در آیت های خدا بغیر حجتی که آمده باشد بایشان نیست در سینهٔ ایشان مگر

مجادله می کنند در آیت های الله بدون حجتی که آمده باشد بایشان نیست در سینه های ایشان مگر

كِبۡرٞ مَّا هُم بِبَٰلِغِيهِۚ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ﴿٥٦﴾ لَخَلۡقُ

اراده غلبه که نیستند ایشان رسنده بآن پس پناه طلب کن از خدا هرآئینه خدا اوست شنوا بینا هرآئینه آفریدن

بزرگی که ای نیستند رسندگان به آن ۞ پس پناه ببر به الله، از شر آنها، بتحقیق الله اوست شنوا بینا تحقیق آفریدن

ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ أَكۡبَرُ مِنۡ خَلۡقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ

آسمانها و زمین بزرگتر ست از آفریدن آدمیان ۞ و لیکن اکثر مردمان

آسمان ها و زمین بزرگتر است از آفریدن مردمان و لیکن اکثر مردمان

لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ

نمیدانند و برابر نیستند نابینا و بینا و برابر نیستند آنانکه ایمان آورده اند و کار های

نمیدانند و برابر نیستند کور و بینا و (برابر نیستند) آنانکه ایمان آوردند و کردند

ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَلَا ٱلۡمُسِيٓءُۚ قَلِيلٗا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ إِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَأٓتِيَةٞ

شائسته کرده اند با بدکار . اندکی پند پذیر می شوید هرآئینه قیامت آمدنی ست

کارهای نیک و نه بدکار اندک پند می پذیرید بتحقیق قیامت آمدنی است

لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ

نیست شک دران و لیکن اکثر مردمان باور نمیدارند و گفت پروردگار شما

نیست شک دران و لیکن اکثر مردمان باور نمی کنند و میفرماید پروردگار شما

ٱدۡعُونِيٓ أَسۡتَجِبۡ لَكُمۡۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِي سَيَدۡخُلُونَ

دعا کنید بجناب من تا قبول کنم دعای شما را هرآئینه آنانکه تکبر می کنند از عبادت من داخل خواهند شد

مرا بخوانید که قبول می کنم خواست شما را بتحقیق آنانکه تکبر می کنند از عبادت من بزودی درایند

جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ لِتَسۡكُنُواْ فِيهِ

بدوزخ خوار شده خدای آنست که آفرید برای شما شب را تا آرام گیرید

در دوزخ ذلیل شدگان ۞ الله همان ذاتی است که آفرید برای شما شب را تا آرام کنید دران

وَٱلنَّهَارَ مُبۡصِرًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ

دران و آفرید روز را بوجهی که دران دیدن یکدیگر باشد هرآئینه خداوند فضل ست بر مردمان و لیکن اکثر

و (گردانیده) روز را طوری که دران دیدن میشود (بتحقیق) الله خداوند فضل است بر مردمان و لیکن اکثر

ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ لَّآ إِلَٰهَ

مردمان شکر نمی کنند این ست خدا پروردگار شما آفریننده هر چیز نیست هیچ معبودی

مردمان شکر نمی کنند ۞ این است الله پروردگار شما آفریننده هر چیز نیست هیچ معبود

إِلَّا هُوَۖ فَأَنَّىٰ تُؤۡفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذَٰلِكَ يُؤۡفَكُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ

بجز وی پس از کجا برگردانیده میشوید همچنین برگردانیده میشود آنانکه بآیات خدا

برحق مگر او ست پس کجا منصرف کرده میشوید همچنین منصرف کرده شده بودند آنانکه به آیات خدا

يَجۡحَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ قَرَارٗا وَٱلسَّمَآءَ

انکار می کردند خدای آنست که ساخت برای شما زمین را قرارگاه و آسمان را

انکار می کردند الله آنست که گردانید برای شما زمین را قرار و آسمان را

بِنَآءٗ وَصَوَّرَكُمۡ فَأَحۡسَنَ صُوَرَكُمۡ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِۚ ذَٰلِكُمُ

سقف و صورت بست شما را پس نیکو ساخت صورت های شما و روزی داد شما را از پاکیزه ها اینست

سقف و صورت بست شما را پس نیکو ساخت صورت های شما را و روزی داد شما را از چیز های پاکیزه آن است

فتح الرحمٰن

ف یعنی اعادهٔ ایشان

تفسیر عثمانی

ف کسانیکه در دلائل توحید و کتب سماویه و معجزات و هدایات پیغمبران او خواه مخواه مجادله می کنند و از اظهار سخنان بی سند سے خواهند صدای حق را منتفی نمایند حقیقة در دست آنها هیچ حجت و دلیلی نیست و نزد حیثیت این چیزهای واضح و آشکار گنجایش شک و تردد می باشد فقط تکبر مانع آنهاست که حق را تسلیم و به پیغمبر پیروی نمایند زیرا میخواهند نسبت به پیغمبر فوقتر باشند دیا الله پیش او به خم شدن مجبور نشوند لیکن بدانند که آنها باین مقصد خود گاهی نخواهند رسید آنها مجبور میشوند که یا بحلقهٔ پیغمبر سر اطاعت خم کنند و یا بنهایت درجهٔ ذلت و رسوائی برسند ف خواستن از رب خود خواهندگی و ناخواستن تکبر و سرکشی است از این آیت معلوم شد که خدا التماس بندگان می رسد این سخن بدون شک و شبه صحیح است مگر مطلب این نیست که هر دعای هر بنده را قبول کند یعنی آنچه بخواهد بدهد بلکه اجابت را چندین نوع است که در احادیث بیان شده اعطای چیزی موقوف بر مشیت او و تابع حکمت است کما قال فی موضع آخر فیکشف ما تدعون الیه ان شاء (انعام رکوع ۴) بهر حال کار بنده خواستن است و خود خواستن یک عبادت بلکه

اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۖ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا

خدا پروردگار شما — پس بسیار بابرکت ست خدائے پروردگار عالمہا — اوست زندہ نیست ہیچ معبود مگر

اللہ پروردگار شما — پس بسیار بابرکت است اللہ پروردگار عالمہا — اوست زندہ (بحیات ذاتی دائمی) نیست ہیچ معبود برحق مگر

هُوَ فَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۭ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٥﴾

او پس عبادت کنید او را یک جہت ساختہ برائے او عبادت — ستائش خدا را پروردگار عالمہا

او پس عبادت کنید او را در حالیکہ خالص کنندگان باشید برای او دین را ہمہ ستائش خدا راست کہ پروردگار عالمہاست عہ

قُلْ اِنِّيْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَمَّا

بگو ہر آئینہ من منع کردہ شدم ازان کہ عبادت کنم آنان را کہ شما می پرستید بجز خدا وقتیکہ

بگو (تحقیق) من منع کردہ شدہ ام ازان کہ بپرستم آنان را کہ می پرستید بجز اللہ چون

جَآءَنِيَ الْبَيِّنٰتُ مِنْ رَّبِّيْ ۡ وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦﴾

آمد بمن نشانہا از جانب پروردگار من و فرمودہ شد مرا کہ منقاد شوم پروردگار عالمہا را

آمد بمن نشانہای آشکار از پروردگار من و مامور شدہ ام کہ منقاد باشم بہ پروردگار عالمیان عہ

هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ

اوست آنکہ آفرید شما را از خاک باز از نطفہ منی باز از خون بستہ باز

اوست آن ذاتیکہ آفریدہ شما را از خاک باز از آب منی باز از خون بستہ باز

يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُوْنُوْا شُيُوْخًا ۚ وَ

بیرون می آرد شما را کودک شدہ باز باقی می گذارد تا برسید بہ نہایت قوت خود باز باقی میگذارد تا شوید پیرکلان سال و

بیرون می آرد شما را اطفال باز (باقی می گذارد شما را) تا برسید بقوت کامل خود باز (باقی می گذارد) تا شوید پیران و

مِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوْٓا اَجَلًا مُّسَمًّى وَّلَعَلَّكُمْ

بعضی از شما کسے ہست کہ قبض روح او کردہ شود پیش ازین و باقی می گذارد تا برسید بمدتے معین و تا بود کہ

بعضی از شما کسی است کہ میرانیدہ میشود پیش ازین و (باقی می گذارد) تا برسید بمدتی معین (برای مرگ الخ) و تا بدانید

تَعْقِلُوْنَ ﴿٧﴾ هُوَ الَّذِيْ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا

بفہمید اوست آنکہ زندہ می کند و می میراند چون پیدا کند چیزیرا جز این نیست کہ

(دلائل وحدانیت و قدرت الٰہیہ را بر بعث الخ) اوست آن ذاتی کہ زندہ می کند و می میراند پس چون خواہد ایجاد چیزی را پس جز این نیست

يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ

می گوید بوی بشو پس میشود آیا ندیدی بسوی آنانکہ مکابرہ می کنند در آیات

گوید مر او را شو پس (او) میشود آیا ندیدی بسوے آنانکہ مجادلہ می کنند در آیت ہای

اللّٰهِ ۭ اَنّٰى يُصْرَفُوْنَ ﴿١﴾ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتٰبِ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا بِهٖ

خدا از کجا گردانیدہ میشوند آنانکہ دروغ شمردند کتاب را و آنچہ فرستادیم بآن

اللہ کجا منصرف کردہ میشوند (از اللہ) آنانکہ نسبت دروغ کردند باین کتاب و بہ آنچہ فرستادیم

رُسُلَنَا ۛ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٢﴾ اِذِ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلٰسِلُ ۭ

پیغامبران خود را خواہند دانست حقیقت حال وقتیکہ طوقہا در گردن ایشان باشند و زنجیرہا نیز

پیغمبران را بہ آن پس زود بدانند (وخامت تکذیب را) وقتیکہ طوق ہا افتادہ باشند در گردن ہای ایشان و زنجیرہا (نیز)

يُسْحَبُوْنَ ﴿٣﴾ فِي الْحَمِيْمِ ۙ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُوْنَ ﴿٤﴾ ثُمَّ قِيْلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا

کشیدہ شوند در آب گرم باز در آتش برتافتہ شوند باز گفتہ شود ایشان را کجاست آنچہ

کشیدہ میشوند در آب جوشان پس در آتش سوختانیدہ میشوند (آتش از خارج و داخل محیط آنہا میباشد) باز گفتہ شود ایشان را کجا است

كُنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ﴿٥﴾ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا بَلْ لَّمْ نَكُنْ

شریک مقرر می کردید بجز خدا گویند گم شدند از نظر ما بلکہ ہرگز

شریک می گردانید بجز اللہ گویند گم شدند از ما بلکہ نبودیم

عہ از ہیچ حیثیت بذات او تعالیٰ گاہی موت و فنا عائد نشدہ و نشاید میشود برواضح است کہ چون حیات او ذاتی است تمام لوازم حیات او ہم ذاتی میباشند عہ کمالات و خوبی ہا ہمہ متعلق بحیات است کسیکہ حی علی الاطلاق است خاص او مستحق عبادات و مالک تمام کمالات و خوبی ہا مے باشد۔ ازہمین سبب «الحمد للہ رب العلمین» را بعد از «ہو الحی» فرمود چنانکہ در آیت ماقبل بعد از ذکر نعمت ہا «فتبارک اللہ رب العلمین» فرمودہ بود آنکہ از بعض سلف منقول است کہ وقتیکہ «لا الٰہ الا اللہ» گفتہ شود باید «الحمد للہ رب العلمین» را بہ آن مقرون ساخت ماخذ آن ہمین آیت است

عہ بعد از مشاہدہ علامات واضح انسان چرا بحضور خدائے واحد سر عبودیت خم نکند و خاص تابع فرمان او نباشد؟ عہ

یعنی از طفلی بجوانی و از جوانی بہ پیری میرسد و بعض انسان پیش از جوانی و پیری وفات میکند بہر حال ہمہ نفری تا بہ یک میعاد معین و وعدۂ نوشتہ رسیدنی ہستند ہیچ کس از موت و حشر مستثنیٰ نیست ہر آنکہ زاد بناچار بایدش نوشید ز جام دہر «کل من علیہا فان» عہ حضرت شاہ

ع ٨ ١٢ م ١٣

رکوع... عہ یعنی تفکر کنید کہ شما از بین این قدر ادوار گذشتید پس امکان دارد کہ از یک دور دیگر ہم عبور کنید و آن برخاستن است بعد از موت بنابراین این دور حتمی را چرا محال میدانید؟

تَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا ۚ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦﴾

نمی پرستیدیم پیش ازین چیزی را همچنین گمراه می کند خدا کافران را

که می پرستیدیم قبل ازین چیزی را همچنین گمراه می کند الله کافران را

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ﴿٧﴾

این عقوبت بسبب آنست که شادمان میشدید در زمین ناحق و بسبب آنست که می نازیدید

این (اضلال) بسبب آنست که شادمانی می کردید در زمین بناحق و بسبب آنست که می نازیدید (بناحق)

اُدْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٨﴾

در آیید بدروازهای دوزخ جاویدان آنجا پس بد جای متکبران ست دوزخ

(گفته شود از طرف خدا) در آیید بدروازه هائے دوزخ جاویدان در آن پس (دوزخ) بد مسکن متکبران است

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ

صبر کن اے محمد هر آئینه وعدهٔ خدا راست ست پس اگر بنمائیم ترا بعض آنچه وعده میدهیم ایشان را فهماد

پس صبر کن (اے محمد) بتحقیق وعدهٔ الله حق است پس اگر بنمائیم تو بعض آنچه وعده میدهیم کفار را (پس آن وعده تکمیل شد) یا

نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ

اگر بمیرانیم ترا پس بسوی ما باز گردانیده شوند کافران و هر آئینه فرستادیم پیغامبران را پیش از تو

اگر بمیرانیم ترا پیش از ظهور آن عذاب) بسوی ما باز گردانیده شوند کافران (پس انتقام از ایشان گیریم) و بتحقیق فرستادیم رسولان را پیش از تو

مِنْهُمْ مَّنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّنْ لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ

از ایشان کسے هست که قصه اش خوانده ایم برتو و از ایشان کسے هست که قصه اش نخوانده ایم برتو و نبود

بعضی از ایشان آنان اند که بیان کرده ایم حال شان را برتو و بعضی از ایشان آنان اند که بیان نکرده ایم برتو و هیچ نیست

لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ

هیچ پیغامبر را که بیارد نشانه مگر بفرمان خدا پس وقتیکه آمد فرمان خدا فیصل کرده شود براستی

هیچ پیغمبر را که بیارد نشانه مگر بحکم الله پس چون بیاید حکم خدا فیصله کرده شود بحق

وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿١٠﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ

و زیان کار شدند آنجا بیهوده گویان خدا آنست که آفرید برائے شما مواشی را

و خاسر شوند در آنجا اهل تکذیب کنندگان الله است آنکه آفرید برائے شما چهارپایان را

لِتَرْكَبُوْا مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿١١﴾ وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوْا

تا سوار شوید بر بعض آنها و بعض آنها را میخورید و شما را در چهارپایان منفعت هاست و تا برسید

تا سوار شوید بر بعض آنها و بعض آنها را میخورید و شما راست در آنها منافع بسیار و تا برسید

عَلَيْهَا حَاجَةً فِيْ صُدُوْرِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ﴿١٢﴾

سوار شده بر آنها بمقصدے که در سینه شما مستقر شده است و بر چهارپایان و بر کشتی ها برداشته میشوید

سوار شده بر آنها بمقصدی که در دلها دارید و بر چهارپایان و بر کشتی ها برداشته میشوید

وَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ ۖ فَاَيَّ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُنْكِرُوْنَ ﴿١٣﴾ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي

و خدا می نماید شما را نشانهائے خود پس کدام یک را از نشانهای خدا انکار می کنید آیا سیر نکرده اند در

و می نماید الله شما را نشانهای خود پس کدام یک از آیات خدا را انکار می کنید آیا (عاجز شده) پس سیر نکرده اند در

الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوْٓا

زمین تا بنگرند چگونه بود آخر کار آنانکه پیش از ایشان بودند بودند

زمین تا ببینند که چگونه بود عاقبت کار آنان که پیش از ایشان بودند بودند

اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ

بیشتر از ایشان و زیاده تر بقوت و به نشانها در زمین پس دفع نکرد از ایشان

بیشتر از ایشان و سخت تر از حیث قوت و نشانها در زمین پس دفع نکرد از ایشان

تفسیر عثمانی

مطلب آیت ساحبان گرفته اند که کسانی را که در دنیا میخواندیم امروز بر ایشان شد که آنها در واقع چیزی نبوده گویا این جمله بطور حسرت و افسوس اعتراف غلطی شان میباشد. لیکن خلاصه کلام حضرت شاه (رحمه الله) این است که مشرکین اوله انکار کرده بودند که قطعاً آنها را شریک نگردانیده ایم. لیکن از داد خطائی بے ساخته از زبان شان هم برآید «ضلوا عنا» که در پی اظهار اعتراف شریک گردانیدن می باشد بعد از آن اندکی دل گرفته به انکاری پرداختند که ما بدون خدا قطعاً دیگر کس را نخوانده بودیم. وعده عذابیکه الله تعالی به آنها داده است یقیناً انجام می گردد. امکان دارد که بعض وعده در حیات تو اجرا شود چنانکه در واقعه «بدر» و «فتح مکه» وغیره بظهور پیوست و یا بعد از وفات تو اجرا گردد بهر حال اینها از مواخذه ما به هیچ جا گریخته نمی توانند و سر انجام ایشان بدست ما است. و چون این زندگی بپایان رسد بعد زندگانی جهان دیگر تکمیل عذاب الهی. بعض جز آیه العاص خاصی بهیچ صورت ممکن نیست احوال تفصیلی بعض پیغمبران را بتو بیان

کرده ایم و اکثر... [illegible]

مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸۲﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَرِحُوا بِمَا

آنچه می کردند . پس وقتیکه آمدند پیغامبران ایشان با معجزه باشادمان شدند بآنچه

آنچه می کردند پس چون آوردند بایشان رسولان ایشان معجزات روشن نازیدند به آنچه

عِنْدَهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۸۳﴾ فَلَمَّا

نزدیک ایشان بود از دانش و در گرفت ایشان را آنچه بآن استهزای کردند پس وقتیکه

نزد ایشان بود از دانش و منعکس شد بایشان آنچه به آن استهزا می کردند باز چون

رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ مُشْرِكِيْنَ ﴿۸۴﴾

دیدند عقوبت ما گفتند باور داشتیم خدای را تنها و منکر شدیم بآنچه او را شریک می کردیم

دیدند عقوبت ما را گفتند ایمان آوردیم بخدای یگانه و کافر شدیم به آنچه بودیم بسبب آن شریک آرندگان

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا ؕ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِيْ قَدْ

پس هرگز نفع نمیداد ایشان را ایمان ایشان وقتیکه دیدند عقوبت ما آئین خدا که

پس نبود اینکه نفع دهد ایشان را ایمان ایشان وقتیکه دیدند عقوبت ما را عه سنت نهاده الله سنتی که

خَلَتْ فِيْ عِبَادِهٖ ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۵﴾

گذشته است در بندگان او و زیان کاران شدند آنجا کافران

گذشته است در بندگان او، و زیان کار شدند آنگاه کافران (یعنی زیانکاری شان بظهور رسید) سه

سورة حٰم السجدة مكية وهي اربع وخمسون اٰية وستة ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدا که بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

حٰمٓ ﴿۱﴾ تَنْزِيْلٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿۲﴾ كِتٰبٌ فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ قُرْاٰنًا

این فرو فرستادنی ست از جانب خدای بخشاینده مهربان این کتابیست واضح ساخته شد آیات او در حالیکه قرآن

(و) فرستاده شده است از جانب (خدائی که) بے حد مهربان نهایت بارحم است کتابی است جدا کرده شده آیاتش در حالیکه قرآن

عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۚ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ

عربی ست برای قومی که می دانند در حالیکه مژده دهنده و ترساننده است پس رو گردان شدند اکثر مردمان

عربی است برای قومی که میدانند مژده دهنده و ترساننده پس اعراض کردند اکثر ایشان

فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿۴﴾ وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا فِيْٓ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ

پس ایشان نمی شنوند و گفتند دلهای ما در پرده هاست از آنچه میخوانی ما را

پس ایشان نمی شنوند و گفتند دلهای ما در پرده هاست از آنچه میخوانی ما را

اِلَيْهِ وَفِيْٓ اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَّمِنْۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا

بسوی آن و در گوش ما گرانی ست و میان ما و میان تو حجابی ست پس کار کن هر آئینه ما

بسوی آن و در گوشهای ما گرانی است و میان ما و میان تو حجابی است پس بکن کار خود را (هر آئینه) ما

عٰمِلُوْنَ ﴿۵﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ

کارکننده ایم بگو جز این نیست که من آدمی ام مانند شما وحی کرده میشود بسوی من که پروردگار شما

کنندگان کار خودیم بگو جز این نیست که من بشرم مانند شما وحی کرده میشود بسوی من که معبود شما

اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَاسْتَقِيْمُوْٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوْهُ ؕ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِيْنَ ﴿۶﴾

معبود یگانه است پس راست متوجه شوید بسوی او و طلب آمرزش کنید از او و وای آن مشرکان را

معبود یگانه است پس راست متوجه شوید بسوی او و آمرزش بخواهید از او و وای مشرکان را

الَّذِيْنَ لَا يُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿۷﴾ اِنَّ

که نمیدهند زکوة و ایشان باخرت نامعتقدند هر آئینه

آنانکه نمی دهند زکواة و ایشانند به آخرت کافران (نامعتقدان) بتحقیق

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی علم معاش ۱۲

ف۲ یعنی بر علم خود ۱۲

تفسیر عثمانی

عه در سابق به اقوام گذشته اند که تعداد و قوت نسبت برایشان بر اتب بیشتر بودند نیز آنها نسبت به این مردم یادگار ها و آثار بیشتر خود باقی گذاشته اند لیکن چون عذاب خدا رسید تمام آن زور و قوت و ساز و سامان شان بکار نیامده و مانند خس و خاشاک تباه و برباد شدند

عه اکنون از پشیمانی و اعتراف به تقصیر فائده حاصل نمی گردد چه وقت توبه ایمان گذشت از مشاهدهٔ عذاب هر کس بی اختیار یقین می کند مگر این یقین موجب نجات نمی شود و نه از سبب آن عذاب نازل شده بری گردد. قال الله تعالیٰ «و لیست التوبة للذین یعملون السیات حتی اذا حضر احدهم الموت قال انی تبت الاٰن و لا الذین یموتون و هم کفار» (نساء رکوع ۳) و قال فی قصه فرعون «الاٰن و قد عصیت قبل و کنت من المفسدین» و فی الحدیث «ان الله تعالیٰ یقبل توبة العبد ما لم یغرغر» عه همیشه عادت مردم آنست که اول از راه انکار و استهزا پیش می آیند باز چون گرفتار

عذاب شوند بغفلت ... و ... ظلم پرداخته و به غلطی های خود اعتراف می کنند لیکن عادت الله این است که آن توبه بے موقع را قبول نمی فرماید منکرین در پاداش جرائم خود خراب و برباد میشوند

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾ ع

آنانکه ایمان آوردند کارهای شایسته کردند ایشانراست مزد غیر مقطوع

آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای نیک ایشانراست مزد غیر منقطع

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَ

بگو آیا شما نامعتقد میشوید به کسیکه آفرید زمین را در دو روز و

بگو آیا شما کافر میشوید به آن ذاتیکه آفرید زمین را در دو روز و

تَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ۚ ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ وَجَعَلَ فِيهَا

مقرر می کنید همسر آنرا برای او اینست پروردگار عالمها و پیدا کرد در زمین

مقرر می کنید برای او همسران را این است پروردگار عالمیان و پیدا کرد در زمین

رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي

کوهها بالای آن و برکت نهاد در آن و اندازه کرد اندران قوت اهل آن را در تتمه

کوههای بلند و برکت نهاد دران و اندازه کرد اندران روزیهای (اهل) آنرا (آفرید زمین و کوهها و تقدیرات)

أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ ﴿٢﴾ ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَ

چهار روز بیان واضح کرده شد برای سوال کنندگان باز متوجه شد بسوی آسمان و

در چهار روز کامل برای سوال کنندگان سپس توجه نمود بسوی آسمان و

هِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا

او دود مانند گفت او را و زمین را نیز بیائید بخوشی یا ناخوشی وا گفتند

درحالیکه دود بود پس گفت آسمان و زمین را بیائید بخوشی یا بزور گفتند هر دو

أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿٣﴾ فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَ

بر دو آمدیم بخوشی پس ساخت هفت آسمان در دو روز دیگر و

آمدیم بخوشی پس ساخت آنهارا هفت آسمان در دو روز (دیگر) عـ۵ و

أَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا ۚ وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ ۖ وَ

وحی فرستاد در هر آسمانے تدبیر آنرا و بیارا ستیم آسمان دنیا را بچراغ ها ف۲

فرستاد در هر آسمان حکم (مناسب) آنرا (تدبیر مناسب آنرا) و زینت دادیم آسمان دنیارا به چراغ ها (ستارگان)

حِفْظًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٤﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ

و نگاهداشتیم ف۳ این ست تدبیر خدای غالب دانا پس اگر روگردان شوند بگو

و نگهداشتیم این است تدبیر خدای غالب دانا پس اگر اعراض کنند بگو (ای محمد برای کفار مکه)

أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿٥﴾ إِذْ جَاءَتْهُمُ

ترسانیدم شمارا از عقوبتے مانند عقوبت عاد و ثمود و تنیکه آمدند بدیشان

ترسانیدیم شمارا از عذاب سخت مانند عذاب شدید عاد و ثمود (که واقع شد) وقتیکه آمدند بایشان

الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا

پیغامبران از پیش روے ایشان و از پس پشت ایشان که عبادت مکنید مگر

پیغمبران از پیش ایشان و از پس آنها (باین) که عبادت نکنید مگر

اللَّهَ ۖ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ

خدای را گفتند اگر خواستے پروردگار ما فرود فرستادے فرشتگان را پس هرآئینه ما بآنچه فرستاده شدید همراه آن

الله را گفتند اگر میخواست پروردگار ما البته فرو میفرستاد فرشتگان را پس (هرآئینه) ما به آنچه فرستاده شدید به آن

كَافِرُونَ ﴿٦﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ

نامعتقدیم اما قوم عاد پس تکبر کردند در زمین ناحق

کافرانیم هرچه قوم عاد است پس تکبر کردند در زمین بناحق

فتح الرحمن

ف۱ یعنی منقاد حکم من شوید والله اعلم

ف۲ یعنی ستارها

ف۳ یعنی از شیاطین ۱۲

تفسیر عثمانی

عـ۵ چهار روز که پیشتر ذکر شد - و در دو روز آسمانهارا ساخت بمجموعا شش روز شد چنانچه بدیگر جای «ستة ایام» تصریح شده (تنبیه) از جمله آن احادیث مرفوعه که راجع به تخلیق کائنات و تعیین و ترتیب روزها آمده است که الله تعالیٰ فلان چیزرا در فلان روز هفته پیدا کرد هیچ حدیث صحیح تا متنم از نظر من نگذشته است حتے درباره حدیث ابوهریره که در صحیح مسلم است ابن کثیر (رحمه الله) می نویسد «وهو من غرائب الصحیح وقد علله البخاری فی التاریخ فقال رواه بعضهم عن ابی هریرة عن کعب الاحبار وهو الاصح» و در روح المعانی از قفال شافعی نقل کرده است «تفرد مسلم وقد تکلم علیه الحفاظ علی ابن المدینی والبخاری وغیرهما وجعلوه من کلام کعب وان ابا هریرة انما سمعه منه ولکن اشتبه علی بعض الرواة فجعله مرفوعا» البته از این آیت قرآن کریم و از آیت سوره بقره «ثم استوی الی السماء فسوٰهن سبع سمٰوٰت» این ظاهر میشود که هفت آسمان بعد از پیدا ایش

زمین ساخته شده و در سوره نازعات «والارض بعد ذلک دحاها» واضح میشود که زمین بعد آسمان گسترانیده شده و بچندین طریق جواب داده شده است مولوی شبیر احمد صاحب

فَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۖ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي

وگفتند کیست زیاده تر از ما بقوت آیا ندیدند که آنخدا ئے که
وگفتند کیست بیشتر از ما از حیث قوة ع آیا ندانستند که خدائیکه

خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ⑦

بیافرید ایشان را او زیاده ترست از ایشان بقوت و ایشان بآیات ما انکار می کردند
بیافرید ایشان را اوست سخت تر از ایشان از حیث قوة و ایشان به آیات ما انکار می کردند

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ

پس فرستادیم بر ایشان بادے تند در روزہائے شوم تا بچشانیم ایشان را
پس فرستادیم بر ایشان باد شدید در روزهای شوم تا بچشانیم ایشانرا

عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ ۖ

عذاب رسوائی در زندگانی دنیا و ہر آئینه عذاب آخرت رسوا کننده ترست
عذاب رسوائی در زندگانی دنیا ع و (هر آئینه) عذاب آخرت رسوا کننده تر است

وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ⑧ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ

و ایشان نصرت داده نشوند و اما ثمود پس راه نمودیم ایشان را پس اختیار کردند نابینائی را
و ایشان نصرت داده نشوند و هرچه ثمود بودند پس راه نمودیم ایشانرا پس اختیار کردند نابینائی را

عَلَى الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا

بر راه یابی پس در گرفت ایشان را عقوبت سخت عذاب خواری بسبب آنچه
بر راه یابی پس در گرفت ایشانرا سخت عذاب ذلت آور بجزای آنچه

يَكْسِبُونَ ⑨ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ⑩ وَيَوْمَ

می کردند و نجات دادیم آنانرا ایمان آوردند و پرہیزگاری می کردند و آنروز که
می کردند و نجات دادیم آنان را که ایمان آوردند و بودند که پرهیزگاری می کردند و آنروز که

يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ① حَتَّىٰ إِذَا مَا

برانگیخته شوند دشمنان خدا روان ساخته بسوی آتش پس ایشان بایں صفت باشند ف تا وقتیکه
جمع کرده میشوند دشمنان الله بسوے آتش پس آنها بگروه ها تقسیم میشوند تا وقتیکه

جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ

بیایند نزدیک دوزخ گواہی دہد بر ایشان گوش ایشان و چشم ایشان و پوست ایشان
بیایند نزدیک دوزخ گواهی دهد بر ایشان گوش ایشان و چشم هاے ایشان و پوست های ایشان

بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ② وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ۖ

بآنچه می کردند و گفتند بپوستہائے خود را چرا گواہی دادید بر ما
بآنچه می کردند و گویند برای پوست ها (و سائر اعضای خود) چرا گواهی دادید برما

قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ

گویند گویا کرد ما را آنخدائے که گویا کرده است ہر چیز را و او بیافرید شما را اول
گویند گویا کرد ما را الله (برین گواهی) آنکه گویا ساخته است هر چیز (سخن گوینده) را و او بیافرید شما را اول

مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ③ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ

بار و بسوی او باز گردانیده شوید و در پرده پنہاں نمی شدید ف که گواہی دہد
بار و بسوی او باز گردانیده میشوید و نبودید که پرده می کردید (از ظن) آنکه گواهی دهد

عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ

بر شما گوش شما و چشمہائے شما و پوست ہائے شما و لیکن پنداشتید که خدا
بر شما گوش شما و نه چشم های شما و نه پوست های شما (زیرا بگواهی آنها اعتقاد نداشتید) و لیکن گمان داشتید که الله

ف الله تعالیٰ ایشان را بجرم تکبر شان و جلد زوال نمود و بقدریکه یک مخلوق گذرد تباه و برباد کرد۔ ہفت شب و ہشت روز مسلسل طوفان باد شدید وزید و آن باد درخت، آدم، خانه و ۔۔۔

فتح الرحمٰن

ف کہ بعض دانا بوسیدان بعض اشاره کرده میشود والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی درین دار خوف آنکه ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۴۷۶ - امکان دارد که ازین الفاظ تراخی فی الاخبار و یا "تراخی رتبی" مراد بگیریم چنانکه در "ثم کان من الذین آمنوا وتواصوا بالصبر وتواصوا بالمرحمة" (پاره ۳۰ رکوع ۱۵) و در جای دیگر در "عتل بعد ذلک زنیم" (پاره ۲۹ رکوع ۳) همین معنی مراد گرفته شده است بهر حال در قرآن کریم تصریح ترتیب زمانی نیست در آری در تنها نعمت ذکر زمین در تذکر عظمت و قدرت ذکر آسمان مقدم کرده شده و نکته آن به ادنی تامل و تدبیر معلوم میشود تمام تفصیل آنرا نمی توان درینجا آورد و چند جمله فقط بغرض تنبیه اہل علم نوشته شده

ف شاید در جواب تهدید عذابیکه از طرف پیغمبران قبل آمد آنها گفته باشند که از ما زورآور تر کیست که ما از و خوف کنیم۔ آیا مانند ما مردمان قوی را کسی مرعوب ساخته میتواند حضرت شاه (رحمه الله) مینویسد که "این مردم بسیار جسیم و قوی بودند ... بقوت بدنی خود نازید ند ... لیکن غرور و تکبر انسان بحضور الله تعالیٰ مسلول بوده جب بیلی می گردد"

ع ۲ ۱۰ ۱۶

لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۲﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ

نمیداند بسیارے از آنچہ می کنید و این گمان شما کہ بغلط اندیشہ کردید درحق پروردگار خویش

نمیداند بسیارے از آنچہ می کنید و این گمان شما آن گمانی کہ بردہ بودید بہ پروردگار خود

أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۲۳﴾ فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى

ہلاک کرد شمارا پس زیانکار گشتید پس اگر صبر کنند پس آتش خوابگاہ

ہلاک ساخت شمارا پس گشتید از زیانکاران پس اگر صبر کنند (بر عذاب) پس آتش مسکن

لَّهُمْ ۖ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿۲۴﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ

ایشان ست و اگر عفو طلبند پس نیستند ایشان عفو کردہ شدہ و برگماشتیم برائے ایشان ہمنشینان ما

ایشان است و اگر عفو طلبند پس نیستند ایشان از گروہ عفو کردہ شدگان و گماشتیم بر ایشان ہمنشینان

فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي

پس آراستہ کردند آن ہمنشینان برائے ایشان آنچہ پیش روی ایشانست و آنچہ پس پشت ایشانست و ثابت شد بر ایشان

پس آراستہ کردند برای شان آنچہ پیش روی ایشان است و آنچہ پس پشت ایشان است و ثابت شد بر ایشان سخن عذاب را

أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿۲۵﴾

امتانیکہ پیش از ایشان گذشتہ اند از جن و آدمیان ہر آئینہ ایشان زیانکار بودند

امتانی کہ گذشتہ اند پیش از ایشان از جن و انسان بہ تحقیق ایشان بودند زیانکاران

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ

و گفتند کافران مشنوید این قرآن را و سخن بیہودہ گوئید در اثنای خواندن آن بود کہ شما

و گفتند کافران گوش منہید باین قرآن و سخن بیہودہ گوئید در اثنای خواندن آن شاید شما

تَغْلِبُونَ ﴿۲۶﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ

غالب شوید پس البتہ بچشانیم کافران را عذاب سخت و البتہ جزا دہیم ایشانرا

غالب شوید پس ہر آئینہ می چشانیم کافران را عذاب سخت و ہر آئینہ جزا میدہیم بایشان

أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۷﴾ ذٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللّٰهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ

بحسب بدترین آنچہ می کردند اینست جزاء دشمنان خدا کہ آتش ست ایشانرا

بدترین آنچہ می کردند این است جزای دشمنان اللہ آتش ایشانراست

فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۲۸﴾ وَقَالَ الَّذِينَ

در اینجا منزل علی الدوام باشد داشتن جزاء بر حسب آنکہ بآیات ما انکار می کردند و گویند

در آن سرای جاویدان جزاء بہ آنکہ ایشان بہ آیات ما انکار می کردند و گویند

كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا

کافران اے پروردگار ما بنما ما را آن دو کس کہ گمراہ ساختند ما را از جنس جن و از جنس انس تا در آریم آن ہر دو را

کافران ای پروردگار ما بنما ما را آن دو کہ گمراہ ساختند ما را از جن و انس کہ بیندازیم آنہا را

تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿۲۹﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا

زیر قدمہاے خود تا شوند از فروتر ماندگان ہر آئینہ آنانکہ گفتند پروردگار ما

زیر قدمہاے خود تا گردند از جملۂ گروہ پایان ترین بہ تحقیق آنانکہ گفتند پروردگار ما

اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا

خداست باز قایم ماندند فرود می آیند بایشان فرشتگان گویند کہ مترسید

اللہ است باز قائم ماندند (بر آن) فرود می آیند بر ایشان فرشتگان (گویندگان اینکہ) مترسید و

وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۳۰﴾ نَحْنُ

اندوہ مخورید و خوشحال شوید بہ بہشتے کہ وعدہ دادہ می شدید ما

غمگین مشوید و خوش باشید بہ آن بہشتے کہ شمارا بہ آن وعدہ دادہ می شد مائیم

فتح الرحمن

ف۱ یعنی ہمنشینان شیاطین واللہ اعلم ف۲ یعنی وسوسہ انداختند کہ دنیا قابل رغبت ست و آخرت قابل رغبت نیست واللہ اعلم ف۳ یعنی اہل دوزخ ف۴ یعنی نزدیک موت

تفسیر عثمانی

ع۱ حضرت شاہ صاحب رحمہ اللہ می نویسد یعنی دنیا بعض بلا از صبر آسان میگردد لیکن در آخرت صبر کنند یا نکنند دوزخ نشیمن آنہا مقرر شدہ (کہ خروج از آنجا کاہی امکان ندارد) و بعض بلا در دنیا بدرخواست عذر و خوشامد رد میشود اما در آخرت ہر چہ معذرت و فریاد کنند قطعاً پذیرفتہ نمی شود ع۲ آواز قرآن کریم مانند برق در دلہای سامعین تاثیر میکرد کسیکہ می شنید فریفتۂ آن می گردید لہٰذا برای دفع تاثیر آن چنان تدبیر سنجیدند کہ بشنیدن آن [illegible] گوش منہید و آنقدر غلغلہ [illegible] کہ دیگران ہم شنیدہ نتوانند بدین وسیلہ [illegible] آواز قرآن مجید مغلوب میشود در این ایام ہم جاہلان ہمچہ تدبیرہا رامی سنجید کہ سخن [illegible] آمدہ مفید [illegible] کردن شور و شر ہرگز شنیدہ نشود لیکن غرض [illegible] از آواز [illegible]

[illegible] الرحم [illegible] این تدابیر [illegible] آواز حق [illegible] نوبت [illegible] چیست کہ [illegible] نصیحت را گوش کند [illegible]

اَوْلِيٰٓؤُكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ۚ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَشْتَهِىْٓ

دوستان شما بودیم در زندگانی دنیا و در آخرت نیز — و شما راست درین جا آنچه بطلبد

رفقای شما در زندگانی دنیا و در سرای آخرة — و شما راست دران آنچه خواهش می کنند

اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَدَّعُوْنَ ۝ نُزُلًا مِّنْ غَفُوْرٍ رَّحِيْمٍ ۝ وَمَنْ

نفس شما و شما راست آنچه درخواست کنید بطریق مهمانی از جانب خدائے آمرزگار مهربان و کیست

نفس هاے شما و شما راست دران آنچه می طلبید بطریق مهمانی از جانب بخشاینده مهربان و کیست

اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِىْ مِنَ

نیکوتر باعتبار سخن از کسیکه دعوت کرد مردمان را بسوے خدا و کار شایسته کرد و گفت هر آئینه من از

نیکوتر باعتبار سخن از انکه دعوت داد (مردمان را) بسوی الله و کرد کار نیکو و گفت بدرستیکه من از

الْمُسْلِمِيْنَ ۝ وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۗ اِدْفَعْ بِالَّتِىْ هِىَ

مسلمانانم — و برابر نیست نیکی و بدی جواب باز ده بخصلتی که آن

(زمان بردارانم) و برابر نیست نیکی و نه بدی دفع کن (بدی را) به آنچه که آن

اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِىْ بَيْنَكَ وَبَيْنَهٗ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهٗ وَلِىٌّ حَمِيْمٌ ۝ وَمَا

بهتر است پس ناگاه آنکس که میان تو و میان وے دشمنی است گویا وے کارساز خویشاوند سنده است و

بهتر است پس ناگهان آنکس که میان تو و میان او دشمنی است گویا او دوست قریب است و

يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا ۚ وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ۝

قرین کرده نمی شوند باین خصلت مگر آنانکه صبر کردند و قرین کرده نمی شود باین خصلت مگر صاحب نصیب بزرگ

داده نمی شود این خصلت مگر آنان را که صبر کردند و داده نمی شود این خصلت مگر خداوند بهره بزرگ را

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۗ اِنَّهٗ هُوَ

و اگر بازگرداند ترا وسوسه باز گرداننده آمده از جانب شیطان پس پناه طلب کن بخدا هر آئینه خدا هوست

و اگر برسد بر تو از شیطان خلجانی (وسوسه) پس پناه بگیر به الله بتحقیق او

السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝ وَمِنْ اٰيٰتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۗ

شنوا دانا و از نشانهاے اوست شب و روز و آفتاب و ماه

شنوا دانا است و از دلائل قدرت اوست شب و روز و آفتاب و ماه

لَا تَسْجُدُوْا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِىْ خَلَقَهُنَّ

سجده مکنید آفتاب را و نه ماه را و سجده کنید خدائے را که آفرید این چیزها را

سجده مکنید آفتاب را و نه ماه را و سجده کنید الله را که آفرید این چیزها را

اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ۝ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوْا فَالَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ

اگر او را فقط عبادت مے کنید پس اگر تکبر کنند کافران چه باک پس آنانکه نزدیک پروردگار تو اند

اگر هستید که خاص او را عبادت میکنید پس اگر تکبر کنند (چه باک) پس آنانکه نزد پروردگار تو اند

يُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُوْنَ ۝ وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ

بپاکی یاد می کنند او را شب و روز و ایشان مانده نمی شوند و از نشانهاے او آنست

تسبیح می گویند او را شب و روز و ایشان مانده نمی شوند و از جمله نشانهاے او این است

اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ

که می بینی زمین را فرسوده پس وقتیکه فرود آوردیم بر سر آن آب جنبش آمد

که می بینی زمین را ذلیل و خشک پس چون فرود آریم بران آب را بجنبش آید

وَرَبَتْ ۗ اِنَّ الَّذِىْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْىِ الْمَوْتٰى ۗ اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ

و بلند شد هر آئینه آنکه زنده کرده است زمین را البته زنده کننده مردگان است هر آئینه او بر همه

و شگفته شد هر آئینه آنکه زنده گردانید زمین را (هر آئینه) زنده کننده مردگان است (بتحقیق) او بر همه

تفسیر عثمانی

۵ این آیت نیک سود اعی الی الله — [illegible] از بحسن اخلاق مروّت — ۶ وهو تعلیم میدهد یعنی نیک بد انید که نیکی با بدی و بدی با نیکی برابر نیست و هر یک تاثیر جدا گانه دارد — بلکه بعض نیکی نسبت به نیکی دیگر موثر تر و بعض بدی نسبت به بدی دیگر وخیم تر است بنابران مومن تام و خصوصاً داعی الی الله را مسلکی باید باشد که بدکار را با بدی مقابله نکند بلکه تا اندازهٔ ممکن مقابل بدی به نیکوئی پیش بیاید اگر کسی بدو سخن زشت بگوید یا بدو سلوکی نماید باید مقابل وی طرزی اختیار کند که بهتر از آن باشد مثلاً در جواب قهر و غضب بردباری و در جواب دشنام به تهذیب و شایستگی و در جواب سختی به نرمی و مهربانی و مهربانی پیش بیاید نتیجهٔ این طرز عمل را خواهید دید که سخت ترین دشمن هم سست می گردد اگرچه از دل دوست نشود مگر وقتی میرسد که او ظاهراً مانند یک دوست صمیمی با شما رفتار خواهد کرد بلکه ممکن است بعد از مدتی چند رفته رفته دوست شود و تعلق عداوت را یک قلم تعلق بیرون کند کما قال تعالیٰ «عسى الله ان یجعل بینکم و» ...

شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ

چیز تواناست هر آئینه آنانکه کج روی می کنند در آیات ما پوشیده نیستند از ما

چیز تواناست (بتحقیق) آنانکه کج رفتاری میکنند در آیت های ما پوشیده نمی شوند بر ما (پس جزا میدهیم ایشانرا بکجروی شان)

أَفَمَن يُلْقَىٰ فِي النَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ

آیا کسیکه انداخته شود در آتش بهتر ست یا کسیکه بیاید ایمن شده روز قیامت

آیا آنکه انداخته شود در آتش بهتر است یا آنکه بیاید به امن در روز قیامت

اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

بکنید هر چه خواهید هر آئینه خدا بآنچه می کنید بیناست هر آئینه آنان که کافر شدند

(بطور تهدید به آنها گفته شود) بکنید هرچه میخواهید. تحقیق الله به آنچه می کنید بیناست عه (بتحقیق) آنانکه کافر شدند

بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٩﴾ لَّا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ

بقرآن وقتیکه آمد بدیشان پوشیده نیستند از ما بتحقیق آن کتابیست گرامی قدر راه نمی یابد بد و باطل

به نصیحت (قرآن) بمجردی که آمد به ایشان (پوشیده نیستند از ما) عه (بتحقیق) این نصیحت (قرآن) کتابی است نادره عزیز القدر نمی آید باو باطل

مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿١٠﴾

از پیش روی او ونه از پس پشت او فرستاده شده است از خدای دانا ستوده

از پیش روی آن ونه از عقب آن فرستاده شده است از حکیم ستوده

مَّا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ

یا محمد گفته نمی شود ترا مگر آنچه گفته شده بود پیغامبران را پیش از تو هر آئینه پروردگار تو

یا محمد، گفته نمی شود مگر آنچه گفته شده به رسولان پیش از تو (هر آئینه) پروردگار تو

لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿١١﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا

خداوند آمرزش ست وخداوند عقوبت درد دهنده است واگر می ساختیم این کتاب را قرآنی بزبان عجم

خداوند آمرزش است (مومنان را) وخداوند عقوبت دردناک است (کافران را) واگر می ساختیم این کتاب را قرآن بزبان عجم (غیر عربی)

لَّقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۗ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ

هر آئینه می گفتند کافران عرب چرا واضح کرده نشد آیات او در آیات قرآن عجمی ست ومخاطب عربی بگو قرآن مسلمانان

هر آئینه می گفتند (کافران عرب) چرا بیان کرده نشد (بزبان ما) آیت های او آیا (قرآن) عجمی است و (مخاطب) عربی بگو او (قرآن) برای

آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ

را هدایت وشفا است وآنانکه ایمان ندارند در گوش ایشان گرانیست

مومنان هدایت وشفا است وآنانکه ایمان نمی آورند در گوشهای شان گرانی است

وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ

وقرآن برایشان کوریست این جماعه مثل چنانند که آواز داده میشوند از جای دور وهر آئینه

وقرآن برایشان کوری است آن جماعه (چنان اندکه) آواز داده میشوند از جای دور و (بتحقیق)

آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ

دادیم موسی را کتاب پس اختلاف کرده شد دران واگر نبودی کلمه که سابق صادر شده از پروردگار تو

دادیم موسی را کتاب پس اختلاف کرده شد دران واگر نبودی کلمه که سابق صادر شده از پروردگار تو

لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١﴾ مَّنْ عَمِلَ صَالِحًا

البته فیصل کرده شدی در میان ایشان وهر آئینه ایشان در شک قوی اند از طرف قرآن هرکه بکند کار نیک

البته فیصله کرده میشد در میان ایشان و (هر آئینه) ایشان در شک اضطراب انداز اند از قرآن هرکه بکند کار نیک

فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢﴾

پس نفع او راست وهرکه بدکاری کند پس وبال بروی است ونیست پروردگار تو ستم کننده بر بندگان

پس برای (نفع) خود اوست وهرکه بدی کند پس وبال آن بروی است ونیست پروردگار تو هیچ ستم کننده بر بندگان

تفسیر عثمانی

ف۵ آنکه اشخاص از زبان آنانیکه مردم را بسوی خدای متعال دعوت می دهند آیت تنزیله را میشنوند و آیات کونیه خدا را بر صفحه دهر می بینند باز هم از کجروی باز نمی آیند و سخنان واضح و راست را توسط شبهات بی اساس کج می سازند و یا آنرا قصداً تحریف و تغیر داده مطلب را غلط و مغشوش کنند و یا تجاهل نموده عذرها و بهانه ها نموده و از پذیرفتن این آیات پهلو تهی میکنند حق تعالی چنین کجروان را خوب میداند ممکن است که این مردم بر مکاری های خود بنازند که هیچ رفتار و کردار آنها بر خدا مخفی نیست۔ آنگاه که بحضور او تعالی بروند بچشم سر خواهند دید فی الحال او تعالی آنها را مهلت داده است زیرا عادت او ست که مجرم را فوراً گرفتار نمی کند از همین سبب مغرور شوند اعملوا ما شئتم انه بما تعملون بصیر یعنی هر چه میخواهید بکنید مگر بیاد داشته باشید که تمام حرکات تان نزد الله تعالی ثبت و محفوظ است و روزی خساره آنرا خواهید برداشت. حالا خوب فکر کنید آن شخصیکه بجزای شرارت های خود در آتش شعله ور بیفتد و شخصیکه از سبب رفتار شرافت مندانه و کردار صالحانه نجیبانه

ع ۵ / ۱۲ / ۱۹

خود را کاملاً امن و سلام یافته ازین دو نفر کدام یک بهتر است؟ عه از کجروی خود در سخنان نصیحت شبهات پیدا می کنند حالانکه از هیچ طرف در آن گنجایش دروغ نیست آن نصیحت

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَاتٍ

بسوی خدا حواله کرده میشود معرفت قیامت و بیرون نمی آید اجناس میوه

بسوی خدا حواله کرده میشود علم قیامت و بیرون نمی آید میوه ها

مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ

از غلاف هاے خود و در شکم بار نمی گیرد هیچ زنے و نمی نهد بار شکم را مگر بدانست خدا و روزیکه خدا آواز دهد ایشان را که کجا اند

از غلاف های خود و حامله نمی شود هیچ ماده و نه میزاید مگر (مقرون) است بعلم خدا و روزیکه خدا ندا کند ایشانرا که کجا هستند

شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا

شریکان من مقرر کرده گویند خبر دادیم ترا که نیست از ما هیچ کس اثبات کننده شریکان و گم شد از نظر ایشان آنچه

شریکان من گویند خبر دادیم ترا نیست یکی از ما (امروز) اقرار کننده بشریکان و گم شد از ایشان آنچه

يَدْعُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَظَنُّوا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾ لَّا يَسْأَمُ الْإِنسَانُ مِن

می پرستیدند پیش ازین و دانستند که نیست ایشان را هیچ مخلصے مانده نمی شود آدمی از

می پرستیدند پیش ازین و دانستند که نیست ایشان را هیچ مخلصی (جای خلاص) مانده نمی شود انسان از

دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا

طلب خیر و اگر برسد بوی سختی پس ناامید قطع کننده است و اگر بچشانیم او را بخشایشی از جانب خود

طلب خیر و اگر برسدش سختی پس او بکلی ناامید شکسته حال می باشد و اگر بچشانیم او را مهربانی از طرف خود

مِن بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَ

بعد از سختی که رسیده باشد بوی گوید این برای منست و نمی پندارم که قیامت قایم شود و

بعد از سختی که رسیده باشد (هر آئینه) گوید این (لائق) برای من است و نمی پندارم قیامت را قائم شدنی و

لَئِن رُّجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِندَهُ لَلْحُسْنَىٰ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

اگر بالفرض باز گردانیده شوم بسوی پروردگار من هر آئینه مرا نزدیک او حالت خوش باشد پس البته خبردار کنیم کافران را

اگر (بالفرض) باز گردانیده شوم بسوی پروردگار خود (هر آئینه) مرا نزد او حالت نکوست پس آگاه میگردانیم کافران را

بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ

بآنچه می کردند والبته بچشانیم ایشان را از عقوبت سخت و چون انعام کنیم بر آدمی

به آنچه می کردند و (البته) بچشانیم ایشان را از عذاب درشت و چون انعام کنیم بر انسان

أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ

رو بگرداند و دور شود بطرف خود در رفته و چون برسد بوی سختی پس خداوند دعاے بسیار است بگو آیا دیدید که

اعراض می کند و منحرف کند پهلوی خود را (یعنی پهلو تهی می کند) و چون برسد باو سختی پس او خداوند دعای طویل پهن است بگو خبر دهید

إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ

اگر باشد قرآن از جانب خدا باز کافر شوید بآن کیست گمراه تر از شخصیکه باشد در مخالفت دور از

اگر باشد قرآن از نزد الله باز کافر شده باشید بآن کیست گمراه تر از آنکه او در مخالفت دور از

بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ

صواب خواهیم نمود ایشان را نشانهاے خود در اطراف عالم و در نفس ایشان نیز تا آنکه واضح شود بر ایشان

صواب باشد زود است که بنمائیم ایشان را نشانهای خود در اکناف است و در نفس های ایشان نیز تا روشن شود برای ایشان

أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَا

که این سخن راست است آیا بس نیست که پروردگار تو بر همه چیز مطلع است آگاه شو

که او حق است آیا بس نیست پروردگار تو اینکه او بر هر چیز گواه است آگاه باش

إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ ﴿٥٤﴾

هر آئینه ایشان در شبهه اند از ملاقات پروردگار خویش آگاه شو هر آئینه خدا بهر چیز در گیرنده است

هر آئینه آنها در فریب (شک) اند از ملاقات پروردگار خود آگاه باش خدا بهر چیز احاطه کننده است

فتح الرحمن

ف۱ یعنی خاطر جمع کند و خوف از دل او زائل شود والله اعلم

تفسیر عثمانی

ف۵ دلائل و براهین دیگر حقانیت قرآن را بجای خود بگذار اکنون ما به این منکران در جان های خود شان و در چهار طرف مملکت عربستان بلکه در تمام دنیا آن نمونه هائے قدرت خود را نشان میدهیم که بدیدن آن صدق قرآن و حامل قرآن مانند روز روشن بچشم دیده - آن نمونه ها چیست ؟ آن عبارت است از فتوحات عظیم الشان و محیر العقول اسلام که با سلسله اسباب ظاهری بکلی برخلاف بود عیناً مطابق پیشگوئی های قرآن وقوع پذیرفت چنانکه کفار یکه در معرکه بدر در جانهائے خود شان و از فتح مکه در مرکز عرب و در عهد خلفای راشدین در تمام جهان این نمونه ها را بچشم های خود دیدند و نیز ممکن است که از آیات، علامات عمومی قدرت مراد باشد که برای غور کنندگان در وجود خود شان و خارج از وجود شان در اشیای تمام جهان بنظر می آید که از آن وحدانیت و عظمت حق تعالی ثابت میشود و بیانات قرآن تصدیق میشود

ع ۱۰

در این و قتیکه آن

ف۶ یعنی الیه ونوامیس فطرت که در عالم تکوین علم فرست مواقف ثابت نمود - چون چنین حقایق کونیه و آیات آفاقیه و انفسیه بردم وقتا منکشف می شود بلکه وقتاً فوقتاً بتدریج از هر چیزه

بَعۡدِ مَا اسۡتُجِیۡبَ لَهٗ حُجَّتُهُمۡ دَاحِضَةٌ عِنۡدَ رَبِّهِمۡ وَ عَلَیۡهِمۡ غَضَبٌ وَّ

ازاں کہ قبول کردہ شد فرمان او ول مکابرہ ایشان باطل ست نزدیک پروردگار ایشاں و بر ایشاں است خشم و

ازاں کہ قبول کردہ شد آن خصومت ایشان باطل است نزد پروردگار ایشان و بر ایشان است غضب (خدا) و

لَهُمۡ عَذَابٌ شَدِیۡدٌ ﴿۱۶﴾ اَللّٰهُ الَّذِیۡۤ اَنۡزَلَ الۡکِتٰبَ بِالۡحَقِّ وَ الۡمِیۡزَانَ

ایشان راست عذاب سخت خدا آنست کہ فرود آورد کتاب را براستی و ترازو را نیز

ایشان راست عذاب سخت ۵ اللہ آنست کہ فرو فرستاد کتاب را بحق و ترازو را نیز

وَ مَا یُدۡرِیۡکَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِیۡبٌ ﴿۱۷﴾ یَسۡتَعۡجِلُ بِهَا الَّذِیۡنَ لَا یُؤۡمِنُوۡنَ

و چہ چیز مطلع ساخت ترا بر حقیقت امر شاید کہ آمدن قیامت نزدیک باشد زود طلب می کنند قیامت را آنان کہ ایمان ندارند

و چہ چیز آگاہ می سازد ترا (بقرب قیامت بدین از وحی) شاید آمدن قیامت نزدیک است (پس متابعت کتاب و عمل بشرائع کن پیش ز آمدن)

بِهَا ۚ وَ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا مُشۡفِقُوۡنَ مِنۡهَا ۙ وَ یَعۡلَمُوۡنَ اَنَّهَا الۡحَقُّ ؕ اَلَاۤ اِنَّ

بآں و آناں کہ باور داشتہ اند ترسانند ازاں و میدانند کہ آں راست است آگاہ شو ہر آئینہ

بر آں و آنانکہ یقین داشتند ترسا کانند ازان و میدانند کہ (بتحقیق) آن ثابت است آگاہ شو (ہر آئینہ)

الَّذِیۡنَ یُمَارُوۡنَ فِی السَّاعَةِ لَفِیۡ ضَلٰلٍۭ بَعِیۡدٍ ﴿۱۸﴾ اَللّٰهُ لَطِیۡفٌۢ بِعِبَادِهٖ

آنانکہ مکابرہ می کنند در آمدن قیامت ہر آئینہ در گمراہی دور اند خدا مہربان ست بر بندگان خود

آنانکہ مخاصمہ می کنند در آمدن قیامت (ہر آئینہ) واقع اند در گمراہی دور ۵ اللہ دارای لطف است بہ بندگان خود

یَرۡزُقُ مَنۡ یَّشَآءُ ۚ وَ هُوَ الۡقَوِیُّ الۡعَزِیۡزُ ﴿۱۹﴾ مَنۡ کَانَ یُرِیۡدُ حَرۡثَ

روزی میدہد ہر کرا خواہد و اوست توانا غالب ہر کہ خواستہ باشد کشت

روزی میدہد ہر کرا خواہد و اوست مقتدر غالب ہر کہ باشد کہ خواہد کشت

الۡاٰخِرَةِ نَزِدۡ لَهٗ فِیۡ حَرۡثِهٖ ۚ وَ مَنۡ کَانَ یُرِیۡدُ حَرۡثَ الدُّنۡیَا نُؤۡتِهٖ مِنۡهَا

آخرت بیفزائیم برائے او در کشت او و ہر کہ خواستہ باشد کشت دنیا بدہیم او را بعض دنیا

آخرت را می افزائیم برای او در کشت وی و ہر کہ باشد کہ خواہد کشت دنیا را میدہیم او را ازان (در صورتیکہ بخواہیم)

وَ مَا لَهٗ فِی الۡاٰخِرَةِ مِنۡ نَّصِیۡبٍ ﴿۲۰﴾ اَمۡ لَهُمۡ شُرَکٰٓؤُا شَرَعُوۡا لَهُمۡ مِّنَ

و نیست او را در آخرت ہیچ نصیبہ آیا کافران را شریکان ہستند کہ مقرر کردند برائے ایشان از

و نیست او را در آخرت ہیچ بہرہ آیا برای ایشان شریکان اند کہ راہ ساختند برای ایشان از

الدِّیۡنِ مَا لَمۡ یَاۡذَنۡۢ بِهِ اللّٰهُ ؕ وَ لَوۡ لَا کَلِمَةُ الۡفَصۡلِ لَقُضِیَ بَیۡنَهُمۡ ؕ وَ

دین آنچہ نفرمودہ است آن را خدا و اگر نبودے وعدہ فیصل کردن البتہ فیصل کردہ میشد میان ایشان و

دین آنچہ اذن نداده بہ آن اللہ و اگر نبودی کلمۂ فیصلہ (در تاخیر عذاب) (البتہ) فیصلہ کردہ میشد در میان ایشان (و میان مؤمنان)

اِنَّ الظّٰلِمِیۡنَ لَهُمۡ عَذَابٌ اَلِیۡمٌ ﴿۲۱﴾ تَرَی الظّٰلِمِیۡنَ مُشۡفِقِیۡنَ مِمَّا

ہر آئینہ ستمگاران ایشاں راست عذاب درد دہندہ بہ بینی ستمگاراں را ترساں از جزائے آنچہ

بتحقیق کافران راست عذاب دردناک می بینی کافران (در روز قیامت) ترسندگان از (جزای) آنچہ

کَسَبُوۡا وَ هُوَ وَاقِعٌۢ بِهِمۡ ؕ وَ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِیۡ رَوۡضٰتِ

عمل آوردہ اند و آن البتہ رسندہ است بایشاں و آنانکہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شائستہ کردہ اند در سبزہ زار

کردند و آن (البتہ) واقع شدنی است بایشان و آنانکہ ایمان آوردند و کردند کارہای نیک باشند در باغہای پاکیزہ

الۡجَنّٰتِ ۚ لَهُمۡ مَّا یَشَآءُوۡنَ عِنۡدَ رَبِّهِمۡ ؕ ذٰلِکَ هُوَ الۡفَضۡلُ الۡکَبِیۡرُ ﴿۲۲﴾

بوستان ہا باشند ایشاں را باشد آنچہ درخواست کنند نزدیک پروردگار خویش این است فضل بزرگ

جنت ہا ایشان راست آنچہ میخواہند نزد پروردگار ایشان این است ہمان فضل بزرگ

ذٰلِکَ الَّذِیۡ یُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ قُلۡ

این آں ثواب ست کہ مژدہ می دہد خدا آں بندگان خود را کہ ایمان آوردہ اند و کارہائے شائستہ کردہ اند بگو

این آن (ثواب) است کہ مژدہ میدہد اللہ آن بندگان خود را کہ ایمان آوردہ اند و کارہای نیک کردہ اند بگو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی جمعے در اسلام داخل شدند واللہ اعلم

تفسیر عثمانی

ف۵ چون صدق دین خدا و کتاب و سخنان او علناً ظاہر گردید تا حدیکہ بسا افراد دانشمند آنرا قبول کردند بر حق با وجود قبول نکردن آن بصدق این چیزہا اقرار نمودند لہذا کسانیکہ با وجود این قدر ظہور و وضوح باز ہم گفتگو می کنند و با قبول کنندگان داخل معارضہ میشوند آنہا مستحق غضب خدای تعالےٰ و عذاب شدید ہستند چونکہ ہمہ مجادلہ ہای آنہا دروغ و ہمہ بحث ہای ایشان یاد در ہوا و باطل است

ع ۲ / ۱۰ / ۳

ف۶ کسانیکہ بقیامت یقین ندارند بقسم تمسخر و استہزاء بکمال بی اعتنائی می گویند زود بیاید. صاحب این قیامت کی میاید آخر سبب تاخیر چیست چرا زود نمی آید؛ لیکن کسانیکہ اللہ تعالیٰ با ایمان و یقین بہرہ مند ساختہ است از تصور این ساعت ہولناک میلرزند و ہراسان می شوند خوب میدانند کہ بوقوع پیوستنی است و کسی آنرا باز داشتہ نمی تواند بنا بران بہ آمادگی آن علی الدوام مصروف می باشند اکنون بسنجید کہ عاقبت این کافران معارضہ کنندہ چہ میشود و قتیکہ شخصی بوقوع قیامت ہیچ یقین ندارد و چہ آمادگی کردہ باشد آری ہر قدر کہ برین حقیقت استہزاء کند در گمراہی خویش افزودہ میرود ۱۲

لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى ؕ وَمَنْ يَّقْتَرِفْ حَسَنَةً

نمی طلبم از شما بر تبلیغ قرآن هیچ مزدے لیکن باید که پیش گیرید دوستی در میان خویشاوندان ف۱ و هر که بکند نیکی

نمی خواهم از شما بر تبلیغ هیچ مزدی مگر دوستی در قرابت و هر که بکند نیکی

نَّزِدْ لَهٗ فِيْهَا حُسْنًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿۲۳﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰى عَلَى

بیفزائیم برائے او در آن نیکی حسن را هر آئینه خدا آمرزگار قدرشناس است آیا می گویند پیغامبر افترا کرده است بر

می افزائیم برائی او در آن نیکوئی تحقیق الله آمرزگار قدرشناس است ف۵ آیا می گویند به سبب پیغمبر بر

اللّٰهِ كَذِبًا ۚ فَاِنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ؕ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَ

خدا دروغ را پس اگر خواهد خدا مهر نهد بر دل تو و نابود می سازد خدا بے هوده را و

خدا دروغ را (اگرچه چنان بودی) پس اگر خواهد الله مهر نهد بر دل تو (زائل کند از تو آن وحی را که بتو می آمد) و نابود میسازد الله بیهوده را

يُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۲۴﴾ وَهُوَ الَّذِيْ

ثبات می کند دین درست را به سخن هائے خود هر آئینه خدا داناست بانچه در سینه هاست و اوست آنکه

اثبات می کند دین درست را بسخن هائے خود (هر آئینه) خدا داناست به آنچه در سینه هاست و اوست آنکه

يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوْا عَنِ السَّيِّاٰتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۲۵﴾

قبول می کند توبه را از بندگان خود و در می گذرد از جرمها و می داند آنچه می کنید

قبول می کند توبه را از بندگان خود و در می گذرد از گناهان و می داند آنچه می کنید

وَيَسْتَجِيْبُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَيَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ

و قبول می کند دعائے آنانکه ایمان آورده اند و کارهائے شایسته کرده اند و زیاده می دهد ایشان را از فضل خود

و قبول می کند دعائی آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند کارهائے نیک و زیاده می دهد ایشان را از فضل خود

وَالْكٰفِرُوْنَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ﴿۲۶﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ

و کافران ایشان راست عذاب سخت و اگر فراخ کردے خدا رزق را بر بندگان خود

و کافران راست عذاب سخت و اگر فراخ کردی الله رزق را بر جمیع بندگان خود

لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ؕ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرٌۢ

البته فساد می کردند در زمین لیکن فرود می آرد باندازه آنچه خواهد هر آئینه خدا بر بندگان خود دانا

البته طغیان می کردند در زمین و لیکن فرود می آرد باندازه آنچه خواهد (هر آئینه) الله بر بندگان دانا

بَصِيْرٌ ﴿۲۷﴾ وَهُوَ الَّذِيْ يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْۢ بَعْدِ مَا قَنَطُوْا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهٗ ؕ

بیناست و اوست آن که فرود می آرد باران را بعد از آنکه ناامید شدند و پراگنده می سازد رحمت خود را

بیناست و اوست آنکه فرود می آرد باران را بعد از انقطاع امید آنها و پراگنده میسازد رحمت خود را

وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿۲۸﴾ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ

و اوست کارساز ستوده کار و از نشان هائے او آفریدن آسمانها و زمین است و آفریدن آنچه پراگنده کرده

و اوست کارساز ستوده و از نشان های او آفریدن آسمانها و زمین است و (آفریدن) آنچه پراگنده ساخته

فِيْهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ ؕ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيْرٌ ﴿۲۹﴾ وَمَآ اَصَابَكُمْ

در میان این هردو از جانوران و او بر هم آوردن ایشان وقتیکه خواهد تواناست و هرچه برسد بشما

در آسمانها و زمین از جنبندگان و او بر فراهم کردن ایشان وقتیکه خواهد توانا تر است و آنچه برسد بشما

مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ ﴿۳۰﴾ وَمَآ اَنْتُمْ

از مصیبت پس بسبب گناهیست که بعمل آورده دستهائے شما و در میگذرد از بسیارے و نیستید شما

از مصیبت پس بسبب آنست که کسب کرده دستهائے شما و در می گذرد از بسیاری (گناهان) و نیستید شما

بِمُعْجِزِيْنَ فِي الْاَرْضِ ۚۖ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۳۱﴾

عاجز کننده در زمین و نیست شما را بجز خدا هیچ کارسازے و نه نصرت دهنده

عاجز کنندگان خدا را (گریزندگان) در زمین و نیست شما را بجز الله هیچ کارسازی و نه مددگاری

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی با من صلہ رحم کنید و ایذا نرسانید

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی اگر انسان راه خوبی و نیکی را اختیار کند الله تعالیٰ به حسن و خوبی او میفزاید چون در آخرت اجر و ثواب بیحساب یا دمید هد و در دنیا خوی نیک باو عطا میفرماید لهذا برمی آید که لغزش های او را معاف فرموده است در این موقع این مضمون را شاید از سببی تذکر داده که (اقلا محبت قرابت از شما مطلوب است که حاصل آن شمار از ایذا و ظلم باز داشتن است) لیکن کسیکه پیش باز ان نیکی نماید نیک بداند که بحضور خدای متعال نیکی کسی ضائع نمیشود بلکه زیاد شده میرود)

ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) ویمح الله الباطل را بر یختم علی قلبک عطف می کند چنانچه میفرماید یعنی الله تعالیٰ چگونه کسی را بگذارد که بر ذات او دروغ نهد بر دل چنان مهر نهد که هیچ مضمونی برای بستن دروغ نیابد والبته الله تعالیٰ نمی خواهد کفر را بدون آنکه پیغام بفرستد محو نابود کند مگر او تعالیٰ از سخنان متقین خود دین مبین را با ثبات میرساند یعنی سبب کلام خود را برمی فرستد ۱۲

ع ۳ — ۱۰ — ۴

لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَ

از کارہائے مقصود است و ہر کرا گمراہ کند خدا پس نیست او را ہیچ کارسازے بعد از وے و

از امور ہمت است و ہر کرا گمراہ کند الله پس نیست مر او را ہیچ کارسازی بجز خدا و

تَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ۝

ببینی ستمکاران را چون معاینہ کنند عذاب را گویند آیا ہست بسوئے بازگشتن ہیچ راہے

می بینی ستمکاران (کافران) را چون ببینند عذاب را گویند آیا ہست بسوی بازگشتن راہی

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ

و ببینی ایشان را پیش آوردہ شوند نزدیک دوزخ متواضع شدہ از خواری می نگرند بگوشہ چشم

و ببینی ایشان را پیش کردہ شوند بر آتش فروتنان از ذلت می نگرند از نگاہ پوشیدہ [illegible]

خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ

پنہان و گفتند اہل ایمان ہر آئینہ زیانکاران آنانند کہ در زیان دادند خویشتن را

و گویند اہل ایمان (ہر آئینہ) زیانکاران کامل آنانند کہ در زیان انداختند نفسہائے خود

وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ۝ وَمَا

و خویشان خود را روز قیامت آگاہ شو ہر آئینہ ستمگاران در عذاب دائم باشند و نباشند

و اہل خود را روز رستاخیز آگاہ باش بدرستیکہ کافران در عذاب دائمی اند و نباشد

كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ

ایشان را کارسازان کہ نصرت دہند ایشان را بجز خدا و ہر کرا گمراہ کند خدا

ایشان را کارسازان (حامیان) کہ مدد کنند ایشان را بجز خدا و ہر کرا گمراہ کند الله

فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ۝ اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

نیست او را ہیچ راہے فرمان قبول کنید پروردگار خود را پیش از آنکہ بیاید روزی کہ بازگشت

پس نیست او را ہیچ راہ قبول کنید فرمان پروردگار خود را پیش از آنکہ بیاید روزی کہ نیست بازگشت

مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۚ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ۝

نیست آنرا از جانب خدا نیست شما را ہیچ پناہے آن روز و نیست براے شما ہیچ بازخواست کنندہ

آنرا از خدا نیست شما را ہیچ پناہ گاہی در آن روز و نیست بشما ہیچ انکار عـــہ

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ

پس اگر رو بگردانند پس نہ فرستادہ ایم ترا بر ایشان نگہبان نیست بر تو مگر پیغام رسانیدن

پس اگر اعراض کنند از قبول فرمان پس نفرستادیم ترا بر ایشان نگہبان نیست بر تو مگر رسانیدن احکام عـــہ

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ

و ہر آئینہ ما چون بچشانیم آدمی را از جانب خود بخششے شادمان شود بآن و اگر برسد بایشان سختیے

و (ہر آئینہ) ما چون بچشانیم انسان را از جانب خود [illegible] شکر کند بآن و اگر برسد بایشان سختی

بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ۝ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ

بسبب آنچہ پیش فرستادہ است دست ایشان پس آدمی ناسپاس است خدا راست پادشاہی آسمانہا

بسبب آنچہ قبلاً کردہ است دستہای ایشان پس تحقیق انسان سخت ناسپاس است للہ مر خدا راست پادشاہی آسمانہا

وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ

و زمین می آفریند ہر چہ خواہد عطا می کند دختران ہر کرا خواہد و عطا می کند پسران

و زمین می آفریند آنچہ خواہد می بخشد کسی را کہ خواہد دختران می بخشد کسی را کہ خواہد

الذُّكُورَ ۝ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ

ہر کرا خواہد یا جمع کند برائے ایشان پسران و دختران و می سازد ہر کرا خواہد نزاینندہ ہر آئینہ او

پسران یا جفت دہد ایشان را پسران و دختران و می گرداند کسی را کہ خواہد عقیم (نازا) (ہر آئینہ) او ست

رکوع ۱۴/۵

عـــہ (ہنوز متجبر بود) ترس خوردہ از خوف و ذلت افتادہ است بچشم ہای خود را پائین انداختہ می نگرند بگوشہ درست دیدہ نمی توانستند

عـــہ از ابن مسعود برسد [illegible] ابن کثیر (رحمۃ اللہ) چنین معنی کردہ است کہ در آن روز نہ شمارا پناہ گاہی است و نہ جائیست کہ خود را در آن پنہان کنید و شناختہ نشوید

عـــہ تو مسئول بہ بیان نیستی کہ بہ زور مستی بالای آنہا بقبولاندی فرض تو این رسانیدن پیغام الٰہی است بہ ادای آن مشغول ہستی اگر آنہا قبول نمی کنند بجہنم میروند

عـــہ ادا علاقہ آنہا ہیچ نیست و لہٰذا اگر مشرب و طبیعت انسان چنان واقع شدہ است وا انسان شاد اگر چون خدا یا او انعام و احسان رساند بہ تکبر و تفاخر می پردازد و اگر بہ بدیہ از [illegible] کردار بائیش مصیبتی برسد تمام نعمت ہای سابقہ را فراموش می کند پس ناسپاس میشود گویا ہیچ وقت آسودہ حالی را ندیدہ است خلاصہ این است کہ خواہ حالت فراخی و عیش باشد و یا تنگی و مصیبت مرد خود را گم می ماند لیکن شیوۂ مومنین تنہا این است کہ در حین سختی صبر و در حالت فراخی شکر منعم حقیقی خود را ادا میکنند و ہیچ حال انعامات و احسانات او تعالیٰ را فراموش نمی نمایند ۱۲

عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ

دانا توانا است | و ممکن نیست هیچ آدمی را که سخن گوید با او خدا مگر باشارت | یا از پس

دانا بر همه چیز بسیار توانا و نیست طاقت برای هیچ بشری که سخن گوید با او خدا مگر به اشاره | یا از پس

حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَ

پرده یا بفرستد فرشته را پس نازل کند بحکم خدا آنچه خواسته است هر آئینه خدا بلند مرتبه با حکمت است ف۱ و

پرده یا بفرستد رسولی را پس برساند بحکم او آنچه خدا خواهد هر آئینه او بلند است برهمه برتر با حکمت و

كَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَ

همچنین وحی فرستادیم بسوی تو قرآن را از کلام خود | نمیدانستی که چیست کتاب و

هم چنین وحی فرستادیم بسوی تو روح (قرآن) را از حکم خود | نبودی تو که بدانستی که چیست کتاب و

لَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا

نمیدانستی که چیست ایمان ولیکن ساخته ایم ویرا روشنی راه می نمائیم بآن هر کرا می خواهیم از بندگان خویش

نمیدانستی که چیست ایمان ولیکن گردانیدیم آنرا روشنی که هدایت می کنیم بآن کسی راکه خواهیم از بندگان خود

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي

و هر آئینه تو هدایت می کنی بسوی راه راست | راه خدا که

و به تحقیق تو هدایت می کنی بسوی راه راست | راه خدا آنکه

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

او راست آنچه در آسمانها است و آنچه در زمین است آگاه شو بسوی خدا باز میروند کارها

مر او راست آنچه در آسمانها است و آنچه در زمین است آگاه باش خاص بسوی او باز می گردد همه امور

سورة الزخرف مكية | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | آياتها تسع وثمانون وسبع ركوعات

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدا ایکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

حم ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ

قسم به کتاب واضح | هر آئینه ما ساخته ایم این کتاب را کلام عربی | بود که شما

قسم است به کتاب واضح که (هر آئینه) ما گردانیده ایم این کتاب را قرآن عربی زبان تا شما

تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ أَفَنَضْرِبُ

بفهمید | و هر آئینه این کتاب ثبت است در لوح محفوظ نزدیک ما هر آئینه این کتاب بلند قدر با حکمت است ف۱ آیا

بفهمید | و بتحقیق این قرآن ثبت است در اصل کتاب (لوح محفوظ) نزد ما برتر محکم با حکمت آیا باز می گردانیم

عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن

از شما | پند را اعراض کرده برای آن که هستید گروهی از حد رفته | و بسیار فرستادیم

از شما | این قرآن را اعراض کنان از این سبب که هستید قومی از حد در گذرنده | و بسیار فرستادیم

نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٧﴾

پیغامبران را در پیشینیان | و نمی آمد بایشان هیچ پیغامبری مگر بودند باو استهزا می کردند

پیغمبر در پیشینیان | و نمی آید بایشان هیچ پیغمبری مگر بودند که باو استهزا می کردند

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾ وَلَئِن

پس هلاک کردیم سخت تر را از قریش ف۳ باعتبار دست درازی و مذکور شد داستان پیشینیان و اگر

پس هلاک کردیم قوم سخت تر (از پیشینیان) را از قریش ازروی قوة و گذشته داستان عجب پیشینیان (در قسم است) اگر

سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ

سوال کنی از ایشان که چه کس بیافرید آسمانها و زمین را | البته گویند بیافرید آنها را خدای غالب

بپرسی ایشان را که آفرید آسمانها و زمین را (هر آئینه) گویند آفریده آنها را | غالب

تفسیر عثمانی

ف۱ مترجم گوید اشارت عبارت از دیدن خواب است و از القای علم در خاطر بطریق الهام و از پس پرده عبارت از آنست که آواز بشنود و کسی را نه بیند و قسم ثالث آنست که فرشته بصورت آدمی متمثل شود و سخن گوید والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید قسم خوردن به چیزی در اثبات همان چیز یا لازم آنچیز کنایت است بآنکه آنچیز خود دلیل خود است چنانکه گویند قسم بلب میگون تو و زلف شبگون تو که تو معشوقی دلربائی والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی عاد و ثمود که از قریش قوی تر بودند ۱۲.

تفسیر عثمانی

ف۱ هیچ بشر باعتبار ساختمان عنصری و قوای موجوده خود طاقت ندارد که خداوند قدوس بدین دنیا با وی مشافهة سخن گوید و او تحمل کرده بتواند ازین سبب مکالمه با بشر سه صورت دارد (الف) بلا واسطه از پشت پرده سخن زند یعنی قوت سامعه نبی از استماع کلام لذت اندوزد مگر درین حالت چشم با دولت دیدار متمتع شده نتواند چنانکه به حضرت موسی علیه السلام بطور و به خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم در لیلة الاسراء پیش آمد (ب) الله تعالی بواسطه فرشته سخن می گوید بگو فرشته متجسد

شده چیزی که روی چشم ظاهر نمی شود بلکه مستقیماً بر قلب نبی نزول می کند و فرشته و صورت آن محض بذریعه تعب ادراک می شود۔ بقیه بر ص ۴۸۹

الْعَلِيمُ ﴿٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

دانا و ے آنست کہ ساخت برائے شما زمین را بساطے و ساخت برائے شما در زمین راہ

دانا تر (از طرف خدا القی می شود) وی آنست کہ گردانید برائے شما زمین را فرش، و گردانید برائے شما دران راہ ہا

لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ

تا بود کہ شما راہ یابید و وے آنست کہ فرود آورد از آسمان آبے باندازہ پس زندہ کردیم بآن

تا شما راہ یابید (بسوی مقاصد) و وی آنست کہ فرود آورد از آسمان آب باندازہ پس زندہ گردانیدیم بہ آن

بَلْدَةً مَيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَ

شہر مردہ را ہم چنین بر آوردہ خواہید شد و وے آنست کہ بیافرید اقسام حیوانات تمام آن و

زمین مردہ را ہم چنین بر آوردہ می شوید (از قبرہا) و وی آنست کہ بیافرید ہمہ جفت ہا را

جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ

ساخت برائے شما کشتی ہا و از چہارپایان چیزے را کہ بران سوار شوید تا راست بنشینید بر پشت مرکوب باز

ساخت برای شما از کشتی ہا و چہارپایان آنچہ سوار میشوید تا برابر بنشینید بر پشت ہای آن باز

تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا

یاد کنید نعمت پروردگار خود را وقتیکہ راست نشستید بران و بگوئید پاکی خدا را کہ مسخر ساخت برائے ما این مرکوب را

یاد کنید احسان پروردگار خود را وقتیکہ سوار شوید بران و بگوئید پاک است آن ذاتیکہ مسخر ساخت برای ما این را

وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ

و نبودیم بران توانا و ہر آئینہ ما بسوے پروردگار خویش رجوع خواہیم کرد و مقرر کردند برائے خدا از بندگان او

و نبودیم بہ آن توانا و (ہر آئینہ) ما بسوی پروردگار خود باز گردندگانیم و مقرر کردند برای خدای تعالےٰ از بندگانش

جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ

اولاد را ہر آئینہ آدمی ناسپاس ظاہر ست آیا فرا گرفت خدا از مخلوقات خدا دختران را و برگزیدہ است شما را

جزء (اولاد) بتحقیق آدمی بسیار ناسپاس آشکار است آیا گرفت خدا از مخلوقات خود دختران را و برگزیدہ است شما را

بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ

بہ پسران و چون خبر دادہ شود یکے از ایشان بتولد آنچہ مثل ساختہ است برائے خدا روے او

بہ پسران و (حال آنکہ) چون مژدہ دادہ شود یکے از ایشان را بہ (تولد) آنچہ گردانیدہ برای رحمٰن مانند گردد روی او

مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ

سیاہ گردد و او پر از غم باشد آیا آنرا کہ پروردہ میشود در زیور و او در صفت خصومت

سیاہ و او پر غم باشد آیا آنکہ پرورش دادہ میشود در زیور حال آنکہ او در مخاصمہ

غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا ۚ

ظاہر نمی کرد و برائے خدا ثابت کردہ اند و دختران مقرر کردند فرشتگان را کہ بندگان خدا اند

ظاہر کنندہ حجت نباشد (لیاقت فرزندی خدا دارد) و مقرر گردند (مشرکان) فرشتگان را زنان آنانکہ ایشان بندگان رحمٰن اند

أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ

آیا حاضر بودند نزدیک آفرینش ایشان نوشتہ خواہد شد این گواہی ایشان و پرسیدہ خواہند شد و گفتند کافران اگر خواستے

آیا حاضر بودند بہ آفرینش ایشان اکنون نوشتہ میشود گواہی ایشان و پرسیدہ میشوند و گفتند (کافران) اگر میخواست

الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۗ مَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ

خدا پرستش نمی کردیم این فرشتگان را نیست ایشان را باین مقدمہ دانش نیستند ایشان مگر دروغ گو آیا

رحمٰن پرستش نمی کردیم ایشان را نیست ایشان را باین (گفتہ) ہیچ علمی نیستند ایشان مگر تخمین می کنند (دروغ می گویند)

آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا

دادہ ایم ایشان را کتابے پیش از قرآن پس ایشان آن کتاب چنگ زدہ اند نے بلکہ گفتند ہر آئینہ ما یافتیم پدران خود را

دادہ ایم ایشان را کتابے پیش ازین پس ایشان بہ آن چنگ درزدگان اند (نی) بلکہ می گویند (ہر آئینہ) ما یافتیم پدران خود را

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از قبور ۱۲ ف۲ یعنی بتولد دخترے واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ ... واس ظاہر در آن چندان دخلی ندارد بخیال من این صورتی است کہ در حدیث عائشہ صدیقہ (رضی اللہ عنہا) آنرا از «یأتینی فی مثل صلصلۃ الجرس» تعبیر فرمودہ است در «ابواب بدء الخلق» صحیح بخاری برای این گونہ صورت وحی ہم تعرض آمدن ملک موجود است ببین کیفیت را در حدیث ... و مواجہ علی بیان فرمودہ شاید وحی قرآنی اکثر در ہمین صورت می آید چنانکہ در «نزل بہ الروح الامین علی قلبک» و «فانہ نزلہ علی قلبک باذن اللہ» از لفظ «قلبک» اشارہ میشود چونکہ این معاملہ باسل بطور پوشیدہ باطنی بعمل می آید خارج از وجود پیغمبر ہیچ ہستی جداگانہ بنظر نمی رسید و نہ بطوری مکالمہ می شد کہ شخصی با دیگری صحبت کند تا ہم نشینان نیز آن مطلب را می فہمیدند لہذا این نوع را خصوصاً در این آیت بلفظ «وحیا» تعبیر فرمود زیرا کہ لفظ «وحی» در لغت بر اخفاء و اشارہ سریع دلالت می کند (ج) صورت سوم این ست کہ فرشتہ متجسد شدہ پیش نبی بیاید و کلام و پیام خدا را طوری برساند کہ یک نفر بہ دیگری خطاب می

کند چنانکہ حضرت جبرئیل یک دو مرتبہ بصورت اصلی خود پیش آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمد و اکثر بار در صورت حضرت دحیہ کلبی (رضی اللہ عنہ) می آمد و گاہی بشکل آدم غیر معروف ہم تشریف آوردہ است

إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿۲﴾ وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا

ناگہاں ایشان ازان نشان ہا می خندیدند و نشے نمودیم بایشان ہیچ نشانہ مگر وے بزرگتر بود از قرین خود

ہمانگہ ایشان ازان میخندیدند و نمی نمودیم بایشان ہیچ نشانہ مگر وی بزرگتر بود از سابق مانند خود واز یک دیگر خود

وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۳﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا

وگرفتار کردیم ایشان را بعقوبت بود کہ ایشان رجوع کنند و گفتند اے جادوگر دعا کن برائے ما

وگرفتار کردیم ایشان را بعقوبت تو کہ ایشان رجوع کنند و گفتند اے جادوگر دعا کن برائے ما

رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿۴﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ

بجناب پروردگار خود بدان اسما کہ وحی کردہ است نزدیک تو ہر آئینہ ما راہ یافتگانیم ط پس آن ہنگام کہ دور کردیم از ایشان عقوبت را

پروردگار خود را بآنچہ عہد کردہ است با تو ہر آئینہ ما راہ یافتگانیم پس چون دور کردیم از ایشان عذاب را

إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿۵﴾ وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي

ناگہاں ایشان عہد می شکنند و آواز داد فرعون در میان قوم خود گفت اے قوم من آیا نیست بدست من

ہمان وقت ایشان شکستند عہد را وندا کرد فرعون درمیان قوم خود گفت اے قوم من آیا نیست برای من

مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۶﴾ أَمْ أَنَا

پادشاہی مصر و این جویہا میرود از زیر کوشک من آیا نمے بینید نے بلکہ من

پادشاہی مصر درحالیکہ این جویہا میرود در قصر من آیا نمی بینید ط۵ بلکہ من

خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿۷﴾ فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ

بہترم ازین شخص کہ وے خوار ست و نزدیک نیست کہ سخن واضح دہد پس چرا نہ فرو آوردہ شد برین شخص

بہترم ازین شخصی کہ او بے عزت است و نمی تواند کہ سخن بوضاحت گوید پس چرا انداختہ نشد بروی

أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿۸﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ

دستوانہا از زر یا چرا نیامدند ہمراہ او فرشتگان مجتمع شدہ پس بے عقل کرد قوم خود را

دستوانہا از طلا یا (چرا) نامد ہمراہ او فرشتگان صف بستگان ع۶ پس خفیف العقل ساخت قوم خود را

فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۹﴾ فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ

پس قبول کردند فرمان او را ہر آئینہ ایشان بودند گروہ فاسق پس آن ہنگام کہ بخشم آوردند ما را انتقام کشیدیم از ایشان

پس اطاعت کردند (گفتہ) او را ہر آئینہ ایشان بودند قومی نافرمان پس چون بخشم آوردند ما را انتقام گرفتیم از ایشان

فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۱۰﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿۱۱﴾ وَلَمَّا

پس غرق ساختیم ایشان را ہمہ یک جا پس ساختیم ایشان را پیش رو و داستانے پسینیان را و آنگاہ کہ

پس غرق ساختیم ایشان را ہمہ پس ساختیم ایشان را پیش گذشتگان و داستان عبرت برای آیندگان و چون

ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿۱﴾ وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ

داستان زدہ شد بہ پسر مریم ناگہاں قوم تو ازیں داستان بخوشوقتی آواز بلند می کنند و گفتند آیا معبودان ما بہتر اند

گردانیدہ شد پسر مریم مثل آنگاہ کہ قوم تو ازین مثل نعرہ ہای خوشی زدند و گفتند آیا معبودان ما بہتر اند

أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿۲﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا

یا عیسے آن حرف نزدند با تو مگر مکابرہ بلکہ ایشان قومے خصومت کنندہ اند نیست عیسی مگر

یا او نیاوردند این مثال را برای تو مگر برای مجادلہ بلکہ ایشان قوم خصومت آلود اند نیست ابن مریم مگر

عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿۳﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا

بندہ کہ انعام کردہ ایم بروے و ساختیم او را نشانہ برائے بنی اسرائیل و اگر میخواستیم البتہ کردیمے

بندہ کہ انعام کردہ ایم بروی و قایم ساختیم او را حجت برای بنی اسرائیل و اگر خواہیم البتہ بیافرینیم

مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿۴﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ

بدل شما فرشتگان در زمین خلیفہ شوند و ہر آئینہ عیسے نشانہ است قیامت را

از شما فرشتگان را کہ در زمین خلافت کنند و (ہر آئینہ) ابن مریم نشانہ است برای قیامت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی مسلمان شویم ۱۲

ف۲ یعنی در زبان حضرت موسیٰ علیہ السلام لکنت بود و اللہ اعلم ۱۲

ف۳ مترجم گوید براین مسئلہ کہ ہیچکس غیر خدای تعالیٰ معبود نیست مشرکان ایراد کردند کہ ترسایان عیسیٰ را می پرستند و اگر وے نیز معبود نیست ما را مثل شدیم (؟) کار ما با عیسیٰ باشند و گمان کردند کہ حجت غالب آمدند خدای تعالیٰ کشف شبہ فرمود و اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ دران عصر مالک گرد و نواح مصر حاکم مصر را البسیار کلان میدانستند فرعون نہرہا کشیدہ آب دریای نیل را بذریعہ نہری بباغ خود آوردہ بود مطلب او این بود کہ باین ہمہ سامان و شوکت وحشمت آیا حیثیت ما تقاضا دارد کہ مقابل آدم صاحب حیثیت معمولی چون موسیٰ گردن خود را خم نمایم ف۵ گویند فرعون کرہ ہای طلا پیوستہ ہمراہ رئیس و زیری را کہ مورد نوازش خود قرار میداد یادکرہ ہای طلا رہنمائید و فوج حضور او صف بستہ ایستادہ می شد مطلبش ازین سخن این بود کہ با تخصیکہ ما او را عزت و احترام میدہیم چنین معاملہ می کنیم پس کسی را کہ خدای تعالیٰ بطور نائب خود بفرستد آیا درست او کرہ ہای طلاء و در جلو او یک فوج فرشتگان ہم نباشد ۱۲

ع ۱۱ / ۵

فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ

پس شبہ مکنید در قیامت و بگو یا محمد پیروی من کنید اینست راه راست و باز ندارد شمارا

پس شک منمائید در آمدن قیامت و پیروی کنید مرا این است راه راست و باز ندارد شمارا

الشَّيْطٰنُ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنٰتِ قَالَ

شیطان هر آئینه او در حق شما دشمن ظاهر است و آنگاه که آمد عیسی با معجزه ها گفت

شیطان هر آئینه او برای شما دشمنی است آشکارا و چون آمد عیسی با نشان هائے واضح گفت

قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ۚ

آورده ام بشما حکمت را و آمده ام تا بیان کنم برائے شما بعض آنچه اختلاف می کنید دران

(بتحقیق) آورده ام بشما سخنان محکم و تا بیان کنم برائے شما بعض آنچه که اختلاف می کردید دران ف

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هٰذَا صِرَاطٌ

پس بترسید از خدا و فرمان من برید هر آئینه خدا پروردگار من و پروردگار شماست پس به پرستید او را اینست راه

پس بترسید از الله و اطاعت کنید مرا هر آئینه الله اوست پروردگار من و پروردگار شما پس بپرستید او را این راه

مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ

راست پس اختلاف کردند جماعت ها در میان خویش پس وائے آنانرا که ستم کردند از

راست است پس از هم جدا شدند چندین گروه از بین ایشان ف پس وای برای آنانکه ظلم کردند از

عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ

عقوبت روز درد دهنده آیا انتظار نمی کنند مگر قیامت را که بیاید بدیشان ناگهان و ایشان

عذاب روز دردناک انتظار نمی کشند مگر قیامت را که بیاید بایشان ناگهان در حالیکه ایشان ع

لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾

خبردار نباشند دوستان آنروز بعض ایشان بابعض دشمن باشند مگر پرهیزگاران

بے خبر باشند ف دوستان در آنروز بعض ایشان با بعضی دشمن باشند مگر پرهیزگاران للف

يٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيٰتِنَا وَ

گفته شود اے بندگان من نیست هیچ ترس بر شما امروز و نه شما اندوهگین شوید اے آن بندگان من که ایمان آوردند بآیتهای ما و

(و گفته می شود برای ایشان) ای بندگان من نیست هیچ ترس بر شما امروز و نه اندوهگین می شوید آن (بندگان ما) که ایمان آوردند به آیات ما

كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ

مسلمان بودند گفته شود در آئید به بهشت شما و زنان شما خوشحال ساخته گردانیده شود

بودند فرمان بردار در آئید به بهشت شما و زنان شما شاد گردانیده شده گردانیده شود

عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَّأَكْوَابٍ ۖ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ

بر ایشان کاسهائے پهن و از زر و کوزها نیز و در بهشت باشد آنچه خواهش کند نفس و لذت گیرد

بر ایشان کاسه های بردار طلائی و صراحی ها و باشد در بهشت آنچه خواهش کند نفس ها و لذت گیرد

الْأَعْيُنُ ۖ وَأَنْتُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ

از دیدن او چشمها و شما اینجا جاویدان باشید و این آن بهشت است که عطا کرده شد شمارا بسبب آنچه

(از دیدن او) چشم ها و شما در آنجا باشید جاوید و این آن بهشت است که (مثل) میراث داده شد شمارا بسبب آنچه

تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي

عمل می کردید شمار است اینجا میوه بسیار که ازان میخورید هر آئینه گنهگاران در

عمل می کردید شمار است دران میوه بسیار که ازان میخورید هر آئینه کافران در

عَذَابِ جَهَنَّمَ خٰلِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ

عذاب دوزخ جاویدان اند سست کرده نشود از ایشان عقوبت و ایشان دران عذاب نا امید شده خاموش باشند

عذاب دوزخ جاویدند سبک گردانیده نشود از ایشان عذاب و ایشان دران عذاب نا امیدی باشند (از نجات) و ما ستم نکردیم برایشان

ف یعنی سختان این دیا حلال بود بعض چیز های که شریعت موسویه آنرا حرام گردانیده بود بیان می کنیم کما قال ولاحل لکم بعض الذی حرم علیکم (آل عمران رکوع ۵) ف یعنی اختلاف پیدا شد یهود از وی انکار کردند۔ و نصاری به وی ایمان آوردند سپس نصاری امروز زمان به چندین فرقه تقسیم شدند کسی حضرت مسیح را پسر خدا میخوانند کسی او را یکی از جمله سه خدا می داند و دیگری را عقیده جداگانه است خلص هیچکی به تعلیم اصلی حضرت مسیح روان نیست ف مردمانی که باوجود چنین بیانات با هره و هدایت واضحه ایمان نمی آورند چه چیز را انتظار دارند از مشاهده احوال شان میتوان گفت ایشان وقتی باور خواهند کرد که قیامت یکدم ناگهان بر آنها قائم شود لیکن چه پذیرفتن آن وقت کاری نخواهند داد۔ للف دران روز دوستان از یکدیگر می گریزند تا از سبب بدکرداری یکی دیگری گرفتار نشود همه دوستی با و محبت ها منقطع می شود۔ انسان پشیمان می گردد که با فلان آدم شریر چرا دوستی کرده بودم چه به تحریک او امروز گرفتار مصیبت شدم در آنوقت محب صمیمی هم از دیدن

صورت محبوب خود بیزار میشود البته محبت و دوستی کسانیکه محض برای خدا بوده و مبنی بر خوف حضرت الهی باشد بکار خواهد آمد ۱۲۔

مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَ

غرق شده　بسیار گذاشتند از بوستانها و چشمه ها　و کشتها و محل گرامی　و

غرق شدگانند عـه بسیار گذاشتند باغها و چشمه ها　و کشت ها　و منازل نیکو

نَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ

گذران بارفاهیت که دران محفوظ بودند　هم چنین شد و عطا کردیم این چیزها گروهی دیگر را　پس نگریست

سامان آسایش که بودند دران متنعمان　هم چنین شد و میراث دادیم آن را برای قوم آخر عـه　پس گریه نکرد

عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي

برین قوم فرعون آسمان و زمین　و نه شدند مهلت داده شده　و هر آئینه ما خلاص کردیم　بنی

به فرعونیان آسمان و زمین سـه　و نبودند مهلت داده شدگان　و (هر آئینه) نجات دادیم　بنی

إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١﴾ مِن فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا

اسرائیل را　از عذاب خوار کننده　که از جانب فرعون بود　هر آئینه فرعون بود سرکشی

اسرائیل را　از عذاب ذلیل کننده　از (عذاب) فرعون　(هر آئینه) او بود بلند

مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٢﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣﴾ وَآتَيْنَاهُم

از تعدی کنندگان　و هر آئینه　برگزیدیم بنی اسرائیل را دانسته بر　عالم ها　و دادیم ایشان را

از جمله از حد گذرندگان　و (هر آئینه) برگزیدیم بنی اسرائیل را دانسته　بر عالمها　و دادیم ایشان را

مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٤﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٥﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا

از قسم معجزات　آنچه در ان امتحان ظاهر بود　هر آئینه این جماعه می گویند　که نیست عاقبت کار مگر

از نشانها آنچه دران نعمت آشکارا بود عـه　(هر آئینه) این کفار مکه می گویند　نیست هیچ مردن (که بعد از ان زندگی

مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٦﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ

همین موت نخستین و نیستیم ما　بر انگیخته شده　پس بیارید پدران ما را　اگر هستید

مردن نخستین　و نیستیم　بر انگیخته شدگان　پس بیارید پدران ما را　اگر هستید

صَادِقِينَ ﴿٧﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ

راست گو　آیا این جماعه بهتراند یا قوم تبع حمیری　و آنانکه پیش از ایشان بودند　هلاک ساختیم آنها را

راست گویان　آیا ایشان بهترند (قوی ترند) یا قوم تبع　و آنانکه پیش از ایشان بودند هلاک ساختیم ایشان را

إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٨﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا

هر آئینه آنها گنهگار بودند　و نیافریدیم　آسمان ها　و زمین را　و آنچه در میان هر دو است

بدرستیکه ایشان بودند کافران　و نیافریدیم آسمان ها　و زمین را　و آنچه میان هر دو ست

لَاعِبِينَ ﴿٩﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّ

بازی کنان　نیافریدیم این هر دو را مگر بتدبیر درست　و لیکن اکثر ایشان　نمیدانند　هر آئینه

بازی کنان (یعنی عبث) نیافریدیم هر دو را مگر بتدبیر درست و لیکن اکثر مردم نمیدانند　بتحقیق

يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١١﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئًا

روز قیامت میعاد ایشانست همه یک جا　روزیکه دفع نکند هیچ دوستی　از دوست دیگر چیزی را

روز فیصله موعد مقرر همه ایشان است　روزی که دفع نکند هیچ دوست (و قریب) از دوست (و قریب) دیگر چیزی را

وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٣﴾ إِنَّ

و نه ایشان را نصرت داده شود　مگر آنکه رحم کرد بر و خدا　هر آئینه خدا غالب مهربان ست　هر آئینه

و نه ایشان مدد کرده شوند　مگر بر آنکه رحم کند الله　هر آئینه الله　غالب بار حم است　هر آئینه

شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿١﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٢﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٣﴾

درخت زقوم　طعام گنهگار ست　مثل مس گداخته شده بجوشد در شکم ها

درخت زقوم　خوراک گناه گار (کلان) است　مانند مس گداخته جوش میخورد در شکمها

عـه درین اندیشه مکن که مبادا راهیکه بقدرت الله تعالی در بحر پدید آمده بحال خود باقی بماند و فرعونیان هم ازان بگذرند آنرا بهمان حالت بگذار زیرا که چون لشکر فرعون این راه را ببینند دران میدرایند چنانچه همین طور شد. چون فرعونیان راه را خشک و صاف دیدند دران درآمدند پس از هر دو آنجا آب بحر بحکم خدای تعالی از چهار طرف حرکت کرده باهم پیوست و بدین وسیله تمام لشکر در آب غرق گردید عـه بنی اسرائیل را مالک آن ساختیم چنانکه در سوره شعراء تذکار یافته ازین بر می آید که بعد از غرق فرعونیان بنی اسرائیل در مصر دست یافتند. و اگر این واقعه ثابت نباشد مطلب چنین میشود هر نوع سامانیکه فرعونیان گذاشته بودند همان قسم را به بنی اسرائیل دادیم والله اعلم. سـه در روایات ست که بر مردن مومن آن دروازه آسمان می گرید که ازان روزی اش فرود می آید و یا عمل صالح او ازان بالا میرفت و از زمین همان موضع گریه می کند که بران نماز میخواند یعنی افسوس که این سعادت از ما

ع ۱۴/۲۹　ع ۲/۱۳/۱۵　مع ۱۱/۴

عـه　مستانیده شد. کافر که هیچ تخم عمل صالح ندارد چرا آسمان و زمین بر گُم او گریه کند بلکه شاید خوش میشود که خس کم شد و جهان پاک للعه یعنی بذریعه حضرت

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿۴۶﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿۴۷﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ

مانند جوشیدن آب گرم گوئیم لسبے فرشتگان بگیرید این گنه گار را پس بسختی بکشید ش بسوئے میانۂ دوزخ باز بریزید بالائے

مانند آب جوشان (گفته میشود از طرف خدا) بگیرید او را پس بسختی کشیده ببرید او را در میان دوزخ باز بریزانید بر بالای

رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿۴۸﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿۴۹﴾ إِنَّ هَٰذَا

سر او از آب گرم که عقوبت ست دیگیم بچش هر آئینه توئی بزعم خود بزرگوار گرامی قدر هر آئینه اینست

سر او آب جوش عذاب بچش هر آئینه توئی باعزت گرامی قدر هر آئینه همین است

مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿۵۰﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿۵۱﴾ فِي جَنَّاتٍ وَ

آنچه دران شبه می کردید هر آئینه متقیان در جایگاه با امن باشند در بوستان ها و

آنچه دران شک می کردید هر آئینه متقیان در جای با امن اند در بوستانها و

عُيُونٍ ﴿۵۲﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿۵۳﴾ كَذَٰلِكَ

چشمها بپوشند از حریر نازک و حریر لک رو بروئے یکدیگر شده این چنین باشد حال

چشمه ها بپوشند از ابریشم باریک و ابریشم سطبر در حالیکه رو بروی یکدیگر باشند حال هم چنان است

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿۵۴﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿۵۵﴾

و کد خدا کنیم ایشان را با حور کشاده چشم بطلبند آنجا هر میوه را ایمن شده

جفت سازیم ایشان را به حوران بزرگ چشم میخواهند دران هر میوه را بخاطر جمعی

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ ۖ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ

نچشند آنجا مرگ لیکن چشیده بودند مرگ نخستین را ونگاه داشت ایشان را خدا از عذاب

نچشند دران مرگ را لیکن مردن نخستین را (که پیش چشیده اند) و نگاه داشت ایشان را از عذاب

الْجَحِيمِ ﴿۵۶﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۵۷﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ

دوزخ بسبب بخشایش از جانب پروردگار تو اینست فیروزی بزرگ جز این نیست که آسان ساختیم قرآن را

دوزخ بسبب تفضل پروردگار تو همین است کامیابی بزرگ پس جز این نیست که آسان ساختیم

بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۵۸﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿۵۹﴾

بزبان تو تا بود که ایشان پند پذیر شوند پس منتظر باش هر آئینه ایشان نیز منتظر اند

بزبان تو شاید که ایشان (فهمیده) پند گیرند پس منتظر باش (عاقبت کار آنها) بدرستی که ایشان نیز منتظر اند

سورة الجاثية مكية وهي سبع وثلثون آية وأربع ركوعات | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حم ﴿۱﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿۲﴾ إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

فرو فرستادن این کتاب از جانب خدائے غالب باحکمت ست هر آئینه در آسمانها و زمین

فرو فرستادن این کتاب از طرف الله است غالب باحکمت تحقیق در آسمانها و زمین

لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۳﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِقَوْمٍ

نشانهاست باور دارندگان را و در آفرینش شما و در آفرینش آنچه پراگنده میسازد از جانوران نشانهاست قومی راکه

نشان هاست مر مومنان را و در آفریدن شما و آنچه پراگنده می کند از جانوران نشانهاست قومی راکه

يُوقِنُونَ ﴿۴﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

یقین می کنند و در آمد شد شب و روز و در آنچه فرود آورد خدا از آسمان روزی را که

یقین دارند و در اختلاف شب و روز و در آنچه فرود آورد الله از طرف آسمان روزی (باران)

فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿۵﴾

پس زنده کرد بسبب باران زمین را بعد مرده بودن آن و در گردانیدن بادها نشانهاست قومی راکه درمی یابند

پس زنده کرد به آن زمین را بعد از مردن آن و در گردانیدن بادها نشانهاست قومی را که تعقل می کنند

فتح الرحمٰن

ف یعنی باران ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یقین نداشتید که این روز بدر اهم خواهید دید و درین ذریب بود ید که فقط همین طور دنیا بعیب خواهد گذشت بالآخر با خاک آمیخته خاک خواهیم شد آنگاه چیزے نخواهد شد اکنون دیدید سخنا نیکه از طرف پیغمبران بیان شده بود همه راست برآمد ف۵ هر میوه را که بخواهند فوراً بایشان حاضر آورده می شود هیچ فکر و اندیشهٔ انقطاع و امتناع آنرا نداشته در کمال آسایش خاطر بخورند و مینوشند ف یعنی اگر انسان اراده پذیرفتن ایمان آورد و کند در پیدائش همین آسمان و زمین تفکر و در نظام محکم آن تدبر نماید قبول می کند که حتماً صانعی اینها را آفرید و نگه میدارد یعنی بکمال حکمت و خوبی آنها را ساخت و به قدرت لامحدود خود به حفاظت آنها پرداخت "البعرة تدل على البعير والاقدام تدل على المسير فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير" ف۵ اگر کمی از عقل و شعور کار بگیرند بر ایشان هویدا گردد که نظام این امور بدون آن قادر مطلق و حکیم مقتدر با اختیار و اقتدار کلی نیست چنانکه پیشتر در مواضع متعدد و بحث شده است ۱۲

ع ۳ | ۱۷ | ۱۶

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍۭ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۶﴾

این نشانها خداست میخوانیم آنرا برتو براستی پس بکدام سخن بعد از خدا و آیت هائی او ایمان آرند

این نشانهای الله است میخوانیم آنرا برتو براستی پس بکدام سخن بعد از (سخن) الله و آیت هائی او ایمان می آرند

وَيْلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ﴿۷﴾ يَّسْمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ

وای برهر دروغگوئی گنهگار را میشنود آیات خدا را که خوانده میشوند بروے باز لازم می گیرد کفر تکبر کرده گویا

وای است هر دروغگوی گنهگار را که می شنود آیت های الله را که خوانده میشود بروی باز اصرار می کند (بکفر خود) تکبر کنان گویا

لَّمْ يَسْمَعْهَا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۸﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيٰتِنَا شَيْئَاۨ اتَّخَذَهَا هُزُوًا ؕ

نشنیده است آنرا پس مژده ده او را بعذاب درد دهنده و چون واقف شد بر چیزے از آیات ما به تمسخر گیرد آنرا

نشنیده است آنرا پس مژده بده او را بعذاب دردناک و چون شنیده بداند از آیت ما چیزی را می گیرد آنرا تمسخر

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۹﴾ؕ مِنْ وَّرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ ۚ وَلَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ مَّا

آن جماعه ایشانراست عذاب خوار کننده آن طرف ایشان دوزخ است و دفع نکند از ایشان آنچه

آن جماعه ایشان راست عذاب ذلیل کننده پیش روی ایشان دوزخ است و دفع نکند از ایشان آنچه

كَسَبُوْا شَيْئًا وَّلَا مَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۰﴾ؕ

کسب کردند چیزیرا و دفع نکنند نیز آنکه دوستان گرفته اند بجز خدا و ایشانراست عذاب بزرگ

کسب کردند چیزی را (از عذاب)، و دفع نکند (نیز) آنچه گرفتند بجز الله دوستان و ایشان راست عذاب بزرگ

هٰذَا هُدًى ۚ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ﴿۱۱﴾ؒ اَللّٰهُ

این قرآن هدایت است و آنانکه کافر شدند بایات پروردگار خویش ایشانراست عذاب درد دهنده از جنس عقوبت سخت خدا

این (قرآن) هدایت است و آنانکه کافر شدند به آیات پروردگار خود ایشان راست عذاب دردناک از جنس عذاب سخت الله

الَّذِيْ سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيْهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَ

آنست که مسخر کرد برائے شما دریا را تا روان شوند کشتی ها دران بفرمان او و تا طلب معیشت کنید از فضل او و

همانست که مسخر ساخت برائے شما بحر را تا روان شوند کشتی ها دران بحکم او و تا طلب کنید از فضل (رزق او) و

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۲﴾ۚ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا مِّنْهُ ؕ

بود که شما شکرگذاری کنید و مسخر کرد برائے شما آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین است همه پیدا کرده از جانب خود

تا شکر کنید و مسخر کرده است برائے شما آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است همه را از نزد خود

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۱۳﴾ قُلْ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَغْفِرُوْا لِلَّذِيْنَ

هر آئینه درین مقدمه نشانهاست گروهے را که تفکر می کنند بگو مسلمانانرا که درگذر کنند از آن جماعه که

(هر آئینه) درین نشانهاست قومی را که تفکر می کنند بگو برای آنانکه ایمان آورده اند که درگذرند از آنانی که

لَا يَرْجُوْنَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًاۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۴﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا

توقع روزهائے خدا ندارند تا سزا دهد خدا گروهے را بسبب آنچه می کردند هر که بکند کار شائسته

توقع ندارند وقایع الله را تا جزا دهد قومے را به آنچه می کردند هر که بکند کار نیک

فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۫ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۵﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِيْٓ

پس نفع او راست و هر که بدکاری کند پس وبال براوست باز بسوے پروردگار خویش رجوع کرده خواهید شد و هر آئینه دادیم بنی

پس برائی خود اوست و هر که بدی کند پس (وبال آن) براوست باز بسوی پروردگار خود بازگردانیده میشوید و (بتحقیق) دادیم بنی

اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ وَفَضَّلْنٰهُمْ

اسرائیل را کتاب و دانشمندی و پیغامبری و روزی دادیم ایشانرا از نعمت های پاکیزه و فضیلت دادیم ایشانرا

اسرائیل را کتاب و حکومت و پیغمبری و روزی دادیم ایشان را از نعمت های پاکیزه و فضیلت دادیم ایشان را

عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۶﴾ۚ وَاٰتَيْنٰهُمْ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الْاَمْرِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ

بر عالمها و دادیم ایشانرا نشانهائے واضح در باب دین پس مختلف نگردند مگر بعد ازانکه آمد بایشان

بر عالمیان و دادیم ایشانرا احکام روشن از دین پس اختلاف نکردند مگر بعد ازانکه آمد بایشان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی معتقد نیستند که حوادث جزائے اعمال ایشان باشد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ انسان بعد از غور و تفکر فهمیده میتواند که این چیزها از اختیار و اقتدار او خارج بود محض از فضل الله تعالی و قدرت کامله او این اشیاء در کار مصروف اند بنابران بر ما هم لازم است که بکاری مشغول باشیم و آن کار فقط همین است که به فرمانبرداری و اطاعت آن منعم حقیقی و محسن علی الاطلاق محتاج مستعار خود را صرف نمائیم تا در آینده سرانجام ما درست گردد ف۲ در آنجا رسیده هر نوع بدی و نیکی پیش روی خواهد آمد و هر کس پاداش کردارهای خود را خواهد یافت ف۳ یعنی تورات داده سلطنت یا قوت فیصله یا سخنان دانش یا فهم و تفقه دینی بایشان عطا فرموده چقدر پیغمبران بسیار از میان آنها مبعوث گردانیدیم این بود غذای روحانی غیر ازین غذای جسمانی هم بایشان بسیار داده شد حتی "من و سلوی" بر ایشان فرو فرستاده شد ف۴ در آن عصر بر تمام جهان ایشانرا فضیلت کلی حاصل بود اما باعتبار بعض فضائل جزئیه قید "آن عصر" هم ضرورت ندارد ف۵ یعنی احکام نهایت واضح و مفصل و یا معجزات آشکارا و بین دادیم که در باب دین بطور حجت و برهان پیش کرده میشود۔

ع ۱۱ / ۱۷

العلم بغیا بینهم ان ربک یقضی بینهم یوم القیمة فیما کانوا فیه

دانش از روی تعدی با یکدیگر هر آئینه پروردگار تو فیصل کند میان ایشان روز قیامت در آنچه اختلاف

علم از روی حسد در میان ایشان هر آئینه پروردگار تو فیصله کند میان ایشان بروز قیامت در آنچه بودند که اختلاف

یختلفون ﴿۶﴾ ثم جعلنک علی شریعة من الامر فاتبعها ولا تتبع اهواء

می کردند در آن باز ساختیم ترا بر راه ظاهر از دین پس پیروی کن آنرا و پیروی مکن خواهش

می کردند در آن باز گردانیدیم ترا بر راه ظاهر از کار دین پس پیروی کن آنرا و پیروی مکن خواهش

الذین لا یعلمون ﴿۷﴾ انهم لن یغنوا عنک من الله شیئا وان الظلمین

آنانکه نمیدانند هر آئینه ایشان دفع نخواهند کرد از تو چیزے از عقوبت خدا و هر آئینه ستمگاران

آنانی را که نمیدانند (بدرستی که) ایشان دفع نکنند از تو هیچ چیزے را از عذاب الله و (هر آئینه) ستمکاران

بعضهم اولیاء بعض والله ولی المتقین ﴿۸﴾ هذا بصائر للناس وهدی

بعض ایشان کارسازان بعض اند و خدا کارساز متقیان ست این قرآن دلیلهائی واضح ست مردمانرا و هدایت ست

بعض ایشان رفقای (کارسازان) بعضی اند والله کارساز متقیان ست این قرآن بصیرتهاست برای مردمان و هدایت

ورحمة لقوم یوقنون ﴿۹﴾ ام حسب الذین اجترحوا السیات ان نجعلهم

و بخشایش گروہے را که یقین می کنند آیا پنداشتند آنانکه کردند جرمها که بکنیم ایشان را

و رحمت است برای قومیکه یقین دارند آیا پنداشتند آنانکه کسب کردند بدیها را اینکه بگردانیم ایشان را

کالذین امنوا وعملوا الصلحت سواء محیاهم ومماتهم ساء ما یحکمون ﴿۱۰﴾

مانند آنانکه ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند یکسان باشد زندگانی ایشان و مردن ایشان بد حکم است این حکم

مانند آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای شائسته برابر است زندگانی ایشان و مردن ایشان بد حکم ایشان است این حکم

وخلق الله السموت والارض بالحق ولتجزی کل نفس بما کسبت و

و آفرید خدا آسمانها و زمین را بتدبیر درست و تا عاقبت کار جزا داده شود هر نفسے بحسب آنچه عمل کرده است و ایشان

و آفرید خدا آسمانها و زمین را به حکمت و تا جزا داده شود هر نفسی را بحسب آنچه عمل کرده است در حالیکه ایشان

هم لا یظلمون ﴿۱﴾ افرءیت من اتخذ الهه هوىه واضله الله علی علم وختم

ستم کرده نشود آیا دیدی کسے را که معبود خود گرفته است خواهش نفس خود را و گمراه کرد او را خدا با وجود دانش و مهر نهاد

ظلم کرده نشوند آیا دیدی کسی را که گرفته است معبود خود خواهش خود را و گمراه کرده است او را الله باوجود علم (به استعداد او) و مهر نهاد

علی سمعه وقلبه وجعل علی بصره غشوة فمن یهدیه من بعد الله افلا

بر گوش او و دل او و پیدا کرد بر چشم او پرده پس کیست که راه نماید او را بعد خدا آیا

بر گوش او و دل او و انگند بر چشم او پرده پس که راه نماید او را بعد از اضلال خدا آیا

تذکرون ﴿۲﴾ وقالوا ما هی الا حیاتنا الدنیا نموت ونحیا وما یهلکنا الا الدهر

پند نمی گیرید و گفتند نیست زندگانی مگر ہمیں زندگانی این جهانے ما می میریم و زنده میشویم و ہلاک نمی کند ما را مگر زمانه

فکر نمی کنند و گفتند نیست زندگانی مگر ہمیں زندگانی دنیوی ما می میریم و زندگی می کنیم و ہلاک نمی کند ما را مگر زمانه ف۵

وما لهم بذلک من علم ان هم الا یظنون ﴿۳﴾ واذا تتلی علیهم ایتنا

و نیست ایشان را بآن مقدمه هیچ دانش نیستند ایشان مگر گمان کننده و چون خوانده شود بر ایشان آیتهای ما واضح آمده

و نیست ایشان را باین (گفته) هیچ علم نیستند ایشان مگر گمان می کنند ف۶ و چون خوانده شود بر ایشان آیات

بینت ما کان حجتهم الا ان قالوا ائتوا بابائنا ان کنتم صدقین ﴿۴﴾ قل الله

نبود حجت ایشان مگر آنکه گویند بیارید پدران ما را اگر هستید راست گوی بگو خدا

روشن نباشد دلیل آنها مگر آنکه گویند بیارید پدران ما را اگر هستید راست گویان (در دعوۂ بعث) بگو الله

یحییکم ثم یمیتکم ثم یجمعکم الی یوم القیمة لا ریب فیه ولکن

زنده می کند شمارا باز می میراند شمارا باز جمع کند شمارا بروز قیامت هیچ شبه نیست در آن و لیکن

زنده می کند شمارا باز می میراند شمارا باز جمع می کند شمارا بروز قیامت نیست هیچ شبه در آن ولیکن

ع ۲ / ۱۰ / ۸

ف۵ یعنی غیر ازین زندگانی دنیا هیچ زندگی دیگر نیست و فقط ہمین یک جهان است که زیستن ما و مردن ما در آن نیز همی آید چنانکه بواسطه باران سبزه از زمین میروید و از خشک سالی شده هر چیز خشک شده ختم میگردد بعینه انسان نیز ہمین طور است وقتی می آید که پیدا میشود بعد از آن تا یک وقت ہمین زنده میماند بالاخر گردش زمانه او را خاتمه میدہد ہمین سلسله موت و حیات در دنیا جاری است بعد ازان هیچ نیست ف۶ یعنی زمانه نام دهر است ما باید دانست که آن هیچ کاری کرده نمی تواند زیرا که آن حس دارد نه شعور و نه اراده بنابران این مردم چیزے بکسی معلوم نیست حالانکه تصرف او در دنیا نافذ و جاری است پس چرا این مردم خداوند را که تمام کارها بدست اوست نمیدانند که وجود متصرف علی الاطلاق بودنش از روی دلائل فطریه و براهین عقلیه و نقلیه ثابت شده است و زمانه را تغیر و تصرف دادن و شب و روز را یکی بعد دیگری آوردن بدست اوست ہمین معنی در حدیث وارد شده که دهر عبارت از الله است آنرا نباید خواند زیرا چون انسان هرگاه بدی گوید ہمین نیت می گوید که حوادث دهر بسوی او منسوب است حالانکه تمامی حوادث دہر بر اراده و مشیت الله تعالی است. پس تقبیح دہر حقیقۃً بجناب الله تعالی گستاخی است اعاذنا الله منه ۱۲

أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۞ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ

اکثر مردمان نمی دانند — و خدا راست پادشاهی آسمانها — و زمین — و روزیکه قایم شود

اکثر مردمان نمیدانند — و الله راست پادشاهی آسمانها — و زمین — و روزیکه قایم شود

السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿١﴾ وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ

قیامت آنروز زیان کار شوند — تباه کاران — و ببینی هر گروه را بزانو در آمده — هر گروه را

قیامت در آنروز زیان کار شوند — تباه کاران — و ببینی هر یکی را بزانو نشسته — هر فرقه

تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ هَٰذَا كِتَابُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم

خوانده شود بسوی نامه اعمال او — امروز جزا داده شود — آنچه میکردید — این کتاب ماست که گواهی میدهد بر اعمال شما

بِالْحَقِّ ۚ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

براستی هر آئینه ما می نویسانیدیم آنچه شما می کردید — پس اما آنانکه ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند

براستی هر آئینه ما می نویسانیدیم آنچه شما می کردید — پس آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهای نیک

فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

پس در آرد ایشان را پروردگار ایشان در رحمت خود — اینست فیروزی ظاهر — و اما آنانکه کافر شدند

پس در آرد ایشان را پروردگار ایشان در رحمت خود — همان است رستگاری آشکار — و اما آنانکه کافر شدند

أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٥﴾ وَإِذَا قِيلَ

ایشانرا گوئیم آیا خوانده نمی شد بر شما آیات من پس تکبر کردید — و قوم گنهگار بودید — و چون گفته می شود

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ

که وعده خدا راست است — و قیامت هیچ شبه نیست — در آن گفتید نمیدانیم — چیست قیامت تصور نمیکنیم آنرا

که وعده خدا راست است و قیامت هیچ شک نیست — در آن می گفتید نمیدانیم — چیست قیامت هیچ تصور نمی کنیم

إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٦﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا

مگر با خیال ضعیف و نیستیم ما یقین کننده — و ظاهر شد ایشانرا عقوبت بدیهای آنچه عمل کرده بودند و فرو گرفت ایشانرا آنچه

مگر خیال و نیستیم با یقین کنندگان — و ظاهر شود ایشانرا بدیهای آنچه کرده بودند و منعکس شود بایشان آنچه

كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٧﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا

بآن استهزا می کردند — و گفته شود امروز فراموش کنیم شما را چنانکه فراموش کردید ملاقات این روز خود را

بران استهزا می کردند — و گفته شود امروز گذاریم شما را (مانند) فراموش شده چنانچه فراموش کرده بودید ملاقات این

وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٨﴾ ذَٰلِكُم بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ

و جای شما دوزخ است و نیست شما را هیچ نصرت دهنده — این عذاب بسبب آنست که شما مسخره گرفتید آیات خدا را

و جای شما دوزخ است و نیست شما را هیچ نصرت دهنده — این عذاب بسبب آن است که شما گرفته بودید آیات خدا را

هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ

و فریفته کرد شما را زندگانی دنیا — پس امروز بیرون کرده نشوند از دوزخ و نه ایشان

مسخره و فریفته کرده بود شما را زندگانی دنیا — پس امروز بیرون کرده نشوند از آن و نه از ایشان

يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٩﴾ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

رضامندی ساخته شدن خدا طلب کرده شود — پس خدا راست ستایش پروردگار آسمانها و پروردگار زمین — پروردگار عالمها

طلب میشود عذر و توبه — پس مر الله راست حمد که پروردگار آسمانها و پروردگار زمین پروردگار عالمها است

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١﴾

و او راست بزرگی در آسمانها — و زمین — و اوست — غالب باحکمت

و تنها او راست بزرگی در آسمانها — و زمین — و اوست — غالب با حکمت

ف۵ اگرچه از طرف ما بابلاغ نصیحت و تفهیم اتمام حجت هیچ کوتاهی نشد لیکن سرغرور نخوت شما خم نگشت بالاخر بصورة کامل جنایت کار شدید و با لاخره لقب قوم مجرمین را یافتید مطلب گرفته شود که شما از اول به جنایت کاری آغشته بودید ف۶ در لذات دنیا گرفتار آمده هیچگاه خیال نکردید که از این دنیا گاهی رخت رحلت بربستن و بحضور خدا پیش شدن هم است و اگر گاهی بدماغ شما خطور هم کرد دل خود را باین تصور تسلی دادید که شلیکه مادر دنیا مقابل مسلمانان معتبر آرام زیستیم در آخرت هم همین زور و قوت را خواهیم داشت ف۷ انسان باید بسوی او تعالی متوجه شود احسانات و انعامات او را قدر کند محض بر هدایات او روان شود از همه منصرف شده فقط برای حصول خوشنودی او تعالی فکر کند و مقابل بزرگی و عظمت او همیشه با اختیار و رضای خود مطیع و منقاد باشد خیال تمرد و سرکشی را گاهی بدل خود نیاورد در حدیث قدسی است الکبریاء ردائی والعظمة ازاری فمن نازعنی واحدا منهما قذفته فی النار (کبریا چادر من و عظمت ازار من است بنابران هر کسیکه در یکی از این دو چیز با من منازعه میکند من او را در آتش پرتاب خواهم نمود) ۱۲

ع ۳ | ۵ | ۱۹

ع ۴ | ۱۱

سُوْرَةُ الْاَحْقَافِ مَكِّيَّةٌ وَّهِيَ خَمْسٌ وَّثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَّاَرْبَعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

حٰمٓ ۝۱ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ۝۲

فرو فرستادن کتاب از جانب خدائے غالب باحکمت ست
فرو فرستادن کتاب است از طرف الله غالب باحکمت

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَاۤ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ وَالَّذِيْنَ

نیافریدیم آسمانها وزمین و آنچه درمیان هر دو ست مگر به تدبیر درست و بمیعادے معین و آنانکه
نیافریدیم آسمانها وزمین را و آنچه درمیان آنهاست مگر بحکمت و بتقدیر میعاد معین و آنانکه

كَفَرُوْا عَمَّاۤ اُنْذِرُوْا مُعْرِضُوْنَ ۝۳ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ

کافر شدند از آنچه ترسانیده شده ایشان را روگردانند بگو آیا دیدید آنچه می پرستید بجز
کافر شدند از آنچه ترسانیده شدند اعراض کنندگان اند بگو بنگرید آنچه می پرستید بجز

اللّٰهِ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ؕ اِيْتُوْنِيْ

خدا بنمائید مرا چه چیز آفریده اند از زمین یا ایشان را شرکتیست در آسمانها بیارید بمن
الله بنمائید مرا چه چیز آفریده اند از زمین یا ایشان راست شرکتی در آسمانها بیارید بمن

بِكِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ هٰذَاۤ اَوْ اَثٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۴ وَمَنْ

کتابے که آمده باشد پیش ازین یا بقیه از علم اگر هستید راست گو وکیست
کتابی که قبل ازین (قرآن) است یا بقیه از علم (پیشینیان) اگر هستید راست گویان وکیست

اَضَلُّ مِمَّنْ يَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيْبُ لَهٗۤ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

گمراه تر از کسیکه بخواند بجز خدا چیزے را که قبول نکند خواندنش تا روز قیامت
گمراه تر از کسیکه بخواند بجز الله آنرا که اجابت نکند (خواندن) او را تا روز قیامت

وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غٰفِلُوْنَ ۝۵ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا

واین معبودان باطل از خواندن ایشان غافل اند و چون جمع کرده شوند مردمان باشند این معبودان ایشان را دشمن و باشند
وایشان از خواندن ایشان بے خبران اند و چون جمع کرده شوند مردمان باشند این [illegible] ایشان را دشمنان و باشند

بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ ۝۶ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

عبادت ایشان را منکر و چون خوانده شود بر ایشان آیات ما واضح آمده گویند این کافران
عبادت ایشان را منکران و چون خوانده شود بر ایشان آیت های آشکار ما گویند آنانکه کافر شدند (به نسبت)

لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ ۙ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝۷ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ؕ قُلْ اِنِ

سخن درست را چون بیامد بدیشان این سحر ظاهر ست بلکه می گویند بر بسته ست آنرا پیغامبر بگو اگر
سخن حق (قرآن) بمجردی که آمد بایشان این جادوی ظاهر است (بلکه) آیا می گویند که افترا کرده است آنرا (محمد) بگو اگر

افْتَرَيْتُهٗ فَلَا تَمْلِكُوْنَ لِيْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ

بر بسته ام آنرا پس نمی توانید شما برائے من از خدا چیزے خدا دانا ترست بگفتگوئے شما در قرآن
افترا کرده باشم آنرا پس نمی توانید برای من از الله چیزے را خدا داناتر است بسخنانی که فرو میروید دران

كَفٰى بِهٖ شَهِيْدًۢا بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ ؕ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝۸ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا

بس ست خدا اظهار حق کننده درمیان من و درمیان شما و اوست آمرزگار مهربان بگو نیستم من نو آمده
کافی گواه است الله میان من و میان شما و اوست آمرزگار مهربان بگو نیستم من اول رسول

مِّنَ الرُّسُلِ وَمَاۤ اَدْرِيْ مَا يُفْعَلُ بِيْ وَلَا بِكُمْ ؕ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰۤى

از پیغامبران و نمیدانم چه کرده خواهد شد با من و با شما یعنی در دنیا پیروی نمی کنم الا آنچه وحی فرستاده میشود
از رسولان و نمیدانم (بطور تفصیل) چه کرده خواهد شد بمن و نه (میدانم چه کرده میشود) بشما پیروی نمی کنم مگر آنرا که وحی کرده میشود

رکوع ۷) این مردم هرگز مارا نمی پرستیدند اکنون بسنجید که دران وقت با چه حسرت و ندامت دچار میشوید ؟

تفسیر عثمانی

اگر در دعوای شرک خود راست هستید از کدام کتاب آسمانی سندی بیارید یا چنان اصول علمی ثابت کنید که نزد عقلاء دانا مسلم باقی مانده باشد چیزیکه دلیل نقلی یا عقلی ندارد آن چیز چگونه پذیرفته خواهد شد؟ چه گمراهی و حماقت بزرگ تر ازین فعل خواهد بود که از خدا منصرف شده چنان مخلوق بیجان و یا بے اختیاری را حاجت روای خویش قرار دهند که باختیار مستقل خود به فریاد کسی رسیده نتوانند بلکه این هم ضروری نیست که آنها از خواندن کسی اطلاع و آگهی داشته باشند قطع نظر از بتان سنگی که هیچگونه اختیارے ندارند حتی فرشتگان و پیغمبران هم که قدرت دارند هر چیز را بشنوند ویا کاری را اجرا کنند معذلک تنها همان سخن را شنیده و همان کاری را اجرا کرده می توانند که از طرف الهی اجازه و قدرت آن بایشان اعطاء شده باشد چون در محشر به امداد و اعانت بیشتر حاجت می افتد این معبودان بیچاره به پرستندگان کجا مدد کرده می توانند آری بطور دشمن مقابل آنها ایستادگی می کنند و بیزاری زیاد خود را اظهار خواهند کرد بلکه تا این اندازه اظهار خواهند نمود که ... ما کانوا ایانا یعبدون ما را قصد

إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝٩ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَ

بسوے من و نیستم من مگر ترسانندہ آشکار　بگو آیا دیدید اگر باشد قرآن از نزدیک خدا و

بسوی من و نیستم مگر ترسانندۀ آشکار　بگو بنگرید اگر باشد قرآن از نزد الله و

كَفَرْتُم بِهِۦ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِۦ فَـَٔامَنَ وَ

منکر شوید بآں و گواہی دادہ باشد گواہے از بنی اسرائیل بر قرآن پس وے ایمان آورد و

شما کافر شده اید به آن و گواہی داده است گواهی از بنی اسرائیل بر (حقیت) چنین کتاب پس ایمان آورد (به آن) و

ٱسْتَكْبَرْتُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝١٠ وَقَالَ ٱلَّذِينَ

سرکشی کردید شما البتہ ستمگار باشید ہر آئینہ خدا راہ نمی نماید گروہ ستمگاران را　و گفتند

تکبر کردید (آیا ظالم نیستید) ہر آئینہ الله راه نمی نماید قوم ظالمان را ع٥　و گفتند آنانکه

كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَآ إِلَيْهِ ۚ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا۟ بِهِۦ

کافران در حق مسلمانان اگر ایں دین بہتر بودے سبقت نکردندے برما بسوے آں و چوں راہ نیافتند بآں

کافر شدند در حق آنانکه ایمان آوردند اگر (این دین) بهتری بود سبقت نمی کردند برما بسوی آن و چون راه نیافتند به آن

فَسَيَقُولُونَ هَٰذَآ إِفْكٌ قَدِيمٌ ۝١١ وَمِن قَبْلِهِۦ كِتَٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ

خواہند گفت ایں دروغیست قدیم　و پیش از قرآن کتاب موسے بود پیشوا و بخشایش

پس اکنون می گویند این دروغی است قدیمی　علاوه آنکه پیش ازین (قرآن) کتاب موسی بود پیشوا و رحمت

وَهَٰذَا كِتَٰبٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ وَبُشْرَىٰ

وایں کتابیست باور دارندہ　بزبان عربی آمدہ　برائے آنکہ بترساند ستمگاراں را و برائے مژدہ دادن

واین (قرآن) کتابی است تصدیق کننده بزبان عربی تا بترساند آنان را که ظلم کرده اند و برای مژده دادن

لِلْمُحْسِنِينَ ۝١٢ إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُوا۟ فَلَا خَوْفٌ

نیکوکاراں را　ہر آئینہ آناں کہ گفتند پروردگار ما خداست باز قائم ماندند پس ہیچ ترس نیست

نیکوکاران را　هر آئینه آنانکه گفتند پروردگار ما الله است باز ثابت ماندند (بران) پس ترسی نیست

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝١٣ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا جَزَآءًۢ

برایشاں و نہ ایشاں اندوہ خورند　ایں جماعہ اہل بہشت اند جاویداں آں جا پاداش دادہ شوند

برایشان و نه ایشان غمگین شوند　آن گروه اهل بهشت اند جاودان دران پاداش داده شوند

بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ۝١٤ وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ إِحْسَٰنًا ۖ حَمَلَتْهُ

بحسب آنچہ می کردند　و امر کردیم آدمی را بحق پدر و مادر او نیکوکاری در شکم برداشتہ است او را

بحسب آنچه می کردند　و امر کردیم انسان را که نیکوئی کند به پدر و مادر خود برداشت او در شکم او را

أُمُّهُۥ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُۥ وَفِصَٰلُهُۥ ثَلَٰثُونَ شَهْرًا ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ

مادر او بدشواری و زادہ است او را بدشواری و اول مدت بار گرفتن او و از شیر باز کردن او سی ماہ است و زندہ ماند تا وقتیکہ رسید

مادر او به مشقت و زائید است او را به مشقت و مدۀ حمل او و جدا کردن او از شیر سی ماه است تا چون رسید انسان

أَشُدَّهُۥ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِىٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِىٓ

بکمال قوت خود و رسید بچہل سال　گفت اے پروردگار من الہام کن مرا تا شکر گویم در مقابلہ نعمت تو کہ

بکمال قوۀ خود و رسید به چهل سالگی　گفت ای پروردگار من الهام کن مرا تا شکر کنم نعمت ترا آن نعمت که

أَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَىَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَصْلِحْ لِى

انعام کردہ برمن و بر پدر و مادر من　و کار نیک کنم کہ تو خوشنود شوی از آں　و صلاح پیدا کن برائے من

انعام کردۀ برمن و بر والدین من　و اینکه کنم کار نیکو که بپسندی آنرا و صلاحیت بخش برای من

فِى ذُرِّيَّتِىٓ ۖ إِنِّى تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ۝١٥ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ

در فرزندان من ہر آئینہ رجوع کردم بسوے تو و ہر آئینہ من از مسلمانانم　ایں جماعہ آنند کہ

در اولاد من ہر آئینه من رجوع کرده ام بسوی تو و به تحقیق من از فرمانبردارانم　آن جماعه آنانند

تفسیر عثمانی

ع ١٠

ف٩ دران زمانه مشرکان جاہل عرب بعلم و فضل بنی اسرائیل عقیده داشتند. چون صیت شهرت نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلند شد مشرکین خواستند نظریۂ علمای بنی اسرائیل را درین باره معلوم کنند. غرض حقیقی ایشان این بود که آن مردم آنحضرت را تکذیب نمایند تا برای شان دلیلی بدست آید که بگویند اہل علم اہل کتاب ہم سخنان او را تکذیب می کنند مگر مشرکین درین مقصد همیشه ناکام ماندند - خدای تعالی از زبان خود بنی اسرائیل تصدیق و تائید آنحضرت صلی الله علیه وسلم را نمود نه فقط ببهین مجید سخن که آن مردم ہم میکنند قرآن تورات را کتاب آسمانی و مانند آنحضرت صلی الله علیه وسلم حضرت موسی را پیغمبر می گفتند بدین طریق دعوی رسالت از طرف آنحضرت و وحی قرآن کدام چیز جدید و غریب نیست بلکه باین طریق که بعضی علمای یهود صریحاً اقرار کردند و گواہی دادند که بدون شک و شبه در کتاب ما مژده ظهور یک رسول عظیم الشان از ملک عرب و کتاب او بیر داده شده و این رسول همان رسول موعود است و این کتاب هم چنان ست که دران باره خبر داده شده بود این شهادت های علمای یهود در حقیقت بران پیشین گوئی مبنی بود که باوجود هزارها تحریف و تبدیل امروز ہم در تورات وغیره موجود است از نهها هویدا می گردد که بزرگترین گواه بنی اسرائیل (حضرت

نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ

قبول می کنیم از ایشان نیکوترین آنچه عمل کرده اند و درگذریم از جرمهای ایشان در اہل بہشت باشند

کر قبول می کنیم از ایشان نیک اعمال ایشان و درمی گذریم از بدیہای ایشان (این گروہ) داخل اند در اہل بہشت

وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿۱۶﴾ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ

بوفق وعدۂ راستی کہ وعدہ دادہ می شوند و آنکس کہ گفت بہ پدر و مادر خود دل تنگ شدم

وعدۂ راست خدا آنچہ بایشان وعدہ دادہ میشد و آنکہ گفت بہ پدر و مادر خود بیزارم

لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ

بنسبت شما آیا وعدہ میدہید مرا کہ برآوردہ شوم ولہ و ہر آئینہ گذشتہ اند طبقہائے مردم پیش از من وآن ہر دو فریاد می کنند بجناب خدا

از ہر دوی شما آیا وعدہ میدہید مرا کہ برآوردہ می شوم (از قبر)، حالانکہ گذشتہ اند گروہای بسیار پیش از من وآن ہر دو فریاد می کنند بخدا

وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۷﴾

می گویند وائے بر تو مسلمان شو ہر آئینہ وعدۂ خدا راست ست پس گوید نیست این وعدہ مگر افسانہ پیشینیان

(درحالیکہ می گویند) وای بر تو ایمان بیار بیشک وعدۂ اللہ راست است پس گوید نیست این وعدہ مگر افسانہ ہای پیشینیان

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ

این جماعہ آنانند کہ ثابت شد بر ایشان وعدۂ عذاب در جملہ امت ہا کہ گذشتہ اند پیش از ایشان از جنیان

آن جماعہ آنانند کہ ثابت شد بر ایشان سخن عذاب در جملہ امت ہائیکہ گذشتہ است قبل از ایشان از جن

وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿۱۸﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ

و آدمیان ہر آئینہ ایشان بودند زیان کار و ہر یکے را مرتبہاست بحسب آنچہ عمل کردند و تا تمام دہد خدا ایشان را جزاء اعمال

و انسان بہ تحقیق ایشان بودند زیان کاران و ہر فرقہ را ازین دو فریق درجات است بحسب آنچہ عمل کردند و تا پورہ دہد ایشان

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۱۹﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ

و ایشان ستم کردہ نشوند و روزیکہ پیش آوردہ شوند کافران بر آتش گفتہ شود آیا ضائع کردید نعمت ہای خود را

ایشان ستم کردہ نشوند و روز یکہ پیش کردہ شوند کافران بر آتش (گفتہ شود بہ آنہا) بردید نعمت ہائی لذیذ خود را

فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ

در زندگانی دنیوی خویش و بہرہ مند شدید بآن پس امروز جزا دادہ شود شما را عذاب خواری بسبب آنکہ

در زندگانی دنیوی خود و نفع گرفتید بہ آن پس امروز جزا دادہ شود شما را عذاب ذلت بسبب آنکہ

تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿۲۰﴾ وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ

تکبر می کردید در زمین ناحق و بسبب آنکہ بدکاری می کردید ف و یاد کن برادر قوم عاد را

تکبر می کردید در زمین بغیر حق و بسبب آنکہ نافرمانی می کردید و یاد کن برادران عاد را

إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ

چون بترسانید قوم خود را بسرزمین احقاف و ہر آئینہ گذشتہ بودند ترسانندگان پیش روے وے و پس از وے ف

وقتیکہ بترسانید قوم خود را بہ موضع احقاف و (ہر آئینہ) گذشتہ بودند ترسانندگان پیش از وی و بعد از وی

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۲۱﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا

کہ عبادت مکنید مگر خدا را ہر آئینہ من می ترسم بر شما از عقوبت روز بزرگ گفتند آیا آمدہ پیش ما

بہ اینکہ عبادت مکنید ہیچ کس را بجز اللہ (ہر آئینہ) من می ترسم بر شما از عذاب روز بزرگ گفتند آیا آمدہ پیش ما

لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۲۲﴾ قَالَ إِنَّمَا

تا باز داری ما را از پرستش معبودان خود پس بیار آنچہ وعدہ میدہی ما را اگر از راست گویانی گفت جز این نیست کہ

تا باز داری ما را از معبودان ما پس بیار بما آنچہ وعدہ میدہی ما را اگر ہستی از راست گویان گفت جز این نیست کہ

الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۲۳﴾

علم نزدیک خداست و میرسانم بشما آنچہ فرستادہ شدم ہمراہ او و لیکن می بینم کہ شما گروہی ہستید کہ نادانی می کنید

علم آن نزد خداست و میرسانم بشما آنچہ فرستادہ شدہ ام بہ آن و لیکن من می بینم شما را گروہی ہستید کہ نادانی می کنید

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از قبر ۱۲ ف۲ یعنی و ہیچ کس از ایشان باز زندہ نشد واللہ اعلم ۱۲ ف۳ مترجم گوید این تصویر است حال سعید و شقی، پس سعید حق خدا تعالیٰ و حق ابوین بجا می آرد و بانواع نعم محظوظ میشود و در جمیع احوال بحق تعالیٰ رجوع میکند و شقی جمع می کند میان کفر و عقوق والدین و انکار معاد و صورت سعید منطبق است بر حضرت ابوبکر صدیق و بر غیر ایشان نیز واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی از ہر جانب باین مضمون ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ بر صفحہ ۵۰۲

۔۔ انا ارسلنا الیکم رسولا شاہدا علیکم کما ارسلنا الی فرعون رسولا (المزمل رکوع ۱) از ہمین سبب بعض احبار منصف و حق پرست یہود چون عبداللہ ابن سلام وغیرہ بمجرد دیدن روی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اسلام آوردند و اظہار کردہ گفتند ان ہذا الوجہ لیس بوجہ کاذب این چہرہ چہرۂ دروغگو نیست آنہا بحقانیت ہیچ کتاب و انتج الاعجاز کہ قرآن است گواہی دادند پس چون موسیٰ علیہ السلام تقریباً ہزار سال پیش از وقوع بر چیزی ایمان آورد و علمای یہود بر صدق آن گواہی بدہند و بعض احبار یہود بہ شہادت قلبی و زبانی مشرف باسلام شوند لہذا با وجود این ہمہ شہادت ہا اگر از

تخت دعوی خود آنرا قبول نکنید بدانید کہ ہیچ ظلم و گناہ بزرگتر از آن نیست و برای ہیچ ظالمان و گنہکاران چہ توقع نجات و فلاح میتوان نمود ۱۲۔

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ؕ

پس چوں دیدند آن عقوبت را بصورت ابرے روآورده بمیدانهائے ایشاں گفتند این ابریست باراننده برما

پس چون دیدند آن عذاب موعود را بصورت ابری روی آورده بوادیهای ایشان گفتند این ابریست باراننده برما

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ؕ رِیْحٌ فِیْهَا عَذَابٌ اَلِیْمٌ ۙ تُدَمِّرُ كُلَّ شَیْءٍۭ بِاَمْرِ

بلکه بحقیقت آن ابر چیزیست که بشتاب طلب کردید آنرا بادیست که در وی عقوبت درد دهنده است برهم زند همه چیز را بفرمان

(گفت هود چنین نیست) بلکه این آن عذابی است که بشتاب می طلبید آنرا بادیست که در آن عذابی است دردناک هلاک میکند هر چیز را بفرمان

رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا یُرٰۤى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِی الْقَوْمَ الْمُجْرِمِیْنَ ۞۲۵

پروردگار خویش پس گشتند باین صفت که دیده نمی شد بجز خانهائے ایشاں هم چنین جزا میدهیم گروه گناهگاران را

پروردگار خویش پس گشتند فردا که دیده نمی شد مگر مسکن هائے ایشان هم چنان جزا میدهیم گروه گنهگاران را

وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِیْمَاۤ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِیْهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّ

و هرآئینه جا داده بودیم قوم عاد را در آنچه جا نداده ایم شما را در آن و ساخته بودیم برائے قوم عاد گوش و چشم ها و

و به تحقیق قدرت داده بودیم ایشان را در آن چیزے که قدرت نداده ایم شما را در آن و داده بودیم برائے ایشان گوش و چشم ها و

اَفْـِٕدَةً ۫ۖ فَمَاۤ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَاۤ اَبْصَارُهُمْ وَلَاۤ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ

دل ها پس دفع نکرد از ایشان گوش ایشان و نه چشمهائے ایشان و نه دلهائے ایشان

دل ها پس بی نیاز نساخت ایشان را گوش ایشان و نه چشمهائی ایشان و نه دلهائے ایشان هیچ

شَیْءٍ اِذْ كَانُوْا یَجْحَدُوْنَ بِاٰیٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ

چیزے را از بسکه انکار میکردند به نشانهائے خدا و فرا گرفت بایشان آنچه بآں

از سبب که انکار میکردند از سخنان خدا و منعکس شد بایشان آنچه به آن

یَسْتَهْزِءُوْنَ ۞۲۶ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰیٰتِ

استهزا می کردند و هرآئینه هلاک کردیم آنچه حوالی شماست از دیه ها و گوناگوں پدید آوردیم نشانها

استهزا می کردند و (هرآئینه) هلاک کردیم آنچه گرداگرد شماست قریه ها و دور دادیم آیات گوناگون را

لَعَلَّهُمْ یَرْجِعُوْنَ ۞۲۷ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِیْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

بود که ایشاں باز گردند پس چرا نصرت ندادند ایشان را آنانکه معبودے گرفتند بجز خدا

شاید که ایشان باز گردند (از کفر) پس چرا مدد نکردند ایشان را آنان که گرفته بودند آن ها را بجز خدا معبودان

قُرْبَانًا اٰلِهَةً ؕ بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا یَفْتَرُوْنَ ۞۲۸

قرب خدا جویان بلکه گم شدند از نظر ایشاں و همیں ست دروغ ایشاں و آنچه بر می بافتند

(از برای تقرب به خدا) (چنین نیست) بلکه گم شدند از ایشان و همین است (اثر) دروغ ایشان و آنچه بر می بستند (دروغ بر خدا)

وَاِذْ صَرَفْنَاۤ اِلَیْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ یَسْتَمِعُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوْهُ

و یاد کن چوں متوجه ساختیم بسوئے تو جماعتے را از جن مے شنیدند قرآن پس چوں حاضر شدند پیش پیغمبر

و (یاد کن) چون متوجه ساختیم بسوئے تو چند نفری از جن (در حالیکه مقرر شده بود) که بشنوند قرآن را پس چون حاضر شدند نزد او

قَالُوْۤا اَنْصِتُوْا ۚ فَلَمَّا قُضِیَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِیْنَ ۞۲۹ قَالُوْا یٰقَوْمَنَاۤ

با یکدیگر گفتند خاموش باشید پس چوں تمام کرده شد باز گشتند بسوئے قوم خود بیم کناں گفتند اے قوم ما

گفتند (با یکدیگر) خاموش باشید (تا بشنوید) پس چون تمام کرده شد (قرائت) باز گشتند بسوی قوم خود بیم کنان گفتند ای قوم ما

اِنَّا سَمِعْنَا كِتٰبًا اُنْزِلَ مِنْۢ بَعْدِ مُوْسٰى مُصَدِّقًا لِّمَا بَیْنَ یَدَیْهِ یَهْدِیْۤ

هرآئینه ما شنیدیم کتابے که فرود آورده شد بعد از موسیٰ باور دارنده آنچه پیش از وی بود راه می نماید

(هرآئینه) ما شنیدیم کتابی را که فرود آورده شد بعد از موسیٰ تصدیق کننده کتاب هائیکه پیش از او بود هدایت می کند

اِلَی الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِیْقٍ مُّسْتَقِیْمٍ ۞۳۰ یٰقَوْمَنَاۤ اَجِیْبُوْا دَاعِیَ اللّٰهِ

بسوئے دین راست و بسوئے راه راست اے قوم ما قبول کنید سخن دعوت کننده بسوئے خدا

بسوئے حق و بسوی راه راست اے قوم ما اجابت کنید دعوت کننده الله را

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید چند کس از جن پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمدند و آنحضرت صلعم در آنجا نماز فجر می گذارد در بطن نخله قرآن استماع کردند چون باز گشتند قوم خود را انذار نمودند اشارت باین قصه است درین آیات ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ پیش از بعثت محمدی چیزی از اخبار آسمانی به جنیان معلوم می شد۔ از وقتیکه نزول وحی بر آنحضرت شروع شد آن سلسله تقریباً مسدود گشت و زدن جنیان بذریعه شهب بکثرت آغاز یافت آنها خیال کردند که یقیناً واقعه جدیدی بظهور رسیده که در اثر آن خبرهای آسمانی زیر حفاظت و نگهبانان آن قرار گرفته شده۔ گروه های متعدد جنیان بغرض جستجو و تفحص در مشرق و مغرب دنیا پراگنده شدند از جمله آنها عبور جماعتی به بطن نخله اتفاق افتاد دران وقت تصادفاً آنحضرت ص با چند صحابی خود نماز فجر میخواندند۔ الله تعالیٰ رخ آن جمعیت جنیات را برای استماع قرآن بدین طرف منعطف فرمود۔ واز قرآن بگوش آنها خیلی عجیب مؤثر و دلکش معلوم شد۔ عظمت و هیبت آن دلهای آنها را فرا گرفت یک دیگر را گفتند که خاموش با طمانیت و به سکوت این کلام پاک را بشنوید بالاخر قرآن کریم در دلهای آنان جا گرفت بقیه بر صفحه ۵۰۵۔

بقیه بر صفحه ۵۰۵

وَاٰمِنُوْا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝۵ وَمَنْ

وایمان آرید بوی تا بیامرزد خدا برای شما بعض گناهان شمارا و پناه دهد شمارا از عذاب درد دهنده و هرکه

وایمان آرید بوی تا بیامرزد الله برای شما چیزی گناهان شمارا و پناه دهد شمارا از عذاب دردناک و هرکه

لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهٗ مِنْ دُوْنِهٖٓ

قبول نکند دعوت خواننده بخدا پس نیست عاجز کننده در زمین ونیست اورا بجز خدا

اجابت نکند دعوت کنندهٔ الله را پس نیست او عاجز کنندهٔ (الله، (بگریختن) در زمین ونیست اورا بجز خدا

اَوْلِيَآءُ ۭ اُولٰۗىِٕكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝۶ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَ

دوستان آن جماعه در گمراهی ظاهرند آیا ندیدند خدائیکه آفریده است

مددگار آن جماعه در گمراهی ظاهرند آیا (فکر نکردند) ندانستند که (بتحقیق) الله آنکه آفریده است

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقٰدِرٍ عَلٰٓي اَنْ يُّـحْيِۦ الْمَوْتٰى ۭ

آسمانها وزمین وماندہ نشد در آفرین اینها توانا ست به آنکه زنده کند مردگان را

آسمانها وزمین را نامانده شده به آفریدن آنها قادر تواناست بر اینکه زنده کند مردگان را

بَلٰٓى اِنَّهٗ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝۷ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَي

آرے چنین است هرآینه او بر هر چیز تواناست و روزیکه پیش آورده شوند کافران بر

آری (تواناست بزنده کردن مردگان) هرآینه او بر هر چیز تواناست و روزی که پیش آورده شوند کافران بر

النَّارِ ۭ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۭ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا ۭ قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ

آتش گفته شود آیا نیست این وعده درست گفتند آرے قسم به پروردگار ما درست است گفت پس بچشید عقوبت را

آتش (گفته میشود برای شان) آیا نیست این درست گویند آری قسم است به پروردگار ما گوید پس بچشید عذاب را

بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ۝۸ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَ

بسبب آنکه کافری بودید پس صبر کن چنانکه صبر کرده بودند خداوندان همت عالی از پیغمبران و

بسبب آنچه کفر می کردید پس صبر کن چنانکه صبر کرده بودند صاحبان عزم رسولان و

لَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ۭ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوْعَدُوْنَ ۙ لَمْ يَلْبَثُوْٓا

شتاب طلب مکن عقوبت را برائے ایشاں روزیکه ببینند آنچه وعده داده میشود ایشاں را چنانستی که ایشان نمانده بودند

شتاب مطلب (عقوبت را) برائے ایشان گویا ایشان روزی که ببینند آنچه وعده داده شده اند درنگ نکرده اند

اِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ۭ بَلٰغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝۹ ع

مگر یک ساعت از روز این پیغام رسانیدنست پس هلاک کرده نخواهد شد مگر قوم بدکاران

مگر ساعتی از روز این تبلیغ است پس هلاک کرده نشوند مگر قوم نا فرمان (کافران)

سُوْرَةُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَدَنِيَّةٌ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وَهِيَ ثَمَانٌ وَّثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَّاَرْبَعَةُ رُكُوْعَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ۝۱ وَ

آنانکه کافر شدند و باز داشتند مردمان را از راه خدا حبط کرد خدا اعمال ایشان را و

آنانکه کافر شده اند و باز داشتند (مردمان را) از راه الله ضائع کرد (الله) اعمال ایشان را و

الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاٰمَنُوْا بِمَا نُزِّلَ عَلٰي مُحَمَّدٍ وَّهُوَ الْحَقُّ

آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهائے شائسته و معتقد شدند بآنچه فرود آورده شد بر محمد صلعم و آن راست است

آنانکه ایمان آوردند و کردند کارهائے نیک و ایمان آوردند به آنچه فرود آورده شده بر محمد و آن دین راست است

مِنْ رَّبِّهِمْ ۙ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ۝۲ ذٰلِكَ بِاَنَّ

آمده از پروردگار ایشاں دور ساخت از ایشان جرمهائے ایشان را و اصلاح آورد حال ایشان را این بسبب آنست

از جانب پروردگار ایشان دور کرد از ایشان بدیهای ایشان را و اصلاح کرد حال ایشان را این بسبب آنست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی دروز شب

تفسیر عثمانی

بقیه صفحه ۵۰۴

دور ازلی بروند که بعین چیز جدید جنیان را از شنیدن خبرهای آسمانی باز داشته است بهر حال وقتیکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم از تلاوت قرآن فارغ شدند این مردم تنها ایمان آورده برگشتند و بقوم خود نصیحت کردند کیفیت مفصل این واقعه در سوره جن خواهد آمد از احادیث معلوم میشود که این مرتبه آنحضرت به آمد و رفت و شنیدن آنها هیچ آگاه نشد یک درخت باذن خدا اجمالاً اطلاعی به آنحضرت صلی الله علیه وسلم داد اما کیفیت مفصل بذریعه وحی برآنحضرت صلی الله علیه وسلم منکشف شد کما قال تعالیٰ قل اوحی الی انه استمع نفر من الجن الایه (جن رکوع ۱) بعدها جنیان بجمعها و زیاده بدین اسلام مشرف شدند و بغرض ملاقات آنحضرت دین و عدهای آنها بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم حاضر گشتند خفاجی بنابر بعض روایات دعوی کرده که جنیان شش مرتبه با آنحضرت صلی الله علیه وسلم ملاقات کردند از این جهت اختلاف روایات راجع به عدد و یا امور دیگر باید بر تعدد وقایع حمل شود ف۵ در این لفظ و لم یعی بخلقهن رد عقیده یهود است

ع ۹ ۴

[illegible] گفتند الله تعالی زمین و آسمان را در شش روز پیدا کرده. ثم استراح (پس به روز هفتم دم گرفت) العیاذ بالله.

الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِن

کافران پیروی ناراست کردند و مومنان پیروی دین راست کردند که از جانب

کافران پیروی کردند باطل را و بتحقیق آنانکه ایمان آوردند پیروی کردند حق را که از طرف

رَّبِّهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ

پروردگار ایشانست همچنین بیان می کند خدا برای مردمان داستانهای ایشان را پس چون مصادف کنید با

پروردگار ایشان است همچنین بیان می کند الله برای مردمان احوال ایشان را پس چون مقابل (ملاقاتی) شوید

كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا

کافران پس بزنید گردن ها را تا وقتیکه خونریزی بسیار کردید در ایشان پس محکم کنید قید را پس یا احسان نهادن کردن

با کافران پس بزنید گردن های ایشان را تا چون بسیار کشتید ایشان را و اسیر گرفتید پس مضبوط کنید قید را پس یا

بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ ۖ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ

بعد از این و یا عوض گرفتن تا آنکه بنهد جنگ سلاح خود را اینست حکم و اگر خواستی خدا

بعد از این و یا معاوضه کنید تا آنکه بنهد جنگ سلاح خود را حکم این است و اگر میخواست الله

لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ

خود انتقام کشیدی از ایشان و لیکن میخواهد که امتحان کند بعض شما را ببعضی و آنانکه کشته شدند در راه

خود انتقام میگرفت از ایشان و لیکن میخواهد که امتحان کند بعض شما را ببعضی و آنانکه کشته شدند در راه

اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ

خدا پس حبط نخواهد کرد عمل ایشان را راه خواهد نمود ایشان را و نیک خواهد کرد حال ایشان را و در آورد ایشان را بهشت

الله پس هرگز ضایع نخواهد کرد عملهای ایشان را بزودی راه نماید ایشان را و اصلاح کند حال ایشان را و در آرد ایشان را بهشت

عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ

که شناسا کرده است ایشان را بآن ای مسلمانان اگر نصرت دهید دین خدا را نصرت دهد خدا شما را و ثابت کند

که معلوم گردانیده آنرا برای ایشان ای مؤمنان اگر نصرت دهید الله را نصرت دهد شما را و ثابت کند

أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ

قدم های شما را و آنانکه کافر شدند پس هلاک باد ایشان را و حبط کرد خدا عمل ایشان را این بسبب آنست که ایشان

قدم های شما را و آنانکه کافر شدند پس بردی ایشان افتاده و هلاک است برای ایشان و ضایع کرد الله اعمال ایشان را این بسبب آنست که ایشان

كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ ۞ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا

ناخوش داشتند چیزی را که فرود آورده است خدا پس حبط کرد خدا عمل ایشان را آیا سیر نکرده اند در زمین تا بنگرند

ناپسند کردند چیزی را که فرو فرستاده است الله پس ضایع کرد اعمال ایشان را آیا نگشتند در زمین پس بنگرند در زمین

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ

چگونه بود انجام آنانکه پیش از ایشان بودند بر هم زد خدا بر ایشان و کافران را مانند

چگونه بود عاقبت آنانکه پیش از ایشان بودند (بلکه) هلاک کرد الله ایشان را و برای کافران است

أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾

مانند این عقوبت این بسبب آنست که خدا کارساز مسلمانانست و بسبب آنکه کافران را هیچ کارساز نیست ایشان را

مانند آن عقوبت ها این بسبب آنست که الله مددگار مؤمنان است و بسبب آنست که کافران نیست هیچ مددگار ایشان را

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن

هر آینه خدا در آورد آنانرا که ایمان آورده اند و کارهای شایسته کرده اند به بوستانها میرود زیر آن

هر آینه الله میدرارد آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند کارهای نیک به جنتها که میرود زیر درختان آن

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ

جویها و آنانکه کافر شدند بهره برمیگیرند و میخورند چنانکه می خورند چهارپایان

جوی ها و آنانکه کافر شدند بهره میگیرند (در دنیا) و میخورند چنانکه میخورند چهارپایان

فتح الرحمن

ف۱ یعنی جنگ موقوف شود - احتیاج بسلاح نماند والله اعلم ۱۲ -

تفسیر عثمانی

ف۵ خدا قدرت دارد که برین کافران عذابی از آسمان بفرستد و مانند «عاد» و «ثمود» آنها را هلاک کند لیکن منظور خدا از مشروع نمودن جهاد و قتال این بود که بندگان را امتحان کند - او میخواهد ببیند که چند مسلمان برای نثار کردن جان و مال خود در مقابل نام خدا آماده هستند و از بین کفار چند نفر ازین پیش آمد با تنبیه بیدار میشوند و ازین مهلتی که الله تعالی بایشان داده است فائده می بردارند - ازین سبب مانند قومهای سابق آنها را یکدم نمی گیرد و مستاصل نمی کند - حال بهشتی که از زبان انبیاء علیهم السلام و دلائل صحیح خودشان بایشان معرفی و معلوم شده بود در آن داخل کرده میشوند چون در آنجا رسند هر بهشتی نشیمن خود را خود بخود خواهد شناخت دلش بهمان طرف که جای رهایش اوست میل می کند (تنبیه) ابن عباس رض «عرفها لهم» را بمعنی «طیبها لهم» گرفته است یعنی جنت با خوشبوئی های گوناگون برای شان معطر کرده شده ۱۲ -

ف۵ مشاهده کنید که منکران گذشته چگونه درین جهان ذلیل و رسوا شدند و صوبه های آنها چسان بخاک برابر کرده شد آیا به کافران امروزی هیچ سزا داده نمی شود ۱۲ -

ع ۱۱ / ۵

منزل ۱۲ ع

وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿۱۲﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ

و آتش جائے ایشان ست و بسیار از دیہ کہ قوی تر بود از دیہ تو

و آتش منزل ایشان است و بس از راہا، قریہ کہ آن قوی تر بود از ازاہا قریہ تو

الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿۱۳﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن

کہ جلا وطن کرد ترا ہلاک ساختیم ایشان را پس نیست ہیچ نصرت دہندہ برائے ایشان آیا ہر کہ باشد بر طریقہ روشن از

کہ بیرون کرد ترا ہلاک ساختیم ایشان را پس نیست ہیچ مددگار برای ایشان آیا آنکہ باشد بر راہ روشن از

رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُم ﴿۱۴﴾ مَّثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي

پروردگار خویش مانند آن کس ست کہ آراستہ کردہ شد در نظر او بدکاری او مانند آنانکہ پیروی کردند خواہش خود را صفت بہشتے کہ

پروردگار خود مانند کسی است کہ زینت دادہ شد برای او عمل بد او و پیروی کردند خواہش ہائے خود را، صفت بہشتی کہ

وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِّن مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ

وعدہ دادہ شد متقیان را این ست درآن بہشت جوئہاست از آب کہ بدبو نگشتنی و جوئہاست از شیر کہ مزہ او

وعدہ دادہ شدہ بر متقیان را این ست، درآن جوئہاست از آب غیر بدبو و جوئہاست از شیر کہ تغیر نکردہ

طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ وَلَهُمْ

برنگشتہ و جوئہاست از مے لذت دہندہ آشامندگان را و جوئہاست از شہد صاف کردہ شدہ و ایشان راست

مزہ او و جوئہاست از شراب خوشگوار برای آشامندگان و جوئہاست از شہد صاف کردہ شدہ و ایشان راست

فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي

آنجا ہر جنس میوہا و ایشان راست آمرزش از پروردگار ایشان آیا این جماعہ مانند آن کسست کہ ہمیشہ باشد در

دران از ہر جنس میوہا و آمرزش از پروردگار ایشان (آیا اہل بہشت) مانند آنست کہ ہمیشہ باشد در

النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿۱۵﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ

آتش و نوشانیدہ شوند آب گرم پس پارہ پارہ ساخت رودہائے ایشان را و از مردمان ہست کہ گوش می نہد بسوے تو

آتش و نوشانیدہ میشوند آب گرم پس پارہ پارہ می کند رودہ ہای ایشان را و بعض ایشان آن است کہ گوش می نہد بسوی تو

حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ

تا وقتیکہ بیرون روند از نزدیک تو گویند بآنانکہ عطا کردہ شد ایشان را علم چہ چیز گفتہ پیغمبر

تا چون بیرون روند از نزد تو گویند بآنانکہ دادہ شدہ آنہا را علم چہ گفت احمد

آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿۱۶﴾

الحال آن جماعہ آنانند کہ مہر نہادہ است خدا بر دل ایشان و پیروی کردند خواہش نفس خود را

کنون آن جماعہ آنانند کہ مہر نہادہ است اللہ بر دل ہای ایشان و پیروی کردند خواہش ہای خود را

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿۱۷﴾ فَهَلْ يَنظُرُونَ

و آنانکہ راہ یاب شدند زیادہ کرد خدا ایشان را ہدایت و عطا کرد بدیشان تقوی ایشان را پس انتظار نمیکنند

و آنانکہ راہ یافتند زیادہ کرد خدا ایشان را ہدایت و داد بایشان تقوی ایشان را پس انتظار نمی برند

إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا

مگر قیامت را کہ بیاید بدیشان ناگہان پس ہر آئینہ آمدہ است علامات قیامت پس از کجا باشد برائے ایشان پند گرفتن

مگر قیامت را کہ بیاید بایشان ناگہان پس ہر آئینہ آمدہ است علامات آن پس کجا باشد برای ایشان چون

جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿۱۸﴾ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَ

بیاید قیامت ایشان پس یقین کن کہ نیست ہیچ معبود مگر خدا و آمرزش طلب کن برائے گناہان خود و

بیاید قیامت بایشان پند گرفتن ایشان ہے پس ثابت باش باین اعتقاد کہ نیست معبود برحق مگر اللہ و آمرزش بخواہ

لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿۱۹﴾ وَيَقُولُ

در حق مردان مسلمان و زنان مسلمان نیز خدا میداند جائے آمد و رفت شما و جائے ماندن شما نیز و می گویند

برای مردان مومن و زنان مومن و اللہ میداند بازگشت شما را و مسکن شما را و می گویند

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید از اینجا تا آخر سورہ در باب تہدید مردم ضعیف الایمان نازل شد ۱۲ ف۲ حاصل این آیات ذم آن شخص است کہ بہ مجلس علم در آید و بفہم حقیقت آن نرسد بسبب ہجوم ہوائے نفس بر دل او و محتاج استفسار دیگران گردد و تخویف است لبقیمت مثل این شخص را واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی نصائح قرآن مثال ہلاکت عبرتناک اقوام گذشتہ و وعدہ و وعید جنت و دوزخ ہمہ را شنیدند اکنون برای باور کردن انتظار کدام وقت را دارند آیا ہمان ساعتی را انتظار دارند کہ قیامت قائم شود چند علامات قیامت ظاہر شدہ است و تقیہ نیت در رسد موقع تحصیل فہم و دانش و باور کردن برای آنہا کجا باقی بماند یعنی فہمیدن و باور کردن آن وقت بکار نمی آید زیرا کہ نجات بہ آن مرتب نمی شود۔ حضرت شاہ صاحب رح می نویسد علامہ بزرگ قیامت بعثت نبی ماست ہمہ انبیاء انتظار بعثت خاتم النبیین را داشتند چون او مبعوث شد مقصود تخلیق عالم حاصل گشت اکنون فقط قیام قیامت باقی است۔ در حدیث آمدہ کہ نبی کریم بسوی انگشت شہادت و انگشت وسطی اشارہ کردہ فرمود «انا والساعۃ کہاتین» یعنی من و قیامت مانند این دو نزدیک ہستیم گویا من از قیامت این قدر پیش برآمدہ ام کہ انگشت وسطی از کلک شہادت پیش برآمدہ است۔ در شرح صحیح مسلم تفصیل آن دادہ شدہ

الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۚ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا

مسلمانان چرا فرو فرستاده نشد سورتے پس چون فرستاده شود سورتے واضح المعنی و ذکر کرده شود دران

مومنان چرا فرو فرستاده نشد سورتی پس چون فرستاده شود سورتی سنجیده و ذکر کرده شود دران (طلب)

الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ

قتال به بینی آنان را که در دل ایشان بیماری ست می نگرند بسوئے تو مانند نگاه کردن کسیکه

جنگ می بینی آنان را که در دل ایشان مرض (شک نفاق) است می بینند بسوی تو مانند دیدن کسی که

الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ① طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ۚ فَإِذَا

او را بے ہوشی رسیده باشد بسبب حضور موت پس وائے ایشان را حال ایشان بحسب ظاہر فرمانبرداریست و سخن نیکو گفتن

بے ہوشی واقع شده باشد بروی بسبب ترس مرگ پس وای برایشان (کار ایشان) فرمان برداری و سخن نیکو گفتن است پس چون

عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ② فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ

مصمم شود کار اگر وعده خود راست کردندے با خدا بہتر بودے برائے ایشان پس اے ضعیف ایمانان اگر متولی

مؤکد شود کار پس اگر راست کردندی (وعده خود را) به الله البته بہتر بود برای ایشان پس آیا توقع میشود از شما که اگر حکومت

تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ③ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

امور مردمان شوید البته نزدیک اید از انکه تباه کاری کنید در زمین و قطع قبیله داری نمائید این جماعه آنانند

داده شود شما را آنکه فساد کنید در زمین و قطع کنید رشته داری های خود را (آری) عسه آن جماعه آنان اند

لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ④ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ

که لعنت کرد ایشان را خدا پس کر ساخت ایشان را و کور کرد چشمہائے ایشان را آیا تامل نمی کنند در قرآن

که لعنت کرد ایشان را الله پس کر ساخت ایشانرا و کور کرد چشمهای ایشان را آیا تفکر نمی کنند در قرآن

أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ⑤ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ

یا بر دل ہا قفل آن دلہاست ہر آئینه آنانکه برگشتند بر جانب پشت خویش پس از آن که

یا بر دلهای ایشان قفلهاست هر آئینه آنانکه برگشتند بر پشت های خود پس از انکه

مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ⑥ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا

ظاہر شد ایشانرا راه ہدایت شیطان آراسته کرده است برائے ایشان و مہلت داده است ایشانرا این بسبب آنست که ایشان

ظاهر شد برای ایشان راه راست شیطان آسان کرد برای ایشان (ارتکاب کبائر را) و وعده درازی (در آرزوها) داد بایشان این

لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ۖ وَاللَّهُ

با آنانکه ناپسند کرده اند چیزے را که خدا فرستاده است گفتند فرمانبرداری شما خواہیم کرد در بعض کارہا و خدا

به آنانی که ناپسندیدند چیزی را که فرو فرستاد الله که فرمان برداری شما خواهیم کرد در بعض کارها و الله

يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ⑦ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ

میداند سخن پنہان گفتن ایشان را پس چگونه باشد حال وقتی که قبض روح ایشان کنند فرشتگان میزنند روہای ایشانرا

میداند راز گفتن ایشان را پس چه حال که باشد چون قبض کنند ارواح ایشانرا فرشتگان در حالیکه میزنند رویهای ایشانرا

وَأَدْبَارَهُمْ ⑧ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ

و پشتہائے ایشان را این عقوبت بسبب آنست که ایشان پیروی چیزے کردند که بخشم آورد خدا را و ناپسند کردند خوشنودی او را

و پشت های ایشان را این بسبب آنست که پیروی کردند چیزے را که بخشم آورد خدا را و ناپسندیدند (چیزی را که موجب) رضای

أَعْمَالَهُمْ ⑨ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ

اعمال ایشان را آیا پنداشته اند آنانکه در دل ہائے ایشان بیماری است که ظاہر نخواہد کرد خدا

عملهای ایشان را آیا پنداشتند آنان که در دلهای ایشان مرض است که ظاهر نکند الله

أَضْغَانَهُمْ ⑩ وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ ۚ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ

کینہائے ایشان را و اگر میخواستیم می نمودیم ایشان را بتو پس می شناختی ایشان را به قیافه ایشان و ہر آئینه بشناسی ایشان

کینه ہائے ایشان را و اگر بخواهیم نشان می دادیم بتو ایشان را (مگر چنین نکردیم) پس البته شناختی ایشانرا به علامات ایشان (و) آینده

چنین مطلب هم گرفته می شود که اگر از جهاد اعراض کنید از شما همین توقع کرده میشود که از شرارت های منافقانه خود در زمین خرابی برپا خواهید کرد و از مسلمانیکه به

فتح الرحمن

ف۱ یعنی منافقان یا یہود ۱۲ ف۲ یعنی ظلمت نفاق بر روئے ایشان ہویدا می شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد "یعنی از جان به تنگ آمده آرزوی جهاد می کنید و اگر خداوند حزب شما را غالب کند فساد برپای نمائید" (تنبیه) مترجم محقق قدس الله سره ترجمه "تولیتم" را "به حکومت نائل شدید" کرده است چنانکه رائی بسیاری مفسرین همین است علمای دیگر "تولی" را بمعنی اعراض گرفته چنین مطلب می گیرند اگر شما از جهاد در راه الله تعالی اعراض کنید ظاهر است که در دنیا امن و انصاف قائم نمی شود چون در دنیا امن و انصاف باقی نماند ظاهر است که فساد بدامنی و حق ناشناسی بروے کار می آید و بعضی چنان تفسیر کرده اند که اگر شما از ایمان آوردن اعراض کردید کیفیت زمانه جاهلیت عود می کند یعنی خرابی ها، بی نظمی ها و فسادی که در آن وقت بود و بر ستمگران ادنی و جزئی روابط و خویشاوندی منقطع میگشت تمام نقشه سابق بار دیگر قائم میشود. و اگر خطاب آیت مخصوص به منافقین باشد

ع ۹ / ۷

فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ

در اسلوب سخن و خدا میداند عمل شمارا والبته امتحان کنیم شمارا تا بشناسیم

در طرز سخن و خدا میداند کردار های شمارا و هر آئینه می آزمائیم شمارا تا ممتاز گردانیم

الْمُجَاهِدِينَ مِنكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

مجاهدان را از شما و صابران را و بیازمائیم احوال شمارا هر آئینه آنان که کافر شدند

مجاهدین شمارا (از غیر) و ثابت قدمان را (از غیر ثابت قدم) ف۵ و تا بیازمائیم خبر های شمارا هر آئینه آنانکه کافر شدند

وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ

و بازداشتند از راه خدا و مخالفت کردند با پیغامبر بعد از آنکه واضح شد ایشانرا

و بازداشتند (مردم را) از راه الله و مخالفت کردند با رسول بعد از آنکه روشن شد برای ایشان

الْهُدَىٰ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

راه هدایت هیچ زیان نرسانند خدارا و حبط خواهد کرد خدا عملهای ایشانرا ای

راه راست هرگز زیان رسانیده نمی توانند به الله هیچ و زود است که ضایع کند خدا کردار های ایشانرا ای

آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ

مسلمانان فرمان برید خدارا و فرمان برید پیغامبر را و باطل مکنید عمل های خود را ف۱ هر آئینه

مؤمنان فرمان برید الله را و فرمان برید رسول را و ضایع مکنید کردار های خود را و هر آئینه

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن

آنانکه کافر شدند و باز داشتند از راه خدا باز بمردند و ایشان کافر بودند پس هرگز

آنانکه کافر شدند و باز داشتند (مردم را) از راه الله باز مردند در حالی که ایشان کافر بودند پس هرگز

يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ

نخواهد آمرزید خدا ایشان را پس سستی مکنید و بسوی صلح مخوانید و شمائید غالب

نیامرزد الله ایشانرا پس کم دل مشوید و مخوانید بسوی صلح و حال آنکه شمائید غالب

وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَ

و خدا با شماست و ضایع نخواهد ساخت عملهای شمارا جز این نیست که زندگانی دنیا بازیست و

و الله با شماست و هرگز ضایع نگرداند کارهای شمارا جز این نیست که زندگانی دنیا بازی و

لَهْوٌ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾

بیهودگیست و اگر ایمان آرید و پرهیزگاری کنید بدهد شمارا مزد شما و نه طلبد از شما مال شمارا ف۲

تماشاست و اگر ایمان آرید و پرهیزگاری کنید بدهد شمارا مزدهای شمارا و نطلبد از شما (جمیع) مال های شمارا

إِن يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ

اگر طلبد از شما مال شمارا پس مبالغه کند در سوال آنگاه بخل کنید و برروی کار آید آن بخل کینهای شمارا آگاه شوید شما ای جماعه

اگر بخواهد از شما مال های شمارا پس مبالغه کند در خواستن بخل می کنید و ظاهر می کند کینه های شمارا آگاه باشید شما ای گروه مخاطبین

تُدْعَوْنَ لِتُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنكُم مَّن يَبْخَلُ ۖ وَمَن يَبْخَلْ

خوانده میشود شمارا تا خرج کنید در راه خدا پس از شما کسے هست که بخل می کند و هر که بخل کند

خوانده میشوید برای اینکه خرج کنید در راه الله پس بعضی از شما کسی است که بخل می کند و هر که بخل کند

فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِ ۚ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاءُ ۚ وَإِن

جز این نیست که بخل می کند از خویش ف۳ و خدا توانگر است و شما محتاجید و اگر

پس جز این نیست که بخل می کند بر نفس خود و الله بے نیاز است و شما محتاجانید و اگر

تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُم ﴿٣٨﴾

روگردان شوید بدل آرد گروهے دیگر را غیر شما باز نباشند آن جماعه مانند شما

روی بگردانید بدل آرد الله قومی را غیر از شما پس نباشند مانند شما

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بار دیگر ریا و سمعه ۱۲ ف۲ یعنی جمیع مال را ۱۲ ف۳ یعنی منفعت انفاق از خود باز میدارد ۱۲ ف۴ مترجم گوید آنحضرت صلی الله علیه وسلم بخواب دیدند گویا آنحضرت با اصحاب در مکه داخل شدند و باطمینان خاطر بحلق و قصر مشغول اند پس آن سال بقصد عمره متوجه کعبه شدند و چون بحدیبیه رسیدند کفار قریش از وصول بکعبه مانع آمدند و بعد تشویش بسیار با کفار صلح کرده بغیر از وصول بکعبه بازگشتند خدا تعالیٰ آن عمل را از ایشان قبول فرمود و از آن بیعت کرد و در اثنائے تشویش بجهت تاکید عزم با آنحضرت صلی الله علیه وسلم کرده بودند راضی شد و بثواب آن عمل فتوح بسیار نصیب ایشان گردانید بتخصیص فتح خیبر که بعد ازین سفر بلا تراخی واقع شده غنایم خیبر را مخصوص بحاضران بیعت گردانید و غیر ایشان را از آن غزوه منع نمود و مضمون رویا سال آینده بظهور رسید پس در باب وعده فتوح و در وعید منافقان بسبب تعویق مضمون رویا و بیان حکمت تعویق و تهدید متخلفان از سفر حدیبیه و بیان خوشنودی خود با اهل بیعت این سوره نازل فرمود والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ از احکام جهاد و امثال آن مقصود آزمایش است از همین آزمایش سخت

ع ۱۰ ۸

تا معلوم گردد که کدام مردم در راه خداوندی جنگند و در شدید ترین امتحانات ثابت قدم و استواری باشند و کدام با از جانبازی پهلو تهی می کنند ۱۲

سُورَةُ الْفَتْحِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً وَأَرْبَعُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِيْنًا ۝١ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْۢبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ

هر آئینه ما حکم کردیم برای تو بفتح ظاهر عاقبت فتح آنست که بیامرزد ترا خدا آنچه که سابق گذشت از گناه تو و آنچه پس مانده

(هر آئینه) ما فیصله کردیم برای تو فیصلهٔ روشن تا بیامرزد برای تو الله آنچه که سابق گذشت گناه تو و آنچه پس واقع شده

وَيُتِمَّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ۝٢ وَّيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا

و تمام کند نعمت خود را بر تو و تا بنماید ترا راه راست و تا نصرت دهد ترا خدا نصرت

و تمام کند احسان خود را بر تو و روان کند ترا براه راست و نصرت دهد ترا الله نصرت

عَزِيْزًا ۝٣ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ لِيَزْدَادُوْٓا

قوی　او ست آنکه فرود آورد اطمینان را در دل مسلمانان تا زیاده شود

قوی　او ست آنکه فرود آورد اطمینان را در دل های مومنان تا زیاده کنند

اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ ۭ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا

ایمان ایشان با ایمان سابق ایشان و خدا راست لشکر آسمانها و زمین و هست خدا دانا

ایمان را با ایمان سابق خود و الله راست لشکرهای آسمان ها و زمین و هست الله دانا

حَكِيْمًا ۝٤ لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا

با حکمت　عاقبت نزول سکینه آنست که در آرد مردان مسلمان و زنان مسلمان را بوستانها میرود زیر آنها

با حکمت　تا در آرد مردان مؤمن و زنان مومنه را در جنت ها که میرود در زیر درختان آن

الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا

جویها جاویدان آنجا و زائل کند از ایشان جرم های ایشان را و هست این مقدمه نزدیک خدا فیروزی

جویها جاویدان باشند در آن و تا زائل کند از ایشان بدیهای ایشان را و هست این نزد الله فیروزی

عَظِيْمًا ۝٥ وَّيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَالْمُشْرِكٰتِ

بزرگ　و تا عذاب کند مردان منافق را و زنان منافق را و مردان مشرک آرنده را و زنان مشرک آرنده را

بزرگ　و تا عذاب کند مردان منافق و زنان منافق را و مردان مشرک و زنان مشرک را

الظَّاۗنِّيْنَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۭ عَلَيْهِمْ دَاۗىِٕرَةُ السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ

که گمان کننده اند بر خدا گمان بد　بر ایشان باد مصیبت بد　و خشم آمد خدا بر ایشان

که گمان کننده اند بر الله گمان بد (منعکس) افتاد بر ایشان گردش بد　و خشم کرد الله بر ایشان

وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۭ وَسَاۗءَتْ مَصِيْرًا ۝٦ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَ

و لعنت کرد ایشان را و آماده ساخت برای ایشان دوزخ را و بد جایست دوزخ و خدا راست لشکر آسمانها و

و لعنت کرد ایشان را و آماده ساخت برای ایشان دوزخ را و بد مرجع است دوزخ و الله راست لشکرهای آسمانها و

الْاَرْضِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ۝٧ اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّ

زمین　و هست خدا غالب با حکمت　هر آئینه ما فرستادیم ترا اظهار حق کننده و بشارت دهنده و

زمین　و هست الله غالب با حکمت　(هر آئینه) ما فرستادیم ترا گواه و بشارت دهنده و

نَذِيْرًا ۝٨ لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُعَزِّرُوْهُ وَتُوَقِّرُوْهُ ۭ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّ

ترساننده　تا ایمان آرید ای مسلمانان بخدا و رسول او و تا نصرت دهید دین خدا را و به بزرگی اعتقاد کنید او را و بپاکی یاد کنید او را بامداد و

ترساننده　تا ایمان آرید به الله و به رسول او و تا نصرت دهید (دین) او را و تعظیم کنید او را و بپاکی یاد کنید او را پگاه و

اَصِيْلًا ۝٩ اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ ۭ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ ۚ

بیگاه　هر آئینه آنانکه بیعت می کنند با تو جز این نیست که بیعت می کنند با خدا دست خداست بالای دست ایشان

بیگاه　تحقیق آنانکه بیعت می کنند با تو بیعت می کنند با الله　دست خداست بالای دست های ایشان

ف ۵ اطمینان نازل کرد یعنی با وجودیکه خلاف طبع آنها بود بحکم رسول استوار و ثابت قدم بودند با کافران معاند جنگ نکردند از برکت این کار درجهٔ ایمان آنها بلند تر شد و در مراتب عرفان و ایقان ترقی یافتند اول به بیعت جهاد پرداخته با ثبات رسانیده بودند که ما در راه خدا برای جهاد و قتال آماده هستیم این یک رنگ ایمان بود بعد از آن وقتیکه پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام برخلاف جذبات مسلمانان بحکم و ارادهٔ خداوند صلح را منظور فرمود این ایمان دیگر آنها بود که جذبات و احساسات خویش را زیر پا نموده مقابل فیصلهٔ خدا و رسول گردن نهادند. رضی الله عنهم ورضوا عنه. ف ۵ چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم «انا فتحنا لک فتحا مبینا الآیه» را پیش صحابه تلاوت فرمود آنها بخدمت آنحضرت صلی الله علیه وسلم تبریک گفتند و عرض کردند «یا رسول الله! این مخصوص شما بود برای ما چیست»، نظر باین خواهش این آیات نازل شد یعنی خدا تعالیٰ از فرود فرستادن اطمینان و سکینه ایمان مؤمنین را بیفزود و تا بکمال اعزاز و اکرام آنها را داخل جنت نماید و بدیهای و قصورشان را معاف فرماید چنانکه در حدیث است .. از جمله اصحابیکه در حدیبیه بیعت کردند هیچیک بدوزخ نمیرود و تنبیه ذکر مؤمنات برای تعمیم است یعنی ایمان هیچ کس خواه مرد باشد و یا زن ضایع نمی گردد از احادیث ثابت است که

فَمَنْ نَّكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عٰهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ

پس هر که بشکند عهد پس جز این نیست که می شکند بضرر نفس خود و هر که تمام کند آنچه بران با خدا عهد کرده است

پس هر که بشکند عهد بیعت را پس جز این نیست که می شکند به ضرر نفس خود و هر که وفا کند به آنچه عهد کرده به آن الله را

فَسَيُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۱۰﴾ سَيَقُوْلُ لَكَ الْمُخَلَّفُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَا

پس خواهد داد او را مزد بزرگ خواهند گفت با تو پس گذاشتگان از اعراب مشغول کرد ما را

پس خواهد داد او را مزد بزرگ اکنون خواهند گفت برای تو پس ماندگان از بادیه نشینان عرب مشغول کرد ما را

اَمْوَالُنَا وَاَهْلُوْنَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُوْلُوْنَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ

اموال ما و فرزندان ما پس طلب آمرزش کن برائے ما می گویند بزبان خود آنچه نیست در

اموال ما و اهل ما پس طلب آمرزش کن برائے ما می گویند بزبانهائے خود آنچه نیست در

قُلُوْبِهِمْ ۗ قُلْ فَمَنْ يَّمْلِكُ لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ

دل ایشان بگو که می تواند برائے شما از خدا چیزے اگر خواهد زیان رسانیدن بشما یا خواهد

دلهائے ایشان بگو پس کیست که بتواند برای شما از (دفع کردن حکم) الله چیزی را اگر خواهد خدای بشما ضرری یا بخواهد

بِكُمْ نَفْعًا ۭ بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿۱۱﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ

در حق شما سود دادن بلکه هست خدا با آنچه می کنید خبردار نے بلکه ظن کردید که

بشما نفعی بلکه هست الله به آنچه می کنید خبردار (چنین نیست) بلکه گمان کردید که

يَّنْقَلِبَ الرَّسُوْلُ وَالْمُؤْمِنُوْنَ اِلٰٓى اَهْلِيْهِمْ اَبَدًا وَّزُيِّنَ ذٰلِكَ فِيْ قُلُوْبِكُمْ

باز نخواهد گشت پیغامبر و مسلمانان بسوئے اهل خانه خویش هرگز و آراسته شد این ظن در دل شما

باز نخواهد گشت پیغمبر و مومنان بسوئے اهل خانه خویش هرگز و آراسته شده این گمان در دلهای شما

وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًۢا بُوْرًا ﴿۱۲﴾ وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

و ظن کردید ظن بد و گشتید قومی هلاک شده و هر که ایمان نیاورد بخدا و پیغامبر او

و گمان بردید گمان بد و بودید قوم هلاک شوندگان و هر که ایمان نیاورد به الله و رسول او

فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا ﴿۱۳﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ يَغْفِرُ

پس هر آئینه ما آماده کرده ایم برائے این کافران آتش را و خدا راست پادشاهی آسمانها و زمین می آمرزد

پس (هر آئینه) ما آماده کرده ایم برائے کافران آتش شعله زن و الله راست پادشاهی آسمانها و زمین می آمرزد

لِمَنْ يَّشَاۗءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۱۴﴾ سَيَقُوْلُ

هر کرا خواهد و عذاب می کند هر کرا خواهد و هست خدا آمرزگار مهربان خواهند گفت باتو

هر کرا خواهد و عذاب می کند هر کرا خواهد و هست الله آمرزگار مهربان اکنون خواهند گفت همان

الْمُخَلَّفُوْنَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ

پس گذاشتگان وقتیکه روانه شوید بسوئے غنیمت ها ف۱ تا بدست آرید آنرا بگذارید ما را تا از پے شما روییم میخواهند

پس ماندگان وقتیکه روانه شوید شما بسوئے غنیمت ها تا بگیرید آنرا بگذارید ما را تا (با شما) از پے شما رویم می خواهند

اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ۭ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ فَسَيَقُوْلُوْنَ

که بدل کنند وعدهٔ خدا را بگو پیروی ما نخواهید کرد همچنین فرموده است خدا پیش ازین پس خواهند گفت

که تبدیل کنند سخن الله را بگو هرگز پیروی ما را نخواهید کرد همچنین فرموده است الله پیش ازین ع۱ پس خواهند گفت

بَلْ تَحْسُدُوْنَنَا ۭ بَلْ كَانُوْا لَا يَفْقَهُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۵﴾ قُلْ لِّلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ

نے بلکه حسد می کنید با ما بلکه همیشه فهم نمے کردند مگر اندکے بگو یا محمد پس گذاشتگان را از

(چنین نیست) بلکه حسد می کنید با ما بلکه هستند که در نمی یابند مگر اندکی ع۵ بگو (ای محمد) بهان پسماندگان را از

الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ تُقَاتِلُوْنَهُمْ اَوْ يُسْلِمُوْنَ ۚ

اعراب که شما خوانده خواهید شد بسوئے کارزار قومے خداوند کارزار سخت ف۳ که جنگ کنید با ایشان یا آنکه مسلمان شوند

بادیه نشینان اعراب که شما خوانده خواهید شد بسوی قومی که خداوندان کارزار سخت اند که جنگ کنید با ایشان یا آنکه مسلمان شوند

ع۱ بلکه هستند که بر شما حسد میبرند و آیا ممکن است که پیغمبر از راه حسد به خدای تعالی دروغ بسته خواهد کرد (العیاذ بالله)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی آنانکه در سفر حدیبیه موافقت نکردند والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی غنیمتهای خیبر ۱۲

ف۳ یعنی فارس و روم و امثالهم در زمان حضرت ابوبکر و حضرت عمر محقق شد والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ بعد از مراجعت حدیبیه به آنحضرت صلی الله علیه وسلم حکم داده شد که به «خیبر» هجوم برده شود چه در آنجا یهود سکونت داشتند و آنها بدعهدی کرده در جنگ «احزاب» اقوام کفار را برای هجوم بر مدینه آماده ساخته آورده بودند حق تعالی به آنحضرت خبر داد که بادیه نشینانیکه به «حدیبیه» نرفته بودند در معرکه خیبر استدعای شمولیت خواهند کرد چرا که درین هجوم خطر کمتر و امید غنیمت بیشتر است بایشان بگو که پیش از استدعای شما الله تعالی بما اطلاع داده است که شما درین سفر بصحابت ما هرگز نخواهید رفت درین صورت شما چگونه همراه ما رفته می توانید اگر با ما بروید معنای آن این میشود که گویا فرموده خداوند تبدیل کرده شده حال آنکه بهیچ صورت تبدیل آن ممکن نیست

ع۵ یعنی اینها خیلی کم فهم اند و از بیخردی نفهمیدند که مسلمانان به زهد و قناعت دارند آیا این مومنان

فَاِنْ تُطِيْعُوْا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِّنْ

پس اگر فرمان برداری کنید بدہد خدا شمارا مزد نیک و اگر روگردان شوید چنانکہ روگردان شدہ بودید

پس اگر فرمان برداری کنید بدہد خدا شمارا مزد نیک و اگر روی گردان شوید چنانکہ روی گردان شدہ بودید

قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۱۶﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ

پیش ازین عقوبت کند شمارا خدا عقوبت دردہندہ نیست بر نابینا گناہے و نہ بر لنگ

پیش ازین عذاب کند شمارا عذاب دردناک نیست بر نابینا تکلیف و نہ بر لنگ

حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ ؕ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ

گناہے و نہ بر بیمار گناہے ف۱ و ہر کہ فرمان برد خدارا و رسول اورا درآردش

تکلیف و نہ بر بیمار تکلیف و ہر کہ فرمان برد اللہ و رسول اورا درآردش

جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿۱۷﴾ ع

بہ بوستانہا میرود زیر آں جوے ہا و ہر کہ روگردان شود عقوبت کندش بعقوبت دردہندہ

بہ بہشت ہا کہ میرود زیر درختان آن جوی‌ہا و ہر کہ روی گردان شود عذاب کند اورا بہ عذاب دردناک

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ يُبَايِعُوْنَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ

ہر آئینہ خوشنود شد خدا از مسلمانان وقتیکہ بیعت می کردند با تو زیر درخت پس دانست

بتحقیق خوشنود شد اللہ از مومنان وقتیکہ بیعت کردند با تو زیر درخت پس دانست

مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيْبًا ﴿۱۸﴾

آنچہ در دل ایشان ست پس فرود آورد اطمینان دل بر ایشان و ثواب داد ایشان را فتحے نزدیک

آنچہ در دل ایشان است پس فرود آورد اطمینان را بر دل‌ہای ایشان و پاداش ایشان را فتح نزدیک

وَّمَغَانِمَ كَثِيْرَةً يَّاْخُذُوْنَهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿۱۹﴾ وَعَدَكُمُ

و غنیمت ہائے بسیار کہ بدست آرند آنرا ف۲ و ہست خدا غالب با حکمت وعدہ دادہ است شمارا

و غنیمت ہائے بسیار کہ بگیرند آنرا و ہست اللہ غالب با حکمت وعدہ دادہ است شمارا

اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيْرَةً تَاْخُذُوْنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهٖ وَكَفَّ

خدا غنیمت ہائے بسیار کہ بدست آرید آنہا را پس زود عطا کرد این غنیمت ف۳ و باز داشت

اللہ غنیمت ہای بسیار کہ بگیرید آنہا را پس زود عطا کرد شمارا این غنیمت و باز داشت

اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ ۚ وَلِتَكُوْنَ اٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا

دست مردمان را از شما ف۴ تا باشد این مقدمہ نشانہ مسلمانان را و تا بنماید خدا شمارا راہ

دست ہای مردمان را از شما و تا باشد (این غنیمت) نشانہ (فتوحات) برای مومنان و تا رہنمائی کند شمارا بہ راہ

مُّسْتَقِيْمًا ﴿۲۰﴾ وَّاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى

راست ف۵ و وعدہ داد خدا غنیمت ہائے دیگر نیز کہ ہنوز دست نیافتہ اید بران دانستہ است خدا آنرا و ہست خدا بر

راست و (بزودی داد شمارا) غنیمت دیگری کہ (ہنوز) قدرت ندارید بران بحقیق احاطہ کردہ قدرت اللہ آن را و ہست اللہ بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرًا ﴿۲۱﴾ وَلَوْ قٰتَلَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُوْنَ

ہمہ چیز توانا ف۶ و اگر جنگ می کردند با شما کافران البتہ بسوئے شما می گردانید ند پشت را باز نمی یافتند

ہر چیز توانا تر و اگر جنگ می کردند با شما کافران البتہ می گردانیدند پشت ہا را باز نمی یافتند

وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۲۲﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِيْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۖۚ وَلَنْ تَجِدَ

کارسازے و نہ نصرت دہندہ مانند آئین خدا کہ گذشتہ است پیش ازین و نخواہی یافت

حمایت کنندہ و نہ مددگار (این را طریقہ نہادہ است اللہ) آن طریقہ کہ گذشتہ است قبل ازین و ہرگز نیابی

لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ﴿۲۳﴾ وَهُوَ الَّذِيْ كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ

آئین خدارا تبدیلی و اوست آنکہ باز داشت دست کافران از شما و دست شمارا

مر طریقہ اللہ تغییری و اوست آنکہ باز داشت دست ہائے کافران را از شما و دست ہای شمارا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در تخلف ازمثل این سفر واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی غنائم خیبر وغیرہ ۱۲ ف۳ یعنی غنائم خیبر ۱۲ ف۴ یعنی در حدیبیہ ۱۲ ف۵ یعنی کفار قریش جمع شدند کہ آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم تشویشے رسانند خدا تعالٰے دست ایشانرا از قتال باز داشت و مہم بصلح انجامید ۱۲ ف۶ یعنی غنائم فارس و روم ۱۲

ع ۹ ۱۰

تفسیر عثمانی

ف۵ اندکی صبر کنید در این جنگ بشما قطعی اجازہ دادہ نمی شود۔ لیکن بعد از آن معرکہ ہای زیاد پیش می آید و مسلمانان با قومہائے نہایت جنگجو داخل پیکار می شوند کہ سلسلۂ آن تا زمانی جریان خواہد داشت کہ آن قومہا یا مسلمان میشوند و یا بتادیہ جزیہ مطیع اسلام می گردند اگر واقعاً شوق جہاد دارید در آنوقت در میدان کارزار داخل شدہ داد شجاعت بدہید۔ اگر درین موقع حکم خدا را پذیرفتید خدا بشما بہترین معاوضہ خواہد داد تنبیہ مراد ازین اقوام جنگجو بنو حنیفہ وغیرہ می باشند کہ قوم مسیلمہ کذاب بود و یا "ہوازن" و "ثقیف" وغیرا کہ در حنین با آنہا مقابلہ شدہ بود و یا آن مرتدین مراد است کہ صدیق اکبر رضی اللہ عنہ بر ایشان لشکر کشی کردہ بود و یا فارس و روم وغیرہ کہ در عہد خلفای راشدین با آنہا جنگہا بوقوع پیوست

عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

ز کافراں در میان مکہ بعد ازانکہ فیروزمند ساخت شمارا بر ایشاں و ہست خدا بآنچہ می کنید

ز ایشاں در میان (حرم) مکہ بعد از اینکہ ظفر داد شمارا بر ایشان ۔ و ہست اللہ بآنچہ می کنید

بَصِيْرًا ۝ هُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ

بینا اینہا کفار قریش آنانند کہ کافر شدند و باز داشتند شمارا از مسجد حرام و باز داشتند قربانی را

بینا این کفار قریش آنان اند کہ کافر شدند و باز داشتند شمارا از مسجد حرام و ہدایا را

مَعْكُوْفًا اَنْ يَّبْلُغَ مَحِلَّهٗ ۭ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُوْنَ وَنِسَاۗءٌ مُّؤْمِنٰتٌ

موقوف داشتہ ازانکہ برسد بجائے خود و اگر نبودندے مردان مسلمان و زناں مسلمان

محبوس داشتہ از اینکہ برسد بجای خود و اگر نبود نادی مومن و زنان مومنہ

لَّمْ تَعْلَمُوْهُمْ اَنْ تَطَــُٔوْهُمْ فَتُصِيْبَكُمْ مِّنْهُمْ مَّعَرَّةٌۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ

ندانید ایشاں را اگر نبودے خوف آنکہ پے کنید سر ایشاں را پس برسد بشما گناہ بے خبر دانست ف۲ فتح را موخر کرد خدا تا در آرد

ندانید ایشان را (کہ اگر نبودی خوف) اینکہ پایمال کنید ایشان را پس برسد شمارا بسبب ایشان گناہی بدون علم (اجازہ

اللّٰهُ فِيْ رَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوْا لَعَذَّبْنَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْهُمْ

ہر کرا خواہد در رحمت خود اگر از ہم جدا مے بودند این ہر دو فریق البتہ عقوبت می کردیم کافراں را

در آرد اللہ در رحمت خود ہر کرا خواہد اگر این مومنان جدا میشدند (از کفار) البتہ عذاب میدادیم آنان را کہ کافر شدند از ایشان

عَذَابًا اَلِيْمًا ۝ اِذْ جَعَلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ

عقوبت درد دہندہ آنگاہ کہ مصمم کردند کافران در دل پیچش غیرت را از جنس غیرت

عذاب دردناک چوں گردانیدند کافران راسخ در دلہائے خود ضد را ضد

الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰي رَسُوْلِهٖ وَعَلَي الْمُؤْمِنِيْنَ

جاہلیت پس فرود آورد خدا اطمینان خود را بر پیغامبر خود و بر مسلمانان

نادانی پس فرو فرستاد اللہ اطمینان از طرف خود بر رسول خود و بر مومنان

وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوْٓا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا ۭ وَكَانَ اللّٰهُ

و ثابت کرد بر ایشاں سخن پرہیزگاری و بودند سزاوار بآن و اہل آن و ہست خدا

و ثابت داشت ایشانرا بکلمۂ تقوی و بودند سزاوارتر بہ آن و اہل آن و ہست اللہ

بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ۝ لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُوْلَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ ۚ

بہر چیز دانا ف۳ ہر آئینہ راست نمود خدا پیغامبر خود را خواب مطابق واقع

بہر چیز دانا بتحقیق راست کرد اللہ رسول خود را خواب محقق

لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَاۗءَ اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ ۙ مُحَلِّقِيْنَ رُءُوْسَكُمْ

باین مضمون کہ البتہ داخل خواہید شد بمسجد حرام اگر خدا خواستہ است ایمن شدہ تراشیدہ موئے سر خود را

کہ ہر آئینہ در آئید شما بمسجد حرام اگر بخواہد اللہ بہ امن تراشندگان موی سرہای خود را

وَمُقَصِّرِيْنَ ۙ لَا تَخَافُوْنَ ۭ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوْا فَجَعَلَ مِنْ دُوْنِ ذٰلِكَ

و کوتاہ کردہ ترساں نشدہ پس دانست آنچہ ندانستید شما پس میسر کرد پیش ازیں

و کوتاہ کنندگان (موی سر را) در حالیکہ نمی ترسید پس دانستہ بود (اللہ) آنچہ ندانستید شما پس گردانید پیش ازین

فَتْحًا قَرِيْبًا ۝ هُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهٗ

فتحے نزدیک را اوست آنکہ فرستاد پیغامبر خود را بہدایت و دین راست تا غالب کندش

فتح نزدیک را اوست آنکہ فرستاد رسول خود را براہ راست و دین حق تا بلند (غالب) کند آنرا

عَلَي الدِّيْنِ كُلِّهٖ ۭ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ۝ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ ۭ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗٓ

بر ادیان ہمہ آن و بس ست خدا اظہار حق کنندہ محمد صلعم پیغامبر خداست و آنانکہ ہمراہ اویند

بر ہر دین و کافی گواہ است اللہ محمد فرستادہ اللہ و آنانکہ ہمراہ اویند

بداخل شہر مکہ) یعنی در قریب شہر گویا چنین داخل شہر در آمدہ اند ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ تعریض است بآن قصہ کہ بعد انعقاد صلح ہشتاد تن از اوباش قریش خواستند کہ بیخبر بر صحابہ تاخت آرند صحابہ ہمہ را اسیر کردہ پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آوردند آنحضرت عفو فرمود ظاہر انزدیک بندہ ضعیف ست و صحیح آنست کہ این آیت بشارتست بفتح مکہ و آوردن لفظ ماضی از جہت تحقیق وقوع بشارتست واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی تصدیق رویا بالفعل محقق شدے در فتح عاجلا میسر گشتے واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی جماعۃ از مسلمانان این صلح را کارہ بودند آخر الامر خدا سبحانہ اطمینان را بدل ایشان انداخت تا برضی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رضا داد و اللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ چند دستہ مشرکین بہ حدیبیہ رسیدہ بودند کہ موقع یافتہ آنحضرت را شہید کنند و یا بعض مسلمانان را کہ تنہا بیابند آزار برسانند چنانچہ تیلک اندازہ آزار و ایذا رسانیدند حتی یک مسلمان را ہم کشتند و کلمات اشتعال انگیز گفتند بالآخر صحابہ رضی اللہ عنہم آنہا را زندہ دستگیر کردہ بحضور رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم حاضر کردند۔ آنحضرت آنہا را معاف فرمود و ہیچ انتقام نگرفت در این آیہ بسوی چنین واقعات اشارہ شدہ و در ببطن مکہ (یعنی

ع ۳ / ۹ / ۱۱

أَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا قف يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا

سخت اند بر کافران مهربان اند درمیان خود می بینی ایشان را رکوع کننده و سجده نماینده می طلبند فضل را

سخت اند بر کافران مهربان اند درمیان خود می بینی ایشان را رکوع کنان سجده کنان می طلبند فضل را

مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ز سِيْمَاهُمْ فِيْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُوْدِ ط ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ

از خدا و خوشنودی را نشانه صلاح ایشان در روئے ایشان ست از اثر سجده اینچه مذکور میشود داستان ایشان ست

از الله و خوشنودی او را علامت ایشان در رویهای ایشان است از اثر سجده این (که مذکور شد) صفت ایشان است

فِي التَّوْرٰىةِ صلے وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيْلِ ثج كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَاٰزَرَهُ

در توریت و داستان ایشان ست در انجیل ایشان مانند زراعتے هستند که بر آورد گیاه سبز خود را پس قوی کرد آن را

در توریت وصفت ایشان در انجیل مانند کشتی است که بر آرد شاخ خود را پس قوی کرد آن را

فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوْقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ط

پس سطبر شد پس باستاد بر ساقهائے خود بشگفت آرد زراعت کنندگان را تا بسبب دیدن ایشان کافران را

پس سطبر شد پس استوار شد بر ساق خود که بشگفت می آرد زراعت کننده را تا بخشم آرد بسبب ایشان کافران را

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّأَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۲۹﴾ ع

وعده داده است خدا آنان را که ایمان آورده اند و کارهائے شایسته کرده اند ازین است آمرزش و مزد بزرگ

وعده داده است الله آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند کارهائے شایسته از ایشان آمرزش و مزد بزرگ

سُوْرَةُ الْحُجُرٰتِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ ثَمَانِ عَشْرَةَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰٓأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ط إِنَّ اللّٰهَ

اے مسلمانان پیش دستی مکنید روبروئے خدا و رسول او و بترسید از خدا هر آئینه خدا

اے مومنان پیش دستی مکنید روبروی الله و رسول او و ترسیده باشید از الله (هر آئینه) الله

سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۱﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَرْفَعُوْا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ

شنوا دانا ست اے مسلمانان بلند مکنید آوازهائے خود را بالائے آواز

شنوا دانا ست اے مومنان بلند مکنید آوازهای خود را بالائے آواز

النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوْا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ

پیغامبر و بلند مگوئید باو سخن را مانند بلند گفتن بعض شما با بعضے برائے احتراز از آنکه نابود شود

پیغمبر و بلند مگوئید باو سخن مانند بلند گفتن بعض شما به بعضی (از خوف) اینکه ضائع شود

أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿۲﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ يَغُضُّوْنَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ

عمل شما و شما خبردار نباشید هر آئینه آنانکه پست می کنند آوازهائے خود را نزدیک

عملهائے شما و شما خبر نباشید (بتحقیق) آنانکه پست می کنند آوازهائے خود را نزد

رَسُوْلِ اللّٰهِ أُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ لِلتَّقْوٰى ط لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ

پیغامبر خدا آن جماعه آنانند که آزموده است خدا دل ایشان را برائے ظهور تقوی ایشان راست آمرزش

فرستاده الله آن جماعه آنان اند که آزموده است الله دل های ایشان را برای تقوی ایشان راست آمرزش

وَّأَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿۳﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَّرَآءِ الْحُجُرٰتِ أَكْثَرُهُمْ

و مزد بزرگ هر آئینه آنانکه آواز میدهند ترا از پس حجرها اکثر ایشان

و مزد بزرگ (بتحقیق) آنانکه ندا می کنند ترا از بیرون حجره ها اکثر ایشان

لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿۴﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوْا حَتّٰى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ط

فهم نمی کنند و اگر ایشان صبر کردندے تا وقتیکه بیرون آئی بسوئے ایشان بهتر بودے برائے ایشان

عقل ندارند و اگر ایشان صبر کردندی تا وقتیکه بیرون می آمدی بسوی ایشان البته بود (این صبر) بهتر برای ایشان

فتح الرحمٰن

ف۱ حاصل مثل آنست که اسلام در اول حال ضعیف بود و مسلمانان کم بودند رفته رفته غالب و بسیار شدند عاقبت حال غلبه اسلام آنست که بخشم آرد خدا اعداء را ۱۲

ف۲ مترجم گوید خدا تعالیٰ این سورت برائے تعلیم آداب فرود آورد که از حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم در امور دینی پیش دستی نکنند و با آنحضرت بآواز بلند خطاب نکنند و اگر فاسق چیزی گوید بغیر تفتیش حال اعتماد نکنند و عزیمت نمایند و در صورتیکه میان ایشان خانه جنگی واقع شود اصلاح آن بچه قسم کنند و از استهزاء با یکدیگر و لقب بد نهادن و غیبت کردن و ظن بد مقرر کردن و بعلو نسب بر دیگران فخر کردن منع کرد و ضعیف الایمان را بر ضعیف الایمان تنبیه فرمود والله اعلم ۱۲

م ع ۱۵ — عند المتاخرین ۱۲ — ع ۳ ۱۳

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه نوشته اند درشتی و نرمی که در سرشت کسی باشد در هر موقع یکسان بروز میکند و آنکه بذریعه ایمان اصلاح یافته باشد تندی و نرمی هر یک بموقع خود ظهور می نماید علماء نوشته اند که اگر با کافری به احسان و حسن سلوک پیش آمدن مصلحت شرعی باشد باکی ندارد مگر در معامله دین مداهنه شمار است و کمزوری بدانجا ۱۲

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا

و خدا آمرزگار مهربان ست ای مسلمانان اگر بیارد پیش شما فاسق خبرے را پس تحقیق کنید

و الله آمرزگار مهربان است ای مؤمنان اگر بیارد پیش شما کدام فاسق خبری پس تحقیق کنید (از بیم آنکه)

اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًۢا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ۝۶ وَاعْلَمُوْٓا

برای احتراز ازانکه ضرر رسانید قومے را بنادانی پس پشیمان شوید بر آنچه عمل کردید و بدانید

نه برسانید ضرر قومی را بنادانی پس بگردید بر کرده خود پشیمانان و بدانید

اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۭ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ

که در میان شما رسول خداست اگر فرمان برد شمارا در بسیارے از کارها برنج درافتید و لیکن خدا

که در میان شما فرستادهٔ الله است اگر قبول می کرد سخن شمارا در بسیاری از کارها البته در مشقت می افتادید و لیکن الله

حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ

دوست گردانید نزدیک شما ایمان را و آراسته کرد آنرا در دلهای شما و ناخوش گردانید پیش شما کفر را و فسق را

محبوب گردانید بسوی شما ایمان را و آراسته کرد آنرا در دلهای شما و منفور گردانید بسوی شما کفر و فسق

وَالْعِصْيَانَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۝۷ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۭ

و نافرمانی را این جماعه ایشانند راه یافتگان باحسان از نزدیک خدا و به نعمت

و نافرمانی را این جماعه ایشانند راه یابندگان بفضل از الله و احسان

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝۸ وَاِنْ طَاۗىِٕفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا

و خدا دانا با حکمت ست و اگر دو گروه از مسلمانان با یکدیگر جنگ کنند پس صلح کنید

و الله دانا تر با حکمت است و اگر دو گروه از مومنان باهم جنگ کنند پس اصلاح کنید

بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْۗءَ اِلٰٓى

میان ایشان پس اگر تعدی کرد یکے ازین دو بر دیگرے پس جنگ کنید ازان گروه که تعدی می کند تا آنکه رجوع کند بسوے

میان ایشان پس اگر تعدی کرد یکے ازین دو گروه بر دیگری پس جنگ کنید بآن گروه که تعدی می کنند تا که رجوع کند بسوی

اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَاۗءَتْ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ

حکم خدا پس اگر رجوع کرد صلح کنید میان ایشان بالانصاف و داد دهید هر آئینه خدا

حکم الله پس اگر رجوع کرد (گروه متعدی) پس اصلاح کنید میان ایشان برابر و عدل کنید بتحقیق الله

يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝۹ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ

دوست می دارد داد دهندگان را جزاین نیست که مسلمانان برادران یکدیگراند پس صلح کنید میان دو برادر خویش

دوست دارد عدل کنندگان را جزاین نیست که مومنان برادران اند پس اصلاح کنید در میان دو برادر خود

وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝۱۰ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ

و بترسید از خدا تا بر شما رحم کرده شود اے مسلمانان تمسخر نکنند گروهے با

و بترسید از الله تا بر شما رحم کرده شود اے مومنان تمسخر نکنند گروهی بر

قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاۗءٌ مِّنْ نِّسَاۗءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ

گروهے احتمال است که آن گروه بهتر باشد از ایشان در نفس الامر و نه زنان تمسخر کنند با زنان دیگر احتمال ست که آن زنان

گروهی شاید که باشد آن گروه بهتر از مسخره کنندگان و نه زنان (تمسخر کنند) بر زنان دیگر شاید که آن زنان باشند

خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ۭ بِئْسَ الِاسْمُ

بهتر باشند ازایشان و عیب مکنید در میان خویش و یک دیگر را به لقب بد مخوانید بد نامی ست

بهتر از زنان تمسخر کنندگان و عیب مکنید یکدیگر را و مخوانید یک دیگر را به لقب های بد بد نامی است

الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۱۱

فاسقی بعد از ایمان آوردن و هر که توبه نکرد پس آن جماعه ایشانند ستم گاران ف۳

فسق بعد از ایمان آوردن و هر که توبه نکرد پس آن جماعه ایشانند ستمگاران

و نمی خواهد که پس سخن کدام یک را متابعت نماید ۱۲-

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این تعریض است بحال قومے از بنی تمیم که بجهت بیعت پیش آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدند و چون در مسجد نیافتند و ندیدانستند که در کدام حجره تشریف دارند نزدیک حجرها آمده آواز بلند ندا کردن شروع کردند واللہ اعلم

ف۲ یعنی یکنامے که در جاہلیت کرده باشند بعد از اسلام نشان حسد نباید ساخت ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) بر کدام خبر و یا رأی شما عمل نکنند بد مبرید چه حق تابع خواہشات و آراء مردم نیست اگر چنین شود تمام نظام زمین و آسمان درہم و برہم خواہد شد کما قال تعالیٰ "ولو اتبع الحق اهواءهم لفسدت السموت والارض" (المومنون - رکوع ۴) خلاصه خبر ہا را خوب تحقیق کنید و حق را تابع خواہش و رأی خود مسازید بلکه خواہشات خود را تابع حق بدارید بدین طریق ریشه ہمه مناقشات کنده میشود حضرت شاه صاحب می نویسد - اگر مشوره شما قبول نشود از ان بد نبرید - چه رسول بر حکم خدا عمل می کند و خیر و بهبود شما نیز در همین است اگر خواهد سخن شما را قبول کند هر کس در باب بهبود خود

ع ۱ ۱۰ ۱۴

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ

اے مسلمانان احتراز کنید از بسیارے گمان بد هر آئینه بعض بدگمانی گناه است

اے مومنان اجتناب کنید از بسیاری گمان بتحقیق بعض گمان گناه است

وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ

و جاسوسی مکنید و غیبت نکند بعض شما بعض را آیا دوست میدارد کسے از شما که بخورد

و تجسس مکنید (امور پوشیده مسلمان را) و غیبت نکند بعض شما بعضی را آیا دوست میدارد یکی از شما که بخورد

لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۲ يٰٓاَيُّهَا

گوشت برادر خود که مرده باشد پس متنفر شوید از وے و بترسید از خدا هر آئینه خدا توبه پذیرنده مهربان است اے

گوشت برادر مردهٔ خود را (نی دوست نمیدارد) پس بد دانستید آنرا (پس غیبت را همچنان بد شمارید) و بترسید از الله بتحقیق الله بسیار توبه

النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَآئِلَ

مردمان هر آئینه آفریدیم شما را از یک مرد و یک زن و ساختیم شما را جماعت ها و قبیلها

مردمان (هر آئینه) ما آفریدیم شما را از یک مرد و یک زن و گردانیدیم شما را نژادها و قبیله ها

لِتَعَارَفُوْا اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ۝۱۳ قَالَتِ

تا با یکدیگر شناسا شوید هر آئینه گرامی ترین شما نزدیک خدا پرهیزگارترین شماست هر آئینه خدا دانا خبردار است گفتند

تا باهم شناسا شوید بتحقیق گرامی ترین شما نزد الله پرهیزگارترین (مؤدب ترین) شماست (بتحقیق) الله بهمه چیز دانا خبردار است گفتند

الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوْا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ

اعراب ایمان آوردیم بگو ایمان بحقیقت نیاوردید و لیکن بگوئید منقاد شده ایم و هنوز در نیامده است ایمان

عرب هائے بادیه نشین که ایمان آوردیم بگو ایمان نیاورده اید و لیکن بگوئید منقاد شده ایم در حالی که داخل نشده ایمان

فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْئًا

بدل هائے شما و اگر فرمانبرداری خدا و رسول او کنید کم نکند شما را از جزائے اعمال شما چیزے

در دل هائے تان و اگر فرمان برداری کنید الله و رسول او را ناقص نکند چیزی را از اعمال شما

اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝۱۴ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

هر آئینه خدا آمرزگار مهربان است جز این نیست که مومنان بحقیقت آنانند که ایمان آوردند بخدا و پیغامبر او

(بتحقیق) الله آمرزنده مهربان است جز این نیست که مومنان کامل آنان اند که یقین کردند به الله و رسول او

ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ

باز شبه نکردند و جهاد نمودند باموال خود و جان خود در راه خدا آن جماعه

باز شک نیاوردند و جهاد (کوشش) کردند بمال هائے خود و نفس هائے خود در راه الله آن جماعه

هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ۝۱۵ قُلْ اَتُعَلِّمُوْنَ اللّٰهَ بِدِيْنِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي

ایشانند راست گویان بگو آیا خبردار می کنید خدا را بدین خود و خدا میداند آنچه در

ایشانند راستان بگو آیا خبردار می کنید الله را بدینداری خود حال آنکه الله میداند آنچه در

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝۱۶ يَمُنُّوْنَ عَلَيْكَ

آسمانهاست و آنچه در زمین است و خدا بهر چیز داناست منت می نهند بر تو

آسمانها و آنچه در زمین است و خدا بهر چیز داناست منت می نهند بر تو

اَنْ اَسْلَمُوْا قُلْ لَّا تَمُنُّوْا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ

باینکه مسلمان شده اند بگو منت منهید بر من باسلام خود بلکه خدا منت مے نهد بر شما بآنکه

باینکه مسلمان شده اند بگو منت منهید بر من به اسلام آوردن خود بلکه الله منت می نهد بر شما به آنکه

هَدٰىكُمْ لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝۱۷ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ

هدایت کرد شما را بایمان اگر راست گو هستید هر آئینه خدا میداند پنهان آسمان ها

هدایت کرد شما را بسوی ایمان اگر هستید راست گویان علـ۵ (هر آئینه) الله میداند پوشیدهٔ آسمان ها

تفسیر عثمانی

علـ۴ درین آیت و انمود می کند که چون ایمان و یقین کما حقه در دل راسخ شود و ریشه دواند خصائل غیبت عیب جوئی وغیره از آدم دور میشود. تخصیص به عیب و آزار دادن دیگران آغشته باشد بدانید که در دل وی ایمان تا هنوز بکلی جا نگرفته در حدیثی آمده «یا معشر من امن بلسانه ولم یفض الایمان الی قلبه لا تغتابوا المسلمین ولا تتبعوا عوراتهم» الحدیث (ابن کثیر) (صف ۳ ج) حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد «یکی میگوید که ما مسلمانیم یعنی مسلمانی را قبول کردیم درین صورت مضائقه نیست. ۱- یکی میگوید که من پوره یقین دارم یقین او کامل است آثار آن کجاست کسیکه واقعاً در باب ایمان خود یقین کامل دارد او از اظهار چنین دعوی میترسد و می شرمد.»

علـ۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد «اگر نیکی از دست ما بعمل آید خوبی و تحسین خود ما نیست بلکه ستائش خدا است که بیدا جرای آن نیکی ما را توفیق داده» گویا در خاتمهٔ سوره خاطرنشان نمود که اگر برای یابندی بهدایت قرآنی و تعلیمات اسلامی توفیق نصیب شما شود احسان و منت مگذارید بلکه شکر احسان و انعام خدای را ادا کنید که او بشما چنین توفیق ارزانی فرموده ۱۲.

سورة الحجرات مكية — وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

و زمین و خدا بیناست با آنچه می کنید

و زمین را و خدا بینا است به آنچه می کنید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازہ مہربان نہایت با رحم است

قٓ ۚ وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُوٓا أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ

قسم به قرآن با بزرگی که او پیغمبر خدای بلکه تعجب کردند کافران از آنکه آمد بدیشان ترساننده از قوم ایشان پس گفتند

قسم است بقرآن عظیم الشان (که کافران نگرویدند بسبحان محمد) بلکه تعجب کردند ازانکه آمد بایشان ترساننده از قوم ایشان پس گفتند

الْكَٰفِرُونَ هَٰذَا شَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۖ ذَٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيدٌ ﴿٣﴾

آن کافران این چیزے ست عجیب آیا چون بمیریم و خاک شویم حشر کردہ شویم این باز گردانیدن ست دور از عقل

کافران این چیز یست عجیب آیا چون بمیریم و شویم خاک (باز زنده می شویم) این دوباره زنده شدن دور از عقل است

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ ۖ وَعِندَنَا كِتَٰبٌ حَفِيظٌۢ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا

بر آئینه دانسته ایم آنچه کم می کند زمین از ایشان و نزدیک ما کتابیست نگاهدارنده بلکه دروغ داشتند

(خدای گوید) بتحقیق دانسته ایم آنچه کم می کند زمین از ایشان و نزد ما کتابی است که همه چیز در آن محفوظ است (و چنین نیست)

بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَهُمْ فِىٓ أَمْرٍ مَّرِيجٍ ﴿٥﴾ أَفَلَمْ يَنظُرُوٓا إِلَى السَّمَآءِ

سخن راست را وقتیکه بیامد بدیشان پس ایشان در کارے شوریده اند آیا ندیده اند بسوئے آسمان

دین راست را هنگامیکه آمد بایشان پس ایشانند در کاری مضطرب آیا (تغافل کردند) پس ندیدند بسوی آسمان

فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا

بالائے خود چگونه بنا کردہ ایم آنرا و آراسته ایم آنرا و نیست دران هیچ شگافے و زمین را گسترده ایم

بالای خود چگونه بنا کردیم آنرا و آراسته کردیم آنرا و نیست دران هیچ شگافی و زمین را گسترده ایم

وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ

و افگندیم دران کوه ها و رویانیدیم دران از هر نوع خوش آینده برائے راه نمودن و پند دادن

و افگندیم دران کوه ها را و رویانیدیم دران از هر نوع بارونق برای بینائی و دانائی

لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُّبَٰرَكًا فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ جَنَّٰتٍ وَحَبَّ

هر بنده رجوع کننده را و فرود آوردیم از آسمان آب با برکت پس رویانیدیم بسبب آن بوستانها و دانه

برای هر بنده رجوع کننده و فرود آوردیم از آسمان آب که با برکت است پس رویانیدیم بسبب آن باغها و دانه

الْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ ۖ وَأَحْيَيْنَا

درو می کنند آنرا و درختان خرما بلند بالا بر آمده آنرا میوه است توبرتو روزی برائے بندگان و زنده ساختیم

کشت درو شده (رویانیدیم) درختان خرما را درحالیکه بلند دارای خوشه توبرتو است رزق برای بندگان و زنده گردانیدیم

بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَٰبُ الرَّسِّ

بآن شهر مرده را هم چنین باشد بر آمدن از گور بدروغ نسبت کردند پیش از ایشان قوم نوح و اهل رس

به آن آب ملک مرده را هم چنین است بر آمدن (از گور) تکذیب کردند پیشتر ازایشان قوم نوح و اهل چاه

وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَٰنُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَٰبُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ۚ

و ثمود و عاد و فرعون و برادران لوط و اهل ایکه و قوم تبع

و ثمود و عاد و فرعون و برادران لوط و اهل ایکه (باشندگان جنگل) و قوم تبع

كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ ۚ بَلْ هُمْ فِى

هر یکے بدروغ نسبت کردند پیغامبران را پس ثابت شد وعده عذاب من آیا عاجز شده بودیم در آفرینش نخستین بلکه ایشان در

همه تکذیب کردند پیغمبران را پس ثابت شد وعده عذاب من آیا عاجز شده بودیم در آفریدن نخستین (نی) بلکه ایشان در

فتح الرحمن

ع ٢ — ف ١ یعنی آنچه میخورد از جثه ایشان ١٢

١٤ — ف ٢ یعنی لوح محفوظ ١٢

السبع المنزل

تفسیر عثمانی

ف ١ از بزرگی و عظمت شان قرآن چه توان گفت این کتابی است که به نزول خود همه کتابها را منسوخ کرده و با قوت اعجازیه و اسرار و معارف بی انتهای خود دنیا را محو حیرت ساخت معجز قرآن دارای مجد و شرف بذات خود شاهد است که از هرگونه نقص و عیب پاک بوده هیچ یک کلمه آن طرف نکته چینی و انتقاد واقع نمیشود با این همه کافران آنرا قبول نمی کنند۔ انکار آنها ازین سبب نیست که آنها بر علیه آن کدام حجت و برهانی دارند بلکه محض از جهل و حماقت خود برین واقعه تعجب می کنند که چسان از خاندان و طائفه خود آنها مردی به عنوان رسول بسوی آنها آمد و خود را بزرگ معرفی کرده بیگانگان را پند و نصیحت میدهد مزید بر آن سخن عجیبی گفت که هیچ کس آنرا باور کرده نتواند۔ اینکه هنگامیکه مرده یا خاک آمیختیم آیا باز بسوئے زندگی برگردانده میشویم این بازگشتن بسیار دور از عقل و امکان و عادت بلکه بعید است

ف ٢ علاوه برآنکه لب یاد در قرآن است

نوشته یعنی هم خوش آینده پیدا شده ١٢

لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿۱۵﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ

شبهه اند از آفرینش نو و هر آئینه آفریدیم آدمی را و میدانیم چیزی که خطور میکند در اندیشه

شبهه اند از آفرینش نو و هر آئینه آفریدیم آدمی را و می دانیم چیزی را که بخاطر گذارنده

بِهٖ نَفْسُهٗ ۚۖ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿۱۶﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيٰنِ عَنِ

نفس او و ما نزدیک تریم باوی از رگ جان آنگاه که یاد می گیرند دو یاد گیرنده به پهلوی

آنرا نفس او و ما نزدیک تریم به آدمی از رگ جان [5] (یاد کن) چون فرا گیرند دو (فرشته) فرا گیرنده از

الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيْدٌ ﴿۱۷﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ ﴿۱۸﴾

راست نشسته و به پهلوی چپ نشسته [1] بزبان نمی آرد آدمی سخنی مگر نزدیک او نگهبانیست مهیا [2]

جانب راست و از جانب چپ نشستگان بزبان نمی آرد (آدمی) سخنی مگر نزدیک او نگاهبانی است مهیا

وَجَآءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ؕ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ ﴿۱۹﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّوْرِ ؕ

و بیاید سختی موت براستی اینست آنچه ازان کناره می بردی و دمیده شود در صور

و بیامد بیهوشی (سختی) مرگ براستی (گفته میشود باو) این است آنچه که ازان کناره می گرفتی و دمیده می شود در صور

ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيْدِ ﴿۲۰﴾ وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَّشَهِيْدٌ ﴿۲۱﴾ لَقَدْ

اینست روز وعدهٔ عذاب و بیاید هر شخصی همراه او روان کننده است و گواهی دهنده [3] گوئیم هر آئینه

این است روز وعدهٔ عذاب و می آید هر شخصی همراه او یک راننده و یک گواهی دهنده (هر آئینه)

كُنْتَ فِىْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيْدٌ ﴿۲۲﴾

بودی در بیخبری ازین مقدمه پس برداشتیم از تو پردهٔ ترا پس چشم تو امروز تیز بین است

بودی در بیخبری ازین روز پس برداشتیم از تو پردهٔ (غفلت) ترا پس چشم تو امروز تیز است

وَقَالَ قَرِيْنُهٗ هٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيْدٌ ﴿۲۳﴾ ؕ اَلْقِيَا فِىْ جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيْدٍ ﴿۲۴﴾

و گفت فرشته همنشین او اینست آنکه نزدیک من بود حاضر کرده شده گوئیم بیفگنید ای دو فرشته در دوزخ هر ناسپاس سرکش را [4]

و گوید فرشتهٔ همنشین او این است آنچه نزد من حاضر است (گوئیم) بیفگنید ای دو فرشته در دوزخ هر ناسپاس سرکش را

مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيْبٍ ﴿۲۵﴾ ۙ الَّذِىْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيٰهُ فِى

باز دارنده مال را از گذرنده از حد در شک آرنده آنکه مقرر کرد با خدا معبودی دیگر پس بیفگنید این را در

منع کننده مر خیر را در گذرنده از حد شک اندازنده آنکه مقرر کرد با خدا معبودی دیگر پس بیفگنید او را در

الْعَذَابِ الشَّدِيْدِ ﴿۲۶﴾ قَالَ قَرِيْنُهٗ رَبَّنَا مَآ اَطْغَيْتُهٗ وَلٰكِنْ كَانَ فِىْ ضَلٰلٍۢ

عذاب سخت گفت همنشین او [5] ای پروردگار من گمراه نکردم این شخص را ولیکن وی بود در گمراهی

عذاب سخت گفت شیطان رفیقش ای پروردگار ما من گمراه نکردم این شخص را و لیکن او بود در گمراهی

بَعِيْدٍ ﴿۲۷﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوْا لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيْدِ ﴿۲۸﴾

دور فرمود خصومت مکنید نزدیک من حالانکه پیش ازین فرستاده بودم بسوی شما وعدهٔ عذاب

دور میفرماید (الله) خصومت مکنید نزد من حال آنکه پیش ازین فرستاده بودم بسوی شما وعدهٔ عذاب

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿۲۹﴾ ۧ يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ

تغیر داده نمی شود وعده نزدیک من و نیستم من ستم کننده بر بندگان روزیکه بگوئیم دوزخ را

تغیر داده نشود سخن نزد من و نیستم من ستم کننده بر بندگان روزی که گوئیم دوزخ را

هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ﴿۳۰﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ غَيْرَ

آیا پر شدی و دوزخ گوید آیا هیچ زیاده ازین هست [6] و نزدیک گردانیده شود بهشت برای متقیان نه

آیا پر شدی و دوزخ گوید هیچ ازین زیاده هست و نزدیک گردانیده شود بهشت برای متقیان

بَعِيْدٍ ﴿۳۱﴾ هٰذَا مَا تُوْعَدُوْنَ لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيْظٍ ﴿۳۲﴾ ۚ مَنْ خَشِىَ الرَّحْمٰنَ

دور مانده گوئیم این ست آنچه وعده داده میشدید شما نزدیک کرده شده برای رجوع کننده ادب نگاه دارنده را برای هر کسیکه بترسد از خدا

دور نیست (گوئیم) این است آنچه وعده داده می شد شما را برای هر رجوع کننده نگاه دارنده (حدود) هر که بترسد از خدا

فتح الرحمٰن

[1] یعنی کراماً کاتبین والله اعلم ۱۲

[2] یعنی اگر کلمه حق باشد فرشتهٔ دست راست می نویسد و اگر کلمه باطل باشد فرشتهٔ دست چپ می نویسد والله اعلم ۱۲

[3] مراد جنس روان کننده و گواهی دهنده است ۱۲

[4] مترجم گوید عادت پادشاهان است که اسیر را پیش ایشان دو کس گرفته می آرد ازین جهت دو فرشته را خطاب شود ۱۲

[5] یعنی از شیاطین از انس و جن والله اعلم ۱۲

[6] یعنی هر چند درو اندازند زیاده طلب کند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

[5] مراد از رگ جان رگ گردن است که آنرا «شه رگ» میگویند که چون آن رگ بریده شود انسان می میرد شاید کنایه از جان و روح باشد. مطلب این است که ما (باعتبار علم) از روح و نفس او هم نزدیکتریم یعنی چنانکه انسان در باب احوال خود علم دارد علم ما نسبت بعلمی که او بجان خویش دارد هم بیشتر است نیز علت و منشا را با معلول و ناشی چنان قرب حاصل می باشد که معلول و ناشی را با نفس خویش هم نمی باشد. حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد خداوند در داخل انسان نزدیک است از رگ فارج از جان است، کسی چه خوب گفته است

جان نهان در جسم و او در جان نهان ای نهان اندر نهان ای جان جان۔

ع ۱۵ / ۱۵ — ع ۱۴ / ۱۶ / ۲

بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ۝ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ۝ لَهُم

نادیده و پیش آمد بدل متوجه شده گوییم داخل شوید در بهشت همراه سلامتی این است روز همیشه باشیدن ایشانراست

دیده و بیارد دل رجوع کننده به خدا (گوییم) داخل شوید در بهشت در حال سلامتی ۵ این است روز همیشه بودن ایشانراست

مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ۝ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ

آنچه خواهند در بهشت و نزدیک ما زیاده است از آن و بسیار هلاک کردیم پیش از ایشان امت ها که

آنچه خواهند در بهشت و نزد ما زیاده هم است و بسیار هلاک کردیم پیش از ایشان از امت ها که ایشان

أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ ۝ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

قوی تر بودند از این جماعه در دست درازی پس تفحص کردند در شهرها که هیچ گریز گاهی هست هر آئینه درین مقدمه

قوی تر بودند از این جماعه از روی قوت پس کنجکاوی کردند در شهرها آیا جای گریز هست؟ ۵ (هر آئینه) در این (مذکور)

لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ۝ وَلَقَدْ خَلَقْنَا

پندست کسے را که دلے دارد یا گوش نهد متوجه شده و هر آئینه آفریدیم

جای تجشش (پند) است برای کسیکه باشد مر او را دل یا گوش نهد و او است متوجه (حاضر) و (هر آئینه) آفریدیم

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ۝

آسمان ها و زمین و آنچه در میان هر دو هست در شش روز و نرسید بما هیچ ماندگی

آسمان ها و زمین را و آنچه در میان آنهاست در شش روز و نرسید بما هیچ ماندگی

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ

پس صبر کن بر آنچه می گویند و بپاکی یاد کن همراه ستایش پروردگار خویش پیش از بر آمدن آفتاب و پیش از

پس صبر کن بر آنچه می گویند و تسبیح گفته باش با ستایش پروردگار خود پیش از بر آمدن آفتاب و پیش از

الْغُرُوبِ ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ۝ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ

فرو شدن و در بعض اوقات شب بپاکی یاد کن خدا را و عقب نماز نیز و بشنو این قصه روزیکه آواز دهد

غروب و در بعض اوقات شب تسبیح بگو الله را و بعد از سجده (نماز) نیز و بشنو روزیکه آواز دهد

الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ

آواز دهنده از جائے نزدیک روزیکه بشنوند نعره تند بغیر تردد و آن روز روز

آواز دهنده از جای نزدیک روزیکه بشنوند آواز محقق را آن روز روز

الْخُرُوجِ ۝ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ۝ يَوْمَ تَشَقَّقُ

برآمدن ایشانست هر آئینه ما زنده می کنیم و می میرانیم و بسوئے ماست باز گشت روزیکه بشگافد

برآمدن است (هر آئینه) ما زنده می کنیم و می میرانیم و بسوی ماست باز گشت روزیکه بشگافد

الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ۚ ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ۝ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ

زمین از سر ایشان بیرون آیند شتابان این برانگیختن سهل است برما ما میدانیم آنچه می گویند

زمین از ایشان بر آینده شتابان این حشر برما آسان است ما خوب میدانیم آنچه می گویند

وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ ۖ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ۝

و نیستی تو بر ایشان قهر کننده پس پند ده به قرآن هر کرا میترسد از وعده عذاب من

و نیستی تو بر ایشان جبر کننده پس پند بده بقرآن کسی را که می ترسد از وعده عذاب من

سُورَةُ الذّٰرِيٰت مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — سِتُّونَ آيَةً وَثَلٰثُ رُكُوعَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ۝ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ۝ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ۝ فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ۝

قسم ببادهائے پراگنده کننده خاک و جز آن پراگنده کردنی پس قسم بادها بردارنده بار آب پس قسم بکشتی هائے روان شونده بسهولت پس قسم بفرشتگان تقسیم

قسم به بادهای پراگنده کننده (خاک) را پراگنده کردنی پس به بردارندگان باره پس به روان شونده به آسانی پس تقسیم کنندگان کار

راجمهور مفسرین گرفته اند والله اعلم ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ این تصویر هست آنرا که همه در استماع ندا مساوی باشند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی ارزاق و بلاد ها ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ کسانیکه در دنیا خدا را یاد کردند از گناهان محفوظ بوده بسوی او رجوع نمودند و بدون مشاهده از قهر و جلال او ترسیدند و با یک دل پاک و رجوع کننده بحضور او حاضر شدند وعده این جنت به همچو مردم داده شده بود. وقتی در رسیده که بسلامتی و عافیت در آن داخل گردند و فرشتگان بایشان سلام گویند سلام ایشان روز خدا را نیز به آنان رسانند

ف۶ اول بیان تعذیب اخروی کفار بود و در میان مقابل آنها ذکر تنعم اهل جنت آمد. اکنون باز از مجازات کفار ذکر می کند یعنی پیش از آخرت در دنیا هم چندین قوم شریر و سرکش را تباه کرده ایم که آنها در قوت و تعداد نسبت به اقوام موجوده کفار مراتب بیشتر بودند و آنها بر شهرهای بزرگ و زیاد دست یافته بودند باز چون عذاب الهی در رسید بر روی زمین هیچ جای گریز و پناه نیافتند. و یا این مطلب است که هر وقت عذاب خواستند در قلعه های خود جای پناه و فرار پیدا کنند مگر هیچ ملجأ و مأوای نیافتند. مترجم ترجمه از خود ترجمه نموده است ما شرح را اول ذکر

ع ۳ ۱۶ ۱۷

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ

هر آئینه وعده که کرده میشود بشما راست ست و هر آئینه جزاے اعمال بودنیست قسم بآسمان خداوند راهها هر آئینه شما

بتحقیق آنچه وعده داده میشود بشما راست و هر آئینه قصاص واقع شدنی است قسم به آسمان مشبک (مزین) هر آئینه شما

لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ هُمْ

در سخنے باہم اختلاف دارنده هستید باز گردانیده میشود از قرآن هرکه در علم الٰهی از خیر مصروف ست لعنت کرده شد دروغگویان آنانکه ایشان

هستید در سخن مختلف باز گردانیده میشود از او (قرآن یا پیغمبر) هرکه باز داشته شده در (علم الٰهی از خیر) لعنت کرده شده تخمین کنندگان

فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾

در بیخبری اند فراموش کننده اند می پرسند کے خواهد بود روز جزا آرے آں روز که ایشاں بر آتش عذاب کرده شوند

غرق جهالت سهو کنندگان اند می پرسند کی خواهد بود روز انصاف (جزا) روزی که ایشان بر آتش پیش شده سوختانده میشوند

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ

گوئیم بچشید این عقوبت خود را اینست آنچه آنرا استعجال طلب می کردید هر آئینه متقیان در بوستانها

(گفته شود برای شان) بچشید جزای شرارت خود را این است آنچه آنرا شتاب میخواستید بتحقیق متقیان در بهشت ها

وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا

و چشمه ها باشند بدست آرنده آنچه داد ایشانرا پروردگار ایشان هر آئینه ایشان بودند

و چشمه ها باشند گیرندگان آنچه داده ایشانرا پروردگار ایشان (هر آئینه) ایشان بودند پیش ازین نیکوکاران بودند

قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ

پیش ازیں نیکوکار بودند بایں صفت که اندکے از شب خواب کردندے و بوقت سحر ایشان طلب آمرزش نمودندے

(باین صفت) که اندکی از شب خواب کردندی (بواسطهٔ شغل در عبادت) و در سحر ایشان طلب آمرزش نمودندی و در مالهای ایشان

لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا

برائے سوال کننده و برائے تنگدست کم سوال و در زمین نشانهاست یقین کنندگان را و در ذات شما نشانهاست آیا

برای سوال کننده و بی بهره (که سوال نمی کند) و در زمین نشانهاست یقین کنندگان را و در ذات های شما نیز آیا

تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ

نمی نگرید و در آسمانست رزق شما و آنچه وعده داده میشود شما را پس قسم به پروردگار آسمان و زمین هر آئینه این خبر راست ست

نمی نگرید و در آسمان است رزق شما و آنچه وعده داده میشود بشما پس قسم است به رب آسمان و زمین که هر آئینه این خبر راست است

مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ

مانند آنانکه شما سخن می گوئید آیا آمده است پیش تو خبر مهمانان گرامی ابراهیم چون

مانند آنکه شما سخن می گوئید آیا آمده است پیش تو خبر مهمانان ابراهیم گرامی چون

دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا ۖ قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ

در آمدند برابراهیم پس سلام گفتند جواب سلام داد بدل گفت ایشاں گروهے هستند ناشناخته پس متوجه شد بسوے اهل خانه خود

در آمدند بر ابراهیم پس گفتند سلام گفت ابراهیم سلام (و بدل گفت) ایشانند گروه ناشناخته پس متوجه شد بسوی اهل خانه خود پس آورد

بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا

کباب گوساله فربه پس نزدیک ساخت آنرا بایشان گفت آیا نمی خورید پس چوں نخوردند در خاطر خود یافت از ایشاں ترسے گفتند

گوساله را بریان کرده در دو غن پس نزدیک ساخت آنرا بایشان (چون دید که نمی خورند) گفت چرا نمی خورید پس در خاطر خود یافت از ایشان ترسی گفتند

لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا

مترس و بشارت دادندش بفرزندے دانا پس پیش آمد زن ابراهیم باواز ے دطپانچه زد روے خود را یعنی به تعجب

مترس و مژده دادند او را به پسر جوان دانا پس پیش آمد زن او در حال چیق زدن پس طپانچه زد روی خود را

وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

و گفت آیا بزاید پیرزنی نازاینده فرشتگان گفتند هم چنین فرمود پروردگار تو هر آئینه اوست با حکمت دانا

و گفت (آیا میزایم حال آنکه) من پیرزن نازایم گفتند چنین گفت پروردگار تو (هر آئینه) او همان است با حکمت با علم

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے صورتهائے مختلف دارند مانند شکل شیر و شکل بره و شکل عقرب والله اعلم ۱۲-

ف۲ یعنی پیش از وجود خارجی در عالم ملکوت رزق و عقوبت و امثال آن متصور میشود والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی چنانکه در نطق خود یقین دارید ازما البته میگوئیم همچنین باین خبر یقین باید آورد والله اعلم ۱۲-

تفسیر عثمانی

ع۵ بیشتر قسمت شب را در عبادت الٰهی می گذرانیدند و در آخر شب نزدیک بامداد از خداوند آمرزش تقصیر خویش را میخواستند که ای بار الٰها! حق عبودیت را ادا کرده نتوانستیم کوتاهی فرو گذاشت ما را برحمت خویش معاف فرما. کثرت عبادت آنها را مغرور نمی ساخت بلکه به تناسب ترقی بندگی شان در خوف و خشیت آنها می افزود.

ع ۲۴ ۱۸ ۹

ع۶ چنانکه در سخن زدن خود شبهه ندارید درین کلام هم شک و شبهه نیست روزی یقینا خواهد رسید قیامت برپا خواهد شد آخرت حتما می آید و وعده های خدای متعال ضرور پوره میشود. بعد ازین به مناسبت در وفی اموالهم حق للسائل والمحروم مهمان نوازی حضرت ابراهیم علیه السلام را حکایه می کند که تمهید لیست برای قصه لوط علیه السلام. از بر «قصه این امر هم روشن می شود که الله تعالیٰ درین دنیا با محسنین چه سلوک کرده است؛ با مکذبین چه معامله روا داشته است ۱۲-»

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٨﴾ قَالُوا

ابراہیم گفت پس چیست مقصد شما اے فرستادگان گفتند

گفت پس چیست مقصد شما ای فرستاده شدگان گفتند

إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٩﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿١٠﴾

ہر آئینہ ما فرستادہ شدیم بسوئے گروہے گناہگار تا بفرستیم بر سر ایشان سنگ باری از گل

(ہر آئینہ) ما فرستادہ شدہ ایم بسوی گروہ گناہکاران (کافران) تا بفرستیم بر ایشان سنگی از گل

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿١١﴾ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ

نشان کردہ شدہ است نزد یک پروردگار تو برائے آنانکہ از حد بیرون شدہ اند پس بر آوردیم ہر کرا بود دراں دیہ از

نشان کردہ شدہ نزد پروردگار تو برای از حد بیرون روندگان پس بر آوردیم ہر کرا بود دران قریہ از

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا

مومنان پس نیافتیم دراںجا غیر یک خانہ از مسلمانان ف۱ و گذاشتیم دراں دیہ

مومنان پس نیافتیم در آنجا غیر یک خانہ از مسلمانان و گذاشتیم دران قریہ

آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿١٤﴾ وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ

نشانہ برائے آنانکہ مے ترسند از عذاب درددہندہ ف۲ و در قصہ موسیٰ نشانہ است چوں فرستادیمش بسوئے

نشانہ برائی آنانکہ می ترسند از عذاب دردناک ودر قصہ موسیٰ (نیز نشانہ ایست (مر ترسندگان را) چون فرستادیمش

فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٥﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿١٦﴾ فَأَخَذْنَاهُ

فرعون بدلیل واضح پس روگرداں شد ہمراہ قوت خود ف۳ و گفت جادوگرے یا دیوانہ است پس گرفتیم اورا

فرعون بدلیل واضح پس روی گردان شد با قوت خود (لشکر خود) و گفت این جادوگر یا دیوانہ است پس گرفتیم او را

وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٧﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ

و لشکر او را پس انگندیم ایشانرا در دریا و او کنندہ بود کارے را کہ موجب ملامت باشد و در قصہ عاد نشانہ است چوں فرستادیم بر ایشان

و لشکر او را پس انگندیم ایشانرا در دریا در حالیکہ مستحق ملامت بود و در (قصہ) عاد نشانہ است چون فرستادیم بر ایشان

الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿١٨﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿١٩﴾ وَفِي

بادے بے منفعت نہ گذارد ہیچ چیزے را کہ بر بوزے مگر سازد آں را مانند استخواں بوسیدہ و در

بادی بی منفعت نگذاشت ہیچ چیزی را کہ بگذشت بران مگر گردانید آنرا مانند پوسیدہ و در

ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٠﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ

قصہ ثمود نشانہ است چوں گفتہ شد ایشانرا بہرہ مند باشید تا مدتے پس سرکشیدند از فرمان پروردگار خویش پس درگرفت ایشانرا

(قصہ) ثمود نشانہ است چون گفتہ شود برای ایشان بہرہ گیرید تا مدتی پس سرکشیدند از فرمان پروردگار خود پس فرا گرفت ایشانرا

الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٢١﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٢٢﴾

نوحہ تند و ایشان میدیدند پس نتوانستند برخاستن و نبودند انتقام کشندہ

صدای مہیب و ایشان میدیدند پس نتوانستند برخاستن و نبودند انتقام کشندگان ف۵

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٢٣﴾ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ

و ہلاک ساختیم قوم نوح را پیش ازیں ہر آئینہ ایشان بودند گروہے بدکار و آسمان را بنا کردیم بقوت

و ہلاک ساختیم قوم نوح را پیش ازین ہر آئینہ ایشان بودند گروہی نافرمان و آفریدیم آسمان را بقوت

وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ

و ہر آئینہ توانا ایم و زمین را گسترانیدیم پس نیکو گسترانندہ ایم و از ہر

و (ہر آئینہ) ما توانائیم و زمین را گسترانیدیم پس نیکو گسترانندہ ایم ف۵ و از ہر

شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ۖ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ

چیزے آفریدیم دو قسم تا شما پند پذیر شوید ف۶ پیغامبر گوید پس بگریزید بسوئے خدا ہر آئینہ من برائے شما از جانب او

چیزی آفریدیم جفت تا شما پند پذیر شوید ف۵ (بگو ای پیغمبر) بگریزید (از شرک) بسوی اللہ (ہر آئینہ) من برای شما از جانب او

سفیدی صحت و مرض، کفر و ایمان و غیر ذلک ۱۲-

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی خانہ حضرت لوط علیہ السلام اعلم ۱۲ ف۲ یعنی آثار آن سنگباران موجود است واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی لشکر خود ۱۲ ف۴ یعنی با علیٰ داد نے

تفسیر عثمانی

ف۵ روز بروز شرارت شان زیادہ شدہ۔ آخر کار عذاب الٰہی آنہا را فرا گرفت و یک صاعقہ شد و در حالیکہ بچشم سر میدیدند ہمہ آنہا از بین رفتند ہمہ زور و طاقت و دعاوی متکبرانہ و شان و شوکت آنہا یکدم بخاک آمیخت ہیچیک از آنہا نتوانست کہ بعد از افتادن باز بر خیزد۔ چگونہ می توانستند انتقام بگیرند و یا کسی را بکمک خود بطلبند۔ ف۵ زمین و آسمان ہمہ آفریدہ شدہ قدرت خدا و در قبض و تصرف اوست ازین جہت مجرم او جائی گریختہ پناہ بردہ نمی تواند۔ نیز اگر آدم در کار عجیب و صنعت غریب خالق کائنات غور و تفکر کند معرفت کاملہ میرسد ف۵ ۲ یعنی نر و مادہ بطوریکہ ابن زید گفتہ است و امروز حکمای جدید نظر بہ تجارب و مشاہدات خود اعتراف دارند کہ در ہر یک نوع و جنس نر و مادہ یافت میشود و یا ف۶ زوجین چیزہای متقابل و متضاد مراد است مثلاً شب و روز، زمین آسمان، تاریکی و روشنی، سیاہی و

ع ۲

نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ ۖ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵﴾

ترساننده آشکارم و مقرر مکنید با خدا معبودے دیگر را ہر آئینہ من برائے شما از جانب او ترسانندہ آشکارم

ترسانندهٔ آشکارم و مگردانید با خدا معبود دیگر (ہر آئینہ) من برای شما از جانب او ترسانندهٔ آشکارم

كَذٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ

ہم چنیں نیامدہ است نزدیک آنانکہ پیش از ایشان بودند ہیچ پیغامبرے مگر گفتند جادوگر یست یا

ہم چنین نیامده است بہ آنانکہ پیش از ایشان بودند ہیچ پیغمبری مگر گفتند جادوگر یست یا

مَجْنُونٌ ﴿۶﴾ أَتَوَاصَوْا بِهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۷﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا

دیوانہ است آیا با یکدیگر وصیت کردہ آمدہ اند باین سخن بلکہ ایشان گروہ سرکش اند پس روئے بازگردان از ایشان پس نیستی

دیوانہ آیا بایکدیگر وصیت کرده مرده اند باین (نی) بلکہ ایشان گروہی سرکشند پس روی بگردان از ایشان پس نیستی

أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿۸﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَىٰ تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۹﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ

تو ملامت کردہ شدہ و پند دہ ہر آئینہ پند دادن سود میدہد مومنان را و نیافریدہ ام جن

تو ملامت کرده شده و پند داده باش پس (ہر آئینہ) پند دادن نفع میدہد مومنان را و نیافریدیم جن

وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿۱۰﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن

وانس را مگر برائے آنکہ بپرستند مرا نمی خواہیم از ایشان رزق را و نمے خواہم کہ

وانس را مگر برای آنانکہ بپرستند مرا (یعنی از انہا پرستش را خواہانیم) نمی خواہم از ایشان ہیچ رزقی و نمی خواہم کہ

يُطْعِمُونِ ﴿۱۱﴾ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿۱۲﴾ فَإِنَّ لِلَّذِينَ

مرا طعام دہند ہر آئینہ خدا ہمونست رزق دہندہ خداوند توانائے زورآور ف پس ہر آئینہ آنان را کہ

طعام دہند مرا (ہر آئینہ) اللہ ہمان است روزی دہندہ قہر خداوند توانائی زورآور علہ پس (ہر آئینہ) ہست آنان را کہ

ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿۱۳﴾ فَوَيْلٌ

ستم کردہ اند نصیب است یعنی از عقوبت مانند نصیبہ یاران گذشتہ ایشان پس باید کہ شتاب طلب نکنند از من پس والے

ستم کرده اند نصیبہ مانند نصیبۂ یاران گذشتۂ ایشان پس باید بشتاب طلب نکنند از من پس وائی

لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿۱۴﴾ ع

کافران را ازاں روز ایشان کہ وعدہ دادہ میشوند

کافران را ازان روز ایشان کہ وعدہ دادہ میشوند

سورة الطور مكية وهي تسع و اربعون آية | بسم الله الرحمن الرحيم | فيها ركوعان

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بار حم است

وَالطُّورِ ﴿۱﴾ وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ﴿۲﴾ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ﴿۳﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿۴﴾ وَالسَّقْفِ

قسم بہ کوہ طور و قسم بکتاب نوشتہ شدہ در کاغذ کشادہ ف۲ و قسم بخانہ معمور ف۳ و قسم بسقف

قسم است بہ (کوہ) طور و کتاب نوشتہ شدہ در ورق کشادہ و بہ خانۂ آباد و بہ سقف

الْمَرْفُوعِ ﴿۵﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿۶﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿۷﴾ مَّا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴿۸﴾

برافراشتہ شدہ ف۴ و قسم بدریا پر کردہ شدہ ہر آئینہ عذاب پروردگار تو بودنیست نیست اورا ہیچ دفع کنندہ

بلند و بہ دریای جوشان (پر) کہ بہ تحقیق عذاب پروردگار تو واقع شدنی است نیست اورا چیزی دفع کنندہ

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿۹﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿۱۰﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ

روزیکہ جنبش کند آسمان جنبش کردنی و رواں شود کوہہا رواں شدنی پس وائے آنروز

روزیکہ بلرزد آسمان بلرزه آمد و روان گردد کوہ ہا روان شدنی پس خرابی است دران روز

لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿۱۱﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿۱۲﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ

دروغ شمارندگان را آنانکہ ایشان بہ بیہودہ گوئی بازی می کنند روزیکہ بہ سختی رواں کردہ شوند

برای تکذیب کنندگان آنانکہ ایشان بہ بیہودہ گوئی بازی کنند روزیکہ بسختی روان کردہ شوند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی آدمیان بتند می گریزند تا در ماکل و مشرب مساوات کنند بخلاف خدا واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی توریت یا قرآن ۱۲ ف۳ یعنی آنکہ در آسمان است ۱۲ ف۴ یعنی آسمان ۱۲

تفسیر عثمانی

علہ آو وظیفہ دعوت و تبلیغ را کماحقہ ادا کردی اکنون آنہا را تعقیب زیاد کردن و اندوہگین شدن برای توضیح ضرور نیست۔ الزام ہر بے اطاعتی بر دوش خود ایشان خواہد ماند آری وظیفۂ تو تلقین و تفہیم است۔ پس این کار را ادامہ بدہ در نصیب کسیکہ ایمان باشد این پند تو بنفع اتمام می شود و کسانیکہ ایمان آورده اند آنہا بہ نفع مزیدی نایل می شوند۔ و نیز بر کافران حجت خدا تمام می شود

ع ۲ ۱۴ ۲

علہ از بندگی شان بمن ہیچ فائدہ نمی رسد بلکہ نفع خود ایشان است من چنان آقا و مالک نیستم کہ بہ غلامان خود بگویم ببرید برای من کمائی کنید و یا بمن نان و خوراک بدہید ذات بی نیاز من ازین تخیلات پاک و برتر است من از آنہا روزی نمیخواہم بلکہ با ایشان روزی میرسانم خوب بسنجید بیچون ذاتی زور مند و توانا و پایدار را بہ خدمات شما چہ حاجت است حکم بندگی محض از این جہت داده شدہ کہ قولاً و فعلاً بہ شہنشاہی عظمت و کبریائی اعتراف کرده مستحق الطاف و مراحم خصوصی ما گردید و من نگویم خلق نا سودی کنم بلکہ تا بر بندگان جودی کنم۔

ع ۵ ۱۹

إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ⑬ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ⑭ أَفَسِحْرٌ هَٰذَا

بسوئے آتش دوزخ رواں کردنی اینست آتشے کہ شما آنرا دروغ می شمردید آیا سحر ست این

بسوی آتش دوزخ روان کردنی (گفته میشود ایشانرا) این همان آتشی است کہ شما آنرا تکذیب می کردید آیا سحر است این

أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ⑮ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ ۖ

یا شما درنے نگرید درآئید بایں آتش پس صبر کنید یا نکنید برابر ست بر شما

یا شما نمی بینید درآئید در دوزخ پس صبر کنید یا صبر نکنید برابر است بشما

إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ⑯ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ⑰ فَاكِهِينَ

جز این نیست کہ جزا داده خواهید شد بحسب آنچه می کردید هر آئینه متقیان در بوستانها و نعمت ها باشند خوشحال شده

(جز این نیست) کہ پاداش داده میشوید به آن چیزیکه می کردید هر آئینه متقیان (ترسندگان) در بهشت ها و نعمت ها هستند در حالیکه شادمان

بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ⑱ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا

بسبب آنکه نعمت داد ایشانرا پروردگار ایشان و بسبب آنکه نگهداشت ایشانرا از عذاب دوزخ بخورید و بنوشید گوارا بسبب آنچه

به آنچه کہ عطا کرده ایشانرا پروردگار ایشان و (به آنکه) نگهداشت ایشانرا پروردگار ایشان از عذاب دوزخ بخورید و بنوشید گوارا (به عوض)

كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ⑲ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ⑳

مے کردید تکیہ زده بر تخت ها برابر یکدیگر گسترده و کدخدا کنیم ایشان را بحوران کشاده چشم

می کردید تکیه زنان بر تخت های گسترده شده قطار و جفت گردانیم ایشان را با حور های بزرگ چشم

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُم

و آنانکه ایمان آوردند و بر پے ایشان رفت اولاد ایشان در ایمان برسانیم بدیشان اولاد ایشان را و نقصان نکنیم ایشانرا

و کسانیکه ایمان آوردند و پیروی کرد ایشانرا اولاد ایشان بایمان برسانیم بایشان فرزندان ایشانرا و نقصان نکنیم از ایشان

مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ ۚ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ㉑ وَأَمْدَدْنَاهُم بِفَاكِهَةٍ

از جزاے عمل ایشان چیزے ہر مردے بآنچه عمل کرد در گرو باشد و پے در پے عطا کنیم ایشانرا میوه

از (جزای) عمل ایشان چیزی هر شخص به آنچه عمل کرد در گرو است و پی در پی عطا کنیم ایشانرا میوه ها

وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ㉒ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ㉓

و گوشت از جنسیکه طلب کنند از دست یکدیگر مے گیرند آنجا پیالۂ شراب نه بیہوده گوئی باشد دران و نه بزه کاری

و گوشت از هر آنچه آرزو برند از دست یک دیگر می گیرند آنجا پیالۂ شراب را نه بیهوده گوئی باشد دران و نه گناه

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ㉔ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

و آمد و شد کنند بر ایشان نوجوانانے چند از آن ایشان گویا آن نوجوانان مروارید در پرده پنهان اند و روآورد بعض ایشان

و دور می کردند بر ایشان نوجوانان ایشان گویا کہ ایشان (خادمان) مروارید اند در غلاف (صدف) و رو آورد بعض ایشان

عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ㉕ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ㉖

بر بعض از یکدیگر سوال کنان گفتند ہر آئینہ ما پیش ازیں در میان اہل خانہ خود ترسان بودیم

بر بعضی در حالیکه از یکدیگر می پرسند گویند بدرستی کہ ما بودیم پیش ازین در خانه های خود ترسندگان

فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ㉗ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ

پس نعمت فراوان داد مارا خدا و نگاه بداشت مارا از عذاب باد گرم ہر آئینہ ما پیش ازیں عبادت می کردیم اورا

پس احسان کرد خدا بر ما و نگهداشت مارا از عذاب سموم (هر آئینه) ما بودیم پیش ازین می خواندیم خدای را

إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ㉘ فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا

ہر آئینہ اوست احسان کنندہ مہربان یا محمد پس پند دہ پس نیستی تو بفضل پروردگار خود کاہن و نہ

بدرستیکه اوست نیکوکار مهربان [۱] پس پند ده (ای محمد) پس نیستی تو به فضل پروردگار خود (کاهن) خبر گیرنده از جن ها و نه

مَجْنُونٍ ㉙ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ㉚ قُلْ

دیوانہ بلکہ آیا می گویند شاعر ست انتظار مے کشیم در حق او حوادث زمانہ را بگو

دیوانه [۲] آیا می گویند کہ شاعر است انتظار می کشیم برد گردش زمانه را بگو

دلتنگین کہ وظیفہ تو است ادا مہ بده ۱۲-

[۱] در اثنای صحبت بهشتیان بسوی یکدیگر متوجه شده صحبت خواهند کرد و بکمال خوشنودی خواهند گفت که "ما در دنیا همیشه ترسان و لرزان بودیم و فکر می کردیم که پس از مرگ سرانجام ما چه خواهد شد و اندیشهٔ آینده همیشه دامنگیر ما بود احسان پروردگار را تماشا کنید که امروز چسان ما را مأمون و مطمئن داشته و از حرارت آتش دوزخ بر کنار فرموده است ما از خدای خویش خوف در جان داشتیم و او را میخواندیم - امروز دیدیم که حضرت او محض به لطف و کرم خود بفریاد ما رسیده و با ما چنانکه سزاوار عنایت او است رفتار نمود [۲] کافران پیغمبر خدا را گاهی دیوانه و گاهی کاهن می گفتند و چنان می پنداشتند که از جن ها و شیاطین چند خبر راست و دروغ گرفته نشر می کنند. مگر این معاندین این قدر نمی فهمیدند که کدام دیوانه و کاهنی تا امروز توانسته که چنین نصایح قیمتدار و اندرز های حکیمانه را چنین طرز آشکار و شائسته بیان نماید ازین سبب فرمود که آنها را از انجام نیک و بد آگهی ده و نصایح پیغمبرانه را بایشان برسان و از یاوه گوئی آنها افسرده مشو. بفضل و رحمت پروردگار یار و مددگار تست نه کاهنی و نه مجنون بلکه رسول مقدس خدائی از همین سبب به تبلیغ

ع ۲۸ / ۱ / ۳

تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿۳۱﴾ أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا

انتظار بکشید هر آئینه من با شما از انتظار کشندگانم آیا می فرماید بایں عقیده عقل هاے ایشان
انتظار برید به (تحقیق) من نیز با شما از منتظرانم آیا می آموزاند ایشانرا عقل هاے ایشان این را

أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۳۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۳﴾ فَلْيَأْتُوا

یا ایشان گروهے سرکش اند آیا می گویند بربسته است قرآن را نے بلکه ایمان نمے آرند پس باید که بیارند
یا ایشان گروه سرکش اند آیا می گویند که خود گفته است (قرآن را) بلکه ایشان ایمان نمی آرند پس باید بیارند

بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿۳۴﴾ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ

سخنے مانند ایں اگر راست گو هستند آیا ایشان آفریده شده اند بغیر آفریننده یا ایشان
سخنے مانند این اگر هستند راست گویان ۔عــہ آیا آفریده شده اند بدون آفریننده یا خود ایشان

الْخَالِقُونَ ﴿۳۵﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿۳۶﴾ أَمْ عِندَهُمْ

خود آفریدگار اند آیا آفریده اند آسمان ها و زمین را بلکه ایشان باور نمی کنند آیا نزدیک ایشان
آفرینندگان اند آیا آفریده اند آسمان ها و زمین را (نه چنین است) بلکه یقین نمی کنند عــہ آیا نزد ایشان

خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿۳۷﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ

خزانهاے پروردگار تست یا ایشان اند چیره دست آیا ایشان را نردبانے هست که بران صعود کرده
خزانه های پروردگار تست یا ایشان اند مسلط شدگان (غالبان) آیا ایشان را زینه ایست که می شنوند

فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿۳۸﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ

میشنوند پس باید که بیارد شنونده ایشان دلیل ظاهر را آیا خدا را دختران پیدا می شوند شمارا
بران پس باید که بیارد شنونده ایشان سند آشکار آیا مرا ورا است دختران و شمارا است

الْبَنُونَ ﴿۳۹﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿۴۰﴾ أَمْ عِندَهُمُ

پسران آیا سوال میکنی از ایشان مزدے بر رسالت پس ایشان از غرامت گرانبار شده اند آیا نزدیک ایشان
پسران آیا می خواهی از ایشان مزدی پس ایشان از تاوان گرانبار اند آیا نزد ایشان

الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿۴۱﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ

علم غیب ست پس ایشان می نویسند آیا می خواهند بد اندیشی پس کافران ایشان اند در
علم غیب است پس ایشان نوشته نگاه میدارند آیا می خواهند مکر را پس آنانکه منکر اند ایشان اند در

الْمَكِيدُونَ ﴿۴۲﴾ أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۴۳﴾ وَ

ضرر بد اندیشی گرفتار شده آیا ایشان را معبودے هست بجز خدا پاکی خدا راست از آنکه شریک مقرر می کنند و
ضرر بد اندیشی خود گرفتار شدگان آیا ایشان راست معبودی بجز الله پاک است خدای از آنچه شریک می آرند و

إِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۴۴﴾ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ

اگر ببینند یک پاره را از آسمان افتاده گویند ایں ابریست برهم نشسته پس بگذار ایشان را تا آنکه
اگر ببینند پاره از آسمان فرود آینده گویند ابریست تیره پس بگذار ایشان را تا آنکه

يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿۴۵﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ

ملاقات کنند بآن روز خود که دران بے هوش کرده شوند روزیکه دفع نکند از ایشان مکر ایشان
ملاقات کنند آن روز خود را که دران بے هوش کرده شوند روزیکه دفع نکند از ایشان مکر ایشان

شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿۴۶﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ

چیزے را و نه ایشان نصرت داده شوند و هر آئینه ستمگاران را عذابیست غیر ایں
چیزے و نه ایشان مدد کرده شوند و (بتحقیق) ستمگاران را عذابی است پیش ازان

وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴۷﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَ

ولیکن اکثر ایشان نمیدانند و صبر کن منتظر حکم پروردگار خود هر آئینه تو حضور چشم مائی و
ولیکن اکثر ایشان نمی دانند و باش منتظر (صبر کن) امر حکم پروردگار خود را پس (بدرستیکه) تو پیش نظر مائی و

تفسیر عثمانی

عــہ آیا خیال می کنند که تلاوت پیغمبر کلام خدا نیست بلکه از دل خود آنرا تراشیده است و بدروغ بسوی خدا منسوب نموده ملی شخصیکه بر سخنی یقین ندارد و نخواهد آنرا تسلیم کند چنین احتمالات بے هوده و بے مورد را پیدا می کند ورنه برای شخص باور کننده خوی بد را بهانه بسیار است همین مفهوم کافی است که اگر مردم جمیع تو تهای دنیا را یکجا کنند باز هم مانند این قرآن آورده نمیتوانند۔ چنانکه هیچکس نمی تواند مثل خدا زمین و آسمان پیدا کند سخنی مثل قرآن خدای توانا هم ساخته نمی تواند۔ عــہ چرا سخن پیغمبر را نمی پذیرند آیا فوق ایشان خدای نیست که پذیرفتن سخن او برایشان لازم باشد آیا ایشان بدون کدام آفریننده خود بخود پیدا شده اند و یا خود را خدا می پندارند و یا این خیال خام را می پزند که آسمان و زمین آفریدهٔ خود آنهاست بنا بران هر چه بخواهند میکنند و هیچکس مانع آنها نیست۔ این همه خیالات مبتلی باطل و مهمل است. ایشان هم در دل هاے خود می دانند که خدا ضرور موجود است که خود ایشان و جمیع آسمانها و زمین را از عدم به وجود آورده است مگر با وجود این علم ازان ایمان و یقینی که شرعاً مطلوب است محروم و بی بهره اند ۱۲۔

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

بپاکی یاد کن با ستایش پروردگار خود وقتیکه بصبح برخیزی و بعض اوقات شب بپاکی یاد کن خدارا و عقب غایب شدن ستارہ ہا نیز

بپاکی یاد کن (خدای خود را) پیوست بستایش پروردگار خود وقتیکه برخیزی و در چیزی از شب بپاکی یاد کن خدای را و وقت پشت گردانیدن ستارگان

سُورَةُ النَّجْمِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَسِتُّونَ آيَةً وَثَلَاثُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾

قسم ستاره چون فرو افتد گمراه نشد این یار شما و غلط نکرده است راه را و سخن نمی گوید از خواهش نفس

قسم بستاره چون بیفتد گمراه نشده رفیق شما و غلط نکرده راه را و سخن نمی گوید از خواهش نفس

إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ ﴿٦﴾

نیست قرآن مگر وحی که بسوی او فرستاده میشود آموخته است او را فرشته بسیار با قوت صاحب حسن پس راست ایستاد آن فرشته

نیست گفتارش مگر وحی که باو فرستاده میشود آموخته است او را فرشته بسیار با قوت. صاحب صورت نیکو پس راست نشست آن

وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ﴿٨﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ﴿٩﴾

و او بکناره بلند آسمان بود باز نزدیک شد و فرود آمد پس رسید بمسافت دو کمان یا نزدیک تر از آن

فرشته در حالی که بکناره بلند آسمان بود پس نزدیک شد باز سر فرود آورد (بسیار نزدیک شد) پس بود مسافت میان ایشان مقدار دو کمان یا

فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ﴿١١﴾ أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ

پس پیغام رسانید بسوی بنده خدا آنچه رسانید دروغ نگفت دل پیغامبر در آنچه معاینه کرد آیا شما گفتگو می کنید با پیغامبر در

پس وحی فرستاد خدا بسوی بنده خود آنچه وحی کرد دروغ نگفت دل پیغمبر در آنچه دید آیا مجادله می کنید با محمد

مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ الْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾ عِندَهَا

آنچه می بیند و هر آئینه دیده بود این فرشته را یک بار دیگر نزدیک سدرة المنتهی نزدیک آن

آنچه دیده است و بتحقیق دیده بود این فرشته را یکبار دیگر (در حال فرود آمدن) نزد سدرة المنتهی نزد آن است

جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾

بهشت آرامگاه فرشته را دید وقتیکه می پوشید سدره را آنچه می پوشید نه کجروی کرد چشم پیغامبر و از مقصد تجاوز نمود

بهشت آرام گاه (دید فرشته را) وقتیکه پوشانده بود سدره را آنچه پوشانده بود کج نشد چشم پیغمبر و از حد نگذشت (از مقصد تجاوز نکرد)

لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ﴿١٨﴾ أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾ وَمَنَاةَ

هر آئینه معاینه کرد بعض نشانهای بزرگ پروردگار خود آیا دیدید لات را و عزی را و منات

بتحقیق دید بعض نشان های بزرگ پروردگار خود را آیا دیدید لات و عزی را و منات

الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ

سومی بے قدر را آیا شما را فرزند باشد و خدا را دختر این قسمت آنگاه قسمت

سومین آخرین را آیا شما را پسران و او راست دختران این قسمت آنگاه قسمت

ضِيزَىٰ ﴿٢٢﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا

بے انصاف باشد نیست این مگر نامهائے چند که مقرر کرده اید آنرا شما و پدران شما

ظالمانه است نیستند آنها مگر نامهائے چند که نهاده اید آنهارا شما و پدران شما

أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى

فرود نیاورده است خدا بر ثبوت آن هیچ دلیلے پیروی نمے کنند مگر وهم فاسد را و چیزیرا که خواهش می کند

نازل نکرده الله به ثبوت آن هیچ سند پیروی نمی کنند مگر وهم فاسد را و آنچه را که خواهش می کند

الْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَاءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَىٰ ﴿٢٣﴾ أَمْ لِلْإِنسَانِ مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾

نفس و هر آئینه آمده است ایشان را از پروردگار ایشان هدایت آیا میسر است آدمی را آنچه که آرزو می کند

نفس ہائے ایشان و بتحقیق آمده است بایشان از پروردگار ایشان راه دانش آیا میسر میشود انسان را آنچه آرزو می کند

ف وزبرجد بود محمد صلی اللہ علیہ وسلم آنہارا بچشم خود دید۔ بقیہ ص۵۲۶ پر

فتح الرحمن

ف۱ یعنی محمد صلی اللہ علیہ وسلم ۱۲ ف۲ یعنی وقتیکہ انوار آلہی از ہر جانب سدرہ را احاطہ کرد وایں در شب معراج بود واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ انوار و تجلیات حق تعالی آن درخت را فراگرفته بود و فرشتگان بقدری زیاد در آن موجود بودند که بهر برگ یک فرشته بنظر میآمد۔ در بعض روایات است که ما یغشی عبارت از پروانه های طلائے بود یعنی نهایت خوش رنگ و خوش شکل کردن تماشائیان را می بود۔ در آنوقت منظره و رونق درخت حسن و جمال آن چنان ترقی داشت که هیچ مخلوق توۀ بیان آنرا ندارد موافق قول ابن عباس وغیره که دیدار خداوند در معراج نصیب پیغمبر شد شاید بیان آن در ابهام همین آیت منطوی و مندرج باشد زیرا که راجع بآیات ماقبل در احادیث عائشه صدیقه تصریح است که از آن رویت رب مراد نیست بلکه رویت جبرئیل مراد است ابن کثیر از مجاهد که از جمله اصحاب اخص ابن عباس است در تحت همین آیت این الفاظ را نقل کرده است «وکان اغصان السدرة لؤلؤا و یاقوتا و زبرجدا فرآها محمد» های ریر تقلیه و شاخهائے سدرة از مروارید و

فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُوْلٰى ﴿۲۵﴾ وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِى السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِىْ شَفَاعَتُهُمْ

پس خدا راست آنجهاں و ایں جہاں و بسیار فرشتہ اند در آسمان ہائے کہ نفع نمی کند شفاعت ایشاں

پس اللہ راست نیکوئی آن جہان و این جہان و بسیار فرشتہ است در آسمان ہا نفع نمی کند شفاعت ایشان

شَيْئًا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿۱﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

چیزے را مگر بعد از آنکہ دستوری دہد خدا و رضامند شود برائے ہر کہ خواہد ہر آئینہ آنانکہ

چیزی مگر بعد از آنکہ حکم دہد اللہ برای کسیکہ بخواہد خدا و پسند کند (بتحقیق) آنانکہ

لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿۲﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ

باور نمیدارند آخرت را فرشتگان را بنام دختران مسمی می کنند و نیست ایشانرا بثبوت این مقدمہ

ایمان نمی آرند بہ آخرت (ہر آئینہ) مینامند ملائکہ را بنام زنان و نیست ایشان را باین (گفتہ خود)

مِنْ عِلْمٍ ؕ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ ۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِىْ مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ

ہیچ دانش پیروی نمی کنند مگر وہم را و ہر آئینہ وہم نفع نمیدہد از شناخت حقیقت چیزے را

ہیچ علم پیروی نمی کنند مگر وہم را و بدرستیکہ وہم نفع نمیدہد از شناخت حقیقت چیزی

فَاَعْرِضْ عَنْ مَّنْ تَوَلّٰى ۙ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ؕ ذٰلِكَ

پس اعراض کن از کسیکہ رو گرداں شد از یاد کردن ما و طلب نکرد مگر زندگانی این جہانے را اینست

پس اعراض کن از کسیکہ رو گردانید از ذکر ما و طلب نکرد مگر زندگانی دنیا را این است (طلب دنیا)

مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ ؕ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۙ وَهُوَ

نہایت ایشاں از روے دانش ہر آئینہ پروردگار تو داناست بہر کہ غلط کرد راہ خدا و او ست

رسیدن ایشان از علم بتحقیق رب تو او دانا تراست بہ کسیکہ گمراہ شدہ از راہ او و او

اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿۵﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۙ لِيَجْزِىَ

دانا بہر کہ راہ یافت و خدا راست آنچہ در آسمانہا و آنچہ در زمین ست عاقبت کار جزا دہد

دانا تراست بکسیکہ راہ یافتہ و اللہ راست آنچہ در آسمان ہا و آنچہ در زمین است تا جزا دہد

الَّذِيْنَ اَسَآءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِىَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰى ﴿۶﴾ اَلَّذِيْنَ

آنانرا کہ بدکاری کردند بحسب آنچہ عمل نمودند و جزا دہد آنان را کہ نیکوکاری کردند بخصلت نیک آنانکہ

آنانرا کہ بدی کردند قرار عمل شان و جزا دہد آنان را کہ نیکوئی کردند بپاداش نیک (جنت) آنانند کہ

يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ؕ

پرہیزگاری مے کنند از کبائر گناہان و بے حیائی ہا سوائے گناہان صغیرہ ہر آئینہ پروردگار تو بسیار آمرزش ست

پرہیز می کنند از گناہان کبیرہ و از کار ہای بے حیائی لیکن از اندک آلودگی (گناہ صغیرہ) بتحقیق در آمرزش پروردگار تو فراخ

هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِىْ بُطُوْنِ

او ست دانا باحوال شما وقتیکہ پیدا کرد شمارا از زمین و وقتیکہ شما بچہ بودید در شکم

او دانا تراست باحوال شما وقتیکہ پیدا کرد شما را از زمین و وقتیکہ شما جنین بودید در شکم ہای

اُمَّهٰتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿۷﴾ اَفَرَءَيْتَ الَّذِىْ

مادران خویش پس ستایش مکنید خویشتن را خدا داناتر ست بکسے کہ پرہیزگاری کرد آیا دیدی کسے را کہ

مادران خود پس ستایش مکنید نفس ہائے خود را او دانا تراست بہ کسے کہ پرہیزگاری کرد آیا دیدی کسی را کہ

تَوَلّٰى ﴿۱﴾ وَاَعْطٰى قَلِيْلًا وَّاَكْدٰى ﴿۲﴾ اَعِنْدَهٗ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿۳﴾ اَمْ

رو گرداں شد و داد اندکے از مال و سخت دل شد آیا نزدیک او ست علم غیب پس گویا او ہر چیز را بچشم می بیند آیا

روی گردانیدہ و داد اندکی و سخت دل شد آیا نزد او ست علم غیب پس او می بیند آیا

لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِىْ صُحُفِ مُوْسٰى ﴿۴﴾ وَاِبْرٰهِيْمَ الَّذِىْ وَفّٰٓى ﴿۵﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ

خبر دادہ نشد باآنچہ در صحیفہائے موسے و ابراہیم کہ وفادار بود مضمونش آنکہ بر نخواہد داشت ہیچ بردارندہ

خبر دادہ نشدہ او بہ آنچہ در صحیفہ ہائے موسے و در صحیفہ ہای ابراہیم کہ وفادار بود کہ بر نمی دارد ہیچ بردارندہ

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی اینست نہایت علم ایشاں ۔ ۲ تفسیر عثمانی

ع ۲۵ / ۵

بقیہ صفحہ ۵۲۵ ۔ و رب خود را بدل خود دید این رویت تنہا بذریعہ قلب نبود بلکہ قلب و بصر ہر دو از دیدار پروردگار بہرہ ور و لذت اندوز بودند چنانکہ از «ما زاغ البصر» بر می آید ۔ از ہمین سبب شاید ابن عباس در بعض روایات طبرانی فرمودہ کہ «رآہ مرتین مرۃ بقلبہ و مرۃ ببصرہ» درین موقع از دو بار دیدن مطلب این است کہ در یک وقت واحد دو طریق دید کما قالوا فی حدیث «انشق القمر بمکۃ مرتین» یا ہم بذریعہ چشم ظاہری و ہم بذریعہ

الربع

چشم دل اما باید دانست کہ این رویت آن رویتی نیست کہ نفی آن در «لا تدرکہ الابصار» کردہ شدہ زیرا کہ غرض از آن نفی احاطہ است یعنی نگاہ ہا او را احاطہ کردہ نمی تواند علاوہ بران چون از ابن عباس پرسیدہ شد کہ دعوی رویت مخالف آیت «لا تدرکہ الابصار» می باشد فرمود «ویحک ذاک اذا تجلی بنورہ الذی ہو نورہ» روایت ترمذی از ین معلوم شد کہ تجلیات و انوار خداوند قدوس متفاوت است بعض انوار قاہر المبصر است و بعض نیست و در حدیث ابی ذر فی المجاز ہر دو درجہ صادق می آید و از ہمین سبب میتوان

ع ۷ / ۶

گفت کہ در جہ رویتی کہ در آخرت نصیب مؤمنان میشود وقتی است کہ قوہ بینائی ایشان تیز و تر و کامل تر ساختہ میشود بقیہ صفحہ ۵۲۷ بر

وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٧﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ

بار گناہ دیگرے را — و آنکہ نرسد — آدمی را — مگر آنچہ عمل کردہ است — و آنکہ سعی آدمی

بر شخص دیگری را — و اینکہ نیست — انسان را — مگر آنچہ سعی کردہ است — و اینکہ سعی او زود نشان

يُرَىٰ ﴿٨﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٩﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ﴿١٠﴾ وَأَنَّهُ هُوَ

دیدہ خواہا شد — باز دادہ خواہد شد بحسب آں سعی جزائے تمام — و آنکہ بسوئے پروردگار تست بازگشت — و آنکہ او

دادہ میشود — باز جزا دادہ میشود او را جزای — کامل — و اینکہ بسوی پروردگار تست بازگشت — و اینکہ او (تعالی)

أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿١١﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿١٢﴾ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ

خندانید — و گریانید — و آنکہ او میرانید — و از زندہ کرد — و آنکہ خدا آفرید — دو قسم

ہموست کہ میخنداند و میگریاند — و اینکہ خاص او می میراند و زندہ می گرداند — و اینکہ او آفرید جفت

الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ ﴿١٣﴾ مِنْ نُطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ﴿١٤﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿١٥﴾

نر و مادہ را — از نطفہ چوں ریختہ شود در رحم — و آنکہ بر خدا لازم ست آں پیدا کردن دیگر

نر و مادہ — از نطفہ وقتیکہ ریختانیدہ شود (در رحم) — و اینکہ بر خداست آفریدن دیگر

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿١٦﴾ وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرَىٰ ﴿١٧﴾ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ

و آنکہ او توانگر ساخت و سرمایہ داد — و آنکہ ہمو لست پروردگار ستارہ شعری — و آنکہ او ہلاک ساخت

و اینکہ او (تعالی) توانگر ساخت و خزانہ داد عـ۵ — و اینکہ خاص اوست پروردگار شعری — و آنکہ او ہلاک کردہ

عَادًا الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ وَثَمُودَ فَمَا أَبْقَىٰ ﴿١٩﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ ۖ إِنَّهُمْ

عاد نخستین را — و ہلاک کردہ ثمود را پس ہیچ کس را باقی نگذاشت — و ہلاک کرد قوم نوح را پیش ازیں ہر آئینہ ایشان

عاد نخستین را — و ثمود را پس باقی نگذاشت ہیچ کس را — و ہلاک کردہ قوم نوح را پیش ازان (ہر آئینہ) ایشان

كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٢٠﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٢١﴾ فَغَشَّاهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٢٢﴾

بودند ستمگار تر — و از حد گذشتہ تر — و شہر مؤتفکہ را بر زمین افگند — پس پوشانید بروے آنچہ پوشانید

بودند ظالم تر — و سرکش تر — و قریہ ہای مؤتفکہ (واژگون) را بیفگند — پس بپوشانید آنرا آنچہ پوشانید

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٢٣﴾ هَٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْأُولَىٰ ﴿٢٤﴾ أَزِفَتِ

پس در کدام یکے از نعمت ہائے پروردگار خود اے آدمی شبہ میکنی — ایں پیغامبر ترسانندہ ایست از جنس ترسانندگان پیشین — نزدیک آمد

پس بکدام یک از نعمت ہای پروردگار خود تکذیب می کنی — این ترسانندہ ایست از جملہ ترسانندگان پیشین — نزدیک شد

الْآزِفَةُ ﴿٢٥﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٢٦﴾ أَفَمِنْ هَٰذَا

قیامت — نیست او را سوائے خدا — ہیچ ظاہر کنندہ — آیا ازیں

نزدیک شوندہ (قیامت) — نیست مر او را بجز اللہ — ہیچ ظاہر — کنندہ — آیا ازین

الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٢٨﴾ وَأَنْتُمْ

سخن تعجب مے کنید — و خندہ می نمائید — و نمی گیرید — و شما

سخن تعجب می کنید — و میخندید — و گریہ نمی کنید — و شما

سَامِدُونَ ﴿٢٩﴾ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ۩ ﴿٣٠﴾

بازی کنندہ ہستید — پس سجدہ کنید خدا را — و پرستش نمائید

بازی کنندگانید — پس سجدہ کنید خاص اللہ را و بندگی کنید

سُورَةُ الْقَمَرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ خَمْسٌ وَخَمْسُونَ آيَةً وَثَلَاثُ رُكُوعَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام — خدائے — بخشایندہ — مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت با رحم است

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا

نزدیک آمد قیامت — و بشگافت ماہ عـ۲ — و اگر کافران بہ بینند نشانہ اعراض کنند — و گویند

نزدیک شد قیامت — و پارہ شد ماہ — و اگر بینند کافران نشانی روی می گردانند — و می گویند

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سنگ باران کرد ۱۲ ف۲ اشارتست بآن قصہ کہ کافران از حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم معجزہ طلب کردند خدا تعالی ماہ را دو قطعہ ساخت یکے بر کوہ ابوقبیس و دیگر بر کوہے قیقعان واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ ص ۵۲۶ کہ آن تجلی را برداشت کردہ بتواند درحالیکہ آن چیز در دنیا بہ ہیچکس حاصل نیست بلی یک روئیت وجہ خاص بروفق روایت ابن عباس در شب معراج بہ سیدنا محمد صلی اللہ علیہ وسلم میسر شد و درین خصوصیت ہیچ بشر شریک و سہیم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نیست نیز اگر تفاوت و تنوع ہمین انوار و تجلیات در نظر گرفتہ شود میتوان گفت کہ در اقوال عائشہ و ابن عباس رضی اللہ عنہما ہیچ تعارض نیست شاید ام المومنین در یک درجہ نفی می کند و ابن عباس اثبات آنرا در جۂ دیگری نماید و ہمین طور در روایات ”ابوذر“ کہ ”رأیت نورا“ و ”نورانی اراہ“ گفتہ است تطبیق ممکن است واللہ سبحانہ و تعالی اعلم۔ عـ۵ یعنی مال، سرمایہ، خزانہ جائداد ہا ہمہ بخشایش اوست بعضی ”اقنی“ را بمعنی ”افقر“ گرفتہ اند یعنی او کسی را غنی و کسی را فقیر ساختہ است این معنی

با سیاق اول مناسب معلوم میشود زیرا کہ ذکر چیزہای متقابل در بین بودہ۔ واگر مطلب اول گرفتہ شود باید مقابل آن اہلاک آوردہ شود کہ ذکر آن بعد ہا می آید یعنی بعد ازینکہ خزانہ ہا و مال و دولت میدہد ہمان…

سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَ

سحریست قوی و دروغ شمردند و پیروی خواهش خود کردند و هر چیزے در وقت خود قرار گرفته است و

جادوی دائمی است و تکذیب کردند (پیغمبر را) و پیروی کردند خواهش ہائے خود را و ہر کاری مستقر بوقت خود است و

لَقَدْ جَاءَهُم مِّنَ الْأَنبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ

ہر آئینہ آمده است بدیشاں از خبر ہا آنچه دراں پند ست دآمده است دانش تمام پس فائده نمی دہد

(بتحقیق) آمده بایشان از خبر ہای پیشینیان آنچه دران زجر (پند) است (آمده است) حکمت بالغه پس فائده نمی دہد

النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ

ترسانیدنہا پس اعراض کن از ایشان آں روز که بخواند خواننده بسوے چیزے ناخوش نیایش ظاہر شده باشد چشم ایشاں

ایشانرا ترسانندگان پس اعراض کن از ایشان روزیکه دعوت کند دعوت کننده بچیزے ناگوار در حالیکه پایان (ذلیل) است چشم ہای

يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ ۖ

برآیند آں روز از قبور گویا ایشاں ملخ پراگنده اند شتاب کناں بسوے آں خواننده

می برایند از قبر ہا گویا ایشان ملخ ہای پراگنده اند شتاب کنندگان بسوے آن دعوت کننده

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا

گویند کافران این روز ے ست دشوار دروغ شمردند پیش از ایشان قوم نوح پس دروغ داشتند

می گویند منکران این روز یست سخت تکذیب کردند پیش از ایشان قوم نوح پس تکذیب کردند

عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ ﴿١٠﴾

بندۂ مارا و گفتند دیوانه است و بااو سخن درشت گفته شد پس دعا کرد بجناب پروردگار خود که من مغلوب شده ام پس انتقام بکش

بندۂ مارا و گفتند دیوانه است و تہدید کرده شد (بندۂ ما) پس دعا کرد رب خود را که من مغلوب شده ام پس انتقام بگیر

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ

پس کشادیم درہائے آسمان را باب بسیار ریزنده وروان کردیم از زمین چشمه ہا پس جمع شد آب

پس کشودیم در ہای آسمان را به آب بسیار ریزان و جاری کردیم از زمین چشمه ہا پس یکجا شدند آب ہا

عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً

از ہر جانب بنا بر کاریکه مقدر شده بود ف و سوار کردیم نوح را بر کشتی خداوند تخته ہا و میخہا میرفت بحضور چشم ما بجہت انتقام

بنا بر امری که مقدر شده بود و برداشتیم او (نوح) را بر کشتی دارای تخته ہا و میخہا میرفت پیش نظر ما جہت انتقام

لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَد تَّرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ

برائے کسیکه باور نداشته بودند او را ف۲ و ہر آئینه گذاشتیم این عقوبت را نشانه پس آیا ہیچ پند گیرنده ہست پس چگونه بود

کسیکه بیقدری او کرده شده بود و (بتحقیق) بگذاشتیم این را نشانه پس آیا ہیچ پند گیرنده ہست پس چگونه بود

عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ

عقوبت من و ترسانیدنہائے من و ہر آئینه آسان کردیم قرآن را تا پند گیرند پس آیا ہیچ پند پذیرنده ہست دروغ شمردند

عذاب و ترسانیدنہای من و (بدرستیکه) آسان گردانیدیم قرآنرا برای فہمیدن (پند گرفتن) پس آیا ہیچ پند پذیرنده ہست قوم عاد تکذیب کردند

عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا

قوم عاد پس چگونه بود عذاب من و ترسانیدنہائے من ہر آئینه ما فرستادیم بر ایشاں باد تند را

قوم عاد پس چگونه بود عذاب و ترسانیدنہای من (ہر آئینه) فرستادیم بر ایشان باد تند

فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ

در روز شوم بغایت سخت بر می کند مردمان را گویا ایشاں تنہائے درختان خرما از بیخ بر کنده اند پس چگونه بود

در روز نحسی که شومی آن تا از مین بردن آنہا مستمر بود از بیخ بر کنده می گشت مردم را گویا ایشان تنه ہاے خرماے بر کنده شده اند پس چگونه بود

كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ ع

عقوبت من و ترسانیدنہائے من و ہر آئینه آسان کرده ایم قرآن را تا پند بگیرند پس آیا ہیچ پند پذیرنده است

عقوبت و ترسانیدنہاے من و (بتحقیق) آسان گردانیدیم قرآن را برائے پند گرفتن آیا ہیچ پند پذیرنده ہست

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی ہلاک قوم ۱۲

ف۲ یعنی برائے انتقام خصومت نوح ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ پند گرفتن از قرآن بایں کل آسان است زیرا مضامین مربوط به ترغیب و ترہیب و انذار و تبشیر آن بکلی صاف و سہل و مؤثر است۔ پس کسی که اراده فہمیدن را کند می فہمد۔ تنبیہ۔ مطلب آیت این نیست که قرآن محض یک کتاب سطحی است و یکسر از دقائق و غوامض خالی است۔ در باب کلام علیم و خبیر چگونه چنین گمان میتوان کرد؟ آیا میتوان فرض نمود که چون الله با بندگان خود کلام می کند (معاذ الله) از علوم غیر متناہی خود بکلی تہی می گردد؟ شک نیست که کلام وی آنقدر دارای حقائق عمیق و نکات دقیق است که در کلام دیگری جستجوی آن کاریست بیہوده۔ از ینجاست که در حدیث آمده است "لا تنقضی عجائبه" (عجائب و اسرار قرآن گاہی ختم شدنی نیست) علمای امت و حکمای ملت در کشف حقائق و اسرار این کتاب در استنباط و استخراج ہزارہا احکام عمرہای خود را صرف کردند باز ہم به کنه و عمق آن رسیده نتوانستند ۱۲۔

وقف لازم

ع ۲۲ / ۸

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿١﴾ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا

دروغ شمردند قوم ثمود ترسانندگان را پس گفتند آیا یک آدمی را از قوم خویش پیروی کنیم هر آئینه ما آن گاه

تکذیب کردند قوم ثمود ترسانندگان را پس گفتند آیا یک آدم از قوم خود را پیروی کنیم (هر آئینه) ما آنگاه

لَّفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢﴾ أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ

در گمراهی و دیوانگی باشیم آیا نازل کرده شد بر وی وحی از میان ما بلکه او دروغگوئے

در گمراهی و دیوانگی باشیم ۞ آیا نازل کرده شد نصیحت بر وی از میان ما (ی) بلکه او بسیار دروغگوی

أَشِرٌ ﴿٣﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٤﴾ إِنَّا مُرْسِلُو

خودپسند است خواهند دانست فردا کیست دروغگوئے خودپسند هر آئینه ما خواهیم فرستاد

متکبر است زود میدانند فردا کیست دروغگوی متکبر (هر آئینه) ما فرستنده ایم

النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٥﴾ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ

ماده شتر را بجهت آزمایش ایشان را پس اے صالح منتظر ایشان باش و صبر پیش گیر و خبردار کن ایشان را که آب مقسوم است

ناقه را جهت آزمایش برائے ایشان پس برای صالح ما منتظر ایشان باش و صبر کن و خبردار کن ایشان را که آب مقسوم است

بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٦﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٧﴾

درمیان ایشان بهر یک حصه از آب حاضر شود صاحبش پس آواز دادند یار خود را پس دست درازی کرد و مجروح ساخت

درمیان ایشان هر حصه از آب حاضر گردانیده شده ۞ پس آواز دادند رفیق خود را پس دست درازی کرد و پی کرد (ناقه را) ۞

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً

پس چگونه بود عقوبت من و ترسانیدنهائے من هر آئینه ما فرستادیم بر ایشان یک نعره

پس چگونه بود عقوبت و ترسانیدنهائے من (هر آئینه) ما فرستادیم بر ایشان یک نعره

فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن

پس شدند مانند حظیره درهم شکسته که حظیره سازنده آنرا بنا کرده باشد ۞ و هر آئینه آسان ساختیم قرآن را برائے آنکه پند گیرند پس آیا هیچ

پس شدند مانند گیاه درهم شکسته و (بتحقیق) آسان گردانیدیم قرآن را برائے پند گرفتن پس آیا هست هیچ

مُّدَّكِرٍ ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿١١﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا

پندپذیر است دروغ شمردند قوم لوط ترسانندگان را هر آئینه ما فرستادیم بر ایشان باد سنگبار مگر

پندگیرنده تکذیب کردند قوم لوط ترسانندگان را ۞ (هر آئینه) ما فرستادیم بر ایشان باد سنگبار انداز مگر

آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُم بِسَحَرٍ ﴿١٢﴾ نِّعْمَةً مِّنْ عِندِنَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَن شَكَرَ

اهل خانه لوط که خلاص ساختیم ایشان را وقت سحر مهربانی از نزدیک خویش هم چنین جزای دهیم هر کرا شکر گذاری کرد

غیر اهل خانه لوط نجات دادیم ایشان را در آخر شب به فضل از نزد خود هم چنین جزا میدهیم هر که حق را قبول کند

وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَن

و هر آئینه لوط ترسانیده بود ایشان را از عقوبت ما پس مکابره کردند در آن ترسانیدنها و هر آئینه سخن گفتند تا طلبت دهند لوط را از

و (بتحقیق) ترسانیده بود ایشان را (لوط) از مواخذه ما پس شک کردند به ترسانیدن و (بتحقیق) خواستند بگیرند از او

ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُم

حفظ مهمانان او پس محو کردیم چشم ایشان را پس گفتیم بچشید عذاب مرا و ترسانیدنهائے مرا و هر آئینه غارت کرد ایشان را

مهمانان او را پس محو کردیم چشمان ایشان را پس (گفتیم بایشان) بچشید عذاب مرا و ترسانیدن مرا و (بتحقیق) افتاد بر ایشان

بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿١٦﴾ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ

پگاه عقوبتے جائے گیرنده پس گفتیم بچشید عذاب مرا و ترسانیدنهائے مرا و هر آئینه آسان ساختیم قرآن را

هنگام آغاز صبح عذابیکه مقرر شده بود اکنون بچشید عذاب مرا و ترسانیدن مرا و (هر آئینه) آسان کردیم قرآن را

لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٨﴾ وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿١﴾ كَذَّبُوا

برائے آنکه پند گیرند پس آیا هیچ پندگیرنده هست و هر آئینه آمدند خویشاوندان فرعون را ترسانندگان دروغ شمردند

برائے فهمیدن (پند) پس آیا کسی هست فکر کننده (پندگیرنده) و (هر آئینه) آمدند به آل فرعون ترسانندگان تکذیب کردند

دروغ پنداشته زیرا که تکذیب یکے از پیغمبران تکذیب سایر انبیاست ۱۲

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید حظیره احاطه است که از شاخهای خشک و خار برائے گوسفند بنا کنند و آن بمرور زمان پایمال شود پس آنچه ازهم میگردد خدا تعالیٰ ایشان بآن پایمال شده تشبیه داد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۲ فرشته آسمانی نیست بلکه مانند ما یک بشر است و علاوه بران تنها است که هیچ قوت و جمعیتی ندارد میخواهد که مارا مغلوب و تابع خود بسازد. گاهی چنین نمی شود منتهای جنون و حماقت خواهد بود که گرفتار دام تبلیغ او گردیم. او ما را میترساند که اگر مرا قبول نکردید در آتش خواهید افتاد حالانکه واقعه بر عکس است چه اگر ما تابع او شویم گویا خود را در آتش می افگنیم.

ف۳ حضرت شاه صاحب (رحمه الله تعالیٰ) مینویسد آن شتر ماده بهر آبیکه میرفت همه جانوران که میدیدند می گریختند الله تعالیٰ نوبت مقرر فرمود که یک روز او برود و روز دیگر جانوران دیگر آب بنوشند ف۴ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد زن بدکاری که یک تعداد مواشی داشت یک رفیق خود را تحریک کرد که شتر ماده را بکشد آن مرد شتر را پی کرد

ف۵ یعنی حضرت لوط علیه السلام را تکذیب کردند لوط را بلکه تمام پیغمبران را

ع ۱۸ ۹ ۲

ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ۝

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَن ذَنۢبِهِۦٓ إِنسٌ وَلَا

جَآنٌّ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَٰهُمْ فَيُؤْخَذُ

بِالنَّوَٰصِى وَالْأَقْدَامِ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ هَٰذِهِۦ جَهَنَّمُ الَّتِى يُكَذِّبُ

بِهَا الْمُجْرِمُونَ ۝ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ ءَانٍ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا

تُكَذِّبَانِ ۝ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ جَنَّتَانِ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

ذَوَاتَآ أَفْنَانٍ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ۝

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا

تُكَذِّبَانِ ۝ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ فُرُشٍۭ بَطَآئِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ۝

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِنَّ قَٰصِرَٰتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ

وَلَا جَآنٌّ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ۝

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ هَلْ جَزَآءُ الْإِحْسَٰنِ إِلَّا الْإِحْسَٰنُ ۝ فَبِأَيِّ

ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ۝ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

فتح الرحمن

تفسیر عثمانی

دو باغ عالیشان مهیا است که صفات آن در آیت مابعد بیان کرده شده ۱۲

مُدْهَامَّتَانِ ﴿۶۴﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۶۵﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿۶۶﴾ فَبِأَيِّ

دو بوستان سبز که از غایت سبزی سیاهی میزنند پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید درآن دو بوستان دو چشمه جوشنده باشند پس کدام

دو بوستان سبز تیره چون سیاه پس بکدام نعمت هائے پروردگار خود شما بر دو تکذیب می کنید درآن دو بهشت هست دو چشمه فواره کننده پس بکدام

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۶۷﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿۶۸﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۶۹﴾

از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید درآن دو بوستان میوه و درختان خرما و انار باشند پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می

نعمت هائے پروردگار خود شما بر دو تکذیب می کنید درآن دو بهشت هست میوه و خرما و انار پس بکدام نعمت های پروردگار خود شما بر دو تکذیب میکنید

فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿۷۰﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۷۱﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ

درآن کوشکها زنان برگزیده باجمال باشند پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید حوران نگاهداشته شده

درآن جنت ها زنان خوبصورت اند پس بکدام نعمت های پروردگار خود شما بر دو تکذیب می کنید حور ها هستند نگاهداشته شده

فِي الْخِيَامِ ﴿۷۲﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۷۳﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا

در خیمها پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید جماع نکرده است آنها را هیچ آدمی پیش از ایشان و نه

در خیمه ها پس بکدام نعمت های پروردگار خود شما بر دو تکذیب می کنید مس نکرده است ایشان را پیش از بهشتیان هیچ آدمی و نه

جَانٌّ ﴿۷۴﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۷۵﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ

هیچ جنے پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید تکیه زده باشند بر بالشهائے سبز و بساط هائے

جن پس به کدام نعمت های رب خود شما بر دو تکذیب می کنید تکیه کنان نشسته بر بالش های سبز و بر فرش

حِسَانٍ ﴿۷۶﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۷۷﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿۷۸﴾

نیک پس کدام یکرا از نعمت هائے پروردگار خویش دروغ می شمرید بابرکت ست نام پروردگار تو خداوند بزرگی و انعام

بیش قیمت نفیس پس به کدام نعمت های رب خود شما بر دو تکذیب می کنید بابرکت است نام رب تو که نهایت بزرگ و باعظمت (و انعام) است

سُورَةُ الْوَاقِعَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سِتٌّ وَتِسْعُونَ آيَةً وَثَلَاثُ رُكُوعَاتٍ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿۱﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿۲﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿۳﴾

یاد کن آنگاه که متحقق شود قیامت نیست وقت بودن آن هیچ نفس دروغ گوینده فـــ پست کننده است جماعتے را بلند کننده آن

(یاد کن) وقتیکه واقع شود واقع شونده (قیامت) نیست در واقع شدن آن دروغی پست کننده بلند کننده است

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿۴﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿۵﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً

فـــ لیکن آنگاه که جنبانیده شود زمین را جنبانیدن سخت و ریزه ریزه کرده شود کوه ها را ریزه ریزه کردن بسیار پس شود مانند غبار

چون جنبانیده شود زمین جنبانیدنی و ریزه ریزه کرده شود کوه ها ریزه ریزه پس میشوند غباری

مُنْبَثًّا ﴿۶﴾ وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿۷﴾ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ

پراگنده و شوید شما سه قسم پس اهل سعادت چه حال دارند اهل

پراگنده و میشوید سه قسم پس اشخاص دست راست چه خوب اند اشخاص

الْمَيْمَنَةِ ﴿۸﴾ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿۹﴾ وَالسَّابِقُونَ

سعادت و اهل شقاوت چه حال دارند اهل شقاوت و پیش روندگان خود ایشانند

دست راست و اشخاص دست چپ چه بد مردم اند اشخاص دست چپ و پیش روندگان ایشانند

السَّابِقُونَ ﴿۱۰﴾ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿۱۱﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿۱۲﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۳﴾

پیش روندگان آن پیش روندگان ایشانند نزدیک کردگان در بوستانهائے نعمت باشند سابقان جمعی بسیار اند از پیشینیان فـــ

پیش روندگان آن جماعه مقرب اند در بوستانهای نعمت (جماعه) بسیار اند از پیشینیان

وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿۱۴﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿۱۵﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿۱۶﴾

و اندکے اند از پسینیان فـــ بر تخت هائے زربافته نشسته باشند تکیه زده بر آن رو برو یک دیگر شده

و (جماعه) کم اند از پسینیان عـــ نشسته اند بر تخت هائے زربافت تکیه کنان بران روبروی یکدیگر

فتح الرحمٰن

فـــ یعنی هر مسلمان شوند کفر دا فتراً آنجا نباشد ۱۲ فـــ یعنی از امم سابقه ۱۲ فـــ یعنی از امت محمدیه ۱۲

تفسیر عثمانی

عـــ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) میفرماید، «پیشینه جماعت است از امم سابقه و پسینه عبارت ازین امت (محمدیه) است» ویا اولین و آخرین از همین امت (مراد باشند) یعنی افراد درجه اعلیٰ بیشتر به تعداد زیاد گذشته اند. بعد از آن کم شده میروند. تنبیه - اکثر مفسرین در تفسیر آیت این هر دو احتمال را بیان کرده اند. حافظ ابن کثیر (رحمه الله) احتمال دوم را ترجیح داده. در روح المعانی حدیث ابوبکره را از طبرانی وغیره بسند حسن نقل کرده است که دران رسول کریم صلی الله علیه وسلم راجع باین آیت فرموده اند «هما جمیعاً من هذه الامة» والله اعلم. ابن کثیر یک مطلب سوم آیت را بیان کرده این بنده الله (شبیر احمد) آنرا پسندمی کند یعنی در طبقه اولی هر امت از برکت صحبت پیغمبر و یا قرب زمان او مقربین درجه اعلیٰ بسیار بوده در طبقات ما بعد آن نخی نمانده، کما قال صلی الله علیه وسلم «خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم

ثم الذین یلونهم» بلی اگر حدیث ابوبکره صحیح باشد چنانکه در روح المعانی ذکر شده ظاهر است که همان مطلب متعین میشود ۱۲

ع ۳ — ۱۳ — ۱۲ — ابن — نصف

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿۱۷﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ ۙ وَكَأْسٍ مِّن

آمد و شد می کنند بر ایشان نوجوان جاویدان با آبخورها و ابریق ها و پیالها از

گردش می کنند بحضور ایشان بچگان جاوید ماندگان به آبخوره ها (گیلاس) و کوزه ها و پیاله از

مَّعِينٍ ﴿۱۸﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿۱۹﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿۲۰﴾

شراب جاری نه درد سر داده شود ایشان را از آن شراب و نه بیهوش شوند و آمد و رفت کنند با میوه از هر جنس که اختیار کنند

شراب صاف (جاری) که نه سر درد میشوند از آن و نه شطحیات گویند (بیهوش نمی شوند) و میوه از آنچه که پسند کنند

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿۲۱﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿۲۲﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿۲۳﴾

و با گوشت مرغان از هر جنس که پسند کنند و ایشانراست حوران گشاده چشم مانند مروارید پوشیده کرده شده

و گوشت پرنده از آنچه خواهش کنند و حوران کلان چشم مانند دانه های مروارید پوشیده در صدف

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۴﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿۲۵﴾ إِلَّا قِيلًا

پاداش دهیم بسبب آنچه می کردند نه شنوند در بهشت سخن بیهوده و نه حرفی که گناه باشد لیکن بشنوند این سخن

پاداش آن کارهای که می کردند نمی شنوند دران جا بیهوده گوئی و نه سخن گناه مگر گفتن

سَلَامًا سَلَامًا ﴿۲۶﴾ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ ۙ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿۲۷﴾ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿۲۸﴾

که هر یکی سلام می گوید و اهل سعادت چه حال دارند اهل سعادت در درختان کنار بیخار

سلام بار سلام باهم و اشخاص دست راست چه خوب اند اشخاص دست راست در درختان بیر (کنار) بیخار

وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿۲۹﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿۳۰﴾ وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿۳۱﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿۳۲﴾

و در درختان موز تو بر تو ثمرهٔ آن و در سایه دراز و در آب ریخته شده و در میوه بسیار

و درختان کیله (موز) تو بر تو و در سایهٔ دراز و آب ریزان و میوهٔ بسیار

لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿۳۳﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿۳۴﴾ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿۳۵﴾

نه پایان رسد و نه از آن منع کرده شود و فرشها برافراشته شده هر آئینه ما آفریدیم حوران را یک نوع آفریدن

نه منقطع شده و نه منع کرده شده و فرش های برافراشته شده (هر آئینه) ما آفریدیم حوران را آفریدن نیکو

فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿۳۶﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿۳۷﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿۳۸﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ

پس ساختیم ایشان را دوشیزه محبوب شونده نزدیک شوهران را هم عمر با یکدیگر برای اصحاب یمین جماعتی بسیار اند از

پس ساختیم ایشان را دوشیزه محبوبه بشوهر هم سال برای اشخاص دست راست جماعهٔ بسیار اند از

الْأَوَّلِينَ ﴿۱﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿۲﴾ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ ۙ مَا أَصْحَابُ

پیشینیان و جماعتی بسیار اند از پسینیان و اهل شقاوت چه حال دارند اهل

پیشینیان و جماعهٔ بسیار اند از پسینیان و اشخاص دست چپ چگونه اند اشخاص

الشِّمَالِ ﴿۳﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿۴﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿۵﴾ لَّا بَارِدٍ وَ

شقاوت در باد گرم و آب گرم باشند و در سایهٔ دود سیاه که نه خنک باشد و

دست چپ در باد سوزان و آب جوشان و در سایهٔ دود نه سرد و

لَا كَرِيمٍ ﴿۶﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿۷﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى

نه با عزت بود هر آئینه ایشان بودند پیش از این بناز پرورده و مداومت می کردند بر

نه با عزت (بدرستیکه) ایشان بودند پیش از این خوشحال (آسوده) و بودند که ضد (اصرار) می کردند بر

الْحِنثِ الْعَظِيمِ ﴿۸﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا

گناه بزرگ یعنی شرک و می گفتند آیا چون بمیریم و خاک شویم و استخوانی چند باشیم

گناه بزرگ و (بودند که) می گفتند آیا وقتیکه بمیریم و گردیم خاک و استخوانها

أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿۹﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿۱۰﴾ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿۱۱﴾

آیا ما برانگیخته شویم آیا پدران نخستین ما برانگیخته شوند بگو هر آئینه پیشینیان و پسینیان

آیا ما بار دیگر برانگیخته میشویم و آیا پدران پیشینیان ما نیز بگو (بتحقیق) پیشینیان و پسینیان

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بلغیچ و دلال ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در آنجا سخنان لغو و اهیات و یاوه گوئی نمی باشد نه کسی دروغ می گوید و نه بر دیگری تهمت و بهتان می کند از هر طرف تنها آواز های سلام سلام بلند میشود یعنی جنتیان یکدیگر را و فرشتگان بر جنتیان سلام می کنند و سلام رب کریم میرسد که صورتی است از اعزاز و اکرام نهایت زیاد این کثرت سلام اشاره بسوی این مطلب است که اکنون در اینجا رسیدید از تمام آفات و مصائب دائماً محفوظ و مصئون، صحیح و سالم می باشید هیچگونه آزار بشما نمیرسد، گاهی نه موت و نه فنا بر شما می آید

ف۶ میوه های گوناگون و نهایت فراوان نه پیشتر کسی آنرا ابر چیده و مانند میوه های موسمی دو وقتی دنیا نیست که ختم شود بلکه ابدالآباد بر وقت و بهر آن موجود میباشد و بگرفتن آن هم هیچ نوع ممانعت و بندشی گاهی پیش نمی آید

ف۷ حوریان و زنان دنیا که در جنت نصیب میشوند پیدائش و نشو و نمای آنها بقدرت خدا طوری میشود که همیشه خوبرو، خوش شکل، خوش اندام و جوان می باشند دستمان شیرین و ناز و انداز دلربا و بیساخته آنها نهایت جالب محبت است بر علاوه همگی هم عمر می باشند و با شوهران شان نیز متناسب عمر دائماً تلمبه اسفته میشود ۱۲

ع ۱۴ ‏ ۳۸

لَمَجْمُوعُونَ ۙ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ۝۵۰ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ

جمع کرده شوند در میعاد روز مقرر باز هر آئینه شما ای گمراهان

همه جمع کرده شوند بوقت یک روز مقرر پس (بتحقیق) شما ای گمراهان

الْمُكَذِّبُونَ ۝۵۱ لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ۝۵۲ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ۝۵۳

دروغ شمارندگان خواهید خورد از درختان زقوم پس پر خواهید کرد از آن زقوم شکم ها را

تکذیب کنندگان البته می خورید از درختی که آن زقوم است پس پر می کنید از آن شکم ها را

فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝۵۴ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ۝۵۵ هَٰذَا نُزُلُهُمْ

پس خواهید آشامید بر آن طعام از آب گرم پس خواهید آشامید مانند آشامیدن شتران تشنه این است مهمانی ایشان

پس مینوشید بر آن از آب جوشان پس مینوشید مانند نوشیدن شتران تشنه زده این است مهمانی ایشان

يَوْمَ الدِّينِ ۝۵۶ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ۝۵۷ أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ۝۵۸

روز جزا ما آفریدیم شما را پس چرا باور نمی کنید یعنی اعاده را آیا می بینید آنچه میریزید در رحم زنان

روز انصاف (جزا) ما آفریدیم شما را پس چرا تصدیق نمی کنید پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آبی را که میریزانید (در رحم زنان)

أَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ۝۵۹ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا

آیا شما می آفرینید آنرا یا ما آفریننده ایم ما معین کردیم در میان شما مرگ را و نیستیم

آیا شما می آفرینید آنرا یا ما آفریننده ایم ما مقرر کردیم در میان شما مرگ را و ما نیستیم

نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ۝۶۰ عَلَىٰ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ۝۶۱

ما عاجز کرده شده از آنکه عوض شما آریم قومی مانند شما و بیافرینیم شما را در عالمی که نمیدانید

عاجز شده از آنکه عوض شما آریم قومی مانند شما و برانگیزانیم (بیافرینیم) شما را در چیزی که نمی دانید

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ۝۶۲ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ۝۶۳

و هر آئینه دانسته اید آفرینش نخستین را پس چرا پند نمی گیرید آیا دیدید آنچه می کارید

و بر (تحقیق) دانسته اید آفریدن نخستین را پس چرا یاد نمی کنید پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آن چه می کارید

أَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ۝۶۴ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ

آیا شما میرویانید آنرا یا ما رویاننده ایم اگر خواهیم بگردانیم آن زراعت را گیاه درهم شکسته پس تعجب مانید

آیا شما میرویانید آن را یا مائیم رویاننده اگر خواهیم (هر آئینه) بگردانیم آنرا گیاهی درهم شکسته پایمال شده پس بمانید

تَفَكَّهُونَ ۝۶۵ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ۝۶۶ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۝۶۷ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي

گوئید هر آئینه ما غرامت کشیدگانیم بلکه ما محروم ماندگانیم آیا دیدید آن آب را که

پس تمام روز تعجب کنان می گوئید که (بتحقیق) ما قرضدار شدیم بلکه ما بی بهره ایم پس خوب بنگرید (آیا دیدید) آبی را که

تَشْرَبُونَ ۝۶۸ أَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ۝۶۹ لَوْ نَشَاءُ

می آشامید آیا شما فرود آورده اید آن را از ابر یا ما فرود آرندگانیم اگر خواهیم

مینوشید آیا شما فرود آورده اید آن را از ابر یا مائیم فرود آرنده اگر بخواهیم

جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ۝۷۰ أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ۝۷۱ أَأَنتُمْ

شور بگردانیم آنرا پس چرا شکر نمی گوئید آیا دیدید آن آتش را که از میان شاخ درخت بر می آرید آیا شما

گردانیم آنرا شور پس چرا احسان نمی پذیرید (شکر نمی کنید) پس خوب بنگرید (آیا ندیدید) آتشی را که می افروزید (می برآرید از درخت)

أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنشِئُونَ ۝۷۲ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا

آفریده اید درخت آنرا یا ما آفریننده ایم ما ساختیم آن درخت را برای پند و منفعت

آفریدید درخت آنرا یا مائیم آفریننده تنها ما ساختیم آن درخت را برای یاد دهانی (پند) و بکار بردن

لِّلْمُقْوِينَ ۝۷۳ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۝۷۴ ۞ فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ۝۷۵

برای مسافران پس بپاکی یاد کن پروردگار بزرگ خود را پس سوگند میخورم به فتادن ستاره ها

برای صحرانشینان (مسافران) پس بپاکی یاد کن نام پروردگار خود را که از همه بزرگ است پس قسم میخورم بگردش ستارگان

ع ۲ — ۱۵

روایات است که رسول کریم صلی الله علیه وسلم آب را نوشیده میفرمود الحمد لله الذی سقاناه عذبا فراتا برحمته ولم یجعله ملحا اجاجا بذنوبنا (ابن کثیر)

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی منی را ف۲ یعنی تقلیب میکنیم منی را از حالے بحالے تا آدمی پیدا شود والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی شهب والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف کدام کس است که در رحم مادر از نطفه انسان را می سازد - در آنجا تصرف ظاهری هیچکی از شما نیز نفوذ ندارد - پس بدون ذات مقدس ما کیست که در قطره آب چنین صورت دلپذیر را رسم می کند و باز در آن روح میدمد. ف در ظاهر تخم را شما در زمین میپاشید لیکن در داخل خاک آن را پرورش دادن باز آن را برآورده کشت سبز و خرم ساختن کار کیست؛ نسبت باین هیچ دعوای ظاهری و سطحی هم کرده نمی توانید که آن تیار کردگی ماست ف باران هم بحکم ما میشود و در خزانه های زمین هم آن آب را فقط ما ذخیره میکنیم شما چه قدرت داشتید که آب را می ساختید و یا بدینگونه خوشگوار و بر وستی از ابرها می ستانیدید ف اگر بخواهیم آب شیرین زلال را بطرفة العین شور و تلخ تحت بگردانیم که نه آنرا نوشیده بتوانید و نه بکار زراعت شما بیاید پس شما احسان ما را قبول نمی کنید که ما چقدر بسیار خزائن آب شیرین را با خنید شما گذاشته ایم در بعض

وَاِنَّهٗ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُوْنَ عَظِيْمٌ ﴿٧٦﴾ اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِيْمٌ ﴿٧٧﴾ فِيْ كِتٰبٍ مَّكْنُوْنٍ ﴿٧٨﴾

واین قسمیست بزرگ اگر بدانید — هرآئینه این کتاب قرآنیست گرامیقدر نوشته شده است در کتاب پوشیده

در تحقیق این قسمی است اگر بدانید قسم بزرگ — بتحقیق این قرآنی است با عزت نوشته شده در کتاب پوشیده

لَّا يَمَسُّهٗٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨٠﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيْثِ

کردست نمی رسانند بآن مگر پاک کردگان ف فرستاده شده است از پروردگار عالمها — آیا باین سخن

مس نمی کنند آن را مگر پاک ساخته شدگان (پاکان) فرو فرستاده شده از طرف پروردگار عالم اکنون آیا بر این سخن

اَنْتُمْ مُّدْهِنُوْنَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُوْنَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَآ اِذَا بَلَغَتِ

شما انکار کننده آید — و می سازید نصیبه خود آنکه شما بدروغ نسبت می کنید — پس آنگاه که رسد روح بنخف

شما سستی می کنید — و می گیرید حصه خود را اینکه تکذیب می کنید آنرا — پس چرا نه چون برسد

الْحُلْقُوْمَ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حِيْنَئِذٍ تَنْظُرُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ

بنائے گلو — و شما آنگاه می بینید — و ما نزدیک تریم باو به نسبت شما — ولیکن

روح بگلو — حال آنکه شما دران وقت می بینید — و ما نزدیک تریم بسوی او نسبت بشما — ولیکن

لَّا تُبْصِرُوْنَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِيْنِيْنَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُوْنَهَآ اِنْ كُنْتُمْ

نمی نگرید — پس اگر هستید غیر مقهور حکم الهی — چرا باز نگردانید روح را اگر

نمی بینید — پس چرا نه اگر هستید غیر مقهور حکم الهی (غیر جزا داده شدگان) چرا باز نمی گردانید آن روح را اگر هستید

صٰدِقِيْنَ ﴿٨٧﴾ فَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَّرَيْحَانٌ ۙ وَّجَنَّتُ

راست گوئید ف پس اما اگر باشد مرده از نزدیک کردگان بارگاه الهی — پس او راست راحت و گل خوشبو و بوستان

راست گویان — پس اگر باشد آن مرده از جمله مقربین — پس (برای او) راحت و روزی — و بهشت

نَعِيْمٍ ﴿٨٩﴾ وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٩٠﴾ فَسَلٰمٌ لَّكَ مِنْ اَصْحٰبِ الْيَمِيْنِ ﴿٩١﴾

نعمت — و اما اگر باشد — از اهل سعادت — پس سلامت ست ای مخاطب خاطر ترا از اهل سعادت

پر نعمت است — و اگر باشد او — از اشخاص دست راست — پس سلامتی برسد بتو از اشخاص دست راست ع

وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِيْنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿٩٣﴾ وَّتَصْلِيَةُ

و اما اگر باشد از دروغ شمارندگان — گمراهان — پس او راست مهمانی از آب گرم و او راست در آوردن

و اگر باشد از مکذبین — گمراهان — پس (او راست) مهمانی از آب جوشان و انداختن

جَحِيْمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٩٦﴾

بدوزخ — هرآئینه این خبر درست بے شبه است — پس بپاکی یاد کن پروردگار — بزرگ خود را

به آتش — بتحقیق این سخن همانا شایان یقین است — پس بپاکی یاد کن نام پروردگار خود را که از همه بزرگ است

سُوْرَةُ الْحَدِيْدِ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ تِسْعٌ وَّعِشْرُوْنَ اٰيَةً وَّاَرْبَعُ رُكُوْعَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿١﴾ لَهٗ مُلْكُ

بپاکی یاد کرد خدا را هرچه در آسمانها — و زمین ست — و اوست غالب دانا او راست — پادشاهی

بپاکی یاد کرد الله را آنچه در آسمانها و زمین است — و اوست غالب با حکمت — مر او راست پادشاهی

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٢﴾ هُوَ

آسمانها — و زمین — زنده می کند و می میراند و او بر هر چیز — توانا ست اوست

آسمانها — و زمین — زنده می گرداند و می میراند و او بر هر چیز توانا است — اوست

الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِيْ

نخستین همه و اوست آخرین همه و اوست آشکار و اوست پنهان و او بهر چیز داناست — اوست آنکه

پیش از همه و پس از (فنای) همه و اوست ظاهر و اوست پنهان و او بهر چیز داناست — اوست آنکه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی در لوح محفوظ ۱۲ ف۲ مترجم گوید لفظ لولا داخل است بر بر ترجمه نهاد و اعاده آن برائے تاکید است ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب رحمه الله می نویسد یعنی فرشتگان آن کتاب را دست میزنند۔ آن کتاب یعنی قرآن است که در دستهای فرشتگان و یا در لوح محفوظ نوشته شده و بعض ضمیر «لایمسه» را بسوی قرآن راجع کرده است یعنی این قرآن را دست نمیزنند مگر مردمان پاک یعنی کسانیکه دل صاف و اخلاق پاک دارند ف۵ یک ثانیه هم او را باز داشته نمی توانید حتمی است که او به نشیمن حقیقی خود برسد اگر آن مرده از جمله مقربین الهی است به بلندترین درجه راحت و عیش جسمانی و روحانی خواهد رسید و اگر از اصحاب یمین باشد باز هم برایش اندیشه و خطری نیست حضرت شاه صاحب رحمه الله می نویسد یعنی از طرف آنها خود را جمع و آسوده دار و یا این مطلب است که از طرف اصحاب یمین باو سلام خواهد رسید و یا باو گفته میشود که آینده برائے تو سرتاسر سلامتی و امن است و تو در زمره اصحاب یمین شامل هستی در بعض احادیث است که برای میرنده پیش از موت این بشارت بار سانده میشود هم چنین به مجرمان راجع به بدحالی و بدبختی آنها اطلاع داده میشود ۱۲۔

ع ۳ — ۲۲ — ۱۶

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ؕ

آفرید آسمانها وزمین را در شش روز باز مستقر شد بر عرش

بیافرید آسمان ها وزمین را در شش روز باز مستقر شد (قصد کرد) بر عرش

یَعْلَمُ مَا یَلِجُ فِی الْاَرْضِ وَمَا یَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا یَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا یَعْرُجُ

میداند آنچه درمی آید به زمین وآنچه برمی آید ازان وآنچه فرود می آید از آسمان وآنچه بالا میرود

میداند آنچه می دارید در زمین وآنچه می برآید ازان وآنچه فرود می آید از آسمان وآنچه بالا میرود

فِیْهَا ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ④ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

اندران واو با شماست هر جا که باشید وخدا بآنچه می کنید بیناست اوراست پادشاهی آسمانها

دران واو باشماست هر جاکه باشید والله به آنچه می کنید بیناست اوراست پادشاهی آسمانها

وَالْاَرْضِ ؕ وَاِلَی اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ⑤ یُوْلِجُ الَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَیُوْلِجُ النَّهَارَ

وزمین وبسوی خدا باز گردانیده میشود کارها درمی آرد شب را در روز ودرمی آرد روز را

وزمین وبسوی الله باز گردانیده میشود کارها همه داخل می کند شب را در روز وداخل می کند روز را

فِی الَّیْلِ ؕ وَهُوَ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ⑥ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاَنْفِقُوْا

در شب واو داناست بمکنون سینها ایمان آرید بخدا ورسول او وخرج کنید

در شب واو داناست به آنچه در سینه هاست ایمان آرید به الله وبه رسول او وخرج کنید

مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلَفِیْنَ فِیْهِ ؕ فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ

از جمله آن مال که ساخته است شمارا جانشین دیگران دروے پس آنان که ایمان آوردند وخرج کردند از شما ایشانراست مزد

از آنچه که بدست شما داده است نائب خود ساخته دران (از جمله آن مالی که ساخته است شمارا جانشین دیگران) پس آنکه ایمان آوردند از شما و

كَبِیْرٌ ⑦ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُوْلُ یَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ

بزرگ وچیست شمارا که ایمان نیارید بخدا ورسول او دعوت می کند شمارا که ایمان آرید بپروردگار خویش

بزرگ وچه شده شمارا که ایمان نمی آرید به الله در حالیکه رسول میخواند شمارا که ایمان بیارید به پروردگار خود

وَقَدْ اَخَذَ مِیْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ⑧ هُوَ الَّذِیْ یُنَزِّلُ عَلٰی عَبْدِهٖۤ

وهر آینه عهد گرفته است از شما ف اگر هستید باور دارنده واوست آنکه فرو میفرستد بر بنده خود

و(بتحقیق) گرفته است عهد محکم از شما اگر هستید مؤمنان ع۵ اوست آنکه فرو میفرستد بر بنده خود

اٰیٰتٍۭ بَیِّنٰتٍ لِّیُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوْفٌ

آیات واضح تا بیرون آرد شمارا از تاریکیها بسوے روشنی وخدا بر شما بخشاینده

آیات واضح تا بیرون آرد شمارا از تاریکیها بسوے روشنی و(بتحقیق) الله بشما نرمی کننده (بخشاینده)

رَّحِیْمٌ ⑨ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِیْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَ

مهربانست وچیست شمارا که خرچ نکنید در راه خدا وخدا راست واپس گذاشته آسمانها و

مهربان است وچه شده شمارا که خرچ نمی کنید در راه الله وخدا راست میراث آسمانها و

الْاَرْضِ ؕ لَا یَسْتَوِیْ مِنْكُمْ مَّنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقٰتَلَ ؕ اُولٰٓئِكَ

زمین ف۱ برابر نیست از شما آنکه خرچ کرد پیش از فتح مکه وقتال کرد با آنکه این چنین عمل بعد از فتح مکه کرده باشد

زمین برابر نیست از شما آن که خرچ کرد پیش از فتح مکه ومقاتله کرد آن گروه

اَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِیْنَ اَنْفَقُوْا مِنْۢ بَعْدُ وَقٰتَلُوْا ؕ وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ

در مرتبه بزرگ ترند از آنانکه خرچ کردند بعد از فتح وقتال کردند وهر یک را وعده داده است خدا

بزرگ ترند از روی درجه از آنان که خرچ کردند بعد از فتح ومقاتله کردند وهر دو فریق را وعده داده است

الْحُسْنٰی ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِیْرٌ ⑩ ع مَنْ ذَا الَّذِیْ یُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا

حالت نیک وخدا بآنچه می کنید خبردارست کیست آنکه قرض دهد خدارا قرض دادن

نیکوئی (بهشت) وخدا به آنچه می کنید خبردار است کیست آنکه قرض دهد الله را قرض دادن

ف۱ یعنی آن نمی ماند که کسیکه اراده باور کردن را داشته باشد باور نکند وکسیکه باور کرده باشد از باور کردن وعیثاق خود برگردد ۱۲.

فتح الرحمن

ف۱ یعنی روز الست برهم ۱۲ ف۲ یعنی هر کسیکه میمیرد آنچه بگذارد ملک خدا باشد پس آن بخل کردن نهایت شنیع است ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ از ایمان آوردن بر الله ویا از تعقیب راههای معرفت ویقین کدام چیز مانع شما میشود ودرین معامله سستی، تنبلی وتغافل چرا باشد غور ودقت کنید وقتیکه رسول خدا شمارا بسوی کدام چیز غیر مانوس معقول نه بلکه بطرف پروردگار ومربی حقیقی شما دعوت می کند که عقیده آن دراصل فطرت شما ودیعت نهاده شده ونیز اقرار ربوبیت او تعالی را پیش از آمدن خود بدنیا کرده اید چنانچه تاثیر آن اقرار یک اندازه تا بامروز چیزی در قلوب بنی آدم یافت میشود وبازبذریعه دلائل وبراهین وارسال رسل یاددهانی وتجدید آن عهد وپیمان ازلی نیز کرده شده وانبیای سابقین از امت های خود این عهد را هم گرفتند که به اتباع خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم خواهند پرداخت نیز بسیاری از شما هستند که بر دست مبارک رسول کریم صلی الله علیه وسلم عهد (بیعت) کرده اند که بسمع وطاعت والفنفق فی سبیل الله وغیره امور ایمانیه پای بند هستند پس بعد از این همه مبادی

ع ۱۰ ۱۷

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ

مردان خیرات دہندہ وزنان خیرات دہندہ و آنانکہ قرض دادہ اند خدارا قرض نیک دوچند دادہ شود

مردان صدقہ دہندہ و زنان صدقہ دہندہ و آنانکہ قرض میدہند خدارا قرض نیک دوچند دادہ میشود

لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿۱۸﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ

ایشان را و ایشانراست مزد گرامی قدر و آنانکہ ایمان آوردند بخدا و پیغمبران او آن جماعہ ایشانند صدیقان

بایشان و ایشان راست ثواب گرامی وکسانیکہ ایمان آوردہ اند بہ اللہ و تمام رسولان او آن گروہ ایشانند ایمان داران راست

وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا

و شہیدان نزدیک پروردگار خویش ایشانراست مزد ایشان و نور ایشان و آنانکہ کافر شدند و دروغ شمردند

و گواہانند نزد پروردگار خود ایشان راست ثواب ایشان و نور ایشان عہ و کسانیکہ منکر شدند و تکذیب کردند

بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿۱۹﴾ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ

آیات مارا آن جماعہ اہل دوزخ اند بدانید کہ زندگانی دنیا بازیست و بیہودگیست و آرایش ست

آیات مارا آن گروہ اہل دوزخ اند بدانید کہ زندگانی دنیا بازی و تماشا و آرایش

وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ

و خودستایئے است در میان خویش و از یکدیگر زیادہ طلبی ست در مالہا و فرزندان مانند بارانے کہ بشگفت آورد زراعت کنندگان را

و خودستائی است در میان تان و زیادہ طلبی است در مال ہا و اولاد مانند بارانی کہ خوش ساخت (بہ تعجب آورد) زراعت کنندگان را

نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا ۖ وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ

رستنی او باز خشک شود پس زرد ببینی آنرا باز درہم شکستہ گردد و در آخرت عذاب

سبزہ آن باز بقوت می آید (خشک میشود) پس می بینی آنرا زرد شدہ پس میشود درہم شکستہ (پامال شدہ) و در آخرت عذاب

شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ ۚ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ

سخت ست و نیز آمرزش ست از جانب خدا و خوشنودیست و نیست زندگانی دنیا مگر بہرہ کہ

سخت است و نیز آمرزش از جانب خدا و رضامندی است و نیست زندگانی دنیا مگر متاع

الْغُرُورِ ﴿۲۰﴾ سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ

باعث فریب باشد سبقت کنید بسوئے آمرزش از جانب خدا و بسوئے بہشتے کہ پہنائی او مانند پہنائے آسمان

فریب بشتابید بسوی آمرزشی کہ از جانب پروردگار شماست و بسوی بہشتی کہ پہنائی آن مانند پہنائی آسمان

وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ

و زمین باشد آمادہ کردہ شد برائے آنانکہ ایمان مے آرند بخدا و پیغامبران او اینست فضل خدا مید ہدش

و زمین است آمادہ کردہ شدہ برای آنانکہ ایمان آوردہ اند بہ اللہ و رسولان او این است فضل خدا مید ہد آنرا

مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۲۱﴾ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ

ہر کہ خواہد و خدا خداوند فضل بزرگست نرسید ہیچ مصیبتے در زمین

ہر کسی کہ بخواہد و خدا صاحب فضل بزرگ است نمیرسد ہیچ مصیبتی در زمین

وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۲۲﴾

و نہ در جان شما مگر نوشتہ شدہ است در کتابے پیش از آنکہ بیافرینیم آن مصیبت را ہر آئینہ این کار بر خدا آسان ست

و نہ در نفس ہائے شما مگر نوشتہ شدہ است در کتابی پیش از آن کہ بیافرینیم آن را بتحقیق این بر اللہ آسان است عہ

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

خبر دادہ ایم تا اندوہ نخورید برانچہ رفت از دست شما و تا شادمان نشوید بانچہ عطا کرد شمارا و خدا تعالی دوست نمی دارد ہر تکبر کنندہ

خبر دادیم تا اندوہ نخورید بر آنچہ رفت از دست شما و شادمان نشوید بہ آنچہ دادہ است شمارا و خدا دوست نمی دارد ہر متکبر

فَخُورٍ ﴿۲۳﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۗ وَمَنْ يَتَوَلَّ

خودستاینده را دوست نمی دارد آنان را کہ بخل می کنند و مردمان را بہ بخل مے فرمایند و ہر کہ روگردان شود

فخر کنندہ را آنانکہ بخل می کنند و امر می کنند مردم را بہ بخل عہ و ہر کہ روبگرداند

سابقہ کا ان خروج کردن کار آن متوکلین و صاحبان ہمت است کہ پول را دوست ندارند و میدانند کہ رنج و راحت فقط از جانب یہان مالک علی الاطلاق است ۱۲۔

تفسیر عثمانی

عہ مترجم محقق (رحمہ اللہ) لفظ و الشہداء را بر والصدیقون عطف قبول کردہ است یعنی کسانیکہ بر اللہ و جمیع پیغمبران او کاملاً ایمان آوردند (باید اثر یقین آنہا در اعمال و احوال آنہا ظاہر باشد) ایمانداران راست و راسخ ہمین مردم اند و ہمین حضرات نزد اللہ سوائے گواہ احوال دیگر مردم اند۔ کما قال۔ و کذلک جعلنکم امۃ وسطا لتکونوا شہداء علی الناس و یکون الرسول علیکم شہیدا (بقرہ رکوع ۱۷) الغرض باین ایمانداران راسخ قرار عمل و درجہ ایمان شان ثواب و روشنی اعطا میشود (تفسیر این آیت بچندین رقم دیگر نیز کردہ شدہ این مختصر گنجایش نقل مفصل آن را ندارد)

عہ علم اللہ تعالی بہر چیز علم ذاتی است و نیز قدرت آنرا حاصل نکوہ بنابرین برائے وی چہ مشکل است کہ مطابق علم محیط خویش تمام واقعات و حوادث را قبل از وقوع در لوح محفوظ درج فرماید عہ عادت اکثر دولتمندان متکبر این است کہ بسیار لاف و گزاف میزنند مگر چون نام انفاق گرفتہ شود بیلی از جیب شان نمی برآید توفیق رفیق شان نمی گردد کہ خود شان در کی امر کار نیک بدہند بر علاوہ دیگران ہم بہ قول و فعل خود چنین تعلیم میدہند در موقع مناسب

فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝۵ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ
هر آئینه خدا اُو است بے نیاز ستوده ‏ هر آئینه فرستادیم پیغامبران خود را به نشان ہائے روا شح و فرود آوردیم همراه ایشان
پس (هر آئینه) الله او ست بی نیاز موصوف بصفات پسندیده (بتحقیق) فرستادیم رسولان خود را با نشانها و فرو فرستادیم با ایشان
الْكِتٰبَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ
کتاب و ترازو تا قائم کنند مردمان بالنصاف و فرود آوردیم آهن را بسبب آن جنگ
کتاب و ترازو را تا قائم باشند مردم به انصاف و فرود آوردیم آهن را دران جنگ
شَدِيدٌ وَمَنٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ
سخت ست و منفعت ہائے دیگر برائے مردمان و تا بداند خدا کسے را که نصرت دهد خدا را غائبانه پیغمبران او را
سخت است و منفعت هاست برای مردمان و تا معلوم کند الله کسی را که مدد می کند خدا را و رسولان او را نادیده (در غیاب)
إِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ۝۶ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا
هر آئینه خدا توانائے غالب ست و هر آئینه فرستادیم نوح را و ابراهیم را و نهادیم در اولاد ایشان
بیشک الله توانا غالب است و (بتحقیق) فرستادیم نوح و ابراهیم را و نهادیم در اولاد هر دوی ایشان
النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فٰسِقُونَ ۝۱ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰى
پیغامبری و کتاب پس بعض ایشان راه یابنده است و بسیارے از ایشان بدکاراند باز فرستادیم از
پیغمبری و کتاب را پس بعضی از ایشان راه یافتگان اند و بسیاری از ایشان نافرمان اند باز از عقب فرستادیم بر
اٰثٰرِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنٰهُ الْإِنْجِيلَ ۵ وَجَعَلْنَا
پے ایشان پیغامبران خود را و از پے آوردیم عیسیٰ پسر مریم را و دادیمش انجیل و نهادیم
قدمهای ایشان پیغمبران خود را و از عقب فرستادیم عیسی پسر مریم را و دادیم او را انجیل و نهادیم
فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۚ وَرَهْبَانِيَّةَ ابْتَدَعُوهَا
در دل تابعان او مهربانی و بخشایش و گوشه نشینی که خود پیدا کرده بودند آنرا
در دل های پیروان او نرمی و مهربانی و ترک دنیا را که آنها نو پیدا کرده بودند آنرا
مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوٰنِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ
نا فرض ساخته بودیم بر ایشان لیکن اختراع کردند بطلب خوشنودی خدا پس نگاهداشت آن نکردند حق نگهداشتن آن
فرض نگردانیده بودیم آنرا بر ایشان لیکن اختراع کردند برای طلب خوشنودی الله پس رعایت نکردند آنرا چنانکه حق رعایت آن بود
فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فٰسِقُونَ ۝۲ يٰأَيُّهَا الَّذِينَ
پس عطا کردیم آنان را که ایمان آوردند از ایشان مزد ایشان و بسیارے از ایشان بدکاراند اے آنانکه
پس دادیم آنان را که ایمان آوردند از ایشان پاداش ایشان و بسیاری از ایشان نافرمان اند ع اے
اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ
ایمان آورده اید به پیغمبران سابق بترسید از خدا و ایمان آرید به پیغمبر او ف تا بدهد شما را دو حصه از رحمت خود و بدهد
مومنان بترسید از خدا و ایمان آورید به پیغمبر او تا بدهد شما را دو حصه از رحمت خود و بنهد
لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝۳ لِئَلَّا يَعْلَمَ
شما را نورے که راه روید بآن و تا بیامرزد شما را و خدا آمرزگار مهربان ست خدائے بایں مقدمه خبر داد تا بدانند
در شما نوری که راه روید به آن و بیامرزد شما را و خدا آمرزگار مهربان است تا بدانند
أَهْلُ الْكِتٰبِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
اہل کتاب که ایشان قادر نیستند بر چیزے از فضل خدا و بدانند که فضل
اہل کتاب که قدرت ندارند بر چیزی از فضل خدا و آنکه بتحقیق فضل
بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝۴
بدست خدا است میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا صاحب فضل بزرگ ست
بدست الله است میدهد آنرا بهر که بخواهد و خدا صاحب فضل بزرگ است ع۵

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲ ف۲ یعنی محمد صلی الله علیه وسلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۱ از بین آنها اکثر نافرمان اند یا ایمان به خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ایمان نمی آورند اگرچه حقیقت آن میدانند ع۲ اہل کتاب احوال پیغمبران سابق را شنیده آرزو می کردند که ۔۔ افسوس ما از آن پیغمبران خیلی پسان پیدا شدیم برائے ما بدست آمدن آن درجات محال است که صحبت انبیاء حاصل میشود ۔ بدانید که ایزد متعال این رسول را مبعوث فرموده در صحبت او میتوان نسبت به سابق دو چند کمال و بزرگی بدست آورد و فضل خدا موقوف نشده است تنبیه ۔ حضرت شاه صاحب رحمه الله تفسیر آیت را قرار فوق کرده است لیکن از اکثر سلف منقول است که درین موقع «لئلا یعلم» بمعنی «لکی یعلم» است یعنی تا آن اہل کتاب (که ایمان نیاورده اند) بدانند که آنها بر فضل خدا قدرت ندارند و فضل فقط بدست الله است بهر که بخواهد ارزانی میفرماید چنانچه کسانیکه از اہل کتاب بر خاتم الانبیاء (صلی الله علیه وسلم) ایمان آوردند بر ایشان این فضل کرد که بالیشان دو چند اجر داده میشود و خطاهای گذشته شان معاف و برای ایشان روشنی مرحمت می گردد و کسانیکه ایمان نیاوردند آنها ازین انعامات محروم اند ۱۲۔

ع۲ ۱۹ — ع۳ ۲۰

سورة المجادلة مدنية وهي اثنتان وعشرون آية وثلث ركوعات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِیْ تُجَادِلُكَ فِیْ زَوْجِهَا

ف ہرآئینہ شنید خدای تعالیٰ سخن آن زن که گفتگو میکرد باتو در باب شوهر خود

(بتحقیق) شنید الله سخن آن زن راکه گفتگو می کرد باتو درباره شوهر خود

وَتَشْتَكِیْۤ اِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ یَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌۢ بَصِیْرٌ ①

و شکایت می کرد بیش خدا و خدای شنید گفتگو کردن شما ہرآئینہ خدا شنوا بیناست

و فریاد می کرد بحضور الله و خدا می شنید سوال و جواب ہردوی شمارا (بتحقیق) الله شنوا بیناست

اَلَّذِیْنَ یُظٰهِرُوْنَ مِنْكُمْ مِّنْ نِّسَآئِهِمْ مَّا هُنَّ اُمَّهٰتِهِمْ ؕ اِنْ اُمَّهٰتُهُمْ

آنانکه از شما ظهار می کنند بازنان خود ف۲ نیستند آن زنان مادران ایشان نیستند مادران ایشان

آنانکه ظهار می کنند از شما بازنان خود نمی گردند آن زنان مادران ایشان نیستند مادران ایشان

اِلَّا الّٰٓئِیْ وَلَدْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَیَقُوْلُوْنَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُوْرًا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ

الا آنانکه زاده اند ایشان را و ہرآئینہ این ظهار کنندگان می گویند سخن نامعقول و می گویند دروغ و ہرآئینہ خدا

مگر آنانکه زائیده اند ایشانرا و (ہرآئینہ) ظهار کنندگان می گویند سخن نامعقول و دروغ و (بتحقیق) الله

لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ② وَالَّذِیْنَ یُظٰهِرُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ یَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا

عفو کننده آمرزگار است و آنانکه ظهار می کنند بازنان خود باز رجوع می کنند در مخالفت آنچه گفتند

عفو کننده آمرزگار است ف۳ و آنانکه ظهار می کنند بازنان خود باز رجوع می کنند به تدارک آنچه گفته اند

فَتَحْرِیْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ یَّتَمَآسَّا ؕ ذٰلِكُمْ تُوْعَظُوْنَ بِهٖ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

پس واجب ست آزاد کردن بنده پیش از آنکه زن و مرد بایکدیگر دست رسانند این حکم پند داده میشود شمارا و خدا بآنچه می کنید

پس واجب است آزاد کردن بنده پیش از آنکه زن و مرد بایک دیگر تماس کنند این حکم کفارت پند داده میشوید به آن و خدا به آنچه می کنید

خَبِیْرٌ ③ فَمَنْ لَّمْ یَجِدْ فَصِیَامُ شَهْرَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَّتَمَآسَّا ؕ

خبردار ست پس ہرکه نیابد بنده را پس بروے واجب ست روزه داشتن دو ماه پے درپے پیش از آنکه ہردو بایکدیگر دست رسانند

خبردار است پس ہرکه نیابد (غلام) پس بروی است روزه داشتن دو ماه پی درپی پیش از آنکه زن و مرد بایک دیگر تماس کنند

فَمَنْ لَّمْ یَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّیْنَ مِسْكِیْنًا ؕ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ؕ

پس ہرکه نتواند این را پس طعام دادن شصت فقیر این حکم برائے آنست که منقاد شوید خدا او پیغامبر او را

پس ہرکه (روزه گرفتن را) نتواند پس بر او ست طعام دادن شصت مسکین این حکم برای آن است که منقاد شوید بخدا و رسول او

وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ؕ وَلِلْكٰفِرِیْنَ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ④ اِنَّ الَّذِیْنَ یُحَآدُّوْنَ

و این احکام حدہاے مقرر کرده خداست و کافرانرا عذاب درد دہنده باشد ہرآئینہ آنانکه مخالفت می کنند

و این حدود مقرر کرده خداست و منکران را عذاب دردناک است (ہرآئینہ) آنانکه مخالفت می کنند

اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَاۤ اٰیٰتٍۢ

با خدا و رسول او خوار کرده شد ایشانرا چنانکه خوار کرده شد آنانرا که پیش از ایشان بودند و ہرآئینہ فرود آوردیم آیات

با خدا و رسول او ذلیل کرده شدند چنانکه ذلیل کرده شده بودند آنانکه پیش از ایشان بودند و (ہرآئینہ) فرو فرستادیم آیات

بَیِّنٰتٍ ؕ وَلِلْكٰفِرِیْنَ عَذَابٌ مُّهِیْنٌ ⑤ یَوْمَ یَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِیْعًا فَیُنَبِّئُهُمْ

واضح و کافران را عذاب خوار کننده است روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا همه یکجا پس خبر دہد ایشانرا

بسیار واضح را و کافران را عذاب ذلت (اہانت کننده) است روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا ہمه یک جا پس خبر دہد ایشانرا

بِمَا عَمِلُوْا ؕ اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ شَهِیْدٌ ⑥ ع

بآنچه کرده بودند یاد داشت آنرا خدا و ایشان آنرا فراموش کردند و خدا بر ہمه چیز مطلع ست

به آنچه کرده بودند شمرده است آنرا خدا و ایشان فراموش کردند آن را و خدا بر ہمه چیز آگاه است

کردن است خود را در عذاب ذلت آید ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ زنے را شوہر او گفت انت علیّ کظہر امی یعنی تو برمن مانند پشت مادر منی آن زن پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمد و این ماجرا عرض کرد فرمود تو حرام شدی آن زن کثرت عیال و قلت مال عرض کرد خدا متعال این آیت فرستاد ۱۲ ف۲ یعنے تشبیہ دہند زنان خود را به پشت مادر ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حرکتی که در زمانه جاہلیت کرده اید معاف است۔ اکنون بعد از نزول ہدایت چنین حرکت اقدام مکنید و پیش از قربت با عیال خود کفاره بدہید اگر بغلط این کار از شما سرزند توبه کرده از الله معافی بخواہید ف۶ کار مومنان صادق نیست که از حدود مقرره خدای تجاوز کنند باقی ماندند کافران که حدود مقرره خدا را ہیچ پروا نمی کنند بلکه بفکر و خواہش خود حدود مقرر می کنند از ایشان صرف نظر کن چه برای آنها عذاب دردناک مہیاست۔ چنین مردم در زمانه پیش ہم ذلیل و خوار شدند و حال ہم نصیب شان رسوائی است۔ بعد از استماع آیات صاف و روشن خدای تعالی بر انکار پافشاری کردن و احکام خدای را عزت و احترام ننمودن مرادف گرفتار

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِنْ نَّجْوٰى

آیا ندیدی کہ خدا میداند آنچہ در آسمانہاست و آنچہ در زمین ست نمی باشد ہیچ راز گفتن

آیا ندیدی کہ اللہ میداند آنچہ در آسمان ہا و آنچہ در زمین است نمی باشد بیان راز

ثَلٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ

سہ شخص مگر خدا چہارم ایشان ست و نمی باشد راز گفتن پنج شخص الا خدا ششم ایشانست و نہ کمتر ازیں

سہ نفر مگر خدا چہارم ایشان است و نمی باشد راز گفتن پنج نفر مگر خدا ششم ایشان است و نمی باشد کمتر از آن

وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ

مگر خدا با ایشانست و نہ زیادہ ازیں مگر خدا با ایشانست ہر کجا باشند باز دہد ایشان را روز قیامت آنچہ کردہ اند

و نہ زیادہ تر از آن مگر خدا با ایشان است ہر جائیکہ باشند باز خبر دہد ایشان را بہ آنچہ کردہ اند در روز قیامت

إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۷﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ

ہر آئینہ خدا بہر چیز داناست آیا ندیدی بسوے آنانکہ منع کردہ شد ایشان را از با یکدیگر راز گفتن ف باز

بہ تحقیق اللہ بہر چیز داناست آیا ندیدی بسوے آنانکہ منع کردہ شدہ اند از راز گفتن باہم باز

يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنٰجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ

عود می کنند در آنچہ از وی منع کردہ شد ایشان را و با یکدیگر راز می گویند در باب گناہ و تعدی و نافرمانبرداری

می گردند بدان چیزیکہ نہی کردہ شدہ بودند از آن و با یک دیگر راز می کنند بگناہ و تجاوز و نافرمانی

الرَّسُولِ ۖ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

پیغامبر و چون بیایند پیش تو دعا کنند ترا بآن کلمہ کہ دعا نکردہ است ترا خدا بآن ف و می گویند در دل خویش

پیغمبر و چون بیایند پیش تو دعا کنند (تحیت گویند) ترا بہ آنچہ یک تحیت نکفتہ است ترا بہ آن اللہ و می گویند در دل (میان) خود

لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿۸﴾

چرا نہ عذاب می کند مارا خدا بسبب آنچہ می گوئیم ف بس ست ایشان را دوزخ در آیند آنجا پس بد جائیست دوزخ

چرا عذاب نمی کند مارا اللہ بسبب آنچہ می گوئیم بس است ایشان را دوزخ داخل میشوند در آن پس بد مرجع است دوزخ

يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ

اے مسلمانان چون بایک دیگر راز گوئید پس باید کہ راز مگوئید در باب گناہ و تعدی و نافرمانبرداری

ای آن کسانیکہ ایمان آوردہ اید چون با یکدیگر راز گوئید (سرگوشی کنید) پس باید سرگوشی نکنید در سخن گناہ و زیادتی و نافرمانی

الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۹﴾

پیغامبر و راز گوئید در باب نیکوکاری و پرہیزگاری و بترسید از خدائے کہ بسوے او حشر کردہ خواہید شد

رسول و سرگوشی کنید بہ نیکی و پرہیزگاری و بترسید از خدائیکہ بحضور او جمع کردہ میشوید

إِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا

جز این نیست کہ راز گفتن بد از کار شیطان ست تا اندوہگین کند مسلمانان را و نیست ہیچ زیان رسانندہ بایشان

(جز این نیست) کہ سرگوشی کردن از کار شیطان است تا اندوہگین کند آنانی را کہ ایمان آوردہ اند حالانکہ نیست ہیچ زیان رسانندہ بایشان

إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۱۰﴾ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

مگر بارادہ خدا و بر خدا باید کہ توکل کنند مسلمانان اے مسلمانان

مگر بارادہ خدا و خاص بر اللہ باید توکل کنند مؤمنان ای کسانیکہ ایمان داریدٰ

إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجٰلِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا

چون گفتہ شود شمارا کہ کشادہ بنشینید در مجلس ہا پس کشادہ کنید جائے را تا کشادہ کند خدا برائے شما ہر مشکلے را و چون گفتہ شود برخیزید

چون گفتہ شود شمارا فراخ بنشینید در مجلس ہا پس کشادہ کنید جای را تا کشادگی دہد اللہ شمارا و چون گفتہ شود برخیزید

فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ ۙ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ۚ وَاللّٰهُ

پس برخیزید تا بلند کند خدا مرتبہا برائے آنانکہ ایمان آوردہ اند از شما و آنانکہ عطا کردہ شدہ است ایشان را علم و خدا

پس برخیزید تا بلند کند خدا آنانی را کہ ایمان آوردہ اند از شما و آنانی را کہ عطا کردہ شدہ علم درجات و خدا

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی یہود کہ راز ایشان در ایذائے مسلمین بود واللہ اعلم ۱۲

ف۲ یعنی بجائے السلام علیک السام علیک گویند یعنی مرگ بر تو باد ۱۲

ف۳ یعنی اگر پیغامبر ملامت ما بایستے کرد مارا عقاب رسیدے واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر در مشورہ فقط دو نفر باشند در صورت اختلاف آن دو نفر ترجیح دشوار می گردد بنا بران در معاملات مہم عموماً عدد طاق را مقرر می کنند بعد از یک طاق اول سہ بود و باز پنج شاید از ہمین سبب این دو عدد را اختیار فرمود بعد از آن بہ ولا ادنی من ذلک ولا اکثر تعمیم نمود۔ و اینکہ حضرت عمرؓ شورای خلافت را در شش صحابہ دائر کرد (حالانکہ عدد شش طاق نیست) شاید از سببی باشد کہ در آن وقت ہمین شش نفر برای امر خلافت نسبت بدیگران اہل و مستحق تر بودند لہٰذا از ہیچ یکی از آنہا صرف نظر نمی شد نیز انتخاب خلیفہ از جملہ ہمین شش نفر بعمل می آمد پس ظاہر است کہ غیر از شخص انتخاب شدہ عدد رای دہندگان بہ پنج بالغ میشود۔ باز ہم احتیاطاً حضرت عمرؓ بصورت مساوات تعداد رای دہندگان نام عبداللہ ابن عمرؓ را گرفتہ بود۔ واللہ تعالیٰ اعلم ۱۲ اھ

بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۵﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا

به آنچه می‌کنید خبردار ست اے مسلمانان چون خواهید که راز گویید با پیغامبر پس نخست بدهید

به آنچه می‌کنید خبردار است اے مؤمنان چون خواهید راز گویید با پیغمبر پس نخست بدهید

بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا

پیش از راز گفتن خود خیرات را این کار بهتر ست بشما و پاکیزه تر پس اگر نیابید

پیش از راز گوئی خویش خیرات این کار بهتر است شمارا و پاکیزه تر است پس اگر (صدقہ) نیابید

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۶﴾ أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ

هر آئینه خدا آمرزگار مهربان ست ف۱ آیا ترسیدید از آنکه نخست دهید پیش از راز گفتن خود

پس (هر آئینه) الله آمرزنده مهربان است آیا ترسیدید از آنکه نخست دهید پیش از راز گفتن خود

صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

خیرات را پس چون نکردید و درگزرانید خدا از شما پس بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

خیرات‌ها را پس چون نکردید و درگذشت خدا از شما پس بر پا دارید نماز را و بدهید زکوة را

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۷﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ

و فرمانبرداری کنید خدا را و رسول او را و خدا خبردار ست بانچه می‌کنید آیا ندیدی بسوے آنانکه

و فرمان برداری کنید خدا و رسول او را و خدا خبردار است به آنچه می‌کنید آیا ندیدی بسوی آنانکه

تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى

دوستی کردند با قومے که غضب کرده است خدا بر ایشان ف۲ نیستند این منافقان از شما و نه از یهود و سوگند میخورند بر

دوستی کردند با قومی که غضب کرده است خدا بر ایشان نیستند این (منافقان یهود) از شما و نه از ایشان و سوگند میخورند بر

الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۱﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ

دروغ و ایشان میدانند آماده ساخته است خدا برائے ایشان عذاب سخت هر آئینه بد ست

دروغ و ایشان میدانند آماده ساخته است خدا برایشان عذاب سخت به تحقیق ایشان بدکار است

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

آنچه می‌کردند سپر گرفته اند سوگندان خود را پس باز داشتند مردم را از راه خدا

آنچه می‌کنند گرفتند سوگند های خود را سپر پس باز داشتند مردم را از راه خدا

فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿۳﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ

پس برائے ایشانست عذاب خوار کننده دفع نخواهد کرد از ایشان اموال ایشان و نه اولاد ایشان از عذاب خدا

پس ایشان راست عذاب ذلت آور دفع نخواهد کرد از ایشان مال هائے ایشان و نه اولاد ایشان از عذاب خدا

شَيْئًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۴﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ

چیزے را این جماعه اهل دوزخ اند ایشان آنجا جاویدان باشند روزیکه برانگیزد ایشان را خدا

چیزی را ایشانند اهل دوزخ ایشان باشند در آنجا جاویدان عه روزیکه برانگیزد ایشانرا خدا

جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَا

همه یکجا پس سوگند خورند بحضور او چنانکه سوگند میخورند بحضور شما و می پندارند که ایشان بر چیزے هستند آگاه شو

یکجا پس سوگند خورند بحضور خدا چنانکه سوگند میخورند نزد شما و می پندارند که ایشان هستند بر چیزی (راه نیک) آگاه شو

إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿۵﴾ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ

هر آئینه ایشانند دروغگو غالب آمده است بر ایشان شیطان پس فراموش ساخت از خاطر ایشان یاد کردن خدا را

(به تحقیق) ایشان اند دروغگویان غلبه کرده است بر ایشان شیطان پس فراموش گردانید از ایشان یاد خدا

أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۶﴾

این جماعه لشکر شیطان ست آگاه شو هر آئینه لشکر شیطان ایشانند زیان کاران

این جماعه گروه (لشکر) شیطانند آگاه شو (هر آئینه) گروه (لشکر) شیطان ایشانند زیانکاران ع۳

است. تصریحات آن نه در دنیا روی کامیابی را دیده میتوانند و نه در آخرت کدام راه نجات و رہائی است از عذاب شدید ۱۲

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید این حکم منسوخ است بآیۂ کریمہ آئندہ والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی منافقان با یہود دوستی کردند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ قسم های دروغ خورده جان و مال خود را از دست مسلمانان نگه می کنند و خود را مسلمان ظاهر کرده به پیرایۂ دوستی دیگران را از قبول دین حق راه خدا باز میدارند پس باید دانست که این جزا بدین طریق ... عزت یافته نمی توانند العذاب نهایت ذلت آور ... گرفتار شده نی هستند. و چون وقت سزا در رسد هیچکس دیگری را از عذاب الٰهی نجات داده نمی تواند نه مال کار خواهد آمد و نه اولاد بلکه آنها خواهد خورد که برای حفاظت آنها قسم های دروغ خورند عه یعنی عادت دروغ اینجا را در آنجا هم بکار خواهند برد. مثلیکه نزد شما دروغ گفته خلاص می شوند و می پندارند که خیلی هوشیار هستیم و حیله خوبی بکار بردیم بحضور خدا هم خوردن قسمهای دروغ تیار می شوند که پروردگارا ما که چنین نبودیم بلکه این قسم بودیم و شاید بدماغ خود پندارند که در آنجا هم همین اظهار رہائی خواهند یافت

ف۲ سرانجام لشکر شیطانی یقیناً خراب

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ⑦ كَتَبَ

بر آئینه آنانکه خلاف می کنند با خدا و رسول او این جماعه در جمله خوار ترین مردم اند حکم کرد

(به تحقیق) آنانکه خلاف می کنند با خدا و رسول او این جماعه اند در جمله ذلیل ترین مردمان نوشته است

اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ⑧ لَا تَجِدُ قَوْمًا

خدا البته غالب شوم من و غالب شوند پیغامبران من هر آئینه خدا توانا غالب ست نخواهی یافت قومے را

الله (البته) غالب شوم من و پیغمبران من به تحقیق خدا توانا زبردست است نخواهی یافت قومی را

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

که ایمان دارند بخدا و روز آخر باین صفت که دوستی کنند با کسیکه خلاف کرده است با خدا و رسول او

که ایمان دارند بخدا و بروز رستاخیز که دوستی کنند با کسیکه مخالفت کرده است خدا و رسول او را

وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ

اگرچه آن جماعه باشند پدران ایشان یا پسران ایشان یا برادران ایشان یا خویشاوندان ایشان آن مومنان که با کافران دوستی ندارند

اگرچه باشد آن جماعه پدران ایشان یا پسران ایشان یا برادران ایشان یا (قبیله) خویشاوندان ایشان اند

كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ

نوشته است خدا در دل ایشان ایمان را و قوت داده است ایشان را بفیض غیبی از جانب خود و درآرد ایشان را

نوشته است خدا اندر دل های ایشان ایمان را و مدد داده است ایشانرا به فیض غیبی از جانب خود و داخل می کند ایشانرا

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ

بوستانها میرود زیر آن جویها جاودان آنجا خوشنود شد خدا از ایشان و

دربهشت ها که میرود زیر درختانش جویها جاودان باشند دران خوشنود شد خدا از ایشان و

رَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ⑨

خوشنود شدند ایشان از خدا ایشانند لشکر خدا آگاه شو هر آئینه لشکر خدا ایشانند رستگاران

راضی شدند آنان از خدا این گروه اند گروه (لشکر) خدا آگاه باش (به تحقیق) گروه خدا ایشان اند رستگاران

سورة الحشر مدنية وهي ۲۴ آية و ۳ ركوعات | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

به پاکی یاد کرد خدا را آنچه در آسمانها ست و آنچه در زمین ست و اوست غالب با حکمت

بپاکی یاد کرد خدای را آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است و اوست غالب با حکمت

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ

اوست آنکه بر آورد آنان را که کافر شدند از اهل کتاب از خانها ے ایشان

اوست آنکه برآورد آنان را که کافر شدند از اهل کتاب از خانه های شان

لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا ۖ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ

در اول جمع کردن لشکر گمان نداشتید شما اے مسلمانان که بر آیند و گمان می کردند آن کافران که نگاه دارنده ایشان باشند

در اول جمع آوری لشکر گمان نداشتید (ای مسلمانان) اینکه برآیند ایشان (بی لنفیر) و گمان می کردند اینکه آن کافران را نگاه دارنده است

حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا ۖ وَ

قلعه های ایشان از عقوبت خدا پس بیامد بایشان عقوبت خدا از انجا که نمی دانستند و

قلعه های ایشان از عقوبت خدا پس بیامد به ایشان (عقوبت) خدا از آنجائیکه نمی پنداشتند

قَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ۚ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي

افگند در دل ایشان ترس را خراب می کردند خانها ے خود را بدست خویش و بدست

افگند در دل ایشان ترس را خراب می کردند خانه های خود را بدستهای خویش و بدست های

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید که آنحضرت صلی الله علیه وسلم چون بمدینه آمد بابنی نضیر صلح کردند و ایشان بسبب شقاوت ازلی سعی در عداوت آنحضرت پیش گرفتند آنحضرت اراده فرمود که آنجماعه را جلا وطن فرماید منافقان آن ملاعین را پیغام فرستادند که شما قتال کنید و در جنگ استوار باشید و در زید که ما رفیق شما ایم خدا تعالی برخلاف اراده منافقان در اول جمع کردن لشکر بر یهود القا فرمود تا عاجز آمدند و جلاوطنی اختیار کردند و سخن اهل نفاق را نشنیدند و بقتال و تکرار جمع رجال اتفاق نیفتاد و اموال ایشان فی شد و فی آن را گویند که بغیر قتال بدست مسلمانان افتد خدای تعالی منت بر مسلمانان نهاد حکم فی بیان فرمود و از اراده منافقان خبر داد والله اعلم ۱۲

ع ۳ ۹ ۳

تفسیر عثمانی

ف۱ مراد از "اول الحشر" نزد بعض مفسرین این است که برای قوم یهود این اولین موقع بود که وطن خود را ترک گویند پیشتر چنین واقعه پیش نشده بود یا در "اول الحشر" بدین طرف اشاره باشد که مدینه را گذاشته بسیار یهود به خیبر وغیره رفتند و حشر دوم آن خواهد بود که در عهد خلافت حضرت عمرؓ بوقوع پیوست. یعنی سعیت دیگر یهود و نصاری این فقرا هم از خیبر بطرف ملک شام بدر کرده شدند جائیکه آخرین حشر بوقوع پذیر خواهد است بنابران شام را

النساء ۹ / النبی علیه السلام ۹

الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ

مسلمانان نیز خراب میشد پس عبرت گیرید اے خداوندان دیدہا و اگر نہ آن بود کہ نوشت خدا

مسلمانان پس عبرت گیرید اے صاحبان دیدہا و اگر نبود کہ نوشت خدا

عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

بر ایشان جلاوطنی ہر آئینہ عقوبت می کرد ایشان را در دنیا و ایشان راست در آخرت عذاب آتش

بر ایشان جلا وطنی را (ہر آئینہ) عقوبت می کرد ایشان را در دنیا و ایشان راست در آخرت عذاب آتش

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۖ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ

این عذاب بسبب آنست کہ ایشان مخالفت کردند با خدا و رسول او و ہر کہ مخالفت کند با خدا پس ہر آئینہ خدا

(این عذاب) بسبب آنست کہ ایشان مخالفت کردند با خدا و رسول او و ہر کہ مخالفت کند با خدا پس خدا

شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ

سخت کنندہ عقوبت ست آنچہ بریدید از درخت خرما یا گزاشتید آنرا ایستادہ بر

سخت عقوبت است آنچہ بریدید از درخت خرما یا گذاشتید آنرا ایستادہ بر

أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ

بیخ خودش پس بفرمان خدا بود و تا خوار کند بدکاران را ف۲ و آنچہ عائد گردانید خدا بر

بیخ خود پس بامر خداست و تا رسوا کند فاسقان را و آن مالیکہ عائد گردانید خدا بر

رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ

پیغامبر خود از اموال بنی نضیر پس نتاختہ بودید بران اسپان را و نہ شتران را ولیکن خدا

رسول خود از بنی نضیر پس نتاختہ بودید بر وی اسپان و نہ شتران را ولیکن خدا

يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَا

غالب می گرداند پیغامبران خود را بر ہر کہ خواہد و خدا بر ہر چیز تواناست آنچہ

غالب می گرداند پیغمبران خود را بر ہر کہ خواہد و خدا بر ہمہ چیز تواناست ع۵ آنچہ

أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي

عائد گردانید خدا بر پیغامبر خود از اموال ساکنان دیہہا پس خدا راست و پیغامبر را و خویشاوندان

عائد گردانید اللہ بر پیغمبر خود از اموال اہل قری پس خدا راست و پیغمبر را و مر خویشاوندان

الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ

را و یتیمان را و فقیران را و راہ گذرندہ را بیان فرمودیم تا نباشد آن دست گردان میان

را و یتیمان را و محتاجان را و مسافران را (این حکم بدان سبب است) تا نشود آن فی دست گرفت میان

الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ ۚ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ

توانگران از شما و ہر چہ بدہد شمارا پیغامبر بگیرید آنرا و ہر چہ منع کند شمارا ازان

توانگران از شما و آنچہ بدہد شمارا پیغمبر پس بگیرید آن را و آنچہ منع کند شمارا ازان

فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ

باز ایستید و بترسید از خدا ہر آئینہ خدا سخت کنندہ عقوبت ست آن فی فقیران ہجرت کنندہ راست

پس بگذارید (باز ایستید) و بترسید از اللہ بہ تحقیق عذاب خداوند سخت است این مال فقیران ہجرت کنندہ راست

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ

آنانکہ بیرون کردہ شد ایشان را از خانہائے ایشان و اموال ایشان می طلبند نعمت را از پروردگار خویش

آنانکہ بیرون کردہ شدند از خانہ ہای خود و اموال خود جویان اند فضل را از پروردگار خود

وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

و خوشنودی را و نصرت میدہند خدا را و پیغامبر او را این جماعہ ایشانند راست وعدہ

و رضامندی او را و مدد می کنند اللہ و رسول او را این جماعہ ایشانند راستان

فتح الرحمن

ف۱ بنوعے دیگر واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنی قطع درخت میوہ دار وقت جہاد جایز است و ترک آن نیز جایز واللہ اعلم ۱۲ ف۳ یعنی خویشاوندان پیغامبر را ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ اگر بعد از جنگ جزئی کفار مغلوب شدہ بسوی صلح مسارعت کنند و مسلمانان ہم موافقت نمایند درین صورت اموالیکہ بذریعہ صلح بدست می آید نیز داخل حکم فی است و در عہد مبارک نبی کریم اموال فی خالصاً باختیار و تصرف آنحضرت ۳ بود ممکن است کہ این اختیار مالکانہ باشد کہ فقط برای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مخصوص بود چنانکہ در آیات حاضرہ از لفظ و علی رسولہ متبادر میشود و احتمال است کہ محض حاکمانہ باشد بہر حال اللہ تعالی راجع باین اموال در آیت ما بعد بر آنحضرت ہدایت فرمود کہ چہ باید نمود و در کدام مصارف بمصرف رسانیدہ شود بعد از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم این اموال باختیار و تصرف امام میرود لیکن تصرف او مالکانہ نیست محض حاکمانہ می باشد امام آن اموال را قرار صوابدید و مشورہ در ضروریات و مصالح عمومی مسلمانان خرچ خواہد کرد حکم اموال غنیمت از آن جدا گانہ است چہ آن بعد از اخراج خمس خالصاً حق لشکر است کما یدل علیہ قولہ تعالی واعلموا انما غنمتم الآیہ اگر لشکریان برضا و خوشی خود از مال غنیمت صرف نظر کنند چیز لیست ...

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُو الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَ

ونیز آنان راست که جائے گرفتند بلدالاسلام ف۱ و جائے پیدا کردند در ایمان پیش از مہاجران دوست میدارند ہر کہ ہجرت می کند بسوئے ایشان و

(ونیز) آنان راست کہ جائی گرفتند در سرای ہجرت و خالص کردند ایمان خود را پیش از ایشان دوست میدارند ہر کہ را ہجرت کند بسوئے ایشان و

لَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَ

نمی یابند در خاطر خود و غدغہ از طرف آنچہ دادہ شد مہاجران را و دیگران را اختیار می کنند بر خویشتن و

نمی یابند در دل ہای خود تنگی (حسد) از آنچہ دادہ شدہ مہاجران را و مقدم میدارند دیگران را بر نفس ہائے خود و

لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

اگرچہ باشد ایشان را احتیاج و ہر کہ نگاہداشتہ شد از حرص نفس خود ف۲ پس آن جماعہ ایشانند رستگاران

(اگرچہ ہست ایشان را فاقہ (احتیاج بہ آنچہ ایثار می نمایند) و ہر کہ نگہداشتہ شود از حرص نفس خود پس آن جماعہ ایشانند رستگاران

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ

ونیز آنانراست کہ آمدند بعد مہاجران و انصار می گویند اے پروردگار ما بیامرز ما را و برادران ما را کہ

و آنان کہ آمدند بعد از ایشان می گویند اے پروردگار ما بیامرز ما را و آن برادران ما را کہ

سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ

سبقت کردند بما بہ ایمان آوردن و پیدا مکن در دل ما ہیچ کینہ بہ نسبت آنانکہ ایمان آوردند اے پروردگار ما ہر آئینہ تو

سبقت کردند بر ما بہ ایمان و مگردان در دل ما ہیچ کینہ بہ نسبت آنان کہ ایمان آوردند اے پروردگار ما ہر آئینہ توئی

رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ

بخشایندہ مہربان ع آیا ندیدی بسوئے آنانکہ منافق شدند می گویند آن برادران خود را کہ

بخشایندہ بارحم آیا ندیدی بسوی آنانکہ منافق شدہ اند می گویند آن برادران خود را کہ

كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ

کافر اند از اہل کتاب بخدا اگر جلاوطن کردہ شوید شما را البتہ بیرون شویم ما نیز ہمراہ شما و فرمان قبول نکنیم در مقدمہ شما

کافرانند از اہل کتاب (قسم بخدا) اگر جلاوطن کردہ شوید (ہر آئینہ) بیرون می شویم با شما و فرمان نبریم در معاملہ شما

أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ

ہیچ کس را ہرگز و اگر قتال کردہ شود با شما البتہ نصرت دہیم شما را و خدا گواہی میدہد کہ ایشانند در غلوبان بخدا اگر

ہیچ کس را ہرگز و اگر قتال کردہ شود با شما ہر آئینہ مدد کنیم شما را و خدا گواہی میدہد کہ ایشانند دروغگویان (قسم بخدا) اگر

أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا لَا يَنصُرُونَهُمْ وَلَئِن نَّصَرُوهُمْ

جلاوطن کردہ شود اہل کتاب را جلاوطن نشوند ہمراہ ایشان و اگر جنگ کردہ شود با اہل کتاب نصرت ندہند ایشان را و اگر بفرض نصرت دہند

بیرون کردہ شوند بیرون نمی روند منافقان با ایشان و اگر جنگ کردہ شود با ایشان یاری ندہند منافقان ایشان را و اگر نصرت دہند اہل کتاب را

لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِم

البتہ باز گردانند پشت خود را بعد ازاں مدد کردہ نشود ایشان را ہر آئینہ شما اے مسلمانان بارعب ترید در خاطر ایشان

(ہر آئینہ) پشت دادہ بگریزند بعد از آن ہرگز مدد کردہ نشوند ہر آئینہ شما بارعب ترید در دل ہائے ایشان

مِّنَ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى

از خدا این بسبب آنست کہ ایشان قومے ہستند کہ نمی فہمند ف۳ جنگ نکنند با شما یکجا شدہ مگر در دیہا

نسبت بہ اللہ این بسبب آن است کہ ایشان قومی است کہ نمی فہمند مقاتلہ کردہ نمی توانند با شما ہمہ یکجا شدہ مگر در دہات

مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَاءِ جُدُرٍ ۚ بَأْسُهُم بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ ۚ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَ

کہ بر آن حصار ساختہ باشند یا از پس دیوارہا جنگ ایشان در میان خویش سخت ترست می پنداری ایشان را یکجا جمع شدہ و

حصار کردہ شدہ یا از پشت دیوارہا جنگ آنہا در میان شان سخت است می پنداری ایشان را یک جا جمع شدہ و

قُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ

دل ہائے ایشان پراگندہ است این بسبب آنست کہ ایشان قومے ہستند کہ نمی یابند ف۴ داستان ایشان مانند داستان آنانست کہ

دل ہائے ایشان پراگندہ است این سبب آنست کہ ایشان قومی است کہ عقل ندارند داستان ایشان مانند داستان کسانی است کہ پیش از ایشان بودہ اند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بمدینہ منورہ مترجم گوید ازین آیت معلوم شد کہ در فئی ہر مسلمان را حق ست پس اجوج فالاجوج را باید داد تا آنکہ مال فی کفایت کند واللہ اعلم۔ ف۲ یعنی از عذاب خدا کہ موجل ست برون آمدند واللہ اعلم۔ ف۳ یعنی بایک دیگر خانہ جنگی بادارند و مصلحت ایشان یکی نیست واللہ اعلم ۱۲۔

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۵۴۵ - الشیخ ابوبکر رازی حنفی در "احکام القرآن" نقل کردہ است کہ این حکم راجع باموال منقولہ است و در مال غیر منقولہ امام اختیار دارد کہ اگر مصلحت داند بین لشکر تقسیم کند و اگر مصلحت نداند برای مصالح عامہ نگہ دارد چنانکہ در سواد عراق حضرت عمر بہ مشورہ بعض صحابہ جلیل القدر ہمین طور اجرا آت کردہ بود۔ بر وفق ہمین مسلک شیخ ابوبکر رازی "واعلموا انما غنمتم الایہ" را باموال منقولہ و آیات سورہ حشر را براموال غیر منقولہ حل کردہ است باین طریق کہ آیت اول "وما افاء اللہ علی رسولہ منہم" بر حکم "فی" و آیت دوم "ما افاء اللہ علی رسولہ من اہل القری" بر حکم "غنیمت" محمول است و "لغۃ" غنیمت را میتوان بالفظ فی تعبیر کرد واللہ تعالیٰ اعلم بالصواب ۱۲۔

قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ

در نزدیکی چشیدند وبال گناه خود را و ایشان راست عذاب دردناک ف۱ داستان منافقان با اہل کتاب مانند داستان شیطان ست

بزمان نزدیک چشیدند سزای کار خود را و ایشان راست عذاب دردناک ف۵ (داستان منافقان) مانند داستان شیطان است چون

إِذْ قَالَ لِلْإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ

گفت آدمی را کافر شو پس چون کافر شد گفت هر آئینه من بے تعلقم از تو هر آئینه من میترسم از خدائے

گفت انسان را کافر شو پس چون کافر شد گفت (شیطان) (هر آئینه من بیزارم از تو) (به تحقیق) من می ترسم از الله

رَبَّ الْعَالَمِينَ ۝٦ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ

پروردگار عالمها پس شد عاقبت کار این شیطان و این آدمی آنکه ایشان در آتش باشند جاوید آنجا و این ست

که پروردگار عالمهاست پس شد انجام کار آن هر دو آنکه هر دوی ایشان باشند در آتش جاویدان در آن و این است

جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ۝٧ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ

جزای ستمگاران اے مسلمانان بترسید از خدا و باید که تامل کند هر شخصے که چه چیز پیش فرستاده است

جزای ستمگاران ف۵ اے مومنان بترسید از خدا و باید بنگرد هر نفس که چه فرستاده است

لِغَدٍ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝١ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ

برائے فردا و بترسید از خدا هر آئینه خدا خبردار ست بآنچه می کنید و مباشید مانند آنکه

برای فردا و بترسید از خدا به تحقیق الله خبردار است به آنچه می کنید و مشوید مانند آنانکه

نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۝٢ لَا يَسْتَوِي

فراموش کردند خدا را پس خدا فراموش گردانید از خاطر ایشان تدبیر حال ایشان را این جماعة ایشان اند بدکاران برابر نیستند

فراموش کردند خدا را پس فراموش گردانید خدا از یاد ایشان نفس های ایشان را آن جماعه ایشانند نافرمانان برابر نیستند

أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ۝٣ لَوْ

اہل دوزخ و اہل بہشت اہل بہشت ایشانند مطلب رسندگان اگر

اہل دوزخ و اہل بہشت اہل بہشت ایشانند به مطلب رسندگان اگر

أَنزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ

فرود می آوردیم این قرآن را بر کوہے هر آئینه میدیدی آنرا نیاز کنان کرده پاره پاره شده از خوف

فرود می آوردیم این قرآن را بر کوہی (هر آئینه) میدیدی آنرا ترسنده پاره شونده از خوف

اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ۝٤ هُوَ

خدا و این داستانها بیان می کنیم برائے مردمان تا ایشان تامل کنند اوست

الله و این مثال ها بیان می کنیم آن را برای مردمان تا ایشان فکر کنند اوست

اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۖ هُوَ الرَّحْمَٰنُ

آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او داننده پنهان و آشکارا اوست بخشاینده

آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او داننده نهان و آشکار است اوست بخشاینده

الرَّحِيمُ ۝٥ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ

مهربان اوست آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او بادشاه بنهایت پاک سلامت از هر عیب

مهربان اوست آن خدا که نیست هیچ معبود مگر او بادشاه بنهایت پاک سالم از همه عیب ها

الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا

امن دهنده نگاهبان غالب خود اختیار بزرگوار پاکی خدا راست از

امان دهنده در پناه دارنده غالب صاحب شوکت صاحب عظمت پاکی خدا راست از

يُشْرِكُونَ ۝٦ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ

شریک مقرر کردن ایشان اوست خدائے آفریدگار نو پدید آرنده نگارنده اوراست نامهای نیک

شریک مقرر کردن ایشان اوست الله آفریدگار نو پدید آرنده صورت نگارنده مر او راست نام های نیک

فتح الرحمن

ف۱ یعنی چنانکه اہل بدر مغلوب شدند ہم چنین ایشان نیز کشته شدند والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی برائے روز قیامت ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ در زمان نزدیک یهود بنی قینقاع سزای غداری خود را چشیده اند چنانکه آنها ببدعهدی خود جلاوطن شدند ... ازین پیشتر منافقان در ہمین نزدیکی اہل مکه بروز بدر سزا یافته اند ہمان عاقبت بنی نضیر ہم مشاہده کنند که در دنیا ذلت مسلمانان سزا یافتند و عذاب دردناک آخرت باستور سابق بر حال ماند. ف۵ شیطان در ابتدا انسان را بکفر و معصیت می انگیزد و چون انسان بدام اغوای او گرفتار میشود آنگاه می گوید که من از تو علیحده و از کفر تو بیزارم زیرا من از خدا میترسم (اگرچه این قول محض ریا و مکاری است) نتیجه این می شود که خودش را با ہم بدوزخ ساخته داوراهم با خود بعذاب الٰہی گرفتار نمود حضرت شاه صاحب رحمه الله مینویسد که شیطان در آخرت این سخن را خواهد گفت و بروز جنگ بدر یک کافر در آمده مردم را برای جنگ ... ہمراه فرشتگان را دید راه فرار را اختیار کرد ... گذشته ہمین مثال از

منافقان است که آنها به بنی نضیر از حمایت و رفاقت خود یقین داده ایشان را بجنگ تشویق دادند مگر یک ... نمودند و ... معصیت شده ... شان خدا و ... شدند

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑦

بپاکی یاد می کند او را ہر چہ در آسمانہا و زمین ست و اوست غالب با حکمت

بپاکی یاد می کنند او را آنچہ در آسمانہا و زمین اند و اوست غالب با حکمت

سورة الممتحنة مكية وهي ثلث عشرة آية وفيها ركوعان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ

ف۱ اے مسلمانان دوست مگیرید دشمنان مرا و دشمنان خود را می افگنید

اے مؤمنان ع۱ مگیرید دشمنان مرا و دشمنان خود را دوستان پیغام می فرستید

إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَ

بسوئے ایشان پیغام بسبب دوستی و ہر آئینہ ایشان کافر شدہ اند بآنچہ آمدہ است بشما از دین راست جلا وطن می کنند پیغامبر را و

بایشان بسبب دوستی (حال آنکہ) کافر شدند بہ آنچہ آمدہ است بشما از دین راست بیرون می کنند رسول را و

إِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ

شما را نیز برائے آنکہ ایمان آوردید بخدائے پروردگار خویش دوست مگیرید اگر برآمدہ اید از اوطان خود برائے جہاد در راہ من و بطلب

شما را برای آنکہ ایمان آوردید بہ اللہ کہ پروردگار شماست اگر برآمدہ اید (از اوطان خود) برائے جہاد در راہ من و بطلب

مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ

رضامندی من پنہان میفرستید بسوئے ایشان پیغام بسبب دوستی و من میدانم آنچہ پنہان می کنید و آنچہ آشکارا می نمائید

رضامندی من (دوست می گیرید آنہا را) پنہان میفرستید بسوی ایشان پیغام دوستی و من خوب میدانم آنچہ را پنہان می کنید و آنچہ اظہار می نمائید

وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ① إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا

و ہر کہ از شما بکند این کار ہر آئینہ غلط کرد راہ ہموار را اگر کافران بیابند شما را دشمن

و ہر کہ بکند این کار را از شما پس (بتحقیق) غلط کردہ است راہ راست را اگر ظفر بیابند بشما باشند

لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ

باشند در حق شما و بکشایند بسوئے شما دستہائے خود را و زبانہائے خود را بایذا و دوست دارند کہ

مر شما را دشمنان و دراز می کنند بشما دستہائے خود را و زبانہائے خود را بہ بدی و دوست دارند کہ

تَكْفُرُونَ ② لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَفْصِلُ

کافر شوید سود نخواہند داد شما را خویشاوندان شما و نہ فرزندان شما روز قیامت فیصل خواہد کرد خدا

شما نیز کافر شوید فائدہ نمی دہید شما را خویشاوندان شما و نہ فرزندان شما در روز قیامت فیصلہ می کند خدا

بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي

در میان شما و خدا بآنچہ می کنید بیناست ہر آئینہ ہست شما را پیروی نیک با

در میان شما و اللہ بہ آنچہ می کنید بیناست (بلا شک) می باید شما را پیروی نیکو بہ

إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ

ابراہیم و آنانکہ ہمراہ او بودند چون گفتند قوم خود را ہر آئینہ ما بے تعلقیم از شما و از آنچہ می پرستید

ابراہیم و آنانکہ بودند با وی چون گفتند قوم خود را (بتحقیق) ما بیزاریم از شما و از آنچہ می پرستید

مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ

بجز خدا نا معتقد شدیم بشما پدید آمد میان ما و میان شما دشمنی و ناخوشی

بجز اللہ منکر شدیم از شما و ظاہر شد میان ما و میان شما دشمنی و کینہ

أَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ

ہمیشہ تا وقتیکہ ایمان آرید بخدائے تنہا شما را پیروی نیک ست با ابراہیم مگر در قول ابراہیم پدر خود را کہ البتہ آمرزش طلب خواہم کرد

ہمیشہ تا وقتیکہ ایمان آرید بخدای یگانہ (شما را پیروی نیک است با ابراہیم) مگر در قول ابراہیم پدر خود را کہ البتہ بالضرور طلب آمرزش خواہم کرد

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواستند کہ بفتح مکہ متوجہ شوند و مرضی شریف آن بود کہ کسے اہل مکہ را بالقصد آنحضرت مطلع نکند تا ناگہان بر سر ایشان رسند یکی از صحابہ بطرف ایشان نامہ نوشت و بر قصد آنحضرت مطلع ساخت خدائے تعالے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را اطلاع داد تا آن نامہ را از راہ باز آوردند خدائے تعالے در باب منع از دوستی کفار نازل ساخت ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۱ صلح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با اہل مکہ در سورۂ "انا فتحنا" مذکور شدہ بود۔ این صلح تا دو سال قایم بود۔ بالآخر کافران عہد شکنی کردند۔ در اثر آن آنحضرت باراده فتح مکہ نہانی در تہیۂ فوج شدند تا کفار مکہ از آمادگی ایشان خبر نشوند مبادا تجہیزات جنگ را شروع کنند و بدین واسطہ جنگیدن در حرم شریف ناگزیر گردد مسلمانی بنام حاطب بن ابی بلتعہ (کہ از جملہ مہاجرین و اصحاب بدر بود) بہ اہالی مکہ مکتوبی فرستاد کہ لشکر محمد صلی اللہ علیہ وسلم مانند شب سیلاب در شب تاریک بر شما ہجوم آوردنی است آنحضرت بذریعہ وحی آگاہ گردیدند چنانچہ بہ حضرت علی و زبیر و چند صحابہ حکم داد کہ زنی عازم سفر مکہ بودہ در فلان مقام اوراخواہید یافت آن زن مکتوبی دارد آنرا گرفتہ بیاورید۔

بقیہ بر صفحہ ۵۴۹

ع ۷ — ع ۱۶ — منزل ۷ — ع ۱ (نصف الحزب)

لَكَ وَمَآ أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِن شَيْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا

برائے تو و نیَم توانا برائے تو از خدا چیزے — ف گفت ابراہیم اے پروردگار ما بر تو توکل کردیم و بسوئے تو رجوع نمودیم

برای تو و مالک نیستم برای تو نفع را از جانب خدا چیزے (می گفتند) ای پروردگار ما خاص بر تو توکل کردیم و بسوی تو رجوع نمودیم

وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۖ

و بسوئے تست باز گشت اے پروردگار ما مکن ما را زیر دست کافران و بیامرز برائے ما اے پروردگار ما

و بسوئے تست باز گشت ہمہ اے پروردگار ما مگردان ما را محنہ مشق (زیر دست) کافران و بیامرز ما را اے پروردگار ما

إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن

ہر آئینہ توئی غالب با حکمت — ہر آئینہ ہست شما را بجماعۂ مذکورہ اقتدا نیک کسے را از شما کہ

(بتحقیق) توئی غالب با حکمت — بتحقیق می باید شما را بجماعۂ مذکورہ اقتدای نیک کسی را کہ

كَانَ يَرْجُو اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ

امیدوار و ملاقات خدا را و روز آخرت را و ہر کہ رو گرداں شود پس ہر آئینہ خدا بے نیاز

امیدوار (ملاقات) اللہ را و روز پسین را و ہر کہ رو بگرداند پس (بتحقیق) اللہ او بے نیاز

الْحَمِيدُ ﴿٦﴾ عَسَى اللّٰهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم

ستودہ کارست نزدیک ست خدا از آنکہ پیدا کند در میان شما و در میان آنانکہ دشمنی داشتہ اید با ایشاں

ستودہ کار است امید است اللہ کہ پیدا کند میان شما و میان آنانکہ دشمنی داشتید با ایشاں

مَّوَدَّةً ۚ وَاللّٰهُ قَدِيرٌ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ لَّا يَنْهَاكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ

دوستی را و خدا توانا ست و خدا آمرزگار مہربان ست منع نمی کند خدا شما را از مواصلت آنانکہ

دوستی را و خدا بہر چیز توانا ست و خدا آمرزگار مہربان است منع نمی کند شما را اللہ از آنانکہ

لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَ

جنگ نکردہ اند با شما در مقدمۂ دین و بیروں نکردہ اند شما را از خانہائے شما منع نمی کند از انکہ احسان کنید با ایشان و

جنگ نکردہ اند با شما در امر دین و نکشیدہ اند شما را از خانہائے تان از انکہ نیکوئی کنید با ایشان و

تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللّٰهُ عَنِ

انصاف کنید در حق ایشاں ہر آئینہ خدا دوست می دارد انصاف کنندگان را جز این نیست کہ منع میکند شما را خدا از

انصاف کنید در حق ایشان بیشک اللہ دوست می دارد انصاف کنندگان را جز این نیست کہ منع می کند اللہ شما را از

الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ

مواصلت آنانکہ جنگ کردہ اند با شما در مقدمۂ دین و بیروں کردہ اند شما را از خانہائے شما و معاونت دیگران کردند در بیرون

آنانکہ جنگ کردند با شما بر دین و کشیدند شما را از خانہائے شما و معاونت یک دیگر کردند

إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا

آوردن شما منع می کند از انکہ دوستی دارید با ایشان و ہر کہ دوستی دارد با ایشان پس آں جماعہ ایشانند ستمکاران اے

در اخراج شما از انکہ دوستی کنید با آنہا و ہر کہ دوستی کند با ایشان پس آن جماعہ ایشانند ستمکاران ای

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ ۖ اللّٰهُ أَعْلَمُ

مسلمانان چوں بیایند پیش شما زنان مسلمان ہجرت کردہ پس امتحان کنید ایشاں را خدا دانا تر ست

مؤمنان چون بیایند نزد شما زنان مسلمان ہجرت کنان پس امتحان کنید ایشان را اللہ دانا تر است

بِإِيمَانِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ ۖ

بایمان ایشان پس اگر مسلمان دانید ایشاں را باز مفرستید ایشاں را بسوئے کافران

بایمان ایشان پس اگر بدانید ایشان را کہ مؤمن اند واپس مفرستید ایشان را بسوئے کفار

لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَآتُوهُم مَّا أَنفَقُوا ۚ وَلَا جُنَاحَ

نہ این زنان حلال اند کافراں را و نہ آں کافران حلال اند ایں زنان را و بدہید بشوہران آنچہ خرج کردند و نیست گناہ

نہ آن زنان حلال اند کافران را و نہ آن کافران حلال اند این زنان را و بدہید کافران را آنکہ خرچ کردہ اند و نیست گناہی

نیست خواستم بر کافران منت نہم تا آنہا در معاوضۂ این خدمت از اہل و عیال من خبر گیری کردہ و با آنہا سلوک نیک کنند۔ بقیہ بر صفحہ ۵۵۰

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی درین قول اقتدا بابراہیم نشاید کردن و استغفار برائے کافر درست نیست واللہ اعلم ۱۲۔ ف۲ یعنی ایشاں را توفیق اسلام دہد ۱۲ ف۳ مترجم گوید در صلح حدیبیہ بعض نساء کفار ہجرت کردہ بمدینہ می آمدند و بعض نساء مسلمین مرتد گشتہ بکفار لحق می شدند خدائے تعالیٰ حکم این جملہ بیان فرمود واللہ اعلم ۱۲ ف۴ یعنی قسم دہید ایشاں را کہ بسبب ناخوشی شوہران خود یا بسبب عشق جوانان دیگر نیامدہ اند واللہ اعلم ۱۲ ف۵ یعنی مہرے کہ شوہران کفار دادہ بودند باز گردانید واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

بقیہ صفحہ ۵۴۸۔ این نفری بسرعت تمام رواں شدند و زن مذکور را عیناً بہمان مقام گرفتار کردند و نامۂ مذکور بعد از لیت و لعل و مناقشۂ زیادی خط را بدیشان سپرد۔ بعد از خواندن معلوم شد کہ حاطب بن ابی بلتعہ برائے کفار نوشتہ است و اطلاع ہجوم مسلمانان را دادہ است آنحضرت حاطب را بحضور خود خواستہ علت این حرکت را پرسید۔ نامبردہ گفت۔ یا رسول اللہ بنا بر کفر اختیار کردہ ام و نہ از اسلام برگشتہ ام۔ سخن درست ہمین است کہ اہل و عیال من در مکہ بود و ہیچ کس حامی و مددگار آنہا

عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ

برشما کہ نکاح کنید بایشان چون بدہید ایشان را مہر ایشان و نگاہ دارید دست آویز
برشما کہ بنکاح بگیرید زنان را چون بدہید زنان را مہرہای ایشان و نگاہ مدارید ناموس ہای

الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ ۖ يَحْكُمُ

زنان مسلمانا نرا و طلب کنید آنچہ شما خرج کردید و باید کہ مشرکان طلب کنند آنچہ خرج کردہ اند این است حکم خدا فیصل کند
زنان کافرہ را و بخواہید آنچہ خرج کردہ اید و بخواہند کافران آنچہ خرج کردہ اند آنچہ مذکور شد حکم خداست حکم می کند درمیان

بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ

میان شما و خدا داناست با حکمت ست و اگر از دست شما برود کسے از زنان شما بسوئے کافران
میان شما و خدا بہمہ چیز دانا با حکمت است و اگر از دست شما برود کسی از زنان شما بطرف کفار

فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ

پس عقوبت رسانید کافران را پس بدہید آنانرا کہ رفتہ باشند زنان ایشان مانند آنچہ خرج کردہ باشند و بترسید از خدائے
پس نوبت شما برسد (غنیمت بگیرید) پس بدہید آن کسان را کہ رفتہ است زنہای ایشان مقدار چیزیکہ خرج کردہ اند و بترسید بالله

الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ

کہ شما او را باور دارندہ اید ویرا اے پیغمبر چون بیایند نزدیک تو زنان مسلمان کہ بیعت کنند باتو
کہ شما باو باور دارندہ اید اے پیغمبر چون بیایند نزد تو زنان مومنہ برائے بیعت کردن

عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ

باین شرط کہ شریک مقرر نکنند با خدا چیزے را و دزدی نکنند و زنا نکنند و نہ کشند
براینکہ شریک نسازند بہ الله چیزی را و نہ دزدی کنند و نہ زنا کنند و نہ بکشند

أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا

اولاد خود را و پیش نیارند سخن دروغ کہ بربستہ باشند آنرا در میان دستہاے خویش و در میان پایہای خویش و
اولاد خود را و نیارند سخن دروغ را کہ افترا کردہ باشند آنرا درمیان دست ہا و پای ہای خود و

يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ ۙ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

نافرمانی نکنند ترا در کار نیک پس بیعت قبول کن از ایشان و طلب آمرزش کن برائے ایشان از خدا ہر آئینہ خدا آمرزگار
نافرمانی نکنند ترا در کار نیک پس بیعت کن با ایشان و آمرزش بخواہ برای ایشان از الله بتحقیق الله آمرزگار

رَحِيمٌ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

مہربان ست اے مسلمانان دوستی ندارید با گروہے کہ خشم گرفتہ است خدا برآنہا
مہربان است اے مومنان دوستی مکنید با گروہی کہ غضب کردہ است الله برآنہا

قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۝

آن جماعہ ناامید شدہ اند از ثواب آخرت چنانکہ ناامید شدہ اند کافران کہ از اہل گور رفتند
ناامید شدند (آن جماعہ) از آخرت چنانکہ ناامید شدہ اند کفار از اہل قبور

سورۃ الصف مدنیۃ وہی اربع عشرۃ آیۃ وفیہا رکوعان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان
آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

بپاکی یاد کرد خدا را ہرچہ در آسمانہاست و آنچہ در زمین ست و اوست غالب با حکمت اے
بپاکی یاد می کند الله را آنچہ در آسمانہا و آنچہ در زمین است و اوست غالب با حکمت ای

آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا

مسلمانان چرا می گوئید آنچہ نمی کنید بسیار ناپسندیدہ شد نزدیک خدا آنکہ بگوئید
مومنان چرا می گوئید آنچہ نمی کنید بزرگ است از روی خشم نزد الله آنکہ بگوئید

فتح الرحمٰن
ف۱ یعنی بر نکاح عزم اقامت نباید کرد والله اعلم ۱۲ ف۲ یعنی اگر زنے مرتدہ شد و با مشرکان ملحق شود مہر او باید طلبید و اگر زنے مسلمان شدہ ہجرت کند مہر او باید داد والله اعلم ۱۲ ف۳ یعنی غنیمت ستانید از ایشان ۱۲ ف۴ مترجم گوید کہ اگر کفار معاہد باشند و زنے مرتدہ با ایشان ملحق گردد از ایشان مہر باید طلبید چنانچہ در آیت سابقہ معلوم شد و اگر کفار معاہد نباشند از غنائم اہل ایشان شوہران مرتدہ را مہر باید داد لیکن بعد فتح کہ این ہمہ احکام مرتفع شدند نزدیک این فقیر نسخ این احکام ثابت نشدہ است پس اگر مثل حالتیکہ بعد صلح حدیبیہ بود باز عود نمود حق کہ بر ہمین احکام عمل کردہ شود والله اعلم ۱۲ ف۵ یعنی فرزند کسی را بدیگری منسوب نکنند والله اعلم ۱۲ ف۶ یعنی خدای تعالیٰ حکم بعذاب ایشان کردہ است پس ہرگز ایمان نیارند و ثواب نیابند چنانچہ کافران بعد مردن برکفر توقع ثواب نمی دارند والله اعلم ۱۲ تفسیر عثمانی
(رکوع ۲ / ۸)
ف۱ (خیال من آن بود کہ) این خبر واقعی کہ وسیلہ فائدہ بسی است بہ اسلام ضرری نمی رسید و عدہ ہای فتح و نصرت را کہ الله تعالیٰ بہ شما کردہ است یقینا پورہ شدنی است کسی آنرا باز داشتہ نمی تواند اینکہ در نفس خطائی مضمنہ بود کردہ کہ ف۲ اگر رسول کتمان نہایت برشما نمی کند (و دعدہ ہای موعودہ خود را ضرور تکمیل می نماید) پاشیہ از طرف حاطب یک خطای بسیار بزرگ سر زدہ لیکن رحمۃ للعالمین

مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝٣ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ

چیزے کہ نکنید ف۱ ہر آئینہ خدا دوست میدارد آنان را کہ جنگ می کنند در راہ خدا صف زدہ گویا ایشان

چیزی را کہ نمی کنید (بتحقیق) اللہ دوست می دارد آنان را کہ جنگ می کنند در راہ او صف زدہ گویا ایشان

بُنْيَانٌ مَّرْصُوصٌ ۝٤ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ

عمارتے ہستند محکم بایک دیگر چسپیدہ و یاد کن چون گفت موسی قوم خود را اے قوم من چرا میرنجانید مرا در ہر آئینہ می دانید

دیواری آہنیند یاسرب اندود بناہای یک دیگر چسپیدہ اند (و یاد کن) چون گفت موسی قوم خود را ای قوم من چرا میرنجانید مرا (بتحقیق) میدانید

أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي

کہ من فرستادہ خدایم بسوئے شما پس وقتیکہ کجروی کردند کج ساخت خدا دل ایشانرا و خدا راہ نمی نماید

کہ من فرستادہ خدایم بسوی شما پس چون کج رفتند (برگشتند از حق) کج ساخت اللہ دلہائے شان را و خدا راہ نمی نماید

الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۝٥ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي

قوم بدکاران را و یاد کن چون گفت عیسی پسر مریم اے بنی اسرائیل ہر آئینہ من

مردمان نافرمان را و چون گفت عیسی پسر مریم اے بنی اسرائیل (بتحقیق) من

رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ

پیغامبر خدایم بسوئے شما باور دارندہ آنچہ پیش دست منست از توریت و بشارت دہندہ بہ پیغامبرے

فرستادہ خدایم بسوی شما تصدیق کنان آنچہ پیش روی من است از توریت و مژدہ دہندہ بہ پیغمبری

يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ

کہ بیاید بعد از من نام او احمد باشد پس چون آمد احمد صلی اللہ علیہ وسلم پیش ایشان با معجزہا گفتند این سحری

کہ می آید بعد از من نام او ست احمد پس چون آورد بایشان نشانہای واضح را گفتند این جادوی

مُّبِينٌ ۝٦ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى

ظاہر است و کیست ستمگار تر از کسیکہ بر بست بر خدا دروغے را و او خواندہ میشود بسوئے

آشکار است ف۱ و کیست ظالم تر از کسیکہ افترا کرد بر اللہ دروغ را در حالیکہ او خواندہ میشود بسوی

الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝٧ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ

اسلام و خدا راہ نمی نماید گروہ ستمگاران را می خواہند این کافران کہ فرو نشانند نور خدا را

اسلام و خدا راہ نمی نماید گروہ ظالمان را میخواہند کہ گل کنند نور خدا را

بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۝٨ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ

بدہنہائے خویش و خدا تمام کنندہ نور خود است اگرچہ ناخوش دارند کافران او ست آنکہ فرستاد پیغامبر خود را

بدہنہائے خود و خدا تمام کنندہ نور خدا است اگرچہ بد پندارند کافران او ست آنکہ فرستادہ است پیغمبر خود را

بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ۝٩

بہدایت و دین راست تا غالب کندش بر ادیان ہمہ آن اگرچہ ناخوش دارند مشرکان ف۲

بہ ہدایت و دین راست تا غالب کند آنرا بر ہمہ ادیان اگرچہ بد پندارند مشرکان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ۝١٠

مسلمانان آیا دلالت کنم شمارا بآن سوداگری کہ برہاند شمارا از عذاب درد دہندہ

ای مومنان آیا دلالت کنم شمارا بر تجارتی کہ نجات دہد شمارا از عذاب دردناک

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَ

ایمان آرید بخدا و رسول او و جہاد کنید در راہ خدا باموال خود و

ایمان آرید بہ اللہ و رسول او و جہاد کنید در راہ خدا باموال خود و

أَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝١١ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَ

بجان خود این بہتر است برائے شما اگر میدانید اگر این چنین کنید بیامرزد برائے شما گناہان شمارا و

نفسہای خود این بہتر است برای شما اگر میدانید (اگر چنین کنید) بیامرزد برای شما گناہان شمارا و

فتح الرحمن

ف۱ یعنی با خدا عہد کنید دیدہ فا نرسانید ۱۲

ف۲ پس در ترویج دین عیسی سعی کردند ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ پیغمبران گذشتہ را تصدیق می کنم و در باب پیغمبر آیندہ بشارت میدہم۔ اگرچہ دیگر انبیای سابقین ہم راجع بہ بعثت خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم ہمیشہ بشارت میدادہ اند لیکن با صراحت و وضاحت و اہتمامی کہ حضرت مسیح علیہ السلام راجع بہ تشریف آوری آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مژدہ دادہ آن قدر از کس دیگر منقول نیست۔ شاید این خصوصیت در حصہ مسیح علیہ السلام از سبب قرب عہد آمدہ باشد زیرا بعد از وی بدون پیغمبر آخر الزمان ہیچ پیغمبر دیگر مبعوث شدنی نبود حقیقی است مسلم کہ غفلت مجرمانہ و تحریف متعمدانہ یہود و نصاری امروز ہیچ نسخہ صحیح توریت و انجیل اصلی را در دسترس دنیا نگذاشتہ است کہ بوسیلہ آن بدرستی درک می کردیم و میدانستیم کہ انبیای سابقین خصوصاً حضرت مسیح علیہ السلام در باب خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم بکدام الفاظ و بہ کدام عنوان بشارت دادہ بودند۔ بنا بر علیہ ہیچ کس حق ندارد کہ بیان صاف و صریح قرآن کریم را تکذیب کند چہ اگر آن ہمین انجیل تحریف شدہ موجودہ ہست باز ہم باید این را معجزہ خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم دانست کہ حق تعالی بہ محرفین آن قدر قدرت ندادہ کہ آنہا تمام پیش گوئی...

ع ۹　۵

يُدْخِلْكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ

در آرد شمارا به بوستانها میرود زیر آن جویها و محلهای پاکیزه در بهشت های

در آرد شمارا به بوستانهایی که میرود زیر (درختان) آن جویها و بجاهایی پاکیزه در بوستانهایی

عَدْنٍ ؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۱۲﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّوْنَهَا ؕ نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ

همیشه ماندن اینست فیروزی بزرگ و یا بد نعمتی دیگر دوست میدارید آنرا آن نعمت نصرت از جانب خداست و فتح

جاوید این است کامیابی بزرگ و دهد چیز دیگر که دوست میدارید آنرا آن چیز نصرت از جانب خدا و فتح

قَرِيْبٌ ؕ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْۤا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا

قریب الحصول ست و مژده ده مسلمانان را ای مسلمانان باشید نصرت دهنده خدا چنانکه

نزدیک است و مژده بده مؤمنان را ای مؤمنان شوید مددگاران الله چنانچه

قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّٖنَ مَنْ اَنْصَارِيْۤ اِلَى اللّٰهِ ؕ قَالَ

گفت عیسی پسر مریم با یاران خاص خود کیستند نصرت دهندگان من بسوی خدا متوجه شده گفتند

گفت عیسی پسر مریم بیاران خود کیستند مددگاران من در راه خدا گفتند

الْحَوَارِيُّوْنَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْۢ بَنِيْۤ اِسْرَآءِيْلَ وَكَفَرَتْ

آن یاران خاص مائیم نصرت دهندگان خدا را پس ایمان آوردند جمعی از بنی اسرائیل و کافر ماندند

آن یاران مائیم مددگاران الله پس ایمان آورد طائفه از بنی اسرائیل و منکر شدند کافر ماندند

طَّآئِفَةٌ ۚ فَاَيَّدْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوْا ظٰهِرِيْنَ ﴿۱۴﴾

جمعی پس قوت دادیم مومنان را بر دشمنان ایشان پس شدند غالب

طائفه پس قوت دادیم مومنان را بر دشمنان ایشان پس گردیدند غالبان

سُوْرَةُ الْجُمُعَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً وَفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿۱﴾

بپاکی یاد کنند خدا را هر آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست خدائے بادشاه نهایت پاک غالب با حکمت

بپاکی یاد می کند الله را هر آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است (خدائیکه) بادشاه نهایت پاک غالب با حکمت است

هُوَ الَّذِيْ بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَ

وست آنکه برانگیخت در ناخواندگان فـ۳ پیغامبرے از قوم ایشان میخواند بر ایشان آیات او را و پاک می کند ایشانرا و

او است آنکه برانگیخت در ناخواندگان پیغمبرے از ایشان میخواند بر ایشان آیات او را و پاک می سازد ایشانرا و

يُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۗ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۲﴾

می آموزد ایشانرا کتاب و دانش و هر آئینه ایشان بودند پیش ازین در گمراهی ظاهر

می آموزد ایشانرا کتاب و حکمت و بتحقیق بودند پیش ازین در گمراهی ظاهر

وَّاٰخَرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۳﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ

و نیز مبعوث کرد آن پیغامبر را در قومے دیگر از بنی آدم که هنوز نه پیوسته اند با مسلمانان فـ۴ و اوست غالب با حکمت اینست فضل

مبعوث کرده شد آن رسول را برای مردمان دیگر نیز از ایشان (بنی آدم) که هنوز نه پیوسته اند با ایشان و اوست غالب با حکمت این است فضل

اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ﴿۴﴾ مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا

خدا میدهد آنرا بهر که خواهد و خدا خداوند فضل بزرگ ست داستان آنانکه نهاده شد بر ایشان

خدا میدهد آنرا بهرکه خواهد و خدا صاحب فضل بزرگ است مثال آنانکه بار کرده شد بر ایشان

التَّوْرٰىةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا ؕ بِئْسَ مَثَلُ

توریت باز نه برداشتند آنرا مانند داستان خرست که بر دارد کتاب ها را بد ست داستان

توریت پس نبرداشتند آنرا مانند حال خر است که بردارد کتاب ها را بد است داستان

فتح الرحمن

فـ۲ یعنی عرب ۱۲ فـ۳ یعنی فارس ۱۲ مترجم ۱۲ فـ۴ یعنی به وفق آن عمل نه کردند ۱۲

تفسیر عثمانی فـ۵ متعلقه کرراجع به پیغمبر آخرالزمان آمده یهود و محو کنند که هیچ نشان آن باقی نماند - چنانچه در انجیل موجوده در بیست موضع ذکر آنحضرت صلی الله علیه وسلم قریب بصراحت موجود است و در آن برای صاحبان عقل و انصاف گنجایش تاویل دانکار قطعی نیست - در انجیل یوحنا بکلمه فارقلیط (دیا پیرکلوطس) آن قدر بشارت واضح است که مطلب بے تکلف آن بجز احمد (بمعنی محمود و ستوده) بچیز دیگر نشده نمی تواند چنانچه بعضی علمای اهل کتاب هم ناچار به اعتراف و یا نیم اقرار آن مجبور شده اند که این پیشگوئی بغیر از سرور عالم صلی الله علیه وسلم نه بروح القدس و نه بر شخص دیگر تطبیق شده میتواند علمای اسلام بحمد الله راجع باین بشارات کتاب های مستقل نوشته اند مؤلف فاضل تفسیر حقانی در ضمن تفسیر سورهٔ صف درخصوص بشارت فارقلیط و تحریف انجیل بحث کامل و قناعت بخشی نموده است خدایش اجر نیک دهد فـ۵ یعنی حضرت مسیح (علیه السلام) بانشانهای روشن آمد و باکسیکه عیسی علیه السلام بشارت داده بود یعنی حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم نشانات واضح را گرفته

ع ۲ ۵ ۱۰

الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۵﴾

قومے کہ دروغ می شمردند آیات خدارا و خدا راه نمی نماید گروه ستمکاران را

آن مردان کہ دروغ می شمردند سخنان خدارا و خدا راه نمی نماید قوم ستمکاران را

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ

بگوائے یہود اگر گمان داریدکہ شما دوستان خدائید بجز سائر

بگوای یہود اگر می پندارید کہ شما دوستان خدائید بدون

النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۶﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا

مردمان پس آرزو کنید مرگ را اگر ہستید راست گویان و آرزو نخواہند کرد آنرا ہرگز بسبب آنچہ

مردان دیگر پس آرزو کنید مردن خود را اگر ہستید راستگویان و آرزو نخواہند کرد آنرا ہرگز بسبب آنچہ

قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿۷﴾ قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ

پیش فرستاده است دست ایشان و خدا داناست بستمکاران بگو ہر آئینہ مرگے کہ می گریزید

پیش فرستاده است دستہای ایشان و خدا داناتر است بہ ظالمان بگو بتحقیق مرگی کہ می گریزید

مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا

ازوی لابد وے رسنده است بشما باز رجوع کرده خواہید شد بسوے داننده نہان و آشکارا پس خبر دہد شمارا بآنچہ

ازان پس ہر آئینہ آن رسنده است بشما پس باز برده خواہید شد بسوی داننده نہان و آشکار پس خبر میدہد شمارا بآنچہ

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۸﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ

می کردید اے مسلمانان چون اذان داده شود برائے نماز در روز

می کردید ای مومنان چون اذان داده شود برای نماز در روز

الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ

جمعہ پس سعی کنید بسوے یاد کردن خدا و بگذارید خرید و فروخت را این بہتر ست شمارا اگر

جمعہ سعی کنید بسوے یاد کردن اللہ و بگذارید خرید و فروش را عـه این بہتر است برای شما اگر

كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۹﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَ

میدانید پس چون تمام کرده شود نماز را متفرق شوید در زمین و

بدانید پس چون ادا کرده شود نماز پس پراگنده شوید در زمین و

ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۱۰﴾ وَإِذَا

طلب کنید از فضل خدا و یاد کنید خدارا بسیار تا شما رستگار شوید و آن مسلمانان چون

طلب کنید از فضل خدا و یاد کنید اللہ را بسیار تا شما رستگار شوید و چون

رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ

ببینند کار وانے یا بازی را متفرق شده متوجہ میشوند بسوے آن و بگذارند ترا ایستاده فـ بگو آنچہ نزد یک

ببینند تجارت را یا تماشا را متفرق شوند بسوی آن و بگذارند ترا ایستاده بگو آنچہ نزد

اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۱۱﴾

خداست بہتر ست از بازی و از سوداگری و خدا بہترین روزی دہندگان ست

اللہ است بہتر است از تماشا عـه و از سوداگری و خدا بہترین روزی دہندگان است

سورة المنافقون مدنية — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — احدى عشرة آية وفيها ركوعان

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازه مہربان نہایت بارحم است

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ

فـ چون بیایند پیش تو منافقان گویند گواہی میدہیم کہ تو پیغامبر خدای و خدا میداند کہ تو

چون بیایند پیش تو منافقان گویند گواہی میدہیم کہ (بتحقیق) تو رسول خدائی و خدا میداند کہ (بتحقیق) تو

مراد نیست عـه لہو چیزیست کہ گویند کہ انسان را از یاد اللہ باز دارد چون بازی و تماشا شاید آواز آن نقاره را بہ لہو تعبیر فرموده باشد ۱۲

فتح الرحمن

فـ یعنی در خطبہ ۱۲ و

مترجم گوید این آیت عتاب است بر اصحاب و اشارت ست بآن قصہ کہ کاروانے از شام آمد و اشنا خطبہ ایشان را دیده متفرق شدند و در خدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نماندند مگر ده ازده شخص کہ حضرت ابوبکرؓ و عمرؓ از انجملہ بودند واللہ اعلم ۱۲ فـ مترجم گوید رئیس منافقان در بعض اسفار بکلمات نفاق متکلم شد آنرا شخصے از انصار بعرض آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسانید منافقان بمجلس شریف آمده قسم خوردند کہ مرتکب آن کلمات نشده اند این سوره در حکایت آن اقوال و تہدید و تکذیب ایشان نازل شد ۱۲

تفسیر عثمانی

عـه حضرت شاه صاحب (رحمہ اللہ) می نویسد کہ در باب ہر آذان این حکم نیست زیرا کہ آدم بار دیگر ہم جماعت را یافتہ میتواند و جمعہ محض بیک موضع میشود اگر فوت شود باز یافت نمی شود و از یاد اللہ خطبہ مراد است و نماز ہم در عموم لفظ آن داخل است یعنی در وقتی کہ برود کہ خطبہ را گوش کند در ان وقت خرید و فروخت حرام است و مراد از "شتافتن" تکمیل اہتمام و مستعدی رفتن است دویدن

ع ۸ ۱۱ — ع ۳ ۱۲ — ربع

لَرَسُولُهُ ۗ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ① اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ

پیغامبر اوئی و خدا گواہی میدہد کہ منافقان دروغ گو اند سپر گرفته اند قسم ہائے

پیغمبر اوئی و خدا گواہی میدہد کہ (بتحقیق) منافقان دروغگویان اند ساختہ اند (گرفته اند) قسمہائے

جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ② ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ

خودرا پس باز ماندند از راه خدا ہر آئینہ ایشان بدست آنچہ می کنند این بسبب آنست کہ

خودرا سپر پس باز میدارند (مردم را) از راه خدا (بتحقیق) ایشان بد است آنچہ می کنند این بسبب آنست کہ

آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ③ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ

ایشان ایمان آوردند باز کافر شدند پس مہر کرده شد بر دل ایشان پس ایشان نے فہمند وچون بہ بینی ایشانرا متعجب کند ترا

ایشان ایمان آوردند باز کافر شدند پس مہر کرده شد بر دلہای ایشان پس ایشان نمی فہمند وچون ببینی ایشانرا بشگفت آرد ترا

أَجْسَامُهُمْ ۖ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۖ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ ۖ يَحْسَبُونَ

ابدان ایشان واگر بگویند گوش نہی بہ سخن ایشان گویا ایشان چوبہا اند بدیوار باز نہاده ہمے پندارند

جسمہائے ایشان واگر سخن گویند بشنوی سخن ایشان را گویا ایشان چوبہائی بدیوار تکیہ داده شده اند می پندارند

كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۚ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۚ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ ۖ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ④

ہر آواز تند را بلائی بر خود ایشانند دشمنان پس بترس از ایشان لعنت کرد ایشانرا خدا از کجا گردانیده میشوند

ہر آواز تندرا بلائی بر خود ایشانند دشمنان شما پس حذر کن از ایشان ہلاک گرداند الله ایشانرا چگونہ گردانیده میشوند (از حق)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ

وچون گفتہ شود منافقان را بیائید تا طلب آمرزش کند برائے شما پیغامبر خدا بیجانند سر خودرا و بہ بینی ایشانرا

وچون گفتہ شود بمنافقان بیائید تا آمرزش بخواہد برائی شما رسول خدا می جنبانند سر ہای خودرا (اعراض می کنند) و می بینی

يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ⑤ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ

کہ روی می گردانند تکبر کنان یکسانست در حق آنجماعہ کہ آمرزش طلب کنی برائے ایشان یا آمرزش نہ طلبے

کہ روی می گردانند در حالیکہ ایشان تکبر کنندگانند برابراست بر ایشان کہ آمرزش بخواہی برای ایشان یا آمرزش نخواہی

لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ⑥ هُمُ الَّذِينَ

برائے ایشان نخواہد آمرزید خدا ایشانرا ہر آئینہ خدا راه نمی نماید گروه فاسقان را ایشانند آنانکہ

برای ایشان ہرگز نمی آمرزد خدا ایشان را ہر آئینہ الله راه نمی نماید گروه نافرمانان را ایشان آنان اند کہ

يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُّوا ۗ وَلِلَّهِ خَزَائِنُ

می گویند یاران خودرا خرج مکنید بر جماعہ کہ نزد رسول خدا بیند تا پراگنده شوند و خدا راست خزانہای

می گویند (یاران خودرا) خرج مکنید بر آنکہ نزد رسول خدا ایند تا پراگنده شوند و خدا راست خزانہ ہای

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ⑦ يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا

آسمانہا و زمین ولیکن منافقان نمی دانند می گویند اگر باز رسیم

آسمانہا وزمین ولیکن منافقان نمی دانند می گویند البتہ اگر باز گردیم

إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ

بہ مدینہ البتہ بر آرد بزرگ تر خوار تر را از مدینہ و خدا راست بزرگی و پیغامبر او را و مسلمانان را

بمدینہ (ہر آئینہ) بر آرد عزیز تر ذلیل تر را از مدینہ و مر خدا راست عزت (غلبہ) و پیغمبر او را و مومنان را

وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ⑧ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَ

ولیکن منافقان نمیدانند اے مسلمانان مشغول نگرداند شمارا اموال شما و

ولیکن منافقان نمیدانند ای مومنان غافل نکند شمارا مال ہائے شما و

لَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ⑨ وَ

نہ فرزندان شما از یاد کردن خدا وہر کہ بکند این کار پس آنجماعہ ایشانند زیان کاران و

نہ اولاد شما از یاد خدا وہر کہ بکند این کار را پس آن جماعہ ایشانند زیان کاران و

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی بر فقرائے مہاجرین

ف۲ یعنی توانگران اہل نفاق فقراء مسلمین را

تفسیر عثمانی

ف۵ در سفری دو شخص یکی از مہاجرین و دیگری از انصار باہم جنگ کردند ہر دو برای حمایت خود جماعت خودرا خواندند در اثر آن ہنگامہ کلان برپا شد۔ این خبر بکلان شونده منافقین عبدالله بن ابی رسید نامبرده گفت کہ اگر این (مہاجرین) را در شہر خود جای پناه نمیدادیم چگونہ با ما مقابلہ می کردند۔ چون شما بہ معاونت آنہا می پردازید بنابران بدور سر شما گرد می آیند ہرگاه از حمایت آنہا دست بردارید فوراً اینہا از خرج ونفقہ بتنگ آمده متفرق و پراگنده شوند و تمام جمعیت آنہا درہم وبرہم می گردد نامبرده این راہم علاوه کرد کہ چون ازین سفر برگشتہ بمدینہ برسیم کسانیکہ درین شہر زور و اقتدار دارند باید ذلیل ہا خوارہا را بدر کنند (یعنی مامردمان معزز و عزتمند مسلمانان ذلیل را خارج خواہیم کرد) یک صحابی زید بن ارقم این سخنان را شنید و بحضور پیغمبر نقل کرد آنحضرت صلی الله علیہ وسلم عبدالله بن ابی وغیره را پیش خود خواستہ تحقیق نمود آنہا قسم ہا خوردند کہ زید بن ارقم بنا بر دشمنی کہ بما دارد دروغ گفتہ است۔ مردم زید را مورد طعن و تشنیع قرار دادند آن بیچاره متفکر

ع ۸ ۱۳

أَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ

خرج کنید از آنچه عطا کرده ایم شمارا پیش از آنکه بیاید به یکے از شما مرگ پس بگوید اے پروردگار من

خرج کنید از آنچه عطا کرده ایم شمارا پیش از آنکه بیاید به یکی از شما مرگ پس بگوید ای پروردگار من

لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿۲﴾ وَ

کاش موقوف می گذاشتی مرا تا مدتے اندک تا صدقه دادمے و شدمے از صالحان و

چرا مهلت ندادی مرا تا مدت اندک تا خیرات می کردم و می شدم از نیکوکاران و

لَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۳﴾ ع

هرگز مهلت ندهد خدا هیچ کس را چون بیاید اجل او و خدا خبردار است بآنچه می کنید

هرگز مهلت نمی دهد الله هیچکس را چون بیاید اجل او و خدا خبردار است به آنچه می کنید

سُورَةُ التَّغَابُنِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانِ عَشْرَةَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ

بپاکی یاد می کند خدارا آنچه در آسمانهاست و آنچه در زمین ست اوراست پادشاهی و او راست ستایش و او بر

بپاکی یاد می کند الله را آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است اوراست پادشاهی و او راست ستایش و او بر

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ ۚ وَاللَّهُ بِمَا

همه چیز تواناست او ست آنکه آفرید شمارا پس بعض از شما کافر است و بعض از شما مومن و خدا بآنچه

همه چیز تواناست او ست آنکه آفرید شمارا پس بعضی از شما کافر و بعضی از شما مومن است و خدا به آنچه

تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۲﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ

می کنید بیناست آفرید آسمانها و زمین بتدبیر درست و صورت بست شمارا پس نیک ساخت

می کنید بیناست آفرید آسمانها و زمین را بتدبیر درست و صورت بست شمارا پس نکو ساخت

صُوَرَكُمْ ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿۳﴾ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ

صورتهای شمارا و بسوی اوست بازگشت میداند آنچه در آسمانها و زمین ست و میداند آنچه پنهان میدارید

صورتهای شمارا و بسوی اوست بازگشت همه میداند آنچه در آسمانها و زمین است و میداند آنچه پنهان میدارید

وَمَا تُعْلِنُونَ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۴﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا

و آنچه آشکارا می کنید و خدا داناست بمکنون سینها آیا نیامده است بشما خبر آنانکه کافر بودند

و آنچه آشکارا می کنید و خدا داناست به آنچه در سینه هاست آیا نیامده است بشما خبر آنانکه کافر شدند

مِن قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۵﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَت

پیش ازین پس چشیدند وبال کار خودرا و ایشانراست عذاب درد دهنده این عذاب آنست که

پیش ازین پس چشیدند سزای کار خودرا و ایشانراست عذاب دردناک این بسبب آن است که

تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا ۚ وَّ

می آمدند پیش ایشان پیغامبران ایشان بامعجزها پس گفتند آیا آدمیان راه نمایند مارا پس کافر شدند و روگردانیدند و

می آوردند نزد ایشان پیغمبران ایشان نشانه های روشن پس گفتند آیا آدمیان راه مینمایند مارا پس کافر شدند و روی گردانیدند و

اسْتَغْنَى اللَّهُ ۚ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۶﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا ۚ

بے نیاز ست خدا و خدا توانگر ستوده است پنداشتند کافران که برانگیخته نخواهند شد

بی نیاز است الله (از ایمان آوردن آنها) و خدا بی پروا ستوده است پنداشتند کافران که هرگز برانگیخته نخواهند شد

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۷﴾

بگو آرے قسم بپروردگار من البته برانگیخته شوید باز خبر داده شوید شمارا بآنچه می کردید و این بر خدا آسان ست

بگو چرا برانگیخته نمی شوید قسم است به پروردگار من هر آئینه برانگیخته میشوید باز خبر داده میشود شمارا به آنچه می کردید و این بر الله آسان است

تفسیر عثمانی

۵ یعنی ذات منعم همه انسان هارا آفریده بایستی که همگنان برو ایمان می آوردند و اطاعت آن منعم حقیقی را میکردند گر چنان بظهور رسید ... بعض کافر گشتند و بعض ایمان یافتند - بدون شک و شبه الله تعالی در وجود آدمی استعداد و قوت پذیرفتن کفر و ایمان را ودیعت کرده بود گر نخست مردمان را بفطرت صحیح پیدا کرده بود سپس کسانیکه بران فطرت قائم ماندند و کسی از حالات بر محیط خود متاثر شده برخلاف آن راه دیگری اختیار نمود - الله تعالی از ازل علم این هر دو چیز را داشت که کدام کس به اراده و اختیار خود کدام طرف خواهد رفت و باز بروفق آن سزا و یا انعام و اکرام را مستحق خواهد شد همین چیز را مطابق علم خود در قسمت او نوشته بود که چنان بعمل می آید علم محیط الله تعالی مستلزم آن نیست که در دنیا قوت اراده و اختیار باقی نماند - اراده داریم که برین مسئله دقیق یک مضمون مستقل بنویسیم - والله الموفق

۶ یعنی آیا انسانها نیکه مانند ما هستند مارا هدایت می کنند؟ اگر فرستادن پیغمبر ضرور می بود بایستی فرشته از آسمان می فرستاد ...

گویا نزد آنها در بشریت و رسالت منافات بود و از همین سبب ایشان کفر را اختیار کردند و از پذیرفتن سخنان پیغمبران انکار نمودند - تنبیه از این آیت ثابت کردن اینکه رسول ما ...

فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالنُّوْرِ الَّذِيْٓ اَنْزَلْنَا ۭ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

پس ایمان آرید بخدا و رسول او و بنورے کہ فرستادہ ایم و خدا باٰنچہ می کنید

پس ایمان آرید به الله و رسول او و به آن نوری که فرستاده ایم و خدا به آنچه می کنید

خَبِيْرٌ ۝ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۭ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ

خبردار است خبردار شود شما را وقتیکہ باہم برآرد شما را در روز قیامت آن روز روز ظہور غبن بعضے بہ نسبت بعضے باشد و ہر کہ ایمان آرد

خبردار است (خبردار شود شما) روزی که جمع کند شما را در روز جمع (قیامت) آن روز، روز بردن و باختن (ظهور غبن) است و هر که

بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ

بخدا و بکند کار شائستہ دور کند از وے جرمہائے او را و در آورش بہ بوستانہا میرود

بخدا و بکند کار شائسته دور می کند از وی بدیهای او را و داخل می کند او را به بوستانها نیکه میرود

تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝ وَالَّذِيْنَ

زیر آن جویہا جاویدان آنجا ہمیشہ اینست فیروزی بزرگ و آنانکہ

زیر (قصرهای آن) جویها جاویدان باشند دران همیشه این است کامیابی بزرگ و آنانکه

كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَبِئْسَ

کافر شدند و بدروغ نسبت کردند آیات مارا آن جماعہ اہل دوزخ اند جاویدان آنجا و بد جائیست

کافر شدند و تکذیب کردند آیات ما را آن جماعه اهل دوزخ اند جاویدان باشند دران و بد

الْمَصِيْرُ ۝ مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ

دوزخ نہ میرسد ہیچ مصیبت مگر بحکم خدا و ہر کہ رجوع کند بخدا

مرجع است دوزخ نمی رسد هیچ مصیبت مگر بحکم خدا و هر که ایمان آرد بخدا

يَهْدِ قَلْبَهٗ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝ وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ

راہ نماید دل او را و خدا بہر چیز داناست و فرمانبرداری کنید خدا را و فرمانبرداری کنید رسول را

راه نماید دل او را و خدا بهر چیز داناست و اطاعت کنید خدا را و اطاعت کنید پیغمبر را

فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰي رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ۝ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ وَ

پس اگر روگرداں شوید پس جز این نیست کہ بر پیغامبر ما پیغام رسانیدن آشکارا است خدا ہیچ معبود نیست مگر او و

پس اگر روگردان شوید پس جز این نیست که بر پیغمبر ما رسانیدن هویداست خدا اوست نیست هیچ معبود برحق مگر او و

عَلَي اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ مِنْ

بر خدا باید کہ توکل کنند مومنان اے مسلمانان ہر آئینہ بعض

باید بر خدا توکل کنند مومنان ای مومنان (بتحقیق) بعض

اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوْهُمْ ۚ وَاِنْ تَعْفُوْا وَتَصْفَحُوْا

ازواج شما و بعض اولاد شما دشمنان اند در حق شما پس بترسید ایشان را و اگر در گزر کنید و در گزر دارید و

زنهای شما و اولاد شما دشمن اند در حق شما حذر کنید از ایشان و اگر عفو کنید و در گزرید و

وَتَغْفِرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۭ

بیامرزید پس ہر آئینہ خدا آمرزگار مہربان ست جز این نیست کہ اموال شما و اولاد شما امتحان ست

بخشید پس (هر آئینه) خدا آمرزنده مهربان است جز این نیست که اموال شما و اولاد شما آزمایش است

وَاللّٰهُ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ۝ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوْا وَ

و خدا نزدیک اوست مزد بزرگ پس بترسید از خدا آن قدر کہ توانید و سخن شنوید و

خدا نزد او ثواب بزرگ است پس بترسید از الله هر قدر که توانید و سخن شنوید و

اَطِيْعُوْا وَاَنْفِقُوْا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ۭ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰۗىِٕكَ

فرمانبرداری کنید و خرچ کنید بہتر باشد برائے جان شما و ہر کہ نگاہ داشتہ شد از بخل نفس خود پس آن جماعہ

طاعت کنید و خرج کنید برای خیر نفس های خود و هر که نگاه داشته شود از حرص (بخل) نفس خود پس آن جماعه

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی قرآن ۱۲ ف۲ یعنی آنکه بزحل حل کنند ۱۲

تفسیر عثمانی

یعنی ہر نرمی و سختی، رنج و راحت خاصہ در معاں فرمان اللہ و رسول اللہ را بپذیرید اگر چنان نکردید نقصان خود شماست۔ رسول خدا ہمہ نیک و بد را فہمانیدہ وظیفۂ خود را ادا نمودہ از اطاعت و یا معصیت شما بہ اللہ ہیچ نفع و یا نقصان نمیرسد۔ لبسا اوقات انسان در محبت و فکر عیال و اطفال گرفتار آمدہ اللہ

ع ۱۰ — ۱۵

و احکام او را فراموش می کند و در پی این تعلقات افتادہ مرتکب چندین بدی می گردد و از چندین نیکی محروم میشود فرمائش ہا و رضا جوئی زن و اولاد ہیچ وقت او را آرام نمی گذارد۔ و درین گیر و دار مبتلا شدہ از آخرت غافل میشود۔ پر ظاہر است کہ اہل و عیالی کہ سبب این قدر خسارہ و نقصان کلان گردند حقیقتاً دوست گفتہ نمی شوند بلکہ بدترین دشمنان اند و دشمنی و عداوت آنہا را لبسا اوقات انسان احساس نمی کند از ہمین سبب حق تعالیٰ خاطر نشان نمود کہ از این دشمنان بر حذر باشید و رویہ را اختیار مکنید کہ سبب اصلاح و بہبود دنیائی ایشان بدون برباد دادن دین نتیجہ نداشتہ باشد مطلب آن نیست کہ در دنیا تمام زوجات و ہمہ اولاد از ہمین قبیل می باشند لبسیاری زنان خدا دوست چنان اند کہ دین شوہران خود را محافظت کـ[illegible]

هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۱۶﴾ إِن تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ
ایشان‌اند رستگاران اگر قرض دهید خدا را قرض نیکو دوچند دهدش شما را و بیامرزد
ایشانند کامیابان اگر قرض دهید خدا را قرض نیکو دوچند کند آن را بشما و بیامرزد

لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿۱۷﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۱۸﴾
شما را و خدا قدرشناس بردبار است داننده پنهان و آشکارا غالب با حکمت
شما را و خدا قدردان بردبار است داننده نهان و آشکار غالب با حکمت است

سُورَةُ الطَّلَاقِ مَدَنِيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ اثْنَتَا عَشْرَةَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ
بنام خدای بخشاینده مهربان
آغاز می‌کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت با رحم است

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۖ وَ
ای پیامبر بگو امت خود را چون اراده کنید طلاق دادن زنان پس طلاق دهید ایشان را در اول عدت ایشان و شمار کنید عدت را
ای پیغمبر چون طلاق دهید زنان را پس طلاق دهید ایشان را برعدت ایشان و شمار کنید عدت را و

اتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَن يَأْتِينَ
بترسید از خدای پروردگار خویش بیرون مکنید ایشان را از خانه‌های ایشان و باید که ایشان نیز بیرون نروند مگر آنکه عمل آرند
بترسید از الله که رب شما است بیرون مکنید ایشان را از خانه‌های ایشان و (باید) ایشان خارج نشوند مگر که عمل آرند

بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ
کار بی‌حیائی آشکارا و این حدها مقرر کرده خدا است و هر که تجاوز کند از حدهای خدا پس ستم کرد بر جان خویش
کار بی‌حیائی آشکار را و این حدها مقرر کرده الله است و هر که تجاوز کند از حدود الله پس بتحقیق ظلم کرد بر خود

لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿۱﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ
هیچ کس نمی‌داند شاید که خدا پیدا کند بعد از طلاق کاری را پس چون نزدیک رسند مطلقات بمیعاد خود پس نگاه دارید ایشان را
خبر ندارد (هیچ کس) شاید که الله پیدا کند بعد از طلاق کاری را پس چون برسند بمیعاد خود پس نگاه دارید ایشان را

بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ
بوجه پسندیده یا جدا شوید از ایشان بوجه پسندیده و گواه گیرید دو کس صاحب تقوی را از قوم خود و راست ادا کنید شهادت را
بوجه پسندیده یا جدا کنید ایشان را بوجه پسندیده و گواه بگیرید دو صاحبان عدل را از بین خود و راست ادا کنید شهادت را

لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ
برای خدا این حکم پند داده می‌شود بآن هر که مؤمن باشد بخدا و بروز آخر و هر که بترسد از خدا
برای خدا این حکم که پند داده میشود به آن هر که ایمان دارد به الله و بروز آخر و هر که بترسد از الله

يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ﴿۲﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ
پیدا آرد برای او مخلصی و روزی دهدش از آنجا که گمان ندارد و هر که توکل کند بر خدا پس خدا
پدید آرد برای او مخلصی (خلاص گاه) و روزی دهدش از آنجا که گمان ندارد و هر که توکل کند بر الله پس خدا

حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿۳﴾ وَاللَّائِي يَئِسْنَ
بس است او را هر آئینه خدا رساننده است مراد خود هر آئینه ساخته است خدا برای هر چیزی را اندازه و آنانکه نومید شده‌اند
بس است او را بتحقیق الله تکمیل کننده است کار خود را (هر آئینه) گردانیده است الله برای هر چیز اندازه و زنانیکه نومید شده‌اند

مِنَ الْمَحِيضِ مِن نِّسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ ۚ
از حیض از جمله زنان شما اگر شبهه افتاده آید پس عدت ایشان سه ماه است و آنانکه حیض نرسیده اند نیز عدت ایشان سه ماه است
از حیض از زنان شما اگر شبهه افتاده پس عدت ایشان سه ماه است و هم چنان (حکم ست) زنانی که حیض ندیده‌اند

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل
و خداوندان حمل عدت ایشان آنست که بنهند حمل خود را و هر که بترسد از خدا پدید آرد
و خداوندان حمل عدت ایشان این است که بزایند فرزند را و هر که بترسد از خدا پدید آرد

فتح الرحمن
ف۱ یعنی در طهرے که مساس نکرده باشد ۱۲
ف۲ یعنی موافقت پدید آید و مراجعت کند والله اعلم ۱۲
ف۳ یعنی از مطلقات ۱۲

ع ۲ / ۸ / ۱۶

تفسیر عثمانی
ف۱ مخاطب این آیت اگرچه حضرت رسول کریم (صلی الله علیه وسلم) است مگر خطاب بتمام امت است یعنی چون مردی (بنا بر کدام ضرورت و مجبوری) طلاق زن خود را اراده کند باید برعدت طلاق بدهد. در سوره بقره شرح داده شده که عدت مطلقه سه حیض است (کما هو مذهب الحنیفه) بنابران پیش از حیض در حالت طهر باید زن را طلاق داد تا تمام حیض داخل شمار شود، خیر کنید که اگر مرد زن را در حالت حیض طلاق دهد لازم حال خالی نیست آن حیض را که در حالت آن طلاق داده است در عدت شمار کنیم یا نه. در صورت اول پیش از ایقاع طلاق هر قدر وقتی که از حیض گذشته است از عدت کم میشود سه حیض کامل عدت باقی نمی‌ماند و در صورت دوم چون علاوه بر حیض موجوده سه حیض شمار میشود بنابران این حیض زیاده از سه حیض خواهد بود. بنا بران طریق مشروع همین است که در طهر طلاق داده شود و از حدیث این قید هم ثابت است که در آن طهر مباشرت نکرده باشد.

ف۲ بر مرد و زن هر دو لازم است که شمار عدت را فراموش نکنند مبادا از سبب غفلت و سهو کدام بی احتیاطی و اختلاف واقع شود نیز طلاق بطریقی داده شود که در شمار ایام عدت ...

لَهُ مِنْ اَمْرِهِ يُسْرًا ④ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُ اِلَيْكُمْ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ

برائے او در کار او آسانی را — این حکم خداست که فرود آورد آنرا بسوئے شما و هر که بترسد از خدا دور کند از وے

برای او در کارش آسانی — این حکم خداست که فرود آورده آن را بسوی شما و هر که بترسد از الله دور می کند از وی

سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗۤ اَجْرًا ⑤ اَسْكِنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِّنْ وُّجْدِكُمْ وَ

جرمہائے او را و زیاده دهد او را مزد — ساکن کنید زنان مطلقه را جائے که شما می باشید — قدر طاقت خود و

گناهانش را و بزرگ میسازد برای او ثوابش را — ایشان را خانه دهید برای سکونت (ساکن گردانید زنان مطلقه را) جائیکه شما سکونت دارید

لَا تُضَآرُّوْهُنَّ لِتُضَيِّقُوْا عَلَيْهِنَّ ؕ وَاِنْ كُنَّ اُولٰتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوْا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى

ایذا مرسانید ایشان را تا تنگ گیرید بر ایشان — و اگر باشند خداوندان حمل — پس خرج کنید بر ایشان تا آنکه

اراده ایذا مکنید بایشان تا تنگ گردانید بر ایشان (مسا کن شان را) و اگر مطلقات صاحبات حمل باشند پس خرج کنید بر ایشان

يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ ۚ وَاْتَمِرُوْا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوْفٍ ۚ

بنهند حمل خود را پس اگر شیر دهند بفرمان شما پس بدهید ایشان را مزد ایشان و با یک دیگر کار فرمائی کنید در میان خویش بوجه پسندیده

بزایند حمل خود را پس اگر شیر دهند بلحاظ شما پس بدهید ایشان را مزدهای ایشان را و بیاموزید (مشوره کنید) در میان خود نیکی را

وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهٗۤ اُخْرٰى ⑥ لِيُنْفِقْ ذُوْ سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ ؕ وَمَنْ

پس اگر مضائقه کردید شیر خواهد داد بفرموده او زنے دیگر — باید که خرج کند صاحب وسعت از وسعت خود — و آنکه

و اگر عناد (سختی) کنید باید دیگر پس شیر خواهد داد بخاطر او زن دیگر — خرج کند صاحب دارائی موافق دارائی خود — و هر که

قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّاۤ اٰتٰىهُ اللّٰهُ ؕ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَاۤ اٰتٰىهَا ؕ

تنگ کرده شد بروے رزق او را پس باید که خرج کند از آنچه عطا کرده است او را خدا تکلیف نمی کند خدا هیچکس را مگر بحسب آنچه داده

تنگ کرده شد بروی رزق او پس باید که خرج کند از آنچه داده است او را خدا مکلف نمی کند الله هیچ کس را مگر بمقدار آنچه داده

سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُّسْرًا ⑦ وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَ

پدید خواهد آورد خدا بعد از تنگدستی آسانی را — و بسا ده که تجاوز کرد از فرمان پروردگار خویش و

زود است که پدید آرد خدا بعد از سختی آسانی را — و بسا اهل قریه ها نافرمانی کردند از حکم پروردگار خود و

رُسُلِهٖ فَحَاسَبْنٰهَا حِسَابًا شَدِيْدًا ۙ وَّعَذَّبْنٰهَا عَذَابًا نُّكْرًا ⑧ فَذَاقَتْ وَبَالَ

از فرمان پیغامبران او پس حساب کردیم با وے حسابے سخت و عقوبت کردیم او را عقوبتے دشوار پس چشید سزائے

از رسولان او پس محاسبه کردیم آنها را بحساب سخت و عذاب کردیم آنها را بعذاب منکر پس چشیدند سزای

اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ⑨ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا ۙ فَاتَّقُوا

عمل خود و شد سرانجام کار او زیان کاری — مهیا کرده است خدا برائے ایشان عذاب سخت پس بترسید

عمل خود را و شد عاقبت کارشان زیان کاری — آماده کرده است الله برای ایشان عذاب سخت پس بترسید

اللّٰهَ يٰۤاُولِى الْاَلْبَابِ ۛ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۛ قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ⑩ رَّسُوْلًا يَّتْلُوْا

از خدا اے خداوندان خرد — اے مسلمانان — هر آئینه فرود آورده است خدا بسوئے شما کتابے فرستاده است پیغامبری می خواند

از خدا ای آن صاحبان خرد که ایمان آورده اید — بتحقیق فرود آورده است الله برای شما نصیحت (فرستاده است) پیغمبری را که

عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ مُبَيِّنٰتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنَ الظُّلُمٰتِ

بر شما آیات خدا واضح آمده — تا بر آرد آنان را که ایمان آوردند و کارهائے شائسته کردند از تاریکیها

بر شما آیات روشن کرده الله را — تا بر آرد آنان را که ایمان آورده اند و کرده اند عمل های نیک از تاریکی ها

اِلَى النُّوْرِ ؕ وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا

بسوئے روشنی و هر که ایمان آرد بخدا و بکند — کار شائسته در آرد وی را به بوستانها میرود زیر آن

بسوئے روشنی و هر که ایمان آرد به الله و کند نیکوئی در آرد او را به بوستانهائے که میرود زیر (قصرهای) آنها

الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَاۤ اَبَدًا ؕ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهٗ رِزْقًا ⑪ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ

جویها جاوید آنجا همیشه هر آئینه نیکو ساخته است خدا را برائے او روزی را — خدا آنست که آفرید

جویها جاویدان باشند در آن همیشه بتحقیق نیکو ساخته است الله برای او روزی را — خدا آنست که آفرید

تفسیر عثمانی

ف ۵ اگر در باره شیر دادن راضی نشوند مشکلات بزرگ رو نخواهد داد حتماً زن دیگری پیدا خواهد شد که طفل را شیر بدهد بنابرین لازم نیست که این قدر کبر کند و اگر مرد حتماً نخواهد که طفل را مادر خودش شیر بدهد در این صورت برای شیر دادن زن دیگر را با جبره خواهد گرفت پس معقول تر آنست که با هم بسازند واین حق الزحمة که بدایه داده می شود بمادر طفل داده شود ف ۵ مصارف تربیهٔ طفل بدوش پدر است. ثروتمند مطابق توانائی خود و آدم کم استطاعت قرار وسعت و حیثیت خود باید خرج کند اگر فراخی زیاد نصیب مردی نباشد و الله تعالی روزی محدود باو داده باشد از همان مقدار بر وفق گنجایش خود خرج کند خداوند هیچکس را بیش از توان و استطاعت او مکلف نمی سازد چون در حال تنگی و عسرت مطابق حکم او خرج کنید او تعالی تنگی و سختی را بفراخی و آسانی مبدل خواهد ساخت ف ۶ احکام شریعت را خصوصاً (در باره زنها) که حقوق تعیین کنید اگر نافرمانی کردید باید بخاطر داشته باشید که قریه های زیاد در سزای نافرمانی حضرت الهی و پیغمبرانش تباه گرده شده حقیقتاً آن مردم از راه تکبر و غرور از حد تجاوز کردند آنها را به سختی محاسبه و تفتیش کردیم و یک گناه شان را هم معاف ننمودیم آن نتائج ایشان را بچشم

ع ۱۷ — ربع — عند المتقدمین ۱۲

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ⑥ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا

سخت رو نافرمانی نمی کنند خدا را در آنچه فرموده است ایشان را و می کنند هرچه حکم میشود ایشان را امروز گوییم اے کافران

نافرمانی نمی کنند الله را در آنچه فرموده است خدا ایشان را و می کنند آنچه امر کرده میشوند (گفته میشود در امروز) ای کافران

لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ⑦ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

عذر پیش میارید امروز جز این نیست که جزا داده میشود شمارا بحسب آنچه می کردید اے مسلمانان

عذر مکنید امروز جز این نیست که جزا داده میشوید مطابق آنچه می کردید ای مومنان

تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ

رجوع کنید بسوئے خدا رجوع خالص امید هست از پروردگار شما که زایل کند از شما چیزهائے بد شمارا و در آورد شمارا

توبه کنید بسوی الله توبهٔ خالص امید است که پروردگار شما دور کند از شما گناهان شمارا و در آرد شمارا

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا

بوستانهائے روان زیر آن جویها روزیکه رسوا نکند خدا پیغامبر را و آنانرا که ایمان آورده اند

به بوستانی که پیوسته میرود زیر (قصرهای) آن جویها (امید آرد) در روزیکه رسوا نکند الله پیغمبر را و آنانرا که ایمان آورده اند

مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَ

همراه او نور ایشان میرود میان دو دست ایشان و بجانب راست ایشان می گویند اے پروردگار ما تمام ده برائے ما نور مارا و

همراه او نور ایشان می شتابد پیش روی ایشان و طرف های راست ایشان می گویند ای پروردگار ما تمام ده برای ما نور مارا و

اغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⑧ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ

بیامرز مارا هر آئینه تو بر هر چیز توانائی اے پیغامبر جهاد کن با کافران و با منافقان تیز

بیامرز مارا هر آئینه تو بر هر چیز توانائی ای پیغمبر جهاد کن با کافران و منافقان

وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ⑨ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ

و درشتی کن بر ایشان و جائے ایشان دوزخ است و وے بد جائے است پدید آورد خدا داستانے را برائے آنانکه

و درشتی کن بر ایشان و جائے سکونت ایشان دوزخ است و بد مرجع است دوزخ بیان کرد الله یک مثل برای

كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا

کافر شدند زن نوح را و زن لوط را بودند زیر نکاح دو بنده شایسته از

کافران زن نوح را و زن لوط را بودند زیر نکاح دو بنده از

صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ

بندگان ما پس خیانت کردند بآن دو بنده پس دفع نه کردند ایشان از آن دو زن چیزی را از عذاب خدا

بندگان صالح ما پس خیانت کردند آن دو زن به بنده پس دفع نکردند ایشان از آن دو زن از (عذاب) الله چیزی و گفته

مَعَ الدَّاخِلِينَ ⑩ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ

با درآیندگان و پدید آورد خدا داستانے را برائے آنانکه ایمان آوردند زن فرعون را چون گفت

با داخل شدگان و بیان کرد الله یک مثل برای مومنان زن فرعون را چون گفت

رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ

اے پروردگار من بنا کن برائے من نزدیک خود خانه در بهشت و خلاص کن مرا از فرعون و کار او و خلاصی ده مرا از

اے پروردگار من بنا کن برای من نزد خود خانه در بهشت و نجات ده مرا از فرعون و کردار او و نجات ده مرا از

الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ⑪ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ

قوم ستمگاران و مریم دختر عمران را که نگاه داشت فرج خود را پس دمیدیم در فرج او

قوم ظالمان (و مثل بیان کرد خدا) مریم دختر عمران آنکه نگه داشته شرمگاه خود را پس دمیدیم در آن

مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ⑫

روح خود را و باور داشت سخنان پروردگار خود را و کتابهائے او را و بود از فرمانبرداران ف

یک روح از طرف خود و تصدیق کرد سخنان پروردگار خود و کتابهای او را و بود از عبادت کنندگان

فتح الرحمن

ف یعنی روح حضرت عیسیٰ در رحم مریم در آمد و فرج کنایت ماست اندام ۱۲-

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت نوح و حضرت لوط چه بندگان نیک بودند مگر در خانه هر دو خانمهای آنها منافق بودند ظاهراً این زنها با پیغمبران تعلق داشتند لیکن بدل شریک حال کافران بودند ببینید انجام آنها چه شد الله تعالیٰ ایشان را هم بهمراه عام دوزخیان به دوزخ انداخت رشتهٔ زوجیت پیغمبران آنها را از ذرهٔ عذاب الهی رهانیده نتوانست بر عکس آنها خانم فرعون حضرت آسیه بنت مزاحم ایماندار راسخ ولیهٔ کامله و شوهر او بزرگترین باغی خدا بود. آن خانم نیک شوهر خود را از عذاب خدا رهانیده نتوانست و از جرم بغاوت و شرارت شوهر به خانمش گزندی نرسید. حضرت شاه (رحمه الله) مینویسد، یعنی ایمان خود را درست کنید. نه شوهر زن خود را نجات داده می تواند نه زن شوهر را

ع ۱ / ۱۹ — ع ۲ / ۲۰ — ع ۵

این (قانون الطور عمومی) سهم ستم انیده شده است. نبینید این و هم بدل آورده شود که (معاذ الله) بیان این مثل به ازواج مطهره اشارت است بلکه در برده آنها آن تحسا شد، لا که در سورهٔ نور است ا... الطیبات. الطیبین ... گر بغرض محال چنان وهم کرده شود مثال امراة فرعون ... بر کدام کس تعلیق کرده شود... لاحول ولا قوة الا بالله

سورۃ الملک مکیۃ | بسم اللہ الرحمن الرحیم | آیاتہا ۳۰ و فیہا رکوعان

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می‌کنم بنام خدائیکه بی‌اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ

بسیار بابرکت است آنکه بدست اوست پادشاهی و او بر همه

بسیار بابرکت است ذاتیکه بدست اوست پادشاهی و او بر همه

شَيْءٍ قَدِيْرٌ ① الَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ

چیز تواناست آنکه آفرید موت و حیات را تا بیازماید شمارا که کدام یک از شما نیکوتر است در عمل

چیز تواناست آنکه آفرید مرگ و حیات را تا بیازماید شمارا که کدام در میان شما نیک عمل میکند (نیکوتر است باعتبار عمل)

وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفُوْرُ ② الَّذِيْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ؕ مَا تَرٰى فِيْ

و اوست غالب آمرزگار آنکه آفرید هفت آسمان را تو بر تو نه بینی ای بیننده در

و اوست غالب آمرزگار ذاتیکه آفرید هفت آسمان را طبق طبق آیا می‌بینی در

خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفٰوُتٍ ؕ فَارْجِعِ الْبَصَرَ ۙ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُوْرٍ ③ ثُمَّ

آفرینش خدا هیچ بی‌ضابطگی پس بازگردان چشم را آیا می‌بینی هیچ شکستگی پس

آفرینش رحمن چیزی بی‌تفاوت (خلل) پس دوباره نگاه کن آیا می‌بینی هیچ پارگی (شگاف) علت پس

ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَّهُوَ حَسِيْرٌ ④ وَ

بازگردان چشم را دوباره تا باز آید بجانب تو چشم خوار شده و مانده گشته و

بازگردان چشم را بار بار باز گردد بسوی تو نگاه تو (چشم) رد شده (ذلیل شده) و او مانده شده میباشد و

لَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ وَ

هر آئینه زینت دادیم آسمان نزدیک را بچراغها و ساختیم آن چراغهارا آلات رجم شیاطین و

(بتحقیق) زینت دادیم آسمان نزدیک را به چراغها و گردانیدیم آن چراغهارا راندگان برای شیطان و

اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيْرِ ⑤ وَلِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ؕ

آماده کرده‌ایم برای شیاطین عذاب دوزخ و برای آنانکه کافر شدند به پروردگار خود عذاب دوزخ است

آماده کرده‌ایم برای آنها عذاب آتش سوزان و مر آنانکه کافر شدند به پروردگار خویش عذاب دوزخ است

وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ⑥ اِذَآ اُلْقُوْا فِيْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِيْقًا وَّهِيَ تَفُوْرُ ⑦

و آن بد جائیست و قتیکه افگنده شود ایشان را بدوزخ بشنوند آنرا آوازی مانند آواز خر و آن دوزخ جوش میزند

و بد مرجع است (دوزخ) چون انداخته شوند در آن می‌شنوند آنرا آوازی مانند آواز خر و آن (دوزخ) جوش میزند

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ؕ كُلَّمَآ اُلْقِيَ فِيْهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ

نزدیک است پاره پاره شود از خشم هر گاه افگنده شود بدوزخ گروهی سوال کنند از آن گروه نگاه بانان دوزخ آیا نیامده بود

نزدیک است که ترکد از جوش خشم هر گاه انداخته شود در آن گروهی سوال کنند از ایشان متصرفان دوزخ آیا نیامده بود

نَذِيْرٌ ⑧ قَالُوْا بَلٰى قَدْ جَآءَنَا نَذِيْرٌ ۙ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ

هیچ پیغامبر ترساننده گویند آری آمده بود بما ترساننده پس دروغ داشتیم و گفتیم نه فرود آورده است خدا هیچ

نزد شما ترساننده گویند آری (بتحقیق) آمده بود بما ترساننده پس تکذیب کردیم (اورا) و گفتیم فرو نفرستاده است اللہ هیچ

شَيْءٍ ۚ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ كَبِيْرٍ ⑨ وَقَالُوْا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ

چیزرا نیستید شما مگر در گمراهی بزرگ و گویند اگر ما می‌شنیدیم یا می‌فهمیدیم

چیزی نیستید شما مگر در گمراهی بزرگ و گویند اگر می‌بودیم که می‌شنیدیم یا می‌فهمیدیم

مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ⑩ فَاعْتَرَفُوْا بِذَنْۢبِهِمْ ۚ فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ

نمی‌شدیم داخل در زمرهٔ اهل دوزخ پس اقرار کردند بگناه خویش پس لعنت باد اهل

نمی‌بودیم داخل در زمرهٔ اهل دوزخ پس اقرار کردند بگناه خود پس دوری باد از رحمت اهل

ـــــــــــــــــــ

ع۵ سلسلهٔ مردن و زیستن را فقط او تعالیٰ قائم کرده بیشتر هیچ چیز نبودیم او بیافرید بعدازان موت فرستاد سپس بعد ازان زنده میگرداند «کَيْفَ تَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ» (البقره- رکوع ۳) تمام این سلسلهٔ موت و حیات از سببی است که اعمال شمارا بیازماید که کدام کس کارهای نیک بیشتر و کدام کس کارهای نیکو و بهتر کارها می‌کند در زندگی اوّل این است امتحان و در زندگی دوم نتیجه مکمل آنرا نشان میدهد فرض کنید که اگر زندگی اول نمی‌بود کدام کس بعمل می‌پرداخت و اگر موت نمی‌آمد مردم از مبدء و منتهی غافل و بی‌فکر شده از عمل دست می‌برداشتند. و اگر دوباره زنده کرده نمی‌شدند پاداش نیک و بد از کجا حاصل می‌شد. ع۵ تمام کائنات از پایان تا بالا در یک قانون و نظام محکم بسته شده است و هر حلقه با حلقهٔ دیگر پیوست است هیچ جای شگاف و رخنه نیست در هیچیک صنعت هیچ نوع اختلال یافت نمی‌شود هر چیز چنان که باید باشد. ع۶ اگر این آیات محض به آسمان تعلق دارد. مطلب آن چنین است که ای مخاطب! نظر خود را بسوی آسمان بالا کرده بنگر! هیچ جای نشیب و فراز و پارگی و شگاف را نخواهی یافت بلکه یک چیز صاف، هموار، متصل، مربوط و منتظم بنظر می‌آید و در آن باوجود مرور دهور و طوالت زمان تا امروز هیچ فرق و تفاوت پدید نیامده ۱۲۔

السَّعِيرِ ⑪ إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ

دوزخ را — هر آینه آنانکه می ترسند از پروردگار خویش — غائبانه — ایشانراست آمرزش و مزد

دوزخ را — (بتحقیق) آنانکه می ترسند از پروردگار خود — غائبانه — ایشانراست آمرزش و مزد

كَبِيرٌ ⑫ وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ⑬

بزرگ — و پنهان کنید سخن خود را یا آشکارا گوئید آنرا — هر آینه خدا داناست — بآنچه در سینها باشد

بزرگ — و پنهان کنید سخن خود را یا آشکارا گوئید آن را — (هر آینه) خدا بسیار داناست بآنچه در سینه هاست

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ⑭ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ

آیا نداند — کسیکه آفرید — و او ست — باریک بین خبردار — اوست آنکه رام ساخت برای شما

آیا نداند (آنچه در دلهاست) آنکس که بیافرید (مخلوق را) و اوست داننده اسرار خبردار — اوست آن ذاتیکه گردانید برای شما

الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ

زمین را — تا راه روید — در نواحی آن — و بخورید — از رزق خدا و بسوی اوست

زمین را پست (منقاد) پس بروید — در نواحی آن — و بخورید — از رزق (آفریده) او و بسوی اوست

النُّشُورُ ⑮ ءَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا

برانگیختن — آیا ایمن شده اید از کسیکه — در آسمان ست از آنکه فرو برد شمارا — بزمین — پس ناگهان

دوباره زنده شدن آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان است از اینکه فرو برد شمارا — در زمین — پس آنگاه

هِيَ تَمُورُ ⑯ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا

زمین جنبش کند — آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان ست از آنکه بفرستد — بر شما — باد سنگبار

زمین جنبش کند — آیا ایمن شده اید از کسیکه در آسمان است از اینکه بفرستد — بر شما — سنگریزه

فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ⑰ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ

پس خواهید دانست چگونه است ترسانیدن من — و هر آینه دروغ داشتند آنانکه — پیش از ایشان بودند پس چگونه شد

پس خواهید دانست چگونه است ترسانیدهٔ من — و (بتحقیق) تکذیب کردند آنانکه پیش از ایشان بودند — پس چگونه

كَانَ نَكِيرِ ⑱ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا

عقوبت من — آیا ندیده اند بسوی مرغان بالای خود گشاینده بازو و گاه — فراهم — می آرند

بود انکار من — آیا ندیده اند بسوی مرغان بالای سر ایشان گشاینده بال — و جمع کننده (آن)

يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ⑲ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي

نگاه نمیدارد ایشانرا مگر خدا — هر آینه او بهر چیز — بیناست — آیا کیست آنکه

نگاه میدارد ایشانرا مگر رحمن — (هر آینه) او بهر چیز — بیناست علـ۵ — آیا کیست آنکه

هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَٰنِ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي

وی لشکرست برائے شما نصرت میدهد شمارا بجز خدا — نیستند — کافران — مگر در

وی لشکر است برای شما که مدد کند شمارا — بجز رحمن — نیستند — کافران — مگر در

غُرُورٍ ⑳ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ

فریب — آیا کیست — آنکه — روزی دهد شمارا — اگر باز گیرد خدا رزق خود را — بلکه

فریب علـ۵ آیا کیست آنکه — روزی دهد شمارا — اگر منع کند — خدا رزق خود را چنین نیست بلکه

لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ㉑ أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ

محکم پیوسته اند در سرکشی و رمیدگی — آیا کسیکه برود — نگونسار افتاده بر روی خود راه یافته ترست یا کسیکه

محکم پیوسته اند در سرکشی و رمیدن — آیا کسیکه میرود — بر روی خود افتاده راه یافته تر است یا کسیکه

يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ㉒ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَ

میرود راست ایستاده — بر راه — راست — بگو او ست آنکه بیافرید شمارا — و

میرود راست ایستاده — بر راه — راست — بگو اوست آنکه بیافرید شمارا — و

فتح الرحمن

ـ۱ مترجم گوید این مثل است کافر و مومن را والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

علـ۵ اول در باب آسمان و زمین تذکار ملیان آمده بود۔ در اینجا ذکر چیزهای است که بین زمین و آسمان واقع است یعنی قدرت خدا را ببینید که پرندگان در میان زمین و آسمان گاهی بال باز کشوده و گاهی آنرا جمع کرده چگونه در پرواز می باشند و باوجودیکه جسم آنها ثقیل و مائل الی المرکز است پایان نمی افتند و نه قوه جاذبه زمین این پرندهٔ کوچک را بسوی خود جذب می کند بگوئید بدون رحمن و ست کیست که آنها را در فضا نگه داشته است

بیشک [illegible] رحمن به رحمت و حکمت خود ساختمان آنها را چنان کرده و دران قوتی نهاده است که این پرندگان بآسان و سیار ساعت های دراز در هوا قیام کرده میتوانند۔ همان ذات تعالی است که او هر چیز را میداند و تمام مخلوق را در حفاظت خود نگاه میدارد۔ شاید از بیان مثال پرندگان درین موقع بدین طرف هم اشاره باشد که خداوند آسمان بر تنزیل عذاب قادر است و کفار از کفر و شرارت خود مستحق عذاب نیز می باشند لیکن چنانکه رحمت، رحمن پرندگان را در هوا نگهداشته است عذاب هم از رحمت او باز داشته شده است علـ۵ کافران به فریب بزرگی مبتلا اند اگر آنها می پندارند که ..

جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ⑨

پدید آورد برائے شما شنوائی و چشم ها و دلها اندکے شکر می کنید

پدید آورد برائے شما گوش و چشم ها و دلها اندکی شکر می کنید

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ⑩ وَيَقُولُونَ

بگو اوست که پراگنده ساخت شما را در زمین و بسوئے او برانگیخته خواهید شد و می گویند کافران

بگو اوست آنکه پراگنده ساخت شما را در زمین و بسوئے او برانگیخته جمع کرده خواهید شد و می گویند (کافران برای

مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ⑪ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ

کے باشد این وعده اگر راست گوئید بگو جز این نیست که علم نزدیک

چه وقت باشد (آمدن) این وعده اگر راست گو باشید بگو جز این نیست که علم (قیامت) نزد

اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ⑫ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ

خداست و جز این نیست که من بیم کننده آشکارم و آنگاه که به بینند آن وعده را نزدیک شده ناخوش کرده شود روئے

الله است و جز این نیست که من ترساننده آشکارم و پس چون بینند آن موعود را نزدیک شده زشت کرده شود روی های

الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَدَّعُونَ ⑬ قُلْ

آنانکه کافر شدند و گفته شود این است آنچه او را می طلبیدید بگو

آنانکه کافر شدند و گفته شود (از طرف خدا) این است آنچه می طلبید آنرا بگو

أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ

آیا دیدید اگر ہلاک کند مرا خدا و آنانرا که ہمراه من اند یا رحمت کند بر ما بہر حال که خلاصی دہد

خوب بنگرید اگر ہلاک کند مرا الله و آنانرا که با من اند یا رحمت کند بر ما پس کیست که پناه دہد

الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ⑭ قُلْ هُوَ الرَّحْمَٰنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ

کافران را از عذاب درد دہنده بگو اوست بخشاینده باو ایمان آوردیم و بر روئے

کافران را از عذاب دردناک بگو اوست نہایت بخشاینده ایمان آوردیم باو و بر وی

تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ⑮ قُلْ

توکل نمودیم پس خواهید دانست که کیست در گمراہی ظاہر بگو

توکل نموده ایم [5] پس زود خواهید دانست که کیست در گمراہی آشکار [6] بگو

أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاءٍ مَّعِينٍ ⑯

آیا دیدید اگر شود آب شما فرو رفته پس که بیارد بشما آب روان را

خوب ببینید اگر گردد وقت صبح آب شما فرو رفته پس کیست که بیارد برای شما آب روان [7]

سُورَةُ الْقَلَمِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مہربان نہایت بارحم است

ن ۚ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ① مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ② وَ

قسم به قلم اعلی و بانچه می نویسند فرشتگان نیستی تو بفضل پروردگار تو دیوانه و

قسم به قلم و به آنچه می نویسند نیستی تو به فضل پروردگار خود دیوانه و

إِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ③ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ④

ہر آئینه تراست مزد بے نہایت و ہر آئینه تو بر خوئے بغایت بزرگی

(ہر آئینه) تراست مزد بے نہایت و (به تحقیق) تو آفریده شده برخوی بزرگ

فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ⑤ بِأَييِّكُمُ الْمَفْتُونُ ⑥ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ

پس خواہی دید و ایشان نیز خواہند دید که بکدام یک از شما دیوانگی ست ہر آئینه پروردگار تو

پس خواہی دید و ایشان نیز خواہند دید که بکدام یک از شما دیوانگی است بیشک پروردگار تو اوست

تفسیر عثمانی

[1] یعنی رہا کرده شود

[5] چون باو ایمان داریم یقین است که بطفیل ایمان رستگار خواهیم شد و چون بعنی صحیح بر ہمان ذات توکل داریم کامیابی ما در مقاصد یقینی است «ومن یتوکل علی الله فهو حسبه ان الله بالغ امره» ہر دو چیز در وجود شما نیست نه ایمان و نه توکل پس شما چه طور بی فکر و بے غم ہستید [6] یعنی چنانکه شما گمان دارید یا شما چنانکه ما عقیده داریم [7] ہمه اسباب زندگی و ہلاکت بتصرف ہمان الله تعالی است مثلاً آب که سبب زندگی ہر چیز است فرض کنید اگر آب چشمه ہا و چاه ہا خشک شده در زمین فرو رود چنانکه اکثر موسم تابستان پیش می آید [؟] کیست که آب صاف و شفاف مانند مروارید را به آن مقدار کثیر که برای زندگی و بقای شما کافی باشد مہیا کند لهذا باید که مومن متوکل بر ہمان خالق اول و مالک علی الاطلاق توکل کند این مثال بادر[؟] سید که چون ہمه چشمه ہای ہدایت خشک شد چشمه خشک نشدنی ہدایت و معرفت را بعثت محمد صلی الله علیه وسلم روان کردن محض کار ہمان ذات مطلق است که بفضل و احسان خود سامان زندگی ظاہری و باطنی ہمه جانداران را مہیا و آماده فرمود. اگر تعرض محال این چشمه ہا خشک گردد چنانکه آرزوی اشقیاء است کیست که برای مخلوق اینگونه آب پاک صاف و شفاف را مہیا نماید ۱۲.

ع ۱۶

أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ۝٧ فَلَا

داناتر است به کسیکه غلط کرد راه اورا و او نیز داناتر است به راه یافتگان پس

داناتر بکسی که گم شد از راه او و اوست داناتر براه یافتگان پس

تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ۝٨ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ۝٩ وَلَا تُطِعْ

فرمان مبر دروغ دارندگان را آرزو کردند که ملائمت کنی تا ایشان نیز ملائمت کنند و فرمان قبول مکن

اطاعت مکن مکذبین را آرزو کردند که ملائمت (مسامحه) کنی (در بعض امور حق) تا ایشان نیز ملائمت کنند (درگذرند از مسلک خود) و اطاعت

كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ ۝١٠ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ۝١١ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ

هر بسیار سوگند خورنده محقر را عیب کننده را بر رونده بسخن چینی را بر بخل کننده به مال از حد گذشته

هر بسیار سوگند خورنده محقر را بسیار عیب گوئی برنده چغلی بسیار منع کننده خیر متجاوز از حد (از حد گذرنده در ظلم)

أَثِيمٍ ۝١٢ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ۝١٣ أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ۝١٤ إِذَا

گناهگار هر سخت روی را بعد از این همه ملحق را نه از اصل ایشان بسبب آنکه هست صاحب مال و فرزندان تکذیب کرد چون

گنهگار کلان درشت خوی بعد از این همه بدنام بسبب آنکه هست صاحب مال و پسران چون

تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝١٥ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ۝١٦

خوانده شود بروے آیات ما گوید افسانه پیشینیان ست داغ خواهیم نهاد او را بر بینی ف۲

خوانده شود بروی آیات ما گوید افسانه پیشینیان است بزودی داغ نهیم او را بر خرطوم (بینی)

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ۝١٧

هر آئینه ما آزمودیم ایشان را چنانکه آزموده بودیم خداوندان بوستان را چون قسم خوردند که البته درو کنند بوستان را صباح کنان

(بتحقیق) ما آزمودیم ایشان را چنانکه آزموده بودیم صاحبان باغ را آنگاه که قسم خوردند که البته قطع کنند میوهٔ باغ را در حالیکه داخل باشند

وَلَا يَسْتَثْنُونَ ۝١٨ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ۝١٩

و ان شاء الله نگفتند ف۱ پس بگرد آمد بران بوستان بلائے از جانب پروردگار تو ف۳ و ایشان خفته بودند

و استثنا نکردند (ان شاء الله) نگفتند ع۵ پس بیامد در شب بدان باغ طوف کننده از پروردگار تو در حالی که خواب بودند

فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ۝٢٠ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ۝٢١ أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ

پس شد مانند زراعت بریده شده ع۵ پس بایکدیگر آواز دادند صباح کنان که بگاه روید

پس گشت باغ ایشان مانند باغ میوه بریده ع۵ پس آواز دادند یک دیگر را صباح کنان بایکدیگر بروید بوقت صبح بر

حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ۝٢٢ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ۝٢٣ أَنْ

بکشت خود اگر درو کننده اید پس رفتند بایکدیگر سخن پنهان گویان باید که

کشت خود اگر هستید قطع کنندگان پس رفتند در حالی که بایکدیگر خفیه می گفتند که

لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ۝٢٤ وَغَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ۝٢٥

داخل نشوند در بوستان امروز بر شما هیچ فقیرے و بگاه رسیدند بر نیت بخل توانا بزعم خود

داخل نشود در باغ امروز بر شما هیچ مسکین و بامداد رفتند بسرعت و شدت در حالیکه توانا بودند بر منع مساکین

فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ۝٢٦ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۝٢٧ قَالَ

پس آنگاه که دیدند آن بوستان را گفتند هر آئینه ما غلط کننده راهیم ف۴ نه بلکه محروم کرده شدیم گفت

پس چون دیدند آنرا (سیاه سوخته) گفتند (هر آئینه) ما گم کردیم باغ را (چنین نیست) بلکه ما بے بهره گشتیم گفت

أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ۝٢٨ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا

بهترین ایشان آیا نه گفته بودم شما را که چرا تسبیح نمی گوئید ف۵ گفتند پاکی یاد می کنیم پروردگار خود را هر آئینه ما

بهترین ایشان آیا نگفته بودم شما را (چنین نباید کرد) چرا پاکی یاد نمیکنید خدا را ف۶ گفتند پاک است پروردگار ما (هر آئینه) بودیم ما

كُنَّا ظَالِمِينَ ۝٢٩ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ۝٣٠ قَالُوا

ستمگار بودیم پس روآوردند بعض ایشان بر بعض بایکدیگر ملامت کنان گفتند

ستمگاران پس روی آورد بعض ایشان بر بعضی در حالیکه یک دیگر را ملامت می کردند گفتند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی سنة الله آنست که مردم بد اصل غالبا متصف باین صفات رذیله باشند ۱۲ ف۲ کنایت است از رسوا کردن ۱۲ ف۳ یعنی آتش در گرفت ۱۲ ف۴ یعنی این بوستان دیگر ست بوستان ما نیست ۱۲ ف۵ یعنی رجوع بخدا نکنید ۱۲

تفسیر عثمانی

ع۵ چند برادر بودند که برای شان از پدر ایشان یک باغ میوه میراث مانده بود شاید در ان زراعت هم بعمل می آمد تمام خانه از حاصلات آن آسوده بود از زمانهٔ پدر شان عادت بود که روزیکه میوه چیده می شد و یا کشت درو می شد فقرا و محتاج های شهر در انجا جمع می شدند پدر شان همه را کم و بیش میداد حقیقةً برکت در ان باغ از سبب همین بخشش بود بعد از انتقال او پسران چنین خیال کردند که این قدر مالیکه فقرا می برند اگر بکار خود ما بیاید بهتر خواهد بود چرا تدبیرے را عمل نیاریم که حاجت بدادن محتاجان شود و تمام حاصلات بخانهٔ ما داخل گردد پس در بین خود مشوره کرده این رائی قرار یافت که در آغاز صبح میوه را چیده بخانه بیاریم و تا که فقرا در آنجا بروند چیزے نیابند بر این تدبیر خود آنقدر یقین و اطمینان کردند که ان شاء الله هم نگفتند ع۵ شب

باد سموم برخاست و آن را سوخت ناند و یا آفت دیگر آن را فرا گرفت چنانچه تمام زراعت و باغ بزمین هموار شد ع۵ براه میانه که هوشیارترین آنها بود شاید در حین مشوره دیگران

يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا طٰغِيْنَ ﴿۳۱﴾ عَسٰى رَبُّنَآ اَنْ يُّبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ اِنَّآ اِلٰى

اے وائے ما را ہر آئینہ ما بودیم از حد گذشتہ امید ست پروردگار ما کہ عوض دہد ما را بوستانے بہتر ازین ہر آئینہ ما بسوے
ای وای ما را (ہر آئینہ) بودیم ما از حد گذرندگان شاید پروردگار ما عوض دہد ما را بہتر از آن باغ (بتحقیق) ما بسوے

رَبِّنَا رٰغِبُوْنَ ﴿۳۲﴾ كَذٰلِكَ الْعَذَابُ ۭ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا

پروردگار خود توقع دارند گفتیم ہم چنین ست عذاب و ہر آئینہ عذاب آخرت بزرگ تر ست کاش
پروردگار خود رغبت کنندگانیم این چنین است عذاب و (ہر آئینہ) عذاب آخرت بزرگتر است اگر

يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۳﴾ ع اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۳۴﴾ اَفَنَجْعَلُ

میدانستند ہر آئینہ متقیان را نزدیک پروردگار ایشان بوستانہاے نعمت باشند آیا گردانیم
میدانستند بتحقیق پرہیزگاران را نزد پروردگار ایشان باغہاے نعمت (خالص) ست آیا می گردانیم

الْمُسْلِمِيْنَ كَالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۳۵﴾ ۭ مَا لَكُمْ ۣ وقفہ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۶﴾ اَمْ لَكُمْ

مسلمانانرا مانند گنہگاران چیست شما را چگونہ مقرر مے کنید آیا نزدیک شما
مسلمانان را برابر گنہگاران چیست شما را (دلیل عقلی) چگونہ حکم می کنید آیا ہست شما را

كِتٰبٌ فِيْهِ تَدْرُسُوْنَ ﴿۳۷﴾ ۙ اِنَّ لَكُمْ فِيْهِ لَمَا تَخَيَّرُوْنَ ﴿۳۸﴾ ۚ اَمْ لَكُمْ

کتابے ہست کہ در وے تلاوت می کنید این مضمون کہ ہر آئینہ شما را باشد در معاد آنچہ اختیار مے کنید آیا شما را
کتابی کہ در آن می خوانید کہ (ہر آئینہ) ہست برای شما در آن آنچہ پسند می کنید آیا ہست شما را

اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۹﴾ ۚ سَلْهُمْ

عہدہاے محکم ست بر ذمہ ما کہ حکم آن تا بہ قیامت باقی باشد باین مضمون کہ ہر آئینہ شما راست آنچہ مقرر کنید بپرس از مشرکان
سوگندہای موثوق بر ما تا روز قیامت کہ ہر آئینہ ہست برای شما آنچہ حکم می کنید (بہ برابری خود با مسلمانان) بپرس از مجرمین کہ

اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيْمٌ ﴿۴۰﴾ ۚ اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ ۚ فَلْيَاْتُوْا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ

کدام یک از ایشان باین مقدمہ متعہد ست آیا این مشرکان را شریکان ہستند پس باید کہ بیارند شریکان خود را اگر
کدام ایشان بہ آن ضامن است آیا ہستند ایشانرا شریکان پس باید بیارند شریکان خود را اگر

كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿۴۱﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَّيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ

راست گو اند روزیکہ جامہ برداشتہ شود از ساق و خواندہ شود ایشانرا بسوے سجدہ
آنہا راستگویان اند روزیکہ مکشوف کردہ شود ساق و خواستہ شوند بسجدہ کردن

فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿۴۲﴾ ۙ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۭ وَقَدْ كَانُوْا

پس نہ توانند ف۱ نیایش ظاہر باشد بر چشمہاے ایشان فرو گیرد ایشانرا خواری و ہر آئینہ
پس نتوانند عسہ در حالیکہ پایان افتادہ باشند چشمہای ایشان (از شرمندگی) پوشاند ایشانرا ذلت و (بتحقیق)

يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ وَهُمْ سٰلِمُوْنَ ﴿۴۳﴾ فَذَرْنِيْ وَمَنْ يُّكَذِّبُ

خواندہ مے شدند ایشان را بسوے سجدہ حالانکہ ایشان بے علت بودند پس بگذار مرا با کسیکہ دروغ مے شمرد
خواستہ می شدند بسجدہ کردن در حالیکہ ایشان تندرست بودند پس بگذار مرا و کسی را کہ تکذیب می کند

بِهٰذَا الْحَدِيْثِ ۭ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۴﴾ ۙ وَاُمْلِيْ

این سخن را پایہ پایہ خواہیم کشید این جماعہ را از ان راہ کہ نمیدانند و مہلت خواہم داد
این سخن (قرآن) را اکنون درجہ بدرجہ فرو می بریم ایشانرا از ان جہتی کہ نمی دانند و مہلت میدہم

لَهُمْ ۭ اِنَّ كَيْدِيْ مَتِيْنٌ ﴿۴۵﴾ اَمْ تَسْـَٔــلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ

ایشانرا ہر آئینہ حیلہ من محکم ست آیا مے طلبی از جماعہ مزد پس ایشان از تاوان
ایشانرا بتحقیق تدبیر من محکم است یا می طلبی از ایشان مزدی پس ایشان از تاوان

مُّثْقَلُوْنَ ﴿۴۶﴾ ۚ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿۴۷﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ

گرانبارند آیا نزدیک این جماعہ علم غیب ست پس ایشان می نویسند پس صبر کن بانتظار حکم
گرانبارند آیا نزد ایشان خبر غیب است پس ایشان می نویسند پس صبر کن برائے حکم

فتح الرحمٰن
ف۱ این کلمہ کنایت ست از شدت حال واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
عسہ ۵ برادر میانہ کہ ہوشیار ترین آنہا بود شاید دم حین مشورہ دیگران را متنبہ ساختہ باشد کہ خدا فراموش مکنید این ہمہ را انعام او تعالیٰ بدانید و از امداد فقراء و محتاجان دریغ مکنید چون کسی سخن او را گوش نکرد خاموش شد و شریک حال ایشان گشت اکنون از مشاہدہ این تباہی سخن اول خود را بیاد ایشان داد۔
عسہ تفسیر کشف ساق در حدیث صحیحین چنین آمدہ است کہ حق تعالےٰ در میدان قیامت ساق خود را ظاہر خواہد فرمود این «ساق» را فرمود چنانکہ در قرآن الفاظ «ید» و «وجہ» (چہرہ) آمدہ است این مضمون از جملہ متشابہات شمردہ میشود باید بدون بیان ظاہر آن بلا کیف آورد کہ بر ذات و وجود و حیات و سمع و بصر و غیرہ صفات (ایمان داریم) در ہمین حدیث است کہ از مشاہدہ آن تجلی تمام مؤمنین و مؤمنات در سجدہ خواہند افتاد مگر شخصی کہ در دنیا سجدہ ریائی می کرد او در آن روز کمرش خم نمی شود مانند تختہ راست می ماند و چون اہل ریا و نفاق بر سجدہ قادر نمی شوند قادر نشدن کفار بران بطریق اولیٰ ثابت شد۔ این چیزہا در محشر از ان سبب بعمل آوردہ میشود کہ مؤمن و کافر و مخلص و منافق بطور واضح معلوم شوند و حالت باطنی ہر یکی بطور ...

ع ۳۴ ع ۱۵

رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿١٥﴾ لَّوْلَا

پروردگار خود و مباش مانند صاحب ماہی ف۱ چوں دعا کرد واو پر از غم شدہ بود اگر نہ آنست

پروردگار خود و مشو مانند صاحب ماہی (یونس ع) چون دعا کرد در حالیکہ پر از غصہ بود اگر نبودی آن

أَن تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿١٦﴾ فَاجْتَبَاهُ

کہ دریافت اورا رحمتے از جانب پروردگار او البتہ برتافتہ میشد بر زمین بی گیاہ واو بدحال بودے ف۲ پس برگزیدش

کہ دریافت اورا احسانی از پروردگارش البتہ انداختہ می شد بمیدان بے گیاہ در حالیکہ ملامت کردہ شدہ می بود پس برگزید اورا

رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٧﴾ وَإِن يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ

پروردگار او پس ساخت اورا از جملہ صالحان وہر آئینہ نزدیک اند کافران کہ بلغزانند ترا

پروردگار او پس گردانید اورا از نیکوکاران کامل و (ہر آئینہ) نزدیک اند کافران کہ بلغزانند ترا

بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿١٨﴾ وَمَا

بچشم ہائے تیز خود چوں شنیدند قرآن را ف۳ ومی گویند ہر آئینہ این پیغامبر دیوانہ است وبحقیقت نیست

بچشم ہائے (تیز) خود چون شنیدند قرآن را ومی گویند (بتحقیق) او دیوانہ است و نیست

سُورَةُ الْحَاقَّةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اثْنَتَانِ وَخَمْسُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ | هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٩﴾

این قرآن مگر پندے عالمہا را

این قرآن مگر پندی عالمہا را

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

الْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَ

قیامت چیست آن قیامت وچہ چیز خبردار کرد ترا کہ چیست آن قیامت ف۴ دروغ شمرد قبیلہ ثمود و

آن ثابت شوندہ (قیامت) چیست آن ثابت شوندہ وچہ چیز دانا گردانید ترا کہ چیست آن ثابت شوندہ (قیامت) تکذیب کردند ثمود و

عَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٌ

عاد قیامت را اما ثمود پس ہلاک کردہ شد ایشان را بنعرہ تند واما عاد

عاد آن کوبندہ (قیامت) را پس اما ثمود پس ہلاک کردہ شوند بہ آفت از حد گزرندہ واما عاد

فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ

پس ہلاک کردہ شد ایشان را بباد سخت از حد درگذشتہ خدا برگماشت آن باد را بر عاد ہفت شب و ہشت

پس ہلاک کردہ شدند بہ باد سرد سخت سرکش از انضباط برآمدہ مقرر کرد خدا آنرا بر ایشان ہفت شب و ہشت

أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ

روز نہایت نحس پس میدیدی اے بینندہ آن قوم عاد بزمین افتادہ گویا ایشان تنہائے درختان خرما

روز پی درپی پس می بینی آن قوم را دران مردہ افتادگان گویا ایشان تنہ ہای درختان خرما

خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّن بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَن قَبْلَهُ

از بیخ برہم شدہ اند پس آیا مے بینی ایشان را ہیچ بقیہ وبیاوَرد فرعون وآنانکہ پیش از وے بودند

کاواک اند پس آیا می بینی از ایشان ہیچ باقی ماندہ وکرد فرعون وآنانیکہ پیش از وی بودند

وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً

واہل مؤتفکات نیز گناہ را پس نافرمانبرداری کردند فرستادہ پروردگار خود را پس در گرفت خدا آنجماعہ را در گرفتن

وقریہ ہای واژگون شدہ خطا را پس نافرمانی کردند فرستادہ پروردگار خود را پس گرفت ایشان را خدا گرفتن

رَّابِيَةً ﴿١٠﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ

عظیم ہر آئینہ وقتیکہ از حد گذشت آب سوار کردیم شمارا بر کشتی رواں تا بکنیم این مقدمہ را برائے شما

سخت ف۵ (بتحقیق) ما وقتیکہ طغیان کرد آب برداشتیم شمارا در کشتی روان تا بگردانیم آن واقعہ را برای شما

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی یونس علیہ السلام ۱۲ ف۲ لیکن رحمت در رسید و بدحال نشد ۱۲ ف۳ واین کنایت ست از شدت عداوت ایشان ۱۲ ف۴ مترجم گوید ظاہر نزدیک بندہ آنست کہ معنی آیت اینست عقوبت ثابت چیست آن عقوبت ثابت و ہر چیز مطلع ساخت ترا کہ چیست آن عقوبت ثابت بعد ازان چند عقوبت گذشتہ را بیان فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ اگر بعد از قبول توبہ فضل واحسان مزید خداوند یاوری نمی کرد در ہمین میدان بی گیاہ جائیکہ از شکم ماہی بیرون انداختہ شدہ بود مورد الزام شدہ افتادہ می ماند وآن کمالات وکرامات او کہ محض بلطف وکرم خدا در وقت ابتلا ہم باقی بود از بین پردہ می شد

ف۵ بعد از عاد وثمود فرعون بہ لسیار لاف وگزاف آمدہ بیش تر و چندین قوم پدید آمدند کہ ہر یک دارای گناہان سنگینی بودند (مانند قوم نوح، قوم شعیب وقوم لوط کہ قریہ ہای شان واژگون کردہ شدہ بود) اقوامیکہ پیغمبران خود را نافرمانی کردہ بودند باخدا بمقابلہ پرداختند۔ آخر خدای تعالی آنان را مواخذہ شدید کرد و ہیچکس از آنہا در برابر قدرۃ الہی چیزی کردہ نتوانست ۱۲

تَذْكِرَةً وَّتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ﴿۱۲﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّوْرِ نَفْخَةٌ

پندے ویاد دارد آنرا گوشِ یاد دارنده پس چون دمیده شود در صور یکبار

عبرتی ونگاه دارد آنرا گوشی یاد دارنده پس چون دمیده شود در صور یک

وَّاحِدَةٌ ﴿۱۳﴾ وَّحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَّاحِدَةً ﴿۱۴﴾

دمیدن وبرداشته شود زمین وکوه‌ها پس کوفته شود ایشان را یکبار کوفتن

دمیدن وبرداشته شود زمین وکوه‌ها باز کوبیده شوند (بیک دیگر) یک کوبیدن

فَيَوْمَئِذٍ وَّقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿۱۵﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَّاهِيَةٌ ﴿۱۶﴾

پس آنروز متحقق شود قیامت وبشگافد آسمان پس آنروز سست شده باشد

پس آن روز واقع شود واقع شونده وپاره شود آسمان پس آن دران روز سست باشد

وَّالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَآئِهَا ۚ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمٰنِيَةٌ ﴿۱۷﴾

وفرشتگان برکنارهای آسمان باشند وبردارند تخت پروردگار ترا بالای خویش آنروز هشت کس

وفرشتگان بکناره‌های آن باشد وبردارند عرش پروردگار ترا بالای خود آنروز هشت (هشت فرشته یا هشت صف فرشته)

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُوْنَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿۱۸﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوْتِىَ كِتٰبَهٗ

آنروز پیش آورده شوید شما پنهان نماند از حال شما هیچ سرے اما آنکه داده شدش نامهٔ اعمال او

دران روز پیش کرده میشوید (نزد خدا) پوشیده نماند هیچ سری از اسرار شما پس اما آنکه داده شد نامهٔ اعمال او

بِيَمِيْنِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ هَآؤُمُ اقْرَءُوْا كِتٰبِيَهْ ﴿۱۹﴾ اِنِّىْ ظَنَنْتُ اَنِّىْ مُلٰقٍ

بدست راست او گوید بگیرید بخوانید نامهٔ اعمال مرا هرآئینه من معتقد بودم که من بهم خواهم رسید

بدست راست او پس گوید بگیرید بخوانید نامهٔ اعمال مرا (هرآئینه) من یقین میداشتم آنکه من ملاقی شونده ام

حِسَابِيَهْ ﴿۲۰﴾ فَهُوَ فِىْ عِيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿۲۱﴾ فِىْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿۲۲﴾ قُطُوْفُهَا

بحساب خود پس آن شخص در زندگانی پسندیده باشد در بهشتی بلند که میوهٔ آن

حساب خود را پس آنکس در زندگانی پسندیده است در بهشت بلند (از حیث مرتبه ومقام) میوه‌های آن

دَانِيَةٌ ﴿۲۳﴾ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـئًۢا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِى الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿۲۴﴾

قریب الحصول ست گفته شود بخورید وبیاشامید خوردنی وآشامیدنی گوارا بسبب آنچه پیش فرستاده بودید در روزهای گذشته

قریب شونده است (گفته میشود بایشان) بخورید وبنوشید گوارا بعوض آنچه پیش فرستاده بودید در روزهای گذشته

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِىَ كِتٰبَهٗ بِشِمَالِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ يٰلَيْتَنِىْ لَمْ اُوْتَ كِتٰبِيَهْ ﴿۲۵﴾

واما آنکه داده شدش نامهٔ اعمال او بدست چپ او گوید اے کاش داده نشدے مرا نامهٔ اعمال من

واما کسیکه داده شدش نامهٔ اعمالش بدست چپ او پس گوید کاشکی داده نمی شده مرا نامهٔ اعمال من

وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿۲۶﴾ يٰلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿۲۷﴾ مَآ اَغْنٰى عَنِّىْ

اے کاش نمیدانستم چیست حساب من اے کاش مرگ آخر کنندهٔ کار بودے هیچ نفع نکرد از من

ونمی دانستم که چیست حساب من کاشکی مرگ دنیوی میبود قطع کننده هیچ دفع نکرد از من

مَالِيَهْ ﴿۲۸﴾ هَلَكَ عَنِّىْ سُلْطٰنِيَهْ ﴿۲۹﴾ خُذُوْهُ فَغُلُّوْهُ ﴿۳۰﴾ ثُمَّ الْجَحِيْمَ

مال من زائل شد از من بادشاهی من گفته شود اے فرشتگان بگیریدش پس طوق بگردن کنیدش باز در دوزخ

مال من زائل شد از من حکومت من (گفته میشود از طرف خدا) بگیرید او را پس بگردن او طوق اندازید باز در آتش

صَلُّوْهُ ﴿۳۱﴾ ثُمَّ فِىْ سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوْهُ ﴿۳۲﴾

داخل کنیدش باز در زنجیرے که مساحت آن هفتاد گز باشد در آریدش

بیندازیدش باز در زنجیری که درازی آن هفتاد گز است در آرید ش

اِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ ﴿۳۳﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ﴿۳۴﴾

هرآئینه این شخص ایمان نمیداشت بخدای بزرگ ورغبت نمیداد مردمان را برطعام دادن فقیر

(هرآئینه) او بود که ایمان نمی آورد به الله که بزرگ است وترغیب نمی کرد به طعام دادن مسکین

ملـ۱۱ـه در عصر نوح علیه السلام چون طوفان آب آمد از نقطهٔ نظر اسباب ظاهری هیچ انسانی خلاصی یافته نمی توانست محض از قدرت وحکمت انعام واحسان ما بود که همه منکران را غرق ساختیم نوح را با رفقایش نجات دادیم پرظاهر است که درچنین طوفان عظیم الشان بسلامت ماندن یک کشتی چه توقع میشود لیکن ما یک نمونهٔ قدرت وحکمت خود را نشان دادیم تا مردم آنرا ما و امیکه دنیاست بیاد داشته باشند وگوش هائیکه سخن معقول را شنیده وفهمیده آنرا محفوظ میدارند گاهی فراموش نکنند که الله در یک زمانهٔ خاص بما این احسان فرموده است وباید بدانند که هم چنانکه در هنگامه گیرودار دنیا فرمانبرداران از مجرمان نافرمان جدا نگهداشته میشوند در حاقهٔ هولناک قیامت هم همین حال عمل می آید بعد از آن بهمین موضوع سخن منتقل می شود — ملـ۱۲ـه بهر کسیکه از طرف چپ بدست او اعمالنامه داده میشود میداند که برمن بدبختی آمده است دران وقت با نهایت حسرت تمنی می کند که ای کاش این اعمالنامه بمن داده نمی شد ونمی فهمیدم که حساب کتاب چیست بای کاش مرگ قصه مرا خاتمه

[illegible]

میداد وتا ابد از مردن بار دیگر برخاستن نصیب من نمی شد ویا اگر بر میخواستم مرگ فوراً آمده مرا فرو می برد - افسوس که آن مال ودولت وجاه وحکومت هیچ بکار من نیامده امروز همه آنها ...

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا

پس نیست این شخص را امروز اینجا خویشاوندے ونیست این شخص را ہیچ طعامے مگر از زرداب که

پس نیست او را امروز اینجا دوستدار ونیست او را ہیچ خوردنی مگر از غسالۂ جہنمیان (زرداب) که

يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿١﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٢﴾

نخورند آنرا مگر گناہگاران پس قسم میخورم بآنچه می بینید وآنچه نمے بینید

نمی خورد آنرا مگر آن خطاکاران ع۵ پس قسم میخورم بآنچه می بینید و بآنچه نمی بینید

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٣﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾

ہر آئینه قرآن گفتار فرشته بزرگوار ست ونیست آن گفتار شاعر اندکے ایمان می آرید

که (بتحقیق) این قرآن گفته فرستاده بزرگوار خداست ع۵ ونیست آن گفته شاعر اندکی شما ایمان می آرید

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٥﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٦﴾

ونیست گفتار کاہن اندکے پندے پذیرید فرود آورده شده است از جانب پروردگار عالمہا

ونیست گفته کاہن شما اندکی فکر می کنید فرو فرستاده شده از پروردگار عالمیان

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٧﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٨﴾ ثُمَّ

واگر ے بست پیغامبر برما بعض سخنہارا ہر آئینه می گرفتیم از دست راست اورا باز

واگر می بست پیغمبر برما بعض سخنان را (ہر آئینه) می گرفتیم از دست راست او را باز

لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٩﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿١٠﴾ وَ

مے بریدیم رگ دل او را ف پس نیست از شما ہیچ کس ازو بازدارنده ف۲ و

می بریدیم رگ دل او را پس نیست از شما ہیچیک بازدارنده ازو و

إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١١﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿١٢﴾ وَإِنَّهُ

ہر آئینه قرآن پندے ست پرہیزگاران را وہر آئینه ما میدانیم که بعض شما دروغ دارنده اید وہر آئینه قرآن

(ہر آئینه) آن پند است برای پرہیزگاران و (ہر آئینه) ما میدانیم که بعض شما تکذیب کنندگانند و (ہر آئینه) قرآن

لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكٰفِرِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿١٤﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ

حسرت ست بر کافران وہر آئینه قرآن راست درست ست پس بپاکی یاد کن پروردگار

حسرت است بر کافران و (ہر آئینه) قرآن سزاوار یقین است پس بپاکی یاد کن نام

رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿١٥﴾ ع

بزرگوار خودرا

پروردگار پس بزرگ خودرا

سُورَةُ الْمَعَارِجِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَأَرْبَعُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مہربان نہایت بارحم است

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكٰفِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ

طلب کرد طلب کننده عقوبتے بر کافران فرود آینده نیست او را ہیچ بازدارنده ف۳ فرود آینده از جانب

درخواست کرد خواہنده عذابی را که واقع شدنیست برای کافران که نیست آن را دفع کننده (واقع شدنی است) از جانب

اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ

خدا خداوند مرتبه ہا که بران صعود کرده شود بالا مے روند فرشتگان و روح نیز ف۴ بسوے خدا عقوبت فرود آینده بر کافران در

خداوند مرتبه ہای بلند بالا میروند فرشتگان و روح بسوی او در روزی که

مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّهُمْ

که ہست مقدار آن پنجاه ہزار سال پس صبر کن صبر نیک ہر آئینه کافران

ہست مقدار آن پنجاه ہزار سال پس صبر کن صبر نیک (ہر آئینه) آنہا

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید عادت سیاف آنست که دست راست اسیر را بدست چپ خود بگیرد و شمشیر بگردن او حواله کند لہذا باین اسلوب گفته شد ۱۲

ف۲ یعنی عقوبت ما را ۱۲

ف۳ یعنی گفتند متی ہذا الوعد ان کنتم صادقین ۱۲

ف۴ یعنی جبرئیل علیه السلام ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ خوراک ہم با انسان قوت میرساند مگر به دوزخیان چنان طعام مرغوبی داده نمی شود که سبب راحت و قوت ایشان گردد بلی ریم زخم ہای دوزخیان باو داده میشود که آنرا غیر از ہمان گنہگاران کسی خورده نمی تواند و آن ہم از فرط گرسنگی و تشنگی چنان می پندارند که از خوردن آن بایشان فائده میرسد لیکن بعدہا ظاہر میشود که خوردن آن نسبت به عذاب گرسنگی عذابی است بزرگتر اعاذنا الله من جميع انواع العذاب في الدنيا والاخرة

ف۶ یعنی چیزی که از جنت و دوزخ بیان شده آن نه شاعری است و نه سخنان بی سنجش کاہنان است بلکه این قرآن کلام الله است که آنرا یک فرشته بزرگ از آسمان گرفته بر یک بزرگترین پیغمبر فرود آورده ہم آنکس که از آسمان آورده و ہم آنکس که به اہالی زمین رسانید ہر دو رسول کریم اند کریم بودن یکی را بچشم سری بینید کرامت و بزرگی دیگری از بیان کریم اول الذکر ثابت است ۱۲

ع ۷ / ۵ — ع ۱۵ / ۲

يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَ

دور می بینند آن روز را و ما نزدیک می بینیم روزیکه شود آسمان مانند مس گداخته و

می دانند او را دور و ما می بینیم آنرا نزدیک روزیکه گردد آسمان مانند مس گداخته و

تَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْ

شود کوه ها مانند پشم رنگین و نپرسد هیچ خویشاوند خویشاوند دیگر را و نموده شود ایشان را قرابتیان ایشان

گردد کوه ها مانند پشم رنگین ۵ و نپرسد هیچ دوست دوستی را در حالیکه نشان داده شوند دوستان بدوستان

يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَ

آرزو کند گنهگار که عوض دهد از عذاب آن روز فرزندان خود را و نیز زن خود را و

تمنا می کند مجرم آنکه در فدیه دهد از عذاب آن روز پسران خود و زن خود و

أَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ

برادر خود را و نیز قبیله که جای میدهد او را و نیز هر که در زمین هست همه یکجا پس

برادر خود را و قبیله که ضم می کند او را بخود (یعنی او منسوب به آن قبیله ست) و هر که در زمین است همه باز

يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَ

برهاند این عوض دادن خودش را نه هر آینه دوزخ آتش سخت شعله زننده پوست سر را برکننده میخواند آنرا که روی گردانیده

نجات دهد او را چنین نیست (هر آینه) دوزخ آتشی است شعله زننده کشنده (ربا ینده) است پوست و دست و پای بجهان

تَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ

روگردان شد و جمع مال نمود پس در آوند نگاه داشت هر آینه آدمی آفریده شده است ناشکیبنده چون برسد بش

اعراض کرد و جمع کرد مال را پس نگاه داشت ۵ هر آینه انسان آفریده شده بی ثبات بخیل وقتیکه برسد باو

الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ

مصیبت اضطراب کننده و چون برسدش رفاهیت بخل نماینده مگر نماز گزاران آنانکه

شر باشد بی صبر و چون برسد باو خیر باشد بسیار بخل کننده ۵ مگر آن نماز گزاران که ایشان

هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾

ایشان بر نماز خویش همیشه باشندگانند و آنانکه در اموال ایشان حصه هست مقرر

بر نماز خود دوام کنندگان اند و آنکه در اموال ایشان حصه مقرر است

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ

برای سائل و بی مایه کم سوال و آنانکه باور میدارند روز جزا را و آنانکه

برای سوال کننده و بی بهره (غیر سائل) و آنکه تصدیق می کنند بروز جزا و آنانکه

هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾

ایشان از عذاب پروردگار خود ترسندگانند هر آینه عذاب پروردگار ایشان چنان ست که از آن ایمن نتوان شد

ایشان از عذاب پروردگار خود ترسندگانند هر آینه عذاب پروردگار ایشان چنان است که از آن ایمن نتوان شد

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ

و آنانکه ایشان اندام نهانی خود را نگاهدارندگانند مگر بر زنان خود یا کنیزکانی که مالک آنها شده است

و آنانکه ایشان اندام های شهوت رانی خود را نگاه دارندگانند مگر بر زنان خود یا کنیزانیکه مالک آن شده است

أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ

دست های ایشان پس هر آینه این فریق ملامت کرده شده نیستند پس هر که طلب کند سوای این پس آن جماعه

دست های ایشان پس هر آینه ایشان نیستند ملامت کرده شدگان پس هر که طلب کند سوای آن که مذکور شد پس آن جماعه

هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَ

ایشانند از حد گذشتگان و آنانکه ایشان امانت های خود را و عهد های خود را رعایت کنندگانند و

ایشانند از حد گذشتگان و آنانکه ایشان برای امانت های که نزد شان هست و پیمان های خود را رعایت کنندگان اند و

تفسیر عثمانی

۵ پشم رنگهای مختلف دارد و کوه ها نیز برنگهای مختلف می باشد کما قال تعالیٰ «ومن الجبال جدد بیض و حمر مختلف الوانها وغرابیب سود» (فاطر رکوع ۴) و در جای دیگر فرموده «کالعهن المنفوش» (القارعة) یعنی کوه ها مانند پشم ندافی شده بطور پاغنده ها در فضا پرواز می کنند ۵ از طرف دوزخ یک کشش و طلبیدن عمل می آید در نتیجه مردمانیکه در دنیا حق را فراموش کرده و از قبول کار های شائسته اعراض می کردند و به جمع کردن و نگهداشتن مال مشغول بودند همگان بطرف دوزخ جذب شده میروند در بعض آثار است که دوزخ اولا بزبان قال خواهد خواند «الی یا کافر الی یا منافق الی یا جامع المال» (یعنی ای کفر ای منافق ای جمع کننده مال بسوی من بیا) مردم باطراف خواهند گریخت پس یک گردن بسیار دراز پدید خواهد آمد که کفار را برچیده چنان خواهد برداشت مثلیکه جانور از زمین دانه می بردارد (العیاذ بالله) ۵ به هیچ طرف پافشاری و همت شان نمیدهد اگر فقر و فاقه مرض و سختی بیاید بی صبر شده مضطرب و آشفته گردد بلکه چنان مایوس میشود که گویا الحال هیچ سبیل برای برآمدن او نیست

المال و دولت شد ستی و فراخی را مائل گردد و برای اجرای حق دست او پیش نشود و در راه خدا توفیق خرج کردن نداشته باشد بلی هر دمانیکه ذکر شان در آینده می آید از آن مستثنیٰ اند ۱۲

الَّذِيْنَ هُمْ بِشَهٰدٰتِهِمْ قَآئِمُوْنَ ﴿۳۳﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ

وآنانکہ ایشان بگواہیہای خود قائم شوند گانند و آنانکہ ایشان بر نماز خود

وآنانکہ ایشان بگواہی ہای خود ایستادگانند و آنانکہ ایشان بر (آداب) نماز خود

يُحَافِظُوْنَ ﴿۳۴﴾ اُولٰٓئِكَ فِيْ جَنّٰتٍ مُّكْرَمُوْنَ ﴿۳۵﴾ فَمَالِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

محافظت کنندگانند این جماعہ در بوستان ہائے باشند گرامی کردگانند پس چیست کافران را

محافظت می کنند آن جماعہ در بہشت عزت دادہ شدگانند پس چیست کافران را

قِبَلَكَ مُهْطِعِيْنَ ﴿۳۶﴾ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِيْنَ ﴿۳۷﴾ اَيَطْمَعُ

بسوئے تو شتابان اند از جانب راست و از جانب چپ گروہ گروہ شدہ آیا طمع می کند

بسوئے تو شتابانند از جانب راست و از جانب چپ گروہ گروہ شدہ (برای تمسخر) آیا طمع می کند

كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ اَنْ يُّدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيْمٍ ﴿۳۸﴾ كَلَّا ؕ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّمَّا

ہر شخصے از ایشان کہ در آوردہ شود بوستان نعمت ہرگز نے ہرآئینہ ما آفریدہ ایم ایشانرا از آنچہ

ہر شخص از ایشان کہ داخل کردہ شود در باغ نعمت خالص نہ چنین است ہرآئینہ ما آفریدہ ایم ایشانرا از آنچہ

يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۹﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشٰرِقِ وَالْمَغٰرِبِ اِنَّا لَقٰدِرُوْنَ ﴿۴۰﴾

میدانند پس قسم میخورم بہ پروردگار مشرقہا و مغربہا کہ ہرآئینہ ما توانائیم

میدانند پس قسم میخورم بہ پروردگار مشرقہا و مغربہا کہ بتحقیق ما توانائیم

عَلٰٓى اَنْ نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ ۙ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوْقِيْنَ ﴿۴۱﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا

برآنکہ عوض آریم بہتر از ایشان و نیستیم ما عاجز پس بگذار یا محمد ایشانرا کہ بیہودہ درآیند

برآنکہ عوض آریم بہتر از ایشان (و از قدرت ما بیرون شدہ نتوانند) و نیستیم ما سبقت کردہ شدگان پس بگذار ایشانرا تا فرو روند در سخن

وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿۴۲﴾ يَوْمَ يَخْرُجُوْنَ مِنَ

و بازی کنند تا آنکہ برخورند با آن روز خود کہ وعدہ دادہ میشود ایشانرا روزیکہ برآیند از

و بازی کنند تا وقتیکہ ملاقی شوند آن روز خود را کہ وعدہ دادہ شدہ اند روزیکہ برآیند از

الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُّوْفِضُوْنَ ﴿۴۳﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ

قبور شتابان گویا ایشان بسوئے نشانہ میدوند نیایش ظاہر شدہ باشد بر دیدہ ہائے ایشان

قبرہا شتابان گویا ایشان بسوی نشانہا می دوند در حالیکہ پایان افتادہ چشم ہای ایشان

تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِيْ كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿۴۴﴾

درگیرد ایشانرا خواری این است آن روز کہ وعدہ دادہ میشد ایشانرا

بپوشد ایشانرا ذلت این ہمان روزی است کہ بایشان وعدہ دادہ میشد

سُوْرَةُ نُوْحٍ مَّكِّيَّةٌ ۷۱ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | عشرون وثمان اٰية وفيها ركوعان

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اِنَّآ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَهُمْ

ہرآئینہ ما فرستادیم نوح را بسوئے قوم او کہ بترسان قوم خود را پیش از آنکہ بیاید بدیشان

(بہ تحقیق) ما فرستادیم نوح را بسوی قوم او بآنکہ بترسان قوم خود را پیش از آنکہ بیاید بہ آنہا

عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۱﴾ قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّيْ لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲﴾ اَنِ اعْبُدُوا

عقوبتے درد دہندہ گفت اے قوم من ہرآئینہ من برائے شما ترسانندہ ظاہرم باین مضمون کہ عبادت کنید

عذاب دردناک گفت اے قوم من (بہ تحقیق) من برای شما ترسانندہ (اعلام کنندہ) آشکارم بآنکہ عبادت کنید

اللّٰهَ وَاتَّقُوْهُ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿۳﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ

خدارا و بترسید از وے و فرمان من برید تا بیامرزد برائے شما گناہان شمارا و موقوف دارد شمارا

خدارا و بترسید از او و اطاعت کنید مرا تا بیامرزد برای شما بعض گناہان شمارا (حقوق اللہ) و مہلت دہد شمارا

دیگری کوشش می کنند کہ بردیگری سبقت جوید و بیشتر بہ آن برسد۔ و یا از «نصب» بت ہا مراد باشد کہ بدور کعبہ گذاشتہ شدہ بود و ایشان بسوی آنہا نیز بعقیدہ و شوق زیاد بسرعت و شتاب سیر می نمودند ۱۲۔

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از منی ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ چون کفار تلاوت قرآن وذکر جنت را می شنوند از تمام اطراف بسوی تو شتابان می آیند سپس بر ریشخند و تمسخر می پردازند۔ آیا با وجود این اعمال ایشان این طمع را ہم دارند کہ ہمہ ایشان در بوستان ہای جنت داخل کردہ شوند چنانکہ ایشان می گفتند کہ اگر رفتن و بازگشت مابسوے خدا شد در آنجا ہم برای ما بہتری و بہبودی است ہرگز نی در بارگاہ آن خداوند عادل و حکیم چنین ظلمت وجود ندارد۔ تنبیہ: ابن کثیر مطلب این آیات را چنان گرفتہ است «این منکران را کہ نزد تو اند چہ شدہ کہ بسرعت زیاد جوق جوق براست و چپ میدوند» یعنی چون قرآن را می شنوند چرا این قدر رم می کنندہ و از آن میگریزند با وجود این قدر وحشت و نفرت آیا این توقع را ہم دارند کہ ہر شخص از ایشان بطور یقین در جنت خواہد در آمد ہرگز نی۔ و ہذا کما قال تعالٰی «فما لہم عن التذکرۃ معرضین کانہم حمر مستنفرۃ فرت من قسورۃ» (مدثر۔ رکوع ۳)

ف۵ چنانکہ بسوی کدام نشان و علامت خاص بہ تیزی می شتابند و یکی کوشش می کند کہ بر دیگری

إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ إِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنتُمْ

تا وقتے مقرر — هر آئینه وقت مقرر کرده خدا چون بیاید هرگز موقوف داشته نشود آنرا — اگر

تا وقت معین — (هر آئینه) وعدهٔ مقرر کردهٔ الله چون بیاید تاخیر کرده نمی شود عـه — اگر شما

تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى دَعَوْتُ قَوْمِى لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ

میدانید — گفت اے پروردگار من هر آئینه من خواندم قوم خود را شب و روز پس زیاده نکرد در حق ایشان

میدانید گفت اے پروردگار من (به تحقیق) دعوت کردم قوم خود را در شب و روز پس زیاده نکرد در حق ایشان

دُعَآءِىٓ إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَإِنِّى كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوٓا۟

خواندن من مگر گریختن را و هر آئینه من هرگاه که دعوت کردم ایشانرا تا بیامرزی برائے ایشان در آوردند

دعوت من مگر رمیدن عـه و (به تحقیق) من هرگاه که دعوت کردم ایشانرا تا بیامرزی (گناهان) ایشان را در آوردند

أَصَٰبِعَهُمْ فِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَٱسْتَغْشَوْا۟ ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا۟ وَٱسْتَكْبَرُوا۟

انگشتان خود را در گوشهائے خویش و بخود در پیچیدند جامهائے خویش را و مداومت کردند بر کفر و سرکشی نمودند

انگشتان خود را در گوشهائے خود عـه و بخود در پیچیدند جامه های خود را و مداومت کردند بر کفر و سرکشی نمودند

ٱسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّى دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّىٓ أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ

سرکشی تمام — باز هر آئینه من دعوت کردم ایشانرا بآواز بلند باز هر آئینه من آشکارا گفتم بایشان و پنهان گفتم

سرکشی بزرگ — باز به تحقیق دعوت کردم ایشانرا آشکارا باز هر آئینه علانیه گفتم برائے ایشان و پنهان گفتم

لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ إِنَّهُۥ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ

ایشانرا نیز پنهان گفتنے پس گفتم طلب آمرزش کنید از پروردگار خود — هر آئینه او هست آمرزنده — تا بفرستد

ایشانرا نهانی پس گفتم آمرزش گناهان طلبید از پروردگار خود — به تحقیق او هست بسیار آمرزنده — تا بفرستد

ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ

بر شما باران را ریزنده — و پے در پے دهد شما را اموال و فرزندان — و بدهد شما را

ابر را بر شما بارنده پی در پی — و زیادت کند برای شما اموال و فرزندان — و بدهد شما را

جَنَّٰتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَٰرًا ﴿١٢﴾ مَّا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ

بوستانها و پدید آرد برائے شما جویها — چیست شما را که اعتقاد نمی کنید برائے خدا بزرگی را — حال آنکه

بوستانها و پدید آرد برائے شما جویها — چیست شما را که امید نمی کنید از الله بزرگی را (یا بنگاه ایمان بیارید به او)

خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا۟ كَيْفَ خَلَقَ ٱللَّهُ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَ

آفریده است شما را بطور هائے مختلف — آیا نمے بینید چگونه آفرید خدا هفت آسمان را تو بر تو — و

آفریده است شما را گونه گونه — آیا ندیده اید چگونه آفریده الله هفت آسمان را طبقه بر طبقه — و

جَعَلَ ٱلْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ ٱلشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَٱللَّهُ أَنۢبَتَكُم

ساخت ماه را در میان اینها افروزنده و ساخت آفتاب را چراغ درخشنده — و خدا رویانید شما را

گردانید ماه را در میان آنها روشنی و ساخت آفتاب را چراغ فروزنده — و خدا رویانید شما را

مِّنَ ٱلْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَٱللَّهُ

از زمین نوعے از رویانیدن — پس باز در آرد شما را بزمین و بیرون آرد نیز از طورے بیرون آوردن — و خدا

از زمین نوعی از رویانیدن — از اعاده می کند شما را در زمین و بیرون می آرد شما را دو باره بیرون آوردنی — و خدا

جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوا۟ مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ

ساخت برائے شما زمین را فراشے — تا بروید در آن زمین براه ها — کشاده — گفت

گردانیده برای شما زمین را فرش — تا بروید براه های کشاده آن — گفت

نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِى وَٱتَّبَعُوا۟ مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُۥ وَوَلَدُهُۥٓ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

نوح اے پروردگار من هر آئینه این جماعه نافرمانی من کردند و پیروی نمودند بکسیکه زیاده نکرده است در حق وے مال وے و فرزند وے مگر زیان را

نوح ای پروردگار من (به تحقیق) ایشان گفته مرا نپذیرفتند و پیروی کردند کسی را که زیاده نکرده است او را مال او و فرزند او مگر زیانکاری

فتح الرحمن

ف۱ یعنی برؤسائے کفار ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ در صورت ایمان نیاوردن وعده که بعذاب داده شده چون بسر رسید بمدافعت هیچ کس رد نمی شود و نه یک دقیقه مهلت داده میشود و یا این مطلب باشد که ورود موت در وقت معین ضروری است و آن تاخیر بعمل نمی آید والظاهر هو الاول۔ حضرت شاه صاحبؒ این آیات را بطرز دیگر شرح می کند یعنی بندگی کنید تا نوع انسان تا قیامت دوام کند اما در قیامت تاخیر واقع نمی شود و اگر بیکبارگی از بندگی صرف نظر کنید همگنان فی الحال هلاک میشوند چنانچه طوفان بشرتی آمد که یک نفر هم خلاصی نیافت در اثر بندگی حضرت نوح (علیه السلام) نوح الف تا نوح اکنون باقیمانده

ف۵ یعنی نوح علیه السلام تا نهصد و پنجاه سال به ایشان تلقین میکرد و تبلیغ راه امید باقی نماند پیغمبر دلتنگ شده ببارگاه الهی عرض کرده بود خدایا من از طرف خود در دعوت و تبلیغ دقیقه فرو گذاشت نکردم و در تاریکی شب و در روشنی روز ایشانرا پیهم بسوی تو میخواندم مگر نتیجه این شد که هر قدر ایشان را بسوی تو دعوت نمودم این بدبختان زیاده تر از من طرف اعراض نموده گریختند و هر قدر که از طرف من اظهار شفقت و دلسوزی شده همان قدر از طرف آنها نفرت و بیزاری زیاده تر گردید سه زیرا شنیدن سخن من بایشان گوارا نیست میخواستند که این

ع ۲۰ — ۱

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَ

و بد سگالی کردند ریگسان بد سگالی عظیم و گفتند هرگز ترک مکنید معبودان خود را و هرگز ترک مکنید ود و

و حیله کردند حیلهٔ بزرگ و گفتند هرگز ترک مکنید معبودان خود را و هرگز ترک مکنید ود را و

لَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا ۖ وَلَا تَزِدِ

سواع و یغوث و یعوق و نسر را تک و هر آئینه گمراه کردند بسیارے را و زیاده مده خدایا

نه سواع را و نه یغوث را و یعوق و نسر را ۵ و (گفت نوح هر آئینه) گمراه کردند بسیاری را و میفزای

الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ

ستمگاران را مگر گمراهی بسبب گناهان خود غرق کرده شد ایشان را پس آورده شد ایشان را باتش لیل

ستمگاران را مگر گمراهی از گناهان خود غرق کرده شدند پس درآورده شدند در آتش پس

يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى

نیافتند برائے خویش بجز خدا هیچ نصرت دهنده و گفت نوح اے پروردگار من مگذار بر

نیافتند برای خود معبودان غیر از خداوند را مددگار و گفت نوح اے پروردگار من مگذار بر

الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَ

زمین از کافران هیچ ساکن شونده هر آئینه تو اگر بگذاری ایشان را گمراه سازند بندگان ترا و

زمین از کافران ساکن شونده خانه (هر آئینه) تو اگر بگذاری ایشان را گمراه کنند بندگان ترا و

لَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ

نزایند مگر بدکار ناسپاس را اے پروردگار من بیامرز مرا و پدر و مادر مرا و هر کرا درآید

نزایند مگر بدکار ناسپاس را ای پروردگار من بیامرز مرا و پدر و مادر مرا و هر کرا درآید

بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

بخانهٔ من ایمان آورده و جمیع مؤمنین و مؤمنات را و زیاده مده ستمگاران را مگر هلاکی

درخانهٔ من درحالیکه مومن باشد و جمیع مردان مومنین و زنان مومنه را و میفزای ستمکاران را مگر هلاک

سُورَةُ الْجِنِّ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَمَانٍ وَعِشْرُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا

ف۱ بگو وحی فرستاده شد بسوئے من که گوش نهادند جماعه از جن پس گفتند هر آئینه ما شنیدیم قرآنے

بگو وحی فرستاده شده بمن که شنیدند چند نفر از جن (قرآن را) پس گفتند (هر آئینه) ما شنیدیم قرآن

عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢﴾

عجیب که دلالت می کند بسوئے راه راست پس ایمان آوردیم بآن و شریک مقرر نخواهیم کرد با پروردگار خویش هیچ یک را

عجیبی که دلالت می کند بسوی راه راست پس ایمان آوردیم بآن و هرگز شریک نسازیم به پروردگار خود کسی را

وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَأَنَّهُ كَانَ

و بیان کردند آن جنیان که بلند است بزرگی پروردگار ما فرا نگرفته است زنے و نه فرزندے و آنکه افترا

و (تصدیق نمودیم باین) که بلند است شان پروردگار ما نگرفته است زنی و نه فرزندی و باینکه بود

يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ

می کرد جاهل ما بر خدا دروغ و آنکه ما پنداشتیم که هرگز نگویند

نادان ما که می گفت بر خدا دروغ و (تصدیق کردیم) باینکه گمان کرده بودیم (گمان باطل) که هرگز

الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ

بنے آدم و جنیان بر خدا سخن دروغ را و آنکه مردان بنی آدم

انسان و جن بر الله دروغی و (وحی شده بمن) اینکه بودند مردانی از انسان

فتح الرحمٰن

ف۱ و این پنج بت بودند ۱۲ ف۲ مترجم گوید روزیکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم نماز صبح بیرون مکه میخواندند جماعه از جن آنرا استماع کردند و ایمان آوردند خدائے تعالے از ایمان ایشان و گفتگوئے ایشان با قوم خود درین سوره خبر داد تا قوله وان لو استقاموا والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این نامهاے بتان ایشان است برای هر مطلبی بتی ساخته بودند. همان بتها بعد از آن در عرب رواج پیدا کرد و در هندوستان هم هیچو بتها بنامهای بشنو، برها، اندر، شو و هنومان وغیره مشهور است حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله تحقیق مفصل آن را در تفسیر عزیزی کرده است در بعض روایات است که در از منهٔ ماضیه چند مرد بزرگ بودند. بعد از وفات ایشان قومی باغوای شیطان تصاویر ایشان را بطور یادگار تراشیده نصب کردند آهسته آهسته پرستش آنها شروع شد. العیاذ بالله ۱۲ ف۶ یک کافر را هم زنده نگذاری! هیچ کس لائق آن نیست که باقی نگهداشته شود هر کسیکه باقی ماند از تجربه من میگوید که از نطفهٔ او هم افراد بے حیا معاند، منکر حق و ناسپاس پیدا خواهند شد زیرا تا زمانیکه در بین ایشان شخصی موجود باشد علاوه بر آنکه خودش براه راست نمی آید دیگر ایماندارانرا هم گمراه خواهد کرد ۱۲

يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا

پناہ می گرفتند بمردان جن پس زیادہ کردند در حق آن جنیان سرکشی را وآنکہ آدمیان گمان کردند چنانکہ

پناہ می گرفتند بمردانی از جن پس زیادہ کردند آنہا سرکشی را (وحی شدہ بمن) کہ جنیان گمان بردند چنانکہ

ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ﴿٧﴾ وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا

شما گمان کردہ بودید کہ ہرگز نہ فرستد خدا ہیچ کس را وآنکہ ما دست رسانیدیم بآسمان پس یافتیم آسمان را

شما (انسانہا) گمان بردید کہ ہرگز دوبارہ زندہ نکند اللہ ہیچکس را و (بیان کردند جنیان) آنکہ ما رسیدیم بہ آسمان پس یافتیم آنرا

مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ

پر کردہ شدہ است بپاسبانان محکم و بستارہ ہائے فروزندہ و آنکہ ما مے نشستیم پیش ازین بجاہا برائے شنیدن

پر کردہ شدہ بپاسبانان محکم و بستارہ ہای آتشین و آنکہ ما می نشستیم در نشستنگاہہا از آسمان برای شنیدن (خبر آسمان)

فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ

پس ہر کہ گوش نہد الحال بیابد برائے خود ستارہ مہیا ساختہ وآنکہ ما نمیدانیم آیا بلائے

پس اکنون ہر کہ گوش نہد بیابد برای خود ستارہ ہای آتشین (زیادہ تر نسبت بسابق) در کمین وآنکہ ما نمیدانیم آیا شری

أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَأَنَّا مِنَّا

ارادہ کردہ شدہ در حق آنانکہ در زمین اند یا ارادہ کردہ است در حق ایشان پروردگار ایشان خیر را وآنکہ از ما

خواستہ شدہ در حق آنانکہ در زمین اند یا خواستہ است در حق آنہا پروردگار ایشان ہدایت (خیر) را وآنکہ بعضی از ما

الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن

جمعے شائستہ کاران اند و جمعے از ما سوائے ایشانند ہستیم فرقہ ہائے مختلف وآنکہ ما دانستیم کہ

نیکوکاران اند و بعضی از ما سوای آن بودیم ما برراہ ہای مختلف وآنکہ ما دانستیم کہ

لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا

ہرگز عاجز نتوانیم کرد خدا را در زمین و عاجز نتوانیم کرد او را از جہت گریختن وآنکہ ما چون شنیدیم

ہرگز عاجز نتوانیم کرد اللہ را در زمین و عاجز نتوانیم کرد او را از روی گریختن وآنکہ ما چون شنیدیم

الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

ہدایت را ایمان آوردیم بآن پس ہر کہ ایمان آرد بہ پروردگار خویش پس او نہ ترسد از ہیچ نقصانے و نہ از ہیچ ستمے

ہدایت (قرآن) را ایمان آوردیم بر آن پس ہر کہ ایمان آرد بہ پروردگار خود پس نمی ترسد از ہیچ نقصانی و نہ از ستمی

وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ

وآنکہ جمعے از ما مسلمانند و جمعے از ما گنہگار پس ہر کہ مسلمان شدہ پس آن جماعہ

وآنکہ بعضی از ما مسلمان اند و بعضی از ما ستمگاراند پس ہر کہ مسلمان شد پس آن جماعہ

تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَأَن لَّوِ

قصد کردند راہ راست را واما گنہگاران پس باشند ہیزم برائے دوزخ و نیز بگو یا محمد کردہ شد است کہ اگر

قصد کردند راہ راست را واما ستمکاران پس باشند برای دوزخ ہیزم و (این حکم آمدہ) کہ اگر

اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيهِ

راست مے استادند بر راہ راست البتہ بنوشانیدیم ایشانرا آب بسیار تا امتحان کنیم ایشانرا در آن

مستقیم باستند بر راہ راست البتہ بنوشانیم ایشانرا آب بسیار تا بیازمائیم ایشانرا در آن

وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ

و ہر کہ اعراض کند از یاد کردن پروردگار خود در آرد ش بجزائے سخت وآنکہ مسجد ہا

و ہر کہ اعراض کند از ذکر پروردگار خود در آورد اللہ او را در عذاب سخت وآنکہ مسجد ہا

لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ

مخصوص برائے خدا است پس عبادت مکنید با خدا ہیچ یک را وآنکہ چون ایستاد بندہ خدا کہ عبادت کند خدا را

خاص برای ذکر خدا است پس پرستش مکنید با اللہ ہیچیک را و اینکہ چون برخاست بندہ اللہ کہ عبادت کند اللہ را

ف۱ اشارت است بآنکہ در جاہلیت چون بجائے فرود می آمدندی گفتندی اعوذ بسید ہذا الوادی من سفہاء قومہ ۱۲ ف۲ یعنی پیغامبر فرستد ۱۲ ف۳ یعنی برائے شنیدن کلام ملائکہ ۱۲ ف۴ یعنی ارزانی میشد و قحط نمی آمد ف۵ یعنی محمد صلی اللہ علیہ وسلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ پیش از نزول قرآن ہم تمام جنیان بیک راہ نمیرفتند برخی نیک و شائستہ بودند و بسیاری بدکار و ناہنجار بین ایشان ہم فرقہ ہا و جمعیت ہا بود یعنی مشرک یعنی نصرانی جمعی یہودی وغیر ذلک وعلاوہ راہ عمل ہر یکی جدا خواہد بود حالا قرآن نازل شد کہ اختلافات و تفرقات را محو کردن میخواہد لیکن انگونہ مردم کجا ہستند کہ ہمہ حق را قبول کردہ بیک راہ روان شوند چون چنین مردم پیدا نمی شوند کہ تمامی حق را بپذیرند بنا بر ان ہنوز ہم اختلافات باقی می ماند۔ ف۶ مومن صادق را در حضور حضرت الہی ہیچ اندیشہ نباشد نہ خوف نقصان کہ نیکی و محنت او را رایگان بردہ و نہ ترس از زیادتی کہ بر دیگری بردہ و خود شود الغرض آن شخص از نقصان بیجا و ذلت و رسوائی تماماً مامون و محفوظ است ۱۲

كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ

نزدیک بودند جنیان که بران بنده یکے بر دیگرے چسپیده شوند ۱ بگو جزاین نیست که عبادت می کنم پروردگار خودرا و شریک مقرر نمی کنیم باو

نزدیک بودند که شوند بروی چسپنده (مانند موهای برهم چسپیده) بگو جز این نیست که پرستش می کنم پروردگار خود را و شریک نمی سازم باو

أَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ إِنِّي لَنْ

هیچ یک را بگو هرآئینه من نے توانم در حق شما ضرر رسانیدن و نه لازم کردن طریق راستی بگو هرآئینه

هیچ یک را ۵ بگو (هرآئینه) من نمی توانم رسانید برای شما ضرر و نه نفع بگو (بتحقیق) من هرگز

يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ إِلَّا بَلَاغًا

پناه ندهد مرا از عقوبت خدا هیچ یک و هرگز نیابم بجز وے پناہے لیکن بجا آریم خبر رسانیدن

پناه ندهد مرا از عقوبت الله هیچ کس و هرگز نیابم بجز او پناه گاهی (مالک هیچ نیستم) مگر تبلیغ را

مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ ۚ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ

از جانب خدا و تبلیغ پیغامهائے او و هرکہ نافرمانبرداری کند خدارا و پیغامبر او را پس هرآئینه او راست آتش دوزخ

از جانب الله و پیغامهای او را ۵ و هرکه نافرمانی کند الله را و رسول او را پس (هرآئینه) او راست آتش دوزخ

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ

جاویدان درانجا همیشه در غفلت خود باشند تا وقتیکه ببینند آنچه وعده داده میشود ایشان را پس خواهند دانست

جاویدان باشند دران همیشه (مشرکان ضعیف میدانند رسول و همراهانش را) تا وقتیکه بینند آنچه وعده داده میشوند پس زود میدانند

مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا

کیست ناتوان تر باعتبار نصرت دهنده و کمتر از روے شمار بگو نمیدانم آیا نزدیک ست آنچه

که کیست ضعیف تر از حیث مددگار و کمتر از روی شمار بگو نمیدانم آیا نزدیک است آنچه

تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ

وعده داده میشود شمارا یا مقرر کند براے او پروردگار من میعادے داننده پنهان ست پس مطلع نمی سازد بر علم غیب خود

وعده داده میشوید یا مقرر می کند برای او پروردگار من میعادی داننده غیب است پس آگاه نمی گرداند بر غیب خود

أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ

هیچ یک را مگر کسیکه پسند کرد او را مراد از پیغامبر ست پس هرآئینه خدا روان میکند پیش دست وے و

هیچ یک را مگر آنرا که پسندد از فرستاده (که آن پسندیده رسول است) پس (هرآئینه) خدا در می آرد پیش روی آن رسول و

مِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا

پس پشت وے فرشتگان نگاهبان را تا بداند خدا که بتحقیق رسانیده اند پیغامهائے پروردگار خود را ۵ و خدا از هر جهت بگرد

از عقب وی نگهبانان تا بداند خدا که (هرآئینه) رسانیده اند پیغامهای پروردگار خود را و احاطه کرده است از روی علم و قدرت آنچه

لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

نزدیک ایشان ست و فرا گرفته است هر چیز را از روے شمار

نزد ایشان است و منضبط کرده است هر چیز را از روی شمار

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ عِشْرُونَ آيَةً وَفِيهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ

ف۳ ای مرد جامه برخود پیچیده ف۴ قیام لیل کن مگر اندکے ف۵ قیام نیم شب کن یا اندکے از نیم شب

ای پیچنده جامه در خود ایستاده باش در شب (به نماز) مگر کدام شبی (مگر اندکی از شب) (ایستاده باش به نماز) نصف شب

قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ

کم کن یا اندکے بر نیم شب بیفزا و ترتیل کن قرآن را بواضح خواندن هرآئینه ما خواهیم نازل کرد بر تو

اندکی یا زیاده کن بران و واضح بخوان قرآن را واضح و وقفه وقفه (هرآئینه) ما القا می کنیم بر تو

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی از حرص براستماع قرآن ۱۲ ف۲ یعنی تا تبلیغ در خارج متحقق گردد زیرا که آن لازم علم ست والله اعلم ۱۲۔ ف۳ مترجم گوید در ابتدائے اسلام خدا تعالیٰ قیام لیل بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و بر مسلمانان موکد گردانید و چون این معنی بر ایشان نهایت دشوار آمد بعد یک سال رخصت نازل فرمود ان ربک یعلم الی آخر السورة تا هرکه خواهد قیام کند و هرکه خواهد نکند و هر قدر که خواهد بخواند والله اعلم ۱۲ ف۴ یعنی بسبب هیبت وحی ۱۲ ف۵ یعنی اگر بعض شبها بیگناه نماند والله اعلم ۱۲

ع ۱۹ ۱۱

تفسیر عثمانی

ف۵ بگفتار بگو که شما از راه مخالفت چرا دهام می کنید هدان که این چیز است که موجب خفقان و علم و مقصد شما قرار می گیرد من هیچ سخن بد و نامعقول نگویم بلکه تنها رب خود را میخوانم و هیچ کس را شریک او نمیدانم پس در سخن من چه چیز بنظر شما رسیده که قابل مناقشه و مجادله باشد اگر شما بما متفق شده میخواهید بر من هجوم بیاورید فراموش مکنید که من بران ذاتی اعتماد و توکل دارم که از هر نوع شرکت پاک و بی نیاز است ف۶ اختیار من محض رسانیدن سخن و پیغام آوردن است از طرف الله بسوی بندگان و بسبب ایفای همین وظیفه در حمایه و پناه اویم ۱۲۔

ع ۲ ۹ ۱۲

قَوْلًا ثَقِيلًا ۝٥ إِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا ۝٦ إِنَّ

فرمانی دشوار را ف۱ هرآئینه قیام شب زیاده ترست در موافقت زبان با دل و درست ترست در تلفظ الفاظ هرآئینه

سخنی سنگین ف۵ هرآئینه قیام شب زیاده تراست در پامال کردن و راست تراست از حیث خواندن هرآئینه

لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۝٧ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ

ترا در روز شغلی ست بسیار و یاد کن نام پروردگار خود را و از همه جهت گسسته شو متوجه شده بسوی او

برای تو در روز شغلی است دراز و یاد کن نام پروردگار خود را و منقطع شو بسوی او (از هر طرف)

تَبْتِيلًا ۝٨ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۝٩

نوعی گسسته شدن پروردگار مشرق و مغرب ست نیست هیچ معبود مگر او پس کارساز گیر او را

بانقطاعی عه (اوست) پروردگار مشرق و مغرب نیست سزاوار پرستش مگر او پس بگیر او را کارساز

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ۝١٠ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ

و صبر کن بر آنچه می گویند و ترک کن ایشانرا ترک کردن نیکو و بگذار مرا با دروغ شمارندگان

و صبر کن بر آنچه می گویند و ترک کن ایشانرا ترک کردن نیکو و بگذار مرا و تکذیب کنندگان را

أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ۝١١ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا ۝١٢ وَ

خداوندان رفاهیت و مهلت ده ایشانرا اندکی هرآئینه هست نزدیک ما قیدهای گران و آتش افروخته و

که صاحبان نعمت اند و مهلت بده ایشان را اندکی هرآئینه نزد ماست قیدهای گران و آتش افروخته و

طَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۝١٣ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَ

طعام گلوگیر و عذاب درد دهنده روزیکه بجنبد زمین و کوهها و

طعام گلوگیر و عذاب دردناک در روز یکه بجنبد زمین و کوهها و

كَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ۝١٤ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا

شود کوهها مانند تل ریگ از هم پاشیده شده هرآئینه ما فرستادیم بسوی شما پیغامبری گواهی دهنده

شوند کوهها مانند تل ریگ روان (پراگنده شده) (هرآئینه) ما فرستادیم بسوی شما رسولی گواهی دهنده

عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۝١٥ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ

بر شما چنانکه فرستاده بودیم بسوی فرعون پیغامبری را پس نافرمانبرداری کرد فرعون آن پیغامبر را

بر شما چنانکه فرستاده بودیم بسوی فرعون رسولی را پس عصیان کرد فرعون آن رسول را

فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ۝١٦ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ

پس در گرفتیم او را در گرفتن سخت پس اگر کافر مانید چگونه در پناه شوید از روزی که اطفال را

پس گرفتیم او را گرفتن سخت پس چگونه خلاص میشوید اگر باقی مانید بکفر خود از روزی که می گرداند

الْوِلْدَانَ شِيبًا ۝١٧ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ ۚ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ۝١٨ إِنَّ

پیر گرداند آسمان شگافته باشد دران روز هست وعده خدا البته کردنی هرآئینه

کودکان را پیران آسمان پاره میشود دران روز هست وعدهٔ خدا شدنی (هرآئینه)

هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۝١٩ إِنَّ رَبَّكَ

این پند ست پس هر که خواهد راه بگیرد بسوی پروردگار خویش هرآئینه پروردگار تو

این پند است پس هر که خواهد (پند گرفتن را) بگیرد بسوی پروردگار خود راه هرآئینه پروردگار تو

يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ

میداند که تو بر میخیزی نزدیک بدو ثلث شب و نیم شب و ثلث شب و نیز میخیزند جماعه از

میداند که تو قیام می کنی قریب بدو ثلث شب و (قیام می کنی) نیم شب و ثلث شب و (نیز قیام می کنند) جماعه از

الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ

آنانکه همراه تواند و خدا اندازه می کند شب و روز را دانست خدا که شما حافظ نمی توانید کرد قیام لیل را ف۱ پس برحمت

همراهان تو و خدا اندازه می کند شب و روز را دانست خدا که تو پوره کرده نمی توانی آنرا پس برحمت باز گشت

فتح الرحمن

ف۱ یعنی دعوت کلام باسلام ۱۲ ف۲ یعنی مواظبت نیتوانید کرد ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ حضرت شاه صاحب (رحمه الله) مینویسد یعنی ریاضت را اختیار کن تا بار گران سبک شود و آن بار چنان بار است که در مقابل آن تحمل بیداری شب آسان است مطلب این است که بعد ازان قرآن را پیهم بر تو نازل می کنم که باعتبار قدر و منزلت خود خیلی قیمت دار و وزن دار و بلحاظ کیفیات و لوازم خیلی سنگین و گران است در احادیث است که در حین نزول قرآن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم گرانی و سختی زیادی میگذشت چنانچه در فصل زمستان عرق میکرد اگر سواری بود حیوانیکه آنحضرت بران سوار می بود تحمل آنرا نمی توانست وقتی سر مبارک پیغمبر بر ران زید بن ثابت بود که وحی نازل شد زید بن ثابت چنان حس کرد که ران او از بار فوق العاده پاره خواهد شد ف۵ علاوه بر قیام شب در اوقات روز هم اگر چه در ظاهر معاملات و علائق با مخلوق ضروری است لیکن علاقه دل خود را از همه بیشتر با پروردگار خویش نگهدار و بهر حال گشت و گذار و نشست و برخواست بیاد او تعالی مشغول باش

هیچ تعلق ماسوی الله نباید توجه ترا یک آن از ان طرف منحرف سازد بلکه دل را از همه تعلقات یکسو کرده تنها بخدای یگانه متوجه دار و با این طور بکوشید که همه تعلقات در جهان یک تعلق ....

ع ١٩ ١٣

عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ؕ عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَّرْضٰى ۙ

بر شما پس بخوانید آنچه آسان باشد. از قرآن دانست خدا که خواهند بود بعضے از شما بیماران

بر شما اکنون بخوانید قدری که آسان باشد از قرآن ؏۵ دانست الله که می باشد بعضی از شما مریضان

وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ فِى الْاَرْضِ يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُوْنَ

و دیگران که سفر کنند در زمین طلب روزی مینمایند از فضل خدا و دیگران که

و دیگران سفر می کنند در زمین طلب می کنند فضل خدا (روزی) را و دیگران

يُقَاتِلُوْنَ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۖ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۙ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَ

کارزار می کنند در راه خدا پس بخوانید آنچه آسان باشد از قرآن و برپا دارید نماز را و

جنگ می کنند در راه الله بخوانید قدری که آسان باشد از قرآن و برپا دارید نماز را و

اٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا ؕ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ

بدهید زکوٰة را و وام دهید خدا را وام دادن نیک ؏۱ و آنچه پیش میفرستید برائے خویشتن از

داده باشید زکوٰة را و قرض دهید الله را قرض نیکو و آنچه پیش میفرستید برای خود کدام

خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَّاَعْظَمَ اَجْرًا ؕ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ؕ

عمل نیک آنرا بهتر خواهید یافت نزدیک خدا و بزرگتر باعتبار مزد و طلب آمرزش کنید از خدا

نیکی می یابید آنرا نزد الله بهتر و بزرگتر از روی ثواب و آمرزش بخواهید از الله

سورة المدثر مكية وهي خمسون وست آية فيها ركوعان	اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٠﴾

هر آئینه خدا آمرزگار مهربانست ؏۳

بتحقیق خدا آمرزگار مهربان است

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

بنام خدائے بخشاینده • مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

يٰۤاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَاَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَ

اے مرد جامه بر خود پیچیده ؏۲ برخیز بترسان و پروردگار خود را پس به بزرگی یاد کن و جامهائے خود را پاک ساز و

ای لحاف پوشنده برخیز پس بترسان و پروردگار خود را تعظیم کن و لباس های خود را پاک دار و

الرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَاِذَا نُقِرَ

پلیدی را دور کن و نباید که چیزے بدهی زیاده طلب کنان ؏۴ و برائے حکم پروردگار خویش پس شکیبائی ورز پس وقتیکه دمیده

پلیدی (بت و شرک) را ترک کرده باش و احسان مکن در حالی که عوض بسیار خواهی و برای (امتثال امر) پروردگار خود صبر کن پس چون دمیده

فِى النَّاقُوْرِ ﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَّوْمٌ عَسِيْرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ غَيْرُ يَسِيْرٍ ﴿١٠﴾

در صور دشوار شود حال پس آن وقت و آن روز وقتا دشوار باشد بر کافران نه وقت آسان

در صور پس آنگاه آن روز روزی است دشوار بر کافران غیر آسان

ذَرْنِىْ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيْدًا ﴿١١﴾ وَّجَعَلْتُ لَهٗ مَالًا مَّمْدُوْدًا ﴿١٢﴾ وَّبَنِيْنَ

بگذار مرا با کسیکه آفریدمش تنها و دادم اورا مال فراوان و فرزندان

بگذار مرا و آن را که آفریدم در حالیکه جریده بود (از همه چیز) و دادم اورا مال فراوان و پسران

شُهُوْدًا ﴿١٣﴾ وَّمَهَّدْتُّ لَهٗ تَمْهِيْدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيْدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا ؕ اِنَّهٗ

حاضر شوند مجالس و وسعت دادم اورا وسعت دادنے باز طمع مے کند که زیاده بدهمش نے هر آئینه او هست

حاضر (در مجلس باو) و آماده کردم برای او (اسباب جاه و ثروت) آماده کردنی باز طمع می کند که زیاده دهم او را هرگز نی (هر آئینه) او

كَانَ لِاٰيٰتِنَا عَنِيْدًا ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهٗ صَعُوْدًا ﴿١٧﴾ اِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ

با آیات ما ستیزنده تکلیف خواهم داد او را ؏۵ بعقبۂ هر آئینه وے تامل کرد و اندازه مقرر نمود پس لعنت باد او را

بسیار معاند است به آیت های ما زود است که مجبورش بسازیم به بالا شدن بر بلندی بزرگ (هر آئینه) او فکر کرد (در چه طعنه زند) و اندازه کرد پس

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی صرف مال کنید در جهاد بتوقع ثواب آخرت والله اعلم ۱۲-

ف۲ مترجم گوید این آیت بعد یکسال نازل شد و آنحضرت صلی الله علیه وسلم در همین سوره لاحق کردند بجهت مناسبت ولهذا ابلسا سوره در اسلوب نمی ماند والله اعلم ۱۲

ف۳ یعنی از هیبت وحی ۱۲

ف۴ یعنی هدیه برون برئیسے تا وے زیاده از قیمت هدیه رعایت کند از اخلاق رذیله است ۱۲ تفسیر عثمانی

ف۵ اندازه صحیح و کامل شب و روز تنها به خداوند معلوم است و بیک اندازهٔ خاص گاهی شب را از روز کوتاه تر و گاهی دراز تر و گاهی هر دو را برابر می سازد - برای بندگان در ان وقت خواب غفلت که نصف یا یک ثلث و یا دو ثلث شب را بطرز کامل حفاظت کردن خصوصاً هنگامیکه وسایل فنی مانند ساعت وغیره مهیا نباشد کار آسان نیست بنابران محقق صحابه تمام شب خواب نمی کردند که مبادا بخواب روند و از بیداری یک ثلث شب محروم گردند بنابران الله تعالیٰ برحمت خود آنرا معاف کرد و فرمود که شما چنانکه باید آنرا بسر رسانده نمی توانید لهذا هر کرا که توفیق بیدار شدن رفیق باشد هر قدر که خواهد قرآن بخواند اکنون برای امت نه نماز تهجد فرض است و نه کدام قید و نسبت وقت و یا مقدار تلاوت ۱۲-

كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ

چگونه اندازه کرد — باز ذکر لعنت باد برو چگونه اندازه کرد — باز در نگریست — باز روترش کرد و پیشانی درهم کشید — باز

چگونه اندازه کرد — باز کشته شود چگونه اندازه کرد — پس نظر کرد — باز روی ترش کرد و پیشانی درهم کشید — باز

أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ

پشت گردانید و تکبر کرد — پس گفت نیست قرآن مگر جادوی که از ساحران نقل کرده میشود — نیست این قرآن مگر کلام

پشت گردانید و تکبر کرد — پس گفت نیست این قرآن مگر جادوئی است که نقل کرده میشود (از ساحران) — نیست این قرآن مگر کلام

الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾

آدمی — خواهم درآورد او را بدوزخ — و چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست دوزخ — باقی نمی گذارد و ترک نمی کند

بشرعه زود است که بیندازیم او را در آتش — و چه چیز دانا کرد ترا که چیست آتش — باقی نمی ماند چیزی را و نمی گذارد عه

لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا

سوزنده است آدمیان را — بر دوزخ موکل اند نوزده کس — و نه ساختیم موکلان — دوزخ — مگر

سوزنده است انسان را (ظاهر شونده است برای مردم) مقرر است بران آتش نوزده فرشته و نگردانیده ایم موکلان دوزخ را مگر

مَلَائِكَةً ۙ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ

فرشتگان را — و نه ساخته ایم شمار ایشان را — مگر بلا در حق — کافران — تا یقین کنند

فرشتگان — و نگردانیده ایم شمار ایشان را مگر آزمایش — در حق — کافران — تا یقین کنند

أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا ۙ وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا

اهل کتاب — و تا زیاده شوند — مسلمانان در ایمان خود و تا شک نکنند — اهل

اهل کتاب — و تا ترقی کنند مومنان در ایمان خود — و تا در فریب نیفتند — اهل

الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ ۙ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ

کتاب — و مسلمانان — و تا بگویند — آنانکه — در دل ایشان بیماریست — و کافران

کتاب — و مسلمانان — و تا بگویند — آنانکه — در دل ایشان مرض است — و کافران

مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي

چه چیز اراده کرده است خدا باین داستان — هم چنین — گمراه می کند — خدا هر کرا خواهد — و راه می نماید

که چه چیز اراده کرده است الله باین مثل (عدد ملائک) هم چنین — گمراه می کند — الله هر کرا خواهد — و راه می نماید

مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

هر کرا خواهد — و نمی داند لشکر پروردگار ترا — مگر وی تبارک و تعالی — و نیست این مگر پندی برای بنی آدم

هر کرا خواهد — و نمیداند لشکرهای پروردگار ترا مگر او — و نیست آن مگر — پند — برای — مردم

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾

نے نے قسم بماه — و قسم به شب چون پشت بر گرداند — قسم بصبح چون روشن شود — هر آئینه دوزخ یکے از چیزهاے بزرگ ست

حقا قسم است به ماه — و شب چون بگذرد — و قسم بصبح چون روشن شود — (هر آئینه) دوزخ یکی از چیزهای بزرگ است

نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا

ترساننده بنی آدم را ترساننده است — برائے هر که خواهد از شما پیشتر آید یا باز پس ماند — هر شخصے — بآنچه

درحالیکه ترساننده است انسان را — برای هر که خواهد از شما که پیش شود یا پس ماند — هر نفس — به آنچه

كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ

کرد — در گرو ست — مگر اهل — سعادت — در بوستانها باشند سوال کنند — از

کرده است گرو است — مگر اصحاب دست راست (ایشان) — در بوستانها می پرسند از یک دیگر — از

الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ

گنهگاران — چه چیز در آورد شما را در — دوزخ — گویند — نه بودیم از نماز گزارندگان — و نے دادیم

احوال مجرمان — (می گویند برای کفار) چه چیز در آورد شما را در دوزخ — گویند — نبودیم — از نماز گذاران — و نبودیم

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید این تصویر حالت کافر را که خدائے تعالے او را نعمت بادا و باشد و او مصر باشد بر کفر و عبس و بسر ثم ادبر و استکبر تصویر حال تامل و تدبر دوست والله اعلم ۱۲ ف۲ مترجم گوید این آیت اشارت ست بر وشبه کفار در عدد تسعة عشر و آنحضرت صلی الله علیه وسلم آنرا در همین سوره لاحق فرمودند بجهت مناسبت لهذا با سائر سورتها ماند در اسلوب والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی عه

روی خود را ترش کرده محل نگریست تا بینند و بفهمند که آواز قرآن کرا و انقباض زیادی دید سپس پشت خود را گردانید گویا در باب کلام چیز نهایت نفرت انگیز به بیان آغاز می کنند حالانکه قبلاً به حقانیت آن اقرار کرده بود اکنون برای خوشنودی قوم خود از آن برگشت باقاعده یک عالم غرور و تکبر اظهار کرد این چیزی نیست مگر جادو است که از پیشینیان نقل شده آمده است و این یقیناً کلام آدم است که در لباس جادو بظهور رسید پدر را از پسر شوهر را از زن دوست را از دوست جدا می سازد۔ عه آتش هیچ عضو دوزخیان را باقی نخواهد ماند که از سوختن محفوظ ماند باز لعید از

سوز اندن بران حال هم نخواهد گذاشت بلکه دوباره بحالت اصلی برگردانیده میشوند و در آتش خواهند سوخت همین سلسله الی الابد جاری می ماند العیاذ بالله

ع ۳۱ — ۱۵ — ع ۱۶ — عند المتقدمین — الوقف علی جنتٍ اولیٰ

نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ

طعام فقیر را · و بالنکاردر سے آمدیم · با در آیند گان · و دروغ میشمردیم · روز

کہ طعام میدادیم محتاج را · و بودیم کہ فرو میرفتیم (در باطل) با فرو رفتگان · و بودیم کہ تکذیب می کردیم · روز

الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا

جزا را · تا وقتیکہ آمد بما · موت · پس سود ندہد ایشانرا شفاعت · شفاعت کنندگان · پس چیست

جزا را · تا آنکہ رسید بما مرگ · پس نفع ندہد ایشانرا شفاعت · شفاعت کنندگان · پس چیست

لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ

ایشانرا از پند روگردان شدہ · گویا ایشان خران رم کردہ اند · کہ گریختہ باشند · از

ایشانرا در حالی کہ روی گردانند از پند · گویا ایشان خران رمندگان اند · کہ گریختہ باشند · از

قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَلْ

شیرے · بلکہ میخواہد · ہر شخصے · از ایشان کہ دادہ شود نامہ ہائے کشادہ ف ۱ نے نے · بلکہ

شیر · بلکہ میخواہد · ہر شخصے · از ایشان کہ دادہ شود در نامہ ہائے سر کشادہ · نہ چنین است بلکہ

لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا

نے ترسند از آخرت · نے نے · ہر آئینہ قرآن پندست پس ہر کہ خواہد · بخواند آنرا · و یا

نمی ترسند از آخرت · عٰ نہ چنین است (ہر آئینہ) قرآن پند است پس ہر کہ خواہد (کہ پند گیرد) یاد کند آنرا · و

يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

یاد نے کنند بندگان مگر وقتیکہ خواستہ باشد خدا اوست سزاوار آنکہ از وے بترسند و اوست سزاوار آنکہ بیامرزد

یاد نمی کنند مگر وقتیکہ خواستہ باشد اللہ اوست سزاوار آنکہ از وی بترسند و اوست سزاوار آنکہ بیامرزد

سورۃ القیمۃ مکیۃ وہی اربعون آیۃ و فیہا رکوعان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے · بخشایندہ · مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴿١﴾ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحْسَبُ

قسم میخورم · بروز قیامت · و قسم میخورم · بنفس · ملامت کنندہ ف ۱ · آیا مے پندارد

قسم میخورم · بروز قیامت · و قسم میخورم · بر نفس · ملامت کنندہ بر بدی · آیا می پندارد

الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ

آدمی · کہ جمع نکنیم · استخوانہائے اورا · آرے می کنیم توانا شدہ بر آنکہ ہموار کنیم سر انگشت ہائے اورا · بلکہ

انسان کہ جمع نخواہیم کرد استخوان ہای اورا · بلکہ (جمع می کنیم) در حالیکہ توانائیم بر اینکہ درست کنیم سر انگشتان اورا · بلکہ

يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ﴿٥﴾ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ ﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾

میخواہد · آدمی کہ معصیت کند در زمانیکہ پیش روی وے است ف ۲ مے پرسد کے خواہد بود روز قیامت پس وقتیکہ خیرہ شود چشم

میخواہد انسان کہ بے حیائی (معصیت) کند پیش روی خود (یعنی در زمان حال و آیندہ) می پرسد کہ خواہد بود روز قیامت پس چون خیرہ شود چشم

وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ

و تیرہ گردد · ماہ · و یکجا جمع کردہ شود آفتاب و ماہ · گوید · آدمی · آنروز کہ کجاست

و تیرہ گردد · ماہ · و جمع کردہ شود آفتاب و ماہ · گوید انسان · آن روز کہ کجاست جائے

الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّأُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ

گریزگاہ · نے نے نیست ہیچ پناہ · بسوئے پروردگار تست امروز قرارگاہ · خبر دادہ شود آدمی را آنروز

گریز · چنین نیست نیست ہیچ پناہ گاہ خاص بسوی (مشیت) پروردگار تست آنروز قرارگاہ خبر دادہ میشود انسانرا در ان روز

بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾

بحقیقت حال آنچہ پیش فرستادہ بود و پس گزاشتہ ف ۳ بلکہ ہست آدمی برائے الزام خود حجتے اگرچہ درمیان آرد عذرہائے خود را ف ۵

بآنچہ پیش فرستادہ و پس گذاشتہ بلکہ انسان بر نفس خود حجت (بینائی) است اگرچہ پیش کند عذر ہای خود را

فتح الرحمٰن

ف ۱ یعنی می گویند باید کہ کتاب بر ہر یک نازل شود ۱۲ ف ۲ کہ آدمے البتہ مبعوث خواہد شد ۱۲ ف ۳ یعنی آمدنے است ۱۲ ف ۴ مثل صدقہ جاریہ و علم باقی ۱۲ ف ۵ مترجم گوید چون جبرئیل پیش آنحضرت صلعم وحی آورد آنحضرت صلعم بحفظ آن را اہتمام تمام فرمودے و ہم بحضور جبرئیل قبل انقضاء وحی تکرار نمودے تا از خاطر مبارک فرو د خدا تعالیٰ باین معنی اشارت فرمود ۱۲

تفسیر عثمانی

ع ۵ زحق خدا ناشناختیم و نہ خبر بندگان خدا گرفتیم البتہ بتقلید مردمان دیگر بر علیہ حق مباحثہ ہاے کردیم در صحبت بد زیست نمودہ در شکوک و شبہات غرق شدہ رفتیم و بزرگ ترین و وخیم ترین سخن اینکہ گاہی یقین ما نیامد کہ روز انصاف ہم آمدنی است این چیز را دائما تکذیب می کردیم تا اینکہ ساعت موت در رسید و بچشم سر دیدہ بہ آن سخنانی کہ تکذیب می کردیم یقین ما حاصل شد عٰ ۵ این درخواست ہای بیہودہ شان ہم برای این نیست کہ اگر ہم چنین بعمل آوردہ شود و اتفاق قبول خواہند کرد بلکہ سبب حقیقی آن این است کہ این مردم از عذاب نمی ترسند - و منظور شان طلب حق نیست و این درخواستہا محض از روی تعنت است اگر فرضا این درخواست ہای شان پورہ کردہ شود باز ہم ایمان نمی آرند کما قال تعالیٰ ... ولو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوہ بایدیہم لقال الذین کفروا ...

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَاْنٰهُ

مجنبان یا محمد بتکرار قرآن زبان خود را تا زود بدست آرے یاد کردن آنرا ہر آئینہ وعدہ است برما در سینۂ تو جمع کردن قرآن آسان کردن خواندن اورا پس چوں بخوانیم

مجنبان بخواندن قرآن زبان خود را تا تعجیل کنی بیاد کردن آن (ہر آئینہ) برماست جمع کردن آن در سینۂ تو و خواندن آن بر زبان تو پس چوں بخوانیم آنرا

فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿١٩﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُوْنَ

دل خود را درپے خواندن او کن باز ہر آئینہ وعدہ برماست واضح کردن آن حل نے نے بلکہ اے کافراں دوست میدارید دنیا را و ترک مے نماید

پس پیروی کن خواندن آنرا پس ہر آئینہ برماست واضح ساختن آن چنین نباید کرد بلکہ دوست می دارید عاجلہ (دنیا را) و می گذارید

الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍۢ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾

آخرت را بسیارہ روہا آنروز تازہ باشند بسوئے پروردگار خود نظر کنندہ باشند و بسیارہ روہا آنروز پیشانی در ہم کشیدہ باشند

دار آخرت را بسیار رویہا دران روز تازہ می باشند بہ پروردگار خود بینندہ می باشند و بسیار رویہا دران روز ترش باشند

تَظُنُّ أَنْ يُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾ كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيْلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾

توقع کنند کہ درمیان آوردہ باشد بایشان مصیبتے ہے نے دلتیکہ برسد روح بچنبر گردن و گفتہ شود کیست افسوں کنندہ

می پندارند کہ واقع کردہ میشود بہ آنہا بلای کمرشکن چنین نباید کرد چون برسد نفس بانتہای سر سینہ (طوق گردن) و گفتہ شود کیست افسون کنندہ

وَّظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ ۨالْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾

و یقین دانست محتضر کہ این وقت جدا شدن روح ست و بہ پیچید یک ساق محتضر بساق دیگر بسوئے پروردگار تست آنروز رواں کردن

و داند (محتضر) کہ این است وقت جدائی و بپیچید یک ساق بساق دیگر بسوے پروردگار تست دران روز رواں کردن

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلٰٓى أَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾

پس نہ یاد داشت آدمی و نہ نماز گزارد و لیکن دروغ شمرد و روگردان گشت باز برفت بسوئے اہل خانہ خود خرامان شدہ

پس تصدیق نکرد و نہ نماز خواند و لیکن تکذیب کرد و اعراض نمود باز برفت بسوی اہل خانہ خود تکبر کنان

أَوْلٰى لَكَ فَأَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلٰى لَكَ فَأَوْلٰى ﴿٣٥﴾ أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾

وائے بر تو پس وائے بر تو باز دیگر می گوئیم وائے بر تو پس وائے بر تو آیا می پندارد آدمی کہ مہمل گذاشتہ شود

وای بر تو پس وای بر وای باز وای بر تو پس وای بر وای آیا می پندارد انسان کہ گذاشتہ شود بی قید (مہمل)

أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِيٍّ يُّمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ

آیا نبود نطفہ از منی کہ ریختہ میشد در رحم باز بود خون بستہ پس بیافرید خدا پس درست اندام کرد پس ساخت از آن منی

آیا نبودہ انسان قطرۂ از منی کہ انداختہ میشد باز بود خون بستہ پس بیافرید خدا پس درست اندام کرد پس آفرید زان

الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰى ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى أَنْ يُّحْيِيَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

دو قسم را مرد را و زن را آیا نیست این خدا توانا بر آنکہ زندہ کند مردگان را

جفت نر و مادہ را آیا نیست این آفرینندہ توانا بر اینکہ زندہ کند مردگان را

سُوْرَةُ الدَّهْرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ إِحْدٰى وَثَلٰثُوْنَ اٰيَةً وَفِيْهَا رُكُوْعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

هَلْ أَتٰى عَلَى الْإِنْسَانِ حِيْنٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُوْرًا ﴿١﴾ إِنَّا خَلَقْنَا

ہر آئینہ آمدہ است بر آدمی مدتے از زمان کہ نبود چیزے ذکر کردہ شدہ ہر آئینہ ما آفریدیم

(ہر آئینہ) آمدہ است بر انسان مدتی از زمانہ کہ نبود چیزی ذکر کردہ شدہ (بہ تحقیق) ما آفریدیم

الْإِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ ۖ نَّبْتَلِيْهِ فَجَعَلْنٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ﴿٢﴾ إِنَّا هَدَيْنٰهُ

آدمی را از یکپارہ منی در ہم آمیختہ از چند چیز تا بیازمائیم پس ساختیمش شنوا بینا ہر آئینہ ما دلالت کردیم آدمی را

انسان را از قطرۂ منی در ہم آمیختہ (درحالیکہ) می آزمائیم اورا پس گردانیدیم اورا شنوا بینا (ہر آئینہ) ما دلالت کردیم اورا

السَّبِيْلَ إِمَّا شَاكِرًا وَّإِمَّا كَفُوْرًا ﴿٣﴾ إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَلٰسِلَا۠ وَأَغْلٰلًا وَّ

بہ راہ خواہ شکر گویندہ و یا ناسپاس دارندہ ہر آئینہ ما آمادہ ساختہ ایم برائے کافران زنجیرہا و طوقہا و

براہ راست (درحالیکہ) یا شکر کنندہ است و یا ناسپاس (ہر آئینہ) ما آمادہ ساختہ ایم برای کافران زنجیرہا و طوقہا و

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید ظاہر نزدیک بندہ آنست کہ معنی آیت چنین باشد ہر آئینہ وعدہ لازم ست برما جمع کردن قرآن در مصاحف حفظ و قرأت آن عصرا بعد عصر و ایضاح بہ تفسیر معانی آن خدا تعالیٰ بر دست شیخین رضی اللہ عنہما جمع آن کردہ و در ہر زمانے قاریان را توفیق داد کہ حافظ شوند بہ تجوید بخوانند و در ہر زمانے مفسران را توفیق داد کہ در تفسیر آن سعی نمایند واللہ اعلم ۱۲ ف۲ یعنے در پایائے حرکت نماند ۱۲۔ ف۳ یعنی منی مرد و منی زن و خون حیض از جائے بجائے می گردانید و پیش ۱۲۔

ع ۲۰ / ۱۷

تفسیر عثمانی

ع۵ بعض اوقات از سختی سکرات موت یک ساق بہ ساق دیگر می پیچید و نیز بود نزدیک تعلق روح از حصۂ اسفل بدن جدا میشود جنبانیدن ساقہا و آن را از یک دیگر جدا داشتن باختیار او نمی ماند لہٰذا یک ساق بر ساق دیگر بی اختیارانہ می افتد و بعض سلف گفتہ کہ ساق در محاورات عرب کنایہ است از مصیبت خارق العادہ۔ درین صورت ترجمہ آیت چنین میشود کہ یک سختی با سختی دوم در امیزد زیرا میرندہ در آن وقت باد و سختی دچار میشود۔ سختی اول عبارت از دنیا رفتن، مال و اسباب، اہل و عیال جاہ و حشم را ترک دادن خوشی و طعنۂ زنی دشمنان و خیال رنج و غم دوستان

ع ۱۰ / ۱۸

سختی دوم بزرگتر ازان است و آن عبارت است از احوال قبر و آخرت کہ کیفیت آنرا نمی توان بیان کرد ۱۲۔

ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِرِيْنَ ⑰ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِيْنَ ⑱ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ⑲ اَلَمْ نَخْلُقْكُّمْ

پسینیان را — ہم چنین می کنیم با — گنہگاران — وائے آن روز دروغ شمارندگان را — آیا نیافریدہ ایم شمارا

پسینیان را — ہم چنین می کنیم — با گنہگاران عہ — وای دران روز برای تکذیب کنندگان — آیا نیافریدایم

مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ⑳ فَجَعَلْنٰهُ فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ㉑ اِلٰى قَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ㉒ فَقَدَرْنَا ۖ فَنِعْمَ

از آب حقیر — پس نہادیم آن آب را در جائے مضبوط — تا اندازہ — معین — پس اندازہ کردیم — پس نیکو

از آب بے قدر — پس نہادیم آنرا در قرارگاہ استوار — تا مدت مقررہ — باز پورہ کردہ تواشتیم آنرا پس نیکو

الْقٰدِرُوْنَ ㉓ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ㉔ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ㉕ اَحْيَآءً

اندازہ کنندگانیم ما — وائے آنروز دروغ شمارندگان را — آیا نساختہ ایم — زمین را جمع کنندہ آدمیان جمع کند زندگان را

توانائیم (ما) — وای دران روز برای تکذیب کنندگان — آیا نساختیم زمین را جمع کنندہ — زندگان

وَّاَمْوَاتًا ㉖ وَّجَعَلْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ شٰمِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ㉗ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ

ومردگان را — و آفریدیم در زمین کوہہا بلند — و نوشانیدیم شمارا آب شیرین — وائے آن روز

ومردگان — و آفریدیم در زمین کوہ ہای بلند — ونوشانیدیم شمارا آب شیرین فرونشانندہ تشنگی عہ وای دران روز

لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ㉘ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ㉙ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِيْ ثَلٰثِ

دروغ شمارندگان را گفتہ شود بروید — بسوئے چیزیکہ آنرا دروغ می شمردید گفتہ شود بروید — بسوئے سایہ صاحب — سہ

برائے تکذیب کنندگان (گفتہ شود برای ایشان) بروید بسوئے چیزیکہ شما بران تکذیب می کردید — بروید بسوی — سایہ کہ — سہ

شُعَبٍ ㉚ لَّا ظَلِيْلٍ وَّلَا يُغْنِيْ مِنَ اللَّهَبِ ㉛ اِنَّهَا تَرْمِيْ بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ㉜ كَاَنَّهٗ جِمٰلَتٌ صُفْرٌ ㉝

شعبہ — نہ سایہ سرد باشد و نہ کفایت کند از گرمی آتش — ہر آئینہ آن آتش مے افگند شررہا مانند کوشک گویا آن شررہا شتران زرد ست

شعبہ دارد — نہ سایہ انبوہ و کفایت نمی کند در دفع گرمی (آتش) (ہر آئینہ) آن آتش می اندازد شرارہ ہارا مانند قصر (در رفعت یا عظمت) گویا آن

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ㉞ هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُوْنَ ㉟ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ ㊱ وَيْلٌ

وائے آن روز دروغ شمارندگان را — این روز روزیست کہ سخن نگویند — و نہ دستوری دادہ شود ایشان را تا عذر تقریر نمایند وائے

وای دران روز برای تکذیب کنندگان — این روزیست کہ سخن نمی گویند و اجازہ دادہ نشود بایشان (در عذر کردن) پس عذر نمی کنند وای

يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ㊲ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ ㊳ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ

آنروز دروغ شمارندگان را — این روز روز فیصل کردن ست — جمع کردیم شمارا با پیشینیان — پس اگر شمارا

دران روز برای تکذیب کنندگان — این روز فیصل است — جمع کردیم شما و پیشینیان را — پس اگر ہست شمارا

كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ㊴ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ㊵ ع اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ ظِلٰلٍ وَّ

حیلہ بہست بد سگالی کنید در حق من — وائے آنروز دروغ شمارندگان را — ہر آئینہ متقیان در سایہ ہا باشند و

مکری پس مکر کنید با من — وای دران روز برای مکذبین — ہر آئینہ متقیان باشند در سایہ ہا و

عُيُوْنٍ ① وَّفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُوْنَ ② كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ③ اِنَّا

در چشمہ ہا — و در میوہا از جنسے کہ رغبت کنند — بگوئیم بخورید و بنوشید خوردن و نوشیدن گوارا بسبب آنچہ می کردید — ہر آئینہ ما

(بر کنار) نہرہا و میوہ ہا — از آنچہ آرزو می کنند (گفتہ میشود برای شان) خوردہ باشید و نوشیدہ باشید خوردن و نوشیدن گوارا بعوض آنچہ شما میکردید (ہر آئینہ ما

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ④ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ⑤ كُلُوْا وَتَمَتَّعُوْا

ہمچنین جزا می دہیم نیکو کاران را — وائے آنروز دروغ شمارندگان را — اے دروغ شمارندگان بخورید و بہرہ مند باشید

ہم چنین جزا میدہیم نیکو کاران را — وای دران روز برای تکذیب کنندگان — بخورید و نفع بگیرید

قَلِيْلًا اِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ ⑥ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ⑦ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ ارْكَعُوْا

اندکے ہر آئینہ شما گنہگارید — وائے آنروز دروغ شمارندگان را — و چون گفتہ شود ایشان را نماز گزارید

اندکی ہر آئینہ شما مجرم مانید — وای دران روز برای تکذیب کنندگان — و چون گفتہ شود بایشان کہ خم شوید (بہ پیش خدا)

لَا يَرْكَعُوْنَ ⑧ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ⑨ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍۢ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ ⑩ ع

نماز نمی گذارند — وائے آنروز دروغ شمارندگان را — پس بکدام سخن بعد از قرآن ایمان خواہند آورد

خم نمی شوند — وای دران روز برای تکذیب کنندگان پس بکدام سخنی بعد از قرآن — یقین می کنند

عہ منکرین قیامت می پنداشتند کہ دنیا باین کلانی کجا ختم میشود کدام کس باور می کند کہ وقتی خواہد آمد کہ آدمیان ہمہ مردہ باشند و ہیچ نسل انسانی باقی نماند؟ این دوزخ تہدیدات عذاب ہمہ سخنان موہوم و جعلی معلوم میشود۔ باین فرمود جواب آنہا دادہ شدہ کہ قبلاً چندین مردم بمردند و چندین قوم بجزائے گناہا بخود تباہ کردہ شدہ اند۔ پس در عقب آنہا ہم این سلسلۂ موت و ہلاکت ہمیں جاری است۔ آنگاہ کہ عادت قدیم ما نسبت بہ مجرمان معلوم شد بدانید کہ کفار عصر حاضر را ہم بدنبال پیشینیان خواہیم فرستاد ذاتی کہ در ازمنۂ مختلف مردمان تنومند و نیرومند را فنا و مجرمین قوی را ہلاک کردہ میتواند برین امر چگونہ قادر نیست کہ ہمہ مخلوق را یکدم نیست و نابود کند و تمام مجرمان را بیک وقت مزۂ عذاب بچشانید۔ عہ در زمین ہیچ کوہ ہا چیز سخت و سنگین را آفرید کہ از جای خود ہیچ جنبش نمی کنند و در ہمین زمین چشمہای آب را کہ از سبب نرم و سیال بودن روان می باشند و آشامندہ بہ بسیار آسانی سیراب میشود پس خدائیکہ درین زمین حقیر نمونہ ہای متضاد قدرت خود و مناظر موت و حیات و سختی و نرمی را نشان میدہد آیا در میدان حشر مناظر مختلفۂ سختی و نرمی و نجات و ہلاکت را دا نمودہ کردہ نمی تواند؟ و نیز متصرف کسیکہ آفریدن ہلاک کردن۔ ہر ...

ع ١ / ٢١
ع ٢ / ١٠ / ٢٢

سُورَةُ النَّبَإِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اَرْبَعُونَ اٰيَةً وَّفِيْهَا رُكُوعَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

عَمَّ يَتَسَاءَلُوْنَ ۝۱ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيْمِ ۝۲

از چه چیز کافران بایکدیگر سوال می کنند آرے سوال می کنند از خبرے بزرگ

از چه می پرسند مردم از یک دیگر عه از خبری بزرگ می پرسند

الَّذِيْ هُمْ فِيْهِ مُخْتَلِفُوْنَ ۝۳ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝۴ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُوْنَ ۝۵

که ایشان دران خلاف دارند نے سے خواهند دانست عه باز می گوئیم نے نے خواهند دانست

که ایشان دران اختلاف کنندگان اند هرگزنی اکنون خواهند دانست پس هرگزنی اکنون خواهند دانست

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهٰدًا ۝۶ وَّالْجِبَالَ اَوْتَادًا ۝۷ وَّخَلَقْنٰكُمْ اَزْوَاجًا ۝۸

آیا نساخته ایم زمین را فرشتے و نساخته ایم کوه ها را میخها و آفریدیم شمارا نرو ماده

آیا نگردانیدیم زمین را فرش وکوه ها را میخها وآفریدیم شمارا جفت جفت

وَّجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝۹ وَّجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ۝۱۰ وَّجَعَلْنَا النَّهَارَ

و ساختیم خواب شمارا راحتے و ساختیم شب را پرده و ساختیم روز را

وگردانیدیم خواب شمارا برای رفع خستگی وگردانیدیم شب را پوشش وگردانیدیم روز را

مَعَاشًا ۝۱۱ وَّبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ۝۱۲ وَّجَعَلْنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ۝۱۳

وقت طلب معیشت و بنا کردیم بالائے شما هفت آسمان محکم و آفریدیم چراغے درخشنده عه

وقت کار و بنا کردیم بالائے سر شما هفت بنای خیلی محکم وگردانیدیم چراغی درخشان

وَّاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرٰتِ مَاءً ثَجَّاجًا ۝۱۴ لِّنُخْرِجَ بِهٖ حَبًّا وَّنَبَاتًا ۝۱۵ وَّ

و فرود آوردیم از ابرها آب ریزان تا برآریم بسبب آن آب دانه وگیاه را و

و فرو آوردیم از ابرهائے فشارنده آبی ریزان تا برآریم بواسطهٔ آن دانه وگیاه و

جَنّٰتٍ اَلْفَافًا ۝۱۶ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيْقَاتًا ۝۱۷ يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي

بوستانها درهم پیچیده را هر آئینه روز فیصل کردن هست وقت معین روزیکه دمیده شود در

باغها ی درهم پیچیده عه بیشک روز فیصله وقتی است مقرر روزیکه دمیده شود در

الصُّوْرِ فَتَاْتُوْنَ اَفْوَاجًا ۝۱۸ وَّفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ۝۱۹ وَّ

صور پس بیائید گروه گروه شده و شگافته شود آسمان پس باشد دروازه دروازه و

صور پس می آئید فوج فوج و شگافته شود آسمان پس باشد دروازه دروازه و

سُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝۲۰ اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۲۱

روان کرده آید کوه ها را پس باشند مانند سراب هر آئینه دوزخ هست انتظار کننده

روان کرده شود کوه ها پس گردند سراب بیشک دوزخ در کمین است

لِّلطّٰغِيْنَ مَاٰبًا ۝۲۲ لّٰبِثِيْنَ فِيْهَآ اَحْقَابًا ۝۲۳ لَا يَذُوْقُوْنَ فِيْهَا بَرْدًا وَّ

سرکشان را هست مرجع ایشان را در آیند بدوزخ اقامت کنندگان درانجا مدت هائے دراز نه چشند آنجا خنکی را و

مر سرکشان را قرارگاه درنگ کنندگان دران قرنهائے بی نهایت نه چشند دران سردی را و

لَا شَرَابًا ۝۲۴ اِلَّا حَمِيْمًا وَّغَسَّاقًا ۝۲۵ جَزَاءً وِّفَاقًا ۝۲۶ اِنَّهُمْ كَانُوْا لَا يَرْجُوْنَ

نه هیچ آشامیدنے را مگر آب گرم وزرداب را جزا داده شد جزاء موافق را هر آئینه ایشان توقع نمیداشتند

نه نوشیدنی را مگر آب گرم و زرداب پاداش کامل (موافق کردار) بیشک ایشان بودند که توقع نداشتند

فتح الرحمن

عه مراد بعث وقیامت ۱۲ عه یعنی آفریدیم ۱۲

تفسیر عثمانی

عه یعنی مردم در تحقیق وجستجوی کدام مسئله مشغول اند؟ آیا این استعداد را دارند که پرسش وکنجکاوی خویش آن امر را ادامت دهند؟ هرگزنی. یا مطلب این است که کفار بطور استهزاء وانکار از هم دیگر یا از حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم یا از مؤمنان می پرسند که قیامت چه وقت می آید؟ وسبب تاخیرش چیست؟ و دور نیست ساعت چرا نمی رسد میدانید که اینها از چه واقعه می پرسند؟ از واقعهٔ بندگی که می پرسند که زود است علم شان به آن میرسد وتعیکه مناظر هولناکش را بچشم سر مشاهده کنند

عه یعنی باغهای انبوه وسرسبز یا زمینی که دران درخت ها و باغهای گوناگون آفریده ایم۔ (تنبیه) تا اینجا به علامات قدرت خویش را بیان فرموده وازین به بعد احوال قیامت را آشکارا میگرداند که خدائیکه دارای چنین حکمت و اقتدار باشد مخلوقات را از عدم بوجود آورده آیا بار دیگر زنده گردانیدن و بمیدان حشر آوردن تان برای سنجش اعمال برو چه اشکال خواهد داشت زیرا حکمت بالغه اش تقاضای این دارد که

چیزی که کارخانه بزرگ مهمل وبی نتیجه گذاشته نشود۔ لا بد است برای این جریانات مسلسل وطویل دنیا یک نتیجه صاف وانجام روشنی لازم است که ما آنرا آخرت می نامیم طوریکه پس از خواب بیدار گردد ... وبعد از شب روز می آید همچنین از دنیا آخرت آمدنی است ۱۲

فتح الرحمٰن

الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ

دوزخ ہمانست جائے او واماکسیکہ ترسیدہ باشد از ایستادن بحضور پروردگار خویش و باز داشتہ باشد نفس را

دوزخ یگانہ قرار گاہ اوست واماکسیکہ ترسید از ایستادن بحضور رب خویش و باز داشت نفس را

عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ

از شہوات پس ہر آئینہ بہشت ہمانست جائے او مے پرسند ترا از قیامت

از خواہش پس بیشک جنت یگانہ جای اوست می پرسند ترا از قیامت

أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا

کے باشد تحقق آن در چہ منزلی تو از علم آن بسوئے پروردگار تست منتہائے علم آن جز این نیست کہ

چہ وقت است قیام آن ترا چہ کار از ذکر آن بسوئے پروردگار تست منتہی علم آن ہر آئینہ

أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً

تو ترسانندۂ کسے را کہ بترسد از وے روزیکہ ببینند آنرا چنانستی کہ ایشان درنگ نکردہ بودند بدنیا مگر یک وقت شام

تو محض ترسانندۂ ہر کرا کہ بترسد از قیامت ایشان روزیکہ بینند آنرا چنانست کہ گویا درنگ نکردہ بودند در دنیا مگر شبانگاہی

سورۃ عبس مکیۃ وھی اثنتان واربعون آیۃ فیھا رکوع واحد	أَوْ ضُحَاهَا ﴿٤٦﴾	
	یا یک وقت صبحی کہ پیش از ان بود	
	یا چاشت گاہ آن روز	

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائے کہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١﴾ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰ ﴿٣﴾

رو ترش کرد و اعراض نمود بسبب آنکہ بیامد پیش او نابینا و چہ چیز خبردار کرد ترا شاید وے پاک میشد

رو ترش نمود و اعراض کرد بسبب آنکہ بیامد پیش او نابینا و چہ چیز دانا کرد ترا شاید او اصلاح می شد

أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٤﴾ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾

یا پند مے شنید پس نفع میداد وے را آن پند شنیدن اما کسیکہ توانگر است پس تو بسوئے او اقبال می کنی

یا پند می گرفت پس نفع میداد او را آن پند اما کسیکہ بی نیاز کرد (از ایمان) پس تو مر او را در فکر می افتی

وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿٩﴾ فَأَنْتَ

و زیان نیست بر تو در آنکہ پاک نشود و اما کسیکہ بیامد پیش تو شتابان و از خدائے خود ترسان پس تو

و انزا می نیست بر تو در اصلاح ناشدن آن و اما کسیکہ بیاید پیش تو شتابان و او ترسان پس تو

عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾ فِي صُحُفٍ

از وے غفلت می کنی سنے نے ہر آئینہ این آیات قرآن پند است پس ہر کہ خواہد یاد کند قرآن را ہر آئینہ آیات قرآن ثبت است در نامہ ہائے

از وی بدیگری مشغول می شوی چنین نباید کرد ہر آئینہ آیات قرآن محض پند است پس ہر کہ خواہد آنرا بخواند (و پند گیرد) آیا ثبت است در صحیفہ ہای

مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

گرامی بلند قدر پاک کردہ شدہ بدست ہائے نویسندگان بزرگ منش نیکو کردار

گرامی بلند قدر نہایت پاک بدست نویسندگان بزرگ منش نیکو کردار

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِنْ نُطْفَةٍ

لعنت کردہ شد آدمی را چہ بلا ناسپاسدار است خدا از چہ چیز آفریدش از نطفۂ منی

ہلاک باد انسان چہ ناسپاس است از چہ چیز آفرید او را از یک قطرۂ آب

خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾ ثُمَّ إِذَا

آفریدش پس اندازہ معین کردش باز راہ برآمد آسان نمودش باز بمیرانیدش پس در گور کردش باز وقتیکہ

آفریدش پس اندازہ کرد او را پس راہ را بروی آسان کرد باز بمیرانیدش پس در گور کردش پس وقتیکہ

فتح الرحمٰن: ۱؎ یعنی نابینائے از فقراء و صحابہ بمجلس آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم درآمد و بسوالہای مکرر تشویش داد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در انحالت بدعوت اشراف عرب مشغول بودند پس آنرا کرہ داشتند و اعراض نمودند خدائے تعالےٰ برخلق عظیم دلالت فرمود ۱۲۔ نیک بعنی م

تفسیر عثمانی: ۱؎ روزی صنادید قریش در مجلس فرخندۂ نبوی حاضر و حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ایشانرا باسلام دعوت و بہ آنہا سرگرم مذاکرہ بود ناگاہ عبداللہ ابن ام مکتوم کہ از دیدگان نابینا بود وارد شدہ عرض کرد: یا رسول اللہ از علمی کہ خداوند بتو ارزانی داشتہ مرا بیاموز و عرض نا ہنگام عبداللہ مورد التفات رسالت مآبی واقع نشد زیرا آنحضرت بامر مہم تبلیغ اشتغال داشت و تصور کرد کہ در مجلس مبارک سرداران قریش حاضر اند و این با مردمان بانفوذ و رؤسای قوم می باشد اگر بشرف ایمان مشرف شوند ممکن است عوام نیز از آنان پیروی کنند و دائرہ اسلام وسعت پذیرد۔ ابن ام مکتوم مسلمان و از باریافتگان حضور نبوت است و او را موقع تبلیغ و تعلیم بسیار است اگر به عبداللہ منفعت شوم بر بزرگان قریش گران می آید و دوباره به تبلیغات اسلامی گوش نمیدهند اما عبداللہ ابن ام مکتوم بر عرض خود اصرار

(حاشیہ: ع ۲۰ — وقف لازم — و از گذشتگان ... ۱۲)

شَاءَ أَنْشَرَهُ ﴿۲۲﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿۲۳﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَىٰ

خواست زنده ساختش نے نے بعمل نیاورد آنچه فرمودش پس باید که در نگرد آدمی بسوی

خواهد زنده اش گرداند نی نی بعمل نیاورد آنچه فرمودش پس باید در نگرد آدمی

طَعَامِهِ ﴿۲۴﴾ أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿۲۵﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿۲۶﴾

طعام خود بسوی آنکه ما ریختیم آب را ریختنی باز شگافتیم زمین را شگافتنی

بطعام خود ما ریختیم آب را ریختنی باز شگافتیم زمین را از سبزه شگافتنی

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿۲۷﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿۲۸﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿۲۹﴾ وَحَدَائِقَ

پس رویانیدیم دران زمین دانه را وانگور و سبزیجات و زیتون را و درختان خرما را و باغها را

پس رویانیدیم دران دانه وانگور و سبزیجات وزیتون و خرما و باغهای

غُلْبًا ﴿۳۰﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿۳۱﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿۳۲﴾ فَإِذَا جَاءَتِ

که درختان بسیار دارد و میوه را و علف دواب را برای منفعت شما و چهار پایان شما پس وقتیکه بیاید

پر درخت و میوه و کاه برای منفعت شما و چهار پایان شما پس وقتیکه بیاید

الصَّاخَّةُ ﴿۳۳﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿۳۴﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿۳۵﴾ وَ

آواز سخت روزیکه بگریزد مرد از برادر خود واز مادر خود و از پدر خود و

آواز کر کننده (یعنی نفخ ثانی) روزیکه بگریزد مرد از برادر خود واز مادر خود واز پدر خود و

صَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿۳۶﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿۳۷﴾

از زن خود و فرزندان خود هر مردی را از ایشان آن روز شغلیست که کفایت میکند وی را

از رفیقهٔ حیات خود و از پسران خود مر هر مردی را از ایشان آن روز حالیست که باز میدارد وی را از مهم دیگران

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿۳۸﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿۳۹﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ

یک پاره رویها آن روز روشن باشد خندان و شادان باشد و یک پاره رویها آن روز

روی های دران روز تابان خندان شادمان باشند و روی های باشند دران روز

عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿۴۰﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿۴۱﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿۴۲﴾

بران غبار باشد غالب آید بروی تاریکی این جماعه ایشانند کافران بدکاران

بران غبار و تیرگی فرو گیرد آنرا سیاهی آن گروه ایشانند کافران بدکار

سُورَةُ التَّكْوِيرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — تسع وعشرون آية

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز میکنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿۱﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿۲﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ

وقتیکه آفتاب پیچیده شود و وقتیکه ستارها تیره شوند و وقتیکه کوهها

وقتیکه شعاع آفتاب پیچیده شود و وقتیکه ستارگان تیره شود و وقتیکه کوهها

سُيِّرَتْ ﴿۳﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿۴﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿۵﴾

روان کرده شوند و وقتیکه ماده شتران باردار را معطل گذاشته شود و وقتیکه جانوران وحشی را جمع کرده شود.

روان کرده شود و وقتیکه شتران مادهٔ حامله ده ماهه معطل کرده شود و وقتیکه جانوران وحشی جمع کرده شود عه

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿۶﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿۷﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ

و وقتیکه دریاها را مثل آتش افروخته شود و وقتیکه ارواح را باجسام جمع کرده شود و وقتیکه دختری را که زنده در گور کرده بودند

و وقتیکه دریاها مثل آتش افروخته شود و وقتیکه ارواح باجساد جفت کرده شود و وقتیکه دختر زنده در گور شده

سُئِلَتْ ﴿۸﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿۹﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿۱۰﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ

پرسیده شود بکدام گناه کشته شد و وقتیکه نامهای اعمال را کشاده شود و وقتیکه آسمان را

پرسیده شود که بکدام گناه کشته شده عه و وقتیکه نامه های عمل کشوده شود و وقتیکه آسمان

بلکه جرم کشتن اولاد خصوصاً که زنده در گور کردن باشد نسبت بقتل بیگانه و دیگر نوع کشتن سنگین تر است۱۲۔

تفسیر عثمانی

عه یعنی حیوانات وحشی که از سایه انسان رم میکنند دران روز چنان مضطرب میشوند که با حیوانات اہلی در آبادیها یکجا شده گرد آیند چنانکه در اوقات خوف اکنون هم دیده میشود مثلاً در ایامی که سرما شدت میکند یا مشاهده افتاده که بعض درندگان در شهر پناه آورده اند سالی دریای گنگا و جمنا طوفانی شد و بر یک چپری چند نفر نشسته بودند و چند مار نیز در یک گوشه چپری خود را پیچانیده بودند و از بس بیجان خفته بودند یکی بدیگری مداخله کرده نمی توانست۔

(تنبیه) بعض مفسرین (حشرت) را بمعنی مرگ عمومی تفسیر کرده اند و بعضی بمعنی حشر که بعد از مرگ عمومی است واللہ اعلم۔

ع ۱ / ۵

عه در عرب جاهلیت رواج بود که پدران دختران خود را بانتهای بی رحمی زنده گوری کردند بعض از سبب تنگدستی و بیم مصرف عروسی و بعض از جهت عار از نزد داماد این است که قرآن کریم آنها را آگاه ساخت که از این دختران مظلوم پرسیده میشود که بکدام گناه کشته شده اید و پدران خیال میکنند او لاد ملک و بدست خودشان است و هر ستمی که به آنها کنند حق دارند

كُشِطَتْ ۝١١ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ۝١٢ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ۝١٣ عَلِمَتْ

پوست برکنده شود و وقتیکه دوزخ برافروخته شود و وقتیکه بهشت را نزدیک ساخته شود بداند

مثل پوست برکنده شود و وقتیکه دوزخ برافروخته شود و وقتیکه بهشت نزدیک آورده شود بداند

نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۝١٤ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ۝١٥ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ۝١٦

هر شخصے آنچه حاضر ساخته است پس قسم میخورم بستاره‌هائے بازگردنده سیر نماینده غائب شوندہ

هر شخص آنچه حاضر ساخته است پس قسم میخورم بستارگان بازگردنده سیر نماینده غائب شونده

وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ۝١٧ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ۝١٨ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ

و قسم بشب چون باز گردد و قسم به صبح چون بدمد هر آئینه این قرآن گفتار فرشته است

و قسم بشب وقتیکه باز آید و قسم بصبح وقتیکه بدمد هر آئینه قرآن گفته فرشته گرامی

كَرِيمٍ ۝١٩ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۝٢٠ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ۝٢١

گرامی قدر صاحب توانائی باوقار نزدیک خداوند عرش فرمانبرداری کرده شده در ملکوت آسمان متصف بامانت

قدر است دارای توانائی باوقار نزدیک خداوند عرش بلند مرتبه است فرمان برده شده و در ملکوت آسمان متصف بامانت ۵

وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ۝٢٢ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ۝٢٣ وَمَا هُوَ

و نیست این یار شما دیوانه و هر آئینه یار شما دیده بود آن فرشته را بکرانه ظاهر آسمان و نیست یار شما

و نیست رفیق تان دیوانه و هر آئینه رفیق شما دیده بود آن فرشته را در کناره ظاهر آسمان و نیست رفیق شما

عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ۝٢٤ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ۝٢٥ فَأَيْنَ

بر علم پنهان بخل کننده و نیست قرآن گفتار شیطان رانده شده پس کجا

بر تعلیم اسرار غیب بخیل و نیست قرآن گفتار شیطان مردود پس کجا

تَذْهَبُونَ ۝٢٦ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ۝٢٧ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن

میروید نیست قرآن مگر پند عالمها را برائے هر که از زمره شما بخواهد که

میروید نیست قرآن مگر پندی مر عالمیان را برای آنکه بخواهد از شما که

يَسْتَقِيمَ ۝٢٨ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝٢٩

راست کردار شود و نخواهید مگر وقتیکه بخواهد خدا پروردگار عالمها

راست برود و نمی‌خواهید مگر وقتیکه بخواهد الله رب عالمیان

سُورَةُ الِانفِطَارِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ۝

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می‌کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ ۝١ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ ۝٢ وَإِذَا الْبِحَارُ

وقتیکه آسمان شگافته شود و وقتیکه ستارگان از هم بریزد و وقتیکه دریاها

وقتیکه آسمان شگافته شود و وقتیکه ستارگان از هم فروریزد و وقتیکه دریاها

فُجِّرَتْ ۝٣ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝٤ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَ

روان کرده شود بنهایت شدت و وقتیکه گورها را شگافته شود بداند هر شخصے آنچه پیش فرستاده بود و

از موانع خود بلند (روان) شود و وقتیکه گورها زیر و زبر کرده شود بداند هر نفس آنچه پیش فرستاده

أَخَّرَتْ ۝٥ يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝٦ الَّذِي

آنچه باز پس گذاشته بود اے آدمی چه چیز فریفت ترا به پروردگار بزرگوار تو آن خدائے که

آنچه مانده ای آدمی چه چیز فریفت ترا به پروردگار کریمت آن خدای که

فتح الرحمن

ف۱ یعنی سرخ شود مانند بیرے کہ پوست او سلخ کرده باشند ۱۲

ف۲ مترجم گوید زحل و مشتری و مریخ و زہره و عطارد پنج ستاره متحیر اند چوں سیر کرده بمقابلے رسند از ان باز می‌گردند به مقامے کہ طے کرده بودند اقبال نمایند و چوں وقت اقتران آید غائب شوند والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ این همه بیان صفات جبرئیل است و مقصد آنست که واسطه رسانیدن قرآن اول حضرت جبرئیل و بعد آ حضرت رسول کریم است و این دو ذات مقدس دارای صفاتی می‌باشند که صدق و نزول قرآن من جانب الله تیچ شبه و ریبی باقی نماند برای قبول صحت اخبار و روایات شرط بزرگ آن است که راوی آن به انتہا درجه ثقہ ـ عادل ـ ضابط ـ حافظ امین باشد و از ذاتی که روایت می‌کند سود اعزاز و احترام او باشد و ثقات بزرگ و معتبر بر امانت او اعتماد نمایند و بر بجول او چون و چرا نکنند این همه شرائط در حضرت جبرئیل امین موجود است جبرئیل کریم و محترم است زیرا او متقی ترو پاکیاز تر است و ان اکرمکم عند الله اتقاکم (و فی الحدیث الکرم التقوی) وی دارای قوة متین است و کمال حفظ و بیان او از ان ثابت است و مقام او در بارگاه ربوبیت از سائر فرشتگان افزون تر است فرشتگان به سخنان وی گوش می‌نهند و فرمانش را اطاعت

ع ۱ ۲۹ ۶

بَلْ ۜ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۴﴾ كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَّبِّهِمْ

بلکه زنگ بسته است بر دل هاے ایشان آنچه می کردند نے نے هرآئینه ایشان از دیدار پروردگار خویش

بلکه زنگ بسته است بر دل هاے ایشان آنچه می کردند عه نی نی هرآئینه ایشان از پروردگار خویش

يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوْبُوْنَ ﴿۱۵﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيْمِ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا

آنروز محجوب باشند باز هرآئینه ایشان در آیندگان دوزخ باشند باز گفته شود ایشان را اینست

آنروز ممنوع باشند پس هرآئینه ایشان در آیندگانند بدوزخ پس گفته می شود این است

الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۷﴾ كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ لَفِيْ عِلِّيِّيْنَ ﴿۱۸﴾ وَ

آنچه شما آنرا دروغ مے شمردید حقا هرآئینه نامهٔ اعمال نیکوکاران داخل شود در علیین و

آنچه شما آنرا دروغ می شمردید هرگز نی هرآئینه نامه اعمال نیکوکاران در علیین است

مَآ اَدْرٰىكَ مَا عِلِّيُّوْنَ ﴿۱۹﴾ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ﴿۲۰﴾ يَّشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۱﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ

چه چیز مطلع ساخت ترا که چیست علیون کتابیست نوشته شده که حاضر شوند نزدیک کردگان خدا هرآئینه نیکوکاران

چه چیز دانا ند ترا که چیست علیون کتابی است نوشته شده عه مشاهده می کنند آنرا نزدیکان (ملائکه) هرآئینه نیکوکاران

لَفِيْ نَعِيْمٍ ﴿۲۲﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۲۳﴾ تَعْرِفُ فِيْ وُجُوْهِهِمْ نَضْرَةَ

در نعمت باشند بر تخت ها نشسته نظر مے کنند بهر جانب بشناسی در روئے ایشان تازگی

در نعمت اند بر تخت ها نشسته نظاره می کنند می شناسی در روهای شان تازگی

النَّعِيْمِ ﴿۲۴﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَّحِيْقٍ مَّخْتُوْمٍ ﴿۲۵﴾ خِتٰمُهٗ مِسْكٌ ۗ وَفِيْ ذٰلِكَ

نعمت نوشانیده شود ایشانرا از شراب خالص مُهر کرده بجائے موم مهر او مشک باشد و بهمین شراب پاک

نعمت نوشانیده می شوند از شراب خالص سر بمهر بعوض گل مهرش مشک باشد و دران

فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُوْنَ ﴿۲۶﴾ وَمِزَاجُهٗ مِنْ تَسْنِيْمٍ ﴿۲۷﴾ عَيْنًا يَّشْرَبُ

باید که رغبت کنند رغبت کنندگان و آمیختنی آن از آب تسنیم باشد مراد میدارم چشمه که مے نوشند

باید رغبت کنند رغبت کنندگان و آمیزش او از تسنیم است آن چشمه ایست که مینوشند

بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَ ﴿۲۸﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا كَانُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

ازان نزدیک کردگان خدا هرآئینه گنهگاران با مسلمانان

ازان نزدیکان بارگاه الهی هرآئینه گنه گاران بر مسلمانان

يَضْحَكُوْنَ ﴿۲۹﴾ وَاِذَا مَرُّوْا بِهِمْ يَتَغَامَزُوْنَ ﴿۳۰﴾ وَاِذَا انْقَلَبُوْٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمُ

میخندیدند و چون می گذشتند به مسلمان بایکدیگر چشم میزدند حقارت کرده و چون باز مے گشتند باهل خانه خود

میخندیدند و وقتیکه می گذشتند بایک دیگر چشمک میزدند و چون بازی گشتند با اهل خانه خود

انْقَلَبُوْا فَكِهِيْنَ ﴿۳۱﴾ وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوْٓا اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّوْنَ ﴿۳۲﴾ وَمَآ

باز مے گشتند شادمان شده و چون میدیدند مسلمانان را می گفتند هرآئینه ایشان گمراهانند و

باز می گشتند شادان (سخن سازان) عه و چون میدیدند ایشانرا می گفتند هرآئینه ایشان گمراهان اند للعه و حال آنکه

اُرْسِلُوْا عَلَيْهِمْ حٰفِظِيْنَ ﴿۳۳﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنَ الْكُفَّارِ

نگاهبانان فرستاده نشده بودند بر سر مسلمانان پس امروز مسلمانان با کافران

فرستاده نشده اند بر مؤمنان نگهبانان پس امروز مومنان بر کافران

يَضْحَكُوْنَ ﴿۳۴﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ ۙ يَنْظُرُوْنَ ﴿۳۵﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوْا

میخندند بر تخت ها نشسته نظر می کنند بهر جانب آیا جزا داده شد کافرانرا بحسب آنچه

میخندند بر تخت ها نشسته نظاره می کنند هرآئینه جزا داده شدند کافران به آنچه

يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾ ع

می کردند

می کردند

تفسیر عثمانی

عه در آیات ما شک و شبه نیست حقیقت این است که از کثرت گناه آئینه دل شان را زنگ گرفته و سیاه شده بابرین صورت حقایق بطور صحیح دران منعکس نمی شود در حدیث است که چون بنده گناهی می کند در دلش یک نقطهٔ سیاه پیدا می شود پس اگر توبه کرد زایل گردد والا هر قدر گناه کند آن نقطه نیز کسب وسعت می کند و با لکل دلش سیاه می گردد بحدی که حق را از باطل فرق کرده نمی توانند و مکذبین مذکور ازین قبیل مردم اند که از شرارت های پی در پی دل شان مسخ شده و به آیات الهی تمسخر می نمایند عه علیین جائی است که دران اسمای اهل جنت مندرج و نامه هائے اعمال شان مرتب گذاشته میشود و ارواح آنهارا نخست به آنجا برند و بعد بمقام شان رسانند و ارواح شان را با قبور آن ها یک نوع تعلق باشد گویند این موضع بالای آسمان هفتم بوده و ارواح مقربان عالی مقام دران قیام پذیرند۔ والله اعلم عه یعنے خود شادی می کردند و بر مسلمین تمسخر و نکته گیری می نمودند و بر عیش و تنعم خویش مغرور گردیده تصور می کردند که اگر همین عقائد و افکار ما صحیح نیست چرا بچنین عیش و استراحت رسیده ایم للعه که این گروه نادان عمر را به زهد و ریاضت می گذرانند و لذائذ موهوم را بر لذائذ موجود ترجیح میدهند و زحمت بے...

ع ۳۶ / ۸

سُورَةُ الانْشِقَاقِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — خَمْسٌ وَعِشْرُوْنَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ﴿۱﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿۲﴾ وَاِذَا الْاَرْضُ

وقتیکه آسمان بشگافد وگوش کند فرمان پروردگار خودرا و آسمان سزاوار گوش کردن ست و وقتیکه زمین را

وقتیکه آسمان شق گردد وبشنود فرمان رب خویش را و آسمان سزاوار همین است وچون زمین

مُدَّتْ ﴿۳﴾ وَاَلْقَتْ مَا فِيْهَا وَتَخَلَّتْ ﴿۴﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿۵﴾

کشیده شود وبرتابد آنچه دران باشد و خالی شود ۱ وگوش کند فرمان پروردگار خودرا و زمین سزاوار گوش کردن ست یعنی حساب روز آخرت بود

هموار کرده شود وبیندازد زمین آنچه را دران است و خالی گردد وبشنود فرمان رب خویش را وآن زمین لایق است بهمین

يٰٓاَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلٰقِيْهِ ﴿۶﴾ فَاَمَّا مَنْ

اے آدمی هرآئینه تو کارکننده تا ملاقات پروردگار خود بکوشش تمام پس ملاقات خواهی کرد بپروردگار خود اما هرکه

ای انسان هرآئینه زحمت کشنده تا رسیدن به پروردگار خود بکوشش تمام باز ملاقی می شوی اورا پس کسی راکه

اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِيَمِيْنِهٖ ﴿۷﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيْرًا ﴿۸﴾ وَّيَنْقَلِبُ

داده شد اورا نامه اعمال او بدست راستش پس یاد حساب کرده شود حساب آسان و باز گردد

داده شد نامه اعمالش بدست راست او پس بزودی از وحساب گرفته شود حساب آسان و باز می گردد

اِلٰٓى اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ﴿۹﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ وَرَآءَ ظَهْرِهٖ ﴿۱۰﴾ فَسَوْفَ

بسوے اهل خانه خود شادمان شده واما هرکه داده شد اورا نامه اعمال او از پس پشتش پس خواهد

بنزد اهل خود شادمان شده. واما کسیکه داده شد نامه اعمالش از پس پشتش پس میخواهد

يَدْعُوْا ثُبُوْرًا ﴿۱۱﴾ وَّيَصْلٰى سَعِيْرًا ﴿۱۲﴾ اِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ﴿۱۳﴾

یاد کرد هلاک را وخواهد در آمد بدوزخ هرآئینه او بود بدنیا در اهل خانه خود شادمان

مرگ را ومی درآید در آتش دوزخ هرآئینه او بود بدنیا در اهل خود شادمان

اِنَّهٗ ظَنَّ اَنْ لَّنْ يَّحُوْرَ ﴿۱۴﴾ بَلٰٓى اِنَّ رَبَّهٗ كَانَ بِهٖ بَصِيْرًا ﴿۱۵﴾ فَلَآ

هرآئینه وے گمان کرده بود که رجوع نکند بسوے خدا تعالے آرے رجوع کردن محقق است هرآئینه پروردگار او بود باحوال او بینا پس

هرآئینه او گمان کرده بود که رجوع نمی کند بخدا تعالی بلی ضرور رجوع می کند هرآئینه پروردگارش بود باحوال او بینا پس

اُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿۱۶﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿۱۷﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ ﴿۱۸﴾

سوگند میخورم بسرخی کناره آسمان اول شب وقسم میخورم بشب وآنچه شب آنرا جمع کرده است وقسم میخورم بماه چون تمام شود

سوگند بخورم به سرخی شام وقسم میخورم بشب وآنچه شب آنرا جمع کرده است ۵ وسوگند بماه وقتیکه کامل گردد

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿۱۹﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰﴾ وَاِذَا قُرِئَ

خواهید رسید بحالے بعد حالے ۲ پس چیست این کافران را که ایمان نے آرند وچوں خوانده شود

هرآئینه خواهید رسید بحالی بعد حالی ۳ پس چیست ایشانرا که ایمان نمی آرند وچون خوانده شود

عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُوْنَ ﴿۲۱﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُكَذِّبُوْنَ ﴿۲۲﴾ وَ

برایشان قرآن سجده نے کنند بلکه این کافران دروغ مے شمرند و

برایشان قرآن سجده نمی کنند ۵ بل ایشانیکه کافراند تکذیب می کنند و

اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوْعُوْنَ ﴿۲۳﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۴﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ

خدا دانا تر است بآنچه در دل خود نگاه میدارند پس خبر کن ایشانرا بعذاب درد دهنده لیکن آنانکه

خدا داناتر است به آنچه در دل خود نگاه میدارند پس بشارت بده ایشانرا بعذاب دردناک مگر آنانیکه

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ﴿۲۵﴾

ایمان آوردند و کردار هائے شائسته کردند ایشان راست مزد بے نهایت

ایمان آوردند وکردند عمل هائے شائسته مرایشان راست مزد بی نهایت

فتح الرحمن

۱ یعنی اموات را برتابد والله اعلم ۱۲ ۲ یعنی هول موت بعد ازان سوال منکر و نکیر بعد ازان حشر و حساب ومرور بر صراط بعد ازان دوزخ یا بهشت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

۳ یعنی انسان در زندگانی دنیا مراتب مختلفی را پیموده و آخرین مرتبه مرگست بعد عالم برزخ پس ازان هنگام قیامت وعده ملاقاتست که در قیامت هم تبدلات و مراتب مختلف گرفتار آید. هم چنانکه در آغاز شب روشنائے شفق دیده میشود و بغروب شفق آخرین آثار فروغ خورشید پدید می گردد و بار دوم تاریکی شب مستولی می شود و تمام اشیا را در خود فرو می برد شبانگاه ماه طالع میشود و هلال متدرجا رو به تزاید می نهد و بالآخر هلال بدر میشود و بدر تابان با اشعه درخشان خویش فضای تیره ظلمانی را روشن و نورانی مے سازد مراتب و مدارج کوائف انسانی به تحولات گوناگون شب شبیه است والله اعلم.

۵ یعنی اگر به پیش آمدهای مذکوره عقل شان نمی رسد لازم بود که از قرآن استفاده می کردند مگر کار آنها بر عکس بوده چون قرآن نزد شان خوانده شود سرباز میزنند و مانند مسلمانان به سجده نمی افتند و اظهار عجز و تذلل نمی نمایند حتی چون مسلمانان آیات الٰهی را می شنوند و به سجده می افتند ...

منزل ۷ · ع ۱۷ · ع ۱۸ · ع ۲۵ · ۹ · سجده

سورة البروج مكية | بسم الله الرحمن الرحيم | اثنتان وعشرون آية

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ① وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ② وَشَاهِدٍ وَ

قسم بآسمان خداوند برجها ف۱ و قسم بروزیکه وعده کرده شده است ف۲ و قسم بروزیکه در هفته

قسم به آسمان که دارای برج هاست و قسم بروز وعده کرده شود و قسم بروزی که

مَشْهُودٍ ③ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ④ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ⑤ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا

حاضر میشود ف۳ هلاک کرده شدند اهل خندق ها از قسم آتش خداوند هیزم بسیار وقتیکه ایشان

حاضر میشود و قسم بروزی که برای آن حاضر میشوند کشته شود صاحبان خندق آتشی است دارای هیزم بسیار وقتیکه ایشان

قُعُودٌ ⑥ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ⑦ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ

برکناره آن خندق نشسته بودند و ایشان بآنچه می کردند با مسلمانان حاضر بودند و عیب نکردند از ایشان

برکناره خندق نشسته بودند و ایشان به آنچه می کردند با مسلمانان بچشم های خود میدیدند و عوض (انتقام) نگرفتند از ایشان

إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ⑧ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

مگر این خصلت را که ایمان آرند بخدا غالب ستوده کار آنکه او راست بادشاهی آسمانها و زمین

مگر ایمان آوردن را بخدای غالب داری محامد آنکه او راست پادشاهی آسمان ها و زمین

وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ⑨ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

و خدا بر همه چیز مطلع است ف۴ هر آئینه آنانکه عقوبت کردند مردان مسلمان را و زنان مسلمان را

و الله بر همه چیز داناست ف۵ هر آئینه آنانکه از ایمان بگردانند مردان مسلمان و زنان مسلمان را

ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ⑩ إِنَّ الَّذِينَ

باز توبه نه نمودند پس ایشان راست عذاب دوزخ و ایشان راست عذاب سوختن هر آئینه آنانکه

باز توبه نکردند پس ایشان راست عذاب دوزخ و ایشان راست عذاب سوزاننده هر آئینه آنانکه

آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ

ایمان آوردند و کردار هائے شائسته کردند ایشان راست بوستانها میرود زیر آن جویها اینست

ایمان آوردند و کار های شایسته کردند ایشان راست باغهای که میرود زیر درختان آن جوی ها این

الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ⑪ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ⑫ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَ

فیروزی بزرگ هر آئینه دست درازی پروردگار تو سخت است هر آئینه او آفرینش نو می کند و

کامیابی بزرگ است هر آئینه گرفتن پروردگارت نهایت سخت است هر آئینه او پیدا می کند بار اول و

يُعِيدُ ⑬ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ⑭ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ⑮ فَعَّالٌ لِمَا

آفرینش دوباره می کند و او ست آمرزگار دوستدار او خداوند عرش گرامی قدر است بسیار کننده است هر چیز را که

بار دوم و او ست آمرزگار دوستدار مالک عرش گرامی قدر است کننده است هر چه را

يُرِيدُ ⑯ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ⑰ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ⑱ بَلِ

خواهد آیا آمده است بتو خبر لشکرها که فرعون و ثمود باشند بلکه

خواهد آیا آمده است ترا خبر لشکر ها که فرعون و ثمود است بلکه

الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ⑲ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ⑳ بَلْ

کافران در دروغ شمردن اند و خدا از گرداگرد ایشان گیرنده است بلکه

آنانیکه کفر اختیار کردند در تکذیب اند والله از هر طرف ایشان احاطه کننده است بلکه

هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ㉑ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ㉒

این قرآن گرامی قدر است نوشته شده در لوح محفوظ

آن قرآن بزرگ است نوشته شده در لوح محفوظ

فتح الرحمن

ف۱ یعنی برج ها و آنچه مانند ۱۲ ف۲ یعنی روز قیامت ۱۲ ف۳ یعنی روز جمعه قسم بروزیکه حاجیان بآن روز حاضر میشوند یعنی روز عرفه هر آئینه مجازات متحقق ست ۱۲ ف۴ مترجم گوید پادشاهے جبارے رعیت خود را تکلیف کفر کرد چون کافر نشدند خندق ها را با آتش پر کرد و ایشان را با آتش افگند خدا تعالی آن آتش را بر بادشاه و هم نشینان او مسلط ساخت تا از خندق بر پریده همه را پاک بسوخت والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی مسلمانان جز این گناهی نداشتند که از ظلمت کفر بر آمدند و به آن ذات قادر مستعان ایمان آوردند که از سلطنت محروسه وی کوچکترین گوشه زمین و آسمان بیرون نیست و برجوئی ترین کوالف عالم خبیر است و قتیکه پرستندگان حضرت او محض بجرم عبادت او بسوزند آیا ممکن است چنین ظلم و ستم صریح بدون مجازات ماند؟ خداوند قهر ر کیفر این مظالم را بشدید ترین صورتے از ستمگاران نکشد حضرت شاه صاحب میفرماید که چون غضب الهی متوجه شد همان آتش وسعت گرفته تمام خانهای شاه و درباریانش را سوختاند و ولی در روایات صحیحه نیامده والله اعلم

ع ۲۲ / ۱۰

ف۶ یعنی از معاینه نظیر ایشان نشوند کامیابے بزرگ در آخر نصیب ایشان است که در مقابل آن عیش و کدورت دنیا هیچ می باشد ۱۲۔

سُورَةُ الطَّارِقِ مَكِّيَّةٌ   بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ   وَهِيَ سَبْعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ۝١ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الطَّارِقُ ۝٢ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝٣ اِنْ كُلُّ

قسم بآسمان و قسم بچیزیکه وقت شب پدید مے آید و چه چیز مطلع ساخت ترا که چه چیز بوقت شب پدید آینده است آن ستاره درخشنده است نیست هیچ
قسم به آسمان و آنچه در شب می آیند و چه چیز آگاه ساخت ترا که چیست طارق ستاره ایست درخشان هیچ

نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝٤ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝٥ خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ

شخصی مگر بروے فرشته نگهبانی کننده است پس باید که به بیند آدمی از چه چیز آفریده شده آفریده شده است از آب
زنده جانی نیست که بران نگهبانی نباشد پس باید ببیند انسان که از چه پیدا شده آفریده شده از آب

دَافِقٍ ۝٦ يَّخْرُجُ مِنْۢ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ۝٧ اِنَّهٗ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ۝٨ يَوْمَ

جهنده که برمے آید از میان پشت مرد و استخوان سینهٔ زن هر آئینه خدا بر دیگر بار آفریدن آدمی تواناست روزیکه
جهنده که می برآید از میان پشت و استخوان های سینه هر آئینه خدا تعالیٰ بر باز گردانیدن آدمی تواناست روزیکه

تُبْلَى السَّرَآئِرُ ۝٩ فَمَا لَهٗ مِنْ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ۝١٠ وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝١١ وَالْاَرْضِ

امتحان کرده شود ضمیرهائے مردم ترا پس نباشد آدمی را طاقتے و نباشد نصرت دهنده قسم بآسمان خداوند باران و قسم بزمین
ظاهر کرده شود پوشیدگیها پس نباشد او را هیچ قوت و نه یاری دهنده و قسم به آسمان گردنده (خداوند باران) و قسم بزمین

ذَاتِ الصَّدْعِ ۝١٢ اِنَّهٗ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ۝١٣ وَّمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۝١٤ اِنَّهُمْ يَكِيْدُوْنَ

صاحب شگافتن هر آئینه قرآن سخن واضح ست و نیست قرآن سخن بے هوده هر آئینه کافران بداندیشی می کنند
دارای شگاف هر آئینه قرآن قول فاصل است بین حق و باطل و نیست این سخن مزاح هر آئینه کافران فریب می کنند

كَيْدًا ۝١٥ وَّاَكِيْدُ كَيْدًا ۝١٦ فَمَهِّلِ الْكٰفِرِيْنَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ۝١٧

بطور بد اندیشی کردنی و من نیز بداندیشی میکنم یکطور بداندیشی کردنی پس مهلت ده کافران را فرو گذار ایشان را اندکے
فریب کردنی و میدهیم جزای مکر ایشان را جزا دادنی پس مهلت ده کافران را و فرو گذار ایشان را چندی

سُوْرَةُ الْاَعْلٰى مَكِّيَّةٌ   بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ   وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان
آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى ۝١ الَّذِىْ خَلَقَ فَسَوّٰى ۝٢ وَالَّذِىْ قَدَّرَ فَهَدٰى ۝٣

بپاکی یاد کن پروردگار بزرگوار خود را آنکه بیافرید پس درست اندام کرد و آنانکه اندازه کرد پس راه نمود
بپاکی یاد کن نام پروردگار خود از همه برتر را آنکه بیافرید هر چیز را پس درست اندام کرد و آنکه اندازه کرد باز راه نمود

وَالَّذِىْٓ اَخْرَجَ الْمَرْعٰى ۝٤ فَجَعَلَهٗ غُثَآءً اَحْوٰى ۝٥ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰٓى ۝٦

و آنکه برآورد گیاه تازه را باز ساخت آنرا خشک شده سیاه گشته قرآن تعلیم خواهیم کرد ترا پس فراموش نخواهی کرد
و آنکه برآورد گیاه تازه را پس گردانیدش خشک سیاه زود باشد که بر تو خوانیم قرآن را پس فراموش نخواهی کرد

اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ۝٧ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ۝٨ فَذَكِّرْ اِنْ

مگر آنچه خدا خواسته است هر آئینه خدا میداند آشکارا را و پنهان را و توفیق خواهیم داد ترا بطریقت شریعت آسان
مگر آنچه را خواسته است الله هر آئینه خدا میداند آشکارا و پنهان را و توفیق دهیم ترا براه آسان پس پند ده اگر

نَّفَعَتِ الذِّكْرٰى ۝٩ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَّخْشٰى ۝١٠ وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقَى ۝١١ الَّذِىْ يَصْلَى

سود کند پند دادن پند خواهد گرفت هر کسے ترسد و یکسو خواهد شد از این پند بدبخت ترین مردمان آنکه خواهد درآید
سود کند پند بزودی پند گیرد کسیکه میترسد و کناره گیرد از آن بدبخت تر آنکه میدر آید

النَّارَ الْكُبْرٰى ۝١٢ ثُمَّ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ۝١٣ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ۝١٤ وَ

باتش بزرگ باز نمیرد آنجا و نه زنده باشد هر آئینه رستگار شد هر که پاک شد و
به آتش بزرگ (دوزخ) پس نه میرد دران و نه زنده ماند هر آئینه رستگاری یافت کسیکه پاک شد (از شرک) و

فتح الرحمٰن
ف یعنی تا او از بیرون آید ۱۲ ف و این وعده روز بعد تحقق شد ۱۲
ف یعنی جمیع مخلوقات را اندازه کرده و بحسب آن اندازه در مخلوقات تصرف فرمود تا بهمان صورت بر روے کار آمد پس این تصرف را بهدایت تعبیر فرمود و الله اعلم ۱۲ ف مترجم گوید فراموش کرده شد ۱۲ این آیت از خاطر مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم نوعی از نسخ ست والله اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی
ع یعنی مضامین قرآن که فیصله کننده حق و باطل صدق و کذب و شامل امور اخروی است و سخن بے هوده نمی باشد و منتا اخبارش بوقوع می پیوندد تنبیه - مناسبت قسم باصل مضمون آن است که قرآن چنین از آسمان فرود آمده و کسانے را که قابلیت دارند چنان مستفید و مالامال سازد که باران زمین صالح را فیضیاب کند و هم چنین روز قیامت باران غیبی باره مردگان را زنده سازد چنانکه در دنیا زمین مرده از باران زنده می شود و گلهای دلکش شایسته تماشا می شود ع ع حضرت شاه عبدالقادر صاحب رحمة الله علیه می نگارد - اول تقدیر فرمود پس برطبق تقدیر بدنیا آورد و گویا راه آمدن دنیا را بوی نمود حضرت شاه عبدالعزیز صاحب مینویسد برای کمال هر شخص اندازه مقرر کرد

و بعد از راه حصول آن کمال ابوی هدایت داد و فیه اقوال اخر لا نطول بذکرها ۱۲

ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ۝١٥ بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝١٦ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ

یاد کرد نام پروردگار خود را پس نماز گذارد بلکہ اختیار می کنید زندگانی این جہان را و آخرت بہتر ست

یاد کرد نام پروردگار خود را و گذارد نماز را عــه بلکہ اختیار می کنید زندگانی دنیا را و آخرت بہتر

وَّاَبْقٰى ۝١٧ اِنَّ هٰذَا لَفِی الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ۝١٨ صُحُفِ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى ۝١٩

و پاینده تر ست ہر آئینہ این مقدمہ مذکور بود در صحیفہائے نخستین صحیفہائے ابراہیم و موسےٰ

و پایدار تر است ہر آئینہ این مضمون مذکور است در صحیفہای پیشینیان (در صحیفہ ہای اولی) صحیفہ ہای ابراہیم و موسیٰ

سُوْرَةُ الْغَاشِيَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | سِتٌّ وَّعِشْرُوْنَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشاینده مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ الْغَاشِيَةِ ۝١ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۝٢ عَامِلَةٌ

آیا آمده است بتو خبر قیامت یکپاره روہہا آنروز خوار باشند کارکننده

آیا آمد ترا خبر پوشنده (قیامت) رویہای دران روز خوار باشند رنج برنده

نَّاصِبَةٌ ۝٣ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ۝٤ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ۝٥ لَيْسَ لَهُمْ

محنت کشنده باشند درآیند بآتش افروختہ شده آب نوشانیده شوند از چشمۂ نہایت گرم نباشد ایشانرا

محنت کشیده عــه درآیند بہ آتش نہایت گرم و سوزان نوشانده شوند از چشمۂ نہایت گرم نیست ایشانرا

طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ ۝٦ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِیْ مِنْ جُوْعٍ ۝٧ وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ

ہیچ طعامے مگر از ضریع که فربہ نکند و دفع گرسنگی نہ نماید یکپاره رویہا آنروز

خوارکی مگر از گیاه خاردار که نہ فربہ کند خورنده را و نہ دفع کند از گرسنگی رویہائی در آن روز

نَّاعِمَةٌ ۝٨ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩ فِیْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝١٠ لَّا تَسْمَعُ فِيْهَا لَاغِيَةً ۝١١

تازه باشند بسعی خود رضامند شده باشند در بہشت عالی نشنوی آنجا ہیچ سخن بیہوده

ہند تازه باشند بکوشش خود شادان در بہشت بلند نمی شنوند دران سخن بیہوده

فِيْهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝١٢ فِيْهَا سُرُرٌ مَّرْفُوْعَةٌ ۝١٣ وَّاَكْوَابٌ مَّوْضُوْعَةٌ ۝١٤ وَّنَمَارِقُ

در آنجا چشمہ روان باشد در آنجا تختہائے بلند باشد و کوزه ہائے نہاده شده و وِسادہا

دران چشمۂ آب روان باشد دران تختہای بلند باشد و قدحہای نہاده شده و بالشہای

مَصْفُوْفَةٌ ۝١٥ وَّزَرَابِیُّ مَبْثُوْثَةٌ ۝١٦ اَفَلَا يَنْظُرُوْنَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ۝١٧

برابر یک دیگر گذاشتہ و بساطہائے نفیس پراگنده کرده آیا نمے نگرند بسوئے شتران چگونہ آفریده شد

مرتب و بساطہائے گسترده آیا پس نمی نگرند بہ شتران که چگونہ آفریده شده اند

وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۝١٨ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ۝١٩ وَاِلَى

و بسوئے آسمان چگونہ برداشتہ شد و بسوئے کوہہا چگونہ برافراشتہ شد و بسوئے

و بسوئے آسمان که چگونہ برافراشتہ شده و بسوی کوہہا که چگونہ استوار شده و بسوئے

الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ۝٢٠ فَذَكِّرْ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَكِّرٌ ۝٢١ لَسْتَ عَلَيْهِمْ

زمین چگونہ پہن کرده شد پس پند ده جز این نیست که تو پند دہنده نیستی بر ایشان

زمین که چگونہ گسترده شده پس پند ده جز این نیست که تو پند دہنده نیستی تو بر ایشان

بِمُصَيْطِرٍ ۝٢٢ اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ۝٢٣ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ۝٢٤

گماشتہ شده لیکن ہر که رو بگرداند کافر شود پس عذاب کندش خدا بعقوبت بزرگ

مسلط مگر کسیکه روگردانید و کافر شد پس عذاب می کند او را اللہ بہ عذاب بزرگتر

اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ ۝٢٥ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ۝٢٦

ہر آئینہ بسوئے ماست رجوع ایشان باز ہر آئینہ بر ماست حساب ایشان

ہر آئینہ بسوئے ماست بازگشت ایشان باز بر ماست حساب ایشان

فتح الرحمن

ف ضریع نام گیاه خاردار است ۱۲

تفسیر عثمانی

عــه یعنی در تکبیر تحریمہ نام پروردگار خویش را یاد کرد باز نماز گذارد و بعض سلف (تزکی) را از زکوة داد ترجمه و در اینجا صدقۂ فطر تفسیر کرده اند همچنین از (ذکر اسم ربه) تکبیرات عیدو از (فصلی) نماز عید یعنی بروز عید اول صدقۂ فطر و باز تکبیرات و باز نماز است و الظاہر ہو الاول تنبیه علماء مذہب حنفی به تفسیر اول ازین آیت کریمه دو مسئله استنباط کرده اند اول اینکه در تحریمه خاص گفتن کلمۂ (اللّٰہ اکبر) فرض نیست و مطلق ذکر نام خدا که مشعر به تعظیم باشد (نه مشتمل بر عرض و حاجت بنده) کافی است بر قرار احادیث صحیحه گفتن (اللّٰہ اکبر) سنت یا واجب است دوم اینکه تکبیر تحریمه در نماز شرط است نه رکن، چرا که عطف (فصلی) بر (ذکر اسم ربه) دلالت دارد بر مغایرت معطوف و معطوف علیه واللّٰہ اعلم۔

وقف لازم

عــه یعنی برند کافران مصائب در آخرت و بسبب آن خسته و درمانده و بعضی گفته اند از (عاملة ناصبة) مراد حال دنیاست یعنی بسیاری مردم در دنیا مشتغل بعبادت بسیاری کردند مگر چون رنجہا ایشان بیراه حق نمی باشد ہمه ضائع و بے فائده است و در اینجا ہم رنج برنده و آنجا نیز گرفتار مصیبت مانند (خسر الدنیا والاخرة) ایشان را گویند۔

ع ۱۹ / ۱۲ ع ۲۶ / ۱۳

سُورَةُ الْفَجْرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وَهِيَ ثَلٰثُوْنَ اٰيَةً

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالْفَجْرِ ① وَلَيَالٍ عَشْرٍ ② وَّالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ③ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ④ هَلْ فِيْ

قسم بصبح ولیشب هائے ده گانه ف۱ وقسم بجفت و طاق ف۲ وقسم بشب چون روان شود آیا در این

قسم به صبح وشب هائے ده گانه وقسم بجفت و طاق وقسم بشبی که در آن روان شد هست درین

ذٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِيْ حِجْرٍ ⑤ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ⑥ اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ⑦

مقدمه سوگندے معتبر هست صاحب خرد را ف۳ آیا ندیدی که چگونه معامله کرد پروردگار تو با قوم عاد که عاد ارم باشند خداوند قدهائے بلند

چیزها یاد کردیم قسم کامل صاحب عقل را آیا ندیدی که چه کرد رب تو با قوم عاد که در ارم بودند دارای ستونهای بزرگ

الَّتِيْ لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ⑧ وَثَمُوْدَ الَّذِيْنَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ⑨

که آفریده نشده است مانند آن در شهرها و چگونه معامله کرد با قوم ثمود که تراشیده بودند سنگ هائے بزرگ را در وادی قری

که آفریده نشده مثلش در تمام شهرها وچه کرد با ثمود یعنی آنانکه تراشیدند سنگ ها را در وادی (قری)

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْاَوْتَادِ ⑩ الَّذِيْنَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ⑪ فَاَكْثَرُوْا فِيْهَا

و چگونه معامله کرد با فرعون صاحب میخهای همه این جماعت آنانکه سرکشی کردند در شهرها پس بسیار بعمل آوردند در اینجا

وچه کرد با فرعون صاحب میخ ها کسانی بودند که سرکشی کرده بودند در شهرها پس بسیار در آن شهرها

الْفَسَادَ ⑫ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ⑬ اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ⑭

فساد را پس ریخت بر سرایشان پروردگار تو یک دفعه عذاب هرآئینه پروردگار تو بکمین گاه است

فساد کردند پس ریخت بر ایشان پروردگار تو تازیانه عذاب هرآئینه پروردگار تو بکمین گاه است

فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ رَبُّهٗ فَاَكْرَمَهٗ وَنَعَّمَهٗ ۙ فَيَقُوْلُ رَبِّيْٓ اَكْرَمَنِ ⑮

پس اما آدمی چون امتحان کندش پروردگار او پس گرامی کندش و نعمت دهدش پس گوید پروردگار من گرامی ساخت مرا

پس اما آدمی چون امتحان کندش پروردگارش پس عزت دهدش و نعمت دهدش پس می گوید پروردگار من عزت داد مرا

وَاَمَّآ اِذَا مَا ابْتَلٰىهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهٗ ۙ فَيَقُوْلُ رَبِّيْٓ اَهَانَنِ ⑯ كَلَّا بَلْ

اما چون امتحان کندش پس تنگ سازد بر وے رزق وے را گوید پروردگار من حقارت کرد مرا نے نے بلکه

واما وقتیکه امتحان کندش پس تنگ سازد بروی رزق او را پس می گوید پروردگار من ذلیل ساخت مرا نے نی بلکه

لَّا تُكْرِمُوْنَ الْيَتِيْمَ ⑰ وَلَا تَحٰٓضُّوْنَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ⑱ وَتَاْكُلُوْنَ

گرامی نمیدارید یتیم را و یکدیگر را رغبت نمیدهید بر طعام دادن فقیر و میخورید

عزت نمی دهید یتیم را و ترغیب نمیدهید یکدیگر را بر طعام دادن محتاج و میخورید

التُّرَاثَ اَكْلًا لَّمًّا ⑲ وَّتُحِبُّوْنَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ⑳ كَلَّآ اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ

مال میراث را خوردن بسیار ف۱ و دوست میدارید مال را دوست داشتن بسیار ف۲ نے نے چون پست کرده شود بلندی زمین را

میراث را خوردن بسیار و دوست میدارید مال را دوست داشتن بسیار چنین نباید کرد وقتیکه پست کرده شود بلندی زمین

دَكًّا دَكًّا ㉑ وَّجَآءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ㉒ وَجِايْٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۙ

پست کردن بعد پست کردن ف۳ و بیاید پروردگار تو و بیایند فرشتگان صف صف شده و آورده شود آنروز دوزخ را

پست کردن بعد پست کردن و بیاید پروردگار تو و بیایند فرشتگان صف صف و آورده شود آن روز دوزخ

يَوْمَئِذٍ يَّتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ㉓ يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ قَدَّمْتُ

آنروز یاد کند آدمی و کجا باشد او را نفع آن یاد کردن گوید اے کاش من فرستاده بودمے عمل نیک

آن روز یاد کند انسان (آنچه افراط کرده) و کجا فائده دهد او را یاد کردن گوید اے کاش چیزے پیش فرستادمی

لِحَيَاتِيْ ㉔ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهٗٓ اَحَدٌ ㉕ وَّلَا يُوْثِقُ وَثَاقَهٗٓ

برائے این زندگانی جاودانی خویش پس آنروز عقوبت نکند مانند عقوبت خدا هیچ کس و بزنجیر نه بندد مانند بستن او

در زندگی خویش پس آنروز عذاب نکند مانند عذاب او هیچ یکی و نه مقید سازد مانند مقید ساختن او

در میراث گرفتن مرده حلال و حرام و حق و باطل را فرق نمی کنند هر چه بدست آورند بهضم می کنند اگر حقوق یتامی و مساکین تلف شد شد ۱۲۔

فتح الرحمن

ف۱ یعنی عشره ذوالحجه ۱۲ ف۲ یعنی بعض نماز جفت ست و بعض طاق ۱۲ ف۳ که خدا جزا دهنده بندگان است بر اعمال ایشان ۱۲ ف۴ یعنی بچهار میخ بسته عقوبت میکرد ۱۲ ف۵ یعنی زنان و یتیمان را حق ایشان نمی دهید و حق ایشانرا بمال خود جمع می کنید ۱۲ ف۶ یعنی اسباب اکرام الهی اکرام یتیم و اطعام مسکین ست آنرا می باید کرد و شما باین صفت هستید که یتیمانرا حق ایشان نمی دهید و حق ایشانرا بمال خود جمع می کنید ۱۲ ف۷ یعنی جبال و اتلال را با سائر ارض برابر کرده شود ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی قدرم را نشناخت خلاصه اینکه در نظر انسان تنها حیات دنیوی اهمیت دارد و معیار عزت و ذلت خود همین راحت و زحمت دنیا را میداند و خبر ندارد که بهره دو برائے آزمایش او ست در نعمت شکرگذاری او را امتحان می کنند و در سختی صبر و استقامتش را نه نعمت دو روزه دنیا دلیل مقبولیت و عزت بدربار خداوندی است و نه سختی و زحمت دلیل اهانت و مردودیت مگر انسان از لبس غافل است بملامتی خود تن نمیدهد و از بی حیائی و نادانی جسارت ورزیده الزام به پروردگار خویش می آورد ف۶

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿۲۷﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً

ای نفس آرام گیرنده باز گرد بسوی پروردگار خویش توخشنود شده

ای نفس آرام گیرنده باز گرد بسوی پروردگار خوشنود گرده شونده

مَّرْضِيَّةً ﴿۲۸﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿۲۹﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿۳۰﴾

واز تو نیز خوشنود گشته پس درآ در زمرهٔ بندگان خاص من و درآ به بهشت من

خوشنود کرده شده پس شامل شو در بندگان من و درآی در بهشت من

سُورَةُ الْبَلَدِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ عِشْرُونَ آيَةً

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می‌کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿۱﴾ وَأَنتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿۲﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿۳﴾ لَقَدْ

قسم میخورم باین شهر یعنی مکهٔ مبارک و تو حلال خواهی شد باین شهر و قسم میخورم بزاینده و به هرچه زاده است هر آئینه

قسم میخورم باین شهر و بر تو مخالفت نخواهد ماند در این شهر و قسم به پدر و فرزندش هر آئینه

خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿۴﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿۵﴾ يَقُولُ

آفریدیم آدمی را در مشقت آیا گمان می‌کند آدمی که قادر نه شود بروی هیچکس می‌گوید

آفریدیم انسان را در مشقت آیا می‌پندارد که هرگز قدرت بروی نیابد هیچ کس می‌گوید

أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿۶﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿۷﴾ أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ ﴿۸﴾

خرج کردم مال توبرتو آیا می‌پندارد که ندیده است او را هیچ کس آیا نیافریده ایم برای او دو چشم را

خرج کردم مال بسیار آیا می‌پندارد که ندیده است او را هیچ کس آیا نیافریده ایم برای او دو چشم

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿۹﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿۱۰﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿۱۱﴾ وَمَا

و زبان را و دو لب را و دلالت کردیم او را بر دو راه پس در نیامد گذرگاه سخت و چه چیز

و یک زبان و دو لب و نمودیم او را دو راه پس نگذشته است بر گذرگاه سخت و چه چیز

أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿۱۲﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿۱۳﴾ أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿۱۴﴾ يَتِيمًا

مطلع ساخت ترا که چیست گذرگاه سخت خلاص کردن برده یا طعام دادن بروز گرسنگی یتیم

دانا کرد ترا که چیست گذرگاه سخت آزاد کردن رقبه یا طعام دادن در روز گرسنگی یتیم

ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿۱۵﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا

صاحب قرابت را یا فقیر صاحب خاکساری را بعد از این باشد از آنانکه ایمان آورده‌اند و یکدیگر وصیت کردند

صاحب قرابت را یا مسکین خاکسار را پس باشد از کسانیکه ایمان آورده‌اند و وصیت کردند

بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿۱۷﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿۱۸﴾ وَالَّذِينَ

بشکیبائی و با یک دیگر وصیت کردند بشفقت بر خلق الله این جماعه ایشانند اهل نیک بختی و آنانکه

هم دیگر را بصبر وصیت کردند هم دیگر را به مهربانی ایشان اند صاحبان حظ بسیار و کسانیکه

كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿۱۹﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ ﴿۲۰﴾

کافر شدند بآیات ما اهل بد بختی بر ایشان آتشی که مانسته شود از هر جهت گرد آورده شده

کافر شدند به آیات ما ایشان اند صاحبان شامت و نکبت بر ایشان است آتشی سرپوش کرده شده

سُورَةُ الشَّمْسِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ خَمْسَ عَشْرَةَ آيَةً

بنام خدای بخشاینده مهربان

آغاز می‌کنم بنام خدائیکه بی اندازه مهربان نهایت بارحم است

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴿۱﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ﴿۲﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ﴿۳﴾ وَاللَّيْلِ

قسم به آفتاب و روشنی او و قسم بماه چون از پی آفتاب در آید و قسم بروز چون نمایان کند آفتاب را و قسم بشب

و قسم به آفتاب و روشنی آن و بماه آنگاه که بیاید بدنبال آن و بروز چون روشن سازد آنرا و بشب

فتح الرحمن

ف۱ یعنی بوجهی واقع شود که هیچکس غیر او برآن قادر نیست والله اعلم ۱۲

ف۲ یعنی تراقتال درمکه حلال خواهد شد ۱۲

ف۳ یعنی آدم و جمیع ذریت او ۱۲

ف۴ یعنی عادت آدمی ست که بقوت خود فخر کند و نه بیند که چه قدر نا توانی میکشد و نیز بر بخل مال فخر کند و نمی داند که خدا او را می بیند که بجنایت حقوق بخیل ست ۱۲

ف۵ یعنی خیر و شر ۱۲

ف۶ یعنی بحقیقت قوت آنست که این اعمال بجا آرد ۱۲

ف۷ یعنی بشب چهارده هم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ یعنی خداوند جل مجده آنروز مجرمان را چنان عذاب شدید کند و چنان سخت در بند افگند که بدان گونه شدت از طرف احدی بر بلاد و هیچ مجرمی متصور نباشد. حضرت شاه عبدالعزیز صاحب مینویسند که «در آن روز هیچکس مانند عذاب او تعالی عذاب نتواند نه آتش نه موکلین دوزخ ۱۲ بمار و کژدم دوزخ زیرا این عذاب با همه عذاب جسمانی است و عذاب الهی عذاب روحانی است که روح مجرم را در حسرت و ندامت دچار می‌کند و بدیهی است که آن را با این مناسبتی نیست و مانند قید او دیگری قید ...

نتواند زیرا موکلین دوزخ اگرچه در گردن دوزخیان طوق اندازند و به زنجیرها محکم بسته بدوزخ می اندازند و منافذ دوزخ را از بالا سرپوش می‌گذارند اما نمی توانند که فکر دوزخیان ...

مِنْ نِّعْمَةٍ تُجْزٰىٓ ﴿۱۹﴾ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿۲۰﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿۲۱﴾

نعمتے کہ جزا دادہ شود لیکن میدہد بطلب رضاے پروردگار خود وہر آئینہ خوشنود خواہد شد

نعمتی کہ مکافات دادہ شود مگر برای طلب خوشنودی پروردگار خویش کہ از ہمہ بلند است وہر آئینہ خوشنود خواہد شد

سُوْرَةُ الضُّحٰى مَكِّيَّةٌ ۔ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۔ وَهِيَ اِحْدٰى عَشْرَةَ اٰيَةً

بنام خداے بخشندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالضُّحٰى ﴿۱﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ﴿۲﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ﴿۳﴾ وَ

قسم بوقت چاشت وقسم بشب چون بپوشد فرو نگذاشت ترا پروردگار تو دشمن نداشت و

قسم بہ چاشتگاہ وبہ شب چون بپوشد نہ فرو گذاشت ترا پروردگار تو ونہ بیزار شد و

لَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ﴿۴﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ

ہر آئینہ آخرت بہتر خواہد بود ترا از دنیا والبتہ نعمت خواہد داد ترا پروردگار تو

ہر آئینہ (آخرت) انجام بہتر است ترا از (دنیا) آغاز وبعد ازان عطا خواہد نمود ترا آفریدگار تو

فَتَرْضٰى ﴿۵﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَاٰوٰى ﴿۶﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ﴿۷﴾

پس خوشنود خواہی شد آیا نیافت ترا یتیم پس جاے داد ویافت ترا راہ گم کردہ ف۱ پس راہ نمود

پس تو خوشنود شوی آیا نیافت ترا یتیم پس جا داد ویافت ترا راہ گم کردہ پس راہ نمود ع۵

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ﴿۸﴾ فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿۹﴾ وَاَمَّا

ویافت ترا تنگدست پس توانگر ساخت اما یتیم را پس ستم مکن واما

ویافت ترا درویش پس توانگر ساخت پس اما یتیم را قہر مکن واما

السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿۱۰﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿۱۱﴾ ع

سائل را پس بانگ مزن واما بہ نعمت پروردگار خود پس خبر دہ

سائل را زجر مکن واما احسان پروردگار خود را بیان کن

سُوْرَةُ الْاِنْشِرَاحِ مَكِّيَّةٌ ۔ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۔ وَهِيَ ثَمَانُ اٰيَاتٍ

بنام خداے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿۱﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿۲﴾ الَّذِيْٓ

آیا کشادہ نکردہ ایم براے تو سینہ ترا ودور کردیم از تو بار ترا آن بارکہ

آیا نکشودیم (برای تو) سینہ ات را وفرود آوردیم از تو بار ترا کہ

اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿۳﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿۴﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿۵﴾

گران کردہ بود پشت ترا وبلند ساختیم براے تو ثناے ترا پس زیرا کہ ہر آئینہ متصل دشواری آسانی ست

خم کردہ بود پشت ترا ورفعت دادیم ذکر ترا پس ہر آئینہ با دشواری آسانی است

اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿۶﴾ فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿۷﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿۸﴾

البتہ متصل دشواری آسانی ست پس وقتیکہ از کار وبار فارغ شوی در عبادت خدا محنت کش وبسوے پروردگار خود تضرع نما

ہر آئینہ با دشواری آسانی است پس ہرگاہ فارغ شدی پس زحمت بکش وبسوی پروردگار خود دل بستہ کن (رغبت کن)

سُوْرَةُ التِّيْنِ مَكِّيَّةٌ ۔ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۔ وَهِيَ ثَمَانُ اٰيَاتٍ

بنام خداے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ ﴿۱﴾ وَطُوْرِ سِيْنِيْنَ ﴿۲﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِيْنِ ﴿۳﴾

قسم بانجیر وزیتون وقسم بطور سینا وقسم باین شہر با امن یعنے مکہ

قسم بانجیر وزیتون وبطور سینا واین شہر کہ جای امن وامان است (با امن)

فتح الرحمن

ف۱ مترجم گوید کہ چند روز وحی نیامدہ بود کفار گفتند ودعہ وقلاہ خداے تعالیٰ براے تسلی این سورہ فرود آورد ف۲ یعنی شریعت نمیدانستی تو واللہ اعلم

تفسیر عثمانی

ف۵ چون پیغمبر بہ سن جوانی رسید از آئین شرک واوضاع ناپسندیدۂ قریش سخت بیزار بود جذبۂ عبادت خداے یگانہ در دل او مستولی و آتش عشق الٰہی در کانون سینۂ او مشتعل بود، سرچشمۂ استعداد کامل وصول الی اللہ وہدایت خلق اللہ کہ در نفس قدسی او افزون تر از تمام کائنات بودیعت نہادہ بود دلہا بجوش آمدہ بود اما در ظاہر کدام راہ روشن ودستور العمل مفصل موجود نبود تا قلب وی را کہ از عرش وکرسی فراخ بود مطمئن وآرام ساخت لہذا این جذبۂ طلب وتاثرۂ محبت حضرت او را بیقرار وسرگردان میداشت بہ غارہا وکوہا میرفت وبذکر پروردگار مشغول می شد وبہ محبوب حقیقی مناجات می کرد تا بالآخر خداوند جبرئیل را فرستاد وپیغام خود را در غار حرا باو ابلاغ کرد وراہ مفصل اصول واصلاح خلق اللہ ابوی نمود ودین حق را نازل گردانید۔ وما کنت تدری ما الکتب ولا الایمان ولٰکن جعلنٰہ نورا نہدی بہ من نشاء

ع ۲۱ ۱۷ ۔ ع ۱۱ ۱۸ ۔ ع ۸ ۱۹

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ

هر آئینہ آفریدیم آدمی را در نیکوترین صورتے پس گردانیدیم آنرا فرود تر از

بر آئینہ آفریدیم آدمی را در نیکوترین اندازہ (صورتی) پس افگندیم اورا فرود تر از ہمہ

سَافِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ

ہمہ فرو ماندگان ف۱ مگر آنانکہ ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند پس ایشانراست اجر غیر

ہمہ فرو ماندگان مگر آنانکہ یقین کردند و کردند کارہای شائستہ پس ایشانراست ثوابی نا

مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

نہایت پس اے آدمی چہ چیز حمل میکند ترا بعد ازین بمہ پند بر دروغ شمردن در باب جزائے اعمال ف۲ آیا نیست خدا حکم کنندہ ترین حاکمان

متناہی پس چہ چیز وادار کرد ترا بہ تکذیب بعد ازین بروز جزا؟ آیا نیست اللہ حاکم ترین حاکمان

سُورَةُ الْعَلَقِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَ

بخوان بہ برکت نام پروردگار خود کہ آفرید گارست آفرید آدمی را از خون پارہ بستہ بخوان و

بخوان بنام رب خویش ف۳ آنکہ خالق ہمہ چیز است آفرید انسان را از خون بستہ بخوان و

رَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾ كَلَّا إِنَّ

پروردگار تو بزرگوار ترست آنکہ علم آموخت بدستیاری قلم آموخت آدمی را آنچہ نمیدانست ف۴ حقا ہر آئینہ

رب تو بسیار کریم است آنکہ علم آموخت انسان را بواسطہ قلم آموخت انسان را آنچہ نمیدانست نہ چنان است ہر آئینہ

الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ ﴿٦﴾ أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿٨﴾ أَرَأَيْتَ

آدمی از حد میگذرد وقتیکہ بیند خود را توانگر شدہ ہر آئینہ بسوئے پروردگار تست رجوع آیا دیدی

انسان سرکشی می کند باینکہ ببیند خود را بی پروا بیشک بسوی رب تو بازگشتن است آیا دیدی

الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾ أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ

شخصے کہ منع می کند بندہ را چون نماز گذارد آیا دیدی کہ چہ میشد اگر براہ راست بودے یا بہ پرہیزگاری

آنرا کہ منع می کند بندہ را چون نماز گذارد آیا دیدی این را اگر براہ راست می بود یا امر بہ پرہیزگاری

بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾ أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا

فرمودے آیا دیدی کہ چہ میشد اگر دروغ شمرد و روگردان گشت آیا ندانست این روگرداننده کہ خدا می بیند ف۵ نے نے

می نمود ببین این سرکش را اگر تکذیب کرد و روگردانید آیا ندانست این را کہ ہر آئینہ خدای می بیند نی نی

لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ

اگر باز نخواہد ایستاد خواہیم کشید او را بموئے پیشانی یعنی موئے پیشانی دروغ زن خطا کار پس باید کہ فریاد کند

اگر باز نہ ایستد ما خواہیم کشید او را بموی پیشانی موی پیشانی دروغگوی خطا کار پس بخواہد

نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب ۩ ﴿١٩﴾

اہل مجلس خود را ما نیز خواہیم طلبید پیادہ ہا را ف۶ نے نے فرمان او قبول مکن و نماز گذار و قرب خدا طلب نما

اہل مجلس خود را ما ہم می طلبیم پیادہ ہای سیاست شدہ را (ملائکہ را) نی نی حرفش را قبول مکن سجدہ کن و قریب شو

سُورَةُ الْقَدْرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾

ہر آئینہ ما فرود آوردیم قرآن را در شب قدر ف۷ و چہ چیز مطلع ساخت ترا کہ چیست شب قدر

ہر آئینہ ما فرو فرستادیم قرآن را در شب قدر و چہ دانا ند ترا کہ چیست شب قدر

فتح الرحمن

ف۱ یعنے وقتیکہ کافر شد فطرت سلیمہ را ضدئہ ساخت ۱۲ — ف۲ و شاید کہ معنے آیت چنین باشد پس چہ چیز باعث تکذیب تو میشود یا محمد در مقدمہ جزاء اعمال بعد انہمہ پند ۱۲ — ف۳ مترجم گوید اقرأ باسم ربک تا ما لم یعلم اول چیز یست کہ بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نازل شد و معنی اقرأ انیجاست برائے وحی قرآن و تلاوت آن ۱۲ — ف۴ یعنی باید دانست کہ عاقبت استعداد و ہدایت بہشت ست و عاقبت ضلال و اضلال دوزخ ست پس این مدعا را بوجے از بلاغت ادا کردہ شد ۱۲ — ف۵ یعنی فرشتگان سخت عقوبت کنندہ ۱۲ — ف۶ یعنے یک دفعہ از لوح محفوظ بآسمان دنیا ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۱ از اقرأ تا ما لم یعلم این پنج آیت در سورتہائے قرآن کریم پیشتر نزول یافت حضرت نبوی در غار حرا بعبادت پروردگار یگانہ مشغول بود کہ ناگہان جبرئیل وحی آورد و گفت اقرأ (بخوان) حضرت پیغمبر فرمودند ما انا بالقاری یعنی من خوانندہ نیستم جبرئیل حضرت وی را در کنار گرفتہ چند بار فشرد و مکرر گفت ... اقرأ باسم ربک الخ یعنے بخوان بہ معین دیاری نام پروردگار خویش ...

لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۙ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿۳﴾ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ

شب قدر بہتر ست از ہزار ماہ فرود مے آیند فرشتگان و روح

شب قدر بہتر است از ہزار ماہ فرود می آیند فرشتگان و روح

فِيْهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۚ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿۴﴾ سَلٰمٌ ۛ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿۵﴾

دران شب بفرمان پروردگار خویش برائے سرانجام کردن ہر کارے آن شب تا وقت طلوع فجر محض سلامتی ست

دران بحکم رب ایشان از برای ہر کار ۵ امون سلامت است آن شب تا طلوع صبح

سورة البيّنة مدنيّة — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — وهي ثمان آيات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

لَمْ يَكُنِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِيْنَ مُنْفَكِّيْنَ

نبودند کافران ف۱ از اہل کتاب و مشرکان جدا شوندہ یعنے از آئین خود

نبودند آنانکہ کفر را اختیار کردند از اہل کتاب و مشرکان باز ایستادگان

حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿۱﴾ رَسُوْلٌ مِّنَ اللّٰهِ يَتْلُوْا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿۲﴾

تا وقتیکہ بیاید بایشان حجت ظاہر ف۲ کہ پیغمبر ست از جانب خدا میخواند صحیفہائے پاک یعنی سور قرآن

تا آنکہ بیاید ایشانرا حجتی آشکارا رسول از جانب خداوند کہ میخواند صحیفہ ہای پاک را ع۵

فِيْهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿۳﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِيْنَ أُوْتُوا الْكِتٰبَ إِلَّا مِنْ

دران صحیفہا احکامیست راست و درست و متفرق نشدند اہل کتاب ف۳ مگر

دران صحیفہ ہا احکامی است راست و محکم و پراگندہ نشدند اہل کتاب مگر

بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿۴﴾ وَمَآ أُمِرُوْٓا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ

بعد ازانکہ آمد بایشان حجت ظاہر و فرمودہ نشد ایشانرا مگر آنکہ عبادت کنند خدائے را خالص ساختہ

بعد ازانکہ آمد ایشانرا حجتی روشن و مامور نشدند مگر آنکہ بپرستند خداوند را خالص

لَهُ الدِّيْنَ ۙ حُنَفَآءَ وَيُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِيْنُ

برائے او پرستش را متدین بدین ابراہیم شدہ و برپا دارند نماز را و بدہند زکوٰۃ را و این ست احکام ملت

برای او بندگی را براہ ابراہیم و برپا دارند نماز را و بدہند زکوٰۃ را و این است طریق مردمان

الْقَيِّمَةِ ﴿۵﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِيْنَ فِيْ

درست ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند از اہل کتاب و مشرکان در

محکم (ملت مستقیم) ہر آئینہ آنانکہ کافر شدند از اہل کتاب و مشرکان در

نَارِ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ أُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿۶﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ

آتش دوزخ باشند جاویدان آنجا آنجماعہ ایشانند بدترین خلق ہر آئینہ آنانکہ

آتش دوزخ باشند جاویدان درانجا ایشانند بدترین خلق ہر آئینہ آنانکہ

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۙ أُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿۷﴾ جَزَآؤُهُمْ عِنْدَ

ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند آنجماعہ ایشانند بہترین خلق جزائے ایشان نزدیک

ایمان آوردند و کارہائے شائستہ کردند ایشانند بہترین خلق جزای شان نزد

رَبِّهِمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ أَبَدًا ۭ

پروردگار ایشان بوستانہا ست ہمیشہ باشیدن میرود زیر آن جویہا جاویدان آنجا ہمیشہ

پروردگارشان بوستانہا باشد برای سکونت ابدی روان باشد زیر درختان آن جوی ہا جاویدان باشند دران ہمیشہ

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ ۭ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهٗ ﴿۸﴾

خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان از خدا این وعدہ مے راست کہ بترسد از پروردگار خود

خوشنود شد خدا از ایشان و خوشنود شدند ایشان (از خدا) این وعدہ است مرکسی را کہ بترسد از پروردگار خود

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنے حال ایشان مقتضے ارسال رسول و انزال کتاب بود ازین جہت رسول فرستادیم و قرآن فرود آوردیم ۱۲

ف۲ یعنی ایشانرا تکلیف نکردیم بترک ادیان خویش مگر بعد اقامت حجت ظاہر ۱۲

ف۳ یعنے بعض مقبول شدند و بعض مردود ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنے کارہائیکہ درین سال برائے انتظام عالم مقدر ند فرشتگان برای تعین نفاذ آن فرود می آیند کما مر فی سورۃ الدخان ، یا از (من کل امر) مراد ہر خیر است یعنی ہر نوع امور خیر را با خود گرفتہ از آسمان فرود می آرند واللہ اعلم ف۱ قبل از بعثت با سعادت آنحضرت ارباب ادیان متغیر بودند و پیروان ہر کیش بر ہیئت داشتہ غلط خویش مغرور و معتقد و اوضاع آن عصر مقتضی بود کہ بنیاد خرافات متزلزل گردد و مردمان از وادی ضلالت بسر منزل ہدایت برسند واین امر خطیر بعد امت سلاطین و دانش حکماء و ہدایت اولیاء میسر نمی گردید مگر بہ نیروی ارشاد پیغمبر عظیم الشان و مصلح کبیری کہ با کتاب آسمانی مبعوث شود و دین حقیقی او در اندک زمان ممالک متعدد جہان را بفروغ ایمان روشن سازد و باعزم راسخ و ہمت عالی و تعلیمات آسمانی..

ع ۱۸ / ۲۲ ؛ ع ۱ / ۲۳

سورة الزلزال مدنیة | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ | وهی ثمان آیات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿۱﴾ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ﴿۲﴾ وَقَالَ

وقتیکہ جنبانیدہ شود زمین را بانی جنبش خودش و بیرون آورد زمین بارہاے خودش را ک و گوید

وقتیکہ جنبانیدہ شود زمین بجنبانیدن سخت و بیرون آورد زمین بارہای خود را و گوید

الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿۳﴾ یَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ﴿۴﴾ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰی لَهَا ﴿۵﴾

انسان چہ حالست زمین را آنروز تقریر کند زمین خبرہاے خود را بسبب آنکہ پروردگار تو حکم فرستادہ است بسوے زمین

انسان چہ حالست آنرا دران روز بیان کند زمین خبرہای خود را بسبب آنکہ پروردگار تو حکم فرستادہ است بزمین

یَوْمَئِذٍ یَّصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا ۙ لِّیُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ﴿۶﴾ فَمَنْ یَّعْمَلْ

آنروز کہ باز گردند مردمان براحوال مختلف تا نمودہ شود بایشان جزاے اعمال ایشان پس ہر کہ کردہ باشد

آن روز باز گردند مردمان گروہ گروہ تا نمودہ شود بایشان (جزای) کردار شان پس کسیکہ کردہ باشد

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَیْرًا یَّرَهٗ ﴿۷﴾ وَمَنْ یَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا یَّرَهٗ ﴿۸﴾

ہم سنگ یک ذرہ عمل نیک ببیند آنرا و ہر کہ کردہ باشد ہم سنگ یک ذرہ عمل بد ببیند آنرا

بقدر یک ذرہ نیکی ببیند آن را و کسیکہ کردہ باشد بقدر یک ذرہ بدی ببیند آنرا

سورة العدیت مکیة | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ | وهی احدی عشرة آیة

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالْعٰدِیٰتِ ضَبْحًا ﴿۱﴾ فَالْمُوْرِیٰتِ قَدْحًا ﴿۲﴾ فَالْمُغِیْرٰتِ صُبْحًا ﴿۳﴾

قسم باسپان تیز دوندہ بوقتیکہ از دم پر شوند پس قسم باسپان آتش برآرندہ بانکہ بنعل خود سنگ را بزنند پس قسم باسپان غارت کنندہ چون در وقت صبح در آیند

قسم باسپان دوندہ نفس زنان پس قسم باسپان آتش برآورندہ از نعل پس قسم بہ غارت کنندہ ہنگام صبح

فَاَثَرْنَ بِهٖ نَقْعًا ﴿۴﴾ فَوَسَطْنَ بِهٖ جَمْعًا ﴿۵﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ

پس برانگیزند بانوقت غبار را پس در آیند بانوقت درمیان جماعتے ہر آئینہ آدمی

پس برانگیختند بہ آن غبار پس در آمدند در انوقت درمیان سپاہ ہر آئینہ آدمی

لِرَبِّهٖ لَكَنُوْدٌ ﴿۶﴾ وَاِنَّهٗ عَلٰی ذٰلِكَ لَشَهِیْدٌ ﴿۷﴾ وَاِنَّهٗ لِحُبِّ

بہ نسبت پروردگار خود ناشکر گزار است و ہر آئینہ آدمی بر ناسپاسی خود مطلع است و ہر آئینہ آدمی در دوست داشتن

برب خود ناسپاس است و ہر آئینہ آدمی بر این ناسپاسی بینندہ است و ہر آئینہ آدمی بہ دوستی

الْخَیْرِ لَشَدِیْدٌ ﴿۸﴾ اَفَلَا یَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِی الْقُبُوْرِ ﴿۹﴾

مال مبالغہ کنندہ است آیا پس نمیداند کہ چون برانگیختہ شود ہر آنچہ در گورہا باشد

مال سخت است آیا نمیداند وقتیکہ برانگیختہ شود آنچہ در قبرہاست

وَحُصِّلَ مَا فِی الصُّدُوْرِ ﴿۱۰﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ یَوْمَئِذٍ لَّخَبِیْرٌ ﴿۱۱﴾

و ظاہر ساختہ شود ہر آنچہ در سینہا باشد ہر آئینہ پروردگار ایشان باحوال ایشان آنروز خبردار است

و ظاہر کردہ شود آنچہ در سینہ ہاست ہر آئینہ رب ایشان بایشان دران روز آگاہ است

سورة القارعة مکیة | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ | وهی احدی عشرة آیة

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اَلْقَارِعَةُ ﴿۱﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۲﴾ وَمَاۤ اَدْرٰىكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۳﴾ یَوْمَ

قیامت چیست آن قیامت و چہ چیز مطلع ساخت ترا کہ چیست آن قیامت قیامت متحقق شود روزیکہ

سخت کوبندہ چیست آن سخت کوبندہ و چہ چیز دانا اند ترا کہ چیست آن سخت کوبندہ روزیکہ

فتح الرحمن

ف۱ یعنے گنہگار را ۱۲ ف۲ یعنے از جائے حساب ۱۲ ف۳ یعنی بسبب دو دیدن ۱۲ ف۴ یعنی از اعداء مترجم گوید این قسم اشارت ست بآنکہ جہاد مشروع خواہد شد و رضائے الٰہی باسپان غازیان متعلق خواہد شد واللہ اعلم ۱۲

تفسیر عثمانی

ف۵ یعنی فداکاری و جان نثاری سواران مجاہد راہ را در راہ الٰہی واضح می سازد کہ بندگان وفادار و سپاس گذار چنین اند۔ کسی اگر در راہ خدا از صرف قوائی کہ خدا باو ارزانی داشتہ خودداری می کند نہایت ناشکر و نالایق است اگر دقت شود اسپ ہا بزبان حال می گویند کسی کہ از خوان احسان مالک خود استفادہ می کند و از انعام بے شمارش تمتع می بردارد و از فرمایش سر سے بپیچد از بہایم ذلیل تر و فرومایہ تر است اسپ خوب کہ از نعمت مالک خود چند رشتہ کاہ و مقداری جو بیشتر بہرہ ندارد در وفای مالک خود سر میدہد بہر جانبی کہ سوار اشارہ می کند میدود۔ میرود و گرد و غبار می انگیزد و در جنگ ہائی دست بدست دلیرانہ داخل میشود۔ در باران گلولہ در مقابل شمشیر و سنان مقابلہ میکند و سینہ اسپر می

[illegible]

سازد بلسا اوقات مشاہدہ شدہ کہ اسپ وفادار برای نجات خود خود را بخطر می اندازد۔ انسان در این واقعات از اسپ پند گیرد و بداند کہ او نیز مالک منعمی دارد و در راہ وفای او لقدای :

يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ④ وَتَكُونُ الْجِبَالُ

باشند مردمان مانند پروانہ ہائے پراگندہ ساختہ و باشند کوہہا

باشند مردم مانند پروانہ ہای پراگندہ و باشد کوہہا

كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ⑤ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ⑥ فَهُوَ فِي

مانند پشم رنگین کلوچ نمودہ پس اما ہر کہ گران شد پلہہائے حسنات او پس آن شخص در

مانند پشم رنگین نداف شدہ پس اما کسیکہ گران شد وزن ہائے اعمال او پس او در

عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ⑦ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ⑧ فَأُمُّهُ

گزران پسندیدہ باشد واما ہر کہ سبک شد پلہہائے او پس جائے ماندن آن شخص

زندگانی پسندیدہ باشد واما کسیکہ سبک شد وزن ہای اعمال او پس جای او

هَاوِيَةٌ ⑨ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ⑩ نَارٌ حَامِيَةٌ ⑪

ہاویہ باشد وچہ چیز مطلع ساخت ترا کہ چیست ہاویہ آتشے ست جوشندہ

ہاویہ است وچہ چیز دانا ند ترا کہ چیست آن آتشی است نہایت سوزان

سُورَةُ التَّكَاثُرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ ثَمَانُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ ① حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ② كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ③ ثُمَّ كَلَّا

غافل کرد شمارا از یک دیگر بسیار طلبی مال تا وقتیکہ رسیدید بگورستانہا حاشا خواہید دانست باز حاشا

غافل کرد شمارا حرص افزونی تا آنکہ دیدید قبرہارا نی نی خواہید دانست پس نی نی

سَوْفَ تَعْلَمُونَ ④ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ⑤ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ⑥

خواہید دانست حاشا اگر بدانید حقیقت کار را بعلم الیقین غافل نمی شدید البتہ خواہید دید دوزخ را

خواہید دانست نی نی اگر دانید بہ علم یقین ہرآئینہ می بینید دوزخ را

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ⑦ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ⑧

باز البتہ خواہید دید دوزخ را دیدن ظاہر بے شبہ باز البتہ سوال کردہ خواہید شد آنروز از نعمت ولہ

پس ہرآئینہ می بینید آنرا بچشم یقین پس ہرآئینہ پرسیدہ خواہید شد دران روز از نعمت ہا

سُورَةُ الْعَصْرِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ ثَلَاثُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَالْعَصْرِ ① إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ② إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

قسم بزمان کہ ہرآئینہ آدمی در زیان ست مگر آنانکہ ایمان آوردند و عملہائے

قسم است بہ عصر ہرآئینہ انسان در زیان است مگر آنانکہ ایمان آوردند و کردند کارہائے

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ③

شائستہ کردند و یکدیگر را وصیت کردند بدین درست و یکدیگر را وصیت کردند بشکیبائے

نیکو و تاکید نمودند یکدیگر را بدین حق و تاکید کردند یک دیگر را بہ صبر ع ۵

سُورَةُ الْهُمَزَةِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ تِسْعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ① الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ②

وائے ہر عیب کنندہ غیبت گویندہ را آنکہ فراہم آورد مال را و نگاہداشت آنرا

وای بر ہر طعنہ زنندہ عیب جو آنکہ گرد آورد مال را و شمرد آنرا

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی مدفون شدید

ف ۲ یعنی در مقابلہ آن شکر کردید یا کفران ورزیدید ۱۲

تفسیر عثمانی

ف ۵ یعنی برای اینکہ انسان از خسارہ ایمن گردد چار چیز لازم است اول ایمان آوردن بخدا و رسول و بوعدہ ہائے الہی خواہ بدنیا تعلق داشتہ باشد خواہ بہ آخرت دوم - اثر این یقین محدود بدل و دماغ نباشد بلکہ از جوارح ہم باید نمایان گردد و حیات عملی را آئینہ ایمان قلبی سازد سوم تنہا بر صلاح و فلاح خود قناعت نکردہ مفاد اجتماعی قوم و ملت را ہم در نظر داشتہ باشد و چون دو مسلمانان یکجا شوند یکدیگر را بقول و فعل خود در دین حق و در ہر معاملہ باختیار نمودن صداقت تاکید نمایند چہارم بہ یکدیگر وصیت و نصیحت کنند کہ در راہ حق و اصلاح (افراد و ملل) متحمل ہر گونہ سختی ہا و امور خلاف طبع گردیدہ ہمراہ الصبر و استقامت تحمل نمایند و از راہ نیکی بازنگشتند پس خوش قسمتانے کہ خود را باین اوصاف چارگانہ آراستہ و کامل می سازند و باز بتکمیل بنی نوع می پردازند نام نیکوے این ہا در صفحہ دہر جاویدی ماند و آثار خیری کہ میگذارند و خود از دنیا میگذرند باقیات الصالحاتے است کہ تا قیامت اجر آن برد سے شان افزودہ می...

ع ۱۱ / ۲۶ — ع ۸ / ۲۷ — ع ۳ / ۲۸

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۝٣ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝٤ وَمَا

می پندارد کہ مال او زندگی جاوید دہدش نے بے البتہ انداختہ خواہد شد بہ حطمہ وچہ چیز

می پندارد کہ مال او را جاوید خواہد ساخت نی نی ہر آئینہ افگندہ می شود او در حطمہ وچہ چیز

أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝٥ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ۝٦ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى

مطلع ساخت ترا کہ چیست حطمہ آتش خدا افروختہ شدہ کہ غالب شود بر

داناند ترا کہ چیست حطمہ آتش است افروختہ الٰہی آنکہ غلبہ می کند بر

الْأَفْئِدَةِ ۝٧ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ۝٨ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ۝٩

دلہا ہر آئینہ آن آتش بر ایشان گماشتہ شدہ است بوستانہا ئے دراز در آوردہ شدہ است

دلہا ہر آئینہ آتش بر ایشان از ہر سو بستہ شدہ در ستونہا ئے دراز

سُورَةُ الْفِيلِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائے کہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ

ف۱ آیا ندیدی چگونہ معاملہ کرد پروردگار تو با اہل فیل آیا نساخت بد اندیشی ایشان را

آیا ندیدی چہ کرد رب تو باصحاب فیل آیا نگردانید مکرشان را

فِي تَضْلِيلٍ ۝٢ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝٣ تَرْمِيهِمْ

در بے فائدگی و فرستاد بر ایشان جانوران فوج فوج مے انداخت بسوئے ایشان

در غلط بے حاصلی و فرستاد بر ایشان پرندگان فوج فوج می افگندند بر ایشان

بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ۝٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ۝٥

سنگریزہا از سنگ گل پس ساخت ایشانرا مانند آخر و باقی ماندہ بعد از خوردن دواب

سنگ ہا از گل پختہ پس گردانید ایشان را مانند کاہی خوردہ شدہ

سُورَةُ قُرَيْشٍ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائے کہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ۝١ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝٢

برائے شکر الفت دادن قریش یعنے الفت دادن ایشان بہ سفر زمستان و تابستان

از جہت الفت قریش الفت شان بہ رحلت زمستان و تابستان

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ۝٣ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ

پس باید کہ عبادت کنند پروردگار این خانہ را آنکہ طعام داد ایشان را از بہر آنکہ گرسنہ بودند

پس باید بپرستند رب این خانہ را آن پروردگار کہ طعام داد ایشانرا در گرسنگی

وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝٤

وامن داد ایشان را از بہر آنکہ ترسان بودند

وایمن ساخت ایشانرا در حال ترس شدہ

سُورَةُ الْمَاعُونِ مَكِّيَّةٌ | بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ | وَهِيَ سَبْعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۝١ فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ

آیا دیدی آن شخص را کہ دروغ مے شمرد جزائے اعمال را پس آن شخص مردیست کہ بابانت میراند

آیا تو دیدی آنرا کہ دروغ می شمرد روز جزا را پس آن کسیست

فتح الرحمٰن

ف۱ مترجم گوید ابرہہ بادشاہ یمن عزم ہدم کعبہ کرد و فیلان بسیار و لشکرے بے شمار بہم آورد چون نزدیک کعبہ رسید خدا تعالےٰ ابابیل را حکم فرمود تا ہلاک کنند ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ف در کعبۂ مکرمہ زراعت بدرستی نمی شود ازین رو قریش زمستان بہ یمن میرفت کہ مملکت گرم سیر است و تابستان بشام کہ شاداب و سرسبز است و در ہر دیار کہ میرفتند مردم در آنہا بدیدۂ احترام مے نگریستند و آنہارا مجاور حرم و خادم بیت اللہ مے دانستند و بجان و مال آنہا تعرض نمی کردند از ینجہت نفع فراوان بدست مے داشتند و چون بخانہ باز می گشتند ازین منافع اندوختہ با امن و آسودگی استفادہ میگردند و افادہ مے نمودند۔ با اینکہ در اطراف کعبہ مردمان دزدی میکردند و راہ میزدند و بازار یغما و چپاول گرم بود لیکن ہیچکس بپاس احترام کعبہ بقریش دست دراز نمی کرد۔ لہذا خداوند درین آیات انعام خود را ذکر می کند کہ میفرماید خداوند این خانہ کہ بطفیل خانہ خویش بشما روزی داد و نعمت

داد آسایش ارزانی فرمود، از ہجوم اصحاب فیل حراست کرد چرا او را عبادت نمی کنید و بہ پیغمبر محبوب او ایذا میرسانید این ہمہ جز نہایت کفران نعمت و فراموشی ...

الْيَتِيْمَ ۝٢ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ۝٣ فَوَيْلٌ

یتیم را و رغبت نمیدہد بر طعام دادن فقیر پس وائے

یتیم را و تحریص نمی کند بر طعام دادن محتاج پس خرابی (وای)

لِّلْمُصَلِّيْنَ ۝٤ الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ ۝٥

آن نمازگزاران را کہ ایشان از نماز خود غفلت مے ورزند

آن نماز گذاران را کہ ایشان از نماز خویش غافلند

الَّذِيْنَ هُمْ يُرَآءُوْنَ ۝٦ وَيَمْنَعُوْنَ الْمَاعُوْنَ ۝٧

آنانکہ ایشان ریا مے کنند و عاریت نمیدہند ماعون را

آنانکہ ریا می کنند و نمی دہند ماعون را

سورۃ الکوثر مکیۃ ۱۰۸ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وھی ثلث اٰیات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اِنَّآ اَعْطَيْنٰكَ الْكَوْثَرَ ۝١ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ۝٢

یا محمدؐ ہر آئینہ ما عطا کردیم ترا کوثر ف۱ پس نماز گزار برائے پروردگار خود و شتر را نحر کن

ہر آئینہ ما دادیم ترا کوثر ع۵ پس نماز گذار برای رب خود و قربانی کن

اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ۝٣

ہر آئینہ دشمن تو ہمانست دم بریدہ

ہر آئینہ دشمن تو ہمان است دم بریدہ

سورۃ الکٰفرون مکیۃ ۱۰۹ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | وھی ست اٰیات

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بی اندازہ مہربان نہایت بارحم است

قُلْ يٰٓاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ۝١ لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ ۝٢

بگو اے کافران پرستش نمے کنم آنچہ شما مے پرستید

بگو ای کافران نمی پرستم آنچہ را شما می پرستید

وَلَآ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ ۝٣ وَلَآ اَنَا عَابِدٌ

و نہ شما پرستش مے کنید آنچہ من می پرستم و نہ من پرستش خواہم کرد

و نہ شما می پرستید آنرا کہ من می پرستم و نہ من می پرستم

مَّا عَبَدْتُّمْ ۝٤ وَلَآ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ ۝٥

آنچہ شما پرستیدید و نہ شما پرستش خواہید کرد آنچہ من مے پرستم

آنچہ را شما پرستید و نہ شما می پرستید آنچہ را من می پرستم

سورۃ النصر مدنیۃ ۱۱۰ | لَكُمْ دِيْنُكُمْ وَلِيَ دِيْنِ ۝٦ | وھی ثلث اٰیات

شمارا دین شماست و مرا دین منست

شمار است دین شما و مراست دین من

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

بنام خدائے بخشایندہ مہربان

آغاز می کنم بنام خدائیکہ بے اندازہ مہربان نہایت بارحم است

اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ۝١ وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُوْنَ

و قتیکہ بیاید نصرت خدا و بظہور آید فتح و بہ بینی مردمان را داخل میشوند

چون بیاید مدد خدا و فیروزی و ببینی مردم را کہ در آیند

فتح الرحمٰن

ف۱ یعنی سوزن و دیگ پیالہ و دلو مانند آن مترجم گوید نصف این سورہ تصویر حال کافرست و نصف تصویر حال منافق واللہ اعلم ۱۲۔

ف۲ کوثر نام حوضے ست کہ در آخرت خواہد بود امت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ازان خواہند آشامید ۱۲۔

تفسیر عثمانی

ع۵ کوثر بمعنے خیر کثیر است (یعنی نکوئی و بہتری زیاد) مراحب بحر المحیط بیست وشش قول ذکر کردہ نتیجہ این قول را ترجیح دادہ کہ این کلمہ بر ہمہ انواع نعمت ہائے دینی و دنیوی حسی معنوی شامل است کہ خواہ بخود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسیداست و خواہ بطفیل حضرت وی مر امتان او را رسید نیست حوض کوثر کہ از نعمت عظیم الشان خداوند و در اسلام بنام کوثر مشہور است نیز در این نعمت ہا داخل است حضرت نبوی صلی اللہ علیہ وسلم امت خویش را در روز قیامت بہ آب این حوض سیراب می فرمایند تنبیہ۔ نزد بعض محدثین حدیث حوض کوثر بحد تواتر رسیدہ لہذا بر ہر مسلمان لازم است کہ بہ آن اعتقاد کند۔ صفات حیرت افزای این حوض در احادیث وارد است از بعض روایات ثابت میشود کہ در میدان حشر است و داما اکثر بر آنند کہ در بہشت

فِي دِينِ اللّٰهِ أَفْوَاجًا ۞۲ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ

در دین خدا فوج فوج پس بپاکی یاد کن همراه ستایش پروردگار خود را و آمرزش طلب کن از وے

در دین خدا فوج فوج پس بپاکی یاد کن همراه ثنای پروردگار خود و آمرزش خواه از و

إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۞۳

هر آئینه خدا هست برحمت رجوع کننده

هر آئینه او هست نهایت پذیرنده توبه

سُورَةُ اللَّهَبِ مَكِّيَّةٌ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۞۱ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا

هلاک باد دو دست ابی لهب و هلاک باد ابو لهب هیچ دفع نکرد از سر ابو لهب مال او و آنچه

هلاک شد هر دو دست ابی لهب و هلاک شد خود او دفع نکرد از وی مالش و آنچه

كَسَبَ ۞۲ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۞۳ وَامْرَأَتُهُ

پیدا کرده بود خواهد در آمد بآتش صاحب شعله و زن او نیز در آید

کسب کرده بزودی در آید به آتش شعله ور و زن او

حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۞۴ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ۞۵

مراد میدارم بردارنده هیزم را در گردن او رسنی ست از لیف خرمای

که بردارنده هیزم است در گردنش ریسمانی است از لیف خرما

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ مَكِّيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ ۞۱ اللّٰهُ الصَّمَدُ ۞۲ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ

بگو خدا یگانه است خدا بے نیاز ست نزاد و نه

بگو او الله یگانه است الله بے نیاز است نزاد کسی را و نه

يُولَدْ ۞۳ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۞۴

زاده شده و نیست هیچ کس او را همسر

زاده شده از کسی و نیست او را همتا هیچ یکی

سُورَةُ الْفَلَقِ مَدَنِيَّةٌ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ — وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بنام خدائے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۞۱ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۞۲ وَمِنْ

بگو پناه می گیرم به پروردگار صبح از شر هر چه آفریده ست و از

بگو پناه می گیرم به رب صبح از شر آنچه آفریده است و از

شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۞۳ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۞۴

شر شب تاریک چون تاریکی او منتشر شود و از شر زنان سحر کننده در گره ها دم زننده

شر تاریکی چون داخل گردد و از شر زنان دمنده در گره ها

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۞۵

و از شر حاسد چون حسد کند

و از شر حاسد که چشم زخم زند (چون حسد ورزد)

تبّا للکما ماری فیکما شیئا مما یقول محمد صلی اللہ علیہ وسلم ۔ یعنی شما هر دو بشکنید من در کف های شما از آنچه محمد بیان می کند چیزی مشاهده نمی کنم ۱۲ مختصرا

فتح الرحمن

ف ۱ یعنی این همه علامت قرب اجل تست یا محمد پس در استعداد آخرت سعی باید نمود ۱۲

ف ۲ آنحضرت اقارب خود را از آتش دوزخ تخویف فرمود ابی لهب بطرف آنحضرت انداخت که آیا برائے این کار ما را جمع کرده بودی این سوره نازل شد ۱۲

ف ۳ دو دست کنایه از ذات او ست ۱۲ ۔ ف ۴ یعنی سخن چینی کننده ۱۲ ف ۵ یعنی سخن را نکرون تکذیب کرده شود ۱۲

تفسیر عثمانی

که حضرت وی پیغام الهی را بمردم ابلاغ می کرد آن بدبخت بر حضرت نبوی سنگ باران می کرد تا حدی که پاهای مبارک بخون ترمیشد ۔ ابولهب فریاد میزد و می گفت ای مردمان بسخنان محمد گوش ندهید زیرا وی (معاذ اللہ) بیدین و دروغ گو است گاهی می گفت محمد بما چیزهائے وعده میدهد که باید از مرگ صورت بندد اما وعده های او قابل الوقوع نیست و در نگاه ما دور از حقیقت است و میگه سخنان خود را بپایان میرسانید دست های خود را میدید و خطاب قرار میداد و می گفت

ع ۱ — ع ۳ ۳۵ — ع ۵ ۳۶ — ع ۴ ۳۷ — ع ۵ ۳۸

سورة الناس مکیة ۱۱۴ | بسم الله الرحمن الرحیم | وهی ست آیات

بنام خدا کے بخشاینده مهربان

آغاز می کنم بنام خدائیکه بے اندازه مهربان نهایت بارحم است

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿۱﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿۲﴾ اِلٰهِ

بگو پناه میگیرم به پروردگار مردمان بادشاه مردمان معبود

بگو پناه می گیرم برب مردمان بپادشاه مردمان معبود

النَّاسِ ﴿۳﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ ۵ الْخَنَّاسِ ﴿۴﴾ الَّذِیْ

مردمان از شر وسوسه اندازنده چون ذکر گفته شد بازپس رونده آنکه

مردمان ؏ از شر وسوسه کننده پنهان شونده ؏ آنکه

یُوَسْوِسُ فِیْ صُدُوْرِ النَّاسِ ﴿۵﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿۶﴾

وسوسه افگند در سینه ہائے مردمان از جنس جن باشد یا از جنس مردمان

وسوسه می افگند در دل ہائے مردمان از جنیان و مردمان ؏

دعائے ختم قرآن

اَللّٰهُمَّ اٰنِسْ وَحْشَتِیْ فِیْ قَبْرِیْ ۚ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِیْ بِالْقُرْاٰنِ الْعَظِیْمِ

الٰہی قبر میں میری وحشت دور کر　الٰہی بطفیل قرآن عظیم کے مجھ پر رحم کر

الٰہی وحشت من در قبر من دور کن　الٰہی رحم کن بر من بطفیل قرآن عظیم

وَاجْعَلْهُ لِیْ اِمَامًا وَّنُوْرًا وَّهُدًی وَّرَحْمَةً ۚ اَللّٰهُمَّ ذَكِّرْنِیْ مِنْهُ مَا نَسِیْتُ

اور اس کو میرے لئے پیشوا اور روشنی اور ہدایت اور رحمت بنا دے الٰہی مجھکو یاد دلا دے جو میں اس میں سے بھول گیا ہوں

و بساز آن را برائے من امام و روشنی و ہدایت و رحمت　الٰہی ایچه از آن سہو کردم مرا یاد دہان

وَعَلِّمْنِیْ مِنْهُ مَا جَهِلْتُ وَارْزُقْنِیْ تِلَاوَتَهٗ اٰنَاۗءَ الَّیْلِ وَاٰنَاۗءَ النَّهَارِ وَاجْعَلْهُ

اور مجھکو سکھا دے اس میں سے جو نہ جانتا ہوں اور اس کی تلاوت رات دن میرے نصیب کر اور اس کو

و آنچه نه دانستم مرا معلوم گردان و مرا توفیق ارزانی فرما تلاوت قرآن در ساعات شب و ساعات روز و بساز آنرا

لِیْ حُجَّةً یَّا رَبَّ الْعٰلَمِیْنَ اٰمِیْن

میرے لئے یا رب العالمین حجت بنا دے

برائے من دلیل اے پروردگار جہانیان دعاء مرا قبول فرما

فهرس السور بترتیب التلاوة

العدد	السورة		الصفحة	رکوعاتها	آیاتها	ترتیب نزولها	الجزء مع العدد	
۱	الفاتحة	مکیة	۲	۱	۷	۵	۱	الٓمّٓ
۲	البقرة	مدنیة	۳	۴۰	۲۸۶	۸۷	۱	الٓمّٓ
۳	آل عمران	”	۵۰	۲۰	۲۰۰	۸۹	۳	تلك الرسل
۴	النساء	”	۸۰	۲۴	۱۷۷	۹۲	۴	لن تنالوا
۵	المائدة	”	۱۰۷	۱۶	۱۲۰	۱۱۲	۶	لا یحب الله
۶	الانعام	مکیة	۱۲۶	۲۰	۱۶۵	۵۵	۷	واذا سمعوا
۷	الاعراف	”	۱۵۱	۲۴	۲۰۶	۳۹	۸	ولو اننا
۸	الانفال	مدنیة	۱۷۸	۱۰	۷۵	۸۸	۹	قال الملا
۹	التوبة	”	۱۸۸	۱۶	۱۲۹	۱۱۳	۱۰	واعلموا
۱۰	یونس	مکیة	۲۰۸	۱۱	۱۰۹	۵۱	۱۱	یعتذرون

؏ شان ربوبیت و پادشاہی الٰہی شامل عامه مخلوقات است اما این صفات را چنانکه در انسان نہاده اند در سائر مخلوقات نیافریده اند لہذا کلمه رب و ملک وغیره بانسان مضاف شده وخصوصاً وسوسه کرجز انسان مخلوق دیگری را بدان شایان نیست. ؏ شیطان نہان از نظر انسان انسان را کافریب بدو می لغزاند وتسلط آن بر انسان تا وقتی می باشد کرو کا درغفلت است اما ہمین کہ انسان متنبه شوده بذکر پروردگار مشغول گردد تسلط شیطان بہم خورد واز انسان دور گریزد. ؏ شیطان در جن و انسان ہر دو موجود است، «وکذلک جعلنا لکل نبی عدوا شیاطین الانس والجن یوحی بعضهم الی بعض زخرف القول غرورا» (الانعام رکوع ۱۴) اولعائے از ہر دو نگاه بدارد.

ع ۶ / ۳۹

العدد	السورة		الصفحة	رکوعات	آیاتها	ترتیب نزولها	الجزء مع العدد	
۱۱	ہود	مکیة	۲۲۲	۱۰	۱۲۳	۵۲	۱۱	یعتذرون
۱۲	یوسف	〃	۲۳۶	۱۲	۱۱۱	۵۳	۱۲	ومامن دآبۃ
۱۳	الرعد	〃	۲۴۹	۶	۴۳	۹۶	۱۳	وماابرئ
۱۴	ابراہیم	〃	۲۵۶	۷	۵۲	۷۲	۱۳	ایضًا
۱۵	الحجر	〃	۲۶۲	۶	۹۹	۵۴	۱۳	ایضًا
۱۶	النحل	〃	۲۶۸	۱۶	۱۲۸	۷۰	۱۴	ربما
۱۷	بنی اسرائیل	〃	۲۸۳	۱۲	۱۱۱	۵۰	۱۵	سبحٰن الذی
۱۸	الکہف	〃	۲۹۴	۱۲	۱۱۰	۶۹	۱۵	ایضًا
۱۹	مریم	〃	۳۰۶	۶	۹۸	۴۴	۱۶	قال الم
۲۰	طٰہٰ	〃	۳۱۳	۸	۱۳۵	۴۵	۱۶	ایضًا
۲۱	الانبیاء	〃	۳۲۳	۷	۱۱۲	۷۳	۱۷	اقترب للناس
۲۲	الحج	مدنیة	۳۳۱	۱۰	۷۸	۱۰۳	۱۷	ایضًا
۲۳	المؤمنون	مکیة	۳۴۱	۶	۱۱۸	۷۴	۱۸	قد افلح المؤمنون
۲۴	النور	مدنیة	۳۴۸	۹	۶۴	۱۰۲	۱۸	ایضًا
۲۵	الفرقان	مکیة	۳۵۸	۶	۷۷	۴۲	۱۸	ایضًا
۲۶	الشعراء	〃	۳۶۵	۱۱	۲۲۷	۴۷	۱۹	وقال الذین
۲۷	النمل	〃	۳۷۵	۷	۹۳	۴۸	۱۹	ایضًا
۲۸	القصص	〃	۳۸۴	۹	۸۸	۴۹	۲۰	امن خلق السمٰوٰت
۲۹	العنکبوت	〃	۳۹۵	۷	۶۹	۸۵	۲۰	ایضًا
۳۰	الروم	〃	۴۰۳	۶	۶۰	۸۴	۲۱	اتل ما اوحی
۳۱	لقمان	〃	۴۱۰	۴	۳۴	۵۷	۲۱	ایضًا
۳۲	السجدة	〃	۴۱۴	۳	۳۰	۷۵	۲۱	ایضًا
۳۳	الاحزاب	مدنیة	۴۱۷	۹	۷۳	۹۰	۲۱	ایضًا
۳۴	سبا	مکیة	۴۲۶	۶	۵۴	۵۸	۲۲	ومن یقنت
۳۵	فاطر	〃	۴۳۳	۵	۴۵	۴۳	۲۲	ایضًا
۳۶	یٰس	〃	۴۳۹	۵	۸۳	۴۱	۲۲	ایضًا
۳۷	الصّٰفّٰت	〃	۴۴۵	۵	۱۸۲	۵۶	۲۳	ومالی
۳۸	صٓ	〃	۴۵۲	۵	۸۸	۳۸	۲۳	ایضًا
[illegible]	الزمر	〃	۴۵۷	۸	۷۵	۵۹	۲۳	ایضًا
[illegible]۰	المؤمن	〃	۴۶۵	۹	۸۵	۶۰	۲۴	فمن اظلم
۴۱	حٰمٓ السجدة	〃	۴۷۵	۶	۵۴	۶۱	۲۴	ایضًا
۴۲	الشوریٰ	〃	۴۸۲	۵	۵۳	۶۲	۲۵	الیہ یرد
۴۳	الزخرف	〃	۴۸۸	۷	۸۹	۶۳	۲۵	ایضًا
۴۴	الدخان	〃	۴۹۴	۳	۵۹	۶۴	۲۵	ایضًا
۴۵	الجاثیہ	〃	۴۹۷	۴	۳۷	۶۵	۲۵	ایضًا
۴۶	الاحقاف	〃	۵۰۱	۴	۳۵	۶۶	۲۶	حٰمٓ
۴۷	محمد	مدنیة	۵۰۵	۴	۳۸	۹۵	۲۶	ایضًا
۴۸	الفتح	〃	۵۱۰	۴	۲۹	۱۱۱	۲۶	ایضًا
۴۹	الحجرات	〃	۵۱۴	۲	۱۸	۱۰۶	۲۶	ایضًا
۵۰	قٓ	مکیة	۵۱۷	۳	۴۵	۳۷	۲۶	ایضًا
۵۱	الذّٰریٰت	〃	۵۱۹	۳	۶۰	۶۷	۲۶	ایضًا
۵۲	الطور	〃	[illegible]۲۲	۲	۴۹	۷۶	۲۷	قال فما خطبکم
۵۳	النجم	〃	۵۲۵	۳	۶۲	۲۳	۲۷	ایضًا
۵۴	القمر	〃	۵۲۷	۳	۵۵	۳۷	۲۷	ایضًا
۵۵	الرحمٰن	〃	۵۳۰	۳	۷۸	۹۷	۲۷	ایضًا
۵۶	الواقعة	〃	۵۳۳	۳	۹۶	۴۶	۲۷	ایضًا
۵۷	الحدید	مدنیة	۵۳۶	۴	۲۹	۹۴	۲۷	ایضًا
۵۸	المجادلة	〃	۵۴۱	۳	۲۲	۱۰۵	۲۸	قد سمع اللہ
۵۹	الحشر	〃	۵۴۴	۳	۲۴	۱۰۱	۲۸	ایضًا
۶۰	الممتحنة	〃	۵۴۸	۲	۱۳	۹۱	۲۸	ایضًا
۶۱	الصف	〃	۵۵۰	۲	۱۴	۱۰۹	۲۸	ایضًا
۶۲	الجمعة	〃	۵۵۲	۲	۱۱	۱۱۰	۲۸	ایضًا

العدد	السورة		الصفحة	رکوعاتها	اٰیاتها	ترتیب نزولها	الجزء مع العدد	
۶۳	المنٰفقون	مدنیة	۵۵۳	۲	۱۱	۱۰۴	۲۸	قد سمع اللہ
۶۴	التغابن	〃	۵۵۵	۲	۱۸	۱۰۸	۲۸	〃
۶۵	الطلاق	〃	۵۵۷	۲	۱۲	۹۹	۲۸	〃
۶۶	التحریم	〃	۵۵۹	۲	۱۲	۱۰۷	۲۸	〃
۶۷	الملک	مکیة	۵۶۱	۲	۳۰	۷۷	۲۹	تبارک الذی
۶۸	القلم	〃	۵۶۳	۲	۵۲	۲	۲۹	〃
۶۹	الحاقة	〃	۵۶۶	۲	۵۲	۷۸	۲۹	〃
۷۰	المعارج	〃	۵۶۸	۲	۴۴	۷۹	۲۹	〃
۷۱	نوح	〃	۵۷۰	۲	۲۸	۷۱	۲۹	〃
۷۲	الجن	〃	۵۷۲	۲	۲۸	۴۰	۲۹	〃
۷۳	المزمل	〃	۵۷۴	۲	۲۰	۳	۲۹	〃
۷۴	المدثر	〃	۵۷۶	۲	۵۶	۴	۲۹	〃
۷۵	القیٰمة	〃	۵۷۸	۲	۴۰	۳۱	۲۹	〃
۷۶	الدھر	مدنیة	۵۷۹	۲	۳۱	۹۸	۲۹	〃
۷۷	المرسلٰت	مکیة	۵۸۱	۲	۵۰	۳۳	۲۹	〃
۷۸	النبا	〃	۵۸۳	۲	۴۰	۸۰	۳۰	عم
۷۹	النزعٰت	〃	۵۸۴	۲	۴۶	۸۱	۳۰	〃
۸۰	عبس	〃	۵۸۶	۱	۴۲	۲۴	۳۰	〃
۸۱	التکویر	〃	۵۸۷	۱	۲۹	۷	۳۰	〃
۸۲	الانفطار	〃	۵۸۸	۱	۱۹	۸۲	۳۰	〃
۸۳	التطفیف	〃	۵۸۹	۱	۳۶	۸۶	۳۰	〃
۸۴	الانشقاق	〃	۵۹۱	۱	۲۵	۸۳	۳۰	〃
۸۵	البروج	〃	۵۹۲	۱	۲۲	۲۷	۳۰	〃
۸۶	الطارق	〃	۵۹۳	۱	۱۷	۳۶	۳۰	〃
۸۷	الاعلیٰ	〃	۵۹۳	۱	۱۹	۸	۳۰	〃
۸۸	الغاشیة	〃	۵۹۴	۱	۲۶	۶۸	۳۰	〃
۸۹	الفجر	〃	۵۹۵	۱	۳۰	۱۰	۳۰	〃
۹۰	البلد	〃	۵۹۶	۱	۲۰	۳۵	۳۰	〃
۹۱	الشمس	〃	۵۹۶	۱	۱۵	۲۶	۳۰	〃
۹۲	اللیل	〃	۵۹۷	۱	۲۱	۹	۳۰	〃
۹۳	الضحیٰ	〃	۵۹۸	۱	۱۱	۱۱	۳۰	〃
۹۴	الانشراح	〃	۵۹۸	۱	۸	۱۲	۳۰	〃
۹۵	التین	〃	۵۹۸	۱	۸	۲۰	۳۰	〃
۹۶	العلق	〃	۵۹۹	۱	۱۹	۱	۳۰	〃
۹۷	القدر	〃	۵۹۹	۱	۵	۲۵	۳۰	〃
۹۸	البینة	مدنیة	۶۰۰	۱	۸	۱۰۰	۳۰	〃
۹۹	الزلزال	〃	۶۰۱	۱	۸	۹۳	۳۰	〃
۱۰۰	العٰدیٰت	مکیة	۶۰۱	۱	۱۱	۱۴	۳۰	〃
۱۰۱	القارعة	〃	۶۰۱	۱	۱۱	۳۰	۳۰	〃
۱۰۲	التکاثر	〃	۶۰۲	۱	۸	۱۶	۳۰	〃
۱۰۳	العصر	〃	۶۰۲	۱	۳	۱۳	۳۰	〃
۱۰۴	الھمزة	〃	۶۰۲	۱	۹	۳۲	۳۰	〃
۱۰۵	الفیل	〃	۶۰۳	۱	۵	۱۹	۳۰	〃
۱۰۶	القریش	〃	۶۰۳	۱	۴	۲۹	۳۰	〃
۱۰۷	الماعون	〃	۶۰۳	۱	۷	۱۷	۳۰	〃
۱۰۸	الکوثر	〃	۶۰۴	۱	۳	۱۵	۳۰	〃
۱۰۹	الکٰفرون	〃	۶۰۴	۱	۶	۱۸	۳۰	〃
۱۱۰	النصر	مدنیة	۶۰۴	۱	۳	۱۱۴	۳۰	〃
۱۱۱	اللھب	مکیة	۶۰۵	۱	۶	۳۰	۳۰	〃
۱۱۲	الاخلاص	〃	۶۰۵	۱	۴	۲۲	۳۰	〃
۱۱۳	الفلق	مدنیة	۶۰۵	۱	۵	۲۰	۳۰	〃
۱۱۴	الناس	〃	۶۰۶	۱	۶	۲۱	۳۰	〃